FRIDERICI

HOFFMANNI

OPERUM

SUPPLEMENTUM

IN DUAS PARTES DISTRIBUTUM.

FRIDERICI
HOFFMANNI

CONSILIARII REGIS BORUSSIÆ INTIMI, ET ARCHIATRI,

PROFESSORIS MEDICINÆ PRIMARII IN ACADEMIA HALENSI,

OPERUM OMNIUM PHYSICO-MEDICORUM SUPPLEMENTUM

IN DUAS PARTES DISTRIBUTUM;

QUIBUS CONTINENTUR

OPERA VARIA QUÆ IN MAGNA OPERUM COLLECTIONE DESIDERANTUR.

PARS PRIMA.

GENEVÆ,

Apud FRATRES DE TOURNES.

M. DCCXLIX.

BIBLIOPOLÆ LECTORI.

IN ultima & nuperrima maximæ celeberrimi Viri FRIDERICI HOFFMANNI Operum Collectionis Editione, anno proximè elapſo juris publici facta, ſpem tibi injecimus, LECTOR AMICE, nos quamprimùm aliquod huic Collectioni Supplementum addituros eſſe tibi offerendum. Haud promiſſis ſtetiſſemus, & te vana ſpe deluſum fuiſſe jure quereretis, ni valida operariorum manu vexatum indeſinenti labore noſtrum ingemuiſſet prelum in cudendis duobus noviſſimis voluminibus, pro celebratiſſimi Auctoris ſcriptorum mantiſſa non ineptè habendis. Ut ergo jam diuturnioris moræ impatientem inhiantium rei medicæ ſtudioſorum, qui inexplebili fame quidquid *Hoffmannianum* redolet nomen, vel etiam poſthabito rigoroſiori quolibet examine, ambabus ulnis amplectuntur (tantum potuit incomparabilis Viri fama!) mentem expleremus, & juſtæ omnium Philiatrorum expectationi uno ore clamantium faceremus ſatis, en tibi prodeunt, BENEVOLE LECTOR, ſub titulo SUPPLEMENTI, Illuſtriſſimi FRIDERICI HOFFMANNI, novi Hippocratis, & ſui ævi Medicorum facile Principis, *Opera ſpurio-legitima*, vel ut conſonantioribus utamur verbis, *Collectio nova variorum Scriptorum phyſico-medicorum*, quæ ſub duplici facie conſiderari, atque in duos diſtinctos ordines diſtribui poſſunt. Occurrunt ſiquidem, 1°. Tractatus varii, qui ex inexhauſta indefeſſi Hippocratis noſtri ſupellectili prodierunt, ex quo typis mandata fuere primitiora illius Opera, vel quibus in magna Collectione locum negavit nuſquam ſatis laudandus Auctor, ne ultra modum creſcerent Voluminum numerus & moles; vel etiam quod in omnium manibus ſeparatim editi verſarentur. 2°. Nothi aliqui Tractatus, id eſt, illi quos partus ſuos legitimos non agnovit doctiſſi-

mus Archiater, utpote quos ex cathedra dictando exceptos, rudes adhuc, necdum ultima ſcrupuloſi Auctoris lima perpolitos, haud culpando zelo publicæ commiſerunt luci illius Diſcipuli.

In primam claſſem haud abſonum erit admitti 1°. Diſſertationem *de optima philoſophandi ratione*, & alia. 2°. Celeberrimi Viri, PETRI POTERII opera, quæ doctiſſimis ſimul ac ampliſſimis, licet doctrinæ majoris indies futuræ primitiis, notis illuſtravit Clariſſimus HOFFMANNUS; quod non parvum incitamentum fuit *Hoffmanniani* nominis cultoribus, ut illa avidè exciperent; præſertim verò propter additas in notis aliquas formulas medicamentorum ab Auctore noſtro frequenter præſcriptorum, quas nullibi cæterorum illius operum reperire eſt, vel etiam propter annexam luculentam Tractationem de febribus, quam, cùm in magna Operum collectione illam non inſeruerit, jam in hoc novo Supplemento perſimilem *Poterii* Tractatum proximè ſubſequentem, ab omnibus orbis medici incolis blandè accipiendam fore nullus ambigendi locus; eximio enim applauſu ab Eruditis exceptus eſt hic liber, honorificumque admodum extat de ipſo judicium in Actis Eruditorum Lipſiæ editis. 3°. Eruditiſſimi Auctoris *Diſſertationes* exquiſitiſſimas non minus ac utiliſſimas, cùm ad earum quamplurimas ſuſpenſum Lectorem remittat, quoties in Opere primario tractandam ſeſe præbet aliqua quæſtio in Diſſertationibus prolixius & ad amuſſim diſcuſſa. Sparſas huc & illuc hujus generis Diſſertationes, quantas detegere potuit diligentior cura, hactenus collegimus, & ſi quæ adhuc exactæ ſcrutatorum indagini ſe ſubripuerint, has aliquando repertas impoſterum prelo ſubjiciemus, ita ut facili negotio cum cæteris coadunari poſſint. Inter illas duæ potiſſimum ſe offerunt notandas, ſcilicet una cui titulus *Fundamenta Medicinæ*, quæ in quibuſdam tam intra quam extra Germaniam, Academiis, lectionibus publicis inſerviit; altera, *De acido vitrioli vinoſo*, propter exhibitam in illa excellentem præparandi liquoris anodini methodum.

In ſecunda claſſe non incongruè locum occupabunt 1°. *Medicus Politicus*, pro legitimo Authoris noſtri partu communiter habitus; an ſatis rectè, judicent qui legerint, & auream Eruditiſſimi Medicorum Coryphæi ſcribendi methodum noverint; ſed aliunde quàm exquiſitus ille Tractatus dicunt & abundanter prædicant pluries jam repetitæ illius Editiones, non grato tantùm ſed & avido animo exceptæ. 2°. *Commentarius de differentia inter præclariſſimi* HOFFMANNI *doctrinam Medico-mechanicam*, & GEORGII ERNESTI STAHLII *Medico-organicam*, quem etiam in hac noviſſima collectione collocare, haud ineptum viſum eſt.

Denique ut ambobus bene fultum pedibus incederet hoc opus, atque nihil omnino deſideraretur eorum quibus admiranda ac profunda innoteſceret

ceret doctrina tanti Viri, cujus famæ, etiamsi æternam & immortalem hanc reddiderint sola ipsius Scripta, non tamen parum incrementi dabunt sonum illius in exoticas & remotissimas Orbis nationes, eruditionis buccina, disseminantes tot & tam celebres Germanici Hippocratis Discipuli, qui cum ingenti Artis Medicæ laude, non minus quam cum amplo salutis humanæ beneficio illam exercent. Pro totius Operis coronide sese offerunt ultimam aciem claudentes *Formulæ Medicamentorum*, quæ ad varios fugandos morbos adhibenda in Opere primario proponit alias sagacissimus HOFFMANNUS, nulla utplurimum de congrua hæc concinnandi methodo facta mentione. Hæ vero Formulæ cum ab omnibus spagyrico-Medicis repercussis clamoribus enixè expeterentur, hanc sedavit sitim Vir Doctissimus, & de re medica non parum meritus D. ERNESTUS ANTONIUS NICOLAI, dignissimi Magistri non indignus Discipulus & Alumnus, qui nulli pepercit labori nullumque non movit lapidem ut nonnullas Authoris nostri Formulas cum suis quamplurimis ad illius mentem accommodatis in unum colligeret; qua in parte inexpletum obmurmurantis publici satiavit animum.

Hæc de novi hujus *Supplementi* Editione dicta sufficiant, ne prolixiori & vano verborum strepitu bilem magis quàm salivam moveamus. Igitur hoc Opus, non inauguratò, sed consultis & suadentibus non inferioris notæ Viris Medicis susceptum, & quod ineunte anno MDCCXLIX in dias luminis auras, favente Deo, cessurum est, pro xeniis accipe, LECTOR AMICE, hoc diu fruere & VALE.

CONS-

CONSPECTUS GENERALIS
HUJUSCE SUPPLEMENTI.

PARS PRIMA.

Exercitatio de optima Philoſophandi Ratione; cui accedunt ſelectiores quædam Epiſtolæ Leibnitianæ.

Diſſertationes duæ Theologico-Phyſico-Medicæ.

PETRI POTERII Opera omnia Practica & Chymica, cum Annotationibus & Additamentis FRIDERICI HOFFMANNI.

PARS SECUNDA.

Diſſertationes varii Argumenti;

Harum Diſſertationum Elenchus poſt hujus Partis titulum invenitur.

Medicus Politicus; ſive Regulæ Prudentiæ ſecundum quas Medicus Juvenis ſtudia ſua & vitæ rationem dirigere debet.

Commentarius de Differentia inter FRIDERICI HOFFMANNI Doctrinam Medico-Mechanicam; & GEORGII ERNESTI STAHLII Medico-Organicam.

ERNESTI ANTONII NICOLAI Methodus concinnandi formulas Medicamentorum exemplis ad *Frid. Hoffmanni* mentem accommodatis illuſtrata.

FRIDE-

FRIDERICI

HOFFMANNI

EXERCITATIO

DE OPTIMA

PHILOSOPHANDI RATIONE

EX

SOLERTIORI DEI EJUSQUE ADMIRABILIUM IN NATURA OPERUM

ET PRÆCIPUE IPSIUS HOMINIS COGNITIONE PETENDA

ad Divinæ Majestatis gloriam manifestandam & pietatem promovendam

CUI

SELECTIORES QUÆDAM EPISTOLÆ LEIBNITIANÆ ACCEDUNT.

VENERANDIS AMPLISSIMIS ET CLARISSIMIS

SAPIENTIÆ DIVINÆ

ATQUE

HUMANÆ DOCTORIBUS ET PRÆCIPUE IIS
QUI CŒLESTIS DOCTRINÆ STUDIO ADDICTI
SALUBERRIMAM RERUM NATURALIUM PHILOSOPHIAM
PULCHERRIMO CONNUBIO

IN DOCENDO JUNGERE

ET MENTIS PARITER AC CORPORIS SANITATEM
INTEGRAM DIU CONSERVARE VOLUNT

HOC SPECIMEM.

THEOLOGICO PHYSICUM

EX MEDITATIONE EXPERIENTIA

ET

CALAMO PROFLUENS

MEDICI OCTOGENARII

DICATUM ET CONSECRATUM SIT.

PRÆFATIO.

OFFERO Tibi, Amicissime Lector, libellum mole quidem exiguum, sed qui plures saluberrimas ad intimiorem Dei cognitionem veramque humani generis felicitatem pertinentes veritates, facili & perspicua methodo propositas complectitur, ultimum forte, si ita Deo visum fuerit, ingenii & experientiæ, ætatisque provectioris fœtum, cujus attenta lectio, meditatio & applicatio ob insignem fructum & animi delectationem omnibus eruditis, maximopere vero theologiæ studio addictis, commendanda erit. Philosophiam, qua nullum majus humano generi a Deo immortali datum est munus, hominem vere rationalem &. perfectiorem reddere posse, ex sapientioribus negabit nemo. Sed, ut plures ejus dantur partes, ita ex iis eminentiores merito sunt mathesis, & rerum naturalium sive Dei operum scientia, quarum illa rectum facultatum mentis usum in omnibus disciplinis & artibus exhibet amplissimum, hæc vero inprimis œconomiæ, theologiæ & medicinæ studiosis scitu necessaria & utilissima est. Siquidem ex interiori admirandorum Dei operum cognitione divini Numinis existentia, ejusque attributa liquidissime & quam optime possunt demonstrari, adeo ut ad verbi divini revelati veritatem agnoscendam ipsa facem præferat, & manuductionem suppeditet longe optimam. Enimvero non diffitendum est, in divino verbo abundantissimos sapientiæ divinæ & humanæ thesauros reperiri, qui soli hominem ad perfectiorem statum vitamque beatam perducere valent. Attamen probe considerare oportet, plures ex gentibus hoc divinarum veritatum thesauro destitui, & multos, nostro præsertim ævo, dari tam superbæ mentis & occoecati cordis, ut conscientiæ & rationis lumini reluctando futilibus argumentis Dei existentiam negare, & revelatam scripturam despicatui habere audeant, hanc præsertim ob rationem, quod mysteria robustiori sua, licet debilissima judicii acie, concipere nequeant. Accedit, quod plures dentur, qui sacras quidem litteras possident, legunt & audiunt, imo ore etiam Deum profitentur, sed non satis de hisce veritatibus convicti, eundem nihilominus re & opere negant.

Cum hujus generis hominibus omnino alia longe ratione & methodo procedendum est, ut de existentiæ divinæ, ejusque oraculorum veritate convincantur, cujus momenti ratio in eo potissimum versatur, ut ex universi operibus sensibus obviis per internam convictionem ad existentiam entis supremi, invisibilis & perfectissimi, a quo omnia in universo dependent & originem habent, agnoscendam ipsorum intellectus perducatur. Qua methodo etiam divinus PAULUS ad gentiles instruendos Cap. I. ad Rom. v. 20. usus est, dum scribit: *invisibilia Dei, ejusque sempiternas virtutes ex mundi operibus conspici possunt*, & ob id incusat eos, quod ex rebus creatis visui obnoxiis earum causam cognoscere potuerint, sed proh dolor! noluerint. Cui ESAIAS cap. XL. v. 27. 28. adsentitur his verbis: *cui vero me comparabitis, ut æquiparer, inquit Augustus? attollite in sublime vestros oculos & adspicite, quis sidera illa creaverit, qui eorum exercitum numero educit, suo quodque nomine vocans tanta virtute, tamque firmis viribus, ut nullum desit.* Et idem Propheta cap. XXIX. v. 23. 24. prodidit: *cum viderint pueros suos, manuum mearum opus, inter ipsos meum sancte celebrare & colere nomen, & Israelitarum Deum reformidare, tum scient socordes prudentiam, & discent garruli disciplinam.* Et in libro Sapient. c. XIII. hæc exstant: *vani sunt omnes homines, in quibus inest ignoratio Dei, quæ in adspectabilibus operibus cognosci & considerari potest: siquidem ex magnitudine & pulchritudine rerum creatarum creator spectatur, cujus potentem efficaciam admirari debemus.*

At vero dolendum vehementer, quod & olim & nostro etiam tempore physica tam

tam rationalis, quam experimentalis a vulgo, & a quibuſdam etiam doctis tantummodo inter curioſitates, ſed perperam, referatur, cum potius ad cognoſcendum Deum, ejuſque cultum & pietatem promovendam nulla diſciplina inveniatur aptior, nulla præſtantior. Hoc enim, quod oculis intuemur, univerſum, eſt ſpeculum Dei ejuſque immenſarum virtutum, quod cum omnibus in ipſo reperiundis rebus eum in finem condidit, ut colligi poſſit, qualis ſit artifex. Recte enim argumentamur ab operibus ad eorum auctorem, & per ea, tanquam per ſcalam, ad cauſam, a qua dependent, adſcendimus. Sapientiſſimi regum, *David & Salomo* phyſicæ ſcientiæ deditiſſimi erant, quorum ille ſingularem & admirandam Dei providentiam in gubernandis rebus creatis *Pſalmo* toto 104. item omniſcientiam in *Pſalmo* 139. non ſatis celebrare poteſt. Et *Salomo lib.* 1. *Reg. cap.* 4. *v.* 29. tanta ſapientia, tantaque ingenii ubertate divinitus erat præditus, ut ejus fama apud omnes utique gentes fuerit divulgata. *Diſſeruit de arboribus a cedro Libani uſque ad hyſſopum, qui naſcitur in parietibus: diſſeruit de quadrupedibus, de piſcibus, de ſerpentibus & inſectis.* Jam vero noſtri & priori ſeculo florentiſſimo nobiliſſima rerum naturalium ſcientia per egregia inventa, obſervationes & inſtrumenta in aſtronomicis, phyſico-mechanicis, anatomicis & chymicis ad tam inſignem perfectionis apicem perducta eſt, ut jure meritoque reliquis philoſophiæ partibus, ob præſtantiſſimum uſum, præferenda ſit. Id quod illuſtris LEIBNITIUS in epiſtola antepenultima infra legenda, anno 1701. ad me præſcripta his verbis adfirmat: *collegii phyſici experimentalis unam lectionem centum metaphyſicis, logicis & ethicis, quales vulgo audiuntur, præfero.* Quum vero collegia ejuſmodi phyſica experimentalia, quod dolendum, uſque eo raro in academiis habeantur vel frequententur; non mirum eſt, quod nec in theologia, nec in medicina rationali diſcentes pariter atque docentes ſolidi quidquam præſtare valeant. Et hinc quoque ratio mihi videtur deducenda, quamobrem, ſi quis ſcripta vel diſſertationes, quæ cum ſcientia naturali aliquam habent affinitatem, deſideret, v. g. de homine & ejus reali definitione, de morbis ex faſcino, de miraculis, de abdito naturæ ordine cum miraculis non confundendo, de cauſſa mortis naturali & neceſſaria, de termino vitæ a Deo præfixo, de propagatione animæ humanæ, de fato naturali vero & fatuo, de inſpiratione ſive inſania theologica ex morbo cerebri, de tribus hominis partibus, ſpiritu, anima & corpore, de differentia animæ noſtræ ab anima brutorum, de mutuo commercio animæ & corporis, de ſemine benedicto & maledicto &c. illæ vix ac ne vix quidem reperiantur, cum tamen de aliis dogmatibus aliquot mille in academiis habitæ proſtent. Etenim in ſacro codice plura occurrunt loca, ubi Deus prima effectuum naturalium cauſa eſt, quoniam vero ipſe ordinario nihil ſine cauſis ſecundis, nihil ſine mediis ſubordinatis, nec ſine conveniente ordine & fine agit, quæ theologi & medici, philoſophiæ naturalis ignari capere & explicare nequeunt; hinc fieri ſolet, ut vel ſcripta ejuſmodi prorſus omittantur, vel ita comparata ſint, ut perſpicaciora ingenia exiguum vel nullum plane fructum exinde recipiant.

Verum enim vero, fuerunt olim & etiamnum ſunt viri quidam pii & eruditi, ſanioris philoſophiæ præceptis imbuti, quorum ſcriptis non dignum ſatis pretium conſtitui poteſt. Horum in numero ſunt MATTHESII, LUTHERO coævi, liber dictus *Sarepta*, in quo ex regno ſubterraneo Dei cognitionem deducit. Et ſummus ſuperioris ſeculi theologus *Johan.* ARNDIUS, in *libro IV. de vero Chriſtianiſmo*, ſcripto nunquam ſatis ad pietatem infucatam promovendam commendando, totus in eo eſt, ut ex libro naturæ, ſeu admirabili rerum creaturarum ordine & uſu homines ad Deum, ſapientiſſime omnia ordinantem exinde agnoſcendum, eique obediendum deducat. Sic quoque jam jam, in Anglia præſertim, egregii dantur viri, qui cæleſtem doctrinam cum ſcientia rerum naturalium amico quodam connubio junxerunt, quos inter potiſſimum DERHAMII, NIEUWENTYT, *Matthiæ* HALL, *de origine mundi & hominum*, STILLINGFLET *origines ſacræ*, Jo. RAII *de mundi initio, mutatione, interitu*, item *de gloria Dei ex creatione rerum*, BOYLE *de venerat. Deo ab intellectu humano debita*, PARCKERI *cogitationes de Deo & providentia*, & SCHEUCHZERI *phyſica ſacra* præ ceteris excellunt, quorum ſingula præclaris obſervationibus adornata ſcripta magno cum applauſu & inſigni legentium delectatione excepta, repetitimque recuſa ſunt. Quorſum etiam Celeberrimi noſtri WOLFII, amici conjunctiſſimi, utiliſſimus liber *de finibus rerum naturalium* pertinet: quem in ſcopum etiam venerandi Berolinenſis theologi REINBECCII in confeſſionem Auguſtanam ſcripta, pulcherrimis annotationibus phyſicis illuſtrata plurimum commendari merentur, cujus meritiſſimi viri cura etiam B. LICHTSCHEIDII, theologi in mathematicis & phyſicis verſatiſſimi præſtantiſſima ſcripta, ante aliquot annos editæ proſtant. Neque hoc loco meminiſſe ſupervacaneum erit, me

olim

olim non semel, sed aliquoties cum summi nominis theologo B. Spenero de studio physices, tantopere in theologorum scholis neglecto, sermonem instituisse, ubi hic celeberrimus & limati judicii theologus ingenue mihi confessus est, se mirifice divinum hoc studium æstimare, sed valde dolere, quod eo tempore, cum studiis in academiis vacasset, hoc minus recte fuisset tractatum: interim se nullam prætermittere occasionem, illud plurimum iis omnibus commendandi, qui aliquando præ ceteris in theologia excellere cuperent. Id quod etiam suo ipsius exemplo satis postea comprobavit, dum filios suos probe eodem imbuendos curavit, quorum natu maximus etiam inter ipsa hujus academiæ primordia matheseos & physices experimentalis constitutus fuit professor.

Sed ut libere profitear, quid sentiam. Vera & saluberrima rerum physicarum & inprimis vivi corporis humani philosophia a nullo rectius & melius, quam a rationali & perito medico tractari & explicari potest: siquidem subjectum & finis hujus studii, homo & ejus perfectio est; nullus autem eruditorum humanam naturam, quoad corpus vivum & animæ facultates & horum mutuam inter se harmoniam, penitius perspicere valet, quam medicus, principiis physico-mechanicis & observationibus, ex anatomia, chymia, praxi medica & remediorum viribus desumtis, instructus. Quæ cum ita sint, ego jam in ultimo vitæ meæ termino constitutus id laboris bono cum Deo suscepi, ut specimen quoddam theologico-physicum posteritati relinquerem, quod pluribus non ita multum obviis observationibus illustratum attente legentibus non sine insigni erit fructu atque utilitate. Qua vero ratione & ordine præstantissimum hoc argumentum pertractaverim, paucis nunc indicabo. In primo Capite solennem nostro ævo definitionem philosophiæ adposui, quæ cognitionem nostram in rebus naturalibus valde imperfectam ob humani intellectus hac in vita debilitatem, quæ præcipue in sensuum nostrorum imbecillitate fundata est, indicat.

Hujus quidem rei innumera possent dari exempla: sed jam solum stupendos illos effectus, quos matris gravidæ imaginatio in fœtu mirifice deformando exserere solet, in medium profero; aut magnetem considerandum propono, cujus insignes ferrum attrahendi vires, & peculiares ad polos conversiones & declinationes, pro locorum varietate differentes, non possunt non omnibus maximam movere admirationem. Nemo enim hactenus, quantum scio, tanta mentis acie fuit instructus, ut sufficientes horum phænomenorum rationes invenire potuerit. Ecquis philosophorum extraordinarias ventorum vires, ordinarium naturæ cursum turbantes, ex genuinis fontibus & sedibus deducere valet? In §°. hujus Capitis secundo definitionem, quæ philosophiæ, tam theoreticæ, quam practicæ, melius quadrat, & a fine desumta est, proposui, ut planius inde constet, eum quam maxime philosophum, qui utilia & scitu necessaria novit, sapere, & pro ipsa mentis medicina philosophiam esse inprimis habendam. In Capite II. fundamentum omnis humanæ perfectionis, quæ philosophiæ finis est, in unico obedientiæ vocabulo reposui, sub qua actionum nostrarum conformitatem cum ordine divino atque sapiente humano intelligo, quæ ad omnem nostram salutem obtinendam præcipue est necessaria. Atque de eodem argumento *Illustris* noster Wolfius in priore *Juris naturæ* tomo, non ita pridem edito, doctissime egit, ubi omnem doctrinam moralem, hominumque obligationes & officia ex ipsa naturæ lege demonstravit.

In Capite III. selectioribus quibusdam præstantissimorum philosophorum, maximeque antiquissimi Homeri dictis, divini Numinis cognitionem ex solo naturæ lumine, omnibus gentibus connato, repetendam docui. In Capite autem IV. summi & perfectissimi entis existentiam & attributa per aptam ratiociniorum seriem ex legibus naturæ, rerumque in universo obviarum limitibus, & ordinis rerum contingentia, methodo mixta synthetica & analytica, deduxi: siquidem existens limitatum supponit existentiam potentioris limitantis. In Capite V. eandem demonstrationem ex sapienti rerum hujus universi nexu & ordine clarissime exhibui. In Cap. VI. & VII. ex sapienti pariter ac constanti siderum cælestium, maximeque solis motu & saluberrimo in sublunaria influxu infinitam Dei potentiam, sapientiam & providam rerum creatarum, inprimis generis humani, curam & conservationem luculenter demonstratam dedi. In Capite VIII. de admiranda tam vegetantium, quam animantium vi propagativa, in exilissima seminum mole delitescente & rerum creatarum conservatore inde cognoscendo egi, ut liquido appareat, in re quadam minima & incomprehensibili Deum voluisse maximum & in regno naturæ supremum dominum apparere. In Capite IX. de divino naturæ mechanismo in productione vegetabilium & salutari horum usu disserui. In Capite X. magnifica Dei opera, in mundo subterraneo magno agmine obvia, quantum

fieri potuit, perlustravi, eorumque singula ad insignissimos in vita humana usus conferre docui. In Capite XI. singularis Dei providentia in regno animantium, qua omnia in nostrum commodum & adjumentum producta sunt, se patefacit. Caput XII. ejusdem sapientiam ex rebus difficillimæ intelligentiæ in eodem regno se manifestantem exhibet, quam in Capite XIII. ex admirabili mechanica fabrica minimorum animalculorum satis luculenter derivavi. In Capite XIV. & XV. sapientissimum Dei mechanismum, in omnibus vel abjectissimis animalculis conspicuum, singulisque inditum peculiari artificio se conservandi sensum, & quod fere singula hominibus egregia virtutum exempla & documenta præbeant, monstravi, & deinde animæ sic dictæ sensitivæ & vegetativæ essentiam, quantum licuit, evolvi. In Capite XVI. ex accuratiori solius hominis, ceu creaturæ omnium perfectissimæ, quæ quasi naturæ miraculum est, cognitione ipsum Deum optime cognoscendum probavi. Profecto enim homo, qui perfectiones particulares inter cetera animantia distributas in se quasi omnes unitas continet, & mirabili plane modo ex duplici substantia, anima scilicet spirituali, intelligente & libere agente, cum corpore vivo sensitivo, intime unita constat, insigne & lucidissimum summi artificis, omniumque ejus perfectionum præbet speculum. Quare antiquissimus religionis christianæ defensor THEOPHILUS a quibusdam rogatus, quid Deus sit? rectissime respondit: *prius mihi debetis dicere, quid homo sit, tum vobis aperire volo, quid sit Deus.* Certe corpus nostrum tanto constructum est artificio & tam exquisita architecti arte compositum, ut GALENUS, licet ethnicus, in anatome & corporum humanorum dissectionibus formam, pulchritudinem, usum, commoditatem, necessitatem & finem denique cujusque partis, ex qua illud conflatum est, considerans, in admirationem raptus obstupescat. Quod ipsemet abunde testatur, *Lib. III. C. X.* quem scripsit *de utilitate partium*, ubi hæc exstant verba: *Tractatum hunc scribo, tanquam hymnum & laudem, quam ei, a quo creati formatique sumus, dico & confecro & hanc puto veram esse, quam illi debemus, pietatem, verum & purum, quem illi debemus, cultum, non autem hecatombas, non thuris aliarumque odoratarum herbarum suffitum, sed potius, si ego prior agnoscam, & aliis deinceps immensam ejus sapientiam, potentiam & bonitatem prædicem. Nam res omnes proprio & convenienti, cujus sint capaces, ornamento decorare, & nihil per invidiam ipsis detrahere, nec bonum ullum ipsis subducere, demonstratio est summæ bonitatis, qua in re potissimum ejus erga nos bonitatem prædicare debemus. Sed modum & rationem invenire, qua res singulæ suum consequantur decorem, signum est magnæ sapientiæ: quidquid vero proposueris & decreveris perficere, invictæ fortudinis & virtutis indicium est.*

Celebres philosophi nostri ævi ex sapienti omnium rerum ordine, quo unum ex altero concatenato nexu sequitur, Dei existentiam quam maxime probandam censent. At si meum proferre licet judicium, equidem valde dubito, an ad laudabilem hunc finem obtinendum universalis ille rerum corporearum in macrocosmo mutuus nexus & ordo, in tam immenso ambitu spectatus & a sensibus longissime remotus satis exacte concipi possit & considerari. Quare longe melius medicus rationalis, in anatomica & physica scientia probe versatus breviori, faciliori & magis perspicua methodo ex stupenda microcosmi machina, inque ea tot diversarum partium deprehensa dispositione & usu divini Numinis existentiam, sapientiam & bonitatem oculis animisque manifestare poterit. Nam innumeræ admodumque dissimiles ratione magnitudinis, situs, structuræ & functionis partes ope anatomiæ in homine deteguntur, atque tot ibi vasorum & vasculorum minimorum ramificationes, tot membranarum & fibrarum tam nervosarum quam musculosarum implicationes & convolutiones in visceribus & glandulis observantur, ut primo intuitu summam potius confusionem, quam sapientem ordinem inde judicare liceat: nihilominus, accuratiori instituto examine, infinita perfectissimi artificis mechanica sapientia elucet inde clarissime. Siquidem omnium harum partium & myriadum machinularum admirabilis quædam & amicissima est consensio, unice ad hunc finem tendens, ut perenni progressivo sanguinis & humorum circuitu, partiumque solidarum motu systaltico & diastaltico corpus, in corruptionem valde proclive, a tetra putredinis labe immune servetur, & animæ spirituali & intellectuali commodum præbeat domicilium & instrumentum, quocum & per quod ipsa functiones suas sensitivas, quarum ministerio anima rationalis utitur, perficere queat. Sicut vero tam venustus, tamque concinnus hic ordo, in quo omnes motuum leges tam mechanicæ, staticæ & hydrostaticæ, quam hydraulicæ, opticæ & architectonicæ deprehenduntur, nullum fundamentum seu rationem existentiæ suæ in se ipso habet, cum undique infiniti fines, infinitaque ad illos obtinendos media elucescant: ita necesse est, ut in eminentissima quadam prima causa sufficientem tot variorum effectuum rationem quæramus.

Præterea, immensas Dei perfectiones abunde satis declarat illa in homine admiratione dignissima harmonia, quam motus humorum vitales cum sensationibus, & hæ rursus cum anima

anima ſpirituali, imo hæc ipſa quoque cum corporis artubus pro lubitu movendis habet: quo de argumento in Capite XVII. fuſius egi. Licet autem modus, quomodo ſpiritualis ſubſtantia cum anima ſic dicta ſenſitiva materiali communionem habeat, intellectum noſtrum, ſicuti res plures aliæ, valde exſuperet; ab ignoratione tamen modi ad rem ipſam negandam non valere conſequentiam, quilibet facile intelliget. Mihi interim circa hanc doctrinam valde ſemper placuit hæc theologorum atque philoſophorum ſententia, qua ſtatuunt, ſpiritum finitum, ad quos etiam anima referenda eſt, in operationibus ſuis ſemper cum materiali quodam ſimplici, ſubtiliſſimo, homogeneo elementari principio eſſe junctum atque unitum. Et hinc eſt, quod *Ger. Jo.* Vossius *de origine & progreſſu idololatriæ lib. I. cap. VI. p.* 17. 18. eorum Eccleſiæ Patrum teſtimonia ex inſtituto collegerit, qui ſpiritus omnes finitos, localiter circumſcriptos, ipſoſque angelos, corpuſculo indutos docuerunt. Quibus ſuppoſitis, hujus commercii modus non videtur cognitu impoſſibilis, ſi videlicet aſſumamus, ens ſimplex, ut anima rationalis, non in craſſum mutabile mixtum, ſed in aliud ſimplex extenſum homogeneum ſenſitivum agere poſſe. Nam ſicut corpus animæ ſervit in iis, quæ libere agit; ſic viciſſim corpori anima ſervit ſecundum ea, quæ ad ſenſus pertinent. Interim tamen vim diſtincte cogitandi anima non a corpore efficienter accipit, ſed eam conformiter & harmonice exercet. Sed notari velim, niſi animæ in corpus influxum mere phyſicum dicere velimus, eundem poſſe metaphyſico phyſicum appellari.

Præterea, ex animæ noſtræ facultatibus paullo attentius conſideratis ad exquiſitiorem Dei cognitionem pervenire etiam commode poſſumus: ſiquidem lineamenta & veſtigia imaginis ſimilitudiniſque Dei in anima latent. Sicut enim anima per ſenſus pro diverſo corporis ſitu innumeras res ſibi repræſentat; ita colligimus, infinitum intellectum divinum omnis generis res in univerſo exiſtentes, ſive libere ſive neceſſario agant, harumque vires & operationes uno actu ſimul ac ſemel ſibi diſtinctiſſime repræſentare. Dein, quemadmodum hominis voluntas auctoritatem a Deo per creationem accepit, ut non modo pro lubitu & ſtatim in momento hæc vel illa corporis membra, præſertim externa, movere poſſit, ſed etiam in omnia animalia dominium habeat; unde præcipua cauſſa timoris illius, quo ad vocem & præſentiam hominis animalia, quantumvis fera, contremiſcunt: ita multo magis Dei auctoritati, dominio & poteſtati omnia in rerum natura ſunt ſubjecta, ut pro arbitrio ſuo & abſoluto imperio ea movere, vel ad certa loca in hunc vel illum finem dirigere & determinare queat. Et quemadmodum videmus architectum, ædificium aliquod molientem, totius operis & ſingularum ejus partium lineamenta facere, priuſquam fundamenta jaceat operis, quod non uno momento conficit, ſed longo tempore & magno labore utitur: ſic contra Deus ſine opificis ullius auxilio, ſine labore, uno momento tot tantaque omni ex parte perfecta opera & ſuis abſoluta numeris perfecit. Et quod majore dignum eſt admiratione, illa Deus animat, vivificat, motum & ſenſum indit, quod nulli unquam artifices, ſculptores, pictores in egregiis alias ſuis operibus fabricari atque efficere potuerunt. De quo conſenſu fuſius egi Cap. XVIII. de convenientia intellectus divini cum humano.

Quum itaque in hoc libro per plurima capita in admirandis naturæ operibus tanquam in ſpeculo omnipotentis Dei ſapientiam & incomparabilem erga genus humanum bonitatem ſatis abundeque demonſtravimus; facilius jam erit ad veram ipſius Dei definitionem deſcendere, quam ita formare placet: Deus eſt ſupremus Dominus, omnes & ſingulas diverſi admodum generis, diſſimilis naturæ & valde differentium virium in univerſo exiſtentes res, omniaque, quæ in eo eveniunt, ſapientiſſime in ſui gloriam & generis humani ſalutem diſponens atque ordinans. Ex qua definitione cuncta, quæ ad Dei eſſentiam pertinent attributa, haud difficulter poterunt explicari. Nam qui ſupremus dominus eſt, is nullum extra ſe habet ſuperiorem, ergo a ſe eſt, is æternus & immutabilis & unicus eſt; qui omnes in univerſo res pro libera ſua voluntate ordinat & moderatur, is ſumme potens & operando omnipræſens eſſe debet; qui ſapienter omnia in certum & præfixum finem accommodate dirigit, is infinite ſapiens eſt; qui omnia recte ordinat, is debet eſſe omniſcius, quia nullus ſapiens ordo fieri poteſt, niſi quis ſingularum rerum in ordinem redigendarum perfectam habeat cognitionem. Quicunque porro omnia ſapiente ordine & nexu ac provida cura in ſalutem & perfectionem humani generis diſponit, is debet eſſe ſummus amor; qui autem vere amat homines, ille nec fallit nec fallere poteſt, hinc infallibilis & ipſa veritas eſt. Et quoniam hominum actiones liberæ, vel bonæ vel malæ ſunt, adeoque vel præmia vel pœnas merentur, hinc Deus juſtus eſt: nam juſtitia involvit ſapientiam amore temperatam, dum unice vergit in hominum correctionem & bonum publicum. Neque hæc noſtra definitio verbo revelato ullo modo contradicit, ut potius in ipſo plenius confirmetur. Siquidem Deus in veteri teſtamento Adonai ſive dominus, baſis & fundamentum rerum dicitur, item Jehovah appellatur, quod vocabulum unanimi doctiſſimorum

interpretum consensu omnium rerum, præsentis, præteriti & futuri temporis, essentiatorem & ordinatorem, qui est, qui erat & qui futurus est, denotat. Vocatur quoque Deus ordinis, qui omnia ordine, pondere & mensura facit. Psalmo CXXXVI. legimus Deum ordine cœlum fecisse & Psalmo CXLVIII. memoriæ proditum est; cursum siderum in constanti ordine Deum conservare. In novo testamento ipse amor & Deus pacis vocatur, qui omnem bonitatem, gratiam & misericordiam erga genus humanum includit. Meretur de bonitate Dei legib. ARNDIUS *lib. IV. c. III. & seq. de vero christianismo.* Ex hac definitione Dei procedere etiam possumus ad clariorem divinæ providentiæ definitionem, quæ est consilium Dei activum æternum, liberrimum, immutabile & sapientissimum, quo facit, decernit & dirigit omnes mutationes, varietates, vicissitudines rerum & eorum quæ fiunt in universo, tam bona quam mala, ad suam gloriam, & ad hominum, præsertim fidelium, salutem. Quapropter, quæ fiunt & eveniunt in universo, patienti, tranquilla & obsequiosa mente sunt accipienda, de quo argumento Cap. XX. fusius disseruimus. Sequens caput proponit curam hominis post lapsum in miserrimum tam corporis quam animi statum dejecti, quomodo & quibus efficacibus remediis in meliorem redigendus, & depressa imago divina resuscitanda sit: id quod optime obtinendum esse statuo per fidelem, a primis statim annis factam liberorum informationem, cujus beneficio teneris adhuc & innocentibus animis veritatis, pietatis, honestatis, omniumque virtutum principia & fundamenta maturius instillari possunt, ac si per consuetudinem & consortium pravorum hominum eorum animus pravis desideriis & mundanis vanitatibus & vitiorum seminibus infectus fuerit. Dein lumen rationis, humanæ naturæ inditum, quod consistit in desiderio suæ perfectionis, omnibus excitandum est viribus. Hoc fit, si Deum sapiente ordine & amore imitari discamus, quod etiam sapientiores ethnicorum inculcarunt: & quia nullus homo sine alterius ope & auxilio felicitatem suam promovere potest; ideo socialis vita necessaria est, ut unus alteri opem suam præstet, quod non aliter, quam per mutuum amorem & fidem, fieri debet, quæ duo sunt optima & arctissima societatis humanæ & benevolentiæ in hac vita vincula & fundamenta. Quum vero mali nostri hæreditarii, quod inobedientia, diffidentia erga Deum, philautia & pravis cupiditatibus nunquam non sese exserit, radices mentibus post lapsum profundius inhærescant, ut naturali & rationali cognitione Dei ex ejus operibus acquisita funditus evelli nequeant, ideo benignissimum Numen ex sola immensa gratia & infinito amore erga homines ad similitudinem ipsius conditos præsentissimum & universale ad hoc malum perfecte sanandum remedium constituit in verbo suo revelato, quod in filii sui ab æterno geniti & in humana natura manifestati perfecta pro nobis usque ad crucem præstita obedientia consistit, qua malum culpæ & pœnæ sustulit, nos regeneravit & cum divina natura univit, in qua unione unicum & summum nostrum bonum, omnis felicitatis & perfectionis desiderium repositum est. Sacer itaque codex, qui immensæ sapientiæ divinæ atque humanæ thesauros complectitur, perfectissimus est liber, quia perfectiores nos reddere potest, quam ulla unquam philosophia sublimior, si frequenti & attenta meditatione, auxilio prius a Deo efflagitato, legatur, & nos vitam & doctrinam Christi ibi contentam sequamur, de quo argumento fusius egimus in hujus Cap. XXII. In sequenti postea capite ostendi, sine sanitate corporis nec mentem & ejus facultates satis sanas & integras ad cognoscendum & colendum Deum esse posse; quapropter de tuenda corporis valetudine sanæ mentis adjutrice ibi fusius egi, & in hunc finem saluberrima præcipue diætetica præcepta pro diverso corporis statu præscripsi. Mirabilis enim est harmonia & consensio animæ nostræ intellectualis cum vitali humorum nostri corporis motu & æquabili temperie, ita ut uno præter naturam affecto alterum etiam afficiatur. Atque ideo mirari subit, quod hæc præcipua philosophiæ pars a philosophis in eorum scriptis plane omittatur, vel admodum negligatur, vel leviter saltim attingatur. Denique in præsenti opusculo sæpius antiquitatis venerandæ gentilium philosophorum in rebus magni momenti dicta allegavi & recensui, ut liquido inde appareat, quousque solo naturæ lumine exculto in naturæ arcana majestatica penetrare potuerint: cum contra superbi nostri ævi philosophi robore intellectus sui omnia penitus exhauriri & concipi posse, sed falso sibi persuadeant. Ad convellendum illum ingenii impetum exempli loco solum hominem naturæ miraculum producam. Hic enim ex spiritu immortali & corpore mortali mirabiliter connexus ex puncto seminali, quasi ex nihilo, oritur, & inexplicabili modo, ovulo in matricem descendente, inter stercus & urinam fovetur & formatur, sanguine materno vitam & nutritionem, mirabili etiam modo, per connexionem cum vasis uteri accipit; deinde exilis uteri cavitas successive in maximum spatium incredibili modo expanditur, tandem per angustissimas vias extraordinario & plane stupendo naturæ robore in lucem protruditur, postea corruptibili plane alimentorum materia in vita a corruptione præsentanea liberatur ac morte tandem in terram putrilaginem dissolvitur. In se & a se nihil boni, sed omne bonum & perfectum ex sola gratia & immenso amore Christi possidet. Quum igitur tanta in natura latitent mysteria, quæ nulla ratio capere potest, mirandum certe est, quod nonnulli hominum eo audaciæ processerint, ut mysteria in verbo divino revelata, e. g. resurrectionem corporis mortui &c. negarint vel in dubium vocaverint. Secundum SCALIGERUM *nescire velle, quæ nescire voluit summus sciendi magister, optima est scientia*, & CICERO lib. de nat. Deorum, *mala & impia est virtus contra deos disputandi, sive ex animo id fiat, sive simulate.* Finem facio cum THOMÆ a KEMPIS egregio dicto, quod *lib. I. c. 2. de imitatione Christi* exstat, & sic se habet: *melior est profecto humilis rusticus, qui Deo servit, quam superbus philosophus, qui se neglecto cursum cœli considerat.*

In calce denique hujus tractatus ex commercio litterario, ante quadraginta & plures annos cum Illustri LEIBNITIO habito, epistolas quasdam addidi, ut clarius inde appareat, magnum hunc virum non modo sublimem philosophum & mathematicum, sed & aliarum scientiarum realium, inprimis physices, chymiæ & medicinæ rationalis magnum æstimatorem, fautorem & promotorem fuisse, mihique insigniter favisse.

CAPUT

CAPUT PRIMUM.

DE

VERA PHILOSOPHIÆ DEFINITIONE, NATURA ET USU.

§. I.

PHILOSOPHIA, qua juxta PLATONEM & CICERONEM nullum majus humano generi a Deo immortali datum eſt munus, a veteribus definitur, quod ſit rerum divinarum humanarumque & cauſſarum, quibus res continentur, ſcientia: recentiores autem dicunt eſſe ſcientiam ſufficientis rationis & ſapientis ordinis ſive ejuſmodi nexus, quo omnia in univerſo exiſtunt & eveniunt vel poſſibilia ſunt.

Scholion.

Equidem id certum ratumque eſt, quod nihil in rerum natura exiſtat, fiat vel mutetur ſine appropriata & fundata cauſſa vel ratione, effectibus ac phænomenis explicandis ſufficiente, nec ullum artificium ſine certo ac determinato fine, nec ſine ſapiente partium ordine ac nexu, ad ſtabilitum & præfixum finem directo, ſubſiſtere poſſit: de eo tamen maximopere dubitandum eſſe exiſtimo, num intellectus humanus corpore ceu carcere in hac vita incluſus ad tantum ſcientiæ faſtigium pervenire queat, ut intimam rerum exiſtentium, cauſſarum & ordinis, quo omnia fiunt aut fieri poſſunt, naturam penetret.

§. II.

Hæc igitur philoſophiæ tam theoreticæ quam practicæ melior mihi videtur definitio, quod ea ſit exacta veritatum cognitio, quæ ad plane depravatam naturam, rudem & incultam erudiendam & perficiendam, adeoque ad felicitatem hominis promovendam pertinent: ſive philoſophia eſt medicina mentis tam quoad voluntatem quam intellectum corruptæ, per convenientia remedia in perfectiorem ſtatum redigendæ.

§. III.

Ut vero accuratiorem ſtudii philoſophici cognitionem nobis comparemus; corruptam humanam naturam, quæ hoc ipſo in perfectionem poſſibilem reducenda eſt, jam paullo accuratius inveſtigabimus.

De Philoſophandi ratione.

§. IV.

Natura humana ex duplici ſubſtantia, nimirum ſpirituali i. e. intelligente & libere agendi facultate, & corpore animali vivo & ſenſitivo ſapientiſſime constructo, arctiſſime inter ſe unita conſtat. Utraque tamen pars valde depravata reperitur: ſpiritualis enim ſubſtantia, quoad intellectum rudis, inculta, ignorantiæ & ſtultitiæ plena, quoad voluntatem liberam maxime vitioſa, adfectibus dedita & malitioſa exiſtit: corpus vero, cujus unione & commercio utitur, plane ærumnoſum ac morboſum deprehenditur.

§. V.

Licet natura humana, quoad principem præſertim & præſtantiſſimam ſui partem, ſibi relicta penitus ſit depravata; nihilominus tamen & diſcendi, ſciendi ac veritates inveſtigandi cupiditatem & felicitatis ac perfectionis ſuæ deſiderium ipſi innatum quilibet in ſe ipſo ſentiet.

Scholion.

Omnes trahimur & ducimur ad cognitionis & ſcientiæ cupiditatem, ait CICERO lib. I. de officiis, & in eodem libro, *hominis*, inquit, *propria veri inquiſitio & inveſtigatio.*

§. VI.

In mente humana ſeminia adhuc & veſtigia ſcientiarum & innumerabilium artium, quibus homines in hac vita indigent, deliteſcunt: neque minus hominum animis notio entis ſuperioris valde reverendi, convictio veri & falſi, ſenſus boni & mali, juſti & injuſti, turpis & honeſti, conſcientia bene vel malefactorum & inde metus vel gaudii adfectus perpetuo inſidet: quæ omnia ſatis evincunt mentis noſtræ naturam ab ortu ſuo fuiſſe præſtantiſſimam, imo fere divinam; ob commiſſum vero peccatum a perfectionis ſuæ ſtatu dejectam; quæ omnino exquiſita & multiplici doctrina ac inſtructione in meliorem & perfectiorem ordinem & ſtatum reducenda eſt.

Scholion.

AUCTOR ANONYM. DE ANIMA. p. 616. *Anima rationis particeps*, inquit, *rerum in ſe habet rationes, ſed eſt immerſa materiæ, ut ignis ſepultus in cinere; quemadmodum igitur, ſi quis cinerem paullulum dimoverit, ſcintilla illico elucet; ſcintillam tamen non*

fecit, qui cinerem dimovet, sed tantum impedimenta removet: simili modo anima a sensu excitata rerum rationes profert; ita & magistri cognitionem nobis non induunt, sed quæ nobis inest veluti obruta eam ostendunt, unde quum aliquis perperam ac præter rerum naturam disserit, vel duo de duabus rebus disserunt, potiora anteponere scimus; quod non esset, si nulla in nobis rerum ratio esset.

§. VII.

Doctrina igitur & fidelis institutio præ reliquis saluberrima sunt remedia, quibus mens inculta cultior evadit ac veri bonique semina evolvuntur, excoluntur ac perficiuntur.

Scholion.

Consentientes in eo habeo gentilium sapientissimos CICERONEM nempe & SENECAM, qui passim in scriptis suis inculcant, *nullam scientiam, nullam virtutem, quamvis naturæ insit, sine doctrina, sine diligentia, sine exercitatione & meditatione posse acquiri.* Sic SENECA ep. XC. ait: *virtus non contingit animo nisi instituto & edocto, ad summum assidua exercitatione perducto.* Et epist. LXIII. scribit: *Semina in hominibus divina dispersa sunt; quæ, si bonus cultor existit, similia origini prodeunt, & paria his, ex quibus orta sunt.* Egregie quoque hac de re CICERO lib. de finibus disserit; *homo*, inquit, *quamvis sit ingeniosus, ad virtutem sine doctrina pertingere non potest.* & eleganter PLUTARCHUS de musica: *informationem bonam essentiam felicitatis & boni consilii* nominat. Conf. hac de re schediasma meum de rationis instructæ excellentia in rebus divinis & humanis.

§. VIII.

Paucissimi sane hominum de eo sunt solliciti, ut recta & exquisita doctrina & institutione boni & veri, quæ in ipsis latent, semina excitent, vel ut excolentur laborent; sed maxima pars, quod dolendum! otio, luxui, libidinibus, inanibus curis, pravisque cupiditatibus indulgentes desiderium illud felicitatis ac lumen innatum magis exstinguunt, quam incendunt. Hi homines bestiis magis ratione destitutis, quam creaturis intellectu præditis similes videntur, quia nec perfectionis suæ statum consequendæ sciunt nec inquirunt.

§. IX.

Non inepte itaque philosophia vocari potest serium atque attentum studium innatas veritatum & virtutum scintillulas præstanti doctrina, meditatione, observatione & exercitatione evolvendi, excitandi & corruptam humanam naturam ad feliciorem statum reducendi.

§. X.

Veritates ab homine excolendæ sunt multiplices. Aliæ attenta observatione & experientia sensuum beneficio ad memoriam & intellectum humanum perveniunt, quibus ab extra docemur, quæ in rerum natura existunt, eveniunt & evenerunt; atque hæ veritates facti atque historicæ nominantur, & huc maxime eæ pertinent, quæ in physica doctrina, medica, chymica, œconomica atque politica aliisque hujus generis disciplinis traduntur, maximumque in vita usum habent. A sensibus enim & observationibus prima veri nascitur notitia.

§. XI.

Aliæ veritates intellectus facultatem & promtitudinem cultura perficiunt: & hæ dicuntur rationales sive logicæ, quas per ratiocinia ex rerum comparatione, similitudine, adæquatione & connexione elicimus, & caussam, modum, ordinem & finem effectuum ac phænomenorum in natura contingentium scrutamur.

§. XII.

Quædam denique paullulum sublimiores sunt, quibus vires, caussas & effectus rerum, ratione numeri, mensuræ, quantitatis & proportionis accuratius cognoscimus & rimamur, quæ philosophis mathematicæ audiunt. Hæ jam enumeratæ veritates rationem & intellectum humanum, per se admodum rudem & incultum, conveniente & præstante doctrina, institutione ac cultura erudiunt, & ad varios saluberrimosque usus idoneum reddunt.

Scholion.

Nulla profecto disciplina ingenii vim & judicandi facultatem magis acuit ac perficit, quam numerorum scientia; præsertim subtilior diviniorque illa algebra & mathesis, sine qua nemo unquam solide doctus vel philosophus evadit.

§. XIII.

Ex his luculenter apparet, eum non protinus philosophum esse dicendum, qui multa memoria tenet; sed is demum sapiens est, qui sine ulla præjudicata opinione, & semoto omni partium studio de rebus divinis & humanis nihil affirmat aut unquam propugnat, quod non clare & distincte prius animo concepit, neque prius adsensum aliis præbet, quam quum sententias eorum veras esse apud se cognovit.

Scholion.

Si veteres philosophorum id sedulo observassent, non sine insigni usu exularet immanis librorum philosophicorum multitudo; exularet in iis tanta obscurorum captuque difficilium terminorum & regularum farrago, quibus utplurimum philosophiam discentium ingenia torquentur ac obtunduntur. Exules denique essent tot controversiæ, contentiones, & disputationes ipsa subtilitate subtiliores. Quum enim veritatis natura simplex & immutabilis sit, fieri non potest, quin eadem semper permaneat, facileque omnibus, ratione utentibus, arrideat.

CAPUT II.

De præcipuo perfectionis humanæ principio.

§. I.

PRæter has, quas priori capite recensuimus, veritates, aliæ adhuc supersunt, quæ morales dicuntur & maxime corruptæ voluntatis depravatique liberi arbitrii culturam ac perfectionem respiciunt.

§. II.

Miseriarum plena ac ærumnosa humana vita, sive animum sive corpus spectes, non tam ab intellectus & scientiæ defectu, quam potius immediate a depravata inclinatione ac voluntate hominis & relicti adhuc liberi arbitrii abusu derivanda est: libere enim agendi voluntas quasi centrum animæ spiritualis & omnium actionum internum est principium, quæ hominem vel felicem vel infelicem aut per obedientiam aut inobedientiam ordinis & legum a Deo menti inscriptarum reddit.

§. III.

§. III.

Profecto summum hominis bonum in obedientia consistit, quam veteres philosophi virtutem dixerunt; quæ secundum SENECAM ep. *LXXIV. omnium bonorum vis & origo, bonum immensum & insuperabile est.* CICERO lib. de finib. scribit: *una est virtus, unum honestum, laudabile & decorum.* At vero hæc unica virtus nulla alia est, quam ipsum obsequium, sive conformitas actionum cum voluntate superioris, quæ legibus manifestatur; quarum observantia voluntas libera, ad imaginem Dei condita, jam autem imperfecta, emendatur ac perficitur: cum e contrario omnium malorum ac vitiorum unica ac vera mater & radix sit inobedientia; a qua, tanquam primo fonte & originali peccato, omnia reliqua promanant.

§. IV.

Doctrina itaque illa, quæ circa correctionem, emendationem & perfectionem nostræ voluntatis occupata est, practica omniumque præstantissima est; quia sedula ejus cultura homo felix ac beatus redditur; nec multa indagatione ac subtilissima rerum cognitione acquiritur.

Scholion.

Ego sæpius a multo jam tempore amicis philosophiæ ac theologiæ studio addictis problema quoddam solvendum his verbis proposui: dari aliquid, quod unico tantum vocabulo exprimatur; & si recte observetur, ita comparatum sit, ut hominem vere felicem reddere, Deique & hominum amorem conciliare possit; ita ut ne sua quidem culpa pœnam subeat, & non modo omni animi tranquillitate & integritate corporis diuturna fruatur, sed &, superatis his vitæ molestiis, beatæ & æternæ vitæ particeps fiat. Quot vero fuerunt, quibus evolvendum proposui: tot etiam varias protulerunt sententias, ut vix ullus totam rem apposite exhauriret. Alii enim fidem, alii amorem, alii pietatem, alii denique verbum divinum subintelligi adserebant: cum vero ipsis *obedientiam* esse aperuissem, omnes mecum in eandem descenderunt sententiam.

§. V.

Maximopere igitur dolendum, quod plerumque scientiæ a philosophis in tam incomparabili pretio habeantur, ac si unicum essent subsidium, summum felicitatis gradum acquirendi; spreta ac neglecta nobilissima ac maxime necessaria ea veritate, quæ moralis dicitur & præcipua sapientiæ pars est: de qua plura dicendi infra locus erit.

Scholion.

Eandem mecum de summa doctrinæ moralis necessitate antiquissimi & optimi philosophorum foverunt sententiam. SOCRATES *Sapiens*, inquit, *non tam verbis, quam ipsa re ac vita sapientiam suam prodere debet.* Et PLATO philosophiæ summam in hoc sitam esse adserit, *si rationi adfectus obediant.* CICERO l. IV. Tusc. Quæst. *philosophiam culturam animi & ejus morborum medicinam, commemorationem mortis, virtutis indagatricem, vitiorum expultricem non incongrue nominat:* & in Quæst. Acad. I. ait: *quotusque philosophorum invenitur, qui sit ita moratus, ita animo & vita constitutus, ut ratio postulat: qui disciplinam, non ostentationem suæ scientiæ, sed legem vitæ putet; qui obtemperat ipse sibi, & decretis pariat suis: videre licet alios tanta levitate ac jactatione, ut his fuerit non didicisse melius; alios pecuniæ cupidos, alios gloriæ, multos libidinum servos, ut cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio.* Notatu quoque digna sunt hanc in rem verba LACTANTII, qui suo jam tempore queritur, quod *ex philosophis perraro aliquis fuerit, qui aliquid in vita fecerit laude dignum. Quis est, qui non videat eos homines virtutis, qua ipsi egent, non doctores: nam si quis mores eorum diligenter inquirat, inveniet & inconstantes, iracundos, libidinosos, arrogantes, protervos & sub obtentu sapientiæ vitia velantes, domi facientes ea, quæ in scholis ipsi arguunt.*

CAPUT III.

De demonstranda divini numinis omnis perfectionis auctoris existentia ex lumine naturæ.

§. I.

Quum summa veræ philosophiæ ac perfectionis humanæ consequendæ ratio, secundum omnium philosophorum placita, in veritate & virtute consistat, hæc autem nihil aliud sit, quam legum obedientia; sive conformitas actionum nostrarum cum voluntate superioris: omnino ante omnia veræ philosophiæ cultor omnem operam ac studium in eo collocare debet, ut existentiam ejusmodi entis perfectissimi, a quo omnes res existentes dependent, & ad cujus voluntatem omnes actiones nostræ dirigi debent, demonstrare possit.

§. II.

Evidens de summi & perfectissimi entis sive Dei existentia argumentum est insitum naturæ humanæ lumini, quod per internum sensum & convictionem de ente superiori se exserit; quod omnis boni, quo fruimur, caussa est, idque adorandum, amandum & timendum: siquidem nec unquam terra gentem tulit, quæ non ob convictionem internam de ente, a quo dependeat, & omne bonum possideat, formam religionis habuerit.

Scholion.

Pulchra sunt, quæ hanc in rem CICERO lib. I. de nat. Deor. scribit: *omnium animis notionem supremi Numinis natura impressit; & nulla gens tam immansueta nec tam fera est, quæ non, etiamsi ignoret, qualem habere Deum deceat, tamen habendum sciat; quia hoc ita perspicuum est, ut qui hoc neget, eum vix sanæ mentis existimem.* Et in eodem libro ait; *nulla gens tam barbara est, nulla natio tam efferata, cui non insideat persuasio Deum esse: imo nulla natio est, quæ non perpetuo religionis semen aliquod retinuerit.* Idololatria luculentum hujus rei est documentum, inque ea tacita quædam confessio est, omnibus innatum esse divinitatis sensum.

§. III.

Veterum ethnicorum scripta si paullo accuratius lustramus: multa sane & præclara de Deo, ab ipsis ex libro naturæ cognito, argumenta ac testimonia legimus: v. g. quod Numen divinum omnia videat, ubique præsens, omnium rerum caussa & ab æterno sit; probos tueatur & audiat, sceleraque puniat.

Scholion.

Innumeris id ipsum confirmare possemus testimoniis, instar omnium vero jam adduxisse sufficiat HOMERUM, qui uti antiquissimus, ita sapientium præstantissimus & fere princeps jure habendus est, quem etiam reliqui præstanti doctrina clari philosophi, ut PYTHAGORAS, EURIPIDES, SOCRATES, PLATO cete-

De Philosophandi ratione.

rique secuti sunt. Hic Deo seu Jovi O. M. tam mirabilia tribuit bona, quæ prope omnia Deo in sacris litteris adscribi legimus; cujus præstantissima dicta *Doctissimus Jacobus* Du Port in librum congessit, quem *gnomologiam Homeri* inscribit. Profitetur enim hic summus gentilium philosophus de Deo, quod *sciat omnia Iliad. γ quæ juste & injuste fiunt Od.* ϑ. *26. sit dator omnium bonorum Od.* ϑ. *15. pios exaudiat Il.* ν. *10. improbos puniat Od.* ν. *8. semper & ubique præsens Il.* χ. *7. & omnipotens sit Il.* ϑ. *2. crearit cœlum & terram Il.* ς. *15. Is quidem*, inquit, *terram formavit & cœlum & mare, solemque indefessum & lunam plenam & sidera omnia, quibus cœlum undique ornatum est*: *Ipsi obediendum Il.* μ. *v. 3.* dum ait: *nos magni Jovis obediamus consilio, qui omnibus mortalibus imperat*, & quæ reliqua sunt. Antiquissimus Medicorum parens Cous *libr. de morbo sacro* hæc habet: *Deus est, qui maxima ac sceleratissima peccato purgat atque purificat, & liberatio nostra existit.* Et lib. de insomniis, *in secundis & adversis rebus ipsi esse supplicandum. Deum justitiæ observantissimum & sapientissimum* Euripides pronunciat. Pindarus Olymp. lib. sympos. *Si Deum*, inquit, *vir aliquis sperat latere, faciens quicquam, fallitur.* Cicero de divinatione: *neque enim Deum ignorare potest, qua mente quisquis sit.* Seneca ep. LXXXIII. scribit: *nihil Deo clausum est, interest animis nostris & cogitationibus mediis interfuit*: & epist. XCV. *ubique Deus præsto est.*

§. IV.

Diversi animi adfectus, ut tristitia & terror vel gaudium animique tranquillitas ex male vel benefactorum conscientia orti, satis, superque divini Numinis existentiam arguunt. Nam conscientia est non solum speculum bene & malefactorum, verum etiam eorum judex secundum leges, a superiori inditas.

Scholion.

Plutarchus optime male factorum conscientiam his verbis depingit: *ut primum quis improbe agit pœnæ jam obstrictus tenetur*: *conscientiam intus urgentem & vellicantem habens agitatur.* Et Seneca de tranquillitat. animi egregie disserit: *quemadmodum ulcus in carne, ita male factorum conscientia in animo pœnitentiam relinquit pungentem subinde & sauciantem.*

CAPUT IV.

De demonstranda summi & perfectissimi entis existentia, a priori sive per ratiociniorum convenientem ordinem.

§. I.

Existentia Dei sive à priori, dum per ratiociniorum & argumentorum seriem ad ipsa attributa & proprietates ejus concludimus, sive a posteriori, dum ab effectibus ad caussas & principia argumentando transimus, demonstrari potest; jam nobis constitutum est, id, quod sana ratio de Dei existentia adsequitur, in hoc capite paullo fusius exponere.

§. II.

Entia in rerum natura, quæ existunt, habent suam essentiam, per quam ens illud est quod est, & a qua ejus operatio sive mutatio, quam in alio excitat, pendet: hæc vero essentia nihil aliud est, quam vis quædam sive potentia activa, sine qua nulla entis existentis substantia, nec ulla ejus operatio vel effectus potest concipi.

Scholion.

Vis entium activa ac realis in se ab intellectu humano nec concipi nec definiri potest, per sensus vero & effectus ejus actio ac efficacia percipitur: differunt itaque rerum essentiæ, pro diversa effectuum atque mutationum, quæ percipiuntur, ratione.

§. III.

Vim quandam activam nitentem & moventem corporibus inesse, nec non renitentem extenso inhærere ejusque essentiam constituere, beneficio sensuum observamus.

§. IV.

Nullum corpus in se & per se effectum vel mutationem, sed semper in altero, producere potest, a cujus mutua actione & reactione motus fit, qui vel in loci vel situs mutatione consistit.

§. V.

Quando duo corpora mutuo inter se agunt, & vires eorum, quæ vel ex massa sive celeritate sive ab utraque simul æstimandæ, inter se æquales sunt, nulla fit mutatio, sed in quiete manent: quando vero cunque virium mutuo inter se agentium est inæqualitas, visque major minorem resistentem superat; tunc motum sive loci mutationem contingere dicimus.

§. VI.

Diligenti atque constanti observatione certum est, diversissimos effectus & phænomena, quæ in natura fiunt, a rebus corporeis earumque motu dependere; hic vero, quum pro diversa magnitudine proportione, figura & nexu partium varius sit, utique innumeros & differentes, semper tamen necessarios, in natura producit effectus, qui a veteribus fatales, a recentioribus naturales & mechanici vocantur.

§. VII.

Præter hæc alia adhuc dantur entia, quæ non uti corpora, mutua assistentia & aliorum relatione egent, sed in se & per se activa sunt, & pro suo arbitrio, variis & dissimilibus sæpe modis libere & sine ulla necessitatis lege agunt, & hæ substantiæ spirituales sive mentes dici solent. Prædita sunt hæc entia intellectu, qui libere agendi facultatem movet ac determinat.

§. VIII.

In intellectu, qui quasi oculus & visus internus & animæ spiritualis lux est, non tantum objecta extra se posita, sed etiam ideæ & rerum vestigia per sensus memoriæ & imaginationi impressa, tanquam in speculo cognoscuntur & repræsentantur.

§. IX.

Intelligendi & libere agendi facultas in substantia spirituali tam arctissimo inter se juncta est vinculo, ut una semper in alteram agat, voluntas in intellectum & is rursus in voluntatem.

§. X.

Firma & constanti experientia edocemur, vires substantiarum in mundo existentium in operando non esse absolutas, sed relativas i. e. certis limitibus & conditionibus circumscriptas: sive secundum certas leges, regulas & ordinem, operationes suas edere.

§. XI.

Observamus non modo corpora simplicia sive elementa,

menta, ut ſunt fluidum luminoſum primordiale, quod ignis elementaris vocatur, fluidum æthereo aëreum; aqueum ac terreum ſolidum ſecundum certas leges celeritatis, preſſionis, expanſionis, cohæſionis & gravitatis perpetuo agere; ſed etiam ex iis maxime mixta & conſtructa in perpetua actione ſecundum motuum leges eſſe conſtituta.

Scholion.

Gravium corporum deſcenſum & aſcenſum perpendicularem fieri primus GALILÆUS *docuit.* HUGENIUS *regulas motuum, quos pendula efficiunt, perſcrutatus eſt. Idem auctor cum* CHRISTOPHORO PERCA *leges motuum in corporibus elaſticis & eorum, qui mediante percuſſione fiunt, naturam detexit. Summus Anglorum philoſophus* NEWTON *motus, qui lineis curvis abſolvuntur, eorumque effectus in phroromonia luci expoſuit, & quod maximum eſt, vires cohærentiæ ceu magnorum in natura effectuum primus obſervavit; neque minus leges, ſecundum quas aſtra moventur, tradidit. Huc quoque commemoranda eſt lex naturæ, quæ nunquam fallit, & in explicandis difficilibus univerſi phænomenis utiliſſima eſt; quam eidem auctori debemus: corpora nempe in ſe mutuo gravia eſſe, gravitatem hanc materiæ proportionalem & ad inæquales diſtantias eſſe reciproce, ut quadrata diſtantiarum. Et ſane hæc regula in explicando æſtu maris ſive ejus fluxu atque refluxu, pro ſitu ipſius lunæ, præſertim circa novi & plenilunium, ſive a terra vel minimum vel remotius diſtet, maximi uſus eſt.* Cel. LEIBNITIUS *differentiam virium corporis inertium, preſſionis & impulſus ſive virium vivarum magno ſcientiarum incremento invenit.*

§. XII.

Nexus ſucceſſivorum & ſimultaneorum corporum' ſecundum differentes leges motuum, variarum mutationum & effectuum fons eſt, quem nexum gentiles abſolute neceſſarium habentes, fatum dixere; & hoc aſſerto ejus efficientem excludunt cauſſam: at vero cum hic nexus contingens ſit & aliter eſſe poſſit, ſequitur non in ſe ſed in alio, quod extra illum eſt, ejus cauſſam quærendam eſſe.

Scholion.

Quemadmodum corporis noſtri partes, quoad omnia mirabili nexu cohærent: ita etiam totum mundi ſyſtema, uti DUHAMEL lib. de affection. corp. loquitur, *ut mirabilis quædam & exquiſite elaborata machina conſiderari debet, nec partes illius ſeorſim & velut ſolitarie ſunt inſpiciendæ, ſed aliæ aliis aptantur & certa quadam ratione ſunt connexæ. Nam ut in horologio magni plerumque motus ob partium & rotarum contextum nullo procſus negotio perficiuntur; ſic in rerum univerſitate quæque corpora ita inter ſe ſunt colligata, ut mutuas actiones & vires aut promoveant, aut impediant, aut certa quadam ratione determinent.* HIPPOCRATES quoque *lib. de alimentis* omnes corporis partes uti cohærent, ſimul conſiderari debere indicare voluit, dicens: *confluxus unus, conſpiratio una, conſentientia omnia.*

§. XIII.

Non tantum vero corporibus pro vario nexu certæ agendi leges & limites ſunt poſiti, ſed & entia libera voluntate & intellectu prædita pro varia corporum, cum quibus unita ſunt, ſtructura, organorum & cerebri diſpoſitione ſecundum certas leges ac regulas varios & limitatos ſuos effectus edunt.

Scholion.

Phyſicorum & medicorum ſagaciores attenta obſervatione edocti ſunt; non ſolum memoriam & ingenium, ſed etiam judicium, mores, animique adfectus & inclinationes, pro ætatum, temperamentorum, climatum, vitæ generis, uſus ſex rerum non naturalium & conſuetudinis diverſitate mirum differre ac variare poſſe; id quod luculenter etiam apparet in ebriis & mente captis ex morbis chronicis vel ab adſumtis narcoticis ita factis. Plura qui hac de re legere cupit, conf. noſtram diſſertationem *de temperamento fundamento morum & morborum in gentibus.*

§. XIV.

Quum igitur ſubſtantiarum tam corporearum quam ſpiritualium agendi vires & inde dependentes mutationes certis legibus ſint adſtrictæ ſuisque limitibus circumſcriptæ; hinc eas non ex virtute propria, ſed ex conceſſa agere patet, adeoque entia eſſe finita.

§. XV.

Quodcunque ens finitum eſt, ſucceſſive & ſecundum certas leges agit, illud non a & in ſe, ſed ab alio & extra ſe ente poſito exiſtentiæ ſuæ habet cauſſam, quod leges, fines ac limites conſtituit; idque abſolute activum, liberrimum, infinitum in quo ſunt omnia ſimul, perfectiſſimum omnium eſſentiarum ſeu virium in univerſo principium eſſe debet, adeoque a ſe independens, & unum.

§. XVI.

Quodcunque ens omnium entium in univerſo exiſtentium omniumque in iis virium cauſſa & principium eſt, illud infinite potens haberi debet.

§. XVII.

Quodcunque eſt unum, primum & ſimpliciſſimum, illud eſt indiviſibile, immutabile, infinite activum & in æternum durat.

§. XVIII.

Quodcunque eſt cauſſa omnium in univerſo rerum exiſtentium, in ejus intellectu omnes res earumque eſſentiæ & operationes repræſentantur, ergo eſt omniſcium & omnipræſens.

Scholion.

Clariſſimus Theologus HÜLSEMANNUS in ſupplem. breviar. theol. theſ. X. eleganter ſcribit: *oritur ejus præſcientia ſive viſio intuitiva non ex rerum ſplendeſcentia, ſed ex infinita ejus potentia & præſentia, quæ facultates a ſe creaturis inditas æterno intuitu non ſolum contuetur, ſed etiam præſens movet ac dirigit variis modis.* Et OCCAMUS §. 34. ait: *Eſſentia divina eſt cognitio intuitiva tam ſui, quam omnium futurorum & poſſibilium.*

§. XIX.

Ubicunque mirabilis ordo ſive exacta ſymmetria & proportio obſervatur, qua res ſingulæ & diverſæ juxta ſe invicem convenienti loco ac modo ita diſponuntur ut unum ex altero ſequatur ſive ex antecedente conſequens; ibi ſumma ratio, ſapientia & perfectio conſpicitur.

§. XX.

Quæcunque diſpoſitio & ordo ad rerum conditarum conſervationem & perfectionem tendit, ea de benignitate & bonitate auctoris luculentum dat teſtimonium.

§. XXI.

Quodcunque ens eſt infinite potens, ſapiens & bonum illud eſt timendum, amore & laudibus proſequendum,

dum, in eo omnis fiducia ponenda, adorandum, atque omne auxilium ab eo sperandum; sed de his attributis divinis infra dicendi locus erit.

CAPUT V.

De divini Numinis existentia cum attributis ex consideratione hujus universi demonstranda.

§. I.

Visibile & elegantissime structum mundi artificium invisibilem ejus artificem ac effectorem secundum sua attributa ac perfectiones summas satis superque manifestat.

Scholion.

Hoc Deum cognoscendi principium etiam sacer codex suggerit: dum Apostolus PAULUS ep. ad Rom. 1.20. divinitus scribit: *invisibilia Dei a creatura mundi, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur sempiterna ejus virtus & dignitas:* quæ verba secundum HAMMONDUM *Tom. II. Nov. fœd.* ita intelligenda sunt: *quæ per se sub oculos non cadunt infinita Numinis potentia ac divinitas, quæ semper a creatione oculos fugerunt; tamen in varia ejus administratione & totius mundi gubernatione tanquam in speculo conspecta, jam manifesto cernuntur.* Et in eadem epistola gentiles incusat, quod ex rebus creatis visui obviis effectricem earum caussam potuissent cognoscere, eamque non coluerint. Miror itaque, quod plerique de mundo hoc optimo dubitent; cum ipse Deus, citatis locis scripturæ sacræ, ex opere suo optimo, scilicet mundo, secundum suas omnibus numeris absolutissimas perfectiones voluit cognosci.

§. II.

Sapientiores quoque gentilium ex hac elegantissima mundi fabrica Deum agnoverunt, quos inter primum omnino locum tuetur summus Romanorum orator CICERO, qui in Tusc. Quæst. l. 1. prodidit; *Deum etsi non videmus, tamen ex operibus cognoscimus.* Et Oratione pro Sexto Roscio ait: *Deus singularem hunc mundum procreavit: commoda quibus utimur, lucem, qua fruimur, spiritum quem ducimus, a Deo nobis datum videmus.* Et ARISTOTELES de mundo c. VI. *Mortales*, inquit, *oculis non capiunt Dei conspectum, ex operibus tamen cognoscitur.*

§. III.

Scite ait SENECA lib. de natura Deor. *Si quis in domum aliquam venerit, cum videat omnium rerum rationem, modum, disciplinam, non poterit ea sine caussa fieri judicare; multo magis in tanto ornatu mundi, tanta varietate, pulchritudineque rerum cœlestium, tanta vi maris atque terrarum ac tantarum rerum ordinibus statuat necesse est, ab aliqua mente hæc proficisci & hæc Deorum immortalium domicilium esse.* Et CICERO lib. II. de natura Deorum Cap. LIII. *mente consilioque divino*, inquit, *omnia in hoc mundo ad salutem omnium & conservationem admirabiliter administrantur:* & alio loco ait: *ordinis in mundo tanta est pulchritudo & divinitas, ut nihil sine eo rectum & a reprehensione liberum invenias.*

§. IV.

Quemadmodum pulcherrima & artificiosissima automata, sive summa arte & ratione constructæ machinæ, non pro suo, sed artificis, ingenio & consilio agunt, moventur & operationes suas perficiunt: ita supremum Numen, cujus vi omnia producta sunt & a cujus nutu dependent, universum singulasque ejusque partes sub sapiente nexu & ordine, conveniente magnitudine, numero, proportione & mensura ita invicem conjunxit & constrinxit, ut operationes suas, ad quas a mente divina ab æterno destinatæ sunt, constanter, certo tempore & ordine producant.

§. V.

Sapiens pulcherque rerum naturalium moventium & mobilium inter se nexus, dispositio & ordo ad certum scopum & finem ab artifice directus a nostri ævi philosophis mechanismus vocatur: quum vero ars & sapientia divina infinitis parasangis artem humanam superet; ita etiam hujus universi a Deo productus mechanismus longe perfectissimus deprehenditur, adeo, ut Deus rectissime summus & perfectissimus mechanicus appellandus sit, qui omnia, consentiente etiam scriptura divina, in rerum natura certo numero, pondere & mensura fecit, & secundum certas & constantes motuum leges, quas nondum satis intelligimus, disposuit.

§. VI.

Conservatio pariter hujus universi existentiam Dei evidentissime demonstrat. Nam vis, quæ in extenso hæret, non est immediata divina, quamvis ab illo dependeat, & concursu generali conservetur; nam actiones Dei cum actionibus rerum creatarum non sunt confundendæ, quæ post creationem vi propria agunt.

§. VII.

Ad vires rebus creatis communicatas & concreatas, quæ effectus producunt finitos, concurrere omnino debet infinitus & universalis impulsus, qui faciat, ne otientur creaturæ, sed ut perpetua & omnipotente excitatione corpora in perpetua actione & nisu ad agendum consistant, non aliter ac ad nostras cogitationes, quæ sunt actus mentis, ex sua intrinseca finita virtute provenientes (utpote Deus non est, qui in nobis cogitat & vult; sed potius mens nostra propriam virtutem cogitandi habet,) universali vi & impulsu opus est, sine quo nec actualem cogitationem formare possumus. Brevi, impulsus ille Dei universalis non ipse agit omnia, sed excitat corpora, ut juxta vires suas, à Deo ubivis extenso impenetrabili concessas, agant, rebus non motum ipsum, sed necessitatem immutabilitatis ad motum inducit, cujus motus principium tamen ipsis rebus non est mere externum, sed internum.

Scholion.

Et de hoc generali divino concursu circa res conditas intelligendus etiam est elegans locus ZACCHARIÆ in disputatione pag. 481. sq. *Deus semper operatur, nam qui habet semper in se rationes operandi, semper est opifex. Non medicus, qui medicinæ faciendæ rationes in se habet, & non sanat, medicus vocandus, neque architectus, qui artem architectandi ipse non ostendit, neque musicus, qui fidium pulsu & concertuum admolatione audientium animos non permulcet. Non Deum inertiæ ullo modo accusemus, neque quando non agit, opificem esse negemus, sed ex factis opificem scientes immunem ab omni necessitate ipsum ut unum & Deum credimus. Deus itaque opifex, cum vult, agit efficitque, liber & sui juris nulli necessitati obnoxius, ut rex & veræ libertatis auctor, qui omnibus, intra generationem & corruptionem positis. dominatur. Nec enim ulla seditio aut pugna in divina natura, sed est tranquilla, quieta & pacata, quia purissima simplicitas & ipsum unum & compositio nulla. Non necessitas, sed sola bonitas opificio hujus universi principium dedit, huic praeest ac moderatur.*

CAPUT

CAPUT VI.

De mirabili & omnem captum humanum ſuperante ſapientia & potentia divina in cæli ſpatiis conſpicua.

§. I.

OBſervamus innumera immenſæ magnitudinis & vaſtiſſimæ molis ſidera, in æthereo, omnia ſpatia replente, fluido ſuſpenſa tam ordinate diſpoſita moveri, ut curſum ac recurſum ſive circulum ſuum convenienti tempore accuratiſſime abſolvant: quandoquidem per mille annorum ſpatium & ultra a ſagacioribus aſtronomis ecclipſes ſolis & lunæ, planetarum conjunctiones & oppoſitiones indicari & prædici poſſunt. Quinimo ex diuturna & attenta obſervatione motus aſtrorum inſignes noſtri temporis mathematici certas ac conſtantes leges motuum, ſecundum quas planetæ & cometæ ſuos curſus abſolvunt, detexerunt. Quis itaque non ſummam majeſtatis divinæ potentiam & ſapientiam perſpicere poterit.

Scholion.

De conſtanti & mirabili ſiderum curſu egregia ſunt, quæ prodidit CICERO lib. II. de natura Deor. *Quis hunc hominem dixerit, qui cum certos cæli motus, tam ratos aſtrorum ordines tanque omnia inter ſe connexa & apta viderit, neget in his ullam ineſſe rationem, eaque caſu fieri dicat, quæ quanto conſilio gerantur, nullo conſilio adſequi poſſumus.* Et alio loco ait: *au cum machinatione quadam moveri aliquid videmus ut ſphæram, ut horas, ut alia permulta, non dubitamus, quin illa opera ſint rationis; quum autem impetum cœli admirabili cum celeritate moveri vertique videamus, conſtantiſſime conficientem viciſſitudines anniverſarias cum ſumma ſalute & conſervatione rerum omnium dubitamus, quin ea non ſolum ratione fiant, ſed etiam excellenti quadam divinaque ratione.*

§. II.

Diſtantiam ſolis a globo terreſtri aſtronomi celebriores noſtri ævi & inter eos præcipue NEWTON, qui leges motuum planetarum invenit, conſtituunt 28188. ſemidiametros terræ, ſemidiameter vero terræ facit 860. milliaria germanica, inde ſtupenda amplitudo univerſi & omnipotentiæ & ſapientiæ Dei emergit.

§. III.

In ſtupendo cœli corporum mechaniſmo divino majeſtaticum illud ſolis ſidus præcipuam meretur conſiderationem, quod magnitudine milleno millies noſtram terram ſuperare dicitur, & totum quantum luminoſum & igneum, ſolidum tamen & firmum, in centro planetarum poſitum eſt, quorum numero ſunt tredecim, ſex majores ſeptemve minores, quos omnes radiis ſuis colluſtrat, calore reficit, eorumque curſum & motum quam accuratiſſime dirigit, ut Venus, Mercurius ipſi proximus & globus noſter terraqueus, circa quem luna tanquam ſatelles eſt, intra annum curſum ſuum circa ſolem abſolvat, & intra viginti quatuor horas circa axin moveatur: Mars longius diſtat a ſole quam terra & circulum ſuum intra biennium conficit: hunc excipit Jupiter, qui magnitudine noſtram terram millies ſuperat & quatuor habens lunas ac ſatellites intra duodecim vix annos ſuum circa ſolem motum conficit. Longiſſime a Sole abeſt Saturnus, qui ſeptem ſatellitibus cinctus eſt, & intra triginta demum annos circa Solem volvitur.

§. IV.

Omnia hæc ſidera planetaria in motu ſuo lineam curvam obſervant, cum alias omnis motus ſit rectilineus. Principes aſtronomorum noſtri ævi, quos inter NEWTONIUM nunc nominaſſe ſufficiat, vim quandam attractricem, quaſi magneticam, ſingulis hiſce corporibus ita adſignant, ut Sol gravitatis ſuæ niſum in planetas & hi rurſus reniſum in illum exerceant, indeque fiat, ut ex motu rectilineo compoſitus ſive ad lineam diagonalem evadat.

§. V.

Stellæ fixæ, quæ oculis conſpiciuntur, ab aſtronomis bis mille numerantur; per tubos opticos autem longe major obſervatur numerus. Sunt Soles, qui ſuo ipſius lumine fulgent, neque ſine dubio deſtituuntur ſuis planetis; unde inclareſcit, quam infinitus numerus ſit in cœli ſpatiis corporum immenſæ magnitudinis, ut ideo ad ſummam potentiam creatoris argumentari liceat. Et quoniam in univerſo reperitur nulla in corporibus exquiſita ſimilitudo, videmus inde etiam hæc corpora inter ſe differre ſtructura & uſu.

§. VI.

In mirabili hujus univerſi mechaniſmo Sol perpetuum eſt mobile, quod omnem artem humanam exſuperare obſervamus, ubi cauſſa effectum producit & hic iterum novi effectus cauſſa ſit. Nam ſicuti Sol niſum ſuum exercet in aſtra, & hæc rurſus in Solem reniſum eumque æqualem habent; hinc evenit, ut Sol motum circa axin a planetis recipiat, licet motus ille propter ſummam magnitudinem non adeo ſit ſenſibilis. Hinc palam fit motuum cœleſtium immutabilis conſtantia & regularis ordo, ex quo diverſæ planetarum poſitiones & ſitus multo ante poſſunt prædici.

Scholion.

Fundamentum hujus perpetui mobilis in eo ſitum videtur, quod fluidum illud, in quo maxima illa cœleſtia corpora moventur, tenuiſſimum æthereum minoris vel plane nullius eſſe debeat reſiſtentiæ. Quando enim cunque ſimile eſſet ratione denſitatis & gravitatis aëri noſtro atmoſphærico, motus planetarum longe alius iſque ſpiralis foret, atque hac ratione aſtra in Solem deberent deſcendere. Quum vero nihil adſit, quod ejus motum ſemel inchoatum mutare vel impedire poteſt, ideo manet perpetuus. Et hinc perſpicuum fit, quod per artem illud in noſtra terra perfici prorſus nequeat, quoniam in mutuis corporum motibus ſtrictio ſive reſiſtentia non poteſt impediri. Quodſi enim fieri poſſet ut v. g. in pendulo filum frictione nulla incurvaretur, nec aër ejus motui reſiſteret, hic ſine dubio eſſet perpetuus, quod tamen hominum præſtabit nullus. Ut tota res brevibus demonſtretur, nunc vi contrariorum concludere licebit; quum in corporibus iſtis cœleſtibus nullus viget immediatus contactus ideoque nulla contingit frictio; quum motus a nullo fluido denſiori impeditur; nihil dubii ſupereſt, cur non planeta ſemel in motum adactus curſum ſuum per innumeram annorum ſeriem poſſit continuare. Quo minus enim corpus, ab alio reſiſtente præpeditum, in motum poteſt cieri; eo etiam minus corpora cœleſtia, deficiente reſiſtentia, in motu ſemel conſtituta poſſunt ſiſti & ad quietem perduci.

§. VII.

Hoc loco non reticendum eſſe arbitror, lunare etiam ſidus ſuo in terram non deſtitui effectu; utpote non tantum vim ſua gravitate in univerſum oceanum exercet, cui recta quum immineat, aquas ipſamque terram elevando

elevando ad ſe attrahit, manifeſtos admodum motus æſtus excitans; verum etiam quando attendimus ad lunæ phaſes, ad Solis locum in ecliptica ejuſque altitudinem ſupra horizontem obſervamus, quam diu perdurat hæc phaſis, hiberno tempore gelu perſeverare, hac mutata aut mutationi proxima frigus remittere. Quas viciſſitudines caloris & frigoris non niſi a ventorum mutatione provenire uti veriſſimum eſt, ita certo concluditur, ſidus hoc, quod in integram operatur terram, magnam mutationem non modo in animantibus, ſed etiam in vegetantibus efficere. Neque obſervationes & effectus, quos agricolæ & hortulani, imo ipſi medici ac phyſici habent, nihili ſunt habendi; ſed majori potius ac accuratiori examini ſubjiciendi.

CAPUT VII.

De ſumma Dei ſapientia & bonitate ex Solis influxu in noſtram terram conſpicua.

§. I.

Magna, imo maxima & innumera ſunt, beneficia, quæ ordinante ſic divina ſapientia in noſtrum, quem incolimus, globum & incolarum ejus uſum cedunt, a Sole proficiſcuntur. Noctium enim atque dierum viciſſitudines, annuas frigorum & calorum varietates, quatuor anni tempora, ver, æſtatem, autumnum & hiemem, imo contingentes ibi tempeſtatum mutationes Soli quam maxime debemus.

Scholion.

Quæ omnia quantum commodi concilient vix ſatis dici poteſt, ſicut ſuo jam tempore priſcorum ſapientes cognoverunt, quos inter merito numeramus CICERONEM & PLINIUM, quorum ille in lib. de nat. Deor. *Sol*, inquit, *cujus magnitudine multis partibus terra ſuperatur, circa eam ipſam volvitur; iſque oriens & occidens diem noctemque conficit & modo accedens, tum autem recedens, binas in ſingulis annis reverſiones ab extremo contrarias facit, quarum intervallo tum quaſi triſtitiam quandam contrahit terra, tum viciſſim lætificat, ut cum cœlo hilarata videatur.* Et PLINIUS hiſtor. nat. lib. II. p. 71. *Sol*, ſcribit, *ampliſſima magnitudine & poteſtate temporum rector hoc principale naturæ regimen ac Numen credere decet; hic lucem rebus miniſtrat, reliqua ſidera illuſtrat, hic vices temporum annumque renaſcentem ex uſu naturæ temperat atque etiam humani nubila ſerenat animi, ut principi literarum* HOMERO *placuiſſe video.*

§. II.

Sidus hoc lucidiſſimum tot millia annorum hactenus in cœleſtibus iter ſuum annuum tam admirabili ordine abſolvit, ut ne latum unguem ſit evagatum, ſed quolibet anni ac die momento ad deſtinatum ſui orbis punctum accuratiſſime redit, hinc aſtronomi mille & ultra annos horam momentumque ecclipſeos præſagire potuerunt.

§. III.

Inter Solis beneficia principem locum ſibi vendicat lumen, quod benigniſſimum hoc aſtrum nobis largitur. Niſi enim radiis ſuis noſtrum globum colluſtraret, perpetuæ tenebræ, maximæque omnium rerum perturbationes & confuſiones forent: neque animantia victum quærere, aut homo laborare, nec alter alteri ullo pacto ſuppetias ferre, vel cogitata cum aliis communicare ſcriptis poſſet. Præcipuum vero eſt, quod Numinis altiſſimi opera, ad quæ contemplanda homo natus eſt, neque admiratione, neque laudibus proſequi quiſquam ſatis poſſet.

§. IV.

At vero longe alia adhuc, eaque maximi habenda beneficia ſunt, quæ a ſalutari hoc ſidere in nos proficiſcuntur. Niſi enim hoc exiſteret, totum vegetabile & animale regnum interiret; ceſſaret omnis fœcunditas, generatio ex ſemine, propagatio, omniſque nutritio. Solaris enim calor omnibus quorum ſtirpes terra continentur, calorem & motum impertit, quo animantur, creſcunt, & ad maturitatem perveniunt. Nam cum ſolare lumen ſuo influxu in fluidum æthereum idque in aërem atmoſphæricum, & hic in aqueum elementum vi expanſiva elaſtica agit, inde expanſio & evolutio ſeminis, circulatio fluidi nutritii per omnis generis tubulos atque augmentum fiunt.

Scholion.

Æſtate per calorem plantæ & fructus creſcunt ac matureſcunt: hieme vero per frigus, depreſſo plantarum vigore, ille ipſe radicibus extendendis fortiuſque terræ infigendis & alimento ſub terra quærendo & infugendo aptius impenditur.

§. V.

Simili modo ſi animantia vitali hoc calore & principio carerent; nulla ſane eſſet ſanguinis & humorum circulatio & diſtributio, nec ulla reſpiratio & tranſpiratio, adeoque vita & ſanitas eſſet ſublata.

§. VI.

Videmus porro, Solem eſſe inſtrumentum, quo vapores, calore diſſoluti, ex vaſto attrahuntur oceano, ut ſublimes adſcendant, donec extra Solis reflexos e terra radios conſtituti rurſus frigore condenſati in nubes coëant, quæ vento per exhalationes aliis atque aliis locis excitato toto aëre circumferuntur; tum ut umbracula ſint propulſandis æſtibus, tum etiam ut iterum in pluvias reſolutæ irrigandis agris terræque fœcundandæ inſerviant. Nam ſine calore & pluviis ſemina nec explicari, nec in plantas vel arbores creſcere poſſunt: unde montes, ſylvas, prata & agros tot arboribus, fruticibus orbata invenires, quæ tamen ineſtabilem ad victum, vitam & ſanitatem beſtiis æque ac hominibus præbent alimoniam.

Scholion.

Aquei vapores non levitate quadam abſoluta, quæ nulla eſt, nec a ſolari calore, ut vulgo putatur, elevantur; ſed cum aër expanditur, pori aëris & minutiæ aqueæ in veſiculas expanduntur, & hæ ſpecifice leviores factæ ab ipſo graviore aëris fluido in altum evehuntur.

§. VII.

Phyſicorum ſollerti obſervatione comperimus, flumina, rivos & lacus a pluviis originem & incrementum ſuum nanciſci: nam ſi per annum & ultra pluviæ ceſſarent, futurum eſſet, ut omnes fluvii & rivi exſiccentur; ſicque tot piſcium genera, quæ hominibus in alimentum cedunt, non ſine inſigni detrimento perirent: nec haberent homines, unde ſumerent alimentorum copiam ad cibos coquendos & parandas cereviſias.

§. VIII.

Ventorum origo maxime a Solis, Lunæ & Terræ motu, non tamen excluſis terræ halitibus petenda eſt. Hiſce a benigniſſimo naturæ auctore tanta eſt tributa virtus, ut cœli mariſque temperiem cuſtodiant, putredinem & corruptionem ab aëre arceant, & nociva effluvia in eo diſſipando ſalubritatem & fœcunditatem multis terris adferant.

Scholion.

Scholion.

Uti aqua, ita etiam aer, ni moveatur, vitium capit & corrumpitur. Quare HIPPOCRATES *lib.* 3. *Epid.* prodidit: in Græcia peſtilentiam ſuperveniſſe, quod annus fuiſſet auſtrinus, pluvius & plane a ventis vacuus.

§. IX.

Climatum præterea diverſitatem a diverſo Solis ſitu ac motu proficiſci nemo in dubium vocabit, qui conſiderat, in locis frigidioribus ſphæram eſſe parallelam, ac æquatorem horizonti parallelum: Solem vero per ſex menſes ſupra æquatorem & per alios ſex menſes infra æquatorem viam ſuam abſolvere; eoque ipſo non multum ſupra horizontem adſcendere radiosque ſuos ad latera tantummodo projicere; unde parum caloris, plus vero frigoris iis in locis obſervatur, ita ut maximam anni partem lacus, flumina ac mare ipſum frigore concreta videas.

§. X.

E contrario populis in calido climate viventibus ſphæra partim perfecte partim aliqualis recta eſt, ſive æquator ſuper caput horum conſtitutus ad angulos rectos horizontem diſſecat; & cum ſol intra utrumque tropicum curſum ſuum teneat & extra Zonam torridam certis temporibus haud ita procul ſuper adſcendat; in zona vero torrida plane verticalis fiat radiosque directos ſpargat: hinc nonnulli loci vel plane non, vel certis tantummodo temporibus, alii vero, qui his remotiores ſunt, inhabitari poſſunt.

§. XI.

Regionibus denique intermediis & temperatiori fruentibus aura, ſphæra obliqua eſt, ſive talis, ubi horizontem æquator oblique ſecat, Solque radiis tantum obliquis orbem illuminat, adeoque moderatus aer inter frigidum & æſtuoſum eſt.

§. XII.

Putares quidem, quia vita & ſanitas animantium & nutritio & propagatio vegetabilium moderatum temperatumque calorem deſiderant, quod loca, quæ æquatori ſubjacent & perpendiculari radiorum ſolarium influxu vehementer incaleſcunt, item, quæ ab influxu ſolis remota ac frigidiſſima ſunt, ad generationem æque ac conſervationem corporum vita & nutritione præditorum minus apta exiſtant: nihilominus tamen benigniſſimum Numen, pro ſua, qua abundat, imperſcrutabili bonitate ita omnia ſapienter ordinavit, ut in ſingulis fere locis & homines & animalia & vegetabilia vitam & alimenta reperiant.

§. XIII.

Quanquam Sol æſtum fere intolerabilem in quibusdam terræ locis producat, ſcire tamen licet, quod ipſi non adeo diuturna mora, ſed duodecim tantum horis per diem duret, nocte ſemper inſequente frigidiori ardentem ſolis æſtum egregie contemperante.

§. XIV.

Deinceps, quæ æquatorem & meridiem ſpectant loca, altiorem præ occidentalibus obtinent ſitum. Jam vero in locis eminentioribus aer ſolet eſſe ſubtilior & rarior, qui ſolis radios non adeo concentrat & refringit, ſed diſpergit; in declivioribus vero aer compreſſior & denſior, radios magis uniendo, calorem auget: unde apparet, quomodo in utroque caſu ſuavis quædam temperatura locum habeat. Præterea, pluviæ circa æquatorem certis anni temporibus frequentes nimium æſtum temperant fertilitatemque conciliant.

§. XV.

In locis ſeptentrioni vicinis maxima anni pars radiis ſolaribus non colluſtratur, & certis contra menſibus nihil noctis obſervatur, ſed iſte ſiderum princeps per diem noctemque lucem emittens tam brevi temporis intervallo penetranti ſuo calore celeriter plantas & fructus producit & maturat, ut alimenta ad hominum animantiumque ſuſtentationem ſufficiant.

§. XVI.

Frigus intenſum licet vitæ, & ſanitati, cujus ratio etiam in perenni ſanguinis & humorum inteſtino motu conſiſtit, maxime infenſum ſit; attamen provida rerum natura huic malo tam egregie proſpexit, ut ad arcendum nimium frigus maximus ibi ſit proventus lignorum & animalium, ut urſorum, vulpium, luporum, cervorum, quorum pellibus pro veſtimentis uti poſſunt. Eidem quoque fini magnarum avium & anſerum ſpecies ſatisfacit, quæ pennas pro lectis conficiendis præbent.

§. XVII.

Terra quoque fertiliſſima ibi eſt variis frumentis, ad panem conficiendum, ad cereviſiam coquendam, vinumque aduſtum parandum aptis, quæ harum regionum incolis ad conſervandam vitam & ſanitatem inſerviunt quam maxime.

§. XVIII.

Inſuper & hoc notari meretur, quod aer gelidiſſimus in locis ſeptentrionalibus vi quadam comprimente & condenſante animantium corpora & duriora & firmiora efficiat, ut a frigore, licet intenſiori, non tam facile lædantur, ipſaque viſcera intus calidiora duriores cibos, carnes, & piſces marinos ferre & digerere poſſint quam optime.

§. XIX.

In locis vero calidioribus æquatori & plagæ meridionali vicinis, ubi aer eſt ſubtilior & radiis ſolaribus ſubactior, divina providentia pro incolarum conſervatione, ſanitate & commodis e terra gigni voluit longe diverſæ indolis alimenta. Ibi enim loco frumenti maxima in copia creſcit oryza: ad veſtimenta paranda loco lanarum goſſypium & ſericum proſtat, loco multæ pinguedinis ac butyri natura incolis conceſſit inſignem olei olivarum copiam; loco mellis, quod in magna copia apes frigidioribus locis deponunt, gaudent ibi ficubus, ſaccharo & vinis, ex quibus loco cereviſiæ & ſpiritus vini varia confecta potus genera adhibent, & ad temperandum calorem nimium poma citrina, aurantiorum, & ſimiles fructus ſubacidulos comedunt.

CAPUT VIII.

De ſummi Numinis exiſtentia in ſummæ exilitatis ſeminum mechaniſmo conſpicua.

§. I.

Quemadmodum immenſus ille, & admirabilis qui in vaſtiſſimis cœli ſpatiis & incredibilis magnitudinis aſtris ibi collocatis conſpicitur ordo & mechaniſmus ſummam & incomprehenſibilem benigniſſimi naturæ auctoris potentiam & ſapientiam ante oculos ponit; ita etiam ille exiliſſimus & ſtupendum in modum parvus mechaniſmus, qui in ſeminibus tam

vegetantium, quam animantium & propagatione sui similis continetur, admirandum in modum divini Numinis non modo existentiam, sed & ejus vim rerum creatricem & conservatricem clarissime declarat.

Scholion.

Mechanismi fundamentum in symmetria constitutum est; hæc autem in singularum & diversarum partium ratione loci conveniente ordine & connexione consistit. Hanc symmetriam VITRUVIUS ita explicat: *sume & compara unius hominis duas manus, ambos pedes, ambos oculos, ambas aures, disseca feram in duas partes æquales a capite usque ad calcem, observabimus omnia numero, magnitudine, figura, longitudine, crassitie, sibi ad amussim respondere adeoque cuncta & singula ex asse sibi invicem esse symmetra, mensurata, æqualia & similia.*

§. II.

Mysterium naturæ summa admiratione dignum est, quod tot & tam diversarum & tot animalium ac vegetabilium genera ac species, quæ in amplissima rerum natura existunt ex puncto, imo quasi ex nihilo, originem & incrementum suum habeant & accipiant, ex quo maximus Deus apparet.

Scholion.

Scitissime prodidit PLINIUS: *Deum in minimis apparere maximum, & rerum naturam nusquam magis, quam in minimis totam esse*; ut ideo cum SCALIGERO exclamare opus habeamus: *inter minima dari maxima & naturæ potentiam in exilissimis potissimum exstare: & summum hujus universi auctorem ex minimis ejusmodi minutiis maximum apparere voluisse.* Et AUGUSTINUS lib.XV.de civit.Dei c.XXII. elegantissime scribit: *Deus ita est artifex magnus in magnis, ut minor non sit in parvis; quæ parva non sua granditate, quæ nulla est, sed artificis sapientia metienda sunt.*

§. III.

A sollertissimis naturæ scrutatoribus præcipue HARVÆO, MALPIGHIO, GREWIO & LEWENHOECKIO, superiori sæculo detectum est, in semine, quod ovi formam habet, tam vegetabilium, quam animalium ipsam plantam vel animalculum structum omnibusque lineis perfectum angustissimo spatio contineri, & cujusvis minima stamina & lineamenta contracta & convoluta esse, quæ postea ope & convenienti elementorum subsidio sensim & quasi per gradus evolvuntur, & magno subinde augmento sensibus comprehendenda sistuntur.

Scholion.

Mirandos vegetantis naturæ effectus quam optime detexit perspicacissimus MALPIGHIUS, dum in stirpium seminibus non solum integram plantæ ideam sub radiculæ, gemmæ & binorum foliorum schemate conspicuo observavit, sed etiam vasculum umbilicale, membranas ac colliquamentum, sub illorum involucris latitantia, delineavit, sicque magnam inter vegetabilium semina & animalium ova similitudinem ostendit. SENECA olim jam dixit lib.III. Quæst. Nat. c. XXIX.: *in semine omnis futuri hominis ratio comprehensa est, & legem barbæ & canorum infans parvus habet: totius enim corporis & sequentis ætatis in parvo occultoque, lineamenta sunt. Quam parva igitur mole maximis viribus spiritus donatus est.*

§. IV.

Stupenda est exilitas & plantarum & animalculorum, quæ in seminibus delitescunt. Microscopia enim animalia ostendunt minima, vivacia, quorum plurima ne unum quidem granum æquant; in his citra omne dubium cor cum vasis, nervi, musculi & ovula, atque in his nova animalculi rudimenta continentur.

Scholion.

Succumbit sane omnis fœcundissima phantasia in stupendis istis minutiis capiendis, & cultissima etiam mens in consideratione concentratorum horum minutissimorum, quibus machinulæ hæ refertæ sunt, præ stupore obmutescit. Rectissime hinc CICERO: *ea omnino*, inquit, *est rerum divinarum ratio, ut tacitis animis magis adorandæ & venerandæ sint, quam verbis exprimendæ, & intelligibili modo demonstrandæ.* Merito igitur cum rege DAVIDE exclamamus: *ago tibi gratias, quod tam abstrusa ratio mirifice in me adhibita est; mirifica sunt tua facta, quæ ego animo plane recognosco. Non te latuere artus mei, cum in abdito fierem ingeniose textus, in ima terra mei rudimenta vidisti, eaque spatio temporis conformanda.*

§. V.

Maxima etiam naturæ mysteria in vegetabilium propagatione conspiciuntur, quorum pauca hic attingere lubet. Ulmus ex seminum rudimentis confertissime sibi oppressis & confertis constat. Sic doctissimus D. DODART in uno ramo 16450. semina numeravit; hinc dixit: *qui altius pensitat, quodlibet granum arboris alicujus in se aliam continere arborem, eundem granorum numerum abscondentem, ad quod nunquam pervenire licet, neque ad semen unquam contingere arborem, quæ non amplius continet semina pauciora, quam prior, ut adeo formetur progressio geometrica, cujus primus terminus sit 1. secundus 16450. tertius hujus quadratura, & sic in infinitum, non imaginatio solum, sed & ratio in tam immenso calculo succumbit, ut adeo, qui profundius vel in physicis vel mathematicis edocti sunt, ultro agnoscant, in progressu infinitatem quandam occurrere.* Ex quo merito concludendum, quod omnipotens naturæ auctor magno studio ubique præcipuum suæ magnitudinis characterem impresserit.

§. VI.

Quis unquam intellectus humanus comprehendit, quod ex minimæ molis semine & in eo hærente longe minori plantula, v. g. fraxini, tanta tamque procera, solida, longamque ætatem ferens exsurgat arbor; & contra, quod faba majoris molis semen tantillam plantam, repentem, & brevi durantem protrudat.

§. VII.

Præterea, singulare ac arcanum naturæ mysterium in propagatione & semine latet; siquidem ad certas leges & regulas, à Deo cuique speciei inditas certo tempore unumquodque præfixum ac determinatum obtinet augmentum. Et ex hoc patet ratio, cur homo non in molem elephantis, nec columba in magnitudinem anseris augeatur. Partium enim typi in semine præexistentes vel epigenesis homogenearum partium i. e. nutritio eo usque, quo usque possunt, sive secundum magnitudinis modulos, a Deo cujusque speciei statutos, augentur & dilatantur.

§. VIII.

Omne semen ovulumque sui simile producit, & nullæ novæ species seminum & individua hodie prodeunt: sed ipsa semina multiplicantur: hinc nostro tempore longe major in unaquaque specie individuorum numerus est, quam erat primitus. Quodsi vero multiplicationem hanc in unaquaque specie retro-

retrograda ferie numeremus, fit, ut tantummodo in unico parente definat, cujus unitas & vis genitrix enti omnino omnipotenti & fapientiffimo attribuenda eft, quod Deus appellatur, cujus opus & creatio & confervatio eft.

§. IX.

Nifi fummus naturæ auctor pro infinita fua fapientia mirabilem illam virtutem multiplicativam univerfo animantium & vegetantium generi indidiffet; totum fane & vegetabilium & animalium regnum ut exfpiraret effet neceffe.

Scholion.

Multoties inter amicos fermones non vulgaris doctrinæ viris problema quoddam his verbis evoluendum propofui: in rerum natura ftupendæ exilitatis exiftere materiam, omnibus fatis notam, & nifi hæc ipfa exifteret, univerfum hominum genus deficeret; fique effent homines, hac tamen materia deficiente, propter victus & amictus inopiam interirent. His fuperaddidi, quod hæc res utraque lingua & latina & germanica duabus tantum fyllabis contineatur. At vero vix ullus erat, qui fummam hujus quæftionis exhauriebat: alii enim fpiritum, alii aquam, alii denique motum effe putabant. Poft multas conjecturas ipfis detexi, quod *femen* fit; cujus rei veritatem etiam fuo adfenfu confirmarunt. Miror igitur, perpaucos, etiam inter magnos noftri ævi philofophos, effe, qui fummum hoc naturæ myfterium in fcriptis fuis vix verbo attingunt, multo minus illud explicare nituntur. Sic quotidiana & quæ ante pedes funt, negligimus, & ea potius, quæ minoris momenti funt & fubtilitatem fapiunt, fummo ftudio fectamur.

CAPUT IX.

De divino naturæ mechanifmo in productione vegetabilium confpicuo.

§. I.

Omnis planta primam fuam originem ex femine præexiftente habet; poftea vero ex radice, ramis & foliis facile propagatur: vix tamen ullam femine deftitutam invenies; quare æquivocam etiam generationem in vegetabilium regno omnino negamus.

§. II.

Omnis generis plantæ funt machinæ hydraulico-elafticæ, quæ ex innumeris variæ magnitudinis, figuræ, diametri & texturæ tubulis ac vafculis miro ordine & nexu inter fe invicem convolutis conftructæ funt, per quæ fubtilior aquofus humor ex pluviis proveniens & tenerrimis terreftribus & falino-fulphureis particulis imbutus vehitur & circumfertur, eo fine, ut non modo nutrimentum & augmentum accipiant, fed & ut fructus ac femina ad propagationem producantur.

§. III.

Gaudent omnes plantæ earumque partes fibris tam ligneis quam fiftulofis, cute, epidermide, medulla veficulari, membranis, utriculis, vi elaftica donatis, ut alterna contractione & expanfione fucci nutritii curfus ac motus per totam vafculofam compagem & minutiffimos capillares tubulos facilitetur ac promoveatur. Nam mutua folidorum in fluida & fluidorum in folida actione & reactione etiam œconomia vegetantium, ficut in animalibus fit, confervatur.

De Philofophandi ratione.

§. IV.

Obfervamus porro, in plantarum partibus exterioribus poros, five minimas cavitates, quæ microfcopiorum ope in foliis quam maxime deteguntur, per quas a nutritione fuperfluus humor exhalare & tranfpirare debet. Definunt in has cavitates vafculorum extremitates; quæ nifi effent apertæ, ulterior progreffio & fucci circulatio ex inferioribus ad fuperiora ceffaret.

§. V.

Calor folaris & aer atmofphæricus mirifice fucci circulationem per plantam adjuvat: nam calor, contentos in vafculis fuccos rarefaciendo majus reddit fpatium, & per poros exteriores tranfpirationem promovet, ut nocturno tempore, ubi fphæra frigidior eft, in evacuatos canaliculos nutritius humor eo melius poffit impelli.

§. VI.

Plantarum folia ex omni vaforum genere compaginatum & expanfum tenuique pellicula tectum efformant rete, cujus areas non tantum utriculi, perficiendo fucco deftinati, fed & tubuli, per quos fit tranfpiratio, replent, ut in foliis non modo fuccus depuratus mora & cooperante folis calore magis elaboretur & exaltetur, differentemque ratione faporis, odoris, coloris & virtutis naturam induat; fed etiam ut ejus pars exaltata in florem, fructum & femen impendatur.

§. VII.

Flores, qui ex quinque partibus, calice nempe, petalis, piftillo, ftaminibus & apicibus, componuntur, in finem fructuum & feminum conditi funt, & tenella eorum petala, fub tenui pellicula, minutiffimorum vaforum genere gaudent, quæ fimul ex utriculorum agmine denfo compaginantur, & fubtilem atque diffabilem fovent fuccum, vario colore & fapore, dulci præfertim, præditum.

§. VIII.

Inter alia notari meretur, quod fuccus in floribus & eorum centro contentus fructui nutriendo eumque mollem fervando maxime inferviat, quo facilius ejus partes explicari poffint. Quum autem hic fuccus aëre nimis frigido vel folaribus radiis aut aliis externis injuriis facile lædi & exficcari queat; mirifice profecto provida natura ad defendendum florem & fructum in variis plantarum fpeciebus operatur.

Scholion.

Quam ftupenda & admirabili follertia ac cura benigniffima ac provida natura in plantis & earum fructibus feminibufque producendis laboraverit, & quam ingeniofe florum ftructuram in his vel aliis vegetabilibus confecerit, ne fructuum & feminum productio impediatur, hæc omnia Cel. Pontedera accuratiffime in *Anthologia fua lib. I.* explanavit.

§. IX.

In floribus admirabilem, quem nulla etiam Apellis ars imitari poteft, confpicimus colorem, id quod tulipæ, caryophylli, anemomæ, auriculæ, primulæveris & fexcenta alia teftantur. Ecquis eft, qui mente perfpicaciffima ftupendorum horum effectuum cauffam, quæ non nifi in fapientiffime conftructo partium fitu, figura & ordine confiftere debet, intime penetrare poterit.

§. X.

Quamdiu fucci nutritii in plantis earumque partibus circulatio perdurat ac viget, tamdiu etiam permanet nutritio, & vitam adeffe dicimus. Quandocunque vero increfcente ætate canales fenfim obri-

gescentes & arescentes ligneam quasi induunt duritiem, circulatione succorum & nutritione intercepta mors sequitur, quam plenaria aridura testatur.

Scholion.

Mors vegetabilium ac animantium eodem plane modo contingere videtur. Nam quando fibræ & canales in extrema ætate rigescere & exarescere incipiunt; nutritionem cum viribus sensim evanescere & tandem mortem necessariam supervenire quotidie observamus.

§. XI.

Quemadmodum animantium morbi ex impedita circulatione sanguinis & humorum vitalium per minutissima vasa circulatione suam trahunt originem; ita etiam præternaturales plantarum adfectiones ex eodem fundamento, inordinato nempe succi nutritii progressu, per vascula petendæ sunt.

§. XII.

Quandocunque in tota planta vel ejus tantummodo parte fluidorum motus plane sistitur & cessat, fit plenaria aridura sive sideratio & mors. Quando a nimio & excessivo calore inopia succi fit alibilis, aut ab acri frigore canaliculi in floribus & foliis constringuntur, hacque ratione æquabilis fluidi circulatio ad partes has inhibetur, spes omnino fructuum & seminum perit. Flores enim quam maxime ob fibrarum teneritudinem a frigore læduntur, neque minus plantæ novellæ & succulentæ, ut sunt ficuum, nucum ac vitium, quando a pruina vel gelu vernali, horis matutinis consueto, perstringuntur, superveniente solari æstu, ex facili exarescunt.

§. XIII.

Flores quoque, fructus & semina a rore nimis glutinoso dulci, qui æstivo tempore frequens esse solet, & minimos porulos obstruit, ingens damnum patiuntur. Non raro quoque idem a pruina corrosiva, rubiginem inducente, contingit, quando extremitates foliorum & flores tangit.

§. XIV.

Nimia humidi abundantia solarisque caloris defectus & florum & foliorum nutritionem impediunt: condensati enim humores minimos meatus ac poros transire nequeunt, unde ægritudinem fructuumque sterilitatem quam maxime deducimus.

§. XV.

Inter naturæ arcana, quæ rationi in regno vegetabilium impervia videntur, merito illud referendum est, quod insipidus ille ex pluviis decidens humor tot diversæ naturæ & generis stirpes ac plantas in uno loco & tractu reperiundas, propemodum solus nutrire possit, ut mirabile admodum mox augmentum recipiant. Quam in rem notatu digna sunt experimenta, quæ olim Helmontius, & in Anglia Boyleus instituerunt. Vasi scilicet terreo certam terræ molem exquisite ponderatam; huic vero exilem arborem, quæ cito crescit, ut salicem, lance examinatam indiderunt, vasque illud cœlo ac pluviis per sex mensium spatium exposuerunt; quo emensi arbor ita crevit, ut viginti & aliquot libras ponderaret, cum antea vix septem libras adæquasset, terræ pondere vix ad dimidiam libram imminuto. Nostro jam tempore amœno spectaculo videmus, cepas narcissorum, hyacinthorum & chaquillæ vitro aqua repleto inditas, in aquam suppositam radices suas deorsum spargere, folia vero & flores sursum excrescere odoratissimos, sine ullo terræ accessu. Quandocunque folia, flores & radices postea lance examinantur, pondus eorum triplo majus ipsa cepa observatur. Quibus experimentis clarissime evincitur, solam aquam puram atque pellucidam, subtiliorem, omnisque odoris & saporis expertem, non modo in massam solidam radicis, trunci, corticis, foliorum abire & transmutari posse, verum etiam floribus materiam suaveolentis odoris, planeque diversi & elegantissimi coloris, quem nulla vel exquisitissima ars imitari potest, imo quoque varium saporem & virtutem, dulcemque succum suppeditare.

§. XVI.

Illud vero adhuc magis mirandum, quod hic succus vegetabilium nutritius pro varia plantarum structura & conformatione in aliis saporem dulcem & gratum, in aliis acerbum, adstringentem, acidum & amaricantem, rursus in aliis acrem pungentem causticum, vel aromaticum recipiat, qui de ipsius plane diversa indole, textura ac virtute clarissimum dat testimonium.

§. XVIII.

Hoc optime constat medicis, qui perpetim observant, plantis purgantem, emeticam, diaphoreticam, neque minus intemperatos humores corrigentem inesse virtutem, quæ ad omnis generis morbos sanandos, eorumque caussas abigendas plane sufficit, sicut hoc ipsum veteres medici exemplo suo docent & comprobant, qui remediis ex solo regno vegetabili petitis, neglectis mineralibus, optimo cum successu usi fuerunt. Quodsi enim indicatio est incidendi, viscidosque humores dissolvendi, acres contemperandi, vires debilitatas confortandi partesque relaxatas constringendi, & motus vel depressos excitandi, vel effrenes compescendi; ecce! largissimo proventu ejusmodi remedia in vegetantium regno invenimus, quæ singulis hisce indicationibus satisfaciunt.

§. XIX.

Nullus sane chymicorum arte sua vel exquisitissima per tot & varias operationes suas, e. gr. solutiones, destillationes, combustiones, sublimationes, fermentationes & combinationes, tam insignis virtutis, texturæ, saporis & odoris producta elicere poterit, quam provida & artificiosissima natura facili modo profert, adeo ut etiam in hoc regno appareat, Deum esse summum perfectissimumque chymicum.

§. XX.

Verum enim vero, præter aqueum elementum ad vegetantium proventum multum quoque conferre solet varia climatis, ratione soli, aëris & Solis conditio. Prout enim locorum situs & distantia a Sole differt; ita quoque aliæ atque aliæ vegetabilium species ratione structuræ & virium, sive medicinalium, sive alimentosarum producuntur. Nam quo major aëris est subtilitas & ferventior temperies, eo quoque facilior est plantarum maturitas atque perfectio. Quare mirum videatur nemini, cur in regionibus orientem spectantibus calidissimis tam largo proventu aromata, ut cinnamomum, caryophylli, nuces moschatæ, & balsama, quæ destillatione oleum fundunt, progerminent; item cur in nostris quoque terris, æstate regnante calida, non modo varii generis plantæ aromatibus illis analogæ, ut melissa, mentha, lavendula, spica, thymus, rosmarinus &c. majorem olei purissimi copiam destillationis ope exhibeant; verum etiam cur vineæ uvas longe maturiores & dulciores, vinaque odore, sapore & virtute præstantiora, quam alio tempore, præbeant.

§. XXI.

§. XXI.

Quantum autem diversa aëris constitutio, & ipsa loci, ratione situs, indoles in moderandis vegetabilium effectibus valeat, id vix melius possumus cognoscere, ac si probe consideramus, illas ipsas plantas, quæ in locis celsioribus, liberiori venti & aëris afflatui expositis suos habent natales, præ reliquis omnibus valde esse salubres usibusque medicis inprimis accommodatas, ut fere sunt: agrimonia, abrotanum, carolina, arnica, calamintha montana, chamæpytis, hypericum, genista, pilosella, fanicula, scorzonera, pyrola, virga aurea, vincetoxicum, hyssopus, veronica, aristolochia, serpillum, tormentilla, millefolium, chamomilla & hujus census alia, quæ in variis chronicis affectibus, maximeque vulneribus sanandis eximiam præstant opem.

§. XXII.

Idem quoque valet de omnis generis frumentis, ut secali, tritico, hordeo & similibus; utpote quæ, si in editioribus proveniunt locis, non solum tenuiori investiuntur cortice, & farinam reddunt uberiorem ac magis alimentosam, verum etiam, prævia fermentatione, longe majorem spiritus inflammabilis præbent copiam, ac si in locis paullo declivioribus & æstate valde humida progerminaverint. Imo etiam plantæ omnes & herbæ, in sublimiori loco editæ animantibus, quæ inde vivunt, lactis præstantissimi ubertatem suppeditant, ut inde butyrum & caseus optimæ notæ in œconomia confici queant.

§. XXIII.

Sed mirabilis plantarum pro situ suo diversitas longe magis elucescet, si etiam reliquas locorum differentias examinamus. Sic enim in locis humidioribus paludosis, ubi pluviæ stagnantes putredinem concipiunt, plantas minus salubres, ipsisque pecoribus infestas crescere observamus. Plurimæ enim ibi acrem causticam contrahunt indolem, ut maxime in cyclamine, flammula jovis, iride palustri, gratiola &c. videmus, quæ fibras intestinales arrodendo fortiter purgant, & extrinsecus adhibitæ vesicas excitare solent. Fundus siccus & arenosus ex arboribus pinum, abietem piceam, juniperum, taxum; ex plantis ericam, saxifragam, flœchadem citrinam, chamæpytin, echium, benigne & liberaliter profert. In locis contra lapidosis & saxeis carlina, pulsatilla, bupleuron, chamædrys ivamoschata, & in locis argillaceis lutosis legumina, pisa, fabæ, lentes, viciæ, craccæ, felicius proveniunt.

§. XXIV.

Hactenus quidem allegata, immensam Dei sapientiam, qua etiam in vegetantium regno pulcherrime omnia dispofuit, luculenter admodum demonstrant; sed in eo quoque laudibus nunquam satis dignis infinita ejus bonitas erga miserum hominum genus prædicari potest, quod frutices & plantas multis in morbis saluberrimas, ubivis fere locorum in uberrima copia progigni jusserit, ut facili negotio ad varios usus haberi queant. Sic enim quævis prope terra sequentes species liberaliter educit, quæ fere singulis in medendo indicationibus exacte respondent, ut arbores abietis, pini, sambuci, acaciæ, ex herbis malva, hedera terrestris, fumaria, plantago, nasturtium aquaticum, tussilago, hypericum, absynthium, millefolium, carduorum species, serpillum, flores bellidis, chamomillæ, papaveris rhœados & alia.

§. XXV.

Neque etiam inter eximia Dei beneficia reticendum est, quod in regionibus, ubi endemii grassantur morbi, ejus generis herbas sponte enasci velit, quæ specifica quadam præ aliis virtute ad ipsos sanandos instructæ sunt. Quare in Groenlandia & aliis septentrioni vicinis regionibus, ubi scorbutica lues sævit, plantæ huic malo tollendo aptissimæ, ut cochlearia, acetosella, trifolium palustre & similia larga in quantitate progerminant: in Gallia, Hispania & Lusitania, ubi ob torrentem solis æstum, febres ardentes inflammatoriæ & cholericæ facile imperant, varia ad æstum exstinguendum idonea, ut poma citrea, aurantia, Chinensia, pruna acida, tamarindi, copiosiora inveniuntur. Quo etiam illud jure meritoque referendum est, quod providente sic divina clementia, in nostris quoque terris per æstatem ejusmodi fructus largiter ubivis crescant, quæ, uti ribes, rubi idæi & cerasa, nimio calori temperando, morbisque inde oriundis præcavendis egregie serviunt; item quod autumnali tempore alii rursus fructus, ut pira, poma, uvæ &c. producantur, ex quibus vinosi liquores per fermentationem in maximum hominum usum parari possunt.

§. XXVI.

At vero, saluberrimus vegetabilium usus non solum inter medicinæ limites subsistit, & ad sanitatem a morborum insultibus tuendam contribuit; sed ita prorsus universalis est, ut ipsam vitam omnibus in animantibus, sive brutis, sive ratione præditis uberrime sustentet. Ubi enim est homo, aut animal, sive quadrupes, sive ex avium & insectorum genere, quod non ab herbis, plantis, radicibus & fructibus, e terræ sinu progerminantibus, victum sibi & alimoniam repetat, & hoc pabulo vitam suam aptissime proroget? In eo autem inprimis celebranda est summi Numinis bonitas & providentia, quod in vegetantium regno tot diversas seminum species, ut oryzam, milium, triticum, aliaque frumenta largissimo proventu succrescere voluerit, quorum temperata indoles, accedente aqueo elemento debitaque ventriculi digestione, facillime in dulcem chylosum succum transit; unde sanguineum illum vitalem laticem restaurando, ad animantium vitam diutius protrahendam quam maxime confert. Ut nihil dicam de multis potibus, qui ex frumentis per artem parati, in maximum hominum usum cedere solent. Præter hæc vero, ex vegetantium regno, oobis etiam materia suppetit, ad exstruenda ædificia, conficienda varii generis instrumenta & vasa domestica, & ad concipiendum alendumque ignem idonea. Sicut autem his omnibus difficulter admodum, aut plane noo carere possumus; ita immensa Dei bonitas clarissime apparet, quæ nobis ad vitam sanam & commodam vivendam omnia necessaria clementissime suppeditavit.

§. XXVII.

Præter hæc vero, absolutissimam Dei perfectionem in vegetabili regno vix melius possumus cognoscere, ac si attentius paullo consideramus, sub tanta vegetantium, sive arborum, sive plantarum varietate & copia, nunquam perfectam, ratione radicum, foliorum, florum & fructuum, observari similitudinem, sed maximam semper differentiam. Qua singulari observatione acutissimus ille philosophus, Illustris Leibnitius olim principium indiscernibilium stabilire annisus est; quamvis illa ipsa non tam nova sit, ut ne in veterum monumentis aliquam ejus mentionem reperiamus. Maxime autem hic allegandus est Seneca, qui in epist. 113. pulcherrime in hunc modum philosophatur: *inter cætera*, inquit, *propter quæ mirabile divini artificis ingenium est, hoc quoque existimo, quia in tanta copia rerum nunquam in idem incidit; etiamsi similia videntur: cum contuleris, diversa*

diversa sunt. Tot fecit genera foliorum, nullum non sua proprietate signatum.

§. XXVIII.

Tum quoque summum divini artificis ingenium complura ejus in vegetantium regno sagacissima opera abunde satis declarant, quorum effectum quidem videmus, rationem vero difficulter invenire possumus. Quis enim demonstrare unquam ausus est, qui fiat, ut plantæ nonnullæ ab una specie in aliam, & e. g. triticum in lolium, avena in ægylopem, nux moschata in Europa in juglandem, cypressus in Livonia in plantam sabinæ æmulam, zedoariæ semeo terræ mandatum in tanacetum, cinamomum in laurum & sic porro degenerent. Equidem novi ex philosophis nonnullos, qui animam vegetativam pro causa formarum in vegetabilibus venditant; at vero, quum contra rationem duas admittere animas debeant, merito hæc explicatio pro figmento potius, quam pro vera demonstratione habenda est.

§. XXIX.

Pari ratione hoc etiam phænomenon valde mirabile & explicatu difficillimum est, quod semina in terram projecta, quemcunque etiam situm habeant, nihilominus semper radices deorsum, plumulam vero sursum dimittant, item, quod ramorum in arboribus complexus nunquam fere non terræ superficiei sit parallelus. Denique nullus facile philosophorum & botanicorum perfecte penetrare poterit, cur plantæ quædam ad levissimum manus attactum folia statim contrahendo & quasi crispando sensibiles esse videantur, & cur aliæ rursus inter efflorescendum mox iterum deflorescant atque emoriantur. Observare hoc potissimum licet in cereo Peruviano, qui mirando admodum spectaculo intra paucas horas florem magnum aureoque colore fulgentem non modo emittit, verum etiam intra aliquot horarum spatium denuo amittit atque flaccescit.

CAPUT X.

De summa numinis divini sapientia & bonitate in mundo subterraneo cognoscenda.

§. I.

Opera divina, quæ non solum super terram, in regno vegetabilium conspiciuntur, sed ea quoque quæ subter terram abscondita & sensibus vix pervia sunt, divinas virtutes & immensam erga genus humanum bonitatem satis abundeque declarant. Tam enim inexhaustus thesaurus, tanta copia, tantaque varietas & pulchritudo rerum in abditis terræ visceribus reperitur, ut non modo animum mirifice oblectent, sed paullo etiam propius considerata in insignem hominum usum ad vitam felicem, commodam & sanam agendam, summique auctoris naturæ gloriam prædicandam apta nata & accommodata sint.

§. II.

In locis subterraneis Deus O. M. se ut perfectissimum mechanicum hydraulicum conspiciendum præbet. Invenimus enim ibi ductus & canales majoris minorisve diametri, eorumque dispersos undique ramos, per quos continuo aquæ fluunt & circulantur, quæ partim in profundum serpentes, partim in terræ superficiem porrectæ fontes constituunt: qui, non obstante etiam tempestate anni siccissima, semper fluunt, & circulantur, quæ partim in profundum serpentes, partim in terræ superficiem porrectæ fontes constituunt: qui, non obstaote etiam tempestate anni siccissima, semper fluunt, ut certam ac determinatam intra certum temporis spatium aquam largiantur.

§. III.

Metallorum ac mineralium fodinæ & venæ aquis semper irriguæ deprehenduntur, ut ob earum copiam cuniculis sæpe duplicibus ad derivandum opus sit, ne metallici in labore suo impediti scopo & successu destituantur. Sæpe etiam in maxima siccitate ex uno alterove cuniculo tanta aquæ educitur copia, ut omnes inde molæ circumagi queant, manifesto indicio, aquas subterraneas non a pluviis & fluminibus in terræ superficie positis, sed potius a mari, terræ circumfuso, suam petere originem. Neque dubitandum est, quin aqua marina per molliores terræ poros filtrata & transcolata salsedinem non modo deponat, sed etiam in certis, iisque præsertim argillaceis tractibus accumulata varias fontium scaturigines constituat.

§. IV.

Res sane imperscrutabilis & summa admiratione digna est, quod hinc inde in variis tractibus fontes salini & soterii calidiores & frigidiores detegantur, thermarum & acidularum nomine noti, qui per longam annorum seriem scaturientes non modo aquarum, sed & salis communis & saluberrimorum ingredientium determinatam copiam & pondus singulis diebus exhibent; quemadmodum id in nostris fontibus salinis Halensibus, thermis Carolinis, acidulis Egranis aliisque observamus.

§. V.

Sunt quoque per abdita terræ loca multæ venæ sive ductus distributi, qui varii generis metalla ac mineralia continent. Atque hæ venæ ita constructæ sunt, ut in toto suo progressu certam situs directionem, ad cardines mundi relatam, obtineant, modo ab oriente versus occidentem, modo a meridie versus septentrionem respicientes. Aliæ secundum lineam perpendicularem in profundum abeunt; aliæ vero intra perpendiculum & horizontem progrediuntur, quod *das Steigen oder Fallen des Ganges* appellatur. Omnes tamen hæ venæ metalliferæ in eo plerumque conveniunt, ut inter durissima saxa constitutæ saxeo quodam involucro & limosa quadam medullari substantia modo grysei modo subcœrulei coloris duobus maxime lateribus investiantur, cujus superius tectum *das Dach*, inferius fundus *Die Soole oder Saal-Band* nominari solet.

§. VI.

Venæ hæ jugiter per terræ viscera porrectæ & distributæ si paullo attentius considerantur, non fortuito aliquo casu ita dispositæ videntur, sed longe vero similius est, ipsas a creationis primordiis terrarum tractibus jam fuisse intextas. Quæ enim ratio humana unquam adsecuta est, quomodo tam ordinata, operosa & abundantissima materia metallica, quæ vix aliquot centenis annis exscindi potest, in hos illosve terræ tractus fortuito casu levibus successibus, in tanto ordine & nexu congesta reperiatur.

§. VII.

At vero, Deus non solum in subterraneis locis ceu perfectissimum mechanicum & hydraulicum, sed & optimum chymicum se præstitit. Sicut enim chymicæ artis peritus multiplici & artificiosa variarum materiarum separatione & combinatione, mediante igne vel sine eo, varia ratione formæ, texturæ, qualitatum & virtutum inter se distincta corpora in insignem usum producit;

usum producit; ita Deus pro arte sua absolutissima longe majora præstantioraque opera in terræ visceribus pulcherrime olim creavit & adhuc profert.

§. VIII.

Ex combustis vegetabilibus sal lixiviosum sive alcalinum chymicus præparat, quod cum acido effervescens in sal neutrum transit. Simili modo divina arte ejusmodi salia alcalia elaborantur, quorum præsentiam & copiam fontes medicati, thermæ præsertim Carolinæ, Emsenses & acidulæ Selteranæ testantur & exhibent. Chymicus ex mixtura spiritus sulphuris acidi cum terra calcaria sal neutrum amarum detersiva & laxante virtute præditum elicere novit; haud dissimili ratione ejusdem indolis ac virtutis sal in terræ latebris progignitur, quale in magna copia in fontibus Bohemiæ Sedlicensibus & Seidschüzensibus, a nobis primum detectis & usurpatis reperitur. Ex ferro & cupro, mediante sulphuris acido soluto, vitriolum viridis & coerulei coloris, quod veneris dicitur, paratur. Et en! Anglia & nostra Germania, præsertim Goslariensis terra maximam ejusmodi vitrioli recondit copiam.

§. IX.

Neque vero tantum natura per mixtionem diversæ indolis salia elaborat; sed ars etiam varii generis mineralia ac metalla debita encheiresi inter se juncta & combinata sistit. Notum est ex chymicis, ex sulphure vulgari cum argento vivo commixto elegantissimi rubicundi coloris cinnabarim per sublimationem confici. Et quem fugit, ejusmodi cinnabarina concreta ex Hungariæ fodinis magna in copia erui; nec tamen artificialem naturali viribus ac usu cedere. Difficillimæ in igne fusionis argentum, addito sulphure, statim colliquescit, gryseum colorem induit, facileque discindi potest. Simile quid in Saxoniæ mineris, *in den so genannten Glas-Ertz* reperitur, & in eodem tractu argenti minera, *Roth gülden Ertz* appellata, effoditur, quam chymica ars argenti sulphuris & arsenici convenienti miscela exacte imitari potest. Mineræ sulphureæ, dictæ *Schwefel-Kieß* hinc inde magno cumulo e terra effodiuntur, & similes ex ferro cum sulphure colliquato arte parantur.

§. X.

Ex ferro chalybs, ex cupro & lapide calaminari, vel ejus subtiliori parte tutia, aurichalcum, ex cupro & arsenico debita encheiresi cuprum album, quod multum convenientiæ cum argento alit, ars humana egregios in usus producere novit; nunquam tamen perfecte talia metalla, qualia natura dat, sistet; quæ solius Dei opera manent.

Scholion.

Metalla & mineralia non ex semine prolifico ejusque multiplicativa virtute, ut reliqua in vegetantium & animantium regno artificiosissime structa corpora, sed a diversæ indolis materiarum intima combinatione & mixtione producuntur. Ridemus igitur ignorantiam & fabulosum commentum de lapide philosophorum, quem alchymistæ pro semine prolifico habent: cum nec vilius metallum, ut stannum, cuprum &c. multo minus præstantissimum, in igne fixissimum & gravissimum, sicut aurum, ulla arte præparare possunt.

§. XI.

Præter metalla etiam pretiosi lapides in intimis terræ recessibus efformantur. Enimvero vitriariæ artis peritiores nostro ævo, ex combustorum silicum pulvere, creta, borace & sale alcalino crystallinæ perspicuitatis vitra conficiunt; & subtiliori addita metallica ex auro, cupro vel ferro præparata calce artificiales gemmas, rubinos, granatos, smaragdos, saphyros & amethystos colore æmulantes parant, quæ aspectu quidem jucundæ; rite tamen examinatæ ratione duritiei, splendoris & durationis genuinis longe inferiores deprehenduntur.

§. XII.

Quemadmodum chymicus maxime omnium ad operationes suas igne opus habet, quo corpora mixta dissolvuntur & alterantur: sic quoque omnium chymicorum perfectissimus in laboratorio suo subterraneo ignem satis vehementem & magnæ activitatis abscondidit, quo magnæ & mirandæ sane mutationes istis in locis conficiuntur. Nam ignivomi illi montes famigeratissimi, ut Vesuvius, Aetna & Hecla, qui tot jam sæculorum decursu ardere non desierunt, atque etiam calidissimæ, quæ scaturiunt, Carolinæ thermæ, Aquisgranenses & aliæ hunc satis abundeque demonstrant. Ut taceam vapores & fumos sulphureos, candelas accensas exstinguentes, quos metalli fossores non sine incommodo & vitæ periculo subinde experiuntur.

§. XIII.

Ad originem & pabulum subterranei hujus ignis quod attinet; non eadem omnibus physicis est sententia. Alii enim in centro terræ eum a Deo creatum existimant; alii successive ex carbonibus combustibilibus in terræ visceribus reconditis ejus genesin deducunt; quorum sententiæ & ego subscribo. Nam in locis profundioribus innumerabilis subinde copia & cumulus corporum ad ignem concipiendum aptorum reperitur, cujus generis sunt marcasitæ sulphureæ, sive pyrites, mineræ ferreæ, sulphureæ, vitriolicæ, aluminosæ, corpora bituminosa, carbones fossiles & ligna fossilia.

§. XIV.

Ad ignis hujus genesin explicandam nonnulla haud injucunda experimenta in medium proferre lubet. Si limatura ferri cum æquali sulphuris vivi pondere probe in mortario miscetur, & massa hæc aqua aspersa vasi terreo inditur; aliquot horarum spatio ita incalescere incipit, ut calore increscente in apertam flammam abeat. Spiritus vitrioli acidus limaturæ ferri in phiola adfusus ingentem æstum & fumum excitat, qui flammæ candelæ admotus cum strepitu accenditur. Ligna fossilia sale acido sulphureo turgida, cujus generis aluminosa sunt, si in cumulum colliguntur aërique liberiori exponuntur, non solum incalescunt, sed & flammam concipiunt.

§. XV.

Quum autem Deus nihil in rerum natura sine sufficiente ratione, sine sapiente ordine & fine condidit; sic quoque non dubitandum, quin etiam sub terra contentus ignis suis destinatus sit usibus. Prima enim origo aquarum thermalium & medicatarum, quæ in multis regionibus & provinciis non sine insigni ægrotantium usu scaturiunt, huic igni subterraneo debetur.

§. XVI.

Ingentes porro variæque mutationes a rerum, quas supra commemoravimus, in terræ visceribus combustione, sive intestino ac velocissimo sulphurearum partium motu fiunt; exhalat enim inde & exsurgit perpetuo vapor acido-sulphureæ penetrantis volatilis indolis, qui longe lateque terræ poros transiens & diffusus præterlabentibus ac vicinis aquis sese insinuans,

eas valde subtiles, spirituosas, sapore præditas aereque & aethere plenas reddit: hinc singularis virtus in aquis medicatis sic dictis acidulis emergit. Spiritus hic universalis tenuis sulphureus si ad calcarea terræ concreta, vel etiam salis communis mineras, defertur, sal neutrum amaricantis & detersivæ virtutis constituit. Terris martialibus si se adsociat, volatilem vitriolicam acquirit naturam; & hæc producta postea fontes salutares ingrediuntur, experimentis id clare testantibus.

§. XVII.

Interea penetrans ille ex calore subterraneo prodiens acido-sulphureus vapor, ad venas metalliferas translatus, iisdem se intime adsociat, ipsam matricem, cui metalla innidulantur, dissolvit, & in variam formam atque colorem transmutat. Atque hinc etiam est, quod vix ulla sive stannea, sive ferrea, plumbea aut cuprea minera, excepto auro & argento nativo, effodiatur, quæ non sulphureo illo & primogeneo acido ita imbuta sit, ut in prudenti ejus separatione præcipuum metallurgicæ artis fundamentum vel unice consistat.

§. XVIII.

Tum quoque veritati admodum videtur consentaneum, subterraneos istos fumos, per globi nostri terraquei poros, in aerem atmosphæricum emissos, mutationum valde notabilium, quæ super terram eveniunt, causam existere, ita quidem, ut secundum diversam exhalationum indolem earumque varium ex diversis plagis proventum, aliæ atque aliæ mutationes contingant.

§. XIX.

Quæ cum ita sint, dubitare non licet, quin etiam tam differens ventorum ratione caloris & frigoris gradus, atque nimis humida vel sicca aeris temperies ab eadem causa ex parte deducenda sit; cui perinde quoque corruscationes illæ cœlestes, quæ sub figura arcuum lucidorum, segmentorum & columnarum radiosarum in septentrione crebrius conspicuarum varias tempestates prænuntiant, non sine fundamento adscribendæ sunt. Nam vapores isti ad aliquot militaria in atmosphæra difflati, accedente, propter solis calorem deficientem, noctis frigore in aere boreali sereno & compresso diversa radiorum reflexione variis figuris & quasi per fumum lucentem se facile possunt visui nostro offerre, variasque formas repræsentare. Quod vero in plagis maxime septentrionalibus hæcce phænomena appareant, id mihi potissimum a majori aeris puritate & compressione, quæ ibi hieme viget, derivandum videtur; siquidem, observationibus baroscopicis luculenter testantibus, semper major mercurii altitudo in Suecia & Dania, quam quidem in Gallia & Italia deprehendi solet.

§. XX.

Si porro graviorum tonitruum fulgurumque in nostra atmosphæra per æstatem obórientium originem scrutamur; hæc itidem sine dubio ab exhalationibus acido-sulphureis e terra emissis potissimum petenda erit; maxime cum certissima observationum fide constet, illam ipsam materiam, quæ hisce igneis aeris concussionibus ansam suppeditat, nullam aliam, quam sulphuream & inflammabilem esse, quæ in sublimiori atmosphæræ spatio inter duas nubes frigidissimas & fere glaciales concentrata tantam vim acquirit, ut cum fragore in apertam flammam erumpat. Tandem quoque a vaporibus istis sulphureis intra terræ anfractus conclusis, & per concentrationem accensis, non secus ac in fulgure, horrendi terræ motus atque tremores proveniunt, qui in locis hinc inde calidioribus, sulphurea quadam & bituminosa materia fœtis cum maximo hominum ibi degentium damno certorumque terræ districtuum vel subversione, vel à se invicem divulsione proh dolor! contingere solent.

§. XXI.

Sed nunc paucis etiam magna & immensa illa beneficia & dona expendamus, quæ ex regno minerali in maximam humani generis utilitatem proficiscuntur. Atque inter hæc principem merentur locum salia fossilia, in certis terræ tractibus a divina providentia uberrime producta, itemque fontes salini, qui e terra scaturientes, pariter ac marina aqua, ex ejus poris sal ibi reconditum imbibunt, ut inde omnibus omnium regionum hominibus imo, & animalibus sufficiens ipsius copia suppetat. Et profecto tam incomparabilis salis communis in vita usus est, ut nullus citra sanitatis detrimentum, eodem carere tuto possit: utpote illud non solum omnibus cibis saporem conciliat, sed alimentorum quoque digestioni egregie servit, fibrasque partium sensibiles leniter stimulando, id potissimum efficit, ut perennis fluidorum motus tam progressivus, quam intestinus cum se- & excretionibus in animali corpore promoveatur. Ut taceamus denique, ad res a putredine conservandas, sive in regno animali, sive vegetabili nihil salis condimento esse aptius, nihil salubrius.

§. XXII.

Sali proxime accedunt corpora ista bituminosa & combustibilia, ut fere sunt carbones fossiles, quæ terrarum incolis, ubi parcior lignorum proventus est, necessarium calorem & ignem subministrando, ingentes vitæ commoditates adferunt. Quo etiam diversi generis lapides, marmora, terræ &c. pertinent, quæ per artem erutæ in varios, eosque valde necessarios vitæ usus cedunt.

§. XXIII.

Atque idem judicium ferendum esse arbitror de reliquis, ut sulphuris, vitrioli, antimonii, cobalti, zinci &c. mineralibus, quibus ad vitam cum facilitate transigendam perinde opus habemus. Ita enim ex scintillulis silicis projectis nullam flammam sine sulphuris accessu producere, neque candelas, quibus ad varios usus res circumstantes illuminamus, accendere possemus: imo etiam in re militari pulvere pyrio, & in medicina quamplurimis maximeque proficuis medicamentis careremus, si sulphure destitueremus. Sine vitriolo cessaret coloris nigri artificium, quo tinctores utuntur, eodemque deficiente cogitationes nostras non amplius tam commode, sive per litteras familiares, sive per libros atris typis expressos cum aliis, quorum interest, communicare possemus. Argento vivo non solum ad medicos usus in morbis pertinacissimis fugandis, verum etiam in communi vita ad specula conficienda variasque amalgatum species indigemus. Id quod similiter de antimonio valere arbitror, cujus utilitas æque in medicina, ac in arte metallurgica ad aurum per fusionem a reliquis metallis purgandum clarissime apparet. Cobaltum in arte vitraria ad colorem maxime cœruleum producendum adhibetur; arsenicum vero, quod inde paratur, muribus necandis prodest. Zincum aurichalci præparationem adjuvat, & bismuthum stanno indurando, aliisque metallis sonora reddendis inservit; ut ideo singulorum mineralium singulares sint usus, quos sigillatim enarrare jam supersedeo.

§. XXIV.

Sed nunc speciatim quoque de metallis quædam adjicere

expediet. Ex omnibus vero, quæ ſumma Dei ſapientia in terræ viſceribus produxit, eſt ipſum aurum, quod præ omnibus naturæ corporibus peculiares quoſdam characteres & virtutes poſſidet.

§. XXV.

Inter magnifica ſummi Numinis opera, in profundis terræ finibus recondita, tria potiſſimum ſunt, quæ omnem admirationem exſuperant, nec ſine ratione inter abſtruſa naturæ miracula referri poſſunt. Quæ inter principem obtinet locum ipſum aurum quod characteribus tam ſingularibus donarum eſſe videmus, ut ne aliud quicquam huic metallo ſimile inveniatur. Nam primo omnia corpora gravitate ſuperat, ideoque ſolidiſſimum ſimul tamen molliſſimum eſt, quod ſtupenda ejus ductilitas luculenter demonſtrat. Deinde nulla prorſus ratione poteſt deſtrui, ſed in igne, etiam vehementiſſimo manet fixiſſimum. Neque ulla adhuc ars inventa eſt, qua intima ejus unio poſſet diſſolvi; licet ſuperficialem ejus ſolutionem, unicum tantum menſtruum, ex nitro & ſale communi paratum, & aqua regis vocatum præſtare ſoleat. Accedit demum maxima, omniaque perrumpens vis fulminans, quæ in ipſo, ceu fixiſſimo metallo reſidet, ſi quando ſolutio ejus cum aqua regis peracta in pulverem cum liquore alcalino præcipitatur.

Scholion.

Clariſſime inde ſaniores phyſici & medici poſſunt perſpicere, quantam ignorantiam, ne dicam fallaciam, frivola iſta trânſmutatoria ars ſapiat, qua nonnulli metalla, leviora, facileque ſolubilia, in aurum convertere moliuntur. Ita pariter omni caret fundamento ſtolida illa & prorſus vana medicinæ univerſalis ex auro præparatio: ſiquidem menſtruum inſipidum, quod iſti homines ſomniant, nullum datur; ſed potius neceſſarium eſt, ut aurum ſolutum cum acido in verum corroſivum venenum tranſeat. Sed quid multis ratiocinitis ad futilia hæc commenta refutanda opus eſt, cum certiſſimum ſit, Deum O.M. pretioſiſſimum hoc metallum non ad ſanandas humani corporis infirmitates, ſed potius ad ſuam in regno ſubterraneo ſapientiam imperſcrutabilem declarandam procreaſſe.

§. XXVI.

Alterum admiratione dignum opus ſummus naturæ parens in adamente repoſuit, qui rex lapidum nobiliorum merito appellatur. Hic enim ob ſplendidam ſuam pelluciditatem, & lucis verſicoloris emiſſionem, ob duritiem atque ſoliditatem, imo, quod maximum eſt, ob rariorem ſui proventum maximo in pretio habendus eſt, ut nulla unquam ratione aliud exacte ſimile corpus per artem poſſit exprimi.

§. XXVII.

Tertium naturæ arcanum, quod nullus hominum perſcrutari, multo minus imitari poteſt, eſt inter mineras & lapides magnes, qui non ſolum mirifica ferrum attrahendi virtute pollet, verum etiam ſpecifica quadam ad ſeptentrionem ſpectante inclinatione diverſas mundi plagas exacte demonſtrat, adeoque in horologiis conſtruendis & navigationibus ſine periculo faciendis plane incomparabilis eſt uſus.

§. XXVIII.

Reliqua metalla, licet tanta naturæ arcana minus habeant recondita, tamen ſua, qua ſplendent, utilitaſe ſe maxime commendant, quam facile quisquam inveniet, ſi in vita communi multiplicem eorum uſum attentius paullo obſervare velit. Ita enim ferrum potiſſimum inter metalla & neceſſitate & utilitate præſtantiſſima referri debet; utpote quo in re militari, œconomica & architectonica ad innumeros prope fines uti ſolemus. Quoniam vero, ob rubiginis labem, quam in aere facile contrahit, non ad omnia ſine diſcrimine opera congruum deprehenditur, ideo ſummus omnium creator Deus, ad hoſce defectus commode explendos, alia metalla ut plumbum, ſtannum & cuprum in terræ viſceribus progigni juſſit, ex quibus ingenti mortalium commodo partim in hydraulica arte canales & aquæ ductus, partim in œconomia diſci, ahena aliaque vaſa, quæ aeris injurias ſuſtinent, parari poſſunt.

§. XXIX.

Tandem coronidis loco mirabilium quorundam in mundo ſubterraneo phænomenorum mentio injicienda erit, quæ non digne ſatis ab omnibus expenduntur. Ita enim primo omnium inter abdita naturæ myſteria jure meritoque numeranda eſt ſtupenda illa minerarum metallicarum, gemmarum, marmorum, lapidum atque terrarum varietas ac copia, quæ prorſus tanta eſt, ut ne unum quidem terræ tractum, ubi talia effodiuntur, reperire liceat, in quo non eximia terræ, ſive matricis metallicæ, ipſarumque minerarum differentia, ratione conſiſtentiæ, figuræ atque coloris ſe offerat, & à metallurgiæ peritis agnoſci poſſit. Ex quo clariſſime apparet, perinde ſub terra ac ſuper eandem omnea regionum tractus aliter atque aliter eſſe comparatos.

§. XXX.

Alterum, quod nos ad celebrandam ſummi Numinis providentiam & bonitatem excitare debet, eſt ipſe metallorum & mineralium ſive parcior, ſive uberior proventus, ſecundum cujuſvis differentem & plus minus neceſſarium in vita uſum. Ita enim aurum, argentum, antimonium, cobaltum, biſmuthum, zincum & mercurius, quoniam ad perpauca tantum negotia adhiberi poſſunt, non adeo magna in quantitate e terræ viſceribus eruuntur; cum e contrario ferrum, plumbum, cuprum, ſulphur &c. quorum uſus fere univerſalis eſt, longe majori in copia ubivis prope terrarum proveniant.

§. XXXI.

Tum etiam ſummam meretur admirationem, quod ſubtiliores illæ acidularum & thermarum aquæ, per valde nocivas & quaſi venenatas cobalti, plumbi, vitrioli, aluminis, marcaſitarum ſulphurearum & cupri &c. mineras ſub terra delatæ, nihilominus ne minimam quidem horum principiorum moleculam in ſe recipiant, ſed viribus potius ad ſanandum excellentiſſimis inſtructæ Deum in aquis etiam maximum & immenſum oſtendant. Accedit demum & hoc peculiare providentiæ divinæ ſpecimen, quod ipſæ hæ aquæ ſalubritate conſpicuæ pro indole morborum differant, qui in iis locis, ubi ſcaturiunt, familiariter graſſantur. Sic enim circa tractus, ubi largior vini proventus eſt, perenni fluvio fontes ſubtiliores tenera terra & alcalino ſale imbuti ſcaturiunt, quorum aquæ ſanguinem diluendo, temperando & acidum vinoſum imbibendo, innumeras vitæ moleſtias avertunt, quæ ab uberiori vini potu in hujus regionis incolas redundarent. In Weſtphalia, ubi ob duriorem victum incolæ ſuccos alunt immobiliores, aquæ paullo activiores, ut Pyrmontanæ, adverſus varii generis morbos chronicos proficuæ enaſcuntur. In aliis vero Bohemiæ, Sileſiæ & Auſtriæ regionibus, ubi ob diætam lautiorem facilis morborum ex viſcido oriundorum progenies eſt, ſurſus thermæ Carolinæ, & Sedlicenſes aquæ, quæ reſolvendis humoribus viſcidis aptiſſimæ ſunt, proveniunt, & ſic porro.

CAPUT XI.

De singulari providentia divina in regno animantium vividissime obvia.

§. I.

Vegetantia & animantia in eo potissimum conveniunt, quod virtute seminali propagentur, & utraque sint machinæ hydraulico-elasticæ, ex innumeris ratione magnitudinis & diametri diversis canalibus & fibrarum elateribus admirabili ordine, situ & nexu dispositis constructæ, per quos perenni flumine succi ad nutritionem, vitam & functiones obeundas idonei circumferuntur: item, quod caloris ad nutritionem, propagationem & vitam conservandam in utrisque maxima sit necessitas. Utpote nullum semen terræ mandatum sine calore solari ad fœcunditatem perducitur, sive in plantam crescit; nunquam ex piscium, ranarum, insectorum & cujusque generis volatilium ovis & feminibus animalculum vel pullus excluditur, nisi convenienti & temperato calore vel solari, vel ab incubatu animantium proveniente, antea fota fuerint. Hirundines quoque, Alpini mures & multa insecta in denso frigore sine omni motu, sensu ac vita jacent; accessu vero caloris vernalis mox ad vitam denuo reducuntur, quo mediante etiam omnia vegetantium & animantium genera longe fœcundiora evadunt, fœcundus animalium fit congressus, aquatilia sua ova deponunt, imo tota natura quasi redintegratur. In eo tamen contra animantia a vegetantibus differunt, quod sensu & motu gaudeant, adeoque cerebro & tenuissimo ejus fluido, organis sensoriis & motricibus instructa sint, cum e contrario quæ e terra crescunt, his penitus careant.

§. II.

Deinde, quia animantia ad exercendos motus ossa ceu fulcra habent, variis articulationibus inter se connexa & musculis diversimode flexibilibus prædita, ideo tam ad sensus, quam ad motus ciendos ac sustentandos, fluxilioribus succis, ut sanguine, lympha & tenuissimo, quod cerebrum & medulla spinalis suppeditat, fluido opus habent; verum etiam tenuiori & meliori nutrimento indigent, quod intestino & progressivo motu in talem succum converti potest. Quorsum etiam spectat peculiaris viscerum structura, quæ ad alimentum præparandum, digerendum, purum ab impuro secernendum & ad hoc excernendum destinata est, in plantis minime reperitur.

§. III.

Deinceps, in eo etiam differentia quædam observatur, quod circulus motuum in animali semel prorsus sublatus a nulla causa externa possit restitui, sicut tamen in plantis, mediante calore solari & pluvia, fieri deprehendimus. Cavendum itaque, ne hic motus circulatorius ullo modo interrumpatur, sed perennis maneat: id quod per admirabilem cordis machinam, quæ genuinum nullo que artificio imitandum perpetuum mobile refert, mutuo contractionis & dilatationis motu exquisite perficitur, cujus beneficio succi temperati ex alimentis extracti, in succum & lympham nutritiam convertuntur, & corpus in se corruptibile a corruptione liberum conservatur.

§. IV.

Tum quoque perspiratio in plantis per porosam illarum substantiam est motus humorum progressivi eorundemque ascensus caussa, quæ tamen in animantibus adhuc illum habet usum, ut corpus a superfluis, inutilibus & corruptelam inducentibus particulis liberet. In plantis quoque solus atmosphæræ calor & humidum temperatum nutritionem, motumque vitalem præstant; in animalibus vero præter hæc etiam somnus placidus, moderatus corporis motus & amictus, qui frigoris injurias arcet, requiritur.

§. V.

Sed nunc paullo propius immensam Dei sapientiam ex artificiosissima animantium quoad omnes partes structura conspicuam, ejusdemque singularem providentiam in sufficienti singulorum sustentatione obviam perlustremus. Quodsi enim innumerabilem creaturarum multitudinem tantamque varietatem, quæ terræ marique insunt, consideramus, incredibilis prope admiratio suboritur, unde suum quævis pastum repetat; maxime quum ipsæ non raro in desertis, penitusque incultis terræ locis, quæ alimentorum egentissima videntur, magna in copia degant. At vero, dum nihilominus vitam pastu conservant & protrahunt, indicio est, quod, Deo ita jubente, alimoniam undique aptam inveniant, & animantia quædam in plagis frigidis, quædam in meridionalibus calidis, alia in continente, alia rursus in mari fluviisque sufficienter habeant, unde vivant.

§. VI.

Neque vero animantibus solum sufficiens vitæ pabulum ubique suppetit; verum etiam tam sapienter ab O. M. Deo constitutum est, ut, quæ maxime usus sunt alimenta, præ reliquis etiam copiosiora proveniant. Id quod potissimum in varii generis herbis, plantis & frumentis, videre licet, quorum undique adeo fertile est solum, ut vix asperum sterilemque montem, vix crassam vastamque silvam conspiciamus, quæ non varia leguminum & fruticum genera, in animantium ibi degentium usum largiatur.

§. VII.

Sed longe adhuc majus divinæ providentiæ specimen exinde elucet, quod singulis fere animantibus peculiarem indiderit appetitum, & ad cibos quosdam accessum, recessum ab aliis. Qua ratione non solum omnia, quotquot sunt, alimenta sapientissime inter creaturas dispensantur; verum etiam quoad maximam partem consumuntur, ne forte corruptione putredineque concepta ingentem sanitati noxam adferant.

§. VIII.

Sicut autem exiguus vel plane nullus ciborum usus foret; nisi omnes iisdem ingerendis, digerendis & egerendis dicatæ animantium partes exacte responderent; ita has ipsas sapientissimus opifex tam artificiose tamque apte fabrefecit, ut destinato fini egregie serviant. Ita enim primo ora ad capessendum pastum quam maxime sunt accommodata, prout scilicet ipsa animalia differunt, quæ vel cibos rostri aduncitate carpunt, vel latitudine ejus, ut sues & talpæ eruunt, vel acumine excavant, vel fortibus instructa mandibulis prædam auferunt, telluremque & ligna terebrant; vel instar insectorum hiante ore excipiunt, aculeoque carni inserto, ut culices, sugunt.

§. IX.

Eadem oris proportio in volucribus deprehenditur, quarum cornea rostra pro diverso usu diversimode videmus constructa. Siquidem aliæ, prout vultures, aduncis simul & infra acuminatis, sunt præditæ, ut iisdem prædam felicius arripere atque subigere, vel, sicut psittaci, facilius undiquaque scandere valent:

valent: aliæ gerunt rostrum denticulatum, quo herbacea possunt melius decerpere; aliæ, quæ in aqua lacubusque pabulum quærunt, longa & recta eaque vel acuta vel lata gerunt rostra, ut non solum instar gruum, ciconiarum, turdorum, & rusticularum, pisces aliaque insecta possint investigare & capere, verum etiam anserum & anatum more, in turbidas limosasque aquas se melius immergere, inibique fluctuando, alimoniam quærere. Aliæ demum, ut loxiæ & pici arborei, rostris quidem rectis, sed valde duris sunt instructæ, quibus fructus commode enucleant, arborumque cortices vel durissimas diffringunt, terebrant, comedunt.

§. X.

Tum quoque in singulis belluis singularis dentium fabrica & dispositio animadvertitur. Sic enim bestiæ voraces & masticantes dentibus gaudent fortibus admodumque duris; pisces rapaces, ad prædam facilius aucupandam, partim habent recurvos, partim latos, & ad crustas cochlearum diffringendas inprimis aptos, partim vero, sicut cancri, etiam in stomacho quosdam sitos. Nec dubitare licet, quin in volucrium genere arenosæ istæ particulæ cum cibis simul deglutitæ dentium munere fungantur, & ad cibum eo melius comminuendum serviant.

§. XI.

Guttur quoque pro pabuli differentia differt, & alio atque alio musculorum mechanismo ipsum deglutitionis opus perficitur. Hinc Deus vulpibus, lupis & canibus, qui sæpe integra animantium ossa devorant, admodum amplum gutturis spatium concessit, itemque equis præ bobus & ovibus œsophagum latiori hiatu patentem tribuit.

§. XII.

Neque minus ventriculus ejusque membranæ, nervi & musculi, una cum menstruo salivali, ad cibos rite dissolvendos, aptumque inde chylum conficiendum, optime conspirant; dum quippe, animantium nonnulla voraciora graminique adsueta magnum & crassum, nonnulla carnivora parvum & minus valentem, quædam, ut aves, plane musculosum & ingluvie simul munitum obtinuerunt.

§. XIII.

Imo etiam totus intestinorum tractus & peristalticus motus, ceterique omnes digestionem adjuvantes succi in singulis animantibus mirum in modum differunt, & secundum cujusvis naturam sapientissime dispositi sunt: sicut hoc ipsum sua jam ætate perspicue cognovit & diserte testatus est CICERO, eum de Nat. Deor. lib. cap. 32. ait: *enumerare non possum, ad pastum capessendum conficiendumque quæ sit in figuris animantium, & quam solers subtilisque descriptio partium, quamque admirabilis fabrica membrorum. Omnia enim, quæ intus inclusa sunt, ita nata atque ita locata sunt, ut nihil eorum supervacaneum sit, nihil ad vitam retinendam non necessarium.* Spectat huc quoque locus AUGUSTINI lib. V. cap. 2. *Deus nec exigui & contemtibilis animantis viscera, nec avis pennulam sine singulari partium convenientia reliquit.* Et PLINIUS lib. XI. histor. natural. *in corporibus parvis atque tam nullis quæ ratio, quanta vis, quam inextricabilis perfectio conspicitur. Nam rerum natura nusquam magis, quam in minimis tota est.*

§. XIV.

Prius vero quam mirabilem viscerum in animantibus structuram penitus linquimus, paucis adhuc mentio injicienda erit animalium ruminantium, quæ non uno ventriculo, sed duobus vel tribus prædita sunt, ut eo melius ingesta coqui, digeri, & in laudabilem nutritium succum converti possint; idque maxime observamus in iis, quæ ex quadrupedibus crudo, & paulo duriori cibo, ut granis, corticibus, herbis, straminibus ad sustentationem utuntur: ut potissimum sunt oves & vaccæ cum tauris, *turus*, cervi & cervæ, alces, rengi in Lapponia, damæ cervi (*Dam-Hirsche*) capreæ & capreoli, hirci, rupicapræ, *Gemse*, lepores atque cuniculi &c. De horum animantium structura, beneficio anatomes curiose explorata, a physicæ scientiæ curiosis legi meretur D. *Joan. Conradi* PEYERI *merycologia*, qui etiam icones harum partium depinxit.

Scholion.

In genere itaque notari velim, ruminantium carnes præ aliis longe salubriores esse, primum, quod victu simplicissimo, nec promiscuo, nec multiformi utuntur, quem menstruum ventriculi optime facillimeque resolvit. Altera causa est ipsa ruminatio, pastum subtilius extenuans atque recludens, ut aditus menstruo salivali ad intima pateat. Tertia denique causa est ventriculorum pluralitas & intestinorum longitudo, quibus ingesta intime digeruntur, & in succum chylosum nutritium resolvuntur, unde deinceps caro optima, sapida & salubris, quæ lentore & excremento vacat, generatur; videmus porro exinde clarissime, non sine summa ratione Deum per Mosis oraculum sancivisse, in sacrificiis munda, sana & ruminantia animalia, quæ maxime animi affectibus non sunt obnoxia, nec libidinis æstu aut iræ furore percita, ut simiæ, lupi, nec variis technis dedita ut vulpes, sed moribus potius mansueta sibi offerri, & inter cibos a populo electo usurpari debere. Atque hoc ipso testatus est, ejusmodi animalium mores sibi placere, & ab hominibus etiam imitandos esse.

§. XV.

Præterea differunt etiam ratione morum ipsa animantia. Alia sunt ferocia, alia mansueta, timida, alia agrestia. Et hinc etiam differunt partes. Nam equus fortibus unguibus & juba instructus generosum & superbum est animal, leo animosus dentibus unguibusque validus est. Tauro itidem & apro, illi cornea, huic experti dentes arma sunt innata; cervis vero & lepori timidis velox corpus, sed nudum & inerme, conveniebat. Homini ceu sapienti animali, & quod eorum præcipuum est, quæ sunt in terra, Numen divinum pro omnibus defensoriis armis manus dedit, instrumentum ad omnes artes necessarium, bello non minus quam pace idoneum. Nam manus non solum ad omnes artes sunt idoneæ, sed ad ea quoque, quæ hominem tueri ac defendere possunt comparatæ. Et ut CASSIODORUS lib. de anima loquitur: *homo neque cornu, neque dente, neque fuga, sicut alia animalia, neque corporis humani forma se valet vindicare; attamen ubi ad arma ipsi eundum est, ingenio excogitatis & arte factis scutis, galeis, hastis, sagittis, gladiis, lanceis &c. inprimis utitur.*

§. XVI.

Ex rapto viventes aves & aquilarum, accipitrum & falconum omnia genera alas robustiores nervosis valde musculis tectas acceperunt, ut volatu velociori & impetuoso magis rostris & unguibus ferire prædam suam melius possint. Præterea oculos splendidos & accuratissimum visum habent, ut alia animalia eo melius insequi & meliori successu venari possint. Utuntur etiam alis, ut alias aves opprimere & occidere queant. Animalia domestica, ut columbæ, gallinæ alarum strepitu & concussu utuntur, quando quis pullos ex nido vult eximere.

§. XVII.

Animantia bruta armis ob quatuor potissimum causas utuntur: primo propter cibum, & hæc pugna inter animalia, specie quidem diversa, sed moribus similia eodemque alimento se delectantia obtinet; quam aves nonnullæ cum quadrupedibus instituunt: 2) mares ob congressum cum femellis celebrandum, & hæc pugna viget inter animantia ejusdem speciei: 3) propter sobolem & fœtuum s. pullorum tutelam, & hæc cum omnibus animalibus est generalis: 4) propter salutem tutelamque propriam & illorum amotionem & fugam, quæ saluti illorum inimica esse possunt. Spectat huc egregius locus A. Gellii lib. XII. cap. III. Noct. Attic. ubi inclinationem ad bonum & fugam mali in animalibus optime sic explicat: *Sane mirari subit, quanta providentia præcautum sit omnibus, perniciem minitantibus, quam stupenda sapientia utique saluti animalium sit prospectum. Omnia ibi sunt provisa, parata & constituta, quæ ad conservationem animalium in individuo, & in specie requirebantur, singula armavit omnipotens conditor contra cibi & potus penuriam, ad fœtus & prolis conservationem, contra morbos, adversus reliqua animalia. Denique & quadam particulari quodam studio adversus hominem, quod esset sagacissimus. Et adversus cibi quidem inopiam cursu, sagacitate, & ut ibi nascerentur, ubi etiam copia esset veneris, voluptatem & amorem in prolem ad generationis conservationem, paludes, dumeta, latebras, specus, ramos tenues, aquas, montium cacumina, omnia hæc ad tuendam prolem. Docuit & herbas, ad salutem & abstinentiam quietemque majora quam homini sæpe ex artis medicæ ope auxilia: contra temporum calamitates arboribus, montibus, cuniculis, corio, lana, pilis, pluma. Adversus hominem pisces armavit elemento, quod tutissimum est auxilium, adeo ut, nisi fallantur, gurgitibus tuto latere possint; serpentes humilitate corporis; unde latent hieme in latibulis, & cum prodeunt, ab herbis occultantur. Aves alis munivit, quadrupedes celeritate. Summa arborum & turrium animalibus multis pro cubilibus data sunt, ut loci difficultate tuta forent ab insidiis hominum. Adversus autem reliqua animalia armata sunt bruta non sagacitate tantum, latebris, aquis, cursu, saltu, sed & spinis, dentibus, alis, unguibus, aculeis, cornibus.*

CAPUT XII.

De singulari Dei sapientia ex rebus difficillimæ intelligentiæ in regno animali oculis animisque se ingerente.

§. I.

MUlta in regno animantium occurrunt sensibus nostris quotidie obvia, quorum causa valde difficilis, imo inexplicabilis est. Observamus videlicet perfectiora animalia, non domestica solum, sed & sylvestria, quæ in usum hominum cedunt, varii generis herbis, fructibus, seminibus, quæ colore, sapore, virtute, crasi & consistentia mirifice differunt, pro alimento vesci. Nihilominus ex hisce omnibus diversissimæ naturæ saporis & indolis in eorum ventriculo & intestinis succus secernitur, qui cum sanguine ad mammas delatus dulcis, albus est, & lac dicitur. Ex hoc caseus & butyrum conficitur, itemque ex ipso in pulverem per coctionem redacto iterumque cum aqua permixto & cocto magna dulce, serum lactis dulce dictum paratur. Nemo autem explicare poterit, qua ratione diversæ indolis alimenta in blandum dulcem, omnique salsedine orbatum humorem transire queant.

§. II.

Neque minoris difficultatis res est, quod lac dulce & temperatum in materiam & nutrimentum diversarum & solidarum & fluidarum animantis partium transire possit. Et primo quod attinet fluidas, in sanguinem a lactis natura distinctissimum, in serum salsum, quale observatur in urina & sudore, biliosum amarum humorem, in lympham, salivam, liquorem seminalem, pinguedinem: quoad partes vero solidas in ossa duriora, ut dentes, in molliora, ut in capite, pedibus, & manibus videntur, in cartilagines, tendines, nervos, fibras carneas & membranas abeunt. Quæ omnia ex partibus diversæ figuræ, molis, situs, nexus & texturæ invicem combinata sunt. Quis autem tantarum & specificarum formarum effomator est? Nonne summa & profunda sapientia ex hisce rebus emicat luculentissime? Fortuito enim casu hæc minime contingere possunt.

§. III.

Præterea in regno animantium illud præcipue admiratione dignum, & instar miraculi habendum, quod vitalis sanguinis & humorum circulus, qui omnium functionum in animantibus fons & causa est, a perpetuo mobili ipsius cordis sustentetur.

§. IV.

Ab omni fere tempore inventio perpetui mobilis acutissima etiam artificum ingenia frustra torsit & fatigavit, magnis tamen expensis in cassum adhibitis. Solus vero Deus, mechanicus omnium maximus & perfectissimus, id sibi soli reservavit; dum non modo in hominibus, verum etiam animalibus id præstitit & adhuc præstat.

§. V.

Fundamentum ejusmodi machinæ in eo consistere, ut causa effectum producat, qui rursus causa fit similis effectus, unanimis artificum est sententia. Et hoc ipsum in machina cordis perficitur, quæ tam mirifice constructa est, ut per influxum liquidi nervei & sanguinis sufficientem virtutem contractivam sive systalticam, qua sanguis in canales impellitur, efficiat; ab influxu vero sanguinis cor distendatur, sive diastolem patiatur, quæ rursus causa evadit contractionis & similis systaltici motus; unde motus sanguinis & humorum per arterias, omnesque reliquos canales jugiter circulatur. Hic motus vitalis tamdiu, etiam per centum annos, integer durare potest & nonnisi vitium capit, vel plane deficit, quam ubi diuturnitate temporis, vel a causa quadam externa violenta aut præternaturali ipsa structura fibrarum elasticarum immutatur, & affluxus sanguinis fluidique nervei in musculosam cordis substantiam intercipitur.

§. VI.

Neque tandem silentio prætereunda est illa peculiaris divini Numinis erga genus humanum providentia, quod illis animantibus, quibus maxima & saluberrima ad vitam & sanitatem tuendam virtus inest, longe majorem præ iis, quæ minoris usus sunt, propagativam virtutem concesserit: ex quorum numero præcipue sunt columbæ, gallinæ, perdices, alaudæ, phasiani, *carpiones*, cuniculi, lepores &c. siquidem ipsa & gallinarum ova adsumta facile digeruntur, & in temperatos succos convertuntur, adeoque non solum in nutrimentum, sed & virium incrementum tam sanis quam ægrotantibus cedunt.

CAPUT

CAPUT XIII.

De vestigiis divinæ sapientiæ in minimis etiam animalculis se repræsentantibus.

§. I.

Vilissimæ atque minimæ res, quæ ante oculos sunt, docente Seneca lib. I. de beneficiis c. XII. *auctorem suum ingerunt & inculcant, nec oblivisci ejus sinunt, & a rebus mediis & infimis nominatur Deus: nam minutiæ animantium formicæ, culices, muscæ & omnes vermiculi, quorum magis scimus corpora, quam nomina, benigni conditoris solertiam abunde prædicant.*

§. II.

Si elegantissimum membrorum ordinem, non imitandam musculorum dispositionem & mirificas vasorum propagines in maximorum animalium sectione admirabundi intuemur; quanto magis obstupescemus, si eadem in abjectissimis & vilum fere fugientibus animalculis deprehendimus.

§. III.

Microscopiorum ope novus veluti orbis detectus est: nam eorum adminiculo liber ad intima naturæ patet aditus, & magnæ naturæ operationes abditissimæ ac antea plane incognitæ circa animalium texturam & nutritionem fiunt conspicuæ. Iisdem quoque sexcenta alia circa plantarum generationem, florum texturam, quibus orbi terrarum utilissimæ facultates innotescunt, deteguntur.

§. IV.

Quando oculo microscopio armato minima illa animalcula intuemur, analogica inductione partium judicamus, easdem, ratione proportionis habita, in majoribus animalibus esse simili modo. Et quamquam in majoribus animalibus internorum viscerum perplexos mæandros, gyros & labyrinthos lustrare, ac in extremas illas & capillares præ subtilitate fere evanescentes arteriarum, venarum, nervorumque innumeras propagines acuto etiam cultro anatomico penetrare nequeamus: nullum tamen dubium est, quin iis etiam in animalculis, ut acoro & similibus, idem constans naturæ ordo & admirabilis structura observetur.

§. V.

Uti majora animalia capite, cerebro, corde, naribus, oculis, auribus, vasis sanguinem & humores vehentibus, ore, gula, ventriculo cum intestinis ad alimenta digerenda apto & genitalibus instructa sunt: ita pariter hæc omnia in minimis istis muscis, culicibus, papilionibus &c. per microscopia accuratissime præparata conspicimus.

Scholion.

De his curiosæ observationes solertissimorum virorum Hoockii, Grundelii & Lewenhoeckii legi merentur, quibus multa mirabilia circa insecta detecta sunt. Delineantur v. g. crines, oculi, squamæ piscium, pulices, pediculi, ova bombycum, pedes muscarum, plumæ pavonum, blattæ, acori fimi & quæ sunt reliqua.

§. VI.

Insecta, illa dicuntur animalia, quæ ossibus carent & duro cortice vel cute vestita sunt, eaque in immutabilia, quæ in eadem forma durant, & mutabilia, quæ figuram suam mutant, dividuntur. Illa rursus in ea dispesci solent, quæ domum suam secum gerunt, ut sunt concharum, cochlearum & ostrearum species.

§. VII.

Inter insecta, quæ mutationem subeunt, omnes species papilionum, muscarum & scarabæorum, quæ etiam alis gaudent, referimus. Papiliones ex erucis progignuntur; hæ vero ex ovo propullulant, variique generis herbis ac foliis vescuntur. Erucæ, suis cutibus quatuor vicibus depositis, in locum se recipiunt, ubi tenuissima fila nectendo sese iis involvunt & in nymphas mutantur, manentes sine cibo; intra aliquot vero septimanas, perforatis & exutis suis nymphis, alis indutæ papiliones fiunt.

§. VIII.

Muscæ ex vermiculis sive *Maden* cum vel sine pedibus nascuntur. Vermiculi hi ex ovulis prodeunt, quæ muscæ in res maxime dulces & putredini obnoxias largissime deponunt, tum nymphas & denique alas accipiunt & muscæ fiunt.

§. IX.

Scarabæi, quorum multæ dantur species, identidem ova excludunt, ex quibus evadunt *Maden*, sexcuspidalibus pedibus instructi, qui in fimo aut terra degentes victum suum quærunt: postea nymphæ fiunt, ex quibus tandem scarabæorum soboles prodit.

§. X.

Quod ad transmutationem unius animalculi in aliud attinet, cum Swammerdammio in *hist. insect.* ita sentio; quod proprie talis in rerum natura non habeat locum. Est quidem, quod eruca in nympham transeat, hæc vero nihil aliud est, nisi hujus vermiculi, erucæ scilicet, excrescentia & membrorum augmentum sive explicatio. Neque enim nympha in animalculum alatum transformatur, sed ipse vermiculus, positis exuviis & explicatis per incrementum membris nympha fuit, eodemque modo, proteosis cæterorum membrorum rudimentis, alis indutum fit animalculum.

§. XI.

In aliis quoque animalibus, quæ ex ovo generantur, ejusmodi mutationem observare licet: siquidem v. g. pullus gallinaceus non statim in gallinam vel gallum transformatur, sed augmento membrorum procedente gallus vel gallina fit. Simili etiam modo aves & muscæ nymphas suas præsertim in humidis locis habent, ex quibus proveniunt.

§. XII.

Non aliter se animalculorum transformatio habet, quam ea, quæ in vegetabilibus conspicitur. Herba enim temporis progressu sensim protuberans in globum abit, ex cujus ruptura flos prodit amœnissimus. Quum igitur tanta sit rerum harmonia, quæ intellectus humani acumen fugit; omnino inexhaustam Numinis potentiam cognoscere & religiosa veneratione admirari decet.

§. XIII.

Notabile est, quod maxima insectorum pars circa hibernum tempus de latibulis sibi prospiciat, quo nullo utuntur alimento, nec moventur, nec excrementa excernunt, vel ova deponunt. Humorum enim tum temporis tardissimus motus est, & ambientis aëris frigus omnia coagulat: accedente autem veris tepore ac calore resolvuntur, sensumque ac motum, experientia teste, recuperant.

§. XIV.

At vero non omnis insectorum familia hiemali tempore motu destituitur: nam v. g. apes quidem eo anni tempore suos obsignant favos; nihilominus tamen in illis, media etiam hieme, progeniem suam liberalissime nutriunt, unde veris initio novam apicularum sobolem deprehendimus.

CAPUT XIV.

De admirabili in brutis animantibus sensu.

§. I.

Nec sensu nec cogitatione satis adsequi licet, substantiæ caducæ brutorum peculiarem sentiendi & eligendi inesse virtutem, eamque, quam in hominibus, sæpe multo perspicaciorem: quandoquidem homo nec sensuum dictamine, quæ proficua aut noxia sunt, perspicit, nec distinctam illorum notitiam aliter ac ab experientia & usu, seu doctrina & exemplo aliorum, acquirit.

§. II.

Id maxime mirum & investigatione dignum videtur, quod pecudes in pascuis salubria semper eligant & ingerant, prætereundo noxia: siquidem herbas, quæ virulenti quid fovent, vel acris causticæ indolis sunt, studiose quasi evitant, ut ne gustent quidem.

§. III.

Hujus rei caussam rectius ad exquisitam organorum subtilitatem, quam solum ad animam sensitivam transferre licet. Testis enim est experientia, pecudum nares admodum prolixas & sinuosas esse, in quibus spongiosa ossa, membrana nervea vestita, amplas & crebras convolutiones efficiunt; ita ut ad odoriferorum exhalationes percipiendas late pateant, id quod homini tam largiter non est concessum. Hinc etiam fit, ut pecudum nares humanis plerumque acutiores & ad effluvia rerum excipienda subtiliores sint, ut edulia, antequam ingerunt, probe explorare queant. Nam alimentorum effluvia, naribus affabre conditis hausta, cerebro & nervis motum confestim imprimunt, eumque pro ipsorum indole diversum, vel congruum ad appetentiam, vel incongruum ad aversionem excitandam.

§. IV.

Ex peculiari sensoriorum fabricatione & structura divini artificii sublimitas quam maxime apparet; licet nihilominus salva præ bestiis maneat hominis excellentia: utpote qui non sensu solum, sed propria etiam cognitione ad res vel appetendas vel fugiendas ducitur: cum e contrario bruta, ceu artificiosa automata a rebus internis & externis, impressionem in sensorio facientibus, concinno naturæ ordine diversimode quidem, sed absque ratione & scientia moveantur.

§. V.

Res omni admiratione digna & stupenda est, licet plerumque neglectui habeatur, quod apes favos suos in cellulas tam apte & accurate distinguant, omnesque sexangulares, æquiangulas & æquilateres figura sibi congrua conficiant, ita quidem ut favi exacte superficiem omnium maximam capacissimamque compleant, quæ ore undique ab ipsis, in medio considentibus, potest attingi. Quis autem geometricas has leges parvulo animalculo indidit, quas ne homines quidem, nisi longioribus demonstrationibus, adsequuntur? Dein nec minus admirari debémus eximium illud sensuum acumen, quo flores lectissimos semper seligunt, & materia mellifera onusti suum semper apiarium inveniunt. Quis unquam capit, qui fiat, ut succum qualemcunque crudiorem e diversis floribus collectum semper in mel dulcissimum convertere possint; itemque ut nullum ex sua grege trucidari sinant, sed ira perciti occisores non semel, sed sæpe per aliquot hebdomadas persequantur. Singulari quoque munditie omnia moliri solent, ne qua spurcities inter opera jaceat, & ne excrementorum caussa, longius abeuntes, labores suos intermittant, in unum locum congerunt, quæ tempestate minus serena & operis otio efferunt. Quo etiam illud pertinet momentum, quod nullo insideant cadaveri, ne pedunculos succo putrido contaminent. Denique in eligendo duce sunt sollertes, quem comitantur, nutriunt & obsequio prosequuntur.

§. VI.

Mirabilis sane formicarum labor & industria est in cibis suis congerendis, suæ duntaxat necessitati sufficturis: onera, quæ portant, ipsis sunt grandiora, & grana terræ credita, ne in segetem erumpant, arrodunt, quasi gnaræ essent, sata oriri, violata minime renasci, & aqua madefacta facile corrumpi: hinc si pluviis madefieri contingit, ad solis lucem iterum exsiccant. Quis sic agere ipsas docuit?

§. VII.

Aranearum telas qui attentus considerat, heu! quantum istic artificii in filis æqualibus ac tenuissimis ducendis, inter se jungendis & intersecandis reperiet: siquidem tam mirabili arte telas ex ano propulsas texunt, & in concamerationibus suis se abscondunt, non alium in finem, quam ut muscas, unde vivunt, in rete suo capiant.

§. VIII.

Volucrum nidos si adspicimus, summam profecto artem in iis conficiendis adhibitam deprehendimus: siquidem alii e limo solide subacto ad parietes penduli sunt; alii e crinibus, quos ne homines quidem tum temporis reperirent, contexti; alii demum e plumis inter se connexis strati sunt, ne frigus fovendis ovis, & durities pullis noceat: quæque autem avis generi suo accommodatum conficit nidum.

§. IX.

Qua arte nidificare videmus hirundines, hi, si luti copia deest, pennis aqua perlutis pulverem madefaciunt, eoque in luti locum utuntur, nidum stramento roborant, mollibus plumis & floccis, undique collectis, sternunt.

§. X.

In his quoque avibus incredibilis memoriæ indicium animadvertitur. Transvolant enim singulis annis immensa terrarum marisque spatia, & redeunte anni amœnissimo tempore, non solum in adsuetam regionem, sed & in eandem domum ejusque partem, in qua prius nidificarunt, revertuntur.

§. XI.

Ingenitus a natura ipsis animalibus amor, quo pullos suos prosequuntur, non satis prædicari potest: defendunt enim eos quam optime non solum ab aeris injuriis, & aliis ipsis infensis hostibus, sed & nutriunt usque ad illud tempus, quo se ipsos nutrire valent. Si vident in loco minus tutos esse, eos in alium maxima cautione deportant locum; quod in felibus, canibus aliisque bestiis jucundo sæpe spectaculo & non sine stupore adspicimus.

§. XII.

§. XII.

Magna quoque quorundam animalium est docilitas. Sic aves quædam edoctæ humana quædam verba distincte & articulata voce pronunciant, ut sunt psittaci & corvorum species: aliæ cantilenam imitantur; alia denique animalia ex quadrupedum familia choreas & saltationes ad sonitum tubarum æmulantur, quorsum maxime ursi pertinent. Et quem fugit canis docilitas, quam in compluribus rebus agnoscendam præbet: de qua plura dicere nostri instituti non est.

§. XIII.

Bellua etiam animantia se mutuo intelligere videntur: videmus in hirundinum, passerum aliarumque avium genere pullos suos, appropinquante evolandi tempore, e nidis ad circumvolandum evocare: gallinarum sobolem peculiarem gallinæ sequi vocem. Gallus gallinaceus, si granum invenit, ad cibum capiendum invitat gallinas, quæ quoque cito accurrunt.

§. XIV.

Quid dicam de animalibus, tempestatem aërisque mutationes præsagientibus. Sic sciuri, qua spiraturus est ventus, cavernam obturant & ex alia parte aperiunt. Vigiles nostri galli gallinacei matutinas horas & aëris mutationes denunciant: anates & anseres pennas rostro purgantes aquave se lavantes ventum portendunt. Ex insectis crabrones, apes, muscæ & culices haud tolerabili susurru ac strepitu futuram tempestatem prædicunt: cujus præsagii caussam non aliam, quam aërem mutatum agnoscimus; quippe qui magnam mutationem, & alterationem in partibus eorum solidis ac fluidis efficit; unde distinctum & peculiarem sensum habere putamus.

§. XV.

Nihil autem fere magis homines in admirationem trahit, quam illa animantibus innata morbos & vulnera sanandi peritia, qua herbas, plantas aliasque res sibi proficuas ex tam immensorum naturalium apparatu seligere & applicare norunt; ut dubium sit, an homines unquam in tam saluberrima remedia unquam inciderint. Ita enim canes sola saliva sua, vultus lambendo, se sanant: cervi a venatoribus vulnerati, ad hæmorrhagiam sistendam, musco vulnus replent; bufones aranea tacti plantaginem pro remedio quærunt; rupicapræ vulnere accepto varii generis herbas traumatica virtute splendidas comedunt & applicant; & elephantes, scriptoribus rei naturalis testibus, ad imminuendam nimiam sanguinis copiam cum arundine acuminato venas ipsas pertundunt, & sufficienti sanguinis portione detracta, vulnusculum musco aliisque sistentibus denuo claudunt.

§. XVI.

Hisce observationibus subjungere placet aureum illud HIPPOCRATIS dicterium: *naturæ animalium a nullo doctæ sunt, sed natura magis, quam ratione artificiosa quædam facere videntur.* Si ova tria acceperis, unum aquilæ, alterum anatis, reliquum serpentis, tunc ex calore moderato exclusa aquila volabit, antequam possit, postea in sublime se attollet, Anas in paludem evolabit & natabit, & serpens terram irrepet, inque ejus tenebris latebit.

CAPUT XV.

De animæ sit dictæ vegetativæ & sensitivæ natura, differentia & operatione.

§. I.

Virtutem propagativam & multiplicativam tam animantibus quam vegetabilibus inesse quotidie observamus, ea tamen differentia, quod præter hanc seminalem animantia quoque sensibus gaudeant.

§. II.

Jam vero intricata oritur quæstio, quæ inter philosophos & eruditos omni ævo fuit, & adhuc est vexatissima, quænam scilicet illa sit virtutis vegetativæ & sensitivæ caussa? plurimis adseruisse sufficit, esse naturam sive animam ejusque facultates: sed hæc, uti ego opinor, non nisi sterilia sunt nomina, quæ nullum realem & distinctum conceptum includunt & petitionem principii sapiunt. Quæstio itaque oritur, quid sit illa anima tam ratione substantiæ, quam ejus facultatum, quæ ipsi insunt: & quænam inter eas sint essentiales sive inseparabiles, ac quænam accidentales, quæ sine mutata vel destructa substantia mutari vel tolli possunt?

§. III.

Si nostram libere profiteri licet sententiam, dicimus animam illam, quæ in brutis & vegetantibus sui simile producit, ens esse mere physicum, non spirituale, uti anima rationalis est, cujus essentiales facultates expansio, locus circumscriptus, limitata duratio ac operatio, quæ minime a tali ente tolli possunt, constituunt; accidentales vero sunt, quæ adesse vel abesse possunt, salva manente substantia; quorsum referimus fructuum in una arbore, per insitionem factam, dissimilitudinem, mutationem secalis vel tritici in lolium, prolium ratione parentum dissimilitudinem, & insectorum, tam ratione magnitudinis quam coloris, differentiam; quam in papilionibus, pro vario herbarum esu, varie coloratis videre licet.

§. IV.

Illud valde verosimile mihi videtur, quod animarum materiale subjectum inhæsivum, cui variæ proprietates insunt, unum sit & universale, expansum, simplicissimum, homogeneum, non tamen corpus sed potius mechanismi in corpore principium, uno verbo elementum illud à Deo productum prima creationis die luminosum; cui sapientissimus universi conditor in regno vegetabili & animali vim repræsentativam activam, sive cujusvis speciei simile producentem, omnipotente suo verbo, quo omnia adhuc continuo sustentat, impressit, quod maxime in semine continetur, suamque vim convenienti reliquorum elementorum accessu exserit.

§. V.

Præter illam huc usque consideratam virtutem propagativam, aliam adhuc vim, sentientem scilicet, quæ anima sensitiva dicitur, in animantibus observamus, quæ maxime in fluido cerebri tenuissimo & ejus fundo, cui inhæret, ubi omnes nervi suam habent originem, se exserit; atque hæc identidem virtute repræsentativa objectorum & motuum, qui ab extra, ut per sonum in aure, per lumen in oculo, per odorifera in naribus & per sapida in lingua fiunt, prædita est.

§. VI.

Vis illa repræsentativa a sapientissimo rerum effectore ita ordinata ac disposita est, ut pro diversitate idearum & repræsentationum certæ ac determinatæ actiones ac motus, secundum leges harmonicas a Deo constitutas, in animantibus sequantur, citra tamen omnem internam cogitationem vel rationem.

§. VII.

Idearum sive vestigiorum, quæ ab objectis externis cerebro imprimuntur, retentio, memoria dicitur: combinatio autem variarum idearum audit imaginatio, quæ utraque facultas in brutis etiam deprehenditur ac conspicitur.

§. VIII.

Anima vero illa vegetativa & sensitiva, universali luminoso expanso inhærens, mechanismi in omnibus vegetabilibus & animantis principium est, & non modo in semine ceu delibatissima vegetantis & animantis parte, sed etiam in fluido cerebri tenuissimo, quod vulgo spirituum animalium nomine venit, sufficienter continetur, & variis modis ibi sese exserit. Perversam & fortiorem phantasiam in gravida mirum in modum embryonem deformare posse, tot monstra testantur. Rabiem canis vel lupi ipsam salivam transire experientia docet, dum morsu eadem rabies cum altero communicatur. Vehementem & insanum mulierum amorem non raro cum saliva vel cum liquore, ex uteri glandulis stillante, communicatum marium phantasiam pervertere posse, historiæ de philtris accuratius descriptæ declarant. Quid porro familiarius est, quam quod, si nutrices vehementi ira aut terrore perculsæ, infantibus ubera præbent, ipsi mox horrendis spasmis ac convulsionibus corripiantur. Videmus igitur quam mirabiles effectus phantasia, quæ nihil aliud est, quam firma idearum in subjecto tenuissimo & mobilissimo repræsentatio, in aliis corporibus producere possit. Id vero de anima spirituali & rationali, quæ præcipue hominis essentiam constituit, de qua mox uberior dicendi erit occasio, idem statuere velle foret piaculum.

CAPUT XVI.

De artificiosissima corporis humani machina Dei existentiam atque summam sapientiam quam optime manifestante.

§. I.

Quamvis tota natura mere mechanica sit, omniaque universi corpora mirifica arte secundum certum ordinem, symmetriam & harmoniam partium constructa splendidissimum exhibeant speculum, in quo summæ & divinæ majestatis existentiam, consummatissimam sapientiam & infinitam bonitatem animo oculisque intueri licet: in nulla tamen creatura luculentiora divinitatis suæ expressa comparent vestigia, nec in ulla majorem artem & solleriam adhibuit, quam in condendo homine, qui ob id etiam perfectissimum divini opificis specimen & exemplar, microcosmus, omnium mirabilium maximum ac perfectionum suarum complementum dicitur.

§. II.

Quis satis mirari potest conditorem nostrum omnipotentem hominem ex duplici & admodum diversa, arctissime tamen inter se devincta, substantia, spiritu nempe immortali, intellectu & libere agendi facultate prædito, qui ad imaginem Dei conditus ejusdem cum angelis naturæ est, & corpore organico, vivo, sensitivo, ad certas motuum species artificiosissime construxisse.

Scholion.

ANASTASIUS presbyter in Sina monte de hominis creatione p. 595. hunc in modum scribit: *ad imaginem & similitudinem Christi hominis opificium comparatum est; nam utrinque mortale & immortale, ut duæ quadam diversorum generum substantiæ inenarrabili consensione in muliebri utero concurrunt, & duarum in Christo naturarum immortalis divinitatis & mortalis ipsius humanitatis unionem secundum hypostasin ostendunt.*

§. III.

Equidem animantium & hominum corpora quoad plurimam partem conveniunt. Sunt enim utraque mutationi & corruptioni obnoxia. Dein corpora hydraulico-elastica exhibent, jugique ac perenni fluidorum circulari progressu per mere tubulosam substantiam nutriuntur, & a præsentanea corruptione & interitu vindicantur. Denique ad vitales & naturales motus conservandos congruis alimentis & fluido illo catholico aereo æthereo, quod quasi anima vitalis est, quotidie opus habent. Postremo sensibus, visu, auditu, gustu, olfactu & tactu, neque minus aversatione & appetentia gaudent, variisque modis artus flectunt ac commovent.

§. IV.

At vero in eo maxima observatur dissimilitudo ac differentia, quod in corporis humani partibus tam internis, quam externis, longe perfectior, excellentior ac pulchrior fabrica, symmetria, harmonia ac proportio conspiciatur, nec ullum, præter hominem, animal tam longæva vita fruatur.

Scholion.

Totius corporis humani ossa, musculi, manus, pedes, caput & facies, tanta pulchritudine & symmetria fabricata sunt, ut membra brutorum respectu horum plane difformia & imperfecta appareant. GALENUS *lib. III. de usu part. cap. X.* sapienter judicat: omnia in corpore humano tanta arte condita esse, ut melius eadem construi nullo modo possint; quinimo ex pollicis tantum fabrica Dei existentiam demonstravit. Artificium prorsus divinum est v. g. semilunaris cartilaginis, quo tibia cum fibula connectitur, quod artifices in opticis siderum tubis, in omnem plagam vertendis, imitari nituntur.

§. V.

Actum agere mihi videor, si ingeniosissimam singularum partium in humano corpore conspicuam structuram sigillatim hoc loco recensere vellem, cum jam clarissimi in arte viri aliique doctissimi philosophi in eo accuratiori studio ac industria desudarunt, ut divini Numinis existentiam inde demonstrarent. Ego olim orationem habui, *de atheo convincendo ex artificiosissima corporis humani machina*, quæ aliquoties recusa, & nuperrime opusculis meis medico-physico-theologicis inserta est. Eruditissimus HAMBERGERUS peculiari dissertatione *Deum ex inspectione cordis* demonstravit. WUCHERUS conscripsit dissertationem *de Dei demonstratione ex cerebro.* Cel. STURMIUS elegans scriptum edidit *de oculo theoscopo.* Præstantissimus Helmstadiensis theologus SCHMIDIUS *de Dei conspectu ex aure* utiliter egit. Magnus ævi nostri anatomicus HEISTERUS, *Deum ex ossium articulationibus* solidis argumentis probavit, & Cel. TIMMIUS *Dei existentiam ex spina dorsi* cognovit & demonstravit.

§. VI.

Mathematici accuratiores omnes motuum leges, ut sunt, hydraulicæ, elasticæ, staticæ, hydrostaticæ, geometricæ, mechanicæ, harmonicæ, opticæ in artificiosissima corporis humani ejusque partium fabrica concentratas deprehenderunt.

§. VII.

Perfectissima corporis nostri machina ex pluribus adhuc aliis minoribus constat, quæ cum aliis artificio exstructis habent similitudinem. Cor cum vasis suis annexis non solum perpetuum mobile, sed & antliam hydrau-

hydraulicam repræſentat. Tota thoracis ſtructura cum pulmonibus inſtar follis ſe habet, cujus latera ab inſpirato aere elevantur, in exſpiratione vero ſubſident & coarctantur. Omnis generis vaſa, quæ fluida vehunt, thermometrum, fibræque tendinoſæ & nervoſæ aërometron exhibent, & ab aere mutato, ratione caloris & frigoris, ſiccitatis & humiditatis, mirum alterantur. Ventriculus cum orificiis ſuis & conterminis viſceribus pro intimiori alimentorum diſſolutione machinæ ſic dictæ Papinianæ haud abſimilis eſt. Corporis integumentum cutis cribri, tunica inteſtinorum villoſa colatorii, & vaſa viſcerum ſecretoria filtri vicem præbent. Oris dentiumque fabrica, comminutioni ciborum deſtinata, molarem æmulatur machinam. Aſpera arteria cum epiglottide, lingua, dentibus, palato & faucium cavitate inſtrumentum ſiſtit muſicum. In oculo perfectiſſima camera obſcura conſpicitur, & auris, ex variis anfractibus efformata, tubam ſtentoriam conſtituit.

§. VIII.

Præterea mira contemplanda in corpore noſtro ſe offerunt, quibus chymicæ ſcientia clavem ſubminiſtrat. Menſtruum univerſale inſipidum, tantopere a chymicis quæſitum, in ſalivali humore latitat, cujus beneficio omnis generis alimenta, etiam quæ duriora ſunt compagis, ſolvuntur. Chyloſus ſuccus emulſionem naturalem exhibet, quæ ex partibus aqueo-oleoſis componitur. Bilis temperatæ balſamicæ generatio, & rubicundus ſanguinis color, ſaliumque diverſi generis, quæ in excrementis obſervamus, proventus non niſi per experimenta chymica explicari poſſunt. Quorſum etiam variæ ſpectant præternaturales concretiones & polypoſæ & calculoſæ, ex ſalino-terreis viſcidis particulis compoſitæ.

§. IX.

Nihil vero magis corpus noſtrum ab animantibus diſtinguit, quam quod ipſum immortalis & cœleſtis ſubſtantiæ domicilium & habitaculum præbeat. Quare Deus homines præ ceteris animalibus excelſos & erectos conſtituit, ut Dei cognitionem, opera admiranda cœlumque intuentes, capere queant. Et ſane hic erectus ſitus manifeſtum eſt documentum, præcipuam hominis partem cœli progeniem eſſe & divinitatis participem; quod ipſum ſuo jam tempore ARISTOTELES lib. V. Metaphyſ. cap. de ſubſt. cognovit, ſcribens: *in elementari mundo nullum animal adhuc novimus, quod ſit divinitatis particeps præter hominem, cui ſublunaria cuncta ſerviunt, ipſe vero nulli, niſi forte homo homini.*

CAPUT XVII.

De animæ ſpiritualis ſive rationalis eſſentia & operatione.

§. I.

PRinceps ac præcipua pars, qua homo bruta animantia longiſſime antecellit, ſpiritus eſt ille hypoſtaticus libere ſe determinandi & intelligendi facultate una cum perpetuo felicitatis ac perfectionis deſiderio præditus; qui ad imaginem Dei conditus, tam ratione eſſentiæ quam operationum, ab anima ſive ſubſtantia ſenſitiva, in brutis animantibus etiam vigente, de qua priori capite diſſeruimus, immenſum differt.

§. II.

Singulari plane ac ſapienti conſilio intellectus lumen animæ ſpirituali à Deo inditum eſt, cujus beneficio homo imagines rerumque ideas, per organa ſenſoria in ſundo cerebri bene conſtituto repræſentatas, clare cognoſcit, interna ſui conſcientia experitur, expendendo acceptas attendit, eaſque invicem comparando vel ſejungit vel combinat: hacque ratione verum a falſo, bonum ab apparente & malo dijudicat atque diſtinguit. Dein ex jam cognitis plane incognita & abſcondita, mediante æquatione, feliciſſime detegit atque deducit, quod ex mathematicis, logicis & præſertim algebraicis, quam clariſſime apparet. Denique ſummum divinæ benignitatis ſignum eſt, animam rationalem internas ſuas actiones, cogitationes, concluſiones, inventiones & veritates, mediante ſermone, cum aliis mentibus communicare, earumque hac ratione intelligentiam promovere magisque excolere poſſe; quas animi dotes in brutis animantibus penitus negatas obſervamus quotidie.

§. III.

Præterea conceſſa homini facultas verum inveſtigandi & a falſo diſcernendi, ſemper cum interno adſenſu & convictione combinata eſt. Inſcriptam porro menti humanæ normam ac legem, quæ moralis dicitur, deprehendimus, ſecundum quam ſuam voluntatem ad illa, quæ bona vel mala, juſta vel injuſta cognovit, libere determinat, ut vel ea proſequatur & optet, vel fugiat & averſetur: quam ſemper internus ſenſus & judex, qui conſcientia audit, comitatur, qua homo bene peractis mirum lætatur & actionibus ſuis applaudit; malis autem cum inquietudine triſtatur eaque averſatur & damnat; quibus omnibus bruta animantia ſunt deſtituta.

§. IV.

Quamvis vero boni & mali, veri & falſi, juſti & injuſti fundamenta a Numine divino, quod ipſum ſumma eſt veritas, bonitas & juſtitia, mentibus humanis indita ſint: innumerabiles tamen ſubinde errores deprehendimus, quorum origo a ſolis perceptionibus ſenſualibus & inde pronatis deſideriis derivanda eſt, quas nec ad intellectus lumen revocat, neque ex præcipitantia ejus examini ſubjicere vult, quæ ſibi tamen relicta voluntas, corruptiſſima eſt & plus quam beſtialis. Quandoque etiam errorum inde largiſſimus ſit proventus, ſi per fictiones aut imaginationis ludibria homo de rebus falſum ferat judicium; & præſertim is falſum haud facile effugiet, qui ultra limites intellectus ſapere adſectat.

Scholion.

Scite non minus quam vere HELMONTIUS lib. de venatione ſcientiar. prodidit: *bonum, rectum & verum ſemper uno eodemque modo ſe habent in intellectu; aſt malum, curvum & falſum plurimis modis per rationem diſcurſive procedentem in parte imaginativa fiunt. Unde cognoſcimus, ſolam rationem in ſe & ſine concurſu & conſenſu luminis intellectualis non tam ſublimi pretio, ac vulgo fit, eſſe habendam; quæ ratio ex imaginatione & memoria procedens etiam quodammodo in brutis deprehenditur.*

§. V.

Licet vero anima intellectualis principiumque ſenſitivum cerebro ac ejuſdem fluido tenuiſſimo intime inhæreat, & corporis noſtri vitalis machina, quæ circulo humorum perenni conſervatur, ratione originis, eſſentiæ & operationum mirum inter ſe differant; nihilominus tamen, divina ſic conſtituta ſapientia, miraculoſum & arctum materialis cum immateriali eſt connubium ac vinculum, ut plena inter has partes conſenſio, conſymboliſmus & harmonia obſervetur.

Scholion.

Inter theologos quosdam & medicos lis adhuc eſt & controverſia, utrum homini tres partes, anima nempe rationalis, ſenſitiva, quæ brutis communis eſt, & corpus, an vero anima ſolum rationalis & corpus, ſint jure tribuendæ, cum divus Apoſtolus Paulus expreſſis verbis animam, ſpiritum & corpus ſanctificanda velit & adſerat. Quidam auctor anonymus de anima §. 126. ſatis apte hunc in modum dixiſſe mihi videtur: *anima in homine una eſt, & plures quoque dicere licet; plures quia inter ſe ſpecie differunt, vegetatrix nempe, ſenſitiva & rationalis, quæ inter ſe ſeparari poſſunt; unam vero, propter mutuum concentum & conſenſionem.*

§. VI.

Quam diu mens corpori vivo ac ſenſitivo alligata eſt, tam diu etiam ſenſuum miniſterio opus habet; qui rerum extra nos poſitarum ideas excitant reſque veluti in conſpectu conſtituunt, in quibus animus, comparando, ordinando, diſtinguendo, dijudicando & cognoſcendo ſe exercere poteſt. Fingamus hominem a nativitate ſenſibus plane deſtitutum, huic quidem mentem ineſſe nemo negaret, operationes vero penitus ceſſarent, per quas hancce virtutem cognoſcendam præberet. Optime is mihi videtur in eo comparari poſſe cum architecto, cui omnia inſtrumenta & materialia ad opera conficienda neceſſaria dificerent.

§. VII.

Mutuam conſenſionem, harmoniam & conſymboliſmum inter has natura diverſas hominis partes nemo rectius atque felicius intelligit atque diſtinguit, quam medicus rationalis. Hic enim quotidie obſervat, ſub bene conſtituto corporis mechaniſmo & æquali ſanguinis per univerſas corporis partes, præſertim cerebri vaſa, circulo, organiſque ſenſoriis ſalvis, & perceptiones mentis & ejus operationes recte ſeſe habere, unde mentem ſanam in corpore ſano omnes optamus. Sub moderato enim & placido ſanguinis temperati per cerebri canales circuitu, fluidum in ipſo purum, ſimplex, luminoſum, cui vis ſenſita inhæret, ſeparatur; quod quo purius eſt & quo magis ſenſoria ſecundum naturæ ordinem conſtructa ſunt, eo vividiores, copioſiores & efficaciores rerum ſenſualium obſervantur receptiones & perceptiones, eoque fœcundior phantaſia vegetiorque eſt memoria, ſine quibus nihil recti vel veri ſublimius illud principium, quod cum Deo ſocietatem habet, determinare, ordinare ac diſponere valet.

§. VIII.

Rationalem porro & in arte peritum medicum ſollers obſervatio edocet, miram inter homines eſſe morum, ingeniorum, inclinationum, & animi paſſionum diſſimilitudinem, prout nempe nativæ corporis & præſertim cerebri ſtructuræ, ætatis, ſanguinis & humorum, cœli, ſub quo alimur, educamur & ſpiritum ducimus, cibique & potus eſt varietas; ſiquidem pro differente ſolidorum conſtructione, temperie & qualitate humorum plane diverſus ſanguinis per corpus & inprimis caput eſt circulus, ingens quoque mutatio ſub dictis jam rebus contingit. Legi hac de re meretur olim a me ſcripta diſſertatio, *de fundamento morum in gentibus.*

Scholion.

Veteres quoque ſapientiores & medici id jam ſuo tempore cognoviſſe ſcripta eorum monumenta ſatis ſuperque teſtantur; Hippocrates lib. III. de flatibus ſect. III. optime ſcribit: *prudentiam & rationem in conſtanti ſanguinis habitu atque æquabili motu in cerebro conſiſtere, adeo ut hoc interturbato concidat ſimul & prudentia & ratio.* Et lib. de morbo ſacro: *ſola quies*, ait, *cerebri ſapere facit, prudentiam ſubminiſtrat & intelligentiam cauſſatur.* Celsus lib. II. hæc habet: *animalia fortiora ſunt, quibus ſanguis craſſior, ſapientiora, quibus tenuior, tardiora & hebetiora, quibus minimus.* Aristoteles lib. II. de part. c. X. ita prodidit: *quorum animalium ſanguis fibris multis craſſis refertus, illa animoſa & furibunda ſunt: ſolida enim omnia, quando calefacta ſunt, vehementiſſime calefaciunt, ex quo fit, ut tauri & apri animoſi, iracundi, furibundi ſint; ſanguis enim eorum fibris eſt refertus.*

§. IX.

Moderatus itaque & placidus per cerebrum ſanguinis motus animi & ingenii vires in vigore ſuo conſervat, ſimul ac vero ſanguineus cruor a temperie motuſque ejus ab æquabilitate decedit & pervertitur; ſtatim ad inordinatos motus mentiſque alienationes homo diſponitur. Hinc experientia conſtat, in hypochondriacis ſanguinem craſſiorem, cum impetu ad caput delatum, melancholicum vel etiam furibundum inducere delirium. Nimia vini aut alius ſpirituoſi potus ingurgitatio vel narcoticorum improvidus uſus ſatis ſuperque huc uſque dicta quotidie confirmat: ſiquidem inde omnem rationis, memoriæ & ſenſus vim cito diminui videmus.

§. X.

Quis unquam majori perſpicuitate atque cura demonſtravit magnas illas corporis & præſertim ingeniorum mutationes, quæ per ætatem fiunt, quam medicus? In vulgus enim notum eſt, in infantili ætate memoriæ, phantaſiæ & imaginationis vigere vim; in juvenili ætate decreſcere paululum retinendi facultatem, increſcere vero ingenii acumen; provecta autem ætate dijudicandi & ratiocinandi habitudinem oriri, imminui vero memoriam: an vero hæ mutationes ab anima mutata vel a corpore mutato dependeant altioris indaginis quæſtio eſt. Mens enim in ſe conſiderata nihil amittere videtur, hinc in corpore, quocum arctiſſime juncta eſt, & in cujus unionis ſtatu operationes ſuas exſerit, mutato cauſſam quærendam eſſe judicamus. Videmus cerebri ſubſtantiam ſolidaſque corporis partes in infantia teneras adhuc eſſe & molles: progreſſu vero ætatis ſolidiores ac firmiores fieri, in ſenectute tandem, poſt multas motiones perpeſſas, obrigeſcere, cum vero ſolidæ partes, quæ fluida regunt & impellunt, cerebrique contextus fibroſus immutentur; ut pro ætate tardius vel vividius fluida per corporis vaſa ferantur, ipſæque cerebri fibræ magis vel minus ſucco laudabili irrigentur; hinc conſequitur, ſolidorum & cerebri inprimis ſtructuram diverſam cauſſam eſſe diverſitatis operationum animæ.

Scholion.

Aristoteles id perbene innuiſſe videtur, cum ait: *da ſeni, ut juveni, oculum, & anima tum declarabit, non ſe ipſam ſenuiſſe, ſed ſibi idem contigiſſe, quod per temulentiam aut morbum.* Et Lucretius v. 45.

Inde ubi robuſtis adoleſcit viribus ætas,
Conſilium quoque majus & auctior eſt animi vis.

§. XI.

Quum itaque rationalis & in arte verſatus medicus ex his hucuſque adductis & longe adhuc pluribus obſervationibus ternarium & imperſcrutabilem illum hominis partium numerum, ut animæ rationalis, ſenſi-

ſenſitivæ & corporis vivi nexum, ſymboliſmum, & arctam in operando unionem ſpiritualis principii cum materiali ſenſitivo, quod mere phyſicum eſt, demonſtret & intelligat clariſſime; quid opus eſt, novos terminos & modos fingere? quorſum maxime harmonias peculiares inter corpus & animam, neque rite fundatas, neque diſtincte cognoſcendas referimus, de quo argumento prolixius olim egi in peculiari ſcripto *de fato phyſico & medico* nuper recuſo. Id dico & adfirmo purum mechaniſmum, ubi cauſſa effectum naturalium mere eſt corporea, hic ſtatui non poſſe, ſed potius incompletum, quem moraliſmi nomine comprehendo, quod etiam ad extricandam hanc rem Ill. LEIBNITIUS ſatis aptum in Epiſtola ad me olim data, judicavit. Et mea quidem ſententia maximus inde error oriri videtur, quod philoſophi penetrare & explicare nequeant, quomodo immateriale principium cum materiali intime in operando poſſit uniri. Quod dubium prorſus evaneſcet, ſi per materiale intelligamus, expanſum quoddam ſimplex, homogeneum, quod actu haud dividi poteſt; licet termini poni poſſint. Nam ut alba charta tota & expanſa terminis & limitibus poteſt circumſcribi licet haud realis fiat diviſio nec mutatio. Et quis porro eſt, qui ſacræ ſcripturæ fidem denegare poterit, quæ angelos, ceu ſpiritus, corporibus indutos diſertis adſerit verbis, quibus mediantibus ex uno loco in alterum ſe tranſtulerunt.

CAPUT XVIII.

De convenientia mentis humanæ cum intellectu divino.

§. I.

SPiritus ſive anima rationalis vere illa eſt, quam a Deo inſpiratam & ad imaginem ejus conditam eſſe ſacræ litteræ edocent: non vero ſenſitiva, quæ, uti ego credo, in prima creatione corpori, ſtructo & jam vivo organiſque ſenſoriis ornato, ſicut & brutis, fuit ingenita. Nam uti in Deum ſenſus non cadunt; ſic etiam de anima ſenſitiva illud ut adſeramus non opus eſt: omnino tamen valet de intellectu & voluntate. Et ſane omnia ſcripturæ ſacræ loca, in quibus de homine ad imaginem Dei efformato mentio fit, hanc noſtram ſententiam confirmant.

§. II.

Spiritum ſeu mentem humanam conditam eſſe ad imaginem & ſimilitudinem Dei nemo in dubium vocabit: ſi convenientiam & comparationem ſpiritus ad ſpiritum, intellectus ad intellectum, luminis ad lumen, infiniti ad finitum & voluntatis liberrimæ ad liberam, immortalis ad immortale paullo accuratius conſiderat.

§. III.

Omnino in intellectu humano quædam cum divino conſpicitur convenientia, utpote homo factorum & rerum præſentium, præteritarum & futurarum recordatur: mox enim cogitationes excurrunt in Europam, mox in Aſiam, Africam & Americam, & omnia, quæ ibi fiunt, naſcuntur, & facta ſunt, contemplatur; procedit mens ab uno polo in alterum & peculiaria ibi conſiderat: in eo tamen maxima reperitur differentia, quod divinus & infinitus Dei intellectus nulla indigeat, ut humanus, ſucceſſiva & per gradus repræſentatione, ſed in eo omnia ſimul & quaſi uno intuitu, quæ contingunt, acciderunt & futura, plana ſunt & detecta, hinc etiam cogitationes noſtras quam optime novit.

De Philoſophandi ratione.

§. IV.

Ex admirandis hujus univerſi operibus, & ſumma, qua omnia reguntur & gubernantur, providentia, non ſine cauſſa adſerimus, intellectum divinum, ordinem ſapientem & metron, quo cuncta æſtimari, menſurari ac dijudicari debent, jure ſuo ac merito vocari poſſe; unde etiam Deus ex mea quidem ſententia optime definitur, quod ſit ipſe ſapientiſſimus & ſubſtantialis ordo; hoc etiam eminens illud Hebræorum vocabulum יהוה in ſe continere videtur, quod latine redditum per ſubſtantiantem cunctaque præſentia, præterita & futura ordinantem non incongrue exprimere licet.

§. V.

Ordo rite conſideratus ſpecies eſt ſymmetriæ, qua partes omnes inter ſe juſtam atque determinatam alunt proportionem ac dimenſionem. Hic ordo eſt, per quem totum terrarum orbem, cœlum, mare & omnia naturæ regna dirigi videmus. Oculos modo ad ſphæras cœleſtes convertamus, omnes non ſatis mirando motu circulari circa univerſale centrum circumagi adſpicimus. Motu enim communi ſibique per omnia ſymmetro & æquali primum mobile cum omnibus cœli ſphæris, intra quodvis viginti quatuor horarum tempus, in ſe ipſum revolvitur, diei naturalis, horarum, horologiorum, & univerſi orbis canon ac menſura eſt accuratiſſima.

§. VI.

Elegantiſſima & accuratiſſima ſymmetria per circulum maxime fit, ex quo & ad quem plurima natura cœleſtia corpora divina ſapientia ſunt efformata. Quid enim circulus aliud eſt, quam figura ſumme ſymmetra, ſibi ipſi ad minimas particulas exactiſſime æqualis, & ex uno centro ad unum commode vergens, unde figura divina nuncupari ſolet; ſiquidem initio & fine caret, Deumque ceu centrum omnium pulcherrime adumbrat. Cum igitur tanta circularis hujus figuræ eſt perfectio: hinc etiam perfectiſſimus & ſapientiſſimus opifex cœlum, ſidera cœleſtia globumque noſtrum terraqueum eadem ſymmetrica figura ornavit.

§. VII.

Dein in ſingulis in regno animali & vegetabili conditis rebus ſumma & accuratiſſima obſervatur ſymmetria, linea enim diagonali in duas æquales partes planta diſſecta accuratam omnium, etiam minimarum, partium ſymmetriam detegit, v. g. ſi arborem a radice uſque ad ſummum apicem, vel etiam florem aut folium diſcindimus; magno ſtupore animadvertimus, qua exacta diligentia, quove venuſto ordine ſingula puncta, figuræ, longitudines, latitudines, ſitus, colores, ſapores & odores ſibi invicem reſpondeant. Neque minorem ſymmetriam in regno animali deprehendimus, quando brutum aut, ſi mavis, hominem cultro anatomico ſubjicimus. Duabus corpus noſtrum ornatum eſt partibus ſumme harmonicis, ſibi invicem accuratiſſime aſſimilatis & commenſuratis, duobus oculis, auribus duabus, duobus brachiis, duabus manibus totidemque pedibus & femoribus; hæcque omnia parallela ac ſymmetra ſunt in arteriis, venis, nervis, muſculis, oſſibus & articulationibus. Ex quibus Deum ſummæ ſymmetriæ, ratione intellectus, cauſſam & fontem clariſſime cognoſcimus.

§. VIII.

Sicuti autem Deus & natura nihil ſine determinato fine & ſapiente partium inter ſe nexu & ordine facere aſſolet: ita quoque humanum intellectum, ſi quid pulchrum efficere molitur, identidem ſymme-

triam & partium harmoniam observare oportet. Omnia si architectonica atque mechanica opera & artificia intueamur, non nisi justo & proportionato partium inter se nexu, figura, mensura & harmonia constructa esse videbis.

§. IX.

Omnes quoque disciplinæ, artes & scientiæ, harmonia, proportione, symmetria, conformitate & convenientia rerum inter se continentur. Quid aliud est veritas, ratio & demonstratio, quam conveniens cogitationum ac ratiociniorum inter se nexus & ordo? error vero nonnisi rerum confusionem demonstrat. In arte numerandi regula proportionum est præcipua; & algebra divina, aurea inde dicta, non alio, quam symmetrica proportionum arithmeticarum & geometricarum progressione ac repetitione, nititur fundamento. In musica arte, hominum ferarumque animos demulcente, sonorum proportio earumque symmetrica repetitio utramque absolvit paginam. Centrum logices est syllogismus, hujusve fundamentum trigonum est symmetricum, ex tribus inter se convenientibus terminis constans, ita, ut, quæ conveniunt in uno tertio, inter se quoque conveniant.

§. X.

Rectum de rebus judicium, quæ præcipua mentis humanæ facultas est, ex accurata rerum omnium & circumstantiarum inter se mutuo, ratione habita proportionis, consideratione & comparatione proficiscitur. Jurisprudentia unice in sententiæ conformatione per relationem ad delicti vel læsionis gradum consistit, hinc quo majus est delictum & gravius, eo graviorem pœnam dandam esse ipsa dictitat ratio: quare non sine fine justitia, bilance una, in altera vero manu gladio depingitur. Lex naturæ suum cuique tribuere, & quod tibi fieri non vis, alteri ne facias, quid sibi aliud vult, quam ne a Deo constitutum ordinem, hominumque mutuum amorem, societatem & harmoniam interrumpamus. Ars, quæ in valetudine conservanda & amissa restituenda occupata est, unice symmetriæ fundamento nititur. Partes enim fluidæ quamdiu in æquabili quantitate & justa temperie sunt constitutæ, motuque libero & æquali per universi corporis compagem tubulosam vehuntur, tam diu sanitas adesse dicitur: harum autem perversio & morbus unice in ametria, sive disconvenientia, quantitate & temperie sublata motuque interturbato consistit. Unde rectissime medicinæ parens HIPPOCRATES medicinam per adjectionem deficientium, & subtractionem superfluorum, definit, & eum præstantissimum medicum judicat, qui id optime præstare potest. Res in vita civili & politica bene & prudenter gestas judicamus, si convenienti tempore, loco & ordine susceptæ sunt: minus vero tales, si ad hæc non respicimus.

§. XI.

Brevibus dicimus: uti Deus fons & scaturigo est omnis in natura & singulis rebus creatis ordinis, partiumque symmetriæ, pulchritudinis & nexus, quem ipse ad cognoscendam suam perfectionem constituit: ita quoque menti humanæ, quæ imaginem Dei exprimere debet, fundamenta & semina sapientis ordinis, nexus, proportionis secundum certum partium numerum, mensuram, vim motricem sunt innata, quibus successive & magis magisque excultis, homo pulcherrima etiam producere potest opera: & sic Deum in sapientia & ordine imitatur, quamvis imperfecte; cum ars tantummodo sit naturæ simia. Et hinc quoque nullæ disciplinæ a prima statim ætate rectius & melius humanæ menti instillantur & apta informatione excoluntur, quam mathematicæ.

CAPUT XIX.

De animæ rationalis essentia & operatione semper duratura.

§. I.

Arctum illud vinculum, quo anima rationalis cum corpore sensitivo & vivo jungitur atque unitur, morte tandem dissolvi extra omne dubium positum est: num vero illud principium sive substantia qua cogitamus, cognoscimus & claras atque distinctas rerum habemus repræsentationes, easque invicem connectimus vel separamus & de iis judicamus, sensuum organis destituta post mortem operationes has prosequi possit? subtilioris indaginis quæstio est. Nos ex sufficientibus satis rationibus illud adseveranter adfirmare neutiquam dubitamus: nulla enim in rerum natura substantia sive principium operandi, quod simplex est, & non dividi potest, interit, nisi ab omnipotente ejus auctore annihiletur, cujus tamen rei vix ullum exstat exemplum. Neque elementum ut simplex, expansum, homogeneum, quod locum occupat, interitum, sed solummodo corpus ut mixtum, sive e diversæ naturæ elementis compositum, mutationem ac destructionem subire firmiter sumus persuasi. Quodsi igitur ejusmodi entia realia interitus expertia sunt, multo minus animæ rationalis, quæ cum intellectu divino, justo nempe ejus ordine & voluntate sive amore, habet convenientiam, cui veri & falsi, justi & injusti & entis superioris insitus est fons & principium, probari poterit annihilatio, quæ nihil aliud est, quam subtractio divini influxus, quo tamen res omnes existentes perdurant & conservantur.

Scholion.

Egregia sunt verba, quæ CICERO de consolat. prodidit: *non is ego sum, qui animum simul cum homine interire putem, tantumque mentis lumen e divina natura delibatum exstingui posse, sed potius, certo tempore emenso, ad immortalitatem redire.* Et in eodem scripto, *dubitari nullo modo potest*, inquit, *quin animus divinus sit & sempiternus futurus. Dei enim imago quadam animus est, ex ipso Deo delibata ac perfecta. Quodsi Deus immortalitate fruitur, cur eam partem, quam ex se ipso sumsit, mortalem esse velit: quin hoc ipso singularem & divinam vim indicandum putavit, quod non solum ipse immortalis, sed etiam, quos velit suæ naturæ compotes, & plane immortales efficiat.*

§. II.

Sensus porro immortalitatis omnibus hominibus communis & innatus hanc nostram adsertionem confirmat, quem nec ipsi gentilium sapientiores occultare potuerunt. Quid enim aliud sibi vult eorum sententia de animarum post obitum transmigratione in alia corpora? quam quod perpetuam illarum durationem & operationem crediderint. SOCRATES morti proximus eleganter hunc in modum apud amicos disserit: *si quid aliquando pure simus intellecturi recedere oportere a corpore atque res ipsas speculari. Nam quia nihil cum corpore cognosci potest, scientiam aut nunquam, aut post mortem denique consequemur. Tunc enim anima ipsa secundum se ipsam seorsim erit a corpore, & migrationem, quæ nunc mihi imposita est, bona spe suscipio.*

§. III.

Et quis unquam in tanto hominum cœtu vixit, aut adhuc vivit, qui non infinitam & perpetuam sibi

sibi optet & optaverit felicitatem, perfectionem & acquiescentiam cum interno gaudio junctam: quod sane desiderium, tam alte mentibus infixum, non fortuito casu, aut frustra, sed divina plane providentia ipsis ingenitum est. Cum vero homo in hac vita, qua anima corpore, ipsam prægravante, inclusa est, ad hanc felicitatem pervenire nequeat: speranda omnino erit in altera & hac meliori vita.

Scholion.

CICERO de consolatione ait: *quanto gaudio exsultare credendus est illorum animus, qui corporis admixtione solutus in cœlestes sempiternasque domos, unde exierat, revertit. Profecto enim ex mente divina delibatos habemus animos, qui hac mole inclusi, tanquam terræ gravitate, sic ipsi nimio pondere corporis opprimuntur: ubi autem soluti a corporibus ad proprias sedes evolaverunt, tum vere vivunt, nec voluptati, libidini, dolori serviunt, sed sui compotes nulla re anguntur, nihil requirunt, omnibus imperant.*

§. IV.

Deinceps animæ nostræ immortalitas sapientiæ divinæ maxime est conveniens: si enim Deus propter hominis felicitatem ac sustentationem corporis, quod multum ignobilius est anima, omnia in hoc universo tanta arte ac plane inenarrabili providentia effecit, conservat atque gubernat; quanto majorem præstantissimæ hominis partis, animæ nempe rationalis, ad ejus imaginem efformatæ, curam habebit.

§. V.

Quid dicam de fine creationis præcipuo hominum & præsertim intellectualis animæ, secundum quem summus rerum omnium effector voluit, ut ex intimiori operum suorum contemplatione immensam suam sapientiam, infinitam potentiam & bonitatem clare cognoscant, laudibus eum celebrent & per amorem & ordinem intime cum ipso uniantur. Quamdiu autem anima nostra spiritualis corporeis ligata est vinculis, tam diu etiam opera Dei, quæ tam in adspectabili hoc mundo, quam in reliquis admiranda sunt, clare satis ac perfecte, ut Dei perfectiones requirunt, scrutari ac cognoscere haud potest: hinc necesse est, ut, pro hoc fine implendo, altera adhuc supersit vita, qua majori perfectione, corporis exuviis depositis, Deum cognoscemus, cognitum summis laudibus perpetuo prosequemur atque venerabimur. Ante omnia vero summa Dei bonitas, æquitas & sempiterna justitia perpetuo duraturam essentiam & operationem animæ rationalis exigit atque confirmat.

§. VI.

Jam vero quæstio oritur, num anima, quæ operationes suas ministerio sensuum in vivo corpore exeruit, sine iis & illorum organis adhuc operari possit? Ad quam ita respondere licet: anima spiritualis, intellectus & voluntatis facultatibus instructa, per se inorganica est, quamvis tam diu organis sensuum, inprimis cerebri fabrica, utatur, quam diu cum corpore unita est: quoniam in hac vita maximum cum rebus corporeis, quæ motum in sensoriis excitant, ipsi intercedit commercium: post mortem vero major erit cognitio rerum sublimiorum. Quid opus igitur est sensibus, præsertim crassioribus externis, tactu, olfactu & gustu, qui maxime sunt animæ sensitivæ instrumenta, atque ideas & perceptiones non claras, sed valde confusas exhibent: auditus tamen & visus sunt nobiliores, & magis ad intellectum pertinent, quoniam horum ministerio clariores repræsentationes & cognitiones cum viva cognitione & delectatione in anima fiunt, imo in ipsa involuta & innata scientiarum semina evolvuntur. Nam res fidei per auditum ad interiora intellectus, qui lumen est ad imaginem intellectus sive luminis divini conditum, penetrant; oculis vero opera divina cernimus, quare non sine ratione sapientissimus SALOMON horum sensuum nobiliorum tantummodo meminit in Prov. c. XX. 12. *Utrumque & aurem audientem & oculum cernentem Jehova facit.*

Scholion.

Pauci ex philosophis & naturalis scientiæ cultoribus id attendunt, quod in camera oculi obscura, ejusque retina, externa objecta in minima tantummodo mole se repræsentent, cum tamen in forma sua naturali ea videamus & cognoscamus. Pari ratione res sese habet cum auditu, quo tantummodo sonus sive aëris tremulus, per sermonem varie modificatus, motus ad sensorium commune pertingit; interne tamen veritatem sermonis clare cognoscimus, manifesto indicio, in animo veram & vivam veritates cognoscendi facultatem residere & esse fundatam: licet regulam & harmoniam, quam Deus hic constituit, ignoremus, & modus maxime, quo hoc fiat, inexplicabilis & imperscrutabilis maneat.

§. VII.

Quare firmiter credimus & statuimus, quod intellectus ab involucro suo, quo valde in vivo corpore aggravatur, post mortem liberatus & sui juris redditus, veritates delitescentes mirifice cognoscere possit.

Scholion.

Non tantum ipsa sacra scriptura, sed & ethnicorum prudentiores huic nostræ sententiæ subscribunt. Sic lib. sapient. IX. v. 15. hæc legimus verba: *mortale corpus aggravat animam, & terrestre corporis vas obruit mentem.* Et CYRUS moriens apud XENOPHONTEM ita dicit: *nolite arbitrari, o mihi carissimi filii! me, cum a vobis discessero, nunquam aut nullum fore; nec enim, dum eram vobiscum, animum meum videbatis, sed eum esse in corpore, ex iis rebus, quas gerebam, intelligebatis. Eundem igitur esse creditote, etiamsi nullum videbitis. Mihi quidem nunquam persuaderi potuit, animos, dum in corporibus essent mortalibus, vivere: cum exissent emori, nec tum animum esse insipientem, cum ex insipienti corpore evasisset; sed cum omni admixtione corporis liberatus, purus & integer esse cœpisset, tum esse sapientem.*

§. VIII.

Quomodo autem anima corporis vinculis inhærens in actionibus suis turbari possit, nondum satis evictum, sed adhuc sub philosophis lis est. Meam quod attinet sententiam, ea mihi videtur verosimilis, quod intellectus insitus, purus, luminosus, originaliter inorganicus, a Deo in prima creatione corpori vivo infusus, cum subtilissimo æthereo fluido, quod in cerebri fabrica tenuissima a sanguine & lympha separatur, habeat vinculum & commercium, quod fluidum, quo purius est, eo alacriores functiones sunt animi, quo vero impurius & quo magis multis particulis sulphureis, vaporosis & terrestribus imbutum est, eo hebetiores & obtusi homines inveniuntur. Quod maxime in iis observare licet, qui sani sunt & multum comedunt, potus spirituosos & inebriantes crebrius ingurgitant, vaporosis cibis utuntur, ut fabis, quas Pythagorici discipulis suis hanc ob caussam interdixisse videntur. Cum vero nullius hominis in hac vita, qua anima corpore quasi vestitur, ab heterogeneis istis particulis fluidum subtilissimum plane liberum reperiatur, hinc quoque anima multum in operationibus

suis præpeditur, ut ea, quæ perfectius exsequi velit, haud possit.

§. IX.

Quando igitur cunque a nativitate ipsa cerebri fabrica tam tenerrime constituta est, ut non tantam partium crassiorum & vaporosarum admittat copiam; vis intelligendi quoque & repræsentandi promtior, efficacior & celerior observatur, hinc non sine magna admiratione præcocem interdum videmus eruditionem.

§. X.

Ex his quoque adductis repetenda erit ratio, quod iis hominibus, quorum corpora infirma parum cibis & potu onerantur magisque jejuniis insit; quod etiam in morti proximis, præsertim piis, non raro observamus. Hi enim ad tempus quieti, ad se redeuntes, mira enarrant gaudia & de Dei angelorumque consortio gloriantur; quam morientium lætitiam & alacritatem CICERO de consolat. diis adscribit: cum ait: *non desperandum de deorum benignitate, quin eo tempore e vita properantem discedere foveant atque allevent. Cujus rei in morientibus signa sæpissime minime dubia cernuntur, cum velut e somno exciti, quo tempore extremum spiritum edituri sunt, ita gaudentes & alacres adspiciunt, ut libentissime e vita judices proficisci.*

§. XI.

Et quem fugit ægrotantes, inprimis mulieres hystericas, quas plures vidi, adfectione cataleptica, quam pro ecstasi habuerunt, tentatas, præsente paroxysmo aut finito, futura prædixisse, & linguis, quas ipsæ nunquam, parentes vero, didicerunt, locutas. Neque minus medicis attentioribus notum est, quod morbis chronicis, ut cachectica vel phthisica adfectione, diutius adflicti & viribus exhausti longe majorem & plane mirificam alacritatem & promtitudinem in rebus divinis explicandis sæpe possideant, quam integritate corporis gaudentes nunquam habuere. Idem quoque valet de ætate grandioribus, perpetuo valetudinariis & infirmis, in quibus vires quidem corporis, memoriæ & imaginationis decrescere; intellectus vero & judicii increscere videmus.

§. XII.

Quanta denique animorum observatur mutatio, post morbos præsertim melancholicos, maniacos aut ardentes febres superatas, cujus plane singulare exemplum adhuc in recenti est memoria. Nam cum ante aliquot annos Theologus quidam Berolinensis, jam vero defunctus, ex febre ardente cum delirio juncta sanitatem recuperaret, tam mirabilem ingenii acquisivit promtitudinem, ut, quæ cogitaret aut diceret, longa serie versuum germanicorum, quocunque tempore & occasione exprimere potuerit, cum antea plane rudis in arte fuit poetica. Tacemus hic quorundam hominum præsagia, quæ nos Germani *das Ahnden* vocamus.

Scholion.

Insignis hanc in rem est locus, quem b. WEDELIUS Cel. Medicus Patholog. suæ generali sect. III. c. IX. inseruit: *Cerebrum*, inquit, *humanum æmulatur horologium subtilissimum, in quo si omnia legitimo gaudent motu, si observatur justus ordo temporis & proportionis, bene se res habet; sed si rota exorbitet, confuso machina turbine movetur: sic etiam, posita conformatione pororum cerebri, sensus & intellectus sibi constant, sin minus excentricitatem patitur intellectus, idque variis modis.*

§. XIII.

Tandem experientia constat quotidiana, in somno corpus in quiete esse, neque animum ab objectis externis distrahi: hinc etiam operationes suas felicius & promtius exsequi potest. In insomniis haud raro multa nobis clara fiunt & detecta, quæ antea nobis fuere abscondita, diu oblita in memoriam veniunt, & quicquid sæpe natura denegasse videtur, id anima in somno, sui juris reddita, præstat. Sic sæpe mihi, cui nullum unquam a natura datum est ingenium poëticum, aliquoties obtigit, ut elegantissimos latinos versus concinno ordine & serie confecerim & recitaverim, quorum aliquot vigilans de somno adhuc recensere potui. Et quis in sacris litteris tam hospes est, qui nesciat, Deum in insomniis maxima revelasse: non aliam ob caussam, quam quia mens tunc sit attentior ad ea capienda, quæ revelantur.

Scholion.

Antiquissimus medicorum parens HIPPOCRATES id suo jam tempore observavit sollertissime in lib. de insomniis ubi inter initia scribit: *corpus cum vigilat, animæ cogitatio non sui juris est, sed partem aliquam singulis corporis partibus, sive sensibus, distribuit, auditui, visui, tactui, gressui, actioni ac omni corporis facultati. Cum autem corpus quiescit, anima in motu est, & corporis partes perreptans domum suam gubernat & omnes corporis actiones ipsa perficit. Nam corpus dormiens non sentit, ipsa vero vigilans cognoscit, ac visibilia videt, & audibilia audit, vadit, tangit, tristatur, animadvertit. In summa quæcunque corporis aut animæ munia, ea omnia anima ipso in somno obit.* Et CICERO de divin. lib. I. *Cum somno sevocatus*, ait, *animus a societate & contagione corporis, tum meminit præteritorum, præsentia cernit, futura prævidet. Jacet enim corpus dormientis ut mortui, viget autem & vivit animus, quod multo magis faciet post mortem, cum omnino e corpore excesserit: itaque appropinquante morte multo est divinior.*

§. XIV.

His hactenus ex ratione desumtis argumentis sacra scriptura maximum superaddit pondus, quæ disertis verbis animæ immortalitatem adserit & præsertim dicit: nos post mortem angelicæ similem naturam esse habituros, qui tamen spiritus sine corpore & organis sensoriis Deum cognoscunt, laudant ac celebrant. Neque dubitandum, quin, quia mentes intellectuales ad societatem angelorum pertinent, & in ea quævis suam tuetur personam, post obitum in eorum consortio & conversatione multas variasque rerum ideas, antea plane incognitas, sint hausturæ, ut non opus sit corpore sensitivo, quod tamen etiam benignissimus Deus suo tempore in summa claritate restituet & resuscitabit.

Scholion.

Videtur quidem corporum nostrorum resuscitatio nostræ sententiæ de perfectiori animæ post separationem a corpore statu repugnare; ast sacra scriptura de corpore non tali, quale nunc est, sed clarificato loquitur, quod ab omnibus infirmitatibus, quæ animæ rationali in operationibus suis maximo fuere impedimento, liberum est. PAULUS ad Corinthios hac de re egregie scribit: *seritur corpus naturale & surget corpus spirituale.*

CAPUT

CAPUT XX.

De providentia divina sive sapientissima universi gubernatione.

§. I.

PErfectionem Dei mundi quoque providentia includit, quæ omnia & singula in hac rerum universitate conservat, gubernat, & ad congruos & sapientes fines dirigit. Et hæc ne ethnicis quidem solo naturæ lumine collustratis fuit incognita administratio: quamquam abortivi quidam philosophi, inter quos DEMOCRITUM, EPICURUM, VELLEIUM, & LUCRETIUM, etiamsi athei non penitus essent, referimus, providentiam tamen omnem sustulerunt, neque Deum res humanas curare, neque ira adfici, neque gratiam neque pœnas, pro meritis cujusque suis, conferre statuebant: hinc LUCRETIUS:

Omnis per se divum natura necesse est
Immortali ævo summa cum pace fruatur
Semota a nostris rebus sejunctaque longe.
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri
Nec bene promeritis, nec tangitur ira.

Hi homines omnem ex animis hominum religionem extrahunt evelluntque radicitus, cum opem, auxilium & gratiam divinam tollunt. Animam hominis mortalem ipsamque simul cum corpore interituram putabant, & summum hominis bonum in voluptate collocabant; dum persuasi erant, Deum non animadvertere, nec res curare, nec punire.

§. II.

Erant quoque ex veteribus philosophis nonnulli, qui providentiam divinam, quamquam haud penitus negabant, in dubium tamen vocabant, hunc in modum ratiocinantes: si a Deo reguntur omnia & ab ipso nihil nisi bonum proficisci potest, unde tot tantaque in mundo mala, vitia, calamitates, pestes. Unde est, quod probis & piis non raro male, improbis autem & malis bene res cedunt. Inde EURIPIDES apud ATHENAGORAM *in Apologia* ait:

Sæpe mihi subivit cura
Animum, dubitavi anxie,
Deus an fortuna regat
Hominum inconstantem vitam?
In qua & inopinato sæpius,
Et inique miseri fiunt quidam,
In familiis etiam claris
Aliqui, quod nemo sperasset,
Absque Deo fortunati.

§. III.

Id ipsum quoque interdum viros Deum vere timentes & probos torsit, hinc Rex ASSAPHUS Psalmo suo CLXXIII. exclamat: *ecce istos improbos, ut tranquilli in sæculo augeant vires. Utique inaniter purifico animum meum & lavo in munditia manus meas, cum sim plaga adfectus quotidie, & castigatio mea præsto sit matutinis singulis.* Eleganter vero & perquam recte divinus hic vir subjungit: *si cogitem cognoscere hoc, laboriosum est in oculis meis, donec ingressus in sanctuaria Dei animadverti finem istorum: utique in lubricis ponis eos, & ejicis in vastitates.*

§. IV.

Quemadmodum vero Dei cultus mentibus humanis inditus est: ita quoque sensus quidam divinæ providentiæ & curæ in iis reconditus reperitur; hanc enim negare & Deum colere est sibi ipsi contradicere. Nam cur adorarent homines summum Numen? cur auxilium poscerent ab ipso? quod sui curam non habere crederent.

Scholion.

Nitide id ipsum PLATO libro suo X. de legibus explicat cum ait: *Caveamus, ne Deum mortalibus opificibus viliorem putemus. Isti sane, quando peritiores sunt, tanta arte in propriis ipsorum operibus & parva simul & magna exquisitius perficiunt: Deus vero, qui sapientissimus est, curare potest ac vult non magna solum, sed etiam parva, quæ facilius servari possunt, prospicit, ut nefaria esset cogitatio Deum pigritiæ & ignaviæ accensare.* Et CICERO lib. de natur. Deor. acriter perstringit philosophos divinam negantes providentiam his verbis: *sunt philosophi & fuerunt, qui omnino nullam habere censerent humanarum rerum procurationem Deos. Quorum si vera est sententia, quæ potest esse pietas, quæ sanctitas, quæ religio: hæc enim omnia pure ac caste tribuenda deorum Numini ita sunt, si animadvertuntur ab his, & si est aliquid a diis immortalibus hominum generi tributum. Si autem dii neque possunt nos juvare, neque volunt, nec omnino curant, nec, quid agitur, animadvertunt, nec est, quod ab his ad hominum vitam permanare possit, quid est, quod ullos diis immortalibus cultus, honores, preces adhibeamus.*

§. V.

In prima creatione, ita docente sacra scriptura, status integritatis in primis nostris parentibus ingentem perfectionis gradum respectu animæ & corporis complectebatur, omnia erant valde bona sine omni noxa; & sicuti crimina & vitia, ita quoque ægritudines, mors, calamitates, rixæ & miseriæ exsulabant. Nam imago Dei maximum intellectus lumen continebat, quo rerum consecutiones ex longinquo prospicere, atque res externas, ex necessitate agentes, corporeas in usus suos rite convertere poterat. Neque voluntas a salutis & felicitatis via declinabat. Nunc vero proh dolor! in eo rerum statu per lapsum versamur, quo mors homini naturalis est, quæ ex corporis humani conditione illiusque nexu cum rebus externis oritur. Valde quoque suppresso intellectu, qui ad imaginem Dei conditus erat, & sensitivo principio, quod præcipue brutis animantibus inest, principatum obtinente, ab objectis externis variæ passiones, perturbationes animi & declinationes a bono nil nisi mala animi & corporis inferunt, unde multæ miseriæ & calamitates tanquam ex uberrimo fonte promanarunt. Quicquid igitur nunc est malorum in justam pœnam humanis delictis superinductum est. Cognovisse hunc integritatis statum PLATO videtur, qui scribit in conviv. *Prisca quidem felicitas naturalis erat. Integri enim eramus. Jam vero propter injustitiam divisi sumus a Deo.*

Scholion.

Digna sunt de misero hominis statu ethnicorum dicta quæ allegentur. HIPPOCRATES *totum hominem morbosum*, HERODOTUS *hominem calamitatem* nominat, EURIPIDES, *ingenitam esse homini miseriam & malitiam* dicit: Et PLATO *stultorum infinitam esse propaginem, & ignorantiam magnorum malorum matrem* ait: CICERO Tusc. Quæst. lib. IV. *Vitiositatem*

§.

& habitum hominis tota vita inconstantem & a se ipso dissentientem; adfectus esse turbidos concitatosque animorum motus, aversos a ratione, inimicos menti vitaque tranquillæ scribit: Et idem Cicero de consolatione egregia de miseria humani generis proposuit: *Si juvat ætatis gradus recensere; omnis ætas miseria est. Nam infantiam & pueritiam imbecillitas, dolores, molestiæque quam plurimæ amplectuntur, nullus, nec rationis nec corporis usus. Adolescentiam ardor quidam excipit, nec prudentiæ nec judicii compos, rerum utilium ac laudabilium contemtio, voluptatis ac sæpe turpitudinis appetitio, veri bonique ignoratio, in pares ferocia, in superiores superbia, in infimos arrogantia. Ex his contentiones, rixæ, contumeliæ, assiduus denique molestiarum concursus existit. Constans ætas ex omnium hominum ætatibus in perturbationem animi, in pericula capitis, famæ, fortunarum maxime incurrit. Senectutis incommoda ac miseriæ quamplurimæ & gravissimæ sunt. Quid enim aliud est videre senem, prementem, incurvum, imbecillum, infirmum, quam cernere morientem vivum aut viventem mortuum.* Plinius Hist. nat. lib. VII. c. L. *hebescunt sensus*, inquit, *membra torpent, præmoritur visus, auditus, incessus vacillant, & decidunt dentes ciborum instrumenta.*

§. VI.

Non ultimum miseriæ nostræ testimonium est, quod cæteris animantibus natura non modo alimenta pro conditione sine ullo labore præparet, & varia integumenta ut testas, coria, cortices, plumas & pennas tribuat: homo vero nudus, sine alimentis, sine tegumentis, sine calceis & vestibus existat, & semper alieno auxilio indigeat, ac labore se ipsum sustentare debeat. Huc quoque jure suo ac merito referimus imperiorum rerumque publicarum longas durationes aut subitas mutationes, quæ sane nulli caussæ, nisi ipsi Deo, omnium rerum moderatori & administratori adscribi possunt; nam, quando ipsi videtur, mutat imperia, ad eamque mutationem, pro sapientia sua, variis utitur instrumentis.

§. VII.

Sub istis humani generis post lapsum miseriis atque calamitatibus non satis admiranda & celebranda est benignissimi Dei cura ac providentia, qua, ne succumbamus, istis malis medetur, &, ut ad meliorem & feliciorem statum in hac vita reducamur, quærit. Hæc enim potissimum divinæ providentiæ objecta sunt, ut malis nostris succurrat atque auxilium præstet.

§. VIII.

Si hac in re sacras litteras consulimus, illæ nos luculentissime convincunt & docent, sapientissime & clementissime omnipotentem Deum jam a prima creatione mundum universum, & præsertim electos suos rexisse & gubernasse, atque promittere usque ad sæculi consummationem adesse velle, nec unquam suos deserere; quinimo tota sacra scriptura pellucidum est speculum, ex quo pervigil providæ directionis oculus ubique promicat.

Scholion.

Insignia providentiæ divinæ & universalis & particularis testimonia exstant in toto *Psalmo* Davidis *CIV. CXXXIX. CXLVII. CXLVIII. & libro sapientiæ.* Christus vero servator noster in N. T. hanc curam clarius expressit, & ad minutissima descendere docuit, adeo, ut non modo *volucres cæli, sed etiam lilia, quæ neque laborant, neque nent, & herbam, quæ hodie exstat, & cras in clibanum mittitur, vestiat.* Matth. VI. 26. 28. 30. *Nonne duo passerculi,* inquit, *assario veneunt, & unus ex iis non cadet in terram sine patre vestro? vestri vero etiam capilli capitis omnes numerati sunt.* Matth. X. 29. *Et pilus capitis vestri non peribit.* Luc. XXI. 18.

§. IX.

Deus ab æterno lapsum hominis prævidit, & secundum suam absolutissimam voluntatem benignissime decrevit, universum & præsertim hominis statum gubernare, quæ etiam decreta usque ad hæc nostra tempora exsequitur. Ipse enim omnia tam ipsius sapientiæ, quam rerum creatarum naturæ convenienter administrat. Permittit igitur & facit caussas necessarias necessario agere, liberas libere, & quæ ab illis pendent necessario, & quæ ab his libere fieri. Non tollit effectuum necessariorum necessitatem, nisi forte id plane extraordinarie & propter graviores & maximi momenti fines aliquando fiat: neque iis caussis libertatem, quæ libere agendi facultate sunt præditæ, neque contingentiam aufert.

§. X.

Verum enim enim vero mala, vitia & quæ culpæ & peccati nomine veniunt, minime per se & directe, sed tantummodo indirecte, & per accidens sub providentiam divinam cadunt, dum non facit, aut ut fiant, adjuvat, sed tantum permittit fieri, ne officiat libero arbitrio, facta vero in bonum finem, quem ipse faciens non intendit, dirigit.

§. XI.

Equidem Deus ab æterno præscivit & cognovit universa, quomodo sint, & esse possint, quid homo quisque pro sua libertate esset facturus, si cum his vel illis circumstantiis, in hoc vel illo rerum ordine collocaretur: non igitur ex absoluto, sed limitato decreto, præsertim quod ad creaturas rationales attinet, summa sapientia ac bonitate omnia disposuit atque ordinavit.

Scholion.

Conditionatum providentiæ divinæ decretum egregie explicat locus Ciceronis de consolat. dum ait: *non verum est, quod dicitur a quibusdam, mortis certum omnibus hominibus finem ac terminum esse constitutum; ut autem vel citius vel serius moriamur, singulorum hominum vel intemperantia vel negligentia contingit. Si autem illud verissimum est, præfinitum esse vitæ finem, quem nemini liceat præterire, agnosceremus nihil sane esse, quo homini prudentiam, temperantiam, pietatem tribueremus.*

§. XII.

Neque putare licet, quod divina præscientia fatalem ac necessariam nostris actionibus peccandi necessitatem inferat. Non enim, quia Deus futura cognoscit, necesse est, nos facere, quod facere præscivit, sed, quod nos propria voluntate simus facturi, novit futurum, simulque caussam & modum agendi prævidet. Paucis: res sive sint præsentes, sive præteritæ, sive futuræ, non a scientia, sed ab eventu dependent. Neque consequens est, quod si a Deo certus est omnium caussarum ordo, ergo nihil in nostræ voluntatis arbitrio positum est.

§. XIII.

Fuerunt inter veteres philosophi, qui fato omnia fieri adserebant; quibus etiam assentimur, si fatum ea notione sumitur, ut ipsa sit providentia divina, quæ totum nexum & ordinem caussarum rerum corporearum, non exclusis voluntariis, subordinatum habet: quando autem rerum sublunarium regimen a necessario

fixo nexu dependere dicitur, & humanæ mentis libertas excluditur; tale fatum fatuum penitus rejicimus.

§. XIV.

Providentia divina ordinarium naturæ curſum tenet, & illum ceu cauſſa prima per media & cauſſas ſecundas conſervat, quæ, niſi influxu & impulſu generali juventur a Deo, irritæ eſſent: quapropter etiam omnia bona, quæ nobis contingunt, unice Deo, eorum auctori, adſcribenda ſunt.

Scholion.

Huc maxime pertinent ſacræ revelationis teſtimonia. Formatio fœtus in utero ejuſque in lucem editio providentiæ divinæ adſcribitur. Job. XVI. 8. 9. & Deuter. XXX. 20. *ipſe eſt vita noſtra & longitudo dierum noſtrorum:* Pſal. LVI. 9. *numerat greſſus noſtros*, & Job. XIV. *numerus menſium hominis apud te, Domine*; *conſtituiſti terminos, quos nemo præterire poterit.* Pſal. CXXXIX. 16. *in libro tuo ſcripti omnes dies, qui futuri erant, & nondum exſtabat ex illis & vitæ noſtræ curſus & progreſſus.* Ita a Deo regitur, *ut ne capillus quidem capitis citra ipſius voluntatem de capite noſtro cadat.* Matth. X. v. 30. *divites & pauperes facit.* Prov. Salom. c. XXII. v. 2. & pietatem maxime, atque obedientiam ordinarie proſperitate remuneratur; ita *intelligentem ipſis uxorem dat.* Prov. XIX. 14. conferatur quoque de hoc argumento totus Pſ. CXII.

§. XV.

Diximus jam ad providentiam & curam, præſertim humani generis, ordinario naturæ curſu Deum uti, ſive obſervare illam ſeriem, ordinem & nexum cauſſarum naturalium, ubi ſemper cauſſæ cum effectibus ſunt connexæ, & unus effectus alterum ſequitur. Ita univerſalis nexus ſiderum cœleſtium cum elementis ſublunaribus ſatis manifeſtus & luculentus eſt. Neminem latere arbitror, fulgentiſſimum ſolarem globum, calore ſuo lucido, agere in elementa, fluidum nempe æthereo-aëreum & aqueum, & mediante ſemine non modo omnis generis vegetabilia & animantia producere, ipſis vitam, nutritionem & fœcunditatem largiri, ſed etiam illorum exiſtentiam de novo ſemper continuare, id eſt conſervare.

§. XVI.

Rerum naturalium peritis & ſcrutatoribus perſpectiſſimum eſt, pro vario ſitu Solis & Lunæ, æquinoctia & ſolſtitia, tempora anni ordinaria, tempeſtates & conſtitutiones varias temporum fieri, quæ quam maxime pro diverſa natura & motu ventorum mutantur. Perpauci ſane ſunt, qui id attendunt & obſervant, quod a diverſa ventorum ex diverſis plagis ortorum indole & operatione ſub certis anni temporibus maximæ mutationes, in regno vegetabilium & animantium eveniant. Fœcunditatis & ſterilitatis gradus in vegetantibus, & animantibus, alimentorum corruptiones, fames, annonæ, graves & extraordinarii morbi, peſtes hominibus & brutis inde inferuntur. A ventorum enim extraordinaria conſtitutione, inconſueta anni tempora, acerrimum & diuturnum frigus, intenſiſſimus æſtus & continua imbrium copia pendent. Quantæ inde calamitates & extraordinaria mala tam in hominum, quam brutorum & vegetantium ſtatum redundent, ſollertioribus naturæ ſcrutatoribus & œconomis quoque ſatis notum eſt.

§. XVII.

Quum vero experientia nos doceat, quod ventorum diverſa, & ſæpius admodum extraordinaria, ratione gradus intenſionis & remiſſionis, operatio tantam efficaciam & potentiam in regno vegetabili & animantium habeat, quæ partim multa commoda partim incommoda in genus humanum infert; operæ omnino videtur pretium, paullo altius in cauſas horum ventorum tam diverſæ conditionis inquirere, quæ inquiſitio non parum difficultatis habere mihi videtur. Ex ſiderum diverſo ſitu atque operatione, quam in ſublunaria habent, cauſſas derivare haud licet, ſed mea valde veroſimilis hæc eſt adſertio, quod ex profundis terræ viſceribus, ubi multi & varii generis ac potentis efficaciæ mineralia, ſulphura, ſalia, vehementi motu inteſtino agitantur, peculiarem ſuam vim & potentiam accipiant & inde emanantibus effluviis diverſiſſimæ indolis & operationis venti oriantur; cui etiam ſententiæ quædam ſacræ ſcripturæ loca ſubſcribere videntur. Ita legimus Pſ. CXXXV. *nebulas excitat ab ultimis terris, fulgura per pluviam facit, & ex abſconditis cellis ventos producit.* it. Jer. X. 13. *Voce dat aquæ multitudinem, attulit ab ultimis terris nebulas, fulgura, pluvias facit, & e profundis cellis ventos educit:* & Job. XXXVII. *Quo pacto veſtes tuæ caleant, Deus terras ab auſtro reddit:* v. 21. *cum ne fulgentem quidem lucem adſpicere poſſint homines, quæ eſt in æthere, quem præteriens ventus expurgavit, veniens a ſeptentrionibus.*

§. XVIII.

Cæterum ſingulare providentiæ divinæ in miſero hominum ſtatu exhibet ſpecimen ingens diſſimilitudo hominum. Quanta enim eſt diverſitas ſexus, vitæ victuſque generis, conditionis & ſtatus, imperantium & ſubditorum, docentium & diſcentium, divitum & egenorum, virium corporis, ſtaturæ, ingeniorum, inclinationum animi & ſtudiorum. Alii ſunt eruditi, quorum alii ſunt quibus animæ, alii quibus corporis cura incumbit; alii qui juſtitiam exercent, alii qui res hiſtoricas vel philoſophicas tractant. Quænam eſt varietas artificum, opificum & operariorum; & quis ſingula enarrare poteſt. Sufficit nos in tanta rerum varietate ſummum ordinem, ſapientiam ac perfectionem reperire, quæ de ſummo omnium rerum moderatore & ſalute publica miſerorum teſtantur ſatis.

Scholion.

Superioris ſeculi eruditus Hiſpanus SARASA optime de providentia divina ſcripſit in libro, quem *artem ſemper gaudendi* inſcribit, ubi inter alia egregia hæc quoque *Tract. VIII.* inſeruit: *Ubi ſingula agunt ſingula, expediuntur facile omnia. Ad ſalutem publicam conſervandam neceſſarii ſunt quidam, qui manu laborant, quidam qui ingenio, quidam qui utroque, quidam qui ſervilia pertractant opera, quidam qui artibus ſeſe dant, mechanicis videlicet, quoſdam militia, quoſdam ſcientiæ requirunt; & hos quidem variæ rurſus varios, quoſdam rerum divinarum, quoſdam rerumpublicarum exigit procuratio, omnes ſunt neceſſarii. Quid igitur conſilii, ut tanta habeatur inter eos, qui natura ſunt, diſparitas. Homines vi cogere & ſingulos & omnes, id quidem eſt adynaton & vero etiam libero arbitrio, cui vis adhiberi non debet, plane contrarium. En! ut difficultatem expediam quisque ſcientia ſua attingit a fine ad finem fortiter, diſponit omnia ſuaviter.*

§. XIX.

Notatu digna hanc in rem ſunt verba BOETII lib. III. *ſicut mundus hic ex tam diverſis contrariiſque partibus in unam formam minime conveniſſet, niſi unus eſſet, qui tam diverſa conjunxiſſet: ita conjuncta ipſa naturarum diverſitas, invicem diſcors, diſſociaretur ac divelleretur, niſi eſſet unus, qui, quod nexuit, contineret, nec tam diſpoſitos motus locis efficienda ſpatiis qualitatibus explicaret, niſi unus eſſet, qui per has mutationum varietates ipſe diſponeret.*

§. XX.

Postremo quanquam in summa post lapsum miseria multa eveniunt mala, ut fere sunt, morbi, bonorum jactura, bella, exilia, persecutiones, quibus boni non solum, sed etiam mali homines subjiciuntur; nihilo tamen secius summum & benignissimum. Numen omnia eo dirigere novit, ut in nominis gloriam & nostram salutem cedant. Cedunt calamitates probis maxime in exercitationem & perfectionem, malis vero in justam malorum pœnam. SENECA, quamvis esset ethnicus, probe illud ex lumine, a natura sibi insito, tantummodo ratiocinans cognovit, cum ait: *Deus, quos probat, quos amat, indurat, recognoscit, exercet; eos autem, quibus indulgere videtur, quibus parcere, venturis malis servat.* Et idem auctor verba sui DEMETRII celebrat dicentis: *nihil mihi videtur infelicius eo, cui nihil unquam evenit adversi.*

§. XXI.

Quum igitur, uti jam susius docuimus, omnia quæ in rerum universitate sunt & accidunt, providentiæ divinæ sint subjecta, hinc etiam preces ad ipsum fusæ vel pro avertendo malo vel impetrando bono sub ea continentur. Minime enim sequitur: si omnia Deo, quæ nobis sunt noxia vel salutaria, cognita sunt atque perspecta, ergo preces non sunt necessariæ. Nam eæ ipsæ preces notæ fuerunt Deo & in rerum provida cura, & administratione sunt fundatæ & comprehensæ. Novit enim Deus & decrevit ab æterno hominem sub his vel illis conditionibus, quod ab ipso efflagitat, esse impetraturum: hunc autem vel illum, neglectis iis mediis, voti sui minus participem fieri. Ut autem hæc nostra sententia aliquanto clarior sit, exempli gratia fingamus principem, quem civium suorum aut individui cujusdam miseriæ haud fugiunt: nihilo tamen minus vult, ut in istis auxilium ab ipso efflagitent.

Scholion.

Egregia sunt verba, quæ hanc in rem habet PORPHYRIUS à MARSILIO FICINO Comment. in PLATON. Timæ. c. *VI. cum Deus*, inquit, *nobis providéat, ac res nostra aliter se habere possint; certe pro rerum nostrarum usu utiliter adoramus. Nempe cum Dei filii simus, sed ab eo quasi in exilio & carcere segregati; suppliciter adorare decet, quo hinc liberati revertamur ad patrem. Alioquin similes eorum erimus, qui parentum patrocinio sunt orbati. Sive igitur virtutem sectaris, adorandus est tibi ejus, quod tibi expedit, boni; sive corporum optas bonum, exstat in universo virtus, omnia continens corpora. Inde igitur provenire necesse est partibus quibuscunque salutem.*

§. XXII.

Quod usum denique providentiæ divinæ attinet, eum *tum nos adsecutos Deum statuimus* cum b. GERHARDO in locis theologicis cap. de providentia, *si universale Dei imperium, quo res singulas & universas optime & sapientissime gubernat, debita subjectione agnoscimus, grato corde celebramus & vera animi pietate veneramur, si omnia ad vitæ sustentationem necessaria ab omni sufficiente & benignissimo illo universitatis moderatore petimus, eidemque omnia nostra accepta referimus bona. Si munerum, qua divina providentia in nos tam ante contulit uberrima, memores & providam Dei curam circa res nobis longe inferiores animadvertentes firma cordis fiducia ei adhæremus, ac sollicitudinem illam nostram de futuris diffidentia plenam excutimus. Si in omnibus, quæcunque o. tingunt, adversis ad Deum respicimus, ne capillum quidem capitis nostri absque voluntate ipsius decidisse vel decidere statuentes & proinde vel liberationem vel mitigationem adversorum ab ipso speramus, si vel maxime caussæ secundæ appareant novis nullæ. Si felicitatem impiorum ac ærumnas piorum oculo irretorto intuiti in patientia animas nostras possidemus, nec in prosperis elati, nec in adversis desperabundi. Denique si nullis malis ac periculis, nos ab hoc optimo, sapientissimo & potentissimo moderatore avelli patimur, sed omnia mirabili ejus consilio in bonum nobis tandem cooperari fide credimus.*

CAPUT XXI.

De speciali Animæ post lapsum misera cura & reparatione imaginis divinæ.

§. I.

Omnis a nativitate sibi relictus homo sine ope & alterius auxilio valde imperfectus & miser est, atque præcipue gravissimo & exitiali morbo, philautia nempe, sive nimis superba & insolente de se opinione & inde orta inobedientia laborat, ut etiam perversis suis cupiditatibus, quod turpe dictu! bruta animantia multum exsuperet. Nullam præterea veram de de Deo ejusque cultu cognitionem habet, parentibus & sapientibus decentem denegat obedientiam, odio, inimicitia, invidiaque alterum prosequitur, vehementer appetit mundana, affectat inanes honores, divitias, corporisque voluptates; nec veritatem nec fidem amat, omnia sine ordine & prudentia agit, nec unquam quiescit nec sua sorte contentus est, & hoc modo sibi ipsi & temporale & æternum parat infortunium.

§. II.

Prius vero quam ad perniciális hujus morbosi status sanationem animum advertamus, opus omnino est, ut in ejus caussam penitius inquiramus, quia sanare & præcavere morbum nihil aliud est, quam ejus caussam tollere & avertere. Jam vero si rationem & experientiam consulimus, nullam profecto majorem, quam malam a teneris educationem liberorum, quæ a parentibus sit, detegere possumus; dum infantes, crescentibus sensim annis, sine doctrina & bona institutione in pravorum conversatione & consortio versari eos sinunt, quorum mores pessimos ad eorum exemplar, quibuscum conversantur, induunt, hacque ratione igniculos & scintillulas imaginis divinæ post lapsum relictas exstinguunt.

Scholion.

Animam nostram ad similitudinem & imaginem summi conditoris conditam esse non modo ex revelatione divina, sed & ex naturæ lumine, quo gentiles sapientiores collustrati fuerunt, cognitum perspectumque est. SENECA de providentia: *hominem veram Dei progeniem esse* appellat. MUSONIUS apud STOBÆUM eleganter ait: *solus omnium in terra homo similitudo & imago Dei est, habet enim similes Deo virtutes.* Et CICERO lib. de consolat: *æternitatis*, inquit, *humana vel maximum & firmum argumentum est, solum hominem divinæ voluntatis participem conscientemque existere.* MANILIUS; *Imago Dei quisque est in imagine parva* eleganter scribit.

§. III.

Quum vero omne humanum genus, amissa illa imagine divina, secundum potiores suas inclinationes ex deperdita voluntate maxime ad malum feratur, hinc omnino opus est, ut ab extrema sua pernicie vindicetur, & ad felicissimum statum, ad quem conditus erat, reducatur. Hoc ut fiat, nulla sane tutior & efficacior reperiri potest methodus, quam ut remediorum convenientium efficacia depressa imago divina

divina reparetur & suscitetur, atque præprimis voluntas corrupta emendetur, ut cupiditates istæ magis quam bestiales & extremum interitum minitantes, restinguantur.

§. IV.

Primo omnium necesse est, ut in nobis de Deo ceu ente perfectissimo ideæ, ejusque cognitio a primis jam annis magis evolvantur, quorsum maxime illud pertinet, ut ex admirabilibus universi operibus Dei existentia & attributa cognoscenda tradantur, quo teneri infantes Deum vere timere, amare & omnem suam salutem ac felicitatem ab ipso efflagitare adsuefiant. Dici enim vix potest, quantum valeat, in prima statim ætate, parvulos igniculos animi bonis præceptis & ad virtutem adhortationibus excitare: sicuti e contrario nihil deterius est, quam pravis moribus opinionibusque eorum mentem, jam a natura depravatam, magis depravare atque inficere, & ita lumen naturæ exstinguere, ut non facile rursus appareat.

§. V.

Hi igitur igniculi nil nisi semina & vestigia divinæ imaginis sapientis ordinis omnisque boni & honesti sunt, quæ animis hominum involuta hærent, & eum maxime in finem relicta, ut quilibet bona instructione & informatione ea evolvi curet. Benignissimum enim Numen ita ab æterno voluit & constituit, ut sapientiæ, veritatis & rationis lumen se multiplicet, & influxu suo intellectum alterius serenet atque illuminet, & ex insipiente sapientem reddat hominem. Nam *ratio immortalis vis*, secundum PLATONEM & CICERONEM, *nunquam senescens divini aliquid habet, si emendari velimus, animi & corporis medicina est; sed quo major ejus est præstantia, eo majori indiget diligentia & instructione.* Incredibile enim dictu est, quot quamque uberes sapientiæ, justitiæ, integritatis, honestatis, eruditionis omnisque amplissimæ laudis fructus ferat bene instituta vitæ educatio atque cultura. Virtus enim non tam subito comparatur, sed tempore opus est, & cum doctis & virtute præditis conversatione. Hinc quoque præ ceteris veteres sapientiorum conversationem cum senibus maxime commendarunt, quia plerumque ii, ejuratis vitæ voluptatibus, prudentiæ & virtuti student, harumque expressa exempla & vivæ sunt imagines.

Scholion.

CICERO de legib. lib. I. c. 23. perquam eleganter ait: *qui se ipse norit, primum aliquid sentiet se habere divinum, ingeniumque in se suum, sicut simulacrum aliquod dedicatum putabit, tantoque munere deorum semper dignum aliquid & faciet & sentiet. Et cum se ipse perspexerit, totumque tentarit, intelliget quemadmodum a natura in vitam venerit, quantaque instrumenta habeat ad obtinendam adipiscendamque sapientiam; quoniam principio rerum omnium quasi adumbratas intelligentias animo ac mente conceperit, quibus illustratus, sapientia duce, bonum virum & ob eam ipsam caussam cernat se beatum fore. Nam cum animus cognitis perceptisque virtutibus a corporis obsequio indulgentiaque discesserit, voluptatemque sicut labem decoris oppresserit, omnemque mortis dolorisque timorem effugerit, societatemque caritatis coierit cum suis omnesque natura conjunctos suos duxerit, cultumque Deorum & puram religionem susceperit & exacuerit illam, ut oculorum sic ingenii aciem ad bona eligenda & rejicienda contraria.*

§. VI.

Maxime vero omnium ad summam & inveteratam satis hominum miseriam avertendam stabilemque consequendam felicitatem antiquissimi & sapientissimi urgebant illud, ut Deum cognitum in attributis suis & virtutibus ubique conspicuis, imitaremur, in quo etiam revelata divinior doctrina imaginis divinæ amissæ reparationem posuit.

Scholion.

PORPHYRIUS *in vita Pythagoræ* adserit, quod homo veritate & amore Deum imitari debeat. Item quoque auctor de *Pythagora* scribit; ipsum suis maxime commendasse veritatis studium, quia *hoc hominem Deo similem efficere potest.* IAMBLICHIUS *in vita Pythagoræ* recte judicat, *philosophiæ summam esse, eum imitari, quem religione colimus.* Et p. 30. dicit: *talibus inter se moribus agere debere discipulos* (sc. Pythagoræ) *quibus, qui possint, ut amicis nunquam inimici evaderent, & per modestiam erga seniores benevolum in pares animum atque ex humanitate aliis præstita conjunctionem fraternam perciperent.* Temperantiam quoque laudavit inprimis junioribus expetendam, unamque illam tam animæ, quam corporis bona complecti adserebat. Spectat huc quoque egregius locus HIPPOCRATIS de *decent. ornatu* ubi hæc exstant verba: *medicus philosophus Deo æqualis est. Nam philosophus habet quæcunque ad coercendam intemperantiam, inscitiam avaritiam, concupiscentiam atque animi impotentiam; habet etiam in se, quæ ad amicitiam pertinent, & quomodo & ad quascunque res se gerere oporteat. Medico quoque insit argenti contemtus, verecundia, judicium & eminentia. Nam quicunque cum hisce societatem habet, sapiens est & Deo æqualis.*

§. VII.

Nunc autem non modo ipse Deus, teste sacro codice, immensus amor appellatur, sed etiam ex ejus in universo operibus, tanquam in speculo, ejus infinita bonitas, misericordia & gratia elucet, ad cujus voluntatem etiam actiones nostras liberas conformare, & hac ratione ipsum imitari debemus. Et quemadmodum Dei bonitas & amor in omnes suas maxime rationales creaturas, quarum salutem perficere & promovere vult, fertur; sic etiam homo non tantum se ipsum, sed & alterum sicut se ipsum amare, amicitiam, benevolentiam & opem exhibere debet. Quo maxime pertinet ratio & finis legis naturalis omnium animis inscriptæ, quam servare a natura obligati sumus, cujus præcipuum fundamentum in eo consistit, ut unus alteri mutuam fidem & amorem præstet. Et hæc duo sunt omnis socialitatis, amicitiæ, benevolentiæ arctissima vincula & firmissima fundamenta; hac lege neglecta, quilibet se ipsum in miseriam & infortunium præcipitat.

§. VIII.

Divinum porro ordinem & sapientiam imitari decet, quæ maxime omnium in ejus admirabilibus operibus atque omnibus naturæ regnis abundantissime observatur & conspicitur. Quid enim divina sapientia aliud est, quam pulcherrima & harmonica variarum rerum per accommodata media ad certum finem vergens consensio, qualis in omnibus rebus creatis aperte continetur & obvia est; quinimo summa & excellentissima Dei ratio, qua omnia in mundo curat, providet, disponit, non nisi in conveniente ordine & nexu consistit. Justitia, quam exercet, pios præmiis afficiendo, pravos puniendo, secundum certum ordinem fit; imo ipse amor, & misericordia suos habet relativos & conditionatos gradus & ordinem. Nam universalis illa misericordia est erga omnes pios & improbos, quod iis det vitam & alimenta, major vero gradus est erga eos, qui dictis divinis obedientes sunt,

& adhuc major erga Christo fideles. Ad sapientiam quoque divinam pertinet, quod a promissis suis nunquam recedat, sed certissime ea statuto tempore impleat. In omnibus istis præclarissimis virtutibus utique etiam hominem Deum sequi & æmulari pium est.

§. IX.

Quoniam vero ordo scientiam & intelligentiam supponit, sine qua sapiens variarum rerum inter se nexus fieri nequit; opus est, ut homo, quantum fieri potest, sanam & rectam rationem, quæ instar luminis est, excolat atque perficiat, hinc facile intelligitur, quam perversa etiamnum quorundam de ratione sive ratiocinatione penitus in se corrupta sit sententia, cum potius voluntas plane vitiosa benignissimo hoc a Deo dato dono multis in negotiis abutatur.

§. X.

Quæstio vero jam est, quænam caussa sit, quare homo ad Dei similitudinem, cujus radios adhuc in animo gerit, non pertingat? hujus rei, omnibus probe circumspectis, nullam aliam invenire licet caussam, quam inobedientiam, qua homo ordinem sapientem & leges, quas Deus in salutem hominis sancivit, negligit, spernit, & non ad voluntatem legislatoris actiones suas dirigit eique conformat, sed se ipsum suamque voluntatem divinæ præponit, qua in re omnis superbiæ ratio continetur, quæ Dei voluntati maxime adversa est. Prima originalis lapsus & summæ hæreditariæ miseriæ caussa erat superbia & inobedientia; omnis itaque ordinis divini & humani, sive legum, quæ in salutem hominis directæ sunt, observatio, ad reparationem imaginis divinæ & salutiferam vitam obtinendam confert. Imo hæc unica est virtus, quæ secundum DAMASCENUM omnes virtutes naturales & spirituales continet, & tantummodo pro varietate officiorum varia sortitur nomina, & secundum SENECAM *ep. 74. omnium bonorum vis & origo*, *bonum immensum & insuperabile est*, quemadmodum inobedientia omnium malorum omnisque miseriæ fons & origo censetur. Et talis quoque in sacra scriptura a Prophetis, JESAIA maxime & JEREMIA, & in N. T. ab ipso CHRISTO & Apostolis semper habetur & prædicatur.

§. XI.

Cæterum, circa hoc argumentum quædam adhuc attentione perquam digna addere lubet, quod videlicet non modo infirmitates corporis, sed & animæ vitia & propensiones, plerumque a parentibus in liberos cum ipso semine transeant, in quo non modo corporis futuri rudimenta, sed & animæ sic dictæ sensitivæ, neque minus rationalis peculiares facultates, quæ arctissime invicem junctæ sunt, præexistunt, & per generationem propagantur. Nam quotidiana docemur experientia, natos non modo parentum lineamenta & structuram corporis, infirmitates, inclinationes, moresque similes parentibus habere, sed eorum vitia, avaritiam, turpem quæstum, luxuriam, vagam libidinem, indolem in fallaciam proclivem in liberis observari, quod proh dolor! utplurimum contingit, quando eminentibus hisce vitiis, eo tempore quo progignuntur & concipiuntur, infantum parentes laborant. At vero cum piorum & honestorum parentum semine leviorem corruptionis & inobedientiæ gradum in liberos ipsorum transferri, & facilius etiam bona doctrina in ordinem redigi posse observamus. Consentiunt in eo sacræ scripturæ loca. Sic sapientissimus ille rex SALOMO sapientiæ lib. c. XII. v. 10. *non ignoras*, inquit, *eos a natura nequam esse & innatam vitiositatem, nec unquam eorum mentes mutatum iri, quippe qui prosapia sunt maledicta.* Ps. LVIII. v. 4. *deflectunt impii jam ab utero, errant a matre falsiloqui.* Es. I. v. 4. *Heu gentem improbam, populum vitiis contaminatum, stirpem maleficam, natos perditos*, ait JEHOVAH. Et Psalm. XXXVII. *piorum semen benedictum dicitur* Psalm. XXXVII. v. 26. & Ps. CXII. 2. *eorum qui præceptis divinis obedientes sunt, semen benedictum & felicissimum* prædicatur. Sicuti vero corporis morbi hæreditarii difficillime sanationem recipiunt: ita pariter id ipsum de animæ vitiis ejusque morbis hæreditate acceptis valere quotidie observamus.

§. XII.

Preces igitur ad deperditam voluntatem, quæ miseræ conditionis caussa est, flectendam & emendandam, plurimum faciunt. Nam cum illa semper deteriora sequatur, atque ab hisce pravis inclinationibus ipsam deflectere & liberare sola nesciat ratio: hinc quisque per se videt, omnis perfectionis fontem bonique auctorem, adorandum & ab ipso auxilium petendum esse; quæ etiam via ethnicis haud fuit incognita.

Scholion.

PLATO in Phædro ita scribit: *investigantes ex se Dei sui naturam voti tandem compotes fiunt, si quadam attentione mentis aciem in eam dirigant: inde divinitate adflantur, atque ex eo mores & studia capiunt, quatenus homini Dei participem fieri licet.* SIMPLICIUS in Epicteto: *fidenti animo nihil metuens divinum expete consilium.* SENECA epist. X. *roga bonam mentem, valetudinem animi, deinde corporis, roga audacter Deum.* PYTHAGORAS contra STOBÆUM lib. XLVI. *virtus divinum donum est, nec potest diu sine adminiculo Numinis stare & virtutes ipsius Dei opera sunt existimanda.* Et JUVENALIS concinne canit: *orandum est, ut sit mens sana in corpore sano.*

CAPUT XXII.

De restauratione imaginis divinæ per verbi revelati efficaciam.

§. I.

UTut per divinam gratiam, mediante rationis lumine, ad summi Dei cognitionem, ejusque cultum atque imaginem divinam quodammodo reparandam pervenire possimus: nihilominus tamen hæc ex sensibus & principiis rationis desumta theologia plane insufficiens est, ad insatiabile illud & non frustra animis hominum innatum infinitæ felicitatis desiderium satiandum, eosque ad perfecti boni possessionem perducendum, ad quam tamen intelligens & libera creatura potissimum nata est.

§. II.

Etenim homo, quamdiu in hac vita versatur & spiritualis ejus pars corruptibilis corporis inhærens vinculis aggravatur, nunquam ad integram divinæ imaginis restitutionem, seu summæ felicitatis apicem pervenire poterit, eo quod radix nostri universalis & hæreditarii mali insolens & superba philautia & obedientiæ ordini divino præstandæ defectus pravis turbidisque cupiditatibus comitatus usque ad mortem animis inhæret, adeo ut ad perennem unionem cum Deo, a qua salus nostra unice pendet, impetrandam maximo sit impedimento. Quapropter aliud adhuc efficacius medium & remedium investigari debet, quod supra humanam rationem positum, in theologia naturali non satis fundatum est.

§. III.

Sapientissimus Deus illud, quod naturalem humanæ rationis

rationis facultatem, ad summam nostram felicitatem obtinendam, exsuperat, revelatione supplere voluit, dum admirabili & extraordinario plane modo sanctis & piis mentibus mysteria revelavit, dogmata scilicet, sive media accommodatissima summæ nostræ felicitatis, sola fide apprehendenda.

§. IV.

Ad fidei mysteria præcipue pertinet, quod divina essentia cum humana purissima in Christo natura materno in utero unita sit, & hac ratione substantiale Dei ipsius verbum, in carne manifestatum, unicus noster servator & redemtor factus fuerit, dum perfectissimam pro nobis obedientiam, quam nullus præstare potuit, præstitit, patrem per mortem conciliavit, & resurrectione pariter atque adscensu in cœlum a morte æterna nos liberavit, imo perfectam nobis unionem & amicitiam cum Deo comparavit & restituit: siquidem æterno Dei decreto omnium nostrorum malorum universalis & efficacissima medicina in sanguine & morte Christi erat reposita.

§. V.

Præterea, hic Deus homo innumeris miraculis divinam naturam cum humana conjunctam esse demonstravit, & doctrina perfectissima, vita integerrima, & exemplo nos docuit, qua via tuto ad æternæ felicitatis portum pervenire possimus.

§. VI.

Ad mysterium quoque fidei pertinet animæ nostræ essentia & operatio in æternum duratura, ejusdemque cum corpore nostro resuscitato, longe subtiliori, simpliciori, nullisque mutationibus obnoxio & præstantiori, sensuum acumine prædito unio; qua mediante non amplius in speculo, sed a facie ad faciem Deum intuebimur.

§. VII.

Characteres divinæ revelationis sunt, si mysteria lumini rationis & naturæ non contradicunt, sive sunt contraria; utpote principia rationis & revelationis unum eundemque auctorem Deum agnoscunt, sed potius ad exaltandam humanam rationem & ad perfectiorem Numinis divini cognitionem ejusque gloriam manifestandam directa sunt.

Scholion.

Quamvis, quæ sola revelatione cognoscuntur, captum humanum exsuperent; attamen ex parte secundum aliarum rerum, experientia & ratione jam cognitarum, analogiam concipi possunt. Ita Deus dicitur pater luminum, item lumen in loco inaccessibili habitans: per lumen autem gratia & veritas subintelligitur. Christus appellatur splendor patris, lumen a lumine, lumen mundi, verbum Dei: Spiritus sanctus paracletus, splendor luminis æterni & radius gloriæ suæ, *Sap. lib. cap. VII.* ejusque actio ignis elementaris symbolo adumbratur, quo mentes illuminantur, tenebræ & errores, qui nil nisi confusiones rerum sunt, dispelluntur & cunctæ res creatæ vitam, vigorem, nutritionem suam accipiunt. Quinimo ipsa sacrosancta trinitas a viris nonnullis piis & theologis analogia sive similitudine explicatur per solem, qui fons luminis est, a quo exeunt radii luminosi, in quibus calor & vis animans vivifica residet; siquidem hæ tres distinctæ relationes, unius essentiæ sunt. Neque resurrectio corporis mortui adeo rationi repugnat. Sicuti enim ex semine in terra putrefacto planta vel arbor producitur, imo ipse homo, qui corpore & anima constat, quasi ex puncto seminis parentum progignitur; ita multo minus ob veritatem promissi, quia Deus ipsa veritas est, & ob unionem cum Christo per fidem & amorem dubitare licet, corpus nostrum, omnipotente virtute ejus, longe perfectius esse resurrecturum, ut anima eo vestita summo cum gaudio, videndo & audiendo ineffabilia, majorem felicitatem consequatur, gloriamque Dei melius amplificare possit.

§. VIII.

Ex hisce igitur satis liquido patet, quam magna & inenarrabilia immensi erga lapsum genus humanum amoris & gratiæ divinæ in verbo revelato recondita sint beneficia, humanæ rationi sibi relictæ incomprehensibilia. Christus enim, tanquam unicus salutis nostræ princeps universi sacri codicis scopus, finis & centrum est, de cujus persona, adventu in carnem, officio, miraculis & meritis omnes prophetæ & apostoli testantur, cujus saluberrimas doctrinas ibi contentas etiam religionis christianæ adversarii, ut Gentiles, Mahomedani & Judæi reprobare nequeunt. Moses Maymonides, medicus Arabs, princeps Rabbinorum, quem & nostri ob scripta in Talmudem magni faciunt, expresse in *libro aphorismor. suorum p. 620.* Mosen & Christum summos omnium hominum doctores appellat.

§. IX.

Quantum vero solatii & suavissimæ in animo quietis in divini verbi efficacia contineatur, nemo facile rectius adsequitur & reapse experitur, quam qui intime imperfectionem profundamque suam miseriam agnoscit & prævia invocatione divini auxilii seriaque attentione illud ipsum audit, legit, & subinde meditatur. Nam certe in hoc mundo nihil reperitur, quod animum variis desideriis turbidum quietiorem reddere, atque majori gaudio & voluptate perfundere possit, quam unio intima cum Deo per efficaciam verbi divini fide & obsequio voluntatis divinæ peracta, quæ unio sic dicta mystica unicum & firmum beatæ nostræ vitæ fundamentum est.

CAPUT XXIII.

De sanitate corporis tuenda ad sanitatem mentis adjuvandam necessaria.

§. I.

Animæ nostræ, qua sapimus, decernimus, & cognoscimus, sedem ac operationes esse in cerebro organisque sensoriis bene constitutis, experientia satis abundeque confirmat: siquidem, si hoc ipsum cum sensoriis turbatum ac præter naturam adfectum est, percipiendi & cognoscendi vires magnam inde perturbationem & læsionem accipiunt.

Scholion.

Antiquiores etiam id ipsum sua jam ætate statuerunt; Medicorum parens Hippocrates in *lib. de morbo sacro* optime scribit: *cerebro sapimus maxime & intelligimus & videmus & audimus & cognoscimus turpia & honesta, mala & bona, &, quando illud in statu naturali est, tum sapit. Insanimus vero, si minus temperatum & præter consuetudinem patitur.* Neque Platonici veriti sunt cerebrum animæ nostræ habitaculum nominare & sedem sapientiæ, unde intelligitur, cur finxerint veteres, Palladem sapientiæ & armorum deam ex Jovis cerebro prosiluisse.

§. II.

Recte itaque conſtituto beneque ſe habente animæ rationalis inſtrumento cerebro, omnes illius functiones integre & rite ſuccedunt. Sanum autem dicimus cerebrum, ſi æquabili & moderato temperati ſanguinis ac lymphæ adfluxu fovetur & vigoratur, a quo tenuiſſimi ac puriſſimi fluidi, cerebri ac nervorum, quod ſpirituum animalium nomine venire ſolet, dependet ſecretio, cum quo ſpiritu animali ſubtiliſſimo materiali & ſenſitivo anima noſtra ſpiritualis præcipuam in operationibus ſuis harmoniam, conſymbolismum atque commercium habet; ſed cum hac de re cap. XVII. jam facta ſit mentio, nolumus hic eſſe prolixiores.

§. III.

Quandocunque igitur vitium aut labes, ſive ſit hæreditaria ſive adſcititia, in ipſa cerebri compage & conformatione hæret, vel ſanguis intemperatus irregulari motu vel majore mole ad ipſum fertur, mox functionum mentis & ſenſationum confuſionem & perturbationem ſequi conſtanti obſervatione edocemur.

§. IV.

Quum igitur inter ſanguinis per cerebrum circulum & ſenſualium perceptiones ac intelligentiam tam inſignis, licet explicatu difficilis, ſit conſenſio & harmonia conſtituta, nemo ſane rectius & diſtinctius in tam plurimis differentibus in artis exercitio frequenter obviis animi morbis eam perſpicit, quam medicus rationalis peritus & in obſervando accuratus. Ex quo elucet, quanta ſit artis medicæ in philoſophia præſtantia, quæ ſimul cum corpore ſano ſanam mentem ad cognoſcendum Deum conſervat & perficit.

Scholion.

Antiquiſſimus Arabum medicus MOSES MAYMONIDES ſtatim in principio cap. de tuenda ſanitate hæc tradit: *quum vita & ſanitas permultum ad cultum & cognitionem Dei conferunt, homo autem ægrotans opera divina rite conſiderare nequit; hinc neceſſe eſt, ut ea ſedulo evitet, quæ corpori detrimento ſunt, ea vero ſectetur, quæ corpus ſanum conſervant & roborant.* CARTESIUS diſſert. de method. Sect. §. 2. ſcribit: *animus adeo a temperamento & organorum corporis diſpoſitione pendet, ut ſi ratio aliqua poſſit inveniri, quæ homines ſapientiores & ingenioſiores reddat, quam hactenus fuerunt, credo in medicina illam quæri debere.*

§. V.

Prius vero quam de ſanitate corporis tuenda, mentis ſanæ conſervatrice, quædam tradamus præcepta, e re noſtra eſſe putamus, de rectæ valetudinis ſtatu quædam præmittere. Sanitas, ex noſtra ſententia, eſt vigor omnium corporis & animi functionum a libero & æquabili progreſſivo fluidorum, juſta quantitate & temperie gaudentium; motu dependens: quo præſente, mentis facultates & ſenſus recte ſe habent, vigent vires, digeſtio alimentorum, excretiones, ſecretiones, cum nutritione rite procedunt.

§. VI.

Sanguis, qui vitæ & ſanitatis materialis cauſſa eſt, debita mole & temperata mixtione & proportione partium aquearum, oleoſarum, terreſtrium, aëreo-æthereo-elaſticarum conſtitutus ſit neceſſe eſt, ut libera & æquabilis circulatio perficiatur, & nutritio ac vires, quæ a fluido ſanguinis & nervorum maxima ex parte dependent, conſerventur.

§. VII.

Perſpecta jam ſanitatis genuina eſſentia & ratione, nunc ad ea progredimur, quæ ad bene temperatum ſanguinem, ejuſque motum æquabilem conſervandum faciunt, inter quæ primum locum ſibi vendicat fluidum aëreo-æthereum, mobiliſſimæ & elaſticæ indolis, quod partim cum alimentis, partim mediante reſpiratione, in ſuccos vitales ſuſcipitur. Hoc ſi purum, ſerenum & temperatum exiſtit, ſanitati conſervandæ quam maxime convenit: inde enim partes ſolidæ & fluidæ ſuum vigorem, tonum & robur ſortiuntur: cum e contrario omnis aer intemperatus, præſertim exceſſive calidus aut humidus diuturnus ab inordinata ventorum & tempeſtatum conſtitutione dependens, omnem œconomiam motuum vitalium turbando, multas epidemice graſſantes paſſiones infert. Nihil magis autem hominis ſanitati eſt inimicum, quam crebrior & ſubita aeris intemperati mutatio. Inde enim ſolidarum partium tonus naturalis, inprimis cutis, ceu univerſalis corporis emunctorii, mirifice labefactatur, & ſaluberrima tranſpiratio, qua inutiles partes e corpore eliminantur, intercipitur, unde multorum morborum ponuntur fundamenta.

Scholion.

Ex hiſce jam dictis patet ratio, cur vere & autumno, præſertim menſibus Martio, Aprili, Octobri & Novembri, homines ægrotent citius & frequentius, quam menſibus Maio, Junio, & Auguſto, quia in his aer eſt ſerenior & conſtantior, in illis vero humidus, frigidus & ſubito mutabilis, & cur oriente ſole, quo aer movetur, tenuatur & claret, quam occidente ſit ſalubrior. Fluida enim, item ſpiritus, & vires qualitatem aeris circumfuſi ordinario ſequuntur: quod ſenes & imbecilles maxime experiuntur.

§. VIII.

Quantum aer ad ingeniorum & mentis actiones conferat, veteribus jam cognitum fuiſſe ſcripta illorum teſtantur. Sic HORATIUS Satyr. II. *Boeotum in craſſo jurares aëre natum* ſcribit, quia Boeoti ob aeris impuritatem craſſis quoque ingeniis fuerunt prædit: hinc abiit in proverbium *ingenium Boeoticum.* CICERO lib. de fato prodidit, *tenue Athenis cœlum acutiores Atticos feciſſe, craſſum autem pingues Thebanos & valentes.* Et Libertus FROMUNDUS Meteor. L. IV. c. VIII. art. 2. *in inſulis Flandricis, quæ vulgo Azores nominantur, obſervavit, auſtro ſpirante homines manifeſte moroſiſſimos ambulare, pueros triſtes & lugubres deſidere domi, nec ſolemnes amplius ludis aut coitus apparere in plateis, qui borea reflante ſtatim ad alacritatem redeunt & in publicum refunduntur.* Et quiſque in ſe ipſo ſentiet, aere puriore, ſubtiliore & temperatiore exiſtente, alacriores mentis ſuæ eſſe actiones.

§. IX.

Tranſgredimur jam ad alterum integritatis corporis ſubſidium, quod ſunt alimenta & potulenta, quorum tanta vis eſt, ut recte uſurpata ſanitatem ſuffulciant atque ſuſtentent, minus vero talia deſtruant atque invertant. Plures enim ac graviſſimi morbi & mors præmatura, teſte experientia, a luxurioſa vita oriuntur: cum e contrario antiquioris ævi philoſophi, quos inter PLATO & SOCRATES eminent, ſimplici victu ac tenui, conſenuerunt: inſigni documento, quantum ſimplex & circumciſus victus in vita proroganda efficere poſſit.

§. X.

Primo igitur quiſque, qui ſanitatem diuturnam ſibi optat, ſimplici victu utatur, neque nimium ſe cibis infarciat, ſed proportione debita, ratione virium motuſque

tuique corporis victus rationem inſtituat. Nimia enim voracitate & multorum ciborum varietate craſſus & minus fluxilis multisque impuris particulis ſanguis imbutus ingeneratur; quo minus ſimpliciſſimum & puriſſimum fluidum nerveum ſeparari poſſit, quod tamen ad corporis vires, ſenſitivas perceptiones & motrices, multum contribuit.

Scholion.

Jam ſupra citatus MAYMONIDES in parte I. Hilches Deos. *cap. IV.* ait: *cave, ne nimium ſatieris cibis: nam ſi quis etiam ſaluberrima comedat, minime ſanus eſſe poteſt.* Et SANCTORIUS lib. aph. 3. *ſi ſciveris quotidie, quantum cibi tibi conveniat, ſcias vitam diutiſſime conſervare.* Et eodem lib. aph. 37. *magis homo gravatur ab octo libris ciborum ſemel in die ingeſtorum, quam a decem, tribus vicibus, una die adſumtis.* TULLIUS Tuſcul. *V.* Platónicam cœnam laudat, *quia non ſolum in præſenti, ſed & poſtero die jucunda ſuit.* THEOPHRASTUS lib. V. Phil. *Multum edere & carnibus veſci, rationis & conſilii uſum adimit, animoſque efficit tardiores, & eos immani quadam dementia ac ſtultitia complet.*

§. XI.

Non ſolum autem modus in cibis, ſed & eſculentorum ſalubritas plurimum ad ſanitatem confert: ſalubres autem cibos eos eſſe judico, qui maximam cum ſanguine noſtro & lympha nutritia habent convenientiam. Inter quos maxime refero juſcula & carnes juniorum animantium tam fluviatilium, quam volatilium ac aliorum quatrupedum, quæ coctione cum aqua gelatinam præbent. Neque minus ſuccus ille ex alimentis digeſtis extractus, temperatus & dulcis, quem lac vocare ſolemus, qui ex partibus oleoſis, aqueis & terreſtribus conſtat, hiſce annumerari meretur. Cujus generis etiam ex animantium regno ſunt ova recentia ac mollia, quæ optime & celeriter nutriunt. Vegetabile quoque regnum in hunc finem largitur ſemina temperata, quæ ſucco lactiformi turgent, atque ad vitales humores ſuſtentandos & nutritionem perficiendam ſunt accommodatiſſima, quorſum omnis generis frumenta, avena, hordeum, triticum, ſecale &c. pertinent, ex quorum farina, mediante fermentatione, ſaluberrimus conficitur panis, quo unice vita & ſanitas conſervari poteſt.

§. XII.

Minus ſalubria eſculenta e contrario æſtimantur, quæ parum vel fere nullam cum humoribus noſtris temperatis convenientiam alunt, quorſum maxime ſpectant, carnes duriores veterum animalium, piſces marini, nimis ſalita, acida, aromatica, auſtera nimisque pinguia & dulcia, item olera & legumina flatulenta. Quantum autem ab ipſis ciborum generibus & corporis & animæ actiones lædantur, jam a veteribus fuit obſervatum.

§. XIII.

Hanc ob cauſſam Pythagoræi ad philoſophiam & ſcientias celerius apprehendendas omnia eſculenta, quæ copioſum, craſſum & vaporoſum ſanguinem generant, & flatus in prima regione excitant, quia æqualem ſanguinis ad caput motum perturbant, ſuis diſcipulis interdixerunt. Et ſæpe citatus MAYMONIDES *cit. l.* maxime ferarum ætate grandiorum carnes & piſces nimis ſalitos, cibos fœtorem ſpargentes, caſeum vetuſtum, ova dura, panem hordeaceum, nimis acidos & immaturos fructus, fabas & lentes damnat.

§. XIV.

Præter hæc, quum potulentorum in tuenda humani corporis integritate magna quoque ſit utilitas atque neceſſitas; de iis etiam dicere oportet. Omnium optime & antiquitate & ſalubritate maxime ſeſe commendat aqua pura & levior: conſtat enim, aquæ potatores, ſaniores & longæviores fuiſſe cæteris, qui cereviſiis uſi ſunt. Nitidos & firmiores dentes habent, bene appetunt, oculorum aciem ſenſuumque vigorem integrum ſervant, & mente pariter ac corpore præ aliis ſunt alacriores. Nam profecto in elemento hoc ſimpliciſſimo divina providentia ad conſervationem ſanitatis, morbosque avertendos & tollendos magnum beneficium recondidit, adeo, ut ejus tam frigidus quam calidus potus omnes aliorum remediorum vires in medendo exſuperet, fluiditatem humorum, qui perenni progreſſivo motu agitantur, concilier, tenuiſſimosque meatus, per quos utilium ſuccorum ſecretiones & inutilium excretiones fieri debent, ex voto patulos ſervet. Qua de re legi poteſt diſſertatio noſtra *de aqua medicina univerſali*, quæ in exteris etiam regionibus recuſa proſtat. Accedit, quod aquæ puræ potus fluidum cerebri & nervorum, quo mediante ſenſuum mentisque functiones peraguntur, longe purius longeque agilius reddat; unde aquæ potatores, & qui modice vino utuntur, iis omnino ſunt ingenioſiores, qui cereviſias raro temperatas pro potu ordinario habent.

§. XV.

In vino quoque divina providentia ſummum ſanitatis tam mentis quam corporis beneficium repoſuit: nam illud propter ſubtilem ſpirituoſam ſubſtantiam vires præſentes conſervat, amiſſas reſtituit, ingenium acuit, & digeſtionem promovendo, inteſtinorum flatus, qui valde functiones animales turbare ſolent, egregie diſcutit: quo nomine etiam litterarum cultoribus magno eſt auxilio; modo purum ſit, temperate ſpirituoſum & modice ſumatur.

Scholion.

ORIBASIUS *vinum optimum medicamentum mentis* nominavit, & PLATO in Phaedon. *ingenioſi*, inquit, *& poetæ omni tempore vini uſum maximi fecerunt.*

§. XVI.

Quam ſalutaris vero vini optimi & moderate ſumti uſus eſt, tam pernicioſus contra & mentis & corporis functionibus redditur, ſi immodice & plenis poculis hauriatur.

Scholion.

Belle ait STHENELEUS poeta, Athenæo *teſte: ſapientes ipſos ad amentiam impellit vinum.* Et HIPPOCRATES lib. de flat. *per ebrietatem, aucto derepente ſanguine, animi functiones ejusque intellectus concidunt.* Et GALENUS: *vinum immoderate ſumtum celerrime ad caput fertur, illud & mentem lædit: nam in capite ſapientia ipſa ſita eſt, & ea animæ pars, quæ ratiocinatur.*

§. XVII.

Porro ad ſanitatem tuendam vireſque animi & corporis conſervandas motus atque exercitatio plurimum confert: cujus beneficio fluidorum circuitus cum ſaluberrima tranſpiratione egregie promovetur, appetentia mox excitatur, & majori ſanguinis ac fluidi nervei ad primam regionem adfluxu alimentorum quoque digeſtio optime adjuvatur, ut poſtea vires tam corporis quam animi inſigne capiant incrementum.

Scholion.

Veterum tam philoſophorum, quam medicorum qui evolvit ſcripta, otii nimii noxam & motus egregium uſum jam notatum inveniet. Sic PLATO ait: *corporum habitus otio & torpore corrumpitur; exercitiis autem & motu plurimum conſervatur.* PLINIUS lib. I. ep. VII. inſerit: *mirum eſt, quod anima agitatione corporis excitetur.* Egregium quoque dictum eſt SENECÆ lib. de tranquillit. animi cum ſcribit: *animus eorum, qui in aperto aëre ambulant, attollitur.* CELSUS dicit: *ignavia corpus hebetat, labor firmat: illa maturam ſenectutem, hic longam adoleſcentiam facit.* Et PLOTINUS lib. I. de tuenda valetud. motum his verbis commendat: *ſtomachus motu, quo calor ineſt, ad appetitum excitatur, & mens ad cognitionem rerum occultarum & mirabilium*

cele-

celerior & acutior redditur. HIPPOCRATES Epid. VI. sect. IV. *labor articulis & carnibus cibus est: somnus visceribus.* Et GALENUS in hunc locum ita commentatur: *labor sive exercitatio articulisque masculisque veluti cibus est, augentur enim & roborantur exercitationibus non secus ac cibis. Somnus autem visceribus etiam veluti cibus est, quia, calore intercedente, alimenti coctio melius fit, tuncque viscera nutriuntur.*

§. XVIII.

Quamvis vero variæ sint motionum species, quarum aliæ lenissimæ, aliæ vehementiores, & aliæ demum medii generis appellari possunt: litteratis tamen, qui plerumque ventriculi quadam imbecillitate præ ceteris laborant, deambulatio ac vocis claræ exercitatio inprimis prosunt. Notanda de hac motionis specie sunt verba PLUTARCHI: *usus*, inquit, *sermonis, voce pronunciati, quotidianus mirum dictu quam utile sit genus exercitationis non ad sanitatem duntaxat, sed & ad vires, non quidem athleticas, aut qua carnes augent, sed quia principibus corporis membris, penes quæ vitæ potissimum facultas est, naturale robur ingenerat.* Et AETIUS Sermon. III. c. V. scribit: *vox egregie stomacho laborantibus & acidum eructantibus convenit.* HIPPOCRATES Epidem. lib. VI. sect. IV. ait: *deambulationes matutinæ extenuant, & quæ circa caput sunt, levia, agilia & promta efficiunt alvumque solvunt.*

§. XIX.

Ille autem motus potissimum saluberrimus est, qui aliquot horas ante cibum instituitur: siquidem inde appetentia excitatur, & in ventriculum, cibis repletum, major sanguinis copia ad meliorem concoctionem influit. Ecoutrario vehementer nocet omnis fortior statim post prandium suscepta exercitatio, quoniam inde citius, quam par est, cibi e ventriculo ejiciuntur, & male digesti flatulentas intestinorum distensiones cum multis aliis incommodis producunt. Maxime autem vectura, statim post cibum instituta, æqualis succorum ex ventriculo ad intestina descensus turbatur, acidi & pingues ex duodeno ad veotriculum regurgitant, & ructus aliasque molestias efficiunt. Præstat itaque motum in aliquot horas post prandium differre. Neque etiam convenit, statim post motum corporis fortiorem, cibum adsumere, sed quiescendum minimum vel ad horam, vel ejus dimidium.

§. XX.

Cæterum, somni & vigiliarum conveniens quoque proportio ad sanitatis negotium a litteraris habenda est. Incredibilis profecto virtus, ad vires per vigilias nimiosque labores deperditas resarciendas, in somno latitat, si convenienter in loco spatioso, temperato nec vaporibus refetto capiatur: nimius vero, quo influxus fluidi subtilissimi in nervos valde retardatur, non modo capiti gravitatem & torporem, sed & omnibus corporis partibus languorem infert, agilitate menti pariter ac corpori detracta. Immodicæ quoque ac longius protractæ vigiliæ, quia fluidum cerebri, in quo vis sensitiva residet, consumunt, non modo vires corporis exhauriunt, sed & mentis functiones imminuunt.

§. XXI.

Maxime etiam omnium, qui sano sui corporis & animi statui rite consulere volunt, ad salutares excretiones, quarum principes sunt, transpiratio & fœcum alvinarum exclusio respicere debent, quibus aut valde imminutis aut nimiis, omnium functionum in toto corpore fit perturbario. Dependet vero transpirationis negotium præcipue a statu aëris, qui quo magis a temperie æquabili decedit, vel repente ex calido in humidum mutatur, eo etiam insalubrior & majori cura fugiendus est. Nam moderata & æquabili transpiratione, quæ vestibus, non facile mutandis, conservatur, multæ ægritudines averti possunt, præsertim si quis tenerioris & imbecillioris naturæ vel nimis provectæ est ætatis. Alvus diutius adstricta multa parit incommoda: intestina & stomachum inflat, capiti & ejus functionibus nocet, somnia tumultuosa excitat & gravitatem in toto corpore parit. Præstat autem semper convenientibus alimentis, pinguibus nempe, dulcibus & salitis, invicem comestis eandem apertam servare vel clystere aperire, quam purgantibus sollicitare, quæ frequentius usurpata totum intestinorum motum peristalticum pervertendo & flatus procreant, & alvi siccitatem post se relinquunt. Utilissime bene monet HIPPOCRATES lib. II. de morbis: *ubi alvus non libera morbum minatur, clysterem infundere, aut suppositaria apponere oportet.*

§. XXII.

Veneris quoque ad sanum ac vegetum corpus servandum habenda est ratio. Nam seminalis liquoris, qui flos boni sanguinis liquidique nervorum delibatissima pars est, immoderata excretio mentis æque ac corporis vires mirum in modum exhaurit. Quare rogatus PYTHAGORAS, quando celebrandus esset coitus? sapienter respondit: *tunc, quando te ipso vis infirmior fieri*; teste LAERTIO *in vita Pythagoræ.* Eamque ob rationem imbecillioribus, adolescentibus & qui provectioris sunt ætatis, item post graves corporis vel animi labores, post studiorum intemperantiam & vigilias &c. omni modo veneris usus est dissuadendus. Non inutilis tamen moderatus censeri debet, quia ex CELSI sententia nimia seminis retentio corpori torporem inducit, cum contra debita ejus emissio illud excitet & vires erigat potius, quam opprimat. Unde apposite GALENUS: *qui viribus pollent*, inquit, *a venere non dissolvuntur, sed contra juvantur.*

§. XXIII.

Maxime omnium vero animus tranquillus & nullis adfectuum fluctibus agitatus rectæ mentis & corporis valetudini plurimum prodest.

Scholion.

Summus ethnicorum philosophus PLATO ait: *fieri non potest, ut animus bene adfectus non corpus quoque vi sua optimum reddat. Quamdiu enim mens in se quieta est, nec adfectuum cupiditatumque fluctibus jactatur, non tantum veritatem clarius adsequi & secundum divinam animæ partem mores & actiones suas instituere poterit, sed etiam corpori & vitæ sanitatique melius præesse.* Et SOCRATES scribit: *adfectuum æqualitatem & temperantiam sectetur quivis, qui mentem vult & corpus sanum habere.* Hinc quoque *lib. Macrob. p.* 857. longævis annumerat philosophos, qui eruditione & ingenio præstantes fuerunt. Nam magna animi voluptas est, quæ ex litterarum studiis & ingenii præstantia capitur, & vires quoque corporis restaurat; quorsum etiam pertinet verus Dei cultus ac pietas, teste PAULO, ad omnia utilis.

§. XXIV.

Cæterum in philosophica & medica corporis & mentis consideratione non ultimum sibi vendicat locum hæc quæstio, num nimia mentis in studiis prosequendis contentio & applicatio ipsas corporis vires imminuere possit? Equidem adseveranter adfirmare nullus dubito, utique nimiam studiorum intemperaotiam, qua litteris addicti per dies & noctes libros legendo & meditando profundioribus mentis occupationibus indulgent, ipsa teste experientia, non modo corpus enervare, sed tardiorem quoque in eruditione progressum efficere; quoniam non vi, sed gradu nascitur eruditio. Nam quo magis anima in operando occupata est, eo plus fluidi tenuissimi in cerebro & nervis contenti detrahitur. Quinimo ii, qui litteris sese nimium mancipant, & cum impetu quasi studia prosequuntur, non modo inde corporis & animi virium decremenrum persentiunt, sed etiam in morbum litteratis familiarissimum, qui

passio-

paſſionis hypochondriacæ nomine venit, ſe præcipitant, cujus quo major gradus invaluit, eo major turbatio in rebus, quæ ab intellectu & ſana ratione pendent, percipitur.

§. XXV.

Ex hiſce omnibus breviter ſtrictimque adductis & accuratiori mentis lance trutinatis clarum ac evidens fit, præcipuum & unicum fere exoptatiſſimæ ſanæ & longæ vitæ fundamentum eſſe temperatum & æquabilem partium tam ſolidarum motricium, quam fluidarum ſtatum, qui juſto, moderato & quaſi in bilance poſito rerum non naturalium uſu, quibus quotidie homo eget, conſervatur; unde ſi quis iiſdem ſecundum proportionem ratione ætatis, ſtructuræ corporis, roboris, imbecillitatis virium & reliquarum circumſtantiarum recte uti valeret; ſperandum eſſet, ut diutiſſime vitam ſanam prorogaret.

§. XXVI.

Ut itaque deſideratiſſimum illud moderamen & medium obtineatur, opus eſt, ut omne nimium, ſive exceſſivum evitetur, quod etiam HIPPOCRATES naturæ humanæ inſenſiſſimum judicat, ſic ſect. II. aph. 51. *omnis*, inquit, *multitudo naturæ contraria eſt*; ſive ex medicamentorum ſive ex rerum non naturalium cenſu ſit: atque ideo etiam omnis ſubita & repentina mutatio periculoſa eſt, tutum vero, quod paulatim & ſucceſſive fit, præcipue vero aëris repentina mutatio vitanda, cum ab aëre magis, quam ab aliis rebus adficiamur. Dici enim vix poteſt, quam graves corporis paſſiones a mutatione ſubita ventorum, & inde orta aëris mox calidi, mox frigidi, mox humidi intemperie in corpus noſtrum redundent: quapropter etiam juxta HIPPOCRATEM ſect. I. aph. 50. *ex multo tempore conſueta, licet paulo in deterius vergant, non ſubito ſunt mutanda & inconſuetis utendum, quia minus illa moleſtare ſolent.*

§. XXVII.

Licet autem vita noſtra longæva & ſana, una cum animi corporiſque vigore, quo non datur pretioſius atque præſtantius, potiſſimum a nobis ipſis & convenienti rerum phyſicarum, quæ in noſtra poteſtate ſunt, uſu dependeat, pauciſſimi tamen hominum, etiam eruditorum, ſaluberrimis ſcientiæ diæteticæ præceptis imbutorum, reperiuntur, qui hoc ſibi perſuadent & eo reſpiciunt, ut ſui ipſius corporis medici evadant, ſicut hoc argumentum in diſſertatione *de medico ſui ipſius* fuſius olim perſecutus ſum. Et quum philoſophi etiam acutiores noſtro tempore illam doctrinam de animæ & corporis ſanitate penitus fere ex curſu ſuo philoſophico, cujus tamen præcipua pars eſt, excludant, hinc fieri proh dolor! obſervamus, paucos diu vivere, ſed ob inordinatum rerum, quæ ſanitatem & vitam adjuvant, uſum juſto citius ſuo & aliorum damno duram moriendi legem ſubire.

Scholion.

Jam ſuo tempore de hac veritate convictus COUS noſter lib. de natura ſtatim in principio hæc prodidit: *omnes homines artem medicam noſſe oportet. eſt enim res honeſta ac utilis ad vitam, & ex his maxime eos, qui eruditionis ac eloquentiæ cognitionem habent. Nam ſapientiæ cognitionem medicinæ ſororem & contubernalem eſſe putamus. Sapientia enim animam ab affectibus liberat, augeſcit autem intelligentia præſente ſanitate. Ubi habitus corporis ægrotat, nec mens ipſa claritatem habet ad virtutis meditationem.*

§. XXVIII.

Qui de ſaluberrimis diætæ regulis uberiorem cupit explicationem; adeat *Tom. I. part. II. medicinæ Syſtemat. rationalis*, qui præterito anno Pariſiis in Gallicam linguam tranſlatus eſt, item diſſertationes diæteticas in Batavia recuſas & alia mea opuſcula de diæta agentia, in Germanicam linguam converſa.

GODEF. GUIL. LEIBNITII

EPISTOLÆ DE REBUS PHILOSOPHICIS

ab anno CIↃIↃCXCIX. *ad me data.*

Nobiliſſime & Experientiſſime Vir Fautor Honoratiſſime.

DOctiſſimæ & judicii non minus, quam experientiæ Tuæ non vulgaris teſtes, diſſertationes Tuæ adhuc pretioſiores & addita ad me humaniſſima epiſtola fecerunt, ut utroque nomine gratias Tibi agam debeamque, vellem & referre poſſe. Mihi videris de mechaniſmo naturæ judicare rectiſſime, & mea quoque ſemper fuit ſententia, omnia in corporibus fieri mechanice, etſi non ſemper diſtincte explicare poſſimus ſingulos mechaniſmos: ipſa vero principia mechaniſmi generalia ex altiore fonte profluere, quod Tibi quoque, ni fallor, probatur. Quantum etiam capio de controverſia inter Dn. STURMIUM & me rectiſſime judicas, & ſubſtantialitatem maſſæ corporeæ optime collocas in vi extenſa, hoc eſt, ut interpretor, per locum diffuſa, ſeu partibili. Tecum etiam ſentio, id quod paſſivum eſt, nunquam ſolum reperiri, aut per ſe ſubſiſtere. Pulchre autem notas in mere paſſivo nullam eſſe motus recipiendi retinendique habilitatem: &, adempta rebus vi agendi, non poſſe eas a divina ſubſtantia diſtingui, incidique in Spinoſiſmum. Viciſſim nullam dari creaturam mere activam, eo etiam Tecum inclino, ut non humano tantum corpori, ſed & aliis corporibus organicis animam immaterialem, aut aliquid analogum animæ tribuam: hoc unum tantum addens: videri omnem ſubſtantiam inextenſam, ſeu ſimplicem ortus & interitus

De Philoſophandi ratione. (G) phyſici

Ad illuſtrationem hujus epiſtolæ ſcitu quædam neceſſaria adjicere lubet. Perilluſtris philoſophus LEIBNITIUS *anno* CIↃ IↃCXCVIII. *cum Cl. phyſico & mathematico* STURMIO, *Profeſſore Altorfino, incidit in controverſiam, qui cum magno illo Anglo* BOYLE *naturam per mechaniſmum rerum explicavit, & diſſertationem hinc* de idolo naturæ ex chriſtianorum animis deturbando *edidit. Eodem ſcripto idem* STURMIUS *cum* CARTESIO *adſerebat corpora eſſe materiam, quæ mere ſe habeat paſſive, omni vi movente deſtitutam, hanc vero immediate a Deo ipſi communicari, adeo, ut ipſe infinita ſua virtute materiam ubique actuet, moveat & per ipſam in univerſo operetur. Hancee ſententiam incomparabilis noſter* LEIBNITIUS *in* Act. Erudit. Lipſienſ. Anno CIↃIↃCXCVIII. menſ. Sept. *variis argumentis, quæ ibi legi poſſunt, aggreſſus eſt. Hac cum generentur, meam quoque hac de re mentem in diſſertatione,* de natura morborum medicatrice mechanica *anno* CIↃIↃCXCIX. *ſtatim in præfatione expoſui, ad quam etiam Illuſtris* LEIBNITIUS *in hac epiſtola reſpicit. Cum autem hæc diſſertatio non in omnium manibus ſit, placet verba huc tranſcribere, quæ ſic ſe habent: Non vereor adſirmare longe veriſimiliorem magiſque pietati congruam apparere illorum ſententiam, qui Deum ab immediata creaturarum actione & opera-*

physici expertem esse, nec nisi creatione oriri vel annihilatione destrui posse. Nec mirum cuiquam videri debet, animabus i. e. veris atomis tribui, quod Democritici suis atomis materialibus adscribunt. Quin verisimile arbitror, non tantum animam, sed & animal interitus expers: nec aliud esse mortem, quam involutionem diminutivam, quemadmodum generationem esse evolutionem augmentativam, jam multis viris doctis placet. Quamquam de spiritibus sive mentibus nihil hic pronunciare ausim, quoniam legibus sublimioribus reguntur, & cum Deo societatem quandam constituunt, in qua semper personam suam tuentur. Quomodo autem Deus id conciliet cum revolutionibus universi, humana ratio definire nequit. Nempe animæ semper manent substantiæ, mentes vero semper personæ: illæ se semper accommodant divino mechanismo, hæ semper divino moralismo, ut verbo, a Te eleganter adhibito, utar. Optarem jam viros præclaros in mechanismo naturæ explicando paulatim progredi longius & dare operam non quidem ut, more CARTESIANORUM, omnia statim per saltum ad prima principia, magnitudinem, figuram & motum reducant, quod fieri a nobis nequit, sed ut per gradus revocent composita ad simplicia & principiis propiora. Sic iridem bene explicamus, si quædam circa lucem & colores inexplicata adsumamus: ita, sup-

operatione secludunt atque distinguunt. Enim vero mere passivum est ens hoc, quod nihil efficit, nullam virtutem existendi, durandi propriam habet & tale revera est nihil, abstractum tantum est in ipsa mente, non autem separatum extra mentem, i. e. realem involuit existentiam. Equidem non ignarus sum, sententiæ hujus patronos materiæ motum recipiendi habilitatem ac dispositionem, qua apta hinc reddatur, jam non simplicem, sed infinite variantes motus efficere, adsignare. Quando autem animo exactius hæc nobiscum pervolvimus, nullum passivum videtur aliquid retinere vel recipere posse, sed requiritur semper quadam vis recipiens & retinens, alias, si hæc non adest, nulla realis virium impressarum retentio esse poterit, sed ad quamcunque externam vim dissipari debet ista habilitas sive forma, figura, magnitudo, dispositio partium, adeoque ut necessum habeamus statuere, in corporibus vim quandam realem activam ipsis propriam, quæ non tantum recepit, sed & retinuit voluntatem creatoris in primordio creationis, juxta quam adhuc agunt corpora. Nisi enim creaturæ haberent vim propriam agendi adeoque activam, nam vis tantum passiva non est aliquid reale, certissime consequeretur, Deum & creaturas non esse entia distincta, ad minimum quoad actus realitatem & operationes. Neque mea mente perspicere possum, quomodo sufficienter hujus sententiæ adsecla a Spinosismo se purgare ac liberare & religionem salvare velint. Nostra autem hæc est inconcussa veritatis sententia, Deum infinitæ virtutis extra suam essentiam, ex suis tamen viribus produxisse universum omniaque corpora, i. e. vires finitas, limitatas, activas, extensas tamen, cum corpora, mea sententia, nihil aliud sint, quam vires extensæ reales. Ex quo consequitur, vim creaturarum sive corporibus concreatam intrinsecam & propriam, minime divinam essentialem dici debere; quod si autem non esset concreata & creaturis propria, sed divina immediata; utique necesse est consequi, omnium corporum actiones esse immediatas Dei. Quis autem vellet dicere, quando bestia lædit hominem, quando perverso ordine fœtus in utero formatur a phantasia matris esse hæc actionem Dei, vel etiam minus pium & rationi conveniens esset, statuere phantasiam matris, opera, quæ Deus ipse infinita sua virtute efficit, invertendi potentia gaudere, cum perspicuum sit, firmiori impressione materna fœtum in utero sæpius mancum & mutilum efformari. Largimur lubentissime, quod corpora effectum producant finitum, & ad vim ipsis concreatam finitam concurrere debeat universalis impulsus, qui faciat, ne otientur creaturæ, sed ut perpetua & omnipotenti excitatione corpora in perpetua actione & nisu ad agendum consistant, non aliter ac ad nostras cogitationes, ita sunt actus mentis ex sua intrinseca finita virtute provenientes (utpote Deus non est, qui in nobis cogitat & vult, sed potius mens nostra propriam virtutem excogitandi habet) universali vi & impulsu opus est, sine quo nec actualem cogitationem formare possumus. Brevibus: universalis ille Dei impulsus non ipse agit omnia, sed ipse excitat corpora, ut juxta vires suas a Deo ubivis extenso impenetrabili concessas agant, inducit rebus non motum ipsum, sed necessitatem immutabilitatis ad motum, cujus motus principium tamen ipsis rebus non est mere externum, sed internum. De mechanismi vocabulo, quo BOYLE naturam corporis describit, sic sentio, quod nihil aliud sit, quam corporis operatio sive effectus, qui ex caussa physica sive semper necessario agente dependet. Ita v. g. ignis producit effectum, dum flammam profert in ligno, & illud comburit & in cineres vertit. Posita enim flamma & corpore resinoso apto, impossibile est, ut alius effectus, quam ille ipse ex necessitate causarum profluere possit: quando autem plures materiales causæ ita coordinatæ ac dispositæ sunt, ut effectus fluant, ideæ artificis, qui certum finem propositum habet, correspondentes, dicitur etiam mechanismus, sed perfectior, & a nonnullis organismus, quoniam in organicis corporibus existit. Ita in horologio, certa supposita constructione rotularum & applicato determinato pondere vel elasticitate, non potest alius effectus per naturam i. e. per necessitatem naturalem effici, quam ut intra horæ spatium tales pulsationes & vibrationes producantur, quo tale spatium index percurrat, id quod intendebat artifex. Opponitur itaque mechanismus, qui ex caussis mere necessariis, sive una eadem ratione agentibus agit, moralismo sive moralitati, ubi causa indifferens non harmonice & uno eodemque modo, sed diversis rationibus, id est libere vel agere vel non agere potest, sive plane diversum motum producere. Talis moralitas competit entibus seu substantiis spiritualibus, sicuti mechanismus corporeis. In mea enim potestate est & libertate movere corpus & ejus certa membra, vel non movere, resistere vel non resistere externis impressionibus. Spiritus itaque & anima nostra rationalis est libere agere, sive indifferentem habere vim ad agendum: corporis autem ex necessitate harmonice semper nimirum eadem ratione. Ubi tamen & hic statim monendum ducimus, causam quandam existere posse libere agentem, ubi tamen si agere incipiat, seu effectum producere in corpore, ille non nisi mechanicus, incompletus tamen ex parte causæ, sequatur. Ita si artifex horologium construit, caussa est libera, potest hoc facere vel non, si tamen agit, effectus non nisi mechanicus resultat, ita, ut omnes effectus in corporibus sint mechanici, quamvis caussam primam agentem interdum liberam & spiritualem habeant. Ita quando certo externo objecto movemur ad iram, anima rationalis ceu ens liberum hanc actionem recipere sive ei resistere potest, & tunc libere seu moraliter agit. Quando autem impressionem illam recipit, exoritur passio, quæ nomine venit iracundiæ, quæ in corpore effectus producit plane irregulares & quidem modo mechanico, dum nervorum fluidum in impetuosum & actuosum motum concitat, nec non spasmodicas contractiones in nervosarum ac musculosarum systemate circumquaque producit, a quibus postea variæ excretiones, diarrhœa, vomitiones, bilis adscensiones in os aliaque sæva symptomata dependent.

suppositâ gravitate & vi elastica, plurima olim explicui, etsi circa horum duorum caussas litigari adhuc queat. Sic laudo chemicos, reducentes plurima ad principia secundaria, modo illis certas adsignent notiones, nec ut fieri passim video, verbis vagis & speciosis nimium ludant. Certe observo & miror pene, quot auctores tot diversas vocabulis notiones tribui. Unde optarem aliquando oriri, qui uteretur solis verbis ex communi usu petitis, aut certe ante definitis. Quod nisi fiat, video ætiologiis inanibus tempus perdi, quod in observationibus & consequentiis inde ducendis rectius collocaretur. Te inter paucos video præclare in id eniti, ut intellecta dicas. Aliquando itaque a Te exspecto quædam rationalis medicinæ elementa non nimis insistentia intellectualibus ab usu artis remotis, ut fit apud medicos CARTESIANOS, nec nimis imaginationis ludibriis adfixa, ut fieri solet apud chemicos, sed, quæ caussas intelligibiles adferunt rerum sensibilium, ubi licet, aut ubi non licet, consequentias saltem utiles effectuum ducant ex iis, quæ sensu certa sunt, etsi nondum ad caussas reducta. Quodsi sic pergis, profecto efficies, ut Fridericiana nobis det academia, quod frustra ab aliis eruditus exspectat orbis. Id mihi non tantum, sed & Germaniæ erit gratissimum. Vale. Dabam Hannoveræ d. XXVII. Sept. clↄ Iↄcxcix.

deditissimus
GODEFREDUS GUILIELMUS LEIBNITIUS.

Vir Illustris atque Excellentissime,
Patrone summe colende.

EXoptatissimas Tuas literas summam judicii & eruditionis vim, nec minus prolixum in me adfectum ostendentes rectissime accepi. Quod vero his non protinus responsum officiosissime subjunxerim, id ne in malam partem interpreteris enixe rogo. Laborum enim copia, qua hactenus sub decanatu ob multas dissertationum inauguralium elaborationes pressus fui, quibus accesserunt meæ operationes practicæ & lectiones academicæ, vix me respirare passæ sunt: jam autem opere hoc exsolutus, nihil mihi charius priusque fuit, quam ut Tibi, Vir Summe & Eruditissime, persolvam decentissimas gratias, quod me tam eximio favore & tam gratiosissimo responso dignari volueris. Impense enim in eo gaudeo, quod levidenses meæ philosophicæ & medicæ lucubrationes Tibi placuerint, quibus adsensum atque adprobationem in Tuis subjungere volueris gratissimam. Illud unicum me adhuc in Tuis urget, quod scribas, animas semper manere substantias, mentes autem manere personas: item non tantum animam, sed & animal (procul dubio in individuo) esse interitus expers, quomodo nempe hæc probe concipienda & distinguenda inter se sint, scire aveo. Credidi semper nullum corpus, quatenus vi præditum est movente & mobili, interire posse, & interitum corporis nihil aliud esse, quam tantum ejus mutationem in mixtione, constructione & motu, & sic animal ceu individuum sive certum corpus perire, ut corpus autem sive substantiam permanere, ipsas mentes vero in individuo subsistere. An hæc cum Tuo conceptu, Vir Illustris, conveniant, gratiosissime me edocere velis. Reliqua omnia adjecta monita circa incrementum philosophiæ, ut appello, medicæ me magnopere delectarunt, utinam plures libero & attento animo non inhærerent aliorum sententiis, & observationibus accuratioribus & solidioribus, etiam in vulgaribus morbis, instaurare artem nostram saluberrimam allaborarent. Interim Te quam optime valere mihique porro favere totus desidero & exopto. Halæ dab. d. XVII. Nov. clↄIↄcxcix.

Nominis Tui,
Vir Illustris,
cultor perpetuus
FRIDERICUS HOFFMANNUS.

Vir Illustris atque Excellentissime,
Fautor plurimum colende.

VEniam mihi dabis, Vir illustris, quod hac peropportuna occasione, singulari Tuo in me favore atque benevolentia permotus has ad Te occupatissimum litteras mittam, atque simul de scribendis Ephemeridibus medicis aperiam consilium. Jam dum a quinque annis singulis diebus curiosius annotavi mercurii situm in barometro, item humiditates in hydroscopiis, & singulis quoque adjeci, obiter tamen, morbos grassantes, ut non tantum caussas mercurii motus in barometro, sed maxime morborum grassantium, qui sine dubio mutationi aëris & tempestatum debentur, perspicerem. Curiosum est, quod jam duos per menses, cum tepida nec non lenissima fuerit hiems, sub zephyro & austro, mercurius adscenderit, quæ observatio alio tempore fere fuit contraria. Strenue autem jam hoc anno in hisce observationibus, & quidem majori cura, communicatione non tantum cum practicis hujus urbis, sed & cum aliis facta, pergam, & singulis annis, qui morbi & cujus temperamenti ac ætatis personis familiares fuerint, ea, qua potest fieri, sollertia, boni publici caussa notabo. Credo enim fore hoc institutum laudatissimum, & ad promovendum artis medicæ incrementum utilissimum. In hoc enim mihi semper perplacuit Ramazzini labor susceptus, ad cujus ideam & præscriptum res componi poterit. Transmitto Tibi, Vir Illustris, schediasmata quædam levidensia, quæ si tempus fert, lectione ut dignari velis & maxime theologicum, est, quod obnixe oro. Maxime omnium vero a Te hoc beneficium paullo liberius exigo, &, si impetravero, gaudebo, ut nempe circa omnia judicium Tuum ingenue & libere exponere, me monere & corrigere velis. Vale, & ulterius amore ac favore me prosequere. Dabam Halæ d. XII. Mart. clↄIↄcc.

Nominis Tui,
Vir Illustris,
cultor perpetuus
FRIDERICUS HOFFMANNUS.

Vir Nobilissime & Experientissime,
Fautor honorande.

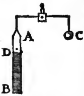
BInas Tuas litteras & adjuncta illis munera litteraria, quibus non me magis, quam rempublicam obstringere Tibi pergis, recte accepi & beneficium gratus prædico, vellem & mereri. Quod quæris de conservatione animarum, arbitror ego, omnem substantiam, quæ una vere est, seu monas & individuam esse & permanentem: massam autem corpoream non esse substantiam, sed substantias, ut grex vel exercitus. Gaudeo quoque a Te de ephemeridibus cogitari: non circa aeris tantum, sed & sanitatis humanæ statum, in quam plurimum aër potest. Utinam plures id agant & diversis locis; inde enim magnos polliceri fas erit progressus principi artium medicatrici. Ex adjuncto exemplo epistolæ meæ ad Cl. RAMAZZINUM videbis, quam horter eum, ut ingresso suo cursu præclaro pergat. Simul ipsi petenti cogitationes meas expono, cur aëris columna levior fiat pluvia imminente, & per serenitatem ingravescat, qua de re video esse ipsi cum doctissimo SCHELHAMMERO nostro non perfunctoriam disputationem. Idea christianæ religionis, una plagula comprehensa, quam transmittis, & de qua sententiam petis, mihi satis videtur accommodata & ad theologiam nostram & ad praxin pietatis. Mitto hac occasione oblata dissertationem, quam celeberrimus Jo. ANDREAS STISSERUS, medicus Helmstadiensis, ad me scripsit, ut medicos ad magis excolendam chemiam excitet. Quod superest vale & fave. Dabam Hannoveræ d. XVIII. April. clↄIↄcc.

deditissimus
G. G. LEIBNITIUS.

Celeberrimo & Experientiſſimo Viro
D. Bernardo Ramazzino
Godefredus Guilielmus Leibnitius.

S. P. D.

EX litteris Tuis gaudeo Te valere mihique favere atque illis, qui a me commendantur. Cum cogitationes meas, mechanicis fundamentis innixas, de cauſſa motus hydrargyri deſideres, ita vim earum paucis complector. Eſto tubus A B infra clauſus in B, aqua plenus erectus ex libræ extremo ſuſpenſus ac cum pondere oppoſito in æquilibrio conſtitutus. Ibi in aquæ ſuperficie natet cavum aliquod corpus D ex materia

gravi caſurum, ſi aqua intraret. Ponamus obturatum eſſe ejus foramen, ſed ita, ut paulatim aquæ pervium fiat; ergo ubi ea intraverit, deſcendet corpus D verſus fundum B. His poſitis durante deſcenſu corporis D ceſſaturum eſſe æquilibrium aio, deſcenſurumque pondus C ac totum tubum A B elevatum iri. Cujus rei ratio eſt manifeſta, quod quantum deſcendit D in tantum ab aqua tubo, libra non ſuſtinetur & eatenus non reſiſtit ponderi oppoſito. Compara jam pondus C cum hydrargyro, aquam tubi cum aëris columna, corpus natans D guttis pluviæ. Nempe cum guttæ tam grandes fiunt, ut amplius ab aëre non ſuſtineantur, deſcendereque incipiunt; tota columna aëris levior eſt, quam ante, mercuriumque in tubo ſuſpenſum ad priorem altitudinem non ſuſtinebit: itaque deſcendet non nihil mercurius. Contra ſereno aëre guttæ aquæ ita imminuuntur, & per aerem diſperguntur, ut per ſe deſcendere non poſſint, non magis quam partes lactis butyraceæ ante ſeparationem. Ita manifeſta videtur ſolutio nodi & ratio redditur paradoxi, cur ita ſerenus aër levior ſit pluvio. Nam & prævenit aliquantulum temporis hydrargyri deſcenſus pluviæ apud nos caſum, quia guttæ formari incipiunt, antequam ad nos pertingunt. Nondum Te cogitationem Ephemeridum medicarum depoſuiſſe gaudeo, arbitrorque etiam, cum nihil ſingulare occurrit, quod tamen raro fit, continuationem tamen mereri: quemadmodum novellas publicas legimus etiam hieme, & cum nulla ſunt bella aut memorabilia, vel ut hoc ipſum ſciamus, nihil mutationis contigiſſe. Ubi de morbis artificum ages, de quo argumento libellum ſcribis, non male addes mala metallariorum, qui in fodinis & fuſoriis officinis agunt. Notamus in noſtris foſſores, qui præſertim locis ſiccis in ſaxis frangendis ſunt occupati laborare, ut alii lapicidæ, aſthmatis genere, quod medici noſtri aſthma montanum, Germani Bergſucht nominant, qui vero in officinis occupantur, ubi plumbum funditur, ex fumu plumbi laborant obſtructionibus & torminibus, quod vocant Hutten-Katze, de quo morbi genere Stockhuſius, medicus Goslarienſis peculiarem librum edidit. Quædam hujuſmodi apud GEORGIUM AGRICOLAM, qui ipſe erat medicus reique metallariæ ſcientiſſimus, credo reperientur. Vale. Dabam Hannoveræ d. XVIII. Mart. clɔ Iɔcc.

Vir Illuſtris atque Excellentiſſime,
Patrone ſumme colende.

DIuturnum ſilentium, etiamſi minus mihi conveniat, tamen Tua, Vir Illuſtris, abſentia factum eſt, ne Hannoveram adhuc meas litteras mitterem. Nunc poſtquam ex itinere Te reducem factum intellexi, conſultum eſſe duxi, ut tum pro plane ſingulari honore atque adfectu, qui mihi, cum hic Halæ eſſes, obtigit, gratias iterarem, tum etiam ſignificarem officioſiſſime, eas, quas hactenus conſcripſi, ephemerides & obſervationes ſuperioris anni meteorologicas & medicas, nunc demum maturas ad prelum deprehendi, etiam Tua luce radiari poſſe perſuaſus ſum, cum Tuo conſilio eas maxime adornaverim. Hinc ni grave foret, magni Tui Nominis auſpicio, evulgare eas circa futuras nundinas Lipſienſes conſtitui, hoc ut audeam, velis benignius interpretari: ſpero quoque non ingratum fore orbi litterario, hunc, licet exiguæ molis, laborem. De ordine ac ſcribendi ratione, quam obſervavi, paucis Te erudiam. Egi in principio de ventorum generatione, natura, proprietatibus & effectibus tam in mercurium quam in corpora humana ſana æque ac morboſa: dein in fine obſervationes morborum epidemicorum addidi, ſingulis menſibus hic loci notatorum. De ſocietate noſtra Berolinenſi Regia nihil hactenus audivi, faxit Deus! ut inſtitutum hoc laudatiſſimum atque utiliſſimum, Te dirigente, auſpicatiſſimos ſortiatur progreſſus. Cæterum ſi circa tractatum a me edendum quædam monenda habes, velim ut de his me edoceas. Quod reliquum eſt, me Tuæ tutelæ de meliori commendo. Vale. Dabam Halæ d. XXX. Jan. clɔ Iɔcci.

Nominis Tui,
Vir Illuſtris,
cultor perpetuus
FRIDERICUS HOFFMANNUS.

Vir Nobiliſſime & Experientiſſime,
Fautor honoratiſſime.

GAudeo Te ex ſententia valere & mei benevole meminiſſe. Quod mihi deſtinas præclaras haud dubie Tuas meteorologicas obſervationes, ut ſolent paſſim facere amici amicis, tanquam publicum Tui erga me animi teſtimonium magis mihi honori duco, quam quæ ſolent a magnatibus proficiſci, qui aliorum narrationibus credere ſolent. Quanquam vereor, ne ipſa Tua erga me expromta humanitas judicio Tuo ſeveriori ſit fraudi. Notaverat GERICKIUS, ut quædam de hoc argumento adjiciam, barometro prævideri poſſe procellas: itaque ſæpe optaveram ſuaſeramque, ut experimentum ſumeretur in mari. Nunc tandem accepi in longinqua aliqua navigatione ſumtum eſſe & compertum ad duodecim circiter horas extendi prophetiam, quod tempus ſatis eſt, ut navis a ſcopulis aut ſyrtibus recedens aperto ſe credat mari, ſi portum attingere tam ſubito non poteſt, & ut præparet ſeſe contra vim tempeſtatis. Londini quidam eo nunc proceſſit, ut ſingulis quatuordecim diebus prædictionem ſtatus aëris ex barometro maxime & aliis indiciis publicet, admittetque ex quinque vicibus vix una ad ſummum contingere errorem. Hæc ut obtineres perutile foret, tametſi auctorem æquo ditiorem promiſſis putem. Quæ inter CAMERARIUM, RAMAZZINUM, SCHELHAMMERUM, clariſſimos viros acta ſunt de cauſſa, cur mercurius aëre pluviam minante deſcendat, mihi non ſatisfaciunt. Veram cauſſam experimento quodam mechanico illuſtro, Tibique ſi tanti putabis communicabo. Societas noſtra ſigillo ſuo mox parato ad Te paucoſque alios præſtantes viros mittet diploma receptionis. Nactus ab inventore phoſphorum mirificum & meo judicio aliis omnibus ſuperiorem: eſt enim inconſumtibilis & perpetuus, tantumque opus habet motu ad lucendum: hoc adhuc in arcanis habetur, putoque alia adhuc in eo latere non parum momenti, ſed ipſe diſtractus manum admovere non poſſum. Cogito totam rem ad Te perſcribere ſub ſilentii lege exſequendam, ſi Tibi vacet; proceſſus enim eſt non longus. Ita poterit aliquid pro Rege, Tuo potiſſimum auxilio, ſumtibus non Tuis adornari. Unum ſtipulari audeo, ut mecum viciſſim ſpiritus ignei confectionem communices ea notitia, non male uſuro. Hæc inventa puto, magni apud Regem ponderis fore tam in honorem ſocietatis, quam etiam in uſum Tuum, ſed facias, ut mature Tuam ſententiam intelligam: tempus

enim

enim urget, ut quamprimum manus operi phoſphori admoveatur. Vale & Fave. Dabam Brunſvigæ d. XVI. Febr. CIↃ IↃCCI.

deditiſſimus
G. G. LEIBNITIUS.

Vir Illuſtris atque Excellentiſſime
Fautor ætatem colende.

INſpiciendum Tibi offero libellum, quem non erubui illuſtri Tuo nomini nuncupare, rogoque ut in ſignum venerationis Tuæ ac grati animi pro ſingulari benevolentia accipias. Potuiſſent quidem in eo multa accuratiori ſtudio & prolixiore deductione agitari: at laborum onus eſt, quod impedivit, quo minus multis meditationibus vacarem. Eruditiſſimas de mercurii motu in barometro cogitationes ſerius, quam optarem, vidi, eo ſcilicet tempore, quo jam prelo excuſa eſſent, quæ ad hanc rem pertinent. Libentiſſime alioquin eaſdem tanquam maximæ utilitatis futuras ſubnectere voluiſſem. In hoc qualicunque labore, ſi quid obvenerit monendum, ſane me mirifice devincies, ſi candide & libere de ſingulis me commoneſeceris, ut in ſequentibus, ſic enim Deo volente conſtitui, univerſa recognoſcere, & admiſſas mendas emendare poſſim. Jam pauca tantum exemplaria exhibeo copiam facturus, ſi commodior mihi occaſio obtigerit. Cæterum obſtrictum me Tibi pro aliis Tui favoris documentis tum pro communicando phoſphoro perpetuo profiteor. Ita vale mihique favere perge. Dabam Halæ d. XXII. Febr. CIↃ IↃCCI.

nominis Tui
Vir Illuſtris
perpetuus cultor
FRIDERICUS HOFFMANNUS.

Nobiliſſime, ampliſſime & experientiſſime Vir
Fautor honoratiſſime.

MUltum me Tibi debere ſentio, quod adſectus erga me Tui & faventis animi, utrum non nimis judicii teſtimonium publicum & perenne exſtare volueris in pulcherrimi & utiliſſimi libri inſcriptione. Ita enim cenſeo, vix quicquam fieri poſſe proficuum jamque optandum, ut in regiis ditionibus publica auctoritate imitatio hujus curæ Tuæ paſſim obtineatur. Deum immortalem! quantas mox theſauros eſſemus habituri experientiæ medicæ ac phyſicæ. Coepit aliquid RAMAZZINUS, ſed rem potiſſimam non ſatis adhibuit. Vellem aliqua alia ratione teſtari poſſe, quantum ego Tibi & reſpublica magis debeat. Percurri diſſertationem Tuam egregiam, & puto Tuis meas qualeſcunque cogitationes eleganter adjungi. Rogo ut conſideres aliquando per otium, quæ nuper miſeram cum figura. Arbitror enim in iis proximam cauſſam contineri mutationum barometri, in ventis & ſole remotam, dum illi dividunt guttulas aut cogunt. Vapores partim rarefacti, partim imminuti tandem impediuntur a deſcenſu, hinc ponderant in cylindrum, deſinunt ponderare, ubi incipiunt deſcendere. Elaſticæ autem ſuæ partes pondus totius cylindri nec imminuunt nec augent, etſi cylindrum faciant altiorem. Sed deſino. Vale & fave. Dabam Hannoveræ d. XVIII. April. CIↃ IↃCCI.

deditiſſimus
G. G. LEIBNITIUS.

Vir Illuſtris atque Excellentiſſime
Patrone multis modis colende.

EX gratiſſimis Tuis litteris, Vir Illuſtris præclara adfectus Tui in me teſtimonia perſpexi, qua de cauſſa & mihi gratulor, Tibique ingentes gratias ago atque perſolvo. Vidi enim Te non modo conatum meum haud ægre tuliſſe, quum lucubrationes meas qualeſcunque Illuſtri Nomini Tuo dicaverim, verum etiam inſigni gaudio accipio Te arcani novi, mirabilis nempe phoſphori, conficiendi modum mecum communicare velle: avide illum expecto & pro eo, magno nomine Tibi ero devinctus. In elaborando certe & arcanum premendo, ſi proceſſum obtinuero, occupatiſſimus, Tibi ſucceſſum omniaque candidiſſime referam. Spiritum meum igneum (*), quem tute exoptas, utut nemini adhuc aperuerim, nihilominus omnia mea Tibi patebunt, dexteritati Tuæ offero, citra tamen, ut ſpero, meum detrimentum, quum a nemine uſquam, quod ſanctiſſime adfirmo, mecum communicatus, ſed a me ipſo excogitatus ſit. Proceſſus autem brevis & compendioſus eſt, quem ex adjectis cognoſces. Cæterum obſtrictus quoque ſum, quod inter paucos & me diplomate ſocietatis condecorare conſtitueris. His Te valere jubeo, & ut me Tuo favore ulterius dignari velis, enixe rogo. Vale. Dabam Halæ d. XXII. April. CIↃ IↃCCI.

Nominis Tui
Vir Illuſtris
cultor devinctiſſimus.
FRIDERICUS HOFFMANNUS.

(*) *Videor mihi actum agere, ſi hujus ſpiritus parandi modum hic addere vellem; cum fuſius eum in* obſervat. phyſico chymicis lib. II. obſ. 3. *docui.*

Vir Nobiliſſime, ampliſſime & experientiſſime
Fautor honoratiſſime.

QUod pulcherrimum inventum Tuum ſpiritus ignei mecum communicaſti, multas Tibi debeo gratias. Viciſſim Tibi non minus phoſphori (†) durabilis inventũ detego, quod per ſe obtinuit Celeberrimus Dn. BERNOULLIUS Profeſſor nunc GRONINGANUS, quanquam tenue ejus initium invenerit PICARDUS Pariſinus, quondam mathematicus, ſed hoc noſter perfecit, quemadmodum litterarum ejus excerpta his adjecta docebunt, unde & inventi occaſionem modumque & circumſtantias optime intelliges. Res mihi videtur egregia & magni momenti. Ita enim poſſunt fieri non tantum lucernæ ſepulchrales, quales finguntur fuiſſe antiquorum, clepſydra mercurialis noctu lucens, radio mercurii per

(G) 3 longum

(†) *Placet jam phoſphori deſcriptionem auctoris verbis hic ſubjicere. Quum ante aliquot menſes in libro aliquo legiſſem Picardum in ſuo barometro, cum forte per tenebras illud tranſportaret, in parte tubi vacua obſervaſſe aliquem fulgorem ex improviſo apparentem & mox iterum diſparentem, poſtea toties redeuntem, quoties argentum vivum per motum reciprocationis in tubo deſcendebat. Quum vero ſocii ejus in academia ſcientiarum regia idem in ſuis barometris tentare vellent: nemini res ſucceſſit, donec poſtea ex multis barometris, quæ tentata fuerant, unicum reperiretur, quod etiam aliquod lumen, ſed longe debilius, quam Picardinum vibrabat. Hiſce lectis meum barometron, quod uſui ordinario inſerviebat, confeſtim arripio, mecumque porto in tenebras tentaturus, nunquam lucem obſervaturus eſſem; prima enim agitatio erat fruſtranea. Poſtquam vero violentiſſime agitabam, in quolibet deſcenſu mercurii, jam iterum adſcenſuri, luculam aliquam, ſed perquam obſcuram, obſervavi. Hac ſuper re meditari cœpi, & videbatur mihi tandem illam lucem in omnibus barometris apparere, ſi conficiendo barometro tubus alio, quam ordinario, modo impleretur, quo impediatur, quominus ſuprema ſuperficies mercurii in tubo cooperiatur pellicula quadam, qua omnis mercurius a contactu aëris ſuperinducitur adinſtar pultis & omnium fere liquorum, qui aëri expoſiti talem pelli-*

longum tubum defluente, quæ duo proposuit Dn. BERNOULLIUS, sed & alia horologia noctu lucentia sine ignis metu, & varia corpora durabiliter, si moveas tantum, lucida varie figurata. Addo hic explanationem phænamenorum, in barometro, quod nuper viros clarissimos exercuit. Unum adhuc objici posset, quod tamen non verosimile videtur, peculiarem quendam mercurium hac proprietate gaudere, sed D. BERNOULLIUS a se in diversis tentatum ait: quod si Tibi quoque succedat non amplius dubitandum. Tale & save. Dabam Hannoveræ d. III. Maii cIↃIↃCCI.

deditissimus
G. G. LEIBNITIUS.

culam in summitate sua contrahunt. Hanc enim pelliculam esse existimavi, quæ materiam luminificam ex mercurio singulis descensibus egredi volentem coërceat. Excogitavi itaque duos modos implendi tubum barometri citra contactum aëris, ita ut columna mercurialis nuda esset & immunis ab illa pellicula, apteque illis modis in effectum deductis, & variis barometris ita paratis, feci periculum in tenebris non sine magna voluptate & delectamento. Omnes enim tubi lenissima agitatione tam vividam lucem de se spargebant, ut etiam litteras majusculas discernere potuissem, cum tamen antea tubus, modo ordinario impletus eodem etiam argento vivo, nihil omnino vel parum violentissimis succussionibus luxerit. Tentavi id rursus argento vivo aliunde comparato, ne quis peculiari ejus qualitati tribueret, eundemque successum reperi. Sed hactenus dicta ea non sunt, in quibus phosphorus meus consistit, sed eum hac occasione sic excogitavi: sume phialam vitream robustam & recentem, quæ nulli adhuc usui inservit, nam vel minima humiditas aut oleositas, intus lateribus adhærens, apparitionem luminis valde imminueret, si non plane tolleret. Huic phialæ, si capax sit ½ mensuræ vulgaris, lente infundo quatuor vel quinque uncias mercurii bene purgati, cavendo, ne phiala interim multum agitetur, statim enim mercurius contraheret pelliculam, lumini tam noxiam. Postea antliæ pneumaticæ ope extraho aërem ex phiala, quantum possum, accuratissime; quo facto phialæ orificium claudo, vel cæmento obturo exactissime; quo facto phialæ orificium claudo, vel cæmento obturo exactissime, ne post extractionem aëris vel minimum ingrediatur. Omnia si bene sint observata atque parata; removeo phialam ab antlia, eaque parata; removeo phialam ab antlia, eaque mihi præbet phosphorum perpetuum portatilem. Nam in densissimis tenebris si phialæ valde sursum deorsumque agitetur, tota phiala splendidissima subito adimpletur, nec illa cessat, nisi cessante agitatione. Diceres Te videre aquam ignitam totam phialæ capacitatem perfundentem. Lumen ejus, si phiala rite præparetur, non minus vividum est, quam phosphori ex urina. Præterea non ut in barometro alternatim apparet & disparet, sed quam diu mercurius inclusus agitatur, tam diu sine ulla interruptione splendet & tanto vividius quidem, quanto vehementius succutitur.

Vir Illustris atque Excellentissime Patrone summopere colende.

DIu est, quod gratissimis Tuis litteris debeam responsum. Caussa fuit intermissionis morbus acutus, qui Berolini, ubi nomine academiæ, ob sceptrum susceptum, regi gratulari debebam, per aliquot septimanas graviter me adflixit, quocum in gratiam non ita pridem redii. Meo exemplo expertus sum illud ipsum, quod in nuperrimis observationibus docui, utpote a solius aëris & ventorum injuriis, quibus corpus in celeri cursu paullo liberius exponebatur, tertianam continuam, quæ Berolini etiam tunc temporis grassabatur, contraxi. Morbus hic me impedivit, quo minus & in academicis rebus, quæ mihi commissæ erant, & in meis ipsis quicquam agere potuerim. Hinc quoque factum esse scias, quod serius, quam par est, pro communicato novo phosphoro mercuriali egerim decentissimas gratias, & experimentum cum illo nondum instituere licuerit; quamprimum tamen fieri poterit, faciam periculum, hujusque caussa singulare instrumentum adornandum curabo, quo aër ex phiala possit evacuari. Adjunctas ad Illustrissimum JUCHSIUM litteras, quæ mirificum Tuum erga me favorem testabantur, necnon eas, quæ spectabant ad Dn. JABLONSKI, amoris quoque Tui in me plenæ erant, ad manus utriusque peropportune perferendas curavi. Summam hanc erga me benevolentiam atque intimum adfectum, quo de me meisque viribus bene sentis gratissima mente veneror atque semper venerabor, quamvis enitendum mihi sit, ut Tuæ de me opinioni satisfaciam. De accessu Tuo, Vir Illustris, ut me certiorem facias etiam atque contendo. Vale cæterum Tuoque me amore dignari perge. Dabam Halæ d. XV. Maii cIↃIↃCCI.

nominis Tui
Vir Illustris
cultor perpetuus
FRIDERICUS HOFFMANNUS.

Vir Nobilissime, amplissime & experientissime Fautor honoratissime.

UTi invaletudinis Tuæ nuntius mihi acerbus accidit: ita gravisus sum intellexisse a Te ipso redditum Te Tibi ac nobis, quod donum diuturnum precor. Tuum spiritum igneum maximi facio. Arbitror HOMBERGIUM, qui est chymicus in Academia scientiarum regia Parisina, accepisse aliquam, nescio unde, inventi Tui notitiam. Nam cum ejus generalissimam mentionem fecissem in litteris ad FONTANELLIUM, academiæ secretarium, nec nisi effectum miræ promtitudinis efficaciæque super omnia hactenus nota in hoc genere experimenta commendassem; respondit his verbis: in nostra novissima congregatione publica HOMBERGIUS experimentum illud ipsum de quo loqueris, fecit, duorum liquorum, qui in momento & cum violentia miscendo inflammabantur. Et quod maxime singulare ac pulchrum est, condidit ille propositionem physicam generalem hanc: omne oleum essentiale ex planta indica aromatica veluti cinnamomi, sassafras, caryophyllorum &c. cum spiritu acido bene dephlegmato inflammatur. Petit a me, ut si quid norim, quo illustrari hoc argumentum, & propositio aut extendi aut modificari possit, ut communicem cum academia: Tuum erit judicare, Vir Eximie, an adeo generalis sit illa propositio HOMBERGII. Ham si bene memini, dicebas non succedere nisi in oleo caryophyllorum aut cinnamomi & sassafras, ille ad omnes spiritus acidos extendit. Velim Tibi primæ inventionis honorem vendicari. Si quid etiam ad me scribere velis, jubere penes Te est ac suppeditare, quoniam mihi videtur publica auctoritate injungi posse medicis, qui ex publico salaria precipiunt, ut observationes epidemicas Tuo exemplo conficiant. Præscribere quæso Germanice institutionem quandam ad communem captum, quo id commode dari possit. Neque etiam omnes sunt capaces τῶν ἀκριβεστέρων & præstat eos paullatim introduci. Neque enim dubito, quin, qui minora poterunt, mox sint ad majora profecturi. Fortasse ergo initio poterunt omitti barometrum & thermometrum, sufficient venti & aeris & frugum & animalium, & maxime corporum humanorum status ostendens sese pro genere & more morborum. Credo tale quid fieri posse etiam apud nostros. Ante proximas nundinas Brunsvicenses Berolinum cogitare non audeo. Quod superest vale & me ama & in præclaris consiliis operibusque cum summa laude Tua

ac

ac fructu publico perge. Dabam Hannoveræ d. XII. Jul. cIↄIↄccI.

deditiſſimus
G. G. Leibnitius.

Illuſtris atque Excellentiſſime Vir
Fautor ætatem colende.

PEropportune mihi traditæ ſunt honoratiſſimæ Tuæ litteræ, quibus mihi perſpectam dediſti Tuam erga me ſingularem benevolentiam. Gratias & debeo & habeo maximas, & ut mihi Tuam voluntatem conſerves ſummopere rogo. Non dubito, ſi per tempus in aula noſtra ſubſtiteris quin præclarum illud ſocietatis inſtitutum ad optatum effectum provehi queat. Plures enim, quod diſſimulare non poſſum, de totius rei progreſſu non leviter dubitare cœperunt: firmiter tamen mihi perſuadeo, ſi Tu, Vir Illuſtris, Berolini apud Regem & miniſtros, quoniam nonnullos huic negotio ſavere deprehendi, hanc rem ſevere urgeas, ſucceſſum fore fauſtiſſimum, præſertim quum ad regiam gloriam tendant univerſa, & hæc cœpta jam nimis ſint evulgata atque decantata. Pergrata mihi fuere, quæ de experimento Hombergii allata ſunt: idem de eodem reperi in *Nouvelles de la Republique des Lettres Juillet p.* 97. Unde hic hauſerit hujus ſpiritus notitiam, non reperio. Ego vero ſancte adfirmo, nullum mortalium id experimentum mecum communicaſſe, ſed a me ipſo inventum eſſe: interim an etiam res alios inventores agnoſcat, me quidem priores, non ſatis gnarus ſum, nec temere negabo. Quod ad omnia olea eſſentialia & ex India advecta poſſit experimentum extendi, falſum eſt. Nullam enim cum oleo macis, nuciſtæ & cardamomi unquam obſervavi effervescentiam, neque cum alio ſpiritu acido, quam ſpiritu nitri concentratiſſimo, experimentum mihi ſucceſſit. In animo eſt propediem, modo tempus ſuppetat, experimenta quædam circa ignem adornare, eaque ad illuſtrationem ſpiritus ignei effectus facientia, publici juris facere. Hactenus in experimentis chymicis parandis aliquantum deſudavi, & profecto memorabilia ſunt quædam, quæ inveni, inter quod illud eminet, oleum vitrioli fixum & corroſivum totum in ſpiritum aromaticum, ſuaviſſimi ſane ac penetrantis odoris ac ſaporis, verti, magna portione terræ nigræ relicta. Plura ſunt ejuſmodi curioſa, quæ hactenus inacceſſa fuerunt, quia non eſt cujuſvis quidvis pro lubitu eruere, niſi & ingenium volentibus & inſtrumentorum copia ingenioſis ſubveniat. Ad obſervationum conſignationem barometricarum quod attinet, eas ad exemplum, a me nuper propoſitum, adornari poſſunt. Barometrum ſi velint omittere, perinde erit, modo ventorum rationem habeant & fideliter hiſtoriam anni naturalem, itemque graſſantium morborum naturam accurate exhibeant. Interim me Tuo perenni patrocinio & benevolentiæ, cujus ſigna adhuc dediſti, & quibus antiquius nihil mihi eſt, de meliori commendo. Vale ſtudiiſque meis impoſterum ſave. Dabam Halæ d. xviii. Jul. cIↄIↄccI.

Illuſtris Nominis Tui

devotiſſimus
Fridericus Hoffmannus.

Vir Nobiliſſime, experientiſſime & celeberrime
Fautor honoratiſſime.

SIgnificare volui, me intra quatriduum hinc diſceſſurum, & iter Berolinum arrepturum. Itaque ſi quid mandare voles, illuc deſtinabis. Facile intelligis res ſocietatis novæ regiæ lentis paſſibus incedere debere, ſed ſat cito, ſi ſat bene. Puto non omnium fore tam exactas dare obſervationes meteorologicas: neque enim omnes barometra & alia inſtrumenta ſimilia aërometrica ad manus habent. Itaque optarim, exiguum aliquod ſchema a Te in moduli formam delineari, pro uno menſe ex Tuis ſumtum, quod alii imitari facile poſſunt, donec omnes paullatim ad majorem accurationem excitentur. Inſigne videtur experimentum Tuum, quo oleum vitrioli corroſivum convertis in ſpiritum aromaticum. Multa quidam jactant in alchemia de ſpiritu volatili vitrioli, qui prodeat, ſi communis ſpiritus vitrioli ſali tartari inſtilletur. Basilius Valentinus, vel qui ſe hoc nomine occulit, mira de eo promittit; ſed quæ hactenus nemini ſucceſſere. Neſcio quis mihi dixit, novas Tibi lites eſſe cum Nobiliſſimo Thomasio, qui defendat, effectus ſiphonis antliæ &c. qui vulgo adſcribi vacuo ſolent, non oriri a gravitate aeris, ſed hoc facile in animum meum inducere poſſum, cum ſit vir peringenioſus. Neque enim credo aliquid eum in animo habere ſimile ſpiritui hylarchico Henrici Mori, qui & ipſe doctrinam nunc communem impugnabat. Ego puto, omnia phænomena naturæ explicabilia eſſe mechanice, ſi quis cauſſas intelligat: etſi agnoſcam, ipſa principia legum motus altiora eſſe, neque ex ſolis mathematicis conſiderationibus poſſe deduci: cum interveniat quiddam ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ, ſive a cauſſa finali. Quod ſupereſt vale & ſave. Dabam Guelpherbyti d. xxiii. Sept. cIↄ Iↄcc I.

deditiſſimus
G. G. Leibnitius.

Vir Nobiliſſime & Ampliſſime
Fautor honoratiſſime.

PEr Dn. Starckium intellexi, me rerum tuarum, qua licuit, ſat egiſſe. Regi, Reginæ & Regio Principi ac Dominis Marggraviis fratribus natu minoribus, præſentibus Dominis comitibus Wartenbergio, Donavio & Denhovio oſtendi experimentum ſpiritus ignei, cum Rex Luceburgi eſſet apud reginam: ſpectatum eſt magno applauſu. Deinde placuit Regi, ut mandata dentur per provincias inſtituendarum obſervationum cauſſa, quæ Tuis ſint ſubſimiles. Itaque urgebo expeditionem, & curabo formari aliquid mittendum ad Tuorum præſcriptum. Jam vellem obtineri aliquid in rem Tuam, ſi modo ratio viaque oſtendatur. Cantum thal. aiunt Regem adhuc in controverſia eſſe cum veſtris ſtatibus provincialibus academiæ veſtræ cauſſa. Itaque mentem explica quæſo mihi quam primum, &, ſi potes, aliquid facilitatis oſtende, ut, quod ego ſuaſi, Tibi experimentorum inſtituendorum nomine ſolvantur annui centum. Nam collegii experimentalis unam lectionem centum metaphyſicis, logicis, ethicis, quales vulgo audiuntur, præfero. Neque id diffitentur noſtri. Itaque ſuggere aliquid primo quoque die, quo uti poſſim apud Dnos Miniſtros. Res ſocietatis non male procedunt. Rex ipſe ſavet, faventque miniſtri primarii. Jam urgeo negotium miſſionum in remotas regiones. Vale & ſave. Dabam Berolini d. I. Nov. cIↄ Iↄcc I.

deditiſſimus
G. G. Leibnitius.

Vir Nobiliſſime, experientiſſime & celeberrime
Fautor honoratiſſime.

TUa putavi referre, ut ſcires, quæ ad me ſcripſit d. xvii. Junii hujus anni ſecretarius academiæ regiæ ſcientiarum incrementis deſtinatæ circa ſpiritum igneum. Significaverat ille, olim Hombergium ad Academiam retuliſſe, omne oleum aromaticum Indicum, cum ſpiritu acido flammam concipere. Cum ſcilicet generale quid de effectu ſpiritus ignei eidem ſecretario perſcripſiſſem, reſponderam ego, Tibi videri non ſuccedere rem in iſtis oleis aromaticis omnibus. Itaque nunc ſequentia reponit: *Il eſt certain, que toute huile eſſentielle aromatique des Indes eſt propre à l'inflammation des liqueurs: mais il ne faut pas s'étonner que Mr. Hoffmann n'ait pas trouvé cela general, quoiqu'il le ſoit. L'experience eſt tres-delicate: Elle reuſſiſſoit dans un air ſec, & non pas dans un air tant*

ſoit

ſoit peu humide. Elle manqua deux ou trois fois de ſuite à Mr. HOMBERG, *ſeulement parce que les verres, où l'on verſoit les liqueurs, n'avoient pas été exactement nettoyés, & qu'il y reſtoit quelques gouttes d'eau.* Reſpondi in noviſſimis meis fieri poſſe, ut Dn. HOMBERGIUS ampliaverit, quod a Te in quibuſdam caſibus fuit obſervatum. Interim uti Tua fert manipulatio non adeo referre, utrum humidus ſit aër, an ſiccus. Et revera, puto præparationem Tuam ſpiritus acidi eſſe meliorem, etſi interim id quoque, quod generaliter de omni tali oleo affirmat HOMBERGIUS, negare non auſim, Tuæ ergo diſcuſſioni rem relinquo. Reverſus huc ante aliquot ſeptimanas non magnos adeo progreſſus rerum ſocietatis video, quod etiam non miror. Sane quod editum fuit circa ephemerides medico meteorologicas, non ſatis eſt ad mentem meam, & nec tum ad effectum deducta ſunt, quæ juſſu publico per provincias de inſtituendis obſervationibus proponebantur. Sed vix aliter in his initiis agi poteſt, dum nemo præſens adeſt, cui ſatis aut vacet aut liceat hæc curare, paullatim tamen omnia procedent. Notante Tibi ratio eſt parandi coria, quæ aerem incluſum retineant, ut verbi gratia culcitra inde confici poſſint, quæ per XXIV. horas circiter pondus ſuſtinere queant, quantam eſt inſidentis hominis aut incumbentis, antequam opus ſit nova inflatione aërem renovari? Vellem ea de re intelligere judicium Tuum, nam res perutiliſs foret. Atque ego quoque per idem tempus adero, & fortaſſe adhuc paulo diutius. Si quid ſit, in quo hic Tibi utilis eſſe poſſim, facias, ut mandata Tua intelligam. Quod ſupereſt vale & fave. Dabam Lutzenburgi prope Berolinum d. XXV. Jul. cIↄ Iↄccii.

dedititiſſimus

G. G. LEIBNITIUS.

Vir Illuſtris atque Excellentiſſime
Patrone ſumme colende.

INſigni ſane gaudio adfectus ſum, cum ex Tuis ad me datis litteris intellexerim, Te non modo bene valere & ſocietatis perficiendæ cauſſa jam Berolini degere, ſed & adfectum Tuum, jam pluribus mihi documentis comprobatum, erga me adhuc integrum ſervare. Et quemadmodum Te nunquam non colui, Tuaque ampliſſima merita æſtimavi, ita nunquam deſinam, Tuam erga me voluntatem omni veneratione ac officiorum genere conſervare. Non diſſimulare poſſum, a plurimis plane dubitatum fuiſſe de progreſſu & ſucceſſu Societatis Pruſſicæ, quæ non tam ad gloriam Regis, quam ad publicum maxime bonum ſuſcepta & ordinata fuit. Vehementer itaque gaudeo, Te virum indeſeſſi laboris ac ingenii non quieſcere, ut res incepta ſecundum ſortiatur eventum. Obſervationes meteorologicas præfixa methodo continuavi, & duos annos hoc impleto in lucem de novo edam. Optandum maximopere eſſet, ut, ſi uſum exoptatum habere debeant, ipſæ aliis quoque diſſitis locis adornentur. Grata mihi quoque fuerunt, quæ circa experimenta ignei ſpiritus ex Gallia, mihi referre voluiſti. Meus ſpiritus tantæ eſt efficaciæ, ut non curet humiditatem aeris, nec flammam, ſed vehementiſſimum ignem in momento producat, ſi rite fuerit præparatus. Circa corii præparationem experimentum nullum feci, ut aerem incluſum ſervet, ſed data occaſione faciam. Interim notum mihi eſt, parari culcitras ad ſeſſionem aptiſſimas, ex elateribus chalybeatis conſtantes. Cum ante annum & ultra honore Tuæ præſentiæ gauderem, mentio a Te facta fuit, an non accuratum thermometrum, quod non effectum barometricum habeat, confici poſſit. Ex hoc tempore meditatus ſum hac de re, quam tamen ad effectum perducere non potui, ob vitrorum defectum. Ante duos autem menſes curavi, talismodi vitra ab homine harum rerum non ignaro per lampada præparari, quæ ſunt phialæ tenuiſſimo canale conſtantes, quas ſingulari labore & encheireſi ſpiritu repleo, & aere quocunque extracto, claudo. Dici vix poteſt, quam accurate ſingulis horæ quadrantibus monſtrent aeris expanſi differentiam, adeo, ut 4 & 5 graduum ſeu 4t. c. pollicum Rulandici pedis interdiu & noctu ſit differentia. Scripſi hac de re ad ſumme Reverendum Dn. IABLONSKI, qui in litteris ad me datis mentionem facit barometrorum, quæ in officinis vitriariis parare volunt. In animo fuit hanc inventionem thermometri cum ſocietate publice communicare, deſcriptione & uſu adjecto in ſchediaſmate, ſed nolo id facere, ante quam veſtram inventionem cognoverim. Feci nuper iter ad loca quædam Rhenana, ubi non ſatis prædicare poſſum Electoris Moguntini, Landgraviorum Caſſelani & Darmſtadienſis curioſitatem circa res phyſicas & medicas, eorumque munificentiam. Vale & fave mihi. Dabam Halæ d. XII. Sept. cIↄ Iↄccii.

Nominis Tui
Vir Illuſtris
cultor perpetuus
FRIDERICUS HOFFMANNUS.

Vir Nobiliſſime atque Experientiſſime
Fautor & Amice honoratiſſime.

DIu eſt, quod ſilui: ſilentii partem commodioris occaſionis defectus, partem negotia graviſſima exſequenda ſibi vendicant. Quod nunc vero ſcribo cauſſa eſt; deliberavi nuper cum his, quibus potiſſimum ſocietas ſcientiarum curæ eſt, annon ratum iri poſſit, quotannis miſcellanea quædam ſelecta edere, quæ partim a ſociis, partim etiam ab aliis ſuppeditarentur. Dixi me non dubitare, quin a Te inprimis ſuppeditari ſubinde aliqua poſſint digna Te, digna ſocietate, denique publico profutura; & hoc Tibi ſignificare in me recepi. Nec deſpero, ubi ſemel ſignum publice datum fuerit, ſecuturos progreſſus non pœnitendos. Itaque circumſpice, quæſo, opes Tuas, & ſi quid occurrit, quod e re videtur, id in uſus noſtros, aut potius communes para, mihique indica. Mathematica, medica, phyſica, litteraria gratanter accipientur. Nec ipſe deero quædam addere. Pro diſſertatione erudita de influxu ſiderum gratias ago. Vellem etiam quam generaliſſimum, ſole lunaque exceptis, noſceremus. Gaudeo Dn. WOLFFIUM profeſſoris munus diu promeritum in ſe ſuſcepiſſe, qua in re plurimum Tibi debet. Salarium etiam ſpero ſecuturum, ſine quo Sparta ornari non poſſet. Antonii Mariæ Valſalvæ librum de aure humana nunc præ manibus habeo, commodato mihi datum ab Anglo Viro docto, qui ex Italia ſecum attulit, editum in 4to cIↄIↄccIV. Auctor ab annis amplius decem in eo elaboravit, &, ſi quid judico, priorum labores vicit. Figuræ ſunt inprimis diligenter delineatæ, menſuræque oſſiculorum & canalium labyrinthi accurate exhibitæ. Spem etiam facit auctor auris artificialis. Quod ſupereſt Vale & fave. Dabam Berolini d. XV. Jan. cIↄIↄccvii.

dedititiſſimus

G. G. LEIBNITIUS.

DISSERTATIO THEOLOGICO-MEDICA

DE

OFFICIO BONI THEOLOGI EX IDEA BONI MEDICI.

MAgnam & perutilem eam esse cognationem, quæ præclaræ scientiæ ac disciplinæ inter se copulantur, neminem ignorare arbitror. Sunt autem, fateor & vehementer doleo, qui tantum uni studiorum generi vacant, iisque, quæ ad usum ex certa disciplina hausere, usque eo indulgent, ut alias artes, præterquam proprias, neque ignorare pœniteat nec scire curæ cordique sit. Ex adverso sapientiores sunt ii, qui ad exornandam suam disciplinam, cui ex instituto sese consecrarunt, socia & adfinia studia in subsidium vocant, ex quibus postmodum plura perquam utilia, & quæ ingentem lucem in cæteris rebus tractandis spargunt, feliciter depromere & ad quamvis pro lubitu scientiam accommodare possunt. Ego vero, si quid judicare possum, sic habeo: non posse quempiam solide eruditi viri nomen tueri, nisi qui non modo suæ doctrinæ, quam profitetur, fundamenta, sed vicina quoque studia, sibi familiaria reddiderit. Nolo hanc adsertionem longa argumentorum serie confirmare, sed tantum in præsenti constitui harmoniam medicinæ corporis & animæ, per quam theologiam intelligo, clarius pleniusque interpretari. Dici enim vix potest, quam amice natura & gratia conspiret & visibile fit invisibilis speculum, hinc ordo, ratio & methodus, qua peritus Medicus in tollendis morbosis adfectionibus utitur, non alia, sed una eademque est, cui animæ Medicus insistere debet. Quæ cum ita sint, non inutilem laborem, nec a munere meo alienum fore judicavi, si ex medicina & medendi regulis, methodum sanandi animam derivarem, & officium boni theologi ex officio boni medici describerem.

Ii vero exquisite mihi videntur sapere, recteque theologiam pertractare, qui cum medicina eandem componunt, & ex hac, methodum animæ morbos expugnandi addiscunt. Medicinam habitum esse mere practicum, non nudis contemplationibus contentum, res ipsa loquitur. Equidem multa subsidia variarumque rerum scientiam supponit, quibus ille instructus esse debet, qui praxin medicinæ rationalem cum laude exercere allaborat. Perinde quoque sese res habet cum theologia, cujus unicus scopus praxis & animarum salus est, & esse debet, utut cognitionem & accuratam rerum divinarum theoriam supponat.

Quemadmodum veri Medici nomen haud meretur, qui de morborum caussis & de medendi methodo tantum ingeniose & subtili ratione disserere, sed qui remedia prudenter ad quemvis morbum applicare novit: pari ratione eum pro vero theologo non agnosco, qui tantum de rebus divinis subtiliter disputat, & suæ religionis doctrinam acriter defendit; neutiquam vero prudenter ea doctrina utitur, ad animi labem ejusque virulentiam corrigendam.

Duplicem medicinæ scopum esse videlicet sanitatem amissam restituere, restitutamque conservare res extra omne dubium posita est. Neque ullum alium scopum theologus sibi præfixum habeat, quam ut corruptam mentem in integrum restituat, eamque ab omni labe ac gravi morbo tueatur atque præservet.

Immotum deinceps ac firmum medicina agnoscit principium, estque hoc natura, sive mirabilis ille & pulcherrimus partium corporis nostri ac motuum certum in finem spectantium ordo atque concentus, quem mechanismi nomine nostro tempore efferre solent. Hoc immutabile & certissimum est illud principium, quod nunquam errat, sed necessarios effectus producit, hujus qui perfectam notitiam habet Medicus & eo recte ad finem obtinendum uti scit, is demum veri Medici nomen sustinet. Gaudet quoque suo inconcusso ac certissimo fundamento ipsa theologia, quod verbum Dei revelatum est, in quo admirabilis & rerum divinarum ordo ac concentus in æternam animarum salutem conspirans, animadvertitur; quo si theologus prudenter utitur, is demum officio suo recte fungitur. Sicuti autem naturæ auctor est DEUS, qui vires curatrices remediis infudit: ita quoque gratiæ & virium, quæ in verbo ejus reconditæ sunt, salutarium autor est ens illud infinitum.

Præterea unanimis est consensio, duobus medendi artem quasi cruribus ac fulcris inniti, quorum alterum est experientia, alterum λογισμὸς seu ratio, secundum hæc, quicquid sentiunt in theoria, quicquid aiunt in praxi, dijudicant atque expendunt Medici, & quicquid cum hisce convenit, approbant; rejiciunt autem, quod non cum iis habet convenientiam. Theologia quoque est rationalis & res experientiæ. Theologus, ut Medicus non aliud subsidium recte intelligendi ac applicandi verbum divinum tenet, quam sanam rationem, experientia stabilitam. Medicus ab experientia maxime commendatur, quæ judicio, ætate, & multorum casuum attenta observatione acquiritur: ita non minor dif-

ſerentia ponenda eſt inter theologum peritum & minus talem, inter ſenem ac juvenem. Sicuti enim in omni re feliciter expedienda judicio & applicatione opus eſt, ita illud maxime in ſanatione animæ procedit.

Plura ſunt, quæ ex' medicinæ partibus ac fundamentis perquam commode mutuari ac applicari ad theologiam poſſunt. Quinque vulgo medicinæ partes recenſentur, phyſiologia nutrium, pathologia, ſemiotica, hygieine & therapeutica. Nam quicunque corpus humanum a morbis præſervare vel eos curare intendit, is primo omnium ſtatum ſecundum naturam ſive ſanitatis indolem probe perſpectam babeat, dein cauſſas lædentes ſciat, eaſque per varia ſigna cognoſcat neceſſe eſt. Quocirca ſapienter procedunt ii theologi practici, qui, in quo ſalus ac integritas animæ ante peccatum conquieverit, prius inquirunt, poſtea ea ſcrutantur, quæ ſtatum hunc ſaoum turbant ac evertunt. Qui non tali ordioe procedit, is neque cum ratione neque cum certitudine, vitia animi & corporis ſanat.

Fundamentum ſanitatis & vitæ ſcite ponitur motus cordis, & circulus ſanguinis temperatus, placidus ac æquabilis, hunc mox actionum vitalium integritas ſequitur. Animæ noſtræ ſalus ac felicitas quid aliud eſt, quam ejus motus tranquillus, æquabilis, regularis, id eſt, ſecundum voluntatem Dei ordinatus? Hoc præſente, omnes hominis actiones labe & vitio carent, hic animæ ſtatus veram obedientiam atque amorem erga Deum exprimit, hic ſtatus nos cum Deo conjungit, in qua unioοe & ſocialitate genuina animæ perfectio ac felicitas verſatur.

Cor principium ac fons vitæ & ſanitatis eſt, & ex ejus motu ac pulſu æquabili totius ſanitatis negotium peritus in arte Medicus æſtimat. Simili ratione cor ſpirituale, per quod animum hominis intelligo, eſt principium & fons omnium actionum, ex quo omnis moralitas æſtimari debet. Morbi corporis nil niſi turbulentæ ſanguinis ac ſpirituum commotiones ſunt, quæ exercitium vitale proxime depravant atque pervertunt. Peccata animique morbi & vitia, quid aliud ſunt, quam plane irregulares, hoc eſt a divinæ voluntatis ordine ac regula deflectentes mentis turbationes ac commotiones? quæ fundamentum omnium vitioſarum hominis actionum ſunt.

Tametſi autem omnes morbi corporis ex una radice, nempe irregulari ſanguinis & ſpirituum circuitu, proveniant, diverſiſſimis tamen effectibus & ſymptomatibus ſeſe exſerunt, diverſaque inde ſortiuntur nomina: ita in ſpiritualibus una radix peccatorum eſt inobedientia, quæ prout per varia objecta variiſque effectibus ſeſe prodit, diverſis vitiorum nominibus indigitatur.

Medicus in cauſſæ morbificæ vim & magnitudinem non aliter penetrat, quam per effectus morboſos atque ſymptomata. Nulla enim morbi cauſſa eſt, quæ ſe non prodat ac manifeſtet effectibus. Neque aliud theologo ſuppetit medium perſpiciendi gradum ac vim corruptionis in anima, quam ſedula obſervatio ipſarum cupiditatum & actionom hominis, quas omnes inter ſe diligenter conferre, & ad divinæ voluntatis regulam æſtimare debet.

Medico cognitio cauſſæ morbificæ ad ſanandum admodum eſt neceſſaria, adeo, ut, qui bene cognoſcit, bene curet; quia curare nihil aliud eſt, quam morborum cauſſam convenienti remedio tollere: eodem modo, animæ archiatrum, ſignorum & ſymptomatum rationem ad cujuſvis animæ ſtatum inquirendum diligenter habere oportet.

Quemadmodum porro ſanitas ex actionum vitalium integritate & exercitio æſtimatur, neque is ſanus dici poteſt, qui adhuc graviſſimis ſymptomatibus exagitatur: ita etiam regenitus non dicendus vel judicandus ille eſt, qui habitualibus & peſſimis vitiis adhuc inhæret.

Neque Medicus in dignoſcendo temerarius, ſed circumſpectus eſſe debet, non modo præſentia ſed & antecedentia vitia conſideret, non quædam, ſed omnia exquiſite inter ſe conſerat. Certe, ſi ulla in re, profecto in judicio ferendo & formando de ſtatu hominum, quoad animum, caute & circumſpecte is procedere debet, qui publice & ordinario ſaluti animarum proſpicit. Medicus non majus dedecus ſibi conciliat, & famam ſuam lacerat, quam imprudenti diagnoſi & prognoſi. Nolo id ad theologos cujuſcunque ordinis ſuſius applicare, res enim ipſa loquitur, hac in re ſæpiſſime ipſos decipi alioſque decipere.

Morbos non eſſe unius ejuſdem naturæ, ſed alios leves, alios graves, alios continuos & non continuos, ſaoabiles & minus ſanabiles, res in foro medico eſt notiſſima. Animæ quoque archiater morbos, quibuſcum miſerrimæ animæ conflictantur probe dignoſcat; num ii chronici, habituales, virulenti, immedicabiles ſint? num malignitatis & periculi expertes, & ſanationem admittant?

Dari etiam in ſpiritualibus vitia habitualia & contumacia, quæ omnem remediorum virtutem eludunt, non apparet, quidni velimus adſerere? Et ſicuti, quando habituale corporis vitium non cedit remediis, hoc ipſum non Medico, qui ad ſanandum paratus eſt, poteſt imputari, quod certo ordine & tempore adhibitum juvat, ſed io ipſum ægrum, qui omnem medendi viam reſpuit, & præſcripto regimini non obtemperat: pari ratioοe via gratiæ ſuæ ad ſanitatem animæ perveniendi aditus eo ſenſu peccatoribus præcluſus dicitur, non quod Deus vel ejus verbum ſaluberrimum in culpa ſit, ſed ipſa contumaciſſima indurati peccatoris voluntas, cui tanta ineſt virulentia, ut neque cœleſte remedium admittat, neque ex eo ullum motum vel ſenſum ſalutarem amplius recipiat: igitur non eſt in Medico nec in theologo, ſemper relevetur ut æger, interdum docta plus valet arte malum.

Verumtamen nihil ſecurius eſt, quam ſi quis metuens morbum, ſtatim & mature conſulat Medicum. Scite hac de re HIPPOCRATES: *ab omni*, inquit, *arte aliena res eſt dilatatio, maxime vero a medicina.* Et vetus parœmia eſt: *pars ſanitatis eſt, velle ſanari.* Quapropter cura animæ nunquam eſt negligenda neque procraſtinanda, ſero enim hic medicina paratur, cum mala per longas iovaluere moras.

Perplacet autem ex ipſa medendi methodo interiores regulas, quibus peritus Medicus uti ſolet, ad animæ medicinam ejuſque vitiis medendi modum transferre. Primo omnium ſcilicet dicendum eſt, non dari medicinam univerſalem, quæ omnibus individuis, omni naturæ & omni tempori quadret. Peſſima ac vulgaris eſt opinio, quæ plures etiam egregios viros, ſed medicinæ imperitos, decepit, dari adverſus morbos ejoſmodi remedia, quæ nullo reſpectu habito cauſſarum lædentium, nulla habita temporis & individuorum ratione, certiſſime depellant morbos. Hæc falſa perſuaſio a multis retro temporibus ampliſſimam empiricorum praxi ſubminiſtravit occaſionem. Equidem infinitus rerum conditor certas remediis indidit vires certamque medendi efficaciam, quæ tamen vis non abſoluta eſt, ſed ad certum ſubjectum, certam cauſſam, ordinem, doſin & tempus reſtricta eſt; & in eo verſatur prudens remediorum applicatio,

catio, quæ si negligitur, hoc, quod datum fuit ad salutem, in damnum potius & detrimentum corporis cedit. Remedia spiritualia, per quæ verbum & sacramenta indigito, vivam & internam vim sanandi labem ac voluntatis nostræ corruptionem possident; nihilominus horum applicatio certum ordinem & certum subjectorum statum exigit, neque locum, nec tempus nec continuationem excludit. Quicunque itaque præpostere his efficacissimis mediis utitur, huic sæpius, quæ in vitam & salutem data sunt, in damnum, ipsius Christi effato, cedunt.

Nullus in medendo solet esse felicior, quam qui ipse morbum expertus est, & ex eo medicinæ ope convaluit: ita nullus ex iis, qui mediorum cœlestium administrationi præsunt, felicius sanat, quam qui ipse conversus & sanus factus est. Hic proprio experientiæ sensu addidicit ordinem, & methodum applicandi generosa animæ præsidia.

Et sicuti negari non potest, plures ægrotos perire, non ex morbi & remediorum culpa, sed ex Medicorum ignorantia & culpa, qui vel ægrotantes negligunt, aut plane deserunt, vel solida ratione & experientia applicandi remedia sunt destituti: ita non erubesco edicere, multas animas perire ministrorum Dei culpa, qui non curam debitam earum habent, neque rectam viam, ordinem & methodum, opitulandi variis mentis defectibus, neque in se, neque in aliis, per experientiam didicerunt, spiritualis œconomiæ & ordinis plane ignari. Hi sæpenumero virtute saluberrima privant media, per se efficacissima.

Medicina corporis clinica est, & spectat ad individua; non enim datum est Medico una methodo omnes curare, utut eodem morbo laborent, sed cujusvis individui status, & mali caussa specialius inquirenda, & eo cura dirigenda est: eodem modo res est comparata cum animæ medicina, hæc individualis, hæc clinica, hæc domestica est, & esse debet. Curatores itaque animæ nostræ, qui constituti sunt publici, nequaquam publicis monitis contenti esse debent, sed oportet eos singulorum, qui ipsorum curæ concrediti sunt, quoad animum & cordis interiora, statum, amice, blande & fideliter scrutari, & postmodum cuivis congruum auxilium & consilium ferre.

Medicus frequenter visitando, pulsum tangendo & quærendo de omnibus circumstantiis, interiora morbi perscrutatur; ita pastores animæ, suorum frequenti conversatione & consuetudine utantur; & quantum fieri potest, eorum miseriam sub silentii fide inquirant. Sancta & veneranda antiquitas huic scopo optima sane ratione destinavit confessionem privatam, sed proh Deum immortalem! quam deplorandus hujus præclari instituti jam notatur abusus.

Denique præcipua regula in practicis est: Medicum ante omnia caussam morbi aggredi, & tollere debere, non autem symptomata curare. Palliativa ejusmodi vocatur cura, quæ radicem & fontem mali negligit, talis non expers est periculi, utpote vel recidivas ingignit, vel pejorem morbo habitum introducit. Caussa autem morbi sublata, omnia symptomata, quæ caussæ duntaxat effectus & producta sunt, sponte concidunt atque exspirant. Perperam quoque agunt ii theologi, qui plus ad peccata & vitia hominum, quam eorum fontem respiciunt. Complures sunt, qui eximii quid se præstitisse imaginantur, postquam ii, qui ipsorum curæ demandati fuerant, non amplius enormibus vitiis inhærent, & ab ebrietate ac prava libidine sibi temperant, vel si ludos, indecoros gestus ac vestitum intermittunt & conciones audiunt, verbum Dei sermone frequenti usurpant, aliis repetunt, & quæ sunt hujusmodi. Fons potius omnium vitiorum, qui inobedientia est, detegi debet. Hæc origo omnis miseriæ humanæ, & primo Adamum, & post eum universos natos, contagiosa labe infecit. Igitur obstruere hunc fontem & novum cor, & novam obedientiam spiritu Dei accensam ingenerare, hic genuinus animæ vitiis medendi scopus ac prima intentio esto. Is etiam facile curat, quem prima origo caussæ non fallit, & qui hanc amoliri intendit, negligendo symptomata: non absimili ratione in difficili & arduo negotio procedit, qui peccandi consuetudinem auferre tentat, non autem a cordis & animi interioribus curationibus facit initium.

Deinceps a priscis jam temporibus celebrata inter Medicorum filios sententia fuit: naturam optimam esse ægritudinum medicatricem, neque Medicum, sed naturam sanare, & medentem tantummodo naturæ ministrum, non vero ejus magistrum esse. Hoc est, quod etiam animadvertere debent ipsi Theologi. Errant, qui in sua potestate situm esse credunt, hominum animos pro lubitu mutare atque convertere. DEI hoc opus est, qui agit per verbum, qui spiritum & vim regenetricem ipsi indidit, & præclarum totius conversionis processum in verbo suo præscripsit. Proinde quicunque recte hoc ordine in salutem animæ utitur, is profecto, sine opera vel officio pastoris, sanabitur; qui vero pro lubitu processum & viam salutis sibi fingit, atque imaginatur, & magister vult esse suæ & aliorum salutis, is mirum quantum a veritatis scopo est alienus.

Animadvertunt porro medentum sapientiores, nullam ægritudinem tuto eradicari, nisi præcesserit ingens lucta naturæ & morbi, hac præsente, spem convalescentiæ superesse contendunt. Malum autem virulentum & periculi plenum conjiciunt, quando natura non persentit ejus vim, quando nulla lucta, nulla pugna instituitur. Possunt hæc ipsa non incongrue ad spiritualem medicinam traduci. Etenim recte divinæ sapientiæ professores sentiunt, non posse ad sanum & regeneratum statum peccatoris mentem reduci, nisi ante sese ostenderit gravis lucta inter spiritum, sive vivam verbi divini in corde hominis efficaciam, & inter carnem, quæ perpetuo pravos stimulos ac motus suggerit.

Observant Medici, luctam, quæ in statu morbi maxima est, comitari insigne symptomatum augmentum; tunc enim increscit ardor, augetur dolor, anxietas præcordiorum, inquietudo, spirituum oppressio, generis nervosi convulsio visitur sævissima: simili ratione in lucta, quæ est inter peccatum & spiritum, magna sæpius animi ad desperationem usque angustia, inquies, omniumque animi motuum ac sensuum convulsio notatur, quæ tamen non malum semper edunt præsagium.

Statum morbi atrocissimum, quando victoria est a partibus naturæ, mox insequitur declinatio symptomatum & notabilis remissio, omnia enim tunc ad statum pacatum & naturali conformem redeunt. Ita spiritualem gravem luctam mox excipere & demulcere quoque solet, incredibilis animæ quies, conscientiæ pax & tranquillitas, cum ineffabili gaudio sociata. Deus enim, uti natura, processum sanandi animam auspicatur a lucta, dolore & tristitia spiritus, quæ via regia est, sine qua nullus inæstimabilem thesaurum animæ suæ invenire poterit.

Ulterius victoriam naturæ in morbis prævidere ſolent peritiores ex certo vacuationum genere, quas appellitant criticas. Hæc convenienti tempore, neque ſtatim inter initia, ſed poſt ſtatum, cum decremento morbi, quando apparent, bonum & certum convaleſcentiæ præbent præſagium. Gaudet etiam ſua criſi pugna, quæ inter ſpiritum & peccati vim intercedit, & eſt intima averſatio, atque ex mente & omni cogitatione excluſio libidinis peccandi, hæc ſi divinam triſtitiam comitatur, nullum dubium eſt, imminere veram ſanationem animæ. Recidivæ autem periculum non minimum ſunt, ſi præcipiti curſu, & quaſi per ſaltum, ſtatim ab initio, antequam vim peccatorum ſenſerit anima, motus tranquillos præſentiat; tales enim, experientia Chriſtianorum teſte, ut plurimum ſpurii ſunt.

Notatu quoque perquam dignus in praxi medica canon eſt: vacuandas primum ſordes impuras & copioſas, & poſtea roborantia adminiſtranda eſſe. Chirurgi vulnera prius ſale & vino abſtergunt & depurant, quam conſolidationem aggrediuntur. Et ulla remedia, quæ vulneribus adhibentur, ſecundum CICERONIS effatum, tam faciunt dolorem, quam quæ ſunt ſalutaria. Exemplum & hic quoque capiant animæ noſtræ antiſtites; evangelium enim nunquam vili præſidio, vel ſaluti erit, niſi lex præceſſerit. Hæc naturæ fervidæ eſt, nam inter ignes & tonitrua lata, hæc terrorem incutit, hæc dolorem excitat, hæc anxietates & moleſtias parit: hoc remedio uſurpato exclamavit DAVIDES: *miſiſti ignem in oſſa mea.* Quando autem doloris acerbitas adeſt, conveniens uſus eſt penes Medicos ſedativorum. In ſpiritualibus genuini ſedativi, analeptici & ſalutaris balſami vices gerit, evangelium, gratiæ & ſalutis pleniſſimum.

Prudens porro Medicus nonnunquam ſimilia ſimilibus, nonnunquam contrariis curat, & modo conſortantia, modo purgantia, modo anodyna in uſum advocat, quandoque etiam, ſi ratum fuerit, ad cauteria, ad ignem, ad ſectionem accedit: ita quoque non ab eadem methodo ſemper aberrare debet, qui ſaluti noſtræ ſpirituali conſulit. Is enim pro differentia affectus, pro diverſa natura individui, modo irritare occultum in conſcientia malum, modo ſæva, ex ſenſu peccatorum nata, pathemata mulcere & delinire ſtudeat.

Ultimo loco cautela egregia Practicorum eſt: tuto eum procedere, qui in acutis morbis & paroxyſmis ſedulo ſibi cavet a nimium irritantibus, commoventibus, nec non ab anodynis & ſedativis valentioribus, ſed tantummodo qui confortantibus & temperatis naturæ vires ſolatur, ita ex voto cedere morbum conſtans practicorum obſervatio eſt. Caveat quoque, qui curam gerit animæ noſtræ, ne in graviſſimis ſpiritus afflictionibus, intempeſtive cruciatus augeat, neque etiam eos, qui præſentes ſunt, præmature ſtupefactivis ſiſtat. Utrumque malum eſt, potius hic unice locum inveniunt ea, quæ conſortando interiorem hominem agunt.

Res etiam & ordo poſtulat, ut breviter ſtrictimque de parte medicinæ, quæ appellatur hygieine, aliquid dicamus. Novimus non tantum ſanandi, ſed & præſervandi cauſſa natam ac inventam eſſe artem medendi. Præſervatio a morborum vehementia tutior ſemper ac certior creditur, quam eorum depulſio: hanc enim permulta poſſunt remorari. Tutiſſima quoque, quoad ſalutem animæ noſtræ, res eſt, cuſtodire bonam conſcientiam & divina virtute armari adverſus fraudulentos peccatorum inſultus, omnique ſtudio evitare occaſionem peccandi.

Plures iique graves corporis languores, ex iis naſcuntur rebus, quæ non nobis videntur nocivæ: ita plura quoque ſunt, quæ vulgo creduntur non nocitura ſaluti animarum, quorum ab uſu in ruinam inemendabilem anima præcipitatur. Et fædius blando & innocenti modo initia peccatorum ſeſe inſinuant animis noſtris, quæ poſtmodum infeſtos relinquunt effectus.

Is qui cum morbo rediit in gratiam, curatius jam incipit obſervare & æqua lance judicare ea, quæ ſanitatem cuſtodire, quæve eandem labefactare atque evertere idonea ſunt: ita peccator, ex miſeriæ ſuæ periculo ereptus inque ſtatum gratiæ receptus, cum terrore, & timore ſancto utatur rebus externis indifferentibus, & perpetuo eo reſpiciat, quæ minuere, vel promovere animi valetudinem proſperam poſſint.

Confortantia cenſentur a Medicis eſſe optima adverſus morborum inſultus præſervantia, utpote hæc motum ſanguinis & ſpirituum excitant, ſicque omne humorum vitium avertunt. Non datur quoque præſentius præſervativum, non generoſius analepticum & alexipharmacum, quam quod in evangelio ſacramentis reconditum eſt, hæc vires reales & ſalutares animæ noſtræ infundunt, quibus confortatur, armatur & robuſta fit, ad quævis pericula evitanda.

Verum enim vero dolendum graviter eſt, neminem, quoad corpus, perfecte ſanum reperiri, quod ſperandum non eſt, quamdiu ſub tanto rerum contrariarum corporearum confluxu detinemur. Pari ratione omnem etiam ſpem decollatam eſſe perſuaſus ſum, ad perfectam ſanitatem animum pervenire poſſe, quamdiu carnis vinculis ſumus alligati & inter infenſiſſimos hoſtes, non modo extra nos, ſed & intra nos, verſamur, unde vincula tandem ſolvenda ſunt deſtruendum corpus eſt, deſerendus mundus, ut tandem ad incredibilem & puriſſimam felicitatem anima, cujus gratia nata ac producta eſt, perducatur. Felix itaque, terque quaterque beatus eſt, qui humili mente ſuam agnoſcit imbecillitatem, ſuam imperfectionem, & quotidie remediis tam præſervationis, quam curationis ergo, utitur efficaciſſimis.

MEDI-

MEDITATIONES THEOLOGICÆ,

QUIBUS

SUMMA RELIGIONIS CHRISTIANÆ

BREVITER ET PERSPICUE TRADITUR.

INgens & ineffabile cordis gaudium in chriſtiana religione latet, quia per hanc ad veram immenſi amoris DEI Patris & ejus Filii, in mundum miſſi cognitionem, in qua ſpes vitæ æternæ reſidet, perducimur.

Firmum & inconcuſſum religionis chriſtianæ fundamentum eſt, quod Chriſtus ſit verus Deus.

Quicunque fuit in principio rerum creatarum, per quem omnia facta ſunt, qui omnia verbo ſuo ſuſtentat, & qui actualis eſt vita, omnium virium fons, lux mundi & omnium hominum, ſapientia & veritas, immenſus amor & bonitas, dominus cœli & terræ, vivorum & mortuorum alpha & omega, rex regum, ab omnibus ſanctis & angelis adorandus, ille eſt verus DEUS: atqui hæc omnia proprie de Chriſto, per Prophetas, Evangeliſtas & Apoſtolos in veteri & novo teſtamento unanimi conſenſu dicuntur & prædicantur, & per revelationem traduntur; ipſaque opera Chriſti, ut mortuorum reſuſcitatio, converſio aquæ in vinum, morborum inſanabilium curatio, ex pauxillo panis multorum millium cibatio, evidenter ſatis divinam naturam teſtantur. Ergo.

Homo eſt ſpiritus immortalis, intellectu, deſiderio & libera agendi voluntate conſtans, in prima creatione ad imaginem DEI conditus, omnipotente & plane mirabili divina virtute, cum anima elementari perfectioris animalis corporis vivi & ſenſitivi arcte unitus, ut ſenſuum beneficio miranda Dei opera cognoſcendo, eum celebraret, DEO ſuæ exiſtentiæ auctori crederet & obediret, & hac ratione in æternum ejus bonitate & gloria gauderet.

Equidem primus homo, animi & corporis viribus integer conditus eſt, per inſidias tamen Diaboli ſeductus, propter incredulitatem, ſuperbiam & inobedientiam, DEUM ceu ſuperiorem, a quo unice ejus exiſtentia & ſalus dependebat, contemſit; & hoc modo imaginem divinam amiſit, quare, ob hunc contemtum, pœnam æternæ mortis animo & corpore ſubire debuit.

CHRISTUS JESUS verus DEUS & homo, pro immenſa erga lapſum genus hominum miſericordia, a DEO Patre miſſus, vita & morte ſua omnia ea perfecte præſtitit, ad quæ primi parentes obligati erant, & non modo ſui abnegatione, firma in DEUM patrem fiducia, ſed & perfecta ad mortem uſque obedientia, quam pro contemtu paſſus eſt, voluntati patris ſatisfecit; & hac ratione gratiam & unionem cum DEO miſero homini recuperavit.

In CHRISTO JESU θεανθρωπῳ unica noſtra ſalus & ſpes eſt; is enim factus eſt, noſtra ſcientia, dum evangelio & explanatione legis, voluntatem DEI, ad noſtram ſalutem recuperandam perſpicue nobis revelavit: noſtra juſtitia, propter perfectam, pro nobis præſtitam uſque ad mortem obedientiam, qua patrem nobis reconciliavit: noſtra ſanctitas, quia operatione ſpiritus ſancti per verbum ſuum nos ſubinde renovat, & fidem in DEUM, & amorem in proximum accendit: noſtra redemtio, quia morte & reſurrectione ut & aſcenſione in cœlum non modo a pœna peccati, morte æterna & potentia diaboli nos liberat, ſed etiam plenaria peccatorum remiſſione, nobis vitam ſpiritualem & æternam largitur.

Quicunque in Chriſtum, mediatorem noſtrum, verum DEUM & hominem, mortuum pro nobis & reſuſcitatum credit, & ſumma hæc beneficia, ex mera gratia profecta, ſerio in corde ſuo perpendit, vere agnoſcit, & firma fiducia, cum laude & gratiarum actione & amore, ſibi ceu propria applicat, atque Chriſti exemplum in humilitate, obedientia & patientia ſequi contendit; illi omnia peccata remiſſa ſunt, & pœna ſublata, & regenitus habetur, & filius & hæres DEI factus eſt.

Fides & amor in Chriſtum, per ſacr menta ceu firma ſigilla & ſymbola a Chriſto ipſo inſtituta, baptiſmum nempe & ſacram cœnam valde corroborantur, & peccatorum remiſſio ac ſalutis noſtræ certitudo inde confirmatur; quia actu regenerationis, Chriſti juſtitiam & ſanctitatem induimus & propriam nobis facimus. In ſacra cœna unio fit noſtra cum Chriſto & ejus merito, cum corpore pro nobis in mortem dato, & ſanguine in remiſſionem peccatorum fuſo paſcimur.

Dulcis doctrina evangelica eſt aptiſſimum obedientiæ atque amoris erga DEUM & hominem impellens remedium. Eſt enim ſanæ rationi inſitum: eum eſſe colendum, atque amandum, a quo inſignia ex mera gratia accipimus beneficia.

Quandocunque igitur ſumma DEI beneficia, in regno naturæ & gratiæ nobis continuo exhibita, attente & diligenter meditamur; non modo grata & memori mente ea recolimus & laudibus celebramus, ſed & ad reciprocum DEI amore n excitamur.

Is vere ac ſincere amat DEUM, qui divinæ voluntati, quæ in lege naturæ, decalogo & ſaluberrimis Chriſti & apoſtolorum præceptis continetur, ſe conformem reddit. Et cum immutabilis hæc divina ſit voluntas, ut omnium hominum ſalutem

quærat ac promoveat; utique is vere DEI voluntati ſe accommodat, qui publicam ſalutem curæ cordique habet, & ſocium amat ſecundum ordinem, quo ſe ipſe amare debet.

Perfectiſſimum vitæ ſanctæ & quæ DEO grata eſt, exemplum ipſe Chriſtus nobis reliquit, maximopere imitandum. Nam ſicut ipſe ex immenſa miſericordia & amore acerbam mortem pro nobis paſſus eſt, ad ſalutem noſtram æternam recuperandam; ita & nos miſeriæ proximi omnibus modis ſuccurrere debemus: Chriſtus fuit humilis & obediens ſuo patri; ita & nos divinæ voluntati in omnibus oportet ſubmittere: fuit erga nos benignus, mitis, quam indolem & nos induere debemus: terrena & viſibilia contemſit; quare & nos in iis fiduciam minime ponere debemus: adverſa tulit ſecundum voluntatem DEI, ſumma patientia; ſimiliter & nos facere decet: tentationes ſatanæ efficacia verbi divini repulit; quod ergo & nos imitemur.

Licet bona amoris opera hac in vita propter inhærens peccatum ſint imperfecta; nihilo tamen minus, quando ex fideli, grato ac obedienti erga DEUM animo proveniunt, atque in proximi ſalutem & DEI gloriam vergunt: ipſi placent, & ad oſtendendam fidem & proximi ædificationem ſunt neceſſaria & tam in hac quam altera vita magnam promiſſionem & remunerationem habent.

Duplex in homine regenito, quamdiu in carne eſt, vita obſervatur; altera ſpiritualis, tanquam fructus reſtitutæ imaginis divinæ, per firmam in Jeſum Chriſtum cruci affixum & reſuſcitatum fiduciam, novamque obedientiam & caritatem proximi ſe manifeſtans: altera animalis, quæ ex carne remanente, in qua reliquiæ peccati originalis adhuc reſident, per varia deſideria & paſſiones in terrena & viſibilia, brutis etiam communes, ſe exſerunt, proficiſcitur.

Præcipuum in hac vita chriſtianorum eſt officium, ut peccatum inhærens & imperfectionem ſuam quotidie agnoſcant; & per gratiam ſpiritus ſancti contra carnis deſideria continenter pugnent, atque aſſiduis precibus, in interceſſione Chriſti, qui reſidet in cœlis ad dextram patris, fundatis aſſiſtentiam ſpiritus ſancti conſtantem & lætabundam efflagitent, & quotidie ob inhærens peccatum, remiſſionem inobedientiæ quærant.

Ineffabile ſolatium eſt, quod DEUS ex liberrima gratiæ voluntate fideles in Chriſto, propter prævisam fidem & obſervantiam evangelii, ab æterno elegerit, ceu filios & ſuæ immenſæ gloriæ hæredes, decreto immutabili.

Criterium & character noſtræ electionis eſt adſiſtentia & operatio ſpiritus ſancti in corde noſtro, qua omnia, quæ voluntate DEI adverſa ſunt, vehementer aſpernamur & odio habemus, calamitates patienti animo toleramus, & firma in DEUM fiducia, atque ſincero proximi amore, fidem in nobis vivam & renovationem manifeſtamus.

DEUS, qui immenſus ſubſtantialis amor & gratia eſt, nullius hominis, tanquam nobiliſſimæ creaturæ, vult vel intendit damnum, multo minus extremum interitum, ſed omnes vere vult felices & ſalvos reddere, modo ſerio velint; minime vero animum ejus, qui ſpiritualis & liberæ eſt eſſentiæ, vult ad fidem & obſequium cogere, ſed tantum ducere & movere; ſiquidem, niſi voluntas eſſet libera, omnia præcepta, officia, pœnæ & præmia, a DEO conſtituta, forent fruſtranea.

Variis modis trahit & ducit DEUS hominem ad ſalutem ſuam amplectendam: 1) naturæ lumine poſt lapſum relicto, ex ipſis rebus creatis & ex ſapiente, qua gubernantur, cura & providentia, DEI exiſtentiam, omnipotentiam & bonitatem poteſt cognoſcere. 2) Conſcientia male factorum hominem convincens, mentem inquietam, anxiam & triſtem reddit. 3) Deſiderium infinitæ perfectionis, hominum animis eſt a natura inſitum, unde in rebus finitis nunquam acquieſcunt; 4) quando in ſummam calamitatem & miſeriam conjiciuntur, tremunt & ab ente ſupremo auxilium expetunt & efflagitant; quapropter recte infertur: nullum atheum revera talem vel theoreticum dari, niſi per abuſum rationis & ſuperbæ mentis oſtentationem ſeu ſtultitiam. Denique fama revelati verbi divini, quod expetere & legere poterant, tanquam medium felicitatis æternæ conſequendæ, ad omnes gentes pervenit.

Quicunque igitur hæc genuina ſalutis media pædagogica præfracte ſpernit, nec attendit, neque verbum DEI, cum quo tamen convictio veritatis, & ſpiritus ſancti gratia indivulſo nexu conjuncta eſt, vult audire, nec legere, multo minus meditari, vel ſi impulſus & motus bonos & ſalutares perſentit, iis obſtinate & conſtanter reſiſtit: is perverſa & prava voluntate ſe ipſum privat ſalute & gratia divina, ſibique ipſe interitum parat.

Equidem infinitus & omniſcius DEUS ab æterno in hominibus mentis ſuperbiam, libertatis abuſum, & obſtinatam nulloque modo corrigibilem reſiſtentiam prævidit: exinde tamen minime ſequitur, ipſum ab æterno quoſdam ad interitum prædeſtinaſſe; utpote Chriſtus pro omnibus hominibus lapſis, univerſalem medicinam, videlicet meritum ſuum, & perfectiſſimam præſtitam obedientiam paravit, quam tantummodo agnoſcere & amplecti debent.

Fatendum nihilominus eſt, animi malitiam, vim peccandi & gratiæ divinæ reſiſtendi in hominibus gradu multum differre; quæ cum ſemine, quod parentum naturam & imaginem refert, in liberos propagatur: quæ, ſi in majori gradu eſt, & prava accedit educatio; conſuetudo & conſortium cum impiis, animus ita depravari poteſt, ut ægerrime medicinam recipiat.

Quemadmodum *Pſalmo 37. v. 6.* piorum ſemen benedictum, & *Pſalmo* 112. *v.* 2. eorum, qui præceptis divinis obedientes ſunt, ſemen benedictum & feliciſſimum dicitur: ita de impiorum & malitioſorum ſemine hoc minime prædicari poſſe, triſtis experientia ſatis abundeque manifeſtat.

Sicuti morbi contumaces chronici a parentibus in liberos tranſeunt, & difficulter ſanationem recipiunt: ita etiam perverſi animi mores & affectiones teterrimæ, maxime ſi in habitum abierint, atque in utroque parente radices egerint, in liberos quam facile transferuntur; & hoc modo, teſte ſcriptura, ſæpenumero pœnæ liberorum ab ipſis parentibus originem trahunt; adeoque clare apparet, animam humanam cum corpore per traducem propagari.

Magnum beneficium chriſtianorum in morte latet, qua vinculum ſpiritus cum corpore animali, propter motus vitales ceſſantes, diſſolvitur, ut ille a carne, qua vis & efficacia ejus multum labefactatur, liberatus & ſui juris redditus, melius in cœlis cum Chriſto uniri poſſit.

Reſurrectio corporis mortui inſigne quoque eſt beneficium, ut illud perfectius rurſus cum anima unitum pariter æterno gaudio fruatur.

Corporis humani mortui reſurrectio non adeo repugnat rationi. Sicut enim ex ſemine in terra putrefacto,

trefacto, planta vel arbor, a qua desumtum est, de novo producitur; quin imo ipse homo, qui ex corpore & animo constat, e semine parentum quasi ex puncto producitur: ita multo minus dubitandum est, ob unionem corporis nostri cum Christo, quæ maxime fit in sacra cœna, & ob promissionem ab ipso, qui summa veritas est, factam, omnipotente omnemque captum superante ejus virtute, corpus nostrum, & quidem longe perfectius, aliquando esse resurrecturum.

Beata vita non modo in amica & familiari cum Christo, angelis & omnibus sanctis communione & conversatione, sed potissimum in DEI visione, id est, in majestatis divinæ, rationе immensæ ejus potentiæ, sapientiæ & infinitæ bonitatis, intima contemplatione versabitur; unde ineffabile & sempiternum gaudium nominisque divini celebratio exoritur.

Uti in hac vita gradus sanctificationis in fidelibus dantur: ita extra dubium videtur, quod etiam gradus & status gloriæ divinæ in cœlis dentur.

Processus, quem instituet Christus in extremo judicio, evidenter demonstrat, quosnam vita beata dignos vel indignos habeat & æstimet, dum quidem non propter, sed secundum opera amoris, tanquam fidei vivæ fructus sine quibus nulla vera, quæ cor & animum mutat, sed inanis, sterilis & imaginaria fides est, vitam æternam & beatam tribuet; & hæc est ratio, quare Christus, quem etiam sequuntur apostoli, in vita & doctrina sua, tam graviter, tam serio, tamque frequenter amorem inculcaverit.

Veritates in hisce thesibus hactenus propositæ ita sunt comparatæ, ut sanæ & probe instructæ rationi minime adversentur, sed potissimum ipsi conformes sint, licet quædam ex iis intellectum humanum transcendant, de quibus tamen ob divinam revelationem minime dubitare licet.

Sicut enim omnes creaturæ ab ente infinito finitas & circumscriptas habent agendi vires: ita etiam anima nostra intellectualis, præsertim sub involucro corporis detenta, intellectum habet valde limitatum. Nam uti oculus, etiam telescopio armatus, ad certam tantum distantiam objecta videt: ita etiam intellectus suos habet cognoscendi terminos; siquidem nec in rebus naturalibus, quid in essentia sua sol, quid corpus simplex, quid vis motrix, qua unum corpus in alterum agit, quid vis gravitatis, elastica, virtus in magnete attractrix, declinans, vel quænam specifica partium, diversa corpora constituentium mixtio & crasis sit, cognoscere possimus: multo minus, quæ vis in semine sit propagativa, quæ animæ sensitivæ in brutis, vel spiritus essentia, & quomodo hic cum corpore uniatur & in illud agat, comprehendimus; minime vero decretum, ordinem & nexum, quo DEUS creavit mundum & ipsum æque ac ecclesiam gubernat, omnibusque rebus præsens sit, & quomodo JESUS cum humana natura unitus, & ex virgine natus sit penetramus; quæ omnia intellectus nostri imbecillitatem, præsertim in rebus divinis, abunde demonstrant.

Benignissimus DEUS ad nostram salutem & felicitatem obtinendam, non sublimem philosophandi rationem, nec profundam rerum intelligentiam desiderat, sed tantummodo animum simplicem, humilem, fiduciæ, obedientiæ & amoris plenum, ac gratum, propter omne bonum, quod a DEO possidet, postulat.

Hæc sapientia homini præcipue scitu necessaria est, ut paulo exquisitius cognoscat, quod sua natura a se, in se & per se, nil sit nisi terra, nihil habeat, nihil possit vel sciat, sed suam existentiam, vitam, conservationem, omnesque corporis & animi vires & omne bonum, a solo DEO per Christum & in Christo ex mera gratia possideat.

Propter innumera igitur, quæ ex mera gratia in animam spiritualem & corpus animale proficiscuntur beneficiorum genera, benignissimum Deum, summum illum Jehova, Dominum cœli & terræ, qui a se, in se & per se semper est, fuit & erit idem immutabilis, adorare, laudare, ejus auxilium invocare, ipsum in misericordia & amore sequi, reverentia, firma fiducia & obedientia venerari, & nomen ejus operaque mirabilia læta, hilari & grato animo extollere, celebrare, uti angeli & sancti in cælis, ita nos in terris debemus. Sic enim voluntatem DEI perficimus & in æternum cum ipso vivimus & exultamus.

PETRI POTERII
OPERA OMNIA
PRACTICA ET CHYMICA,

CUM

ANNOTATIONIBUS ET ADDITAMENTIS

utilissimis pariter ac curiosissimis

FRIDERICI HOFFMANNI,

FILII, HALLENSIS,

MEDICI ELECTORALIS BRANDENBURGICI,

PHILOSOPHI ET PROFESSORIS MEDICINÆ PRIMARII

IN ACADEMIA FRIDERICIANA.

Accessit nova Doctrina de FEBRIBUS, ex Principiis mechanicis solidè deducta.

CUM INDICE LOCUPLETISSIMO.

memoiæ Vestræ *monumentum statuendum esse, honestum cumprimis ac generosum duco, quo ventura etiam ætas, quibus suam beatitudinem Fridericiana debeat, perspiciat. Vos unici estis, quorum præclarâ operâ, incredibili curâ atque propensissimâ voluntate salus, gloria non minus Academiæ quàm Ordinis nostri Medici primùm crevit, deinde firmata, conservata & aucta fuit. Nec ullam hic adulationis metuo notam. Satis me absolvunt tot præstantissima documenta, quibus devinxistis totum Academiæ corpus, singulaque ejus membra. Firmum est* Vobis, Viri Illustrissimi, *bonas litteras, à quibus ingens animis accedit robur, & quæ genuina reipublicæ & ecclesiæ firmamenta sunt, amare non modò, sed & favore eximio fovere, & turbido etiam rerum statu illas languidas tueri atque erigere. Omnia, quæ publico nomine in bonum Academiæ perennaturum apud* Munificentissimum ejus Nutritorem Vobis *interpretibus propensissimis intercessi repetitis vicibus, obtinui. Nullius rogationis memini, quæ concessione novæ cujusdam liberalitatis* Principis Munificentissimi *non fuerit approbata. Ordo noster quantum curis Vestris debeat, recentibus iisque maximis beneficiis admonemur. Est artis nostræ potissima pars, corporis humani intima nosse, quæ cum evolvi atque explicari non nisi incisionibus semel ac sæpius juventutis erudiendæ causa institutis minimè queant, maximi profectò habenda est concessio cunctorum, quæ supplicio necata sunt in Magdeburgensi & Halberstadiensi Provinciis ad anatomen publicam cadaverum. Plantarum, arborumque plurimarum notitia Medico ita opus est, sicuti Mathematico circini atque instrumentorum cæterorum apparatu. Earum itaque ut varia genera, cum uno cœlo non omnia incalescant, peregrinis locis huc transferri, seri atque educari queant, de horto eximio nobis parando, in quo inter naturæ hæc miracula cum artis nostræ cultoribus sine interpellatione versari, singula usurpare oculis animoque volvere queamus, soliciti fuistis. Insuper & pretiosiora instrumenta Physica non minus, quàm Chirurgica, quibus plures Academiæ carent, in usum publicum Vestra commendatione à* Munificentissimo Principe *acquisivimus. Taceo innumera alia mihi à* Vobis *affatim tributa. Quàm humanè ac comiter me Berolini versantem Academiæ causa excepistis? quâ inusitatâ morum facilitate jus mihi fecistis scribendi ad Vos necessaria? Nihil dicam de affectu, quo me constanter amplexi estis, nihil de hospitali humanitate, totque aliis beneficiis, quibus fecistis, ut totus vester sim. Nihil itaque ab hoc tempore mihi fuit antiquius, quam ut pietate, obsequio & officiorum assiduitate Vos venerarer ac occasionem quærerem, quâ grata mens tantis nominibus Vobis obstricta publicum monumentum exhiberet. Et cum jam Doctorum precibus atque hortatu in publicum prodeat opus* Poterii, Medici *olim* Regis Galliæ *præstantissimi, additionibus nostris illustratum, non dubitavi illud nuncupare* Vestris Nominibus, *eâ quâ convenit observantiâ rogitans, ut conatum hunc honestum benignè (quod excelsarum animarum indoles est) interpretari, & magis voluntatis quàm facultatis in pendendis Vestris meritis rationem habere non dedignari velitis. Quod superest ILLUSTRISSIMI VIRI, Deum opt. max. assiduis precibus oro, ut gravioribus Vestris muneribus, consiliis atque inceptis, suo auxilio porrò benignus adesse, & vires constantes firmasque corporis ac animi ulterius concedere atque adaugere velit, quò Vestris curis, patrocinio, benevolentiaque Vobis submissa & commissa* Fridericiana *uti ac frui possit quàm diutissimè. Dabam è Museo Calendis Maii. Anno M. DC. XCVIII.*

PRÆFATIO

PRÆFATIO
AD LECTOREM.

TANDEM ut Fidem datam ſolvam, ac Bibliopolæ, multorumque deſideriis reſpondeam, prodit foràs egregium opus Viri de re medica & chymica optimè meriti, *Petri Poterii*, *Regii in Gallia olim Medici Celeberrimi*, additamentis & animadverſionibus noſtris illuſtratum. Decennium ferme effluxit, ex quo Bibliopola noſter de Authore hoc rursùs in lucem proferendo mentem mihi ſuam expoſuit, ſimulque me rogavit, ut ipſius inſtitutum juvarem, annotationes meas adjiciendo. Cumque docti, iique Celebres Medici quidam ad eundem laborem me iteratis inſtigarent vicibus, lucubrationes & notas quaſdam concinnavi, atque in chartas conjeci: Poſtea autem diu multumque dubitavi, an illas in lucem ederem publicaremque. Eam enim eſſe hujus ævi pluſquam plebejam invidiam, judiciorumque licentiam probè animadverti, ut perfrictâ fronte quò quiſque magis eſt, eò lubentius ſe aliorum caſtigatorem ac iniquum cenſorem præbeat. Accedit tantam in Medicina hypotheſium ac opinionum eſſe varietatem, tantamque præjudiciorum vim, ut (qui morbus habetur eruditorum) nemo, niſi quod ipſius ſententiæ conveniat, illud verum aut rectum putet, unde odia perverſaque enaſcuntur judicia, quæ frequentius jurgioſas in contentiones vel (quæ fundi noſtri crevit calamitas) in mutuam maledicentiam, communemque omnium pernitiem exardeſcunt, quo fit, ut ii conſultius agere videantur, qui vel plane non ſcribunt, vel ſcripta ſua ad tempus ſupprimunt. Præter id ab inſtituto edendi hunc laborem non ſemel me revocavit intempeſtiva illorum libido, qui ſecreta tantum atque magnifica *Authoris* remedia à me flagrantiſſimè expectarunt, cum tamen ipſos hac in ſpe fruſtratum iri facilè perſpicerem. Ingenuè enim fateor, me parciſſimum nunquam non arcanorum fuiſſe admiratorem, multo minus ſcrutatorem, probè gnarus, remedia nobis proſtare efficaciſſima, modò iis rectè utamur. At vero cum Vir induſtrius & de re litteraria adjuvanda bene meritus Dn. *Knochius* noſter inſtantiſſimè editionem hujus libri urgeret, meaſque additiones & privatim & publica recenſione in catalogis, me invito, ſubinde flagitaret; nolui amplius reſiſtere ejus deſideriis, ſed ipſi hæc quæ olim adornavi, reviſa tamen ad edendum conceſſi. Equidem non ſum neſcius, cum ea tradamus, fore ut hic noſter labor varias in reprehenſiones incurrat. Erunt enim cui deſiderabunt exactam arcanorum & ſpecificorum *Authoris* deſcriptonem: Alios futuros ſuſpicor, qui ſaltem inauditas ſpecioſaſque curationes & hiſtorias, proceſſus lucroſos, medicamenta univerſalia & ejuſdem generis alia expectabunt. Non defore quoque puto, quibus non arridebunt principia mechanica, aliis, quod cum veteribus ſæpius locutus fuerim & in multis à recentiorum *Carteſianorum* ſententiis receſſerim. Contra quos omnes dicendum breviter exiſtimo, teſtatumque volo primum me nulli ſectæ eſſe mancipatum, ſed ex omnibus tam veteribus quàm recentioribus eruere veritatem, deinde in gratiam diſcentium ac Studioſiorum, quorum commodis inſervire, quantum potero, religioſa mei officii ratio exigit, in lucem tantum miſſa hæc eſſe, neque illis me ſcribere, qui medicæ ſcientiæ fontes penitus exhauſerunt, inque Praxi exercitatiſſimi exiſtunt, vel arcana tantum

quærunt. Porro autem hæc laboris nostri ratio, hic status est. *Celebris Author* in eo inprimis laboravit egregiè, ut vulgares Practicorum errores atque in medendo abusus annotaret. Ille præcipuè ex veteribus fuit, qui medicamenta generosa spagyrica, nec sine ratione, ad curandum proposuit, simulque fortioribus atque concentratis pro morbi ingenuo prudenter miscuit debiliora, magis diffusa Galenica, optimo semper cum successu. Historias ægrotantium nonnumquam satis curatè ac solidè, interdum etiam perfunctoriè recenset. In enarrandis causis & rationibus phænomenorum atque effectuum reddendis, propter defectum veræ Physices atque Anatomiæ interdum satis jejunus ac infelix, in commemorandis autem curationibus admodum gloriosus, maximam ponens fiduciam in suis remediis. Quæ itaque monenda atque animadversione digna visa sunt, breviter strictimque, modestè tamen attigi, emendanda correxi, defectus supplevi, rationes symptomatum ex principiis mechanicis, nec non effectus medicamentorum inde deduxi, historias, cautelas atque observationes, quæ in praxi mihi occurrerunt, fideliter atque sincerè adjeci, remediorum à me adhibitorum copiam addidi, quæ ægris meis opem tulerunt, quæ minimè, non prætermisi. Nec conficta vel simulata, ut moris est, sed facta & vera congessi, docui & exposui liberaliter, atque candidè, firmissimo experientiæ, quæ optima & prima veritatis medicæ parens est, robore nixus. Neque Autorem castigavi insolentius; nimio enim reprehendendi morbo me non laborare, ingenuè confiteor, decantata ab *Autore* tantopere remedia in suis curationibus ex asse me non nosse, professus sum, quantum tamen conjectura ex collatione locorum & circumstantiarum metiri licuit, ex quibus & quâ ratione ipsa præparata fuerint, tradidi, & quæ si non majoris, similis tamen effectus medicamenta nobis nata substitui queant, manifestavi. Mirabile est, quando pervolvimus ejus historias, qua ratione tam feliciter, tam breviter rebelles, desperatos, & periculosissimos morbos suis arcanis propulsaverit. Equidem lubentissimè largior, remedia ex mineralibus atque metallis summæ activitatis, penetrantiæ ac virtutis deprehendi, maximè in corporibus, quæ mobiliores ac tenuiores fovent humores, quæ sub climate calidiori, aëre subtiliori degunt, sicuti videmus in ætate juvenili temporeque vernali felicius longè succedere medicamentorum operationem; an vero in climate nostro, ubi major humorum densitas, obstructionum veterum contumacia, majorque aëris crassities eundem productura sint effectum, est quò de valde dubito. Accedit, quod pro explorato habeant complures Practicorum, in remediis non tantam observari nostro tempore efficaciam quam forsan olim præstiterunt, cui vero causæ id adscribendum, an fato, an majori corruptioni ac pravitati humorum, aliis dijudicandum relinquo? Quocirca absit, ut penitus de *Autoris* fide circa tales curationes dubitemus, ejus enim præclara scripta in plurimis, vero animi judicio, me approbare, etiam atque etiam confirmo. Cæterum operam maximè dedi, ut in hisce Notis demonstrarem, qua ratione ex veris principiis & sufficiente historica morborum cognitione Praxis nostra & Pathologia verè rationalis reddi queat. Turpe dictu, ast verissimum est, sub tanto apparatu præstantissimorum inventorum circa rem physicam, anatomicam, botanicam, chymicam utilissimorum æque ac curiosorum spissis tenebris involutam ac circumfusam adhuc latere Pathologiam & Praxin medicam, ita ut nihil minus rationale, si rem non velimus dissimulare, in pluribus dici queat. Videmus id, quando ad lectum venimus, quomodo speculationes atque hypotheses nostræ fallant, quomodo ubique hæreamus in causis reddendis horum vel illorum, quæ accidunt ægris, tam ratione morbi, quàm ratione effectus medicamentorum, vel prognoseos, quâque ratione minus respondeat vulgaris Theoria prudenter institutæ Praxi. Hujus autem rei duplices potissimùm allegamus causas, quarum prior est: Defectus sufficientis cognitionis historiæ, sive observationum circa quemvis morbum, quoad omnes circumstantias. Fieri enim non potest, ut vera condatur hypothesis, nisi prius nobis perspecta fuerit plenaria quoad omnia morborum accidentia historica morbi cognitio; ex quorum singulorum collatione atque connexione inter se invicem, tunc demum aptare atque invenire licet hypothesin, quæ genuinas phænomenorum suggerat causas, quæ dubia occurrentia solvat, adeoque viam nobis pandat, ad stabiliendum certum curandi scopum; Est sane singulare in Medicina fatum, ut affectus insolitos, monstrosas historias lubentius recenseamus, vel etiam fingamus, parum vel nihil penitus attenti ac solliciti in vulgarium affectuum observanda natura ac indole. Impedimentum posterius, quod hucusque praxeos verè rationalis retardavit incrementa, est ignorantia solidiorum principiorum in Physica & consequenter in Medicina.

cina. Constanter enim affirmandum esse existimo, inscitiam veræ Philosophiæ naturalis genuinam & unicam fuisse originem tantorum errorum, & sectarum in Medicina, cum sedula veri investigatione exploratum habeamus, pleraque principia nec sensu nec intellectu concipi posse, nec ex natura rerum desumta esse, sed saltem phantasiæ subtilioris commenta fuisse. Nos à multis annis, rejectis iis quæ ex phantasia, & non intellectu proveniunt, operam strenuè impendimus, ut solidi aliquid in Medicina constitueremus. Mirificè itaque mihi placuit illorum conatus, qui sicuti in explicandis naturalibus; ita & Medicis rebus, usi sunt simplicissimis principii, dictis mechanicis, de materia & motu. Cumque omnes naturæ operationes illis ipsis contineantur, credidi ad illa quoque, quippe simplicissima, omnia quæ occurrunt in Pathologia reduci posse, nec infelici successu non sine Numine id hucusque tentavi. Plures quidem conspexi præeuntes egregios viros, deque arte nostra meritissimos, qui Cartesiana principia ad Medicinam traducere annisi fuerunt, ast quod pace horum Virorum dixerim, satis mihi aliisve in omnibus non fecerunt. Fuerunt equidem solliciti circa unicum principium mechanicum, nimirum materiam, quam variè in morbis accusarunt, illamque varie corrigere & alterare in morbis curandis intenderunt, at vero penitus ferme omiserunt activum, & præcipuum, quo natura utitur, instrumentum, nempe motum. Multiplici enim experimento constat, solum motum afficere, modificare vel penitus destruere materiam posse, uti in Physicis sic etiam Medicis. Ita notissima res est, in quantum spirituum animalium commotio ex perversa saltem impressione & ratiocinatione, in pathematibus animi, totam œconomiam animalem, texturam ac crasin sanguinis pervertere ac turbare possit in sano corpore, nullo præcedente vel concurrente sanguinis & humorum vitio. Quas porro turbas, quas sævissima symptomata commotio spirituum ex dolore, ex pauca miasmatis mole procreare valeat, quotidie experiendo edocemur. Tacemus varia medicamenta itidem venena, sub exilissima mole varium suscitando motum exerere suas vires atque operationes. Præcipua Medentis intentio mihi esse videtur, ut non tantum ad materiam & ejus affectiones in sanandis morbis respiciat, sed potissimùm ad formale, ad motum, ut ipsum pro re nata vel excitet ac stimulet, vel inordinatum sistat ac sedet. Verus itaque mihi medicus videtur, qui in Praxi ac Pathologia rationali condenda utrumque principiorum conjungit, & quomodo materia motus modificet, & motus rursus materiam varie afficiat ac disponat probe cognoverit. Deinde felix ille mihi censendus venit, qui recentiores cum veteribus apte & scite conjungere callet. Multa enim eleganter fideliterque tradita sunt ab antiquis, maxime quoad Prognosin, Historiam morborum & quæ ad prudentiam Medici spectant. Recentiores clarent magis experimentis, inventis, remediis, & meliorem explicationem rerum medicarum suppeditant; Nec infelicem denique illum autumaveris, qui Theoriam cum Praxi amico connubio conjungere annitatur. Praxis enim nil nisi Theoria in usum traducta, & Theoria Praxis ad solidiorem rationem perducta esse debet. Hic ad docendam, illustrandam & confirmandam Medicinam rationalem potissimus meus labor, hæc operationum summa est, sique Deus vires & incolumitatem constantem clementissime concesserit, non inutilia circa hanc rem me tentaturum, illius auxilio fretus confido. Specimen quoddam Pathologiæ mechanicæ apparebit in doctrina de febribus, quam adjeci Autoris tractationi. An clarior unquam, & quæ melius difficultates ac dubia circa hanc doctrinam occurrentia cum scrupulis eximat ac enodet, prodierit hypothesis, doctis & à præjudiciis alienissimis dijudicandum relinquo Viris: quod tamen citra omnem arrogantiæ suspicionem dictum à me velim, in DEUM refundens omnia bona, quæ ex ipso tanquam fonte benignissimo hausi, ac nunc quidem possideo. Præterea inter opera *Autoris* eminet etiam Chymia ac Pharmacia eximia. Profecto quam nobilis & utilis hæc ars, tantis difficultatibus, puris putis falsis & innumeris fraudibus ac mendaciis scatet, ut verum Augiæ stabulum hîc purgandum inveniamus. Familiare Chymicis & maxime Paracelsicis est, ut non tantum effrenata fingendi impudentiâ magnas artes, ac præparationes lucrum & aurum faciendi jactitent, verum etiam infallibilia in quovis sanando morbo crepent remedia. Ast multiplici experientia convincimur, nullum quando ad Praxin devenitur, subsequi effectum, & magnas de istis expectationes abire in fumum, unde, ut bene hic quadret, illud *Plinii* effatum *Hist. natur. libr. V. Cum indagare vera pigeat ignorantiæ pudore, mentiri non piget. Autor* quidem bona egregia atque tum temporis satis curiosa in medicum contulit; cum autem in multis nimium ejus compositiones redoleant

redoleant credulam vetustatem, & non sufficienti ratione, propter defectum veræ Physices, corroboratæ atque concinnatæ fuerint, etiam meas his adjeci animadversiones. Præterea probata curiosa, & ab optimis Chymicis hodierno tempore inventa nova quam plurima passim addere placuit. Compendiosas præparationes insinuavi ad evitandos magnos sumtus, & omnibus processibus rationem solidam & fundamentum pro viribus apposui, omniaque sic temperavi, ut Pharmacopœus Medicus in praxi feliciter versaturus curiosus item petere inde queat utilia & valde proficua. De cætero quoad ipsam operis formam, lubens fateor, me longè majorem operam & industriam collocare potuisse in hoc labore adornando, quam factum est, ut sic magis posteritati commendarem nomen meum; ast officii, & multorum negotiorum onere presso hoc quidem tempore curatius edere non licuit. Styli elegantiam (saltem veritatis rationem habui) lubens neglexi & curiosi forte multa observabunt, quæ circa ejus limam desiderare possent; Non enim usus sum stylo ad unguem examinato, nec tamen plane rudi atque inculto. Etenim sicuti semper à longo tempore insitum in animo meo fuit, clare, perspicue & ad lectoris cujusvis captum accommodate dicere & scribere: Ita etiam hic, claris, licet vulgaribus & sæpius technicis terminis ad sensum meum exprimendum aptissimis, usus sum, prout nimirum res simplicitate sua memoriæ se meæ suggesserunt. Cæterum nullius Eruditi famæ, ut spero, me iniquum & injurium præbui, ab illiberali illa rabie, qua docti se mutuo non raro lacerant & proscindunt, ubique mihi temperans: indeque spem imbibi certissimam, me Lectorem non minus æquum & conditionis humanæ memorem reperturum, si forsan cespitaverim in tam difficili ac perplexa sæpius materia. Hisce itaque utere benevole Lector, & vos Medicinæ Studiosi, quorum in gratiam hæc in lucem emissa sunt, æqui bonique consulite, & alia in vestrum usum adhuc sperate. Non fallam opinionem vestram, siquidem DEUS Clementia sua labori meo adesse & vitam asservare voluerit, quem supplicibus veneror precibus, ut & vestra studia dirigere & fortunare; atque meam in illustranda Medicina alacritatem auxilio suo provehere in bonam frugem, atque augere dignetur.

PETRI POTERII,

INSIGNIUM CURATIONUM,

ET

SINGULARIUM OBSERVATIONUM

CENTURIA PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

De Catarrhi origine atque curatione.

CUM Observationum nostrarum initia præmeditaremur, celeberrimi illius Cœnobii, Divi Salvatoris nomine, admodum Reverendus Antistes Alfonsus Bavosius, nobis primus occurrit, ut is quem in omnibus primas tenere, atque ob insignem pietatis, doctrinæ, ac prudentiæ gloriam longè alios antecedere arbitramur. Itaque præsul ille dignissimus, quinquagesimo suæ ætatis anno vix exacto, superioribus novem annis, (*a*) *in infensissimam capitis defluxionem*, eamque salsam, & acrem incurrit. Quæ derepentè, præcipiti quodam motu, in fauces irrumpens, suffocationis metum ipsi haud levem incussit: quo paulò post excusso, eadem in dextrum latus, brachium, coxam, & tibiam effusa, & ejusmodi partes diris malis, & symptomatis divexans, prædurοs tophos in brachio, cum ulcusculis quibusdam reliquit; ut & in tibiæ sura, metacarpio pedis ejusdem lateris, ferina, malignaque ulcera duo fistulosa, callosa, livida, de his quæ Chironia dicuntur, suscitavit. Hæc omnia concomitabantur acerbissimi, & funestissimi dolores, non tam morbi sævitiâ, quàm acrium, erodentium, & venenatorum medicamentorum usu, concitati. Febre insuper continuâ, sed lenâ, vigiliis, anorexiâ, & animi languore assiduo conficiebatur. Primis morbi insultibus, ordinarii Medici Cœnobii statim advocantur: & licèt quatuor adessent, tamen, eorum opem frustrà implorat: imò parum abfuit, quin cum Menandro simile occineret: Πολλῶν ἰατρῶν εἴσοδός μ' ἀπώλεσεν. Egregio tandem patienti sanitatem daturus accersor, quam annuente Deo fœliciter & citò sic meâ operâ consequutus est. A dolore ut magis urgente, anagallidis, & aquæ fabrorum fotu incipio; eodem, bis, & ter in die, ulceratæ partes blandâ manu demulcebantur: hinc dolore à præcipitato, & aliis acribus subacto, antecedenti causæ intrinsecæ, (*b*) *decocto* totum corpus *repurgante*, prospeximus; jecore cæterisque partibus haud neglectis, quinimò cichoracea, hepatica, splenica, & cephalica in eo coquebantur. Idem decoctum omnes scopos petiit, & intentiones absolvit, humores primùm incidendo, attenuando, & purgando; postea universum corporis habitum firmando, & ad naturalem statum revocando. Ejusmodi decocto ad XL. circiter dies usus est: vanam enim conjicimus illam vulgatam medendi methodum, quæ 5. aut 7. ad summum in chronicis præscribit syrupos, aut julepos ad humorum præparationem; parum edocti illi, quid velit Hippocraticum illud: Τὰ σώματα χρὴ, ὅκου ἄν τις βούληται καθαίρειν, εὔροα ποιέειν. Interea tibiæ ulcus omnium teterrimum, vitellorum unguento, bis in die implebatur, tantillo *Saturni balsamo* adjecto, maximè ad hoc, ut dolor propter materiæ virulentiam perstans, penitus summoveretur, & eodem modo ulceris sordes eluerentur: eidem unguento postea sarcotici pulveres adjecti sunt, quoad ulcera carne implerentur: quæ demum ἐπουλωτικοῖς, utpote croco martis, ejusque oleo ad cicatricem deduximus. Corpore tandem probè repurgato, & ulceribus cicatrice ferè obductis, (*ne inposterum morbi radices sæpè latentes*, aut fixiùs in solidis inhærentes, recrudescere valerent, & ut visceribus naturale & pristinum robur, jecori, ventriculo, ac demum cerebro, conciliaretur) (*c*) *corallorum essentiam* (quam tincturam vocant Chymici) cum conservis cardiacis & refrigerantibus, ex rosis videlicet, & violis, ad aliquot dies exhibuimus. Sic paucis, at optimis remediis, citra ullam medicamentorum molestiam atque nauseam, saporemve ingratum, R. & egregium Patrem è faucibus Orci, tutò citò, &

jucundè eripuimus, eumque sanitati restituimus; vivit modò, optimâ valetudine fruens, is qui biennio toto communem Medicorum opem deluserat. Hic de catarrho in universum, veluti per transennam, quædam dicere fortasse non erit inconsonum, ut quâ arte, ac methodo in morbis curandis progrediamur, (saltem propter tenebricosos illos, Lycambeo sanguine putiùs, quàm doctrinâ imbutos) cuivis innotescat. Quoad vocem, Græca est à verbo καταῤῥέω, quod est, defluo. Hippocrati περὶ ἀδένων καὶ περὶ τόπων τῶν κατ' ἄνθρωπον, cerebri purgatio est ad varias partes tendens; unde apud eundem *loco citato* septem species sortitur. Etenim περὶ τόπων τῶν κατ' ἄνθρωπον sic eos enumerat: ῥέει δὲ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἐπὶ τὰ ὁ μὲν κατὰ τὰς ῥίνας. ὁ δὲ κατὰ τὰ ὦτα. ὁ δὲ κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς, quas fluxiones ob oculos manifestas, & secundum naturam appellat, ut quatuor subsequentes non ita manifestas, & contra naturam esse. Quæ in thoracem fluit, ob frigus in bilem verti; quæ verò ad vertebras, & in carnes defluxerit, hydropem generare; & quæ modicùm ad coxendicem, & juncturas vergit, arthritidem concitare dicit. Hinc Galenus, aliique posteriores easdem minutiùs concidendas, ac in alias species contrahendas censuerunt. Hujus affectus generationis modum his verbis eleganter expressit idem Hipp. lib. περὶ φυσῶν. Ὅταν περὶ τὴν κεφαλὴν αἱ φλέβες χρηματίζωσιν ἠέρος· πρῶτον μὲν ἡ κεφαλὴ βαρύνεται τῶν φυσέων ἐγκειμένων. ἔπειτα ἐνειλεῖται τὸ πνεῦμα κατὰ τὸ αἷμα διὰ τὴν στενότητα τῶν ὁδῶν. τὸ δὲ λεπτότατον τοῦ αἵματος διὰ τῶν φλεβῶν ἐκθλίβεται. τοῦτο δὲ τὸ ὑγρὸν, ὅταν ἀθροισθῇ, ῥεῖ δι' ἄλλων πόρων. ὅπη δ' ἂν ἀθρόον ἀφίκηται τοῦ σώματος ἐνταῦθα ξυνίσταται ἡ νοῦσος. Quomodo verò acris, & mordax fiat defluxio, paulo pòst idem Author hæc subdens, apertè satis demonstrat: τὸ γὰρ φλέγμα δριμὺ χυμοῖσι μεμιγμένον, ὅπη ἂν προσπέσῃ, ἐς ἀηθέας τόπους ἑλκοῖ. Quid verò salsum, & acrem efficiat humorem, nullibi expressit; salsum tamen homini inesse, veluti amarum, & similia, *lib. de veteri medicina* docet. Quamvis autem Gal. *lib. 4. de facult. simp. cap. de sapore salso*, id tribuat caliditati, *non propterea salsum gigni a calore, sed potius manifestari*, eundem intellexisse arbitramur; nec itidem contrarium sensisse Aristotel. quamvis alii alio modo censeant: alioquin Arist. contra se pugnare, & Gal. perperàm philosophari manifestum esset. Cùm ergo nihil supra vires agat, qualitatem salem generare non posse satis tritum est. Quocirca *(d) salsedinis in corpore existentis causas* inquirentibus, repetenda Hipp. sent. quâ habetur, corpora iisdem constare, quibus nutriuntur. At Edulia, quæ in nostri alimoniam cedunt, ejusmodi saporum participia sunt: quædam enim amara, quædam dulcia, quædam salsa, &c. quotidie assumimus, iisque nutrimur, horum insuper plura sunt, nonnunquam in eadem re temperata, quæ nonnisi artis beneficio conspicua fiunt. Hinc licèt temperatissimis cibis vivat homo, iisque dulcibus & suavissimis tantùm, eadem tamen in eo consistere minimè diffidat; urina, & sudor quærenti exemplo sint. Verum enimverò ciborum adhuc sapores qualitatibus tribui, inconveniens haud dissimile erit. Sapor enim non minùs rei propria affectio, quàm quævis alia qualitas, suum habet sal, suum saccharum, & similia: non calidi, sed ipsius salis sapor est, propriaque affectio. Interim non me latet ejusmodi qualitates, secundas nominari, & à primis oriri & dici, cui etiam eadem esto responsio. Cùm ergo ex Hipp. sententia, flatus sint humorum vectores ad caput, ab eo pariter flatuum ejusmodi causa apprime indaganda. Itaque ipse eodem *de flatib. lib.* non ratiocinii criterio qualitatibus innixo, sed analogiâ à majore mundo desumptâ philosophaturus, inquit: Ἅπας γὰρ ὁ μεταξὺ γῆς τε καὶ οὐρανοῦ, πνεύματος συμπλέως ἐστι: quem flatum agnoscit mirabilium actionum operatorem, & quidquid in humanis fit, ejusdem medio fieri: Et sic ventos in nobis concitari, obseratis communibus viis, per quas illis liber petebat aditus, unde inferioribus occlusis, sursum ruere necesse est, à quo humores ad caput feruntur; hinc fluxiones, quæ tum à subjectæ partis, tum sublatæ materiæ nomine varias denominationes nanciscuntur. Nec me latet, quid Aristoteles *lib. Meteôron* censuerit, ubi materiam ventorum docet esse spirationem calidam & siccam; quæ opinio licèt Hippocrati contraria sit, ipsi tamen brevitatis ergò supersedemus, hic suprà satis fluxionum causas ex Hipp. demonstravimus. Scio neotericos non flatibus, seu *intemperiebus jecoris, ventriculi*, & cerebri, easdem causas tribuere, atque ipsorum flatuum originem inde deducere; quibus, cùm opinio hæc ad medendum parum apta sit, etiam ineptum hic respondere arbitramur. Præterea si Hermeticos consulere velimus, non aliunde fluxionum causas, quàm à nescio quibusdam spiritibus, omnium functionum corporis humani parentibus, oriri comperiemus; si quidem ipsi, non qualitatibus rerum actiones atque virtutes adscribunt, sed potiùs naturis quibusdam substantialibus, quas spirituales, astrales, & omni saporum genere instructas esse dicunt. Quod dogma Platonicorum auctoritate, maximè divini illius Plotini *Ennead. 2. lib. 2.* non ridiculum, quin potiùs maximum, & percelebre censendum; ipsis enim actiones à viventibus procedunt; nam motus dicunt à vitali quodam principio concitari. Quippe Plotinus ipse, *loco citato*, his verbis idem confirmat: Τὰ μὲν ἐν ἀψύχῳ τοῖς ἐν αὐτῷ πάντα ἔργατα, καὶ οἷον ὠθούμενα ἔξω εἰς τὸ ποιεῖν, &c. Consentiunt etiam cum Hippocrate Hermetici ipsi, quantum ad vim atque efficaciam ejusmodi spirituum in humoribus sursum deducendis, nec non in aliis operibus edendis. Quantum verò ad eorum originem, penitus subticuit. Platonici supra sensuum cognitionem elati, proximè ab *anima mundi*, tanquam omnium animantium principio eos derivari asserunt, quibus & assentiri ferè videntur illi, dum eorum causam in eum, qui est omnium vita, rejiciunt. Externa porrò causa undenam illi spiritus, flatus & fluxiones in nobis suscitentur, ab eodem Hipp. multis ex locis elicitur: primùm *lib. de aere, locis & aquis*, proponit certa loca, certis aëris injuriis exposita, propriis, & peculiaribus morbis affici; qui Australi plagæ sunt expositi, atque planities incolunt, fluxionibus sunt obnoxii. Ex *lib. 3. Aphorism. 1.* Αἱ μεταβολαὶ τῶν ὡρέων μάλιστα τίκτουσι νουσήματα, &c. qua de causa Astrologiam Medico omnino necessariam esse perhibet; sic enim ipse *lib. de aere, aquis & locis*: Εἰδὼς γὰρ τῶν ὡρέων τὰς μεταβολὰς, καὶ τῶν ἄστρων ἐπιτολάς τε καὶ δύσιας, καθότι ἕκαστον τουτέων γίγνεται, προειδείη ἂν τὸ ἔτος, ὁκοῖόν τι μέλλει γίγνεσθαι. οὕτως ἄν τις ἐρευνώμενος καὶ προγινώσκων τοὺς καιροὺς, μάλιστ' ἂν εἰδείη περὶ ἑκάστου, καὶ τὰ πλεῖστα τυγχάνοι τῆς ὑγιείης, καὶ κατ' ὀρθὸν φέροιτο οὐκ ἐλάχιστα ἐν τῇ τέχνῃ. εἰ δὲ δοκέοι τις ταῦτα μετεωρόλογα εἶναι, εἰ μετασταίη τῆς γνώμης, μάθοι ἂν ὅτι οὐκ ἐλάχιστον μέρος συμβάλλεται ἀστρονομίη ἐς ἰητρικήν. καὶ τὰ ἑξῆς. Locus non indignus qui consulatur & à medicinæ studiosis consideretur:

tur; hine enim discent, quid quid præstare possint Medici ab Astrologiæ cognitione, præstantia, & necessitate alieni, & quàm belle Hippocratis decretis insistant. Sed ad institutum revertamur. Idem Hipp. *lib. de morbo sacro*, cerebrum compactum, & debile protinus austrum solvere, & laxare perhibet. Cæterùm (c) *sedentarios atque molles*, otiis plus nimio indulgentes, *catarrho*, & fluxionibus maxime esse obnoxios ætas hæc nostra satis comprobat; è contra bajulos, agricolas, nautas, complurésque alios laboribus deditos rarius vexari videmus: nam excitato auctoque calore nativo, excrementa, si quæ acervantur, conficiunt, mutásque tempestatum mutationes, atque lunæ & aliorum sydernm vicissitudines præsentiunt. Præter hæc, qui humidis vescuntur, ut piscibus, fructibus, oleribus, & carnibus humidioribus, etiam fluxionum incommoda facile experiuntur. Prorsus quæ corpori impegiatur damna catarrhus, idem lib. *πεϱὶ ἀδένων* aperit, fluxiones diu consistentes, & magnitudine molestæ, erosiones, & magnam cladem cerebro inferunt, mens desipit, cerebrum convellitur, apoplexia, & alia gravissima concitantur. Indicationes ex eadem disciplina sic colligere non erit difficile. Cùm ergo defluxionum causæ proponantur, flatus, flatuum. verò origo, externa aëris conditio, & intrinseca materiæ dispositio, una & organorum apta proportio, manifestè liquet aërem immutandum esse, materiæ dispositionem removendam, & organa ad pristinum statum revocanda. Quapropter ipsimet Hippocrati, quandoquidem auster derepentè post aquilonem ruens defluxiones parit, oppositus locus, utpote septentrionalis, eligendus: idem de locis austro expositis judicium esto. Materiæ dispositio frangitur, deturbatur ac demum expellitur, si obserati meatus adaperiantur, si peccans materia propriis catharticis purgetur, & si proba victus ratio instituatur. Organa porrò, quia plerumque morbi sævitiâ, & diuturnitate defessa, & à propriis obeundis muniis devia, roborantibus, & his quæ insitum calorem adjuvant, refocillanda sunt. Hæc ad unguem in oblato casu observavimus, eaque imposterum aliis servanda esse potius ducimus, quàm tritam obsoletamque methodum, quæ magis verbis quàm operibus innititur.

ANNOTATIONES

in CAPUT I.

(a) *In Insensissimam.* Dira illa, quibos æger plures per annos correptos est, symptomata unicè pe.t ae duci debent ex pravitate seu discrasia sanguinis & humorum scorbutica. Scorbotus fœcunda morborom gravissimorum mater salium excrementiorum ferocia tragœdias suas conficit. Corporis nostri fluores, qui vitalibus actioonibus inserviunt, secundùm naturam constituti puri, sinceri, omni emiocore sale superfluâ aquâ, muco & atri oleo privati esse debent. Quem in finem conspirant omnia viscera illorumque mechanicæ constructiones, quæ beneficio motus, qui unicum & necessarium vitæ instrumentum est, & heterogeneas partes à sanguine separare, & evacuare reliquas ac utiles subtilisare, inimeque in vicem unire ac miscere debent. In quo consistit sanguinis depuratio & primaria vitæ & sanitatis ratio. Quòd si viscera depurationi servientia aut crasso muco infarcta & obstructa, aut spirituum defectu ac robore labascentia ægrè officio suo præsunt, sordes excrementitiæ salino sulphureæ aqueæ contaminant sanguinem & serum & multæ impoiitates fiunt, quæ in tendinosis & membranosis dolorificas spasmodicas contractiones: in glandulosis nimias seri evacuationes & stagnationes: in musculosis inflammationes & ulcera pessima efficiunt.

Author acrium erodentium medicamentorum usu dolores acerbiores factos memorat, siquidem omnia calida, subtilia, acria motu suo celerrimo salia peregrina corporis nostri atterendo magis subtilisant, sicque perniciosiora illa reddunt, quare in omnibus morbis salinis cavendum à calidis, & quæ motum intestinum humorum & partium corporis adaugere solent. Medici quatuor advocati fuerunt frustra. Consultationes plurium medicorum ut plurimum damnosæ sunt, & non aliter est, ac si virum mundandum pluribus dederis; Discordia illorum semper fermè ægrotum perdit est. *Dn. Author* à dolore ceu magis urgente incepit curam: soli enim dolores acriores propter spirituum concitatum & irregularem motum totam œconomiam corporis sanguinisque & humorum motus mirum turbare & gravissima mala progignere possunt, nimirum interdum febrile, vigilias, sitim, virium defectionem, anorexiam, animi deliquium & convulsiones: Mitigato sic dolore e. g. in arthritide feroci, dentitione difficili, affectione nephritica vel colicâ simul ac semel exspirant quasi cuncta symptomata. Optime autem spasmodicam & dolorificam partium tensionem demulcent & leniunt præter introrsum data anodina, externi fotus & balnea, tum partim talia acria diluendo ac temperando, partim nimis tensas fibras relaxando, vires suas exerunt.

(b) *Decocta repurgantia.* Decocta ex deobstruentibus, aperientibus & incidentibus composita longo usu viscera ab infarctu liberant, & excrementorum colatoria aperiendo sanguinem depurant. Hisce decoctis ex simplicibus saltim herbis præparatis sæpius aniculæ & empyrici chronicis in morbis plus præstant laude digni, quàm magni chymiatri panaceis suis, elixiris & essentiis calidis concentratis.

(c) *Corallorum essentiam.* Ad recidivam hujus mali præcindendam, corallorum essentiam commendat Author. Hæc nil nisi solutio est, quæ, quo magis subtili & blando menstruo confecta, eò efficacior existit. Optima paratur cum spiritu nitri dulcificato, quæ amurcam venarum abstergendo & evacuatoria blandè stimulando, purum sanguinem servare potest. Alias ad præservationem morborum chronicorum egregios effectus edit Elixirium nostrum balsamicum, quod blande chyli & sanguinis spirituascentiam promovet.

(d) *Salsedinis in corpore existentis* causas inquirit A. Res admiratione digna est in corporibus maximè scorbuticis tantam salium acerrimorum imò causticorum copiam progigni, ut ut nullis salitis alimentis, sed merè dulcibus, insipidis ac temperatis vescantur. Deducenda hujus effectus causa unicè est à motu: Motus enim est, qui atterendo & subtilisando fixas rigidas partes in salia acura transmutat, quare in chymicis flamma, fermentatio & quivis motus vehemens intestinus salia producit, vel illa exaltat; hine, cum in scorbuticis frequentes esse soleant ebullitiones & humorum præter naturam agitationes, salium proventus in illis maximus fit.

(e) *Catarrho.* Catarrhis magis obnoxii sunt pituitosi ac spongiosi corporis habitus, otio indulgentes. Tardior in hujusmodi corporibus sanguinis motus & progressivus & intestinus est, nec tantam spiritus vim ac actuositatem habent, hinc ad viscerum oppilationes, ad muci in sanguine abundantiam & stasin in partibus glandulosis admodum sunt proclives; juvat tali in casu abstinentia; exercitatio & motus corporis crebrior; sic enim particulæ viscidæ satis dividuntur, subtilisantur & superfluæ evacuantur. Deinde vitanda omnia, quæ mucum & viscidatem in se recondunt; maximè autem vitanda aëris inæqualitas est, quæ circulationem lymphæ & sanguinis inæqualem reddendo producit catarrhos.

CAPUT II.

De Hydropis curandi methodo.

ANtonius Maria N. Bajulus vini, vulgò *Brindadore*, annum suæ ætatis circiter 40 agens, in bivio Illustriss. D. de Ruina ratione officii continuò astans, anno 1604. circa mensem Augusti, anasarcâ, & ascite, asthmate, & similibus à quatuor mensibus in lecto moribundus jacebat. Hujus affectus primordia traxit à medelis propter tibiæ dolorem inconsideratè adhibitis: Etenim hac in tempestate Medici plurimi ægrorum salutem in catharticis, & phlebotomiis sæpè repetitis repositam esse arbitrantur

arbitrantur, curationis utriuſque virium minimè memores. (a) *Cathartica* ſiquidem frequenter reiterata radicale humidum exhauriunt, ut & (b) *phlebotomia*, quæ pariter totum corpus refrigerat, idem humidum abſumens; unde poſtea cruditates multæ generantur, à quibus mille incommoda, & præſertim hydropes. Horum meminit Seneca in Epiſtolis, *medicorum conſilia*, inquit, *devita*, *qui parum docti, & multum ſeduli officioſiſſimè multos occidunt*. Huic tandem occurrendo (c) *metallorum ſulphur* cum conſerva roſarum adhibuimus, guttulis aliquot olei vitrioli adjectis; intra horam ſpiritum commodius ducere cœpit. Sequenti die, idem remedium quater reiteratur, ſummo manè ſcilicet, à prandio, paulò ante cœnam, & ſtatim in ingreſſu lecti: magnitudo medicamenti vix fabam ſuperabat, ſapore, ſaccharo roſaceo parum diſſimilis. Actio ejus eſt, non alvum laxare, non vires labefactare, ut elateria, ſcammonia, ebuli ſemen, & ſimilia ſolent; verum incidendo, aperiendo, atque nativum calorem adjuvando, ſaburram omnem aqueam foràs propulſare, expellere ac dejicere. Operatur in nobis iſtud ſolis remedium inſtar, crudos humores coquendo, & ſuperfluos inſenſibiliter exſiccando; ſic fluxiones omnes tollit, partibus nobilioribus robur conciliat, ac demum reparat vires, feſſaque membra juvat. Iſtis ergo roboratis viſceribus, & commodioribus viis adapertis, intra 12. dies abdomen totum detumuit, magnâ aquæ copiâ per os & virgam erumpente. Et tandem 18. die proprio defungitur officio, is qui quadrimeſtre omni Medico auxilio deſtitutus erat. Nec mirum; nam elapſo proximè anno ſenem octuageſimum quartum annum tranſcendentem eodem modo, iiſdem remediis, ſanitati reſtituimus. Mulieres etiam ſenio confectas, ut pueros non paucos, inter quos nuper puellulam D. Jacobi Righo, pari methodo perſanavimus.

Hydrops à Græco ὕδωρ, quod, ut ſatis notum vocabulum, ſive pro ſymptomate, ſive pro morbo ſumatur, aliâ nominis explicatione minimè indiget. Non me fugit, conſpicuum tumorem pro ſymptomate haberi, & depravatam ſanguificationem à frigida jecoris intemperie ortam, pro morbo: verùm quia hæc nimis arguta, &, quàm conveniat practico Medico, ſophiſtica magis, ſilentio præterimus. Hujus affectus tres inſtituunt ſpecies: anaſarcam, (quam & leucophlegmatiam) aſcitem, & tympanitem. Meminit & aliarum Hipp. pro partium obſeſſarum ratione, ut hydropis teſtium, uteri: à quo minimè recedentes, recentiorum etiam auctoritatibus innixi, in (d) *ſeptem ſpecies hydropem partiri* minimè dubitamus. Quæ diviſio, ut ſuperiori longè præſtantior, ſummopere meditanda venit. Prima ergo fit in cerebro. Secunda in pulmonibus. Tertia in corde. Quarta in felle. Quinta in hepate. Sexta in liene. Septima in renibus. Ejuſmodi autem ſpecies ſuis ſignis atque ſymptomatis cognoſcuntur. Capitis Hydrops ipſius capitis gravedine dignoſcitur, catarrho, pituita, hemicrania, punctionibus & tumoribus palpebrarum; ad hæc faciei tumor & pallor accedunt. Hydrops pulmonum aſthmate, tuſſi cum dolore pectoris diuturnitate temporis perſiſtente, cognoſcitur, etiam oris fœtore, cui æqualis pedum tumor accedit. Cordis Hydropem ſequitur omnium membrorum ſegnities, partis tumor & marcor, & æqualis pedum atque genuum tumor. In fellis Hydrope citrinus color ineſt, ut in icteritia, tum oculorum, tum dentium, nauſea cum appetitu, vomitus amarus, compreſſio thoracis, anhelitus durus & aſper, necnon tumor atque conſumptio corporis. Hepatis hydrops, peculiares habet labiorum & linguæ ſciſſuras, longum paroxyſmom, & pedis illius partis tumorem. Qui à liene oritur, partis dolorem habet, ejuſdemque lateris pedis tumorem, atque punctiones in affecta parte. In Renum Hydrope ſitis ingens, libidinis titillatio, teſtium tumor, punctiones ſpinæ dorſi, tumor in pedibus, & alia inſunt cæteris communia. Ex his denique mixtis aliæ ſpecies eſſent minutiùs concidendæ, quæ exercitato Medico facilè innoteſcent. Nec quenquam deterreat, quòd hæc partitio minimè ſit Galeni: etenim cum eodem *lib. de libris ſuis*, aliorum perpetuò ſectarores ſervos nominamus, ut his ſuo tempore Hippocraticos, Praxagoricos, & alios alterius ſectæ fautores appellat. *Hippocr. libro de flatibus*, omnium morborum originem ſpiritibus aſſignavit. Cujus modum inibi eleganter tradidit: *Ἢν δὲ διὰ τῶν σαρκῶν αἱ φῦσαι διεξιοῦσαι τοὺς πόρους τοῦ σώματος ἀραιοὺς ποιήσωσιν, ἕπεται δὲ τῇσι φύσεσιν ὑγρασίη, ἧς τὴν ὁδὸν ὁ ἀὴρ ἀπειργάσατο. διαβρέχει δὲ γενομένου τοῦ σώματος ὑποτήκονται μὲν αἱ σάρκες, οἰδήματα δὲ ἐς τὰς κνήμας καταβαίνει, καὶ λέγεται τὸ τοιοῦτον νόσημα ὕδρωψ.* Gal. cæterique poſt ipſum, omnia qualitatibus elementorum tribuentes, non à ſpiritibus hydropem, verùm potiùs (f) *ab intemperie jecoris frigidâ* & humidâ oriri dicunt. Sed quàm aptè ad bene medendum, conjicere licet. Etenim *dent quantum velint* (g) *calida* jecori, nihil efficiunt, ſitim augent, *frangunt vires*, & morbo alimentum & incrementum præbent. At ſpiritibus impetum frangant, (h) *obſeratos meatus* adaperiant, intus congregatæ aquæ ſponte effluent, & ſanabitur hydrops. Quæ praxis nobis feliciter ſucceſſit in omnibus: verùm in nonnullis, ubi ſubſtantiæ adeſt corruptela, aut ſaltem ſuſpicio aliqua, viam hanc inire non audeo, & tantùm prognoſtico cautè deſerendum judico. Idem Hipp. *lib. 4. de morbis ſub finem* ſuo more Laconicè & ſuccinctè hujus morbi curationem tradit: *Nam ſpiritus intrà exiſtens, vas replet, & externo ſpiritui renititur, & excurſus aquæ non datur præ ſpiritu vas implente, & ſimul aere incumbente. Si verò quis vas ſenſim inclinarit, aut fundum perforaverit, ſpiritus de vaſe exibit: egreſſo autem ſpiritu, procedit etiam aqua foras. Sic ſanè in hydrope.* Nos autem, juxta partitionem à nobis traditam, curationem duplicem, univerſalem & particularem, inſtituimus. Univerſalis indicatio erit, ſpiritus impetum coërcere, cum videlicet coagulando, cujuſmodi inſenſibiliter foras detruditur, facultate expultrice cooperante: coagulato verò ſpiritu, aquæ ſunt hauriendæ. Hæc autem pluribus modis fiunt, ut in majori mundo videre eſt, ubi compeſcitur ventus, adveniente pluviâ, atque ardore ſolis ſedatur, coagulatur frigoris rigore, aut contrarietate ſublata. In microcoſmo pluvia concitatur diaphoreticis; ejuſmodi vi pollet ſulphur hydropicum ſuprà citatum, cujus & calor ſolis vices gerit in microcoſmo, atque ſuâ ſympathiâ cum noſtro balſamo omnem tollit contrarietatem. Particularis curatio particulares etiam habet indicationes, quas ob brevitatem miſſas facimus, remediorum applicatione tantùm contenti, nec inde ſcholaſtico eaſdem excerpere difficile erit.

Cerebri Hydropis curatio.

℞. Tartari rub. lib. 1. hirundinariæ lib. ſ. colchotar. unc. viij. ſ. vini ardentis q. ſ. pro incorporatione. Deſtilla per alembicum vitreum. Doſis drac. ſ. Mane & ſerò ſumpta pellit urinam,

quam

quam & fœtidam facit. Detur in vino malvatico.

Pulmonum curatio.

℞. Melissæ, marrubii, an. m. j. vini correcti lib. j. theriacæ, conf. rosarum, an. unc. vj. reduc. in aquam. In difficili spiritu repetenda est, quousque fiat facilior: quo convalescente abstinendum. Si pedes tumeant, tunc utere auro diaphoretico.

Cordis curatio.

℞. Coralli rub. unc. j. mannæ electæ unc. s. dialaccæ unc. ij. rasuræ eboris drac. vj. reduc. in liquorem. Dosis drac. s. vel drac. j. Purgantur & hoc medicamento.

℞. Serafini unc. j. trochisc. de agarico, alhandal, an. drac. iij. diagredii præpar. drac. ij. fiant pilulæ secundum artem, vij. pro drac.

Fellis curatio.

℞. Carabes destillat. oleum, cujus capiat gr. x.

Hepatis curatio.

℞. Croci martis unc. iij. boli coagulati & adusti unc. ij. rhabarb. unc. s. fiat pulvis, dosis erit unc. s.

Lienis curatio.

℞. Lapidis Lazuli calcinati unc. iij. spodii unc. s. mumiæ adductæ ad pondus omnium, misce, fiat pulvis. Dosis drac. vj. ad vij.

Renum curatio.

℞. Colchotaris unc. vij. olei vitrioli unc. s. fiat bolus. Dosis drac. j. ad iij. Qui noverit præparationem olei dulcis vitrioli, constant & certum habebit remedium.

N O T Æ

in C A P U T II.

(*a*) *Catharctica.* A catharctientum crebro usu & phlebotomia intempestiva hydropis causam deducit. Purgantia fortiora & maximè extracta resinosa sale acri instar cantharidum caustico instructa dum plicis intestinorum tenuium firmius inhærent, spasmum seu dolorificam tensionem fibris intestinorum motricibus inducunt, unde non tantum tormina enascuntur cum excretione & expressione copiosa lymphæ, verum etiam constrictione hac tonus intestinorum naturali seu motus peristalticus illorum labefactatur, sicque sanguinis motus, qui maximam partem dependet à tono seu robore partium naturali, per intestinorum canales debilitatur, ut deinde in robore suo deficiant & resolutionem & alimentorum ac fæcum expulsionem minus rectè peragere queant. Quare in praxi sæpius videmus à crebro & intempestivo drasticorum pharmacorum usu digestionis vitia, inflationes, alvi constrictiones & abdominis intumescentias. Memini à solo usu pulveris fortioris purgantis excitatum flatulentum abdominis tumorem, cui mox succedebat perfectus hydrops.

(*b*) *Venæ sectio.* Sanguis deficiens non potest ritè partes musculosas corporis ipsumque cordis musculum inflare ac expandere, hinc sanguinis & humorum motus tam circulatorius, quam intestinus, à quibus totius vitæ & sanitatis ratio dependet, labascunt, excrementa serosa coacervantur, à quibus obstructiones, ex illis autem tumores & hydropes

(*c*) *Metallorum sulphur* Dn. Author in sequentibus curationibus etiam mirificè celebrat ceu præsentissimum contra hunc morbum præsidium. Mineralia nimirum partibus constant solidioribus, minus divisibilibus & spiritu minerali subtilissimo, celerrimique motus. Hisce elementis constantem injungunt partibus nostris fluidis motum, cujus beneficio tenaces humores fundunt, obstructiones liberant, & excretiones promovent. Pauca arsenici grana intrinsecus data, si viscera & vires id patiuntur, intensissimos motus excitant.& hac ratione sæpius felici successu contumacissimas febres fugant. Ejusdem indolis est antifebrile certi amici quod constat ex minera, lunari rubra *roth guldisch Erz* (quæ miscela argentum est sulphuris & arsenici in locis subterraneis dissolutum:) Hoc ad pauca grana sumptum interdum vomitionem, purgationem, sudorem excitat, & chronicas febres tacilicitus sic exstirpat. Quid mercurialia in corpore nostro præstent, notissima res est. Martialia, & ex his primas tenens limatura martis, ad motum sanguinis & humorum promovendum obstructionesque expediendas summè idonea sunt: Observamus post illorum usum protinus pulsum celeriorem, faciem magis rubicundam, appetitum meliorem: ut adeò falsum sit, limaturæ martis efficaciam saltim dependere ab imbibitione seu saturatione acidi in primis viis existentis. Crocus antimonii martialis, seu antimonium sic dictum martiale cachecticum in curatione morborum frigidorum & ipsius hydropis opem fert præstantissimam.

(*d*) *In septem species hydropem partiri posse.* Notæ saltim sunt in foro medico distinctiones hydropis in Anasarcam & Ascitem. Anasarca est tumor partium corporis musculosarum quasi universalis à decubitu seri in partibus laxioribus tono ac robore suo destitutis, ab humorum circulatione debiliori dependens. Ascites tumor est magis partialis, & pro varietate partium varia nanciscitur nomina, & fit à nimia distensione & subsequente ruptione vasorum lymphaticorum; hinc partes, quæ copiosis gaudent lymphæ ductibus, ejus extravasationi & inde nascenti tumori aquoso obnoxiæ sunt: Quapropter præter abdominis hydropem, qui fit vel ruptis vasis meseraicis aut peritonei aut illis, quæ per omentum & panniculum adiposum feruntur, observatus quoque fuit similis tumor in aliis partibus, uti thorace, capite, utero, ovario muliebre, scroto, pericardio, qualia exempla passim legi apud authores possunt. De hydrope cordis, renum, hepatis, quæ A. memorat, potiùs intelligenda sunt de harum partium hydatidibus, seu vesiculis magnis aquosis, quibus viscera partesque non rarò glandulosæ obsessæ sunt à quarum rupturâ subitò sæpius invadit hydrops.

(*e*) *Hippocrates.* Hic omnium morborum originem spiritibus assignavit. Elegantissimus de hac re extat locus *libro de flatibus* statim in principio: Spiritus nimirum, qui corporibus insunt, & maximam vim ac facultatem habent, nominat flatus, qui extra corpora, aër sunt, qui magna etiam pollet potentiâ motrice, à quo spiritus corporis nostri habere suam originem asserit, hinc necessarius aëris in corpore usus: Quocirca ab aëre morbos plerosque oriri asserit, cum is aut copiosior, aut parcior, aut etiam plenior aut morbidis inquinamentis infectus, in corpus subierit, quæ sententia ut antiquissima, sic verissima est: tenuissimæ utpotè corporis nostri partes magna potentia movendi instructæ, sanguinique jugiter innatantes & separatim in nervis collectæ ex aëris particulis seu spirulis elasticis magnâ vi movendi & sese expandendi imbutis rectissimè peti debent: sine vivido enim aëris elatere omnes motus & sensus corporis nostri labascunt membraque robur suum exeunt, & actiones vitales pereunt.

(*f*) *Ab intemperie jecoris frigida & humida.* Non semper in hydrope jecur affectum esse, testatur *Helmontius in Tr. Ignotus hydrops pag* 508. *it Doctiss. Albrecht. in notis ad Bontecoe Chirurgiam pag.* 114. Sæpius tamen in sectionibus præter alia viscera & hepar corruptum exsuccum & contractum quasi reperitur. Nec improbabile est, cavam hepatis partem, quæ & membranis nerveis & copiosissimis vasis lymphaticis ac venarum fortioribus tunicis abundat, spasmodicè constrictam, lymphæ & sanguinis circulationem impedire & hydropem subitum producere posse. Intemperies nulla cadit in viscera vel partes solidas, sed magis in fluidas; à quibus & colorem & calorem & robur suum mutuantur.

(*g*) *Calida frangunt vires.* Generalis regula practica est, nunquam calida sudorifera, vel quæ sanguinis massam in motum vehementem conjicere apta sunt, propinanda esse corporibus impuris succis diffluentibus, qui alioquin communi symptomatum sævitiam augent, vel periculosiora mala accersunt, quod etiam valet circa cachectiens & hydropicos, qui semper pejus se habent post calidorum nimium usum.

(*h*) *Obseratos meatus adaperiant.* Prima & optima intentio curandi hydropem esse debet lymphæ suum restituere circulum, & obseratos ac infarctos tubulos partium aperire, sic tumores sponte cessant, & aquæ effluunt, & quicunque tali viâ non procedit, sed purgantibus fortioribus morbum statim aggreditur successu felici semper carebit. Laudatissimus hanc in rem est locus apud *Hippocratem Lib. IV. de morbis* sub finem, quem ipse A. citat, ubi mechanicè hydropis generationem & curationem pereleganter exponit de sumpto experimento à vase repleto aquâ angusti orificii, ubi externus aër incumbens impedit egressum, quo aëre remoto vel inclinato vase aqua effluit. Simili ratione nisi impedimenta, id est obstructiones removeamus, lympha subsistens in ordinem & circulum suum ægrè reduci poterit.

(*i*) *Cerebri hydropis curatio.* Hæc cum sequentibus nullius prorsus valoris est, desumpta videtur ex Paracelsi libris.

CAPUT III.

De febre hectica, tumore ventriculi, &c.

ILlustriss. D. Annibal de Rubeis, 35. annos circiter natus, à septem annis gravissima mala continuò pertulerat. In quartanam enim duorum & ultrà annorum spatio, legitimum quartanarum typum servantem, incidit, quam subsequuta est quotidiana, dein (a) *hectica*; his accedebant frequentes (b) *convulsiones*, *φυσώδεις* Græcis dictæ, eo quòd eas *à flatibus* oriri arbitrantur, quæ brachium aut aliquam partem aliquando ita arctè contrahebant, & nonnunquam totum corpus, ut humi prostratus, Epilepticus multis haberetur. (c) *Supra ventriculum* creverat prædurus tumor, ovi gallinæ magnitudine, osseus, & indolens, liene & hepate pari tumore distentis: reliquum corpus incredibili macie, ita ut sceletos solùm videretur, contabuerat, vigiliæ, cibi fastidium, color cadaverosus, & similia inde sequebantur. Mala hæc omnia omnes Medicorum hujus civitatis artes toto illo septennio deluserant; cùm subsequutura remedia manibus meis experturus æger congreditur, quorum ope pristinam, & tamdiu exoptatam recuperavit sanitatem. Primis diebus decoctum consolidæ mediæ, pimpinellæ, ceterach, betonicæ, & borraginis in jure pulli gallinacei factum, ad quindecim dies sumebat. Pulvis dein, quem ob ejus dissolvendi & aperiendi vim diaphoreticum nominamus, cum Electuario ex corticibus citri bis in die dabatur. Febris hectica, ut & tumor regionis ventriculi sensim evanuerunt, & crebræ convulsiones illæ, *granch* Italis dictæ, Gallis *gouttes grampes*, singulaque simptomata cessârunt.

Cùm quartanæ & hecticæ febris mentionem suprà fecerimus, non ab instituto alienum arbitror, si quid de febribus non tritum, & à paucis animadversum, observemus.

Febris Latinis à feritate, aut potiùs fervore, ut & Græcis *πυρετὸς* quasi accensio, à nomine *πῦρ*, quod est ignis; Hebræis *dallakath*, à verbo *dalak*, quod accendere, ardere significat; & alio modo *hachadachath*, à verbo *chadach*, quod & idem vocatur etiam *descheph*, pruna, & carbo ardens. Hippoc. magnum ignem febrem appellat, in Sileni, & Philini uxoris historia. Gal. non ignem, sed calorem immodicè auctum *lib* 8. *Therapeut.* 2. 9. & aliis in locis. Hinc addubitari potest, an sit potiùs ignis quædam species, quàm sola intemperies calida. Nam intemperies dicit tantùm excessum: at excessus actio alterius est caloris, quia calor, ut omne accidens, à se non intenditur. Putredinem constat id præstare minimè, cùm nulla ipsi sit agendi potestas, quæ etsi daretur, nonnisi actiorem congenerem edere posset. Præterea accidentium nullam esse actionem, fatentur omnes Philosophi. (d) *Constat igitur febrem non calorem*, sed potiùs *igneam substantiam* dicendam. Nec mirum; quot enim sunt in hoc inferiori mundo ignium species, tot & in microcosmo febrium sunt.

Plato tres olim species instituit, prunam, flammam, & lumen. Ignis quædam species est, quæ aquâ accenditur, & terrâ & fimo extinguitur. In Nimpheo exit è petra flamma, quæ pluviis accenditur. In Etruria non procul à Fiorenzola locus est, *mala pietra* vulgò dicitur, qui mons continuò flagrat, & in eodem statu permanet, nisi quòd imbribus concitatior, & vegetior flamma prodit. In Gallia prope Gratianopolim fons est, in quem demersa ligna flagrant.

Est in rebus duplex materia ignem concipiens: una aquosa, & altera oleaginosa, altera alteram extinguens: in sulphure materia est ignea, & altera eidem contraria. Non negârim tamen, ejusmodi differentiam oriri potiùs à subjectis, quibus insidet ignis, quàm ab ejusdem natura. Verùm quoniam Medicus microcosmici ignis extinctionem tantùm procurat, illi faterit modos cognoscere, quibus hujusmodi ignes consopiri valeant, nec tanti facienda subtilis illa dicacitas, quâ hodie plus justo detinentur Medici. Divinus noster Hippoc. *lib. περὶ ἀρχαίης ἰητρικῆς*, paucis veritatem aperiens, inquit, quod in unoquoque fortius & potentius est, quodque natura nostra superare non posse, hoc ipsum lædere, & idipsum antiqui auferendum judicârunt.

Et hoc postquam superiùs Medicos non opinari insinuâsset, calidum, frigidum, humidum, & siccum hominem lædere. Et paulo inferius easdem qualitates, caliditatem & frigiditatem, omnium facultatum impotentissimas esse: quibus satis liquet, nedum febrem, verùm & cæteros morbos à quibusdam substantiis potiùs gigni, quàm ab accidentibus; quod & loco allato *de flatibus* probatur, dum spiritus morborum omnium causas instituit.

Ubi verò inquit excessum elementorum causam morborum esse, illic sumit effectum pro efficiente; *loco* enim proximè *citato* innuit, non calidum simpliciter, sed calidum amarum, aut liquidum, aut solidum, & similia in nobis morbosos tumultus concitare: quibus statutis, febrium species non à caloris differentia, aut humorum putredine, verùm potiùs ab ipsamet naturæ igneæ materia constituendæ essent.

Quoniam verò febres sunt multiplices, quædam continuæ, & quædam intermittentes, quarum quædam singulis diebus, ut quotidianæ, repetunt paroxysmos; quædam binis, ternis, quaternis, quinis, &c. majores nostri easdem postea in melancholicas, biliosas, phlegmaticas, sanguineas, & mixtas distinxerunt.

(e) *Eas* deinceps in Idiopathicas, & sympathicas; consistentes in spiritibus, ut sunt ephemeræ; vel in humoribus, ut humorales, vel in solidis partibus, ut hecticæ. Mitto & alias, cùm hanc in medendo non simus sequuti viam. Itaque febres superiùs dividendas, ad divisionem substantiarum ignem suscipientium constituimus; quam demum divisionem pro partibus obsessis iterum concidendam censemus. Et sicuti hydropem à septem principalioribus membris partiti sumus, febres etiam in tot species distribuendas, therapeutices gratiâ, excogitavimus, in hoc Hermeticos sequuti. Quoniam verò in unaquaque parte tria insunt, divino Hipp. etiam dictante, *ἴσχοντα*, *ἰσχόμενα*, *καὶ ὁρμῶντα*, unaquæque pars autem proprio igneo subjecto, quod sulphur vocant, prædita est, hinc prima oritur differentia.

Cùm autem solidarum partium fixa illa materia inflammabilis ardet, accenditur hectica febris, quæ omnium solutu contumacissima est, propterea quòd in solidis hospitetur.

Secunda differentia in liquidis sive humoribus consistet; quia verò hæc sulphurea substantia continuò gignitur ex alimentorum excrementis, variisque

que in locis fit, necesse est inde alias emanare species, & hæc propriè putrida dicitur: non quòd in ea humores putrescant primò, sed quia illa materia nondum à natura ad perfectionem deducta, tanquam excrementitia, dum incendio prehenditur, fœtorem emittit.

Tertia in spiritibus sedem habet, & sanguini in venis, ac arteriis immixta, unde synochos homotonos, paracmastica, epacmastica, & si in solo spiritu, diaria fit.

Quoniam autem unaquæque pars proprio abundat sulphure, materiâ videlicet inflammabili, contingit ut eædem in eas species faciliùs reduci possint; cæteris tamen perito non negligendis.

NOTÆ

in CAPUT III.

(*a*) *Hectica.* Frequens est post intermittentes perperam curatas, vel intempestivo constringentium & Chinæ Chinæ abusu oppressas fieri febres lentas, quæ in eo ab hectica differunt, quod hujus major sit gradus, & ex viscerum corruptela ac inflammatione nascatur. Febres namque, quæ in finem depurandi sanguinem à sordibus excrementitiis instituuntur, critico naturæ motu ejus oppressæ multa incommoda post se trahunt, dum impuritates, in sanguine relictæ, obstructiones viscerum fixiores efficiunt, & liberiorem sanguinis motum præpediendo calorem accendunt continuum. Hinc corruptelæ, tumores scirrhosi viscerum, febres lentæ, vitium decrementum, digestionis vitia ubertimè profluunt, quotidianâ id attestante experientiâ.

(*b*) *Convulsiones à flatibus.* Per flatus antiquiores Medici intellexerunt impetum spirituum sic dictorum animalium in nervis & musculis, qui si justum naturale æquilibrium suum excedit, tensio harum partium nimia, dolorifica, seu spasmus & convulsio fit.

(*c*) *Supra ventriculum creverat præturus tumor.* Causa horum symptomatum genuina spasmus est, qui penè omnibus sese immiscet morbis, & principalis morborum origo existit, quanquam sæpius bonum in finem, DEO, Naturæ Autore, ex legibus certis præscriptis sic dirigente, instituatur. Spasmus, qui fibrarum motricium & musculosarum (quæ secundum naturam motu dilatationis & contractionis gaudent æquali) est contrictio fortissima, quâ, poris & vasis arctius unitis, circulatio sanguinis & humorum sive ejus receptio & emissio in partes ad tempus sistitur; unde partes spasmo affectæ manifestâ duritie, tumore imbutæ, & sanguine stagnante diffusæ apparent.

(*d*) *Constat febrem non calorem* &c. Variæ sunt opiniones de febrium & caloris præternaturalis origine. Nulla autem antiquior, melior & principiis mechanicis infallibilibus & simplicissimis accommodatior videtur, quàm *divi nostri Senis, quam tradit in tract. de flatibus sect. III.* §. 10. *& seq.* ubi à spiritibus seu corporis nostri partibus impetum facientibus ab externo aëre provenientibus (quos ob vim illam flatus ubique nominat) febrium fontem deducit. Asserit nimirum. *spiritus corporis nostri obstructo inferiori ventre à sanguine refertas corporis partes illapsos eas refrigerare, quibus refrigeratis totum corpus horror occupat, & quò majori copia flatus irruperint, eò major rigor & tremor partium consequitur. Sanguis porrò*, inquit, *præsentem horrorem metuens per totum corpus perrexat & ad maximè calidas partes concurrit, atque hi sunt ejus saltus. Desiciente autem ab extremis corporis partibus sanguine, & viscera & carnes contremiscunt. Aliæ enim corporis partes copioso sanguine refertæ, aliæ exsangues existunt. Atque exsangues quidem ob frigus minimè conquiescunt, sed concutiuntur. quæ vero sanguine replentur, ob sanguinis copiam contremiscunt & inflammationes excitant. Coacto autem cumulatim plurimo sanguine, aër ipse, qui sanguinem refrigeravit, à calore superatus, rursus incalescit, incensusque ac velut ligneus existens in toto corpore calorem excitat, ad id etiam subserviente ipso sanguine. Quod enim incensum est, liquatur, ex eoque spiritus oritur, quo ad corporis meatus irrumpente sudores fiunt.* Quis non videt, clarissimè hîc indigitari inæqualem motum sanguinis, & maxime ejus lationem à partibus extremis ad interiores. Certum est, in paroxysmo febrium notabili spasmo affici & contrahi partes extremas, & principaliter cutis glandulas, & musculorum fibras. Hujus spasmi effecta sunt pathemata inter initia paroxysmi invadentia, v. g. pandiculationes, cutis pororum corrugationes & constrictiones, ingentes rigores, immanes concussiones, ventriculi eversiones, artuum dolores, &c. Præterea fortiori & spasmodica harum partium contractione primum sanguinis influxus & refluxus poris coarctatis impeditur, hinc destitutæ sanguine ceu caloris fonte frigent, ungues livescunt, venæ, quæ antea turgebant, fiunt minores & sensum fugiunt, sudor cohibetur, introrsum sic retractis & à circumferentia ad centrum coactis ipsis humoribus. Collectus sic sanguis in vasis majoribus majori impetu ruit in cordis musculum & tunicas arteriarum, motuque citatiori fertur per pulmonum corpus, ubi aëris appulsu conquassatus & attritus in subtiles partes discerpitur, quæ vorticoso motu celerrimè agitatæ humidum dissipant, propellunt, solidasque partes continua allisione & attritu calefaciunt, dum per poros constrictos angustiores velocissime moventur, donec tandem obstructi in extremis partibus tubuli aperiantur, sic spasmus remittat, & liber sanguini circulus restituatur, paroxysmo sic cessante ac transpiratione liberiori factâ; Adeò ut mechanicâ ratione causa febris omniumque symptomatum dilucidissimè explanari ac explicari sic possit.

CAPUT IV.

De raro affectu.

PErillustris Domini Flaminii de Marescottis uxor, Dom. Anastasia, acerbissimum dolorem in hypogastrio ad utrumque hypochondrium vagantem, in dextero tamen fixiùs, ex quo primum ipse ortum duxerat, hærentem, ab anno patiebatur. Is dolor sensim & sine febre cœpit; paulò post, diebus videlicet 6. vel 7. elapsis, vehementiore facto, (*a*) *acuta febris*, de genere continuarum, Nobilem patientem adorta est. In hac febre debellanda, qui tunc ejus curam susceperant, bis è pedibus sanguinem miserunt, totiesque è brachiis, nec salvatellæ pepercerunt. Ter & quater corpus purgatur, præmissis præparantibus julepis. Febris post decimum quartum remittitur. Dolore verò in eodem statu, aut saltem paulò mitiore, perstante, toto trimestri, absque intervallo, medicamenta utcunque oblata deglutit. Fonticuli in brachiis & cervice fiunt. Fotus, litus, unguenta, sinapismi, cucurbitulæ, enemata, glandes, & *quæcunque* (*b*) *vulgaris Medicorum* praxis excogitavit, in usum vocantur, incassum tamen omnia, imò dolore in dies vegetiore & corporis habitu (aliàs obeso) tunc gracili & cachectico reddito. Quapropter (*c*) *tot remediorum pertæsa*, atque nauseabunda, quasi Medicorum manùs effugiens, rus se recepit: ubi ad quatuor menses commorata aliquod levamen se percipere arbitrabatur. Reversa verò in urbem idem dolor magis exasperatur, &, quod deterius erat, cui se committat, planè ignorat, (*d*) *pertimescit* Medicos, remediorum odoris, saporis & aspectûs reminiscitur, præteritorum memoriam perhorrescit, & futura veretur. At dolores premunt, vigiliis, anorexiâ & aliis symptomatis conficitur, mors imminet, & sic in manus meas, veluti ad extremum asylum, curandam se contulit. Itaque supradictis omnibus ad unguem examinatis, calculosam concretionem circa præcordia ratus, quæ universaliter coagulatum tartarum dissolvunt, adhibitis, optimè convaluit.

Dissolventia duobus modis cognoscuntur, similitudine, aut analogiâ, & arte signata: Similitudine oleosum oleosa dissolvit, aqueum aquosa. (*e*) *Arte signata*, lapides lyncis, Judaicus, crystallum, astacorum, totidem lapidum species in nobis concretos dissolvunt. Hic modus vocatur ars, eo quòd nonnisi magna solertiâ, & longo studio, lumine naturæ etiam adjuvante, comparetur.

retur. Interea ne miremini, antiquam hanc philosophandi methodum penes infinitos Medicos, imperito vulgo famatissimos, tum temporis injuriâ, tum cacodæmonis arte, consepultam jacere. Communis enim ille mortalium hostis conatur abscondere, quod Deus suæ creaturæ nunquam immemor, naturæ lumine majoribus nostris olim revelavit.

NOTÆ

in CAPUT IV.

(a) *Acuta febris.* In omni dolore vehementiori sanguis febrili æstu facilè ebullit, & quò dolor acerbior, eò calor solet esse maior. Spiritus enim animales intra nervos & musculosas fibras motrices velocissimè & inordinatè moti à causa externa irregulari irritante spasmum & fortissimam tensionem ac constrictionem partibus communicant; hinc sanguis reprimitur in vasa majora; unde cordis & arteriarum motus major & febris.

(b) *Vulgaris medicorum praxis.* Distinguendum omnino est inter praxin medicorum vulgarem empiricam solidiori ratione destitutam, & inter illam, quæ ex ratione bene fundata, experientiâ certâ, causarumque connexione derivatur, qualis philosophica est rationalis, successus felicissimi, quæ paucis eget remediis, satis tamen probatis & selectis, non macerat vel torquet corpora copiâ inutilium pharmacorum, nec in externis illis cauteriis, fonticulis, unguentis, setaceis, cucurbitulis, vesicatoriis, enematibus multum quærit præsidii; sed magis ad intemperiem sanguinis & humorum tollendam, & æqualem ipsis motum procurandum respicit.

(c) *Tot remediorum pertæsa.* Medicamentorum copia & crebra mutatio frequentius magis officit, quàm prodest ægrotantibus, nauseam creat ventriculo, fermentum salivale destruit, & motus varios irregulares excitat, ut cum morbo in gratiam redire nequeant, seposito autem vel neglecto omnium medicamentorum usu meliùs se habent non raro miseri ægri, & pristinam sanitatem feliciùs recuperant abstinentes ab omni remediorum usu, quod non semel in praxi annotavi.

(d) *Pertimescit medicos.* Summi periculi plena res est committere vitam & sanitatem suam Medico imperito, imprudenti & temerario, qui plus nocere, quàm prodesse solet. Satius tunc est, soli naturæ negotium curationis committere, & abstinentiâ, spe, & expectatione morbum sanare, quàm in manus imperiti medici incidere.

(e) *Arte signata.* Signatura nihil facit ad dignoscendas medicamentorum facultates, dum non respondet experientia, & quæ signaturam habent cum corporis nostri partibus, prorsus illis repugnant, & vice versa: alia, quæ nullo externo caractere imbuta sunt, optimè illis quadrant & conveniunt; hinc antiqua hæc philosophandi methodus penes infinitos medicos olim recepta nullius momenti & parvi æstimanda est. Lapides autem à Domino A. commemorati concretum dissolvunt tartarum, dum calcinatione & pulverisatione præparati sal quoddam alcalinum abstersivum recondunt, acidum destruens & mucum colliquans.

CAPUT V.

De lue cum hydrope, febre, & aliis.

ALexander de Thanaris laneæ marcaturæ tunc incumbens, 30. annos natus, teterrimâ (a) *luis venereæ specie triennio inveterata*, cum anasarca, febre lenta, epulide, ulceribus in ore, vigiliis, inappetentia, aliisque gravissimis symptomatis miserè excarnificabatur. Tot mala partim ex remediis perperam adhibitis, ut (b) *hydrargyrii suffumigiis*, potionibus, phlebotomiis, ligni guajaci decoctis; partim ex ipsius morbi sævitia contraxerat. Cadaveris potiùs, quàm hominis effigiem ferebat: & cùm ipse ejusque consanguinei de ipsius salute minùs cogitarent, hunc in modum à tot ærumnis sublevatus est. Adversus hydropem, & febrem lentam, hydrargyrii pernicie concitatam, arcanum vitrioli, & (c) *aurum diaphoreticum* dabatur. In jure galli & vervecis coquebatur consolida media, cujus manè lib. 1. sumebat. (d) *Extractum tandem ex china, salsa*, sale guajacino, & similibus diaphoreticis, ad 12. dies, dissolutum cum tantillo vini porrigebatur: à qua felici curatione novennium jam elapsum est, quo continuò semper valetudine firma potius est, & gaudet.

NOTÆ

in CAPUT V.

(a) *Lue inveterata.* Difficillimè hæc curatur accuratissimâ licet institutâ medelâ: infecti enim & deturbati à statu suo naturali penitus sunt omnes corporis fluores, & insignis visceribus corruptela illata. Memini aliquando me militis aperuisse cadaver hoc malo defuncti, ubi membrum verticis obsessum cranium porosum & carie tactum erat, multæque polyposæ concrescentiæ in carotidibus & cordis ventriculo dextro reperiebantur, visceribus, hepate & liene corruptis, & ex facili friabilibus, ac prostatis & vesiculis seminalibus partim scirrhosis, partim sanie putridâ diffluentibus.

(b) *Hydrargyrii suffumigiis.* Mercurius appropriatum & potentissimum luis gallicæ alexipharmacum est, humores coagulatos promptissimè fundit & colliquat, & obstructiones in angustissimis tubulis egregiè resolvit. Operatur & partium subtilitate summâ, & gravitate maximâ: Est quippe fluidorum omnium gravissimus; quare etiam minutissimæ ejus partes respectu aliorum fluidorum & nostri sanguinis semper specie sunt graviores, unde magno impetu & vi sanguinis partes movet & ab ipsis motis velocioris motus gradum acquirit, ut adeò minutissimos poros subeundo firmissimas obstructiones reserare queat. Dum autem texturâ suâ salina spicula faciles in amplexus arripiat, hinc salia acria corrosiva in lympha & sanguine lue venerea affectorum obvolitantia imbibit & arripit; unde spiculis sic armatus salinis, glandulas, & fibras velliear; unde hæc mediante influxu spirituum copiosiore inflata & contracta premunt liquida in iis contenta, ut non tantum salivalis latex, sed & serum per sudorem, vomitum & alvum non raro excernatur: ubi autem vasa excretioni apta non existunt, ibi notabilis observatur turgescentia. Lympha itaque quo magis fœta est salibus corrosivis, acetosis, ut in cachecticis & scorbuticis, hoc facilius virulentam induit naturam, dum sic brevi stamina fibrosa partium corrodit, vel fortiori irritatione convulsiones, inflammationes, spasmos, hæmorrhagias excitat. Per suffimigia & unguenta mercurius semper citius & vehementius operatur, quàm si intus adhibeatur, dum tali ratione immediate fluoribus corporis communicantur ejus moleculæ, quæ alias difficillimè cum chylo miscentur & sanguini substantialiter propinantur.

(c) *Aurum diaphoreticum.* Aurum sibi relictum parum virtutis medicamentosæ recondit propter firmam, fixam & compactam ejus texturam, ægerrimè à menstruo microcosmico dissolubilem. Quod si autem mercurio purissimo animatur & intimè subigitur, transit in medicamentum efficacissimum & tutissimum, parvâ dosi magnum aperitivum, si ritè processeris; aurum enim mansuefacit virulentam arsenici vim, & ipsâ gravitate sua magnum impertiens motum, & à mercurio subtile ac tenue factum insignem acquirens efficaciam agendi.

(d) *Extractum ex china*, &c. Extracta hæc decoctione cum aqua & inspissatione parata, temperata pollent resinâ, quæ constat ex particulis mucilaginosis sulphureis & salinis acribus, quæ sale fixo exaltata dissolventem & diaphoreticam, blandam tamen, possidet vim, & usu continuato laudabilem præbet effectum: Præstat enim semper mitius, insistendo tamen, aggredi morbum, quàm vi & impetu ipsam naturam cogere medicamentis.

CAPUT VI.

De mensium suppressione à longo tempore.

NObilis & elegans virgo, Angela nomine, D. Annibalis de Gessi filia, 16. annos nata, (a) *mensibus suppressis*, pallido colore, ventriculi frigidâ

frigidâ intemperie, capitis defluxione, incessus difficultate à triennio laborans, nostro *(b) pulvere diaphoretico* sublevata fuit. Apozema aperiens, incidens & attenuans sub finem præscripsimus: Quibus fluxêre menstruales purgationes, color nativus rediit, inappetentia & alia inde orta penitus evanuerunt. In hac curatione nullam præmisimus universalem purgationem, nec per saphænam, aut aliam partem, misimus sanguinem. Etenim tota nostra fuit hæc intensio, obstructos meatus, coagulatum tartarum dissolvendo, aperire, quò liberiùs spiritus ad propria munera obeunda per totum corpus vagarentur. Spiritus enim, veluti radius luminis, totum corpus permeans, ipsum regit, nec in sua desinit operatione, quoad interceptum quid illi obsistit; Ileideus his, qui Hermeticam scholam sequuntur, dicitur, qui & ipsis microcosmi aër habetur.

NOTÆ

in CAPUT VI.

(a) *Mensibus suppressis.* Suppressio mensium mille malorum origo in fœminis est. Quod si superfluus serosus sanguis, qui in gravidis in nutrimentum fœtus vergit, in aliis singulo mensium spatio evacuatur, retinetur, infarctus vasorum plethorici fiunt; unde stasis, corruptio, vapescentia & motus humorum lentior ac tardior fit, & necessariò à Domino A. symptomata oriuntur, quæ conjuncta affectum singularem constituunt, dictum chlorosin. Pertinacior autem talis retentio ex multiplici causarum fonte derivanda est. Primum enim accidit, si discrasia sanguinis & humorum viscida nimium invaluerit, ita ut turgescentia & orgasmus consuetus & impetus ille ad expulsionem necessarius deficiat. (2) Si sanguis ipse deficit, vel serum copiosum absumptum per morbos est, ipsæque vires languescunt, & impetum facientes spiritus impares sunt mutuumque concitationibus languidiores. (3) Si polyposis concretionibus vasa uterina obturata vel illorum orificia excrescentiis occlusa fuerint. (4) Si impetus ille sanguinis tempore fluxus ad uteri vias tendens repente sistitur, vel venæ sectione facta in brachio, vel hæmorrhagiis narium, cujus exempla aliquot notata fuerunt; desuescent sic natura & turbata in opere suo ægrè interdum ad ordinem suum revocatur.

(b) *Pulvere diaphoretico.* Non consultum est ante venæsectionem & debitam præmissam expurgationem sudorifera calida camarinam vitiosorum humorum copiosam exagitantia propinare; nam observatione constat, vehementer sic impurum sanguinem commotum & ad alias partes translatum anxietates & angustias præcordiales, cordis palpitationes, hypochondriorum vel artuum spasmos, cephalalgias, paralysin, hæmorrhagias & febrem lentam produxisse. A balsami sulphuris therebinthinati intempestivo usu ante debitam sanguinis & humorum evacuationem grave delirium observavi. Quam ipsam ob rem præstat contra Authoris sententiam subvenire plethoræ & cacochymiæ tam venæsectione, quàm purgatione prius, quàm præscribamus diaphoretica calida. Martialia autem simplici saltim modo parata nullo sale acido potenti inversa & maritata cum regulo antimonii medicinali, item cum salibus aperitivis, usum præbent egregium.

CAPUT VII.

De ulcere maligno, & falso catarrho.

FRater Augustinus trigesimum circiter annum agens, in Cœnobio Reverendorum Patrum Cœlestinorum, cachecticus factus, fortè ob culinæ officium, quo tunc defungebatur, depascentia duo ulcera dolorifica, callosa, & virulenta, de his quæ φαγέδαινα dicuntur, contraxerat, alterum sub articulo genu dextri, alterum in sura tibiæ ejusdem lateris. Patiebatur insuper falsam defluxionem à capite, unde ulcera certò [illegible] originem, non à lue venerea, ut is, qui guajaci decoctum statim morbi initiis præbuerat, falsò arbitrabatur: quapropter jecoris intemperiem augens, malum primo deterius reddidit; mitto remedia: quibus anno toto usus fuit. Itaque cùm præsentis ulceris *(a) cachexiam* pro antecedenti causa haberem, huic incumbere, totisque viribus eam evellere, partim *(b) corallorum tincturâ*, partim decocto purgante & refrigerante, conati sumus; quo ad vota succedente, ad ulcera descendimus, quæ callosa, dolorifica, profunda, & sanè aspectu horrenda. Primùm mitigandus fuit dolor, anagallidis, & rosarum decocto: *(c) callositates*, unguento ex vitellis ovorum cum calcinato majore, quo & mundificata fuerunt. Ablato calcinato, cum eodem unguento, thure aliquando adjecto, ulcera carne implevimus; & ultimò cicatricem croco martis obduximus.

NOTÆ

in CAPUT VII.

(a) *Cachexiam.* Cachexia notat copiam seri impuri salibus excrementitiis stipati, & circulationem humorum per substantiam carnis porosam & vasa corporis minima lentiorem. Ulcera gignit quàm facilè in partibus extremis propter stasin seri in partibus maximè tendinosis & cartilagineis majorem ibi acrimoniam & corruptionem concipientis.

(b) *Corallorum tinctura.* Persuasum habuerunt veteres corallia sulphure scatere solari naturæ grato à quo etiam mutuentur suum colorem. Uti autem color non est entitas quædam absoluta substantialis rebus inhærens, sed saltim modificatio lucis pro diversa textura particularum, variam ideam in mente excitans: sic quoque color ille separari & extrahi non potest. Sed omnes coralliorum tincturæ flavæ vel rubicundæ mutuantur suum colorem à menstruis, quæ principio oleoso acido uplurimum abundant & sub digestione rubedinem induunt, uti patet in spiritu tartari, spiritu panis, mellis, mannæ, lignorum, qui cum tempore amittunt suam pelluciditatem, & rubeo colore tinguntur. Quocirca magis appellandæ sunt coralliorum solutiones, quarum virtus maxima ex parte dependet à menstruo. Non negandum equidem est, illam, quæ paratur cum spiritu tartari, vel lignorum, esse optimam ad diaphoresin excitandam.

(c) *Callositates.* Calli ulcerum nihil aliud sunt, quàm scirrhositates à coarctatione & coalitione fibrillarum & vasculorum mediante acido stiptico productæ; quàm diu autem duræ hæ partes non removentur, nulla ulceris speranda est consolidatio: tolluntur autem vel causa sectione, vel alumine usto cum mercurio præcipitato probè præparato, quem calcinatum majus A. appellat.

CAPUT VIII.

De latente lue cum aliis gravissimis.

ANtonius cognomine Navarra, Illustrissimi, & Reverendissimi Cardinalis Justiniani rhedarius, annos suæ ætatis 50. explens, vitæ voluptuariæ plus justo indulgens, in gravissimum morbi genus inciderat, nec cognitu, nec curatu facile. Morbum hunc, etsi aliis stipatum affectibus, tamen ab uno eodemque fonte dimanare certum erat. Cognitionis difficultas ex eo pendebat, quòd non unica pars, sed totum corpus æqualiter affectum erat. Inprimis caput fluxione tentabatur: pectus, ventriculus, & aliæ subjectæ partes, & defluxione, & propriâ intemperie afficiebantur: lentâ tandem febre continuò conficiebatur, anhelitûs difficultate, tussi, anorexia, & insolito marcore; unde ad tabem deduci omnes arbitrabantur.

(a) Cognitâ vitæ consuetudine, (b) in latentem luem venream eum incidisse, è quâ tot mala oriebantur

bantur, facilè judicavimus, quæ etsi certa de se indicia non daret, tamen propter infinita remedia, & ipsius naturæ conditionem, morbum hunc in hos affectus degenerasse, pro se certo conjecimus. Quod novum aut inauditum doctis non est. In tot affectuum curatione, (c) *ab his quæ magis urgebant*, juxta communem doctrinam exorsi sumus. Et primò febri summovendæ, è naturalium partium obstructionibus ortæ, Electuarium aperiens, roborans, & refrigerans tribuimus. Decoctum deinde chinæ, salsæ, cichorii, endiviæ, borraginis, hermodactylorum, anisi, liquiritiæ, in jure caponis factum, servatâ dosi, ad 30. dies sumebat. Interdum huic decocto fol. sennæ, prout necessitas postulabat, adjiciebantur. Sub finem tandem extractum chinæ, salsæ, additis eorundem salibus, & aliis capiebat. Et sic à tot affectibus, contrarias indicationes habentibus, intra 40. dies liber evasit.

NOTÆ

in CAPUT VIII.

(a) *Cognita vitæ consuetudine.* Medicus in morbi cognitionem inquisiturus, ante omnia ex variis circumstantiis & quæstionibus habitum corporis, temperiem, crasin & morum humorum (quod temperamentum est) conjicere, deinde ex habitu corporis, vitæ consuetudine, & victus ratione, nec non ex ipsis morbis consuetis, aut excretionibus ordinariis hariolari jam ipsam morbi conditionem & statum, naturæque motus debet; sic prognosin certam quàm felicissimè inferre poterit.

(b) *In latentem luem.* Particulas morbosas nescio quas, peregrinas, naturæ evacuatoriis non correspondentes, diu recondi sub involucris sanguinis & citra omnem noxam latere posse, clarum faciunt inter alia variolæ, morbilli, arthritides, morbi hæreditarii, & maximè lues gallica & morsus canis rabidi, quæ tandem in motum incitatæ vel ab animi affectibus, vel medicamentis calidis aut morbis acutis, vel etiam aëris constitutione sanguinis vincula laxante tragœdias suas ludunt. Recentiores materiam hanc morbificam fermenta vocant in valvulis partium solidarum hærentia; cum autem nullus conceptus fermenti cujusdam esse possit talismodi morbosi, multò minus, qua ratione in valvulis ductuum citra communicationem cum sanguine, lympha aut spiritibus latitare queant, hinc meritò illam sententiam in dubium vocamus, & ab hisce vocabulis abstinemus.

(c) *Ab his quæ magis urgebant.* Principale indicans in curatione est symptoma illud, quod vires corporis conservatrices prosternit, & inventionem remedii urget, & à medico respici debet, v. g. dolor, vigiliæ, febris, convulsio, malignitas, syncope, & quæ sunt generis ejusdem.

CAPUT IX.

De mensium suppressione, & aliis.

Nobilis, & elegans juvenis, annos octodecim agens, Domini Balthasaris de Acurtiis filia, nomine Angelica, gravissimis morbis atque sævissimis symptomatis, biennio & ultrà, miserè conflictabatur; ordinariis insuper remediis, quamquam à peritissimis Medicis ex arte adhibitis, nihilum proficientibus, imò indies magis exacerbantibus, atque gravioribus compertis. Feliciter verò methodo sequenti probè convaluit. Caput imprimis insigni torpedine tentabatur, atque sopore incredibili assiduè afficiebatur, corpore æquali gravedine oppresso, à quibus maxima incedendi difficultas, actionum naturalium pravitas, unde longa symptomatum series, per intervalla (a) *manibus livore*, veluti sphacelo, correptis, non *sine frigore*, etsi vigeret ætas. Hæc omnia à suppressis mensibus, quorum (b) *causam bili atræ* assignandam, nulli dubium, maximè cùm esset temperamento melancholico, nec non ictericiâ nigrâ, simulque frequenti vertigine corriperetur. His occurrendo, (c) *pilulas*, quas ob earum efficaciam in 4. humoribus repurgandis, catholicas nominamus, accepit, quoad totum corpus ejusdem atro humore inquinatum probè repurgaretur. Elect. postcà ex conservis betonicæ, borraginis, & rosarum, (d) *oleo vitrioli martis*, & pulvere nostro diaphoretico confectum, ad mensem dabatur: quibus tandem libera evasit.

NOTÆ

in CAPUT IX.

(a) *Manibus livore.* Livor manuum cum frigore, sphaceli tieri levioris species videtur à sanguine corrupto, ad partes has extremas mediante spirituum robore delato, ubi propter crassitiem capillaria vasa obstruit, stagnat, corrumpitur, livorem & frigus producit. Quo spectant etiam maculæ illæ lividæ cæruleæ vel nigræ scorbuticis familiares.

(b) *Causam bili atræ.* Veteres dixerunt atram bilem, quando copiosa acida salia cum sanguinis oleosis sulphureis & terreis partibus mixta sunt, à quibus etiam temperamentum atrabilarium, seu melancholicum derivandum est. Bilis utpote cum acido mixta digestione transit primum in viriditatem, postmodum in atrum colorem, ex quo etiam ictericiæ nigræ ratio & genesis ducenda est.

(c) *Pilulas.* Pro varietate & natura ingredientium differt quoque pilularum effectus. Alterantia & incidentia cum purgantibus remixta illorum vim egregiè exaltant, quem in finem laudem merentur Dn. Authoris pilulæ inferius describendæ. Optimè componi pilulæ polycrestæ per epicrisin purgantes possunt ex extracto Panchymagogo Crollii, quod instar omnium est, maturato cum Gummi ammoniaco puro, non aceto infracto, addito sale quodam incidente v. g. succini & olei carminativi momento, aut extractum aloës cum sufficiente quantitate diagrydii misceatur addito sale succini, martiali & oleo corticum aurantiorum: quæ pilulæ universales, tutissimæ & antihypochondriacæ præstantissimæ sunt.

(d) *Oleo Vitrioli Martis.* Impropriè hoc dicitur oleum, est potius spiritus Vitrioli martis, humidi debita evocatione in spissiorem formam redactus. Quoniam autem acida propter figuram suam admodum promptiorem ineptam particulas mobiles, tenues & sulphureas humorum in motu sistunt, securius est abstinere illis in morbis, qui à *coagulatione & spissitudine proveniunt.*

CAPUT X.

De teterrimo dolore oculorum, tertiana notha, & dolore Vagante.

Nobilis Dominus, Horatius de Leonhoris, 40. annos agens, interjectis temporibus, triplici morborum genere toto cœlo diverso laborans, in manus meas curandum se tradidit. Primùm salsa, acris, & pungens erat defluxio, quæ in alterum oculorum irruens, dolorem omnino intolerabilem suscitabat: cui opitulando, multa jam medicamenta doctissimus quidam Medicus frustrà præscripserat: tanta erat hujus acris defluxionis vis atque pernicies ut in fronte & superciliis (a) *herpetem exedentem* produxerit. Hujusmodi defluxionis radices (b) *saccharô metallinô* penitùs citò & tutò præcidimus.

Alter affectus, fuit tertiana notha, quæ in hemitritæum malignum conversa, perpurgato corpore cholagogo ex rhéo, manna, & similibus benignis parato, brevi valedixit. Tertius, & omnium vehementissimus fuit dolor in altera tibiarum, ita atrox & vehemens, ut supra humanam naturam

naturam ipſe cruciaretur. *Hujus doloris cauſa*, tenuis quidam vapor, aut (*c*) *ſubtilis quædam aura* venenata fuit, non continuo, ſed breviſſimis intervallis vento velociùs per tibiam oberrans, & ita, ut digiti contactu ventus cum dolore ſimul & ſtatim evaneſceret; unde conjecimus hujus tenuis auræ ſedem in venis exiſtere, (*d*) *venis* maximè in ſuperficie *tumentibus*. Quapropter varices ſatis apparentes, tundendas conſtituimus. Quod cùm profeciſſet, cucurbitulas perexiguas, vulgò *corneti* dictas, per totam tibiam admovendas curavimus; quo facto dolor confeſtim evanuit.

NOTÆ

in CAPUT X.

(*a*) *Herpetem exedentem.* Scorbuticorum lympha lacrymalis, nec non ſalivalis ſæpius tanta ſalſedine acri imbuta eſt, ut non tantum partes vicinas ſolidas depaſcere incipiat, verum etiam metallorum ſubſtantiam aggrediendo ſolutionem quandam minetur, quod patet; ſi vaſi æneo immittatur, ubi protinus virorem extrahit. Generatio horum ſalium in ſcorbuticis intenſo ac inteſtino partium fluidarum motu fit; quo enim attritio & alliſio ſalium fortior, eò majorem ſubtilitatem, penetrantiam & acredinem acquirunt. Extravaſatio ſeu ſtaſis lymphæ circa oculi glandulas præcipuè obſervatur in illis ſcorbuticis, ubi tranſpiratio ſalium horum morboſorum variis ex cauſis ad tempus impeditur. Cauſæ autem poſſunt eſſe modò inæqualis aut frigida aëris conſtitutio, modò acidorum & viſcidorum abuſus, aliaque exterius applicata oleoſa unguenta, frigida, poros occludentia. Sic ab eryſipelate capitis ſolito citius retropulſo opthalmiam cum panno contumaciſſimam annotavi.

(*b*) *Saccharo metallino.* Hoc nil, niſi ſal, ſeu ſic dictum ſaccharum ſaturni eſt, quod tam ratione acidi concreti, quàm plumbi naturæ adſtrictivæ humorum acres ebullitiones mitigat, ſicque ſalium ferociam temperat.

(*c*) *Subtilis quædam aura.* Occurrit hoc phænomenon in praxi frequentius auram frigidam ex partibus extremis & inferioribus aſcendere per dorſalem ſpinam ad partes ſuperiores in morbis præcipuè ſpaſmodicis nervinis. Ad ſenſus fallaciam hoc pertinet; auram quippe ſeu vaporem ad corporis partes ſenſibiliter perreptare rationi repugnat. Adſcribendus potius hic effectus eſt conſtrictioni nervorum ſpaſmodicæ in extremis partibus incipienti, & ad interiora vergenti.

(*d*) *Venis tumentibus.* Tumor venarum noſtro in caſu non cauſa morbi, ſed potius productum ejus cenſendum; ob ſpaſmum enim partium circulatio ſanguinis ad tempus ſuſpenditur, nec facile in partes, & ex his in arterias transfunditur: hine in venis ſtagnans tumorem efficit.

CAPUT XI.

De arthritide cum febre, & aliis graviſſimis.

DOminus Antonius de Purgo, annos triginta natus, arthritide (*a*) *immobilis totus* ferè redditus; (*b*) *cum ardenti febre, eaque continuâ*, vigiliis, immaniſſimis cruciatibus, & aliis graviſſimis ſymptomatis in lecto jacebat. Quibus profligandis nihil intactum reliquerant celeberrimi Medici, ejus curæ primò attendentes. Sed quæ vulgaris medicina, tam rationibus, quàm experientiis referta docet, in uſum advocata, nihil hucuſque profuerant. Circa primam horam noctis ipſe accerſitus, (*c*) *pulveris noſtri diaphoretici grana quinque porrexi.* Intra horam, ſuavi ſomno captus æger: febris, dolores, & alia ſymptomata quieverunt.

Sequenti die, ter & quater idem remedium iteratur: in cujus uſu ad 15. dies perſeverat. Pedes interea tepenti aquâ, in qua ſulphur pernoctaverat, fovebantur. Sic intra viginti dies præter multorum opinionem priſtinam recuperavit ſanitatem. Veteres hujus affectûs patronos Venerem & Bacchum eſſe ajebant: quod tamen noſtra hæc ætas ratum conſtanſque minimè probat. Etenim homines caſtiſſimos & abſtemios, æque ac incontinentes & helluones (quod plerumque obſervavi) ſæpius adoritur, uti etiam in ſequentibus patebit. Otia, ira, & naturalis propenſio, quæ hæreditaria dicitur, iſtis hominibus magis adverſari videri poteſt; hinc rari, præter nobiles aut alios otiis plus juſto, indulgentes, gravi hoc malo corripiuntur. Intrinſeca cauſa, quæ in remotam & proximam rejicitur, excrementitio cuidam & ſuperfluo humori certò tribuenda eſt, calidiori videlicet jecori, & refrigerato ventriculo, &, ut loquuntur Hermetici, Archeo plus appetenti quàm Vulcano coquenti. Archeus ſiquidem ac Vulcanus ubique vigent; Dogmaticis animi dotes dicuntur. Conjunctam hinc cauſam elicere poſſumus, eundem excrementitium humorem. Quo verò modo dolores excitet, cujuſque ſit conditionis, bilioſus, pituitoſus, ac ſeroſus, dicere hucuſque profuit nihil. (*d*) *Purgemus* ejuſmodi humores, quantum voluerimus, quid inde? ne minimum quidem levaminis afferemus. Scio quantum celebrentur Elect. diacaryocoſtinum, pilulæ arthriticæ, & alia pleraque infinita, tum ſimplicia, tum compoſita. His itaque omiſſis, hujus humoris naturam perveſtigantes, doloris modum aperiemus.

Dixi excrementitium, in quo omnes mecum concurrent; & id tertiæ concoctionis. Tribus autem ſubſtantiis per reſolutionis artem idipſum conſtare docetur: ſale videlicet, ſulphure, & mercurio, analogicè omnibus. Unaquæque ex his propriis rationibus ſeminariis ſtipatur, neque ullam in ſe efficaciam habet; unde per intervalla mirum non eſt, ſi diverſos in diverſis dolores exſuſcitet. (*e*) *Dolor potiſſimum à* ſale ſuſcitatur, qui cùm cujuſpiam nobis ingeſti cibi ſapiat naturam, ejus ſeminalis vis tanquam mortua deliteſcens aſtrali lumine irradiatur; & quæ priùs effœta, noſtroque calore diu ſubacta & depreſſa erat, inſolito motu continentem partem diverſè exercet. Humiditas nimia idem ſæpius præſtat, quæ ambiente ſicco, aut aliâ cauſâ exſiccata, vires ſuas tunc exerit. At qua dolor ad menſes, & annos remittitur, perſiſtente tamen materiâ; cuinam, niſi influxui cœleſti, rationique ſeminali tribuendum? hac videlicet deſtinato ſcopo avocatâ, illo compellente, & ad præſtitutum terminum promovente. Id cuncta terræ genita nobis ſatis teſtantur, dum propriis, è terræ gremio alia aliis temporibus foràs erumpunt.

NOTÆ

in CAPUT XI.

(*a*) *Immobilis totus.* Atrox arthritidis dolor ſæpè ita vires frangit, & nervos debilitat, ut ſine omni motu jaceant ægri, vel ſi ille tentatur, crudeliores exſurgunt dolores, hinc ob metum graviorum dolorum ſæpè vidi ægros coactos fuiſſe ipſo in lecto alvi deponere excrementa. Morbi autem vi paululum infractâ, facile per inunctiones, fomentariones priſtinus vigor partibus reſtituitur.

(*b*) *Cum ardente febre.* Dolor articulorum quo gravior, eò febris ſolet eſſe acutior, ſuccus nim. acris articulorum ſenſiles membranulas convellens in illis incolentes ſpiritus inordinatè commovet, qui impulſi ſibi proximos, & hi iterum alios citarius movent, ſicque facilè totum nervorum fluidum in motu ſuo turbatur & impetuoſius movetur; ab hoc autem cordis pulſus, par-

tiam tonus & hinc motus, sanguinis maximam partem dependet; qua ie fluidum intra nervos celerius agitatum sanguinem ubique fortius impellit, sicque illum in crasi & motu suo naturali & depuratorio turbat; unde febris.

(*c*) *Pulveris nostri diaphoretici.* Mercurius cum auro fixatus in medicamentorum transit magnarum virium. Experti sumus mercurium probe depuratum & cum stanno ritè junctum ac edulcoratum evadere diaphoreticum ac resolvens præstantissimum, quod si extracti cujusdam anodyni exigua quantitate exaltetur, in fonticis affectibus præsidium magnificum est.

(*d*) *Purgemus.* Purgantia nihil valent ad præservationem vel mitigationem arthritidis. Morbus hic salinus est, purgantia autem nullam vim habent in salia, nec quæ in lympha & massa sanguinea existunt; salia per purgantia commodè eliminantur, sed magis lædere arthriticos solent, cum humores, sub quorum favore salium ferocia hebescebat, subducunt, & spiculis suis irritando dolores & spasmos augent. Morbos salinos qui vult curare, spiracula sine omni calore & intensiori exagitatione aperiat necesse est. Subcutaneæ enim glandulæ congruum salium evacuatorium existunt.

(*e*) *Dolor potissimum à sale.* Causam dolorum constituunt corpora angulosa irregularis figuræ beneficio lymphæ membranis communicata. Quo magis salia illa ratione figuræ & subtilitatis different, & pituitæ magis vel minus immersa sunt, differt dolor arthriticus. & vel plus aut minus acutus, volatilis, vel fixus est. Et salia hæc, dum nimium vellicant vasa minima, glandulosos ductus & nerveas fibras, ipsas præter naturam constringunt, & sic instillationem succorum in partes procurant, qui, cum angustiores reddant vias, sanguinis circulationem per affectas partes liberam & æqualem impediunt, celerius per vias adhuc patulas trajectis partibus sanguinis subtilioribus: unde calor, dolor, rubor, & tumor originem suam petunt.

CAPUT XII.

De Paralysi.

JOannes Baptista Lepage, olei negotiationem exercens, ab incognita causa in (*a*) *altero brachiorum paralysi* correptus, ad senem Medicum recurrit, à quo cùm nihil opis per annum sibi reportâsset, me quoque consulendum statuit. Causâ ad unguem examinatâ, aperiens ac purgans decoctum ad complurimos dies ipsi præscripsi. (*b*) *Cephalica* deinde ac roborantia sumpsit. Et his gratissimis & minimè nauseabundis pristinæ sanitati fuit restitutus.

NOTÆ

in CAPUT XII.

(*a*) *In altero brachiorum paralysi.* Resolutio seu relaxatio nervorum à veteribus dicitur paralysis. Quando nervi spirituum animalium elaterio sufficienti instructi sunt, partes legitimum suum habent tonum ac robur; si autem spiritus vel prorsus deficiunt, vel illorum elater imminutus ac insufficiens est, tonus ac robur illarum perit, debilitantur, & motu ac sensu, qui spirituum elaterio & partium robori debentur, defraudantur. Causa mali hujus quæri debet in capite & in nervorum principio, ubi ob cerebri dispositionem nimis laxam & humidam facilè subsistere humor & spirituum influxum & vim impedire potest. Contingit hic affectus sæpe in plethoricis, vel in aliis, qui copiâ seri impuri vasa turgida habent; talia corpora, si motus sanguini fortior introducitur, vel per affectus animi vel per medicamenta calida, sudorifera, purgantia fortiora, paralysi non raro occupantur. Vitare autem hic præcipuè convenit frigus, paulatimque ad exercitationes, quantum possibile, revertendum est. Si autem partium imbecillitas hoc prohibet, vel gestetur, vel motu lecti concutiatur æger, ut vi quadam ad consuetudinem suam redeat, juxta consilium *Celsi pag.* 179.

(*b*) *Cephalica.* Horum virtus in eo consistit, ut sale volatili suo sulphureo blando spirituascentiam sanguinis & humorum promoveant, & resinâ suâ balsamicâ, qualis latitat in rosmarino, lavendula, succino, majorana, ligno aloës, ambra, nervos nimis laxos & pituita obsessos roborent.

CAPUT XIII.

De raro & inconsueto affectu.

LUcius de Symoninis, dum 25. annum perageret, novem annis posterioribus peregrino morbo fuit detentus; & quidem (*a*) *à sagis*, anicularumque deliramentis concitatus, omnibus ac ipsismet Medicis falsò censebatur. Augebatur fides eò magis, quòd nihil opis attulissent Medici. Conquerebatur autem ipse de (*b*) *sævissimis coli doloribus*, quibus à prandio concitatis, totum abdomen mirificè intumescebat, ita ut corpore aliquantulum curvato ad libitum pederet: unde ab his, quid supra communem morborum naturam inesse ratis, velut incurabilis, arte saltem medicâ, penitus relinquitur. At eo conspecto, vanam ejusmodi Medicorum opinionem statim conjeci; ictero enim, arquatove morbo eum laborare, tum ex faciei, tum urinarum colore, ac alvi excrementis, cognitu fuit facile.

NOTÆ

in CAPUT XIII.

(*a*) *A sagis.* Vulgus medicorum causam insoluti cujusdam morbi ignorans diabolo ac sagis illam statim tribuit, Deo, qui verus omnium motuum corporeorum hujus universi author existit, & à quo omne, quicquid est realitatis, dependet, debitum honorem detrahens. Natura tota mechanica est, & mira, omnemque expectationem superantia potentiis suis sæpius producit. Pulchrè canit Poëta: *Novatrix rerum ex aliis alias reparat natura figuras.* Quicunque itaque Mechanica philosophandi ratione instructus est, & specialiores Mechanismi leges motuum microcosmo à DEO inditas accurata observatione & experimento tenet, ille ea facili genuinas admirandorum effectuum & insolitorum morborum causas reddere satagit.

(*b*) *Sævissimis coli doloribus.* Ex obstructis biliariis viis immanes observati fuerunt dolores, eacir si in intestino colo, quod tunica magis nervea præ aliis intestinis interiùs vestitum est & tendine exquisiti sensus gaudet. Quandoquidem chylus ex ventriculi sinu acidus proveniens, & balsamo bilioso minus correctus tenuia, quæ tunicâ interiori gaudent magis villosa glandulosa, citra magnum incommodum transit; provolutus autem ad crassa, ibi spasmodicas contractiones, torsiones dolorificas & inflationes causat. Imò quod notabile est, ab immani coli dolore spasmo sic propagato ad ductum cholidochum & ejus orificium fibris motricibus instructum interdum icterum producit.

CAPUT XIV.

De Causo.

LAura, D. Hortensii famula, 35. annorum circiter, 8. annis ferè elapsis & (*a*) *æstivis mensibus*, καύσῳ triduum correpta, intra horam levi (*b*) *oborto sudore* ab assumptis granis 4. auri nostri diaphoretici, mirabiliter convaluit. Sic in majori mundo sæpe observamus, aërem exæstuantem pluviâ, quæ sudori comparatur, mitescere ac consopiri.

NOTÆ

in CAPUT XIV.

(*a*) *Æstivis mensibus.* Personæ rarioris texturæ & biliosæ vehementiore motu corporis tum animi, & morâ in sole, facillimè quidem incurrunt in febrem simplicem, brevem, placidam miniméque malignam, dictam ephemeram. Tale exemplum ex aliis observatoribus etiam annotavit *Horstius lib.* 1. *obs.* 1. dum Studiosus diebus canicularibus

ætatibus sub solis ardore iter faciens vesperi inde febricitavit.

(*b*) *Oborto sudore.* Febres utplurimum sponte sudore terminantur. Fluxus enim sudoris cum euphoria indicat, jam sanguini restitutum esse suum circulum, & æqualiter illum influere in partes. Quantum itaque fieri potest, Medicus semper justo tempore, moderatè tamen & blandè, sudorem movere studeat.

CAPUT XV.

De duplici tertiana cum tumoribus viscerum.

LUcas Albinus, annum 27. agens, nunc prope Sancti Dominici ædem commorans, sexennio peracto, à duobus mensibus cum dimidio contumaci tertianâ duplici detentus: cum (*a*) *insigni tumore lienis*, sudoribus nocturnis, inappetentiâ, vigiliis, alvi siccitate, & similibus, brevi, Deo industriâ nostrâ utente liber evasit: (*b*) *Ejusmodi febris sedes* in præcordiis obstructis, reliquis itidem naturalibus in consensum abductis, unde incredibilis virium prostratio, & incredibilis marcor. Sudores quidem (*c*) *& urinæ cruditates*, à principio ad finem jugiter concomitantes, ægrum morbo succubiturum apertè docebant, maximè etiam altero Medico trimestri toto frustra experto. (*d*) *Cura fuit, concretos humores dissolvere*, attenuare, & expellere.

NOTÆ

in CAPUT XV.

(*a*) *Insigni tumore lienis.* Viscera tumida, infarcta ac indurata indicant intermittentium contumaciam, & à sanguine crasso ac motu ejus lentiori proveniunt. Non tamen semper lien virii accusandus est sinistro latere distento vel affecto. Potius intestina plurima, quæ illud latus, propter hepatis in dextro præsentiam, occupant, flatibus distenta, à vulgo medicorum pro liene affecto habentur.

(*b*) *Febris sedes.* Rigor febrisque materia circa præcordia & primas vias subsistit; quamdiu autem vitiosus putris humor extra venas quavis in sede conditus subsistit, conquiescit & corpus raro exagitat; at vero, dum quasi efferatus illinc præter naturam impetu dimovetur, nervos concurit & partes affligit. Videtur autem verosimile in plicis, seu, si mavis, valvulis intestini duodeni & jejuni, vitiosam hærere materiam, quæ transeuntem chylum simili charactere imbuit. *Sylvius* in pancreate sedem febrium intermittentium ponit.

(*c*) *Urinæ cruditates.* Quando urinæ sine sedimento manent, & sanorum similes apparent, vel lividæ, nec rubicundæ, contumaciam indicant.

(*d*) *Concretos humores dissolvere.* Quicunque obstructiones viscerum diuturniores removere, sanguinique subtilitatem & motum maximè ad habitum corporis æqualem conciliare medicamentis didicit, ille intermittentium pertinaciam haud difficulter vincere poterit.

CAPUT XVI.

De Suffusione.

LUcia, Dominici Michelini Garzolarii filia, in via Fossariorum, novem annos nata, (*a*) *oculorum suffusione* ferè luce orbata, ut superior, curatione ostensâ citò convaluit. In eadem via superiori æstate filiam rhedarii Domini Hieronymi de Caprariis, affectu haud dissimili detentam, iisdem quoque remediis æquè sanavimus. Plures etiam pueros à similibus affectibus incolumes servavimus.

NOTÆ

in CAPUT XVI.

(*a*) *Oculorum suffusione.* Accidit interdum post gravem ophthalmiam instillato collyrio frigido obfuscari ipsos oculos. In initio juvat hic sal volatile oleosum per nares attrahere, & emplastrum ex oleis & gummatibus cephalicis fronti applicare.

CAPUT XVII.

De pessimo ulcere in facie, noli me tangere *dicto.*

DOminus Marcus Antonius de Acarisiis, in via S. Donati, prope Ecclesiam Divæ Magdalenæ, 55. annos natus, toto novimestri spatio (*a*) *fœdissimum in facie ulcus*, de his quæ Telephia vocant, pertulerat. Nares primùm invasit ulcus, quas sensim corrodens & absumens ad viciniores partes primùm, posteà ad oculos usque irrepens, totam faciem penè pervasit. Quanquam autem, vel quia levioribus principiis obstandum judicavit, insigniores Medicos consuluisset, eorumque operâ ad præfatum tempus usus fuisset, nasi tamen dimidiam partem unà, & extremitatem labii superioris, erosam & laceram ab his retulit.

Turpissimo huic occurrendo affectui oleum balsamicum subdulce primò ad affectam partem illinendam impetravimus; cujus ope humoris acrimoniâ sublatâ, oleum sulphuris balsamicum præstitimus. Intus, ad (*b*) *humorum acrimoniam* pariter summovendam, corallinam essentiam præbuimus: quibus tribus facillimis & gratissimis pravum hoc mali genus è vestigio extirpavimus. Hinc discant Juniores, non ubique purgandum, aut sanguinem detrahendum; sæpe etenim, quæ in morbis ferina & indomita cernuntur, blandis & minimè difficilibus remediis superantur.

NOTÆ

in CAPUT XVII.

(*a*) *Fœdissimum ulcus.* Erysipelas, si in subjecto scorbutico aut capite consistit, quandoque magnum affert periculum; maximè, si imprudenter adstringentibus & oleosis tractatum fuit, fœdissimum sic enasci solet ulcus, quod instar cancri serpit, & partes faciei exedit.

(*b*) *Humorum acrimoniam.* Oportet, si plethora id indicat, & vires patiuntur, primùm mittere sanguinem, deinde alvum ducere, & primam regionem probe expurgare; postmodum sanguinis acrimoniam probe edulcorantia propinare, & semper bezoardicis & camphoratis malignitati resistere.

CAPUT XVIII.

De melancholico affectu cum cordis palpitatione, vertigine, & aliis.

PErillustris Dominus Ludovicus de Poggiis, annis circiter septem elapsis, dum 25. suæ ætatis annum transigeret, quamvis optimum firmumque temperamentum ab utrisque parentibus nactus, staturam satis decentem, membrorum concinnam aptamque proportionem atque symmetriam; tamen in hunc, qui sequitur, affectum graviter incurrit. Primùm quidem in (*a*) *diros quosdam insultus*, qui derepente,

derepente, & motu ferè momentaneo, horis certis statisque nullis, cum per intervalla adorientes *(b) in præcordiis* statim murmura quædam ac rugitus concitabant; quibus cordis παλμὸς capitis sudor madidus & frigidus, membrorum omnium tremor ac concussio accedebant. *(c) Paroxysmo* autem cecedente, solutisque musculis, alvum deponebat; à quo postea liber, & omni alio affectu immunis, solitis & propriis obeundis muniis, ut priùs, incumbebat. Cordis potiùs, quàm cerebri affectum esse, palpitatio peritò oborta indicium præbebat.

Hujus morbi causam catarrho atque capitis defluxioni communem conjectavimus cum Hipp. *lib. de flatibus*, & auctora *lib. de morbo sacro*, quicunque tandem sit, quam & secundum ipsum *Cur. prima* explicavimus. Iraque ejusmodi causæ prospicientes, patentes vias, quibus flatus supervacui exire possent, reddidimus: viscera primùm naturalia in suo robore continentes, vitalia & animalia posteà accommodatis remediis firmantes atque stabilientes, pro voto ejusmodi tetrificos insultus in universum debellavimus:

Principio ipsi concedendo *(d) decocti capitalis* melanagogi usum, dein cardiacas conservas cum granis aliquot auri nostri diaphoretici, & guttulis olei dulcis vitrioli.

N O T Æ

in C A P U T XVIII.

(a) *In dires insultus.* Affectus, quo æger nocte conflictatur, & hypochondriacus, malum, quod literatos vitamque degentes sedentariam, maximèque illos, quorum nervosum genus imbecille est, horrendo modo exagitat, larvamque penè omnium morborum assumit. Affectus est spasmodicus, & radicem plerumque habet in primis viis, illarumque digestione vitiata: sub initio facilius tollitur, quod si autem obstructiones glandularum confirmatæ conjunctæ sunt, inveterascit, & si non semper statis temporibus, tamen maximè autumnalibus recurrit. Omnia, quæ nervis adversantur, uti acidum & frigus, hic summopere vitanda.

(b) *In præcordiis stat im murmura quædam.* Malum hoc vim suam exercet imprimis in ipso intestino duodeno & crasso illo magno, quod dicitur Colon. Confluunt in duodeno humores diversissimæ naturæ, nimirum bilis, acidus ex ventriculo egrediens ciborum succos, lympha pancreatica; hi si vitio laborant, sive bile nimis acri existente, seu succo intestinali nimis acido, aut ciborum succo nimis feroci, viscido acidóque, exoriuntur motus & ebullitiones inordinatæ, summè infensæ nervis propter acria exsurgentia effluvia, quæ orificia ventriculi nerveæ texturæ immanè quantum lancinare ac spasmodicè contrahere solent.

(c) *Paroxysmo recedente alvum deponebat.* Symptomata hypochondriaca penè omnia spasmodicæ nervorum contractioni ac crispationi debentur; hinc intestinalibus tunicis eodem spasmo affectis, flatus non solum in copia generantur, sed & alvus dura ac tensa redditur; hinc in epilepsia, morbus hystericis, aliisque nervinis affectibus & gravioribus doloribus clausa semper alvus pertinacissimè est. Spasmo autem cessante & spirituum impetu remittente, alvus laxatur.

(d) *Decocti capitalis.* Tempore paroxysmi eò saltim respiciendum, ut nervinis & antispasmodicis anodynâ vi gaudentibus tumultum spirituum & spasmos partium nervosarum sistamus; quem in finem laudare licet castorea, succinata, pulverem Marchionis, spiritum nitri dulcem, tincturam papaveris rhead. & aquam ex floribus v. g. tiliæ, liliorum convallium, sambuci, pæoniæ, papaveris rhead. primulæ veris, rosarum, quæ omnes anodyna & temperante virtute fulgent. Omnia, quæ massam humorum olmis exagitare & commovere possunt, vitanda tunc temporis sunt, qualia sunt salia volatilia oleosa, aquæ spirituosæ, &c.

C A P U T XIX.

De mala ventriculi constitutione.

Nobilis Domini Pii Conradini uxor, annorum triginta, à multis annis *(a) prava ventriculi constitutione* lacessita, *(b) stomachica nostra specifico*, bis in die ad 15. dies dato, sublevata fuit.

N O T Æ

in C A P U T XIX.

(a) *Prava ventriculi constitutione.* Duplici modo ventriculus suos patitur manes, vel in ipso latitante mali causa, vel extra ejus pomœria, in sanguinis, lymphæ vel fluidi nervei crasi & motu præexistente. Illud fit, quando saburrâ tenaci & viscidâ menstrui salivalis vis infringitur; hoc in omni morbo accidit; hinc nullus ferme existit morbus, ubi non ventriculi actio simul labefactata sit. Pertinet enim ad bonam ventriculi digestionem saliva, quæ verum ciborum menstruum constituit temperata, subtilis & sufficiens. Deinde influxus sanguinis temperati tam in ventriculi substantiam, quàm viscera circumjacentia. Tertio instillati fluidi nervei sufficiens copia in tunicam sic dictam musculosam ventriculi. Saliva menstruum dissolvens sanguinis calorem, fluidum nerveum, tonum & robur ventriculo suppeditat. Unum ex his si læditur, ventriculi debilitas præsto est. Ex quo patet, medicamenta stomachica esse quasi universalia.

(b) *Stomachico nostro specifico.* Hoc nil nisi magisterium cerussæ antimonii esse, à B. Cramero Professore Erfurt. cujus copia ex Gallia ipsi missa fuit, accepi, nec abnuunt *acta Hafniensia*, in quibus talis descriptio continetur. Alii materiam perlatam nuncupant, & pro panacæa vendunt. Ut dicam, quod res est, plus præstat, quam simplex cerussa antimonii, vel antimonium diaphoreticum vulgari modo paratum. Fovet in poculis suis vitriolaceas quasdam particulas, quæ ex conjugio subtilis acidi & metalli proveniunt, magna vi & energia conspicuas. Simili modo aurum fulminans, calx lunæ plus efficiunt, quam simplex limatura auri vel lunæ in dirigenda primarum viarum natura. Parari hic potest medicamentum magnæ efficaciæ in fugandis morborum causis, si antimonii partes tres igne misceantur cum parte una auri, mixtura in aqua regis solvatur, & solutio debitè præcipitetur. Emergit hic pulvis sub pauca dosi mirificas edens virtutes. Stomachicum hoc medicamentum à Dno A. dictum est, non quod singulari & specifica vi ventriculo tantum ejúsque morbis opituletur, sed quod universaliter obstructiones removendo, & humorum crasin ac motum restituendo, in omnibus morbis actionem ventriculi sic reparet & firmet.

C A P U T XX.

De Telephiis ulceribus.

Paulus de Bobus, 35. annos natus, in via Sancti Esaiæ, à septem annis, Telephia ulcera in tibiis patiebatur, quibus ut mederetur, bis & ter decoctum guajacinum frustra biberat. Sed illis *(a) remedio indies exasperatis*, & de sanitate recipienda cùm vix quicquam sperarat, in manus meas curandum se obtulit, eique vâ ac methodo, quâ defluxiones curare nobis mos est, sanitatem restituimus: Localibus etiam pari ratione, quâ in superioribus, admotis. Hæc vera & nunquam satis laudanda catarrhorum excidendorum methodus. Medicus probè remediorum, & *(b) ægrorum naturam*, vires, ætatem & similia cognoscat, ne omnes eodem calopodio calceet.

N O T Æ

in C A P U T XX.

(a) *Remedio indies exasperatis.* Lignum Guajacum ac ejus cortex copiosa acri pollet resina ejusque decoctum validissimum

mum est, & instar piperis acerrimum, uti id observavit Hoffmannus *lib. II. de medicamentis medicin. pag.* 228. quare ad marasmum & tabem corpora tenella & acribus succis referta intempestivum hujus decocti usum disposuisse, observationes loquuntur.

(*b*) *Ægrorum naturam.* Medicus qui feliciter praxin exercere volt, in morborum curatione maximè respicere debet ad ægrotantium constitutionem, temperamentum, consuetudines, ætatem & præprimis corporis habitum. Habitus sanè corporis cognitio ad medicinam multum facit, quia ex hoc prudens Medicus humorum constitutionem & temperiem haliolati & dignoscere potest, & ad quos morbos proclivis sit, conjicere. Convenit & hic scire, quibus excretionibus natura maximè consueverit, utrum alvus constricta, vel magis fluida & mollis, an nervi laxi & imbecilles, vel magis densi & robusti, & porrò, an spiritus animales ad inordinatas & efferaces motiones faciles sint, item quibus medicamentis natura gaudeat, & à quibus lædatur, item qua ratione purgantia operentur! Ex his & similibus multa in utilitatem ægrotantium colligere poterit medicus.

CAPUT XXI.

De hectica febre.

PEtrus de Armosottis, faber lignarius prope forum boarium, 50. annos natus, quatuor annis elapsis, lentâ febre de genere hecticarum, cum sicca tussi, & aliis (*a*) *gravioribus symptomatis*, à tribus mensibus decumbebat: ad quem vocatus & primùm de incendio illo Saturnino solidis jam partibus inhærente consopiendo cogitans, pensitatis, & exactè examinatis vulgarium medicamentorum formulis, in Spagyrorum vireta me contuli, ex quibus unicum & percellens remedium excerpere libuit. Id autem est (*b*) *saccharum magneticum*, cujus vires & facultates in omnibus ardoribus extinguendis satis extollere non valeo. Interim (*c*) *victum humidum*, & tantisper plenum minimè neglexi. Ad hos effectus cathartica non admitto; nam quod servandum est imprimis, humidum absumunt, & vires prosternunt.

Saccharum magneticum vide in nostro *de secretioribus medicamentorum preparationibus, & usu.*

NOTÆ

in CAPUT XXI.

(*a*) *Gravioribus symptomatis.* Sudor colliquativus, spirandi difficultas, intestinorum levitas, urina pauca, oleaginosa cum rubro sedimento, virium totalis dejectio cum instanti syncope, pedum intumescentia hecticam lethiferam indicat, quia totalem sanguinis & humorum in crasi & motu suo destructionem notant.

(*b*) *Saccharum magneticum.* Sic dicitur sal seu vitriolum Saturni, ex cujus solutione in aqua, commiscendo liquorem martialem vel solutionem martis cum spiritu salis factam pulcherrima tinctura sanguinei coloris exurgit, quæ in humorum agitatione intensiori, & ejus effreni profusione moderandâ mirum concelebratur. Monendum tamen in genere circa omnia constringentia in morbo hectico existimamus, ut illis cum circumspectione utamur: facilè enim expectorationem putridi humoris sistunt & ventilatione sanguinis extinctâ ægrum interimunt. Hinc bene Hippocrates *Lib. VI. aph. 16. à puris sputo phthisis & fluxus*: Cum verò sputum retinetur, moriuntur. Notabile duplex exemplum de croco martis hecticis adhibito, qui suppressâ expectoratione mortem induait, recenset doctissimus Forestus *de febribus Lib. IV. pag.* 213.

(*c*) *Victum humidum.* Humidant corpus frequens balneum, cibus plenior, multa potio, lactis usus, labor minor quàm ex consuetudine, emulsiones ex quatuor seminibus frigidis majoribus, amygdalis dulcibus, semine papaveris paratæ, aqua caponis, decoctum cornu cervi & ejus gelatina.

CAPUT XXII.

De hydrope in sene.

SOror Maria in Cœnobio Corporis Dominici, quinquagenaria, hydrope ascite, à nonnullis mensibus detenta, eâdem methodo, iisdemque ferè remediis, ut in *curatione secunda* diximus, sanitati restituta est. (*a*) *Annis duobus postea* decursis in eundem affectum, sed ob pravam victus rationem, (*b*) *reincidit*, & iisdem remediis iterum sublevata fuit.

NOTÆ

in CAPUT XXII.

(*a*) *Reincidit.* Vidi asciticum martialibus & purgantibus feliciter sanatum, qui cum victum non rite observabat, patiebatur recidivam lethalem. Siquidem deficiente adhuc sanguinis spirituascentia & circulatione liberiori, quando crassiore victu utuntur, cruditates multæ proveniunt, quæ non satis à natura subigi, depurari, & in succum & sanguinem verti possunt; hinc de novo viscera sanguinis depurationi inservientia angustissimosque glandularum tubulos occludunt & infarciunt.

(*b*) *Ob pravam victus rationem* Diæta hydropicum malum & præcavens & curans juxta *Celsum* talis esse potest: Potio non ultra danda est, quam ut vitam sustineat, optimaque est, quæ urinam movet. Alvum cibo mollire melius est, quàm medicamento. Vinum quoque utile est tenuissimum. Flatulenta, viscida, insumata & acida cane pejus & angue vitanda sunt.

CAPUT XXIII.

De hectica febre.

NObilis religiosa Soror Maria Cœlestina, 29. circiter annos nata, in Cœnobio D. Petri Martyris, hecticâ febre, cum sicca tussi, & lassitudine totius corporis valde oppressa, aliorum Medicorum operam quinque menses penitus deluserat. Illi nos opitulantes, (*a*) *saccharum rosaceum*, antihectico nostro alteratum, bis in die dabamus. Victus fuit plenus & humidus, ut hecticis vulgò præscribi consuevit. Eaque grato hoc remedio ad mensem bis in die dato optimè convaluit. Hic obiter adnotare subit, debilia corpora (*b*) *catharticis* minimè obruenda.

Antihecticum observa in nostro *de secretioribus medicamentorum preparationibus.*

NOTÆ

in CAPUT XXIII.

(*a*) *Saccharum rosaceum.* Convenientissima hecticis sunt, quæ blandis sulphureis particulis spiritus solantur, salinis aperiunt & leniter terreis constringendo ulteriorem sanguinis & humorum dissolutionem præpediunt: singulare quid ad hunc scopum possident rosæ, quæ blando ac grato gaudent sulphure simul attenuante; hinc succus rosarum recentium laxat, & pulvis rosarum rubrarum sternutamentum excitat, evidenti testimonio, attenuans principium ipsis inesse: præter id propter particulas terrestres solubiles texturam sanguinis firmant, leniterque constringunt, & tali modo à dissolutione elementorum sanguinem optimè defendunt. Sic novi plures ex hectica phthisica laborantes aliquot per annos diu servatos solo saccharo rosaceo & decocto pulmonariæ muscosæ, hederæ terrestris, tussilaginis, florum bellidis, qui maxime propter vim suam leniter constringentem cum incisoria virtute temperatam in hoc morbo curando præstantissimum effectum exerunt.

(*b*) *Catharticis.* Hæc ingentem in modum debilitant & infringunt hecticorum vires, serum, quod servandum erat, vehendo,

evehendo, & mixturam ac motum ſanguinis & humorum ſtimulante aceti ſale magis turbando.

CAPUT XXIV.

De dolore ventriculi paroxyſmante.

Illuſtris Dominus Matthæus de Fabrettis, annum 40. circiter agens, *(a) à multis annis ventriculi dolorem* intenſiſſimum patiebatur. Reſidebatis dolor quotannis, *(b) certis temporibus, atque diebus*, ut plurimi morbi, ſtatis horis, ſolitiſque diebus, ſuos in nobis exſuſcitant paroxyſmos.

Ad Hujuſmodi dolorem ſedandum, Medicum ſibi familiarem accerſebat, qui ſecundum ordinaria atque communiora artis præſcripta eum purgabat, ſanguinem detrahebat, fotum, litum, emplaſtra, & ſimilia imperabat: His tamen invitis dolor ad deſtinatum finem uſque ſpectabat. Et quamvis ineunte vere ſimilem repeteret purgationem: nihilominus iiſdem temporibus dolor acer, & mordax redibat. Quocirca meo uſus conſilio, pilulas, quas catholicas nominamus, per 3. dies accepit; quibus tartaream illam materiam tunicis ventriculi, ac vicinioribusjecoris, & lienis partibus inhærentem, omnem dejecit, nec ab eo tempore dolor unquam reverſus eſt.

Ejuſmodi pilularum deſcriptionem habebis in noſtro *de ſecretioribus medicamentorum præparatione, & uſu.*

NOTÆ

in CAPUT XXIV.

(a) *A multis annis ventriculi dolorem.* Memini olim civem Mindenſem correptum acerbiſſimo dolore, nec non tumore circa regionem ventriculi, appetitus erat dejectus & poſt cibum dolor ille increſcebat: Vomitu utplurimum rejiciebat cibos, accedebat marcor omnium partium, dolor articulorum, virium proſtratio cum frequenti lipothymia; alvi excrementa in nigrum colorem mutata erant. Per integrum fermè annum miserè ſic afflictus tandem placidè fato conceſſit. Cadavere aperto totus ventriculus parvus craſſiſſimus quaſi carnoſus & albicans inveniebatur: Intrinſecè rubra punctula inveniebantur: levi inciſione materia ſanioſa putrida exſtillabat: In venis & corde parum vel nihil ſanguinis exiſtebat. Cauſa hujus mali antecedens fuit largiſſima ſpiritus vini matutino tempore potio.

(b) *Quotannis certis temporibus.* Ingentem admirationem & attentionem in praxi meretur. quod non modo febres, verùm etiam dolores periodici paroxiſmantes obſerventur, qui certo tempore anni, diei, imo horæ revertentes ſuos typos accuratiſſime ſervant. Unô verbô omnes ſpaſmodici affectus, ad quos non tantum convulſiones, ſed & febres & dolores ſpectant, certa ſua tempora & periodos amant. Mirandi hujus effectus cauſa non quærenda meo judicio eſt in occulto aſtrali principio aut in arbitrio quodam libero & conſilio ipſius animæ ſenſitivæ, ſed magis mechanicè & ex neceſſitate quadam deducenda eſt, dum certa diſpoſitio materiæ vel quantitate vel qualitate determinata peccantis, & certo tempore ſe reſtituentis irritando & moleſtè afficiendo nervos, motus tales producit. Et notabile eſt, ſpiritus nervorum, quos motus ſemel receperunt, eoſdem ex facili repetere, in quo conſiſtit conſuetudinis vis & natura.

CAPUT XXV.

De Catarrho ſalſo, atque abuſu cauteriorum.

Admodum Reverendus P. Marcus Antonius Cœnobii Divi Stephani Sub-Prior, ſalsâ & acri defluxione ad extremum deductus, poſt infinita prope medicamenta ab aliis Medicis præſcripta, quinque cauteria, *(a) ſive fonticulos*, ad multos menſes incaſſum gerebat. Sic autem noſtrâ ope adapertis *(b) communibus naturæ emunctoriis*, brevi convaluit. Nec prætereundus quorundam Medicorum error, arbitrantium defluxionum curam in ejuſmodi tormentis reconditam eſſe: non quòd omnem cauteriorum uſum improbem; ſed omnibus omnino morbis promiſcuè non adhibendum, à pleriſque experientiâ comprobatum eſt. In hac curatione *(c) adſtrictam alvum*, bis & ter in die, melanagogis blandè aperuimus, *conſtipatos cutis poros* diaphoreticis reſeravimus, & tandem defatigatis membris roborantia dedimus, quæ, ut in aliis curationibus ſatis explanata, præterimus.

Vide in noſtro ſuprà citato *de ſecretioribus medic. præp.* decocta cephalica melanagoga diaphoretica.

NOTÆ

in CAPUT XXV.

(a) *Fonticulos.* Utut illi ſæpius citra omnem neceſſitatem ſuadeantur, uſum tamen nonnunquam certis in caſibus ſatis egregium præſtare, ipſa experientia prima veritatis parens teſtis eſt. Vero videtur ſimillimum, illos effectum habere tranſcolatorium, uti id Dominus Myis *in Chirurgia ſua rationali* bene & nervosè explicat. Et uti nihil aliud ſunt, quàm ulcera artificialia: ſic quoque eundem effectum præſtare ſolent, quem habent alia ulcera, dum ſordes ſanguinis recrementitias expurgando præſervant à variis morbis & incommodis: Et uti ulcera conſueta neglecta intemperie ſanguinis & humorum citius conſolidata cachexiam, febrem lentam & varia pathemata ſpaſmodica in corporibus cacochymicis excitare valent: ſic quoque fonticulorum fluxum ſuppreſſum ſimile quid efficere, praxis loquitur quotidiana. Equidem fateor, ad mitigationem, præſervationem mali & palliativam curam magis illos facere, quam ad perfectam & radicalem ſanationem.

(b) *Communibus naturæ emunctoriis.* Meritò à *Galeno* cutis dicitur totius corporis emunctorium. Hujus glandulæ & tubuli ſi ſunt aperti, & ſanguinis ac humorum motus debitè ad illos contingit, tranſpiratio fit, qua nocentiſſimæ ſordes corporis purgantur: Hac ſuppreſſa vel inæquali facta, tum per conſtrictionem & conſtipationem pororum cutis, tum per ſanguinis motum inordinatum vel tardiorem, maxima incommoda & damna oriri ſolent. Quicunque itaque Medicus tranſpirationem liberam, æqualem & ſecundùm naturam procurare novit, ille ſanguinem ritè depurare & ſæviſſimos morbos ſanare rectè ſcit.

(c) *Adſtrictam alvum.* In omni curatione alvus officium ſuum facere debet, alias illius durities & conſtrictio, uti morbos gignit, ſic quoque illorum curam impedit; ſique internum ſtimulantium uſum diſſuadet morbi & ægri conditio, innoxii tamen clyſteres mollientes applicandi ſunt. Alvus enim ſoluta circulationem humorum efficit liberiorem.

CAPUT XXVI.

De maligna Febre.

Niger de Nigris, annorum 60. ſenex, in via Fuſariorum *(a) malignâ febre* laborans, cum puſtulis nigris, *(b) lingua atra & arida*, ſiti intenſa, & aliis pilulis noſtris catholicis purgatus, *(c) ſale prunell e* exhibito, tutò & citò convaluit, ſeptimo die videlicet acto; ſanguine multo per alvum dejecto.

NOTÆ

in CAPUT XXVI.

(a) *Maligna febre.* Morborum malignitas & maxime febrium conſiſtit in putredinosâ elementorum ſanguinis diſſolutione & motus circulatorii, qui à putredine omni mixturam ſanguinis defendit, deſtructione. Cauſſa utplurimum eſt defectus ſpirituum ſeu partium ſanguinis tenuiorum & ſubtiliſſimarum impetum facientium & principii humidi fermentativi in humoribus exſuperantia, quæ ad putredinem & intimam mixturæ ſanguineæ corruptelam plurimum diſponere poteſt. Non negamus, jam ab extra etiam arceſcendam eſſe

venenatorum

venenatorum morborum originem, dum corpuscula ex virulentis corporibus exhalantia subtilissima immediatè spiritus seu principes corporis nostri partes in crasi & motu suo perturbando totum corpus omnesque ejus actiones mirum quantum lædunt. Talem effectum etiam exerunt vehementiores animi affectus, à quorum præpostero usu mali moris morbos & febres passim annotarunt practici.

(b) *Lingua atra & arida.* Linguæ inspectio ad dignoscendum feri statum multum valet, quod jam dudum annotavit *Hippocrates*, cujus *Aphorismus XIII contentus in Lib. VI. de morbis vulgaribus sect. 5. sic sonat; Lingua humorum serum quale sit indicat; item in Aphorismo XV. Lingua humorum præstantiam colore refert, ideoque per hanc ad humorum dignotionem pervenimus.* Atra & arida denotat sanguinis & seri densitatem ac immobilitatem factam à defectu humidi & calore intenso.

(c) *Sale prunella.* Hoc Nitrum sulphuris accensi beneficio leviter alcalisatum est, namque ad misturam sulphuris nitrum inflammatur, & sic spiritu acido, in quem facillimè abit, in auras avolante alcalinam induit naturam, quam manifestat, dum affusione spiritus acidi ebullit cum tetra odoris aquæ fortis exhalatione. Medicamentum hoc jamdudum ipsi *Hippocrati* notum fuit, qui in febrium æstu compescendo magno cum emolumento illud usurpavit. Mea sententia nitroso huic lapidi præfertur nitrum saltem simplex, probè tamen purificatum, quod cum absorbentibus ad acidam humorum acrimoniam obtundendam, cum camphora autem, quæ alexipharmacorum princeps est, ad malignitatem humorum avertendam remixtum celebratissimum audit remedium. Notari meretur nitrum aqua solutum & sanguini è vena emisso injectum illum floridum & fluidum diu servare, & ab omni putredine tueri, ut tali modo in thermometris loco liquoris inservire queat.

CAPUT XXVII.

De febre continua, regio morbo, & aliis.

EJusdem Nigri filia 23. annos nata, nuper puerum enixa, febre continuâ, (a) *& regio morbo ante septimum supervenientE*, correpta fuit: cui subveniendo, decoctum radicis rubiæ tinctorum, acetosæ, ceterach, in jusculo paratum, ad aliquot dies præstitimus: cholagogum postea extractum tribus diebus alternis sumpsit, quibus intra 12. dies sanitatem consequuta est.

NOTÆ

in CAPUT XXVII.

(a) *Morbo regio* Icterus vel criticus vel symptomaticus est. Hic sequitur scirrhum, inflammationem aut obstructionem hepatis. Alter motum & impetum morbi subsequitur bono cum eventu. Annotavi aliquoties in praxi mea febres in corporibus hypochondriacis iracundiâ exsuscitatas cum spasmis, vomitu bilioso intensoque æstu stipatas ictero feliciter terminatas: Urinæ & alvi excrementa secundùm naturam se habebant. De hoc loquitur Hippocrates *in lib. IV. Aphorismo 64. Quibuscunque, per febres die septimo aut nono aut undecimo aut duodecimo quarto ictericus supervenerit bonum & salutare nisi dextrum hypochondrium obdurescit.* Videtur mihi febris talismodi biliosæ causa biliosus humor acredine vitiosa laborans, qui iracundiæ motu effusus & cum sanguine mixtus ejus mixturam & motum turbat, donec noxia materia ex alto corpore in summum surasq. propellatur & febri finis imponatur. Icterum à folliculi fellis obstructione ita vinces: accipe Tincturæ tartari seu arcani tartari liquidi unciam semis, extracti centaurei minoris, rhabarbari ana drachmam unam, croci grana octo, fiat mixtura, de qua æger quotidie sumat bis sexaginta guttas.

CAPUT XXVIII.

De horrendo & turpissimo ulcere.

HIppolytæ Fabri lignarii uxori, in Vico à via Divi Stephani ducente ad Cœnobium S. Petri martyris, tunc commorantis, fœdissimum atque turpissimum (a) *ulcus nares depascebatur.* Hujusmodi ulcerum genera ad Telephia & præcontumacia, ad carcinomatum seriem, (nam & sæpe caustici actualis opem recusant) multi rejicienda censent. Huic subveniendo balsamum sulphuris, & (b) *aquam myrrhæ* dedimus. Indicatio erat, salsi humoris illuc appulsi vim retundere, quod fit, si coaguletur sal ipse; non tamen sal omnis eodem sulphure coagulatur; unusquisque enim proprio suo sulphure delectatur. Id si experientiâ non constet, rerum collatione invicem factâ, aut, si mavis, naturæ lumine, satius eruenda atque cognoscenda remedia ducimus, quàm futili, & sophistico qualitatum examine. His itaque duobus libera evasit, intrinseco remedio adhibito nullo; contra alterius Medici sententiam, qui eam potionibus, & sanguinis missionibus excruciare cœperat. Et ita sæpe multis infeliciter contigit, qui ob exiguum morbum in gravissima incurrunt mala: nam ægroti purgantibus, phlebotomiis, cauteriis, sanguisugis, vesicatoriis, & aliis crucibus impares, succumbere coguntur.

NOTÆ

in CAPUT XXVIII.

(a) *Ulcus nares depascebatur.* Natium ulcera scorbuticis & lue infectis Gallicâ familiaria sunt: Molliores namque & spongiosæ glandulosæque narium & faucium partes facillimè corrosiva lymphæ salia imbibunt, quæ cauterii instar molles illas partes absumunt & depascunt. Talismodi in ulceribus externe fidum observavi sequens: accipe aquæ calcis vivæ & spiritus vini camphorati ana unciam unam, sacchari saturni drachmam semis, mercurii præcipitati albi grana quindecim, fiat mixtura, quâ partes læsæ frequentius illinantur.

(b) *Aquam myrrha.* Loco hujus substitui potest decoctum myrrhæ & mastiches cum vino factum addito alumine usto, unguento Ægyptiaco & spiritu vini camphorato, quod in putridis & corruptis scorbuticorum gingivis extrinsecè præsentissimum affert auxilium.

CAPUT XXIX.

De molestissima capitis defluxione.

ILlustr. Dominus Bernardinus de Marescottis, vigesimum primum suæ ætatis annum vix explens, contumaci atque (a) *molestissimâ capitis defluxione* ad aliquot annos vexatus, Laryngis & utriusque amygdalæ glandulæ insignem laxitatem contraxerat, unde deglutiendi difficultas, & suffocationis metus. Circa glandulas creverat (b) *hypersarcosis*, ad nucis juglandis spissitudinem: & cachecticus tandem jam à longo tempore factus, curandi difficultatem non minimùm augebat. Hujus porrò defluxionis causa maximè (c) *ab obstructis naturalibus*, utpote liene, & circumjacentibus partibus pendebat. Cujus defluxionis radices præscindendo, (d) *arcanum vitrioli & tartari* ad 6. dies dedimus; sacchâro metallino postea adjecto, 15. dierum spatio usus est: quo tantum capitis robur consequutus est, ut in posterum nullas tempestatum mutationes, quibus aliàs valde obnoxius erat, pertimuerit.

Saccharum metallinum vide in *libro nostro de secretioribus mineralium remediis.*

NOTÆ

in CAPUT XXIX.

(a) *Molestissima capitis defluxione.* Non defluunt humores à

à cerebro in fauces & pulmones, ut veterum fuit ſententia, ſed ſi tunicæ nerveæ & glanduloſæ, quibus fauces cum arteria aſpera veſtitæ ſunt, nimium irritantur, lympha uberius exprimitur, quæ ſubſiſtens, & acredine pariter & mole moleſtans, tuſſim, raucedinem aliaque pectoris mala concitat.

(*b*) *Hyperſarcoſis.* Ante aliquot annos viro obeſo ſexagenario Halberſtadienſi fungoſa quædam materia in ipſo œſophagi principio creverat ad nucis minoris magnitudinem, quæ cum luna increſcebat & imminuebatur, mox tantam molem acquiſivit, ut deglutitionem pariter ac reſpirationem ſufflaminaret, quare æger miſerè periit ſuffocatione.

(*c*) *Ab obſtructis naturalibus.* Defluxiones catharrhales ſi longius durant, hypochondriorum, nec non alvi, habenda eſt ratio. Utplurimum radix mali reſidet in obſtructione glandularum & viſcerum lymphæ & ſanguinis ſubtiliſationi & depurationi inſervientium. Optimum tunc eſt, præter ſuccinata & alia lymphæ deviæ qualitates corrigentia martialia, aperientia & per epicraſin purgantia, obſtructos tubulos recludere.

(*d*) *Arcanum vitrioli & tartari.* Nota eſt arcani tartari præparatio. Arcanum vitrioli eſt nil niſi eſſentia ex terra vitrioli dulci, mediante ſpiritu ſalis & vini extracta, quæ miſcela arcani tartari virtutem aperientem majorem acquirit, non ſecundam tincturæ martis Zwolfferianæ.

CAPUT XXX.

De Ictericitia alba.

ILluſtriſſimi Domini Joannis Boni, tunc apud Ducem Mutinenſem Magni Ducis Etruriæ Legati, filia, nomine Catharina, ictericitiâ albâ, Gallis *pâles couleurs*, laborabat, nonnullis (*a*) *febris alba*, amatoria febris, & virgineus morbus indigitatur; febris alba autem quibuſdam dicitur, imitatione Hippocratis, qui alias rubras, alias præpallidas, & lividas febres appellavit. Paracelſo icterus cinerinus appellatur *lib. de tartareis morbis.* Quidam febrem eſſe non autumant, ſed affectionem illam, febrientium in morem, pulsûs duntaxat celeritatem, frequentiam, & debilitatem habere. Addunt, non ob caloris augmentum, ſed ob eventilationis defectum. Nos (*b*) *cauſam jecoris* promiſcuè, ac lienis obſtructionibus meritò tribuendam cenſemus, quod rectè Fernelius vir doctiſſimus ictero cuivis tribuit. Ad hujuſmodi obſtructiones tollendas unico contenti ſumus remedio, quod cùm citra ægri moleſtiam ſemper exhibeatur, facilè nobilibus & delicatioribus propinamus. Hujus remedii energia & proprietas eſt, tartarum ubique concretum diſſolvere, pravos humores in bonos commutare, idque alterando tantùm, non autem purgando. In fine verò, humoribus diſſolutis & præparatis, ejuſmodi decoctum manè capiebat:

℞. Rad. fœnicul. petroſel. gran. an. unc. j. fol. cichor. pimpinel. betonic. arthemiſ. an. m. j. ſenæ ℥. j. aniſi ʒ. ij. liquirit. tantundem. In juſculo omnia coquebantur, ut dixeram, quibus probè convaluit.

NOTÆ

in CAPUT XXX.

(*a*) *Febris alba.* Eſt ſpecies cachexiæ fœminis ex vitio menſium vel victus familiaris: Adeſt faciei pallor, hypochondriorum inflatio, cordis palpitatio & ſpirandi difficultas. Particulæ ſanguinis balſamicæ ſulphureæ ſub jugo feroſarum ſunt, & quoniam à craſſiuſculis ſanguinis particulis canaliculi ſub cortice cutis exiſtentes obſtructi ſunt, albidus color cutis enaſcitur, calor præter naturalis jungitur, propter viſcidi copiam, ætheris liberiorem tranſcurſum, & agitationem per ſanguinis poros impedientem.

(*b*) *Cauſam jecoris.* Primum virium utplurimum eſt in ventriculo, & ſalivali menſtruo ventriculi nimis fixo, acido, à ſpirituaſcentia deflectente; hinc cruditates copioſæ, acidæ & viſcidæ generantur, quæ ſuccos corporis vitales inficiendo obſtructiones minimarum venarum ingenerant.

CAPUT XXXI.

De dyſenteria.

DOnna Camilla Julii Cæſaris de Pezi uxor, ſuæ ætatis annum 27. explens, prope templum, quod Crucifixi dicitur, (*a*) *dyſenteria* cum febre continua laborans, graviſſimè cacochymica jamdudum erat, menſium premebatur ſuppreſſione, & (*b*) *ventriculi dolorem* patiebatur. Dyſenteria febri ſucceſſit, diacarthamo intempeſtivè dato; ventris inſuper torminibus die noctuque, ingenti ſiti, vigiliis vexabatur. (*c*) *Curationis initium* ab anodynis duximus, dein confortativis & corroborantibus. (*d*) *Anodyna* fuerunt laudani confectio, theriaca, & ſimilia. Confortantia, & roborantia verò fuêre coralli, uniones, terra ſigillata, cera, & ſimilia, quibus tutò & citò totam abſolvimus curam.

NOTÆ

in CAPUT XXXI.

(*a*) *Dyſenteria.* Alvi fluxus cruentus cum dolore & ventris torſione variis ex cauſis fit, & diverſos habet gradus: vel enim ſaltim inteſtinorum muco abraſo venæ apertæ cruorem egerunt, vel ipſæ interiores inteſtinorum tunicæ ſimul corraduntur & exeſæ procidunt cum depaſcente ulcere, quæ ultima periculoſiſſima eſt. Nonnunquam exedentia medicamenta & alimenta vitioſa acria altius ſe in inteſtinum figunt & dyſenteriam cient, talem notavi à nimio & incauto ſpiritus nitri in febribus uſu pro extinguendo calore. Utplurimum dyſenteria eſt epidemica, & ex aëris intemperie & vitio profluit, ſi nimirum æſtas eſt intenſiſſima & fructuum horariorum maxima ſimul ingeſtio ſub principium autumni, poris occluſis ſalia ſanguini acerrima aliàs foras propulſa, prolapſa ad inteſtinorum tunicas inflammationem & exulcerationem ſuſcitant.

(*b*) *Ventriculi dolorem.* Ordinariè maximi cruciatus conjuncti ſunt dyſenteriæ: dantur tamen caſus, ubi ſanguinolenta & purulenta egeruntur citra ullum dolorem, prægreſſis tamen atrociſſimis torminibus: Sani tunc ſolent judicari ægri, mox autem viribus omnibus collapſis moriuntur; ſubita namque illa doloris mutatio ſphacelum inteſtinorum denotat. Dolorificæ ejuſmodi dyſenteriæ exempla vide jam apud Hippocratem. *Lib. II Epidemicorum Sectione ſexta* § 40.

(*c*) *Curationis initium* Ducendum hoc eſſe exiſtimo à lenioribus emeticis alexipharmaco junctis, quæ in primordiis epidemicæ dyſenteriæ, licet cruentæ quædam jam dum præceſſerint dejectiones mali fomitem ex primis viis exſtirpando, divinam afferre opem ſolent, prudenter tamen exhibita. Sic quoque receptum eſt unanimi medicorum conſenſu in morbi exordio expurgare primam regionem medicamento rhabarbarino, ut ſic bilis exundans, quæ ſalium cauſticorum vehiculum eſt, educta ſymptomata mitiora reddantur, purgatione neglecta ſi ab anodynis curam auſpicamur, periculoſus ſingultus aliaque dira ſymptomata ſuccedere ſolent.

(*d*) *Anodyna.* Dolor ſi urget, lac à vacca calens detur ter de die, & clyſma infundatur cum butyro recenti & vitello. Præter hæc magnæ virtutis ſunt oleum amygdalarum dulcium, atque decoctum ex priapo cervi, radice tormentillæ, ſuccino, maſtiche, radice ſymphyti, & ſemine papaveris paratum. It. Diaſcordium Fracaſtorii cum hæmatite mixtum. Externè inſtar omnium eſt oleum hyoſciami cum oleo menthæ deſtillato remixtum, & calide toti ventri applicatum.

CAPUT XXXII.

De hydrope, macie, lenta febre, & aliis.

DOnna Clara Parmi Bartholomæi uxor quadragenaria, prope Divi Petri ædem, graviſſimo ventriculi dolore, qui χαρδιαλγία Græcis eſt, à decem annis, (*a*) *ob antimonium perperam* à circum foraneo exhibitum, acerbè affligebatur, nec non univerſali

versali macie, variis languoribus & ærumnis oppressa, in hydropem inciderat. In sui auxilium multos acciverat Medicos, qui frigidis perpetuò utentes, malum duplo deterius reddiderunt; auctâ enim frigidâ ventriculi constitutione, cruditates quoque augebantur, à quibus hydrops præsentaneus.

Arsenicalis virtus antimonii, *(a) proprium ejus remedium*, illos planè latuerat. Huic porrò fœliciter sanitatem restituimus communi metallorum theriacâ, cujus vires & descriptionem in lucem aliàs producturam distulimus.

Vide nostrum *de secretioribus medicamentorum præparationibus.*

NOTÆ

in CAPUT XXXII.

(a) *Ob antimonium.* Antimonium ex sulphure & regulina mercuriali substantia compositum est; nec est venenum, sed securum præbet remedium ad scabem & luem veneream sanandam, item ad pinguefacienda bruta; simulac autem ignem capessit, vel potenti sale ejus textura ac vinculum solvitur, virulenta protinus se exerit vis, dum fortissimè sedes & vomitiones excitat. Rarò à medicis antimonium sic versum in crocum & vitrum in substantia adhibetur, dum lethalem hypercatharsin, pluribus observationibus id testantibus, non semel excitavit. *Vide Rolfincii Chymiam, item Sennertum de consensu & dissensu Chymicorum, Hildanum Cent. IV. observ. 7y. & Centur. V. observ. 1*

(b) *Proprium ejus remedium.* Enormes ventriculi vicinarumque partium spasmodicas contractiones à purgantium vehementia suscitatas optimè componunt anodyna, theriacalia & spirituosa confortantia. Externè aqua Anhaltina cum oleo nucistæ, menthæ, & balsamo peruviano mixtum, calideque regioni stomachali applicatum, præsentissimum affert solatium.

CAPUT XXXIII.

De maligna febre.

Constantinus Barbitonsur, annos 35. natus, prope templum Divi Salvatoris, *(a) maligna febre*, cum exanthematibus nigris, inexplebili siti, lingua nigra & aspera, acerbissimo capitis dolore, inedia, vigiliis, & similibus, quæ moribundos invadere solent, vexatus est. Vigebant tunc *(b) continui imbres*, idque *(c) in media hyeme*, quo tempore graviores sunt putredines, Hippocrate ipso testante 3. *Aphorif.* 16. & 17. Victus in principio tenuis & humidus fuit. *(d) Totus curationis scopus* ad putredinem arcendam citra virium jacturam dirigebatur. Nec illis assentiendum mihi videtur, qui statim primis morbi insultibus naturam variè conflictatam, *(e) vehementibus remediis*, toto genere naturæ molestis, ut ne sani quidem absque præsenti damno perferre possint, onerant atque defatigant, adeòque natura duobus oneribus impar succumbere cogitur. Itaque nos humorum mutationi, alterationi, & per epicrasin purgationi incumbentes, alexipyreton ter & quater dedimus, cujus medio omnia evanuêre symptomata, & citò pristinas vires recuperavit. Alexipyreton habetur in nostro *de secretioribus mineralium præparationibus.*

NOTÆ

in CAPUT XXXIII.

(a) *Maligna febre.* Malignitas morborum & febrium se manifestat per subitaneam virium prostrationem, pulsum debilem, animi deliquium, mentis turbationem, caeterarum partium corporis refrigerationem: Quæ & similia dissolutionem vinculi seri & sanguinis, & elementorum succos vitales componentium destructionem, quam veteres putredinem indigitarunt, indicant. Causa malignitatis vel in ipso subjecto latitat, vel foras & ab extra accedit. Illud fit, si vitio diætæ, aëria, affectuum intemperantiâ, maxima intemperies humoribus introducta fuerit; tali in subjecto quivis morbus genium malignum facilè induit; hinc sæpius variolæ, morbilli, arthritis, erisypelas certis in personis malignitate stipantur & necant. Ab extra corporibus communicatur malignitas per virulenta effluvia quæ subtilissimis corporis nostri partibus mixta in illis turbationem quoad crasin & motum maximam inducunt.

(b) *Continui imbres.* Putredinem seu dissolutionem elementorum sanguinis aër nebulosus, pluviosus, nimia humiditatibus noxius, frequentissimè, maximè in corporibus mollibus itaque humidis, suscitant. Notabile est, tali cœli temperie in barometris mercurium ad aliquot gradus descendere, manifesto indicio, celerrimum ætheris motum, qui indubie causa gravitatis est, humidi copia retundi & vim suam amittere: Cumque idem æther elementa sanguinis & uniat & conservet vivido suo motu, & spirituum materiam, qui motiones corporis nostri perficiunt, suppeditet, facilè ex hoc intelligi potest, imbecilliore reddito ætheris motu tempestate existente humida, ad putredinem corporis nostri humores disponi. Conducunt & præservant tali in casu balsamica v. g. Elixir proprietatis, essentia myrrhæ, scordii, spiritus volatiles oleosi, suffimigia, & quæ sunt ejus generis alia.

(c) *In media hyeme* Morbi acuti æstivis mensibus invadentes plerumque benigniores sunt illis, qui hyeme fiunt, forsan quod transpiratio tunc impedita, vel tardior reddita, pravos humores in corpore accumulet. Experti id sumus, inquit Ol Borrichius in *act. Hafn. pag.* 165. quod febres malignæ plerumque evadant pertinaciores, quo magis gelu urget, sed quamprimum circa veris initium remittit gelu, remittit etiam violentia febris.

(d) *Totus curationis scopus ad putredinem arcendam.* Prima & unica curandi intentio esse debet, sicuti bene A. monet, ut putredinem arceamus citra virium jacturam, id est, ut mixturam sanguinis firmemus, à dissolutione defendamus, & spiritus corporis nostri conservatores corroboremus. Tali virtute gaudent jam unanimi fermè Medicorum consensu, longoque seculorum usu comprobata acidula, item terrea. Bolus armeniæ à *Galeno* pro optimo alexipharmaco habetur. Commendanda autem sunt mixtura simplex, spiritus salis dulcis, nitri dulcis, clyssus antimonii sulphoratus, tinctura quatuor florum cordialium, bezoardica, aceta theriacalia, nec non terrea v. g. pulvis bezoardicus Sennerti, Anglicus, Pannonicus ruber, cornu cervi ustum, philosophicè præparatum, terra sigillata, mater perlarum, &c.

(e) *Vehementibus remediis* Rectissimè Dominus A. hic increpat illos, qui statim primis morbi insultibus naturam variè conflictatam vehementibus remediis toto genere naturæ molestis, ut ne sani quidem absque præsenti damno perferre possint, onerant atque defatigant: Vires enim, quantum possibile, omni modo servandæ sunt: in illis enim robur naturæ consistit. Cavendum itaque in omnibus malignis, qui ex putredine humorum nascuntur, ab omnibus emeticis, purgantibus, venæsectione & sudoriferis fortioribus.

CAPUT XXXIV.

De Athritide.

Illustris Dominus Carolus Vertova Bergomensis annorum 20. in ædibus Domini Hieronymi Pii tunc commorans, articulari morbo, genubus, & pedibus correptus, die noctuque miè torquebatur. Neglectis topicis, *(a) Ellebori & hermodactylorum extracto*, ter & quater exhibito, dolor omnis remittitur. Ad juncturas verò principalioraque viscera roboranda, *(b) pulverem nostrum antipodagricum* ad complurimos dies bis in die propinavimus; & his facillimis hoc indomitum morbi genus penitus cessit.

Pulvis antipodagricus est aurum diaphoreticum.

NOTÆ

in CAPUT. XXXIV.

(a) *Hellebori*, &c. Arthritidis fomes & minera sæpius

latitat

latitat primis in viis, quare etiam sub accessionem quandoque percipitur dolor, æstus, inflatio regionis stomachalis, quo tempore infusum laxativum educendo pravorum humorum saburram in momento ferociam dolorum in pedibus subortam mitigare solet. *Martianus* scribit vomitorio omni mense exhibito à dolore arthritico felicissimè præservationem fieri.

(*b*) *Pulverem nostrum antipodagricum.* Est aurum cum mercurio junctum & decenti ignis temperamento in pulverem magnæ efficaciæ conversum. Modum mercurium depurandi hunc in finem proponit *Philaleta in Tract. Introitus apertus*, &c. Memini olim hic Halæ tali medicamento mercuriali à Chymico non vulgari exhibito inveteratam podagram tophosam sanatam in sexagenario Halensi, ita ut per plures annos firma usus fuerit valetudine.

CAPUT XXXV.

De Angina.

Dominicus Camuso, Bajulus, annorum 35. prope delubrum vulgò *della Barroncella*, (*a*) *anginâ* (κυνάγχη Græcè dicitur) *graviter correptus*, (*b*) (*cum acuta febre* luctabatur; interiores fauces, atque (*c*) *cervicem* phlegmone etiam occupabat. Hinc salutis spes exigua supererat: non ita tamen, ut scribitur ab Hipp. de ea, quæ citra apparentem tumorem ægrum primo die sustulit. (*d*) *Venis sub lingua tusis*, sanguineque abundanter fuso, citò convaluit. Ad fluxus fomitem penitus compescendum, sequenti die (*e*) *pilulas de agarico*, & aggregat. ad drach. j. ß. dedimus.

NOTÆ

in CAPUT XXXV.

(*a*) *Angina graviter correptus.* Angina inflammatio musculorum laryngis est, cujus signa sunt dolor, orthopnœa. Tumor si latet, & æger liberæ respirationis maximè est indigens & si repentè insigniter febricitanti supervenerit, malum funestum esse consuevit; si tumor adest in collo, semper bonum juxta Hippocrat. *aphor. XXXVI. Sect. VI.* Ex *Hippocratis* itaque consilio omnia admovenda, ut foras prodeat in collum materia, tale est emplastrum, quod coquitur ex nido hirundinis, ex decocto malvarum, meliloti, ficuum, florum Sambuc. additur theriaca & crocus.

(*b*) *Cum acuta febre.* Nunquam sine febre consuevit esse angina, vel illi præcedit, vel supervenit. Cum horrore plerumque invadit, turbatæque massæ sanguineæ manifesta adsunt indicia, epidemia nonnunquam est & malignitatis uniam edit.

(*c*) *Cervicem.* Cervix & fauces ab inflammatione graviori in consensum trahuntur, ut etiam externæ rubor ac tumor sit conspicuus cum calore & dolore.

(*d*) *Venis sub lingua tusis.* In pestifero anginæ malo trahenda non sunt remedia, sed statim à Venæsectione inchoandum, ut sanguis subsistens & strangulans evocetur. Quo nomine sub lingua venæ secentur, imò cucurbitulæ sub mento & ad fauces admoveantur, ut urentis materiæ impetus alio avocetur, quod consuluit etiam Hippocrates *lib. II. de morbis vulgaribus*; item Celsus *pag. 196.*

(*e*) *Pilulas.* Post venæsectionem secunda intentio sit, si vires id patiuntur, ducere alvum; laxantia namque insigne levamen non rarò attulisse, Practici testantur, *vid.* Antonius de Heyden, *Centur I. observ. 1. & 2.*

CAPUT XXXVI.

De Angina.

Nobilis Domina Virginia, D. Pii Conradini uxor, 35. annos nata, simili, sed (*a*) *graviori affectu* oppressa erat. In scapulis statim cucurbitulas admovendas curavimus; & cùm morbi feritas nihilo remissior appareret, postmodum *cephalicam in dextro brachio aperiendam* jussimus; tunc enim è lingua, propter tumoris magnitudinem, fauces & os quasi occupantem, dettahi non poterat. (*b*) *Extrà* interim affecta pars oxyrrhodino inungebatur, linteolis oxycrato madefactis superimpositis.

At inflammatio rebellis & pervicax persistebat, aliquantulum tamen imminuta: sublinguales igitur venas aperire potuimus. Et sic gargarismate repercutiente & detergente etiam adhibito, unà cum remediis supràdictis, libera evasit.

NOTÆ

in CAPUT XXXVI.

(*a*) *Graviori affectu.* Omnium periculosissimam censuit *Hippocrates*, ubi neque in faucibus, neque in cervice quicquam apparet; hujus quippe inflammatio penitus abstrusa graviora infligit symptomata non sine metu præsentis strangulatûs. Hac sæpe vidimus sublatum ægrotum horis octodecim, constante mente integrisque sensibus.

(*b*) *Extrà.* Efficacissima hic sunt fomenta humida; nam sicca spiritum eliduot, ergo admovere spongiam oportet, quæ in decoctum calidum, quod constat ex floribus sambuci, herba malvæ, salvia, hyssopo, passulis, ficubus, rhob diamorum, radic. glycirrhizæ, subinde dimittuntur.

CAPUT XXXVII.

De tumore in facie sublato.

Nobilis virgo annorum 24. ex prosapia de Angelellis, nomine Diana, apud moniales Divi Petri martyris religiosè degens, à multis jam annis (*a*) *praedurum tumorem* scirrhosum in genæ dextræ medio gerebat, cui ut occurreret, multa jam frustra tentaverat. Indolens erat hic tumor, nisi tactu pressus, venæ in ambitu rubentes, tumentes, & lividæ. Cætetum extrinseco quovis admoto remedio, & dolor, & inflatio, & inflammatio concitabantur. Cùm ergo Cœnobii Medicus ejusmodi signis monitus, totum negotium naturæ committendum satius duxisset, quàm ullo remedio curationem tentare, factum est, ut tumoris naturam attentiùs perquirens valido tactu materiam subtus latentem cognoverim. Quare tumorem valido (*b*) *caustico* aperiendum existimavi; adeoque causticum argentum usurpandum censui, cujus descriptionem & præparationem cum aliis, Deo dante, typis mandabimus. Aperto tumore, steatomatum instar materia manebat; hæc prorsus (*c*) *gangliorum* atque lupiarum in morem (*d*) *propria cysti* continebatur.

NOTÆ

in CAPUT XXXVII.

(*a*) *Praedurum tumorem.* In qualibet corporis parte evenire possunt multa variaque tubercula, quæ tamen periculo non terrere debent. Quædam ex his dura ac renitentia; quædam mollia & cedentia sunt: quædam spatio nudantur, quædam tecta capillo suo permanent, fereque sine dolore sunt. Quid intus habeant, uti conjectura præsagiri quidem potest; sic ex toto cognosci, nisi cum ejecta sint, non potest. Pro diversitate humorum, qui ipsis insunt; varia accipiunt nomina, cui tenuis pulticula subest, atheroma dicitur, cui liquidior humor melli similis, meliceris: Steatoma, id est, quando pingue quoddam latitat. Omnia illa ex parvulo incipiunt, & diu paulatimque increscunt, & tunica sua includuntur.

(*b*) *Caustico.* Tolluntur hæc vel cordata incisione facta per medium, ut effundatur quicquid intus coiit, vel si æger, abhorrescat cauterico valido, quale est argentum causticum, quod fit, si solutio Lunæ cum aqua forti parata inspissatur, & crassamentum igniatur.

(*c*) *Gangliorum.* Ganglioformes nervorum nodi, ut curioſior docet anatome, nihil aliud ſunt, quam minima filamenta fibrillas nervoſas annuli in modum vincientia, in quorum medio arteriæ luculentiſſimè florido ſanguine repletæ ſunt, inde inſtar filorum rubrorum protenſæ conſpiciuntur.

(*d*) *Propria cyſti.* Steatoma ſemper tunica quadam continetur, quæ ſecanda eſt, quia non facilè à cute & ſubjecta carne ſeparatur, ubi vel tota tunica, vel aliquid ex ea relictum eſt, pus movendum, alias recrudeſcit malum: Ubi tota exemta eſt, committente ore deſuper glutinans medicamentum eſt imponendum. Adhuc autem melius eſt totum ſteatoma radicitus exſcindere; ſic Chirurgus quidam Halberſtadienſis peritiſſimus ante annos aliquod ſteatoma fronti aſſidens ſupra oculum pendens libram unam & ultra feliciſſimè exſcindebat, & hæmorrhagiam pulvere capitis mortui vitrioli ſiſtebat, abſque ullo periculo.

CAPUT XXXVIII.

De Cacochymia, ventriculi intemperie, & aliis.

ADmodum Illuſtris Domina Dorothea, Dom. Auguſtini Bero uxor, (*a*) *poſt febrem continuam* in duplicem tertianam inciderat: quam κακοχυμία ventriculi frigida conſtitutio, viſcerum lienis & jecoris durities, meſaraicarum obſtructio, inappetentia, vigiliæ, & ſimiles affectus concomitabantur. Nobilis hæc Domina, ut naturâ ſatis delicata, & vulgaris remediis nauſeabunda, ipſiſque, & morbi diuturnitate defatigata, vitam in non exiguo diſcrimine trahebat, eò magis certè, quòd (*b*) *ad hydropem* jamjam incipientem inclinaret. Hujus curationis difficultas & à parte ſubjecti, & à morbi natura pendebat.

Quocircà nobiliſſimæ ægræ nobiliſſimum hoc electuarium exhibuimus. Rec. (*c*) *Salis centuarii minoris* drach.j. conſ. roſarum, & violarum, an. unc.j. olei vitrioli x. guttas. Mixtis omnibus concinnabatur Electuarium, cujus drach.ij. bis in die dabantur; cujus beneficio brevi convaluit.

NOTÆ

in CAPUT XXXVIII.

(*a*) *Poſt febrem continuam.* Unus morbus ſæpe alterum graviorem gignit & excludit, quandocunque enim magnitudine vel diuturnitate ſpiritus conſumit, vires frangit & diſcraſiam acido-viſcidam humoribus inducit, haud difficulter obſtructiones minimorum vaſculorum, quæ fœcundæ chronicorum matres ſunt, ingenerantur, nec minus ſpirituaſcentia chyli & ſanguinis deprimitur.

(*b*) *Ad hydropem.* Autumnales, maximè quartanas, diuturnas vel præpoſtero conſtringentium uſu nimis cito curatas & ſuppreſſas, infarctus viſcerum, obſtructiones, ſcirrhi preſſo pede ſubſequi conſueſcunt; unde lentæ febres & hydropes ſuam habent originem: Et niſi cito hic ſuccurras martialibus balſamicis deobſtruentibus, malum fit immedicabile.

(*c*) *Salis centaurii minoris.* Efficaciſſima ſunt ſalia fixa ad tollendas obſtructiones in febribus, dum partim acidos ponticos humores corrigunt, partim tenaces viſcoſas particulas in partibus ſolidis ſubſiſtentes fundunt & diſſolvunt. Quapropter convenit illa exhibere & miſcere laudabili cum ſucceſſu cum præcipitantibus ſic dictis, china chinæ, addito momento mercurii dulcis, qui potentiſſimum reſolvens eſt.

CAPUT XXXIX.

De acuta febre.

NObilis Domina Dorothea, Domini Matthæi Fabricii uxor, annorum 45. prope Divi Franciſci Fanum, ſuperioribus annis acutiſſimâ febre correpta fuit, eaque non niſi (*a*) *à prava aëris conſtitutione*, prout multi ſimilibus febribus detinebantur. Primum febris eam adorta eſt (*b*) *cum vomitu ſinceræ bilis*: conſequebantur capitis dolor, inexplebilis ſitis, inquietudines, linguæ ſcabrities, & ſimilia. (*c*) *Victu tenui, humido, & frigido* inſtituto, corpus totum (*d*) *cholagogo potu* ex rhabarbaro, & manna, & catholicône purgavimus. Secunda die (*e*) *julepum attenuantem & refrigerantem*, utpote ex acidis paratum, bis exhibuimus. Tertiâ tandem die, aſtrorum benevolo aſpectu ſervato, horaque qua aſcendebant piſces, Jove in medio cœli culminante, venam dextri lateris tundendam curavimus. Unde detractis unc. vij. ſanguinis, ſtatim omnia quæque ceſſârunt ſymptomata, & ſic incolumis liberaque evaſit.

NOTÆ

in CAPUT XXXIX.

(*a*) *A prava aëris conſtitutione.* Mutationes inſignes, quæ in ipſa tempora incidunt, & illorum à temperie ſua deflexiones, graves pariunt morbos. Texturam corporum & humorum temperiem mirum in modum mutat aër; hinc æſtate particulæ ſalino-acres ſulphureæ, autumno ponticæ, craſſæ & terreſtres exundant, & corpora noſtra fatigant.

(*d*) *Cum vomitu ſinceræ bilis.* Bilis pro noſtro aëre & vivendi ratione haud facilè prædominatur, ſeu copiâ peccat, ſed qualitate potius delinquit viſcida, acidâ. Secundùm naturam conſtituta bilis principio ſuo alcalino oleoſo balſamum chyli & ſanguinis exiſtit, & humor utiliſſimus, à quo valetudinis & incolumitatis noſtræ maxima dependet ratio. Sulphur patet ex ipſa inflammabilitate alcali, quod ſulphuri immerſum eſt; ex mixtura cum ſyrupo violarum, quem viridi colore tingit, pateſcit, nec non ex ſpiritu alcalino, quem ſuppeditat ipſa bilis mixta cum calce viva. Si elementa hæc bilis deficiant, vel vitiata ſint, magna incommoda in œconomiam noſtram animalem redundant: ſi iners eſt, & nimio acido fixo imbuta, febres intermittentes, affectio hyſterica, colica, alvi conſtrictio, excretionum conſuetarum ſuppreſſio viſcerumque obſtructio propullulant: E contra ſi Sal acre, ſubtile, calidum in exceſſu peccet: inflammationes, hæmorrhagiæ, diarrhœæ, febres ardentes in procinctu ſunt. Quocirca prudens Medicus in cujuſcunque morbi curatione ſubinde ad bilis mixturam ejuſque motum collineare & reſpicere debet. Quandocunque autem per vomitum excernitur bilis, non ſemper exinde inferendum eſt, bilem cauſam dediſſe morbi vel ſymptomatis, ſed ſæpius pravi ſucci in primis viis delitescentes ventriculum irritando & convellendo bilioſum humorem ſimul evehunt.

(*c*) *Victu tenui.* Nihil magis in acutis commendari meretur, quam tenui uti diæta. Victus craſſus pleniori manu datus plures ex acuta febre laborantes intercidit. Hipocrates in ſuis curationibus ſtudioſè id agit, ut diætam exquiſitè tenuem in acutis morbis ſemper commendet, laudet decoctum hordei, ſcorzoneræ, cornu cervi aliaque.

(*d*) *Cholagogo potu.* Ineunte morbo laxationes commodè inſtitui poſſunt in acutis, cui ſcopo inſerviunt manna, rhabarbarum, tamarindi, folia ſennæ &c. Tamarindi ſale tartareo dulci blandè-acido fœti ſunt, quo bilis volatilitas & calor temperatur. Ob tartareum hoc ſal orientales populi utuntur fructu hoc ad argenti dealbationem, non ſecus ac noſtris in locis tartarus id præſtat, qui venerem ſolvendo lunam puriſſimam in ſuperficie relinquit.

(*e*) *Julepum attenuantem.* In acutis omnia calida volatilia oleoſa motum ſanguinis tam inteſtinum quam progreſſivum augentia ſæviora reddunt ſymptomata, in incendium quaſi conjiciunt ſanguinem & deliria atque inflammationes acceſſunt. Ex omnibus autem calidiſſima ſunt olea, quippe ramoſo ſuo contextu diutius morantur & intricata manent ſanguini. Notabile eſt unicam olei deſtillati guttulam plus ardoris corpori conciliare, quam ſalis volatilis drachmam ſemis. Omni ſtudio hinc evitanda in ſanatione morborum acutorum, inflammationum, Variolarum remedia calida, acria, ſudorifera: Meliorem locum inveniunt accidula temperata, diluentia, julapia, &c.

CAPUT XL.

De insigni marcore, hectica febre, & aliis.

Nobilis virgo annorum 24. in Cœnobio Monialium Divæ Magdalenæ, nomine Blancha Maria de Duliolis, hectica febre secundi gradus, capitis defluxione, dolore, vigiliis, inappetentiâ, anhelitûs difficultate, & aliis ferè ad extremum deducebatur, etiamsi complurimis remediis toto semestri usa erat.

Hæc mala à suppressis mensibus, & obstructis venis mesaraicis, & scirroso liene oriebantur. Ejusmodi suppressioni valdè obnoxia erat; unde singulis ferè annis (*a*) *chalybem vulgato more preparatum* sumebat, à quo non parum levaminis.

Hoc verò anno nihil proficiens, verùm continuâ febre, cæterisque symptomatis auctis, ipsa quotidie in deterius labebatur. In ejus porrò auxilium advocatus, negotium etsi arduum, tamen remediorum præstantiâ suffultus, aggressus sum. Etenim febris speciei apprimè prospiciendo, ut quæ sympathica, (*b*) *non refrigerantibus solum*, ut vulgi Medicorum sententia est, sed aperientibus & acidis subacta, facilè evanuit: ac menses tamdiu suppressos *sequenti apozemate* provocavimus.

℞. Rad. althææ, valerianæ, an. unc. j. ß. rad. fœniculi, asparagi, & apii, in vino albo per noctem maceratarum, an. drach. vj. fol. bethonicæ, pimpinellæ, ceterach, arthemisiæ, calendulæ, sabinæ, cicerbitæ, an. m. j. Bulliant omnia in decocto cicerum rub. Factæ colaturæ lib. ij. dissolve mellis albi, sacchari albi, an. unc. iij. aromatizetur drach. ij. cinnamomi, & croci scrup. j. albumine ovi clarificetur, & fiat apozema: Quo sumpto adeò perfectè sanata est, ut nusquam abhinc in eosdem affectus inciderit, licèt à curatione annus octavus agatur.

NOTÆ

in CAPUT XL.

(*a*) *Chalybem.* Ex martialibus primas tenet ipsa limatura martis pura nullo acido tacta, quæ longè promptius acidum corporis nostri imbibit, quam cætera, alia, quorum vis accessu acidi infracta est; hinc omnibus martis croceis & tincturis solam limaturam mea sententia præferendam esse, existimo; Sed hæc notanda veniunt circa ejus usum: nimirum primum acida in primis viis sit præsentia. Secundo ventriculus debito calore & robore instructus sit. Tertiò corpus non nimis calucum & acidum. Quartò motus & exercitatio corporis post ejus usum semper imperanda: Si alvus constricta manet, laxativum rhabarbarinum vel aliud molliens interpolandum est.

(*b*) *Non refrigerantibus.* Multum in hoc peccant Medici; qui contra hecticum calorem ex vitiosorum humorum saburra succrescentem pugnant cum refrigerantibus, saturninis, nitrosis, quibus augmentum sæpius causæ additur. Juvat tali in casu magis expurgare leniter primam regionem, & temperatis balsamicis instaurare ventriculi actionem.

(*c*) *Apozemata.* Apozema Domini A. laudem & commendationem meretur. Obstructis pertinaciter venis hypogastricis balnea & apozemata ex radicibus & corticibus sale volatili subtilissimo oleoso turgidis parata convenientissima sunt. Deprehenditur interdum iam crassus & limosus hoc in morbo sanguis, ut in vasis uterinis abeat in polyposam concretionem, qualem ego olim inveni in fœmina Mutinensi per IV. annos ex mensium defectu laborante. Sic quoque *Welschius Augustanus* mortuam ex mensium suppressione aperuit, & venas circa uterum nigerrimo sanguine distentas invenit, ipsumque uterum quasi gangrænâ affectum, bile omni ex vesicula in intestina depulsa.

CAPUT XLI.

De quotidiana febre, mensium suppressione, & aliis.

Dominica Adm. Illust. D. Jo. de Angelellis, hujus civitatis Senatoris, Ancilla, 27. annum peragens, quotidianâ 5, mensibus valdè vexabatur; (*a*) *menses suppressi*, inappetentia, lassitudo ingens, facies decolor, & similia sequebantur. Licèt toto illo tempore (*b*) *multa impunè consumpsisset remedia*; nostra tandem ope, Electuariique opiatici beneficio brevi convaluit. Menstruales verò purgationes adhuc suppressæ erant, nec pedes omninò detumuerant, quapropter Electuarium chalybeatum, cum vehiculis ad id destinatis, præscripsimus. Sub finem tandem apozema hystericum aperiens & discutiens ad nonnullos dies sumpsit, quibus paucis perfectè curam absolvimus.

NOTÆ

in CAPUT XLI.

(*a*) *Menses suppressi.* Familiare fœminis est, quod post longiores morbos, vires fractas, menstrua ipsas deficiat purgatio, dum morbi diuturnitate tam serum, quam ipsum sulphur sanguinis consumitur. Ad fluxum autem mensium & seri copia, & ejus turgescentia atque ad motum aptitudo requiritur.

(*b*) *Multa impunè.* Pessimè consulunt Medici sanitati illarum, quando deficiente sero & depauperatis spiritibus purgantibus & emmenagogis calidis fluxum procurare conantur: Præcipitari sic plurimas in atrophiam, hecticam, phthisin, inflammationes, pestem, cito experientiam. Roborandus tali in casu magis est ventriculus, & serum instaurandum alimentis succi plenis, analepticis & blandam sanguini spirituascentiam fœnerantibus; quem in finem laudanda elixir balsamicum nostrum, vina generosa, malvaticum, Frontini, ac sal volatile oleosum Sylvii, Cinnamomi satum, tinctura martis pomata, decoctum succoladæ, & quæ sunt talis modi generis.

CAPUT XLII.

De fœdissimis & ferinis ulceribus.

Nobilis Domina Flaminia de Zanettinis, vidua annorum 30. prope ædem Sanctæ Majoris, à sexennio clauda, nec nisi fulcris aut scipionibus ligneis, (vulgò appellant *potentias*) fulta per domum se proripere valebat: Cujus causæ suberant, fœdissima, callosa, & ferina (*a*) *ulcera*, quæ tibiarum ossa carne ferè totâ denudârant; pedes, ob insignem duritiem, glandulis scrophularum instar distincti, è quibus singulis glandulis ulcera seorsim oriebantur, & paulò pòst consenescebant, relicto tantùm tumore; ita ut in eodem membro materia peccans contrarios produceret effectus: in tibiis scilicet carnem arrodens, & in pede carnem lividam, & callosam producens. Brevitatis gratiâ omittam, quæ incassum ab aliis Medicis experta erant; nec enim citra bilem recensere fas est. Reliquum, & corpus totum cacochymicum, facies livida, narium extremitas, & labia plumbata, febri insuper lentâ assiduè conficiebatur; quæ omnia solâ nobis ratione persanavimus.

NOTÆ

in CAPUT XLII.

(*a*) *Ulcera.* Ipsum sal scorbuticorum acerrimum non solum

ſolum carnoſos tubulos corrodit & depaſcit, ſed & ipſa oſſa aggreditur, ipſiſque cariem ac putrilaginem inducit. Conſtant oſſa ex tubulis tenerrimis poros habentibus innumeros, quibus circulationem ſuſtinent, depoſitæ particulæ ſanguineæ & lymphaticæ: inoſculantur enim illis & venæ & arteriæ. Particulæ hæ depoſitæ acuto corroſivo ſale imbutæ ex facili tenerrimos oſſis tubulos exedunt & ſauciant. Signa oſſis putridi & carioſi ſunt intolerabilis materiæ ulceroſæ fœtor, caro ulceris ſpongioſa nigricans, livida, curatio difficilis. Quamdiu os carie laborat nulla ſpes curæ eſt. Ad curationem ante omnia facit diſciſſio ſcirrhoſæ duræ carnis, ut os affectum conſpiciatur, à quo caries tollenda, medicamentis potenti ſale volatili acidum deſtruente imbutis, ex quibus eminent nominatim euphorbium, camphora, oleum caryophyllorum, cochleariæ, quod omnium acerrimum & penetrantiſſimum. In Euphorbio vis latet alcalina, quæ inter alia apparet exinde, quod ſternutamentum excitat. Chirurgorum quidam acidorum uſum ad putrilaginem oſſium avertendam frequentiſſimum habent; aſt malo eventu, ut pote acida oſſium texturæ inimica illam diſſolvere, quod vel exinde conſtat, quia duriſſima oſſa perapte menſtruis acidis ſolvuntur.

CAPUT XLIII.

De duplici tertiana cum horrendo ſymptomate.

NObilis Dominus Franciſcus de Salimbenis, 55. annos natus, prope Divum Dominicum, duplici tertianâ cum inſigni capitis dolor, & aliis graviſſimis ſymptomatis acerbè divexabatur. Hujus febris procatarctica cauſa (*a*) *fulgur* fuit, derepente palatii ruri conſtituti portas & feneſtras concremans. Is, ut flammas ſparſim excitatas extingueret, tantum laboris ſuſtinuit, ut ſpiritus & humores accenſi, atque tetro fulguris odore perfuſi, dictam febrem pepererint. (*b*) *Tempore exacerbationis* circa ventriculum tantos tamque immanes & celeres dolores ſentiebat, ut veluti fulguris ictu perculſus brevi ſpiritum efflaturus videretur.

Diro atque formidando huic ſymptomati intereſſe volui, ut quod opus conſultiùs agerem. Cùm ergo jamjam inſtaret dolor aquam cinnamomi ad unc. j. dedi, quâ ſtatim dolor ceſſavit; à ſimili fulguris incendio edoctus, id non aquâ, ſed potiùs altero igne extingui. Sic ardente illâ febre extinctâ, (*c*) *hemicrania* à fuliginoſis vaporibus proveniens, contumax & rebellis perſiſtens, ſequuti decocto ſublata fuit:

℞. Raſuræ ligni viſci querc. rad. chinæ minutim conciſæ, an. ℥. j. ſalſæ parill. ℥. j. ß. fol. betonic. cicerbit. cichor. borrag. acetoſæ an. m. j. ſem. pæon. dauci, an. ʒ. j. Paretur decoctum in juſculo carnis vitulinæ.

NOTÆ

in CAPUT XLIII.

(*a*) *Fulgur fuit.* Magis cauſa hujus affectus in terrorem ex fulgure, quam in materiam fulguris referenda videtur. Terror ſpiritus actionum vitalium præſides inordinatè per genus nervoſum & muſculoſum movet & agitat; unde contractiones & tenſiones partium muſculoſarum oboriuntur. Pulſus cordis & arteriarum fit parvus, frequens & inæqualis, ſanguis cum ſero ad ſeceſſionem mutuam diſponuntur, excretiones, quæ ſtato ordine alias fiunt, ſupprimuntur, multaque & propemodum infinita mala in œconomiam animalem corporis noſtri redundant à vehementi terrore.

(*b*) *Tempore exacerbationis.* Invadente Paroxyſmo febrili ſpaſmi obivis, præcipuè autem in partibus nerveis comparent vehementiſſimè; unde vomitus, dolor ventriculi, præcordiorum anxietas, pedum dolores convulſivi circa rigorem frequentiſſi ſunt.

(*c*) *Hemicrania.* Optimè hæc tollitur decoctis & pilulis cephalicis, nec non pulveris, qui conſtat ex ſuccino, ſtorace, benzoe, cubebis, ſemine papaveris, pæoniæ in caput inſperſione.

CAPUT XLIV.

De clauda muliere à biennio.

FUlvia Andreæ Siloni uxor, in via Nozadellæ, 40. ætatis ſuæ annum circiter agens, ferina duo ulcera, cava, ſordida, calloſa, dolorifica, toto biennio miſerè patiebatur: unde clauda, (*a*) *cachectica, macie confecta*, & aliis propè infinitis ærumnis obruta, toto illo tempore aliorum opem fruſtra experta erat. Sub noſtris tandem manibus brevi & paucis priſtinam recuperavit ſanitatem.

Primis diebus decoctum melanagogum ex ſenna, epithymo, polypodio, cuſcuta, & ſimilibus, ad aliquot dies accepit. Pro topicis unguento ex vitellis ovorum uſa eſt tantùm, (*b*) *traumatico pulvere* interdum adjecto.

NOTÆ

in CAPUT XLIV.

(*a*) *Cachectica.* Diu geruntur ulcera, tandem cachectici fiunt, & marcore conſumuntur, partim ob ſucci nutritii depauperationem, partim ob ſanguinis intemperie & motu ſuo depravationem à particulis fermenti ulceroſi ipſi ſubinde ſuggeſtis.

(*b*) *Traumatico pulvere.* Externè ad conſolidanda ulcera conveniunt, quæ nimias humiditates exſiccant, fibras partium corroborant, & acidum ulceroſum deſtruunt, cujus generis ſunt radix ari, pulvis ſuccini, cornu cervi uſtum, cinis tabaci, radix iridis florentinæ, maſtiches, gummi elemi, tutia præparata, &c.

CAPUT XLV.

De Paralyſi.

FRanciſcus Pinetus annos 35. natus, ſerici textor, in eadem via Nozadellæ, paralyſi in brachio ſiniſtro à ſemeſtri detinebatur, (*a*) *fotu ex pede bovino.*

℞. Fol. roriſmar. ſalviæ, menthæ, praſſii albi, calament. origan. an. m. j. baccar. lauri, juniper. an. pug. j. Coquebantur in vino & aquâ. Sumpto etiam potu (*b*) *ex dulci ſale vitrioli*, & (*c*) *tartari balſamo.* Ex his optimè convaluit.

NOTÆ

in CAPUT XLV.

(*a*) *Fotu ex pede bovino.* In nervorum affectibus à nimia tenſione & contractione ortis externè cæteris omnibus anteponenda ſunt, quæ ex animalibus petita ſunt remedia. Vidimus ſola axungia humana, oleo caryophyllorum exaltata, contracturam à copioſo fumo lithargyrii hauſto in manibus obortam feliciſſimè ſublatam, & hæc ratio eſt, quare qui talis modi in caſibus empiricorum opera utuntur, citius ſanitati reſtituuntur, quam ſi pretioſis chymiatrorum remediis indulgeant. Axungiæ utpote ſale volatili blando, demulcente, naturæ animalium amico, gaudent, cujus ratione nervos ſolantur, & ab acrimonia irritante egregiè defendunt.

(*b*) *Ex dulci ſale vitrioli.* Sal & oleum vitrioli dulce haud injuriâ in non-entium Chymicorum catalogum referre debemus, quippe quæ magis corroſiva, quam dulcia ſunt. Impropriè autem dulcedo hic ſumitur ab ipſis chymicis, dum grata hæc reddere ſtudent per additionem ſpiritus vini, qui nimiam aciditatem infringere aptus eſt. Unde fit ſpiritus vitrioli

triuli sic dictus dulcis, qui cum spiritu tartari volatili nuptus rubedine in momentum tingitur, & loco mixturæ simplicis usurpari potest.

(c) *Tartari balsamo.* Arcanum sic dictum tartari neutrum & cuixum cum aceto destillato vini saturato constat, quod veteribus balsamum tartari audit; in detergenda venarum amurca & liberandis obstructionibus præstantissimæ est virtutis. Chymicorum filii ea salis tartari volatilisatione magnum sibi promittunt arcanum ad debellandam morborum pertinaciam; verum frustraneâ se jactant spe, cum tale sal præ aliis salibus volatilibus nec ullam prorsus videatur habere prærogativam.

CAPUT XLVI.

De Arthritide.

NObilis Dominus Simon de Brusattis, annorum 27. articulari dolore in genibus & pedibus graviter affectus, (a) *extracto ellebori & hermodactylorum* artificiosè præparato, materiâ purgatâ, statim meliùs se habuit: dato tandem pulvere nostro antipodagrico, ad 5. vel 6. dies tantùm; ut tartareus ille humor è sede penitus extraheretur, & læsarum partium robur restitueretur, citò & jucundè convaluit.

NOTÆ

in CAPUT XLVI.

(a) *Extracto hellebori.* Helleborus caustico quodam sale pollet, terrestribus tamen particulis plurimis immerso, cujus ratione tenacissimum primarum viarum mucum fundit, incidit & abstergit, & ad chronicorum morborum mineram præscindendum tam ab antiquioribus quàm à recentioribus impensè celebratus.

CAPUT XLVII.

De raro & portentoso morbi genere.

DOmini Guigni Procuratoris Bononiensis colonus nomine Barba Francesco, sexagenarius, (a) *morbo quodam atroci, novo, aut saltem paucis audito*, à 15. annis malè detinebatur, cùm ad manus meas curandus pervenit. Is affectus erat tumor perexiguus in genu dextro, lentis magnitudinem vix superans, lividus & durus, sine inflammatione, ullave alteratione. Locum affectum nec digito, nec alio instrumento tangi patiebatur æger; intus nihil humoris deprehendebatur; unde, inter quas tumorum species annumerandus esset, modica difficultas non erat; neque enim malignam utramque bilem tamdiu tamque exiguis limitibus contineri, tamque diros cruciatus concitare, me legere unquam memini. Redibant insultus ter & quater in die; toties etiam, quoties aliquid casu duriter in tumorem incideret.

Præclaros Medicos consuluerat. Quidam carcinomatis rudimentum arbitrabantur; alii fortasse Paræi malignam arthritidem, maximè cum ligni Guajaci decoctum ad 40. dies præscripserint. Verùm hallucinati sunt omnes; tumore enim adaperto, neque humorem atrum, neque carcinomatis principium subesse deprehendimus. Cùm ergo ad me primùm venit, neque locum affectum me tangere, minùs emplastrum, aut quodvis aliud remedii genus apponi sustineret, rogatus tandem, ut pennulâ aliquo oleo inunctâ tangi pateretur, annuit. Pennula igitur mercurii oleo imbutâ tumorem leviter tetigi, à quo dolor omnis sublatus videbatur: hinc lætus unicuique genu tangendum permittit. Sequenti die, ut prævideram, rediit insultus; quare mali radices intus subesse ratus, potentiale causticum tumori admoveo. Escharam, ut moris est, basilicóne unguento, & butyro procuro: quâ sublatâ, vermes pertenues, veluti pili prodeunt, qui scalpro attriti, tantum doloris suscitabant, ut non licuerit ipsos forcipibus evellere; æger enim statim humi concidit, ut priùs. Quocirca carne circum circà epuloticis absumptâ, ipsos volsellis fortiter extraxi, sed unicum tantùm vivum, apis instar aculeo nigro armatum, cæteros laceratos & mortuos, ob applicata remedia. Cùm autem præfatum vermem vivum in manu posuissem, ipsam illicò momordit, mihique gravissimum dolorem fecit, quod & viderunt plerique alii.

An sit Aëtii, Paulive Æginetæ dracunculus, cuilibet judicandum relinquo; præsertim cum in multis discrepet & in multis consentiat. Vulnere tandem persanato, lætus ille rusticus domum se contulit.

NOTÆ

in CAPUT XLVII.

(a) *Morbo quodam.* Laborabat simili affectu ante aliquot annos in Westphalia artifex præstantissimus, nimirum enascebatur tumor durus dolorificus circa ani venas, qui à non tempestiva chirurgi apertione & tractatione in ulcus putridum fistulosum abibat, quod omnem consolidationem fermè respuebat. Tandem æstate generabantur in ipso vermiculi nigri stipati aculeis, qui manui applicati molestum excitabant pruritum. Chirurgus tentabat consolidationem omni modo, quâ facta intolerabiles surgebant dolores, ita ut opus fuerit de novo apertionem instituere, quo facto, vermes in copia prodibant, quibus exemtis & ulcere servato aperto, dolores conquiescebant. Memini ante aliquot annos me Hornhusæ propè aquas salubres vidisse scabiosum cachecticum Quedlinburgensem, qui pedes ulceribus putridis obsessos aquis istis fovebat, post quarum usum vermes cinerei coloris ad minimum digitum longos ingenti cum admiratione quotidiè fermè extrahebat insigni cum levamine. Circa hæc conferri potest Welschius *in tractatu de vena Medinensi*. Item Borellus *Cent. II. obs.* 48. qui eandem animalcula in ulceribus nata annotavit.

CAPUT XLVIII.

De Nephritide.

DOm. Franciscus de Nanis, 50. an. in via vulgò *del Pradello*, nephriticis doloribus graviter excruciatus, brevi sequentibus sublevatus est (a) *Corpore universaliter priùs purgato.*

℞. Pulpæ cassiæ ℥. j. ß. rhabarbari subtilissimè triti. ʒ. j.

Electuarium postea sequens bis in die sumpsit.

Rec. (b) *Lapid. lyncis*, judaici, spongitis, crystalli præp. an. ʒ. j. cons. rosar. ℥. iij. conserv. betonic. ℥. j. olei vitriol. gutt. xx. Hoc remedio calculos complurimos excrevit. Et quia in hunc morbum ipse naturâ valde propensus est, factum est, ut ineunte vere ad præcautionem sumat.

℞. Terebinth. aquâ malvæ lotæ, ℥. j. ß. pulv. betonic. ʒ. j. ß. Corpore tamen anteà purgato, vel cassiæ pulpâ vel sequenti decocto.

℞. Betunic. m. j. sennæ ℥. j. Coriand. & an. ʒ. j. liquiritiæ rasæ & contus. ℥ß. Bulliant in decocto pectorali, pro tribus dosibus.

NOTÆ

in CAPUT XLVIII.

(a) *Prius purgato.* In renum doloribus præstat semper alvum habere mollem & laxam, illamque aut clystere aut laxativo quodam irritare. Ejus mollities multum quoque facit

ad

ad præſervationem, quo fine commendandæ ſunt ſequentes piloke: ℞ Succini maſtiches, extracti panchimagogi Crollii, diagrydii ſolphorataua ſcropulum uoum, ſalis ſuccini, mercurii dulcis ana grana decem, olei baccarum juniperi, balſami ſulpburis therebintbinati ana guttas ſex, de quibus capiat æger omni ſeptimana his doſin ſufficientem.

(b) Lapides Lyncis &c. Specifica lapides creduntur anti-nephritica; vim ſuam exerunt natura ſua alcalina, quâ acidum primarum viarum, quod fundamentum concretionis calculoſæ eſt, abſorbeut & imbibuns, quod deinde mixtoiâ sali degenerat io ſal neutrum amaricans inſigne abſterſivum tubulos & poros renales. Celebris pulvis tam ad præſervationem quàm ad curationem mali nephritici eſt Norimbergenſis, qui *B. Volckhamero* adſcribitur; hujus præparatio ea lapidibus calcinatis, ut plures arbitrantur, petenda eſt. Corallia, item teſtæ cochlearum io calcem albiſſimam uſtæ, excellens præbent antinephriticum, ſi non majorem, parem tamen cum Norimbergenſi edens effectum.

CAPUT XLIX.

De duplici tertiana.

GEneroſiſſimus, & Illuſtriſſimus Comes, Dominus Stephanus Hungarus, Bononiæ in Collegion ationis Hungaricæ, duplici tertiana intermittente, cum inſigni lienis tumore, à quadraginta diebus graviſſimè detinebatur. Florentiæ primùm Medicos ad menſem incaſſùm conſuluit. In noſtris verò manibus *(a) antidoto alexipyreto* ad x. dies datâ feliciſſimè convaluit.

NOTÆ

in CAPUT XLIX.

(a) Alexipyreto. Dominus A. in curationibus febrium mirum commendat hoc medicamentum. Ex antimonii proſapia illud derivandum, inter alia & Authoris deſcriptio, quæ in pharmacopœa extat, ſuadet. Antimonium nimium gaudet ſulphure & mercoriali ſubſtantia ſatis actuoſâ io motionibus inordinatis ſpirituum corporis noſtri excitandis. Vis ejus, ſi pauliſper mitigetur, exuta veneni indole, in medicamentum tranſit efficaciſſimum, ad obſtructiones in anguſtiſſimis venis conſiſtentes removendas. Antimonium cum ſale gemmæ & tartari decenter igne mixtum privatur vi emetica, & abit in pulverem obſcurè rubicundum diaphoreticum excitantem ſimul lenes ſalivationes, in morbis, quorum obſtructiones graviores autores ſunt, depellendis præſentiſſimi effectus. Notum eſt, quàm eximium uſum in medendo exibeat ſulphur antimonii correctum ſecundùm *Glauberi* deſcriptionem, qui paſſim illud pro panacæa venditat: Doſi ſuccisa ſi cum aliis aperientibus miſceatur, auget illorum vim, ſalivam movet. In malignarum exordio cum bezoardicis oblatum anxietates præcordiales egregiè abſtergit, in intermittentium contumacia, mixtum cum ſalibus aperitivis potenter obſtructiones harum genitrices reſerando divinam affert opem.

CAPUT L.

De ſuppreſſis menſibus, & aliis.

ANgelica Jacobi Riarii Piſcatoris filia, annos 18. nata, in via *del Pradello*, graviſſimis capitis & ventriculi doloribus, crebris *ſyncopis*, & vigiliis, (quibus accedebant *(a) ſubrubræ puſtulæ in facie*, ob calidiſſimum vaporem aſſiduè ab inferioribus elatum, obortæ) torquebatur. Omnia venerant ſuppreſſis menſibus. Quocirca *(b) corpore primum* Ellebori nigri extracto ter & quater perpurgato: & aperientibus venis menſtrualibus adapertis, probè convaluit, utpote cum decocto hyſterico aperiente, & excalefaciente.

NOTÆ

in CAPUT L.

(a) Subrubræ puſtulæ in facie. Hæ minus rectè vaporibus ea ventriculo aſcendentibus adſcribuntur, ſunt potius fructus acidi volatilis ſubſiſtentis in poris & glandulis cutaneis.

(b) Corpore primum purgato. Præſtat io menſibus obſtractis purgantia præmittere venæſectioni quo pravorum humorum copia & colluvie ea regione inteſtinali & ſanguine educta liberiorem motum reliqui humores & ſanguis nanciſcantur. Vena ſecetur in pede, quo natura conſueſcat ad inferiores partes amandare ipſum cruorem. Notabile enim eſt, nimium menſium fluxum io momento ſiſti poſſe per venæſectionem io mano, revocato quaſi impeto ſanguinis ad partes ſuperiores, & vice verſa circa purgationis menſtruæ tempus conſuetum ſectæ venæ io talo ſanguinem ad uterum alliciunt. In omni menſium ſuppreſſione venæſectio convenit, quò plethoræ fiat ſolutio & dempta quadam portione ſanguinis reliquus magis rareſieri & motu ſe evolvere poſſit, hinc obſervamus, ſtatim poſt miſſionem ſanguinis pulſum citatiorem, venas magis turgentes, &c.

CAPUT LI.

De inſigni abdominis tumore.

NObilis Monialis, Catharina Maria de Mareſcottis in Monaſterio D. Mariæ Magdalenæ 30. annos nata, ingenti tumore in abdomine, hydrope, capitis dolore, crebris ad caput evaporationibus, cum lenta febre, à 7. annis oppreſſa erat; quo toto ſpatio, multa multorum Medicorum, ſine fructu tentaverat remedia. Ei ſubveniendo, Electuarium unicum diſſolvens & diuretieum exhibuimus, nimirum ex ſpecifico ſtomachico, *(a) croco Martis, & oleo acido ſulphuris*, cum conſerva roſarum, doſi ſingulorum ſervata.

NOTÆ

io CAPUT LI.

(a) Croco martis & oleo acido ſulphuris. Hæc ambo ſimul juncta abeunt in vitriolum, quod viſcidam pituitam potenter fundere & ea ſede ſua movere ſolet. Unicum granum vitrioli albi io ore ſuſceptum mucum ibi hærentem fortiter colliquat & educit, quinimò vitriolacea quandoque vomitiones & ſedes movent, id quod vellicando & conſtringendo tunicas nerveas & glandulosas peragunt. Errant hinc, qui putant tincturas martiales, quæ omnes vitriolacæ ſunt, operari abſorbendo & edulcorando acidum ſuccos corporis contaminans: quando enim acido jam dum ſaturatæ ſunt, nequeunt illud amplius recipere. Potius itaque effectus ſuos præſtant ſtimolando, & incidendo. Quo autem ſubtilius eſt ipſum vitriolum, eò excellentior quoque prodit effectus.

CAPUT LII.

De multiplicis morborum genere, eoque deplorato.

NObilis Dominus Galeatius Pius, 35. annum natus, ſeſqui anno toto, *(a) à mille malis* undique impetitus decumbebat. Caput imprimis doloribus, ſurditate, viſus depravatâ facultate, vigiliis & aliis detinebatur: pectus, abdomen, & quæ in his continentur; crura inſuper, brachia, manus & pedes, eodem ferè modo ſimul afficiebantur: non hominis, ſed cadaveris effigiem gerens, ſingulis momentis animam efflare videbatur. Morbi naturâ ad unguem examinatâ, atque remediis, quibus priùs utebatur cognitis, alia jucundiora, certioraque propinavimus. Curam hanc ita-

que (*b*) *per ſeleſtiſſima alexipharmaca* aggredior ; febre neglectâ, tanquam ſymptomaticâ ; acceptiſque alexipharmacis ad 5. dies febris evaneſcit, miteſcunt dolores, & naturæ robur ſenſim adipiſcitur. Verùm ut morbi radices altiùs in oſſibus defixas funditus evellerem, ſolidiòra humectare, ut faciliùs intrò ſubire poſſent alexipharmaca, decocto humectante refrigerante, ſolicitus fui. Hujuſmodi decocta parantur ex cichoraceis, intubis, lactucis, capillaribus, & ſimilibus, juxta ægri, & partis magis læſæ conditionem, quibus ex animi ſententiâ peracta eſt cura.

Quod hìc vocamus alexipharmacum, fuit noſtrum antivenereum, quod require in noſtro *de ſecretioribus medic. præpar. & uſu.*

NOTÆ

in CAPUT LII.

(*a*) *A mille malis.* Omnia hæc ſymptomata debentur ſcorbuto, qui totius corporis ſuccos & maximè lympham ac fluidum nerveum ad coagulationem diſponere, in motu ſuo turbare & partes membranaceas ac nerveas præter naturam vellicare ſolet propter abundantiam ſalium excrementitiorum. Scorbutus quippe ſalium feraciſſimus eſt, & morbus ſaltim ſalinus ; & prout illa ſalia differunt & magis vel minus volatilia vel fixa, acria, acida, differunt quoque ſymptomata & vehementia morbi ac ſtatus. Origo ſcorbuti deducenda videtur ex obſtructis glandulis & poris ſecretoriis viſcerum, quæ lymphæ depurationi & ſalium microcoſmicorum excretioni inſerviunt. Sal autem in humoribus latitans facilimè alios dulces humores ſuam in naturam tranſmutare poteſt, ſicque tota natura ſcorbuticorum ſalifica eſt.

(*b*) *Seleſtiſſima alexipharmaca.* Inſufficientia ad tollenda ſcorbuticorum ſymptomata ſunt edulcorantia ſeu ſalia diluentia : Appropriata magis cauſæ ſcorbuti opponi debent præſidia, talia ſunt, quæ evacuatoriorum poros recludunt & diſcraſiam acido-viſcidam expugnant, quorum ex cenſu nominatim ſunt varii generis ligna & parata ex ipſis decocta, eſſentiæ, deinde balſamica, gummea, uti reſina pini vel ejus oleum deſtillatum, gummi ammoniacum, myrrha electa, ſagapenum, hæderæ, ſuccinum, oleum ligni ſaſſafras, juniperi, & tandem volatilia, ut ſunt ſpiritus Cochleariæ, naſturtii, trifolii fibrini, ſpiritus ſalis ammoniaci, tartari, fuliginis, volatiles.

CAPUT LIII.

De contumaciſſimo ictero flavo.

ILluſtris D. Gozadinus de Gozadinis 30. annum peragens, in icterum morbum incidit, evidente cauſa prævia nulla, niſi (*a*) *ob calidius jecur*, bilem ſupra modum ingenerans, quæ è cholidocho reſiliens, & quoquoverſum in corpus ſparſa, cutem omnem defœdarat, atque in ipſo hepate, partibuſque vicinioribus ingentes obſtructiones produxerat : unde illius hypochondrii gravitas, & tumor conſpicuus, à quo ſcirrhum citò enaſci, hydropemque certum erat, eoque magis, quòd à novimeſtri, morbum ipſum ut cunque ab aliis exhibitis exaſperatum pertuliſſet. Nec mirum, cùm ipſi (*b*) *chalybem* vulgato Pharmacopolarum more præparatum, ad compluримos dies exhibuerint. At chalybs quàm rectè exhibitus fuerit, facile eſt cognitu, ſi morbi indicationes, & medicamenti vires aliquantulum examinentur. Ad graviſſimum iſtud mali genus penitus removendum, Rubiæ tinctorum eſſentiam, ejuſdemque herbæ ſalem, cum conſervis roſarum, & ol. vitrioli dedimus, quibus intra viginti dies liber evaſit.

Pulvis auri diaphoretici horum omnium vices explet : ſolus febrem quoque, ſi quæ adſit, tollit. Specificum item ſtomachicum idem præſtat ; imò & omnium feliciſſimè.

NOTÆ

in CAPUT LIII.

(*a*) *Ob calidius jecur.* Veterum fuit hypotheſis, in ictero calidum peccare jecur, quod bilem copioſiorem gignens, illam, dum à ciſtide expurgare totam nequeat, effundere in ſanguinem. At verò potius intemperies ſanguinis viſcoſa & acida hoc in morbo peccat, qua ductus minimi glanduloſi hepatis & biliarii oſtructi bilis ſecretionem ſupprimunt. Succum autem melancolicum in ſanguine exundare, colligi poteſt ex ſymptomatibus ; corpora namque ictericorum vix ſudant, pruritgine plerumque tentantur, & quaſi ſuſcepto onere ingraveſcentia torpeſcunt, mens ſenſuſque hebeſcunt, & variis laceſſuntur imaginibus. Urinæ craſſeſcunt atque rubent, adeò ut & probè nigreſcant. Dextro hypochondrio gravitatis quidam ſenſus ineſt, & nonnunquam obſtructiones jecoris, ſcirrhum renitentem ac prædurum ingenerant, qui non modo contumaciam morbi, verum etiam quandoque hydropem parit.

(*b*) *Chalybem.* Martialia prudenter exhibita ictericos perfectè ſanare apta ſunt, ſi nimirum 1. in forma liquida offeruntur, 2. cum amaris vel volatilibus miſceri debent, & 3. motus quantum poſſibile poſt illorum uſum imperandus eſt : Exitioſa autem ſunt & damnum inferunt ſicca & accido tacta, ſæpius conſtringentem magis quam aperientem vim edentia ſine ſtimulo ſalino, vel aromatico oleo corporibus oleoſis adminiſtrata. Hoc pacto enim dolores & anxietates præcordiorum augere & graviores obſtructiones efficere ſolent.

CAPUT LIV.

De prava tentigine inveterata.

NObilis Dominus Guido Amorinus, triginta annos natus, ψώρα, Latinis prava tentigine, ita acerbè (*a*) *per ſexennium* divexabatur, ut, quamvis complures Medicos quotannis conſuluiſſet, atque medicamenta varia expertus eſſet, ne minimum quidem levaminis perſenſerit. Quidam ex his morbum à latente lue ortum ducere rati, decoctum guajaci, & ſalſæ malè ipſi præſcripſerant ; alii in ſolius jecoris calidam intemperiem malum rejicientes, ſuccos cichoraceos ; ſerum lactis, & ſimilia imperabant. Sed incaſſum omnia, etſi ad unguem præſcripta ſervaret. (*b*) *Auri tandem diaphoretici uſu* citò convaluit.

NOTÆ

in CAPUT LIV.

(*a*) *Per ſexennium* Impetigo ſpecies malignæ ſcabiei eſt, quâ cutis craſſior, ſiccior, durior & ſerpentibus puſtulis aſperior evadit : his vehementer roditur, exeditur, paſſimque finditur, ut furfures & ſquamulæ, modò pallidæ, modo ſubnigræ ibi generentur, decidantque. Huic malo originem dat lymphæ inſignis corruptela & vappeſcentia ex glandularum vitio & obſtructione maximam partem dependens : ægre hic morbus ſaneſcit, & nullis fermè cedit remediis, quia tota lymphæ maſſa inquinata eſt ; & ingens evacuatiorum corporis deſtructio, nec non glandularum oppilatio, ad quas vix pertingere poſſunt medicaminum virtutes.

(*a*) *Auri tandem diaphoretici uſu.* Medicamenta ex vegetabilibus & animalibus ad morbi hujus radicem non facilè penetrant, dum in variis digeſtionibus, quas ſubeunt, diverſas alterationes ſuſcipiunt. Quocirca requiruntur ſubtiliora, & quæ ſalva manente textura ſua corporis penetralia tranſire poſſunt, qualia ſunt mercurialia auri connubio nobilitata. Mercurius autem quo magis eſt metalli-

cus,

cus, seu ab impuritatibus magis defæcatus & spirituosior, hoc eminentioris virtutis exurgit medicina, quæ citra magnum incommodum & notabiliorem excretionem placidè resolvendo sola transpiratione sub parva dosi operatur & hinc optimè arcani titulum meretur.

CAPUT LV.

De Nephritide, & aliis.

NObilis Domini Horatii de Leonoris uxor, nomine Helena, in via Sancti Donati triennii spatio duplex morbi genus passa est, primum nephriticum dolorem, cujus immanitate triduo divexata, cùm me accerseret, (*a*) *hoc remedio brevi sustulimus.*

℞. Lapidum lyncis, spongitis, judaici, & astacorum, an. part. æq. fiat pulvis juxta artem. Cujus bis drach. j. exhibitâ, per exiguos calculos excrevit. Alterum erat spasmus φυσώδης, quo mirum in modum noctu crura atque tibiæ obsidebantur; insultus ad horam ferè persistebat. Hujus affectûs causa non immeritò (*b*) *prætenui vento* in nervorum ductibus contento adscribitur, qui exsuscitatus celeriter crus, atque tibiam pervadens, animali spiritui viam intercludit: Unde ad originem spiritûs animalis conversus secum rapit partes nervosas. Ad hujusmodi statum discutiendum specificum sudorificum exhibuimus, cujus beneficio discutiuntur flatus, & aperiuntur obserati pori.

NOTÆ

in CAPUT LV.

(*a*) *Hoc remedio brevi sustulimus.* Lithontripticorum efficacia potissimum consistit in hoc, ut serum salsum perrenales tubulos ac glandulas transcolent. Quodcunque itaque serum viscidum fundit, & sal acidum, ceu primum coagulationis fundamentum destruit, poros renum obstructos reserat, illud diuretici titulum meretur. Inter hæc familiam ducunt salia fixa & volatilia omnis generis, nitrosa & quæ subtilissimo balsamico oleo gaudent. Omnibus autem præferenda censeo terrea alcalina usta, quæ acidum coagulativum istud principium non solem potentur destruunt, & partibus æthereis in poris ipsorum undulantibus humorum ac sanguinis fluxum promovent sudoremque movent. Magnam hinc laudem merentur corallia præparata, sive usta, conchæ ustæ, item lap. cancri, tinctura tartari, tinctura calcis vivæ. Pertinent huc quoque liquores ita dicti antinephritici, e. g. ex testis ovorum lap. lync. spongiæ & spir. salis parati. Acidum enim ad mixtionem horum corporum alcalinorum salium alcalinum mixtum evadit; unde liquores sic similem effectum edunt cum omnibus salibus fixis. Et hæc quoque ratio est, cur animalia illa quæ sal causticum volatile in se condunt, uti sunt millepedes, vermes majales, cantharides, tanta vi polleant stimulandi renum glandulas & ductus urinarios.

(*b*) *Prætenui vento.* Fallacia sensus est, potius debetur hoc phænomenon contractioni nervorum spasmodicæ in partibus extremis suscitatæ, & inde natæ interceptioni spirituum animalium. Convulsionibus & morbis aliis spasmodicis simile quid in principio complicatur, dum tenuem ventum frigidum ab extremis per dorsum transire percipiunt.

CAPUT LVI.

De Chironio ulcere.

HIeronymus de Clericis Barbitonsor, 30. annos natus, non procul ab Ecclesia fratrum Servitarum, in via Majori, ulcere Chironio, amplo, profundo: calloso, (*a*) *circa poplitem* genu dextri à multo tempore detinebatur: cui decoctum melanagogum & cholagogum ad 15. dies præscripsimus; additis melissa, chamæpit. ceterach, cicerbita, & cichoraceis. Extrà ad callos summovendos (*b*) *unguento ex vitellis ovorum*, adjecto Saturni balsamo, cujus descriptionem & præparationem, unà cum aliis in lucem proferendis, in aliud tempus distulimus. Vide nostrum *de secret. mineral. remed.*

NOTÆ

in CAPUT LVI.

(*a*) *Circa poplitem.* Ulcera quo magis occupant partes, quæ ex angustissimis tubulis constant, uti sunt ossa, cartilagines, tendines, membranæ, eò difficilius sanescunt, utpote virtus medicamentorum balsamica ægrius ad has partes sufficienti sanguinis affluxu destitutas accedit. Deinde fermentum peregrinum arctissimis in tubulis stagnans aciditatem & acredinem hostilem promtius induit.

(*b*) *Unguento ex vitellis ovorum.* Omnia oleosa pinguia cautissimè applicanda sunt læsis partibus tendinosis membranaceis; siquidem hæc ramola sua textura poros angustos tubulosque minimos, ex quibus hæ partes constructæ, obstruunt & obviscant, quo transpiratio & via humorum libera præcluditur. Gaudent hæ partes magis balsamicis temperatis, inter quæ excellit unguentum ex Gummi elemi, oleo hyperici, mastiche, terebintina & balsamo peruviano confectum, quod etiam egregiè resistit Synoviæ vulgò *Oled basser*, læsioni harum partium frequentius supervenienti.

CAPUT LVII.

De duplici tertiana.

DOminus Horatius Morellus, annos 27. natus, duplici tertianâ decumbens, statim in suî opem me accersivit; atque pulvere nostro antipyretico bis exhibito febris evanuit. Et sic, quæ secùs in longum protrahitur febris, accommodato remedio (*a*) *brevi profligatur.* Nec mirandum, quia in aliis intra horam ad summum febrem sustulit, ubi videlicet pertinaces non sunt defluxiones, & statim oborto malo proprium medicamentum adhibetur.

NOTÆ

in CAPUT LVII.

(*a*) *Brevi profligatur.* Nisi intermittenti simul juncta sit intemperies quædam sanguinis, sique pabulum & fomes morbosus in intestinorum canali delitescit, unico remedio aliquot vicibus exhibito tolli potest paroxysmus. Tale remedium est China Chinæ cum sale absynthii mixta additâ pauca quantitate mercurii dulcis. Communis Medicorum error est, febres intermittentes non protinus appropriatis tolli debere, nisi prægressi fuerint aliquot paroxysmi. Salva res est, si neglectis obstructionibus in principio statim constringentibus motum humorum, sicque ipsius morbi spiritum suspendere velimus; quod si autem ipsam radicem morbi aggredimur, tunc tutius est statim ipsum morbum præscindere, in quem finem sæpius unica dosis emetici vel specifici cujusdam nullo in sanguine consistente vitio non rarò sufficit.

CAPUT LVIII.

De malignis & Chironiis ulceribus.

PAulus de Bobus quadragenarius, monialium Divi Joannis Baptistæ tunc factor, (ut vulgò loquuntur) à sexennio maligna, & verè Chironia ulcera in tibiis acerbè patiebatur, iisdem claudus, & guajaci, salsæ, & similium decocti pertæsus, corallorum, & (*a*) *aliorum sanguinem specificè repurgantium remediis* essentificatis, ulceri-

 bus

bus extrà minimè neglectis, intra 15. dies optimè valuit.

NOTÆ

in CAPUT LVIII.

(a) *Sanguinem specificè repurgantium remediis.* Vis depuratoria sanguinis multis adscribitur remediis, consistit illorum virtus maximè in hoc, ut acria sanguinis & lymphæ salia extricata, texturâ specifica invertant, corrigant & ad evacuationem apta reddant, simulque ipsa evacuatoria publica blandè stimulent. Inter hæc locum inveniunt præter pulveres absorbentes correctorios præprimis decocta variis ex plantis parata, v. g. Veronica, scabiosa, hedera terrestri, agrimonia, tussilagine, scordio, centaureo minori. Talismodi vulgari remedio plus sæpe in desperato scorbuto & mali moris ulceribus efficiunt Galenici & plebeculæ, quam magni Chymiatri panaceis suis, essentiis ac elixiriis suis calidis chymicis, &c. Ut inde pateat, tam Galenicorum, quam chymicorum medicamentorum in arte nostra insignem esse necessitatem & usum.

CAPUT LIX.

De continua febre cum calculo.

NObilis Domina Smeralda de Salimbenis, sexagenaria, (a) *ardenti febre, eaque continuâ*, ad 7. dies gravissimè conflictata, circa nonum diem urinam multam crassam, & subnigram, cum calculo terete & (b) *oblongo*, excrevit; à qua febri & excretione, sequenti remedio sollicitata, libera evasit.

℞. (c) *Confect. alchermes* ℥. ß. unionum præparatorum, & lapidum astacorum secundùm artem præparat. an. gr. x. parabatur bolus, qui bis in die reiterabatur.

NOTÆ

in CAPUT LIX.

(a) *Ardenti febre eaque continuâ.* Plethorici à sævissimis lumborum doloribus non raro ita exagitantur, & incalescunt cum pulsu celebri, ut medentes minus circumspecti pro febre ardente hæc habeant symptomata. Tali in casu damnum ingens afferunt omnia spirituosa calida calculum pellentia, nec non ipsa balnea, quæ, ubi sanguine copioso subtili venæ confertæ sunt, minus conveniunt; Solatium magis hic invenimus in anodynis, nitrosis, venæsectione, clysteribus.

(b) *Oblongo.* Calculi prægrandis magnitudinis & nuclei insignis quantitatem æquantes quandoque per angustos transeunt ureteres; unde etiam tam crudelis enascitur dolor à dilatione harum viarum maxima. Et mirandum est has vias adeò sæpius dilatari, ut major digitus immitti possit. Videatur Riolanus *in Enchyrid. anatom. Lib. II. cap.* 29. Tulpius *Lib III. cap.* 6. Fernel. *Lib. VI. de partium morbis seu sympto mat. cap.* 12.

(c) *Confectio alkermes.* In calculo quandoque frenum injiciendum impetuoso spirituum motui, quandoque si languescunt spiritus, stimulus addendus est, prout nimirum rei ratio id exigit.

CAPUT LX.

De carunculis.

DOminus Horatius de Persidoniis, annos 40. natus, in via Sancti Isaiæ, (a) *carunculam in penis* ductu jamdudum patiebatur: ea autem temporis progressu admodum aucta, urinarium meatum penitus occluserat. Ideoque triduo ischuriâ oppressus ad me confugit. Alvo statim enemate solutâ, locum affectum tepenti lacte fovendum, idemque cum seminibus melonum sorbendum jussimus: quibus inflammatio ab ipso ægro concitata (dum (b) *candelis cereis*, virgultis ligneis, atque filo ferreo carunculam atterere conaretur) sedata fuit. Terebinthinam ad ℥. ß. cum pulveris betonicæ ʒ. j. postridiè accepit, & candelis cereis unguento peculiari illitis carunculam sensim sustulimus. Quid ad nos, si quinquennio post, eodem affectu correptus, aliorum in manibus curandus occubuerit?

NOTÆ

in CAPUT LX.

(a) *Carunculam.* Familiares hæ sunt lue Gallicâ vel gonorrhœa virulenta infectis. Oriuntur hæ ex pororum figuratione præternaturali à fermento luis maligno acri ibi stagnante, quam subsequitur depravata nutritio.

(b) *Candelis cereis.* Cavendum est ab usu aerium; quæ constrictionem spasmodicam inducendo, & dolores augendo ischuriam facilius producunt. Felicissime extirpantur candelis cereis, unguento saturnino inunctis, cui adjuncta est particula mercurii præcipitati bene edulcorati, si inflammatio metuenda, fotus cum lacte & camphora prodest.

CAPUT LXI.

De insigni tabe, & ventriculi frigiditate.

PErillustris, & Excellentiss. Reverendiss. Dominus Bartholomæus de Floravantis, utriusque signaturæ Referendarius, annum 25. agens, ultra quinquennium (a) *gravissimis malis exercitus*, communem medendi viam Patavii, atque hac in urbe Bononiensi sub doctissimis Medicis inutiliter comprobaverat. Patiebatur autem insignem marcorem cum febre lenta, (b) *ventriculi frigiditatem* incredibilem, & tantam, ut ibi concalefactum, & ferè ignitum silicem appositum continuò gestaret. Hinc cerebri dolores, & assidui rugitus in hypochondriis, mira inappetentia, & concoctricis facultatis imbecillitas. Propterea ipse triduum jejunus utplurimùm agebat, nam magis à sumptis cibis circa ventriculum doloribus vexabatur, & ad tertium usque diem (c) *ciborum* pondus & *molem* persentiebat. Mitto capitis dolorem, cui valdè obnoxius erat, alvi siccitatem, & alia complura. Is tandem à tot ærumnis, & infirmitatum incursionibus, contra omnium spem, paucissimis remediis, facillimis, & delicatissimis pristinam, & fortè quàm antea firmiorem, in nostris manibus recuperavit sanitatem. Non remediorum quantitate, sed eorum vi & efficacia, ægri sanantur. Scopus fuit, concretionem lapillosam frigidam, & marmoream dissolvere; natura dein, regimine victûs præscripto, reliquas intentiones absolvit. Victus fuit omnifarius, & à consuetudine minimè alienus. Fructus, olera, & quæ magis gustui arriderent, modicè concessimus: (d) *morosos illos minimè sequuti*, qui nihil porrigere student, quod sapiat palato. Quod ad remedia: primis diebus aurum nostrum diaphoreticum ad aliquot hebdomadas bis in die instar alimenti dedimus, ut densatam materiam faciliùs dissolveret, eandemque foràs propulsaret. Specifico postea stomachico nostro ad duos ferè annos usus est. Vivit nunc ipse optimâ sanitate gaudens. Hic invidorum ilia crepent, qui contra proximi charitatem similia damnant.

NOTÆ

in CAPUT LXI.

(a) *Gravissimis malis.* Affectus, quo æger conflictatur, est

eſt hypochondriacos, qui infinita propemodum mala ſecum trahit, notat digeſtionem primarum viarum penitus deſtructam. Plurimi morbi fundamentum ſuum primis in viis habent. Eſt enim ibi quaſi via regia & confluxus peregrinorum vitioſorum humorum. Conveniunt ibi bilis, liquor ſalivalis pancreaticus; pituita inteſtinalis, variaque ingeſta, quæ ſi vitio vel eminente quadam qualitate laborant, protinus digeſtio turbatur & chylus peregrino charactere imbuitur, qui ſanguini allatus ejus motus turbat, obſtructiones efficit, quæ ſemper magnas impuritates in humoribus cauſantur: Preſſo enim pede obſtructiones evacuatoriorum ſubſequuntur impuritates, impuritates autem dolores, ſpaſmi, febriculoſæ motiones, &c.

(*b*) *Ventriculi frigiditatem incredibilem.* In hypochondriacis tam à muco tunicis inteſtinorum inhærenti, quam à flatibus coarctantibus impeditur liberior ad has partes ſanguinis, à quo omnis calor, influxus; unde imbecillitas ventriculi non tantum à vitio ſalivæ & menſtrui gaſtrici, verum etiam à debito ſanguinis influxu ſuppreſſo originem ſuam ducit.

(*c*) *Ciborum molem ſentiebat.* Alimenta, ſi non ſufficiens & temperata quantitas liquoris gaſtrici adeſt, & calore fraudatæ primæ viæ ſunt, non ritè reſolvuntur, ſed in maſſam inertem μόλυσιν & liquamen onerosum concedunt, quod gravativum dolorem inducit.

(*d*) *Moroſus illos minimè ferens.* Uti in republica nec nimis laxa, nec nimis ſtricta convenit diſciplina, cum alias & ſummum jus ſumma ſit injuria: ita quoque in medicina & regimine dietæ vivendi leges non gaudeant nimia laxitate, nec nimio rigore. Spectat huc *aphoriſmus* 38. *ſect.* 2. *Hippocratis.* Cibus & potus paulò deterior, ſuavior tamen, melioribus quidem, ſed inſuavioribus, eſt anteponendus. In victu multum dandum eſt conſuetudini; natura enim aſſuetis gaudet, nec temerè aliquid circa conſueta, quæ magnam vim obtinent in corpus noſtrum, immutandum.

CAPUT LXII.

De ictero, arquatóve morbo,

QUidam Latomus annorum 30. prope Divi Pauli Eccleſiam, ictero arquatove morbo à multis menſibus graviter detentus, in hydropem aſcitem incurrerat; febre lentâ etiam, & continuâ, ventriculi pravâ conſtitutione, anhelitûs difficultate, & aliis mortiferis ſymptomatis conficiebatur. Is autem pilulis noſtris hellebotinis (*a*) *ter purgatus*, ſulphur hidroticum ad 10. dies ſumpſit, cujus ope hydrops, febris, icterus, cæteraque ſymptomata feliciſſimè evanuerunt, Sulphur hidroticum medicamentum eſt metallicum, inter cætera à nobis deſcripta.

NOTÆ

io CAPUT LXII.

(*a*) *Ter purgatus.* In hydrope aſcite cautè purgationes offerendæ ſunt. Locum hic habet *aphoriſmus* X. *Lib.* 2. *Hippocr.* Si quiſpiam corpora purgare voluerit, meabilia ut reddas, neceſſe. Redditur autem corpus meabile ſive ὑγρὸν exterata naturæ vi, præparata & correcta materia, liberatis obſtructis, & poſtremò comparata corporis virium humoris educendi & medicamenti proportione: Ubicunque enim hæc fuerint, ibi feliciter ſuſcipitur purgatio, maximè in ipſo hydrope, ubi alioquin omnia vehementiora purgantia nocent, niſi prius meatus obſtructi laxiores & aperti redditi fuerint. Quando autem indicationes purgandi adſunt in hydrope, fortiter agendum, & aliquoties inſiſtendum, rectè id annotante Domino Sydenhamio in *tractatu de hydrope.*

CAPUT LXIII.

De maligna febre cum ſæviſſimis ſymptomatis.

DOmina Virginia, Domini Horatii de Perſidonis uxor, 40. annos nata, in via Sancti Iſaiæ, malignâ febre, animi deliquiis, (*a*) *nauſeâ*, *ventriculi dolore*, & aliis ſæviſſimis ſymptomatis impetita, alexipyreti noſtri ope, bis in die exhibiti, probè convaluit. Alexipyretum medicamentum inter medicamenta metallica à nobis reponitur.

NOTÆ

in CAPUT LXIII.

(*a*) *Ventriculi dolore.* Morbi maligni itque contagioſi circa præcordia & primas vias fomitem utplurimum ſuum habent. Nam ſalivæ vehiculo virulenta miaſmata ad ventriculum deſcendunt, ubi anxietates, nauſeam, cardialgias ſyncopticas & inflammationem ſphaceloſam, docente id ſectione, haud rarò pariunt. Quocirca prudens nonnullorum medicorum conſilium eſt, in ſuſpectis vel contagioſis locis nunquam deglutire ſalivam, ſed continuò illam excernere, quo infectio avertatur. Ex quo patet, leniora emetica, alexipharmaco juncta, vel ſi hæc contraindicentur, ſalivam moventia, inter initia morbi laudatiſſimam locare operam. Novi Archiatrum feliciſſimum, qui in omnium malignorum principio ſulphur antimonii mitigatum, quod pro panacea à *Glaubero* venditatur, refracta doſi cum pulvere bezoardico exhibet, cujus poſt uſum ſaliva bene fluit, ſubſequitur ſudor, & infenſæ illæ præcordiorum anxietates præcaventur.

CAPUT LXIV.

De hemitritæo cum lienis tumore.

ADmodum nobilis Domini Alexandri de Griffunis filius, annos duodeviginti natus, exactis tribus annis: in terrificam hemitritæum incurrit. Maturat hic febris ab (*a*) *immaturi fructûs*, principio æſtatis, immodico uſu, atque à prava victûs ratione: ut juvenibus plerumque accidit. Aderat & antea lienis tumor ſatis inſignis, ob eandem victûs intemperiem contractus. (*b*) *Purgato primùm corpore*, agarico, manna, & ſyrupo roſaceo, obſtructos meatus diaphoretico noſtro pulvere aperire deinde aggreſſus ſum; quibus incunctanter adapertis, febris confeſtim evanuit. (*c*) *Subactâ* autem *febre*, lienis tumorem croco martis, & aliis diſſolventibus brevi diſſipavimus.

NOTÆ

in CAPUT LXIV.

(*a*) *Immaturi fructûs.* Copia fructuum horteorum multos impuros vitioſos facilè putreſcibiles, generat ſuccos, qui prima in regione flatus, tormina, ructus, alvi fluxum, deinde ulterius obſtructiones, tumores, febrem, ſcabiem, ulcera gignunt & producunt.

(*b*) *Purgato primùm corpore.* China Chinæ decantatum & revera divinum contra intermittentes præſidium eſt, præpoſtera autem applicatione modo intermittentes in continuas vel lentas vertit, modo firmando obſtructiones recidivas plenas periculi, cachexiam, icterum, hydropem gignit, quotidiana id teſtante praxi. Quod ſi autem exhibeatur, quando prima regio, quæ impuritate facile ſordeſcit, & malis fomitem præbet, prius probè expurgata fuerit, & vis morbi paululum infracta, incredibilem in fuganda febre oſtendit efficaciam.

(*c*) *Subactâ febre.* Rectiſſimè notavit *divus ſenex in Aphoriſmo* 32. *lib* 4. quibus à morbo reſtitutis quippiam eſt infirmum, ibi ἀποστάσεις ſeu ſtagnationes fiunt. Quod ſi enim à magno morbo evadentes liberalius ſe potu & cibo invitent, quam exhauſti corporis ratio & vires perferre poſſint, graviores morbi ſæpe propullulant, quia tam partes fluidæ, quam ſolidæ labefactatæ ſunt; hinc ſi non accurata diæta acceſſerit, hepatis & lienis ſcirrhi, vel cephalææ, vel ſaltem in artubus imbecillitas, dolores & tumores fiunt. Quare ne coacerventur, pilulæ aloephanginæ, Ruffi; variaque elixiria ſtomachalia & balſamica danda & ordinanda ſunt.

CAPUT LXV.

De suffusione oculorum.

Joannes, Jacobi Durelli thecarum Fabri in platea commorantis, nepos, annorum duodecim, catarractam, quam Latini suffusionem nominant, quinquennium in utroque oculo tulerat. Nec capitis, nec brachii fonticuli, nec purgantia quæque, ab alio Medico per integrum semestre exhibita, quicquam profuerunt: Quinimò, cùm ad me deductus esset, alterantibus cephalicis, & iis, quæ sensim per inaspectabiles ductus sanguinem fuliginosis vaporibus, & aliis impedimentis liberant, utendum potius judicavi, quàm crucibus & tormentis, quæ multi sæpius pro veris medicamentis infeliciter experiri coguntur. Missis quippe cucurbitulis, phlebotomiis, sanguisugis, vesicatoriis, sinapismis, & similibus ipso morbo gravioribus; conservas capitales cum (*a*) *argenti arcano* ad nonnullos dies exhibuimus: extrinsecus (*b*) *vitrioli aquam* admovendo, quibus paucis omnino liber & sanus evasit. Quid sit argenti arcanum, vide in nostro *de secret. med. prepar.*

NOTÆ

in CAPUT LXV.

(*a*) *Argenti arcano.* Est vitriolum lunare subtilissimum, & secundùm *Monschnyderi* processum optimum, quod in morbis nervorum à tenaci vitrea pituita ortis non infimam laudem meretur, dum & incidit & educit quàm promptissimè coagulatos crassos humores. Si solvitur in spiritu liliorum convallium, transit in liquorem limpidum lunarem nullo colore imbutum. In affectibus melancholicis maniacis non contemnendi usus.

(*b*) *Vitrioli aquam.* Vitriolum album vel melius cyprium ad plurima oculorum vitia tollenda extrinsecè mirum commendari solet. Operatur hoc modo, dum fibrillas oculorum tunicas constituentes nimis laxas roborat & constringit, quo minus stasis humorum circa illas fieri queat.

CAPUT LXVI.

De Ischuria.

Dominus Julius Cæsar Mainettus quinquagenarius in via Sancti Donati, (*a*) *ἰσχουρία ab ureteribus utrisque obstructis* graviter detinebatur, cujus in causa materia potiùs viscida & crassa deprehensa est, quàm calculus. Incassum jam ad multas hebdomadas alterius Medici opem imploraverat. Ille autem ter & quater accepto à nobis medicamine ex tribus animalibus probè convaluit. Hujus remedii descriptionem aliis etiam alibi annectemus. Quære in nostro *suprà citato* istud remedii genus, cum aliis præstantissimis.

NOTÆ

in CAPUT LXVI.

(*a*) *Ischuria ab ureteribus utrisque obstructis.* Non semper in urinæ suppressione uterque renum vel ureterum obstructione laborat; sed saltim unicus sufficit, qui si obstructus est, spasmo & alterum afficiens urinæ fluxum cohibere potest. Riolanus *Lib. II. anthropogr. cap.* 26. scribit, non semel se observasse, uno rene obstructo, alterum inutilem reddi, propriaque actione destitutum urinæ fluxum intercipere. Sic quoque dominus Marchette in *Anatomia cap. V.* affirmat: læso uno rene, ut alter officium præstet, via contingere potest, propter mutuum inter se consensum, affectus enim unius alteri facilè communicatur. Contingit hoc indubiè à spasmodica crispatura fibrarum musculosarum, quibus ureteres constant. Prosunt tali in casu antispasmodica, succinata, castorina & oleosa demulcentia. Si in rene obstructio hæret circa ureterum capita à calculis grandiusculis, sal succini admirabile diureticum cum tartari arcano egregio resolvente mixtum omne absolvit punctum.

CAPUT LXVII.

De duplici tertiana, & immodico sanguinis fluxu.

Perillustris Domina Isabella Vizana, prope Divi Sebastiani Ecclesiam, duplici tertiana laborans, brevi auro nostro essentificato libera, & immunis extitit. Eidem Dominæ, (*a*) *immodico sanguinis fluxu* è naribus affectæ, & quasi confectæ, post varia usualia remedia apposita, tandem (*b*) *frontali* ex croco martis, bolo armeno, opio, & rosaceo oleo, temporibus admoto, defeivit sanguis, & feliciter convaluit.

NOTÆ

in CAPUT LXVII.

(*a*) *Immodico sanguinis fluxu.* Nimiæ hæmorrhagiæ utplurimum contumaciores solent reddere morbos. Oriuntur ab incalescentia nimia motuque intestino sanguinis adaucto, ejusque impedita propter spasmum per substantiam partium porosam & venas circulatione. Omnia hinc, quæ compescunt sanguinis æstum, & volatilitatem bilis infringunt, internè & externè proficua sunt.

(*b*) *Frontali.* Quæcunque capitis ex febre dolorem sedant, qualia sunt ex rosis parata, acetum rosaceum, camphora, nitrum, opium, illa etiam in nimiis hæmorrhagiis proficiunt: non fronti modo & temporibus, sed collo quoque tutò applicantur.

CAPUT LXVIII.

De inveterata lue venerea.

Dominus Vincentius Nelli, Magni Ducis Etruriæ gemmarius, annorum quinquaginta, in domo Domini Petronii de Nigris hospitio exceptus, à duobus annis prædurus tophos cum sævissimis capitis & articulorum doloribus acerbè patiebatur. Patavii primùm tanti affectus curationem non sine fructu, sed imperfectè, sub doctissimis Medicis tentavit. Extremam verò sanitatis perfectionem adepturus Florentiæ, ægrotam quendam consuluit, qui eum (*a*) *cinnabari suffumigiis* ad aliquot dies exercens, loco promissæ sanitatis, malum duplo deterius reddidit, eumque eò adduxit, ut continuâ febre, membrorum tremore, & anhelitus difficultate, ac fœtore concitatis, extremum halitum emissurus videretur.

Tot malis superandis decoctum humectans, alimentosum simul, & alexiterium primis diebus sumpsit. Febre aliquantulum propulsatâ, & viribus paulò vegetioribus antidotum antivenereum nostrum exhibuimus. Quibus rebus intra 40. dies pristinam, perfectissimamque recuperavit sanitatem. Antidotum antivenereum nostrum habetur paritee ubi suprà notavimus.

NOTÆ

in CAPUT LXVIII.

(*a*) *Cinnabari suffumigiis.* Equidem verum luis alexipharmacum

pharmacum constituunt mercurialis cautè adhibitis, magnam autem perniciem parant ejus effluvia seu suffitus illis, qui imbecillos nervos habent. Compertum est, quam gravia incommoda fabri aurarii à solius hydrargyri vapore sentiant: frequentes ipsis sunt sudores frigidi, lypothymiæ, lassitudines, tremores, de quibus vid. *Ephemerides Germanorum Dec. I. anno I. obs.* 181. Welschius *in curationibus pag.* 140. Schenckius in *obs. pag.* 88. *Act. Anglicana* 1665. *Mense April. pag.* 18. Fernelius *de luis vener. curatione.* Mercurius enim tàm gravitate, quàm tenuitate partium suâ angustissimos nervorum fibrillarum tubulos omnis aperit, laxat, ut sic pituitosi humores ibi facilè decumbant, obstructiones, rheumatismos, lymphæ effusiones, paralyses, tremores, debilitates efficiant.

CAPUT LXIX.

De acerbissimo dolore.

Dominus Lodovicus N. ad Portam viæ Majoris, vectigalium exactor, annorum 45. in altera tibiarum acerbissimum, ac vehementissimum dolorem quinque dies tulit. Cùm autem ejusmodi dolorem in tenui aura consistere deprehendissemus, cucurbitulas exiguas (*a*) *per totam tibiam* admovendas censuimus: exiguis scarificationibus vix factis dolor penitus evanuit.

NOTÆ

in CAPUT LXIX.

(*a*) *Per totam tibiam.* Debetur hic dolor lymphæ stagnanti scorbuticæ corrosivæ periostium occupanti, quod cum eximii sensus sit, facilè crispatur, & intercepto sic spirituum affluxu auræ frigidæ perceptionem efficit. Emplastrum mercuriale associatum camphoræ & aliis volatilibus, evaporationem horum salium promovendo, omne curationis punctum absolvit.

CAPUT LXX.

De pleuritide.

Idem aliàs pleuritide (*a*) *cum ardenti febre* decumbens sequentibus remediis probè convaluit. Primo die alvo enemate emollitâ, (*b*) *sanguinem è latere affecto* detrahendum curavimus. (*c*) *Fotu* interim ex baccis juniperi, malva, parietaria, prassio albo, chamomilla, meliloto, & cymino affecta pars demulcebatur.

NOTÆ

in CAPUT LXX.

(*a*) *Cum ardenti febre.* Febris acuta utplurimum jungitur pleuritidi, partim ob dolorem, partim ob inflammationem & circulationem tenuioris sanguinis per partis affectæ poros angustiores celeriorem. Et quo acerbior dolor & gravior inflammatio, eò acutior quoque solet esse febris.

(*b*) *Sanguinem è latere affecto.* Venæsectio revulsionis caussa, quæ elabentis sanguinis in contrarium motum est instituta, evidens subsidium celeriter affert pleuriticis, maximè plethoricis, & si ampla vena finitimo loco secetur, ut quæ plus celerius atque potentius ab affecta sede vacuat, & stasio ac inflammationem graviorem avertit.

(*c*) *Fotu.* Fotus ex herbis emollientibus, carminativis, anodynis plus auxilii afferunt, quam unguenta pinguia poros infarcientia & transpirationem liberam cohibentia. Adhuc autem magis commendandus est, dum dolor ille ortus est à frigore, aut à caussis flatulentis, quod patet, si vagus est, nec diu eadem sede persistit: calore & fomentis tunc mitescit, atque etiam sæpius discutitur.

CAPUT LXXI.

De pleuritide.

Nobilis adolescens Gasparus Mozarellus, annos 16. natus, in via *di Val di Lanza*, pleuritide cum ardentissima febre vehementer cruciatus sequentibus tutò & citò convaluit.

℞. Fol. Malvæ, parietar. violar. marrub. albi, an. m. j. florum chamæmel, melilot. an. pug. j. sem. cumin. fœnicul. lini, an. pug. ij. Coquebantur in vino & aqua pro fotu ex vesica suilla adhibendo. Secunda die detractus fuit sanguis è basilica ejusdem lateris, ad ℥. vij. Tertiâ die potu sequenti (*a*) *purgatus.*

℞. Decoct. flor. & fruct. cord. cum senna q. s. mannæ Calabrini, syrup. rosʃ. sol. utriusque ℥. j. ß. misc.

Expectoratio facilis reddebatur syrup. de jujubis, & liquir. penidiis, & sacch. cand. Sequentibus verò diebus sequentem julepum capiebat.

℞. Aquæ card. bened. ℥. vj. syrup. violacei ℥. j. misce.

NOTÆ

in CAPUT LXXI.

(*a*) *Purgatus.* Omnibus in morbis pectoris, maximeque in illis, ubi febris assidua, respiratio difficilis, frequens atque parva, inflammatio adest, purgantia vel etiam laxantia internè data nocent, juxta Hippocratem *lib. de purgantibus* §. 4. ubi dixit: quicunque à febribus fortibus corripiuntur, iis medicamenta purgatoria dare non oportet, donec remiserit febris. Locum magis inveniunt Clysteres.

CAPUT LXXII.

De duplici tertiana.

Idem superiori æstate duplici tertianâ intermittente variè vexabatur. (*a*) *Corpore primis diebus cholagogis* perpurgato, alexipyreton nostrum ter sumpsit, quo confestim convaluit.

NOTÆ

in CAPUT LXXII.

(*a*) *Corpore primis diebus cholagogis.* Non omnia purgantia ægrè feliciter scopum suum attingunt. Et sane multum interest, quo purgante certo in morbo usus fueris. Non enim omne purgans æque omnibus morbis utile: Ita folia sennæ copiose assumta utut magnam quantitatem humorum educant, tamen non tantum præstant in febribus, quantum salia abstersiva exaltata stimulo purgantis fortioris. In frequentissimo habeo usu sal sequens laxativum: accipe tartari duplicati, salis absynthii ana grana sex, diagrydii sulphurati, resinæ Galapp. Mercurii dulcis ana grana duo, olei macis guttam unam. Illud autem meretur notari circa ejus mixturam, ut mercurius dulcis non fortiter cum salibus teratur, sed saltim leviter cum cultello misceatur, quippe qui à salium arctiori connubio corrosivum induit genium, largioris salivationis & alvi fluxus caussam.

CAPUT LXXIII.

De paralysi à 15. annis inveterata.

Dominus Jacobus de Bartholis, aromatarius Portetanus, annos 40. natus, à multis annis

nis (*a*) *cruribus*, tibiis & pedibus paralyticus, & immobilis, infinita propè remedia in vanum expertus fuerat. Imò resiccato radicali humido, decoctis exsiccantibus, & diætis attenuantibus, crura, & tibiæ veluti trunci lignei, rigida obduruerant. Cùm jam 15. annis in hoc statu reperiretur, & de salute ne quidem cogitaret, dato ad 15. dies hellebori, & colocyntidis extracto, sensus & calor in cruribus & tibiis exsuscitatur: eidem extracto auri diaphoretici grana aliquot admiscebantur, ut eodem tempore natura morbi diuturnitate oppressa benignè purgaretur, & facilè instauraretur. Sub finem tandem vitrioli balsamum ad aliquot dies accepit. Et his gratissimis, deperditum sensum, & ambulandi usum mirabiliter recuperavit. (*b*) *Magnesia saturnina*, & Luna terrestris si sudorifica reddantur, consimiles curationes facillimè absolvunt.

NOTÆ

in CAPUT LXXIII.

(*a*) *Cruribus*. Laborabat ante annos aliquot juvenis octodecim annorum ex panico quodam terrore paralysi inferioris corporis ab umbilico usque ad pedes: supra umbilicum partes sanæ, vegetæ erant, appetitus vigebat, & somnus placidus: Quæ consistebant infra umbilicum, sensus ac motus omnimodo defraudatæ erant, calore nativo tamen adhuc superstite, & constante nutritione. Mali sedes in spinali medulla merito quærebatur. Feces & urina sine omni sensu decedebant. Purgantia fortissima exhibita nulla tormina vel molestiam ullam ciebant. Notabile tamen erat, cum aliquando pedes lapidibus, qui igniti erant, ex negligentia famuli valdè combureret, quod nullum sensum doloris, vehementem autem anxietatem pateretur. Adhibebantur generosissima, sed sine omni effectu, ita ut post dimidium anni animam exspiraret.

(*b*) *Magnesia saturnina*. Hæc nihil aliud est, quam regulus antimonii mixtus cum argento. Duo hæc decenti ignis regimine figi possunt in pulverem diaphoreticum aperientem magnæ efficaciæ sub parva dosi, dum ejus vires coincidunt cum mercurio præcipitato fixo.

CAPUT LXXIV.

De ictteritia flava cum multis aliis.

ALitera fila dictæ Dominæ Luciæ, annorum 18., assiduè ictteritia flava detinebatur, idque (*a*) *à suppressis mensibus*: ventriculi & capitis dolore inde subsequuto.

Cùm autem triplici huic malo tertiana duplex intermitens supervenisset, pilulis nostris catharticis universum corpus apprimè repurgandum cogitavimus; Quapropter subinde subsequens electuarium.

℞. Conserv. rosar. ℥ij. Conf. anthos, & betonic. an. ℥j. Croci Martis ʒß: Ol. vitriol. dulcificati ℈j. Ol. crystalli ʒß. Miscebantur, & capiebat ℈iij. singulis matutinis, quibus intra 20. dies & firmiorem, & uberiorem quàm anteà sanitatem recuperavit: fluxere menses, rediit nativus color, & dolores omnes evanuêre. Non rarò specificum stomachicum his omnibus præponendum, maximè ubi ventriculus est valdè debilis.

NOTÆ

in CAPUT LXXIV.

(*a*) *A suppressis mensibus*. Cachexia, menses suppressi, ictetus, tertiana duplex sororiantur inter se, eandem habent caussam, eundemque modum curandi requirunt. Optimus modus est primum ventriculum saturatum vitiosorum humorum colluvie deplere, postea jungere martialia, balsamica, eaque quæ blandam spirituascentiam sanguini & humoribus inferunt, ac intemperiem acido viscidam corrigunt.

CAPUT LXXV.

De lupia in capite.

FRater Vincentius Dominicanus Mutinensis, 40. annos natus, in sincipite sub sutura lambdoide tumorem insignem de genere (*a*) *lupiarum*, ponderis ℔. ß. à nonnullis annis infestanter gerebat. In eo materia cystidibus complurimis, cepæ ad instar, spissa, alba, & sebacea latens, foràs prodiit (tumore videlicet caustico adaperto.) Avulsis tandem 5. cystidibus, & radicibus unà cum cute exteriori epuloticis absumptis, intra 15. dies liber evasit. Annum nunc decimum agit à cura exacta, contra vulgi Bononiensium sententiam, quâ putant, neminem à simili cura ultra annum vivere posse.

CAPUT LXXVI.

De lupia in vertice capitis.

QUidam textor Lucensis, quinquagenarius, in via *del Fossato* septem annis elapsis, in vertice, ex pari tumore (excepto quòd unicâ cysti materia coërceretur) iisdemque mediis liberatus est. A præsenti cura undecimus annus agitur, & feliciter vivit.

NOTÆ

in CAPUT LXXV. & LXXVI.

(*a*) *Lupiarum*. Repeti huc possunt superiora.

CAPUT LXXVII.

De asthmate contumaci, & horrendo.

MArcus Antonius Grasso in via *del Chiavadore* phrygio annos 30. natus, 4. annis à catarrho, in pectore exundante, (*a*) *præ asthmate* vitam singulis momentis commutaturus videbatur. Esulæ extractum ter exhibitum lentam crassamque è pulmonibus materiam deturbavit, à quo sequentes pilulas exhibuimus:

℞. Aloës succotrin. ʒß. myrrhæ, ammoniaci, an. ʒß. Croci Orient. ℈j. Florum sulphuris ter cum suo colchotar sublim. ʒijß. cum syrup. è succo marrubiis albi fiat massa, cujus ʒj. ad aliquot dies sumptâ feliciter convaluit.

Saturnina magnesia etiam vulgariter præparata hos affectus mirificè sublevat: & licèt vomitum conciter, ea tamen non est formidanda.

NOTÆ

in CAPUT LXXVII.

(*a*) *Præ asthmate*. Verissimè dicit *Seneca*: Omnia corporis incommoda per se transeunt aut franguntur, nullum autem molestius, quam asthma. Oritur hoc malum à circulatione sanguinis per substantiam pulmonalem liberiori impeditâ, dum vesiculæ pulmonum membranaceæ tartarea materia obsessæ sunt. Opportuni huic morbo

bo esse solent, qui vitio lymphæ laborant, qui destillatione atque tussi frequenter tentantur, maximè verò senes & qui angustis sunt pulmonibus. Malo ingravescente humor concrescit tandem in veros calculos, quibus interdum dissectos pulmones confertos deprehendimus, aliosque in his præduros ac solidos, alios veteris casei constantia incipientes, alios gypseæ pituitæ doritie: Omnes quidem propria ciste obductos Sed etiam non ita pridem vir occurrit, qui, quoties exercitatione incalescit, concitata tussi calculos è pulmonibus edit prædurос, eosque exiceat modo hordei, modo pisi magnitudine. Bona tamen is valetudine fruitur, præter quam quod paulò difficilius respirat & in medio thorace gravitatis cujusdam pondus percipit. Videatur Fernelius *Lib. V. cap.* 10.

CAPUT LXXVIII.

De epilepsia.

IDem Marcus Antonius, in quosdam terrificos insultus, (*a*) *epilepsiæ speciem* referentes, incurrerat: Cum primum morbus eum adoriretur, insignes cordis palpitationes præsentiebat, dein oppressionem validam, & miram virium dejectionem; motibus quibusdam convulsivis eadem æquè sequentibus: tunc cogebatur propinquas sedes accedere, aut humi sedere. Ipse autem supernè purgatus assumptione pilularum cathelicarum cum conservis capitalibus, vitrioli balsamo adjecto, sanitati restitutus est. Fuit & illi adhibitum specificum stomachicum, quo potissimùm sublevatus.

NOTÆ

in CAPUT LXXVIII.

(*a*) *Epilepsiæ speciem.* Epilepsia observatur duplex: una gravior, ubi mali sedes est in ipso cerebro, & sese diffundit per totum genus nervosum & musculosum & totius corporis absoluta convulsio est, ubi spuma stridore quodam elidirur ab ore; altera, quæ ab extremis & inferioribus suscitatur corporis partibus, ubi multo ante paroxysmum tempore caput artusque ingravescunt, & ægrotantes instantem paroxysmum præsentiunt, possuntque imprudentiis repentini casus pericula vitare, quæque levior est, transitoria magis, & symptoma utplurimum affectionis hystericæ. Similem paroxysmum semel notavi in juvene quindecim annorum, qui jam veneri, quæ juxta *Hippocratem* parva Epilepsia nuncupatur, nimium indulsit, sæpius de die paroxysmos patiebatur, quos antevertebat præcordiorum molesta coarctatio. abdominis cruciatus immanes, mox derepentè quasi attonitus corruebat, brachium sinistrum contrahebatur, & facies à sanguine subsistente tota nigricans apparebat. Curatio absolvebatur decocto constante ex antispasmodicis, nominatim ex visco quercino, radice pæoniæ, herbæ betonicæ, floribus sambuci, papaveris rheados, rasura cornu cervi, ungulâ alcis & oleo amygdalarum dulcium. Purgantia autem nec non ipsa cinnabarina affectus ferre non poterat, sed symptomatum fere exacerbatio sequebatur.

CAPUT LXXIX.

De brachio contracto.

PErillustris D. Marcus Antonius de Marescottis, annum 54. circiter agens, 8. annis proximè elapsis brachio contractus, extractum granorum acanthalidis, pulpæque (*a*) *cucurbitæ sylvestris* ad 15. dies accepit; cujus beneficio illic concreti humores dissoluti, & expulsi fuêre. Pars interea extrinsecùs simili decocto fovebatur. ℞. Malvæ, violarum, calamenti, menthæ, camomillæ, meliloti, an. m. j. coquebatur cum pede bovino in vino & aquâ, pro fotu.

NOTÆ

in CAPUT LXXIX.

(*a*) *Cucurbita sylvestris.* Contractura brachiorum non rarò est symptomatica, & fit ex spasmodica contractione intestinorum. Sic non ita pridem annotavi in fœmina, si quæ alia, obesa & cacochymica, dum sumebat pulverem ex resina Gialappæ & Tartaro vitriolato confectum, non modò vehementissima tormina, (dum resina coagulata adhæsit intestinorum tunicis) verum etiam totius lateris paralysin cum aphonia brachiique contractura molestissima: Curata fuit antispasmodicis nervinis & oleosis demulcentibus.

CAPUT LXXX.

De maligno, & inveterato ulcere.

DIamanta D. Hieronymi N. uxor, 35. annos nata, in via Nozadellæ, ulcere depascenti, dolorifico, & horrendo, semestri toto in tibia dextra acerbè divexabatur. Aliis jam Medicorum auxiliis exercita, & frustrà defatigata, sic à nobis sanitatem consequuta est. Ad 15. dies, quoad salsi humoris fluxus omninò excideretur, corallorum essentiam, quam tincturam vocant, usurpavimus. Affectæ parti (*a*) *unguentum ex vitellis ovorum* tantùm admovebatur: quibus paucis, & facillimis citò indomitum ulcus superavimus. Primis diebus purgata fuit (*b*) *decocto catholico* melanagogo, ex quo potissimùm emanavit sanitas.

NOTÆ

in CAPUT LXXX.

(*a*) *Unguentum ex vitellis ovorum.* Huic junctum balsamum ostium antimonii cum balsamo peruviano constituunt excellentissimum unguentum vulnerarium balsamicum mundificans & repente consolidans, non tantum in ulceribus sordidis, sed & in nervosarum & tendinosarum partium læsionibus laudantissimam.

(*b*) *Decocto catholico.* Quoniam ulcera impuris scorbuticorum corporibus familiarissima sunt, hinc rarius sine internis curatio feliciter suscipitur: ex his autem omnibus palmam præripiunt decocta mundificantia & depurantia, quippe quæ copiosius sanguini ingesta ejus intemperiem vitiosam quàm commode corrigere valent: Parari possunt ex radice althææ, enulæ, levistici, glycerizæ, herbæ hepaticæ nobilis, agrimoniæ, veronicæ, scordii, malvæ, floribus sambuci, papaveris rhœados, rasura ligni sassafras, sassaparillæ, rhabarbaro Alexandrino, polypodio, ficubus, &c.

CAPUT LXXXI.

De ardenti febre.

ILlustris admodum D. Sfortia de Marescottis, 30. circiter annos natus, malignâ febre, causo dictâ, cum exanthematibus nigris, linguæ nigredine, acerbissimis tum capitis, tum universi corporis doloribus, & aliis lethalibus symptomatis detinebatur. Tertio tandem die accersitus, atque de extinguendo ejusmodi incendio statim sollicitus, relictâ communi & tritâ viâ ad artis abditiora me contuli: adeoque victus ratione præscriptâ, alexipyreton nostrum quater in die debatur; cujus ope, malignitate ad cutem projectâ, cessârunt symptomata, & septimâ die febris evanuit. Et quoniam statim primis diebus vomitu &

premebatur, atque lienis duritiei obnoxius erat, (*a*) *vinum exhibere* minimè recusavi, maximè aquosum. Siquidem multæ sunt febres, quibus vinum minimè obest; his præsertim, quæ in ventriculo sedem obtinent; & eò magis, si tale sit vinum quod caput minimè tentet.

NOTÆ

in CAPUT LXXXI.

(*a*) *Vinum exhibere.* Vinum si ullum, cordiale est, spiritus restaurat, & motum sanguinis & humorum vividum inducit, & nullis in morbis, si tenue est, & moderatè sumatur, nec inflammationes ejus usum dehortentur, noxium. Prisci medicinæ authores rarissime ægris vini potum prohibebant, ut bene notat Mercurialis *annotat. in V. Epidemiorum pag.* 165. Ipse *Hippocrates* vinum aquosum album ex uvis passis ad refrigerandum in febre ardenti commendat *Lib. III. de morbis pag.* 161. Refert Zacutus Lusitanus *Lib. I. prax. admirand. obs.* 93. se in febre maligna, præsente siti intensa cum linguæ siccitate & nigredine, ægro jam desperato, vinum exhibuisse feliciter, ut hoc solo remedio restitutus fuerit. Plura de hac re vide in Bartholino *Centuria VI. histor.* 7. item *Miscellan. natur. Curios. Decad.* 1.

CAPUT LXXXII.

De dolore colico.

Metulinus Aurifaber, annorum 27. in via *della Mascarella*, à 20. mensibus (*a*) *incredibili dolore* colico vexabatur. Et quidem (*b*) *circa umbilicum tumore* satis amplo deprehenso, in cœco intestino materiam solidam, & in lapidem concretam judicavimus; quapropter eandem emolliendam & deturbandam sequenti fotu imperavimus.

℞. Baccar. lauri, juniper. sem. fœnugr. lini, an. pug. ij. herb. malvæ, prassii albi, parietar. calament. origani puleg. menthæ, an. m. j. florum chamæm. melilot. stœchad, sem. anisi, fœnic. cumin. an. pug. j. Parabatur decoctum in s. q. aquæ, & vini. Sequenti manè ol. amygd. amar. ad ℥. vj. exhibuimus, quo materiam quandam lapillosam excrevit. Secundâ die idem oleum reiteratur, à quo & similis dejicitur, & dolor omnis cessavit. Paucis pòst diebus, hujus modi calculosæ concretionis seminariis adhuc vigentibus, rediit dolor pariter atrox & mordax. Quocirca corpus pilulis nostris catholicis ter purgavimus, & electuarium eum acetoso esurino ad 15. dies exhibuimus. Et ad firmiorem sanitatem conciliandam specifico stomachico nostro usus est ad aliquot dies.

NOTÆ

in CAPUT LXXXII.

(*a*) *Incredibili dolore.* Dolor hic natus fuit crudelissimus ex calculo, qui acido exundanti & gypseæ pituitæ, quæ duæ facilè crescunt in lapidem, debetur, qui adhærens cellulis, quæ copiosè ibi conspiciuntur, coli intolerabiles dolores efficit, quasi palus infixus sit, cum alvi & urinæ cohibitione propter majorem spasmum. Fernelius *de partium morbis & symptomat. Lib. VI. cap.* 9. scribit: Crassior pituita in cœci aut coli intestini cellulis diutius coërcita, nonnunquam concrescit in calculos, quales sæpe vidimus instar nucis juglandis, & in quodam magnitudine castaneæ quarto aut sexto quoque die dolore non exturbari.

(*b*) *Circa umbilicum tumore satis amplo.* Desinit aliquando colica in herniam umbilicalem, quia flatuum multitudo coacervata intus est, quæ tendit, uti etiam prægnantibus aliquando evenit.

CAPUT LXXXIII.

De insigni dolore costarum.

Nobilis Dominus Hieronymus de Sensifabris, annorum 30. in via Sancti Donati, sub mendosis costis (*a*) *acerbissimum dolorem* bimestri pertolerat. Contigit hic dolor ab aliquo humore illuc appulso. Frustrà autem ab alio Medico tentatis remediis, sequenti potu concretos humores dissolvimus, eumque sanitati brevi restituimus.

℞. Rad. vincetoxici, ℥. j. ß. fol. myrrhi m. j. sem. hyperic. rhabarb. electi, an. ʒ. j. ß. parabatur decoctum in s. q. aquæ communis, in cujus colatura ℥. vj. dissolvebatur syrup. capill. ven. ℥. j. ß.

NOTÆ

in CAPUT LXXXIII.

(*a*) *Acerbissimum dolorem.* Pleuritis hæc est mendosa, quando musculos exteriores dolor occupat à sero acri stagnante obstructiones hinc spasmus & flatus tendentes. Distinguitur hæc à pleuritide vera magnitudine febris, nam non est acuta, & natura sputi, quod est pituitosum, & difficultate anhelitus, quæ longè remissior est, & ipsa curà, quæ fit diaphoreticis poros aperientibus, nec non extrinsecis emollientibus, carminativis, & evaporationem seri stagnantis promoventibus.

CAPUT LXXXIV.

De dolore capitis, brachii paralysi, & aliis affectibus.

Illustris admodum Dominus Gasparus de Pacis, annum 49. agens, multa, & gravissima mala à nonnullis mensibus patiebatur, jam elapsi sunt 9. anni; imprimis acutissimum capitis dolorem, dextri brachii paralysin, eum febre lenta, ventriculi imbecillitate, & capitis defluxione. Quocirca conservis primùm roborantibus, & alterantibus, corpus licuit roborare; à quibus meliusculè habenti decoctum exsiccans simul & purgans viscidos & pituitosos humores, ad nonnullos dies dedimus, quibus pristinam recuperavit sanitatem. Quid si novennio à cura elapso, (*a*) *ob summam veneris incontinentiam*, (*b*) *diabete* occubuit?

NOTÆ

in CAPUT LXXXIV.

(*a*) *Summam veneris incontinentiam.* De veneris incommodis optimè scribit Hippocrates *Lib. II prædictorum pag.* 67. Uxore semel usus & acrior fuerit & magis expeditus. At si sæpius venerem exercuerit, durior evadet cum quodam squalore, corpusque decoloratius erit & majore lassitudine tentatum. Celsus quoque *Lib. I. cap.* 1. hanc sententiam tulit: Concubitus neque nimis concupiscendus, neque nimis pertimescendus est. Rarus corpus excitat, frequens solvit. Moderata igitur venus corpus agilius & se ipso levius reddit, ut immoderata depravat, pigrum, languidum & effœtum efficit, vires roborque exsolvit, uno verbo, in omnibus nervorum morbis immodica venus evitanda est, ut pote ceu parva epilepsia non tantum debilitat, sed & spiritus ad inordinatos subsultus ac spasmodicas contractiones adsuescit.

(*a*) *Diabete.* Diabetes notat destructionem vinculi, quod intercedit sero cum sanguine, conservante hoc motu conquassatorio, qui fit in corde arteriis & ipsa viscerum & musculorum porosa substantia. Hic motus si ob spirituum inopiam languescit, uti fit in febribus malignis, serum separatur à sanguine, & per renes maxima in quantitate secernitur.

CAP. LXXXV.

CAPUT LXXXV.

De duplici tertiana.

EJusdem Illustris D. de Pacis uxor, nomine Junipera, annos triginta nata, sub fine mensis Julii, quo tempore æstuant omnia, duplici tertianâ continuâ graviter correpta fuit. Hujusmodi febris ab accensa, & retorridâ bile oriebatur, unde gravissima, & (*a*) *maligna symptomata*, & maximè suffocationis metus, pulmonibus catarrho exundante oppressis. (*b*) *Detracto sanguine* è malleolo, ad sanguinis fervorem compescendum, difflationis beneficio, sub hora astrologicè explorata meliùs habere cœpit. Postridie cholagogum, melanagogum ex manna, rhabarbaro, senna, & syrup. rosaceo ad convenientem dosim ipsi præscripsimus, quibus febris ad 8. dies latuit. Cùm autem iterum in eandem incidisset, diaphoreticum pulverem nostrum porreximus, cujus beneficio tutò & jucundè convaluit. Cùm enim (*c*) *febres sunt contumaces*, & vulgaribus remediis rebelles, alia prorsus inquirenda & ex alio penu, quàm è vulgari pharmacopolio, depromenda sunt. Qui verò in rebus naturalibus tanquam noctuæ in meridiana luce cæcutiunt, hæc remedia, quia ignota, minimè probant, & tanquam iniqui judices de re non comperta & perfecta sententiam fuerunt. Cacodæmon bono oppositus, humanæque salutis invidus, hæc nobis conatur abscondere.

NOTÆ

in CAPUT LXXXV.

(*a*) *Maligna symptomata.* Intermittentibus complicantur nonnunquam symptomata mali moris, quæ periculum videntur minari, nimirum animi defectus, pulsus intermittens, virium prostratio, quæ tamen, modo ritè curam instituas, extra periculum versantur. Convenit tamen antifebrilibus immiscere alexipharmaca, è quibus eminent duo excellentissima, scordium nimirum & camphora malignitate mirifice resistentia.

(*b*) *Detracto sanguine.* Largior sanguinis missio contumaciam alioquin ingenerat intermittentibus, ut quæ utilem ac necessarium humorem detrahit relicto noxio atque impuro. Sub his enim febribus attenuata corpora utplurimum esse solent paucique sanguinis boni. At nihilominus si quando febris in corpus inciderit bene carnosum, bonique habitus cui amplæ venæ copia distentæ sint & plethoræ speciem exhibeant, & bilis acrius ferociat æstate intensissimâ, ob hanc febris symptomata graviora existunt, ut capitis dolor, temporum pulsatio cum metu levis delirii, spiritus difficilis, summaque corporis jactatio; sanguis utique ob plethoram venæsectione minuendus est.

(*c*) *Febres sunt contumaces.* Quod si intermittentibus fomitem præbent obstructiones & discrasiæ sanguinis & humorum, diuturniores esse solent, nec facilè vulgaribus cedunt remediis. Juvant hic remedia è regno minerali petita, quæ potentius oppilationes partium reserant, & emunctoria publica aperiunt, ut sunt præter salia mercurius dulcis, mercurius diaphoreticus jovialis, regulus antimonii sic dictus medicinalis, sulphura antimonii correcta & mitigata, &c.

CAPUT LXXXVI.

De intolerabilibus ventriculi doloribus.

DOminus Valerius de Simoninis, 35. annos natus, in via Nozadellæ, gravissimis malis decennio toto divexabatur. Imprimis singulis diebus (*a*) *manè vomitu*, in quo pituitosa multa excernebat, angebatur. Statim à sumpto cibo acerbos ventriculi dolores patiebatur, & sæpius ipsum cibum præ dolore vomere cogebatur: noctes ferè omnes insomnes transigebat, & multoties à somno expergefactus pavore, & tremore concutiebatur: unde insignem marcorem, terrestrem & cadaverosum colorem contraxerat, aliis insuper morborum, & symptomatum procellis jactatus. Cùm in manus meas curandus venit, in hunc modum sanitatem consequutus est. Primis diebus cacochymiæ prospicientes, extractum melanagogum ad 15. dies adhibuimus. Corpore repurgato, specifica, cephalica, betonicæ, visci quercini, & balsami dulcis vitrioli, ad totidem dies præstitimus; quibus gratissimis consimiles affectus edomare semper experti sumus. Ab hac cura quatuordecim annos vixit incolumis.

NOTÆ

in CAPUT LXXXVI.

(*a*) *Manè vomitu.* Hypochondriacis, & quorum prima regio exundat vitiosa impurorum humorum collectione ex prava ventriculi digestione, familiare hoc symptoma est, viam sternens ad marcorem & dispositionem hecticam, nisi maturius succurras medicamentis balsamicis stomachicis, robur ac tonum ventriculo roborantibus. Acidi spiritus hic non accommodati sunt, nisi dulcificati & spiritu mastiches, menthæ, quæ specifica in vomitu sunt, remixti. Caussa mali est maximè acidum fixum fibras ventriculi vellicans, dum evaporata chyli dulciore ac blandiore parte particulæ fixiores viscidiores acidæ in plicis ventriculi remanent. Insuetos & alias sanâ ac integra fruentes valetudine si subinde hæc ventriculi mala exercent, quæ ab Autore recensita sunt, calculus utplurimum subest in renali regione consistens & viam per angustos ureteres moliens. Incassum tunc dantur omnia stomachica. Conducunt magis balnea emollientia & nervina.

CAPUT LXXXVII.

De hydrope ascite.

IDem Dominus Valerius de Simoninis, 5. annis ab hac cura elapsis, in hydropem ascitem cum lenta febre gravissimè inciderat. Succedebat autem hic affectus ardenti malignæque febri; cui ut occurreret, alter Medicus (*a*) *lactis serum*, & succum chichoraceum ad aliquot dies exhibebat. At quia hypochondria murmurabant, & lenta febris aderat, contra *Hippoc. Aph.* apertè agebatur, prout eventus facilè comprobavit.

Quare accersitus, non frigida, cruda, & humida, sed calida, coctu facilia, & actu sicca exhibuimus, quibus etiam perbellè se habuit, & valetudinem pristinam recepit. Quinquennio ab hac cura in terrificam epilepsiam incurrit, quâ è vivis sublatus fuit. Hoc dictum sit propter quosdam perfidos calumniatores, qui suâ viperinâ linguâ Dei opera incessanter conspurgant.

NOTÆ

in CAPUT LXXXVII.

(*a*) *Lactis serum.* In omni febris ardore congrua potulenta concessa non nocent, sed magis sunt necessaria, æstum nimium exstinguunt, & ad sudorem disponunt, viresque collapsas restituunt. Ipse Hippocrates *de morbis vulgaribus Lib. I.* Item in *lib. de ratione victus in morb. acutis:* in febribus ardentibus ægro quantum volet aquæ concedit, eamque exhiberi in morbis acutis testatur. *Lib. quoque IV. Epidemiorum* febribus acutis frigidam consulit, & timidam medicorum cautionem aquæ potu ægris interdicentium his verbis arguit: Ἐν τοῖσιν ὀξέσι πυρετοῖσι, διψώδεσιν ὑπὸ ἰητρῶν

πεπιεσμένοι τῷ πυρετῷ, ὃ καὶ ὑπὸ σφῶν αὐτῆς, δικαίως πολὺ ἂν ἱκετεύειν. ὕδωρ ψυχρὸν διδόναι ἵνα ἀπημίην ὠφελῇ. χολώδεα γὰρ πάρεστι. Quæ omnia intelligenda sunt de usu humidorum congruo & moderato, alias nimium perfrigerantia magna incommoda creare possunt. Extat hanc in rem elegans locus apud Alpinum *in Lib. de Medicina Ægypt. pag 3.* Contra medicinæ dogmata fieri existimo in febribus, absque ullo delectu valde frigidis medicamentis semper uti, maximèque in iis, quæ ex humorum putredine oriuntur: nihil enim frigidorum remediorum usus, quantum ad febrium caussas, quæ sunt obstructiones meatuum, venarum vel aliarum partium, spectat, aliquid prodesse, & multum obesse potest. Cum à frigiditate humorum cruditas, atque obstructio augeantur, maximè vero quando pituitosi succi sunt obstructionis autores. Tales enim humores ab usu frigidorum incrudescunt, & crassi fiunt magis, & ipsorum copia, ventriculo frigidiore atque ad concoquendum ineptiore ab eisdem effecto, peraugetur. Potus in febribus optimus est decoctum scorzoneræ, vel cornu cervi mixtum cum parte vini diluti & momento nitri.

CAPUT LXXXVIII.

De contractura brachii cum ulceribus.

Dominus Horatius de Lojanis, laneæ mercaturæ incumbens, 35. annos natus, altero brachiorum contractus erat, (*a*) *propter malignum herpetem* exedentem, & dolorificum, poplitem circumcirca obsidentem, cum ulceribus callosis, rotundis, & pro ratione partis altè defixis, cui opitulando (*b*) *totum annum in remediis ordinariis* impenderat: Cæterùm ipse toto reliquo corpore satis rectè valebat, nec adversâ valetudine antea affectus fuerat. Quapropter ejusmodi ulcerum causam in salsum humorem, illic vel congestum, vel illapsum rejici, utroque modo non erat inconveniens. Ipse autem cùm sit & in (*c*) *victu intemperans*, & naturâ sanguineus, (quæ proprietates ad humorum congestionem, & defluxionem aptæ) eodem tempore intrà, & extrà pharmaca exhibuimus: intrà, decoctum melanagogum, & phlegmagogum atque exsiccans, ex epithymo, cuscuta, hermodactylis, aro, agarico, carthamo, cichoraceis, intubis, salsâ, & aliis: extrà, ut facilius calli summoverentur, citra recidivæ metum, utque mundificari, ac ad cicatricem perduci possent, unguentum detersivum, & incarnativum admovimus; quibus paucis, & facillimis ægrum canonicè persanavimus.

NOTÆ

in CAPUT LXXXVIII.

(*a*) *Propter malignum herpetem.* Herpes est ardor cutem serpentibus minimis pustulis exasperans ac rodens. Ea quidem duplex; una simplex, quæ herpes est miliaris; alia fera, quæ herpes exedens nuncupatur, quæ ruptis pustulis cutem exulcerat, depascit, serpit in latum atque in altum, ex eaque ulcuscula manent arida. Herpetis materia continensque caussa est sal acre corrosivum ardentissimum, quod tenuitate sua carnosas partes transgreditur, & in cute densiore subsistit, ubi inflammationem pustulasque movet. Idem sal nervorum ingrediens poros spasmum & interceptionem spirituum animalium caussatur.

(*b*) *Totum annum in remediis ordinariis.* Ulcera in partibus nerveis membranaceis & cartilagineis oborta difficillimè sanescunt: nam quoniam partes hæ angustis tubulis constant, per quos liquor alibilis temperatus nullo sale volatili vel oleo imbutus transit; hinc facilem stasin & acorem concipit; secus fit in partibus carneis & sanguineis, quibus ob præsentiam salis volatilis oleosi, quod corruptionis custos est, difficillime inducitur acor, quare ulcera hisce in locis consistentia facilius sanationem suscipiunt.

(*c*) *Victu intemperans.* Quotiescunque in diæta peccatur, statim pœnam luunt ipsæ partes ulcerosæ, nihil autem magis infensum est, quam acidum, quod liberalius assumtum protinus percipitur in ulceribus molesta sensatione. Idem contingit in illis, qui fonticulos gestant.

CAPUT LXXXIX.

De quartana febre.

Illustris Domini Caspari de Pacis filius, nomine Albertus, annorum 18. (*a*) *semestre quartanâ* cruciatus, sequenti decocto, atque pilulis nostris helleborinis brevi convaluit.

℞. Cortic. cappar. radic. polypod. liquirit. an. ℥ß. fol. ceterach, scolopend. cardui benedict. an. m. j. folior. sennæ ℥vj. Epithym. ℥ß. anis. ʒij. prunorum Damascen. No. xx. In jusculo carnis parabatur decoctum, in cujus colaturæ ℥vj. dissolvebatur Syr. ros. solut. ℥ij. pro duabus dosibus matutinis.

Sæpius pilulæ nostræ catholicæ consimiles morbos sanant: imò plerumque ipsis tantùm semel assumptis convalescit æger. Hoc tantùm observare monemus, ne (*b*) *peccantes humores* omnino crudi sint: hinc in his, quæ aliquod coctionis rudimentum susceperint, ceriùs adhiberi possunt.

NOTÆ

in CAPUT LXXXIX.

(*a*) *Semestre quartana.* Quartana maximè autumnalis longissimus est morbus testante ipso Hippocrate *Aphor. XXV. Lib. 2.* Nascitur utplurimum & ab infarctu viscerum & intemperie humorum acida & viscida. Notabile est Schenckium in venis quartana mortuorum frusta alba pituitosa reperisse vid. *Lib. VI. obs. 57.* In sanguine febricitantium minus salis volatilis, quam in sano sanguine notavit. Cl. Borrichius *in actis Hafniens. obs. 67.* Totius itaque curationis cardo in eo consistit, ut subtilisatio, & spirituascentia humorum & totius corporis perspiratio promoveatur, & meatus ab obstructione liberentur. Præter medicamenta multum hic confert cœli clementia seu aër calidus, serenus, qui æthere vividiore & potentia elastica instructus celeriorem injungit humoribus motum, & perspirationem corporis, quæ impedita febrium caussa, annotante id jamdudum Mercuriale *in annotat. ad Hippocrat. Libr. de arte pag 1.* existit, procurat, ut meatus ab obstructionibus liberi evadant: ex quo jam facile constare existimo, cur autumnus, in quo propter humidam aëris conditionem & ætheris motum languidiorem humorum motus & transpiratio tardior est, minus faveat quartanis, & uno verbo omnibus longissimis morbis; Nonnullis semestri tempore ad novam æstatem, quibusdam nono mense ut Junio, quo, inquit doctissimus Holerius, cerasa sunt matura; unde inquit vulgò persuasum est, ea sanare quartanas, quod tamen anni calor facit, demum solutiones fiunt.

(*b*) *Peccantes humores crudi sint.* Quando crudæ aquosæ tenues secedunt urinæ, & sudor difficillime fluit cute existente arida, contumaces solent esse febres; nec facilè solvuntur; Et tali in casu nocent omnia evacuantia, & valet hic *aphorismus* 22. Hippocratis *lib. 1.* concocta medicamenta purgare ac movere oportet, non cruda: Magis prosunt, si jam humores cocti hoc est subtilisati, motu sanguinis mitificati & ad temperiei mediocritatem reducti fuerint. Sique uno in morbo placide procedendum, sanè in hoc est. Rectè dicebat Seneca: In morbis nihil est magis periculosum, quam immatura medicina. Et Livius: Medici plus interdum quiete, quam movendo & agendo proficiunt.

CAPUT XC.

De atrocissimo capitis dolore.

Gentilis Antonii de Santis, Fabri lignarii uxor, in via *Mira Sol grande*, annos 35. nata, à sexennio acerbissimos, & funestissimos (*a*) *capitis dolores* patiebatur. Ejusmodi autem dolores ab utero trahebant originem, & præsertim cùm ipsi menstruales

ſtruales purgationes nonniſi inordinatæ, & decoloratæ fluerent. Dato autem ſpecifico cathartico uterino ex gratiis actes, radice bryoniæ, & aliis, meliuſculè habuit. Roborantibus poſtea uterinis ad aliquot dies exhibitis omninò convaluit.

NOTÆ

in CAPUT XC.

(*a*) *Capitis dolores.* Dolor capitis à circulatione ſanguinis per anguſtas capitis venas impedita utplurimum fit, hinc diſtendens ſanguis arterias comprimit pericranium, membranam eximii ſenſus; unde dolor & à diſtenſione etiam pulſatio. Extat de hac re locus notabilis *in* Hippocrate *lib. de flatibus*, dum dicit: Capitis dolores una cum febre hanc ob cauſſam oriuntur; ſanguinis in capite viis anguſtia contingit, cum aëre replentur, eæque repletæ ac diſtentæ capiti dolorem afferunt: Sanguis enim vi pulſus, cum calidus exiſtat, per anguſtam viam tranſire celeriter nequit, quod enim multa remorentur, quæ impediunt & obſtruunt: eamque ob cauſſam pulſationes circa tempora contingunt. Optimum ad capitis dolorem remedium eſt, ſi à plethora & impetu ſanguinis vena ſecetur & alvus clyſtere aperiatur, extrinſecè ſacculus ex roſis, ſerpillo, anetho, nucleis perſicorum, ſemine papaveris & aceto madefactus fronti temporibuſque imponatur. Si ille dolor eſt ab alio morbo, nimirum ex menſibus ſuppreſſis, hi in ordinem redigendi ſunt.

CAPUT XCI.

De tribus graviſſimis morbis, duplici tertiana, arthritide, & ſtrumis.

ADmodum Reverendus P. D. Placidus Padiglius Neapolitanus, in Eccleſia Divi Stephani concionator egregius, annos 27. natus, triplici morborum genere detinebatur. Imprimis duplici tertiana intermittente, articulorum genuum dolore, cum tumore, & ambulandi impotentiâ, ac (*a*) *tumoribus frigidis in collo* obortis. Graviſſima hæc mala ſemeſtri toto, aliis etiam Medicis invitis, acerbè pertulerat; non enim per id temporis ex eorum (*b*) *remediis, ad nauſeam uſque adhibitis*, quicquam opis reportare licuit. Tria iſthæc mala, toto cœlo diverſa, triplici itidem medio brevi funditùs extirpavimus. Febris primùm alexipyreto noſtro facilè evanuit. Genuum tumor, dolor & imbecillitas decocto chinæ, viſci quercini, ivæ arthe ticæ, granorum acanthalidis, liquiritiæ, & coriandrorum ad 15. dies ſumpto, feliciſſimè obliterata fuerunt. Frigidi tumores ſupererant, quos ad ſuppurationem primùm, communi poſtea ulcerum methodo, ad perfectam curationem citò reduximus. Aguntur nunc 9. anni à cura, & optimâ firmaque ſanitate gaudet.

NOTÆ

in CAPUT XCI.

(*a*) *Tumoribus frigidis in collo.* Strumæ glandularum tumores ſunt frigidi, propriis membranis, ut glandulæ omnes, obvoluti: Oriuntur in cervice, in qua plerumque longa feriæ diſpoſitæ glandularum more cernuntur. Si illarum humor non admodum craſſus eſt, ſenſim digeri diſſiparique, vel etiam in abſceſſum mutari poteſt: Si autem nimis duræ ſunt, & materia acrior tandem evadens, circumſitam carnem cutemque exedit, ulcuſque efficit malignum ſerpens & exedens.

(*b*) *Remediis ad nauſeam uſque adhibitis.* Peccant mirum in praxi Medici, quod copia ac varietate medicamentorum miſeros ægrotantes ſubinde torqueant ac vexent, ſique unum auxilium non prodeſt, ſtatim ad aliud & fortius accedunt, ignari, quantum turbetur ventriculi actio & vires corporis convellantur. Scitè ſcribit Verulamius: Varietas medicamentorum eſt ignorantiæ filia. Non raró etiam contingit ipſos ægrotos pharmacomania quaſi laborare, dum vivere ſe non poſſe imaginantur, niſi continuò hauriant medicamina. Medicus tunc omnem lapidem movere debet, ut à nimio medicamentorum uſu illos avocet, ſi feliciter ſuccedere debet curatio.

CAPUT XCII.

De herpete maligno, atque contractura.

DOminus Hippolitus de Gratiolis, ſericeus mercator, annorum 35. in via vulgò *del Chiavadore*, decennio elapſo, ſæviſſimis doloribus ferè occumbebat, ob ferinum ulcus in altera tibiarum à duobus anteactis annis obortum, cum brachii ejuſdem lateris contractione, febre lenta, univerſali macie, cachexia, vigiliis, & aliis pravis ſymptomatis. Hujus ulceris atque brachii contracturæ cauſa, ſalſa, & acris defluxio fuit, (*a*) *à qua poſtea febris*, & alia ſymptomata dimanabant. Huic (*b*) *primum occurrendo*, cholagogum cephalicum præbuimus: Dein extracta ſalſæ, chinæ, & (*b*) *hujuſmodi diaphoreticorum* bis in die ſumebat. Tandem ad capitis, & ventriculi robur, ſaccharum metallinum per intervalla dabatur: quibus paucis omnes indicationes & ſcopos, tutò, citò, & jucundè conſequuti ſumus. Extrinſecùs ſolo unguento ex vitellis ovorum contenti. Primis diebus, ad doloris vehementiam ſummovendam, oleum ſaturni, ſub finem autem, tantillum croci martis uſurpavimus. Sic qui biennio, & ultrà plurium Medicorum opem fruſtrà comprobârat, intra paucos dies priſtinæ ſanitati reſtituitur.

NOTÆ

in CAPUT XCII.

(*a*) *A qua poſtea febris.* Spicula lymphæ rigidiora & acutiora magno impetu in membranarum ſenſoriique fibrillas inſultant, & ſpiritus incolentes concitatius movent, ex quorum motu vehementiori incrementi motus partium fluidarum inteſtinus, & turbatio maſſæ ſanguinis tam in mixtura ſua, quàm in motu circulari, unde febres, vigiliæ, marcor corporis, &c.

(*b*) *Primum occurrendo.* Quando atrox dolor omnia conturbat, & vires ac corpus frangit, ejus mitigationi quantum poſſibile incumbat medicus, ante quam radicem mali aggrediatur: Cui ſcopo jam accommodatiſſima ſunt opiata ritè correcta, quæ medicorum ſæpius ſacra ſunt anchora. Optimus modus opium corrigendi eſt per volatilia, ſudorifera, nec non per ipſa purgantia, ſic opium in ſpiritu cornu cervi vinoſo, qui ſale volatili probe eſſentificatus eſt, ſolutum, vel in ipſa tinctura antimonii tartariſata (quæ *Tackenii* fuit medicina) conſtituit medicamentum, quod divinam medentibus certis in morbis porrigit manum. Solida in forma omnibus præferendæ pilulæ ſic dictæ *Wildeganſii*, vel theriaca cœleſtis Dolore ſopito in momento quaſi conquieſcere ſolent cuncta horrenda ſymptomata.

(*c*) *Hujuſmodi diaphoreticorum* Salium morboſorum congruum evacuatorium præbet cutis, quæ inſtructa glandulis copioſiſſimis & vaſculis filtrat & ſeparat ab ipſo ſanguine per arteriolas adducto ſeroſitates ſalinas, quæ vel ſub forma vaporum, vel humoris ab intrinſeco calore & motu foras propelluntur. Quocirca ſalinos morbos optimè ſanat, qui non tantum ſalia illa peregrina diluendo & inviſcando manſuefacit & corrigit, verum etiam qui ſanguinem ad peripheriam movendo obſtructos meatus aperit & per illos evacuat. Laudem hic merentur decocta & infuſa herbarum emollientium & abſtergentium, decoctum radicis chinæ, ſaſſafras, infuſum veronicæ, hederæ terreſtris, Thee, &c.

CAPUT XCIII.

De tabe insigni, cum febre.

PErillustris Dominus Joannes Baptista de Scala, Sancti Stephani eques, 20. tunc suæ ætatis annum agens, annis jam 7. elapsis in hecticam secundariam, secundi gradus, *(a) post ardentem febrem*, per 15. dies continuam, inciderat, eamque hecticam semestre pertulerat. Quam primis diebus tertianam duplicem fuisse, & per habitudinem in hecticam degenerâsse comperimus. Toto semestri illo jecur & lien immensè creverant, unde morbi fomes: eoque magis, quòd accessionibus incalescerent. Is sceletos, ac universali macie supra modum absumptus, ad me tanquam ad triarios salutis extremum reposcens adducitur. Primo die cùm ventriculum nauseabundum, tum remediorum copiâ, tum morbi diuturnitate, adeò malè affectum deprehendissemus, *(b) satius arcanis*, quàm cæteris remediorum formulis uti existimavimus, diætam apprimè immutando; & *(c) nonnulla gustui grata*, atque consopitum calorem irritantia præscripsimus, Galeni in morem, qui garum, pipe, & similia suis infirmis aliqnando concedebat. Remedium autem fuit ad fabæ magnitudinem, ex granis IV. auri essensificati, cum conf. violarum ℥. j.

NOTÆ

in CAPUT XCIII.

(a) *Post ardentem febrem.* Familiare est post febrem non modo intermittentem, verum & ardentem, si æger regimen diaphoreticum neglexerit, & exhausto corpore ac viribus fractis victus rationem non habuerit, contingere lentas, quæ nascuntur ex saburra vitiosorum humorum collecta in primis viis, & sensim cum chylo in sanguinem irrompeote, ejusqoe mixturam ac motom turbante. In principio hic morbus facilioris est corationis, in progressu neutiquam: Non autem pugnandum acidis refrigerantibus satorninis, uti volgaris practicorum mos est, sed potius lenioribus emeticis in forma liquida subministratis tanquam vecte expellenda est viscida virore orplurimum tincta colluvies, non obstante aphorismo Hippocratis *VIII. Lib.* 4. Tabidi vitent purgationes sursum. Subjungenda his suor Elixiria stomachica balsamica, nec noo salia abstersiva: Hac via si non inter initia statim processeris, calamitosum & fonestum erit malum.

(b) *Satius arcanis.* Dominos A. videtur nimis fidere suis arcanis, dum passim etiam subjectis tenerrimis & summæ debilitatis illa offert ex regno metallico desumpta, quæ tamen magis validiora & robustiora subjecta booamque ventriculi constitutiooem desideraot. Hoc tempore, qui panaceas & medicinas universales multum crepant, pleromque indocti & deceptores sunt. Nam rectam medicamentorum applicationem vera medicorum arcaoa statuenda esse existimo.

(c) *Nonnulla gustui grata.* Io libro *πιρεταῶν* præcipit Hippocrates cibos & potus optatos ægris concedi, modo ex his detrimentom non accedat corpori. Sic Galenus & vinom & fructus ægris gustandos se permisisse testatur, etiamsi naturæ morborom eam indulgentiam vetareot.

CAPUT XCIV.

De prava ventriculi constitutione.

ADmodum nobilis Domina Semidea Poggi de Zeris, prope Divum Dominicum à multis annis pravam ventriculi constitutionem, frigidam & humidam, patiebatur, *(a) propter quam* in gravissimos morbos sæpè incurrebat: quæ pulvere nostro stomachico ad complures dies exhibito, meliùs habuit, & acuti morbi, quibus quotannis invadebatur, unaque dolores abdominis familiares prorsus evanuere.

NOTÆ

in CAPUT XCIV.

(a) *Propter quam.* Morborum myridias ex ventriculi & primæ digestionis vitio propullolant. Verus canon medicus est: Vitium primæ digestionis non benè corrigitur io secunda, qualis enim cibus, talis chylus, qualis chylus, talis sanguis & lympha, qualis lympha & sanguis, tales sunt spiritus, & quales spiritus, talis vita & saoitas. Et per circulum iterum argumentari sic licet: quales spiritus, lympha & sangois, talis digestio & actio ventriculi & per consequens chylus. Scitè huc applicari potest, quod scribit Hippocrat. *in principio Libri de locis in homine*: Nullum corporis est principium, sed omnes partes ex æquo & principium & finis esse videntor. Descripto namque circulo, principium non invenitur. Eademque ratio membrorum in toto corpore. Uoaquæque corporis pars altera alteri, cum hinc vel illinc perruperit, statim morbum facit, venter capiti, & caput carnibus ac ventri, & reliquæ omnes eadem ratione, quemadmodum venter capiti & caput carnibus ac ventri. Multum hinc interest, ut in omnibus morbis ventriculi rationem habeat medicus adjovando ejus digestionem & chyli spiritualsceotiam, sic magnis etiam aliàs insanabilibus languoribus succurrere & obviam ire licet, chylus enim correctus successivè corrigit intemperiem sanguinis, hæc autem vitia viscerum: hunc in finem impensè mihi laudandum venit Elixir quod voco balsamicum, oec non spiritus oleosus volatilis aromaticus.

CAPUT XCV.

De continua ardentique febre.

DOmina Julia Jacobi Riarii piscatoris uxor, in via *del Pradello*, quadragenaria tunc, *(a) præpinguis & obesa* supra modum, superioribus annis in ardentissimam febrem eamque continuam, de his, quas biliosas appellant, cum anhelitus difficultate, capitis dolore, siti, anorexiâ, inediâ, linguæ & faucium asperitate, atque similibus, immaniter incurrit. Orta est hæc febris vigente caniculâ, quibus temporibus, testante Hippocrate, similes morbi oriri solent, dum ait: *ἐν τοῖσιν αὐχμοῖσι πυρετοὶ ὀξέες γίνονται* Ipsa, *(b) rimis diebus*, aptis remediis perpurgata, *ἀλεξιπυρετὸν* nostrum ter accepit, quo libera evasit.

NOTÆ

in CAPUT XCV.

(a) *Præpinguis & obesa.* Verissimum est elogium Hippocratis: Crassi admodum secundum naturam magis cito moriuntur, quam graciles, vid *aphorism.* 44. *l.* 2. Habitus enim corporis magnas habent opportunitates vel difficultates curaodi. Qui obesi soot, venas utplurimum habent augustas, humores autem copiosos, qui tardius propter tonum partium laxiorem & spiritoum debilitatem circulatione & motu evolvontur, ono, verbo: corpora habent imperspirabilia, quæ impuritatibus aquoso oleoso-salinis copiosius repleta sunt. Quare observamus in praxi, obesos acutis morbis citius affici & difficilius curari ipsis gracilibus. Celsus *Lib. II. cap.* 1. hæc prodidit: Obesi plerumque acutis morbis & difficultate spirandi strangulantur, quod in corpore tenuiore vix evenit. Graciles enim corpus habent *πιρισπατῶν* ac perspirabile.

(b) *Primis diebus.* Inter ioitia acutarum febrium primam regionem expurgantia blandiora citra magnum tumultum & violentiam egregiam locaot opem. Dum dempta humorum impurorum copia reliqui facilius circulantur & medicamentorum etiam vis magis salva ooo labefactata ad sanguinem perringere potest.

CAP. XCVI.

CAPUT XCVI.

De catarrho, auditu deperdito, & aliis gravissimis.

ADmodum Rever. P. F. Petrus Martyr Lucatellus, vir præstantissimus, & literis nemini secundus, Sacræ Theologiæ magister, & Dominicanæ familiæ Bononiensi in Academia Regens, triplici, gravissimorum affectuum genere divexatus, quinque Medicorum hujus civitatis curam quadrimestri frustrà tentaverat. Horum affectuum primarius fuit crebra capitis defluxio, quæ in fauces & (*a*) *pulmones irruens*, tussim continuam, spirandi difficultatem, & amygdaloidibus, larynge, & œsophago tumefactis, loquendi impotentiam concitabat. Secundus erat aurium tinnitus, & auditus fere amissus. Tertius, febris lenta & continua, cum insigni virium dejectione. Primis diebus, ut defluxioni occurrerent celeberrimi illi Medici, corpus totum potionibus, & catapotiis non semel repurgârunt, ac sanguinem è brachio ad libram detraxerunt, hyeme licèt sæviente: quæ cùm nihil opis attulissent, novâ purgatione reiteratâ, venàs sublinguales tundendas imperant, è quibus item altera lib. sanguinis fluxit; cucurbitulæ etiam in nucha & scapulis cum scarificationibus affixæ; item è salvatella non parum sanguinis detractum fuit, & hæc omnia incassùm. Morbo nihilominùs pertinaci, ac viribus summopere fractis, in manus meas curandum se recepit. Ad tot mala debellanda tres indicationes nobis proposuimus. Primam, ut efferatos humores sursum sublatos (*b*) *ad inferiores partes* deturbaremus, quod præstitit blanda, mitis, & continua purgatio. Secundam, ut vires diu morbo & remediis attenuatas sublevaremus, in quo diaphoretico auro nostro feliciter ad solitum usi sumus. Tertiam, ut febris, aliaque inde orta symptomàta citò oppugnarentur, & natura in suum statum restitueretur, alexipyreto nostro, corall. essentiâ, aliisque propriis remediis aggressi, sicque mensis spatio unius hominem integræ restituimus sanitati.

NOTÆ
in CAPUT XCVI.

(*a*) *In pulmones irruens.* Subjectis tenerioribus hypochondriacis, quorum vasa turgent & impuris humoribus transpirationis viæ præclusæ sunt, contingunt non tarò copiosæ stagnationes seri & effusiones quasi in fauces, asperam arteriam, & quidem certo ac stato tempore, dum lymphæ forsan ob spasmodicam quandam contractionem per has partes liberum iter ac circulus impeditur.

(*b*) *Ad inferiores partes.* Optimum consilium practicum est, quando natura consuescit certo ac stato quasi tempore excernere per partes superiores humorum copiam, ut naturam à motu & impetu consueto quasi avocemus, invitando illum humorum impetum ad alias & quidem inferiores partes, quod A. optimè præstitit blanda, miti & continua apertione. Nos tali in casu, ubi ἀλεί- ruit quasi lympha ad fauces, pediluvia fida & experta deprehendimus.

CAPUT XCVII.

De paralysi, hydrope, & aliis.

SUperat omnem fidem cura, quam paucis mensibus exactis in Domino Julio Spinula, in via lata D. Dominici, moliti sumus. Is enim à quindecim mensibus in lecto immobilis, & planè veluti truncus ligneus jacebat, dextroque brachio (*a*) *paralyticus*: inde sequebatur mentis torpor, & depravata ratiociuatio. Cæterùm hydropicus consummatus, & omni spe destitutus: abdomine videlicet (*b*) *leucophlegmatiâ* distento, veluti scroto; cruribus & tibiis pari materiâ turgidis. Curationis difficultas ab ætate pendebat, quia tres annos supra sexaginta habebat; imò & impossibilis credebatur duobus præsertim Medicis frustrà jam ad id adhibitis. Hi gravissimi affectus à levissimis quidem initiis exordia traxerunt; cœpit enim dolor satis obscurus genua & pedes obsidere, qui tractu temporis exasperatus, & remediis, ut purgationibus, decoctis, & jusculis alterantibus, & sanguinis missionibus inaniter factis, febrem, paralysim, & sensim hydropem secum accersivit. Tot verò morbis contrarias indicationes habentibus auxilium laturi, ab hydrope, cæteris non neglectis, per præfatum sulphur nostrum hydroticum curationem exorsi sumus, cujus beneficio abdomen, & crura detumuerunt, febris evanuit, & paralysis partis sublata est. Ejus enim ea vis est & energia, ut fluxiones omnes sistat; universalia, & particularia corporis emunctoria in suum officium deducat; insuper viscera principaliora roboret, cor exhilaret, & jecur, ac lienem mundet. Corpus tamen aliquando purgavimus pilulis catholicis, & in potu usus est ligno sassafras, & sic intra mensem felicissimè convaluit.

NOTÆ
in CAPUT XCVII.

(*a*) *Paralyticus.* Cachectici, quorum venæ humoribus impuris pituitosis redundant, facilè paralytici fieri possunt; introducto nimirum motu violento per febrem, calida acria, purgantia, exercitationem corporis fortiorem, affectus animi, in humores, & repressis quasi ipsis succis impuris à partibus exterioribus motu compressis in vasa interiora, pori arteriolarum capitis nimis aperiuntur, & ad spinalem medullam & nervorum origines facilè demittuntur, ubi restitantes spiritus expansivus sua vi, robor partibus afferentibus, intercipiunt, & manuum ad motum actiones debilitant. Optimè de hac re philosophatur sapientissimus medicinæ parens *de morbo sacro pag. m* 8. Aër, inquit, qui ad venas pervenit, cerebrum subigens ad ventriculum accedit, sicque intelligentiam & motionem membris præbet. Quare, ubi pituita è venis aërem exclusérit, cumque minimè admiserit, vocis defectum & minimè intelligentem hominem efficiunt. Manus autem ad motionem impotentes redduntur & contrahuntur, sanguine conquiescente, neque, ut consuevit diffuso

(*b*) *Leucophlegmatia.* Paralyticæ partes facile in tumorem attolluntur, dum sanguis per has tardius evolvitur & circulatur, uti benè in superiori loco citato monet Hippocrates. Spiritus namque animales, qui nervos ac fibras musculosas vigorant ac animant, non solum ad motiones arbitrarias & voluntarias, verum etiam ad automaticas naturales & sanguinis ac humorum circulum contribuunt, dum partes densæ ac vi elastica spirituum instructæ renitentia sua ad retrogressum sanguinis concurrunt; Videmus hinc sæpius partes paralyticas, tumidas, calore destitutas, vel etiam marcore confectas, propter deficientem sanguinis motum ad vascula extrema capillaria.

CAPUT XCVIII.

De morbo venereo.

MOrbi venerei, quem Neapolitanum Galli vocant, Itali Gallicum, curationum myriades describere possemus, ob ingentem afflictorum concursum, à decennio assiduè habitum. Ægrorum tamen

tamen nominibus parcentes, & brevitati ſtudentes, pauca memoraru digniora paucis contrahenda duximus. Cùm autem hic affectus plerumque ſe prodat ulceribus in obſcœnis partibus, ano, & pene, cum fœda ſcabie, & prurigioe, ſuſpicati quis poſſet, num ſit illa antiqoa plaga legis, inobedientibus comminata: *Jatheca adonai biſchei in mitzeraim vuahepolim vuagarau vuetharem aſcer lothocal leberape, &c.* Percuriat te Deus olcere Ægypti, & partem illam, per quam egeruotur ſtercora, ſcabie quoque, & prurigine, &c. & paulò poſt ſubdeus: *Vacalim raiim*, & infirmitates peſſimas, & perpetuas addat. Nec inconſonum: nam dira hæc lues in ſcortorum flagellum à Deo immiſſa, ut planè certum eſt, in quibus perpetuari aliquando cernimus, cum doloribus, & ulceribus peſſimis. Quicquid ſit, merceſne ex India, an aliud mali genus, novum au recens, parum refert, dum ejus curationem aſſequamur. Eam verò aſſequimur remediis opportunè adhibitis; hæc autem opportunitas, methodo exactâ, (*a*) *à ſubjectorum ægrotantium* cognitione elicitâ, comparatur: quæ quidem cognitio, temperamenti calidi, vel frigidi collatione ſolùm minimè perficitur; verùm & quibus morbis ſit æger obnoxius, & ſi alio quopiam detineatur affectu, maximi faciendum eſt: ut interim taceam Aſtrologicam cognitionem in chronicis morbis Medico cuivis ſurpmè neceſſariam. Etenim alio & alio modo curatur Jovialiſta, & Martialiſta. Hine audiendi oon ſunt temerarii illi, qui unicam medendi formulam nacti, (*b*) *omnes eodem modo curare* aggrediuntur. Sic quoſdam levi diætâ citò & tutò ſanari vidimus, alios ne diætis quidem longiſſimis, minùs unctionibus, ſuffumigiis, aliiſque crucibus in hoc malum excogitatis: Multis guajaci decoctum profuit, fuitqoe ſufficiens alexipharmacum: aliis ne minimum auxilii attulit: ſalſæ, chinæ, ſaſſafras decocta idem præſtiteruot: Ab unctionibus, ſuffumigiis, emplaſtris, & aliis hydrargyratis, multi loco ſanitatis mortem reportârunt; cognovimus & multos iiſdem remediis uteunque reſtitutos. Venêre & ad noſtras manus nonnulli ex his, qui hiſce planè tabefacti, & ſemimortui, quibos plus laboris fuit in ſummoveudis morbis ab his veneficis genitis, qoàm in ipſo morbo ſuperando. Nuperrimè quidam lue vereneâ infectus, ex conſilio alicujus Medici, ligni decoctum aſſumpſit; at is, quia jam dudum (*c*) *ſcirrhum in hepate* contraxerat, facilè in hydropem incidit. Hic quidem erat quinquagenarius, temperamento frigido & ſicco, Saturnicus, dixiſſes remedium appoſitè datum. Contraria contrariorum ſunt remedia; veruntamen remediorum qualitates non ſunt ſemper ſolæ aſſumendæ, ſed com his actiones apprimè conſulerandæ. Hic inſuper catarrhum in pectus exundantem patiebatur, cum frigida ventriculi conſtitutione. Eum verò hac methodo ſanitati reſtituimus. Victum imprimis calidum & ſiccum imperavimus. Ad hydropeio arcendum ſulphur noſtrum, ad aliquot dies, cum tantillo antivenerei noſtri, bis in die dedimus, cujus beneficio pedes, crura, & venter brevi detomuerunt, & ſeirrhoſa durities diſcuſſa eſt. Pulmones aotem aſſiduâ fluxione vexatos, decocto alexiterio & exſiccante, cum lacte ſulphuris in priſtinum reduximus: ſic paucis & citra moleſtiam probè convaluit. Annis tribus elapſis, cuidam mulieri gonorrhœâ laboranti ligoi guajaci decoctum pariter malè exhibirum fuit: ob id xr. diebus, quibus aſſumpſit dictum decoctum, vix expletis, ecce derepente necroſis genitalia & anum invadens, cum ardenti febre. Miſella de novo morbo Medicum objurgat, ſanitatemque ſibi reſtitui eundem vehementer obteſtatur: At ille errorem non in medicamentum parum cautè exhibirum, ſed in victum ab ea commiſſum rejicieos, aſtantibus eam brevi fato ceſſuram ſignificat. Advocati, licèt morbum veterum ſanctionibus deploratum inveniamus, ubi præſertim ignis, & ferrum: ſuas vires exercere nequeunt, remediis tamen veteribus incognitis inſtructi, majora ipſis præſtare valemus. Neeroſim itaque aceto minerali, incendium videlicet extioguente, & mortuum à vivo ſeparante, ſuſtulimus. Ulcus profundum & ſordidum remanens, unguento ex vitellis ovorum eum calcinato majore mundificavimus, idemque ulcus more aliorum ulcerum ad ſanitatem perduximus. Intus ad ardorem febrilem compeſcendum, antipyreton ad tres dies dedimus. Antivenereo demum in ſanitatis ſummum reſtituta fuit. De argento vivo nobis recens eſt exemplum. Quidam mercator nomine Claudius *le Peſcheur*, quinquies per quinqoe annos hydrargyrii unctiones in Regno Neapolitano ſine auxilio, & toties eum magno vitæ ſuæ diſcrimine, fruſtrà expertus erat. Tentavit autem iſtud remedii genus, eo quòd ter ligni guajaci decoctum, cum diætis 45. dierum, incaſſum aſſumpſerat. Cùm venit ad noſtras manus, nonniſi ſceletos apparebat, aſſiduis doloribus vexatos, præ quorum immanitate noctes inſomnes perpetuò tranſigebat: mitto febrem lentam, quâ continuè conficiebatur, tophos eum gummis in capite, fronte, & tibiis, anhelitus difficultatem, & alia. Eum porrò ſanavimus decocto humectaote & refrigerante, eum aliquot guttulis ol. ſulphuris, & auri diaphoretici granis nonnullis (*b*) *Pregnantes* non paucas antivenereo noſtro perſanatas, ſine fœtus incommodo, iiidem recenſerem, nî famæ jactura, & brevitas, cui potiſſimùm ſtudemus, nos remorarentur. Pueros lactentes unà & nutrices pariter ab hac lue incolumes ſervavimus. Familias quoque integras eum pueris lacteotibus, & paulò grandioribus; Patres, Matres, famulas etiam, citra viciniæ notitiam, & negotiorum incommodum, eodem ſervatas continuò habemus, cujus rei laus ſit Omnipotenti Deo.

NOTÆ

in CAPUT XCVIII.

(*a*) *A ſubjectorum ægrotantium cognitione.* Qui mederi aptè vult languoribus corporis, non tantum in genere cognitionem corporis humani ſecundum naturam morborumque indolem, genium, mores, cauſſaſque ex principiis anatomico-mechanico-medicis, verum in ſpecie naturam individui morbo laborantis cognitam ac perſpectam habere debet ex ætate, humorum temperie, habitu corporis, victu, exercitis, conſuetudine, morbis familiaribus, ratione victus & moribus naturæ conſuetis; ſic feliciter prognoſin inſtituere, & curam ac conſilia cum emolumento dirigere, & medicamenta ad ægri ſalutem propenare poterit. Sapienter ſcribit Foëſius *in comment. ad Hippocrat. Libr. de morb. vulg.* Cauſſæ morbi inveſtigatio ejuſque primordia & occaſio in affectionis & remediorum cognitionem deducunt ampliſſimam. Et hanc ob rationem Hiſtoriarum medicarum ſcriptores ante omnia id ſibi faciendum obſervare debent, ut ægri naturam ac conditionem, corporis habitum, conſuetudines, alimentorum tranſpirationis & aliorum excretoriorum actiones, temporis circumſcriptionem & cœli temperiem, quæ definiunt certum morborum fomitem, prætexant, in quo attenti & ſeduli fuerunt omnes veteres.

(*b*) *Omnes eodem modo curare.* Medicamenta non operantur ſecundùm modum activitatis ſed receptivitatis ſuæ; hinc planè diverſus ejuſdem medicamenti pro differentia perſonarum reſultat effectus. Etenim activum quoddam principium

principium ipsis remediis inest, ast illud ratione operationis suæ impediri, suspendi & immutari pro diversitate subjectorum posse, testem cito quotidianam experientiam. Temerarii itaque sunt illi, qui secretum infallibile contra certum morbum jactitant, & unicâ methodo omnes eodem morbo laborantes curare aggrediuntur. Verissimè scribit Siedenhanius *in tractat. de febribus*: Methodus curandi febres, quæ hoc tempore juvat, alio lethalis est.

(*c*) *Scirrhum in hepate.* In sectis hydropicorum cadaveribus deprehenduntur utplurimum scirrhosa viscera depurationi sanguinis & lymphæ motui & secretioni inservientia. Vitium autem utplurimum est in hepate & glandulis meseraicis, utpote quæ lympham in vasis suis ibi copiosissimè existentem motu tensivo omnibus visceribus communi, dispensant & circulum ejus promovent. Quod si autem hæ partes quoad minimos tubulos primum infarctæ, deinde spasmodica contractione affectæ porisque ac tubulis magis constrictis duræ evadunt, omnem lymphæ transitum, secretionem & motum impediunt; unde hydrops oritur. Omnia calida acria, dum serum magis absumunt, obstructiones adaugent, & majorem constrictionem ac duritiem visceribusconciliant, hinc in hydrope & ejus principio vitanda sunt, maximè in personis siccioribus. Quæ aliàs Dominus 'A. circa abusum ligni guajaci proposuit, notatu digna videntur.

(*d*) *Prægnantes.* Ipse aliquando prægnantem luis Gallicæ symptomatibus & maximè ulceribus in faucibus malignis correptam felicissimè restitui, quamvis ipsa impregnatio me latuerit; præmissâ nimirum purgatione ex rhabarbaro & mercurio dulci, nec non venæsectione, mercurium nostrum solarem cum pauca quantitate theriacæ & rosarum conserva ad aliquot septimanas propinavi, concesso simul decocto tenuiori lignorum & diæta accuratiori præscripta, sic secundante gratia divina citra ullum notabilem salivæ fluxum aliaque incommoda, ulcera illa sanata fuerunt: dolores acerbissimi pedum & capitis nocte ingravescentes extincti sunt, & felicissime ægra restituta. Mercurius hic solaris tali modo exhibitus tutissimum est remedium, sæpius citra salivationem operatur & ipsis infantibus tenerrimis lue hac infectis citra omne periculum & molestiorem salivæ fluxionem exhibui, illosque intra mensis spatium feliciter sanavi. In impuris autem & scorbuticis subjectis itemidem & alvi fluxum satis largum quandoque proritat.

CAPUT XCIX.

De deplorato erysipelatis genere, in facie à medelis malè adhibitis contracto.

Domina Julia Pisana, nobilis Veneta, Florentiâ Bononiam venit, ut rubori cuidam permolesto in vultu jamdudum oborto mederetur. Medicum senem primæ notæ in civitate accersit, qui mali causam in simplicem (*a*) *jecoris intemperiem* rejiciens, frigida & humida, tum in victu, tum in remediis imperat, sanguinem ex utroque brachio detrahit, extrinsecùs unguenta repercutientia affectæ parti admovet. Nec propterea quicquam opis inde reportat; imò malo in deterius vergente, alterum Medicum inibi consulit, cujus ope ad 15. dies itidem frustra utitur. Ejuscemodi Medici vana cogitata ad hunc affectum compescendum non recenseo, ne lectori stomachum efferam; hoc saltem connotare placet, quòd, cùm is esset aurâ populari impensè turgidus, existimabat se omnes suæ tempestatis Medicos longè lateque superare: ad quod fortasse plaudentibus manibus pervenire, haud erat ipsi difficile, si verbis opera fuissent æqualia, atque in ea Civitate artifices eo meliores comperti non fuissent. Taceo insuper ejusmodi Medici medicamentorum multiplicitatem, quibus ipse usus erat, in quæ sumptus & impensas incredibiles molita erat dicta Domina. Ea etsi prædives, opulenta, & inclyta admodum, conquerebatur tamen, se plusquam centum & quinquaginta coronatos impunè contrivisse intra 15. dies, ejuscemodi Medici opere, & industria: Nec credidissem in destillata olea, & unguenta mirabilia, sumptibus maximis parata, & composita. Ecquid vigesies, & trigesies in die unguenta mutabat? Accersitus tandem mulierem invenio facie deformem, aspectu horridam, crustis & inflammatione turgidam. Priores Medicos tanquam carnifices incusat, semiviva, dolore & mœrore confecta, in hanc vocem prorumpit. Ego (inquit ipsa) nominis tui famâ commota, ad hanc civitatem perducta fui, ut à levi & imperceptibili malo sublevarer: at ubi huc appuli, invidi quidam forinsecùs tuam famam auditam adeò annihilare penes me studuerunt, ut mutato consilio alium te seniorem, & in civitate magis venerabilem consuluerim. Ah! præter extrinsecum apparatum, non medicum sed teterrimum hostem comperi; tot & tot remedia semper in deterius in me præstitit! Secundum ad me accersiri feci, quem ipso longè pejorem comperi, nam & in me alia primo longè sæviora paravit. Eheu me miseram! medicâ arte invita morior. Non pecuniis, non laboribus, non Medicorum mandatis peperci, & ecce tandem spiritu & vitâ plena animo deficio. Ejuscemodi delicatulæ mulieris querelis commotus, & in Medicos conviciis, justè ab ea mihi enarratis, eâ quâ in proximum uti soleo charitate, compulsus, sic effatus ipsi dixi: Cedo tibi, ô Domina, justissimas tuas querelas in Medicos; at animadverte Omnipotenti Deo sic placuisse: quos amat, hos castigat: sunt occulta, quæ, ni superiori providentiâ coërceantur, longè latèque se propagant. Is est qui ducit, & reducit; eò redeunt, unde fluxerunt vitæ. Non casu, aut fortunâ regitur orbis: rerum etiam minimarum ipsi cura est, nec putes ejus summam justitiam effugere. Nunc aptè ejus clementia, & misericordia per me tibi conceditur. Etenim ab Altissimo jamjam mihi tuæ sanitatis lumen affulgere sentio: siquidem tui mali cognitione mihi notissimâ, tibi sanitatem brevi polliceri audeo. Cæterùm nullam facies pecuniæ jacturam, non in me Medicum, non in Pharmacopolam, non in aliud quodvis remedium: Butyrum recens accipies, quod pluries lotum aqua communi pro unguento habebis, pulvere balsamico saturni adjecto, & hoc facto unguento ter & quater faciem illinies: sic extrinsecus inflammatione sublatâ, cujus causæ ante cedenti per specificum stomachicum, & aurum diaphoreticum nostrum prospicere posse, haud diffido. Quod quidem facillimè præstiti intra 7. dies ab his devoratis. Interea primis diebus simul cum unguento admovebantur petiæ lineæ (*b*) *collyrio* sequenti imbutæ.

℞. Tuthiæ vulgato modo præparat. ʒ. j. Collyrii albi Rhasis, ʒ. ß. Camphoræ ℈. j. Aquæ plantag. & rosor. an. ℥. iij Miscebantur simul pro collyrio, quo frigidè die noctuque usa est per tres dies: Reliquis diebus prædicto unguento. Quibus intra septem dies, ut pollicitus eram, pristinæ sanitati restituta fuit.

NOTÆ

in CAPUT XCIX.

(*a*) *Jecoris intemperiem.* Nil frequentius est, quam quod Medici caussam morborum non penetrantès intemperiem viscerum accusent, cum tamen intemperies non cadat in partes solidas. Viscerum autem debilitas consistit in pororum ac tubulorum obstructione, & illorum roboris, quod à sufficiente & æquali spirituum anima-

liam clarere dependet ſecundùm naturam, deſtructione. A bile quod oriatur eryſypelas, falſiſſimum eſt. Et obſervamus illos, qui defectâ bilis laborant, uti ſunt cachectici, hypochondriaci, ſcorbutici, hoc morbo lubentius infeſtari.

(*b*) *Coliyris.* In rubore faciei prurigioſo, ardenti, dolorifico, maximè æſtate, ubi ſerum impurum acre ſanguinis magis ſpumeſcit, electuarium purgans ex caſſia, recenter extracto ſucco roſarum ſolutivo, pulvere gialappæ & mercurio dulci paratum, ſummè erit proficuum, quo præmiſſo ſequens extrinſecus frequenter faciei applicetur: ℞. Aquæ florum ſambuci, fabarum, ſpermatis ranarum ana unciam unam. Magiſterii Wiſmuthi, ſaturni ana drachmam unam, eſſent. benzoes drachm. duas, ſacchari ſaturni, camphor. ana gr. decem, mercurii præcipitati albi gr. octo, olei tartari per deliquium guttas decem, quod remedium ſemper fidum ac experiſſimum inveni.

CAPUT C.

De vulnere ſclopo illiſo, penitus deplorato.

NUpertimè, dum hæc ſcriptis mandare meditaremur, M. D. Joannes Baptiſta Bocchinus prope ædes Illuſtriſſ. D. de Bentivolis, ob vulnus in inguen ſiniſtrum ſclopo illiſum, 60. diebus ſæviſſimos dolores die noctuque immaniter pertulerat; quo tempore (*a*) *continua febris* oborta, totius corporis radicale humidum depopulata eſt: unde vulnerati femoris, & crurum mirum in modum emaciatorum carnes, in pede caloris inopiâ, in frigidum & œdematoſum tumorem verſæ ſunt. Incredibile dictu, quæ incaſſum tres alii Medici moliti fuerint remedia. Bone Deus quot fotus, litus, emplaſtra, embrocationes, balneationes in oleo communi, veſicæ ſuillæ oleo plenæ, ovorum placentæ! Et intus quot potiones laxativæ, & alterantes, catapotia, narcotica, theriaca, ſanguinis miſſiones, & alia nimis oneroſa, morbi radicem minimè attingentia! In tanta rerum anxietate, juvenem 30. annos agentem genua de ſuperiori ſolario ſuſpenſa habentem invenio. Ligaturam ſolvi jubens, ulcus frigidum, & (*b*) *ſphacelo quàm proximum*, lividum, fœtidum, & indolens detego, cum pauca ſanie, eaque incoctâ. Quibus mihi conjicere licuit, tanti doloris cauſam alios Medicos prorſus latuiſſe; nec mirum, laxantibus videl. & ſuppurantibus, putredinis fomitem eo in loco præbentibus, ab ipſis curationis initio uſurpatis. Nos autem contrà detergentibus eum ſanitati citò reſtituimus.

℞. Aſtacorum fluviat. n. II. rad. ariſtol. rot. vincetoxici, an. p. I. fol. vinc. perv. plantag. ſaniculæ, alchimill. an. m. I. camomillæ cum floribus, m. ij. coquebantur in vino, & aqua. In colatura diſſolvebatur per vices ung. Ægypt. Hoc itaque decocto, putredine edomitâ, dolor confeſtim evanuit. Ad calorem tandem conſopitum & ſemimortuum revocandum ſequenti fotu uſi ſumus.

℞. Verbaſci maſc. hypericonis cum floribus ſalviæ, roriſmarini, lauri, abſinthii, verbenæ, an. m. I. bacc. juniperi, lauri an. p. ij. parabatur decoct. in ſ. q. aquæ, & vini. Et ut ulcerata pars intrinſecum robur nanciſceretur, juſcula carnis hoc modo parata ſumebat:

℞. Rad. vincetoxici, ſalſæ parill. an. ℥. j. pimpinellæ, bugulæ, ſaniculæ, an. m. I. coquebantur in juſculo carnis ad medietatem. Sic ſubacto dolore cæteriſque ſymptomatibus ſublatis, vulnus ſponte coaluit, extrinſeco levi adhibito.

NOTÆ

in CAPUT C.

(*a*) *Continua febris.* Vulneraria febres facillimè accidunt, & illæ dependent vel à dolore acutiſſimo, ſpaſmodico & inflammatorio, vel à ſtaſi ſanguinis, propter hæmorrhagiam violenter repreſſam ſeu cohibitam, vel ſi magna iracundia alioque affecto animi vehementiori, ebrietate inflictum vulnus fuerit, vel denique, ſi magna contuſio aut inflammatio partem, & quidem nobiliorem, ſenſibiliorem læſerit, neglecto ſemper ſex rerum non naturalium uſu. Tali in febre blandiora diaphoretica ſimulque anodyna, uti ſunt diaſcord. fracaſt. lapides cancrorum, antimon. diaphoret. nitrum præparatum, & ex ſamboco parata, præſtantiſſimam opem ferunt.

(*b*) *Sphacelo jam proximum.* In ulceribus fœtidis in indolentibus, ſphacelo jam proximis fotus & cataplaſmata ex balſamicis putredini reſiſtentibus poros obſtructos reſerantia omnium optima ſunt; talia ſunt ex myrrha, aloë, floribus ſalviæ, roſmarini, ſambuci radice ariſtolochiæ rotundæ, herba ſcordii, centaurei minoris, baccis juniperi, camphorâ, vino, ſale ammoniaco vitriolo, & ſale tartari confecta. Interioſecè omnia bezoardica diaphoretica & ſic dicta alexipharmaca appropriatiſſima ſunt, v. g. Tinctura bezoardica camphorata, ſpiritus cornu cervi ſuccinatus, ſpiritus eboris balſamicus, eſſentia ſcordii theriacalis, &c.

PETRI POTERII,

INSIGNIUM CURATIONUM,

ET

SINGULARIUM OBSERVATIONUM

CENTURIA SECUNDA.

CAPUT PRIMUM.

De deplorato, admirabili, & non priùs audito morbi genere, deque marcore insigni, herpete maligno, ulceribus Chironiis, &c.

REctè nauclerus quivis, etiam navigandi artis haud satis peritus, in tranquillo ponto, ventis silentibus, maria tranare, & ad tutissimum portum naves feliciter deducere novit. At æstuante Oceano, ventis undique perflantibus, aëre, turbinibus, & procellarum furiis exagitato, idem, nisi peritissimus, & numeris omnibus absolutus, numquam tutus ab eo emergit : imò navis malè hinc inde distracta ad scopulos alliditur, vel iratis undis demergitur. Sic in levi, & per se sanabili morbo, Medicus quivis ægros ad optatum, & placidum sanitatis portum reducere poterit ; & contrà in gravissimis morbis, ubi susque deque omnia feruntur, & in quibus symptomatum, & signorum agmen magno impetu in nos ruit, nonnisi cordatus, & navigationis ejusmodi expertus, mortales ab hac tempestate reducet incolumes.

Ecquid in hoc casu similitudinem proponere velim ? velim (inquam) peritissimo nauclero me æquiparare : minimè gentium, non enim ejuscemodi gloriolæ sum valdè cupidus, neque hanc popularem auram affectare mihi est animus, nec item hoc præstare aggredior, ut in æmulos maledicentiæ spicula retorqueam. Sed ut veritas magis atque magis elucescat, (Ἐλευθερῦ γὰρ ἀνδρὸς τ' ἀληθῆ λέγειν) & similitudo posteris proficiat, & tandem ut tam præclari facinoris jucunda felixque memoria in ævum permaneat.

Itaque superiori anno 1619. mense Novembri, Româ Bononiam venit Perillust. D. Henricus de Sancto Petro. Romæ duos annos sub cura doctissimorum virorum dictus Dominus varia medicamenta expertus est : bis ligni guajaci, & salsæ decoctum, cum stupha, atque eo in loco ubi sudores quotidiè excitantur, cum exacto regimine, victu attenuante & exsiccante, purgationibus solitis, cum suis syrupis, & julepis præparantibus, & sanguinis missionibus item postpositis. Nec his contentus, ad octo menses decoctum cujusdam aniculæ ebibit. Parabatur dictum decoctum cum (*a*) *antimonio crudo*, salsa, santalis, &c. Eodem decocto utebatur intrinsecùs, & extrinsecùs, hoc est, in potu, & in fotu. Verùm ut morbi historia clariùs innotescat, intelligendum est, prædictum Dominum à septem annis in teterrima, dolorifica, & (*b*) *horrenda ulcera* incurrisse ; mirum dictu, quomodo juvenis annorum 27. in flore ætatis, dum sanitatis vires maximè vigent, quando natura est magis vegeta, cùm flos pulchritudinis, ob eâ in ætate magis attenuatum, & defæcatum sanguinem, conspicitur, tam fœdo, turpi, & fœtido affectu corriperetur. Præcesserat ejusccemodi affectum febris continua per 14. dies vehemens, quæ non levem mortis timorem Medicis intulerat. Tunc Parmæ erat è patria exul. Ante dictum tempus circiter 8. vel 10. menses fœda scabies eum vehementer invaserat, propter quod purgationes reduplicatas ex cassia, diacatholic. tryphera, & aliis, tum syrupis de rosis, violis, bizantin de epithymo, polypodio, tum succis, & decoctis refrigerantibus, ex cichorio, endiv. lactuc. & aliis ; phlebotomiis minimè omissis, ligni guajaci decoctum præscribunt, in quo scabies magis effetata redditur, contumacior, & magis pervicax. Stupet Medicus, & exactis 40. diebus, de refrigerando hepate cum succis cichoraceis, sero lactis, & similibus cogitat. Executioni mandat præcepta Medici cuncta ; sed incassum, & morbus in dies vehementior redditur. Aër incusatur, victus regimen suspectum censetur, & mille aliis cogitationibus exagitatur mens Medici. In nostris tandem manibus paucis & gratissimis brevi sanatur, & curâ exactâ, ipsoque bene valente, Parmam adiit. Mensibus duobus vix elapsis, ibi gravissimâ febre cum maximo vitæ discrimine acerbissimè conflictatus, ad 15. dies convaluit. Recuperatæ valetudini, mense ferè exacto,

succedunt ulcera maligna in tibiis, & coxis, quæ mox totum corpus occupârunt, citra febrem, aut aliud pravum symptoma. Medici inibi malum ad calidam jecoris intemperiem rejicientes, contraria ipsi præscribunt; quæ remedia, ut communia & omnibus nota, lubens prætereo: suas quoque potiones, purgantes, phlebotomias, lotiones, balnea, unguenta, frictiones, & similia. Sesquianno toto intereà frustrà elapso, Bononiam ad proprios lares rediit, atque tunc quatuor Medicorum consilio, si non feliciter, saltem creduliter, ejus sanitas concreditur: Interdum varias ineunt consultationes, tribus aut quatuor aliis Medicis his superadditis. Malo tamen ejuscemodi Medicorum scientiam aspernante, novi iterum Medici in consilium advocantur, & ut his consuetudo inolevit, verba pro optimis remediis in controversiam adducuntur, quæstiones fiunt de lana caprina, & morbus in dies efferatior redditur. Decoctum chinæ, salsæ, & multorum aliorum, cum diæta exsiccante & attenuante præscribitur, non minus severè, quàm insigni gravitate, & ingenti strepitu. Singula ad unguem servat. Præmittuntur solitæ purgationes, eædem & post diætam reiterantur. His nihilum proficientibus, nova initur consultatio, num ad thermas Villenses mittendus sit: Affirmativam sequitur, balnea adit, & (c) *thermales aquas* infeliciter bibit. En pro salute promissa, marcor insignis, vigiliæ pertinaces, dolores in ulceribus longè acerbiores, inappetentia, & tandem cum novis malis nova emergunt ulcera! quid? demum mortuis invidet, & cuise devoveat, planè ignorat. Mussitant Medici, lugent amici, incusantur sagæ, & malefici; morbum supernaturalem clamitant, solius Omnipotentis manum deposcere dicunt, ferunt tandem se omnes Medicinæ thesauros in usum protulisse, nihil quod ad artem pertineat reliquisse, omnes pharmacopolarum cistas excussisse, nulla non antiquorum dogmata protulisse. At æger infelix, ut dolor paululum mitior reddatur, ab his saltem exposcit; at ipsi iterum suam hac in re produnt ignorantiam, dicunt se omnem movisse lapidem, unguenta suorum nuper mortuorum præceptorum haud intacta reliquisse, nullam anodynorum & narcoticorum classem omisisse. Quâ denique morbi sævitiâ & pervicaciâ, & æger, & Medici devicti, atque laboris tædio planè fracti, nec non ægri miseriæ compatientes, nullâ salutis spe ipsis illucescente, ad alterum, inquiunt, Medicum tibi, ô patiens, liceat devenire, nos ipsi libenter palmam dabimus, si quid solatii tibi afferre valeat. Infelicissimæ affinis conditionis fratres miserti, silent, & quem accersere velit, ipsi liberum relinquunt. Tunc ab amico ipsi familiari necessitudine devincto adducor, atque ad eum circa tertiam horam noctis perductus patientem doloris immanitate victum, remediorum vehementiâ & pluralitate confectum, vigiliis insuper molestissimis ob doloris vehementiam emaciatum, & plus mortuis quàm vivis similem reperio. Tanti affectus vim & pertinaciam non tam extimeo, quàm medicamentorum malè peractorum virulentiam: Re tamen in animo probè expensâ, & tam horrendi, & crudelis mali naturâ cognitâ, egregium Patientem hilari fronte curandum suscipio, ipsique intra horam dolorem, quo tempore cruciaretur, sedaturum polliceor, atque ipsum totâ nocte dormiturum. Expleo omnia, pollicitationibus sto: intra horam quievit, & dolor penitus recessit. Manè ad eum revertor, dormientem invenio. Stupent omnes de recuperata sanitate. Interea licèt tantum præstitissem, antiquus tamen ille impostor Cacodæmon sese opponere non negligit, & ad novas imposturas adversarios impellit dicentes me narcoticis venenatis dolorem sedâsse; ipsumque brevi rediturum, ac curam mineralibus infeliciter & empiricè suscipere. Sic novum in me concitant odium, & insidiæ undique parantur. Nihil est tam bonum, quod non in contrarium vertat culpa:

Sudat frigidus intuens quod odit:
Effundit mala lingua virus atrum.

His interim livore contabescentibus, patiens noster intra 15. dies ad omnia quæque obeunda munia aptus redditur. Reaffulsit in eo deperdita salus circa Bacchanalia. Hinc mœrore deposito, & dolorum querelis oblivioni datis gaudio incredibili ab omnibus exceptus, ad nobilium conventus, ad convivia, tripudia, & alia tempestati accommodata lætitiæ genera se contulit; quo fit ut non perfectè consanescat: verùm etsi aliquot exigua ulcuscula remaneant in tibiis, nihili facit, sunt sine dolore, feliciter, & hilariter vivit. Sic biennium peragit vitam, tribus ulceribus perexiguis, & indolentibus in tibiis relictis. Tunc Romam cogitans, primò Lauretum petiit, & inter Romam, & Lauretum penes Illustriss. Cardinalem Valentem in loco, qui vulgò *Trievi* dicitur, per aliquot menses commoratur, ubi varia ad hæc tria ulcuscula frustrà comprobat remedia, & præcipuè mercuriale unguentum, cujus causâ funesto & (d) *gravi sanguinis fluxu* corripitur. Ab eo sanatus Romam adiit, ubi Medicos accersit, ut de totali ejuscemodi ulcerum curatione curam habeant: at contrarium experitur, infausta sunt omnia, quamvis singula ad Polycleti normam servaret. Hic biennio mille cruces, & tormenta medica suscipit, circumforaneos consulit, deliras anùs advocat, barbitonsores sese offerunt, & horum omnium proposita remedia utcunque approbat, sed cuncta irrita & incassùm: imò malum duplo deterius factum, in eum, quem suprà diximus, infelicissimum statum recurrit. Quare Bononiam ad aërem nativum redire cogitat. Lecticâ delatus, post longos itineris labores domum repetiit, ac demum sub cura mea sanitatem intra paucos dies optimam, & firmissimam recuperat. Methodus, quâ his in affectibus propulsandis usus sum, ab Hipp. & Galeno non est dissentanea, quanquam quidam medicastri, toto genere à vera medendi methodo alieni, contrarium clamitent; rationalis est, & firmissimis artis dogmatibus innititur. Ipsorum contraria, irrationalis, & vana, & mendax: è fructibus eorum cognoscetis eos.

Itaque his in affectibus talis est nostra methodus: Dolori, tanquam magis urgenti, balsamo mumiæ mineralis prospeximus. Scio hoc medicamenti genus pseudomedicis non esse notum; ideò ab his, tanquam ab iniquis judicibus, damnari haud possum. Si secus: quid mehercle injustius? rem ignotam dijudicare velle! Secundò, ut marcor, ventriculi imbecillitas, inappetentia, & cruditates ventris summoverentur, specificum stomachicum ad aliquot dies dedimus. Tertiò decoctum seu jusculum melanagogum, aperitivum, & refrigerans ad 11. dies accepit: quibus meliùs in dies se habuit, & tandem è lecto erectus, ad solita munia, ut suprà diximus, rediit. Hæc fuit prima cura, antequam Romam proficisceretur. Secunda verò & ultima Româ reversi Bononiam sic habet: Primis diebus, ut ulcerum dolor demulceretur, dicta ulcera prænominato balsamo replevimus: in nonnullis, ubi caro luxurians, & dura nimis creverat, æs ustum

ustum præparatum admovimus. Intus accepit per 55. dies (*e*) *tincturam metallicam*, primum ens metall. dictam à Th. P. cum extracto bezoardico, cujus operatio fuit insensibilis, atque per insensibilem transpirationem corporis noxia foràs propellens. Hic notent sedulò, quàm à rei veritate absint illi, qui putant nullam fieri posse eurationem, citra alvi subductionem, citra phlebotomiam, & citra aliquam manifestam operationem. Hos sanè stercorarios, non Medicos nuncupandos esse arbitror. Quòd si cum his mihi liceret per otium de ipsorum communi methodo medendi disceptare, vellem hos Empiricis longè pejores commonstrare, à circumforaneis, agyrtis, mimis & histrionibus nihil differre. Egregia ejuscemodi medicamenta non ubique prostant, *in Archid.* habentur, atque in nostra *Pharmacopœa Spagyrica*.

ANNOTATIONES
in CENTURIÆ II.

CAPUT I.

(a) *Antimonio crudo.* Zwolfferus antimonium crudum nec non mercurium cum lignis aliisque ingredientibus decoquit in aqua pro curanda lue venerea. Quamvis autem aqua destituta sit sufficienti clave reserandi mineralium texturam, comperimus tamen experientia, illam ipsam fortiori decoctione tenuissimas mineralium partes in se recipere ac combibere: Manifestum hoc fit aqua, in qua ferrum candefactum extinctum fuit, quæ vim deobstruendi & alvum subducendi notabilem possidet. Item aqua, in qua mercurius coctus fuit, quæ teste ipso Helmontio, & nostro Domino Authore, vermes necandi vi pollet. Aqua quæ coquitur cum antimonio, sulphureum quendam saporem & odorem præsefert, hinc nullum dubium est, illam quoque virtute imprægnari sulphurea.

(b) *Horrenda ulcera.* Notatu digna est, quam recenset Do. A. historia: Est juvenis 27. annorum nec scorbuticus, nec lue venerea affectus, qui tamen deterrimis correptus fuit ulceribus. Indubiè hæc ipsa ortum suum duxerunt ex dyscrasia sanguinis & humorum maximâ sub gravioribus febrilibus paroxysmis contracta. Laborabat ante aliquot annos juvenis viginti annorum pleuritide cum febre gravissima, post cujus curationem totius corporis fermè partes occuparunt primum tumores satis notabiles dolorifici conjuncti cum inflammatione, quorum aliquot in pedibus abibant in ulcera pessimi moris. quæ tamen felicissimè tandem sanata fuerunt præmisso laxantium & edulcorantium usu, pulvere viperino mixto cum cinnabari nativa, qui pulvis ad corrigendam sanguinis & humorum pravitatem salino acrem mirificam operam affert tempestivè & ritè exhibitus.

(c) *Thermales aquas.* Usus thermarum in inveteratis ulceribus non semper totum existit præsidium, sed quandoque salia acriora reddendo & impuros hosticos humores agitando dolores & febrem magis accendit: docente id ipsum Hildano *centuria quinta observ. 90.*

(d) *Gravi sanguinis fluxu.* Globuli mercuriales spiculis rigidis salinis associati corrodentem vim acquirunt: & cum sanguine ad vasa delati ex facili teneram illorum substantiam dilacerant & aperiunt. Sic post usum turpethi mineralis fluxum hepaticum observavit quoque idem Hildanus *Centur. IV. observ. 59.*

(e) *Tinctura metallica.* Primum ens metallorum *Paracelsicum* ex Regulo antimonii variis metallis associato conficitur, si cum nitro & tartaro debitè miscetur & calcinatur, spiritui vini concedit tincturam tartarisatam sulphure metallico paululum impraegnatam, quæ non tantum insignem vim aperitivam obtinet, sed & præstantissimum menstruum existit ad solvenda intimè olea destillata, item ad extrahendas ex corporibus resinosis, corticibus balsamicis laudatissimas essentias.

CAPUT II.

De rara, contumacissima, & ab omnibus Medicis immedicabili habitâ defluxionis specie, & aliis gravissimis morbis.

SI quâ in re, Medici probitas & solertia elucescit, non quidem in (*a*) *inani verborum strepitu*, aut affectata quadam dicendi cupidine, minùs in comptu & decentia corporis, verùm in (*b*) *rectâ medicamentorum applicatione*, quâ ægrorum querelæ citò sedantur. Sæpè divina ars malè (*c*) *apud plerosque traducitur*, quasi falsa præstigiatrix ad crumenas emungendas parata, quòd mendax, labilis, & inconstans, quòd veris careat fundamentis, quòd in ea omnia casu, & fortunâ contingant. Hujus rei testis mihi hodie in mentem venit Perillust. D. D. Joanes Torsaninus, qui triennium gravissimâ defluxione salsa & acri correptus, omnes Medicorum artes eluserat, nam hinc inde quotquot reperirentur Medici melioris famæ, in sui curam asciverat. Unusquisque sanitatem ipsi pollicetur; illorum præscripta ad unguem servat, nec propterea quicquam auxilii ab his reportat, imò malum in dies invalescit. Novos atque novos prioribus addit: crebræ fiunt consultationes, expenduntur singula tanto affectui necessaria, foris etiam ab exteris Medicis consilium reposcunt. Nihil prorsus intactum relinquunt, omnem se movisse lapidem putant. Bone Deus! quot potiones laxativæ! quot syrupi & julepi! quot pilulæ! quot phlebotomiæ! quot eucurbitulæ! quot enemata, balnea, lotiones, unctiones, frictiones, cauteria in nucha & brachiis, vesicatoria, & si quæ alia tormenta excogitare potuit Medicorum turba! Decoctis salsæ, chinæ, ligni Iodici, visci quercini, lentisci, &c. quibus assiduò ferè utebatur, supersedeo; nam longius foret, quàm instituti ratio fert, singula describere. Sat si dixero, Perillust. Patientem esse ditissimum, & summè inclytum, Medicis obsequentem, & 26. annos natum, atque sub eorum cura per tres annos sterisse.

Cùm omni spe salutis esset destitutus, & omnem artis Medicæ opem vanam & irritam existimaret, pro ultimo refugio multorum precibus ad me confugit, licèt ejus voluntas aliò ferretur. Etenim convitia, quibus palam me insequuntur æmuli, plurimum authoritatis & ponderis apud illum obtinebant, atque arbitrabatur, me cum cæteris loquacem, infidum, & falsum assentatorem: &, quia in deplorato casu melius aliquando anceps, quàm nullum experiri remedium; eò magis, quòd Medicus ejus domesticus (quem tunc tanquam alterum Apollinem venerabatur) ipsi indixerat, se nihil attis intactum reliquisse, nunc nullum esse locum remediis, obstare hyemem, assiduis imbribus, & nivis ac glaciei rigoribus squalidam; sic cunctandum, quoad ipsa pertransierit, quo tempore stillicidium (*duciam* vocant) adhuc inexpertum in eo probatum iri; quod remedii genus palam fatebatur solum superesse opportunum, & in quo unicè sanitatis spem repositam animadverteret; at quid? Dum adhuc procul abesset ver, sole tunc solstitium brumale percurrente, morbum ultrò sævire, ac faucium ulcus palatum, & nares ipsas vastare, & depasci necesse erat, & ante dictum tempus, egregium Patientem fatis cedere. Nec vana cogitatio,

nam eò res adducta erat, ut deglutire vix posset, & tantummodò potulentis nutriretur, & id magno cum labore, naribus ad hoc validè obstructis.

Itaque ad me, tanquam ad extremum asylum adductus, morbi historiâ nobis enarratâ, visisque morbis & symptomatibus, & ipsius ægri naturâ probè exploratâ, ipsi polliceor fluxionem illam salsam & acrem intra quatuor dies sistere, faucium dolorem temperare, ulceris malam qualitatem retundere, & cætera symptomata sensim compescere. Acie ergo instructâ adversus tam immane monstrum, vix quarta dies illucescit, & ecce truculentum hostem è Palladis arce dejectum. Stupet, & miratur Patiens, se tam brevi, & tam paucis, facillimis, & vix perceptibilibus remediis sanitatem recuperâsse; eoque magis quòd antea tam multis, tam laboriosis, tamque magnis sumptibus partis remediis, ne minimum quidem levaminis reportaverat. (*d*) *Non amplius artem*, sed artifices, falsitatis & ignorantiæ magistros incusat: & quam hucusque in pectore reclusam de Medicis, & eorum arte opinionem conceperat, deponit, detegit, & abjicit. Et quia primo die, antequam curam susciperem, me enixè rogârat, ut secum blandè agerem, se debilem, morbi sævitiâ & diuturnitate confectum, remediorum qualitate & multitudine excarnificatum, insuper se ab aliis Medicis intellexisse, me solùm mineralibus, & hi venenatis uti, quæ etsi principio aliquod levamen ægris afferre videantur, mortem postmodùm ipsis brevi conciliarent. Ut hujusmodi mendacia, turpiter & malitiosè adversùs nos conficta, à nobis eluerem, jusculo carnis in propria domo parato me ejus sanitatem in pristinum restituere assero, & omnia, quæcunque in ejus usum advocarem, coquo suo domestico paranda committo.

Cuncta ad unguem servo. Paratur (*e*) *jusculum caponis* à coquo, idque sorbet ad 15. dies, in quo tutam, & firmissimam sanitatem manifestè recuperat. Fit & domi extractum liquidum in forma syrupi bibendum, quo utitur ad 20. dies. In hac curatione duos scopos nobis proposuimus: primùm viscera naturalia, & pravâ morbi qualitate labefactata, & medicamentorum multitudine & contrarietate malè exhibitorum fracta & dejecta resarcire, & in integrum restituere. Jecur, & lien mirificè induruerant, ventriculus assiduâ fluxione vexatus, perperam cibos coquebat, inferiores partes naturales itidem ab officio aberrare necesse erat. Secundus scopus fuit caput exsiccare, roborare, & ad pristinam temperiem reducere. Hos scopos unico illo jusculo explevi, quos firmavit subsequens extracti usus. Factum fuit jusculum ex radicibus aperientibus, cortice tamarisci, chinæ pauco, ceterach, scolopend. pilosella, betonica, &c. Per aliquot dies adjecta fuerunt sena, epithym. & cuscuta. Extractum fuit ferè ex iisdem paratum, cum vino albo, pauco sacchari sub finem adjecto. Hæc invidi & protervi æmuli timentur, & contemplentur, num (ut perperam plebejis obtrudunt) istæc venenata sint, aut quoquo pacto sanitati infensa. At *Præterita veniam dabit ignorantia culpa*.

NOTÆ

in CAPUT II.

(*a*) *Inani verborum strepitu.* Medici speculativi nimis theoretici & cogitationibus ac meditationibus suis indulgentes citra respectum ad experimenta, rarò sunt boni Practici. Non enim ingenio, vel facundia, sed remediis volunt curari morbi, quæ uti eleganter scribit Celsus *pag.* 11. si quis è linguis usus diserta bene norit, hunc aliquanto majorem Medicum futurum, quam si sine usu linguam excoluerit. In omnibus enim ejusmodi cogitationibus fermè in utramque partem disseri potest.

(*b*) *Recta medicamentorum applicatione.* Hæc præcipuum & verum Medici arcanum esse debet. Maximum medendi methodi momentum in hoc positum est, ut Medicus certo tempore, certa dosi accommodatum caussæ morbificæ morbo sciat opponere remedium. Versatur autem in horum applicatione maximè judicium Medici, quod est vera methodus medendi, quæ ex libris non addiscitur, sed ex universalibus multiplici experimento ac usu stabilitis & habitu prudenter ratiocinandi acquiritur.

(*c*) *Apud plerosque traducitur.* Multi sunt qui artem medicam eliminantur, quasi morbis detenti, qui ex illis evaserunt, fortunæ non artis beneficio evadant, imò sæpius sine ullius medici ope. Verum hisce acutissimè respondit divinus noster Senex in *Lib. IV. de arte nostra*, dum ita inquit: Qui etiam non adhibitis medicis ex morbis convaluerunt, ut intelligant, omninò necesse est, se, quod aliquid vel fecerint, vel non fecerint, ideirco sanitatem esse consecutos. Aut enim inediam, aut copiosiorem cibum & potum, aut sitim, aut balnea, aut eorum abstinentiam, aut labores, aut quietem, aut somnum, aut vigiliam, aut eorum omnium promiscuum usum adhibentes sanitatem consecuti sunt. Quos ex eo ipso quod utilitatem senserunt, quodnam sit, quod juvet, agnoscere omnino necesse est, & si qua in re læsi sunt, tum eos læsos esse, tum quidnam sit, quod læsit. Jam vero qui inter medicos maximè celebrantur, & victus ratione & aliis etiam modis curationes faciunt, quæ non medicus modo, sed ne plebeius quidem omninò rudis ex arte profecta esse negare audeat.

(*d*) *Non amplius artem.* Verissimè dicit Hippocrates alios medicos esse nomine, alios re, & uti in reliquis omnibus artibus opifices longè inter se tum manu, tum mente præstant, sic etiam in arte medica. *Videatur Lib. de Prisca Medicina.*

(*e*) *Jusculum caponis.* Præstat semper mitissimè agere & blandè procedere in morbis inveteratis, & ubi à statu & crasi sua dejecta est tota humorum massa, vires collapsæ, & ventriculus imbecillis. Medicamenta temperata, balsamica, blandè digestionem juvantia & chylum condientia hic omnibus præferenda sunt. Ex ventriculo etenim tanquam ex fonte omne, quicquid puri, sani ac medicamentosi ad sanguinem derivatur. Ante omnia itaque in morbis chronicis primarum viarum rationem habeat medicus necesse est. Optimè hinc processit *Dominus A* quod jusculum roborans alimentosum vi herbarum aperientium medicamentosa imbutum porrigere voluerit misero ægrotanti, juscula v g. ex chærefolio. acetosa, spinachia, pilosella, hedera terrestri, radic. asparagi, seleri & brassica rubra cum decocto carnis bubulæ parata, etiam incurabiles inveteratos & præpostero medicamentorum usu exacerbatos mirum quantum sæpius mitigant, si non penitus vincant.

CAPUT III.

De lenta febre, insigni angore ventriculi, prava tentigine, continuis vigiliis, siti inexhausta, inappetentia, &c. à 2. annis, complurimis Medicis pro incurabilibus habitis.

OMnem fidem excedit affectuum omnium vis & impetus, quibus biennio toto conflictatus fuit Illustris Vir, Dominus Hercules Amorinus, etiam in ipso flore ætatis, dum vix trigesimum annum attingeret. Inprimis insigni ventriculi angore, quem contraxit à (*a*) *multiplicitate remediorum* perperam ipsi exhibitorum: Etenim ipse biennio superiori pravâ quadam tentigine vexatus, Medicos non paucos consuluit, qui de more curationem per valida cathartica aggredientes, malum duplo deterius reddiderunt, ventriculo dictum angorem concitantes, cum aliis morbis, & symptomatibus. Cùm autem nihil levaminis ab his reportaret, imò naturâ jam remediis assuetâ, & reiteratis purgationibus, phlebotomiis, & aliis impunè factis fractus, quatuor alios

alios Medicos accerſivit, qui conſilio inito unanimiter ad guajaci decoctum, tanquam ad ſacram anchoram, eum relegârunt, ſicque conſuetis præparationibus, purgationibus, & phlebotomiis præmiſſis dictum decoctum ad quadraginta dies illi propinatur. At ecce quàm infeliciter, & quàm parùm appoſitè? Recrudeſcunt omnia, novus fit malorum proventus, & novos cogitur experiri morbos. Supervenit *(b) febris lenta*, & continua, cum veſpertinis exacerbationibus; ſitis item horrenda & inexplebilis, quâ die noctequc vinum prope lectum detinere cogebatur: vigiliæ contumaciores fiunt; inappetentia augetur, & tentigo prava & maligna exoritur. Unde per contraria procedendo, frigida & humida porrigere ſtudent, ventriculum magis lædunt, & eum ad extremum ferè præcipitant. Quo in ſtatu, ad quem confugiat, penitus ignorat; multis tamen de noſtrâ medendi methodo auditis, in noſtras manus ſe curandum tradidit. Primariis ergo affectibus initio neglectis, ſtatim in ipſo curationis limine, ab his, quæ magis urgerent, exordimur. Ventriculo quippe cum primùm proſpicientes, ſpecificum noſtrum ſtomachicum bis in die dedimus, quo confeſtim meliùs ſe habuit, tum à ventriculi dolore, tum ab aliis ſymptomatibus. Accipiebat dictum ſtomachicum cum conſerva roſarum. His ſæpe admiſcebatur portiuncula auri diaphoretici: quâ viâ omnes ſanguinis ſordes repurgavimus. In cibis capiebat *(c) pulverem viperarum*, & maximè in ferculis ℥. j. pro qualibet doſi. Sub fine, viribus reparatis, vigiliis, ſiti, & aliis in totum ſublatis, juſculum purgans ad octo dies ipſi conceſſimus, cujus hæc erat deſcriptio.

℞. Rad. lapath. acuti, gramin. an. ℥. j. ſ. fol. cichor. taraxac. fumar. lupuli an. m. j. Epithym. ſenæ ,, an. ℥. j. liquirit. raſ. & cont. ℥. j. ſ. aniſi ʒ. j. In ſ. q. juſculi carnis parabatur decoctum.

NOTÆ

in CAPUT III.

(*a*) *Varietate medicamentorum.* Quantum varietas medicamentorum imperitis & temerariis medicis frequens noceat ægrotis, dici vix poteſt; aliquot exemplis edoctus ſum, ægrum reconvaleſcentiæ unicum momentum poſtum fuiſſe in hoc, ut neglecto medicamentorum crebro ac vario uſu ventriculum ſaltim congruis alimentis juvando & unico temperato elixirio ſtomachico eum graviſſimo morbo in gratiam redierit. Et huc trahendum eſſe *Livii* dictum: *Optima ſæpius medicina medicamento non uti.*

(*a*) *Febris lenta reliquaque ſymptomata.* Utplurimum febris lenta procaſcitur ex colluvie vitioſorum acido-viſcidorum humorum in primis viis ſcatente, quare blandis evacuantibus, vel etiam emeticis ventriculum inteſtinorumque canalem liberare à ſordibus illis juvat; quo facto ſæpius ſimul & ſemel protinus omnia ſymptomata exſpirant. Et laudandus in hoc Dominus A. eſt, quod ventriculum ſtomachico ſuo ſublevare annifus fuerit.

(*c*) *Pulverem viperarum.* Hunc ad unciam unam pro doſi commendat Dominus A. Vis depuratoria ſanguinis in viperis inter veteres celebrata fuit. Hinc ad corrigendas impuritates ſanguinis in lepra ſananda unanimi ferme conſenſu dilaudata fuit. Vid. Avicenna *Tom II. pag.* 72 *&* 73. Nec eſt de nihilo ejus efficacia, modo ſufficienti in copia offeratur. Egregie enim mucilagine ſua ſale volatili oleoſo ſubtili imbuta temperat ac obtundit acrimoniam, nec non ſanguinis aciditatem, & leniorem ſpirituaſcentiam ſanguini fœnerando graviſſimis morbis medetur. Novi practicum famigeratiſſimum, qui viperarum pulvere in deſperatiſſimis morbis feliciſſimo cum ſucceſſu utitur. Nos illum miſcendo cum cinnabari nativa adhibuimus in rebelli ſcabie, proximè ad elephantiaſis naturam accedente, magno cum emolumento.

CAPUT IV.

De hydrope aſcite cum acuta febre, ſiti, vigiliis, & marcore inſigni.

Dominus D. Anchiſes, Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. Cardinalis Savelli .... annos 30. natus, à multis annis (*a*) *ſcirrhum* in utroque viſcere, liene & jecore, contraxerat; à quibus immedicabilis hydrops. Frequenter & ſanguinem expuebat cum tuſſi, ex quo pulmones inſigniter laborare certum erat. Febre continuâ correptus, in manus meas curandum ſe tradidit. Tot morbis contrarias indicationes habentibus per communem medendi methodum occurrere non erat facile. Si enim ἐναντία τῶν ἐναντίων ἰάματα, (*b*) *contraria contrariorum ſunt remedia*: febris adeſt continua, quæ poſcit frigida, hydrops verò contraria: cor in illo; jecur verò & lien in hoc afficitur. Turgens materia in utroque morbo medicamentum purgans reſpicit, at πέπονα φαρμακεύειν, καὶ κινέειν, μὴ ὠμὰ: In hydrope, & in tam refrigerato jecore, cruda ſunt omnia. Præterea in illo cholagoga, in hoc hydragoga. Ventriculum debilem, & tamdiu mali viciniâ fractum & oppreſſum, medicamentorum purgantium vim & impetum ſubſtinere haud poſſe, evidentiſſimum erat. Syruporum, apozematum, & decoctionum aperientium, refrigerantium, & ſimilium quis uſus? His augetur materia, & vis ac facultas viſcerum frangitur & ab officio diſtrahitur. Tanti affectus curam in unico (*c*) *metallorum croco* agnoſcentes, eo ad curationis finem uſus eſt: primis diebus bis, & polychreſti noſtri ℈. ij. dedimus. Hæc roborando & aperiendo aquas inſenſibiliter foràs protrudunt.

NOTÆ

in CAPUT IV.

(*a*) *Scirrhum.* Nullus fermè hydropicorum ſecatur, ubi non vel meſenterium lien, omentum, hepar indurata, exſucca, vel glutinoſa materia *wie ein Bars* repleta vel etiam putrefacta viſuntur. Conſule de hac *Ephemerides Germanorum Ann IV. obſ.* 3. *Boneti ſepulchretum Anatomicum*, *Acta Haff ann.* 73. *obſ.* 84 Bartholin. *Cent.* 1. *p.* 7. *Cent.* 234. Tulp. *l.* 2. *obſ.* 35.

(*b*) *Contraria contrariorum ſunt remedia.* Communiſſima inter Medicos propoſitio hæc eſt, contraria contrariis curari; quæ ſano ſenſu non videtur carere ratione, ſi nimirum contraria quæ cauſis ſunt, intelliguntur, non autem hic reſpiciendum ad qualitates illas v. g. frigus, calorem, humiditatem, ſiccitatem, quippe quæ non entitates quædam abſolutæ ſunt, ſed ſaltim ſenſuum modi merè relativi; ſic qui intermittentes curare vellet humidis & perfrigerantibus, ille forſan febris cauſſam & vim morbi magis augebit, quam tollet. Aſt illa, quæ non tam morbo, quam cauſſæ ſunt contraria, id eſt, quæ obſtructa liberandi vim habent juxta Galenum *Libr. IX. Methodi medend.* calorem febrilem feliciſſiméextinguere poſſunt. Hineque etiam *Galenus* eodem in libro prudentiſſimè docuit, ſi multa ſimul curationem indicent, ei medicos attendere oportere, quod magis urget, aliis tamen non neglectis.

(*c*) *Crocum metallorum.* Hic ſine omni dubio non vulgaris ille emeticus eſt, ſed correctus & diaphoreticus, cujus indolis eſt regulus ſic dictus antimonii medicinalis, pharmacopœis & chymicis parum notus. Curioſum eſt, ſal commune, vel etiam gemmæ fuſum cum antimonio, ipſi communicate vim ſudoriferam, illudque exuere omni draſtica, emetica virtute. Quod ſi autem idem medicamentum cum ſufficiente quantitate ſalis tartari denuo tractas, & illud in igne fundis, regurgit priſtina vis emetica, ut adeò pateat, operationem & vim medicamentorum à mechaniſmo vel materiæ varia figuratione & conſtructione dependere. Regulus hic medicinalis cum croco martis mixtus ſale adjecto abſynthii medicamentum præbet in affectu hydropico excellentiſſimum.

CAPUT V.

CAPUT V.

De febre acuta, icteritia flava, & catarrhali fluxione molestissima.

Illustriss. D. D. Fabricius della Bourdesiere, Summi Pont. Cubicularius, & Illustriss. & Reverendiss. Card. Savelli . . . tunc Bononiæ Legati, continuâ febre de genere biliosarum ad septem dies correptus fuit, cum insigni fluxione capitis, dolore, vigiliis, siti, & inappetentiâ. Primis diebus leniter purgatus fuit cum pulpa cassiæ recenter extractæ, ad ℥.x. Sequentibus diebus detractus fuit sanguis, & interim bis in die refrigerantes julepos accepit, ex aquis cichorii, endiviæ,& syrupo de succo limonum. Septimo die febris evanuit, & 4. vel 5. diebus elapsis subsequuta est (*a*) *icteritia flava*, intensissima, adeò ut undique foràs erumperet flavus humor, (*b*) *vomitus* etiam aderat frequentissimus, cum magna copia pituitæ & bilis, sitis ingens, & inappetentia intolerabilis. Ventriculo suppetias primùm ferre arbitratus, specificum nostrum stomachicum ad aliquot dies dedimus; quo meliùs valente, electuarium sequens subscripsimus.

℞. Conf. rosarum ℥j, ɪv. cocci martis ℥. v. ol. vitrioli gr. xxx. misceantur, & dosis erat ʒ. ij. manè 4. horis ante cibum. Interdum etiam sumebat de pulvere stomachico statim post cibum, ad 6. vel 7. grana singulâ vice: Et his gratissimis, ac facillimis pristinam recuperavit sanitatem.

NOTÆ

in CAPUT V.

(*a*) *Icteritia flava.* Tertiana exquisita teneriora subjecta invadens pro caussa agnoscit materiam viscidam, biliosam, acrem, obstructiones & irritationes efficientem in partibus membranaceis, maxime autem in membranis musculorum & cutis poris, quare qui multum biliosi istius excrementi recondunt in sanguine, facilè fiunt tertianarii. Desinit hæc febris facilè in icterum, dum nimium refrigerantium abusu vel morbi diuturnitate tenacitas major ad obstruendas hepaticas glandulas apta in humoribus progignitur; unde icterus suum habet ortum. Icterici tales queruntur maximè de vehementi alvi adstrictione, nec non compressione circa præcordia. Optima antiicterica & antifebrilia sunt amara, martialia & leniora evacuantia.

(*b*) *Vomitus.* Quod si poro cholodochio obstructo bilis accessus ad intestinum negatur, vesicula fellis bilioso humore turgida est, cujus pars subtilior & acrior per membranas transudat & confines partes non tantum colore flavo tingit, sed & ob acrimoniam molestam irritationem fibris nerveis inducit. Novi aliquando generosum juvenem variolis laborantem, qui per novem dies alvi constrictione fortissima corripiebatur, ductus cholodochos durus & constrictissimus erat, bilis in cistide apparebat nigra, crassa instar roob sambuci, extrinsecè tàm in hepate, quam in intestino colo guttulæ flavæ summè amaræ comparebant, ventriculi pylorus inflammatus & sanguineis punctulis stipatus erat, unde intensa cardialgia ægri profluxit.

CAPUT VI.

De hectica febre, & marcore insigni ab aliis Medicis derelicto, & incurabili habito.

Admod. Reverend. P. D. Angelus de Cambiis, Monachus in Cœnobio D. Michaëlis in Bosco, annorum 37. à duobus mensibus in incredibilem marasmum inciderat, ob hecticam febrem duplici tertianæ succedentem; quâ laboranti Medicus senex multa impunè attulerat remedia: victum quoque tenuem admodum, citra omnem rationem, præscribens. Ad extremum adductus me accersiri curavit. Eo invaluerat morbus, ut præ faucium, & œsophagi siccitate, nihil quicquam deglutire posset, ventriculo etiam mirum in modum cibos aversante. His in angustiis constitutus, per aliquot dies specificum nostrum stomachicum utcunque accepit, cui paucis pòst diebus lac caprinum subjunximus: quibus duobus marcor, febris, & quævis inde subortа symptomata penitus evanuerunt. Hic mihi annotare subit Medicorum aliquot imperitiam, qui in longis febribus tenuiori victu utuntur, contra Hippocratis leges, naturæ virium immemores, quæ morborum vi & perniciei plerumque succumbit, ob impotentiam, & cibi penuriam. Si ex eodem authore inconsueta assuetis longè graviora sunt, cur in suis ptisanis, aliisque inconsuetis cibis porrigendis tamdiu insistunt? Hos in Galenum (quem suum falsò clamitant) non minùs turpiter peccare, alibi commonstravimus. Hæc à nobis obiter dicta sint, ne his moniti imposterum similem in errorem relabantur, atque hanc gratiam nobis referant. Vinum quod bimestri spatio denegatum fuerat, statim ipsi concessimus; edulia quoque consueta, inassuetis penitus abrogatis. (*a*) *Lac* cum pauco sacchari pulverizati capiebat 5. horis ante cibum; primò ab ℥. ij. iij. ad ɪv. & tandem ad v. quo consilio marcorem penitus delevimus, atque ægrum pristinæ sanitati restituimus.

NOTÆ

in CAPUT VI.

(*a*) *Lac, &c.* Martianus *L. I de morbis mulierum* scribit: Lac fuisse antiquitus velut sacram anchoram & omnium remediorum caput, ita ut vix ullus esset morbus, in quo lac non administraretur. In phthisi, marcore insigni & hectica ejus usus interdum miracula præstat: sed hæc circa ejus usum attendi merentur, ut 1. primæ viæ à sordibus acido viscido purgatæ sint, 2. Ut hectica & phthisis magis ex dyscrasia humorum salina acri, quam ex abscessu & scirrhosis partibus orta sit. 3. Ut febris intensa putrida cum capitis dolore desit. 4. Ut vires adhuc consistant, & corpus non penitus debilitatum sit. 5. Ut lac calidum, & cum sacchato rosaceo aliquot horis ante cibum ad aliquot uncias post ascendendo ad mensuram assumatur, & ab omnibus acidis etiam pane fermentato æger abstineat. Signa, an æger lactis usum tolerare possit, sunt, si probè concoquat & nil molestiarum ex eo sentiat, nec gravitatem in ventriculo post lac assumtum, aut singultum, vomitum, nauseam, nec calor in corpore aut pulsus intendatur. vid. plura circa hanc rem in *praxi Joëlis*.

CAPUT VII.

De dolore uterino jamdudum inveterato, &c.

Perillustris Domina Helena de Fasaninis, annos quinquaginta nata, uterinis doloribus, nonnullis mensibus assiduè conflictabatur, cum inappetentia, cordis palmo, syncope, & aliis. Hujus doloris causa proxima erat (*a*) *fluor albus* uterinus, acrimoniâ membranas, nervos uteri, & circumjacentes partes vellicans. Fluxionis originem à toto corpore, à jecore, & cerebro potissimùm emanare, multis signis deprehendere haud erat difficile. Fluxionis materia subcitrina, & maleolens, & purulenta erat. Hinc ulcus, vel in corpore, uteri, vel in ejus cervice. Scopi curatorii erant, fluxionem sistere, dolorem sedare, ulcera mundificare & exsiccare: ad quæ peragenda, totum corpus p..is repurgare decrevimus;

decrevimus ; quo facto, partes læsas roborare, & reliqua explere. Ad corpus repurgandum sequenti potione usi sumus.

℞. Agaric. trochisc. ℈. iij. f. infund. in aquæ arthemis. s.q. In colat. dissolve Elect. diaphœn. ʒ.v. Data fuit manè, ut moris est, ex qua multoties purgata fuit. Sequentibus diebus, pro syrupis præparantibus, capiebat bis in die decoctum arthemisiæ, matricariæ, melissæ, absinthii pont. calendulæ, betonicæ, & pimpinellæ, ad ℥. vj. pro dosi. Iterum purgata fuit sequenti potu.

℞. Rad. bryoniæ siccæ ℈. ij. ß. infund. in s. q. decoct. præscripti, in colat. dissol. elect. de sacco ros. sol. elect. diaphœnici, an. ʒ. ij. ß. Data fuit hæc potio manè, ex qua similiter probè purgata fuit. Postmodum ut penitus fluxio summoveretur, capiebat sequentes pilulas manè.

℞. Gummi ammoniaci, opopanacis, mirrhæ, mastiches, an. ʒ. j. agarici throchisc. ℈. iv. Scammoneæ spagyrico more præparatæ ℈. ij. croci martis reverberati ʒ. iij. macis, succini essentiæ, an. ℈. ß. lapidis hæmatitis ℈. j. ß. cum syrupo de arthemis. fiat massa. Capiebat ℈. ij. in tres pilulas singulis diebus, 3. horis ante prandium. Atque his dolores illi atroces & contumaces, unà cum fluore illo pravo, in totum sublati fuerunt, & ab hinc quinquennio sanitate fœlicissimâ potitur.

NOTÆ

in CAPUT VII.

(a) *Fluor albus.* Affectus, quo ægra laborabat, est fluor albus, malum misellas fœminas vehementer non rarò excrucians, præprimis vetulas: Etiam ipsas gravidas, menstruosas & puerperas affligere solet. Fit à glandulis uterinis obstructis & vasis lymphaticis apertis & erosis. Dominus Dolæus *in Encyclop. sua medica pag* 893. scribit, se Limburgi ad Lanum fœminam 40. annorum hoc morbo extinctam & sterilem aperuisse, in cujus cadavere uteri glandulas tumefactas & magnitudine pisi induratas invenit. Meatus urinæ in mulieribus circumdatus est substantia membranacea glandulosa analogâ prostratis glandulosis virorum, ex his liquor limpidus effluit tam in, quàm extra coitum, vid. Graffius *in Anatom. partium genital. mulier. cap. 6.* Caussa obstructionis est acidum & viscidum; hinc pleræque hoc morbo laborantes sunt cachecticæ. Si sales acriores in lympha contenti sunt, inflammatio, dolor insignis, ulcus putridum & hectica producitur. Pingues & macilentas hoc malum infestat. In illis hydropem, in his phthisin & hecticam post se trahere solet; plerumque est caussa sterilitatis. Adest spinæ dorsi debilitas ab arteriis oppositis vertebralibus suo spirituoso nectare defraudatis. In Belgio hic affectus frequentior est, quia mulieres abutuntur acetariis.

CAPUT VIII.

De insigni, & vehementissima ophthalmia, cum febre, & aliis gravissimis symptomatibus, à tribus mensibus inveterata, à Medicis deplorata, cum ungula, epiphora, &c.

JOannes Paulus Faber in Via Sancti Vitalis commorans annos 45. natus, ob acerrimam (a) *defluxionem in oculos*, trimestri toto maximis cruciatibus excarnificatus erat. Duobus ad id accersitis Medicis, ac his nihilum juvantibus, imò malo in dies efferatiore reddito, quamvis horum præscripta ad unguem servaret, ego quoque accersor. Hominem inveni non tam morbi feritate fractum, quàm pravis, & malè adhibitis remediis confectum, & mortuis simillimum. (b) *Victum* servabat continuò refrigerantem & *humectantem absque vino*, cum hordeatis, lacte seminum melonum, & similibus. Pro remediis quot pilulas aureas, coccias, lucis maj. de agarico, potiones purgantes, &c. toto illo tempore accepit? quot item julepos, & syrupos alterantes, & roborantes, conservas item capitales; & quot à chirurgis reiteratas phlebotomias, cucurbitulas, sanguisugas in ano, & pone aures frictiones, aurium perforationes, lotiones &c. pertulit? Quid plura? intra breve tempus in hæc tormenta totum ferè peculium impenderat, nec prorsus quicquam opis: Morbus in dies efferatior redditur, inflammatio geminatur, & miser tandem doloris immanitate dilaniatur. Apposita diceres omnia, Purgant, refrigerant, revellunt, derivant, & similia præstant, quæ à scholasticis hodie tradita sunt: at *Pectoribus duris dura est doctrina salutis.* Isti Galeni immemores, causâ relictâ ad effectus respiciunt, & cæcis oculis Andabatarum in morem pugnant. Nos illam fluxionem salsam, & acrem, (c) *catholicis, & laudanis pilulis* sustulimus brevi; & ventriculo, remediis perperam adhibitis, prostrato, specificum stomachicum dedimus. Extrà ad inflationem, inflammationem, dolorem coërcenda, collyrium sequens admovebatur:

℞. (d) *Vitrioli Cypri* ʒ. j. tuthiæ præp. sacch. candi, collyrii albi Rasis, an. ℈. iv. camphoræ gr. vj. aqu. verbenæ, fœniculi, euphrasiæ, rosarum, an. ℥. iv. miscebantur pro collyrio. Sedatis doloribus, inflatione, & inflammatione, ungula apparuit, quæ citò pulvere sequenti sublata fuit:

℞. Ossis sepiæ ℈. j. sacch. candi ʒ. j. vitrioli ℈. ß. tuthiæ præp. ʒ. ß. Misce, fiat pulvis subtiliss.

NOTÆ

in CAPUT VIII.

(a) *Oculorum defluxionem.* Inter omnes inflammationes nulla magis conspicua est, quam ophthalmia. In hac tenues oculorum venæ turgent, & quæ in oculorum albo obscuræ fuerant, conspicuæ fiunt: plerumque quicquid album fuerat rubescit. Summus ardor atque dolor affligit, quin acrium sæpe lacrymarum fluxionem accersit. Aliquando capitis dolori seu hemicraniæ complicatur, vel illam subsequitur. Inflammationis caussa est circulatio per tenues oculorum membranas sanguinis impedita, prognata ut plurimùm à sale lymphæ scindente tenuissimas fibrillas & ob copiosiorem spirituum animalium affluxum illas ipsas coarctante. Ex quibus frequenti inflammatione pori ac viæ disponuntur, hi quavis ex caussa rursum hoc malo tentantur: plethoricis, bibonibus, scorbuticis, hypochondriacis & quibus circa collum glandulæ obturatæ & obstructæ sunt, valdè familiaris est. Ingravescente malo palpebra utraque intus fotisque pupillaque obfuscata, adeò ut licet splendorem videre, tamen res discernere nequeant.

(b) *Victum humectantem absque vino.* Hic colluviem seri copiosi salsi obstructiones glandularum firmando, & spiritnascentiam deprimendo magis auget, cum è contrario vinum tenue ac validum crassos corporis succos magis resolvat ac discutiat. Meretur hic trutinari *aphorismus* 31. *Sect. VI.* Hippocrat. qui talis est: Dolores oculorum vini potus vel balneum, aut fotus, vel phlebotomia, vel pharmacia solvit. Vini enim potus sanguinis motum vividiorem introducens obstructiones dissipat, & humorum crassitiem corrigit. Balneum & fotus emolliens acredinem lymphæ oculos incurrentis, si

reliquum corpus purum fuerit, egregiè temperat. Si ea sanguinis exundantia hoc malum oriur, phlebotomia & revellit & evacuat. Si à succo pravo fuerit, pharmaca eodem fine revellendi & evacuandi conveniunt. Hinc alio loco idem scribit, oculorum inflammationem diarrhœam solvere. *Vid. aphor.* 1. *Lib. VI.*

(*c*) *Cathol. & laudanis pilulis.* Opium cum purgantibus commodè quandoque miscetur, ut nimirum præter finem evacuandi & acrimoniæ succorum indeque enascentis doloris sic habeatur ratio. Obtinet illud ipsum quoque in colicis & arthriticis doloribus in singulare ægrotantium emolumentum: Hanc ob rem tam celebres laude & virtute in medendo sunt pilulæ *Wildegansii*, item Angliæ *D. Starkeii*, utpote quæ ex purgante & anodyno concinnatæ sunt, ut sic quasi una fidelia duos dealbemus parietes.

(*d*) *Vitriolum Cyprum.* Nimis hoc acre est; hine in defluxione oculi nimis acri lædit potius, quam juvat per erodentem suam vim. Optima hic sunt discutientia & unà dolorem mulcentia. Laudatur hinc aqua florum sambuci, rosarum, camphora in spiritu rosarum soluta, crocus, sief album cum opio cum pauca quantitate sacchari saturni. Interne edulcorantia, uti sunt decoctum radicis chinæ, cornu cervi, infusum herbæ Thee, addito fœniculo stellato, eximiam opem ferunt. In dixta autem pariter & in cura abstinendum ab omnibus salinis, aromaticis, acribus, imo volatilibus, spiritu salis ammoniati, quem oculis valdè nocere olim deprehendit D. Ettmullerus, *vid. Disputat. de usu & abusu præcipitantium.* Quosdam usu calidiorum, diureticorum & purgantium in ophthalmiam incidisse, Autor est Horstius, *lib.* I. *obs.* 30.

CAPUT IX.

De febre nocturna cum sudore, & tremore cordis.

NObilis Domina Lucretia, quondam Domini Maximiliani de Bologninis vidua, annos 45. circiter nata, à semestri, (*a*) *febre molestissima singulis noctibus* vexabatur. Invalebat eum rigore, & horrore, & desinebat cum sudore, cordis palmo his superveniente, unde in marcorem & cachexiam inciderat. Ad hæc accedebant capitis gravedo, inappetentia, siccitas, & insignis virium languor. Toto eo tempore seniorem Medicum frustrà in sui opem accersierat: nam etsi varia illi de more præscripsisset remedia, tum purgantia, tum alterantia, intrinseca & extrinseca, vani tamen & irriti fuerunt ejus conatus. Hujus pertinacissimi affectus causam in succo acido, quem melancholicum dicunt, deprehensam, melanagogo extracto summovendam opportunum judicavimus: Et quia ejusmodi humore universus corporis habitus erat infectus, validum itidem remedium esse adhibendum statuimus. At his accedebat ventriculi languor & imbecillitas, ideò specificum stomachicum ei immiscuimus. Cumque morbus altè suas radices in natura defixisset, atque in visceribus crassi, & densati humores stabularentur, electuarium sequens ad quindecim dies accepit.

℞. Croci martis ʒ. iij. spodii ʒ. j. conf. rosarum ℥. iv. spiritus vitrioli gr. iv. misce. Hujus dabantur ʒ. ij. pro dosi manè jejuno stomacho. Pertinax est hic affectus, & nullis unquam vulgarium medicamentorum cedit. Multos eo correptos in marasmum incidisse vidimus. Ab illa die decennio exacto semper sana vixit, & adhuc vivit.

NOTÆ in CAPUT IX.

(*a*) *Febre molestissima singulis noctibus.* Est è genere lentarum, quarum locus plerumque latet in primis viis & viscerum infarctu, quare lenia evacuantia & martialia, aliaque deobstruentia temperata, ut terra foliata tartari, solutio oculorum cancri, tinctura martis *Zwelfferi*, arcanum duplicarum præsentis effectus esse solent. Cum sudore ut plurimum hæ febres sunt, quo etiam illæ terminantur, id quod cutis & glandularum subcutanearum nimiæ laxitati, ac pororum debilitati adscribendum est, quod etiam accidit in sudoribus colliquativis, qui circulationem sanguinis lentiorem in partibus cutaneis indicant: Tono etenim suo hæ orbatæ caussant subsistentiam sanguinis, & sic seri ab ipso faciliorem efficiunt separationem.

CAPUT X.

De Ischiade pertinaci, atrocissima, funestissima & deplorata, unde claudus, & impotens crurum & pedum, cum continuo dolore.

JOannes del Burgo Lapidicida, annos 40. natus, in foro Boario commorans, quadrimestre (*a*) *ischiadico dolore acerrimo* excruciabatur; à quo claudus, & impotens factus, multa impurè ex Medicorum consilio expertus erat remedia. Misera hominum conditio in hoc paupere maximè enituit; satis enim non fuit, tot malis sufferendis imparem esse, verùm & totum peculium, ex tenui fortuna partum, in Medicos, & Pharmacopolas amisisse. Deus omnipotens suæ creaturæ non immemor, firmissimam sanitatem per nostras manus sic ipsi restituit. Primis diebus (*b*) *pilulas catholicas* per tres dies accepit, quibus multum bilis, & pituitæ evomuit, atque dejecit. (*c*) *Semicupium* postea imperavimus hoc modo.

℞. Radicum bryoniæ ℔. ij. rad. ebuli fasc. iv. baccarum juniperi ℔. j. fol. primulæ veris, ivæ artheticæ, menthæ, majoranæ, salviæ, rorismarini, chamomillæ, meliloti, an. m. iv. Parabatur in s. q. aqu. commist. A semicupio partem detergendam tantùm judicavimus, unctionem ut moris est, consultò omittentes. Sexies impositus est in semicupio, manè 4. horis ante prandium. Sex diebus elapsis sequens admovebatur emplastrum.

℞. Picis navalis ℥. iv. Sulphur. communis subtiliss. triti ʒ. iij. Mastices ʒ. ij. Terebinthinæ communis ℥. ß. Miscebantur, & super alutam extensum Empl. coccygi locoque dolenti admovebatur.

NOTÆ in CAPUT X.

(*a*) *Ischiadico dolore acerrimo.* Uti omnis arthritis, sic etiam ischias species spasmi sive morbus spasmodicus est, quare etiam contracturam facile post se relinquit. Quoniam profundius mali caussa residet, difficulter sanabilis hic morbus est; dum vastis musculis, quibus femoris articulatio tegitur, remediorum accessus impeditur.

(*b*) *Pilulas catholicas.* In affectu ischiadico prima regio & acido-viscida pituita & flatulentiis ut plurimum oneratur: alvus constricta ac tensa est, quæ etiam purgantium fortiorum vim (non præmissis debitis digestivis & acidi correctivis) eludere solet. Commendationem autem merentur ex gummatibus, mercurio dulci, addita pauca quantitate mercurii vitæ concinnata, quippe quæ potentissimè obstructiones resolvunt, & tenaces humores fundunt. Pletboricis, sanguineis, qui quamplurimum hoc affectu corripiuntur, venæ apertio vel hæmorrhoidum fluxus præsentissimum levamen afferre solet. Et intercepta harum evacuatio vel intermissio in illis, quibus olim fluere assuetæ erant, parit hunc affectum: si fluxus

si fluxus hic in ordinem iterum redigitur, protinus & cessat malum.

(*c*) *Semicupium.* Balnea ex nervinis & antispasmodicis poros aperiunt, nervos solantur, & subsistentes humores discutiunt: Illis præmissis, felicius operationes suas exerunt emplastra, linimenta penetrantia & demulcentia. Ante ingressum autem balnei sudoriferum, v. g. spiritus cornu cervi succinatus, spiritus tartari volatilis cum spiritu sulphuris vel vitrioli nuptus in usum vocari debent, quo copiosissimè sudent.

CAPUT XI.

De loquela amissa, casus notatu dignus.

DOninus Alexandri Donini filius, in communi Zollæ Prædosiæ villicus, annos 18. natus, ex procera quercu humi lapsus, (*a*) *omnem loquendi potentiam* amiserat. Id contigisse ex cerebri concussione, nemo est qui ignoret, facultate motrici nervos tertiæ conjugationis, & musculos linguam moventes relinquente, & ad suum principium recurrente, vel eâdem oppressâ sanguinis multitudine cò confluxa. Utcunque sit, nullus tumor intus, nec extrà apparebat, nullus dolor, nec inflammatio: tamen intra fauces, membranas & musculos, pituitæ, humorisve crassi & viscidi multum confluxisse suspicatus, medicamentum purgans dictum humorem ipsi dedimus; ad quod cùm nullum præstantius, ac hujus conditioni magis opportunum, magnesiâ saturninâ judicarem, de ea iiij. grana cum jusculo carnis dedimus, à qua multum crassi & viscidi humoris per os & nares emisit, sensimque vocem recuperavit. Interim julepos attenuantes, & dissolventes præscripsimus, ut iidem humores ad expulsionem magis idonei facti, citiùs & faciliùs expurgarentur.

Fuerunt autem ex rad. fœniculi, ℥. j. ß. fol. verbenæ, absinthii, agrimoniæ, pimpinell. capill. vener. an. m. j. In collat. ℥. vj. dissolvebatur ℥. j. syrup. limonum.

NOTÆ in CAPUT XI.

(*a*) *Omnem loquendi potentiam.* Non solum perit loquela ex apoplexia, sed quando recurrentes nervi copiosis humiditatibus etiam obsessi sunt. Exempla habent *Schenckius & Bartholinus*, quod à tumore in ista regione, ubi insertio est nervorum quinti paris aphonia facta fuerit. Juvant tunc emplastra balsamica nervina collo applicata. A nimia humiditate laryngis musculos resolvi, exemplum habet *Tulpius.*

CAPUT XII.

De hydrope jecoris, & lienis tumore, febre lenta, mensium suppressione, & aliis symptom.

DOminica Pelegrini de Fusariis uxor, in via *de Mirasol*, annos 30. nata, à tribus mensibus (*a*) *præduros tumores in utroque viscere* patiebatur, quibus hydrops ascites infeliciter successit, cum febre lenta, anorexia, vigiliis, inexplebili siti, mensibus ipsi jamdudum suppressis. Traxerant originem ejusmodi tumores à remediis perperam exhibitis in ciendis mensibus, & à pravo victus regimine sic à Medicis instituto, ob febriculam à mensium retentione obortam, cui sua humectantia & refrigerantia exhibentes, ut hordeacea, emulsiones, & aquam coctam, pervicaciores, & altiores obstructiones pepererunt, quibus postmodum hydrops successit. (*b*) *Cathartica* etiam sæpe *reiterata*, ut & phlebotomiæ, calorem imminuunt, radicale humidum absumunt, & animal tandem ad interitum deducunt. Primis diebus sulphur metallorum bis in die dabatur, cum pauxillo olei balsamici vitrioli, quo ventriculus meliusculè se habuit. Noctu in ingressu lecti parum theriacæ cum tantillo conf. rosarum, abdomine paulò subsidente, & febre propulsata: nec non ventriculi robore restituto, crocum martis cum conserva rosarum ad pluscuIos dies ipsi dedimus. Quibus pristinæ sanitati restituta fuit, vivitque ab hac cura decennio elapso, quotannis natos utero feliciter gerens, citra minimum sanitatis incommodum.

NOTÆ in CAPUT XII.

(*a*) *Præduros tumores in utroque viscere.* Hepar, quoniam sanguinem dispensat & ex vena portæ in venam cavam mediante tono suo infundit & impellit, si deficit in robore suo sanguis crassus ibi subsistens lentiori sua circulatione deponit in ejus glandulis viscidas fordes, sicque illud viscus infarcit, indurat, scirrhumque parit; unde non tantum bilis, quæ humorum vitalium, sanguinisque balsamum est, secretio impeditur, verum etiam sanguinis circulatio per interiores abdominis partes, quas vena portæ attingit, retardatur; unde & lien à sanguine infarcto tumidus apparet. Uno verbo ad affectum hypochondriacum flatulentum, intestinorum tensionem, urinæ suppressionem & hydropem, ascitem via panditur. Anatomen hydropici, ubi hepar scirrhosum & induratum, exsuccum, venæ meseraicæ autem quasi glutinosa materia *wie ein Hartz* repletæ inventæ fuerunt, describunt *ephemerides German. Dec. II. ann. 9. observ. 2.*

(*b*) *Cathartica reiterata.* Purgantia fortiora spasmodice agunt in intestina; omnis autem spasmus constrictione quadam fit, hinc fibræ intestinales magis coarctantur, pori clauduntur; qui aliàs liberum transitum vaporibus in intestinis suscitatis concedunt, quare præposterus purgantium usus tumorem abdominis auget, & flatulentiam majorem ingignit, & tympanitidem accersit.

CAPUT XIII,

De pervicaci, & atrocissimo ischiadico dolore.

PErillust. Dominus Gasparus de Herculanis, annos 37. natus, ischiadicis doloribus acerbè conflictatus, vix ullis remediis consanescere poterat, etsi appositè datis. Primis dolorum insultibus decocto cholagogo, & melanagogo purgatus fuit ad 15. dies, nec tamen multum opis inde retulit. Dolor ad breve tempus recurrit, quapropter radices altiùs in natura defixas habere morbum, à resistentia deprehendi. Hinc pilulis nostris catholicis eas evellere, & penitus averruncare statuimus. His ergo reiteratis, & dolore adhuc non in totum sublato, (*a*) *semicupium* sic ipsi imperavimus.

℞. Radicum ebuli, bryoniæ, an. ℔. j. ß. baccarum juniperi, lauri, an. ℔. j. fol. ivæ artheticæ, rorismarini, salviæ, menthæ, majoranæ, primulæ veris, an. fasc. iij. flor. stœchados, anthos, camomillæ, an. p. iij. Coquebantur in aq. communis s. q. pro semicupio. Et ut pars affecta pristinum robur adipisceretur, & humor illic firmiter

firmiter hærens penitus excideretur, sequens emplastrum ad aliquot dies parti dolenti admovimus.

℞. Picis navalis ℥. iv. terebinth. ℥. ß. mastiches Chiæ, succini, an. ʒ. ij. sulphuris communis subt. triti ℥. ß. misce, fiat cerotum.

NOTÆ
in CAPUT XIII.

(*a*) *Semi-cupium.* Hæc, nec non balnea, in statu plethorico & in ischiatide calida ante usum evacuantium & venæsectionis magis nocuisse, quam juvamen attulisse observata fuerunt, quandoquidem sanguinem rarefaciendo & dilatando calorem & dolorem adaugent. Idem tenendum circa calida aeria & sudorifera volatilia, quæ statim in morbi principio adhibita in majorem ebullitionem sanguinem conjiciunt.

CAPUT XIV.

De catarrho salso pertinaci, maligno, & Medicis pro incurabili habito.

DOminus Gasparus Cantinella, annos 40. natus, tunc in via *Di Galiera*, à 9. mensibus moribundus, & omni Medicorum ope destitutus; cùm enim illi per tantum tempus frustrà adhibita fuissent varia remedia, tanquam fascinatus ad unicum Exorcistarum auxilium relegatur: à quibus nec pariter quicquam levaminis reportat. Tandem nostrum quoque implorans consilium, ipsi longè salubriora, quàm quæ hucusque adhibita fuissent, certè polliciti sumus. Etenim quum primùm catarrhi salsi & pravi, fontem & originem (*a*) *à jecore, & liene induratis* deduci judicarem, & hæc (*b*) *à pravo victus regimine*, eaque recta remediis perperàm adhibitis: curationis exordium duxi à specifico stomachico, quo viscerum obstructionibus reseratis, decoctum melanagogum, & cholagogum, ad 20. dies præscripsimus, intra quod tempus pristinam recuperavit sanitatem.

Ejuscemodi decoctionum formulæ habentur *initio lib. nostri de secretioribus med. præparat.* Memores interim estote, plures morbos lamiis tribui immeritò, quos qui curare ignorant, superphysicas habere causas mendaciter asserunt.

NOTÆ
in CAPUT XIV.

(*a*) *A jecore & liene induratis.* Catarrhi salsi per longum tempus affligentes originem suam ac fontem utplurimum habent in primis viis, hinc hypochondriaci penè omnes sunt catarrhosi: Visceribus induratis sordes salinæ excrementitiæ sanguinis non ritè repurgantur & sanguis crassior ac limosior gignitur. Optimum hinc consilium tali in statu obstructiones primis in viis tollere & medicamentis balsamicis; ex quibus primas tenet nostrum Elixir sic dictum balsamicum digestiuni succurrere.

(*b*) *Pravo victus regimine.* Quævis acria nec non salita infumata, & difficilioris concoctionis, nec non cerevisiæ crassæ, potus spirituosi, ebrietas, vita otiosa & sedentaria, aërisque subita mutatio, alvus adstricta ad catarrhales morbos valdè disponunt.

CAPUT XV.

De raro uteri affectu suffocatorio, cum atrocissimis, & horrendis doloribus per plures dies sæviente.

DOmina Catharina Domini . . . . . de Rusticellis uxor, annos triginta nata, in via vulgo *della Mascarella*, annis 7. elapsis in gravissimos uteri affectus incurrit: & primò in strangulatum, nonnullis (*a*) *caducum uteri* dictum, & verè quidem, quòd in his affectibus veluti epilepsiæ quadam specie mulieres detineri videntur. Per intervalla redibat ejusmodi affectus, & pluries in die. Hunc præcesserat immanis, & acerbissimus dolor in infimo ventris, (*b*) *sub pectine, & inguinibus.* Interdum fundebat per alvum materiam pellucidam, vitro fuso persimilem. Nausea, inappetentia, & vigiliæ perquàm molestæ concomitabantur isthæc: febris item lenta, alvi siccitas, & aliæ. Primis diebus corpus totum purgavimus potione sequenti.

℞. Agarici trochiscati ℈. iv. infund. in aquæ arthemisiæ ℥. iv. factâ colaturâ dissolv. elect. diaphœnic. ʒ. v. mixtis, fiat potio. Sequentibus diebus, ad uterum expurgandum, excalefaciendum, & roborandum, dabatur ipsi jusculum arthemisiæ, matricariæ absinthii, tanaceti, & prassii albi. Interea (*c*) *instante horâ paroxysmi*, capiebat ʒ. ij. aquæ theriacalis cum camphora. Aliquando guttulas duas ol. succini. Suffitus etiam parabatur cum assa fœtida, & galbano, cumque per os & nares excipiebat. Diebus duodecim elapsis, morbo adhuc sæviente, (*d*) *sequentes pilulas* præscripsimus.

℞. Aloës Soccotrin. ℥. ß. myrrhæ troglod. opopanacis, ammoniaci, an. ℈. ij. ß. mastiches, ʒ. j. croci Orientalis, ℈. j. croci martis reverberati, ʒ. iij. ß. cum syrupo de arthemisia, fiat massa, cujus ʒ. j. Samebat quotidie manè in tres pilulas: & eo tempore quieverunt omnia, atque sensim recuperavit sanitatem, nec ab illo tempore incommodum sentit.

NOTÆ
in CAPUT XV.

(*a*) *Caducum uteri.* In graviori affectu hysterico epileptica quædam visuntur symptomata, nimirum pollicum contractio, stridor dentium, oculorum rotatio & omnium sensuum abalienatio, quæ cuncta proveniunt à spasmo vehementiori interiorum partium nervosarum abdominis, hisce fimiter constrictis sanguinis circuitus per has partes impeditur: hinc majori impetu in partes superiores ruit, in pulmonibus & corde summas anxietates suffocatorias, in cerebro sensuum abalienationem & parvam epilepsiam producit.

(*b*) *Sub pectine & inguinibus.* Affectio hysterica est morbus spasmodicus, cujus caussa latitat vel in hypochondriis, vel in ipsis partibus genitalibus. Primas vias & hypochondria affecta esse, testantur ejus cardialgiæ, flatus & borborygmi ventris, vomitiones acidissimæ viridis bilis, tensiones circa hypochondria, alvi adstrictio, dejectiones viscidæ mucosæ materiæ per alvum. Simile annotavit quoque Dominus A. in ægra, quæ fundebat materiam per alvum pellucidam, vitro fuso per similem: Sic extat quoque *Observat. LXIX. centur. I.* apud Riverium, ubi hysterica per alvum excrevit materiam quandam pituitosam compactam & latam fasciæ instar palmi magnitudine, postea verò per aliquot sedes materiam mucosam.

(*c*) *Instante hora paroxysmi.* Antispasmodica, carminativa & deobstruentia optima sunt antihysterica. Et quicunque

que novit sanare spasmum & hypochondriacum affectum, ille & perfectè sanabit hysterica pathemata. In paroxismo instar omnium est spiritus salis ammoniaci castorinus cum camphora, vel etiam pro re nata cum essentia anodyna nuptus & datus intrinsecè cum aqua florum aurantiorum, quæ egregia carminativa & refocillans est: Hoc remedio in momento levari solent ægrotantes, si præter id etiam alvi habeatur ratio, ut illa libera fiat beneficio clysteris carminativi.

(*d*) *Sequentes pilulas.* Radices hujus affectus sedato paroxysmo præscindunt omnium optime gummata & maximè fœtida mixta cum martialibus, sale cornu cervi, succini, & oleo carminativo, & possunt componi sequentes pilulæ antihystericæ. Accipe gummi sagapeni, ammoniaci, myrrhæ electæ, assæ fœtidæ ana drachmam semis, extracti castorei, trochisc. alhandal ana grana XII. salis volatilis cornu cervi, salis succini, mercurii dulcis ana grana VIII. camphoræ grana VI. limaturæ martis drachm. 1. Misce, fiant cum essentia succini pilulæ ex scrupulo 1. numero xx. de quibus capiat ægra singulo die XIV.

CAPUT XVI.

De asthmate vehementissimo, & deplorato, cum insigni cordis palpitatione, mensium suppressione, &c.

DOmina Camilla de Acarisiis, prope Collegium de Montalto in via, quæ vulgò *San Mammolo* dicitur, annos 35. nata, (*a*) *in vehementissimum asthma*, cum insigni cordis palpitatione à sex mensibus incurrerat. Tanta erat hujus horrendi affectus vis & impetus, ut crebò vitam cum morte mutatura videretur. In eo debellando alterius Medici consilio per multum temporis frustrà usa erat: nec pepercit ullis remediis, tam chirurgicis, quàm pharmaceuticis. Advocatus morbum in bronchiis pulmonum stationem, firmamque sedem habere quàm primùm agnovi: quapropter curam eò esse dirigendam statui, ut crudos, atque viscidos humores inde educerem, quod facillimè præstitit vomitus. Hic bis in hebdomade concitatus per pilulas catholicas, citò, & tutò morbi radices evulsit. Etenim sequenti nocte, post primam assumptionem dictarum pilularum, quiescere cœpit, & quæ priùs totâ nocte errabunda vigil per cubiculum deambulaverat, in lecto blandè dormivit. Et quia (*b*) *causa fovens erat mensium suppressio*, apozema aperiens ad aliquot dies, tabellulâ sequenti priùs devoratâ, accepit.

℞. Galangæ, macis cinnamomi, an. ʒ. ß. sem. anisi, fœniculi, an. ℈. j. croci martis reverberati ʒ. ij. sacchari albi aquâ arthemisiæ soluti, & cocti, ℥. iij. misce, fiant rotulæ, quarum accipiebat ʒ. j. singulis diebus manè: desuper bibens ℥. vj. apozematis, cujus hæc est descriptio.

℞. (*c*) *Rad. Valerianæ*, altheæ, asparagi, an. ℥. j. ß. fol. arthemisiæ, calendulæ, pulegii, abrotani, pimpinellæ, an. m. j. bulliant in s. q. aqu. cicerum rub. In collat. ℔. iij. dissolve sacchari albi ℥. viij. aromatizetur ℥. ß. cinnamomi, & ʒ. ß. croci Orientalis.

His redierunt menses, & tam firmam adepta est sanitatem, ut ne à decennio quicquam molestiæ persenserit.

NOTÆ
in CAPUT XVI.

(*a*) *In vehementissimum asthma.* Asthma fit, quando sanguis non liberè per cor & arterias circulatur, sed ibi subsistit, angorem, suffocationis metum, cordis palpitationem & sincopem non rarò excitat. Estque asthma vel humidum vel siccum, siccum spasmodicum est, & quasi pulmonum apoplexia: Humidum autem vel sanguineum vel pituitosum: hoc diuturnum esse solet, & fit à muco tartareo cellulis pulmonalibus impacto. Illud autem fit à sanguinis impetu ad pulmones vergente, & tale observatur maximè à subito suppressis & repressis hæmorrhagiis, & à spasmo partium sanguinearum abdominis.

(*b*) *Causa fovens erat mensium suppressio.* Hac colluvies & collectio fit sanguinis serosi impuri in corpore; pulmones autem cum corpus sint laxum, spongiosum, porosum, in illorum cavernulis facile ibi pituitosæ, viscidæ, mucosæ sordes subsistunt, & asthma pariunt.

(*c*) *Radix valerianæ.* Specifica emmenagoga, quæ sanguinem rarefaciunt & venas uti aperiunt, sunt potissima hæcce, nimirum sabina, crocus, myrrha, succinum, cinamomum, radix valerianæ, artemisia, pulegium, baccæ lauri, omniaque salia volatilia oleosa: Quæ tamen nunquam adhibenda sunt, nisi prius copia sanguinis dempta per venæsectionem fuerit, & impuræ serosæ sordes debitè expurgatæ: Alias vitiosam humorum colluviem agitando & ad uterum illam movendo obstructiones in ejus venis firmiores ingignunt & alia graviora symptomata accersunt.

CAPUT XVII.

De tertiana febre, cum gravissimo dolore ventriculi.

DOmina Laura Sriatica, puella annorum 14. superioribus annis duplici tertiana spuria graviter cum (*a*) *acerbissimis ventriculi doloribus* vexabatur. Ei occurrendo, viam communem insequuti sumus, dando ei minorativum, ut dicunt, ex mannæ Calabrinæ ℥. j. ß. & syrup. ros. sol. ℥. ij. cum decoct. fl. & fruct. cum sena. Pro syrupis, seu julepis decoctum cichorii, endiviæ, fumariæ, cicerbitæ, lactucæ, acetosæ & pimpinellæ. His nihilum proficientibus, imò ventriculi dolore efferatiore reddito, specificum stomachicum nostrum cum aliquot granis antipyreti ad tres dies dedimus, quibus dolor, & febris penitus recesserunt. Qui his sunt destituti remediis, ægros sæpè interficiunt, aut morbos in longum protrahunt.

NOTÆ
in CAPUT XVII.

(*a*) *Acerbissimis ventriculi doloribus.* Si per aliquot menses circa ventriculum & lienis regionem dolores vehementissimi & indesinentes urgent, ita ut præ dolore vigiliis macies corpori inducatur, frustra datis evacuantibus, anodynis, sæpissimè obstructio scirrhosa subest vel ipsius pancreatis, vel etiam ipsius pilori & duodeni, quale exemplum refert Riverius *in observat. XC. centuriâ I.* alias omnia antispasmodica, anodyna carminativa omne absolvunt tali in casu punctum.

CAPUT XVIII.

De angina cum febre, &c.

DOmina Lucretia de Nasis vidua, *nelli Vinazzi* commorans, annos 30. nata, (*a*) *anginâ acerbè conflictabatur*, cum febre ardenti, gravi spiritu, & aliis gravissimis symptomatibus. Cum primùm accersiti, venas sub lingua tundendas curavimus. Inflammatione & dolore mitioribus factis, (*b*) *potionem ex agarico*, sena, syrupo rosato sol. cum elect. de succo rosarum ad

ʒ. iij.

ʒ. iij. exhibuimus. Syrupis postmodum ad aliquot dies exhaustis, facillimè curationem absolvimus. Communibus utimur remediis, quando morbi non sunt pertinaces, & præ manibus morbo accommodata remedia habemus. Ea tamen si chymicè pararentur, tutiùs, jucundiùs, & faciliùs succederet uniuscujusque remedii operatio, & æger jam morbo oppressus medicaminis ingrato sapore, & odore non terreretur.

NOTÆ

in CAPUT XVIII.

(*a*) *Angina acerbè constictabatur.* Est hæc non tantum pedissequa febrium ardentium, verum etiam soboles scorbuti & sanguinis æstuantis copiosi salini, maximè si transpiratio in talismodi corporibus à frigore extrinseco impeditur. Similem effectum observavi ex nimia ira. Sanguinis missio tum è brachio, tum è venis raninis necessariò tunc est, postea alvus enematibus aperienda, & nitrum cum camphora ad inflammationem avertendam propinanda est. In quacunque angina spuma oris observatur, summum periculum præsens est, fit hæc dum arteriæ tum fibræ pulmonales & arteriæ asperæ per consensum spasmodicè contrahuntur. Fernelius *Lib. V. Patholog'a cap. 9.* testatur se octodecim horarum spatio angina correptum è medio sublatum sæpè vidisse constante mente integrisque mensibus.

(*b*) *Potionem ex agarico.* Inflammatione & dolore mitioribus factis pilulæ purgantes vel potio laxans exhibenda est: Purgantia enim in omni difficultate respirandi, item angina suscitata à rapido motu sanguinis calidi ad fauces, præsentaneum levamen afferunt, quippè purgando vasa primarum viarum deplentur, unde humoribus circa fauces stagnantibus via panditur ad depleta vasa subeunda. Notabiles historias de usu purgantium eximio in angina & faucium molestia notavit Antonius de Heyde *in observ. 1. & 2.*

CAPUT XIX.

De suppressione urinæ.

ADmodum R. P. D. Antonius Bononiensis, Monachus Cælestinus in Cœnobio D. Stephani, annos 40. natus, à tribus diebus (*a*) *urinæ suppressionem* patiebatur, cum gravissimis doloribus in pectine, & inguinibus, febre, convulsionibus, & aliis gravissimis symptomatibus. Tot mala fuerunt suscitata (*b*) *à candelis quibusdam cereis* unguento pro caruneulis atterendis illitis quas singulis diebus intromittebat in virgam, ex consilio cujusdam agyrtæ. Quum primùm advocatus essem, sequens enema ipsi præscripsi.

℞. Decoct. communis clyst. carminat. ℔. j. elect. de baccis lauri, benedict. laxat. an. ʒ. vj. terebint. communis ℥. j. ol. anethini ℥. iv. misce, fiat clyster. Reddito clystere; fotum pectini admovendum jussimus.

℞. Baccarum lauri, bacci juniperi, sem. cymini, fœniculi an. ℥. iv. fol. ruthæ, absinthii, majoranæ, prassii albi, origani, calament. pulegii, an. m. ij. bulliant in s. q. vini & aqu. Post fotum inungebatur pars affecta ol. scorpionum. Intrò dedimus guttas 4. olei vitrioli cum jusculo pulli. Et his brevi, & intra tres horas convaluit.

NOTÆ

in CAPUT XVII.

(*a*) *Urinæ suppressionem cum gravissimis doloribus.* Variæ sunt causæ suppressæ urinæ, vel calculus in viis urinariis hærens, vel etiam spasmus illarum viarum, quo ipsæ angustantur & constringuntur; unde patet, cur colicæ spasmodicæ doloribus ureterum à calculo gravissimis complicetur hic affectus. Omnes etenim dolores aliquid spasmodici fovent. Confirmat illud ipsum assertum historia singulari Bonnetus *in sepulchretto Lib. 1. observat. 13.* Nimirum refert, puerum à casu in occipitium post alia symptomata demum cum ventris intumescentia per aliquot dies ad interitum usque in ischuriam minus solubilem fuisse conjectum, ipso autem defuncto urinam per horæ quadrantem continuò profluxisse, spasmis scilicet vesicæ cessantibus. Præter spasmum etiam sanguinis copia circa renes & vasa nimium repleta & distenta affectum hunc producere possunt, uti illud sæpius fit in nephritide, ubi phlebotomia largior in manu celebrata affectum suppressorium illud sanat, possunt de hac re notabiles historiæ legi apud Riverium, *vide centur. I. observat. 1. & observ. 89.*

(*b*) *A candelis cereis.* Dolores ab applicatione candelarum acri medicamento pro caruneulis absumendis imbutarum enati fuerunt, similes observationes tradit Hildanus *in centur. V. observ. 54. & obs. 59.* Conveniunt tunc anodyna & antispasmodica remedia, quæ spasmum sistendo vias laxant.

CAPUT XX.

De lue venerea, cum hydrope, cura rara, & admodum difficilis.

POmpejus de Blanchis *nella Mascarella*, annorum 18. ab aliquot mensibus luem veneream cum pustulis, pilorum defluvio, scapularum, & brachiorum nocturnis doloribus, & aliis symptomatibus contraxerat. Is eo in statu intemperanter vivens, hydropem (*a*) *anasarcam dictæ lui superaddidit*, in quo affectu totum corpus mirificè intumuerat, capite, brachiis, abdomine, & cruribus eodem tumore æqualiter distentis. Urina alba erat, crassa, jumentorum urinis haud valdè dissimilis, & in magna quantitate, contra hydropicorum consuetudinem. Sitis in eo ingens erat, cum perpetuis vigiliis, febre lenta, & aliis. Hydropem à vigiliis illis continuis, ob nocturnos dolores à lue venerea concitatos, traxisse originem minimè diffido. Fit & propter vigilias maximus crudorum proventus, nulla fit, aut exigua insensibilis transpiratio, sitis excitatur, hinc largior potus, unde hypochondriorum refrigeratio, à quibus flatus, & aqua. Ad tot mala propulsanda, methodo quàm facili usi sumus. Primis diebus, ut lues, primarius affectus, summoveretur, medicamentum siccum nobis in inveteratis morbis Gallicis usitatissimum usurpavimus, (*b*) *extractum videlicet antivenereum*, de quo in nostra *Pharmacop. Spagyrica.* Et ut simul hydrops expugnaretur, ipsi extracto immiscuimus sulphur metallorum: quibus brevi pristinæ saluti restitutus fuit. Evacuatio in hoc affectu ferè nulla fuit. Virus Gallicum, ut admittitur, ita ejicitur. Hydrops leucophlegmatia, per concoctionem, & non per evacuationem subigitur. His evictis, cuncta evanuerunt symptomata. Vos interim in consilium advoco rerum Chymicarum osores: quæ indicationes? quæ remedia? præmittere cathartica, & phlebotomias omninò mortiferum; decoctionum, & actu humidorum usus suspectus est. Sunt pulveres, electuaria, tabellulæ, pilulæ, & similia, sed invalida cuncta. Docti me intelligunt, ignaros, & loquaces psittacos non compello.

NOTÆ

in CAPUT XX.

(*a*) *Anasarcam dicta lui superaddidit.* Gallica lues & anasarca facile sororiari & complicari possunt: in utroque enim sanguis limosus & tenax est, qui in habitu corporis hærens intumescentiam gignit; Lue hac infectorum è vasa emissus glutinosus utplurimum conspicitur. Notabile est, quod scribit Nicolaus Massa in *Tomo I. Epistola* 30. se nimirum cadavera innumera morbo Gallico defunctorum secasse, quorum ductus ac venæ pituita alba viscida plenariè obsessæ fuerunt, pauco in illis existente sanguine.

(*a*) *Extractum antivenereum.* Potest tale parari ex resina ligni guajaci, aloes, ladani, mixta cum mercurio dulci seu mercurio albo præcipitato, addito oleo ligni sassafras; hoc in pilulas redactum per mensam ad minimum integrum exhibendum est. De quibus æger capere debet quatuor horis matutinis & totidem pomeridianis, non omisso usu pilularum purgantium; sic perfectè gallicæ luis symptomata, si non adeò inveterata sunt, citra aliam molestiam expugnari possunt.

CAPUT XXI.

De repentina corporis inflatione, cum pustulis exiguis, pungenti dolore, febre lenta, marcore insigni.

PAris de Schiettis, ex his quos *torlidores* appellant, annum 25. agens, in via, quæ vulgò *di San Mammolo*, commorans, à multis annis inauditæ, & planè portentosæ totius corporis intumescentiæ, cum pustulis exiguis, & permolesto dolore obnoxius erat. Suscitabatur ejusmodi inflatio cum febre, nausea, siti, & vigiliis ad mensem sæpe permanentibus. Alios Medicos etsi consuluisset, nihil opis ab his tamen retulit, illos quandoquidem morbi causa lateret, & ex eo quòd continuò refrigerantia, phlebotomias, & purgantia in ejus curam advocarent, à quibus pravam corporis habitudinem nactus, in marasmum incidebat. Ego mali causam in (*a*) *pororum cutis astrictione* consistere certò sciens, ad eorum laxitatem promovendam omnem medendi methodum direxi. (*b*) *Balnea* ad hoc pernecessaria in principio præscribere non erat locus, quòd adesset summa virium prostratio, & marcor insignis, ventriculi nausea cum apepsia. Quare quàm primùm ipsi dedimus stomachici nostri f. q. cum tantillo auri diaphoretici, quibus febris evanuit, appetentia rediit, & vigiliæ cessàrunt. Balneum postmodum imperavimus ex aqua dulci. Victus fuit humectans, & mediocris. Jam 13. anni elapsi sunt ab hac cura, à qua semper felicissimè vixit, nullis morbis obnoxius. Quid ergo cornicamini viperinæ linguæ? intra annum (dicitis) intereunt, qui Chymicis remediis utuntur. Asini spernunt, quæ suis non arrident palatis.

NOTÆ

in CAPUT XXI.

(*a*) *In pororum cutis adstrictione.* Intumescentiæ insolitæ abdominis & corporis caussa in morbis adscribi meritò debet spasmo vehementiori partium musculosarum carnearum. Est solennis talis intumescentia corporis post venena assumpta caustica, quæ spasmodica constrictione & corrusione tragœdias suas ludunt: Constrictis autem poris humores subjecti in fermentationem adacti vapores emittunt, quibus cum liber transitus denegetur, miram attollunt & extendunt circumjacentes partes.

(*b*) *Balnea.* Præprimis ex antispasmodicis nervinis & emollientibus herbis parata egregiam in omnibus pathemantibus, affectibus etiam dolorificis opem ferunt, poros aperiendo, illosque laxando, & acrimoniam humorum mulcendo.

CAPUT XXII.

De cæcitate, & gravissimo oculorum dolore à multis mensibus deplorato & Medicis incurabili habito.

DOmina Ursina Francisci Camerini sartoris uxor, in via *del Chiavadore* commorans, annum 30. suæ ætatis agens, à tribus mensibus oculorum suffusionem contraxerat, cum acerrimo, & (*a*) *acutissimo dolore*: cui ut subveniret alter Medicus, multa toto illo tempore incassum remedia dederat. Imprimis purgationes reiteratas, julepos, & syrupos capitales, & alterantes, pilulas plures etiam reiteratas, coccias, de agarico, lueis, & similes; phlebotomiis, sanguisugis, cucurbitulis, frictionibus, & aliis medicis tormentis minimè omissis, imò pluries repetitis: evacuationibus semper præmissis; cauteriis in utroque brachio coneitatis, atque in nuca setone. Quid? misellam tot crucibus dilaniatam, mortem potiùs quàm vitam oppetere vidisses. Medicos, Pharmacopœos, & Chirurgos perhorrescit ipsa, & eorum quæque non remedia, sed venena appellitat: nec sine causa; nam his invitis, morbus semper invaluit, & ad morbi sæviriam, loco remedii, cruces & flagella addita fuerunt.

Quis non mecum malam mortalium sortem ingemiscat? Videte proximum languoribus, & doloribus dilaniatum, & auxilii loco graviores morbos, flagella, & cruces ipsi imponi! O cæcas mentes! Quid vobis confert titulorum honos, & gloria? Petenti panem dabimusne scorpiones? Absit, nobis præfixa charitas in omnibus nostris prævaleat semper. Itaque dictis his malis afflictam sequenti methodo brevi sublevavimus.

Nauseabundo ventriculo, tot remediis perperàm adhibitis fracto & dejectu, tanquam parti publicæ, sine qua nulla corporis actio perfecta esse potest, stomachicum pulverem nostrum ad aliquot dies dedimus: eo sensim prava symptomata, à remediis malorum Medicorum suscitata evanuerunt. Roborato ventriculo, decoctum cholagogum, & cephalicum ad 20. dies accepit, à quo cæcitas, & dolor penitus recesserunt, atque pristinæ sanitati restituta fuit, nec à decennio post curam ullum vitæ incommodum persensit.

NOTÆ

in CAPUT XXII.

(*a*) *Acutissimo dolore.* Dolor oculorum inflammatorius scorbuticis admodum familiaris est; hinc arthriticis etiam communis. Videtur ille dolor nihil aliud quam spasmos tunicarum oculi subtilissimarum cum circulatione lymphæ ac sanguinis per has partes impeditiori. Caussam hic suggerit sal acre ex massa humorum præcipitatum & circa textiles membranarum oculi fibrillas hærens. Observavi hunc affectum ex retropulsis in facie pustulis per medicamentum externum adstringens. A tinea capitis repercussa externo remedio alim in milite conspexi intensissimam oculi inflammationem cum suppuratione & subsequente cæcitate. Sanguinis missiones, purgantia, cucurbitulæ, vesicatoria revellendi fine equidem utilia; ast non omne punctum absolvunt, si fomes morbosus

bosus est in massa sanguinea, Antispasmodica, dissipantia, camphorata & anodyna tàm internè quàm exteraè desideratissima sunt. Si autem in abdominis partibus obstructis radicatur malum, acidulæ, martialia, nitrosa & leniora evacuantia in usum trahenda sunt.

CAPUT XXIII.

De duplici tertiana cum atrocissimo capitis dolore, & aliis.

IN communibus morbis, quibus radices haud altè defixæ sunt, à communi medendi methodo minimè recedimus: Cùm itaque duplici tertianâ laboraret Thomas Spadarius, annos 40. natus, in via *della Braina*, & statim primis diebus advocatus fuissem, ipsi præscripsimus sequentem potum.

℞. (*a*) *Mannæ Calabrinæ* ℥. ij. ß. dissolve in decoct. pectoral. s. q. in quo bullierit tamarind. ℥. ß. Repurgato corpore, sequentibus diebus dabatur jusculum, in quo incocta fuerant fol. hederæ terrestris, pimpinell. & acetosæ. Et quia nausea, & ventriculi dolore haud leviter vexabatur, sanguis è brachio non fuit detractus; febre tamen reluctante, ex hæmorrhoidalibus venis ad 3. vel 4. uncias eductus fuit, cui remedio non cedente febre, (*b*) *antipyretum* tandem nostrum ad 3. dies dedimus, quo perfectè febris propulsata fuit.

NOTÆ

in CAPUT XXIII.

(*a*) *Manna calabrina.* In omni febre intermittente prima regio probè expurganda est à sordibus salino-viscidis, in quibus ut plurimum minera morbi delitescit, non autem hunc in finem omne purgans promiscue est adhibendum, sed potius tale, quod præter vim purgansem & facultatem habet resolvendi, abstergendi & incidendi, hinc salia v. g arcanum duplicatum, tartarus vitriolatus, terra foliata tartari, sal sorenni, sal ex capite mortuo, spiritus salis ammoniaci extractum, huic scopo maximoperè idonea sunt, modo acuantur cum aliquot granis vel resinæ galappæ, vel resinæ scammonii, vel etiam, si febris contumacior, mercurio dulci. Manna, folia sennæ aliaque lubricantia & laxantia huc non spectant, quoniam magis ventriculi digestionem turbant.

(*b*) *Antipyreton.* De hoc jam diximus superiori in loco: Nos non semel felicissimo successu in depulsandis intermittentibus etiam contumacissimis usi fuimus liquore martiali è capite mortuo florum salis ammoniaci martialium parato, qui præmissis præmittendis dosi justa oblatus febrim in momento tollit, appetitum acuit, urinam, quæ antea turbida erat, claram efficit, somnum inducit: Nonnunquam etiam salivam, nauseam imò & sudorem excitat. Similes effectus à tinctura martis solari collegit Clarissimus D. Wolfius *in miscellaneis Natur. Curios. Decur. II. ann. 8. obs.* 190.

CAPUT XXIV.

De duplici tertiana cum insigni lienis tumore.

PErillustr. Dominus D. de Chessi, Illustriss. Domini de Fourfi filius, tunc Româ Bononiam transiens, post diuturnas febres duplicem tertianam in itinere contraxit, cum insigni virium dejectione, & (*a*) *lienis tumore.* Contumacissimæ ejusmodi febris indicationes erant, crassam materiam in hypochondriis consistentem attenuare, attenuatam dissipare, & foras protrudere: at viscera febrium diuturnitate fracta, nec non imbecillia reddita, contrarium indicare videbantur, videlicet sui ipsius roborationem. Insuper discutientia calida sunt omnia, & febri minimè apta, ex Medicorum censura. Hæc duo contraindicantia salutem Perillust. Patientis procul abesse quoquo pacto indicabant. At nos alia methodo, & aliis præsidiis instructi, quàm hodie Medicorum vulgus, has indicationes haud comperimus contrarias; nec Panicus ille terror nobis obstitit, quin brevi unico remedio febrem expulerimus, & lienis tumorem dissolverimus, nostro videlicet antipyreto, quod accepit ad 12. vel 15. dies, bis in die. Et quia lienis tumor non in totum sublatus erat, & ipse Dominus repetere patriam enixè volebat, electuarium, quo quotidie uteretur, hoc præscripsimus.

℞. Conserv. beton. rosar. ceterach, an. ℥. ij. Croci martis ℥. ß. salis betonic. ʒ. ß. miscebantur pro electuario, cujus usus fuit in itinere, quoàd Parisios natale solum perveniret.

NOTÆ

in CAPUT XXIV.

(*a*) *Lienis tumore.* Omnis tumor notat obstructionem, qua non sublata febris difficulter sanatur, martialia autem amara & salina in eo omnibus palmam præripiunt. Martialia partim absorbendo acidum operantur, partim leniori adstrictione fibris nimis laxis robur & tonum restituunt, ne humores ibi tam facilè hæreant.

CAPUT XXV.

De duplici tertiana, & lienis tumore.

DOminus Albertus Polsonus, in via Sancti Stephani, annos 30. natus, duplici tertianâ cum pravis symptomatibus gravissimè detinebatur, à qua citò antipyreti nostri beneficio liber evasit. Lienis tumor, cui jamdudum obnoxius erat, aliquantulum creverat: hac de re febre fugatâ, electuarium sequens ad aliquot dies ipsi concessimus.

℞. Conserv. ceterach. betonic. & rosar. an. ℥. ij. Specifici stomachici, ʒ. j. (*a*) *Croci martis* ʒ. ij. Olei sulph. ℈. j misce. Dosis erat ʒ. iij. singulo die, manè. Ab illa die sanus vixit semper, decennio à curâ jam exacto.

NOTÆ

in CAPUT XXV.

(*a*) *Croci martis.* Martialia, ubi viscera vel sanguine limoso vel anatica mucosa tumida ac infarcta sunt, mirifice prosunt, non tàm resolvendo & incidendo, uti quorundam est sententia, sed magis fibras motrices nimis laxas roborando & adstringendo. Hac adstrictione procuratur motus & impulsus humorum, dum fibræ motrices & vasa excretoria elasticitatem & tenilum majorem acquirunt: quare observamus post data martialia pulsum statim fieri celeriorem: in quibusdam etiam subjectis alvum sollicitant, ac si purgans esset propinatum, in aliis sudorem vel urinæ fluxum provocant, in quibusdam etiam alvum constrictiorem reddunt. Benè monet Tackenius *in clave Hippocratica pag.* 181. quod illis, qui calidioris & siccioris naturæ sunt, & ad scirrhescentiam disposita viscera habent, infensa sunt: E contra, quorum viscera saburra pituitosa obsessa sunt, iis magnam opem præbent, vid. Borrichius *Hermet. sapiens, pag.* 303.

CAPUT XXVI.

De paralysi cum gravissimis symptomatibus.

CYrus Barbetta ex officio figulus, annos 53. natus, in via *del Pradello*, à tribus mensibus paralysim, dextrum latus obsidentem, contraxerat, cum (*a*) *acerrimis occipitis doloribus*, vertebris superioribus distortis; ob id (*b*) *collum adeò vehementer obriguerat*, ut ligneum planè appareret: quæ concomitabantur vigiliæ infestissimæ, & crebri motus convulsivi in scapulis, & dorso, mœstitia item, & apepsia. Traxerat originem iste affectus à levi capitis dolore, cui ut succurreret alter Medicus, ipsi multa incassum præscripserat remedia. Morbo sic indies invalescente, in paralysim, & prænominata symptomata incurrit: quibus idem Medicus ut mederetur, denuò multa planè irrita admovet; purgantes potiones, capitales, & phlegmagogas minimè omittit; phlebotomias in brachiis bis repetit, nucha setone vexatur, podex sanguisugis afficitur, scapulæ cucurbitulis dilaniantur, brachia tandem causticis inuruntur, & in vanum omnia. Miser suam salutem conclamatam existimans, ad me tanquam ad extremum asylum refugit. Primis diebus pilulas catholicas ter ipsi dedimus. Sequentibus diebus decoctum sequens.

℞. Ligni sassafras ℥. j. baccarum lauri, j. ß. Infundebantur in ℔. vj. vini albi per 12. horas: demum coquebantur ad medietatem. De colatura dabantur bis in die, serò & manè, ℥. v. pro dosi.

Intra octo dies capitis dolor evanuit, & paralysis cum omnibus symptomatibus obliterata fuit. Agit nunc octavum Annum à cura sanus, & imposterum ipsum meliùs valere exoptamus.

NOTÆ

in CAPUT XXVI.

(*a*) *Acerrimis occipitis doloribus.* Acutissimum capitis dolorem in parte postica non semel in fœmina hysterica observavi cum siti & vigiliis, caput interim non incaluit, mox sincope & paralysis lateris dextri superveniebat cum nuchæ stupore ac ingenti rigiditate, asthmate convulsivo suffocativo. Post clysteres præmissos & venæsectionem administratam extrinsecè linimentum antispasmodicum larga manu nuchæ & occipitis parti applicatum levamen attulit eximium. Constat hoc ex aquâ Anhaltina, spiritu lumbricorum, camphora, castoreo, oleo nucistæ expresso, ac balsamo peruviano.

(*b*) *Collum obriguerat.* Terribilem colli spasmum ante aliquot annos vidi in viro quadraginta annorum, qui in autumno aëre existente frigidiore per aliquot dies iter faciebat, mox sentiebat crudelissimum dolorem pone aurem sinistram, & caput hinc inde cœpit trahi retrorsum versus ab uno latere ad alterum, post propinata sudorifera volatilia nec non purgantia varia & remedia cephalica exasperari potius malum cœpit, & caput ad dextrum latus convulsum usque ad scapulam erat, ut non nisi vi ad naturalem situm reponi potuerit, musculus nuchæ, qui caput retrorsum à tergo movent, omnibus graviter effectis, & qui in colli sinistra parte sunt, valdè relaxatis. Multa frustraneo conatu exhibita fuerunt, vesicatoria scapulis adhibita, venæsectio celebrata, sanguine rosei coloris existente. Æger valde inquietus erat, modo accessere lypothymiæ, modo convulsivi motus in toto corpore. Unguenta & emplastra emollientia ac anodyna benè profuerunt, calidiora & exsiccantia obesse visa sunt; Unguentum autem adhibitum fuit tale: Recipe pinguedinis humanæ, anguillæ, taxi, olei lumbricorum coctorum ana drachmas duas, pinguedinis castorei drachmam unam, olei nucist. express. drachm. tres, camphoræ, balsam. peruvian. ana drachm. semis, spiritus salis ammoniae. gutt. 15. Hoc linimentum antispasmodicum in omni convulsione, epilepsia & spasmo convenientissimum est, si collum cum nucha, totaque spinali me-

dulla ipso inungatur. Tandem autem æger hic circa æquinoctium vernum convaluit, convulsiones colli paulatim remiserunt, & caput ad naturalem motum & situm rediit.

CAPUT XXVII.

De continuo, & permolesto aurium tinnitu, cum pruritu, & gravi auditu.

DOmina Valeria Domini Alexandri de Monte uxor, prope Divi Pauli Fanum commorans, annos 33. nata, à multis annis, gravem & molestissimum aurium tinnitum, & pruritum patiebatur, non citra auditus læsionem. Oriebatur ejusmodi affectus à quodam humore crasso & salso, è cerebro illuc affluxo; is in intimo aurium ductu consistens (*a*) *nonnulla ulcuscula* pepererat. Eo tempore Medicos nonnullos frustrà consuluit: & quotannis, vere & autumno, ipsi non pauca in eo tentârunt remedia, nec sine sanitatis jactura: ea siquidem naturæ ordinem demoliuntur, & nos sæpè in gravissima mala impellunt, unde morbi plerumque incurabiles, maximè si frequenter reiterantur. Ejuscemodi salsi, & crassi humoris origo non aliunde, quàm à recrementis cerebri, & hæc à suppressis mensibus, quibus jamdudum detinebatur. Indicationes in hoc affectu curando fuerunt, ulcus mundificare & exsiccare, menses movere & caput roborare. Ad menses, corpore pluries decocto melanagogo & cholagogo repurgato, apozema hystericum incidens & aperiens dedimus. Ad aurium ulcus, unguentum rosaceum cum tantillo mellis rosati, mercur. Balsamo per intervalla adjecto, quibus brevi felicissimè convaluit.

NOTÆ

in CAPUT XXVII.

(*a*) *Nonnulla ulcuscula.* Novi juvenem XX. annorum, qui ex variolarum morbo aure quinquennium ulcus contraxit in auribus: tempestate austrina sanies fœtida etiam adstantibus molesta exstillat, si siccus aër est, crusta saltim in auditus camera nascitur. Et notabile est, quod clausis naribus ac ore, buccis inflatis ex aure aëris sibilum exeuntem percipiat. Id quod indicat ossa carie affecta esse, quo casu de consolidatione desperandum. Præterea capitis gravativum experitur dolorem, ad somnolentiam continuò dispositus est. Multa adhibita consilia fuerunt super hunc casum, sed frustrà, post potum coffee & essentiam succini ambratam volatilem & fumum tabaci optimè se habet, nec tantus, quando his utitur, est sibilus auris, tanta auditûs difficultas & capitis gravitas.

CAPUT XXVIII.

De strumis in collo, marcore insigni, & lenta febre, à multis annis inveteratis.

(*a*) S*Trumæ* affectus & varius & pertinacissimus, Hispanis communissimus, in nonnullis etiam (*b*) *Italiæ partibus frequens.* Curationem ægrè suscipiunt, & quicquid dicant Medici de earum ortu, & curatione, parum mihi probatur; eò magis, quòd viâ ab his traditâ earum curatio infeliciter suscipiatur. Scrophulæ eâ fortè ratione dicuntur, quòd scrophis, seu porcis in ea parte frequenter enascantur. Quidam strumas à scrophulis distinguunt, de quo parum laboramus. Utinam earum essentiam, & curationem feliciùs aperuissent. Nonnullæ equidem sine dolore induratæ manent, per

collum, (*c*) *vel alias partes* glanduloſas, fixæ, vel mobiles: aliæ, brevi dolentes ſuppurantur, & in ulcera maligna vertuntur. A pituita diverſimodè mixta eas oriri dicere, hucuſque profuit nihil; etenim purgent quantum velint, quid præſtant? magis, atque magis excarnificantur ægri, & inde in marcorem incidunt. Connaturale eſſe vitium ſæpè obſervamus, & id quidem radices in natura altè defixas habere. Ab utroque parente ſano & vegeto ſæpè infecti pueruli prodeunt: & quod mirum eſt, etſi multi infantes ab eodem parente orti, eodem alimento enutriti, in eodem loco nati, & educati, ex his tamen aliqui hac labe infecti, alii non, ſed perpetuò bene valentes vitam degunt. Sic puellulæ nobili cuidam Bononienſi contigit, quæ etſi ab utroque parente ſano & vegeto nata, & fratres, & ſorores optimâ & firmâ valetudine conſtitutos habeat; tamen ferè à cunabulis ſcrophulis, & fœdis illis tumoribus in collo obnoxia fuit; cumque jam 12. annum ſuæ ætatis perageret, & multa à multis Medicis incaſſùm experta fuiſſet remedia; unde pro ſanitate marcorem totius corporis, & lentam febrem reportavit, ad me curanda deducitur. Marcori, & febri lentæ apprimè ut proſpicerem, (*d*) *pulverem noſtrum diaphoreticum* cum conſerva roſarum, ad 15. dies, bis in die dedimus, tinctura ſaturni philoſophici his aliquando mixtâ. Purgatio fuit roborando imperceptibilis, per cæcos corporis meatus. Cauſas, & rationes aliò reſervamus; ſat ſi notavero, eo remedii genere marcorem, ac febrem, intra dictum tempus expulſos fuiſſe, & ſequenti unguento mundificatos, carne repletos, ac cicatrice obductos.

℞. Fol. nicotianæ recentis, m. vj. butyri inſulſi ℔. ij. terebintinæ Venetæ, ℥. iiij. miſceantur ſimul, & inſolentur per octiduum, colentur, & torculari fortiter exprimantur: expreſſis adde ceræ citrinæ parum, gummi ammoniaci, galbani, an. ℥. ij. facto unguento, & ferè refrigerato adde pul. antimonii crudi ſubtiliſſ. triti cinnabaris, an. ʒ. iiij. myrrhæ, thuris, an. ʒ. ij. miſce, & fiat unguentum.

NOTÆ

in CAPUT XXVIII.

(*a*) *Struma.* Hæ ſunt tumores glandularum colli à concretione lymphæ orti: Vitiatis quippe poris & meatibus glandularum, vitiantur quoque humores: in illis enim particulæ vitioſæ lymphaticæ collectæ preſſione cavitatem ſibi formant, & tenuioribus abeuntibus per poros, craſſiores concreſcunt in tales tumores.

(*b*) *Italia partibus frequens.* Solennes etiam ſunt frigidorum locorum incolis, item montanis in regionibus degentibus, ut in Alpibus, montibus Hercinijs, imprimis *auff dem wilden Mann*, nec non in Helvetia, Styria, Carinthia. Certis quoque locis Germaniæ prope Francohuſam, item prope Trefort in diſtrictu Haſſiac. Endemiæ ſunt, forſan ob uſum aquarum, ſale ſtiptico conſtringente turgidarum.

(*c*) *Vel alias partes.* Platerus *lib. III. obſervationum pag.* 650. hiſtoriam recenſet nobilis adoleſcentis Auſtriaci, cui cœperunt ſcrophulæ in ambitu colli enaſci, nec ſolum illic, ſed & ſub axillis glandulæ intumeſcere atque indurari, uti & exiguæ in pectore, dorſo ſub cute patefacere. Inunctio mercurialis adhibita fuit, unde exſpuitio frequens & copioſa ſubſecuta, cœperuntque grandiores ſcrophulæ nonnihil detumeſcere, ſed mox iterum ceſſante ſpuitione augeri. Deinceps & thermæ fuerunt adhibitæ, aliaque externa reſolventia & emollientia, aſt ſine effectu. Tandem cœperunt pedes tumere, illeque difficultate ſpirandi & degluttiendi maximè angi, donec ſuffocatus & extinctus fuit. Sectione facta per longitudinem colli tribus in locis trium digitorum profunditate, antequam muſculi conſpicerentur, latera vulnerum, ſicuti porcis in dorſo apertis lardum ſpiſſum album, ſic & hic alba ſpiſſa craſſa apparuerunt: in quibus undique toto ductu glandulæ nunc parvæ, piſi, nunc majores, fabæ inſtar ſed mutuò cohærentes, & totam illam albam mucoſam ſedem undique opplentes deprehenſæ fuerunt. In talifmodi ſubjectis videtur nimirum lympha tota ad coagulum admodum prona eſſe, quapropter obſervatum ab Authoribus, quod ſcrophuloſi in interioribus partibus maximè in meſenterio induratas glandulas & ſtrumas facta anatome plerumque habuerint. De quâ re legi poſſunt Riolanus *in anthropographia pag.* 15. Seultetus *obſerv.* 31. *item* Barbette *in praxi Lib. II. cap.* 2. Et Elſnerus *in miſcellaneis curioſis anno VI.* Tandem ſcrophularum anatomen deſcribunt quoque *acta Haffnienſia ann.* 1673. *obſ.* 16.

(*d*) *Pulverem diaphoreticum.* Omnis ſpes curationis, ſi ulla adhuc eſt, expectanda à mercurialibus & alcalinis terreis uſtis & mutatione aëris, aquarum, & victus.

CAPUT XXIX.

De hydrope, leucophlegmatia, & aſcite, à validis catharticis malè adhibitis.

DOminicum Palmarium ex officio *Tiraloro*, annos 27. natum, ad me curandum perduxit Dominus Hieronymus de Senſifabris. Dictus Palmarius, ob officium rotulam ferream vertendi continuò, dolorem graviſſimum in altero brachiorum contraxerat: cui ut occurreret, Medicum adiit. Is falsò dolorem referens lui venereæ, purgationibus ſuis conſuetis præmiſſis cum phlebotomiis, pulverem ex ſalſa parilla, cortice ligni, ſena, turbith, ſcammonea, & aliis per aliquod tempus ipſi præſtitit. At quàm infeliciter, experiebatur miſer ille æger: Loco ſanitatis, febris, & hydrops dolori ſuperadduntur; ſitis, & vigilia cum alvi ſuppreſſione, inappetentiâ fiunt morborum comites. Ad me tandem venit. Hydropi, & febri (*a*) *per ſulphur, & crocum metallorum* proſpicio. Ad vota ſuccedunt omnia: multum urinæ, & ſputi fundit quotidie: jecori vis, & robur ſenſim reſtituitur. Dolor interim, dum hæc perageret, & in requie perſtaret, omninò evanuit. Quæ labore fiunt, requie tolluntur: cui experientiæ ſuffragatur Hippocratis ſententia, & omnium Medicorum aſſenſus. Non verbis, ſed remediis appoſitè datis ægri convaleſcunt.

NOTÆ

in CAPUT XXIX.

(*a*) *Per ſulphur & crocum metallorum.* Dominus A. ſulphure & croco metallorum debellavit graviſſimum hunc affectum ſubſecuto effectu ſalivante & diuretico. Sique conjectare fas eſt, crediderim & ejus ſpecificum antihydropicum, quod tantoperè paſſim celebrat, ex eodem fonte derivari, ſive antimonii, ſulphuris & martis ſimul ſobolem eſſe. Crocus metallorum vomitorius, ſi cum portione ſulphuris communis decenti ignis temperamento miſcetur, faceſſit in medicamentum manſuetum diaphoreticæ & ſalivantis virtutis. Et in hoc conſiſtit omnium panacæarum & remediorum heroicorum ex minerali regno depromptorum vis atque efficacia, quod nimirum cuncta hæc agant deobſtruendo, quod fit, dum particulis ſuis ſubtiliſſimis, ſolidis tamen vividum fibris vaſorum motricibus & excretoriis partibus rurſus injungunt motum impulſumque, unde hæ antea langueſcentes & ad obſtructiones diſponentes officii ſui memores non tantum inhærentes particulas fortius impellunt, ſed & alias prætervehentes in motum celeriorem adigunt. In motum autem validiorem redactis corporis noſtri humoribus, obſtructiones graviſſimorum affectuum genitrices ſponte tolluntur.

CAPUT XXX.

De vulneribus juncturarum, cum ossium fractura, facilis, & inassueta methodus.

MEdicam artem ratione, & experientiâ, tanquam duobus cruribus incedere, jamdudum prodidit Galen. posteriorum Medicorum discrepante nemine. Et reverâ, ut temerarium & inconsultum, experientiæ contradicere; ita sapiens & justum, rationi obtemperare. Mihi ergo, cui firmiter residet in pectore, bos in arte tanquam præcipuos præceptores, & duces habere, quid in omnibus morbis medendis statuerint antiqui, in vulneribus præsertim minimè sequor, experientiâ, & ratione maximè contrarium docente. Et, ut res exemplis illustrior reddatur, quâ arte opem tulerim (*a*) *vulneratis aliquot*, extra communem medendi methodum paucis aperiam. In primis hic Bononiæ, cùm degeret nobilis Dominus Carolus *de Nivelet* Gallus, is in prima dearticulatione phalangis, noctu, clam à sicario vulnus ingens accepit, quo vulnere præcisi fuerunt 4. digiti ad exceptionem cutis, solius indicis osse non in totum fractu; cæteri tres pauxillùm cuti hærebant, pendentes eâ portiunculâ, quasi ex industria cæsi. Horrendo, & dolorifico ejusmodi vulneri, & nocte mediâ accepto, extempore balsamum nostrum vulnerarium tepidè apposuimus, cum plagulis, & linteis in eo madefactis. Ossa ossibus disposita fuerunt primò, & cutis cuti adjecta, quantum potuimus, ac demum manu super tabellulâ extensa, & digitis eidem aptatis, æger lecto traditus alteram noctis partem feliciter transegit, sine ullo symptomate, & qui jam venerat dolor, recessit: febris itidem, quæ ejusmodi vulneribus infensissima esse solet, abfuit per totum curationis tempus. Secundo apparatu manum tabellulæ affixam suis plagulis, & fasciis liberavimus; & perspecto vulnere omni symptomate carente, annullari osse paulùm à proprio loco emoto, quod quidem iterum in suo loco restitutum fuit, vulnus sequenti fotu detergendum curavimus, atque boc bis in die, antequam novum balsamum admoveretur.

℞. Aristolochiæ rotundæ, ℥. j. myrrhæ elect. ʒ. ij. bacc. juniperi, p. j. fol. prunellæ, alchimillæ, vincetoxici, an. m. j. Parabatur decoctum in s. q. aquæ & vini, cum modico sale communi.

Die tertio (*b*) *alvum subduximus* cum sequenti medicam.

℞. Pulpæ cass. recent. extract. ℥. j. rhabarb. el. subtiliss. triti, ʒ. j. misce, fiat bolus.

Sequentibus diebus (*c*) *potionem vulnerariam* bis in die accepit, quæ sic parabatur.

℞. Radicum vincetoxici, ℥. j. fol. acetosæ, prunellæ, pilosellæ, pimpinellæ, saniculæ, beronicæ, an. m. j. fol. violarum, p. j. liquirit. rasæ, ℥. ß. Parabatur decoctum in s. q. aquæ hordei. De colatura dabatur quantitas ℥. vj. pro singula dosi, cum ℥. j. syrupi limonum. Ejusmodi decocti intentio fuit, naturalia viscera in suo robore & officio continere sanguinem vulneri carne implendo idoneum reddere, & sitim compescere. Victus fuit mediocris: Ova sorbilia, panis coctus in jusculis carnium, primis diebus pro ferculis dabantur. A vini usu non abstinuit, verùm oligophorum, & parum aquâ dilutum dabatur. Exacto 5. die carnibus usus est, & meraciori vinu: quo victu alvus laxabatur quotidie, quod rarò contingit in vulneratis, ob victum nimis tenuem, & ob hæmorrhagias, quæ in vulneribus juncturarum contingere solent. Et hac methodo, intra 25. dies, ossibus optimè ferruminatis, vulnus omninò coaluit.

NOTÆ

in CAPUT XXX.

(*a*) *Vulneratis aliquot.* In vulneribus nervorum, ossium ac tendinosarum partium valde cavendum est à saturninis, mercurialibus, acribus, oleosis, pinguibus: Excipit talem tractationem molestum illud symptoma, quod dicitur *das Glied-Wasser*. Conferunt vulneratis dictis partibus balsamica, temperata tamen, quale est, oleum hypericonis cum oleo terebinthinæ remixtum. Item emplastrum nostrum polychrestum additione balsami peruviani pro re nata exaltatum.

(*b*) *Alvum subduximus.* Multum moratur consolidationem vulnerum alvi segnities, quare tunc temporis alvum semper habere mollem, vel natura vel arte, bonum est.

(*c*) *Potionem vulnerariam.* Vulnerariæ sic dictæ herbæ virtute pollent dyscrasiam sanguinis & lymphæ acidam maximè & viscidam corrigendi; pollent namque sale quodam nitroso terreo alcalinæ indolis, ob id succus harum mercurii sublimati solutionem turbat & præcipitat. Acidum autem mirificè sanationi vulnerum resistit; quod ex ioguendum est. Quem in finem alcalina valdè conducunt. Helmontius *cap. VI. de lithiasi* §. 26. meminit rustici, qui vulnera ingentia solo potu lixivii è tilia confecti curavit, quorum tamen iotium nil prorsus lixiviale ostendebat.

CAPUT XXXI.

De simili vulnere juncturarum cum ossium fracturâ.

CAsus superiori haud dissimilis contingit ferè eodem tempore cuidam fabro nomine Paulo, qui noctu à sicario circumventus, quatuor digitos in eodem articulo phalangis magno vulnere penè abscissos reportavit, ossibus fractis, & disruptis, sola cute volæ manus exceptâ. Ossa ossibus annectens, & vulneris labra ad invicem deducens, ac demum balsamo vulnerario cum plagulis, & fasciis vulneri imposito, curam feliciter absolvimus, sine ullo symptomate. Potiones vulnerarias, ut suprà diximus, bis in die dabamus, atque iisdem sale communi adjecto detergebatur vulnus. Mirum videre est, quàm tutò (*a*) *hæmorrhagia* firmentur ab admoto balsamo, & dolores, & spasmi recedant. Cæterum ubi nulla, aut exigua adest contusio, nulla aut perexigua fit suppuratio: at verò quando adest contusio, vel primis diebus opus est validâ & longâ fomentatione, vel suppurantia sunt usurpanda.

NOTÆ

in CAPUT XXXI.

(*a*) *Hæmorrhagia firmentur* Ramus insignis venæ medianæ ad pollicem & indicem excurrit; hinc isto abscisso, magna sequitur hæmorrhagia, quæ pulvere colophoniæ subtilissimo, qui balsamica vi instructus est, haud difficulter sisti potest. Singularem observationem, ubi pollex cum magno tendine per morsum equi à manu separatus fuerit, sanato vulnere tradit Marchettis *in observationibus suis*.

CAPUT XXXII.

De simplici vulnere in facie.

DOm. . . . de Serpa, annos 50. natus, in via *di Cento trecenti*, vulnus ingens in facie, quod vulgus *sfriso* nominat, à proditore noctu accepit. Ut amplum, & profundum, atque à tempore ad mentem diductum, aspectu horrendum videbatur; cumque vulneris labra inter se multum distarent, primo aspectu futuram omninò necessariam judicabat barbitonsor, qui eum ad me vulneratum adduxit. At ego qui ejusmodi carnificinam respuere soleo, & cui cordi est tantùm dolentem, & afflictum sublevare, eâ arte, quam suprà dixi, sine sutura vulnus brevi ad optatum scopum deduxi, labra vulneris fasciis, & plagulis simul ad invicem deducendo, atque (*a*) *oleum vulnerarium parti* vulneratæ admovendo. Nec interest si primo apparatu vulneris labia ad invicem jungi haud possunt, etenim secundo aut tertio facillimè conjungentur; nam ubi nulla superveniens inflammatio, nullus humorum confluxus, cunctæ particulæ ad naturalem locum redire conantur.

NOTÆ

in CAPUT XXXII.

(*a*) *Oleum vulnerarium.* Olivarum oleum ab aciditate sua probè orbatum, si balsamica florum hyperici & millefolii virtute impraegnetur, addito gummi elemi & myrrha, nec non terebinthina, præstantissimum vulnerarium evadit. Ad ulcera autem mali moris mundificanda oleum tartari fœtidum cum balsamo peruviano mixtum commendari meretur. Balsamum *Locatelli*, cujus descriptionem vide in inferioribus in omni continui solutione tam intrinsece quàm extrinsece effectum præstat optatissimum.

CAPUT XXXIII.

De raro, & inaudito ulcere capitis, in quo cranium ad palmæ latitudinem sponte emarcuit, in muliere octuagenaria, quæ sanitati restituta caca evasit.

VEtula quædam mulier annos 84. nata, ex familia de Bourdinis, in via *di Strà Castione* commorans, supra verticem capitis lævam versus, tumorem contraxit malignum ad palmæ latitudinem, cum dolore vehementi, & inflammatione insigni, cum plumbeo colore. Ad dolorem, & inflammationem compescendam, embrocham ex oleo rosato, & oxyrrhodino imperavimus. Intus manna ad ℥. j. cum jusculo carnis dabatur, ut prima regio corporis expurgaretur. Interdum victus humectans, & refrigerans erat ex usu.

Hæc inter cùm minùs de suppuratione cogitaretur, ecce (*a*) *nigredinem malignam*, & formidolosam pestilentiali carboni valdè similem: ea suppurantibus procurata, puris multum fœtidi, & subviridis fudit. Cùm verò Barbitonsor ulcus gossypio detergeret, sub prima cranii tabula ipsum pus emergere deprehendit, ac paucis post diebus prima illa cranii tabula, tanquam à candenti ferro usta à vivo sensim se separavit. Ulcus tandem more ulcerum cum sequenti unguento detersum, mirificè citò coaluit.

℞. Resinæ pini, picis navalis, an. ℥. ij. terebinth. claræ ℥. j. Vitellos ovorum, No. ij. aristoloch. rotundæ, thuris, an. ʒ. j. Croci, ℈. j. Olei rosat. parum. Misce, fiat Unguentum.

NOTÆ

in CAPUT XXXIII.

(*a*) *Nigredinem malignam.* Similem casum olim Mindæ Westphalorum in honoratiori viro sexagenario octavi: unica in nocte in vertice capitis oboriebatur tumor cum magno ardore, dolore & febricula stipatus, exacto triduo conspiciebantur vesiculæ, quibus dissectis lympha acris emanabat & nigredo cutis substratæ apparebat, quæ sine omni sensu erat, separatâ parte corrupta beneficio forcipis, mox cataplasma balsamicum putredini adversum camphora probè imbutum applicabatur. Paulo post ulcera, quæ etiam ipsum cranium depascebant, præstò erant, stipata virium imbecillitate, calore præternaturali. Intrinsecè alexipharmacis contra malignitatem pugnabatur, ex quorum classe non possum non laudare sequens compositum probatissimum, quod constat ex vino, theriaca, lapidibus cancrorum & succo cancrorum fluviatilium, hoc debite mixtum & sufficienti in copia calidè haustum, expectando post ejus usum sudorem gangrænam in instanti sistit, & ne sphacelus ulterius serpat, impedit. Externè instar omnium esse potest spiritus vini camphoratus cum essentia scordii & tinctura tartari mixtus, additis floribus salis ammoniaci martialibus.

CAPUT XXXIV.

De catarrho à duobus annis inveterato, cum maximâ nervorum imbecillitate.

ILlustrissimus Dominus Joannes Malvezzius, annos tunc 24. natus, ante sexennium in insensibilem capitis defluxionem incurrerat, unde in sinistrum latus irruens, brachii, coccygis, tibiæ, & pedis (*a*) *illius lateris insignem impotentiam pepererat.* Tanto affectui ut occurreret, plurium Medicorum ope, toto biennio frustrà usus erat; nec interea pepercerunt rarioribus, & præstantioribus remediis: solitas purgationes, & phlebotomias semper præmittentes, suis postmodum decoctis guajaci, salsæ, & similium, in usum advocatis; cauteriis, cucurbitulis, frictionibus, unctionibus, embrochis, suffumigiis, minimè omissis. Cùm verò vana, & irrita hæc essent omnia, ad eum advocatus, ei quamprimum medicamentum cerebrum, & nervos roborans adhibui, idque cum conserva rosarum. Decoctum postea cephalicum ad 30. dies accepit, oleo vitrioli balsamico per intervalla adjecto: & his paucis, & gratissimis, intra sesquimensem, pristinam recuperavit sanitatem, quam ad hunc usque diem firmissimam servavit, exceptis duobus mensibus peractis, quibus ferè in eundem affectum incurrebat, ni nostrâ ope confestim sublevatus fuisset. Eadem præsidia eidem affectui debellando semper conveniunt. Inter roborantia primas tenet aurum nostrum diaphoreticum: Pulvis stomachicus est etiam roborans quoddam universale.

NOTÆ

in CAPUT XXXIV.

(*a*) *Illius lateris insignem impotentiam.* Paralysis sæpè enascitur ex spasmo in principio spinalis medullæ ob membranas nimium constrictas exorto. Caussam hic præbet serum nimis acre in cerebro separatum & ad medullam spinalem seu locum inferiorem transmissum. Hypochondriacis & cachecticis hic affectus valdè familiaris est nec non illis, qui genus nervosum debile habent, & ad spasmodicas constri-

ctiones

ctiones facile proclive. Hinc per consensum etiam paralysis fit ex colica spasmodica. Non ita pridem fœmina summè obesa, quæ resinæ gialappæ XII. grana ad purgandum assumsit, paulò post paralysi totius dextri lateris corripiebatur cum aphonia, stupore mentis, & maximis intestinorum torminibus, forsan quod colluvies seri impuri copiosi vehementiori motu exagitata ad cerebrum translata ibi partim obstructiones, partim spasmum pepererit.

CAPUT XXXV.

De tertiana notha.

PErillustris Domini Bartholomæi de Bancis uxor, Domina Antonia, annos tunc 20. nata, superioribus annis, *(a) tertianâ nothâ* graviter vexata, hunc in modum sanitatem à nobis reportavit. Primis diebus corpus blandè purgavimus mannæ Calabrinæ ℥. ij. in aqua cichorii dissolutis; victu humectante, & refrigerante imperato. Decoctum postea refrigerans & humectans, cum syrupo acetositatis citrii, bis in die sumebat. Horâ paroxismi antipyreton dabatur, quo confestim febris feliciter oppugnata fuit. Ventriculo, ob febris æstum, & biliosorum humorum motum fracto & languido, specificum stomachicum nostrum ad aliquot dies dedimus, cum conservis violarum, & rosarum: quibus non solùm ventriculi imbecillitas recessit, verùm & menstruales purgationes statis diebus fluxêre, & alia quæque cessârunt symptomata. Videant quàm tutò, citò, & jucundè *(b) spagyricis remediis* oppugnentur morbi, & in quas Syrtes ægros præcipitent, qui hisce destituuntur.

NOTÆ

in CAPUT XXXV.

(a) *Tertiana notha.* Appellatur sic, quando calor non tam acris est, nec pulsus tam celer, sed remissior, nec urina flammea, uti in exquisita esse solet. Bilis hic magis delinquit mucosa, quare hæc febris resolventia & leniora emetica magis requirit, & observatum est per vomitionem tunc temporis bilem instar vitelli ovorum coloratam ejici nonnunquam etiam viridissimam: Et facilè tales febres degenerant in lentas.

(b) *Spagyricis remediis.* Est laus sua medicamentis Galenicis, nec non chymicis. Miser Medicus, qui chymiam ignorat, quæ tam ad theoriam, quàm praxin rationalem summè necessaria est. Chymica maximè ex regno minerali petita concentratioris virtutis sub minima dosi magnas possident vires, in vitrea pituita plurimorum affectuum caussa liquefacienda & visceribus à viscosissimorum humorum sarcina liberandis, id quod neutiquam languidiora aperientium decocta (ne ut omnes hic accersamus.) Pervadunt hæc universi corporis sphœram, & ad remotissimas quoque partes virtute sua pertingunt, quod maximè apparet in antimonio, marte, mercurio, herculeis illis remediis.

CAPUT XXXVI.

De Ischiade.

DOmina Constantia N. cujusdam berretarii *(a) uxor*, annos 40. nata, tetro dolore ischiadico supra vires excruciabatur à nonnullis diebus: cui obviam eundo duplicem indicationem nobis proposuimus: unam à morbi essentiâ, alteram à natura ipsius patientis. *(b) Magno morbo*, atroci, & vehementi, magnum, efficacissimum, & velocissimum remedium conveniens erat: *(c) Delicatulæ mulieri*, debili, consimile remedii genus minimè aptum videbatur. Quocirca fotus calidos, & aperientes affecto loco admovendos jussimus, ut

℞. Baccarum juniperi, lauri, fœnugræci, lini, cymini, an. p. ij. herb. menthæ, salviæ, rorismarini, ivæ arthriticæ, arthemisiæ, an. m. j. coquebantur in s. q. aq. & vini pro fotu. Quo peracto, affecta pars sequenti unguento calidè ungebatur.

℞. Ung. martiati, ℥. iij. ol. laurini, ʒ. ij. ol. petrolei, ʒ. ß. misce.

Intus pilul. catholic. ad gr. viij. dabantur bis in hebdomade. Cruribus postea, *(d) cauterium inuri jussimus*, quibus evanuit dolor, nec ultrà reversus quinquennio jam elapso.

NOTÆ

in CAPUT XXXVI.

(a) *Uxor.* Virilis sexus præ sequiori alias obnoxius est hujusmodi affectibus, forsan quod non tam ordinato statoque tempore superfluum, parvumque sanguinem excernat. His itaque deficientibus vel diætæ vitio graviori accedente & ipsæ non immunes sunt ab his morbis. Cous *aphorismo XXIX. sect. VI.* inquit: Mulier podagra non laborat, nisi menses ipsi defecerint.

(b) *Magno morbo magnum remedium.* Proportio semper debet esse inter caussam morbi & ipsum remedium. Aureum dictum est *Mesuæ:* Est prudentiæ granum ad medicinas fortes non devenire, si debiles suffecerint; & ex adverso timiditatis nota est, in magnis morbis immorari pigmæis remediis, qui non nisi giganteis cedunt. Dum securitatis nimis consulimus, in generositate deficimus.

(c) *Delicatulæ mulieri & debili.* Soletter antequam Medicus ad validiora accedat, constitutio corporis ejusque habitus, sanguinis temperamentum, naturæ robur & vires investigandæ sunt: sicuti enim in robustioribus tuta satis, sic in delicatulis ac teneris subjectis noxia & insidiosa sunt. Utilissima in praxi regula est Hippocratis, quæ extat in *Libro de locis in homine*, medicamenta fortia à natura in debilibus morbis dare non oportet. neque paucitate medicamenti debilitas ipsius facienda est: sed fortibus naturâ pharmacis utendum est, debilibus verò, pharmacis non fortibus. Neque partiendum est medicamentum, sed singulis secundùm naturam, debilibus quidem debilia à natura, fortibus verò morbis fortis naturæ pharmaca exhibenda sunt.

(d) *Cauterium inuri jussimus.* In podagra nec non in omnis arthritidis specie ustio actualis à veteribus dudum commendata, nuper autem ab Indis reperta sub moxæ nomine in Germaniam translata peragenda. Talismodi remedii mentionem jamdum fecit Hippocrates in *libro de affectionibus Capite XXV. titulo* 12. Si in unum aliquem locum incubuerit dolor, & constiterit, & medicamentis non fuerit exactus, urito, quocunque loco fuerit dolor: Urito autem lino crudo. Hic autem non in elligitur linum crudum, sed magis in fila aptatum. Processum integrum scitè delevibit Prosper Martianus *commentario in lib. de affectionibus pag.* 170. Accipiatur linum crudum & arctè conglobatum reducatur in formam pyramidis, cujus basis latior in angustum coarctetur. Magnitudinem, seu latitudinem basis indicabit locus inurendus: non ignorato, ustionem aliquanto latiorem fieri, quam sit basis pyramidis. Hæc igitur in summitate accensa loco inurendo apponatur, ibique resideat, donec tota materia absumta sit; nam ignis serpendo ad cutim perveniens ustionem facit; Et quod mirum videtur, ferè insensibiliter & sine dolore. Extincto igne, porrum elixum imponebat *Hippocrates*, donec, quod exustum est, decidat. Nostri butyrum cum caule adhibent; indeque ulcus apertum servetur ad libitum.

CAPUT XXXVII.

De diuturnis ventris doloribus.

BEnedicta Joannis N. ex illis, qui vulgò dicuntur *Adobador*, in via, quæ communiter dicitur *il Borgo di S. Giacomo*, commorans, annos 45. nata, à longo tempore inveteratos, & contumacissimos dolores ventris patiebatur; propterea à duobus mensibus in lecto infeliciter decumbens, & alterius Medici opem dicto tempore frustrà experta,

non niſi de morte cogitabat. Tacto ejus abdomine nihil præter (*a*) *flatulentum tumorem*, ventrem nimirum præter conſuetudinem diſtentum, deprehendere licuit. Calculum, aut induratas fæces in inteſtinis contineri certò conjecimus, cum quo vermium proventus haud erat ſuſcipio: quare omnes curandi ſcopos eò direximus, ut calculus, aut quippiam ſimile non naturale foràs detruderetur; ad quod præſtandum, duplici incedere viâ operæ pretium duximus. Etenim cùm primùm accerſiti, (*b*) *enema ex oleo lini ſimpl.* infundi juſſimus: per os ol. amygdal. dulc. ſenſim ſorbendum: ſenſim (inquam) ne affatim hauſtum evomuiſſet. Horis 4. exactis, theriacæ ℥. j. dedimus. Sequenti manè pilul. catholic. ℈. xij. cum trochiſc. alhandal. ℈. iij. Ab aſſumpta pilula præduras fæces cum multa copia pituitæ ejecit. Dolores inde paulò mitiores evaſerunt, & noctu dormire cœpit. Tertio die pilulis reiteratis, ſimiles fæces excrevit, & ſupià multum bilis, & pituitæ. Reliquo temporis ſpatio conſervas roriſmarini, abſinthii, menthæ cum mithridatii tantillo, manè ſumebat: quibus brevi ſanitatem conſecuta eſt. Interea connotandum ſupereſt, quomodo bis à duobus Medicis purgata fuerat, à quibus, ut à remediis parum appoſitè adhibitis, nihil levaminis retulerat: (*c*) *non* enim *ſat eſt purgare*, ſed quando, quomodo, & quibus, obſervare oportet.

NOTÆ

in CAPUT XXXVII.

(*a*) *Flatulentum tumorem.* Nimia corporis à flatibus diſtenſio poris tunicarum inteſtinalium obſtructis vel ſpaſmo conſtrictis debetur; unde vapores liberum tranſitum non habentes, parietes inteſtinorum mirum diſtendunt, & tenſione hac cruciatus immanes efficiunt. Dicitur hic morbus colica ſpaſmodica ſeu tormina alvi convulſiva, & eſt maximè familiaris metallicolis, qui mineras ſaturninas igne tractant. & dicitur Germanicè *die Hütten-Katze*, quod intolerabilis ille inteſtinorum cruciatus ægrotantem nonnunquam rabioſæ felis circumgyrationem imitari cogat: illis hominibus aliquando nec ſtandi nec ſedendi datur poteſtas, inquieti huc atque illuc moventur, lecto ſi aliquantum incubuerint, terram viciſſim repetunt, unguibus eam rodunt, & immanes ventris dolores patiuntur cum ſudore nonnunquam frigido & lypothymia: Complicatur hiſce ſtatim vehementiſſima alvi conſtipatio, ita ut nihil flatuum, nedum excrementorum per anum exitum habeat. Purgantia omnia irrito effectu propinantur. Morbus hic à lythargyrii fumo cum aëre ore hauſto derivandus eſt; hinc non tantum illis, qui plumbarium metallicum lapidem igne urunt, liquefaciunt, ſeparant, ſed & qui lythargyrium ſaltim ponderant (vulgò *Gletuvager*) communis eſt. Fumus hic ad ventriculum & inteſtina delatus partim gravitate & mole, partim textura, quam ſub acidi miſcela acquirit ſtiptica in poris tunicarum nervearum & muſculoſarum obſtructiones efficit; hinc dum per poros obſtructos inteſtinales non æqualiter circulari poſſint partes impetum facientes, moleſtiſſimus ſpaſmus gignitur, dictorum ſymptomatum parens.

(*b*) *Enema ex oleo lini.* In ſpaſmodica colica & pertinaciſſima alvi conſtrictione, quæ ut plurimum cum ſpaſmo inteſtinali conjuncta eſt, clyſteres ex ſolis oleis parati & applicati omne fuerunt punctum, quo nimirum nimis fortiter conſtrictæ inteſtinorum fibrillæ relaxentur. Tales clyſteres *Rulandus* in empiricis ſuis curationibus frequenti in uſu habet. Emollitis ſic fæcibus & laxioribus factis inteſtinis purgantia reſolvendi ſimul virtute prædita ore aſſumenda ſunt, quæ alias ſpaſmum augendo ſymptomata exaſperant.

(*c*) *Non ſat eſt purgare.* Non levis res eſt, alvum movere & purgare, quivis agyrta & empyricus hoc tentat, ſed quando, quomodo & quibus, hoc opus, hic labor eſt. Veronæ olim in publico foro ſuſpenſa fuit tabula, elenchum medicorum iſtorum continens, quibus ſolis authoritate magiſtratus liceret purgans præſcribere. Poteſt de hac re videri *Diſſertatio noſtra de prudenti medicamentorum applicatione in tempore.*

CAPUT XXXVIII.

De gibboſitate in ſene cum doloribus ſublatâ.

MOnialis quædam, nomine Soror Fabricia, in cœnobio Corporis Chriſti degens, annos 70. nata, ab aliquot annis (*a*) *pertinaciſſimo catarrho* in ſpinalem medullam irruenti obnoxia erat; unde variis temporibus diverſos Medicos conſuluerat, à quibus nihil opis reportans, me quoque conſuluit. Examinatâ morbi naturâ, & catarrho per ſpinalem medullam decurrente cognito, morbum, etſi ab aliis Medicis incurabilem creditum, tamen ſubſequentibus remediis curandum ſuſcipio. In quinta vertebra, à qua gibboſitas, & convulſivi dolores, quibus aſſiduò cruciabatur, cauterium potentiale admovendum curavimus.

Intus bis in hebdomade ſumebat ſequentes pilulas.

℞. Agaric. trochiſcati, ℨ. iij. aloës ſuccotrinæ, ℨ. ß. maſtiches, ℈. ij. cum ſyrupo roſato ſol. paratur maſſa, cujus capiebat ℈. j. pro doſi.

Per aliquot dies ſtatim ante cibum, pulverem noſtrum ſtomachicum ſibi familiarem reddidit: quibus paucis priſtinæ ſanitati reſtituta fuit, ſcipionibus, quibus utebatur, relictis, & doloribus planè ſublatis.

NOTÆ

in CAPUT XXXVIII.

(*a*) *Pertinaciſſimo catarrho* Ex ſtagnatione lymphæ circa vertebras dorſi luxationum harum contingere poſſe etiam in provectioris ætatis hominibus, loquuntur obſervationes. Et vice verſa etiam gibboſi fiunt catarrhoſi, phthiſici, difficulter ſpirant, ſtridulam faucium aſperitatem habent: & pauci quinquaginta annos tranſgrediuntur, quam tamen regulam non eſſe univerſalem, allata à Domino A. obſervatio teſtatur. Pueris, quibus ſpina dorſi extrorſum admodum extuberat, thoracem ferreum ex tenuiſſimis laminis fabrificatum atque intus foriſque pannis ſuffultum ac per integrum annum dies noctesque geſtandum commendat Platerus, *Lib. I. obſervat. pag.* 153.

CAPUT XXXIX.

De diuturna lævitate inteſtinorum, ventriculi attritione, abdominis cruciatibus, & aliis.

GUlielmus de Hortolanis ſclopetarius, annos 45. natus, ab 11. menſibus (*a*) *graviſſimis morbis* detinebatur, lævitate inteſtinorum, ventris doloribus, mirâ ventriculi, ac omnium partium naturalium imbecillitate, inappetentiâ, ſiti, & aliis. At uſus erat toto illo tempore trium Medicorum ope, ſed fruſtrà: in his enim peculio, & omnibus fortunæ bonis abſumptis, ad extremam pauperiem devenerat. Tunc ipſe ad me, tanquam ad extremum aſylum, confugiens, & perſonæ & morborum ratione habitâ, conſimilia, quæ brevi & citò, citra pecuniæ jacturam, ſanitati eum reſtituerent, ipſi præſcripſimus. Primis diebus, ad acrium & erodentium humorum vim, & impetum coërcendum, pilulas laudinas bis dedimus. Viribus paululum recreatis polychreſtas ad ℨ. ß. cum ℈. vij. catholicarum ter accepit. Tandem cachexiæ, & obſtructionibus in jecore, liene, & meſaraicis relictis, Electuarium ſequens efficaciſſimum dedimus.

℞. Conſ.

℞. Conf. rosarum, ℥. iij. croci martis, ʒ.iij. macis, ʒ. ß. miscebatur pro elect. cujus dosis erat ʒ. ij. manè.

His omnibus ad vota cedentibus, Deo optimo, nobisque ejus instrumento gratias egit. Videant, si sapient, in quæ tormenta conjiciant ægros illi, qui nimio fastu innumera remedia unico morbo præscribunt. Nonne uni unum contrarium sufficit? Diceres ejusmodi sciolos alteros esse Galenos, cùm nec Galenum à limine salutârint unquam. Hi semper de destillationibus, obstructionibus, & febribus, ad quæ tria capita tota ejusmodi homunciorum scientia reducitur, deblaterant.

Pilulæ polychrestæ nostræ toto cœlo distant à polychrestis officinarum; illis tamen dotibus, quibus illæ, donantur. De his, & de aliis, *in tertia parte nostræ Pharmacopœæ Spagyricæ.*

NOTÆ

in CAPUT XXXIX.

(*a*) *Gravissimis morbis.* Symptomata, quibus æger nostri detinetur, dubio procul ex hypochondriorum vitio deriuanda ac ducenda sunt. Per hypochondriorum vitium intelligimus obstructiones viscerum & glandularum sanguificationi & depurationi sanguinis & seri inservientium; unde mille propullulant mala digestionis negotium continuò in illis depravatum esse, unde flatus, tormina, ventris dolores, intestinorum levitas, vel etiam adstrictio, inappetentia suboriuntur. Hepar hoc in affectu non semper insons est, hoc enim, si obstructum mucosa amurca est, bilem non filtrat, cujus balsamo chylus destitutus in primis viis in acidum viscidum crudum succum degenerat. Hinc rectè Helmontius plurimorum chronicorum originem petit à bilis defectu. Bartholinus *Historiarum Cent.* 1. *pag.* 131. in splenetico secto hepar lividum, vesicam biliariam pallidam tunica crassiore constantem invenit: Ex aperta serum nudum effluxit, nulla bilis tinctura prodeunte: Plena quoque fuit grumis nigricantibus lapillisque pisorum magnitudine. Ad tollendum hoc malum opus est medicamentis temperatis, quæ balsamica sua vi chylum condiunt & blande spirituosum sanguinem reddunt. Ex horum remediorum classe non satis laudare possum sequens Elixir balsamicum, quô maximo cum emolumento per plures annos in hisce morbis usus sum, si ejus usus per aliquot menses continuetur, assumendo omni die bis 60. ad minimum guttas. Recipe Herb. scordii manipul iij flor. centaur. minor. manips j. myrrhæ electæ unciam semis, croci drachmam unam, succini Zedoariæ incisæ ana drachmas tres, ligni aloës drachmam unam semis, corticum aurantiorum unciam semis, olei cardamomi, caryophyllorum ana guttas decem, spiritus vini tartarisati mensuram unam, spiritus salis ammoniaci unciam unam, fiat extractio.

CAPUT XL.

De ischiadico dolore, quo claudus, & impotens jamdudum factus æger.

MIchaël N. in via, quæ vulgò dicitur *il Borgo di San Pietro* commorans, bajulus, de his, qui *Chariolari* dicuntur, annos circiter quadraginta natus, ex fortissimo, & robustissimo viro, (*a*) *ischiadici doloris* immanitate, & tyrannide claudus & pedibus omnino impotens redditus, & virilibus officiis, cui tota die ex officio insudabat, ad imbecille, & ignavum muliebre exercitium relegatur. Quo miserando spectaculo commotus, sciscitor ab eo, quæ hucusque in tam atrocem morbum expertus esset remedia: (*b*) *Multa inquit à duobus Medicis* sibi fuisse præscripta; in quæ non tantùm sanitatis reliquias, verùm & quicquid in futuræ inopiæ subsidium coacervaverat, fecisset jacturam: addens se in altero xenodochiorum quindecim dies curandum frustrà moratum, nunc autem nullam sibi superesse sanitatis spem, & muliebre nendi officium, quod nunc præ fame compellitur exercere, in tot angustiis unicum sibi esse refugium, quò ærumnosam vitam sustentare possit. Imploratò tandem divino Numine, sanitatem illi brevi affuturam, si nostris mandatis pareat, polliceor. Atque tum pilulas nostras catholicas, cum ℥. iiij. trochisc. alhandal. ter ipsi dedimus. Extrinsecus emplastrum ex sulphure & pice affectæ parti admovendum jussimus. Quibus sensim atrox, & pertinacissimus dolor evanuit: atque femori deperditum robur in totum fuit restitutum.

NOTÆ

in CAPUT XL.

(*a*) *Ischiadici doloris.* Dolor Ischiadicus vel latius sumitur, vel strictius, latius dolorem lumbarem coxendicis & femoris denotat, alter strictior potissimum circa acetabulum ossis Ischii, in quo femoris os circumvolvitur, consistit. Ab Hippocrate *Lib. de internis affectibus cap.* 54 *titulo* 6. *& Lib. II. Porret. cap.* 46 *titulo* 1. ille qui latius patet, describitur ἰσχὶς & lumbos notat & ἰσχίον coxam ἀπὸ τῆς ἰσχύος à robore, quod moles corporis hac potissimum parte sustinetur. Sæpius lumbaris dolor seu arthritis præcedit subsequente ischiade strictiori. Molestus hic morbus ex *Hippocratico* elogio, sed non lethalis. Molestus est, quod & dolorum continuatione, & vigiliis, aliisque symptomatibus satisfatigare & torquere soleat ægros, non tamen necare, quandoquidem ex ipsis sanguinis undis naturæ quodam robore ad debiliora & ignobiliora membra vitiosa pellitur materia.

(*b*) *Multa à duobus medicis præscripta.* Sanguinem exagitantia plerumque dolorem hunc augere solent, maximè in plethoricis & illis, qui vel ipsius naturæ beneficio, vel arte assueti sunt certæ & ordinariæ sanguinis excretioni, sive per sectionem venæ, sive hæmorrhoidum fluxum. Juvat hic magis sanguinis per consuetas vias detractio. Nam observatum est per frequentiorem experientiam, nec arthriticos alios nec ischiadicum cumprimis dolorem felicius tolli posse, quam sanguinis eductione. Qui nephritide seu inflammatorio lumborum dolore laborant proclíviores etiam ad hoc malum sunt, ubi diuretica inconsideratè adhibita dolores hos augent & ischiadicum malum inducunt. Capivaccius *apud* Cratonem *consilio* 154. inquit: Diureticis calculus inducitur & ischias augetur. Venæsectio & hic loci quoque suadenda. Benè meminit Galenus *Lib. de venæsectione cap.* 18. se ischiaticum morbum una die facta ex cruribus evacuatione curasse.

CAPUT XLI.

De pertinacissima psora.

DOminus Julius Cæsar Rivalus aurifex, annos sexaginta natus, à multis annis (*a*) *Psoram contumacissimam patiebatur*, in qua cutis aspera, crassa, dura, arrosa, fissa, & exesa, furfuraceas squamas assiduè deponebat. Tanto affectui superando Medicos plures & pluries incassum consuluit. Illi ad atram bilem, pituitam salsam purgandam, atque ad jecur refrigerandum respicientes, morbum magis rebellem, curatuque difficiliorem reddiderunt. Nos naturæ methodum insequuti, naturalia emunctoria aperienda, facultatemque expultricem promovendam duximus, noxios interim humores incidendo, & attenuando. Quibus subactis & confectis, viisque naturalibus adapertis, qui in excubiis consederat hostis, facillimè ejicitur. Igitur ut tot indicationibus satisfacerem, unico contentus fui medicamento, (*b*) *sulphure* videlicet *embryonato ex magnesia saturnina* educto. Id verum est naturæ instaurativum, symphytum, seu balsamum naturale

nostrum mundat, & purgat, & modo communibus Medicis ignoto. Mirabatur interea quo pacto tam blandè sanaretur. Nulla fit sensibilis purgatio, alteratio nulla; potionum, apozematum, & juleporum aspectum minimè perhorrescit. Sapor, color, & odor, in hoc medicamento naturæ amica sunt: quantitas est perexigua, & omni tempore exhiberi potest, etiam in cibis ipsis. Æmuli interea, qui hæc ignorant, ut operibus destituti, ad verba se conferunt.

NOTÆ

in CAPUT XLI.

(a) *Psoram contumacissimam.* Alia est psora universum corpus defœdans, alia lepra Arabum seu elephantiasis. Sæpius peccatur in hoc, quod confundantur hi affectus. Indicant elephantiasin pustulæ, ulcera cutanea, oculorum panniculi: postea hæc invalescunt, nasus collabitur, rauci fiunt, atque horrendum aspectum præbent. Græcorum autem lepra scabies sicca maligna est, universum corpus turpiter defœdans, squamisque nunc tenuioribus, nunc crassioribus obducens. Si altius radices egerit & pilosas capitis & superciliorum sedes invadit, licet curetur, facile rursum redit.

(b) *Sulphure embryonato ex magnesia saturnina.* Est nimirum hoc nihil aliud, quam sulphur ex antimonio rite extractum, quod magnesia saturnina audit, quia instar saturni quasi devorat & imbibit alia metalla. Sulphur hoc decenter paratum & præcipitatum penetrantissimum est, & in exilissima quantitate magna agit & universum corpus pervadit. *Glauberus* panacæam & sulphur universaliter purgans appellat, cujus unicum granum aliis medicamentis immixtum in acrimonia seri scorbutici deliniendo in defluxionibus acribus ad oculos, ad artus corrigendis maxima pollet efficacia, in majori dosi hoc remedium datum, emeticum est, in succisa & refracta salivans & deobstruens potentissimum. Ejusdem cum ipso indolis est regulus antimonii sic dictus medicinalis, qui tamen in majori dosi exhiberi potest. Metallica hæc constantibus solidissimis mobilissimis simul gaudent particulis, quæ facili ala corporis poros pervolant, viscidosque humores colliquant. Generosis hic morbus eget præsidiis qui debilioribus & languidioribus non cedit, durus namque nodus durum requirit cuneum.

CAPUT XLII.

De Psora pertinacissima à multis annis inveterata.

Dominus Franciscus Palatinus nobilis Bononiensis, annum quadragesimum circiter agens, (a) *à teneris annis* scabiem contumacem, siccam, & atram patiebatur. Traxisseme originem à victûs consuetudine, an ab aliis, planè me latuit: ex præsentibus deprehendere licuit, dictum dominum esse temperamento calido & sicco, (b) *pituita salsa multum generare*, crassum obtinere sanguinem, cutis poros valde densatos, eandemque cutem fusco colore perfusam. In fœda hac scabie debellanda, multa remedia per totum vitæ spatium à diversis Medicis exhibita fuêre, sed incassum: Nec mirum, cum ejusmodi vulgarium Medicorum scientia tantùm sit, alvum laxare, & sanguinem detrahere. Quicquid de alterantibus effutiunt, nugæ sunt, & quid sit refrigerare, penitus ignorant. Indicationes curativæ nobis fuerunt, luxuriantem salsedinem compescere, eamque in venis consistentem per renes & vesicam foràs propellere, & quæ in carnibus atque in cute stabularetur, eam discutere tum per sudorem, tum per insensibilem evaporationem. Quæ facillimè subsequentia duo medicamenta præstiterunt.

℞. Conservæ rosarum, ℥. iiij. conf. violarum, ℥. ij. auri diaphoretici, ʒ. j. Miscebantur simul, & hujus mixtionis capiebat ʒ. iij. bis in die. Hoc medicamentum non tantùm sudores, & insensibiles evaporationes promovet, verùm labantem nostram naturam sublevat, calorem & humidum insitum recreat, & nectaris nostri spiritibus pabulum affert. Efferatam verò & exuberantem salsedinem sequenti medicamine brevi imminuimus.

℞. Radic. lapathi acuti, graminis, fœnic. an. ℥. j. ß. fol. cichor. taraxac. agrimon. fumar. lupul. betonic. pimpinell. sculopend. an. m. j. senæ, epithym. cuscut. an. ℥. j. liquirit. rasæ & contus. ℥. ß. (c) *Parabatur decoctum* more solito in s. q. aquæ communis, cujus colaturæ ex arte depuratæ dabantur manè ℥. vj cum ℥. j syrupi limonum. Hujusmodi decoctivis & energia salis copiam non tantùm repurgat, verùm & obstructos meatus abdominis aperit, excrementitium sulphur ejicit, intestinorum sordes eluit; quicquid etiam renibus inhæret, nec non vesicæ, foràs protrudit. Extrinsecùs, ut cutis siccitas & asperitas lævigaretur, unguento rosaceo cum balsamo saturni, & pulvere cosmetico, ter vel quater usus est. Quibus paucis & facillimis dictum Dominum à fœdo illo affectu tutò & jucundè liberavimus. Hic annotare licet senis Medici consilium, qui cùm solis scholarum vestigiis inhæreret, incognitis naturæ mediis, nec non ipsiusmet naturæ viribus, quibus in expellendis morbis ipsa utitur, indixit dicto domino, ne in posterum quemquam Medicorum consuleret, secùs, ei imminere evidentissimum mortis periculum. Non aliâ ratione idipsum dixisse mihi persuadeo, quàm quòd putaret congenitum omnino esse ejusmodi affectum; unde si quis ejus curationem aggrederetur, id fieri haud posse, maximè blandis & ordinariis præsidiis, aliis verò valentioribus morbum magis exasperatum iri; valida enim sunt calida, & magnæ activitatis: atqui talia vim & molestiam naturæ afferunt; à qua symptomata multa, à quibus si non mors, falteni culpata sanitas. At Medicus Galenicis & Chymicis artibus simul instructus, majora longè sibi pollicetur, citra molestiam & vehementiam; non enim solùm fallaci & titubanti scriptorum ratiocinio judicium suum committit, sed naturæ opera diu multumque rimatus, experientiæ ratiuni copulatæ se totum devovet.

NOTÆ

in CAPUT XLII.

(a) *A teneris annis.* Notus est mihi juvenis viginti annos non excedens, qui à nativitate psora laboravit, tota cutis squamosa & furfuracea est, excepta illa in facie, omni ferme mense decidit hæc, & nova propullulat sana, cui tamen mox squamulæ cinericei coloris innascuntur.

(b) *Pituita salsa multùm generare.* Salium genesis & evolutio in corpore nostro inchoativè fit in culinis viscerum infimi ventris continuatione facta in reliquis locis, ubi filtrari & transire solent humores. Quando propter obstructionem illud non fit, fluctuant in sanguine motuque & impulsu intestino, nec non continua allisione ætheris exaltantur, acriora & penetrantiora fiunt; unde tantus salium morbosorum in corporibus proventus est.

(c) *Parabatur decoctum.* Decoctum hoc ex meris vernaculis ac domesticis paratum est, quæ profectò ad temperandam salium acrimoniam & evacuatoria blandè reseranda multum facere queunt: Nec etiam in contumacissimo tali morbo omnia vegetabilia & Galenica spernenda sunt. Spectat huc insignis observatio Heurnii *in Commentario ad aphorismos Hippocratis pag.* 193. Hic cuidam nobili lepra laboranti multa remedia frustra exhibuit, secuit venam, purgavit, præparavit, tandem helleboro albo usus, topica præclara admovit, sed omnia frustra. Postremo usu cucumerum evasit, quibus etiam conditis totum per annum usus fuit.

CAPUT XLIII.

De Arthritide.

PErillustris Dominus Aloysius Maria de Ursis, Sancti Stephani eques, annos triginta natus, à quindecim diebus arthritide graviter detentus, etiam duorum Medicorum opera frustra curatus, me accersiri jussit. Tunc genua, & brachia dolore accerrimo tentabantur, noctes insomnes transigebat, cum cibi inappetentia, non sine febre, eaque lentâ & continuâ. Hujus causas à naturali quadam propensione pendere, & (*a*) *ab erratis in regimine victûs* commissis, existimavi. Etenim quinquennio exacto, dolore non dissimili correptus fuit; victûs verò ratio omnifaria, (*b*) *veneris illecebris* (*c*) *vitaque voluptaria*, ut apud divites sæpius moris est, nimiùm indulgens. Cæterùm causas antecedentes calidiori hepati & ventriculo minùs calido tribuunt Medici, & eò magis ætate, corporisque habitudine, id ipsi condonantibus. Conjunctam à communi, & à nobis alibi explanatâ minimè discrepare judicavimus. Hae de re, earundem indicationum, quas in similibus elicere consuevimus, considerationem habentes, primo die, ut jam geniti humoris acrimoniam membranis, nervis, tendinibus & ligamentis articulos constituentibus, infensam obtunderemus, aurum nostrum diaphoreticum ipsi exhibuimus, cujus medio humoris illuc appulsi subtilis evaporatio acris & mordax evanuit. At relicto in articulis humori expurgando, fluxionique futuræ obviam eundo, (*d*) *pilulas catholicas* dedimus ad grana xv. cum gr. v. trochisc. alhandal. Vini usum ad 15. dies ipsi interdiximus. Victus insuper primis diebus fuit solito tenuior, paulò tamen consueto partior; ova loco carnium comedente ipso, ut & pyra cocta saccharo conspersa, sicque brevi firmissimæ sanitati fuit restitutus.

NOTÆ

in CAPUT XLIII.

(*a*) *Ab erratis in regimine victûs.* Largior vini potus ad generationem arthritidis multum facit; quatenus scilicet particulis sulphoreis promptior evolantibus intemperatæ redduntur oleosæ & toscidæ sanguinis particulæ; restitans verò sub ingurgitatione amorca acida in ventriculo (mediante vomitu dentes stupefaciens) subinde chylum inficit, ejusque dulcedinem vitiat. Peccat in hoc magis vinum rhenanum, de quo refert Sennertus, *libr. de arthritide cap. II. pag. 19.* quod è 14. mensuris vini rhenani ferè uncias tres tartari, è Tocaviensis verò inter Hungarica generosissimi totidem mensutis vix drachmas duas in destillatione reperisse.

(*b*) *Veneris illecebris.* Venus nimia destaudando delibatissimam succi lymphatici partem & spiritus exhauriendo nimiùm partium robur debilitat, ut hinc excretiones moretur, & stasi humorum in partibus solidis ansam præbeat. Bacchi & Veneris filiam esse podagram Poëtæ finxerunt juxta πολλὰ illud:

Λυσιμελοῦς βάκχου καὶ λυσιμελοῦς ἀφροδίτης
Γίνεται θυγατὴρ λυσιμελὴς ποδάγρα.

i. e. è solvilomba Venere, solvilumboque Baccho creata est solvilomba Podagra. Et *Ovidius*: Facit amor maciem & longa internodia crurum. Meritò itaque conjugati prudentia quadam moderentur congressus, eoque allaborent, ut vires capiant detrimentum, item ne forma externa patiatur jacturam.

(*c*) *Vitaque voluptuaria.* Ut plurimum qui vitam habent sedentariam, voluptuosam tamen, nec laborant sed desidiosi sunt, laborant podagra. Verissimè dicit Cous *noster Libr. I. de diæta cap. I. tit. 18* homo edens sanus esse non potest, nisi *Poterii Opera.* etiam labores: Labore enim & motu excitatur calor, qui dissipat halituosa serosa effluvia, firmatque membra.

(*d*) *Pilulas catholicas.* Purgantia acriora & calidiora validioraque in arthritide apprimè volatica devitanda sunt: Hæc enim salia morbosa magis subtilia & penetrantia reddunt. Et notabile quoque est, leniora purgantia in vigore morbi exhibita complures efficere sedes, sub declinatione autem vix aliquas; Adeo purgantium vim etiam intendunt acria illa morbosa salia.

CAPUT XLIV.

De funestissimo dolore alterum crus obsidente.

DOm. Virginios Piottus, annos 33. natos, prope Divi Matthæi Piscatorum Ecclesiam, laneæ mercaturæ officio incumbens, à moltis mensibus, vagum & errabundum, atrocem & acerbissimum dolorem in altero crure patiebator. (*a*) *Redibat is dolor* per intervalla, nullo ordine servato, causis externis præhabitis nullis, ad integrum diem, aliquando per horas latitans, & non rarò per dies; febris interea aderat nulla, nec in parte dolente rubor, aut tumor conspicuus, minùs inflammationis vestigia ulla, verùm pars in suo colore, & naturali conformatione persistebat. Ad tantum dolorem debellandum, multa incassum ab alio Medico, bimestri toto, sumpserat remedia, veluti purgationes solitas, julepos, phlebotomiâ minimè omissâ, cum multis localibus; item pulverem ivæ artheticæ, & alia; quibus (*b*) *dolore nihil remittente*, sed indies pertinaciori facto, contumaciori, & magis sævienté, me quoque consulturus accersiri jussit. Relatis itaque ad unguem exploratis, malum in tenui aura consistere facilè cognovi: quapropter cutis poros omninò eâ in parte aperiendos judicavimus, ad quod sequentem fotum direximus.

℞. Baccarum juniperi, lauri, an. ℔. ß. fol. torismarini, salviæ, menthæ, absinthii, majoranæ, an. m. ij. flor. stœchados, camomillæ, hypericonis, an. p. j. Coquebantur in vino, & aqua pro fotu. Quo peracto dolore renitente adhuc, cucurbitulas cum scarificationibus, uti monemus in nostra *prima Centuria, curatione X. & curatione LXIX.* admovendas jussimus, à quibus pro tempore dolor penitus evanuit. Verùm tenuis, & flatuosa isthæc materia ab intimis corporis recessibus assiduò erumpens, aliud medicamenti genus subindicavit, nimirum discutiens, aperiens, purgans, & simul roborans: discutiens, ut viscidam materiam, è qua prodeunt similes flatus inanes, attenuaret, & discuteret: aperiens, ut obstructos meatus aperiret: purgans, ut dissolutam, & expurgationi præparatam materiam foràs propulsaret: roborans, ut pars diu doloris immanitate conflictata, pristinum robur suscipiens, noxia à se commodiùs repelleret: quibus virtutibus (*c*) *pilulæ nostra catholicæ* pollentes, has omnes intentiones jucundè, & tutò absolverunt: dabantur autem ad ℈. xv. granis iiij. trochisc. alhandal. aliquando additis.

NOTÆ

in CAPUT XLIV.

(*a*) *Redibat is dolor per intervalla.* Exquisitum pedum dolorem certis horis per intervalla vehementer affligentem describit Horstius *Lib. VIII. obs. 16.*

(*b*) *Dolore nihil remittente.* Dolores venerei iique continui diu noctuque quandoque à multis annis affligunt, præcipuè in tibiis, secundum illarum longitudinem. Multa

 incassum

incassum hic tentantur tam intrinsecus sudorifera, quam intrinsecè fomenta, suffimigia, emplastra mercurialia. Potius extracto antivenereo, quod constat ex catractis lignorum & mercurio disphoretico, pilulisque gummosis & mercurialibus dolor hic tollendus est.

(c) *Pilula catholica.* Incidebat nuper fœmina in febrem tertianam scorbuticam cum doloribus crurum periodicis; urina lixiviosi erat coloris, appetitus erat prostratus cum anxietate præcordiali. Accipiebat dosin florum salis ammoniaci vitriolatorum cum cerevisia calida, post quorum usum materia resinosa alba viscida instar terebinthinæ fuit ejecta, & paroxysmus cum ipsis doloribus non rediit. Pater primis in viis non rarò causam morbi stabulari, quæ removenda est; hac intentione Dn. *Author* summo cum fructu præscripsit pilulas suas trochiscis albandal acuatas.

CAPUT XLV.

De asthmate inveterato.

Marcus Antonius - - - ex his qui cannabinam artem exercent, annos 40 natus, *in via Nozadella*, funesto, & pertinacissimo asthmate toto annu detentus, sub cura nostra sic brevi restitutus fuit. (a) *Ad crassam, & viscidam materiam* pulmonum bronchiis fixè inhærentem, & induratam, sequenti oxymelite usi sumus.

℞. Foliorum peti, (aliàs herbæ reginæ) m. iiij. hyssopi, prassii albi, capill. ven. an. m. ij. rad. ireos sicc. liquiritiæ, an. ℥. ß. fiat omnium decoctio in s. q. aquæ communis: colatuæ, fortique expressioni adde ol. sulphutis, ℈. j. aceti scillitici, ℥. v. sacchari albi, ℔. j. mellis albi, ℥. vj. Clarificetur albumine ovi, & coquatur ad syrupi crassitiem, cui sub finem adde tantillum croci, & pauxillum cinnamomi. Dissolutam ejusmodi crassam materiam, pilulis catholicis quater repetitis optimè purgavimus, ægrumque pristinæ sanitati ferè tunc restituimus: Verùm cùm paulo pòst ex nonnullis mali prænunciis morbum adhuc consistere, stationemque nondum omninò deseruisse cognitum esset, pilulas catholicas reiteramus, granis aliquot trochisc. alhandal. additis. Item ne fluxio iterum in pulmones irrueret, utque iidem pulmones robore firmoque præsidio munirentur, tabellola, (b) *ex floribus sulphuris* ad tempus ipsi præscripsimus: quibus blandis remediis omnem asthmatis molestiam longè à se propulsavit; annos septem ab ejusmodi tetri affectûs curatione vivens penitus immunis.

NOTÆ

in CAPUT XLV.

(a) *Ad crassam & viscidam materiam.* In asthmaticorum cadaveribus pulmonum ramos item cordis auriculas solido ampliores & refertas materia crassa, compacta, alba, luridum colorem referente invenit Riverius *cent.* 1. *obs.* 52. Maximoperè tunc cavendum est, ne dentur incrassantia dulcia, opiata, quæ asthmaticorum & hydropicorum mors sunt.

(b) *Ex floribus sulphuris* Sulphur anima pulmonum dicitur, quatenus nimirum balsamica sua vi corrosivam humorum qualitatem infringit, putredini resistit & fibras motrices roborando, ne stases humorum nocivæ fiant, impedit. Opus autem est, ut prius benè purgetur acido minerali suo succo, id quod omnium optimè peragi potest, si cum corporibus alcalinis, v. g. calce viva misceatur & aliquoties super illam sublimetur. Flores sic fiunt ex flavo viridescentes, in resolvenda crassitie humorum penetrantis efficaciæ; Movent quoque illi ipsi diaphoresin & nonnunquam alvum reddunt laxam, quandoque etiam nimis mollem & fluidam constringunt.

CAPUT XLVI.

De asthmate, & hydrope.

Franciscus Monardus annos 33. natus, ad platream in officina *della Rosa* aluttarius, duplici affectu in lecto moribundus jacebat, asthmate videlicet, & hydrope. Asthma non diu solitarium existens (a) *hydropem in socium* sibi ascivit, nullaque de causa quàm à continuis vigiliis, & immodica potûs ingluvie. Cùm enim asthmate nocte dieque premeretur, omnem cibum aversabatur; vigiliis insuper assiduè confectus, sitim ingentem contraxerat, unde larga potatio: At jecur tot cruditatum, & humiditatum proventum conficere haud valens, loco laudabilis sanguinis, pituitam, & aquas ingenerabat, à quibus hydrops. Asthma ortum ducebat (b) *à nimio crudorum usu*, ea enim sursum sublata facili negotio in pulmones irruunt, ubi obstructiones facilè pariunt, à quibus asthma. Indicationes in his commixtis affectibus multiplices erant. In asthmate, ut primario affectu, & magis urgente, materiam crassam & viscidam incidere, attenuare, & purgare. In hydrope, obstructos meatus reserare, naturales partes excalefacere, & flatus dissipare. Et quia anhelitûs difficultas eum vehementer urgebat, ipsi breve, & momentaneum requiri remedium judicavimus, infarctos pulmones vomitu nonnihil sublevans. Quapropter esulæ, & asari extracta ad justam dosim statim præbui, quibus plurimum pituitæ per os excrevit, item per alvum non parum: siti postea, hydropis parenti & altrici, sulphuris liquorem acidum præstitimus, cum conserva rosarum. Hydropis indicationes sulphure nostro hydrotico facillimè absolvimus, nam meatus ubique obstructos aperit; calorem insitum auget; renum vim, facultatemque expultricem consopitam irritat; si quæ sint in visceribus duricies, vel tumores, emollit, & discutit: aquas tandem, & cruditatem omnem optimè conficit, & dissipat, citra omnem molestiam, sed semper cum levamine, certoque auxilio.

NOTÆ

in CAPUT XLVI.

(a) *Hydropem in socium.* Asthma lubentius cum hydrope conjungitur, seu cachexia & hydrops asthmaticum morbum subsequitur, uterque etenim affectus ab eadem fovetur causa, nimirum pituita viscida in sanguine exundante, & viscerum debilitate, quæ partim provenit ab obstructione, partim à spirituum defectu, qui tonum illis fœnerant.

(b) *A nimio crudorum usu.* Nimius dulcium ac humectantium usus ac vulgò dictorum pectoralium abusus ad asthmatis nec non hydropis generationem magnum confert momentum. Elegans locus in hanc rem extat apud Montanum *consult.* 77. qui sic scribit: Ego maximè abhorreo ab Electuariis, ubi imbecillitas ventriculi suspecta est. Vidi homines sæpe, dum illis volumus catarrhum curare, ex frequenti & nimio usu Electuariorum incidere in hydropem: dum enim illa frequenter sumunt, die noctuque impeditur coctio, augeturque catarrhus. Observavi una nocte malum ex pulmonibus ad abdominis partes præcipitatum, respiratio facta fuit liberior, ast intumescere ceperunt pedes cum abdomine.

CAPUT XLVII.

CAPUT XLVII.

De singultu lethali.

PEtro de Magis sartori, in via *di val di Loza*, annum circiter 45. agenti, (*a*) *acutissima febre* circa undecimum diem laboranti, frequentissimus, & vehementissimus singultus obvenit. Febris fuit in principio ardentissima, eodem in statu ad 11. dies perseverans, quæ diarrhœâ veluti criticâ superveniente soluta fuit. At cùm læta, & pacatiora viderentur omnia, ecce immanissimus, & fortè inauditus singultus, quo totum corpus eum in modum concutiebatur, ut vix momento ipsi respirandi daretur facultas, nec itidem efferendæ loquelæ propemodùm spatium esset. Quo terrore triduo ferè detentus, multa calida tum simplicia, tum composita, opiata item, philonium, theriacam, & similia frustrà accepit. (*b*) *Suppressa diarrhœa*, & per aliquod spatium tetri affectûs violentiâ, opiatorum medio, Paulo pòst in animi deliquium incidit; quo in statu cùm de ejus vita conclamatum esset, accersor: Ibi ego rebus in angusto positis, lethalique affectu deprehenso, melius duxi, in simili casu aliquid antiquis inexpertum, ratione tamen probatum, usurpare, quàm mordicùs eorum inventionibus solùm inhærens ægrum sine remediis deserere. Itaque mali fomitem ab inanitione, & acri humore ventriculi fundum irritante exploratum, stomachico nostro specifico summovere decrevi, & maximè purgationi nullo loco existente. Dato quippe dicto remedio bis in die, affectus sensim mitior factus est; continuato verò dicti remedii usu ad 8. dies, dirum & lethale hoc malum planè evanuit, sanitatemq; ab eâ die, septennio decurrente, feliciorem consequutus est.

NOTÆ

in CAPUT XLVII.

(*a*) *Acutissima febre.* Singultus motus quidam convulsivus vel concussio orificii superioris ventriculi nec non ipsius diaphragmatis est, & provenit ab eisdem caussis, à quibus convulsio, nimirum à copia humorum nervos obsidente vel ab illorum nimia acrimonia, seu uti veteres dixerunt à plenitudine & inanitione. Febribus continuis sub declinatione interdum se associat, forsan ob vitiosas acres particulas ex sanguine beneficio motus præcipitatas ad primas vias, ubi regia quasi sordium & excrementorum via est. Non semper tamen, quamvis ut plurimum, mortis est prænuncius.

(*b*) *Suppressa diarrhœa.* Opiatis diarrhœa critica, quâ nonnunquam terminantur febres ardentes, suppressa, item dysenteria in principio statim opio cohibita, funestum frequentissimè parit singultum, quatenus nimirum vitiosa materia restagnans malignitate adaucta convulsionem inducit diaphragmati. Sic quoque observante Riverio *vid. cent. III obs.* 17. quidam centurio febre tertiana laborans, sumto syrupo de papavere in medio paroxysmi, tam importuno singultu premebatur, ut penè moreretur. Tali in casu theriacalia, diascordium *Fracastorii*, absorbentia, antispasmodica, in quibus alias magnum hujus morbi solatium est, vix prosunt, nisi cum leni emetico, quod impensè commendat Platerus *lib. I. obs. pag.* 203. vel purgante misceantur, ut saburra humorum putridorum hac ratione simul eliminetur. Est alias hoc in morbo magnum præsidium balneum antispasmodicis & nervinis herbis nobilitatum, nec non constrictio fortior thoracis cum linteis. Laborabat ante duodecim ni fallor annis vir honoratus in Westphalia febre ardente juncta cum difficultate respirandi & singultu, qui per decem & tres dies fermè affligebat. Viribus tandem omnibus fractis occubuit. Sectione cadaveris instituta reperiebamus in thorace uncias aliquot ichori acris fœtidi diaphragmati innatantis. Pulmones exsucci & putridi erant. Confirmat & hæc observatio nostram assertionem, scilicet plerosque morbos lethales oboriri ex ruptione vel apertione vasis vel sanguinei vel lymphatici notabilis, & inde enata extravasatione & cadaverisatione humoris.

CAPUT XLVIII.

De Epilepsia.

POlonia Joannis Maccaferri filia, annos 11. nata, à tribus annis (*a*) *epilepsiâ* hæreditaria frequenter vexabatur. Hujusmodi morbi talis erat insultus. Paulò ante invasionem, quandam oculi caliginem præsentiebat, & tunc humi derepentè convulsa procidens, ad dimidiam horam veluti mortua sine sensu, brachiis & cruribus distentis jacebat, spumam ex ore fundens, & præteriti casus à morbo expergefacta immemor erat; insuper exsoluto paroxysmo, solutisque musculis alvum deponebat. Hunc porrò affectum traxerat à patre, tanquam hæreditarium, ideoque tanti affectûs causas ulterius perscrutatus, comperi patrem non modò in Epilepsiam, verùm & crebro in mentis alienationem incurrisse, eâque alienationis specie detineri, quâ correpti, lunatici vocantur.

Cujus nominis rationem non aliunde evenire mihi persuadeo, quàm à motus ordinatione, eò quòd pluries observatum ajunt, ejusmodi affectum certis Lunæ coitionibus & quadraturis moveri & excitari. Mallem tamen rationi seminali id tribuere, quàm obscuris, & à nobis remotis causis, ne dicam vanis & infidis; nec moramur quicquid in contrarium obstrepant alii. Tanto affectu libera evasit isthæc puellula, (*b*) *saturninâ magnesiâ* ter assumptâ, quâ plurimum pituitæ & bilis porraceæ evomuit. Ejusmodi saturninam magnesiam per calcinationem ad hoc paramus, de qua in nostra *Pharmacopœa Spagyrica in 3. cap. de stibio.* Vivit ipsa septennio à curâ elapso, citra ullam morbi suspicionem.

NOTÆ

in CAPUT XLVIII.

(*a*) *Epilepsia.* Gravissimus hic morbus utplurimum fit ab obstructione seu compressione substantiæ cerebri tàm glandulosæ, quàm medullaris. Confirmant hoc sectiones epilepticorum, ubi plerumque cerebri ventriculi aut materia viscida, aut sanguine, sero acri, pure repleti aut compressi videntur. Welschius *in mistionematibus pag* 69 notavit hydropicum, qui balnei usu, fusis humoribus in epilepsiam incidit. Laborabat paucis ab hinc annis puer decem annorum febre intermittente chronica, ex qua contrahebat inflationem ac intumescentiam corporis, ad quam depulsandam suffimigia adhibebantur, quorum post usum epilepsia corripiebatur. Caussam hujus morbi mechanicè & ingeniosè tradidit divus noster Cous *in libro de morbo sacro*, dum inquit: sacer morbus fit, cum obstructiones multis modis circa venas contingunt, & sanguinis motus prohibetur, atque hic quidem sistitur, ibi tardius permeat, alibi autem citius. Hoc ipsum à Domino Sponio *in Commentario ad aphorismos* observatione illustratur, hic inter alia in cadavere epileptici venas quasdam jugulares à muco tartareo viscido gypseo quasi obstructas invenit, hinc factum est, ut ob impeditam in ista parte circulationem sanguis serosus ad cerebrum magis regurgitaverit, & somnolentiam ac insultus epilepticos produxerit.

(*b*) *Saturnina magnesia.* Nihil est aliud quàm regulus antimonii seu antimonium ipsum per calcinationem tractatum. Sæpius epileptici mali fomes primis in viis latitat, quæ pituita & bile æruginosa sordescunt, his depletis malum remitti solet. Laudant emeticorum in epilepsia usum Trallianus *lib. I. cap.* 5. Zacutus Lusitanus *praxi admirabili Lib. I. obs.* 24. Petrus Johannes Faber *in curationibus pag.* 714. Angelus Sala *cent. II curatione* 77. Fumo tabaci in os pueri inflato epilepsiam curatam evolve Riverium *cent. II. obs.* 60.

CAPUT XLIX.

De tertiana febre cum suffocatione.

Nobilis Dom. Magdalenæ de Crescimbenis filia, nomine Hippolyta, annum decimum quartum suæ ætatis agens, sub canicula vehementissimâ febre tertianâ, cum tetrico symptomate suffocatorio acerbè divexabatur. Hujus gravissimi symptomatis tanta vis & pernicies erat, ut eo instante paroxysmo spiritum jam efflare crederetur. Contingebat dirum hoc (*a*) *symptoma initio rigoris*, in præcordiis validam & intensissimam oppressionem præsentiente ægrâ; unde conjicere licuit, illic mali fomitem delitescere. Quapropter specificum nostrum stomachicum cum aqua cinnamomi exhibendum certâ indicatione conjeci; idque non frustrà, eo enim bis exhibito cum antipyreto nostro, febris, & symptomata confestim evanuerunt. Nec mirum: nam ubi magna morborum vis, & impetus, ibi certa mors, aut victoria læta. Interea hic mihi in memoriam revocandum subit, quot ægri tali symptomate occubuerint hujus medicamenti privatione, & ignorantiâ.

NOTÆ

in CAPUT XLIX.

(*a*) *Symptoma initio rigoris.* Tremor, horror ac frigus spasmodica affectio integumentorum totius corporis est, ubi molesta constrictione ex venarum extremis reprimitur sanguis in vasa majora, à cujus congestione respiratio fit difficilior, sique sanguis copiosus & viscidus est, in præcordiis & pulmonibus stagnans oppressionem vel etiam suffocationem creat. Qui ex febribus intermittentibus diem suum obeunt, ipsa sub accessione & rigoris paroxysmo decedunt. Laborabat Halberstadii quatuor ab hinc annis fœmina 50. annorum febre quotidianâ intermittente, tertio die accipiebat à balneatore quatuor grana vitri antimonii in substantia cum vino, post hujus usum purgavit per tres dies continuos ἄνω & κάτω plus centum vicibus, febris omni die servabat suum typum, tempore frigoris miserrimè torquebatur spasmis, sudore frigido, pulsu debili, respiratione difficili & cum purgatio insistens vires ulterius destrueret, tertio die ab accepto emetico ipso in frigore, quod per sex horas cum sudore frigido per totum corpus anxietate præcordiali, pulsu non sensibili & omnium virium dejectione instabat, moriebatur.

CAPUT L.

De causo, ardenti febre dictâ, cum vehementissimo ardore ventriculi.

Cæsar Aguecchius, annorum 25. in domo admodum Illustriss. Dominæ Ludoviciæ de Poggiis, ardenti febre, cum anhelitu gravi, & ardore ventriculi acerbè conflictatus, ad quattum diem sine remediis perstitit; quinto cùm valdè cacochymus esset, (*a*) *sequentem potionem accepit.*

℞. Mannæ Calabrinæ, syrupi rosati sol. an. ℥. ij. decoct. flor. & fruct. cord. cum ℥. j. senæ q. s. fiat potus, quo medicamine multa biliosa excrevit. Sexto die viribus minimè suadentibus non fuit detractus sanguis. Septimò augetur anhelitus, parique modo cætera symptomata mirum in modum creverunt, crocea urinæ apparent, lingua item nigrore perfunditur, sitisbraque redditur. Octavo die cùm ventriculi ardor, & anhelitus magis premerent, cumque ad extremum ferè adigerent, (*b*) *cardiacs potu* hunc in modum ipsi prospeximus.

℞. Pulveris diamargariti frigid. ℨ. syrup. de papavere nig. ℥. j. aquæ acetosæ, ℥. vj. succini limonum, ℥. ß. Misc. Horâ à potu quievit, & ventriculi ardor, & dolor inde ortus cessavit, totaque nocte dormivit; exactâ verò vi soporificâ potionis, (quod fuit circa decimam horam ab assumpta potione) eadem reversa sunt symptomata; quare supervenienti nocte eandem potionem reiterandam jussimus. Interim natura pugnam minimè deserens, sudores movit circa undecimum, morbumque planè subegit. Iisdem diebus alios ægros febri omninò simili cum iisdem symptomatis, ejusdem potionis cardiacæ vi, & beneficio feliciter sanavimus. Quo argumento Medicos quosdam timidos, narcoticorum usûs, & facultatis ignaros monere cupio, ne futili suo ratiocinio pellecti, ejusmodi medicamentorum usum reformident. Qui laudana, & alia opiata rorunt, hæc vel illa usurpare possunt.

NOTÆ

in CAPUT L.

(*a*) *Sequentem potionem.* In morbis epidemicis maximè castrensibus & qui à vitio victus enascuntur, prima regio copia impurorum humorum ut plurimum oneratur; hinc à cruditatibus illis purganda, non quidem vehementi pharmaco aut drastali, quod œconomiam vitalem omnesque humores perturbat, viresque subtrahit, sed è contra, quod præter lenem evacuationem vires potius addit & malignitati resistit. Possunt hinc misceri mixturis alexipharmacis, lenia laxantia v. g. tamarindina, Syrupus rosarum laxativus, diagrydium &c. A febre maligna epidemia plurimos præservatos fuisse levioribus purgationibus scribit Platerus *lib. II. observat. pag* 295. item leniora ineunte morbo petechiali summo cum fructu exhibita in innumeris ægris commendat D. Donckers *in idea febris petechialis pag.* 292. *&c.* nec non Diemerbroeckius *in praxi pag.* 295. *Cardiaco potu.* Similes mixturas ex acidis & anodynis constantes exhibet Dominus Donckers, passim *in libro citato.* Meritò opiata, narcotica, quæ spiritus suffocant & vires extinguunt, damnanda sunt, papaveracea autem, ubi magna humorum ebullitio & acrimonia est, pulsus robustus & celer, circumspectè adhibita & cum acidis mixta proficua sunt. De horum usu fusius potest *videri* Zacutus Lusitanus *medicina pract.* 61. *lib.* 1. Riverius *in tract. de febr. pestilentiali pag.* 136. Horstius *lib. I. obs.* 27.

CAPUT LI.

De Pleuritide in Septuagenario.

Perillustris Dominus Augustinus de Poggiis, S. Stephani eques, annos 70. natus, gravissimo, & acerbissimo lateris dolore cum ardentissima febre correptus, hunc in modum sanitatem consequutus est. Dolori, ut magis urgenti, ad Hippocratis normam, (*a*) *fotum sequentem* præscripsimus.

℞. Fol. malvæ, violar. prassii albi, camomillæ, seminis lini, fœnugræci, an. p. æq. Bull. in s. q. aq. communis: quo dolore paululum sedato, linimentum, ut peracto fotu illineretur, admisimus.

℞. Butyri recentis, ol. amygd. dulc. adipis galin. an. ℥. ij. Misce f. linimentum. Dolore placato, (*b*) *multoque pure* circa 4. diem excreto, febris omnino recessit; quæ paulò pòst, diebus 6. vix elapsis reversa est, unà & lateris dolor, unde mortis suspicio haud parva suspicio. Tertio verò die multum sanguinis exspuit, simul cum puris aliqua portione, febre penitus cessante, atque dolore, & aliis sympto-

symptomatibus. In hoc affectu, nullis prorsus usi sumus remediis, nisi maturantibus, & expectorationem promoventibus, sic naturæ sagacitate potiùs quàm artis regulis opus perficiendum duximus. Cùm autem jam annum elapsum incolumis vixisset, & ab omni mali pernicie tutus esset, (c) *nova pleuritis primâ* vehementior eum adoritur, & mox quinto die, remediis etsi opportunè factis, satis cedere coactus, è vivis recessit. Ejus *cadavere adaperto*, sinistri lateris, ubi dolor magis eum vexabat, pulmones suppuratos comperimus.

NOTÆ

in CAPUT LI.

(a) *Fotum sequentem.* Quantum juvent fotus in pleuritide, docet Forestus *in Lib. XVI. observat.* 31. maximè in pleuritide spuria, ubi musculi intercostales externi inflammatione affecti sunt; nec non linimenta poros aperientia & dissipantia, nimirum ex camphora, croco, nitro, spiritu vini & aceto destillato parata, quæ calidè parti dolenti applicata dissipatione per poros magnam locant operam.

(b) *Multo pure* In graviore pleuritide, quæ in suppurationem vergit, non tantum per os, sed per alvum quoque materia ejecta fuit, observante *id* Wedelio *in tractatu de medicamentorum facultatibus*, *item* Johanne Rhodio *observatione medica C. II. cap.* 29. & Petro de Marchettis *obs. Chirurg. 43. pag. 99.*

(c) *Nova pleuritis* Forestus *lib. citato obs.* 32. refert exemplum, ubi quis inter quatuor menses ter legitima pleuritide laboravit, & semper sanguis detractus fuit ex sinistro latere affecto, & sic convaluit.

(d) *Cadavere adaperto.* Horstius *lib. III. obs.* 9. aperuit peripneumoniacum mortuum, & in pectoris cavitate serum sanguinolentum copiosum invenit, pulmones undique sanguine crassiore, qualis venosus est, scatentes, extremis eorum partibus induratis & nigricantibus, cor flaccidum jecur & exsangue.

CAPUT LII.

De catarrho falsò incurabili habito.

DOminus Hieronymus Tamburinus Bibliopôla, annos 45. natus, catarrho salso impetitus, (a) *sub trium Medicorum curâ infelicem*, & acerbam vitam biennio exegerat, modo purgationibus vulgatis, & phlebotomiis excruciatus, modò ligni guajaci diætis, nunc viperarum jusculis, julepis, (b) *syrupis*, & aliis ad nauseam assumptis: mitto capitatas conservas, confectiones, morsellos, pulveres, enemata, & plurima alia: tot enim inconstantiæ fluctibus ejus sanitas ferebatur, quot ejusmodi Medicorum opinionum scopulos offendebat. Morbus tamen erat notissimus, (c) *alopecia* à catarrho salso producta, cum asperitate, & siccitate cutis capitis, quas levissimus herpes cutaneus brevibus intervallis concomitabatur. Interim dum catarrhi ejusmodi fomitem extirpare contenderem, atque de remedio apud me plurimùm cogitarem, latens ventriculi imbecillitas à tot medicaminibus orta mihi innotuit, cui ante omnia occurri enixè petit. Itaque morbi essentiâ in principio curationis neglectâ, ventriculo ut subveniretur, tanquam publico, & valdè necessario instrumento, statim prospexi, quod quidem felicissimè præstitit nostrum (d) *specificum stomachicum*, nostrum inquam, quòd nemo hucusque de ejus usu, & facultate, quod scimus, mentionem fecerit. Medicamentum est gratissimi, & suavissimi saporis: suas vires exerit sine manifesta alteratione, & in exigua portione exhibitum. Ad eam verò salsedinem è corpore exturbandam, decoctum melanagogum ligno sassafras addito per 20. dies dedimus. Victum præscripsimus plenum de consueto ferè nihil immutantes: ab acribus, salsis, & piperatis, item acetariis, caseo, & aliis mali succi abstinendum tantummodò ipsi indiximus, hisque paucis intra 25. dies pertinacissimo, & ab aliis Medicis proclamato incurabili morbo, liber omninò evasit. Septennio à cura hac mortuus est sub aliorum cura, ob tertianam simplicem malè curatam. Sic multis contigit, qui à me ex gravissimis morbis sanati, in aliorum manibus, levi morbo pereunt.

NOTÆ

in CAPUT LII.

(a) *Sub trium Medicorum cura.* Nihil æquè, censente Seneca *epistola II.* sanitatem impedit, quàm remediorum crebra mutatio, adde & medicorum. Rectè non minus, quam verè canit *Owenus*:

Nunquam crede mihi à morbo curabitur æger;
Si multis medicis creditur una febris.

Optima medicina, juxta Livium, sæpè est, nullo uti medicamento.

(b) *Syrupis.* &c. Saccharata & dulcia in copia oblata ægrotis, multum officere solent, viscedinem ac tenacitatem nec non acredinem humoribus conciliant. Observatione dignum est, saccharum aceto additum illud hòc longè acidius reddere, imò succum ex arundinibus expressum, ex quo in India occidentali saccharum conficiunt. per diem vix servari, quin in acetum degeneret acerrimum. Postremò dulcia propter lentorem suum medicamentorum actuositatem labefactant & infringunt.

(c) *Alopecia.* Defluvium capillorum lepræ, lui venereæ, illisque morbis, ubi serum nutritium acredine corrosiva defœdatum est, facillime jungitur, ita ut illam hodie indubitatum morbi gallici signum credant, ubi alia signa adfuerint. In leprosis etiam superciliorum pili decidunt. Tale capillorum defluvium non curationem suscipit, nisi post morbum principaliorem sanatum.

(d) *Specificum stomachicum.* De hoc in superioribus diximus. est nimirum pulvis insipidus albus gratissimus: ejusdem indolis famosa illa materia perlata *Krugeri* est: Item certi quibusdam practici *Zittaviensis* panacæa, quæ beneficio carbonum in regulum antimonii mox reducitur. Sunt, qui illud pro mera calce effœta æstimant, sed falluntur: Etenim regulus antimonii mercurialis stibii pars est in unum corpus collecta, & microscopio ejus pulvis aspectus ex minutissimis globulis mercurialibus conflatus apparet. Globuli accessu nitri in minutissimas minutias rediguntur, quæ ob repercussionem luminis oculo spectatoris albæ apparent; non secus ac mercurius solutus in aqua forti & sale communi præcipitatus albus apparet.

CAPUT LIII.

De Carcinomate.

BEnedictus de Picininis sartor, annos natus, *nella corte delli Gallucci* commorans, (a) *in medio labri* inferioris horridum, & formidolosum cancrum patiebatur, ovi gallinacei crassitie, acutissimo, pungentique dolore per intervalla molestum, à quo multum sanguinis sponte, vel si tantillum casu tangeretur, effundebatur. Ejusmodi tumor à biennio ceperat, perexiguam vesiculam primùm concitans. Hinc ratus ipse nihil noxii ea in vesicula subesse, incuratam longo tempore reliquit; at invalescente, signisque veri cancri apparentibus, nullus Medicorum ejus curam suscipere ausus est. Et tandem supplex in lachrymas, ad nos prorepens, divinum auxilium per me reposcit. Cognito morbi genere, præmissâ levi purgatione, affectum locum oleo mercurii perunximus, unde lancinans dolor parum mitior factus, salutis spem pollicebatur: Nec frustrà; ter enim eodem oleo perunctus, (c) *cum oleo antimonii* aliquando admixto,

 mixto,

mixto, tumor omnem vim, & ferociam amisit. Primò siquidem rubens erat, durus, subtilique fumo circumcisus: hinc aspicientes terrebat; formidolosus tamen ejusmodi tumor brevi unctionibus pluries repetitis totus excidit, radiculis eò loci inhærentibus, atque iisdem oleis penitus subactis. Quod supererat ulcus, facilè coaluit, emplastro diapalmæ admoto. Vivit nunc felix, quinquennio à cura exacto.

Oleum mercurii non est cuivis notum, multiplici vi à paratur, uti & oleum antimonii. Optimum, & ad extrinsecos usus accommodatum, subtile est admodum, corpora quæque densissima facilè penetrat. Horum præparationem in peculiari tractatu *de secretioribus medicamentor. preparat. & usu* docuimus *lib. 1. in nostra Pharmacopœa Spagyrica.*

NOTÆ

in CAPUT LIII.

(*a*) *In medio labri.* Tumorem quendam ovi gallinacei in labio gessit Halberstadii Clericus quidam per multos annos, sponte tandem apertus fuit effluente pauco sanguine, altero die compressus emittebat magnam copiam puris: Instrumento immisso extracta fuit insignis quantitas materiæ instar ovulorum halecis, *vvie Herings R gen*, ulcus fuit mundatum & brevi consolidatum, glandulæ, quibus constant labia, induratæ non rarò corrosivum succum continent, qui aëre admisso in motum incitatus, instar cancri exedit & depascit partes vicinas, leniora remedia spernit, fortioribus autem & acrioribus exasperatur.

(*b*) *Cum oleo antimonii.* Est nihil aliud, quàm vulgò sic dictum butyrum antimonii, quod Johannes Faber *in curationibus pag. 704. & 705.* impensè commendat, quo tangit ulcera cancrosa & instillat aliquot guttas, postea succo semper vivi majoris illa exsiccat.

CAPUT LIV.

De phagedænis ulceribus utrumque genu obsidentibus, cum nervorum retractione, febre, vigiliis, & aliis.

Catharina Camilla Taroni muratoris uxor, annus triginta quinque nata, in via vulgò *della Vinaccie*, à lesquianno in lecto clauda jacebat, ob fœda ulcera in utroque genu oborta. Ad hæc accedebant lenta febris, vigiliæ, dolores, inappetentia, & marcor totius corporis. Tot malorum concursus (*a*) *à catarrho salso*, humoreve simili per totum corpus luxuriante originem certò trahebat: is enim salsus humor eas in partes, ut imbecilliores irruens, carnes inibi arrosferat, magnum dolorem, & fœtorem concitans; à dolore subinde alia progrediebantur symptomata. A quibus ærumnis, morborumque procellis infelix mulier sequenti methodo sublevata fuit. Ad catarrhum salsum summovendum, (*b*) *decoctum catholicum* purgans melanagogum, ut in *libello nostra Preparationum* habetur, ad viginti dies præscripsimus; quo peracto (*c*) *unguentum mundificans* ex terebinthina, vitellis ovorum, & cera, ad nonnullos dies admovebatur. Mundificato ulceri rubrum unguentum adhibebatur, quo ulcus cicatrice citò obducitur. Et eo temporis spatio singula quæque symptomata cessârunt, rediit pristina sanitas, & ambulandi potentia.

NOTÆ

in CAPUT LIV.

(*a*) *A catarrho salso.* Variis experimentis firmaque ratione asseri & demonstrari potest, omnium salium, quæ in rerum natura continentur, primum originale ac fundamentale esse acidum, ex quo cætera omnia motu solo interveniente certâque terra proveniunt. In animantibus acidum facilè convertitur in salsum, quoniam in illis motus fortior & fermentatio sanguinis intensè viget, cujus beneficio attritio, divisio, subtiliatio particularum salinarum & per consequens transmutatio fit acidi in salsum, qua de re legi potest *Dissertatio nostra de generatione salium*

(*b*) *Decoctum catholicum.* Rarò ulcera contumacia solis externis sanari possunt, sed potius dicrasiæ sanguineæ habenda ratio est, & primæ viæ probe liberandæ sunt à sordibus, nec non victus laudabilis omnis salis & acrimonia expers commendandus.

(*c*) *Unguentum mundificans.* Ad ulcera mundificanda chirurgi utuntur spiritu vini camphorato, item essentiâ myrrhæ, aloes, balsami peruviani, nec non spiritu terebinthinæ.

CAPUT LV.

De asthmate inveterato.

Jacobus Bontanus, vir quadragenarius, in foro boario commorans, à 9. mensibus sub cura trium Medicorum ex levi stomachi affectu in molestissimum asthma incurrit, cum principio hydropis, ob refrigerationem ventriculi, pituitâ in eo redundante, sputum copiosius, & inappetentiam. Medicamenta purgantia sub variis formis accepit, item oxymel, julepos, jscula alterata, & alia, phlebotomiâ de more pluries celebratâ, quibus infeliciter, & contra artem factis in gravissimum asthma incurrit; propterea alium Medicum seligendum curavit. At isto nihil feliciùs agente, tertium iterum advocat, qui gallorum jusculis curam aggrediens ægrum penè ad mortem deduxit: incauti omnes ab Hippocratis, & Galeni semitis planè digressi; unde mirum non est, si in turpissimos hos errores facilè currant. Consimiles Medicos extrinseco apparatu alteros Galenos diceres: consenuerunt in arte, publico stipendio docendi munus jamdudum susceperunt: quis non veneretur aspectabilem eorum majestatem? quis non fucatam eloquentiam, & subtilem dicacitatem, vernaculis, si non Latinis verbis comptam? Taceo alia majora, ut ad nos revertar. Hippocratis trita est sententia: *πέπονα φαρμακεύειν καὶ κινέειν μὴ ὠμά* (*a*) *concocta medicari, & movere non cruda.* Isti contrà, nullâ humorum coctione præmeditatâ statim purgantia præscribunt: aut si de eâ cogitent, eam satis aggredi putant, si quædam oxymelita, syropos, jscula, aut similia ad 5. vel 7. dies adhibeant. Dum hæc peragunt, ventriculo negotium facessunt, naturæ munia ad sui ipsius tutelam disposita avertunt, & nova concitant symptomata. Etenim ventriculo magis refrigerato, & naturali œconomia à munere distractâ, plus humiditatis, pituitæve coacervatur. Quæ in pectore redundabat asthma produxit in abdomine tumorem, quem & hydropem appellart: facto inde anhelitu gravi, præ vitalium partium oppressione, noctes ferè semper insomnes traducebat, nec solùm vigilem in lecto jacere necesse erat, pulsum, verùm & erecta cervice, aut per cubiculum tota nocte stare, & deambulare.

Hujus asthmatis conjuncta causa erat, catarrhus in pectore redundans: antecedens, naturalium partium refrigeratio: ad quæ duo methodum nostram dirigentes, ad catarrhum exhauriendum, & ad ventriculum roborandum, aliasque naturales partes in pristinum statum restituendas: hæc duobus remediis facillimè absolvimus: pilulis nostris catholicis,

catholicis, de quibus in nostro *de secret. med. praeparat.* & lacte sulphuris in rotulis exhibito. His absolutis, hydropi eâdem viâ prospeximus, sulphur metallorum aliquando exhibentes.

NOTÆ

in CAPUT LV.

(*a*) *Concocta medicari.* *Hippocratis* sententia est: cocta esse purganda, non cruda. Cocta dicuntur, quæ vitiosas qualitates deposuerunt, mitiora reddita & ad expulsionem aptiora: Huc spectant præparantia, quæ alterant & mobiles reddunt humores. Veteres Medicorum rigidè observarunt illam methodum, & Hispani ac Itali hodienum observant, ut 1. dent lenientia 2. præparantia, 3. purgantia; Verum non necessaria sæpe est illa præparatio, si humor fluidus est, si quis victu utitur humido, in regione calidiori degit; ast quicunque humor resistit motui, glutinosus acidus est; austerus, ille non aptus ad purgandum, unde eget præparatione seu correctione. Si quis itaque rebelles hos humores validissimis purgantibus tractare & expellere contendit, ille magis lædit, quàm juvat. Detestandus sanè multorum practicorum mos est, qui cogere ægros renitente licet natura ad purgandum volunt, dum fortissima propinant purgantia, quibus non operantibus subindè alia fortiora ingerunt, maximo cum ægrotantium damno, falsò sibi persuasi, calamitosum esse, si purgans subsistat, nec operatur.

CAPUT LVI.

De rara hæmorrhagiæ specie, per omnes corporis meatus erumpente & aliis.

INauditam, & planè (*a*) *portentosam hæmorrhagiæ speciem* contraxit Perillustris Domina Semidea Poggi de Zeriis, dum ætatis suæ annum circiter quinquagesimum ageret. Exorta est autem ejusmodi hæmorrhagia sensim, & à latente causa, ab omnibus ferè corporis hiatibus, ore, naribus, utero, & alvo: per alvum, & uterum copiosiùs; per os, & nares minus, & segniùs, atque tantùm per intervalla. Fluxit sanguis ad octo dies, nullo adhibito remedio, nisi *pauxillo coralli* vulgariter præparati, ad duas libras circiter in die. Hoc fluxu fracta viribus, & maximo languore, cum animi crebris deliquiis, semimortua me advocandum curavit. Singulis ad pensum examinatis, corallorum tincturâ eam refici curavimus, interdum manè ipsi porrigentes ad ℨ. ß. pulveris ranarum: quibus facillimè constitit sanguis. Causâ verò nondum sublatâ, paucis pòst diebus idem fluor, sed mitior revertitur, symptomata haud levia secum adducens; calore enim exhausto ob penuriam sanguinis, quicquid intus ingerebat, in pituitam succosve crudos corpori alendo minimè idoneos vertebatur, & potus pervicaci suâ velocitate, & penetratione, licèt crudus, exinanitas venarum cavitates, ut repleret, eas promptè subibat; unde confertim turgidum corpus, & leucophlegmaticum redditum fuit, cui pari celeritate successit sitis ingens, mira inappetentia, febris lenta, ventriculi dolor, vomitus, & alvi constipatio.

Qui morbi, & symptomata nobis haud parum timoris attulerunt. Verebar enim ne caloris defectu medicamenta in actum non deducerentur; adde quòd sanguis ex quacunque exeat parte semper malum est, dictante Hippocrate, & usu probante. Indicationes prætereà, quas curatorias appellant, absolvi posse vix credebam, quandoquidem primarius nostrarum functionum opifex deficeret, quo collabente tota humanæ molis fabrica soleat dirui, & annihilari. Illi igitur quæ cumprimùm dictum calorem adjuvarent, uti aurum nostrum diaphoreticum, dedimus: paulo pòst specificum stomachicum ad aliquot dies, quo vomitus, & ventriculi dolor, unà & febris subacta fuerunt: tumor pariter subalbidus toti corpori æqualis sensim evanuit. Cùm verò firmam sanitatem in longum minimè duceret, & paululum cibis assumptis nauseâ plerumque premeretur, levi etiam syncope crebrò tentaretur; aliud subesse ratus sum; forte alicujus partis corruptelam, vel aliud præter naturam computrescere, è quo vapor teter, & malignus expiraret. Hinc postmulta, enemate deturbati sunt tres calculi è superioribus intestinis, qui in rectum illapsi dolores in pectine haud exiguos concitârunt; hos tandem maximis cruciatibus obortis feliciter excrevit, & confestim ipsa convaluit.

NOTÆ

in CAPUT LVI.

(*a*) *Portentosam hæmorrhagiæ speciem.* Variæ prostant annotationes insolitarum hæmorrhagiarum, sic annotavit Horstius *Lib. V. obs. 3.* puellam, quæ mensium fluxu destituta erat, singulis mensibus per alvum sanguinem excrevisse: item aliam per vomitum. Per mammæ sinistræ papillam apud *Cordeum* menstrua excreta sunt. Notabilis maximè est observatio, quàm habet idem Horstius *Lib. V. obs. 17.* prægnans nimirum fœmina septimo mense in hæmorrhagiam subitaneam gingivarum incidit, ita ut per 3. septimanas tanta copia effluxerit, ut aliquot mensuras implere potuisset. Tandem à capite ad calcem maculæ succedunt sanguineæ, quas cum medicus sudorifero & balneo discutere volebat, sudor supervenit sanguineus cum virium jactura ipsaque morte. Guttarum sanguinearum ex gena manuque menstruatæ, eruptionem tradit Bartholinus *cent. 1. Histor. 13. l. 52.* *B. Parens* in analectis suis practicis in fœmina gravida Hallensi binis vicibus in colli latere dextro spontaneam venæ jugularis rupturam observavit, quæ si fuit suppressa, incidit in tumorem œdematosum & erisypelaceum. Sanguis sponte ex saphena prorumpens notatus à Schenckio *Lib. IV.* Hæmorrhagiam per omnes meatus à filtro describit Henricus ab Heer *obs. 13. pag. 124.* & seqq. quosdam terrore agitatos per omnes corporis meatus sanguinis fluxum passos fuisse autor est Schenckius *Lib. III. obs. 56.* Wepferus *exercitatione de apoplexia pag. 32.* meminit maculæ atro rubescentis, sanguinem singulis annis ter vel quater cum saltu exprimentis.

(*b*) *Pauxillo corallii.* Nunquam hæmorrhagia subitò sistenda est, & maximè consueta vel critica, observatum tunc fuit tempore consueto utut non hæmorrhagia revertatur, vasa tamen faciei plus solito fieri conspicua, pulsum circa collum & tempora vehementiorem, dolorem tensivum & inflationem quasi internam capitis oriri. Scribit Wedelius *in opiologia pag. 146.* Viduam, cum menses restitantes per os viam quærerent, sanguineo vomitu subsequente, obstructis viis inferioribus, ab imperito chirurgo sumpsisse poculum adstringens, cui admistum erat opium, illamque sanam quæ videbatur de subito extinctam fuisse.

CAPUT LVII.

De continua ardentique febre, &c.

SEbastianus Dominæ Isabellæ de Blanchis factor, annos sexaginta natus, superioribus annis in continuam, & ardentem febrem incidit, cum vigiliis, vomitibus, siti, & aliis sævissimis symptomatibus. Hujus morbi causam nonnisi (*a*) *tempestatis conditioni*, atque ejus vitæ consuetudini referendam existimavi: Etenim tunc temporis multi eadem febre corripiebantur, & ii præsertim, qui tali & tali victûs regimine utebantur, atque (*b*) *qui tali temperamento* donati erant (de quibus alibi fusiùs dicturi sumus.) In hac febre curanda, præter communes indicationes, ob vomitum, & ventriculi dolorem.

dolorem, ætati conjunctum, aliâ quàm communi viâ incedere nobis fuit consilium. Itaque ventriculo, tanquam publicæ parti, primùm esse prospiciendum statuimus, atque calori insito, quantum in nobis erat, suppetias ferre; quæ duo absolvere posse unico stomachico nostro rati, idipsum bis in diem dedimus. Ad febrem Antidotum antipyreton sufficiens fuit alexipharmacum. In victu, vino albo usi sumus, etiam in principio febris, contra vulgarium Medicorum sententiam, adversus quos mihi sufficiat opponere divinum Hippocratem, Galenum ipsum & recentiores nonnullos, item rationem ipsam, & communem consuetudinem. Non omnibus convenit aqua, nullius est nutrimenti, ventriculo, & hypochondriis gravis est, obstructiones parit, & insensibilem transpirationem prohibet. De usu vini in omnibus febribus, legite Hippocratem, & observate ipsum in omni febre vinum exhibere, in continuis, & intermittentibus. Item Galenum legite *ad Glauconem*, is non modò vinum, verùm & diatrium pipereum, diospoliticum, *(c) & alia longè calidiora* febricitantibus imperare non dubitat.

NOTÆ

in CAPUT LVIII.

(*a*) *Tempestatis conditioni.* Veteres omnes febrium epidemicarum causas in temporum & tempestatum mutationes retulerunt. Continui imbres, nebulosum ac pluviosum cœlum multum faciunt ad excitandam putredinem, apprimè in corporibus mollibus nsque humidis. Hippocrates *Lib. III. aphorism.* edocuit putredines humidis temporibus fieri atque videri. Fernelius *Lib. II. de abditis rerum causis pag. 76.* inquit: pestilentiam graviorem evadere in regionibus putridis exhalationibus infestis, quam in sicca & pura, & rursus graviorem æstate, quam hyeme, & austrinâ tempestate, quam aquilonaiâ, inæquali intemperatoque cœlo, quam æquali atque temperato. Porrò etiam aër nimis calidus morbos progignit epidemios, acutos. In Barbaria propter immodicum cœli calorem corpora excellentissimas suscipiunt putredines, pestemque producunt *Authore* Alpino *de medicina Ægyptiorum pag. 31.* dysenteriam sub autumni initium post ferventissimam diuturnam tamen aëris constitutionem, oboriri, res est notissima. Hippocrates *lib. VII. epidemiorum* testatur siccitates maximè sub cane ventisque calidis, febres malignas sudatorias gignere. Facilis ergò ratio est, quare ex regionibus orientalibus pestis ut plurimum ad nostras feratur loca.

(*b*) *Qui soli temperamento donati erant.* Si morbi acuti à statu aëris humido proveniunt, & illi, qui tentantur hus, humidæ constitutionis, habitusque corporis laxioris sunt, simul, & pinguioris, tunc res periculosior; idem accidit, si qui morbi à nimio fervore oriuntur, biliosas teneras complexiones adoriuntur.

(*c*) *Et alia longè calidiora.* Præter vinum nonnulli & spiritum vini non verentur propinare. Sic Welschius *in observationibus* refert, se aliquot centum lue Hungarica laborantes curâsse sequenti: Recipe albuminis ovi numero 1. spiritus vini cochleare 1. croci parum, post hujus usum sudor imperandus est. In malignarum febrium curatione summo cum fructu spiritum vini exhibitum *vide Ephemerides dec. II. an. 8, pag. 405.*

CAPUT LVIII.

De carcinomate in labiis, aliàs noli tangere, in septuagenaria.

Domina . . . . D. Joannis Antonii Righonis uxor, in via, quæ vulgò dicitur, *il Borgo di Strà Maggior* commorans, super inferioris labii extremitate prædurum tumorem, lividum, & exiguum admodum ciceris instar, ad aliquot menses perferebat. Hucusque tumoris curam negligente ipsâ, omnia symptomata *(a) horrendi carcinomatis* apparuerunt, ut dolor lancinans & peracutus, calor fervidus & mordax, & per intervalla hæmorrhagia insignis. Ad ejus curam nonnulli Medici advenerunt primò, qui suaserunt omnes, ne curam, quam vocant curatoriam, aggrediatur, verùm in palliativa persistat: At ipsa non verbis, sed factis opus esse judicans, curatoriam per nostras manus feliciter amplectitur: in quâ peragendâ loco localiter opitulari nos docens, partem affectam *(b) balsamo mercuriali* bis in die inungendam statuimus, & hoc unico præsidio miraculi instar sublatus est tumor; radicibus ejus jam altè defixis in totum avulsis.

Ante localis ejusmodi medicamenti applicationem jusculum sequens præmisimus.

℞. Radicum lapati acuti, polypod. querc. an. ℥. j. ß. fol. melissæ, pimpinell. boraginis, fumatriæ, an. m. j. epithym. fenæ. an. ℥. ß. anisi, ʒ. j. Hujusmodi jusculum capiebat singulis diebus, manè per 8. dies. Ab hac curâ octennium peragit, optimâ sanitate gaudens. Interim si palliativâ contenta fuisset, ut monebant alii, quàm horrendam ante obitum pertulisset vitam? quos cruciatûs, & quas miserias fuisset experta?

NOTÆ

in CAPUT LVIII.

(*a*) *Horrendi carcinomatis.* In extremitate labii quando tumor durus, rotundus, lividus, cœruleus conspicuus est, venæque sanguine turgidæ sunt, apparente interdum hæmorrhagia, dolore lancinante & peracuto, affectus dicitur carcinoma labii. Dominus Overkamp in *chirurgia pag. 347.* laudat spiritum salis ammoniaci cum spiritu cochleariæ, camphorâ, tartaro vitriolato, elixirio vitæ, saccharo saturni, myrrhâ & aloë temixtum.

(*b*) *Balsamo mercuriali.* Paratur hoc, si oleum hyperici trituratione facta cum mercurio dulci probè miscetur. Alii magnifaciunt in cancro exulcerato pulverem ex reguli antimonii, saturni & mercurii decocti mixtura paratum. Ab aliis arsenicum non crystallinum, sed ab expositione aëris per aliquot annos, correctum & dulcificatum à tale forsan aëris.

CAPUT LIX.

De vomitu, lienteria, & febre continua, ab aqua chrysulca epota concitatis.

Domina . . . . Domini Andreæ de Cantoffis uxor annos 55. nata, dum æstivis diebus inexhaustâ siti premeretur, *(a) aquam fortem*, quam chrysulcam vocant, pro vino incautè bibit, à quâ nauseam, vomitum, febrem continuam, & dysenteriam reportavit. Cùm verò tunc ruri diversaretur, ibi Medicorum inopiâ, remediis ruralibus ad 3. vel 4. dies usa est. At invalescente morbo, dysenteriâ potissimùm, & febre, factum est, ut ad civitatem adduceretur; ibi cumprimùm lac amygd. dulc. cum terræ Turcicæ ℈. xv. dedimus: noctu theriacam ad ℈. ij. cum granis aliquot dictæ terræ sigill. Sequenti manè lac vaccinum chalybeatum, cum ceræ flavæ ʒ. j. pauxillo nucis moschatæ, & dictæ terræ Lemniæ addito. Extrinsecùs fotum ex absinthio, mentha, rosis siccis, maci, nuce moschata, & aliis præscripsimus. Febrem tanquam symptomaticam neglecimus, vinum rubrum ipsi concedentes, succos carnium vervecis, & alia ventriculum roborantia, præcipuo affectu ita suadente, nec non ægri viribus ita postulantibus.

tibus. Eo in statu per tres dies mansit, in quo singula quæque vomebat purulenta per alvum dejiciens cum serosis multis: eâ tandem methodo probè convaluit.

NOTÆ

in CAPUT LIX.

(*a*) *Aquam fortem.* Omnia salia acida corrosivam vim exerunt, nequaquam autem salia volatilia urinosa: Videmus aquam fortem, vesicam, quâ vitrum obturatur, exedere, non autem id facere Spiritum salis ammoniaci etiam fortissimum. Aqua forti si cutis tangitur, brevi inflammatur, non mirum hinc est, erosionem tunicarum ventriculi & intestinorum ab epotâ aquâ Aggia fuisse secutam & sic vomitum atque dysenteriam. Eadem symptomata ab epota aqua forti annotavit quoque Henricus ab Heer *obs.* 16. *pag.* 151. *videri possunt hac de re & Ephemerides dec. I. ann.* 4 *&* 5. *obs.* 119. *pag* 121.

CAPUT LX.

De febre continua cum gravissimis symptomatibus.

ILlustris D. Josephus, Scadinarius annos 24. natus, 5. annis exactis dum ruri diversaretur, (*a*) *febre continuâ* de genere biliosarum, cum vehementissimo capitis dolore, siti inexplebili, anhelitu gravi, & aliis corripitur. Sub vespere advocatus, dictum Dominum æstuantem, magnis angoribus, & supradictis affectibus triduo oppressum invenio. Ejuscemodi febris causa fortè erat (*b*) *immodica venus*, aut intemperata victus ratio, voluptuaria, utpote cui tunc plus justo indulgebat; (*c*) *plethoricum esse corpus*, & ob prægressa, & ob ejus naturalem ad eam propensionem, certum erat.

Sie ipsum necessariò vacuare, tam (*d*) *per venæ sectionem*, quàm per alvi subductionem, indicatio communis erat: nos tamen citâ virium dejectione cognitâ, & ejus antipathiâ in medicamenta expensâ, aliò nos vertere ratio impulit. Itaque vi, & facultate antipyreti nostri in memoriam revocatâ, eo dictum Dominum brevi sanare posse certò sciens, ipsi futuram brevi sanitatem polliceor, quod equidem felicissimè præstiti; etenim ab hora alexipyreti dati affulsit optatæ salutis indicium, somno placidè ægrum excipiente, in quo, blando madore oborto, febris in totum recessit.

NOTÆ

in CAPUT LX.

(*a*) *Febre continua de genere biliosarum.* Hæ quotidiè suas habent exacerbationes cum levi quadam horripilatione, calore magno, sensibili, arido, siti intensa: Ut plurimum qui laborant ex illis, ad præcipitantiam, incoërcibilitatem & inquietudinem sunt proclives. Alvus in hisce aperta, sivè fiat arte, sive naturâ bonum est, omnis alvi obstipatio periculosa, quoniam hanc subsequitur æstus gravior, major angor, siccitas linguæ ac faucium, nec non delirium.

(*b*) *Immodica Venus.* Hâc spiritus & sanguis concitatius moventur: Est enim lenis quasi convulsio, quâ exteriores partes constrictæ humores subjacentes fortiter concutiunt & conquassant; hinc post nimiam venerem frequentius observatur pulsus fortior, vomitus, hæmorrhagia, nimiaque sanguinis rarefactio. Venerem nimiam vomitum & singultum excitasse *vid. miscell. cur. dec. II. ann.* 10. *pag.* 160.

(*c*) *Plethoricum esse corpus.* Magis macilenti, biliosi, iracundi, activioris ingenii, & qui venas amplas habent, hoc morbo corripiuntur, quàm succi pleni.

(*d*) *Per venæ sectionem.* Revera venæ sectio & alvi lenior subductio facta in hac febre sunt anchora. Et in hoc pec-

Poterii Opera.

care videtur *Dominus Author*, quod venæ sectionem, quæ heroicum & præsentissimum est remedium, circumspectè & certo tempore adhibitum, tantopere negligat & insuper habeat in omnibus fermè curationibus.

CAPUT LXI.

De insigni hæmorrhagia per nares.

DOm. Jacobi de Righis mercatoris filius, annos tunc 15. natus, ab aliquot mensibus (*a*) *quartana febre* vehementer detentus, hæmorrhagiâ insigni correptus fuit, cui occurrendo alter Medicus multa incassum tulit, è brachio sanguinem mittens, emplastica, (*b*) *frigida, & astringentia* fronti, & naribus admovens, non omissis interea ligaturis validis, & aliis, quibus uti consueverunt in similibus. His penitus explosis, ad causam nos convertimus, spiritus videlicet sanguinis impetum concitantes, ad quod pil. laudinas ad ℥. iij cum ℥. xj. (*c*) *pil. catholicarum* dedimus: Harum unicâ dosi, & hæmorrhagia, & quartana propulsata fuit.

NOTÆ

in CAPUT LXI.

(*a*) *Quartana febre.* Ut plurimum largior hæmorrhagia eaque consueta etiam obstructionem viscerum vel spasmum quendam vasorum sanguiferorum circa mesenterium vel abdomen in hypochondriacis occurrentem subsequitur. Rectissimè scribit *Fernelius*, eos è naribus sanguinis fluxum pati, quibus viscera sunt imbecillia & jecur maximè, id quod hydropicis accidit. Affirmat hoc Heurnius *in aphorism. Hippocratis pag.* 193. dum inquit: quibus facies colore viridi subfusa est, hepate laborant, & signum est jam adfuturi hydropis, frequens in his cruoris per nares effusio. Praxis testatur Medica, illos, qui hæmorrhagiis affliguntur, plurimum in primis viis experiri flatulentias, murmura, tensiones molestas, anxietates, appetitum dejectum & quandoque etiam vomitum viscidæ viridis materiæ.

(*b*) *Frigida & adstringentia.* Subitaneus terror, horror ipsumque frigus fortiter admissum hæmorrhagiam sistunt quidem, sed non felici semper cum successu: si in principio & repentè id fiat, succedunt anxietates præcordiales suffocatoriæ quasi, arteriæ circa tempora & collum pulsant, facies inflatur &c. Suppressam talem mortis causam fuisse vid. *in miscellan. nat. cur. dec. II. ann.* 10. *pag.* 219.

(*c*) *Pilularum catholicarum.* In omnibus hæmorrhagiis commendanda est alvus aperta, sic quoque Bonnetus *in Medicina septentrionali lib.* 24. *cap.* 32. pertinacem hæmorrhagiam purgante prohibuit. Item hæmorrhagiam uteri sublatam purgantibus *vid. in misc. dec. II. ann.* 9. *observ.* 126.

CAPUT LXII.

De vehementissimo, & efferatissimo alvi fluore.

DOminus Antonius da Ben Notarius, annos 33. natus, sub fine Septembris inexpectatâ, & portentosâ (*a*) *diarrhœâ* correptus fuit, in qua per integrum diem supra 40. libras materiæ serosæ ejecit, à qua evacuatione facultates naturales, & vitales adeò prostratæ fuerunt, ut jam jam vitam cum morte mutaturus videretur, sine pulsu, cum facie Hippocratica, & extremis valdè frigidis. Quùm autem circa meridiem ad eum advocatus fuissem, (*b*) *morbi causâ probè cognitâ*, de viribus instaurandis tantùm solliciti fuimus; eaque de causa ventriculo supra modum dejecto, & cibos

omnes aversanti, sequentem fotum admoveri curavimus.

℞. Fol. absinthii sicc. menthæ, calament. major. an. m. j. fl. rosarum, stœchados an. p. j. mastiches, macis, schœnanth. an. ℈. j. fiat decoct. in s. q. vini rub. Fotu peracto locus inungebatur ol. absinthii, & nucis moschat. Intus offas vino rubro madefactas cum saccharo obtulimus: cætera quæque respuebat, eorumque aspectum perhorrescens cuncta evomebat, dictis offis diutius in ventriculo manentibus. Dum hæc peragerentur, litus factus fuit calidus in toto abdomine cum oleis cydoniorum, & mastiches. Nocte appetente animi expiationi atque conscientiæ emungendæ totus deditus, primam noctis partem sine remediorum suffragio transegit; in secunda parte accepit potionem sequentem.

℞. Syrupi papav. nig. ℥. j. ß. terræ Turcicæ ℈. j. aq. pimpinell. ℥. iij. mixtis fiat potio.

Manè sequenti accepit mivam cidoniorum cum dicta terra Turcica, & meliùs valuit, & tandem posterâ die probè sanus evasit.

NOTÆ
in CAPUT LXII.

(*a*) *Diarrhæa.* Sero spiculis salinis turgido salibusque ventriculi & intestinorum fermentativis in motum acriorem redactis fibræ ac glandulæ intestinales constrictione spasmodica exprimunt copiosius serum. Sæpius à bile acriori malum hoc fit.

(*b*) *Morbi causa probe cognita.* A cohibita transpiratione alvus fluidior non raró fit, dum serum salsum per superficiem corporis evacuari solitum intestina fortiter afficit: Bonum hinc signum sudor est diarrhææ superveniens. Quocirca qui sunt densæ texturæ, & habent cutim spissam & poros arctos, sæpius quotidie egerunt, quàm qui poros habent apertos: in his enim egestiones exsiccantur, & corpora fiunt magis stipata. Opera itaque danda est in cura diarrhææ, ut corpus ad diaphoresin blandam disponatur. Riverius *in tract. de febre pestilentiali pag.* 144. inquit: Alvi fluxum perniciosum potentioribus diaphoreticis adhibitis magna dosi, momento cohiberi. Quando diarrhæa critica est, maximè in hypochondriacis & scorbuticis, non statim sistenda vel supprimenda: sic ovis induratis suppressam diarrhæam febris continuæ, vomitus atrabilarii, alvi fluxus & phthiseos caussam fuisse memorant M. N. C. *dec. II. an.* 10. *pag.* 125. sæpiusculè chronicâ diarrhæâ laborant infantes, quæ etiam optima eludit remedia: Animadverti tunc, acrem pituitam cellulis crassi intestini impactam ad continuas excretiones stimulare, quare soli clysteres demulcentes ex decocto raparum cum butyro parati egregium levamen attulerunt.

CAPUT LXIII.

De intensissimo dolore oculorum Medicis deplorato, cum aliis gravissimis symptomatis.

OCulus partium corporis nobilissimus, elegantissimâ, & admirabili structurâ factus, in quo corporis spiritus ferè visibiles redduntur, in quo animi vires eminus conspiciuntur. Præterea (*a*) *oculus est hominis* statûs lucidissimum *speculum*, quo cuilibet nedum sanitatis, verùm & morum constitutionem optimè rimari licet. Etenim scriptum est: *si oculus tuus simplex est, totum corpus lucebit.* Is est omnium partium doloris impatientissimus: nec citra rationem; nam eo vexato, vexatur & totum animal: Ejus privatione, vita humana infelicissima redditur: nec immeritò: nam tunc vita non vita, sed mors ipsa censetur. Persimile ferè comprobavit Perillust. Eques D. Galeatius Ariostus, dum sex superioribus annis ex fervida fluxione acerrimum dolorem per sesquimensem pateretur: cui ut occurreret, duos Medicos toto illo tempore frustrà consuluit, imò parum abfuit, quin loco sanitatis vitam ab eo extorserint, nunc reiteratis sanguinis missionibus, nunc purgationibus variis, sanguisugis, cauteriis, vesicatoriis, & aliis tormentis, quibus cachecticus, & imbecillis factus, ultra dolorem acerrimum, vigilias, insignem animi mœrorem, ventriculi imbecillitatem, & alia complurima acquisivit. Cùmque minùs de salute cogitaret, & ipsi indixissent Medici, eum dolente oculo orbatum iri, vitam verò incolumem servaturum: advenit amicus, qui ejus sortis compatiens, de nobis, nostraque facili medendi methodo plura ipsi disseruit. Hunc ergo enixè flagitat, ut is cumprimùm me in ejus auxilium advocet: quo facto, morbi specie, causis, & affecto loco ritè examinatis, nec non ægri conditione, & statu cognito, brevi sanitatem ipsi polliceor.

Imprimis diætam, quam humectantem & refrigerantem servabat, ex aliorum Medicorum judicio immutavimus; (*b*) *loco aquæ vinum*, loco lactis seminum melonum, & similium inassuetorum, optima, & ejus naturæ consentanea edulia porrigentes.

Cùm verò ejus sanitatem in unico auro diaphoretico consistere, optimè cognoscerem, cauteria, setones in nucha, vesicatoria, frontalia, & ficta ejusmodi præsidia confestim tollenda imperavi. His explosis, triduo usus est præfato medicamine, & ecce optata salus: recedunt dolores, vigiliæ, adepsia, inflationes, rubores; sistitur fluxio, & citò pristinum robur recuperat. Hæc perdiscenda, non invidentiæ livore insectanda. Vivit tandem felix, sexennio à cura elapso.

NOTÆ
in CAPUT LXIII.

(*a*) *Oculus hominis speculum.* Verissimum est, quod ex oculorum splendore, constitutione & motu, sanitatis non tantum, verum etiam morum ac ingenii constitutionem optime rimari queamus. Instantis mortis indicium optimè petitur ex oculis: Spiritus enim animales copiosissimè influunt per magnum nervorum opticorum par in hanc partem; unde qualis oculorum vigor & motus, talis etiam spirituum animalium indoles & motus. Notabile est, oculorum serenitatem & claritatem dependere unicè ab influxu spirituum animalium: quare oculi violentâ morte peremtorum per aliquot horas clarissimi apparent, postmodum sensim ac sensim claritas illa perit. Ut enim oculus valet: ita & corpus totum. Sic lucidus oculorum splendor animalis spiritus firmitudinem depromit: impuritas vero spirituum obtenebrationem & facultatem animalem prope emortuam arguit.

(*b*) *Loco aquæ vinum.* Notandus aphorismus Hippocratis *est* 31. *Sect. VI* dolores oculorum vini potus sanat. Intelligendus est talis dolor, qui provenit ex succo crasso oculos occupante: Hunc enim vinum tenue ac validum discutit. Hanc ob rationem *Dn. Author* suadet vini potum loco aquæ, quæ humores magis coagulat. Borellus *cent. II. obs.* 77. Simili ratione vini potum in doloribus oculorum proficuum expertus est. In initio inflammationis gravioris circumspectè vinum administrandum est: Quando autem calor & dolor remittit, ejus usus utilis esse potest, etiam ad præservationem inflammationum: Mirabile enim est, Riverium *cent. I. obs.* 41. vini largioris potu plures præservasse ab erysipelate.

CAPUT LXIV.

CAPUT LXIV.

De salso humore circa anum luxuriante, hæmorrhoidibus dolorificis, &c.

PErillustris Dominus D. Joannes de Zanis, annos 45. natus, à nonnullis mensibus catarrhum salsum circa genitalia, & anum patiebatur. Huic gravissimo affectui debellando, Medicos duos seniores consulit: at hi, cùm minùs agnoscerent morbi originem, datis inopportunè remediis, (*a*) *hæmorrhoides dolorificas* cum aliis gravissimis symptomatibus *concitârunt*. Trimestri toto, & morbi sævitiâ, & medicamibus nimioperè vexatus, ad me, tanquam ad sacram anchoram, confugit. Interea mirum dictu quot purgationes, phlebotomias, syrupos, julepos, juscula alterata, decocta exsiccantia, salsa, & similia inutiliter expertus fuerat. Nos ergo ejusce mali causam, non in solam jecoris intemperiem, ut hodie Empiricorum moris est, verùm in pravam renum constitutionem, ob quam excrementum salsum in corpore diu detentum consimilia parere solet, rejicientes, aperientia non refrigerantia esse adhibenda, statuimus. Re opinioni respondente, brevi sequentibus sanitatem recuperavit: at primò, quo pacto renes ejusmodi labe afficiantur, dicendum. Sæpè ab immodica Venere, aut saltem eâdem intempestivè petitâ, quod debilibus primùm, delicatulis, senibus, & certis temporibus, quibus ea in nobis languere solet, contingit. Evenit & his, qui crassis, lutulentis & salsis victitant; hinc expultrice facultate fracta, & renum meatibus obstructis, salsum illud excrementum per venas remeare cogitur, & inde per resudationem ad cutem protruditur, ubi pro varia ejus natura, aqua prodit. Varios producit effectus: nunc enim dissolvitur, nunc coagulatur; nunc hanc, nunc illam induit naturam, de quibus alibi. Itaque his omissis, ad præscripta medicamenta deveniendum. Primis diebus accepit tincturam corallorum, & specificum stomachicum. Utrumque sanguinem purgat, & viscera roborat, ac renes præsertim. Ne verò prima corporis regio impura permaneret, (*b*) *decoctum catholicum purgans* & refrigerans ad aliquot dies dedimus: de quibus decoctis satis in nostra *Pharmacopœa Spagyrica* dictum est. Extrinsecùs Saturni balsamus cum calcinato majore dulcificato, curam totam brevi absolvit. Hæc est vera & inconcussa medendi methodus, cui si quis innititur, is verè canonicè & dogmaticè mederi dicitur; qui secùs agit, agyrtam & pseudomedicum se præstat, Nos optimè alloquutus est Galenus, dicens, si non tantum vobis residet in pectore, ut sitis boni Methodici, saltem sitis boni Empirici.

NOTÆ

in CAPUT LXIV.

(*a*) *Hæmorrhoides dolorificas concitarunt.* Excretio sanguinis per venas hæmorrhoidales fit maximè in senibus, vel etiam in virili ætate, quando sanguis crassus copiosus non æqualiter per viscera movetur, sed circa splenem & mesenterium in vena portæ stagnat vel tardius circulatur, quare melancholicis & hypochondriacis hic fluxus admodum familiaris est & etiam salutaris, hinc etiam melancholicis & nephriticis hæmorrhoides supervenientes bonæ sunt juxta *aphor. X. lib. 6.* ab Ischiatide quoque & podagra ejus fluxus præservat. Quando autem sanguis nimis crassus & acris stagnat circa venas ani, ipsæ tument, & à nimia distensione dolent & tunc dicuntur hæmorrhoides cœcæ: Tumores autem circa anum quam citissime aperiendi sunt, ne in fistulosa abeant ulcera. Aloëtica maximè hunc fluxum proritare solent, dum acri sua resina venas ipsas stimulant & sanguini ὀργασμὸν conciliant. *Calvinus* ex immodico aloës usu teste Beza *in ejus vitâ* in hæmorrhoides ulcerosas & sputum sanguinis incidit.

(*b*) *Decoctum catholicum purgans.* In fluxu hæmorrhoidum vel nimio vel etiam suppresso pilulæ *Beccheriana*, quæ ex vegetabilium extractis concinnantur ac lenissimè alvum, subducunt, omnium optimæ sunt, uti & in omni mensium negotio, sive illi nimium, sive parcius fluant; dum enim fluiditatem humoribus conciliando motum illorum ac circulum æqualem reddunt, utrumque affectum curant, cum uterque ex obstructione sanguinisque crassitie ortum ac originem suam habeat.

CAPUT LXV.

De fœda & horrenda scabie à multo tempore inveterata.

PErillustris Dominus Scipio Blanchinus, annos 33. natus, à nonnullis mensibus pravâ tentigine cum (*a*) *deplorata scabie* pessimè vexabatur. Ad fœdum & molestissimum hunc affectum debellandum 4. præcipuos Bononienses Medicos toto illo tempore consuluit. Ipsi eum de more purgant, & repurgant, sæpè phlebotomizant, assiduò refrigerant & humectant, tandem & exsiccant. In purgando, utramque bilem observant, phlegma salsum enumerant, calidum jecur incusant, caput fluxionibus obnoxium prædicant, tandem expendunt singula, & tamen frustrà: efferatior morbus redditur, & miserrimè vitam inter pocula medica ducit. Primâ vice advocatus, sciscitor ab eo, num præfati Medici omnes ingenii nervos in ejus sanitatem intendissent, majora fortè adhuc penes eos restare: hac de re ut eos iterum consulat suadeo. Ipsis iterum advocatis, plura ad menses incassum experitur: purgant, repurgant, itidem phlebotomizant, humectant, abstemius vivit, hordeacea & similia fercula continuò usurpat, quibus ventriculus malè torquetur: in his medicaminibus tres menses infeliciter vivit. Pro secunda vice advocor, & cum rursus moneo, ne suos deserat Medicos; non omnem movisse lapidem tibi fatebuntur, non omnes Medicinæ thesauros deprompsisse dicent, artis abdita penes eos latere non diffido. Credulus eos iterum accersiri jussit, aliud trimestre in p æ iata cura reiteranda inaniter terunt; miscent succos cichoraceos sero lactis, Guajaci decoctum cum iisdem cichoraceis temperant: exsiccante & attenuante victu hâc vice utitur, nec propterea quicquam opis. Iterum accersitus, affectum penes eos conclamatum observo; cum tamen rursus increpo, ne tam doctos, tamque artis peritos, &, si Diis placet, alteros Galenos à sua cura abdicet; quibus & maximus stimulus erit, si referat ipsis, quomodo eum visitaverim, & dixerim, quomodo facillimè intra 15. dies eum sanare possem, & omni tempore, paucis & gratissimis, se tamen ab his potiùs sanitatem requirere, quàm à quovis alio. His impulsi curam de novo aggrediuntur, omnia quæque explent, superiora mutantur, exceptis phlebotomiis, & potionibus laxativis, quas frequenter reiterant: omnia susque deque miscent, calida frigidis, sicca humidis, cephalica thioracicis, thoracica cardiacis, cardiaca jecorariis & spleneticis, balneis

aquæ dulcis compositis, & aliis utuntur. Ultimò ab his malè vexatus, tanquam omni spe destitutus, sub nostra cura intra 15. dies, ut retuleram, sanus evasit, methodo non dissimili à suprà citatis.

NOTÆ

in CAPUT LXV.

(*a*) *Deplorata scabie.* Scabies est exulceratio glandularum & vasculorum cutis, proveniens à sero corrosivo salso, aculeis suis pruritum, dolorem, inflammationem excitante. Complicatur utplurimum scorbuto vel cacochymiæ. Cura consistit partim in edulcoratione ipsius lymphæ, saliumque emollitione & correctione, partim etiam in ulteriori salium horum genesi impedienda. Primo scopo inserviunt decocta emollientia, qualia optima sunt ex malva, fumaria, rasura cornu cervi, floribus sambuci, borraginis, papaveris rhœados, non omissis extrinsecè balneis: Ex adverso nocent & salium acrimoniam augent salia volatilia, spirituosa, sudorifera calida, & regimen nimis calidum. Impediunt autem ulteriorem salium generationem deobstruentia, qualia sunt omnium efficacissima mercurialia & antimonialia, nec non sulphurata, item per epicrisin purgantia. Extrinsecè sulphurata cum mercurialibus & talismodi, quæ inflammationibus resistunt & exsiccant, v. g. saccharo saturni camphora ritè mixta, præmissis præmittendis, omne absolvunt punctum. Cavendum autem ante omnia est, ne scabiem nimis intempestivè extrinsece sistamus, existente præprimis corpore plethorico & cacochymico. Hinc omnia quæ repellunt, uti sunt frigida, unctuosa, cautissimè administranda sunt. Docet quippè experientia, à scabie sic præpostere retropulsa ortas fuisse febres, convulsiones arthritides, cæcitatem, melancholiam desperatam: de qua re consule *miscellanea nat. cur. in decur. II. ann. 8. pag 255. & ann. 12. pag. 417.*

CAPUT LXVI.

De Paralysi linguam, & brachium sinistrum obsidente.

ADmodum Reverendus P. D. Claudius le Page in Cœnobio D. Stephani commorans, annos 47. natus, dum diluculo sacra facturus surgeret, vix indutus (*a*) *Paralysi derepente* obsidetur, quâ loquelam penitus amisit, & motum brachii sinistri, cum gravi torpedine eo in latere. Confestim ad eum accersitus, auri nostri diaphoretici g. vj. cum aquæ theriacalis ℥. ß. ipsi dedimus, tunc paulatim loqui cœpit, & movere brachium; sub vesperâ medicamine reiterato, perfectè convaluit, (*b*) *exiguo torpore affectis membris relicto*, qui & in totum propulsatus fuit, aquæ antiapoplecticæ usu, de qua in nostra *Pharmacopœa Spagyrica*.

NOTÆ

in CAPUT LXVI.

(*a*) *Paralysi derepente.* Sæpius in momento paralysis invadit, præcedente fortiore animi motu; unde cum fortiter in angustias spinalis medulla cogitur, humor ibi subsistit, & stasi sua spirituum influxum intercipit.

(*b*) *Exiguo torpore affectis membris relicto.* Curata paralysis relinquit sæpius capitis maximam debilitatem, torporem nec non somnolentiam; unde facilè à paucissimo vino ebrii redduntur, & à suaveolentibus & vaporosis læduntur, introductâ vitiosâ & præternaturali potis cerebri dispositione, quare etiam qui semel tentati sunt paralysi vel hemiplexia, ex facili iterum in hunc affectu m incurrunt.

CAPUT LXVII.

De vulneribus capitis.

CApitis vulnera, dummodò fractum non sit cranium, sequenti methodo brevi solidamus. Et primò vulnus simplex sine contusione manifestâ, ut quod acie ferri factum sit, (*a*) *admoto oleo nostro balsamico*, bis in die, cum gossypio, vel filis cannabinis citissimè sanatur: Cui vero contusio adest, vulnus aquâ salsâ cum vino rubro priùs eluitur, ut contusæ carnes oleum affusum faciliùs combibant: tum oleum vel cum gossypio, vel cum plagulis eo imbutis superimponitur, fasciis ad id opportunis ex arte admotis. Quòd si contusio sit valida, tunc triduo à vulnere inflicto, mundificante, & suppurante opus est. In omnibus, vulnus bis in die deligatur, atque iisdem plagulis & fasciis communitur. Occurrunt & nonnunquam alia symptomata, quibus ut prospiciat Medicus, in practica physica bene esse versatum necesse est. Aliâ etiam viâ per aquam, seu decoctum vulnerarium, vulneribus quibuscunque facillimè & citissimè mederi possumus: de his decoctis vulnerariis in nostra *Pharmacopœa* satis apertè diximus.

Ejusmodi viis sanatos complures in medium protraherem, confirmationis ergò; at multi sunt, & per se soli integram Centuriam complere possent. Dominus Albertus Polsonus septennio elapso, quinque vulneribus profundis à sicario clàm acceptis, eâ methodo feliciter curatus fuit. Dominus Hercules Lucatellus, ingenti vulnere circumventus à proditore, pari methodo convaluit. Magister Joannes . . . Sclopetarius, eâdem sorte à proditore vulneratus, curatus fuit.

Ubi fractum est cranium, methodo ferè simili tractanda sunt vulnera, suppurantibus & mundificantibus citò adhibitis. (*b*) *Terebra*, & alia chirurgica, quibus mali Medici sæpius abutuntur, parcè usurpare soleo; natura enim proprio motu extranea ejicere solet.

NOTÆ

in CAPUT LXVII.

(*a*) *Admoto oleo balsamico.* Omnia oleosa pinguia & unguenta in partibus nerveis & membranosis sanciaris multum damni afferunt, dum poros obstruendo graves inflammationes induennt. Quo circa in capitis vulneribus & pericranii læsionibus merito ab illis abstinemus, & loco horum vel sicca v. g. pulverem iridis florent, mastiches, succini, vel solum mel. cum pauxillo balsami peruviani mixtum admovemus. Emplastrum de betonica utilissime in omnibus externis capitis affectibus adhibetur: Exaltatur autem ejus virtus gummatibus balsamicis, v. g. gummi elemi, succino, mastiche, storace, nec non pulvere cubebarum, caryophyllorum. Hac ratione redditur etiam efficacissimum in gravioribus capitis contusionibus.

(*b*) *Terebra.* Plures observationes ubi trepanatio in cranio fracto & sanguine ibi extravasato optime successit, collegit Dominus Marchette *in chirurgia sua.* Valet hic *Celsi* monitum: quos ratio non restituit, juvat sæpè temeritas; item satius est anceps remedinm experiri, quàm nullum; dubia namque spes certa desperatione potior est.

CAPUT LXVIII.

CAPUT LXVIII.

De maligna febre cum sævissimis symptomatibus.

DOmina N. Domini Herculis de Lucatellis soror, propè Divi Sebastiani fanum, annos tunc circiter 24. nata, ardenti febre graviter conflictata, inter graviora symptomata, (*a*) *triduo animi deliquio correpta*, & mortuæ simillima jacuit. Tetro ejusmodi affectui grana iiij. lapidis bezoardici animalis adhibuimus, cum grano j. auri diaphoretici: dabantur in succo carnis, nec alio cibo triduo enutrita fuit. His ter reiteratis ad se rediit. Interea cordis regio bis in die fovebatur sequenti (*b*) *epithemate.*

℞. Pulver. diamargar. frig. ʒ. ij. granorum kermes, corall. præpar. an. ʒ. j. croci Orient. ʒ. ß. aquæ meliss. borag. acotos. an. ℔. j. vini Cretici ℔. ß. Miscebantur pro Epithemate. Primis febris initiis per alterum Medicum purgata fuit. Syrupos & julepos item accepit: quin etiam sanguis bis detractus fuit è brachiis. Serò advocatus, non mihi licuit tanti symptomatis causam in aliud rejicere, quàm in pravum & malignum vaporem ex hypochondriis expirantem. Rediit tandem ad se illa, quæ ab omnibus mortua censebatur, & vivit adhuc, ab eo tempore decennio elapso.

NOTÆ

in CAPUT LXVIII.

(*a*) *Triduo animi deliquio correpta.* Symptoma hoc indicat febrem fuisse hystericam, spasmis præcordialibus suffocativis & hypochondriacis sociatam, qui ex impuro sanguine & sero stagnante circa abdominis partes originem suam petunt.

(*b*) *Epithemate.* In syncope, quæ à spasmo diaphragmatis & præcordiorum nascitur, extrinsecus applicata antispasmodica volatilia nervina egregium faciunt officium; spectat huc linimentum nostrum cordiale ex theriaca, camphora, croco, balsamo peruviano, oleo caryophyllorum, & aqua Anhaltina paratum. Corallia & pulvis diamargaritæ frigidus omni fere usu tali in statu arcent.

CAPUT LXIX.

De vulnere in facie citra suturam curando, ubi iterum carnificina suendi vulnera exploditur.

DOminus Joannes Baptista Bocchinus, cujus suprà in *prima nostra Centuria* mentionem fecimus, à quodam proditore, cum quo familiariter versabatur, & cujus famulitio quotidie utebatur, vulnus in facie, vulgo *sfriso*, accepit. Inflictum vulnus barbitonsor primus advocatus, suit pro more acu & filo, ipsique superimposuit album ovi, posterâ die advocatus, abscissis suturæ punctulis, (*a*) *oleo nostro balsamico* totum vulnus circumdari curavimus, vulneris labiis priùs invicem adductis: Et tandem quoad coaluerint dicta vulneris labia, quotidie usus est dicto oleo.

Cur si paucis & facillimis tutiùs & certiùs ægros sublevare possumus, multa insida ipsis morbis sæpiùs graviora, tædii & laboris plena nos cogat usurpare antiquitas, si medicamentum, non authoritas admoveatur ægris? Si experientia, & ratio, non opinio, artem efficit, cur contraria sectemur?

NOTÆ

in CAPUT LXIX.

(*a*) *Oleo nostro Balsamico.* Balsamum vulnerarium tam ad internum quàm ad externum usum optimum fit, si balsamum sulphuris antimonii ex sale ejus tartarco, & oleis destillatis confectum elegantissime rubicundum, miscetur cum oleo hyperici, terebinthinâ & cera. Ex eodem fundamento fluit quoque præparatio balsami Anglici *Locatelli* dicti.

CAPUT LXX.

De lenta febre cum tussi, ventriculi imbecillitate, & aliis.

DOminus Martius Malvezzius ex Illustrissima familia Malvezziorum, annos tunc triginta natus, annis superioribus in duplicem tertianam incurrerat, à qua sublevatus (*a*) *habitum cachecticum*, debilem, & catarrho valde obnoxium reportavit; non sine flatibus, ventriculi refrigeratione, crebrâ expuitione, inappetentiâ, & quodam marcore. His malis ut subveniret, Medicos consuluit, qui unanimiter chinæ decoctum ad mensem circiter ipsi porrexerunt. At medicamentum inappositè datum, morbos longè graviores reddidit. Etenim accersitus, dictum Dominum summoperè emaciatum comperio, catarrho, inappetentiæ, flatibus, & aliis symptomatibus magis obnoxium, febre item lentâ per intervalla non rarò vexatum. Tot morbis ex arte curandis, duas indicationes curatorias constituimus. Primam, viscerum obstrictiones reserare. Secundam, succos crudos humoresve incoctos conficere: quas indicationes nos tutò absolvere ipsi indiximus, & non multiplicitate remediorum, ut Empiricorum mos est, neque errabundâ & fallaci opinione, quâ plerique Medicorum falluntur; verùm certâ & cognitâ scientia, atque tantùm unico remedio, eo pacto, ut diu in ejus usu persistat; non enim diu contractos habitus citò immutare possumus. Annuente ipso, se in cura permansurum, specificum nostrum stomachicum ipsi præstitimus bis in die, cum sacchato rosaceo: eo febre sensim propulsatâ, & (*b*) *ventriculi robore aucto*, cuncta meliùs obire cœpit; in ejus usu persistens, eâ quâ nunc fruitur sanitate, vivit.

NOTÆ

in CAPUT LXX.

(*a*) *Habitum cachecticum.* Quandocunque intermittentes non legitimè curantur, vel statim motus isti febriles critici in bonum finem nimirum excernendi illud, quod sanguinis mixturæ infensum est, instituti, nimis cito figentibus vel adstringentibus supprimuntur, periculosissima multa mala inde proveniunt, infarctus quippe viscerum fiunt graviores, obstructiones firmiores, perspiratio corporis magis impeditur, sicque febres lentæ, cachexia, affectio hypochondriaca presso pede sequuntur. Sic febres ardentes, item intermittentes intempestivè curatas hecticæ caussam fuisse annotavit Forestus *Lib. IV. obs.* 1. & 4ta. *item* Horstius *lib.* 1. *obs* 30. & 34.

(*b*) *Ventriculi robore aucto.* Post graves perpessos morbos facilè ventriculi imbecillitas oritur, & tunc semper maxima ratio est habenda digestionis primæ, & præstat

semper, post diuturnos morbos à parciori paulatim ad largiorem victum procedere. Proportio enim semper debet esse inter victum & vires, quandoquidem vires, si debiles sunt, victus quoque tenuis suadendus, fortes autem & robustæ si sunt, victus magis plenus & crassus locum habet. Prisci sapientissimi Medici in administranda diæta vel in ipsis morbis, vel post illos admodum religiosi & circumspecti erant, quorum vestigiis & nos insistere debemus.

CAPUT LXXI.

De catarrho, febre lenta, virium imbecillitate, à multo tempore contractis.

Dominus Ludovicus de Ursis annos 30. natus, ab aliquot annis, multis malis acerbè conflictatus, extrema ducere videbatur, omnium gravissimum erat (*a*) *insignis ventriculi languor.* Tot malorum causas tam externam, quàm internam, ad pravam victûs rationem prægressam, & imbecillam viscerum constitutionem referens, curationis argumenta esse dixi, viscera naturalia cumprimùm roborare, dein fluxos, & congestos humores, tum in ventriculo, & intestinis, tum in aliis corporis partibus, conficere, & purgare. Primas indicationes brevi absolvimus specifico nostro stomachico, secundas decocto sequenti.

℞. Chinæ electæ in taleolas minutim dissectæ, ℥. ß. salsæ paril. ʒ. j. sassafras ʒ. ij. santal. ℥. ß. epithym. cuscut. sennæ, an. ʒ. v. anisi, coriand. præpar. an. p. j. flor. borrag. bug. melissæ, betonicæ, an. m. j. flor. violarum p. j. coquebantur omnia in optimo jure caponis.

NOTÆ

in CAPUT LXXI.

(*a*) *Insignis ventriculi languor.* Multa mala ex vitio primarum viarum proveniunt. Laborabat ante aliquot annos generosa fœmina autumnali tertiana, post ejus curationem appetitui fortiori indulgebat; unde incurrebat in febrem lentam, phlogosin, virium defectionem & dolorem pedum convulsivum, *als wann sie zu schlagen wäre.* Medici in consilium vocati pugnabant contra calorem refrigerantibus, julapiis, acidis, quorum assumptione symptomatum vehementia magis augebatur. Ego primis in viis colluviem impurorum humorum ratus, ordinavi lene emeticum, liquida in forma assumendum, quod tribus vomitionibus magnam copiam viridissimæ pituitæ educebat, huic experimenti gratia instillavi oleum tartari per deliquium, & mox viridis ille color mutabatur in flavum, indicio manifesto, acidum ita tingere bilem, non secus ac spiritus vitrioli ipsi viriditatem conciliat. Post usum hujus emetici protinus exspirabant cuncta symptomata, notabiliter enim calor, sitis & pedum dolores remittebant, adhuc semel idem remedium propinatum est, & Divina gratiâ mox in integrum restituta est fœmina.

CAPUT LXXII.

De ophthalmia.

Ut non omnes ophthalmiæ ab una eademque causa, nec item uno eodemque remedio curantur, Perillustriss. & Excellentiss. Dominus Hercules de Marescottis, 4. annis elapsis id maximè comprobavit; is enim contumacissimam, & dolorificam ophthalmiam incurrerat, quam contraxit (*a*) *ab aëre ambiente nimis calido* & sicco, quo in tempore fluxio salsa & acris, quâ priùs detinebatur, in summum irritata fuit: ea enim ab extrinseco impulsa, & ad oculos detrusa, primùm in oculo sinistro tumorem, & inflammationem peperit; ea remediis paulò mitior facta in dextrum recurrit. Multis tunc extraordinariis frustrà adhibitis, uti cassiâ, pilulis de agarico, cocciis, phlebotomiâ, &c. (*b*) *decocto purgante*, & exsiccante intra paucos dies convaluit.

NOTÆ

in CAPUT LXXII.

(*a*) *Ab aëre ambiente nimis calido.* Ophthalmia sæpe est epidemia, & debetur aëris vitio, si nimirum ille vel hyeme nimis siccus est, vel etiam ipso vere siccus & aquilonius; tunc enim facilè rheumatismi & fibrarum tam cutanearum, quam membranacearum sopitissimarum fiunt contractiones & contorsiones propter particulas aëris rigidiores de quo ulterius consule *aphor.* 11. & 12. *Lib. III.*

(*b*) *Decocto purgante.* Notabilis est *aphor.* 17. *Lib.* 6. Hippocratis: Oculis ex inflammatione laborantem diarrhæa corripi bonum est. Nam omnis alvi fluxus, sive arte, sive ultrò erumpat, inquit Heurnius *in commentario ad aphor. pag.* 432. repellit & una evacuat ab oculo. Quare si natura id ultrò non fecerit, pharmacia hoc agamus. Si valida phlegmone occupaverit oculum, venam seca, cucurbitas cervici admove: purga, dolorem mitiga, digere. In magnis doloribus fove oculum decocto malvarum, chamæmæli & fœnugræci.

CAPUT LXXIII.

De præduro quodam tumore jamdudum inveterato, in palpebra oculi enato.

Scirrosos tumores dissolvere, non minùs arduum, quàm difficile, comprobant omnes, qui artem medicam exercent; sic ejusmodi tumores, vel in carcinomata vertuntur, vel incurabiles fiunt. Superioribus annis venit ad me curandus quidam Dominus Franciscus Limidus, simili tumore affectus: cùm autem ipse ad ejusmodi tumorem deformem, & molestum exscindendum, multos Medicos frustrà per longum tempus consuluisset, nostrâ tandem ope intra 20. dies convaluit. Itaque ut densum, firmum, & compactum ejusmodi tumorem, osseum potiùs, quàm carneum dissolverem, corpore priùs purgato, collyrium sequens admovimus.

℞. Stibii crudi, camphoræ, an. ʒ. ß. tuthiæ præparat. collyrii albi Rhasis, an. ʒ. j. aquarum solatri, plantaginis, rosarum, ℥. ij. misceantur, & fiat collyrium: Infundebatur collyrium bis in die inter adnatam, & palpebram. Extrà unguentum, hunc in modum applicatum fuit.

℞. Camphoræ ʒ. ß. ceræ albæ ℥. j. ol. rosati ℥. iij. liquentur omnia simul, refrigerato adde pul. tuthiæ, stibii, plumbi usti, an. ʒ. j. misce.

At nec his tantus tumor emolliri potuit; sed (*a*) *specifico ophthalmico* in usum advocato, intra 4. dies tumor evanuit.

Artis abdita non omnibus referanda veniunt, maximè hodie propter pseudochymicos, qui his perperam abutuntur, nec propterea illi verentur se scientiarum Monarchas appellare; veri illi sunt jactabundi impostores, fumivenduli meri, auri potabilis decoctores, de quibus plura apud bonos Authores.

NOTÆ

NOTÆ

in CAPUT LXXIII.

(a) *Specifico ophthalmico.* Tumor scirrhosus durus sæpiusculè palpebris adnascitur, dicitur: vulgò *Gersten-Korn*, sed non tàm facilè dissipari solet, maximè si induraverit. Novi chirurgum expertissimum, qui ejuscemodi dolores feliciter sic abigit. Nimirum unguento gryseo, cui momentum mercurii præcipitati albi immixtum est, cautè bis de die tumorem illinit, sic spacio trium hebdomadum dissipatio fit insensibilis fermè.

CAPUT LXXIV.

De dolore Capitis, amentia quadam specie, & videndi impotentia.

ANdreas Rivannus, annos 30. natus *nel Borgo delle Touaglie*, tribus gravissimis cerebri affectibus ab anno detinebatur, amentiâ, obtuso capitis dolore, & visûs imbecillitate. (a) *Amentia non erat perpetua*, sed tunc eâ correptus, multa absurda verbo & operè committere cogebatur, citra tamen violentiam; eam præcedebat gravis capitis dolor, cum sopore quodam permolesto. Suscitari hunc dolorem à vaporibus, aut subtili & atro humore melancholico ex hypochondriis ad caput sublato, certum erat; unde & videndi facultatis perversio. Indicationes itaque erant, noxium humorem è præcordiis deturbare, & caput roborare; quæ duo præstitimus decocto melanagogo & cephalico, prout habentur in nostra *Pharmacopœa Spagyrica*, atque oleo vitrioli balsamico cum conservis caput roborantibus. Vivit nunc à cura liber, septennio elapso.

NOTÆ

in CAPUT LXXIV.

(a) *Amentia non erat perpetua.* Notus est mihi pastor in principatu Mindensi, vir robustus, plethoricus, ac facie sanus, hic per intervalla certo tempore breves mentis patitur abalienationes, nimirum colloquens cum amico vel etiam sacra faciens coram populo, præter omnem spem mox multa delira, absurda & malè cohærentia loquitur, nonnunquam ad horæ quadrantem, nonnunquam etiam brevius. Ad se rediens ignarus omnium est, quæ fecerit; paroxysmi ut plurimum fiunt circa certas phases lunæ, vel etiam sub veris & autumni initia, ubi etiam non rarò motus convulsivi & dolores tensivi, gravativi pedum complicari sunt. Affectibus animi vino ac venere malum fit vehementius, venæ sectio autem & omnia sanguinem diluentia nec non nitrosa cinnabarina & temperata antispasmodica mitigant & leniunt paroxysmos. Contraxit hoc malum ex febre tertiana ante 7. annos perperam curata, & quoniam videtur quasi habituale, radicalis curatio non facilè expectanda est.

CAPUT LXXV.

De hydrope ascite, in quo ventris tumor ad immensam magnitudinem creverat, ab aliis conclamato.

NOnnulli sunt morbi, aspectu horrendi, formidolosi, & à Medicis immedicabiles habiti. Talis fuit præsens affectus, quo laborabat quædam ancilla Perillustris, & Excellentissimi Domini Papiniani Bombelli, annos 45. nata. Etenim ad eam perductus per admodum Illustrem, & Excellentiss. D. Doctorem Mathasilanum, primo intuitu se nobis obtulit mulier facie horridâ, extenuata, suspiriis, & anhelitûs difficultate gemebunda, mortuis, & resiccatis cadaveribus quàm similis; cum incredibili abdomine, cruribus etiam ingenti tumore distentis, nec nos propterea deterrebat (a) *monstrosus ille tumor*, sed illa macies superiorum partium, virum imbecillitas, anhelitûs difficultas, & alia gravissima symptomata. Adversùs tam immane monstrum multa ab aliis Medicis adhibita fuerant remedia, & toto anni spatio, quo cœperat dicto morbo detineri. Huic & morbi magnitudine ad extremum adductæ, & omni spe destitutæ mulieri, Omnipotens Deus, & misericors, sic per manus nostras opem tulit. Primis diebus sulphur metallorum cum conserva rosarum bis in die dedimus, quo anhelitum paulò liberiorem ducere cœpit: Viribus tantisper erectis, ad aquas citiùs exhauriendas, devorabat alternis diebus (b) *tres pilulas* ex polychrestis, & catholicis, ponderis ʒ. ß. quibus reseratæ sunt obstructiones, communes viæ adapertæ, & sanguis in utroque viscere rectificatus: unde pristina sanitas, atque ab illo die, sexennio videlicet elapso, firmâ valetudine potitur.

NOTÆ

in CAPUT LXXV.

(a) *Monstrosus tumor.* Offerebat sese nuper nobis fœmina, 30. annorum in superiori corporis parte mirum extenuata, respirandi difficultate, marcore partium & facie Hippocratica, semi mortua, incredibilis etiam erat tumor abdominis, brevi post ultro & sponte umbilicus exiit & aperiebatur, magnaque quantitas seri lympidi, explens fere mensuras 20. intra duarum horarum spatium effluxit, institutâ sic ab ipsa natura paracentesi. Ego accedens illicò curavi, ut foramen illud clauderetur, & probè à corruptela non tantum umbilicalis regio, sed & totum abdomen defenderetur, quare cataplasma ex speciebus balsamicis cum vino coctum toti applicabatur ventri: aperto obturaculo tertio die post mox nova rursus quantitas seri effluxit. Interea debilitabatur ægra, porrigebantur analeptica, balsamica. Elapsis aliquot diebus, venter, qui propter effluxum copiosæ aquæ valde detumuit, de novo increscebat in molem, à flatibus quasi distentus, interim deficiebant plus vires; extrema frigebant, pulsus rarior, & ægra diem sic suum obibat. Hydropis per umbilicum sponte ruptum evacuationem vide in Hildano. *obs.* 14.

(b) *Tres pilulas.* Bene monet Sydenhamius *in tractatu de hydrope*: Aut fortiter in hoc morbo purgandum est, aut nunquam, & maxima curationis pars in eo videtur posita, ut medicus naturam morbi exploret, an ferre possit cathartica, nec ne, si una benè succedit purgatio, brevi plures instituendæ sunt. Merentur autem laudari hunc in finem purgantes pilulæ emetico acuatæ, stimuli quippé, quæ egregie serosam colluviem expurgant.

CAPUT LXXVI.

De sanguinis, & puris fluore insigni per alvum, à biennio inveterato, cum febre lenta, marcore, &c.

THomas Casarius, de his qui vulgò *Tiraloro* dicuntur, in via Sancti Felicis commoratus, annos 40. natus, (a) *fluore sanguinis & puris* biennii spatio vexabatur, unde in incredibilem corporis maciem inciderat, cum apepsia, lenta febre, siti valida, & aliis. Toto illo tempore omne peculium in Medicos frustrà impenderat. Sub cura verò nostra, paucis & nullius pretii remediis, intra 32. dies sanitati restitutus fuit: præcipuum fuit crocus metallorum, non is quidem Rulandi & Quercetani,

Quercetani, sed Th. P. hic roborat tantùm, ille verò purgat suprà & infrà.

NOTÆ in CAPUT LXXVI.

(*a*) *Fluore sanguinis & puris.* Hic affectus dubio procul abscessus fuit aut mesenterii, aut ipsius pancreatis. Pancreatis abscessus curam describit Sylvius *in praxi lib.* 1. *cap.* 15. Nimirum fœmina laborabat diuturno & gravi lumborum dolore, subsecutus fuit puris vomitus & dejectio spontanea, emetico assumto ultra uncias 20. puris cocti exerevit: exhibitis balsamicis & putredini resistentibus, brevi perfectæ sanitati restituta fuit. Abscessum mesenterii cum febre lenta dolore ac tensione hypochondrii & excretione puris per alvum tradit Hollerius *observatione* 19. Abscessum intra musculos abdominis & peritoneum latentem felicissimè curavit Beatus Patens *vid. meth. med. pag.* 370. Ulcus ventriculi annotavit Bartholinus *centur.* 1. *pag.* 40.

CAPUT LXXVII.

De quodam fœdo & horrendo morbi genere.

HOrrendum, fœdum, & ab omni humana cogitatione alienum mali genus, quinquennio elapso, invasit Magistrum Joannem N. textorem lanæ, in via, quæ vulgò dicitur *strà Castione* propè portam Urbis. Ad eum perductus per Dominum Virginium Piottum, (*a*) *patientem invenio* vultu deformem, fœtidum vaporem exspirantem, squammis conspersum totum, etiam superciliis ipsis, & adeò, ut solis oculis micantibus, non hominis, sed alicujus monstri facies videretur. Capilli guttulas aquæ assiduò fundebant, veluti è scaturigine prosilientes. Ut attentiùs corpus universum perlustrarem, fenestris, & cubiculi ostiis adapertis, ut fœtidissimus ille vapor exspiraret, aromatis etiam eo in loco combustis, tunc stragulis sublatis, atque corpore denudato, mirabile, nec dictu facile, quo horrore perculsi fuerimus, videre divinum animal hominem, tam sævâ, truci, & abominabili plagâ affectum, in quo cutis frustratim è brachiis, tibiis & coxis decidens, carnem cute denudatam, novas squammas producentem relinquebat; perpetua corruptio & generatio cutis videbatur. Dira hæc plaga à planta pedum ad verticem usque miserum incessanter affligebat: quo in statu, trimestri toto stetit, antequàm nostrâ ope uteretur. Qui eum primò visitaverant Medici, ipsum esse leprosum; & ab hominum consortio removendum ajebant. Certatim quis dixisset, omnia humanæ miseriæ tela in eum vibrata fuisse: hæc enim omnia concomitabatur insignis pauperies, cum numerosa prole. Ad tam fœdum & horrendum monstrum debellandum, specificum stomachicum cum granis aliquot auri diaphoretici dedimus, cum conserva rosarum. In ferculis pulvere viperarum utebatur, extrà unctione blandâ ex balsamo metallorum factâ, intra triginta dies pristinæ sanitati restitutus fuit, quâ potitus est ad quatuor annos: demum eodem affectu correptus, priori diligentiâ minimè adhibitâ miserè occubuit.

NOTÆ in CAPUT LXXVII.

(*a*) *Patientem invenio.* Signa lepram indicantia recitat hic *Autor.* Intensissima hic lymphæ & sanguinis coagulatio est. Marcellus Donatus *lib.* 1. *cap.* 4. *Histor. medic. mirabil.* sanguinem è vena emissum instar coagulati lactis observavit. Quapropter omnia calida & exsiccantia præsenti in morbo nocentissima sunt. Ab usu immodico & præpostero ligni guajaci juvenem in perfectam lepram incurrisse Autor est Henricus ab Heer *obs.* 22. Potius humectantia conveniunt; hine Benivenius *cap.* 21. *abditorum* refert, quendam elephantiacum inebrioso & licentiore usu frigidorum, citrullorum, peponum ac nucum recentium fuisse restitutum.

CAPUT LXXVIII.

De rara, mirabili, & incurabili morbi specie in Marco Marci, filio pistoris, prope ædes D. D. de Barbatiis.

EN formidandum, mirabile, rarum & ordinariis Medicis incurabile morbi genus: hìc sileant ignavi calumniatores, personati Medici. Et vos deliri Phormiones, qui coram optimis & exercitatissimis Medicis, de re medica inanes vestras leges proponere, atque totius artis medicæ, verbis plusquàm sesquipedalibus, nec minùs ampullosè, officia distribuere, ac tanquam Asclepiadéæ familiæ patronos, & summa artis fastigia tenentes, unicuique vos turpiter divendere vultis: Totâ die præclara adversus catarrhum præsidia nobis occinitis, ejusque mille causas assiduò effingitis: at quorsum tot verba inaniter jactata pro catarrhis præscindendis & averruncandis? & ecce incipienti catarrho in juvene annorum 16. ne tantillum quidem levaminis afferre potestis; imò vobis, vestrisque præsidiis invitis, ad tantam calamitatem perducitur æger, ut nemo mortalium cruces & tormenta, quibus incessanter conflictaretur, exprimere posset: satius ipsi fuisset inter mortuos computari, quàm ulteriùs tam acerbam vitam, & omni dolorum genere refertam traducere. Cœpit verò iste juvenis initio veris articularibus doloribus vehementer cruciari, obsessis nimirum genubus, pedibus, utrisque manuum articulis, cum poplite, & ischio. Primus Medicus in ejus curam advocatus multa de more ipsi præscripsit, potus nimirum purgantes, julepos, apozemata, phlebotomiam, juscula alterata, ligni Indici decocta, & alia. Extrinsecùs, litus, fotus, embrochas, cataplasmata, frictiones, cucurbitulas; cauteria in nucha & brachiis, & similes cruces. Quieverunt dolores aliquantulum, quadragesimo die exacto, quo tempore dolores articulares sponte consopiri solent: at paulo pòst vix mense exacto, iidem dolores recrudescunt. Propterea novum Medicum accersunt, qui non felicior primo, multa adhuc irrita præscribit. Quâ de re tertius advocatur: hic priorum medelis omnino repudiatis, ad varia tum alterantia; tum purgantia se contulit, victu exsiccante, & attenuante perbellè mutato, atque tum hordeacea, carnes elixas, ova sorbilia, & alia, pro assis, amygdalis tostis, pane biscocto, &c. Quid verò ultimus iste athleta profecerit, intelliges. Nodos in juncturis firmat; dolores magis atque magis auget, & morbo efferatiori facto, miserum in incredibilem marasmum præcipitat. Insuper (quod omnem captum excedit) (*a*) *ossa omnia adeo contabuerant*,

buerant, ut ea infantium duorum annorum crassitiem vix æquarent: ossa ob dolorem continuum, & nimiam tendinum laxitatem, è loco exciderant: manus, & brachia, item genua, & pedes propter tophaceos tumores in articulis genitos, contorta adeò erant, ut nullo pacto quis credidisset ea erigi, & in propriam constitutionem reverti posse. Rursus, quod magis mirabile, & formidandum videbatur, caput toti corpori in malis ferendis consentiens, à justa & naturali conformatione, tam magnitudine, quàm situ, mirum in modum desciverat; etenim cum reliquo corporis continuè contabescens, perexiguum evaserat.

Primo intuitu, tanti morbi curam aggredi velle, temerarium, & audax facinus esse existimabam, nec nisi miseratione, & remediorum magnitudine suffultus, ad id unquam adduci passus fuissem. Causis tanti affectûs consideratis, ipsum priùs humectare, dolores consopiendo, incipio. Eâ de re primis diebus optimum jusculum pulli, cum radicibus acori vulgaris, parari jubeo, idque manè & vesperi, post prandium, & cœnam. Matutinis horis aurum nostrum diaphoreticum dabamus cum conserva rosarum, quibus intra mensem optimam & firmissimam recuperavit sanitatem. Videant illi, qui corporum fæcibus expurgandis assiduè incumbunt, propterea stercorarii dicti, similia si præstare possint. Scio ejusmodi Medicos ab Empiricis, agyrtis, & circumforaneis minimè differre; nec obstat, si per corporum sordes, ut olim Uromantes, de morborum causis coram populo multa vaticinentur: plebs his fascinatoribus delusa credula redditur.

NOTÆ

in CAPUT LXXVIII.

(*a*) *Ossa adeò contabuerant.* Mirabile est, ossa omnia in præsenti ægro ita contabuisse, ut ea infantium duorum annorum crassitiem vix æquarent. Ossa scil. conflata sunt ex tenerrimis tubulis, qui poros habent innumeros, in quibus circulationem sustinent depositæ particulæ, & sanguineæ & lymphaticæ. Inosculantur namque illis venæ & arteriæ intrantes cavitatem, & deponentes ibi pinguem sanguineo gelatinosam substantiam: Hâc autem minimè ossa nutriri, sed temperata oleositate duram ac stabilem ossium substantiam magis delinire & inungere veri videtur simillimum: Hac delibuta exterius imperibus, quos sustinere coguntur, sine fracturæ metu resistunt. Inde jam constare potest ratio miræ ossium fragilitatis, quam notarunt *Hildanus & Capivaccius* passim in scriptis suis. Porrò tubulis ossium introductâ magnâ materiæ subtilis quantitate mollities in ossibus generatur, qualem ceræ instar flexilem describunt Acta Haffniensium *obs.* 24. *ann.* 73. & 74. Solidum enim à fluido non differt nisi sola divisibilitate. Quod si itaque effervescentia acrior in sanguine concitata corpuscula illa, è quibus ossa contexta sunt, dissipat, ossa minora & contractiora fiunt: similem contabescentiæ osseæ historiam tradit Dominus Jacobæi *in actis Haffniens. anno* 71. & 72. *obs.* 115. Nimirum chirurgus quidam per errorem aquam fortem bibebat, unde non mortuus est, sed tota membra ita contracta & corrugata fuerunt, ut qui antea justi viri staturam habuit, nunc vix pigmæi vel septennis pueri obtinuerit.

CAPUT LXXIX.

De dolore funestissimo per totum corpus oberrante, cum gravissimis symptomatibus.

NOva quotidie in hominum perniciem vibrata esse tela cognoscimus. Ecce hac de re novum doloris genus, per intervalla Constantium barbitonsorem, annos 40. natum invadens: (*a*) *Vagus is dolor, nunc per carnes*, nunc per articulos adeò vehementer vagabatur, ut ne per momenta quidem desereret ægrum; mirum equidem quàm pervicaci velocitate per universum corpus oberraret: 15. diebus elapsis, in juncturis firmatâ sede, ibi ingentes cruciatus peperit cum tumoribus, ut in arthritide consuetum est. Insueti ejusmodi doloris causas aliunde, quàm à communi Medicorum sensu, deducendas esse judicavimus; indicationes itidem ab his longè diversas: de quibus alibi Deo favente. Interim ad tam immane monstrum debellandum, pilulis nostris catholicis usi sumus: Catholicæ hac de re dicuntur, quòd in universum quoscunque humores tartareos fugent, & ejiciant. (*b*) *Aurum nostrum diaphoreticum* per vices dabamus, ad transpiratum corporis promovendum, & juncturas roborandas. Locis affectis sæpè cucurbitulas per exiguas, vulgò *cornetti*, affigendas curavimus, cum scarificationibus, & eo tempore quo adhuc vagaretur dolor; nam in juncturis obfirmatâ sede, fotus, & embrochas usurpavimus. Victus in principio fuit refrigerans & humectans, tandem sub fine decoctum phlegmagogum & exsiccans, ad 15. dies accepit, quibus sensim sanitatem adeptus est. Sequenti anno iidem reversi sunt dolores, qui iisdem quoque remediis propulsati sunt. Ne verò iterum reverterentur, pilulas catholicas semel in mense deglutiendas imperavimus ipsi, quod præstitit ad annum, nec à septennio redierunt ejusmodi dolores, vivitque nunc felix optima sanitate donatus.

NOTÆ

in CAPUT LXXIX.

(*a*) *Vagus is dolor nunc per carnes* &c. Sunt dolores hi revera spasmodici, & non tantum nerveas fibrosas partes, sed & musculosas occupant, sæpiusque totum per corpus oberrant, ita ut mox pedes, mox spinam dorsi, collum, digitorum extremitates invadant, debitoque sensu ac motu istas partes privent: Quandoque etiam in ipsis partibus interioribus calamitosam ludunt tragœdiam, dum in intestinis cruciatus horrendos efficiunt, urinæ suppressionem, cardialgiam & suffocationem patiunt. Ab hoc malo vidi nec immunes ipsos juvenes & infantes, qui à parentibus scorbuticis nati erant; Nam dolores hi scorbuticorum acidorum salium progenies sunt, & illa potissimum corpora, quæ nervos imbecilles ac debiles habent, & quorum spiritus faciles ad ataxiam sunt, mirum exercere solent. Dolores hi sæpius quoque aëris vitio debentur & epidemici sunt: Annotavi hoc anno post hyemem summè tepidam, ubi mense februarii jam tum multæ arbores in flore erant, affectus arthriticos & rheumaticos familiarissimos, qui maximè illos, qui proclives & obnoxii erant huic affectui, valde torquebant, diuque lecto præter solitum affigebant, recidivante sæpius malo.

(*b*) *Aurum diaphoreticum.* Aurum à gastrico menstruo & fluidis microcosmi non benè vincitur, nisi ope mercurii subtilioris exaltatum & spirituosum factum fuerit. Cum mercurio autem hac ratione cicuratum promptissime agit menstruum ventriculi salivale subtilissimo æthereo sale imbutum, quod, utut non totum mercurii nexum dissolvat, nihilominus tamen mercurii subtiliores partes abradit & extrahit & secum per totam corporis sphæram vehit. Insipida autem menstrua magnam in metalla & mercurialia possidere efficaciam comprobat inter alia decoctum mercurii cum aqua simplici, quod teste experientia ad enecandos lumbricos summè proficuum est. Operantur autem mercurialia, si illorum textura integra manet, nec accessu cujusdam acidi corosivam naturam induit, colliquando & dissolvendo partim gravitate, partim tenuitate sua, seri ubicunque etiam illud sit, coagulum: Quare ubi alia medicamenta non attingunt, ibi mercurialia penetrant, ac in dissitis & angustissimis quoque partibus vim suam exerunt.

CAPUT LXXX.

De multiplici febrium genere.

Febris, etsi affectuum commonissima, & frequentissima, omnium tamen (*a*) *curatu difficillima*: nam licèt infinitæ sub Medicorum cura quotidie sanentur, non tamen eorum arte, sed (*b*) *sponte*, & naturaliter *desinunt*. Contemplare, quomodo minima pars gentium utatur Medicis, & quo pacto nullus sit mortalium febris tyrannidis expers, vide an horum minima pars, Medicorum absentiâ pereat. Universa Asia, Africa, & maxima pars Europæ caret Medicis, non carent tamen febre; ubique communis est morbus, eandem ubique locorum servat naturam. Quòd si quis objiciat, illis in remotissimis partibus, imò ubique reperiri Medicos, nec tam esse barbaram, & incolam gentem, quæ propriis Medicis careat: at utriusque disciplinam confer invicem, vel hos, vel illos non Medicos comperies. Barbari inculti, literarum rudes, Hippocratis & Galeni, & aliorum Authorum inscii, per experimenta medicinam agunt. Nostrates, ut plurimum bonis literis imbuti, Hippocratis, Galeni, & aliorum sectatores, per dogmata rationibus innixa medicinam agere profitentur. Sed hæc contemplatio hujus non est loci. Dicamus ergò, febres sæpè Medicorum vulgarium disciplinam eludere, quod superioribus annis experta est nobilis Dom. D. Isabetta D. D. Augustini Pistoriensis, aliàs de Dondolis, uxor. Etenim ipsa, dum 20. annum suæ ætatis ageret, quatuor anuis elapsis, in simplicem tertianam incidit, circa initium mensis Augusti; cui subveniendo, usitata haud pauca remedia accepit, duobus Medicis ad id convocatis; quibus invitis ea in semitertianam vertitur, adversus quam multa ad nauseam usque patrata fuerunt medicamenta, nunc potiones laxativæ, syrupi, jusculа alterata, pilulæ, trochisci, & similia. Febre tandem contumaciori factâ, atque Medicorum artem planè eludente, Medicorum præsentiam perhorrescit ægra, atque affines enixè flagitat, ut eos procul à se amandent. Interea febre in hecticam versâ, eam sine auxiliis sedere nolunt, neque in ejus curam advocant. At quum intellexissem odium, quo Medicorum adventum exciperet, aliam personam induo, amici videlicet conjugis, & sic clàm ipsâ insciâ eduliis, & ferculis antipyreton miscebamus, quo brevi febris & pertinaces obstructiones propulsatæ fuerunt.

NOTÆ

in CAPUT LXXX.

(*a*) *Curatu difficillima*. Medici titulo indignum illum judicat *Helmontius*, qui non omnis generis febres, citò & tutò profligare novit. Nec enim sunt intermittentium sanationes jam temporis difficiles invento usu chinæ chinæ, modò quis ritè procedat cum ipsa in applicatione. Tenendæ autem circa ejus exhibitionem sequentes sunt regulæ; 1. Ut palato consulatur, optimè sumitur in forma pilulari, si nempè eam mucilagine tragacanthi ex solo pulvere fiant pilulæ. 2. Longè efficacior ejus effectus percipitur in substantia, quam in essentiis, decoctis & elixiriis. 3. Offerri debet sæpius repetita, parca tamen dosi, & nunquam statim ante paroxysmum vel in ipso paroxysmo, sed semper diebus intermissionis, incipiendo statim post febrilis paroxysmi declinationem. 4. Nunquam china chinæ danda est, nisi prius detersis purgante primis viis, solutâ phlethora, obstructionibus expeditis & transpiratione liberiori. 5. In exhibitione chinæ chinæ alvus non movenda, nulla sudorifera calida, purgantia, vomitoria, turbantia, vel in usu, vel post ejus usum exhibenda, aliàs facillimè febris recidivat.

(*b*) *Sponte desinunt*. Notari meretur circa & post æquinoctia & solstitia variè affici febricitantes, utpote vel circa illud tempus plane cessat febris nunquam rediens, vel desinit, post autem redit, vel etiam tunc temporis ejus vis remittit, aut simplex tertiana in duplicem mutatur, non obscuro indicio: ab ætheris motu, qui circa hæc tempora varius est, magnam quoque mutationem subire corporis nostri fluores. Quartanæ autumnales & hybernæ circa tempus æstivum sæpius spontè desinunt: vividiori enim facto ætheris tunc temporis motu, non modo intestina sanguinis sed & circularis motio promptior est; hinc transpiratio liberior, & obstructiones in cutis poris residentes facilius dissolvuntur.

CAPUT LXXXI.

De morbo raro, & deplorato.

Quidam sartor Bononiensis Venetiis commorans, annos 40. natus, nomine Hieronymus Barbiero, justæ staturæ homo, aliàs sanus, & vegetus, tribus superioribus annis (*a*) *sub finem æstatis* in lævitatem intestinorum incurrit, cui occurrendo, Medici Veneti ope ad multum tempus utitur: morbus tamen pertinax & rebellis; at ipse sanitatis impatiens alium medicum accersit. Is multa, ex vulgato more facta, aut aliquot menses ægrotanti ingerit, utpote jusculа alterata, morcellos adstringentes, litus, embrochas, clysteres, & similia: At nec his morbo mitiori, imò eodem in dies efferatiori reddito, nova supervenient symptomata, corpus mirum in modum extenuatur, lentâ febre conficitur; artuum extremitates adeò laxantur, ut manus & pedes emortui omninò censerentur, reliquum corpus macrum, & luridum, coloreque terreo perfusum, non hominis, sed cadaveris effigiem præ se ferebat. Hoc in statu Venetiis Bononiam reversus, in nostras manus curandum sese obtulit. Morbi causis à nobis exploratis, atque indicationibus hinc inde collatis (*b*) *jecoris & lienis obstructiones* reserare statuimus, crassos, viscidos, & concretos humores incidendo, attenuando & purgando, quod primis diebus præstitimus per pilulas nostras polychrestas, ad ℈. j. ß, pro dosi. Sequentibus diebus sumebat manè electuarium seq.

℞. Mithridatii optimi, ʒ. ß. conserv. rosarum, ℥. j. ß. croci martis, ℥. iij. macis, ʒ. j. misce.

Hujus electuarii dabantur ʒ. ij. pro dosi manè. Sub vesperam dabamus specificum stomachicum, quibus gratissimis gravissimum, & incurabilem morbum facillimè superavimus.

NOTÆ

in CAPUT LXXXI.

(*a*) *Sub finem æstatis*. Æthere facto tunc densiori strictiores pori corporis nostri evadunt, & perspiratio effluviorum difficilior, quare suppressâ consuetâ sudoris excretione serum salsum ad interiora vertit, & partes intestinorum membranaceas varie afficit, & constringit, hinc tormina ventris, alvi fluxus, tunc temporis valde familiares sunt.

(*b*) *Jecoris & lienis obstructiones*. Hypochondriaci, in quibus sanguinis motus, per vasa meseraica, ramum splenicum & venam portæ, non legitime sese habet, præter alia sæva symptomata experiuntur etiam quandoque levitatem intestinorum & alvi criticum quasi fluxum, secedunt sæpius feces nigræ & à sanguine tunicas intestinorum perrumpente, sic tinctæ, dum natura subsistentem circa

circa hæc vasa colluviem serosò sanguineam per vasa, intestinalia, interdum etiam ipsius ventriculi seu gastrica bonum in finem exonerat. Profuunt hic assentiente ipso *D. Authore* martialia, chettacalia & carminativa, præmissis lenioribus purgantibus, concretos humores educentibus.

CAPUT LXXXII.

De hydrope ascite in sene, inveteratâ, & ab omnibus Medicis deploratâ.

MAgistri Gerardi Schaion lanionis uxor, in via vulgò *di Galiera* commorantis, propè Moniales D. Magdalenæ, à quatuor mensibus post diuturnas febres, & alvi profluvium in hydropem ascitem incurrerat, annum suæ ætatis tunc agens 52. hunc affectum concomitabantur febris lenta de genere putridarum, cum exacerbationibus quotidianis frigoris & caloris, more tertianarum, sitis ingens, urinæ rubræ, crassæ, & ferè suppressæ, vigiliæ immodicæ, apepsia, crebri animi languores, & exolutiones, cum insigni marcore totius corporis. Ad dira hæc mala propulsanda, multa à duobus Medicis satis notis per quatuor menses accepit. At hi, malum initio blandum, sensim (*a*) *remediis exasperârunt*, idque ad summum perniciei gradum perduxerunt. Unde ventris tumor in ingentem molem invalescens, reliquo corpore macie, & tabe confecto, omnem salutis spem ademerat: hinc Medicorum nullus ejus saluti prospicere audebat. Ego tamen Dei misericordia fretus, quid nostra in his deploratis valerent, experiri minimè recuso, licèt invitus, & anceps valdè, num optatum finem consequerer. Quòd si fortè aliquando votis contrarium contingat, tum ob substantiæ viscerum corruptionem, tum ob ægri aut assistentium errores, mitum videre est, quot convitia in nos evomant invidi : horum tamen nebulonum vocem minimè extimesco. Curationem auspicatus per nostrum specificum stomachicum, ut publicâ viâ ritè restauratâ, remediorum copiæ bene instructæ sanitatis iter facilius peragerent; Ventriculo quippe paulò firmiore reddito, (*b*) *crocum metallorum* bis in die dabamus, pro quo, ut suprà monuimus, Rulandinum à Quercetano haustum minimè intelligimus. Per intervalla pilulas polychrestas dabamus ad ʒ. j. ut tantam aquarum copiam partim per alvum propulsarem. Quibus ad vota succedentibus, (*c*) *mulier ab omnibus conclamata* his paucis, & gratissimis sanitati restituitur. Victus interim fuit in principio humidus, contra morbi naturam, & Medicorum leges, nam tunc sicca deglutire non valebat; paulo pòst magis siccus, quem ad finem fervavit. Sitis primis diebus evanuit, aquâ abdominis per os sensim exstillante, & fauces irrorante; urinæ etiam copiosiores evaserunt; & tandem abdomen, crura, & tibiæ detumuerunt, & intra sesquimensem perfectè convaluit.

NOTÆ

in CAPUT LXXXII.

(*a*) *Remediis exasperarunt.* Omnia potentia calida, sudorifera, acria, volatilia, sulphurea, maximè si in principio propinantur, valdè affectum hydropicum exasperant, dum dolores, anxietates adaugent, & sanguinis fluxus vel per nares vel hæmorrhoides proritant, & calorem accendendo nimium marcorem superinducunt.

Poterii Opera.

Præstat in sanandis hydropicis curam inchoare à deobstruentibus & vasa occlusa recludentibus, temperatis tamen nec excessiva qualitate imbutis, & sensim semper à purgantibus lenioribus ascendendo ad fortiora.

(*b*) *Crocum metallorum.* Antimonialia ritè correcta & præparata, uti sunt Regulus Antimonii Medicinalis, Panacea Glauberiana in hydropicis, si viscera adhuc quodammodo salva, & appetitus non prorsus dejectus, aperiendo, resolvendo, & evacuando, divinam ferunt opem: Quod si enim pro hydropicis auxilium quærendum est, certe in martialibus, antimonialibus, salibus fixis, & purgantium fortiorum prudenti applicatione illud inveniendum est.

(*c*) *Mulier ab omnibus conclamata.* Retulit mihi non ita pridem practicus fide dignissimus, hydropicum desperatum servatum fuisse, dum vesiculæ magnæ in abdomine sponte obortæ, magnam quantitatem aquæ singulis diebus effundebant: Postea dysenteriâ, tunc temporis grassante, correptus, sanguinem cum sero copioso per alvum excrevit, sicque detumescente abdomine sanitati restitutus est.

CAPUT LXXXIII.

De iliaca passione, miserere mei, *dictâ.*

IN via, quæ vulgò dicitur *Inanzi Gardino*, commorans D. Gio. Battista Borso, ex officio de his vernaculâ linguâ *filatoieri* dicuntur, annos 40. natus, in iliacam passionem inciderat, à colico dolore initia ducentem: ei opitulando varia, & egregia medicamenta alter Medicus præscripserat; At his nihilum proficientibus, imò dolore magis sæviente, seniorem, & magis venerabilem Medicum consuluit, qui aquam Tetucianam exhibens, malum duplo deterius reddidit, ex simplici dolore coli, iliacum efficiens. Nec sine causa, nam jecore antea imbecillo facto, largâ humidi actualis potatione, iterum imbecillius redditur: hinc cruditates ingeminantur, & pituitæ novus fit proventus. Propinqua hujusce doloris causa erat lentus, & crassus humor, coli cellulas variè contorquens, Remota intrinseca, naturalis jecoris, ventriculi, & intestinorum debilitas, Procatarctica, calida aëris constitutio, propter quam crudorum, & frigidorum immoderatus usus: Ex quibus manifestè apparebat, indicationes curativas esse, viscidum, lentum, & incoctum excrementum attenuare, incidere, & coquere, viscera, jecur, & alia roborare: ea verò præstari non posse per aquam Tetucianam, lippis & tonsoribus notum erat: ea enim quæ actu humida sunt, viscerum constitutionem multifariàm lædunt, inprimis distendendo, refrigerando, humectando, transpirationem cohibendo, & ciborum coctionem avertendo; quæ omnia sponte hos affectus parere consueverunt. Nec me latet, verbosos ad verba se conferentes, nobis objicere, ejusmodi aquam esse falsam, calidam, & siccam, atque his qualitatibus tanto affectui convenientem. At inexperti, suam magis imperitiam produnt: Rerum actiones, non solæ qualitates explorandæ veniunt, non ut qualia, & ut tali qualitate prædita, sed ut sunt talia, sic conformata, & constituta. Præcipuum quod agit forma est; qualitas est quo meliùs, vel deteriùs. Rursus non solum agentis, sed & patientis ratio habenda est, loci præterea, temporis, & aliorum passim à Galeno, cæterisque Authoribus enumeratorum. Hæc omnia confirmat præsens exemplum. Etenim datâ Tetucianâ aquâ, morbus ingeminatur (*a*) *flatibus inter crassa, & tenuia intestina oppressis*, ileum comprehenditur, idque motu converso, & peris-

 staltico

ſtaltico violenter contrahitur, unde acerbiſſimi dolores, alvi ſuppreſſio, & vomitus. Poſtquam verò æger eo in ſtatu perſtitiſſet ad 5. dies, atque eo tempore multa inaniter expertus fuiſſet, ex ſenis Medici conſilio, ad eum perducor: tùnc hominem languidum, ſemimortuum, doloris immanitate confectum, cibaria quæque vomentem invenio. Cumprimùm ventriculo proſpicientes, aquam cinnamomi dedimus, dein *(b) fotum excalefacientem*, & roborantem, paulo pòſt pilulam laudinam; quâ dolore mitiori facto, oleum ſuprà, & infrà infundendum juſſimus: per os, oleum amygd. dulc. infrà ol. commune. Curam poſtremò abſolvimus granis aliquot auri diaphoretici noſtri: ſicque brevi, & citò convaluit, vivitque ab hac cura incolumis, ſexennio jam exacto.

NOTÆ

in CAPUT LXXXIII.

(a) *Flatibus inter craſſa & tenuia inteſtina oppreſſis.* Non omnis Iliaca paſſio ab hernia eſt, verum etiam à flatibus & fæcum infarctu; ubi tamen notandum, quod magis tenuia inteſtina & maximè Ileon circa ingreſſum coli obſtrui & infarciri fecibus poſſint, quam craſſa ſatis amplæ capacitatis. Quando autem motus inteſtinorum periſtalticus invertitur, à continua ipſorum contractione ſpaſmodica, clyſteres, ſuppoſitoria, per os rejiciuntur, praxi ipſa id teſtante. In cadaveribus ſectis, plerumque Ileon læſum & gangrænoſum reperitur, vide Harderii *Apiarium. obſ.* 64. *pag.* 253. 254. *item* Foreſtus *lib.* 30. *obſ.* 17. & 18. Sylvius *l.* 5. *c.* 15. §. 17.

(b) *Fotum excalefacientem.* Hic affectus hernioſos, maximè ſi iracundiæ dediti fuerunt, & corpus frigidiſſimo aëri expoſuerunt, ſemper ferè detinet, principalis itaque labor eſt, poros conſtrictos relaxare, quod optimè peragitur fotibus, balneis ex emollientibus & carminativis paratis. Intrinſece omnia illa quæ compeſcunt ſpirituum animalium motum, & inflammationem inteſtinalem præcavent, præſentiſſima ſunt. Cum opiatis tamen cautè mercandum eſt, quæ proficua ſunt, non niſi refracta doſi, & cum confortantibus, ac diaphoreticis: commode autem miſcentur cum purgantibus, (quæ aliàs ſibi relicta, facilè cedunt in vomitoria) duplicem nimirum in finem, ut ſpaſmo & dolori ſuccuratur, & excrementorum depletio fiat.

CAPUT LXXXIV.

De atrociſſimo, contumaciſſimo & deploratiſſimo morbi genere.

MEdici ſæpè ob rerum metallicarum imperitiam, ægros in maxima vitæ diſcrimina præcipitant. Quod infeliciter comprobavit Illuſtriſſ. Comes Hannibal Ibertus Mantuanus, qui fluxione in genua & pedes correptus, poſt multa medicamentorum genera, neſcio quo conſilio *(a) hydrargyrii unctione uſus* eſt ad 15. dies, à qua fluxione irritatâ, novis etiam morbis ſuperadditis, pro ſanitate miſerrimam vitam traxit. Medicus, qui unctionem ſuaſerat, non hydrargyrii virulentiam incuſat, ſed morbi pervicaciam: hac de re novis purgationibus præmiſſis, diætâ etiam cum ligno Indico, ſalſa, & aliis ad menſem ſervatâ, ad novam unctionem patientem induxit. Reiteratur ergo unctio ad alios 15. dies, nec feliciùs, etenim fluxio magis efferata redditur, & ægri ſanitas ad extremum deducitur. Viribus in eo paulùm recreatis, novi Medici conſilio utitur, qui ad fluxionem ſolùm reſpiciens, loca affecta ferro & igne tractanda ſuſcipit. At nec is, cæteris felicior, mercurialem perniciem intus pellit, novas cruces patienti imponit, & morbum incurabilem prædicat. Tunc Mantuâ Bononiam ſe aſportari curavit: atque tum in noſtris manibus tutò, & jucundè ſanitatem conſequutus eſt. Ad hydrargyrii perniciem excidendam primum ſcopum direximus; nam eâ relictâ, fruſtrà erat fluxioni mederi velle: & quia ſolida pervadere ſolet ejuſmodi prava qualitas, mirum non fuit, ſi trium aut quatuor menſium in id inſumpſerim ſpatium. Principio dedimus liquorem ſulphuris dulcoacidum, cum aqua ſtillatitia: paulo pòſt hydrargyrii malignitate conſopitâ, aurum noſtrum diaphoreticum ad nonnullos dies ipſi præſtitimus, quibus duobus gratiſſimis, & fluxionem firmavimus, & Mercurii pravitatem ſuſtulimus.

NOTÆ

in CAPUT LXXXIV.

(a) *Hydrargyrii unctione uſus.* Sanatio morborum rebellium beneficio mercurii circumſpecte applicati glorioſe ſæpè peragitur, & vice verſa, etiam nulla ratione habita individuorum, nec cognita natura indoleque morbi, & humorum peccantium ingenio, temere exhibitus mercurius; ſæpiùs quoque non ritè præparatus, infinita mala accerſit, cujus rei teſtem cito quotidianam experientiam, qua propter ſequentes tenere oportet regulas: 1. Nunquam offerri mercurialia debent impuris corporibus ſcorbuticis acribus ſalibus ſcatentibus, & ubi viſcera labem & corruptelam quandam contraxerunt. 2. Ubi inflammatio adeſt, vel metuenda, aut ad phthiſin, vel hecticam proclivitas eſt, maximopere fugienda ſunt. 3. Evacuatoriis corporis publicis adapertis, humorum corroſiva qualitate correcta, exhiberi debent, & magis tempore vernali & autumnali, quàm æſtate ac hyeme. 4. Exactiſſima vitæ & diætæ ratio ſervanda eſt, ſecùs mercurialia magnum damnum corpori invehere queunt. Nuper ad juvenem vocabar ſcabioſum, qui opera empirici uſus, ab ipſo accepit aquam mercurii ſublimati, quâ ex præcepto ejus lavabat manus, pedes, dorſum: elapſo aliquot dierum ſpatio, animi defectione & brachii ſiniſtri contractura prehendebatur, crebrius de die revertente malo; reſtitutus tamen ſanitati eſt, per decoctum emolliens, diaphoreticum, & ſimul anodyna virtute conſpicuum. Intentio enim fuit corroſivos mercurii atomos temperare ac invertere, quo minùs ſanguini coagulum inferre queunt, experimento quippe conſtat, ſolutionem ſublimati, ſanguini recenti infuſam ipſum coagulare. Similis ferè hiſtoria evolvi poteſt apud Borellum *Cent.* 11. *obſ.* 52.

CAPUT LXXXV.

De arthritide cum lue venerea, febre, & aliis.

QUidam vir de infima gente harpiculus, cujus nomen ſcriptis noſtris interſerere, indignum arbitramur, annos tunc natus 40. circiter, in abominabiles articulorum *(a) cruciatus à lue venerea* concitatos incurrerat. Diro huic malo ut occurrerent duo Medici, multa impunè per ſeſquimenſem tentârunt remedia, cathartica varia, ſolida, & liquida; alterantia, cephalica, jecoraria, & articulos reſpicientia; ſanguinem è brachiis detrahentes, & nucham cauſtico inurentes. Diætam item imperant attenuantem & exſiccantem: quibus ſanitatis loco, morbus efferatior redditur, & ad extremum perducitur. Deplorato ejuſmodi affectui ut ſubvenirem, grana aliquot auri noſtri diaphoretici, cum portiuncula ſtomachici ſpecifici ad paucos dies ipſi dedimus, cum conſerva roſarum, quibus dolores, & febres breviſſimè propulſatæ fuerunt: ac tandem victûs regimine mutato, ſenſim priſtinæ ſanitati reſtitutus fuit.

NOTÆ

NOTÆ
in CAPUT LXXXV.

(*a*) *Cruciatur à lue venerea.* Gallicus morbus arthritidis specie & nomine non raró ludit tragœdiam suam, nam sororiantes affectus sunt, dum uterque à principio plus minus coagulativo & corrosivo causam et originem suam trahit. Differre tamen videtur cura in hoc, quod lues venerea balnea laconica, sudatoria, & sudorifera bene ferre possit, non autem arthritis, quæ hisce magis exasperatur.

CAPUT LXXXVI.

De Ischiatica inveterata.

ADmodum R. P. Thomas Dominicanus Bononiensis, Fratrem suum annorum 45. ex ischiatico dolore (*a*) *claudum & impotentem* jamdudum factum, ad nos curandum duxit. Deprehensis articuli tendinibus, & ligamentis, præ copia humoris laxatis, ut & membranis, cum cæteris particulis juncturam constituentibus, ad validè exsiccantia, & roborantia nos contulimus, interea decoctum sequens præscribentes.

℞. Rad. filicis maris, ℥. j. falsæ paril. ℥. ij. fol. betonic. ivæ arthetic. arthemis. an. m. j. hermodactyl. senæ, an. ℥. j. anisi ʒ. j. liquirit. rasæ, ℥. ß. Parabatur decoctum in ℔. viij. aqu. communis, ad medietat. de colatura dabantur ℥. vj. pro singula dosi ad 55. dies.

Extrà, Emplastrum ex pice & sulphure admovendum jussimus, cujus hæc est descriptio.

℞. Picis navalis ℥. iiij. terebinth. communis ℥. ß. mastiches ʒ. iij. sulphuris subtilissimè triti, ℥. ß. misce.

His duobus remediis satis vulgaribus, & omnibus perviis, ex deplorato morbo, feliciter convaluit.

NOTÆ
in CAPUT LXXXVI.

(*a*) *Claudum & impotentem.* Ischiatis si perperam curatur, sæpiùs contracturam relinquit. Nil autem magis officit, quam corpora, antequam soluta plethora est, & sufficienter per alvum evacuatæ viscíditates, subinde macerare sudoriferis calidis, & balneis laconicis, dolores, sic evadunt acerbiores, intimis quasi adactis peccantibus humoribus in affectæ partis tendines, unde dolore increscente circulatio humorum per hanc partem impeditior fit, sieque tumor prægrandis non raró partem occupat, mox autem ipse tumor retrocedit. Adeoque dum vel nimia constrictione & spasmo, vel nimia relaxatione tendines & nervi majores tonum ac robur suum amittunt, impotentia & claudicatio membri supervenit.

CAPUT LXXXVII.

De paralysi, marcore insigni, diuturnis vomitibus, capitis gravedine, inappetentiâ, vigiliis, & aliis, à duobus annis inveteratis.

ADmodum R. P. F. Archangelus Guidi Mutinensis, annos 30. natus, Mutinæ in Cœnobio Reverend. PP. Divi Dominici, lethaliter decumbens, in sui auxilium nos advocari jussit. Bononiâ eò profectus, Reverendum Patientem marcore confectum, & veluti truncum ligneum frigidum, & immobilem reperio, diuturnis vomitibus excruciatum, inappetentiâ, vigiliis & aliis confectum. Tot morborum magnitudine, & (*a*) *tot symptomatum multitudine* deterritus, vix ægrum è tam procelloso Oceano tutum eripere posse arbitrabar: attamen Divino numine fretus sanitatem ipsi polliceor, si Bononiam affines eum ad me advehi curent: Ne autem conditio impossibilis appareat, assevero ipsum brevi mobilem evasurum, si duo allata remedia bis in die assumat, aurum videlicet diaphoreticum, & specificum stomachicum, quibus ter aut quater assumptis mobilis & portatilis redditur. Bononiæ receptus, intra sesquimensem pristinam sanitatem recuperavit: in prædictis remediis perstitit, ad mensem, pilulis polychrestis & catholicis aliquando exhibitis: sæpè etiam dabamus ol. balsamicum vitrioli; quibus paucis & gratissimis optimè convaluit, valet nunc & in præsens, septennio à cura exacto.

NOTÆ
in CAPUT LXXXVII.

(*a*) *Tot symptomatum multitudine.* Multum inter se differentia eaque plurima symptomata sæpiùs ab una saltim radice propullulant; quâ dempta & evulsa omnes provenientes fructus una extinguuntur. Artis itaque est causam morbi exactè indagare: quâ cognita facilis symptomatum ratio est, & secura remediorum applicatio; in nostro ægro nervi imbecillitate laborans, & digestio regionis primæ vacillare, & ventes impuris sordibus scatere videtur.

CAPUT LXXXVIII.

De raro, acerbissimo, & funestissimo capitis dolore à multis annis inveterato.

PErillustris D. Bartholomæus Bolognius annos 33. natus, à quatuor annis vago & atrocissimo dolore divexari cœpit, cum gravissimis symptomatibus, animi mœrore, inappetentiâ, vigiliis, siti inexplebili, & aliis, non tam morbi naturâ, quàm remediorum perperam exhibitorum multiplicitate. Præcesserat ejusmodi dolorem (*a*) *affectio quædam hypochondriaca*, ob quam varia & multiplicia à plerisque Medicis præscripta exercuerat remedia. In hac passione hypochondriaca diversa erant symptomata, mœror animi & timor haud exiguus, flatus multi per os, inappetentia, alvi adstrictio, vertigo frequens, & alia melancholiæ communia. Triennio ferè in remediis perseverans nihil opis retulit. Ad me tandem adductus, decocto melanagogo ad 20. dies probè purgatus fuit, à quo non parum levaminis percepit. At morbi radices altè in natura defixæ paucis pôst mensibus repullulant, cui rei ut subveniret ipse, alios Medicos consulit, ut frustrà: & morbo tunc maximè sæviente, se iterum in manus nostras curandum recepit. Reiterato, ut priùs, decocto, iterum consanescit, licèt adhuc morbi vis me lateret: propereà quatuor tantùm menses sanus & incolumis vivit. (*b*) *Rediit hostis*, quàm antea, longè truculentior, cujus causâ novos consulit Medicos, at incassum. Nuvus fit symptomatum concursus, in coccyge dolor fit immanissimus, contrahuntur brachia, & caput acerrimo dolore assiduè vexatur. Interim agyrtas in consilium pariter advocat, à quibus ne minimum opis reportans, novos adiit Medicos; at infaustè nimis. Atque tunc pro tertia vice in ejus auxilium advocor. Singulis excussis, in jam præscripto &

bis experto medicamine tam diu standum esse judico, quoad morbi radices excisæ fuerint: ventriculo verò nauseabundo, vi præteritorum medicamentorum fracto, suppetias ferre primùm existimavi. Itaque specificum nostrum stomachicum ad aliquot dies ipsi dedimus: ad capitis dolorem leniendum, pilulas polychrestas ter exhibentes: tandem ventriculo roborato, decocto præscripto ad longum tempus usus est, sicque perfectæ sanitati restitutus est.

NOTÆ

in CAPUT LXXXVIII.

(a) *Affectio hypochondriaca.* Hæc fœcunda mater gravissimorum morborum & symptomatum est, & malum admodum frequens; hinc fermè in omni curatione chronicorum affectuum ratio hypochondriorum & primarum viarum habenda est. Dependet autem hic morbus potissimum à sanguinis & humorum crassitie, nec non motu progressivo per totius corporis partes, maximè per viscera depurationi & subtilisationi sanguinis inservientia, nimirum hepar, lienem, pancreas, mesenterium valdè tardo & impedito; unde hæ dictæ partes sanguine crasso infarctæ ac tumidæ fiunt, præprimis cum ob structuram venæ portæ sanguinis regressus, ex abdominis partibus ad hepar aliqua ex parte difficilis, impulsum satis validum requirat. Ex præpedita autem sanguinis circulatione per abdominis viscera non tantum fiunt tumores, dolores, fluxiones, spasmodicæ contractiones, flatulentiæ, verum etiam propter non separata excrementa lympha ventriculi & intestinalis impurior facta, digestionem turbat, & chylum crudum acidum progignit, qui sanguini infusus, illum ulterius deturpat. Unde à sanguine crasso & imminuta sanguinis circulatione, nec non chylificatione depravatâ petenda jam ratio symptomatum est, nimirum mœroris insoliti, timoris, melancholiæ, alvi adstrictionis, vertiginis, inappetentiæ, anxietatis præcordialis, cardialgiæ, doloris colici, sinistri lateris tumoris, inflationis, intrinseci ardoris, & quæ sunt ejus generis alia. Nobile est, hypochondriacos post mortem dissectos viscera in hypochondriis detecta multo sanguine & succo nigro tanquam atro jure oppleta ac distenta habere. Novimus, quibus similis ex iis locis humor supra infraque abscessit, quod licet cum periculo conjunctum esset, tamen evasisse: plures scio & honesto viro Philippo Johannis Schleidani fratri his illud accidisse memini, scribit Solinander *Consil. 7. sect. 2. pag. 121.* Et ante mensem honesta & nobilis matrona istius atri succi, & quod mirum est, ferè insipidi ex dextro hypochondrio ad libras sex vel septem vomitu rejecit. Plerumque autem taliter constituti ascite moriuntur.

(b) *Redux hostis.* Habet affectio hypochondriaca suos periodos & paroxysmos, quibus vehementissimè affligit, maximè autem in autumno & hyeme: æstate utplurimum optimè se habent hoc affecto detenti, qui autumno gravissimè decumbunt. Nam ille aër, qui liberiorem perspirationem impedit, valdè horum corpora offendit.

CAPUT LXXXIX.

De raro, inveterato & deplorato affectu virgineo.

RAri & portentosi planè sunt nonnulli morbi, qui virginibus nonnunquam accidunt, ut in præsenti casu facilè videre est. Itaque nobilis quædam virgo de Illustrissima Familia Cospiorum, in Monasterio Sancti Vitalis, annos 20. nata, à tribus annis (a) *innumerabiles contraxit affectus*, nunc febres, nunc syncopas, nunc capitis dolores, modò vigilias, modò cardialgias, & continuò molestissimum ventriculi dolorem, unde in insignem marcorem inciderat, & quasi sceletos pelle indutus cernebatur. Ad tot mala debellanda, qui triennio ejus curam susceperant, nihil ex vulgata medendi methodo intactum relinquunt; at infeliciter & amethodicè omnia agunt, corpus delicatulum purgationibus, phlebotomiis, decoctis, jusculis alteratis, cucurbitulis, cauteriis, frictionibus, stillicidiis, & similibus tormentis variè exagitant, & incassum vento prohibente ad sanitatem contendunt, unde ab his incurabilis habetur. Eâ sic deploratâ, & sine remediis relictâ, ad me, tanquam ad extremum remedium, parentes confugiunt; Morborum, & symptomatum ideis, causis, & indicationibus probè exploratis, obstructiones, præcipuas causas, reserandas apprimè duximus, quòd blandè præstitit specificum nostrum stomachicum; verum enim verò quia morborum tyrannide jamdudum fracta, & ejusmodi obstructiones pertinacissimæ, factum est, ut hucusque in totum sublatæ non fuerint; dicti tamen remedii usu, atque auri nostri diaphoretici ope, eam felicissimè valere arbitramur.

NOTÆ

in CAPUT LXXXIX.

(a) *Innumerabiles contraxit affectus.* Affectus hic est hystericus, qui tamen ejusdem naturæ ac indolis est, eandemque causam habet cum hypochondriaco, modo quod in fœminis graviora complicata sint symptomata, partim, quod hæ nervos habeant imbecilliores, partim quod ob vitium menstruæ purgationis faciliùs in ipsis progignatur sanguis copiosus isque crassus impurus. Symptomata, quæ prehendunt hystericas, spasmo & contractioni partium nervosarum fortiori debentur; hinc remedia, quæ spasmo opitulantur & hypochondria obstructa liberant, optima sunt antihysterica. Sæpius etiam hoc malum oritur in virginibus, junctum cum cachexia, colore faciei plumbeo, lassitudine, febre lenta, anxietate, à suppressione veneris, ubi ex mora liquor genitalis vapescens ac corruptos succos vitales in mixtura & in motu suo variè turbat & alterat. His suadendum optimo jure conjugium est, utpote excreto liquore seminali, & à spiritu genituræ virilis tanquam novo elixirio & fermento suscitatâ & vegetiori facta massæ sanguineæ fermentatione, maxima alteratio fit in corpore, novusque vigor vividusque color partibus restituitur. Notabile est, quod hac ratione fœdæ prius virgines per conjugium elegantes & majori venustate affluentes aliquando fiant; exemplo uxoris *Aristonis* apud *Pausaniam*, quæ Spartanarum omnium virginum turpissima, mulier verò pulchritudine omnium præstantissima, & quæ cum *Helena* certandum haberet, fuisse, legitur. Et hoc sensu, quod venus pulchritudinem corpori conciliet, admitti potest.

CAPUT XC.

De marcore insigni, lenta febre, &c.

JOannes Baptista Vicinelli, Perillustris Domini Hieronymi de Bobus factor, annos 55. natus, (a) *post diuturnas febres* in insignem marasmum inciderat. Alterius Medici operâ per multum temporis frustrà usus erat. Nos in principio specificum stomachicum dedimus, cum conserva rosarum: postea sequens decoctum ad viginti dies bibit.

℞. Ligni sassafras, ʒ. vj. chinæ electæ in taleolas dissectæ, ℥. ß. fol. boraginis, melissæ, pimpinellæ, capill. ven. an. m. j. flor. violarum, uvarum pass. anisi an. p. j. liquirit. ℥. ß. Parabatur decoctum in s. quantitate jusculi Caponis: dabatur bis in die quatuor horis ante & post cibum. Et his facillimis & gratissimis pristinam sanitatem consequutus est, nullâ purgatione factâ: quod dictum sit propter eos, qui in exoneranda alvo totam suam artem reponunt.

NOTÆ

NOTÆ
in CAPUT XC.

(a) *Post diuturnas febres.* Plerumque post chronicas febres vel perperam illas curatas extremus marcor, lenta febris, dolor artuum contusivus, urina cum sedimento multo rubicunda accidit. Pessime autem illi faciunt, qui acidis, refrigerantibus, incrassantibus malum hoc tollere sustinent, longè præsentiora hic sunt leniora emetica, circumspectè tamen & viribus adhuc constantibus, & integris adhuc visceribus propinata. Vidimus sic viridissimam seu æruginosam veteribus dictam bilem excretam, quâ evacuatâ sensim lenta febris, cunctaque symptomata remiserunt. Præter hæc infusa leniora laxantia, nec non salia detersiva, uti sunt terra foliata tartari, solutio oculorum cancri, nitrum antimoniatum, (quæ tria elegantissimum aperitivum sal, quod *Tackenius* ille celebris Medicus frequentissimo in usu habuit, constituunt) egregiam opem ferunt.

CAPUT XCI.
De arthritidis quadam specie rarâ.

PErillustris Domina D. Junipera Domini Herculis Fabæ uxor, diu gravissimis articulorum doloribus conflictata, duorum Medicorum consilio, ad quatuor menses frustrà utitur, purgatur, repurgatur, juscula alterata ad longum tempus bibit; nunc tandem calidis & siccis, nunc frigidis & humidis ejus sanitas concreditur: ad mensem chichorii succum cum sero lactis assumit. His irritis, & malo vegetiori facto, ad nostras manus curanda se recepit. Nos per methodum curandi tartareos morbos incedentes, eam citissimè & tutissimè sanitati restituimus. Itaque ad tartarum universaliter è corpore deturbandum duo catholica remedia usurpare solemus, catholicas, & (a) *polychrestas pilulas.* Qui hæc ignorant, vituperare solent: proximi sanitati studentes, & conscientiæ invigilantes, sycophantarum linguas spernimus. Interea observare licet (b) *mulieres rarò arthritide* laborare, quod jamdudum literis prodidit Hippocrates.

NOTÆ
in CAPUT XCI.

(a) *Polychrestas pilulas.* Causa arthritidis latet interdum in primis viis, quæ confertæ succis biliosis acidis sunt; hos si commodè purgantibus eduxeris, mirum levabitur malum & in dissitis quoque partibus medicamenti vis percipietur. Solenander *in Consil. pag.* 78. magno cum successu in principio arthritidis aliquod purgans exhibere solet, edoctus primum ab Alexandro Tralliano *lib. XI.* licet à multis hoc tempore reformidetur, quasi quæ exagitata sit, non amplius moveri debeat materia. Sic quoque vomitus interdum summè utilis arthriticis est. Patiebatur non ita pridem virgo XXVI. annorum dolorem acerbum sub genu sinistro, qui vesperi accedebat & totam noctem durabat: altero die recurrebat eadem hora idem dolor, ast acerbior per totam coxam se diffundens, pulsus erat magnus ac celer cum vigiliis. Exhibui emeticum, & mox pituita summè viridis copiosè excernebatur, mitior statim erat paroxysmus, altero die idem emeticum repetitum simili cum effectu est, & iterum longè mitior factus, donec tandem usu tinctnræ bezoardicæ volatilis omnis penè dolor sublatus fuerit. Observavit Martialis *commentario in Hippocratem pag.* 381. quamplurimos podagricos ob acorem in ventriculo peccantem à dolore corripi fuevisse, liberatosque aut saltim mitigatos esse, ubi acetosa evomuissent. Arthritidem annuam vomitu & diarrhæâ solutam evolve in *decuria* 1. *anno* 6. & 7. *Miscell. N. C. pag.* 210.

(b) *Mulieres rarò arthritide.*) Est *aphorismus* 29 *Hippocratis lib.* 6. Mulier ex arthritide non laborat, nisi menses ipsi deficiant. Regula hæc patitur exceptionem, si luxui, intemperantiæ & libidini deditæ sunt, & faciles sunt ad iram, quæ, quantum commoveat impuros succos, & nervosas partes debilitet, dici vix potest. Per mensium aliàs fluxum detrahitur sentina succorum impurorum; nam ut pedes artusque hoc malo affligantur, necesse est, ut sit sentina ac scaturigo succorum; nec enim artuum imbecillitas solitaria hoc malum evocat. Quare in mulieribus ante omnia excitandi sunt menses, si ex tali morbo laborant.

CAPUT XCII.
De oris tortura, linguæ paralysi, continuis vomitibus, & aliis gravissimis morbis, & symptomatibus.

PErillustris D. Hieronymus Marsilius, annos 25. natus, post continuam febrem, (a) *in gravissimos affectus* incurrerat, in paralysim, in qua oris, & oculorum contorsio, cum auditu gravi, & continuo capitis dolore: hæc omnia concomitabantur crebri vomitus, vigiliæ, stomachi morsus, inappetentia, alvi siccitas, & insignis virium prostratio. Ad tot mala debellanda duorum Medicorum operâ frustrà usus est, sub cura verò nostra sanitatem pristinam sic feliciter consequutus est.

Primis diebus, ob prostratas vires, morbis capitis neglectis, ventriculo, tanquam publicæ viæ instaurandæ, prospeximus, bis in die porrigentes specificum nostrum stomachicum, & aurum diaphoreticum: quibus sensim sublevatus aptior redditur, ad morbos capitis funditùs excidendos, quod pil. polychrestæ, & catholicæ partim præstiterunt: reliquias ejecit balsamum vitrioli.

NOTÆ
in CAPUT XCII.

(a) *In gravissimos affectus.* Sunt hæc symptomata hypochondriaca. Post diuturnos perpessos morbos, qui vires solvunt & Spiritus depauperant, affectus hypochondriacus crebertimè nascitur: Solenne enim est, unum morbum producere alterum, maximè qui diuturnus est; hic enim diserasiam peregrinam inducit humoribus, spiritus humorum motores consumit, ut deinde obstructiones graviorum morborum genitrices ex sanguinis crassitie & immobilitate facilè propullulent. Optimum itaque est post gravem morbum perpessum præcavere & antevertere alium, roborando primam digestionen & vires amissas resarciendo, quod partim exacta diæta, partim & roborantibus medicamentis perficitur. Est regula hæc generalis ibi servanda: Parca semper manu in morborum declinatione exhibendos esse cibos, quo eò promptior fiat solutio.

CAPUT XCIII.
De pertinacissima & contumacissima capitis defluxione, deplorata & incurabili habita.

DOmina Prudentia D. Hieronymi de Ferro mercatoris serici uxor, (a) *salsam & acrem fluxionem* ex sesquianno patiebatur, toto illo tempore alterius Medici operâ usa erat: At quia nihil quicquam levaminis ab eo reportârat, ad nos deplorata venit. Morbi origine cognitâ, extractum antiven. ad 15. dies ipsi dedimus; decoctum postea melanagogum, quibus pristinam recuperavit sanitatem. Extract. antivenereum habetur in nostra *Pharmacopœa Spagyrica*, uti & decoct. melanagog.

NOTÆ

NOTÆ

in CAPUT XCIII.

(*a*) *Salſam & acrem fluxionem.* Catarrhoſæ vulgò dictæ deſluctiones & rheumata muſculoſas partes affligentia hypochondriacis, ſcorbuticis, & lue venerea affectis valdè ſunt familiaria. Tota quaſi natura ſcorbuticorum ſaliſica eſt. Vomitus inſtar aquæ fortis corroſivi ſæpiuſcule deprehenduntur, ut etiam limaturam martis, quod edoctus experimento ſcribo, in vitriolum vertant. Borcellus *cent. 11. obſ.* 1. vomitum bilis bullientis inſtar aquæ fortis notavit. Salmuthus *Cent.* 11. *obſ.* 4. & Sennert *Tract. de Conſ. & diſſenſ. cap. 16.* urinam & ſanguinem ſcorbuticorum lintea corrodentem vidit; item Dœringius *tract. de ſcorb. p.* 109. Inſignem maſſæ ſanguineæ acredinem in ſcorbuto annotarunt quoque *Miſcell. A. N. C. dec. II. no.* 2. *obſ.* 107. dum in phlebotomia phlebotomi cuſpis tam friabilis fuit reddita, ut leni in particulas attritu abierit, guttaque fortuito in denudatum brachium incidens veſiculam excitarit. Rarum eſt, quod refert Boyle *in Chem. ſcept. p.* 68. de milite hypochondriaco lapides & fruſtula horum devorante & ita conſumente, ut alvi excreta arenoſa inde rejecta fuerint, lapidibus in ſtomacho ab acido in arenulas reſolutis.

CAPUT XCIV.

De paralyſi, & gangræna, cum marcore, & aliis.

FLexiles & naturâ debiles, magnos & curatu difficiles morbos experiuntur ſæpius, quod veriſſimum comprobavit Dominus Vincentius de Albonis, annos 25. natus, in via, quæ vulgò dicitur *della Maſcarella* commorans. Ipſe dum ruri diverſaretur itinere fractus, ſub quercus umbra quieſcens, maximam capitis gravedinem contraxit. Paucis pòſt diebus domum in Civitatem reverſus, ambulandi impotentiam ſentit, cujus causâ ad eum advocatus, cauſam tanti affectûs ab eo ſciſcitor, nec ullâ quàm ea ſupradicta, deprehensâ, ad ejuſmodi inſolatum cauſam referre potui. Etenim (*a*) *rara & debilia corpora* facillimè permeat aër, fuſis verò humoribus, & per ſpinalem medullam collapſis, mirum non fuit, ſi obſtructi fuerint nervi, vique motrice inferiores partes orbatæ, atque paralyſi correptæ, cui necroſis paulo pòſt advenit, cum febre, & aliis graviſſimis ſymptomatibus. Etenim maximum dolorem patiebatur paulò ſupra os ſacrum, cui poſtea obvenerunt urinæ fœtidæ cum puris quantitate. Ad dira hæc monſtra debellanda, plura dirigere oportuit. Corpore ejus blandè purgato, ſequenti decocto, terebinthinam ad menſem ipſi conceſſimus. Fuit decoct. ſic.

℞. Ligni ſaſſafras, viſci quercini, an. ℥. ß. fol. ivæ artheticæ, betonicæ, ceterach, pimpinellæ, cichorii, an. m. j. cuſcutæ, epithym. ſem. carthami, an. ʒ. vj. ſenæ ʒ. j. aniſi, ʒ. ij. liquirit ʒ. ß. parabatur decoct. in ſ. q. aq. communis, cujus colaturæ dabantur ℥. v. pro doſi bis in die, ad 12. dies.

Terebenthinæ doſis fuit ʒ. iij. lotæ cum aqua betonicæ; per intervalla addebatur ʒ. j. rhabarbi ſubtiliter triti.

Extrinſecùs ſemicupium ſic parabatur.

℞. Baccarum juniperi ℔. ij. bacc. lauri ℔. j. fol. roriſmarini, ſalviæ, menthæ, majoranæ, abſinthii, calamenthi, origani, rutæ, camomill. melilot. an. m. iiij. flor. ſtœchados, roſarum, anthos, an. p. iij. coquebantur in vino & aqua pro ſemicupio: Quo peracto inungebantur partes affectæ ſequenti litu.

℞. Adipis taxi, adip. vulpis, an. ℥. vj. ol. lumbricor. ol. laurini, an. ℔. j. ol. petrolei. ℥. j. aquæ vitæ, ℥. iiij. Miſce pro linimento. (*b*) *Ad necroſim acetum minerale* admovebatur, digeſtivo ex vitellis ovorum ſuperpoſito. Ulcera profunda à necroſi relicta, more aliorum ulcerum ſolidata fuerunt. Et quia ægrè & lento gradu incedebat curatio, aurum diaphoreticum cum conſervis ſæpè ipſi dabamus, & ſic firmam ſanitatem conſequutus eſt, atque nunc vivit ſatis bonâ valetudine præditus.

NOTÆ

in CAPUT XCIV.

(*a*) *Rara & debilia corpora.* Robuſta dicuntur corpora, quando partes carneæ & fibroſæ duræ & denſæ ſunt, & membra grandiora parteſque fluidæ non facilem alterationem vel heterogeneum motum ſuſcipiunt. Debile corpus dicitur, ubi rarior, ſubtilior & mollior partium textura, & humores æquè ac ſpiritus ad motum ſubeundum inordinatum admodum proclives ſunt. Talia corpora jam facilè lædit aër peregrinis effluviis ſtipatus, qui facilem in tali corpore inveniens ingreſſum, irregulares motus ſuſcitare aptus eſt. Quantum ſuaveolentia noceant hyſtericis, res in proclivo eſt. Umbra querceus vel juglandis arboris non nocet, ſed effluvia exhalantia, ſcheſin & craſin ſpirituum animalium variè alterant ipſoſque inordinatè movent. De effluviorum autem efficacia, legi fuſius meretur Boyle *in Tract. de mira ſubtilitate effluviorum.* Item Kerchringius *in ſpicilegio anatomico Obſerv. XV.* ubi docet, odorifera corpori unico temporis momento vel prodeſſe vel nocere poſſe. Notari meretur, quandoque admodum lædi odoriferis penetrantibus etiam illos, qui odore prorſus privati ſunt.

(*b*) *Ad necroſin acetum minerale.* Eſt hoc nihil aliud quàm butyrum antimonii, quod corrodendo abſumit partes mortuas, ſed quoniam non profundius agit, melius eſt, vel ferro illas ſeparare, vel profundius partem ſcarificare & applicare liquorem balſamicum, qualis conficitur ex ſale ammoniaco, Vitriolo, Camphora, ſpir. vin. aloe, myrrha, ſcordio, ruta, ſale nitri, &c.

CAPUT XCV.

De acerrimo, & vehementiſſimo dolore capitis.

DOm. Jacobus de Peſis tinctor, annos 35. natus, prope ſacellum Crucifixi commorans, à menſe (*a*) *vehementiſſimum dolorem* patiebatur, cui ut mederetur, per id temporis ſpatium alterius Medici operâ fruſtrà uſus eſt. Sub veſperam advocatus, pilulam laudinam ipſi dedimus: ſequenti die (*b*) *pilularum* ℈. xiv. *catholicarum*: at poſtridie altera pilul. reiteratâ, citò & tutò convaluit. Interim annotare placet alterius Medici curam: ille primò patientem purgavit potione, cum agarico infuſo, & ſena, cum diſſoluto ſyrupo roſat. ſol. detraxit ſanguinem è brachiis, admovit cucurbitulas, ſanguiſugas non omiſit; cauterium in nucha, & brachio excitavit; pilulis non pepercit: at his invitis, dolor truculentior efficitur. Non quanta, ſed qualia purgari debeant, medicum conſiderare oportet.

NOTÆ

in CAPUT XCV.

(*a*) *Vehementiſſimum dolorem.* Cephalalgiæ ſubjectum ferè ſemper ſunt membrana cranium inveſtientes, rarius meninges,

rendoges, quam ob causam etiam vesicatoria, pulveres inspersi cephalici, cataplasmata, & nonnunquam setacea, in Cephalalgiis præsentem locant operam: quæ si malum internum esset, præstare non potuissent. Causæ Cephalalgiæ non solum est serum viscidum, corrosivum, in pericranio hærens & vellicans; uti id fit in scorbuto, & lue Venerea affectis, nec non hypochondriacis, sed sæpius etiam sanguinis per vasa integumentorum capitis impeditior motus, & hinc enata nimia venarum distensio & turgescentia, subjectas membranas premens. Perpulchrè & mechanicè *Hippocr.* causam doloris capitis in *Tract. de flatibus* describit his verbis: Capitis dolores una tum fabie hanc ob causam oriuntur. Sanguinis in capite vias angustia contingit, cum aëre replentur, exque repletæ ac distentæ capiti dolorem afferunt: Sanguis enim vi pulsus cum calidus existat, per angustam viam transire celeriter nequit, quòd cum multa remorentur, quæ impediunt & obstruunt. Eamque sanè ob causam pulsationes circa tempora contingunt. Patet hinc, cur febribus & massæ sanguineæ ebullitionibus frequenter complicentur cephalalgiæ?

(*b*) *Pilularum catholicarum.* Magna est discrepantia purgantium, nec promiscuè quævis in omni affectu propinanda sunt: revera enim certis humoribus quædam purgantia dicata sunt, exteris neutiquam. Sic Rhabarbarum in hepatis vitiis & biliosorum humorum exundantia & devia qualitate eximium, fol. sennæ ad expurgandum humorem melancholicum, tamarindi ad bilem nimis volatilem salinam educendam, Jalappium ad seri copiosi evacuationem, helleborus niger ad mucum viscidum eliminandum, manna ad acidos humores purgandos magis quadrant & apta sunt. Peccant itaque, qui non expensa humorum indole sine discrimine purgantia corporibus offerunt. Sic ubi prima regio sordibus impuris viscidis scatet, præposterè adhibetur manna vel purgans ex tamarindis. Tamarindi viceversa perperam applicantur, ubi acido-pontici humores intestina occupant.

CAPUT XCVI.

De Apoplexia, Paralysi, imminutâ memoria.

DOminus Josephus Guidetus, annos 52. natus, apoplexiâ jampridem correptus, & eâ in Paralysim versâ, inde linguæ laxatis musculis fandi impotentia insignis, (*a*) *interioribus cerebri ventriculis* frigido, pituitoso humore repletis, imaginativâ, & discursivâ facultatibus insigniter læsis. His tractu temporis meliùs habitis, memoria valdè imminuta conspicitur, eodem humore in posticam partem fortè excusso. Apoplexia brevi tempore ejecta, ut quæ sponte in paralysim desinere solet ut plurimùm. Duorum Medicorum consilio multo tempore utitur: & ab his nihil aliud beneficii accepit, quàm quod tempus afferre consuevit: quamvis purgent, & repurgent, phlebotomias celebrent, brachia, & nucham inungant, & similia patrent; ad ligni Indici decoctum, tanquam ad sacram anchoram, confugientes, id ad mensem ipsi præstiterunt, exquisitâ diætâ servatâ. Sub cura verò nostra, ad mali originem respicientes, sic ipsi sanitatem, quali hodie potitur, restituimus.

NOTÆ

in CAPUT XCVI.

(*a*) *Interioribus cerebri ventriculis.* In apoplecticorum cadaveribus, ut plurimum aut sanguis aut serum copiosum & coagulatum reperitur, cerebri substantiam occupans, sic *Bartholinus* Batavii vidit in cadavere apoplectici omnes ventriculos concreto sanguine turgidos, ut ne guttam amplius caperent. Vide *Hist. Anatom. C.* 2. *Observ.* 60. Bonetus *in sepulchreto L.* 1. *sect.* 2. *obs.* 12. totam cerebri basin cruore obductam vidit, Hollerius *L. I. c.* 7. *d. m.* 1. refert, Quæstorem quendam, qui cum in sole ambulasset, liquatusque inde sanguis per venam ruptam in cerebrum esset diffusus, repente apoplecticum interiisse: uti id docuit anatomia. Porro dissectionem apoplectici, in cujus cerebro sanguinis extravasatio facta v. ap. Forest. *de abdit. r. caus. p.* 155. *&c.* Tulpium *obs.* 13. qui & plurimum aquæ in demortuorum apoplecticorum capite reperiit. *v. l.* 1. *c.* 27. *ib.* Nymannus *de apoplexia.* it. H. ab Heer. *obs.* 11. *p.* 120. *Riolanus* crassum & viscosum humorem ad conteriam retiformem invenit, cerebri ventriculis nec oppletis nec obstructis. Nullum dubium est, apoplexiam oriri à rupto sanguinis vel lymphæ vase: Quemadmodum enim propter impeditum æqualem sanguinis circuitum in externis partibus vasa aperiuntur & sanguinem effundunt: pari ratione intus recondita vasa, si sanguinis motus per partes æqualis suspenditur, rumpi & aperiri possunt. Ex quo jam patet, quare Plethorici, maximè si in ipsis propter externum frigus seu aliud quid transpiratio impeditur, ad apoplexiam, item lethargum, paralysin, admodum sint proclives, item cur venæsectio tam celebratissimum in apoplexia sit remedium, patet & porro ratio, cur hypochondriaci, lienosi, in quibus sanguis & humores in abdominis partibus propter infarcta viscera non ritè circulantur, in apoplexiam facilè incidant, imprimis præcedente vehementi spirituum per iram vel terrorem motu. Novi plethoricos, qui podagra ir. erysipelate affecti, facti fuerunt apoplectici. Cavendum hinc tali in casu est, uti optimè id monet Bear. Ludovici *in Pharmacia p.* 575. à medicamentis calidis, arcendæ, apoplexiæ causa titulisque aliàs propositis. Frequens etiam illud apoplecticum malum est, in quibus consuetæ sanguinis evacuationes sive per nares f. per uterum aut anum supprimuntur. Benè hinc Hippocrate. *In coacis p* 178. In sideratis succedentes hæmorrhoides utiles sunt.

CAPUT XCVII.

De duplici quartana cum principio hydropis.

ILlustrissimus Comes D. Nicolaus Tassonus Ferrariensis, duplici quartana jamdudum excruciatus, leucophlegmatiam contraxerat, cum (*a*) *insigni lienis tumore*, & aliis. Bononiæ sub cura nostra sic brevi sanitatem consequutus est: Ad quartanam propulsandam, pilulas catholicas dedimus ad ℈. xv. quibus multum bilis & pituitæ excrevit; iisdem ter reiteratis febris in totum evanuit. Ad hydropem & lienis tumorem, ad mensem accepit sulphur metallosum cum croco martis, conservis rosarum admixta. Et his paucis & facillimis sanitati restitutus fuit.

NOTÆ

in CAPUT XCVII.

(*a*) *Insigni lienis tumore.* Veteres quartanam ex humore melancholico prima in regione putrescente deduxerunt. Per melancholiam autem intellexerunt acetosam & viscidam sanguinis dispositionem. Invadit autem quartana maximè eos, qui melancholicum humorem puta sanguinem crassiorem lentiorisque motus congesserunt: cujusmodi sunt lienosi, hypochondriaci, & qui olim alias febres erraticas & ardentes passi sunt. Hanc ob causam veteres subjectum quartanæ splenem putarunt. Ipse *Helmontius* quartanam in splene venisque illi contiguis hospitium habere scribit *lib. de Febr. c. X. §.* 6. Sæpius etiam ipsi quartanarii circa regionem lienis tumorem & dolorem sentiunt. vid. Boneti *Anatom. pract.* Timæus *in casu Medic.* 16. & 50. Helwigius *in obs.* 69. *p.* 228. mentionem injicit quartanarii secti, qui prius ictero laboravit, ubi inventum fuit hepar & lien insolitæ magnitudinis, utraque subdura, & tartarus lienis cellulis incisis, prosilit, serum in abdominis cavitate stagnavit, & intestina lumbricis refecta.

CAPUT XCVIII.

De cachexia, antiqua ventriculi imbecillitate, febre lenta, &c.

PErilluſtris Dominus D. Marcus Aurelius Donatus Romanus, Bononiam venit, ut cachexiæ jampridem (*a*) *poſt diuturnas febres* contractæ mederetur. Ad hanc accedebat lenta febris, dolor & imbecillitas ventriculi, inſignis virium proſtratio, alvi ſtipticitas, & ſimilia; quæ omnia, ſolius ſpecifici noſtri ſtomachici uſu, intra ſesquimenſem ſuſtulimus. Specificum ejuſmodi ſtomachicum inſenſibiliter ſuas vires exerit, aperit, diſſolvit, & roborat: ter & quater in die in magnis morbis adhibetur, cum vino, conſerva, aut quovis alio condito.

NOTÆ

in CAPUT XCVIII.

(*a*) *Poſt diuturnas febres.* Poſt morbos diuturnos maximè febres admodum vitiatur ſanguinis & lymphæ craſis, nec minus ventriculi ſolvens liquor iners & languidus fit; unde digeſtionis vitia propullulant, & inteſtina ſordibus acido-viſcidis replentur, quæ fores pandunt febri lentæ, dolori colico, cachexiæ, affectioni hypochondriacæ &c.

CAPUT XCIX.

De phthiſi.

ADm. Rever. D. Horatius, Sacerdos Mutinenſis, cognomine Parma, annos 35. natus, ad nos Bononiam venit phthiſi abſumptus, & deploratus: totâ die maximam copiam (*a*) *ſputi cruenti* & purulenti ejiciebat, cum tuſſi, & febre. Mutinenſes Medici varia & egregia medicamenta ipſi per tres menſes præſtiterant, quem cùm deploratum cenſerent, incurabilem dimittunt. Ad præcipuam indicationem, videlicet ad pulmonum ulceris exſiccationem, animum dirigentes, ſulphur triplex ipſi dedimus: commune in flores exaltatum, (*b*) *in liquorem verſum*, & in magiſterium adductum: metallicum, & animale; & hæc tria in Electuarii formam mixta ad menſem accepit, bis in die, quatuor horis ante & poſt cibum. Uſus eſt etiam ad 15. dies decocto ſimili.

℞. Ligni ſaſſafras, ℥. j. radicum ſymphyti majoris, ℥. ß. fol. pulmonariæ, hepaticæ, piloſellæ; capil. ven. ſcabioſæ, pimpinel. betonicæ, tuſſilaginis, an. m. j. liquirit. ℥. ß. fiat decoct. in ſ. q. juſculi carnis: quibus tutò & citò priſtinæ ſanitati reſtitutus fuit; quinetiam vivit hodie feliciſſimâ & firmiſſimâ ſanitate præditus.

NOTÆ

in CAPUT XCIX.

(*a*) *Sputi cruenti & purulenti.* Non omnis phthiſis eſt cum ulceratione pulmonum, ſed ſæpius phthiſis oritur ne venit nutrimo depravata ſeu carnis conſumptio à lento calore, orta ex viſcerum corruptela & deſtructione. Si ulcus adeſt, excreta ſunt fœtida, purulenta, ſanguinea, & fœtor oris; frequentiùs malum provenit ex hæmophthiſi, & de ea phthiſi verus eſt canon *Hippocratis* ultra 36. ann. phthiſin amplius non oriri. Vidimus alias ſenes & vetulas pulmonis ulcere laborantes, diuque ſervatos & viventes citra ardorem quendam hecticum. Scimus etiam, ulcera talia conſolidata per balſamica & leniter adſtringentia, tamen ſtato tempore redierunt.

(*b*) *In liquorem verſum*; eſt nimirum balſamum ſulphuris temperatum cum oleo amygdalino factum minus calidum, ſicuti illud, quod oleo deſtillato puro conficitur: Huic ſi adjicitur modica quantitas balſami peruviani, olei aniſi, fœniculi, nuciſtæ, exſurgit balſamum pectorale præſtantiſſimum.

CAPUT C.

De arthritide, & de dolore.

ARthritis nomen Græcum eſt ab ἄρθρον, articulus: Gutta, Barbaris dicitur: Hermeticis ſynovia. Græci, & Latini ejus differentias à locis affectis deducunt, hinc podagra, gonagra, chiragra, &c. Inter ſe diſceptant ſcholaſtici, an ejuſmodi dolor ſit ſymptoma, an morbus. Hermetici, ſpretis infrugiferis quæſtionibus & partium læſarum differentiis, à ſynoviæ diverſitate ejus ſpecies inſtituunt, quas ſub nomine podagræ, ut plurimùm reponunt. Cauſas procatarcticas, antecedentes, & conjunctas, Dogmatici exponunt artificio magno, nec non modum ejuſmodi cauſarum haud minori arte. Curam duplicem inſtituunt, prophylacticen & curatricem. Quàm parum appoſitè, experimur quotidie. Enemata præmittunt; purgant nunc omnes humores per diacatholicum; electuaria ad id opportuna ſeligentes. Magis oculati diacaryocoſtinum & diacarthamum accipiunt; præparant humores per apozemata, incidere dicunt, attenuare & coquere, addunt & exſiccare, per ſuas diætas ligni Indici, ſalſæ, Chinæ & ſimilium. Recentiores addiderunt lignum lentiſci & viſci quercini. Mitto cauteria, ſetones, frictiones, unctiones, ſanguiſugas, ſinapiſmos, embrochas, fotus, litus, & alia innumera, quæ ægris imponere ſolent, ut fluxiones derivent, & exſiccent.

Etenim ipſis Arthritis eſt articulorum dolor per intervalla ejuſmodi partes invadens, ab humorum fluxione ſuſcitatus: per intervalla, ad differentiam aliorum dolorum, qui ſemel, & continuò articulos affligunt: à defluxione, ut qui aliunde exoriuntur dolores, arthritici non cenſeantur, licèt eam partem obſideant. Doloris modum, per ſolutam unitatem exponunt: mitto alia quibus immodicè defatigantur ipſi. Hermetici, ad curationem animum intendentes, pro effectu, quem Dogmatici definiunt pro morbo, cauſam efficientem accipiunt, atque ſic Arthritidem dicunt eſſe morbum tartareum, in quo ſynovia acris & mordax redditur, propter (*a*) *exaltationem ſalis* mineralis. Synovia eſt gluten in articulis, & veluti (*b*) *lac* quoddam dulce, cui ſi accedat ſal acidus, ſtypticus aut contagioſus, exoritur dolor ob contrarietatem: contrarietas non ex frigore & calore, ſed forma totâ principioque intrinſeco, quod fuſiùs poſtea demonſtrare oportet. Synoviam rurſus duplicem faciunt, materialem & formalem, propriam & impropriam. Materialis ubique reperitur, in ſanguine rubra, in cerebro alba; in corde, renibus, his membris ſimilis; in liene nigra; in felle citrina; & in utero punica: hîc denſa, alibi compacta. Formalis

lis vis est uniuscujusque membri retentiva, attractiva, digestiva, expulsiva, &c. Modus ipsius arthritidis, quo videlicet pacto dolorem suscitet, jam constat esse salis exaltationem, à qua principiorum, & causarum contrarietas: verùm antequàm ulteriùs progrediar in Hermeticorum placita, liceat nobis priùs Dogmaticorum sententiam de dolore examinare. Vide suprà curationes de arthritide interim. Dicunt dolorem fieri per solutionem unitatis, & hanc excitari tensione, compressione, & divulsione, per humorum defluxionem concitatis. Quis non tantæ doctrinæ subtilitatem demiretur, eamque liberè suscipiat, & ad sidera extollat? Lex omnium consensu fit, vetustate temporis firmatur, & antiquorum authoritate roboratur, & inconcussa redditur: At Veritas temporis minimè filia, mortalium legis inscia, nullius antiquorum judicio subdita, omnia æquali severitate ponderat, & examinat. Itaque ad institutum redeuntes, vix crederem solutionem esse doloris causam, ea quandoquidem sæpe in nobis exsuscitatur sine dolore; etiam in articulis ipsis, gypsea illa materia post dolorem articularem relicta, continuò efficit solutionem continui, nec propterea dolorem. Tumores alii fiunt in juncturis citra dolorem, œdematosi, scirrhosi, &c. Causæ naturales nunquam otiantur, positâ causâ ponitur effectus, sunt reciproca, relatorum eadem lex est. Plura de ipsa solutione adducerem, nî ipsa fusiori sermone eventilanda suscepissem in nostris quæstionibus. De unitate ridiculum planè, & ab omni ratione alienum judicare quis posset. Etenim unitas doloris expers est; est abstractum quid, quo unum est. Quòd si non hoc pressiori significatu, sed pro continuitate, quid inde? Continuum quantum est: quantum dolere perabsurdum nimis: Partem, quantum dices: non ergo unitas dolet, aut per eam dolor fit, sed ipsa pars. Tu iterum, neque pars, sed ipsa soluta. Ego iterum, non pars per se, neque solutio per se, ergo tertium ex his resultans; id verò estne ens per se, an per accidens? Cave ne in absurdiora impingas. Si per se substantia, substantia sic erit ex non substantia: Verùm enim vero malo hîc te deserere, quàm ulteriùs te per hæc invia concomitari: Sat existimo, si tibi connotavero immanem, & atrocem ejuscemodi dolorem in articulis excitari, citra ullam solutionem, (interea imaginariam solutionem non mihi objicias) solutione verò apparente dolorem remitti, & evanescere. In dolore duo animadvertenda censeo, quid dolet, & à quo doleat: neque partem informem dolere, neque formam sine parte, hoc est, non forma sine materia, neque materia sine forma dolet, non ambarum unitas seu unio, quod suprà tetigimus; esse in corpore tertium quid ab his discretum, doloris capax, litem immortalem cum Peripateticis esset ordiri. Sit quid sit, neque anima totius forma, doloris capax est, minùs materia; totum verò compositum; vel id inexplicatum manet, vel tertium quid, actionis & passionis capax intelligendum venit. Dum verbis alii irretiuntur, ad opus nos accingimus, & ejus curam multiplici experientiâ confirmatam in medium proponimus. Solvimus paroxysmi, dolorisve impetum, intrinsecis, & extrinsecis. Intrinsecis nunc anodynis, confortativis, nunc roborantibus, & diaphoreticis: nunc verò validis catharticis, & vomitoriis. Anodyna sunt laudana opiata, & similia. Confortantia, roborantia, & diaphoretica, (c) *aurum diaphoreticum*, metallorum sulphur, saccharum magnesiæ saturninæ, ejus tinctura, & similia. Purgantia sunt decocta melanagoga, cholagoga, de quibus in *prima parte Pharmacopœæ nostræ Spagyricæ*. Extracta, esulæ, ellebori nigri, hermodactyl. pil. polychrestæ, & præcipuè ipsæ catholicæ, quæ in tartareos morbos summum obtinent imperium.

Extrinseca sunt anodyna quæque aquea; lac, juscula ranarum, earum sperma, & aqua. Sæpè utimur, nec infeliciter, fotibus calidis ex baccis juniperi, lauri, herbis calidis, roremarino, salviâ, menthâ, majoranâ, arthemisiâ, calamentho, pulegio, & similibus. Succos herbarum etiam haud infrequenter usurpamus, & præsertim ebuli foliorum, baccarum ejusdem ebuli, plantaginis, solatri, sedi majoris, thapsi barbati, anagallidis, & aliorum simplicium, usu & experientiâ probatorum. In testimonium hujusce methodi plures adducere possem testes irrefragabiles, nobiles & ignobiles, at gravissimis curis obrutus, receptui canere omnino compellor.

NOTÆ

in CAPUT C.

(a) *Salis exaltationem*. Est sal illud arthriticum dolorem causans indolis maximè acidæ, magis vel minus volatile, figuram habens rigidam, angulosam, scindentem. Præsentiam acidi salis indicant appetitus voracior aliquot diebus ante paroxysmum, item vomitus acidus vitore tinctus, nec non sudor odorem acidum spirans, procatarcticæ arthritidis causæ sunt ut plurimum larga vini potatio, nec non diæta abundans sale fixo tartareo vel acido. Arthritici post mortem si secantur, semper fere calculosa concreta in vesicula fellis sive in pulmonibus, venis sive intestinis conspiciuntur. Vidi arthriticos deponentes copiam sabuli duri per alvum: Notum quoque est, arthriticos facilè fieri calculosos & vice versa: Vero simile enim est, sal acidum in fluoribus corporis undulans, si involvitur particulis viscosis terreis fixis, constituere solidum corpus, non secus uti videmus sal tartareum generari, quando vino acidulo imponitur testa ovi: eodem ex fundamento causæ tophorum etiam peti debent. Non raro lympha quæ ex vesicis in podagricorum pedibus excitatis effluit, quæ summè corrosiva acris est, ipsa linteamina corrodens.

(b) *Lac*. Omnia edulcorantia sanguinem & salsam acrimoniam mitigantia optima sunt antiarthritica. Plinius jam tum refert, *Lib.* 28. *c.* 9. plurimos asinini lactis usu ab articulari morbo liberatos. It. Corn. Celsus *Lib.* 4. *c.* 24. Dom. Sachsius *in M. C. Dec.* 1. *an.* 1. *obs.* 141. plura exempla recenset, talium, qui solo lacte curati fuerunt. Hunc in finem Langius *in M. C. p.* 26. *&* 27. emulsiones valdè hoc in affectu commendat.

(c) *Aurum diaphoreticum*. Radicalis podagræ cura consistit maximè in reseratione partium lymphæ depurationi inservientium, maximè in glandularum obstructarum apertione, ibi enim latet minera seu seminium salinum multiplicativum. Huc autem spectant non vulgaria remedia, sed ex metallico regno petita, spiritu minerali æthereo resolvente instructa, uti sunt; Mercurius cum auro fixatus, qui nihil aliud est, quam aurum diaphoreticum *Dn. Authoris*, quod lympham fortiter movendo obstructiones egregie expedit. Salivationem mercurialem ritè institutam feliciter tollere podagram, author est Wedelius *in tr. de medicament. facultat p.* 209. Nec obstat exemplum infelicis curationis Hildani *cent.* 4. *obs.* 82. Ipse enim *Hildanus* errorem hic agnoscit, adhibitam scilicet illam fuisse non prius purgato corpore. Methodus *Dn. Cnœffelii* in curatione felicissimâ podagræ per mercurium fixum notissima est. vide *ejus Epist. de podagra curata*.

PETRI POTERII
INSIGNIUM CURATIONUM,
ET
SINGULARIUM OBSERVATIONUM
CENTURIA TERTIA.

CAPUT PRIMUM.

Dolor quid ?

UT est voluptatis, ita & doloris ratio. Est verò voluptas Philosophis, res animæ affectibus conveniens. Quod satis sapienter dictum non videtur; etenim actio ejusmodi non animæ tantùm, sed totius compositi est. Rursus, res animæ convenientes sunt non paucæ, quæ ipsi nullam afferunt voluptatem. Placeret magis rei convenientis perceptionem dicere, adeò ut voluptas sit rei convenientis perceptio: sed adhoc, quo pacto perceptio, si perceptio fieri debeat per sensus: & voluptas, & dolor sint speciei naturam juvantis vel lædentis?

Uterque ergo est impressio in sensum delata speciei. Quæ species, si sit naturæ conveniens, ejus perceptio voluptas erit; si inconveniens, dolor. Et quia duplex est voluptas, totuplex erit dolor. Vel voluptas est perceptio convenientis speciei, vel ipsius perceptionis fruitio. Prima est in apprehensione sensus, vel intellectus; Altera est in præsentis judicio, vel in memoria, quæ reducit in mentem perceptionem factam; quibus patet, rei inconvenientis impressionem esse doloris causam. Sed hæc, ut minùs medica, Philosophis discutienda relinquimus.

(a) *Dolor* ad Galeni mentem 2. *de locis affectis*, est sensus tristis, seu sensatio tristis ob mutationem confertim factam: fit vero ejusmodi mutatio, vel solutione, vel intemperie; solutio continui fit, dum pars secatur, uritur, pungitur, distenditur, &c. Quod fortè ex Platone *in Tim.* desumptum esse videtur; dum inquit, pathos præter naturam violenter & affatim incidens, dolorem excitare; dum verò corpus ad naturalem habitum affatim, & derepente redit, delectationem.

Definitio, & quævis descriptio obscurior definitu, nedum Arist. judice, verùm omnium Philosophorum turbâ approbante, mala est; frustrà in re clara declarationem requirimus: exoptarem Medicos in cathedris doloris sedationem docere potiùs, quàm ejuscemodi tricas. Gal. sæpissimè essentiales & generalissimas morborum, & symptomatum differentias, à partibus quibus inhærent, desumit: hinc similares, organicæ, & communes, 1. *de diff. morb. cap.* 2. 9. *method.* Et quanquam ipse *de sympt. caus. cap.* 6. *& de different. sympt. cap.* 8. doceat, dolorem & delectationem omnibus sensibus contingere, subjectum doloris propterea non probat. In dolore, sensus quidem læditur, non propterea sensus est ejus subjectum, nam subjectum accidentis est, cui inhæret.

Dolor præterea morbus, an symptoma dicatur, parum refert: ejus curationem ex vero fonte expiscari contendimus, quam, missis scholasticorum nugis, quæ ad rei veritatem, ejus nempe remotionem spectant, quoad ejus fieri potest, perscrutamur.

Dolor itaque cùm per se satis sit notus, nullâ definitione indiget. Rursus, quorum una eademque non est natura, non potest esse eadem definitio; dolores invicem toto cœlo discrepant, nec tam ratione subjecti, quàm ratione differentiæ, quæ pendet à causa. Dolor Nephriticus, cujus causa est calculus, quantum distet à dolore capitis, satis notum est. Imò dolores ipsiusmet capitis, quantum subjecto, seu parte, & differentiâ & causâ invicem discrepent. Sed dicamus, id quod dolet, idem esse in capite, idem in pectore, idem in febre, idem in aliis morbis; & ut voluptas dolori opposita, in animo residet, ita dolor in ipsomet. Atqui jam intelligo animam non esse sensibilem, immaterialem, & omnino doloris expertem, corpus iridem animâ destitutum dolorum spiculis minimè obnoxium. Ridiculum dictu Animum taxare: actiones sunt suppositorum, totum compositum est id quod agit, & patitur, hæc Arist. & omnium scholasticorum opinio. Gal. ut nimis Empedocleus, qui in rebus nihil præstantius temperamento agnoscit, & solam temperiem subjectum doloris constituit. Nos doctrinæ gratiâ, tria in homine

homine reperiri statuimus cum sacris litteris, animam, spiritum, & corpus, quæ Platonici pariter agnoscunt; Plotinus, *Tria sunt* inquit, *supremum, infimum, & medium, quæ tria nedum in homine, sed in omni re, quæ continetur sub concavo Luna.* Fuit enim tanta naturæ sagacitas, ut juncta mediis connecteret: Aërem & aquam, terrâ; cœlum & terram, aëre; extremos colores, album & nigrum, flavo, & rubro; sapores amarum & dulce, austeris, & acidis. Quid inter cœlestia? Summum Deum & hominem Angelis. Ubique tandem prostant rerum vincula, quæ facilius admirari, quàm enarrare. His clarè constat, in divina hominis fabrica, inconsonum non esse, tria isthæc reperiri, de quibus in sacris paginis multoties fit mentio. Anima si pro suprema parte sumitur, ea verè immaterialis, indivisibilis, & doloris incapax est; corpus utroque destitutum, dolore non affici; restat spiritus, qui si non vinculum, saltem pars ea tenuissima, in qua anima potiùs hospitatur, quàm in quovis alio: hæc tria, non tres formas, sed totum complere, & sub unius imperio contineri fatemur.

Nec propterea compositam esse humanam formam, immò simplicissimam, indivisibilem, & incomprehensibilem; hinc meritò supremi numinis imaginem, quasi divinitatis suæ portiunculam, in quo discutiendo cæcutit omnis intellectus. Portionem ergo illam, seu spiritum, aut substantiam doloris susceptricem, quotiescunque libera, & ab omni re aliena expedita est, gaudere, & optimâ valetudine frui, perbellè deprehendimus: contrà ubi excessu aliquo, ut alienâ re præpeditam, mirâ contentione exagitari, nunquam quiescere, donec confecto hoste victricem se recipiat sub salutaria vexilla ejus, cui militat. Hinc patet, quæ causæ esse possint doloris; etenim omne quod naturæ limites excedit, sive intrà, sive extrà, dolorem parit; verùm antequàm præsentem dirimamus litem, Galen. & universum Medicorum gregem consulere, & quid de doloris causis sentiant, in medium proponere fas est. Medici dolorum causas in internas, & externas dividunt; hæ à rebus non naturalibus derivantur, illæ in antecedentes, & conjunctas dividuntur. Conjunctæ sunt spiritus, & humores; antecedentes sunt partes illæ generantes. At hæc minutiùs per exempla conciduntur. His propterea studio brevitatis supersedentes, ad particulares deveniamus.

NOTÆ

in CENTURIÆ III.

CAPUT I.

(*a*) *Dolor.* Dolor tristis sensatio animæ est, nata ex membranarum nervearum & fibrosarum partium violenta passione. Causa materialis ut plurimum salia sunt, quæ spiculis armata, lancinando nerveas partes influxum impetuosiorem spirituum & contractionem excitant; unde molesta animæ sensatio. Quapropter in omni dolore concitatius moventur spiritus, unde sanguis orgasmum paritur, & cor ipsum frequentius ad contractionem se accingit, ut major sanguinis sit impulsus; unde non mirum est; vigentibus adhuc atrocioribus dolorum tormentis delirium sæpius conjungi. Salmuthus *Cent.* 3. *observ.* 32. scribit. Novi quosdam præ assidua dolorum vehementia penè exanimatos, imò alios ad insaniam ferè redactos fuisse. Quale exemplum quoque de muliere Alemariana refert Forestus *L.* 14. *observ.* 3. Cura dolorum in genere versatur in componendo spirituum animalium discursivo & actuoso motu; quâ vi maxime eminent, vaporosa, & anodyna sic dicta, quæ blanda ἀναθυμιάσει nervos replendo spirituum motum efferarum suspendunt, & tardiorem efficiunt: laudem ex his merentur pilulæ de cynoglossa, Wildegansii, & Marthiæ Anglicæ.

CAPUT II.

De dolore Capitis.

MUltiplices esse capitis dolores comprobamus quotidie; majores Cephalæam, Cephalalgiam, & Hemicraniam dixerunt; nostra ætas plures agnoscit, quia (*a*) *victus, quo hodiè utimur,* ab eo quo antiqui, longè discrepat, de quibus in sequentibus.

Hîc Bononiæ ad manus nostras venit Illustriss. & Reverendiss. D. Archiepiscopus Rhodi, Alphonsus Gonzaga, Novelaræ Dominus, annos 40. natus, temperamenti calidi & humidi, sesquianno acerbissimo, & atrocissimo capitis dolore vexatus, cum febre lenta, vigiliis, inappetentia, & aliis gravissimis symptomatibus. Ad tam pertinacem dolorem multos consulit Medicos, qui in eo sedando nihil intactum reliquerunt: potiones purgantes, item & alterantes, ad nauseam reiterantes; pilulis haud parcentes; à phlebotomia tam è brachiis, quàm ab hæmorrhoidibus minimè abstinentes; cauteria variis in locis excitârunt; quibus decocta exsiccantia, & alterantia, item conservas capitales, & sexcenta alia addiderunt. Hic tandem morbi pernicie, & medicamentorum multitudine fractus, ad nos, tanquam tutissimum Asylum, confugit. Tanti doloris causas in hypochondriis stabulari ratus, his prospiciendum esse judicavi: nec me fefellit opinio, nam sub vesperum, exhibito laudano sine opio ad gr. vj. dolor mitior evasit, & somnus, qui anteà gravis erat, placidus fuit. Sequentibus diebus dedi decoctum cum ligno sassafras, visco quercino, betonica, sena, & aniso, pro syrupo, quinque horis ante prandium cum guttulis tribus liquoris vitrioli dulcoacidi. Post prandium, dabantur aliquot grana specifici stomachici: quibus facillimis, & gratissimis firmissimam recuperavit sanitatem. Mirantur cur non instituerim universalem purgationem; cur non phlebotomiam; cur pro consuetis insueta reponam? Sciant velim, me non malè operantium consuetudinem, sed rectè medentium leges, & canones sectari. Nec nobis obstat, si neoterici contradicant. Legant Hipp. & Gal. Nos cum ipsis veritatem agnoscimus.

NOTÆ

in CAPUT II.

(*a*) *Victus quo hodie utimur.* Certissimum est, ex diversa ratione vivendi diversos quoque propullulare morbos, qualis enim victus, talis humorum & sanguinis dispositio. Veteres simplici saltem utebantur victu, nostro autem ævo sexcenta invicem miscentur & componuntur, ut non nisi ex diversitate particularum diversum etiam humores induant ingenium, sæpius à nativâ & genuina sanguinis & humorum naturali schesi multum discrepans. Videmus hinc, quo diversior est victus, hòc etiam morbos esse pertinaciores & curationis difficilioris. Contrarium apparet in rusticis & plebejis, qui victu gaudentes simplici longè citius sanantur, etiam medicamentis vilioribus, quam qui delicatæ assueti sunt vitæ cibisque variis.

CAPUT III.

De funestissimo capitis dol. per intervalla recurrente.

DOlor in vertice præcisè tantâ ferociâ adoriebatur Serenissimum Mantuæ P. D. D. Vincentium Gonzagam (qui mox fratri mortuo Dux sufficitur) ut eo tempore quo sæviret dolor, caput in parietem pluries impingeret, pugnis plorans se vehementer impeteret, miris clamoribus miserrimam suam sortem deflens. Locus affectus vix ciceris latitudinem æquabat, sine tumore, livore, nigredine, aut quovis alio signo sensibus obvio. Mantuam advocatus per Serenissimum ejus fratrem, tanti doloris causas pervestigare, unà cum domesticis Medicis non recusavi. Fuerunt, qui vaporem aliunde suscitatum dicerent, qui *(a) cariosum os*, *(b) qui vermem*, qui bilem atram, qui pravum quid; cùm verò ad quinque & sex horas perduraret, nec rediret nisi post quindecim, & viginti dies, ad pertenuem & subtilissimam materiam referendam esse censebamus, & eam inibi coërcitam, nec aliundè derivatam. Non defuerunt, qui incusarent ventriculum, qui hypochondria, qui cerebrum, & qui intemperiem quandam ineffabilem. Loco affecto, *(c) potentiali caustico* adaperto, & perpaucâ materiâ purulentâ sublatâ; quievit omnis dolor. In causis tanti doloris perpendendis, nulla probabilior mihi visa est, quàm usus quarundam pilularum mercurialium, à domestico Medico jamdudum ipsi exhibitarum; dictus enim Princeps cunctis voluptatum illecebris non parum indulgens, mirum non fuit si aliquando sese miscuerit impuro concubitui.

NOTÆ

in CAPUT III.

(*a*) *Cariosum os.* Cranium, quod constat ex duplici lamella, carie magnâ affici posse in concava sua parte, historiam retulit. Dn. Schlevogtius *in dissertatione de carie cranii.*

(*b*) *Qui vermem.* A verme dolorem capitis annotarunt *Miscellanea nat. cur. Dec. 1. annot. IX. & X. pag.* 127.

(*c*) *Potentiali caustico.* Quando causa cephalalgiæ immanis est, & serum acre stagnat & periostium cranii lancinat, ægrè curatio fit, nisi extrinsecus fiat apertio circa partem affectam. *Dn. Author* applicavit cauterium. Simili modo intensum capitis dolorem sanavit *Moeckern.* vid. *ejus observat.* Satius est cutim tali in casu decussatim incidere, ut stagnanti humori corrosivo pateat exitus, quod consilium etiam valet in gravioribus contusionibus, ex quibus sæva nascuntur symptomata, nimirum vomitus, delirium, convulsio, sopor. Notabile est, frequentissime simulac incisio facta est, statim ad se redire & melius se habere læsos. In gravioribus cephalalgiis, quæ saltim in certa capitis parte consistunt, Medici semper maximi fecerunt vesicatoria parti dolenti applicata: Quâ de re potest videri Riverius *Cent. 1. obs.* 37. Septalius *animadv. med. lib. 1. cap.* 18. *it.* Muys *obs. chirurg. dec. II. obs.* 2. Horribilem capitis dolorem, nihil in illo proficiente arte medica, à natura per nares plurimo expulso pure brevi devictum describit Tulpius *lib.* 1 *obs.* 32. Spectat huc aphor. *Hipp cr.* Ex capite dolente & effusione puris vel aquæ vel sanguinis in naribus morbus solet solvi. Scarificationes tali in casu non quoque sunt de nihilo. In magnis doloribus, inquit Heurnius *in aphorismis Hippocrat. pag.* 426 Turcæ solent auriculas validissimè fricare, mox novaculâ scarificare ac sanguinem elicere. Nostrates Cantharidibus vesiculas pone aures excitant & venam frontis secant.

CAPUT IV.

De dolore capitis acerrimo, sesquitertianæ febris periodos servante in vesperis.

EST quidam capitis dolor teterrimus, rarus, sed funestissimus, (*a*) *febrium periodos* servans, & (*b*) *sæpissimè cum febre.* Periodi sunt trium, & quatuor horarum, aliquando ad quinque, & sex: frequens non est. Inter nonnullos nobis sese offert Dominus Gaspar Moronus, annos triginta natus, temperamenti calidi & humidi, qui præteritis annis Mantuæ commorans, sub finem æstatis in similem dolorem incidit, cum febris sesquitertianæ periodis. Ad dirum hunc affectum debellandum, Mantuani Medici nihil intactum reliquerunt; nunc bilem purgantes, modò eandem alterantes, ac tandem utriusque brachii, & frontis venas tundentes, nec non sanguisugas ano admoventes; victum servaverat humectantem & refrigerantem, cum emulsionibus, & jusculis alterantibus. At incassum hæc omnia fuerunt; unde remediorum multitudine, & morbi ferociâ fractus, clàm Mantuâ secedens, Bononiam venit, ad nos, tanquam ad sacram anchoram confugiens. Tanti morbi causis ad unguem expensis, sequens præscripsi remedium. ℞. Pil. cathol. ℈. xx. opii Thebaici ℥. iij. misce, fiat pil. I. hoc unico remedio dolor mirificè sedatur. Ad pituitam verò, crassumve humorem è capite deturbandum, *(c) Magisterium Lunæ* alternativis diebus dabamus. Ad ventriculum verò roborandum, & morbi radices in totum averruncandas, specificum stomachicum ad mensem accepit, quibus utilissimis convaluit.

NOTÆ

in CAPUT IV.

(*a*) *Febrium periodos.* Dolores non secus ac febres dilucida sua habent intervalla, ita ut certis ac statis horis redeant. Etenim dolores species spasmi sunt, excitati in partibus nerveis & membranaceis. Sicuti autem omnes spasmodici affectus per certa intervalla ac periodos afficiunt corpus, pari ratione dolores id faciunt. Historias periodici doloris capitis evolve in Tulpio *lib. 1. cap.* 13. Bartholin. *histor. obs.* 51. *Miscell. nat. cur. dec. 1. ann.* 3. *pag.* 124. *it. dec.* 11. *ann.* 3. *p.* 112.

(*b*) *Sæpissimè cum febre.* Uti omni dolori acerbiori propter spasmum fortiorem conjungitur facilè sanguinis & humorum in crasi ac motu suo turbatio, dum circulatio ejus per partem spasmo affectam non libera & æqualis satis est; sic quoque dolori capitis, qui nil nisi spasmodica contractio pericranii, periostii vel etiam duræ matris est, perfacilè associatur febricula.

(*c*) *Magisterium Lunæ.* Est nihil aliud, quam luna in aqua forti soluta & sale communi præcipitata: post debitam edulcorationem remanet calx candida, quæ propter spicula salina in poris lunæ relicta, & maximè, si acidum primarum viarum præternaturale accedat, viscidæ pituitæ resolvens est, non secus ac aurum fulminans propter similem rationem haud rarò purgat, imò corrodentem vim quandoque in tenerrimis intestinorum membranis à muco liberis exerit.

CAPUT V.

De Hemicrania inveterata.

PLures recensere possem dolore sævo, & atroci conflictatos, sed paucis contentus nonnullos referam. Hic (*a*) *differt à cephalæa*, & cephalalgia loco quem occupat; illæ totum caput vexant, hic tantùm dimidiam partem. Mirum est, quomodo ejusmodi dolor certis temporibus, statutis horis, nonnullis adveniat; aliis Vere, aliis Autumno, aliis ante, aliis post Occasum, nonnullis ante, aliis post cibum. Causas conjunctas istius doloris, ut plurimùm agnoscimus vapores terres, ex hypochondriis ad caput sublatos ut antecedentes, viscerum infarctum, qui non nisi ab ingluvie, aut inordinatâ victus ratione. Utcunque sit, ubi ab inordinata victus ratione, à pilulis catholicis incipimus, ℈. xxij. porrigentes. Ubi verò dolor est vehementissimus, (*b*) *hanc pilulam* loco cœnæ exhibemus.

℞. Pil. catholicarum ℈. xiv. Pil. laudinæ ℈. iv. misce, fiat Pil. j. In quibus pertinax est morbus, & hypochondria malè affecta, incipimus à pilulis, quas ob crocum Martis, basim earum compositionis, Martiales appellamus, de quibus in nostra *Pharmacopœa Spagyrica* de quibus ℈: ij. vel ʒ. j. pro dosi, in duas, vel tres pilulas pro singula dosi ad mensem. Aliquando, ubi dolor in solo capite residet, elect. sequens damus.

℞. conf. citri. cydoniorum, anà ℥. ij. cinnamomi ʒ. j. magist. lunæ ʒ. ß. misce, capiat ʒ. j. quolibet manè jejuno stomacho. Admodum R. P. F. Sanctes Dominicanus, Sac. Theolog. Lector, & Concionator egregius, annos 35. natus, nuperrimè consimili hemicraniâ sub alio Medico toto trimestri miserrimè conflictatus, hanc nostram methodum felicissimè expertus est. Is enim loco tot laborum, quos miseri sub aliorum cura, pro præsidiis subire solent, unicâ pilulâ sanus evasit; setonem, cauteria, & alia in ejus perniciem parata omisit. Plures pro præsenti non recenseo, diversa commemoraturus.

NOTÆ

in CAPUT V.

(*a*) *Differt à cephalæa.* A reliquis capitis doloribus hemicrania differt (1) contiouitate, (2) laterali sensatione, (3) quod in modum febrilem cum exacerbatiooe redeat. Præcedit utplurimum hemicraniam Vagabundus capitis dolor, per intervalla affligeos, donec sensim poti arteriolarum ita disponuntur, ut humorem peccantem certam ad partem deriveot.

(*b*) *Hanc pilulam.* Purgaotia optimè miscentur cum opio: si enim ullum datur opii correctivum, sanè purgans est, vel etiam emeticum: horum eoim amico conjugio depooit vim suam stupefactivam & magis acquirit virtutem resolventem, mitigativam tamen, quæ valdè expetitur in dolorum atrocitate. Hanc ob ratiooem pilulæ *Starckianæ & VVildegansii*, quæ utræque purganti stimulo gaudent, diaphoresin opiatissimam excitaot.

CAPUT VI.

De raro Capitis dolore, in quo caput rigidum nullo pacto flecti poterat sine gravi dolore.

SI (*a*) *affectus*, quibus assiduò divexantur homines, simplici *narratione* (uti res est) & sine fuco, memoriæ hominum consignarentur, tutiùs & certiùs ageretur de humana salute. At ô, infelix humana sors! pro veritate medica turpissimè logicorum sophismata amplecti cogimur. Quamobrem mihi in mentem venit Eminentissimus, & Reverentissimus Princeps Cardinalis Estensis, ad quem viginti annis elapsis Mutinæ tunc commorantem advocatus, eum inveni macilentum, facie lurido colore deturpatâ, tam ob continuum dolorem, quàm propter assiduas vigilias, quas à longo tempore patiebatur. Causas hujus morbi plures recensebat: eas ad unicum (*b*) *hydrargyrii usum* revocavi: illo vere usus erat, ad ulcuscula in gutture genita; unde verò isthæc ulcuscula, non erat satis compertum. Multitudinis remediorum à domesticis Medicis adhibitorum, & nauseâ pertæsus, quendam destillatorem accersivit; is autem dedit ipsi pilulas mercuriales ad quindecim dies, ex quo contumacia illa ulcuscula perfectè convaluerant. At paulo pòst præfatus dolor ipsum adoritur, cui iterum multa Medici inaniter præscribunt. Ad eum tandem advocatus, decoctum ipsi præscribo, ex radice felicis maris, China, & herbis capitalibus, cum oleo sulphuris dulcoacidi, ex quo perfectè sanus evasit. Hic hydrargyrii Antipatheiam annotarem, sed de hoc alibi fusiùs; placet tantùm significare, quomodo dictus Eminentiss. D. sexennio à cura vixerit sanus, & tandem Romæ ex pleuritide occubuerit.

NOTÆ

in CAPUT VI.

(*a*) *Affectus narratione.* Insigne adminiculum felicioris comparandæ praxeos esset, si medicinam facientes dextrè ac fideliter morborum historias cum attenta & sedula symptomatum aonotatione, nec non medicamentorum efficacia colligerent & consignarent. Turpe dictu est & verissimum, propter accuratiorum observationum defectum mancam ac iocertam esse magna ex parte praxim medicam. Quidam saltim in eo aucupari gloriam vanam intenduot, ut monstrosas quasdam insolitasque consignent historias & casus, vel etiam miracolosas quasdam curas, sæpius tamen mentitas, ut magni videri velior. Nemo fermè est, qui vulgariter grassaotiom morborum historias fideliter & sioe fuco recenser, nec non errores io praxi vel ab ipso commissos agooscit vel detegit. Profectò si haberemos veras & accuratas morborum observationes, longe tutius ac certius ageretur de humana salute.

(*b*) *Hydrargyrii usum.* Quod gladius est in manibus furiosi, id medicamentum geoerosum est io manibus imperiti. Habeot id parum heroica remedia, quæ magoam vim in sanatione morborum promittunt, ut ex illorum abusu maxima quoque oriantur incommoda. Magnificæ famæ mercurialia in praxi medica suot. Sævissima tamen minus rectè præparata, vel non habito respectu temperamentorum, ætatis, virium, causæ morbi, temporis & regiminis decentis applicata, excitaot symptomata. De hoc legi merentur *Miscell. nat. cur. dec.* 1. *ann.* 1. *obs.* 80. *item dec.* 11. *ann.* 10. *obs.* 120 Willisius *part.* 2. Pathol. *cap.* 2. Hildanus *obs. chirurg. cent. V. obs.* 92. Forestus *lib.* XXX. *obs.* 4. *Acta* Haffn. *vol. V. obs.* 2. Panarollus *obs. med. pag.* 103. Fernel. *de luis vener. cur. pag.* 560. Welschius *in curat. pag.* 144. Schenckios *in obs. pag.* 988. Notabile est, ipsum mercurium vivum in cerebro aliquoties repertum fuisse post cadaverum dissectionem, vid. Granius *in praxi reformata pag.* 18.

CAPUT VII.

De dolore Capitis inveterato.

DUm Mediolani agerem propter gravissimam ægritudinem D. Joannis de Corduba, ad quem curandum Bononiâ Mediolanum advocatus fueram,

fueram, incidit curandus in manus meas egregius vir, eivis præclarus & optimus, D. Franciscus Romanus, annos quadraginta natus: Is autem tanto dolore, tam acerbo & violento vexabatur continuò, ut sæpissimè violentas manus sibi injicere cogitaret, eligens potiùs mori, quàm tam acerbam vitam in longius protrahere. Causæ tanti doloris perobscuræ erant, cachecticus erat valdè, pertinacissimas vigilias à longo tempore perferens, cum inctedibili inappetentia. Quot medicamentis toto anno quo laboravit, usus sit, non est facile dictu. Ligni decoctum ex Medicorum præscripto ad mensem ebiberat, catapocia ferè infinita devoraverat, sanguinem è brachiis pluries detraxerunt, è fronte pariter, setonem in nucha, & in brachiis ustiones non omiserunt, & hæc omnia incassum. Mitto revulsiones, sanguisugas, & alia tormenta medica. Nos curam suscepturi, ad *(a) universam sanguinis saburram* in venis jamdudum stagnantem respeximus; hae de re decoctum ex filice mare, salsa parilla, betonica, sena, &c. ad mensem præstitimus, ex quo penitus liber evasit. Ad caput roborandum, *(a) Magisterium Lunæ* ad plures dies dedimus; & his utilissimis sine ulla molestia pristinam recuperavit sanitatem.

NOTÆ

in CAPUT VII.

(a) *Universam sanguinis saburram.* Diuturnus capitis dolor scorbuticos, lue venereâ affectos, mensium suppressione laborantes, & quibus ordinariè sanguinis evacuationes impediuntur, valdè exercere solet, ut non rarò in vomitus animi defectionem & furorem quasi adigantur. Accidunt quoque tales dolores sæpius ex narium obstructione. Memini ante aliquot annos fœminæ per mensis fermè spatium truculento capitis dolore vexatæ, cui nares antea solebant fluere & madere copioso muco. Hæc post intrusum sal volatile in nares, ejecit aliquot cochlearia seri sanguinei instar lotturæ carnis, & sic evanuit omnis dolor. Unde autem hoc serum sanguinolentum ortum fuerit, an ex ipso cerebro an ex sinubus ossium cranii, res altioris indaginis apud Anatomicos est. Nos ex foraminulis ossis cribriformis, dura matre ut ut firmiter cinctis, liquidam materiam extravasatam ibi stagnantem penetrare & ejici posse, vero simile esse existimamus.

(b) *Magisterium Lunæ.* Hoc sociatum cum Cinnabaris, antimonii aliqua portione in capitis diuturnis affectibus eximium præbet usum. *Tackius* talem pulverem in usu frequenti habuit ad sanandam maniam & melancholiam. Cinnabaris sufficienti in dosi & quantitate propinata egregiè resolvit non tantum sanguinem coagulatum, sed & lymphæ subsistens coagulum: quare in omni graviore concussione ejus usus præsentissimus. Movet quandoque salivæ fluxum maximo cum emolumento & fructu. Rolfincius *L. 6 sect. 3. cap. I. Method.* Inveteratum capitis dolorem levi salivatione sublatum vidit.

CAPUT VIII.

De rara, & non observata doloris specie in facie.

PLures in medendo novos, & à nemine observatos morbos quotidie experimur; inter hos mirum *(a) dolorem in facie*, citra ullum tumorem, ruborem, aut aliud signum evidens, per intervalla recurrentem, & tantâ ferociâ portionem faciei, quam occupat, divexantem, ut in ejulatus & lachrymas prorumpere cogantur obsessi. Nonnullis ad duos, & tres menses perseverat, Aliis per octo, & quindecim dies, quibusdam breviori tempore intervallo evanescit; alios horæ, aut quadrantis spatio vexat. Quibusdam Vere contingit, aliis æstate, nonnullis hyeme, ut plurimùm *(b) siccis temporibus*, & quò tempestas siccior, eò efferacior redditur. Mulier quædam annosa hoc acerrimo dolore diu conflictata, sanitatem hunc in modum consequuta est. *(c) In temporibus*, ubi firmiter hospitabatur dolor, *(d) causticum argenteum* apponi curavimus: eschara sublatâ, & ulcere pus copiosè fundente, dolor evanuit. Tanti doloris causa, non pus, sed filamenta quædam prætenuia, & dura esse comprobavimus, quæ si caustico haud lacerentur, forcipibus, & volsellis eximantur; secus dolor qui latet, consolidato ulcere recrudescit. Ubi consimilis dolor nondum altè egit radices, sed oberrat prætenuis aura, solo suffitu hyoscyami subigitur. Quidam solo suffitu lactis seri consanuit.

NOTÆ

in CAPUT VIII.

(a) *Dolorem in facie.* Est nihil aliud, quàm spasmodica constrictio tendinum musculosorum, quæ scorbuticis non rarò contingit; Observamus sæpius, levissimo, aëre admisso insigniter illos lædi, & dolores exacerbari, dum facillimè in spasmos consuetos fibrillæ à quavis causa extrinseca adiguntur.

(b) *Siccis temporibus.* Quò tempora sunt sicciora & æther liberioris ac celerioris motus in aere est, eò magis crescit motus sanguinis & humorum tàm intestinus quàm progressivus in corpore nostro, & spicula salium morbosorum ab hoc inteoso ætheris motu, magis acuuntur, subtilisantur, & majorem acquirunt acrimoniam, quare dolores rheumatici, arthritici, scorbutici, post siccas longius durantes tempestates vehementius affligunt.

(c) *In temporibus.* Dolor hic major est, propter musculum & tendines copiosiores, ac membranas eximiè sensus circa os temporum sitos.

(d) *Causticum argenteum.* Error est à Dn. *Authore* commissus, qui putat à filamentis prætenuibus & duris natum fuisse dolorem, quæ filamenta causticum dilacerare debebat. Potiùs post applicationem caustici dolor evanuit, dùm facta apertio in loco aperto, stagnationem seri acrioris, spasmum dolorificum efficientis, impedivit.

CAPUT IX.

De dolore oculorum inveterato.

RAra quædam doloris species invadit oculos, cui suppetias ferre studentes Medici, oleum, & operam perdunt. Inter multos, quidam Faber Ferrarius in via S. Vitalis, superioribus annis tanto *(a) dolore excruciabatur*, tam pertinaci, & tam violento, ut omnem cogitationem humanam excederet. Dolor erat lancinans, & continuus, cum rubore, & inflammatione, nec sine febre, noctes ducens insomnes. Ad hunc sævum dolorem, tres primæ notæ Medicos adhibuerat. Illi de more mille cruces ipsi imponunt, cauteria, setones, cucurbitulas; & sanguisugas, cum vesicatoriis pone aures, præmissis purgationibus, & phlebotomiis, pluries repetitis. Ad decocta tandem deveniunt salsæ, & ligni Guajaci; sed cùm ab his nihil opis retulisset, immò dolor evaderet indies efferatior; ad eum perducti nos, sie brevi ipsi sanitatem restituimus. Ad tantum ergo dolorem exscindendum, *(b) pilulas catholicas* ad ℈. xx. dedimus, cum ℥. v. pilul. laud. primâ die: ex quibus

quibus quiescere cœpit. Sequenti die pilul. catholicæ reiterantur, quibus in totum dolor evanuit. Ad roborandum caput conservas capitales, & ad partem læsam, (c) *collyrium* ex verbena, fœniculo, sumach, & tuthia admovebatur, & his paucis pristinæ sanitati fuit restitutus.

NOTÆ

in CAPUT IX.

(a) *Dolor excruciabatur.* Eadem ferè causa, quia ac Genesis doloris oculorum capitis est. Meninges & pericranium quæ cephalalgiæ subjectum sunt, ad oculum etiam & orbitam ejus pertingunt: unde in pertinaci capitis dolore dolent & oculi, in utroque spasmus quidam violentus fibrillarum membranacearum ac nervearum est, qui quadantenus circulationem sanguinis & lymphæ liberiorem impedit; unde dolor ardor, tumor, calor, ruber, & lachrymarum effusio. Causantur hunc spasmum partes salinæ angulosæ, rigidæ, à sanguine præcipitatæ, & ex poris arteriolarum nimis apertis secedentes.

(b) *Pilulas catholicas.* In omni fermè dolore convenit mitigare salium acrimoniam, tumultum spirituum animalium componere, alvum & cutis spiracula aperire, quod omne præstat opium cum purgante, seu massa pilularum catholicarum Do. Authoris, cum opio correcto remista.

(c) *Collyrium.* Si dolor nimis urget, cataplasma mitigativum ex mica panis lacte, croco, camphora, sacchato saturni, floribus rosarum, sambuci, semine fœniculi, mucilagine seminis cidoniorum tepidè applicatum, insignem utilitatem præstat.

CAPUT X.

De Dolore Oculi atrocissimo cum magnitudine aucta.

MUlier quædam annos 30. nata, in via *del Pradello* commorans, à tribus mensibus (a) *in pessimum doloris genus* incidit, in quo oculus ad insignem magnitudinem creverat. Pulsatilis erat dolor cum puncturis in medio orbitæ oculi. Ad tam immanem, & truculentum dolorem, tres Medicos frustrà consuluerat. Illi cauteria, setonem, vesicatoria, cucurbitulas, & alia tormenta minimè omiserunt, sanguinem pluries è brachiis fundentes; at incassum omnia, immo dolor efferatior redditur continuò, & oculus extra naturalem locum cum insigni magnitudine excidit. Tanti doloris causa, ut abdita, non minimum laboris in ea pervestiganda dedit: traxerat tamen initium à lachrymis, quas paulo ante copiosas fuderat, cui mœror succedens miram inappetentiam pepererat, unde loco cibi, vino ventriculum copiosè impleverat; hinc coacervata sunt calida excrementa, quæ ad partem læsam detrusa dolorem illum concitârunt. Cura fuit initiata pil. catholicis ad ℈. xv. laudin. ℈. iiij. sequentibus diebus dabatur magisterium lunæ cum conf. betonicæ, & euphrasiæ. Extrinsecùs fotus parabatur ex decoct. fol. verbenæ, fœniculi, euphrasiæ, rosar. Pro potu dabatur decoct. Sassafras, quibus dolor evanuit, & pristinæ saluti restituta fuit.

NOTÆ

in CAPUT X.

(a) *In pessimum doloris genus.* Memini generosi juvenis, ante sexdecim annos Rhintelii studiorum causâ morantis, *Poterii Opera.*

qui omni die matutino tempore, præcedente oscitatione ac febrili horrore, corripiebatur intensissimo oculi dextri dolore, pulsabant circa hanc oculi & capitis partem mirum arteriæ, oculi erant magni, non autem rubicundi, lachrymæ effluebant, inappetentia, sitis erat conjuncta: durabat hic dolor per tres fermè horas, & per mensem fere excruciavit ægrum. Ipso in paroxysmo sal volatile oleosum naribus oblatum, levamen quoddam afferebat. Ratus ego primis in viis spasmi hujus dolorifici caussam hospitari, exhibui pilulas mercuriales cum gummatibus, & grano uno tartari emetici, roboratas; hæ assumptæ, sedes & vomitum movebant, post aliquot dies paroxysmo finito, regimen lene sudoriferum ordinavi, oblato hunc in finem liquore ex tinct. bezoard. Ess. succini, anodyna, & spir. Cornu cervi constante, sudori sic indulsit æger per aliquot horas, & altero die semper mitior evadebat paroxysmus, donec elapsis octo diebus planè cessaret.

CAPUT XI.

De oculi dolore superioribus paulò dissimili.

SUperioribus annis duobus, idem (a) *affectus oculorum* contingit cuidam Fabro Ferrario, in quadrivio S. Martini commoranti, cui oculi ambo mirum in modum creverant, sine gravi dolore, rubore, aut alio symptomate. Mirum erat, quomodo corpus oculi in tam insignem magnitudinem crevisset citra dolorem manifestum. Ambo eâdem methodo, iidemque remediis curati sunt. Utrique pilulas catholicas dedimus, stomachicas deinde; conservas posteà capitales, cum guttulis aliquot olei vitrioli. Extrinsecùs sequenti fotu utebatur. ℞. fol. hormini sativi, verbenæ, fœniculi, euphrasiæ, ana m. j. rof. rub. stœchados, sem. fœniculi, ana p. j. fiat decoct. in f. q. aquæ & vini, quibus in pristinum restituti sunt perfectè. Alteri Fabro lignario utrique laxati erant musculi, membranæ, & tres humores mirum in modum aucti. Rari istius affectus causam particularem invenire facilè non fuit: fortè ab immodico potu, & somno deperdito. Tunc vigebat canicula, in quâ somni sunt breviores, jucunda poculorum frequentia.

NOTÆ

in CAPUT XI.

(a) *Affectus oculorum.* Ad melius cognoscendam ophthalmiæ causam quæ sequitur, inserviit observatio: In consilium non ita pridem vocabar ad puerum 16. annorum, qui per anni fermè dimidium, dolore oculorum truculento, cum rubore, ardore & impatientia lucis conjuncto, confectus erat. Alvus, nullo etiam fortissimo purgante moveri ac soliciitari poterat, sed dura ac densa manebat. Alterandi fine semel præscripsi pulverem ex Nitro Antimoniato, Antimonio diaphoretico, & ejus Cinnabari; & ecce, post hujus usum atrocissima ventris tormina experiebatur, & plus quam vigesies alvum deponebat; hic affectus haud dubiè adscribendus est Cinnabari, quæ accessu primarum viarum acidi corrosivam indolem, fibras intestinales stimulantem, iterum contrahit.

CAPUT XII.

Aurium Surditas cum ulcere à multo tempore.

MOrbi etsi exigui, sæpè tamen magni fiunt ob Medicorum imperitiam. Elegans quædam Monialis, nomine Angela Semidea de Gypso, annos triginta nata, in cœnobio S. Mariæ novæ, à duobus annis surditatem utriusque auris patiebatur, ex utraque aure, (a) *pus fætidum* conti-

nuò fundebatur: hinc in utraque ulcus ſubeſſe judicavi; de cætero ſana erat, optimi coloris, & ad cuncta naturæ munia probè ſe habebat. Propterea loco affecto tantummodò opitulari decrevimus eâ de re unguentum roſaceum, cum Mumia Minerali præſcripſimus, quo perfectè ſublata ſunt ulcera, & auditum recuperavit. Mitto, quot medicamenta intrinſeca fruſtra ab aliis Medicis exercuerat; *(b) gravis* quamvis fuerit illi *auditus* de ſurditate tamen ampliùs conqueſta non eſt.

NOTÆ
in CAPUT XII.

(a) *Pus fœtidum* Ulcera aurium diuturna fiſtuloſa ut plurimum ſunt, & cum carie oſſis conjuncta, hinc ægrè ſaneſcunt. Vide alias poſt gravem inflammationem, auris ulcus, & ex ipſo pus egrediens ad aliquot cochlearia, quod tamen feliciter melle cum balſamo peruviano mixto, ſublatum fuit. Solet alias auris dolor vehementiſſimus eſſe, propter tunicam nervo-tendineam, quæ meatum auditorium cingit. Poſt mixtionem in aures petulanter factam inexplicabilem fermè dolorem notârunt *Miſcell. Nat. Cur. Dec. I. ann. 4. pag. 277.*

(b) *Gravis auditus.* Vel fit vitio meatus auditorii, quando cerumine firmiter eſt obſtructus, ubi balnea, fotus, ex herbis emollientibus & balſamicis conveniunt, vel fit vitio nervi auditorii, ſi ille per paralyſin tactus vel obſtructus eſt, vel fit vitio tympani, quando illud nimis laxum, ruptum aut exeſum ab ulcere eſt. Tympani membrana laxa nimis, & flaccida fit, ac tenſionem debitam amittit à nimio madore, & humiditate, vel ab improvide inſtillatis medicamentis, vel ab aëre pluvioſo ac nebuloſo. Interdum etiam accidit, ſonos acutos prorſus eſſe intolerabiles, quod fit, quando tympani membrana ſpaſmodicè nimis tenditur, vel in affectu hypochondriaco flatulento, vel à nimio dolore capitis in febribus; ſi biennium exceſſerit ſurditas, vel aurium tinnitus, non facilè curatur.

CAPUT XIII.

De inaudita doloris ſpecie in facie, in quâ nares mira magnitudine incraſſantur, & mira fœditate in pomum granatum augentur, &c.

INcredibilis ſanè, nec multum viſa narratio, quòd ſi cunctis haud innotuiſſet, vix ulli crederetur. Hìc Bononiæ decennio fortè elapſo, mercatori cuidam Thomæ de Capello nomine, contigit *(a) dolor in facie, rodens* & lancinans, qui poſtquam vagatus eſſet per totam faciem, tandem fixit ſedem in naribus, & circa oculos, nares intumuerunt ſenſim, ita ut pomi granati formam, & magnitudinem æquarent. Tunc dolor vagus ille penitus evanuit. Ad hanc turpem deformitatem, nihil intactum reliquit. Plures conſuluit Medicos, toto novimeſtri ſpatio multa remedia impunè exercet. Purgationes de more, cum reiteratis phlebotomiis, plures adhibentur. Ligni Guajaci cum ſalſa decoctum, ad quadraginta dies ebibit. Cauteria, ſeu fonticuli in nucha, & brachiis excitantur. *(b) Extrinſecus* linimenta refrigerantia & exſiccantia admoventur, at his invitis morbus efferatior redditur. Qui ejus curæ præerant Medici palàm profitentur, ſe omnem moviſſe lapidem, ut morbi ſævitiem ſaltem retunderent, & fruſtra morbum jactant cunctis incurabilem; carcinomá, & noli me tangere appellari, ſolius ſupremi numinis opem efflagitare, nullam ſupereſſe humanam ſpem. Ne tamen ſine omni humana conſolatione extremum vitæ clauderet, ad me venit Excellentiſſ. Dominus Guido Monticellus ejus affinis, & Medicus, enixè me rogans, ut amici, & affinis cariſſimi curam ſuſciperem, ſolis medicamentis chymicis veram & ſolidam deberi gloriam. Hæc & plura dicens, ad dictum patientem inviſendum me ſenſim deducit. Primâ facie morbum incurabilem judico, & tantum onus ſuſcipere recuſo. At ipſe lachrymis, & precibus me rogat, & vehementer commovet, ut tam miſeri patientis curam aggredi velim, ne ſpe deſtitutus extremos dies ſuos in deſperatione compleret. His, & aliis charitatis erga proximum ſtimulis impulſus, curam hunc in modum ſuſcipio. Primò ad hepar, *(c) maſſamve ſanguineam repurgandam*, primum ens metallorum ad 15. dies exhibeo, ℥. iij. pro qualibet doſi. Forinſecùs mumiam mineralem bis in die naribus admoveo, quibus gratiſſimis citra ullum dolorem, moleſtiamve quamcunque narium durities ſolvitur, ulcuſcula intus, & extra nares repurgantur, & quæ intumuerant in inſignem turpitudinem nares, mirificè detumuerunt; oſſa verò humoris pernicie eroſa foràs ſeſe produnt, & leviſſimo tactu evocantur, & ferè ſpontè decidunt, facies tandem, & nares oſſibus exceptis in priſtinum reducuntur. In hoc teterrimo affectu multa eſſent dicenda, tam circa patientis conditionem, quàm circa morbi naturam. Hoc tantùm addam; cum ab hac cura duodecim annos vixiſſe ſaniſſimum, levi tandem dolore ventriculi laborantem alios conſuluiſſe Medicos, à quibus pro ſalute mortem reportat. Sub fine quidem me conſulere volebat, ac cùm præteriti beneficii parum memorem eum obſervâſſem, in illorum manibus eum defecturum relinquere ſatius duxi.

NOTÆ
in CAPUT XIII.

(a) *Dolor in facie rodens.* Dolor hic ortus fuit à ſale ſcorbutico, corroſivo, fibras carneas diſcindente, unde inflammatio faciei ac narium cum rubore, dolore, tumore, & ulcere, ſive eryſipelas capitis exulceratum ortum, quod non raro cum gravi periculo junctum; nam ex eryſipelate putredo aut ſuppuratio malum, teſte Hippocrate *Sect. VII Aphor.* 20. Conſpiciuntur non raró tali in caſu, veſicæ ſat magnæ, pellucidæ, flaveſcente aquâ repletæ, ex quibus vel ſpontè apertis, vel chirurgi manu diſſectis, ſerum flavum, acre, & ſubviſcidum effluit.

(b) *Extrinſecus.* Unguentum Saturninum cum aqua florum ſambuci, Camphora, Croco, Spir. Vini, & ſaccharo ſaturni permixtum, calideque applicatum, tali in caſu egregium eſt.

(c) *Maſſam ſanguineam repurgandam.* Malum hoc ſæpius recurrit. Ubi purgantia ex Gummatibus, item Diaphoretica, uti Tinctura bezoardica volatilis, cum Tinctura Antimonii Tartariſata, nec non lignorum infuſa, vel etiam Martialia, commendari merentur, ipſo in paroxyſmo Antimonium Diaphoreticum, flor. ſulphuris, Nitrum Antimoniatum, Camphora, & Theriaca cœleſtis nec non aqua florum ſambuci expertiſſimæ virtutis ſunt.

CAPUT XIV.

De Paralyſi, febre lenta, inappetentia, vigiliis, &c.

PRæcipuum in medendo eſt, *(a) morbum cognoſcere*, etſi non minoris ſit ponderis, arma quibus quiſpiam eſt dimicaturus, benè movere, & ad nutum conducere. Hujus civitatis Medici duo, ſex menſium ſpatio Perill. Dominum Innocentium

centium Ringherium curaverant, at quia mala, quibus vexabatur, non agnoverunt, ideò dictum Dominum non sanârunt. (*b*) ***Initium erat*** catarrhus satis levis & curatu facillimus: huic ut occurrerent, ipsum purgant, bis sanguinem detrahunt, potiones purgantes pluries reiterant, opiata, & conservas propinant, decocta alterantia ad nauseam; sed frustra omnia. Ad nos confugiens brevi pristinam sanitatem recuperat. Ad nervorum laxitatem, & capitis obstupescentiam, Aurum nostrum Diaphoreticum dabamus cum conserva Rosarum; & quia ventriculi languor & insignis imbecillitas aderat, ipsi sæpè miscebamus Specificum Stomachicum. Ad tartarum verò, carnibus infixum solvendum, Aquam Hidroticam bis in die dabamus, quibus gratissimis pristinæ saluti restitutus fuit.

NOTÆ

in CAPUT XIV.

(*a*) *Morbum cognoscere.* Duo sont, quæ potissimum in illo desiderantur, qui sapienter & dextrè medicinam facere & ægrotantes juvare allaborat, primum, ut exactè morbi ejusque causæ indolem ac originem perspectam habeat; deinde ut medicamentum probatæ & expertæ virtutis, ac removendæ mortificæ causæ aptum prudenter applicet. Huc scopus collineat totius scientiæ medicæ. Prudens censetur judex, qui claro & ex circumstantiarum serie evidenti reddito facto jus ex lege, causæ conformi applicare novit; sic felix & rationalis Medicus reputandus est, qui ex circumstantiis & signis cliciæ morborum causæ aptum applicat medicamentum.

(*b*) *Initium erat.* Ex levibus initiis, sæpè maximi propullulant morbi, & ex male cognito & curato levi morbo lethalis quandoque succedere solet eventus. Confirmant hæc sequentes observationes. Ex punctura vespæ circa carpum dolorem immanem & lypothymiam annotavit Hildanus. *Cent. IV. Observ.* 80. A tendine musculi bicipitis sauciato in venæ sectione mortem subsecutam esse Author est idem Hildanus *Cent. IV. Observ.* 70. Erysipelas pedis oleosis tractatum in gangrænam: clavus pedis dissectus in eandem cum Sphacelo sæpius transit, quod frequenti constat observatione. Materiam Podagricam aluminoso cataplasmate repercussam lethargum induxisse non ita pridem notavi.

CAPUT XV.

De inaudito Carcinomatis genere in lingua.

SI quâ in re infelicem hominis statum deplorare debemus, maximè in hoc consimili recensendo. Erat vir quidam nobilis nomine Hieronymus Fava, annos 40. natus, cui obortum erat (*a*) ***exiguum ulcusculum*** in extremitate linguæ. In principio duorum Medicorum consilium ad hoc adhibuit, qui de more ipsum purgant & repurgant, sanguinem ter & quater detrahunt, julepos refrigerantes, lactis serum cum succo cichorii, & multa alia ipsi longo tempore porrigunt, & hæc omnia incassum. Ad nostras tandem manus curandus venit. Ulcus statim ter aut quater, oleo seu (*b*) ***Balsamo Antimonii*** tetigimus, ex quo tutissimè ulcus obliteratum fuit: duobus annis sanitate fruitur, & postea recruduit ulcus, pro quo sanando non me advocat, sed seniores consuluit, qui plures simul vocati consultationem ineunt. Reiteratas purgationes, & Chinæ decoctum ad sesquimensem præscribunt: omnia infeliciter ab ipso executioni mandantur, ulcus augetur & efferatius redditur. Forinsecùs nunc oleo vitrioli, nunc oleo sulphuris utuntur, gargarismata usurpant varia, item collyrium Lanfranci, & infinita alia. Me accersere non audet, ulcus horrendum fit, dolorificum, & fœtidum, & tandem die noctèque ejulans, miserrimè vitæ finem imposuit. Sub fine, nullâ spe existente, ad eum invisendum advocor, at tardè, in tantam enim molem linguam crevisse comperi, ut ejus os occluderet.

Doctor Guardinus, in via *delle Lame* consimili modo, eodemque morbo extremum diem clausit, quamvis 30. esset annorum.

NOTÆ

in CAPUT XV.

(*a*) *Exiguum ulcusculum.* Venit ad me nuper fœmina XL. annorum tota cachectica quæ conquerebatur de tumore & dolore in lingua, qui cum horrore invasit. Valdè illa tumebat, ut amplius eam nec exserere vel movere intus posset, digito saltim inter vocem inconditam indicans malum. Brevi post in media ipsius linguæ parte apostema rumpebatur, pure non pauco, & ingenti cum fœtore prodeunte. Gargarisma ex emollientibus injiciebatur, nec non decocto myrrhæ, rosarum rubrarum, saniculæ, os eluebatur inspersis simul in ulcus oculis cancri, sic persanata egregie est.

(*b*) *Balsamo antimonii.* Hujus descriptionem vide infra in pharmacopea. Est medicamentum egregiè consolidans, & in recentibus vulneribus nec non ulceribus balsamica sua vi insignem præstat opem.

CAPUT XVI.

Linguæ rarus affectus.

NOn minùs in linguæ structura, quàm in aliis membris, naturæ prudentia elucescit; ea enim cùm sit humanæ vitæ tantoperè necessaria, materiâ densâ, firmâ, & durâ, ut ab injuriis, quibus alia membra sunt obnoxia, se tutaretur, indiguisset; at quia ipsa variis exposita est laboribus, ideò ex tenui, & facilè generabili materia fuit composita, ipsique fontes dicati, quorum benignâ humiditate foveretur, ut munera, quibus dicata est, faciliùs exequeretur. Fieri tamen non potuit, quin versatile istud membrum aliquibus injuriis afficeretur, cùm iisdem constet principiis, cum omnibus sublunaribus creatis: Intemperiem, & alios levissimos affectus sileo, in mentem tantùm revocare placet rarum mali genus, quod nuperrimè cuidam sacerdoti contigit, qui insignem linguæ crassitiem diuturno tempore pertulit, cum fœdo colore, sine dolore, aut quovis alio accidente. Ad hoc removendum, plures consuluit Medicos, & totum quinquennium in medicamentis assumendis frustrà insumpsit. Tandem cùm morbi sævities in dies invalesceret, & pro sanitate, lingua pluribus (*a*) ***malignis ulceribus*** infestaretur, & per medium insignes scissuras, ad longitudinem trium digitorum perferret: huic pravo affectui curando impunè à diversis Medicis adhibita fuerunt remedia, unde sexcenta malorum genera. Nos curam absolvimus unico vino hidrotico: inter prandendum aquam bibebat ex vini magmate. Contumaces morbi valida & continua exposcunt remedia. Lingua bis in die tangebatur mumiâ minerali.

NOTÆ

in CAPUT XVI.

(*a*) *Malignis ulceribus.* Lingua ex acinis glandulosis copiosissimis & eminentiis ac filamentis nerveis constructa est: Continuè madida est, propter copiam lymphæ ex-

stillantis tam ex contextu faucium toto glanduloso vasisque salivalibus, quàm ex ductibus ipsius linguæ lymphaticis, qui cuivis glandulæ appositi sunt. Quocirca commodè ex linguæ colore ac facie in morbis seri ac lymphæ statum cognoscere licet, undè ejus inspectio multum ad prognosin necessaria. Cum autem tota ejus textura satis sit mollis & spongiosa, non mirum, si recrementa salino-caustica biliosa sanguinis ibi deposita gravia suscitent symptomata. Ante aliquot annos Halberstadii vir sexagenarius robustus, horrore ac calore præter naturam affectus, mox sentit insignem tumorem ac dolorem in lingua, qui ita increvit, ut per tres dies nihil deglutire ac loqui potuerit. Applicabatur collo emplastrum diachylon simplex cum succino, benzoë, storace & balsamo Peruviano remixtum: Gargarisma emolliens frequentius quoque injiciebatur. Quarto die remiserunt symptomata & mox convaluit. Historiam contumacissimi linguæ tumoris, ubi ipsa ad partem sui dimidiam induruerat, ita ut aridi instar ligni immobilis in ore hæreret, & malum solis hirudinibus applicatis opportunè cessit. *Vid. Miscell. Nat. Cur. an. VI. & VII. obs. 9.*

CAPUT XVII.

De loquendi impotentia à sesquianno contracta, cum anhelitus difficultate.

CONtumaces morbos in extremo senio incurabiles esse, quotidiana docet experientia; hos tamen curare docet naturalis pietas, & sæpe contra consuetudinem ex gravissimis morbis convalescunt. Quod in septuagenaria quadam muliere mihi feliciter successit. Nobilis itaque & optima Monialis, Soror Vincentia Bolognetta, annos septuaginta nata, (*a*) *loquelam sensim amisit*: principio existimabat morbum esse levem, & propterea Medici illius cœnobii operâ tantùm indigere; at cùm per sesquiannum frustrà ab eo accepisset remedia, immò propter reiterata cathartica in insignem marcorem incidisset, me quoque consulendum curavit. Utrique affectui prospiciens, duo remedii genera usurpavi: ad marcorem, specificum stomachicum cum conserva rosarum dedimus; ad faucium asperitatem, & siccitatem emolliendam, ol. Amygd. dulc. sine igne, & ol. sacchari: Quibus gratissimis pristinam loquendi potentiam recuperavit. Duobus annis ab hac cura elapsis, in eundem affectum incidit, & iterum iisdem remediis sanata fuit.

NOTÆ in CAPUT XVII.

(*a*) *Loquelam sensim amisit.* Accidit hoc, quando nervi recurrentes vel spasmodicè constringuntur, vel ex humore quodam in cerebro collecto obstruuntur: Raucedo oris utplurimum conjungitur, & cachecticis ac scorbuticis familiaris est. Riverius *Cent. IV. obs.* 80. exemplum habet virginis, quæ externo aëre frigefacta gravissima laboravit raucedine absque tussi & catarrhis: Tandem è dormientis aure aquei humoris portio quædam effluxit, atque exinde iterum rectè loqui incepit, ex quo colligere licet, cumulatum & depositum fuisse quendam humorem in cerebro, qui ipsos nervos ad laryngis musculos pergentes occupavit. Eodem modo Stalpartius *vaon der VViel. Cent.* 1. *obs.* 27. refert de muliere, sudore per totum corpus suffusa, quæ frigidioris cerevisiæ haustu insignem sine tussi catarrhove ullo raucedinem & loquelæ amissionem sibi contraxit, ut vix sonum reddere posset, quod diu admodum ipsi adhæsit incommodum. Tali malo succurrunt potius diaphoretica, succinata, nervina, decocta lignorum, &c. quàm pectoralia, dulcia, incrassantia.

CAPUT XVIII.

De simili loquendi impotentia, cum insigni anhelitûs difficultate, in muliere quadragenaria.

DUm Regii Lombard. à nonnullis accersitus, inviserem ægros, nobis occurrit honesta quædam mulier; virgo adhuc, annorum quadraginta, macie incredibili confecta, quæ loquelam omninò amiserat, anhelitum difficillimè trahens, (*a*) *menses ad nonnullos annos* minimè viderat, unde mali origo. Ad morbi radicem exscindendam, primis diebus specificum stomachicum dedi, deinde croc. Metallor. cum conf. violarum, boraginis & rosarum ad tres dies, quibus suavissimis pristinam recuperavit salutem.

NOTÆ in CAPUT XVIII.

(*a*) *Menses ad nonnullos annos.* Caussa hujus mali meritò deducenda esse videtur à copioso sero viscido ex mensium restagnatione producto, quod nervos recurrentes & fibrillas pulmonum nerveas obsidet. Gravidis idem incommodum sæpius accidit ob eandem rationem. Præcipuus nervorum recurrentium usus est, juxta Dn. Vieussens. *in Neurographia pag.* 356. ut circa arteriam axillarem dextram & descendentem aortæ truncum velut trochleas convoluti, tracheæ annulos pro spiritu tum anhelando tum sonoro reddendo, tanquam plicas follium diducant, aut saltim iis diducendis inserviant. Emplastrum ranarum cum mercurio nobilitatum cum balsamo peruviano externè egregiè resolvit & roborat. Ad morbi radicem exscindendam, rectissimè *Dn. Author.* ordinavit specificum stomachicum & crocum metallorum cum conservâ violarum & borraginis.

CAPUT XIX.

De Phthisi.

PHthisis non semper incurabilis censenda est; ut plurimum tamen curatu difficilis est, & ubi altè jecit radices, nulla habenda est spes. Præcipuum est scire, an utrinque (*a*) *Pulmones erosi* sint. Nonnumquam par dextra tantùm læditur, mediastino illæso, & sinistrâ parte integrâ manente, tunc medicamentis ritè adhibitis sanantur, de quibus nunc. Admodum Rev. D....... annos triginta natus, sanguinem copiosè pluries evomuit, cui puris rejectio, & tussis molestissima (*b*) *lenta & habitualis febris* successit; ad hæc marcor insignis, & cutis asperitas ac ariditas, omnium tandem pessimum, alvi laxitas, & pilorum capitis defluvium. Qui primi ejus curam susceperant Medici, multa, & propemodum infinita medicamentorum genera frustrà præscripserant, utpote clysteres, purgationes, phlebotomias, syrupos, cucurbitulas, sanguisugas, cauteria, setones, lambitiva, rotulas, & sexcenta alia; diætam humectantem & refrigerantem, hordeacea nempè, emulsiones sem. melonum, juscula refrigerantia, & similia: nec pepercerant conf. violar. rosar. betonicæ; minus ceratis pro capite, unctionibus pro pectore, & innumeris aliis. Nos quum primùm advocati sumus, ad ulcus pulmonum detergendum, dedimus (*c*) *sulphuris balsamum*, ad quindecim dies 3. v. & syrup. pro singulâ dosi manè; ad febrem Antihecticum

Antihecticum in vesperis; totâ verò die tabellulas ex sulphuris floribus, & pul. Ireos, *(d) in ore tenebat.* Victûs regimen mutavimus, *(e) vinum* & carnes concedendo, cum aliis assuetis, quibus optimè & perfectè convaluit; vivitque à cura sanus & vegetus, elapso jam decennio.

NOTÆ

in CAPUT XIX.

(a) *Pulmones erosi.* Pulmones ex tenerrimis fibris membranaceis constant, in quibus facilè sordes viscidæ acres hærere, illasque dilacerare possunt; unde scorbuticis familiares pulmonum erosiones, eæque fistulosæ sæpius sunt, quod omne adscribendum sali lymphæ caustico. Mirabile est, quod refert Panarollus *Pentecost II. obs.* 42. expectoratum sputum ex confirmato ulcere pulmonum adeò virulentum & malignum fuisse, ut muscas illud gustantes instar arsenici interemerit. Præterea & hoc notabile est circa pulmonum ulcera, quod sine contabescentia corporis, reliquis visceribus salvis, per plures annos durare queant. De qua re potest videri Kerckringius *in spicilegio anatom. ob* 72. & Bartholin. *Cent. II. hist.* 14. Uti enim quandoque natura vitiosa salina excrementa, magna cum utilitate ad certam partem amandat: Sic quoque illud nonnumquam locum habet in pulmonum ulceribus. Sic notavit exemplum Thyrmayerus *in consiliis Lib II. pag.* 85. Quendam ex ulcere pedis sanato factum fuisse phthisicum.

(b) *Lenta & habitualis febris.* Fit hæc, dum à fermento ulceroso mixtura sanguinis in crasi & motu suo continuo turbatur, & motus ejus intestinus serum roscidum valdè consumens, plus justo adaugetur, undè marcor, sitis, cutis asperitas ac ariditas, & pilorum capitis defluvium dependet.

(c) *Sulphuris balsamum.* Hoc si cum oleis destillatis præparatum fuerit, cautissimè dandum, utpote quod hecticum calorem & corporis marcorem intendit: Potius commendandum est temperatum, quod fit cum oleo amygdalarum dulcium, cui deinde pro re nata & circumstantiarum ratione certa olei cujusdam balsamici quantitas adjici potest. Commode tale balsamum accipitur cum lacte, quo melius humorum temperetur acrimonia.

(d) *In ore tenebat.* Probabile maximè videtur, aerem particulis balsamicis sulphureis imbutum, & sic ad pulmones inspiratione ductum & haustum egregie erosis pulmonibus conferre: Quam ob causam suffimigia & medicatum aërem attractum phthisicis valde commendat Benedictus *in theatro tabidorum.* Phthisicam solo odore asæ fœtidæ, camphoræ, castorei curatam narravit D. Gehema *in observat.* Ex omnibus myrrham electam omnibus phthisicis & pectore laborantibus commendo, quæ in ore detenta & sensim salivâ soluta, balsamicum aerem ad pulmones intro subeuntem efficit, & à putredine egregie defendit.

(e) *Vinum.* Vinum maximè nocet phthisicis, quoniam propter acidum acrimoniam inducit, propter particulas spirituosas calorem sanguinis accendit: Si tamen ventriculus roborandus est, Hispanicum, pauca tamen in dosi, & cum gelatina cornu cervi temperatum, inter cibos concedi potest.

CAPUT XX.

De Phthisi in muliere, 35. annorum.

Phthisis est quædam species, in qua sensim suppurantur pulmones, cum febre hectica, tussi, & excretione purulenta, citra præviam sanguinis exspuitionem, aut saltem perexiguam. Putat Medicorum vulgus, hujusmodi Phthisim fieri à ferina destillatione à capite. Sic mihi observare licuit in D. Helena Jacobi Ajacis uxore, quæ annos 35. nata in phthisim incidit: tussis aderat molestissima, febris hectica, difficilis respiratio, marcor insignis, sanguinem per intervalla expuebat, capilli adhuc non decidebant, neque diarrhœâ premebatur, propterea morbum non adhuc altè radices egisse existimavi. Eum edomari posse ratus, *(a) antihecticum* propinare cœpi, cum saccharo rosaceo, bis in die, cujus medio febris propulsata fuit, & respiratio difficilis facilior reddita, dejectus appetitus corrigitur, & vigiliæ mitescunt: sic paulatim sanitatem pristinam recuperat. Mitto, quot medicamenta ab alio Medico impunè sumpserat. Antihecticum fit ex duabus partibus Jovis, & unâ parte reguli Antimonii; hæc mixta simul ter coquuntur in sicca aqua hermaphroditica: hujus vires sunt, ignem saturninum in solidis accensum extinguere, respirationem difficilem juvare, & vermes enecare; alia tandem præstat, quæ brevitatis causâ omitto.

NOTÆ

in CAPUT XX.

(a) *Antihecticum.* Ejus descriptionem vide infra in *Pharmacop.* Quod hoc medicamentum acrimoniam vitiosam seri egregiè temperet, vel exinde quoque constare potest, quoniam in ulceribus malignis extrinsecus inspersum temperando fermentum corrosivum magnum habeat usum.

CAPUT XXI.

De Phthisi.

Veram *(a) Medici theoriam* in praxi consistere, semper cognovimus, & hoc quotidie comprobamus, & maximè in morbis, qui requirunt artem. Phthisis in principio cognitu difficilis videtur, maximè ubi sanguinis exspuitio non præcedit. Hanc *(b) ad ferinam destillationem* referunt, cujus originem ad calidius jecur, & frigidiorem ventriculum, & ad cerebri intemperiem. Multæ de terminis, à quo, & ad quem, circumferuntur nugæ; nos venarum erosionem, & pulmonum suppurationem altiùs inquirimus. Scimus salsedinem erosionis conjunctam esse causam, *(c) salsedinem non à calidiori jecore*, sed à retento salso excremento, quod cùm expurgandum esset à renibus, & vesica, resiliit ad pulmones, vel ob inordinatum motum, vel ob aliam injuriam, de quo alibi. Aliquando demandatur ad pulmones, alimenti penuriâ; sæpissimè *(d) aër ambiens saturâ salsus* pulmones replet & naturalem salsedinem acriorem reddit, onde venarum erosio, & ulcus. Sunt rursus *(e) morbi quidam* venenati, qui pulmones labefactant, & in phthisim multos præcipitant. Ut anno trigesimo primo, & trigesimo secundo nobis observare licuit, ubi post pestis fervorem remissum, complurimos phthisi laborantes vidimus. In lue venereâ perpaucos, inter quos nobilem quendam presbyterum, annorum quadraginta, qui biennio toto in propulsanda lue venerea, quâ ipse miserrimè torquebatur, infinitis medicamentorum generibus defatigatus, & maximè post longam ligni Guajaci diætam, sanguinis vomitu primò tentatur, cui postea accessêre tussis, puris sputum, & marcor insignis. Restitutus ille fuit balsamo sulphuris, floribus dicti sulphuris diversimodè apparatis, *(f) cum jusculo carnium* manè cum salsa, China, fol. boraginis, & cap. veneris, ad mensem. Duobus annis elapsis, in eandem phthisim incidit, domesticum Medicum consulit, medicamenta usualia ipsi imperat, & cùm nihil opis ipsi tulisset, eum à Lamiis effascinatum suadet; unde loco Medici, Exorcistas adire ipsi suadet, mulieres in eam sententiam citissimè

deveniunt. In his exorcismis patrandis augetur morbus, & tandem credulus fatis cedere cogitur. Sub fine advocor, sed infirmi, & *(g) parentum imbecillitatem* agnoscens, ejus curam amplius suscipere nolui. Fuit & illis temporibus sacrificulus quidam, qui a lâ ex causa in phthisim incidit. Is erat annorum XIX. *(h) natura melancholicus*, devotionibus immodicè indulgens, totâ die vigiliis, orationibus, jejuniis, & vitæ nimis solitariæ: derepentè sanguinis rejectione corripitur, cui successerunt puris rejectio, tussis & febris. Ejusmodi *(i) eruptionis causa*, erat jecoris, & lienis durities, cui prospiciens, dedi pilulas Martiales ad ℨ. j. pro dosi, singulo manè ad mensem, quibus optimè convaluit. Mirum non est; si ejusmodi affectus per medicamenta naturâ diversa sanentur. Sunt qui per saccharum rosaceum, qui decoctione ligni Guajaci, qui lacte Asinino, Caprino, &c. de quibus Cardan. Valeriol. Zacut.

NOTÆ

in CAPUT XXI.

(a) *Medici theoriam.* Nullus bonus theoreticus est, nisi in praxi ille benè sit versatus: Omnes enim suppositiones & hypotheses theoreticæ nisi fluant ex solitentis & attentis observationibus practicis, veris & perpetuis morborum circumstantiis & historiis, non in paucis, sed numerosis ægrotis, nullius momenti sunt; semper enim in theoria & hypothesibus de causis morborum ponendis prius ad practicorum exercitatorum & circumspectorum testimonium & fidem respiciendum est, ut deinde ex omnibus connexis morborum circumstantiis veritas causarum colligatur & ad usum medicum dirigatur. In quo negotio cum universa medicæ Pathologiæ soliditas consistat, ut ante omnia perpetuæ, individuæ ac essentiales morbi notæ cognoscantur & deinde rationali collatione examinentur; hinc nullus bonus theoreticus, qui non est, vel fuit practicus.

(b) *Ad serinam destillationem.* Quod veteres appellarunt defluxionem vel destillationem, id nihil aliud est, quam stagnatio lymphæ in partibus, ejusque circulatio impedita, vel propter partis affectæ tonum nimis languidum & tenuem, vel propter vitium lymphæ nimis lentæ aut viscidæ.

(c) *Salsedinem non à calidiori jecore.* Jecur per se non est calidum, vel calorem fœnerat corpori, quod si autem vitio laborat, vel obstructum est, & salia biliosa sulphurea minus rectè expurgat, quæ sanguinem coinquinant & calorem accendunt, per accidens fit causa caloris p. n.

(d) *Aer ambiens natura salsus.* Nullum dubium est, aërem salsugine vel acribus effluviis imbutum, cum immediatè ad ipsos pulmones ductus, labem ipsis afferre, id quod jam satis suo damno experiuntur miseri illi homines, qui metallorum ac mineralium effossioni, fusioni, separationi variæque tractationi inserviunt. Hi sane ab effluviis aëris nocivis & asthmata & pulmonum exulcerationes patiuntur. Angli propter atmosphæram copiosis carbonum fossilium salino sulphureis repletam frequentissime in asthma, tabescentiam, phthisim & corporis consumptionem incidunt.

(e) *Morbi quidam.* Morbilli, variolæ, lues venerea, & catharri frequentiores, omnesque morbi salini facilem pulmonibus labem inducunt, & dispositionem phthisicam accersunt.

(f) *Cum jusculo carnium.* Jusculum carnis bovinæ, in quo coctæ fuerunt herbæ, hederæ terrestris, veronicæ, scordii, marubii, scabiosæ, pulmonariæ, fœniculæ, flores bellidis, urtica mortua, in dispositione phthisica & pulmonum erosionibus plus præstant quam magna arcana; Si ullo enim in morbo, sane in hoc leniter & blandè agendum est, omnia vehementia hic devitanda.

(g) *Parentum imbecillitatem.* Phthisis hæreditarium malum est, consistens partim in nimia membranarum pulmonalium mollitie & laxitate, partim in acrimonia lymphæ congenitâ. Contagiosa quoque phthisis esse solet, quæ ex ulcere pulmonum nascitur, quandoquidem particulæ ex hoc evectæ pulmonem sanum simili diathesi inficiant, quare maritus si phthisicus est, facile conjugem inficit & contra. Schenckius *in observ.* refert, adeò contagiosa esse phthisicorum consummatorum sputa, ut medicus subinde illa olfaciens factus sit inde phthisicus.

(h) *Natura melancholicus.* Frequentius phthisis fit à visceribus abdominis obstructis & induratis, nullo vitio principaliter existente in pulmonibus. Confirmant phthisicorum sectiones, ubi sæpius viscera indurata ac pallida, bilis liquida, vel loco hujus serum rubrum flavedine infectum reperitur, vid. Bartholinus *Cent. I hist.* 75. Anatomen phthisici, ubi plurimæ mesenterii glandulæ pisi magnitudine, & ad magnitudinem fabarum conspiciebantur, item vesicula fellis bile inanita erat, pulmones autem tuberculis puris scatentes describunt *Acta Hafniensia observ. XIV. ann.* 73. Secuit Mindæ Westphalorum phthisicum cadaver, in quo hepar induratum cum pallore & vesiculam fellis loco bilis scoriis glareosis refertam, lienem putrefactum, & pulmones inflammatos cum empyemate inveni.

(i) *Eruptionis causa.* Hæmophthisici affectus uti aliarum hæmorrhagiarum causa ut plurimum dependet à circulatione sanguinis impedita, dum nimirum viscera abdominis maximè hepar, & lien vel indurata sunt; unde sanguinis motus æqualis impeditur, vel vasa sanguifera spasmodicè constringuntur; unde sanguis ad aliam partem majori impetu ruit, orificia distensione sua aperit, & qua data porta erumpit. Quapropter in praxi satius sanguinis eruptiones copiosas videmus sine viscerum labe vel spasmodica partium abdominis constrictione.

CAPUT XXII.

De Asthmate.

TAnta est respirationis necessitas, ut eâ sublatâ ne quidem ad momentum vivere possimus. Omnis respirandi difficultas, Asthma appellatur: & hoc in Orthopnœam, & Dyspnœam dividunt. *(a) Causas tradunt multiplices*, pituitam in bronchiis exundantem, eamque aliquando addensatam, & *(b) in calculum versam.* Tubercula etiam in pulmonum substantia genita. Sunt qui destillationes pro caussa antecedente incusant: qui coacervationem dictæ materiæ, propter intemperiem partis, & alia hujusmodi. In hoc affectu curando communem viam non sequimur. Initio *(c) vomitorium cum pilulis catholicis* porrigimus: ubi vires sunt debiles, vel in delicatulis, qui supernas evacuationes recusant, solo specifico stomachico utimur, quo remedii genere omnis cura tutissimè absolvitur. In quibusdam tanta est *(d) morbi ferocia*, ut à laudano incipere cogamur. Pro laudano accipe pilulam sequentem. ℞. Croci Orient. gr. iij. opii Thebaici gr. iiij moschi gr. j. cum guttula cujusvis liquoris, formetur Pilula, quam capiat horâ unâ ab assumpta cœna. Vel accipimus Pil. cathol. gr. xij. vel xiij. opii gr. iiij. cum guttulis vini, formetur pilula, quam capiat loco cœnæ. Et hoc medicamentum non est neque vomitorium, neque dejectorium, pauperibus peropportunum. Sequentibus diebus elect. de croc. Martis porrigimus; ubi adstricta est alvus, pilulas Martiales potiùs, Plures recenserem, quos solis pilulis catholicis sanavimus, sed exempla patent in aliis duabus centuriis. Sunt qui multum pituitæ generant, propter malam jecoris dispositionem, & hi croci Martis usu convalescunt. Sunt quibus jecur, & lien indurruir, cujus causâ deprimitur diaphragma, unde insignis respirandi difficultas: illi pariter croci Martis usu sanantur. Sunt quibus aqua in pectore redundat, quibus pariter opitulatur croc. Martis. Quibus calculi fiunt in ductibus pulmonum, ol. sulphuris succurrit, sicuti oxymelita composita, scillitica, &c. Ubi septuagenarios adoritur, vix curabilis est. Inter complurimos Admodum Rev. P. in Cœnobio Gratiarum

tiarum Subpriorem funavimus annis præteritis. Primò ad paroxysmum, pilulas catholicas ad ℈. xiij. cum ℈. iiij. laudani dabamus. Sequentibus diebus pilul. Martiales devorabat, quibus duobus perfectè convaluit. Erat ætatis 45. annorum, & causa erat pituita redundans in pectore. Quædam est respirandi difficultas, quæ per intervalla deambulantibus accidit; in hac fit præceps virium lapsus, propinquis tenentur niti adminiculis, aliàs humi corruerent, hi utplurimùm derepentè moriuntur: In hac specie vena arteriosa in sinistro cordis ventriculo disrumpitur, & sanguine effuso spiritus vitæ illicò suffocantur, aliquando est pulpa cordis suppurata, aliquando quidpiam præter naturam genitum, vel tuberculum, vel calculus. Ex his nonnulli ad manus nostras curandi venerunt, & hos soli prognostico reliquimus. Hos tamen si necessitudinis ergò curare, aut vitam in longius protrahere tenemur, hac incedimus viâ. Primò victum attenuantem & exsiccantem imperamus, à motu se abstineant, & ab omnibus animi passionibus. Pro præsidiis, levi purgatione præmissâ, in ore teneant frequenter totulas cum ebore, murgarit. præp. & sacchraro factas. Cordis regionem muniant unctione ol. scorpionum comp. Manh. Crystallos Martis capiat manè cum jusculo carnium. Rursus sunt alii quibus (c) *pulmones hærent costis* & pariter incurabiles sunt. Sunt quibus flacescunt pulmones citra ullam manifestum causam; contabescit simul universum corpus: hi solius lactis usu, sive capræ sive asinæ, perfectè sanantur. Refert Hollerius *lib. de morb. int.* quendam asthmate brevi periisse, ac in hujus dissecto cadavere, abscessum repertum fuisse in vena arteriosa, integris pulmonibus: Quod in pluribus, nobis observare licuit.

NOTÆ

in CAPUT XXII.

(a) *Causæ multiplices.* Nonnunquam malu ab hæreditate conformatio pulmonum causa hujus affectus est, sic hæreditarium asthma toti familiæ tradunt M. N. C. *Dec. II. ann. 6. pag.* 252. It. Forestus *lib.* 16. *Observ* 9. Ea retrofacta scabie Brendel. *Cons.* 13. ea repulsa podagra Crato *in Cons. p.* 367. It. M. N. C. *Dec. II. ann. 4. p.* 312. *à mensibus suppressis* Zacutus Lusitan. *Lib. III. Med. Hist. II.* annotârunt, asthmaticum affectum.

(b) *In calculum versum.* A calculis in pulmonibus latitantibus, observârunt asthma Dodonæus, *Observ.* 23. Platerus *Lib. I. Observ.* 180. Rentman *lib. de calc.* Thom. Barth. *hist. c.* 1. Kerkring *obs.* 27. Joh. Rhod. *cent.* 11. *observ.* 3. conferatur Pison. *lib. de morb. à serosa colluvie Sect.* 5. *cap* 4. *Observ.* 46. *misc. nat. cur. ann.* 4. *obs.* 81. it. *dec.* 2. *an.* 2. *observ.* 303. Hipp. *Sect.* 3. *Aphor.* 22.

(c) *Vomitorium cum pilulis catholicis.* In asthmate humido ac stomachali it. infantili emeticum sacra anchora est.

(d) *Morbi ferocia.* Quando asthma est spasmodicum, uti hystericum & hypochondriacum, anodyna cum antispasmodicis mixta præsentissima sunt. Membranaceæ vesiculæ pulmonum ipsorumque bronchia & sanguifera vasa nerveis fibrillis velut loris varie circumligata videntur, ne concidentia proprium tonum seu naturalem tensionis statum amittant, qui ad ipsorum nutritionem ad aëris inspirandi & exspirandi necessitatem, faciliorem que sanguinis, quo irrigantur, commeatum requiritur. Ubi autem nerveæ hujusmodi fibrillæ spasmodicis motibus corripiuntur bronchia pulmonum, utpote inordinate contracta, aërem debito modo nec inspirant, & sanguifera illorum vasa inordinate quoque huc illuc contracta, laticem, quem devehunt, non expuerant, asthma horrendum oboritur. Malam jecoris dispositionem in asthmate frequentius adesse certissimum est, quando sanguinis circulatio per venam portæ & abdominis partes non æqualis & legitima est; unde cachectici semper ferè sunt asthmatici. Tali in casu Martialia & omnia quæ hepatia obstructioni opitulantur, & liberum sanguinis circulum efficiunt, uti sunt Martialia, & maximè Antimonium Martiale cachecticum, egregium levamen afferunt.

(e) *Pulmones hærent costis.* In multis subjectis visuntur pulmones pleuræ adnati citra ullum respirationis incommodum, ita ut nonnulli hac in opinione sint, talem statum magis esse naturalem, quam si pulmones liberè pendeant, quod tamen non videtur vero simile.

CAPUT XXIII.

De Icteritia flava cum principio hydropis, inappetentia, summa virium jactura, vigiliis, &c.

Morbus regius non rarò in hydropem desinit. Mirantur nonnulli, cur in curandis ejusmodi affectibus viâ tritâ non incedam. Sciant velim, nos ægrorum tantùm consulere saluti. Hic affectus in nonnullis curatu est facillimus, in aliis difficillimus. In contumaci icteritiâ plerumque (a) *calculi in cysti fellis* reperiuntur. Plures ejusce modi calculos è cadaveribus excisos domi asservamus. Quidam ea bis (b) *ventriculi torminibus* vexantur continuò, & post longos labores vitam miserrimè terminant. Nonnulli vitam brevissimè absolvunt; major pars cachectica, & hydropica fit. Nonnullos simplici apozemate sanavimus, uti

℞. Rad. rubeæ tinct. ℥. ij. Rad. petroselini, apii, fœniculi, an. ℥. xv. fol. cichorii, melissæ, ceterach, capil. veneris, chamædryos, chamæpithyos, an. m. j. sem. carthami contus. ℥. ij. fenæ Orient. ʒ. iij. Rhabarbari el. ʒ. v. cum saccharo fiat Apozema, de quo ad septem, & novem dies, damus manè ℥. iij. pro dosi. Ubi morbus ultiùs tudices egit, Excell. Martis utimur, ut faciliùs vires suas exerat, præmittimus dosim salis vitrioli. Sunt quibus inest tanta virium imbecillitas, ut ad tutiora, & selectiora confugere necesse sit, ut in Domino Octavio Beccatello, qui cùm ætatis suæ peragerer unnum supra sexagesimum, incidit in Icteritiam flavam cum incredibili inappetentia, vigiliis, & aliis, cujus causâ duos Medicos advocat: at illi eum ad extremum vitæ deducunt, etsi pro viribus omnem movissent lapidem trimestri toto, inaniter tamen, immò infeliciter insumpto. Advocor: cunctis ad amussim exploratis, ejus curam prosperè sic incipio.

℞. (c) *Sulphuris Martialis* ℈. iiij. specifici stomachici, ℈. x. cum elect. de cort. citrii cond. ʒ. j. fiat bolus, quem capiebat bis in die. Hoc unico remedio sanus evasit. Operatio medicamenti est incidere, attenuare, & roborare viscerum intemperiem, & humorum ferociam apprimè corrigere.

NOTÆ

in CAPUT XXIII.

(a) *Calculi in cystide fellea.* Lapides in vesicula fellis reperiri plurimos, prostant apud practicos hinc inde exempla. *Fabricio Hildano* monstrati fuere lapides in vesicula fellea Coloniæ 1612, in septuagenarii Comitis cadavere reperti, excisi, quorum major drachm. xiv. minor drachm. iv. ponderavit, quamvis pondus minus videatur propter insignem eorum magnitudinem, quod factum, quia spongiosi fuerunt. Hildan *Cen. II. observ.* 44. *f.* 320. qui etiam illos depictos exhibet. In fœmina 63. ann. vesicam biliariam prægnantem pluribus calculis, fabæ molem excedentibus iisque viridantibus, Carol. Piso *Sect. II. de morb. ex ser. p.* 2. 4. *obs.* 17. vidit. *D. Olaus Borrichius* vidit anno 166. Leidæ in Nosocomio, secante *D. Sylvio* Muliereulam, in vesicula fellea plusquam 90. calculos, magnitudine

gnitudine fabarum, sed figurarum irregularium, tactu molles, & qui in aqua calida penè toti colliquescerent. vid. *Cent. III. Ep.* 85. *Barthol.* plura hac de re vid. *in Eph. nat. cur. Dec. I. ann.* 1. *obs.* 44. Notari hoc meretur calculum felleæ cistis non esse tartareum salinoterreum, sed generari ex bile glutinosa viscida, quod constat exinde, quia in aqua calida fermè tota solvitur. Spiritus vini testificatus ipsi affusus extrahit tincturam flavam amaricantem, quæ mixta cum aqua lacteum constituit colorem.

(*b*) *Ventriculi terminibus.* Jenæ ensifaber ante nisfallor octodecim annos sectus miram vesiculæ biliariæ structuram habebat, utpote ingens erat amplitudo & longitudo ejus, ultra 366. grana instar pisorum, partim & globulorum bilis coagulatæ tenebat. Per integrum vicennium dum viveret, intolerabiles patiebatur dolores, & putabat se habere in corpore carbones ignitos. In pertinaci ictero dirissimi sæpè cruciatus conjuncti sunt, dum alvus simul adstricta est, & bilis subtilior, obstructo poro cholodocho, per poros vesiculæ facilius transit, & acrimonia sua, partim & calore afficit partes contiguas. De quo legi meretur elegans *observatio* 47. *Cent. I.* Stalpartii *van der Wiel.*

(*c*) *Sulphuris martialis.* Est nihil aliud quam specificum Authoris antihydropicum. Mars duplicem habet substantiam, unam adstringentem, alteram aperientem, quæ etiam commodè ab invicem certa encheiresi separari potest, hinc anticachecticum martiale, si non rite præparatum fuerit, separata nimirum substantia martiali adstringente, vix satisfaciet indicationi deobstruendi. Quapropter ritè illud paratum medicamentum excellentissimum est antihydropicum & anticachecticum, quod si non majorem, saltem parem cum Dn. Authoris specifico habebit efficaciam.

CAPUT XXIV.

De funestissimo dolore Oculorum.

Mirabilis oculi textura vix ullam patitur molestiam; & ubi in aliquam incurrit, non est credibile dictu, quantum doloris in homine concitet, nec quiescit, donec eam à se depulerit. Quidam Tabellio nomine Antonius Mazini, annos 35. natus, tunc in via S. Isaias, modò in Montanis propè Albergatum commorans, tribus mensibus atrocissimum utriusque oculi dolorem patiebatur. Toto illo tempore duorum Medicorum ope frustra usus erat. Nos ad pituitam humoremve salsum foràs propulsandum, dedimus decoctum hidroticum phlegmagogum 20. diebus. Ad capitis robur conciliandum capiebat sub vesperam saccharum rosaceum, cum magisterio Lunæ, quibus duobus pristinam salutem recuperavit.

Sunt nonnulli dolores Oculorum in quibus isthæc methodus non servatur. Ubi enim inflammatio causa est doloris, ab ebulliente tartaro, pilulæ catholicæ primas tenent, quibus sæpè addimus gr. iiij. (*a*) *opii correcti*, & maximè in robustis; & præsertim si à capitis gravedine malum inceperit: in delicatulis specificum stomachicum non raro sufficit.

NOTÆ

in CAPUT XXIV.

(*a*) *Opii.* Commodè purgantia opio immiscentur in gravioribus doloribus ad manuductionem Rondeletii *lib.* 11. *cap.* 26, Deodati *valetudinario p.* 191. & Riverii *in praxi passim.*

CAPUT XXV.

De admirabili dolore Colico, raro & incurabili habito, cum continuis vomitibus.

Qui morborum causas ex falso dogmate tradunt, non rationales & canonici Medici, sed larvati & nudi circulatores, (*a*) *Empiricis longè pejores* habendi sunt. Hoc frequentissimè nobis innotescit in curandis ægris, & maximè in his, qui solâ arte curantur. (*b*) *Coli dolor* ubique terrarum frequens est. Causas conjunctas flatus esse certum est; flatuum pituitam; pituitæ, jecoris intemperiem frigidam. Si ventriculi pariter inæqualem intemperiem addas, universalem morbi cognitionem habere ne diffidas. Indicationes, ex quibus medendi methodum efformant, si ritè perpendas, non nisi subtilem dicacitatem ad cathedræ pompam inventam comperies; sed pedantismo ejusmodi relicto, de raro & vix à quopiam viso casu dicamus.

D. Victoria, D. Nicolai de Fabris Pharmacopôlæ, propè divi Laurentii Templum, uxor, ter intra quindecim annorum spatium coli dolore vexata fuit, cum continuis vomitibus. Principio cùm juvenis esset, morbum sex mensibus pertulit, quo tempore multorum Medicorum operâ usa est. His invitis dolor perseveravit,& in insignem marasmum incidit, omnia quæcunque ederet evomens; sic ipsa miserè vitam trahens, à Medicis tanquam incurabilis relicta est. Est enim quædam Medicorum species adeò indocta, ut si morbus fuerit curatu difficilis, morbum statim non esse naturalem, sed à Lamiis clamitent: eorum stultam vafritiem in præsenti detegere non est animus, alibi tamen Deo favente. Cùm verò minùs de salute cogitaret, dolor sensim remittitur, & spontè nullis adhibitis remediis convaluit, & sana abeo tempore vixit circiter sex annos. Deinde (*c*) *secundâ vice* in eundem dolorem incidit, cum iisdem continuis vomitibus: Doloris ferociam, ut retunderent alii Medici, pul. Elescoph. ipsi pluries dederunt, ol. amyd. dulc. pariter pluries, Aquam Tetucianam per multos dies, Philonum R. theria. triferam M. & alia propè infinita; extrinsecùs fomenta, emplast. saccul. unctiones innumeras, clysteres quoque sine numero, & hæc omnia incassum; cùmque ad multos dies sine Medicis & sine remediis vixisset, ad eam invisendam perducor. Singulis ad amussim expensis, (*d*) *faces in intestinis mirum in modum induratas* esse agnosco, propterea longo tempore nullas ejecisse; eas hac de re aliquâ arte emolliendas esse impero: hinc Balneum cum emollientibus præscribo, uti cum althæa, malva, parietaria, viol. branc. ursina, prass. alb. menth. majoran. camomill. & melilot. in vino & aqua cocta: manebat in semicupio ad mediam horam, paulo ante hauriens ℥. j. ol. amygd. dulc. hoc non evomebat, propter exiguam quantitatem & ventriculi inanitionem. In prandio, unica res, & pauca dabatur, ne ipsam emoveret. Serò duabus horis ante cœnam reiterabat Balneum, & paulo ante cœnam sumebat circiter ℥. ij. vini sequentis. ℞. fol. senæ ℥. v. sassafras, cinnamomi, an. ʒ. ij. anisi ʒ. xv. infunde in ℔. j. vini albi per horas duodecim, & fiat vinum. His solutæ sunt fæces, & quotidie deponebat alvum. Ad ventriculi robur stabiliendum, gr. x. specifici stomachici paulò post cibum capiebat, cum

cum pauco vini albi, & hac methodo probè convaluit. Quatuor, vel quinque annis exactis in eundem affectum incidit, cui ut succurreret, præfatam methodum servat, at nihil opis; quâ de re iterum accersitus, novum ordinem aggredior. Primâ die flor. Antim. corr. ℥. iij. exhibeo. Sequentibus diebus salis Martis ℥. iiij. cum conf. rof. Singulis quinque diebus reiterabantur dicti flores: sic tutissimè sanitati restituta fuit, in quo animadvertere licet, tartareum hunc affectum uno eodemque modo curari posse. Ab hac curâ annos quinque sana vivit.

N O T Æ

in C A P U T XXV.

(*a*) *Empiricis longè pejores.* Si fateri licet, quod res est, nil olim subtilis empiria, veris rationibus destituta, facundia saltem & ingenio tecta, hactenus inter plures medicos regnavit, qui sapientissimi etiam videri volebant. Nullus enim ferè rationalis medicus censendus est, nisi qui Physicus sit, & principiorum naturalium exactam cognitionem habeat. Plurimarum in medicina sectarum ac errorum originem ignorantiæ naturalis Philosophiæ adscribendam esse, verissimum est. Equidem non existimandum, antiquiores & omnes, qui tali philosophiâ carent, ob eleganter fidelissimeque multa tradita negligendos penitus esse: Utpote ex quorum scriptis historiæ & morborum observationes, & quæ ad prognosin pertinent, sufficienter peti possunt, illis tamen anteponendos credo, qui altius & subtilius excolunt ipsam naturam & ejus studium, in subsidium vocatis experimentis variis ex mechanica, anatomia & chymia desumptis. Non tamen & hic in mera subtilitate subsistere, sed & fructus inde petere, & omnia transferre ad usum debent; unde non minus à prudentia & usu, quàm scientia commendandus est medicus.

(*b*) *Coli dolor.* Præ aliis intestinis colon maximè exquisito sensu gaudet propter ligamentum tendinosum, quo cellulæ per longitudinem dicti intestini percurrentes constant.

(*c*) *Secundâ vice.* Dolor colicus si frequentius invadit, subest plerumque scorbutus vel affectio hypochondriaca; hinc stomachica cum carminativis mixta & sæpius in usum ducta, commodum invenimus locum.

(*d*) *Faces in intestinis induratas.* Fumus lithargyrii haustus in metallurgis contumacissimam cum crudeli coli dolore efficit obstructionem alvi, ut saepe nonnunquam evomant excrementa. De quo latius videri potest Stockhusius *in tract. de lythargyrii fumo noxio.* Conveniunt hic maximè balnea, emollientia, nec non clysteres merè oleosi, qui etiam in colica convulsiva præsentissimam ferunt opem, alias Clysteribus prorsus languidis & dolores magis exasperantibus, maximè si substant & in copia injiciuntur.

C A P U T XXVI.

De contumacissimo, & ab omnibus deplorato dolore Colico.

Consimilem dolorem formosa juvenis, annorum viginti, nomine Victoria de Vitalibus Comica, patiebatur: (*a*) *vomebat pariter* quidquid assumeret, & continuis coli doloribus cruciabatur. Toto trimestri duorum Medicorum operâ frustrà usa est: (*b*) *sanguinem* eo tempore bis *è pedibus* detraxerunt, toties pariter è brachio, purgationibus semper præmissis, solitos syrupos mitto, julepos, decoctiones, conservas, pilulas, theriacum, philonium, pilulas de cynoglosso, pulverem Elescoph, aquas Theriacales, cinnamomum, piper integrum & pleraque alia discutientia. Præfatis Medicis duo alii superadduntur, qui primis nihil feliciores, integrum mensem inaniter insumpserunt, etsi priorum mutatis ordinibus, pro calidis frigida reponentes. Tandem in extremam maciem deductæ cùm salutis nulla spes superesset, ad eam perdocor. Tanti morbi caussis ad unguem explanatis, curam exordior per specificum stomachicum. Manè ergo exhibita fuerunt ℥. xv. ex quibus robustior factus ventriculus cibum diutius retinere cœpit. In vesperis exhibita fuit pilula ex ℥. xij. pil. catholicarum, & gr. iiij. laudin. Sequenti die reiteratur specificum stomachicum, & in ejus usu perseverat ad quindecim dies, bis in die, in quibus integram & firmissimam recuperat sanitatem.

N O T Æ

in C A P U T XXVI.

(*a*) *Vomebat pariter.* Vomitus & continui cruciatus coli à dolorifico ventriculi & intestinorum spasmo proficiscuntur. Spasmus ab obstructione pororum intestinalium & hinc orta flatuum copia provenit: ubi enim obstructio pororum talis, ut effluvia per illos non legitimè transire queant, ibi distensio illarum partium nascitur molesta, quæ à flatibus provenire dicitur. Quare in omni colica diaphoretica cum carminativis mixta laudem merentur, uti infusum calidum chamomillæ romanæ, hederæ terrestris, spiritus volatilis oleosus, spiritus de tribus carminativus *Michaëlis*, spiritus tartari volatilis cum spiritu nitri mixtus. Extrinsecè balnea ex herbis emollientibus & carminativis, quatenus obstructiones removent & fibras tensas & constrictas laxant, egregiè opitulantur.

(*b*) *Sanguinem è pedibus.* Colica varia est, vel humoralis, vel nephritica, convulsiva, scorbutica, item hæmorrhoidalis. Observavi talem in viro, qui singulo ferè mense, patiebatur fluxum hæmorrhoidalem: quotiescunque autem ille vel ex diætæ vel alio quodam vitio subsistebat, immani torquebatur dolore colico, quem spirituosa & calida quævis nimium exasperabant, levamen autem sentiebat ex venæ sectione & pulveribus præcipitantibus cum castoreo mixtis. Nullum dubium est, sanguinem, qui ad ani extrema magno cum impetu ruebat, ibi & in mesenterio stagnantem copioseque collectum pathemata ejusmodi spasmodica excitasse. Colicum ideo tidem venæ sectione sublatam vid. in Riverio *Centur.* 1, *observ.* 44.

C A P U T XXVII.

De acerbissimo Abdominis dolore, matricali falsò habito, à novem mensibus patientem supra vires divexante.

Si quâ in re elucescit unquam nonnullorum stupina ignorantia, maximè in his, quæ cùm sint notæ, ipsis tamen obscuræ & impossibiles redduntur: quod observare mihi contigit in Nobiliss. muliere, nomine D. Claricea de Leonibus, ex Nobiliss. stirpe Illustriss. de Nigro Florent. quæ anno ætatis suæ 35. in dolorem colicum sensim incidit, (*a*) *ob pituitam vitream* in intestinis coacervatam, hanc tartarum fæcale appellant neoterici. Propter flatum vidualem, & florentem ætatem, Medici, qui ejus curæ præerant, uterum incusant, & ad uterum omnes curandi scopos dirigunt. Deus bone! quot matricalia remedia frustrà insumpserint, recensere pudet. Consultationes ineunt plures; sic ludere de corio humano licet his, qui se mederi canonicè jactitant. Interea dolor efferatior redditus parentes impulit, ut me accerserent. Nobilem patientem in sacerdotum manibus invenio. Singula ab adstantibus sciscitor à Medicorum fœdam & supinam ignorantiam agnosco: colicum dolorem à Tartaro paroxysmante invenio;

venio: sanitatem ipsi polliceor, quam sic brevi per me à Deo consecuta est. Ad paroxysmum itaque, dolorem videlicet, ipsam immaniter dilaniantem, pilulam sequentem ipsi præscripsimus.

℞. Pil. catholicarum gr. xvj. laudani gr. iiij. Misce, fiat pil. j. quam primis diebus devorabat vespere; manè verò specificum stomachicum. Et quia tota regio viscerum naturalium erat infirma, ad complures dies dedimus sulphur Metall. quibus minimè nauseabundis totalem recuperavit sanitatem. Domesticus ejus Medicus propriis convitiis sanitatem talem non destitit lacerare, & ignaram suam methodum ad sidera extollere.

NOTÆ
in CAPUT XXVII.

(a) *Pituitam vitream.* Salmuthus *Cent V. obs.* 78. vidit in Italo quodam Colico consumto dissectoque totum colon pituitâ obductum, relicto saltem foramine digiti crassitie. Sennertus *lib.* 3. *Prax. de Clariss. Lipsio* refert: Hunc scilicet aliquando materiam adeo lentam & tenacem, paulatim in toto intestinali fistula à vita sedentaria ac in studiis contabescente coacervatam, ejusque figuram remittentem per alvum rejecisse, ut se omnia intestina effudisse putaret.

CAPUT XXVIII.

De dolore Ventriculi à longo tempore contracto, cui sævus & atrox colicus succedit.

PErillustris D. Aloysius Mozarellus, nobilis Ferrariensis, annos 27. natus, optimi temperamenti, ab octo, vel novem mensibus permolestum ventriculi dolorem patiebatur, qui cùm quotidie invalesceret, ad manus nostras curandus venit. Antequam verò ejus curam seriò aggrederer, ipsi obortus est atrocissimus dolor colicus, cui successit horrendus vomitus, & insignis alvi stypticitas. Ad saburram tartaream, seu pituitam excrementitiam, in prima regione consistentem, exiguam quantitatem (a) *salis vitrioli* exhibuimus, cujus beneficio multum pituitæ per os ejecit. Cùm verò per alvum nihil deposuisset, non deerant qui suaderent, ut assumeret medicamentum scammoniatum; Nos contrà, nam ubi adest jecoris intemperies, seu prava constitutio, scimus scammoniatis nihil esse deterius. Quapropter non tam Gal. authoritate, 9. & 11. *methodi*, quàm propriâ experientiâ freti, roborantibus, incidentibus, & attenuantibus uti maluimus, quàm purgantibus, & laxantibus: etenim certò scio, ipsum (b) *in pejus ruiturum fuisse*, si talia assumpsisset. Nec rarò observavimus, inde exortos fuisse volvulos, hydropes, & similes affectus incurabiles. Loco igitur ejuscemodi medicamentorum, hoc accepimus.

℞. Auri diaphoretici gr. iij. specifici stomachici gr. xx. cum conf. cyoon. fiat bolus. Primâ dosi dolor mitior factus est valdè; secundâ, is in totum sublatus fuit; tertiâ & quartâ, confirmatus, & pristinæ saluti restitutus. Medicamentum est gratissimum, famelicos spiritus restaurat benigna sua præsentiâ, & mordaces fervidosque vapores mitigat, retundit, & fugat. Verùm stupent omnes, quomodo hæc peragam citra fæcum subductionem: stercorarios Medicos ejuscemodi nunc nostra responsione indignos censemus.

NOTÆ
in CAPUT XXVIII.

(a) *Salis vitrioli.* Hoc ex capite mortui vitrioli elicitur, ad drachmam unam, si vitriolum martiale fuerit, si venereum, ad scrupulum unum propinatum, vomitus in instanti patit, & pituitam viscidam educit, magna in copia. Ut adest vitriolatorum emeticorum usus non prorsus contemnendus sit, quippe quæ, ubi vitrea pituita ventriculus obsessus & robustior natura est, longe efficacius & præsentius operantur, quam Antimonialia De horum egregio usu fusius videri possunt Angelus Sala, Christianus Langius *in Miscell. N. C.*

(b) *In pejus ruiturum.* Purgantia præprimis drastica & acriora gravissimos morbos excitare & augere, præpostere si adhibeantur, possunt. Crudelem dolorem colicum exinde ortum Author est Forestus *Lib. XXI. Obs.* 13. it. Bartholin. *Hist. Anat. Cent. IV. Obs.* 23. Maximè autem hydropem & abdominis tumores augere solent incautius adhibita. Agunt enim illa ipsa spasmodica fibrillarum intestinalium constrictione, unde pori & tubuli vasorum lymphaticorum magis clauduntur, & libera circulatio lymphæ per abdominis viscera sic impeditur, unde tumores incrementum accipiunt.

CAPUT XXIX.

De dolore Abdominis inveterato, Uterino habito, cum insigni Ventriculi imbecillitate.

QUi morbus ex arte curandos suscipit, eos primo cognoscere necesse est: atqui ut morbum cognoscamus, partem, cui insidet ipse, pervestigare convenit; At ubi in eodem loco, in abdomine videlicet, plures sunt partes, doloris situ ipsam distinguere non est facilè; ab actione læsa, pariter difficilè; à retentis non minùs. Totius ventris actio sic læditur; aderat vomitus, alvi adstrictio, menses valdè diminuti, urinæ crassæ & subrubræ, unde (a) *jecur*, & per consequens omnes partes naturales, laborare, verò simile erat, quæ loco sanguinis, cùm multum pituitæ generarent, eamque ad intestina detruderent, ibi flatus, à quibus dolores.

NOTÆ
in CAPUT XXIX.

(a) *Jecur.* Vomitus, alvi adstrictio, menses valdè diminuti, urinæ crassæ & rubræ, pathemata hypochondriaca sunt, quæ non semper ab obstructione glandularum meseraicarum dependent, sed latet potius vitium in visceribus sanguinis & lymphæ depurationi inservientibus. Horum tubuli excretorii si obstructi sunt, non tantum sanguis crassus & viscidus, verum etiam impurus generatur, & circulatio ejus æqualis ac libera impeditur, unde consueta symptomata hypochondriaca propullulant, quibus removendis *Dn. Author.* prudenter ponit pilulas Martiales & specificum stomachicum.

CAPUT XXX.

De dolore Ventriculi, post cibum, in sene 66. annorum.

DUm hæc typis mandare decreveram, occurrit nobis Reverendiss. Abb. D. Salvatoris, annorum sexaginta sex, curandus: is à multo tempore (a) *ingentem ventriculi dolorem* patiebatur, cui occurrendo, multa usualia toto illo tempore inutiliter

inutiliter assumpserat. Medici qui eum curabant, hunc affectum, non minùs ignoranter quàm audacter, incurabilem esse pronunciabant, Hypochondriaci nomine ipsum falsò designantes. Nos tanti doloris causam, esse flatus ab imbecillo calore ortos, judicavimus. Durabat is dolor duabus, aut tribus horis à prandio usque ad sequentem diem. Tantam Medicorum ignorantiam demiratus, ut qui fractis viribus cathartica imponere audent, & totam curam in evacuationibus reponunt: insuper de immodico calore jecoris bonum senem incusantes. Nos qui expultricem fractam, & debilem in senibus probè cognoscimus, excrementum tartareum in ventriculo, & intestinis coquere, atterere, & expellere curavimus, idque duobus specificis, specifico videlicet stomachico, & pilulis Martialibus. Ad doloris vehementiam cito retundendam, Pilulam sequentem porrigebamus.

Rec. Ambaris grisei ℥. ij. Moschi, croci orient. an. ℥. j. Opii Thebaici ℥. iiij. Misce, fiat pil. una. Pilularum Martialium descriptio habetur in nostra *Pharmacopœa Spagyrica*, *cap. de Pilulis*. Medicus, qui novit Tartari naturam, non rixatur circa quæstiunculas de calore & frigore; sed altiora & certiora contemplatur. Uni tandem specifico cura tota committitur.

NOTÆ

in CAPUT XXX.

(*a*) *Ingentem ventriculi dolorem.* Producitur dolor in ventriculo maximè à flatibus, qui si pori tunicarum ventriculi obstructi sunt, gravius infestant, & orificia ejus nervea & exquisiti sensus lanciant & vellicant; Quo casu Elixiria balsamica, essentiæ carminativæ cum pauxillo castorei & opii mixta conferunt. Nonnunquam etiam à nimis corrosivo acido liquore gastrico in melancholicis & hypochondriacis dolor intensus exsurgit, qui post coctionem peractam præcipuè invadit, ubi acidum saturantia & imbibentia commodum locum inveniunt.

CAPUT XXXI.

De dolore ventriculi.

Quidam Monachus Sacrista Rever. P. Cælestinorum, annos 55. natus, insignem ventriculi dolorem à nonnullis mensibus patiebatur, cui nihil profuerant pilulæ de hiera, masticbinæ, pulveres digestivi, syrup. de absinthio, aquæ Tetucianæ, &c. Extrà fotus, litus, olea, unguenta, & cerata. Tandem usu (*a*) *decocti ligni sassafras*, ad 20. dies convaluit.

NOTÆ

in CAPUT XXXI.

(*a*) *Decocti sassafras.* Uti dolor colicus sic quoque ventriculi ex obstructis poris maximam partem dependet, quare quæ sudorem movent, uti sunt decocta lignorum calidissimè hausta, plus præstant, quam alia remedia. Hanc ob causam quoque in Colica flatulenta Clysteres, quibus diaphoretica & spirituosa immixta sunt, solamen præ ceteris afferunt præstantissimum. Vide Solenander *Consil. XXVIII. Sect. III.*

CAPUT XXXII.

De dolore ventriculi acerbo, Tacamahacâ sanato.

Plurimos recensere possem, qui solo (*a*) *cerato* ex Gummatibus Tacamahaca convaluerunt ex acerbissimis ventriculi doloribus. Extendatur Gum. ferro, vel pistillo, vel alio calido super alutam. Velut idem Gum. frequentissimè usurpamus adversus vagos membrorum dolores: Caragna tamen magis est efficax. Utrumque ex India ad nos convehitur. Pix nostra, quam navalem dicunt, istis non est inferior; at exotica majoris semper habentur.

NOTÆ

in CAPUT XXXII.

(*a*) *Cerato.* Emplastra stomachica ex Gummatibus, resinis, balsamicis, & oleis aromaticis parata, ac regioni ventriculi applicata, roborare dicuntur ventriculum, quatenus effluviis balsamicis sulphureis fibras nimis laxas erigunt, & particulas viscidas obstruentes resolvunt & dissipant.

CAPUT XXXIII.

De Ascite, duplici quartana, lienteria, &c.

Hydrops longis morbis succedens semper lethalis, maximè ubi plurimis symptomatibus stipatur. Superioribus annis, juvenem 30. annorum Venetiis curavimus ex hydrope, duplici quartana succedente, cui aderant sitis ingens, mira inappetentia, vigiliæ permolestæ, & diarrhœa. (*a*) *Quartana* per duos dies vehementer excruciabat patientem, frigore, & calore. Hæc verò quartana præterito anno Patavii illum invaserat, & ibi doctissimorum Medicorum consilio usus est totâ hyeme; at reluctante febre, novus emersit morbus, Hydrops videlicet, cui se junxit diarrhœa: Tunc Venetias in propriam domum se transtulit, ubi iterum duorum Medicorum consilio utitur, nec propterea rediit desiderata salus. Eò advocor. Ægri statum conclamatum etsi existimaatem, aurum Diaphoreticum tamen ipsi exhibeo, ex quo intrà quatuor dies inappetentia,& vigiliæ corriguntur; perseverat ad nonnullos dies, unde febris mitescit, detumescit venter, & singula symptomata evanescunt. In hoc affectu mirum fuit, quomodo (*b*) *longissima*, dura, & tenuia corpora, tanquam intestinorum particulas ex arte concisas, excreverint, lumbricorum pelles arbitrabamur, at capitis & caudæ nullum vestigium, durities major, & longitudo, lumbricis longè prolixior. In hoc casu multa dicerem de malâ hominum natura; ni supremo numine monitus essem, qui pluit super justos & injustos, & omnibus æqualiter benefacit. Quartana febris Medicorum opprobrium meritò censetur. Ecquid quæso notus est morbus? Ejus causa in atra bile dicitur consistere, quidni ipsâ purgatâ, & tot tantisque contrariis ad officium redactâ, non cessat febris? Medendi methodum nobis toties inculcant, indicationes, quibus ab empiricis se discrepare jactitant, ad sidera extollunt: & ubi de minimo morbo curando agitur, imbecilles sunt, & nullius momenti, & tanquam asini ad lyram, quid agant planè ignorant.

NOTÆ

in CAPUT XXXIII.

(*a*) *Quartana*. Nullus morborum naturâ sua tam lentus & contumax est, quam febris quartana, quæ etiam multorum sæculorum decursu, in ludibrium transiit medentium. Notârunt antiquiores; plures in annos ipsos protractas, modo tristi, modo felici eventu: Jos. Rhodius *Cent. I. Obs.* 14. Gabelchoferus *Cent. VI. Obs.* 47. Marcellus Donatus *Historia Medica cap.* 14. Nos autem hodierno tempore, per Dei beneficium, altius in causas morborum penetrantes, & præsentioribus remediis instructi præ veteribus, etiam desperatis ac rebellibus morbis, medendi gloriam nobis vindicamus.

(*b*) *Longissima*. In Febre hâc crassities humorum ad aciditatem vergens maximè delinquit. Præter alia confirmant hoc, suppressio sudoris, cutis sicca, arida, item facilis quartanæ transitus in melancholiam hypochondriacam, hydropem, icterum nigrum. In dissectis cadaveribus quartanariorum sanguinem crassum, lentum, corporaque alba reperiisse, testatur Schenckius *in observationibus*.

CAPUT XXXIV.

De Hydrope Ascite, febre lenta, macie incredibili, duabus fistulis in Crure dextro, &c.

ANno 1627. mense Novembri, Bononiâ Mediolanum accitus, ut Illustriss. D. D. Joannem de Corduba inviserem, D. D. ad extremum vitæ devenisse comperio. Hac de re potiùs de recessu, quàm de ejus cura cogitabam: At in ejus domicilio duos Medicos invenio, qui enixè me rogant, ut saltem in ejus gratiam, & illorum benevolentiam, aliquid dicere vellem. Deliberato, sequenti die nos simul esse consulturos, substiti. Primo loco dicens retulit, quomodo septennio elapso, fœdam luem veneream contraherat, & quomodo à complurimis Medicis curatus fuisset; tandem in coxa obortum esse apostema, cui fistulæ duæ relictæ erant. Causas morbi, indicationes, prognosim & therapeiam expendens, socio cuncta amplificanda reliquit. Is longâ & nimis prolixâ oratione, morbum suâ naturâ incurabilem, pronuntiat; omnem movisse lapidem, ut opportuna inveniret remedia; nihil ex arte reliquisse; huc usque canonicè curatum; morbum à superis, non humanum, sed divinum exposcere auxilium. Singulis hinc inde auditis, omnia (ut moris est) laudo, doctrinam, prudentiam: & solertiam propriis extollo encomiis: viam tamen intactam adhuc superesse, quâ complurimos conclamatos è faucibus Orci eripui, & hanc legitimam, & planè canonicam censeri, nec obstare, si scholis invisam, & vulgò Medicorum ignotam. Docebam insuper communem medendi methodum vanam, & irritam esse. Nullum esse purgantibus locum. Alterantia, aperientia, incidentia,& attenuantia, huc usque frustrà adhibita fuisse. Chirurgica omnino contraria, vires ne quidem minimam Chirurgicam operationem sufferre posse; sed seligendum aliquod medicamenti genus, quod Solis instar, Microcosmi exhauriat aquas. Tale commemorare Paracelsum, *sub fine sexti Tomi operum suorum*, at paucissimis notum, atque id ipsum cum plerisque aliis ex arte occultâsse, atque ad ipsum revelandum proprium ejus genium requiri. Nos tamen post diuturnos labores longamque contemplationem, quidpiam simile invenisse; unde ægri corpusculum calore destitutum ejusmodi remedio concalefieri, & ad meliorem conditionem reduci possit, sensim postea aquas insensibiliter exhauriri, semper roborando, citra ullam manifestam operationem, & meritò medicamentum hoc Soli macrocosmi æquiparari, qui è terris omnem absumit humiditatem, benigno & vivifico suo calore. Ægre tamen ferebam, tam pretiosum medicamentum in ancipiti, & deplorato casu profanare, at tam longum iter emenso indecorum erat, asymbolum venisse. Quâ de re concordes, ipsi porrigimus antedictum præsidium, quater in die, in cochleari argenteo, cujus ope sensim recuperat vires, appetitum, somnum, & ad omnia meliùs se habet, detumescit venter, & intra sesquimensem penitus convaluit. Medicamentum erat (*a*) *Sulphur. metallor. quod alibi Aurum diaphoreticum, quod ex auro fiat potissimùm.*

NOTÆ

in CAPUT XXXIV.

(*a*) *Sulphur metallorum*. Medicamenta metallica heroica, quale est sulphur metallorum & aurum Diaphoreticum *Dn. Authoris*, in morbis magnis ritè adhibita nonnunquam præstant miracula. Quid *Paracelsus*, *Helmontius*, *Knœpffelius* mercurio suo diaphoretico effecerint, in foro medico notissimum est. Edidit nuper *Praxin Medicam Italus quidam* Lucas Tozzi *in quâ pag.* 359. tale describit remedium mercuriale: Febribus ferè omnibus prodest mercurius fixus, qui vomitum non movet, nèc dejectionem, nisi cum catharticis jungatur, illamque blandam nimis & moderatam, color ruber, ut coralliorum pulverem æmuletur, comminuitur in pollinem, & instar cinnabaris tingit, igni resistit, neque à lixivio revivissit aut permutatur, levis est, nèc temporis diuturnitate, quicquam aut virtute aut mole diminuitur. Mirabiliter autem operatur in dosi 3. aut 4. granorum cum aliquo electuario commistus. Luem etiam veneream quamvis diuturnam & inveteratam doloribus articulatibus, ulceribus, tumoribus cæterisque sympromatibus comitatam, brevi depellit & curat, nèc unquam memini sepries ejus dosin repetiisse, quin certò morbum hunc funditus debellaverit.

CAPUT XXXV.

De Cachexia, & Leucophlegmatia, post insignem Hæmorrhagiam.

INcurabilem, & penitùs deploratum Hydropem, Hæmorrhagiæ succedentem, quotidie experimur: nam (*a*) *in magno sanguinis effluvio*, fit maxima caloris, & spirituum jactura; quemadmodum prava succorum concoctio, à qua phlegma & aqua. Sic contigit Doctiss. & optimo viro, Admodum Rev. P. Rossano, tunc collegii Bonon. P. Jesuit. Rectori, qui post longam, & continuam sanguinis fluxionem, in Leucophlegmatiam inciderat, pedes, & tibias insigniter tumentes habens, cum insigni ventriculi imbecillitate; unde inappetentia, sitis, &c. (*b*) *Ad hæmorrhagiam firmandam* coral. Tinct. sacchararo rosaceo miscebamus. Ad ventriculi, & aliarum partium naturalium robur conciliandum, specifico nostro stomachico, cum cons. rosar. contenti fuimus, quibus gratissimis pristinam recuperavit sanitatem. Videant interim, si sciant, illi, qui se jactitant canonicè mederi, num cura hæc tuta, vera, & legitima sit. Quid si medicamenta hæc ipsis non sint nota, an propterea non sunt canonica? Ejuscemodi Aristarchis consulerem potiùs, ut natu-

ra

ræ miraculis ſedulò operam darent, quàm inani, & infrugifero ſuo cachinno. Sæpiſſimè demiror, quomodo ad ſidera eorum pedantiſmus ab his, qui docti habentur, extollatur. Scio, quantum apud mortales valeat exterior apparatus. Pauci ſunt, qui docti ſunt. Non in verborum ſtrepitu, ſed in factis, vera ſapientia reſidet.

NOTÆ in CAPUT XXXV.

(*a*) *In magno ſanguinis effluvio.* Cachectici facilè incidunt in hæmorrhagias, quandoquidem hæ ex vitio & obſtructione alicujus viſceris maximè hepatis eveniunt. Notanter ſcribit Heurnius *in Notis ad Aphor. Hipp. pag.* 193. quibus facies viridi colore eſt ſuffuſa, ex hepate laborant: & ſignum eſt jam jam adfuturi hydropis, frequens in his cruoris per nares effuſio. Vidi tales cum à vini liberaliori uſu æſtuarent, & in hæmorrhagiam ſæpiùs traherentur, tandem ictericos evaſiſſe, mox in hydropem id malum abiiſſe calamitoſum. Sanguis enim in motum adactus, cum liberè propter obſtructa vaſa tranſire nequeat, in alia vaſa irrumpens illa nimium diſtendit & aperit. Copioſè autem cruore effuſo, omnes motus & actiones vitales languidiores fiunt, & ſanguificatio læditur, & multi crudi ſucci in venis, loco ſanguinis remanent, qui calorem præternaturalem accendunt, pariter etiam ad obſtructiones ulteriores fores pandunt.

(*b*) *Ad hæmorrhagiam firmandam.* Adſtringentia in hæmorrhagia maximè ea, quæ ab obſtructione viſceris alicujus dependet, malum reddunt deterius, hinc cane pejus & angue fugienda: magis aperientia mixta cùm nitroſis locum habere poſſunt, uti eſt Antimonium Martiale cachecticum cum duplicato mixtum.

CAPUT XXXVI.

De Hydrope Aſcite cum Anaſarca.

DOminus Paulus à Portu, annos 45. natus, Ravennâ ad nos Bononiam curandus venit. Is à quinque menſibus primò Anaſarcâ, poſtea Aſcite laborabat, cui ut ſuppetias ferrent Ravennâtes Medici, nihil intactum reliquerunt. Ad hunc deploratum affectum, Sulphure Metall. uſi ſumus 20. dierum ſpatio, cujus medio in totum detumuit, & priſtinam ſanitatem recuperavit. Ut verò dictum medicamentum faciliùs (*a*) *vires ſuas exereret*, in principio, ter dedimus pilulas Catholicas ad ℈. xxij. alternativis diebus. Ejuſmodi Hydropem ſenſim contraxerat, nullo alio prægreſſo morbo, (*b*) *obſtructis* fortaſſe primò *venis Jecoris*. Is erat fuſci, & terreſtris coloris in facie, urinæ paucæ & rubræ, cum ſiti, maxima inappetentia, vigiliis, ſumma laſſitudine, & inſigni alvi adſtrictione. Cauſæ iſtius affectus tam intrinſecæ, quàm extrinſecæ multiplices ſunt. Quas vulgus Medicorum affert, ſatis probare non poſſum. Quicquid velint dicere de intemperie jecoris, nimis univerſalis eſt hæc, & ut alibi dicemus, caret fundamento: magis particularis danda, quare videlicet ſanguinis ſerum ſatis à renibus haud proliciatur, & quare reſudans per meatus, ſenſim intra abdominis membranas ſe inſinuet. Chymicorum placita ſtudio brevitatis omitto. Interea placet juniores commonefacere, purgationes, quas in his caſibus ſolent uſurpare, non modò eſſe irritas, verùm utplurimùm (*c*) *augere morbum*, quod quotidie experimur maximo ægrorum damno. Nonnullos eſſe incurabiles non diffido, ſed hi tantùm, ubi adeſt ſubſtantiæ corruptio.

NOTÆ in CAPUT XXXVI.

(*a*) *Vires ſuas exereret.* Martialia ritè præparata & applicata, ſi ullum remedium, mirabilem opem præſtant. Notanda autem circa illorum uſum hæc ſunt: 1) ut ventriculi & inteſtinorum regionem liberam ab excrementis inveniant, quod commodè efficitur lenioribus rhabarbatinis & ſalinis deterſivis, 2) Ut motus imperetur poſt illorum uſum & accuratum regimen inſtituatur. 3) Ut ſufficiens tempus ejus uſus continuetur.

(*b*) *Obſtructis venis jecoris.* In hydrope ſæpius peccat hepar, quoniam illud propter inſigne vas venoſum portæ diſpenſat motum ſanguinis, nec non ipſius lymphæ, propter copiam vaſorum lymphaticorum ibi exiſtentium, quare tubulis ejus obſtructis, vel tono ejus deſtructo, ſanguinis circulatio per meſenterium non ritè ſe habet, unde lympha facile ſecedit, vaſa lymphatica diſtendit & tandem rumpit. In hydropicæ cadavere obſervata varia, inter quæ hepatis glandulas admodum tumefactas vide in Ruyſchio *Obſ.* 45. It. in hydropicæ cadavere hepar male affectum, & veſicam felleam calculo ſcatentem vide apud *eundem Authorem Obſ.* 86. 87.

(*c*) *Augere morbum.* In valentiorum hydragogorum uſu ſemper maxima ventriculi habenda eſt ratio: majori enim ex parte tonum illius labefactant, ſi frequentius, ut à multis ſolet, exhibeantur, niſique ab illorum exhibitione ventriculi habeatur ratio, imminutâ aquâ flatus augebuntur, & deterior ſpecies hydropis & curatu difficilior inducetur, vide Septalii *animadverſ. med. p.* 237. Præſt. e autem evacuata primum parte materiæ per ſeceſſum viſcera roborare & ſufficienter aperire, deinde purgantia adminiſtrare.

CAPUT XXXVII.

De Cachexia, cum aſcite incipiente, & febre lenta.

OPtima valetudo, quâ nonnulli meorum amicorum fruuntur, mihi in mentem revocat curam, ferè jam è memoria elapſam, quâ multis exactis annis ſublevatus fuit Chariſſ. D. meus, D. Carolus Beccatellus, tunc fortè trigeſimum ætatis ſuæ annum agens. Is in Cachexiam, & principium Aſcitis inciderat, cum graviſſimis ventris doloribus. Duorum, vel trium menſium ſpatio, alterius Medici operâ uſus erat. Verùm cùm eſſet multitudine remediorum fractus, ad me, tanquam ad extremum Aſylum, confugit. Ad tot mala unico ictu jugulanda, (*a*) *ſulphur metall.* dedimus, cum conſerva roſat. bis in die. Hoc pretioſum, & nobiliſſimum medicamentum vias omnes obſtructas reſerat, non calore (ut falsò poſſent arbitrari pſeudomedici) ſed reſtaurando naturam, refocillatis famelicis ſpiritibus: quâ viâ, quâ methodo infinitos propè è cymba Charontis eduximus. Sanis non minùs conducit. Corpus ab omni materia tartarea præſervat: omne humidum ſuperfluum inſenſibiliter abſumit: catharros, ſeu quaſvis fluxiones ſiſtit; & mira alia præſtat, de quo alibi. Præparandi formulam à Paracelſ. traditam *ſub fine ſexti Tomi*, ænigmaticam eſſe ſatis patet: quod feciſſe conſtat, ne Sanctum daret Canibus. Nec eſt quòd clamitent æmuli: non omnibus datum eſt adire Corinthum; virtutem enim poſuêre Dii ſudore parandam.

NOTÆ in CAPUT XXXVII.

(*a*) *Sulphur metallorum.* Præter hoc remedium tantopere ab *Authore* celebratum merito magnificandæ ſunt pi-

lulæ *Becheriana*, quæ meatus obstructos aperiendo & sanguinem fluidum reddendo, nec non viscerum tonum roborando in chronicorum morborum cura magna præstare possunt. Præter has & commendari merentur extractum florum bellidos, absynthii, centr. minoris, vincetoxici, marrubii, resina ligni Guajaci, flores Sulphuris, benzoes, crocus martis aperitivus, sal absinthii, radix ari, extractum rhabarbari: quæ cuncta in formam pilularem commodè rediguntur.

CAPUT XXXVIII.

De Hydrope in sene.

HYdropem pluries commemoravimus in juvenibus, & ætate consistentibus, non sine labore fieri sanabilem; in sene rarissimè, nec citra maximam difficultatem curari, & eò magis, quòd ut plurimùm à pulmonibus originem ducit; unde non nisi coactus, consimilium ægrotantium curam aggredior. Cùm verò Bononiâ Parmam advocatus fuissem, ad curam Illustriss. Comitis Fortunati de Casis, annorum 67. Arcis Parmæ Gubernatoris, recusare non potui, quin ejus curam susceperim. Etenim Parmam deductus, labore & molestiâ insigni, cùm tunc urgeret hyems, & itineri tunc me committere non auderem, precibus tamen adductus, factum est, ut lecticam conscenderem, Parmam contendens, ibique ad palatum dicti ægri perductus, nobilem patientem invenio in extremis constitutum, à Medicis omnino conclamatum, & solis sacerdotibus derelictum, ex quorum manibus sacram, & extremam unctionem recipit, sacra synaxi pro viatico, præmissâ, de funere potiùs, quàm de Medico cogitans. Lachrymas, & patientem vix loquentem invenio, quocirca de recessu potius, quàm de medicinâ faciendâ statuo. Parentes tamen, & amici me enixè obsecrant, ne patientis opinionem de me conceptam eludere velim. Ego qui crudele nimis existimo, impium, & omnino inhumanum, homini etsi morienti auxilium non ferre; ideò semimortuo patienti aliquot grana sulphuris metall. porrigo, cum vino, in cochleari argenteo, à quo meliùs respirare cœpit. Manè sequenti totidem grana reiterantur; tunc & dormire, & quiescere potuit. Ad octo dies perseverat, & ecce surgit è lecto, detumuit corpus, & sanus omninò videtur, per civitatem discurrit. A morte resurrexisse fatentur omnes; & cùm quatuor mensibus eo in statu perstitisset, & solitariis vacaret negotiis, derepentè inexspectata mors eum invasit. Nos qui Bononiæ morabamur, præsentes mortis causam explorare non potuimus: *(a) alicujus visceris corruptionem* extitisse conjicimus.

NOTÆ in CAPUT XXXVIII.

(a) *Alicujus visceris corruptionem.* In juvenibus, & ubi viscera salva sunt, & hydrops ex suppressa quadam consueta evacuatione subnascitur, malum non adeò calamitosum existit, sed roborantibus extractis herbarum & radicum, martialibus, salibus lixiviosis & debito hydragogorum usu felicissimè debellatur. Tali in casu etiam paracentesis opem ferre potest, cujus administratio in illis, cujus viscera sunt corrupta, magis mortem accelerat. Frequenti constat observatione, in hydropicis naturam per se quasi talem evacuationem fieri superfluè tentasse maximo cum emolumento. Vid. Hildan. *obs.* 47. it. 49. it. *Decur. II. Misc. nat. cur. ann.* 1. *pag.* 187. it. *ann.* 8. *p.* 182. De hac re meretur legi Peptalius *in annotationibus pag.* 239 Qui ita scribit: duos hydrope laborantes sanatos vidimus, vesicis in cruribus per se excitatis & disruptis, multa aqua per eam partem evacuata, exhibitis postea multis hepar roborantibus.

CAPUT XXXIX.

De Leucophlegmatia.

LEucophlegmatia, quam Anasarcam appellant, propriè jecoris vitium est; in eo, pro sanguine phlegma fit, nec tantùm in hoc affectu abdomen, sed totum corpus intumescit. Tribus annis elapsis Ferrariâ Bononiam venit ad nos Tabellio quidam, nomine Joannes Baptista Chiapino, Leucophlegmatiâ totus tumens, facie, brachiis, ventre, cruribus & pedibus mirum in modum distentis. Varia ad hunc affectum impunè à Ferrariensibus Medicis acceperat medicamenta. Ad jecur roborandum nos accinximus; eâ de re Electuarium sequens ipsi præscripsimus.

℞. Specierum Dialaccæ, ℥. ß. Croci Martis ʒ. iij. conf. rosarum ℥. iiij. misce. Dosis fuit ℥. ß. singulo manè. Electuario ejusmodi usus est, quindecim diebus. Singulis octo diebus Pilulam Cathol. xxij. gr. capiebat, quibus duobus pristinam recuperavit sanitatem, ad quam firmandam aliquot grana sulphuris metallorum dedimus. Hydrops Anasarca semper curabilis est, quia in eo non est substantiæ corruptio. Elaterium, Jalappa, mechioacan. radix, Gotta gummi, soldanella, medianus cortex sambuci, ebuli semen, & alia pleraque communiter usurpata, ut plurimùm non modò non sanant, sed potiùs morbum augent, & misellos in pejus præcipitant. Ricini semen, fabæ purgatrices, esula, turbith, rhamni succus, & pleraque alia semper nos deceperunt. Cauteria, *(a) vesicatoria in tibiis*, & cruribus excitata, cum scarificationibus, pessima & funestissima experti sumus semper: quod dictum sit propter incautos.

NOTÆ in CAPUT XXXIX.

(a) *Vesicatoria in tibiis.* Hildanus *Cent. I. obs.* 3. scribit, se gangrænam in pedibus hydropicorum ascitìcorum vel centies observasse, si serum salium in fasciis pedum hærens pedes madefecerit. De usu vesicatoriorum in hydrope sic scribit Septalius *cit. loco*: Nullos unquam spatio hoc 40. annorum, quo in magna hac urbe medicinam facio, curatos vidi, quibus à medico vesicantia cruribus admota fuere; sed ferè semper gangrenæ subsecutæ sunt curatu impossibiles: ut optimè etiam doctissimus Massaria longa experientia observavit. Idem sentiendum est de scroti apertione in hydrope. Lege de hac re Bartholinum *cent.* 2. *hist.* 64.

CAPUT XL.

De Hydrope Ascite, cum Leucophlegmatia.

HOnesta mulier, uxor .... Pistoris, post diuturnas febres, in leucophlegmatiam, & ascitem inciderat; cui succurendo, à pil. Catholicis incepimus. *(a) Croc. Metall.* postea cum conserva rosar. ad complurimos dies accepit, à quibus perfectè sanata fuit. Menses, qui suppressi erant, foras erumpunt, & integram salutem recuperat. Juvenis erat viginti octo annorum, in quo animadvertere licet, eâ in ætate morbos faciliùs edomari posse.

NOTÆ

NOTÆ

in CAPUT XL.

(a) *Crocum metallorum.* Non est ille emeticus drasticus, sed sale communi correctus; notabile enim est, sal commune vel gemmæ demere antimonio, si cum illo liquetur, suam vim emeticam & virulentam, commode substitui potest huic croco metallorum regulus antimonii medicinalis, qui cum antimonio martiali cachectico & sale absinthii mixtus in reserandis obstructionibus vix par habet: Sic etiam panacea Conerodingiana refracta dosi cum croco martis mixta, addito arcano duplicato, eundem in finem convenientissima est.

CAPUT XLI.

De Uterinis affectibus.

Omnes (a) *Mulierum morbos* ab utero provenire, sanxit olim Hippoc. etsi contrarium quotidie experiamur: nam cum viris omne morbi genus patiuntur. Tres verò sunt species, quæ potissimùm considerandæ veniunt. Prima species, omnium frequentissima, in mensium diminutione consistit; altera in immodico, & inordinato eorum fluxu: tertia in eorum motu, in quo de præfocatione, & ejus prolapsu. Quæ mala, ut diversa, varias habent causas, de quibus in singulis curationibus. Ad hæc tria, reliqua facilè reducuntur. Sunt quidam morbi, quos communes appellant, utplurimùm inde geniti, ut sterilitas, & fœcunditas. Furor, & alia symptomata à retento, & corrupto semine orta. Origines ut faciles, facilè cognoscuntur, & facilè curantur.

NOTÆ

in CAPUT XLI.

(a) *Mulierum morbos.* Effato *Helmontii* fœmina omnem morbum bis patitur, quatenus est homo, & quatenus est fœmina. Hoc certum est, mulieres frequentius corripi morbis, quam ipsi viri, partim propter mensium evacuationem suppressam, ingravidationem, partum partim & quod in illis transpiratio sit debilior & ad spasmodicas contractiones & ἀταξίας motuum spiritus animales promptiores sint.

CAPUT XLII.

De suppressione, & imminutione Mensium.

Infinita ferè mulieres numerare, quas (a) *facili, & tutâ methodo* sanavimus, nobis non est institutum; nam non centurias, sed myriades, & plurima volumina describere oporteret. At peculiari, certâ & tutâ methodo dicamus, quomodo primùm imminutos menses curemus.

Juvenes virgines frequenter in mensium suppressionem, & diminutionem incurrunt. Potissimæ causæ sunt sanguinis crassities, & angustia venarum; incipit utplurimùm pubertatis tempore, ubi genitalium sensim invalescit ardor. Juvenibus complurimis, ob pravam viscerum jecoris & lienis constitutionem, mensium fit suppressio, diminutio, & coloris pravitas. Viscerum mala conditio, sæpè ab utero matris. Aliquando à mala educatione, à nutrice, à genere victus. At instituti limites excedere videor. Quæ à teneris annis sensim invalescunt pallidæ, & decoloratæ, id maximè illis contingit ex malâ viscerum constitutione; quibus occursurus, à sequenti Apozemate incipio.

℞. Rad. fœniculi, apii, & graminis, an. ℥. ij. cort. tamarisci, ℥. j. ß. fol. ceterach. absinthii, abrotani, matricariæ, chamædrys, chamæpytys, calendulæ an. m. j. fol. senæ Orient. ℥. j. anisi ʒ. ij. liquiritiæ, ℥. ß. fiat omnium decoctum in sufficienti quantitate aquæ communis, Colat. dulcoretur saccharo, clarificetur albumine ovi, & fiat Apozema, de quo capiat ℥. v. vel ℥. vj. pro singula dosi, per septem, vel novem dies. Quibus exactis præbeo electuarium sequens. ℞. conf. rosl. ℥. iij. conf. beton. ℥. j. Croci Martis, ʒ. v. vel ejus loco limat. chalyb. præpar. ʒ. vj. misce, capiat ʒ. ij. pro dosi singulo manè. Ubi per mensem usa erit hoc electuario, poterit (b) *reiterari Apozema* præscriptum, addendo radicum althéæ, valerianæ, an. ℥. j. ß. pulegii, matricariæ, tanaceti, sabinæ, an. m. j. (c) *Ubi adest plethora*, sanguinem è pedibus detrahere opportunum erit.

Quando verò supprimuntur, postquam adoleverint, & jam primò copiosè fluxerint, incipio à pil. sequentibus. ℞. (d) *Galbani* purificati, ℥. ß. Opopanacis, sagapeni, myrrhæ, Ammoniaci, an. ʒ. ij. aloës succotrinæ, ℥. j. croci Martis, ℥. j. ß. cum syrupo de arthemisia, fiat massa. Dosis erit ℈. ij. & ʒ. j. Dantur ad quindecim dies, & ad integrum mensem. Ubi morbus est pertinax, nil magis opportunum Pilulis Catholicis, quæ ubi bis & ter reiterantur, omnem cachexiam removent, & menses promovent. Via est omnium facillima, & tutissima, & est usus specifici stomachici, auri etiam diaphoretici; quæ medicamenta sensim repurgant sanguinem, crassa & viscida incidunt, & attenuant, & naturæ emissaria ab omni impedimento liberant. Nonnullis vinum sequens mirificè profuit.

℞. Limaturæ chalybis non præp. ℥. ij. Cinnamomi contusi ℥. j. Sacchari albi, ℥. iiij. Vini dulcis, albi vel nigri ℔. ß. macerentur simul in vase vitreo: de quo quotidie capiat ℥. ij. horâ prandii; totidem horâ cœnæ. Ad hoc nulla præmittitur purgatio. Historias plures commemorare possem hoc vino sanatarum. Rursus sunt pulveres, & alia complurima; sed hæc nobis experta tibi damus.

NOTÆ

in CAPUT XLII.

(a) *Facili & tuta methodo.* Curandi mensium suppressionem methodus *Dn. Authoris* sat bona & tuta est. Martialia, decocta ex herbis & radicibus amaricantibus & sale volatili oleoso pollentibus, item purgantia ex gummatibus sat potentia sunt, acidum ac viscidum præternaturale edomare, sanguinisque spiritnascentiam promovere, nec non capillaria uteri vascula obstructa aperire. Sectio quoque venæ in cruribus, ubi menses vel suppressi vel diminuti sunt, præsens auxilium promittunt. Sæpius post venam sectam aut unicum purgans datum redeunt menses. Cautela hic attendi meretur practica, ut triduum circiter ante tempus ordinarium fluxus medicamenta propinentur. Si menses diminuti procedunt, & sufficiens non sit evacuatio, per sanguinis ex talo missionem promovenda tunc temporis ejus evacuatio est, quod benè annotavit *Septalius loc. cit. p.* 288.

(b) *Reiterari Apozema.* In decoctis menses promoventibus exhibendis hæc adsit animadversio, ut illorum magnam quantitatem concedamus, quo integris viribus ad uterum pervenire possint; atque non solum sanguinem in venis existentem crassiorem attenuare, sed & eum, qui in utero impactus, & obstruens impedimento effluxui est, secernere & subtilem reddere queant.

(c) *Ubi adest plethora.* Mensium suppressio etiam à nimia sanguinis quantitate fieri potest: Nam observamus,

mua, venis à cruore nimium distentis, motum sanguinis & pulsum fieri languidiorem: simulac autem sanguinis quantitas demitur, protinus pulsus liberior & major fit, impulsusque sanguinis ad partes citatior est: Quocirca observamus tribus diebus ante debitum purgationis menstruæ tempus venam in brachio sectam, corpore existente plethorico, longè liberiorem & largiorem postea fieri mensium fluxum. In suppressione mensium à nimia sanguinis quantitate venæsectionem in manu celebratam contulisse, in pede autem non, Author est Riverius *Cent.* 1. *obs.* 2.

(d) *Galbani* &c. Gummata omnia, maximè ammoniacum bdellium, myrrha, succinum, magnam potentiam habent menses movendi. Ratio mihi videtur salis, quoniam salia volatilia & olea destillata ceu subtiliora citius avolant, hæc autem cum oleo subtili copioso, particulis terreis immerso constent, diutius in sanguine morantur, & turgescentiam ac orgasmum in eo efficiunt majorem & longiorem.

CAPUT XLIII.

De immodico Mensium fluore cum leucophlegmatia.

Honesta mulier . . . . . uxor cujusdam calceolarii, in via *de Maramont*, à sesqui anno immodicos, & inordinatos menses patiebatur, cui ventriculi dolor, sitis, (*a*) *leucophlegmatia*, & maxima anhelitus difficultas adjungebantur. Toto illo tempore multorum Medicorum operâ usa erat; sed frustrà, multa de more cathartica ipsi præscribentes, Gal. fortè imitati in historiâ uxoris Boëtii. Nos omnes intentiones medicas unico præsidio absolvimus, pilulis videlicet Martial. de quibus ℈. j. quotidie accepit ad mensem. Medici loquaces, qui nesciunt applicare activa passivis, miseras mulieres in immensos gurgites præcipitant.

NOTÆ

in CAPUT XLIII.

(*a*) *Leucophlegmatia*, &c. Uti in nimia hæmorrhagia; sic quoque in nimio mensium profluvio obstructio & vitium quoddam est in abdominis visceribus, vel ad minimum spasmodicæ fortiores constrictiones in partibus inferioribus sunt, unde liber & æqualis sanguinis commeatus impeditur, & motus æquilibrium tollitur; unde increscente motu in aliis partibus apertio ex nimia distensione vasorum & sanguinis erupto fit. Quapropter pessimè consulimus talismodi ægris adstringentibus & opiatis, utpote quæ plurimum anxietates præcordiales, palpitationem cordis, calorem, dolores & hysterica pathemata augere solent. Revulsionis gratia vena in brachio bis eadem die aperienda est, vel etiam leniter evacuandæ sunt primæ viæ à sordibus biliosis: observavimus, sic post talem evacuationem remisisse statim cum doloribus lumborum & abdominis ipsum sanguineum profluvium. Henricus Petræus *in dissert.* 47 & Riverius *lib. IX. prax. cap.* 3. nec non Mayerne *in praxi pag.* 523. lenia emetica commendant, quæ etiam binâ experientia, ubi anxietas præcordialis maxima fuit juncta, deprehendi optima. Hoc certissimum est, sine evacuantibus rarò tutò & citra recidivam hunc fluxum curari.

CAPUT XLIV.

De mensium suppressione, ventris dolore, ascite, lienteria, & respirandi difficultate.

Ars sæpè præstat ea, quæ rationis limites excedunt. Quædam honesta mulier, in via *di San Petronio vecchio*, naturâ delicata nimis, temperamento satis bono, annos 50. nata, uxor D. . . . nomine Francisca, patiebatur longos, & acerbissimos dolores abdominis, quorum causâ Medicorum duorum consilio utitur, at incassum. Alter ex his mulierem esse prægnantem falsò prædixerat, ex eo quòd abdomen insigniter intumuerat. Cùm verò (*a*) *venter indies tumidior* fieret, sitis augeretur, & universalis habitûs collaberetur, ad nos, tanquam ad ultimum refugium, perducitur. Ad ventris tumorem, & lienteriam persanandam, Electuario de Croc. Martis ad integrum mensem usi fumus. Propter verò flatus, & insignem ventriculi imbecillitatem, de specifico stomachico aliquot doses dedimus: quibus gratissimis pristinam recuperavit sanitatem.

NOTÆ

in CAPUT XLIV.

(*a*) *Venter indies tumidior.* Non raro sub ipso hydrope latitat ingravidatio, hâc causam sæpius præbente ipsius hydropis: Nihil solennius esse solet gravidis fœminis plethoricis, quam quod nimium tumeant pedes, vel ipse venter ab aqua: ab utero enim distento comprimuntur vasa tùm sanguinea quàm lymphatica, sicque circulatio lymphæ impedita efficit tumores aquosos. Potest hanc in rem videri Cl. Dn. Albrecht *in annot. ad Bontekoes Chirurg. pag* 806. Uteri hydropem, quem fœtus comitabatur, observavit Bartholinus *in hist. cent.* 1. *p.* 9.

CAPUT XLV.

De Mensium suppressione.

Virginum myriades numerare possem, quas perfectè à mensium suppressione liberavimus. Tribus verò modis id præstamus. Primò ubi adest Cachexia cum ipsa suppressione, specificum Hystericum, cum Croco Martis, maximè delicatulis exhibemus; aliis solum specificum stomachicum; sunt quibus (ut diximus) Apozemata aperientia, & hysterica addimus. Hæc pseudomedici Empirica jactitant. Illi cùm sint ita vecordes, ut nihil ex se reperire possint, mirum non est si nihil boni præstare possint: sanguinem è pedibus frequenter detrahunt; purgationes sæpissimè celebrant; jusculа aperientia præscribunt, frictiones instituunt, fonticulos in cruribus excitant, & (*a*) *sexcenta alia* in vanum exhibent. Si quis sine his tormentis quempiam sanat, conviciis excipitur, & ut sunt assueti nihil scire sine commentario, à Gal. multa confinxerunt, probos bonosque Medicos variè traducentes, & quibus conviciis suo tempore Galenus, utuntur & ipsi. Vir verò cordatus; vastissimum pelagus istud sulcare nihilominùs nimis intrepidè audet; ad unicam veritatis cynosuram iter suum dirigit, quicquid in contrarium ruentibus ventis; immò si totus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ.

NOTÆ

in CAPUT XLV.

(a) *Sexcenta alia.* Olim Empirici ad unumquemque morbum magna remediorum sylva comparata, quodlibet nullo delectu ad curationem adhibebant. Id si fortè parum profuisset, continuo ad alterius opem concurrebant, subinde facta mutatione, dum morbus vel sponte, vel naturæ beneficio quam remediis potius sanesceret, postremo adhibitum totius curationis causam fuisse persuasi. Hæc ratio tantam remediorum sylvam peperit, nihil ut toto obversetur orbe, quod non in medicinæ usum accommodetur. Medendi viam, quæ uni remediorum multitudini fidit, parum tutam intelligens *Hippocrates* ipso artis quasi vestibulo dixit, experimentum fallax; id nimirum,

quod

quod nec ratione, nec methodo nec judicio suffultum stabilitumque sit.

CAPUT XLVI.

De Uteri Tumore.

Plures in utero generari (*a*) *tumorum species* experimur quotidie. Carcinomata primas tenent, ut quæ omnium perniciosissima, & curatu difficillima. In hac regione complurimas mulieres diro huic malo obnoxias comperimus. Nonnullas hac viâ sanavimus. Primò, quando tumorem conspicuum, aut saltem exiguo labore visibilem nacti, uncino ferreo foràs extrahimus, eumque tunc filo serico fortiter ligamus, per filum extractum novaculâ ab utero præscindo, citra ullum dolorem. Ad immodicam hæmorrhagiam, vitriolum, vel alumen usurpamus, cum bombace; sequenti die locum more ulcerum tractamus. Tempore quo hæc meditamur, occurrit nobis honesta mulier, quæ duorum annorum intervallo ab infensissimo carcinomate vexabatur. Hæc ut sibi prospiceret, multos consulerat Medicos. Ad extremum advocor, partem affectam manibus attrecto, tumorem extraho (digitis,) ipsumque filo serico duplicato circumligo; ligatum ad pudenda adduco, ubi facillimè excindere potui. Ad hæmorrhagiam compescendam, alumine usto usus sum. Quandam aliam mulierem annos 35. natam, ab eodem tumore, eâdem methodo liberavimus; sed nomina pudoris ergò taceo.

NOTÆ

in CAPUT XLVI.

(*a*) *Tumorum species.* Chirurgus Halberstadiensis satis felix & expertus ante aliquot annos tumorem utero extrinsecus adnatum, tres libras ponderantem, secuit in virgine 24. annorum. Tumor cute firma obsessus erat, ast nil nisi pinguedinem continebat & cartilaginosa quædam dura frusta. Valido cinxit filo tumorem, post novaculâ sectionem cordatè peregit, sanguinis fluxum compescuit capite mortuo vitrioli, quo non datur excellentius externum stypticum. Vid. de hoc Heuro. *in aphor. Hipp. Lib.I. aph.3.* vidi nuper tumorem datam, qui ipsum uteri orificium occupabat in infante 10. annorum.

CAPUT XLVII.

De Tumore raro, in mulierum pudendis oborto.

In duabus nobilissimis mulieribus, (*a*) *tumores praduros*, ovi magnitudine, in exteriori cervica uteri sanavimus. Longo tempore cum solo ponderis sensu isti tumores nati erant. Ad hos curandos melioris notæ medicos adhibuerant, qui cùm nihil opis eis attulissent, & tumores sensim ad insignem molem crevissent, me quoque accersiri curant. Res in consultationem venit: multa proponuntur, reiteratæ purgationes, phlebotomiæ, caoteria, tandem decocta Guajaci, salsæ, &c. Topica pariter diversa, emollientia, discutientia, &c. Nos incisionem cum novacula proponimus. Rejicitur remedium, tanquam crudele, & sævum: quippe quæ sunt communia potiùs amplectimur. Trimestri toto illo, aliorum arte utuntur, sed infeliciter grandiores fiunt tumores, & remediorum multitudine obruuntur. Coactæ tandem mandatis nostris obtemperant: Tumores in utraque aperiuntur, in quibus materia crassa, viscida, & verè albuginea, albumini ovi persimilis; more vulnerum curantur, & perfectè sanantur.

Peterii Opera.

NOTÆ

in CAPUT XLVII.

(*a*) *Tumores praduros* Tota uteri substantia cum vagina & pudendis spongiosa, fibrosa & glandulosa est, in qua varii generis humores stagnare & subsistere queunt; unde etiam tumores in partibus hisce fœminarum frequentiores sunt. Plurimas excrescentias fungosas fœtentes uteri prolapsum mentientes annotavit Segerus *in misc. cur. dec.1. ann.2. obs.81. fol.200. it. dec.2. ann 2. obs.176.* it Theodor. Kerckringius *obs anatom. 53. pag.113.* Item *Aquapendent chirurg. cap.85.* Tales tumores glandulosi ingentis magnitudinis intrinsecè etiam uteri fundo adnasci solent, de quo legi meretur *dec.2. ann 7. obs.9.*

CAPUT XLVIII.

De insuetis doloribus Arthriticis in muliere.

Mulier quædam annos xxx. nata, in via, quæ dicitur *il. Campo de Bovi*, octo, aut decem diebus à nuptiis elapsis, acerbissimè divexabatur doloribus arthriticis, utpote in coccyge, genibus, pedibus, & manibus; propterea noctes insomnes transigens, ne minimum quidem requiei experiebatur: hos febris comitabatur, sitis, inappetentia, & maximus animi mœror. Tumor tamen nullibi aderat, nec inflammatio conspicua, ut in Arthritide evenire solet. Primo intuitu mulierem haud satis menstruali purgatione repurgatam falsò judicavi, hac in re Hipp. secutus in Aph.29. *lib.6.* dicentem, mulieres podagrâ non laborare, nisi menstrua defecerint. Hinc morbum aliunde provenire statuendum propterea inquirens, ab ea sciscitor, num bibax sit, an irâ frequenter tentetur, & an coitum impensè flagitet, eique nimiopere indulgeat? Bibacem se esse fatetur, iraque vehementer angi; nec minùs ad coitum pronam, unde certissimum erat, materiam morbificam, ab uno ex his pendere, non sanè à vino solo, neque ab irâ, cùm à vino materia fit calida & sicca, inflammationes magnas pariens; ab ira item non fiunt dolores, citra inflammationem insignem; superarat à retento semine: nam etsi ipsa sit nupta marito, tamen rarò ejus congressu gaudere fatebatur ipsa. His tamen nec acquiescere volui, & satius existimavi, causam esse materiam quandam tartaream, à nimia vini potatione ad articulos confluxisse. Hac de re ipsi prospiciens, summo manè gr. iiij. (*a*) *flor. flimmeos* exhibui, quibus ter evomuit, & nonnullas sedes habuit. Sequenti nocte, doloribus adhuc vigentibus, pilulas de cynoglosso ad gr. x. adhibuimus, & manè succedente alia gr. iiij. dictorum florum, à quibus probè convaluit.

NOTÆ

in CAPUT XLVIII.

(*a*) *Flores flimmeos.* Arthritidis caussa sæpius latet in primis viis, hinc illis expurgatis, vel vomitorio, vel purgante, anodyna temperata, ad quæ referri merentur pilulæ de cynoglossa, sæpius penititus malum depalsant.

P CAPUT XLIX.

CAPUT XLIX.

De immodico, & continuo sanguinis fluore ex utero, duobus annis durante, cum Cachexia, & Leucophlegmatia.

FRancisca Martella, annos 30. nata, in via quæ dicitur *dell'inferno*, insignem, & continuam hæmorrhagiam ex utero, supra duos annos patiebatur, cum gravissimis, & (*a*) *acerbissimis doloribus* in imo ventris, cui successit leucophlegmatia, cum febre lenta, siti inexplebili, & mira inappetentia. Ad hunc contumacissimum affectum plures consuluit Medicos, citra ullam opem. Nos feliciter curam absolvimus (*b*) *vitrioli Martis usu*, & pilulis laudinis.

NOTÆ in CAPUT XLIX.

(*a*) *Acerbissimis doloribus.* Observavimus in nimio mensium fluxu circa hypochondria tensionem & quasi compressionem, imò in toto externo habitu corporis aliquam constrictionem; unde pallor faciei, & horripilationis sensus contingit, uteri verò partes etiam exteriores manifesto laxæ & magis turgidæ fiunt, dum nimirum ab externis partibus corporis movetur ipse sanguis ad uterum, quatenus nimirum illæ spasmo quasi leni quodam afficiuntur, qui fermè in omni graviori sanguinis & humorum excretione observatur.

(*b*) *Vitrioli martis usu.* Adstringentibus si citò hæmorrhagias supprimamus, contingunt regurgitationes ad cor, & inde suffocationes pectorales: Quod non fit, si tardè & lento modo id fiat, nam cautissimè semper cum adstringentibus fortioribus mercandum est. Hæmorrhagiæ ab iracundia optimè curantur anodynis: si à nimia ebullitione & impetu sunt, acidis.

CAPUT L.

De uterinis affectibus rarum exemplum.

HOnesta mulier, annos 35. nata, nomine...... uxor probi viri, duobus miliaribus à Civitate Bononiæ distans, prope Ecclesiam S. Raphaëlis, in (*a*) *præfocationem uterinam* creberrimè incidebat, cui febris lenta, syncopæ frequentissimæ, vigiliæ, ad hæc (*b*) *mensium suppressio*, tot malorum Lerna, cui sitis, inappetentia, ventriculi morsus, cordis tremor, & capitis dolor adjungebantur. Ad tot mala radicitùs evellenda, à mensium suppressione exordior: hac de re sequentes pilulas ipsi præscribo.

℞. Aloës succor. ℥. ß. opopanacis, sagapeni, an. ʒ. j. galbani, ammoniaci, an. ʒ. ij. Scammonii præpar. ℈. j. croci Martis ʒ. vj. cum syrupo de arthemisia formabantur Pilulæ, de quibus dosis erat ʒ. j. in tres pilulas. Ejusmodi pilularum usu intra mensem convaluit. Sanguis non fuit detractus, nec aliis usa est medicamentis; ad tantam sanitatem, quâ nunc fruitur.

NOTÆ in CAPUT L.

(*a*) *Præfocationem uterinam.* Passio hysterica affectus est spasmodicus gravissimus, antipilepticis & fortissimis aperitivis curatur, purgantibus autem & decoctis impeditur. Vitent frigidum potum, nimium motum, moschum, Zibethum, omniaque sua veolentia, quæ in dispositis anxietates præcordiales & suffocationem inferunt. Post paroxysmum sæpius ex locis mulieribus delabuntur sordes, etiam cruor in paroxysmo: vomitus quandoque adest, & contumax alvi adstrictio, quare si uno in morbo, sanè in hoc, alvus debet esse libera.

(*b*) *Mensium suppressio.* Si ab hac malum hystericum oritur, venæsectio in pede instituta juvat & mitigat symptomata.

CAPUT LI.

De Icteritia in septuagenario.

ANnum agens 77. Dominus Antonius Bondius, in principio Autumni 1640. (*a*) *post insignem lassitudinem* in icteritiam incidit, cum febre lenta, inappetentia, lassitudine, & aliis. Is autem cum valdè debilis esset, consuetâ methodo curari non poterat; ideò ad inassueta devenimus. In principio ad ventriculi robur conciliandum, specificum stomachicum dedimus: ut verò jecoris, & cholidochi folliculi vias reserarem, sulphur. metall. ad nonnullos dies accepit cum conserva rosarum, & convaluit.

NOTÆ in CAPUT LI.

(*a*) *Post insignem lassitudinem.* Ab acido & viscido principio morbum hystericum nasci, probabile videtur. Vidimus sæpè post julepos acidos in febribus ardentibus copiosius haustos, icterum subsequentem. Si sanguini immisceas oleum vitrioli, vel aquam fortem, exurgit talis color luteus, qualis est in ictero. Quapropter martialia, amara, & quæ in sanguine spiritualscentiam excitant, optima sunt anti icterica. In vesicula fellis plerumque post mortem humor serosus pallidiusculus minimè amarescens, sed ferè insipidus, dulcique sapori proximus, reperitur. Vid. Dn. Muys *in Podalyrio rediviv. p.132.* Hippocrates 7. *Epidem.* icterico commendat laborem & sudorem. In graviori malo non solum partes externæ flavent, sed & interna viscera, hepar & intestina colore flavo infecta observantur. Vid. Zacutus Lusitanus *in praxi admirab. Lib. II. p.156.*

CAPUT LII.

De Febre.

REctè Seneca monet nos, & sapienter, *in Epist. Nihil esse tam bonum, quod non in contrarium vertat culpa.* Quod sanè verissimum quotidiè experimur, & maximè in casu Nobilissimi Domini Joannis de Torfaninis. In primis notandum venit nos eum curâsse ex deplorato morbo, annis 20. elapsis, ut patet in *secunda Centuria curationum nostrarum*: Cùm verò à cura sanus decem annos vixisset, in febrem acutam incidit, ex qua sub nostris auspiciis, post xiv. diem immunis evasit, dum felicissimè à sanitate, reliquo tempore potiretur. Ecce tandem, decem aliis annis exactis, nescio quo fato, in affectu hypochondriacum incurrit, cui ut succurrerem, communia & usualia dedi medicamenta, utpote melanagoga, & cholagoga, cum refrigerantibus & præparantibus julepis, & apozematibus; & sanguis è venis sedalibus copiosè detractus fuit. Pulverem Bezoardicum ad plures dies accepit: at nihil opis. Quâ de re ad chalybis usum devenimus, ex quo pariter nihil levaminis sensit. Bononiâ tandem Patavium petiit, ibi Medicos per annum consulit, eorumque jussa eo tempore exequitur, sed omnia incassum; proprios tandem lares repetit, & quum animi gratiâ ruri diversaretur,

tur, duodecim milliaribus à civitate, acutissima febre corripitur. Tertiâ die ad eum perducor, ibi eum acutâ febre correptum invenio, cum insigni rubore in genis, calore in fronte, & sicco; cùm verò in vesperis eum invisissem, & summoperè ingenti febe vexatum deprehendissem, Enema assumendum esse ipsi suadeo, ut paulo pòst de (*a*) *sanguinis missione* verba facerem. Enema recusans, asserebat sibi alvum satis lubricam esse. De sanguinis verò missione non est mihi quicquam dicendum, propter gravissima errata. Vir autem cùm esset valdè morosus, nullis consiliis acquiescere voluit, ipsi tantùm placuit in civitatem asportari. Lecticâ ad hoc paratâ, sequenti die asportatur, & ibi sequenti die præscribo ipsi infusionem ℥. ß. tamarind. cum mannæ calab. ℥. ij. ex qua potione (*b*) *lenissimè purgatus* fuit. Sequenti die julepum refrigerantem, & cardiacum præscribo. Vespertinis horis confectionem hyacinthinam, cum pulvere lapid. Bezoardici. Quartâ die invalescit febris. Tunc propinquum mortis periculum significo. Quintâ die melius se habere videtur. Sequenti nocte recruduit febris. Periculum mortis brevi instare inculco. Cuncta nobiliss. Patiens congrua, tam circa Confessionem, quàm Communionem exequitur: Extremam unctionem pariter sibi dari petiit. Septimâ die tandem Creatori suo reddidit animam. Hic notandum est, communibus, usualibus, selectissimis, & maximè blandis medicamentis nos fuisse usos, nullo pacto chymicis, ne æmulis nostris ansam maledicendi, in re dubiâ, præberem, & maximè ubi ipsa inutilia cognoscerem: ubi enim est substantiæ corruptio, sola mors expectanda venit; quia à privatione ad habitum non datur regressus. Rabies, & furor nostros æmulos eò adegit; ut viperinam suam linguam exacuerent, contra ea quæ sic peregimus; at conscientiam rectam nemo ledit unquam: Vir prudens ad malevolorum cachinnum non movetur, consimilium moribus non invidet, ipsis potiùs compatitur, & vitæ rectitudinem, eamque magis tranquillam à Deo precatur.

NOTÆ

in CAPUT LII.

(*a*) *De sanguinis missione.* De venæsectionis usu in febribus acutis mirum inter se certant Practici: ad meam mentem hæc nunquam accommodata videtur malignitati removendæ: Potest tamen admitti in plethoricis, & qui assueti missioni & excretioni sanguinis sunt, venas habent majores, atque intemperies sanguinis biliosa magis peccat, quam pituitosa. Instituatur autem statim in principio, quando vires constant, & pulsus robur indicat.

(*b*) *Lenissimè purgatus.* Purgantia omnia fortiora in malignis tam in principio, quam in progressu morbi dissuadeo, utpote quæ vires consumunt, & sanguinem ac humores ad majorem turbationem concitant. *vid. de hac re Platerum in prax. p.109.* Sudorifera fortiora & calida quod concernit, illa quantum noceant & debilitent, practici optimè norunt; vulgaris quidem, sed pessimus est mos, in principio vel progressu horum morborum sudorifera volatilia exhibere & ad sudorem ægrotos cogere. Methodus hæc revera omnes morbos malignos, & ubi exanthematum est eruptio, sic tractandi pessima est, utpote volatilia sanguinis elementa magis dissolvunt, & malignam acrimoniam augent.

CAPUT LIII.

De duplici tertiana.

ADmodum Rev. P. F. Joannes à Clerico Minorum Observantiæ, superioribus annis in duplicem tertianam incidit, hanc (*a*) *sex menses pertulerat* invitis Medicis. Qui primi ejus curationem susceperant, febrem non tam formidabant, quàm maciem, quâ mirificè conficiebatur, propterea sceleros potiùs erat, quàm homo; aderat inappetentia, ventriculi mira imbecillitas, vigiliæ, alvi stypticitas, & alia sæva symptomata. Eo tempore Medicos cœnobii ejus curæ adhibuerat; ubi verò amici salutem tanti viri in deterius ruere conspiciunt, me advocari curant. Initio ad vires instaurandas, & obstructiones reserandas, Aurum diaphoreticum dedimus; curam postea absolvimus solo specifici stomachici usu. Victus fuit plenior, more solito, humectans, & refrigerans, & sic gratissimis pristinam recuperavit sanitatem.

NOTÆ

in CAPUT LIII.

(*a*) *Sex menses pertulerat.* Tertiana duplex plus facessit Medicis negotii, quàm simplex. Symptomatum diversitas à temporibus anni plurimum pendet. Invadunt nonnunquam cum hypothymiis, sed citra periculum. Quò vehementiores initio sunt insultus, hòc citius materia peccans consumitur, morbique periodus brevior evadit. Si non magnum prima in regione est vitium, unicum diaphoreticum & externum cataplasma ad pulsus jugulare potest illam. Si vehementior est, & autumnalis, sine emeticis, martialibus, mercurialibus, & salibus abstersivis cura vix transigi potest feliciter. Arcanum hic practicum est, Diaphoretica salia combinare cum emeticis, hoc modo fordes partibus inferioribus & venis impactæ felicius ejiciuntur. Anodyna quoque cum purgantibus & diaphoreticis, item emeticis, mercurialibus amicâ miscelâ conspirans in penetrantissima medicamenta, magnorum ac chronicorum morborum præsidia: Ex hoc censu est pulvis meus antifebrilis probatissimos. Notum habui in Anglia Empiricum, qui electuario, quod constabat ex theriaca, gummi guttæ & vitriolo martis, felicissimè omnis generis profligabat febres summo cum applausu.

CAPUT LIV.

De duplici quartana.

SÆpè febres quartanas ex arte sanari posse, commonstravimus: exemplis id firmare superesset, ni pariter in aliis centuriis comprobâssem; verùm quæ juvant, repetita placent. Hic Bononiæ duo fratres Lugdunenses erant, ambo mercatores. Senior nomine Joannes Roma, (*a*) *trium, vel quatuor mensium spatio* duplicem quartanam patiebatur, cui Veronæ occurrens multa remedia irrita præstitit; huc tandem (*b*) *Bononiam venit*, ubi fratrem Michaëlem adinvenit optimâ sanitate donatum: ambo in hospitio concubuerunt. Simul & qui sanus erat, derepentè eâdem quartanâ corripitur. Ad nos curandi veniunt. Junior primus curæ nostræ se subjecit; cui Antipyreton primùm ter dedimus alternativis diebus, ex quo penitus libet evasit.

NOTÆ

in CAPUT LIV.

(*a*) *Trium vel quatuor mensium spatio.* Notandum est, circa quartanæ ingenium, aliam alia longe esse obstinatiorem, & differre eam plurimum pro humorum varia dispositione; nimirum ubi ex pravo victu vel diætæ vitio orta fuerit, idem accidit, si excitata fuerit ab affectibus animi, vel ab aëris vitio, quia sanguinis temperies ab aëre non tam subito penitus vitiati & in discrasiam acido viscidam mutari potest. Quod autem hæc febris adoritur corpora segniora, crassis & fæculentis succis infarcta, quæque obstructionibus pancreaticarum vel meseraicarum glandularum laborant, durum lienem habent; ibi longè difficilioris sanationis & multo obstinatior existit, eludens etiam præsentissima alioquin præsidia.

(*b*) *Bononiam venit.* Aëris mutatio ad curam quartanæ multum confert; vid. Solenander *in Consil. p.* 94.

CAPUT LV.

De duplici quartana.

ARtem & methodum, quâ in curandis febribus utimur, repetere supervacaneum existimo. Felices eventus recensere juvat. Nuperrimè dum hæc scriberem, duo nobis occurrerunt curandi, ambo medio mensis Septembris, præsentis annis 1640. Alter ex his magno horrore primò, calore posteà ad duodecim horas vexatur (*a*) *Victus refrigerans, & humectans* præscribitur, & initio medicamenta usualia præscribimus, utpote (*b*) *infusionem Rhabarb.* ʒ. *ij. & senna* cum aniso, in cujus colatura syrup. rosat. solut. ℥. iij. dissolutæ fuerunt. Pro præparantibus syrupis ut ajunt, exhibitum fuit decoct. refrigerans cum syrup. limonum, ad novem dies. In principio post primam evacuationem *detractus fuit sanguis ad* ℥. vij. in fine potio purgans reiterata fuit, additis ʒ. ij. El. de succ. Rosar. Cùm verò nihil opis, sed febris indies invalesceret; ad Antipyreton p. sol. devenimus, de quo duas doses alternativè sumpsit, & his felicissimè curatus fuit: quâ pariter methodo alter tractatus fuit, & convaluit.

NOTÆ

in CAPUT LV.

(*a*) *Victus humectans.* Humidus victus teste Hippocr. *Sect.* 4. *Aphor.* 14. Omnibus febricitantibus convenit. Victus autem crassus plenus, vel etiam copiosus potus ante accessionem, vel etiam ipsius in paroxysmi principio aut intermedio tempore oblatus, mirum quantum nocet. Hippocr. *Sect.* 7. *Aphor.* 62 dudum id notavit, dum inquit: Si quis febricitanti dederit cibum, quem sano exhibet, valenti robur, ægrotanti morbus fit. It. *in Aphoris* 11. *l.* 1. In paroxysmis à cibo abstinendum est, nam ejus accessiò damno est. Egregiam rationem tradit Heurnius *in hunc Aphorismum* inquiens: eo enim tempore refflui sunt cuncti succi ad centrum corporis, undè opprimitur, anxiaque evadit restrictio, ac alvina regio ab impuris succis incurritur. Si cibum tunc dederis, in impuritatem ille abit, ac distento hypochondrio pectus opprimitur: unde anxia respiratio ac calor cordis major; præprimis autem ova in febribus nunquam danda sunt, de quo vide Montani *Consultationem* 77. nec panis copiosus, ex hoc enim plenitudo omnium pessima est, vid. Mercurial. *Sect.* 1. *l. de aëre p.* 46. Quare etiam quartanarii illi semper citius convalescunt, quibus appetitus minor est.

(*b*) *Infusionem rhabarbari & sennæ.* In quartana Medicus primam alvinamque regionem ante omnia expurget, & ibi residentem vitiosam materiam, correctam tamen expellat; non autem huc quadrat omne purgans, sed tale indicatur, quod humorem acido viscidum, qui aliàs difficilioris purgationis est, ad temperiem reducit, & ad purgandum aptum reddit; quo spectat *Hippocrati* tantopere commendata humorum coctio ante purgantis acceptionem; purgandus autem hic humor est per inferiora, quoniam eò crassus omnis viam affectat. Verissimè enim scribit Hippocrates *in lib.* 4. §. 9. *melancholicos liberalius pleniusque per inferiora purgabis.* Hinc passim observationibus legitur, diarrhæas imò dysenterias quartanis supervenientes illas solvere, de quibus legi meretur observatio in M. N. C. *ann.* 90. *p.* 373. Decad. IIdæ. it. Schenckius *p.* 741. Quartanam feliciter cum decocto aperiente & purgante curatam vid. *in lib.* 1. *obs.* 1. *Thonneri*; item pulvere purgante *lib.* 1. *obs.* 11. Securissima autem hic sunt purgantia leniora, corrigente simul qualitate prædita, v. gr. folia sennæ, rhabarbarum, epithymum, polypodium &c. Solo infuso foliorum sennæ cum aqua & oleo tartari per deliquium instituto *Riverius* felicissimè se curasse quartanas plus viginti observationibus confirmat. Vid. *in Cent. observ. plures.* Oleum tartari per deliquium solutionem coloratiorem, & saturatiorem extractionem præstat; & acidum humorum simul mitigat. Beatus Ettmüllerus *in Dissertatione de usu & abusu præcipitantium* identidem hujus infusi usum magnifacit; possunt autem pro re nata huic addi laudatissimum centaurium minus, antifebrilium excellentissimum, tàm vi obstructa liberandi & evacuandi, quàm corrigendi, item polypodium, rhabarbarum, helleborus niger, epithymum, fumaria, &c. Si quis infusum antifebrile laxans in formula expetet, sequens fidum expertumque commendari meretur.

> ℞. *Filrar. hellebor. nigr.*
> *radic. polypod.*
> *fol. sennæ s. stip. ana unc.* ʃ.
> *Herb. absinth.*
> *centaur. minor.*
> *trifol. fibrin.*
> *fumaria ana Mj.*
> *rasur. lign. colubrin.*
> *cort. citri rec. ana drachm. iij.*
> *Tartar. tartarisat. unc. j* ß.
> *spir. sal. ammon. drachm. iij.*
> *quo irrorentur species.*

Infundi hæc possunt duabus mensuris vini, quotidiè hauriendo, tempore intercalari, bonum haustum. Si potentius ad infarctus viscerum liberandos quis reddere velit, adjiciantur aliquot drachmæ limaturæ martis.

(*c*) *Detractus fuit sanguis.* Venæsectio, in illis, qui plethorici sunt, consuetas habuere evacuationes sanguineas, illasque forsan suppressas, quique sanguinis missionibus assueti, suadenda est, maximè in pede, & quidem morbi vel in principio, vel etiam in augumento, quod si autem quartanæ diutius duraverint, viribus fractis, & cachectico quasi reddito corpore, omnes omittendæ sunt. Præprimis autem si biliosa quartana fuerit, concedi potest; hanc autem indicant, si extrema non admodum longo tempore, ab initio in paroxysmis frigeant, vel horreant, si rubeat lotium, pulsus sit vehementior atque celerior: caloris æstus acrior, si æger irrequietior & bilis vomitus sequatur, sique accessio tota & paroxysmus brevior. In melancholica quartana contraria cuncta videntur, v. Solenander *in Consil. pag.* 94.

CAPUT LVI.

De febre quartana (*a*) in muliere utero gerente *à sex mensibus.*

COmmunis medendi methodus tàm in quartanis, quàm in Arthritide, ab omnibus inutilis censetur, & communi adagio fertur: *en la fiévre quarte, & en la goutte, le Medecin ny voit goutte*, Itali eodem proverbio utuntur, non sine maximo artis dedecore. Nos qui ab ineunte ætate veram Medicinam excolimus, aliorum commentariis minimè contenti, abstrusa semper quæsivimus, inter quæ veram quartanæ curationem adinvenire non fuit difficile. Duplex nobis est via: una simplex, ubi nulla sunt symptomata & simpliciter curanda est; altera est composita, ubi varia sunt symptomata, aut ubi morbi sunt plures invicem commixti. De simplici, inter infinita,

ta, nonnulla hîc erunt exempla; de compositâ pariter. Ad compositam pertinet illa, quam non rarò patiuntur gravidæ mulieres, ficuti superiori anno contigit D. Helenæ, uxori D. Joannis Francisci de Paduanis, annos triginta natæ, cui principio Septembris pessima febris quartana advenit, quæ initio duplex fuit, postea simplex. Ad febrem exscindendam solo (*b*) *Antipyreto* secundo usi sumus; de quo vix tribus dosibus assumptis, altera ex illis evanuit: ex reiteratis pariter aliis dosibus, altera recessit pariter, & sana evasit, absque fœtus detrimento. Infinitos ferè commemorarem, sed hos amore brevitatis omittimus.

NOTÆ

in CAPUT LVI.

(*a*) *In muliere utero gerente.* Observavi gravidam quartanâ laborantem, quæ post partum ab illa evadebat libera. In gravidis propter circulationem humorum liberiorem impeditam magna sordium viscerarum accumulatio est, imprimis, si appetitui nimis indulgeant: post partum autem transpiratio & circolatio humorum liberior fit.

(*b*) *Antipyreto.* Antifebrilia præstantissima sunt mercurialia, martialia, antimonialia & salina; nominatim mercurius dulcis, vel solus, vel cum auro fulminante, aut foliis auri, sulphurisque antimonialis particula bene trituratus ac mixtus; item mercurius dulcis associatus mercurio vitæ, quod medicamentum Antiquartium celebratissimum *Riverii* est. Mercurius diaphoreticus jovialis, Regulus antimonii medicinalis, Panacea antimonii Glauberiana, sal antimonii tartareum, antimonium martiale cachecticum, limatura martis, arcanum duplicatum, nitrum antimoniatum, sal absinthii, tartari, sal ammoniacum, flores sal. ammon. martiales, sal digestivum sylvii, & sal commune ex mixtura spiritus salis ammoniaci, & spiritus vitrioli proveniens.

CAPUT LVII.

De alia febre quartana.

LOngo usu, experientiâ comprobatum est illud Hipp. dictum, *lib. 5. Aphor.* 19. nempè (*a*) *certis temporibus certi morbi fiunt.* Quod quidem nedum in genere, seu de universalibus temporibus, sed & de particularibus intelligendum. Autumnali hac tempestate, febres non paucæ fuerunt; quæ principio tertianæ fuerunt, deinde in quartanas degenerarunt. Nonnullæ post decimam accessionem, aliæ post decimam quartam: & quia tertianæ, ex communi Medicorum schola, quinque vel septem circuitibus absolvuntur, in his usualia tantùm, chymia rarò usurpamus, & sæpè simplici victus regimine essemus contenti, nisi ægri, & assidentes aliud insinuarent. Quantum valeat in morbis præjudicata opinio, scimus; in his enim primò curam per communia, & usualia aggredior, nî superveniat aliquod sævum symptoma, uti cardiogmos, ingens capitis dolor, nausea, vomitus, &c. ut aliis in locis annotavimus. Nuperrimè talem febrem contraxit mercator quidam, amicus noster, annos 27. natus, nomine Philibertus Heracleus, natione Burgundus, nunc Bononiæ commorans. Primis diebus detractus fuit sanguis & bis purgatus fuit infusione Rhabarbari cum sena, in qua soluta fuit manna. (*b*) *Julepos refrigerantes* & Apozemata per quindecim dies accepit. Ubi febris duplex cognita fuit quartana, Antipyreton accepit bis; ex quo confestim febris recessit, ut in multis aliis, quos, ne prolixior videar, enarrare non placet.

NOTÆ

in CAPUT LVII.

(*a*) *Certis temporibus certi morbi.* Morbi epidemici dependent maximè ab aëre, qui pabulum spirituum est, & vitales humores corporis nostri variè movet & modificat; prout itaque ille varius est, ratione gravitatis & levitatis; caliditatis & densitatis, caloris & frigoris, diversi quoque propullulant morbi. Quartana præsertim autumni soboles est, & fit regione cœlique statu inæquali existente, quoniam tunc minus celer, qui omnia animat, vigorat, movet, ætheris circulatio est, adeoque tunc temporis humorum lentior motio & evaporatio; unde copiosior excrementitiorum humorum collectio fit.

(*b*) *Julepos refrigerantes.* Hi copiosius hausti in quartana disponunt ad icterum, cachexiam & hydropem.

CAPUT LVIII.

De (*a*) *repentina morte.*

PRobo, sapientique viro fausta feliciaque sequi semper, consilium non est, sed sæpè tristia, & quæ animo ingrata sunt, evolvere mente opportunum est ad hoc maximè, ne ullo naturæ eventu ejus tranquillitas mutetur. Decet autem probum Medicum, ab ejuscemodi inquietudine esse alienum; suis enim oculis in summa pace fixis, vivit mente & corpore sanus. Paucis diebus elapsis, inter multa nobis parum grata, immò conditioni nostræ valdè infensa, ad invisendum D. Albertum Slonsum accersitus fui, Mercatorem Germanum, annorum 67. cumque ab eo sciscitarer, quid ipsi doleret, respondit; se in præsenti nihil mali sentire; nocte verò proximè exactâ gravedinem, & tensionem quandam ventriculi passum fuisse, modò verò surrecturum, & bene valere; gravedinis verò, & tensionis causas rejiciebat in vinum vetus in proxima cœna ebibitum, quod ejus palato gratum, & optimum offerrbat, quamobrem famulum in cellam vinariam mittit, ut merum mihi gustaturo hinc afferat, famulo illuc pergente, nobis jucunda narrat facieque hilari pauca obmurmurans; animam efflat. Mors sanè ipsi felix, cùm doloris, & angustiæ fuerit expers; at nobis gravissima, cùm ipsum, tum propter amicitiam; tum propter vitæ integritatem, plurimùm adamaremus. Quid si syrupum de absinthio, aliàve hujus generis leviuscula accepisset? Quid si chymica olfecisset? Nonne nostrorum æmulorum viperina lingua, invidiæ veneno armata, in nos, nostraque medicamenta obstrepuisset?

NOTÆ

In CAPUT LVIII.

(*a*) *Repentina morte.* Polypus in cordis ventriculis, auriculis vel vasis ejus majoribus hærens, dum eorum circulationi sanguinis obicem ponit, frequentissimæ subitæ mortis causa est, quod ego etiam expertus sum in milite juvene 20. annorum sanissimo, qui in lectum concedens benè pastus matutino tempore mortuus reperiebatur: ejus cordis auricula dextera firmo & longo polypo obturata erat: possunt etiam de hac re evolvi M. N. C. *Dec. I. ann. I. p.* 253. item *Dec. II. an.* 10 *p.* 540. it. *Dec. II. an. II. p.* 48. & *Dec. II. ann. III. p.* 300.

CAPUT LIX.

De repentina morte.

Quidam juvenis annos 24. natus, ex arte figulus, cùm pertransiret per viam, quæ dicitur, *de malcontenti*, ad ostium proximum pulsat, introgreditur, & de dolotibus ventris vehementer conqueritur. Vix accersito Pharmacopôla; cum sacerdote, qui ipsi postulanti Theriacam afferunt, animam agit, & derepente moritur. Hæsitant amici, an veneno potus fuerit; ideò ad judicem criminalem recurrunt, qui de more præcepit, ut à Medicó, & Chirurgo cadaver visitaretur. Cadaver omnino lividum reperitur; plebs hac de re hominem fuisse veneno peremptum putat: quâ de causâ, ut cadaver à Chirurgo aperiatur, jubeo. Adaperto ergo cadavere, inventum est Omentum semicorruptum, intestina mirum in modum distensa, jecur malè coloratum, pulmones circa costas putridi, (*a*) *cor insuper flaccidum, & suppuratum.* In hoc casu satis mirari non possum, quo pacto vir iste sanus à cunctis haberetur, nec de ullo affectu conquereretur, imò nuptias brevi erat celebraturus.

NOTÆ

in CAPUT LIX.

(*a*) *Cor flaccidum & suppuratum.* Cor erosum à vermibus describunt M. N. C. *Dec. I. ann.* 1. *pag.* 147. Cor in viro, qui diuturno mœrore conficiebatur, repertum penitus exsiccatum & instar pyri tosti contractum memoriæ mandavit Thonnerus *Consil.* 2. *lib.* 5.

CAPUT LX.

De repentina morte.

Paulo antè conscriptum casum, contigit, ut quidam rusticus carceribus detineretur absque ulla mortis suspicione, cumque optimè cœnâsset, & dormitum ivisset, paucis habitis verbis cum socio, quicum decumbebat, perpetuo somno se tradidit. Socius perterrefactus, carcerum custodes advocat; custos Judicem monet, qui cadaver aperiendum esse docet; cadavere à Chirurgo dissecto, apertoque, reperitur Omentum laceratum, & putridum, jecoris portio circa costas suppurata, pulmones putridi. In neutro horum tussis aderat, neque respirandi difficultas. Corpus pariter lividum erat, & potissimum eâ in parte, in quâ jacebat. Hujus tantùm repentinæ mortis fuit causa, (*a*) *disruptio venæ* in ventriculo cordis.

NOTÆ

in CAPUT LX.

(*a*) *Disruptio venæ.* Subitanea morte concidentes aperti à chirurgo Regio Philippo Hacquinet variam detexerunt fati præcipitis causam: In altero enim pinguedo nimia pulmones compresserat, Polypo cordis ventriculi sinistri transitum sanguinis retardante: In altero fodiendi labore fatigato, vena cava prope cor disrupta, sanguine inundavit viscera. Vide *obs.* 101. *Dec. I. ann.* M. N. C.

CAPUT LXI.

De Paralysi, cum mira imbecillitate ventriculi.

Paucis annis elapsis Nobiliss. vir, Dominus . . . annos agens 54. de capitis destillatione cum quodam doctissimo Medico conqueritur. Potionem purgantem Medicus ipsi statim præscripsit, alterâ die phlebotomiam, sequentibus diebus julepos, & sub fine aliam potionem purgantem, deinde cucurbitulas, & hirudines: & quia incusatur jecoris caliditas, succus cichoraceus cum sero lactis ipsi exhibetur, ad mensem: At nil opis, (*a*) *insignem ventriculi imbecillitatem* pro sanitate reportat. Tandem alterius brachii motum amittit, cum oris tortura. Ad me tanquam ad Oraculum confugit, quem sic brevi sanitati restituimus. Ad ventriculi robur conciliandum, solo specifico stomachico usi sumus. Ad capitis fluxionem Aquam hidroticam ad mensem præstitimus; & his paucis non nauseabundis convaluit.

NOTÆ

in CAPUT LXI.

(*a*) *Insignem ventriculi imbecillitatem.* Magna est communio capitis, ventriculi & intestinorum. Sic observamus in praxi, in graviori capitis dolore vel læsione ventriculum facilè incitari ad vomitum; Atrox coli dolor in paralysin frequentius terminatur. Infantum tormina abire in epilepsiam quotidie observamus: Idem quandoque accidit in adultis, ubi colica gravissima transit in epilepsiam. Vid. Thonnerus *obs.* 3. *lib.* 5. A vermibus paralysin, epilepsiam, aliosque affectus convulsivos fieri, quotidianæ experientiæ est.

CAPUT LXII.

De Paralysi inveterata.

Cum puer adhuc essem, & è Gallia primò in Italiam venissem, militem quendam Gallum Pisis me invenisse recordor, qui prope Liburnum in locum, qui dicitur *il Stagno*, me duxit, hic enim Sereniss. Hetruriæ Ducis famulus aderat, qui vocabatur Mathæus, annos 50. natus, à sesquianno jacens (*a*) *Paralyticus* sinist. lateris, sceletos, non homo videbatur, ab omni spe humana destitutus. Ætatem nostram puerilem deridet, vix enim vigesimum annum attingebam; sed quia fatius sibi duxerat è vita migrare, quàm diutiùs vivere, ideò quicquid ipsi propino, hilariter sumit. In tertiâ die, miraculi instar, è lecto surgit baculo incedens: in eodem medicamine pergit, & pristinam recuperat sanitatem. De quo Sereniss. Ferdinandus, Magnus Hetruriæ Dux monitus, qui tunc animi gratiâ Liburni hyemabat, hic enim nullos frigores sentiunt habitatores. Quâ de re me accersiri fecit, & pluribus sermonibus cum Sereniss. habitis, juventutem summopere inter se perpendens, Gubernatori, me præsente, imperat, ut mihi cuncta necessaria provideat, cuterque ut infirmi omnes à Medicis conclamati, mihi curandi traderentur: quod factum minimè fuit, quia hujusmodi subsidii genere non indigens, aliò, majora indagaturus, pergere volui.

NOTÆ

in CAPUT LXII.

(a) *Paralyticus.* Vir quadragenarius satis robustus sanguineæ complexionis ad iracundiam valdè propensus, appetitu gaudens satis vivido, à podagrâ omni anno semel vel bis infestabatur, nonnunquam etiam à catarrhalibus destillationibus; ante annum impetigo sinistrum pedem occupabat, quæ interdum iterum evanescebat; quoties autem aderat, semper melius sese habebat: Podagra autem per três annos non revertebatur, & impetigo illa penitus etiam cessabat. Tempore autumnali gravissimo corripitur catarrho cum febricula quadam. Medicus præscribit purgantia, & quidem unum ex gummi gutta concinnatum, mox subsequebatur paralysis dextri lateris cum dolore in occipitio: Post duos menses insultu corripiebatur apoplectico & moriebatur. Reinerus Solenander *in suis consiliis* refert, multos in uno latere resolutos, si à principio fortiora exhibita purgantia fuissent, humoribus exagitatis etiam in altero paralysi tentatos & tandem extinctos fuisse. In omni paralysi omnes fructus horæi, lacticinia, caseus, leguminosa, allium ac cibi acidi vitandi sunt. Plerumque etiam à nimius suaveolentibus læduntur. Nocent porrò illis ipsis multum flatus austrini, & post ipsos ventus Aquilonaris, qui quasi ex spongia exprimit succos è capite. Aquæ liliorum convallium, lavendulæ, nucistæ, pæoniæ primulæ veris, rosmarini, anhebatum cum vino abstractæ, egregiè nervos solantur & roborant, & in paralysi optatissimam dant operam. Illud autem circa illarum usum tenendum est, ut nunquam dentur, nisi prius alvus benè purgata fuerit, deinde, ut circa plenilunium maximè assumantur, & tandem, ut vitentur in paralysi sanguineâ.

CAPUT LXIII.

De Polypo.

PLures enumerare possem curationes de *(a) Polypo*: & verè fateor ejusmodi affectus non parum laboris nobis olim attulisse; in iis enim curandis, quem sequerer planè ignorabam: & quos curari observaveram, infeliciter semper. Qui peritiores habebantur, *(b) ferro & igne* utebantur; nonnulli *(c) corrodentia*, ut æs ustum, præcipitatum, sublimatum, &c. usurpabant; nonnulli omnium peritissimi accipiebant Butyrum Antimonii, quod apponebant cannulâ argenteâ, ne vicinas partes tangeret. Sed ista omnia cum magno dolore, & sæpe tales Polypi in carcinomata vertebantur. Nos unicâ herbulâ exsiccatâ, & in pulverem redactâ facillimè sanavimus. Pulvis ipse in nares immittitur, cum gossypio, bis in die: carnes liquat & dissolvit citra mursum; in hoc, unguento nullo opus est. Planta hæc verrucas, & quasdam carnis excrescentias tollit & absumit; appellatur scorpioides, & *(d) heliodropium*. Arbusta est etiam consimili virtute pollens. Hæc ignorant, qui nugis & cachinno delectantur. *(e) Plantarum cognitionem in Medico* tantoperè exoptatam, Medicorum hodierna cohors ignorat, & si quis hanc sibi arrogat, quod tamen rarum est, scias velim, extrinsecam tantùm ipsos possidere, at intrinsecam faciem ne quidem à limine salutâsse. Ejusmodi scientiam longam esse, & difficilem scio, non tamen impossibilem; in eâ etenim si quis se exerceret, & pro tribunalibus, & inutilibus quæstiunculis eam amplecteretur, Medicinam certiorem, & uberiorem haberemus. At (ut inquit Plinius) gratius est cathedras ascendere, quàm per vastas solitudines herbas alias aliis diebus colligere.

NOTÆ

in CAPUT LXIII.

(a) *Polypo.* Polypi concretiones sunt fibrarum sive membranularum ita se mutuo excipientium, ut congeriem quandam suppositarum pellicularum ipsumque corpus polypi forment: Fibrosæ autem propagines in fasciculos plures vel pauciores collectæ ramos vel pedes referunt. Variis in locis maximè glandulosis & in cavitatibus majoribus generantur, uti in corde, pulmonibus, sinubus cerebri, & in ipsis venis hypogastricis. Molæ muliebres nihil videntur aliud, quam polyposæ concretiones succi nutritii, generatæ ex sanguine acido, crasso; hinc fœminæ scorbuticæ & hypochondriacæ tales facilius progenerant: Quod si enim succus gelatinosus nutritius ad partes spongiosas & glandulosas plus justo affluit, quàm requiritur, & propter obstructionem quandam vel crassitiem refluere nequit, pori nimis distenduntur, membranæ tenuissimæ valdè incrassantur, & vasa sanguifera mirum in modum increscunt & dilatantur: uti etiam illud ipsum videmus in fungosa carne, partibus vulneratis accrescente: Sicque facilè generari possunt concretiones carneæ membrana sua obtectæ. Tales concretiones carneas in ipsis intestinis quoque instar molarum muliebrium generari in viris posse, lege dissertationem elegantem clarissimi Celleri Prof. Tubing. *de molis virilibus mirabilibus.*

(b) *Ferro & igne.* Qua ratione polypus abscindendus sit, vid. Celsus *lib. VI. cap.* 10. it Meckern. *obs. chirurg. cap* 10. 11 & 13. & Petrus Marchette *in obs. chirurg.* 27.

(c) *Corrodentia.* Post corpus probè purgatum tentandum est, an polypus tolli possit adstringentibus & ascharoticis, v. g. colcothare vitrioli, alumine usto, quæ in nares inflari possunt per aliquot dies: hæc simul resistunt hæmorrhagiæ, quæ sæpius jungitur polypo. Potest quoque in nares trahi aqua mercurii sublimati, quæ stanneo vasi prius infusa fuerit.

(d) *Heliotropium.* Multæ virtutes in plantis specificè salutares nondum detectæ sunt; quas frustra in aliis regnis quærimus. Si enim dantur specifica, certo morbo vel certæ caussæ morbi accommodata; certè in regno vegetabili illa quærenda esse existimo: hic enim mechanismus naturæ est amplissimus. Heliotropium in Gallia Narbonensi & in Sicilia maximè luxuriat. Circa Moguntiam in Germania etiam crescit. Verrucas affricata hæc herba valenter adimere dicitur. Efficacissima est adversus carcinomata, ulcera gangrænosa & tumores strumosos. Vid. *Matthiolus.*

(e) *Plantarum cognitionem in Medico.* Plantarum cognitio exacta non tantum quoad virtutes & usus, sed & quoad ipsum verum nomen & characteres suos essentiales, quibus facile una species ab altera discernitur, admodum jucunda est, & medico etiam necessaria, facilis tamen, si methodo recentiorum & excellentissimorum Botanicorum *Morisonis*, *Raji*, *Rutbeck.* *Hermanni*, *Tournefot*, *Rivini* tractetur & addiscatur.

CAPUT LXIV.

De Herpete inveterato, & incurabili habito.

MUltis annis exactis, Româ Bononiam venit Dominus Ferdinandus Ghisellus, cum *(a) pertinacissimo*, & ab omnibus deplorato Herpete in tibia, genu, & coccyge. Ad tantum expellendum hostem, plures consuluerat Apollines, & infinita ferè assumpserat remedia; sed frustrà: imò malum contumacius redditum vix medicabile censebatur. Ad nostras vero manus confugiens, Gal. decretis insistu, totum corpus primò ab omni terrestri saburrâ purgans Decocto Catholico; posteà sanguinem renovans Tincturâ Corallinâ, cum saccharo Rosato, quibus gratissimis rebus perfectissimè convaluit. Qui Theoph. in *chirurg. magnâ* consuluerit, omnia ulcera, & Herpetum genera sanare poterit.

NOTÆ

NOTÆ

in CAPUT LXIV.

(a) *Pertinacissime.* Obstinata scabies & herpes pertinacissimus sæpius est in personis siccæ & vulgò sic dictæ atrabilariæ constitutionis. Certum autem contumaciæ indicium est, si externè in partibus corporis, v. g. in brachiis, pedibus, collo glandulosi renitentes tumores, quod sæpius accidit, deprehenduntur: Nisi tali in casu adhibeantur antimonialia & mercurialia, v. g. mercurius dulcis, regulus antimonii medicinalis, vix felix & constans cura subsequitur.

CAPUT LXV.

De Herpete contumaciss. ab omnibus conclamato in facie, collo, & tibiis.

Contumacissima, & efferata ulcera sæpè in facie fieri observamus, hæc nonnunquam à lue venerea. Annis superioribus fuit vir quidam nobilis Faventinus, nomine Carolus Bonacursius de Tardotiis, annos 30. natus, qui postquàm Medicos Bononienses, & Patavinos in sui curam adhibuisset; trium annorum spatio, nos quoque consulere voluit. Bononiense primò venit visitatum, exponens luem veneream recenter contractam, cum pustulis, capill. defluvio, & similibus. Ipsum de more purgant, deinde Guajaci usum ad mensem imperant: ex qua curatione meliusculè se valere putat, & Faventiam revertitur, ubi nova symptomata resurgunt. Tunc ut doctiores Medicos comprobaret, Patavium adiit. Patavini novas purgationes ipsi instituunt, exactiori diætâ servatâ, ad 60. dies (a) *ligni Guajaci decoctum* iterum ebibit, sudores in hypocausto excitantur: servat cuncta, & pro sanitate Telephia ulcera in facie excitantur, eaque profunda, fœtida, & maligna. Ad hæc persananda nihil intactum relinquunt. In tibiis, ubi similia ulcera aderant, ignitum ferrum in usum advocatur; at nihil opis. Ubi verò multa de nostra medendi methodo audivisset, ad nos Bononiam revertitur, tanquam ad tutius asylum confugiens, & intra mensem pristinæ sanitati restituitur. Curam primò aggredior suavissimis, & delicatissimis, non tantum quod delicatus esset, sed quia extremâ imbecillitate erat confectus; nec tam morbi sævitiâ, quàm remediorum perperam adhibitorum varietate, & multitudine. Primis diebus aurum Diaphoreticum dedimus, cum extracto Antivenereo. Sæpè post cibum aliquid de specifico stomachico. Ulceribus mumia mineralis admota fuit in principio, cum unguento digestivo, sequentibus postea diebus Calcinat. Maj. quibus gratissimis modis pristinam recuperat sanitatem.

NOTÆ

in CAPUT LXV.

(a) *Ligni guajaci decoctum.* In scabie sicca, psora & lepra Græcorum, acria & calida, uti sunt lignosa sedulò devitanda sunt. Ejus abusum Thonnerus *in obs.* 3. *lib.* 4. annotavit sequenti historiâ: Cum ante complures annos præfectus carceris Ulmensis psora perversa ad lepram Græcorum inclinante, inquinatus, inspectioni subjectus, in leprosorium relegatus, aliquandiu ibi detentus, ex gratiâ inclyti Senatus in domum Gallicam ad medicandum est translatus, ibi per medicamenta chymica sæpius evacuatus, succedente decocto ligni sancti cum sassaf. paril. in haustu sudorifero, etiam antimonio diaphoretico mixto, ad copiosius sudoris elicium. Sed qualis exin fructus? Non modo nihil levaminis subsecutum, quin malum triplo deterius redditum, magno in totius corporis cute ardore & rubore concitato, ut cancro elixo similis appareret, ideircò denuò in leprosorium amandatur, & ibidem post trimestrem moram è vivis est sublatus.

CAPUT LXVI.

De dolore articulari.

Arthritis non omnes æqualiter invadit. Nonnullos severè nimis dilaniat, viros ante 45. longè vehementiùs, quàm qui supra hanc ætatem. Reverendus D. Stephanus Sibanus, annos 30. natus, communis Argelatensis Plebanus, in Bononiensi comitatu, superioribus annis id maximè comprobavit: & tam atroci arthritide correptus fuit, cum febre, (a) *doloribus sævissimis* in omnibus juncturis, inediâ, ventriculi subversione, vigiliis, & aliis. Trimestri toto alterius Medici opem frustrà implorat, imò maximo cum damno; unde pro salute ad extremum perducitur. Hic erat annorum triginta, temperamenti calidi, & humidi, staturæ mediocris, nigros & duros gerebat capillos, pedum & manuum articuli intumuerant parùm, cum exiguo rubore. Vigiliis, & inediâ propter ventriculi subversionem, confectus, nullum remedii genus ex usualibus admittere volebat. Ut illam ventriculi subversionem corrigerem, primis diebus specific. stomach. dedimus: granis postea aliquot Auri Diaphor. curam absolvimus.

NOTÆ

in CAPUT LXVI.

(a) *Doloribus sævissimis in omnibus juncturis.* In arthritide partes tendinosæ & nerveæ spasmo violento torquentur, qui sali corrosivo acido utplurimum debetur, hic, quò magis est volatilis, vel fixus, dolorem stabilem vel vagum producit: In melancholico sanguineis, & qui nervos habent debiles, & ad affectus animi vehementiores proclives sunt, frequentior est. Interdum mirum excruciat ægros, mox in pedem circa talum intolerabilem movet cruciatum; mox transilit in genu dextrum, illumque in tumorem sat grandem levat: Serpit quoque in oculos & lippitudinem gravissimam plures dies perseverantem conciat, exinde manante ichore velut fanioso: Quando in colli nervos materia vitiosa se insinuat, clamosum parit dolorem, ut per multum tempus ne minimum dimovere vel inflectere queant. Invadit quoque linguam, illamque motu convulsivo exagitat: Quando intestina aggreditur, cruciatus enormes & vomitum excitat. Observatur interdum tali morbo conjunctus continuus ptyalismus. Per paroxysmos invadere solet. Præcedit arthritidem utplurimum horripilatio per dorsum & lumbos, lassitudo musculorum cervicis, & lumborum immobilitas, & in furis quasi convulsio & spasmus.

CAPUT LXVII.

De Arthritide, seu dolore articulorum.

Illustrissimus Dominus Dominicus Vainus Equitum Turmæ Dux, annum trigesimum circiter agens, post inordinatam victûs rationem, in sævissimum articulorum dolorem incidit, cum febre continua. Pedum articuli præcipuè affecti erant, genua & manus. Ad hunc contumacissimum affectum ex arte exscindendum, aurum Diaphoreticum in principio dedimus, cujus usu febris evanuit, & dolores mitescunt: in eodem perseverat ad quindecim

decim dies, intra quos perfectiſſimè ſanitati reſtituitur. (*a*) *In potu aquam cum ſaccharo*, & cinnamomo dedimus. Victus erat communis plenus, ex carnibus vitulinis, & volatilibus, parum à conſuetudine recedens. Medici ante nos ejus curæ incumbentes, ſolita ſua ſtercoraria ter & quater ipſi præſcripſerant, totidem phlebotomiis celebratis, cum unctionibus, cataplaſmat. & aliis inaniter celebratis in hoc morborum genere. Placeret plebeios noſtræ ætatis Medicos monere, ne miſellos ægros pro re facili mille tormentis ſublevent.

NOTÆ
in CAPUT LXVII.

(*a*) *In potu aquam cum ſaccharo.* Arthritis, quæ conjuncta eſt cum phlogoſi & pulſu magno non benè ferre poteſt calida, acria & ſalia volatilia, ſed magis refrigerantium acidulorum uſum expetit. Commendationem maximè merentur loco potus ordinarii aquæ florum vi anodyna fulgentium, quales ſunt; primulæ veris, flor. tiliæ, lil. convall. pœoniæ cum aqua pluviali vel rore majali deſtillatæ, hiſce addi poteſt Corn. Cerv. uſtum & parum ſacchari, item pro ratione circumſtantiarum tinctura roſarum: ſit autem modus in hiſce, aliàs inteſtina à nimis frigidis imbecillitatem quandam contrahunt. Multos ſcio curatos arthriticos ſolo aquæ frigidæ puriſſimæ tamen, frequentiori potu.

CAPUT LXVIII.

De Arthritide.

DOminus Leonardus Chiarenci, nobilis piſtorienſis, annos triginta natus, quindecim annis elapſis Bononiam venit, ut ab acerbiſſimis doloribus Arthriticis, quos à ſeſquimenſe patiebatur, ſe liberaret. Ejuſmodi dolores genua, & pedes primò vexare cœperunt, manus deinde. Ad morbi cauſam excidendam, (*a*) *pilulas catholicas* principio dedimus; deinde decoctum ſequens.

℞. Rad. Acori vulg. ℥. j. ß. Rad. Caryophyll. ℥. j. in ſuffic. quant. aquæ commun. parabatur potus. Hoc uſus eſt in cibis ad quindecim dies, & his duobus priſtinam recupavit ſanitatem.

NOTÆ
in CAPUT LXVIII.

(*a*) *Pilulas catholicas.* Pechlinus *lib.2. obſ.26.* refert, ſe noviſſe empiricum, qui medicamento chymico, ſive lunæ cryſtalli eſſent. ſeu martis aliquod vitriolum, etiam inveterato jam morbo, poſtquam biduò antè paregoricum dediſſet, alvum magno cum fructu provocabat. Et eſt fortè ab hac occaſione nata purgantium cum opiatis mixtura, & famigeratum illud ex pilulis aloëphanginis & laudano opiato compoſitum, quod & dolores ſedare & alvum ducere poſſet: Res notabilis eſt, arthritidem nonnunquam diarrheâ vel etiam dyſenteria ſolvi. *vid.* Solenand. *in conſil* & *M. N. C. dec.1. ann.6. & 7. p.220.* cum tamen & ipſam dyſenteriam arthritis vaga interdum ſubſequatur. *Vid.* Thonerus *lib.V. Conſult.6.*

CAPUT LXIX.

De Icteritia flava, cum principio hydropis, inappetentia, ſumma virium jactura, vigiliis, & aliis, cujus causâ à Medicis conclamatur.

MIrantur nonnulli, cur tam ſeverè animadvertam in Medicos noſtræ ætatis, & ipſi (quod pejus eſt) putant, eodem, quo ipſi incedunt pede, nos iter peragere. Malè feriati homines, artiſque Medicæ imperiti, & Chriſtianæ pietatis immemores, nos cum inani plebe potiùs delirare velle putant, quàm cum probis & peritis viris, veram & legitimam medendi methodum ſectari. (*a*) *Larvatos Medicos* ubique inveniri non me latet, veros & legitimos rarò. Sed ô deliræ mentes! ex cachinno & garrulitate, quos bonos creditis, ſeligitis, ſpretis ex opere bonis. Congaudeo ſæpiſſimè, ejuſcemodi cachinnis deludi, pro ſalute infelicem ſanitatem, nec rarò mortem reportantes.

Perilluſt. Dominus . . . . . . annos LXIV. natus, ſub duorum Medicorum cura, multorum menſium intervallo perſeveraverat. Ubi eorum opem inaniter exploraviſſet, ad nos confugit, jam ad extremum adductus: pulſum imperceptibilem, urinam perpaucam, & aqueam, inappetentiam, vigilias, & alia graviſſima perferebat. Ad ventriculum roborandum, ſpecificum ſtomachicum dedimus. Ad obſtructiones jecoris, (*b*) *Elect. de ſulphure metall.* Rec. Auri p.j. ferri limati p.ij. fuſa calcinantur ſimul duplo ſulph. poſteà ſolvuntur aceto, & eſſentia vini alkaliſata, in perfectionem reducitur opus.

NOTÆ
in CAPUT LXIX.

(*a*) *Larvatos Medicos.* Non minus verè, quam ſcitè ſcribit Hippocrates *Libr. de arte p.2.* Omnium profectò artium medicina nobiliſſima. Verum propter eorum, qui eam exercent, ignorantiam, eorumque qui temerè de his judicant, omnibus artibus jam longè inferior habetur. Cujus quidem erroris iſta mihi potiſſimum eſſe cauſſa videtur, quod ſoli arti medicæ nulla in urbibus, præterquam ignominiæ præfinita pœna eſt. quæ eos, qui ex ea conſtant, minimè attingit. Qui quidem perſonatum, quæ in tragœdiis producuntur, maximè ſimiles eſſe videntur. Quemadmodum enim illi formam, habitum & perſonam hiſtrionis referunt, neque tamen hiſtriones ſunt: Sic & Medici nomine quidem multi, re ipſa perpauci. Judicium de medicorum meritis admodum fallax eſſe ſolet, quod per fraudes & alia artificia ſæpius redduntur famigeratiſſimi, & æxiſtimatio eorum fortunæ magis, quam meritis adſcribenda eſt.

(*b*) *Electuarium de ſulphure metallico.* Ecce deſcriptionem ſulphuris metallorum, quod in ſananda hydrope tantopere extollit A. Et videtur nihil aliud eſſe, quam ſubtile ſal martis, de auro parum participat, quoniam tam ſulphur, quam acetum ejus repagula reſerare vix poteſt. Quantum autem martialia in depulſandis morbis chronicis faciant, res in foro medico notiſſima eſt.

CAPUT LXX.

De caſu raro, ab omnibus conclamato, & incurabili habito.

THomas Scribanarius, in via quæ dicitur, *de Malcontenti*, annos XL. natus, intra ſpatulam ſiniſtram & collum, punctim enſe vulneratus fuit, cui (*a*) *vulneri proſpiciens Medicus* quidam eum ſanitati ferè reſtituit. Cùm verò in fine curationis Enema præſcripſiſſet, eo vix rejecto, ingens dolor ipſi advenit in ſiniſtro pede, ex quo plures noctes tranſegit inſomnes. Novos propterea accerſit Medicos; at illi de more infinita præſcribunt remedia. Perſeverat tamen dolor, intumeſcit tota tibia cum genu, febris fit continua, vigiliæ perſeverant, inappetentia, & alia varia ſymptomata. Qui ejus curam gerunt, multa præſcribunt cataplaſmata, fotus, emplaſtra, & alia infinita ex-

teriùs. Intrinsecùs decocta ligni Guajaci, salsæ, chinæ, ad justam dosim, bis in die ad quadraginta dies. Omitto potiones, pilulas, electuaria, conservas, & multa hujus generis alia: item phlebotomias, cucurbitulas, cauteria, & pleraque alia: sed cuncta irrita fuerunt. Genu adapertum fuit caustico, & ferro, citra tamen ullum auxilium. Eò tandem devenit, ut sceletos potiùs, quàm vivens censeretur. Ad manus tandem nostras curandus adducitur. Ad dolorem demulcendum, mumiâ minerali utimur exteriùs, cum unguento ex vitellis ovorum, fotibus item utebamur cum baccis lauri, juniperi, foliis plantaginis, millefol. hypericonis, camom. meliloti, rorismarini, & aliis. Sed curam omnem absolvit (*b*) *Tinctura Antimonii* cum saccharo rosaceo bis exhibita eodem die. Quo medicamine assumpto mirum fuit quomodo evanuerit febris, & pus in totum brevi secretum, unde tibia, genu, & crus perfectè detumuerunt, dolor recessit, & potiori sanitate inde donatus perfectissimè convaluit. Galenus si viveret, hanc medendi methodum realem, & rationalem appellaret, oppositam erroneam, & falsam, Empiricæ nomine dignam. Qui convitiis probos prudentesque Medicos excipere solent, hanc non esse canonicam turpissimè mentiuntur: sed hos à fructibus cognoscere, nos Sacra Scriptura docet.

NOTÆ

in CAPUT LXX.

(*a*) *Vulneri prospiciens medicus.* Ut ulcus vel vulnus curetur, opus est benigno ac dulci sanguine, ac partibus illi vicinis moderatis. Chirurgis itaque illud studio semper sit, ut partem firment, & humorum cacochymiam castigent; quo spectant omnia temperantia, edulcorantia & blandiora balsamica.

(*b*) *Tinctura antimonii.* Metallicorum & mineralium medicamentorum efficacia non solum consistit in subtilitate particularum; ob hanc enim reflectuntur & avolant facilè ex corpore, sed in eò maximè, quod firmos & valdè stabiles habeant poros, qui certam, stabilem ac copiosam secum ferant materiam subtilissimam, amicam nostri sanguinis ætheri. Hâc subtili materia fermentationes augentur, humores viscidi attenuantur, obstructiones tolluntur; hâc ratione sufficere potest minima quantitas alicujus medicamenti. Concludimus, posse dari medicamentum universale, si posset dari universale deobstruens.

CAPUT LXXI.

De Psora Lepræ finitima.

Nobilem mulierem Mutinensem, annos 35. natam, nobilis viri Francisci de Cervello uxorem, huc Bononiam ad me curandam deduxit maritus, ut à fœdissima psora mundaretur, à qua tribus annis cruciata fuerat. Mutinæ Medicos primæ notæ toto illo triennio frustrà consuluerat, cujus causâ purgationes, cum phlebotomiis, & sanguisugis pluries comprobaverat, succos cichoraceos cum sero lactis, ad nauseam assumpserat. Hinc remediorum multitudinis pertæsa, omne auxilii genus à nobis recusabat. At cùm audivisset nos solo saccharo rosaceo cam sanare posse, confestim se ad nostra jussa paratam esse annuit. Quâ de re saccharum rosaceum bis in die dabamus, cui exigua portio tincturæ antimonii miscebatur. Vera antimonii tinctura palato est grata, (*a*) *sanguinem purgat*, sine manifesta evacuatione. Deridendi planè sunt, qui hac sanandi methodo sunt destituti.

NOTÆ

in CAPUT LXXI.

(*a*) *Sanguinem purgat.* Antimonialia dicuntur sanguinem depurantia, quatenus obstructionem glandularum & vasorum minimorum reserant, quod efficiunt, partim dum particulis suis stabilibus solidissimis acutis fibras mortices vasorum ac tubulorum corporis nostri stimulent & uberiorem influxum spirituum invitent; unde promptius humores propellunt & stagnationi illorum resistunt, partim quod rigidis & acutis suis partibus humorum viscidorum tenacitatem fundant ac dissolvant.

CAPUT LXXII.

De Calculo.

Concretio lapillosa non omnium minima est eorum, quæ in albo designant, communium Medicorum scientiam haud satis esse tutam. Quod calori, tanquam causæ efficienti tribuunt, jamdudum falsum fuisse convictum fuit, & iterum à nobis, si opus est, declarabitur. Ex curationibus, quas quotidie molimur, primò adaperiemus, rationibus posteà certissimis id firmabimus, certumque faciemus.

Quid mehercle ab omni Philosophia magis est alienum, quàm concedere aliquid supra vires suas agere posse. Nostri ævi Medicastri in calculi generatione nihil aliud frequentius habent in ore, quàm calorem renum, & vesicæ. Concedo id ab aliis scriptoribus hausisse; sed quid ineptius, nil scire posse quàm ex commentario? semper pueri sumus, nihil à nobis discimus, quod ut vile & abjectum censemus, nihil è proprio pectore depromere posse. De crassa & viscida pituita rimari oporteret, unde illa crassities & viscitidas: semper eodem hæremus luto; si isthæc cruda sunt, quomodo nimius calor adest? & duplicem ubi calorem, insitum, & adventitium agnoscunt, insitum esse debilem, & adventitium solito validiorem, quo argumento rem acu tetigisse putant. Sed nænias istas infringere velle, pudet sanè; dum enim hæc asserunt, plura committunt absurda. Caloris primò duplicem constituunt originem; secundo, ponunt accidens sine subjecto; tertiò, si adventitii aut extranei subjectum faciunt renes, sequitur, renes sui ipsius detrimenti subjectum fovere. Quid tandem? calculus substantia est: calor verò accidens. An mobilia, vimque habeant agendi accidentia, non est minùs ridiculum. Recentiores, etsi scholastici non sint, & hue usque cathedras ignorent, veriorem viam, & certiorem tamen invenerunt. Et dicunt eandem esse calculi microcosmi generationem, ac lapidum procreationem in macrocosmo. Nec Arist. opinio obstat, dicentis (*a*) *lapidum ortum* fieri per materiæ appositionem. At is cùm lapillificandi vim nonnullis substantiis à primordiis fuisse inditam non agnoverit, ideò de illa, ac de pluribus aliis non est locutus. Sed de his alibi fusiùs, sint modò de eo curando nonnulla exempla.

NOTÆ

in CAPUT LXXII.

(*a*) *Lapidum ortum.* Calculi generatio fit, quando particulæ viscoso-ramoso-terrestres ciborum à salibus

ventriculi

ventriculi non citè dividuntur; unde postea serum tartari terrestrioris copia onustum, alluens poros canaliculosos renum, ibidem efficit stagnationem particularum. Eodem modo ut videmus in liquoribus calide filtrandis, v. g. lixiviis & aliis crassioribus, ubi filtro magnâ copiâ limi onusto, vel liquore frigido facto, hic diutiùs stagnans, vel planè non destillat, vel satis lentè, aut multum de sale iterum crystallisato in filtro relinquit. Id quod manifesto videmus in renibus calculosorum, ubi circa pedem anserinum dictum tartareæ lamellæ conspiciuntur: Quæ postmodum seminium perpetuum calculi suggerunt. Acidum autem & terra elementa calculi sunt, quæ invicem juncta, dura constituunt corpora. Crystallus pulverisata cum aceto in pristinam abit duritiem. Calculus humanus si destilletur, spiritum acidum acrem præbet; qui capiti mortuo super infusus pristinam duritiem acquirit. Præterea si destilletur, parum præbet olei, & putat B. Do. Waldschmidius *in institutionibus pag.* 86. calculos generari ex defectu particularum oleosarum; & ob id ratio in promptu est, quare omnia fermè oleosa, item oleum amygdalarum dulcium in copia haustum à calculo præservent. Oleosæ enim particulæ ramis ac ericis suis impediunt, quo minus arctè coire queant in durum corpus spicula salina: Compertum enim ex Chymicis est, oleum resistere crystallisationi, hinc nonnulli, ut elegantes crystallos acquirant, addunt lixivio salino spiritum vini rectificatum, ut ille particulas pingues oleosas absorbeat.

CAPUT LXXIII.

De Calculo in vesica.

INter complurimos à calculo per me liberatos, mihi in mentem venit Illustriss. D. Gregorius Malverius, qui viginti annis elapsis (a) *in calculum vesicæ* incurrit. Alios præter me consuluit Medicos, qui omnes calculo vesicam laborare asserunt. Hæ de re medicamenta plurima frustrà ipsi præscripserunt. Ad nos tandem venit, maximè cum ab illis intellexisset solam superesse incisionem, quam toto pectore reformidans, undique conquirere remedia statuit. Nos ipsi duo præscripsimus in quibus ejus salutem repositam esse assero, si in eorum usu persistat: primum fuit Herniaria, cum Betonica in jusculo carnium cocta; (b) *bibit quotidie* ejusmodi jusculum, ad tres, vel quatuor menses; at cùm ipse Astrologiæ deditus esset, sub explorato, & benevolo siderum positu plantas eas colligi curavit. Secundum fuit (c) *Astacorum fluviatilium* lapis, de quo quotidie in vesperis ʒ. ß. accipiebat cum succo limonum. His duobus felicissimè convaluit. Quid mirum si quindecim annis à sanitate elapsis, sanguinem expuere cœperit? cujus occasione Patavinos Medicos consuluit; sed eum ad propriam civitatem remittunt, ubi post aliquod tempus in manifestam phthisim incidit: tuncque pluribus in hac re habitis consultationibus, extremum diem clausit, quamvis sexagesimum quintum annum ageret. Hic affectus raò senes adoritur. Unde quidam Medicus ad eminentem cathedram evectus, morbum hunc non esse Phthisim asserebat, quòd ex Hippoc. intellexisset, post trigesimum quintum raro advenire.

NOTÆ

In CAPUT LXXIII.

(a) *In calculum vesicæ.* Calculorum generationem in vesica elegantissimè tradit Nuckius in *Adenographia curiosâ pag.* 77. & 78. Observatum sæpius, calculos ejusmodi, mole sua quidem parvos, sed ob materiæ unionem compactiorem, in vesica hærere, calculorum futurorum nucleum constituere, cui facilè incrustationes lapideæ tanquam stratum supra stratum superveniunt. Hocque in-

tum faciliùs accidit vitam sedentariam agentibus, quorum urina tardius in renibus secreta, diutiùs in vesica morari necesse; dum particulæ ejus ex sale volatili urinoso, spiritu limpidissimo, oleo fœtido, & terra fatua compositæ, nucleoque dicto junctæ, molem calculi adaugent. Nucleus itaque talis, aut alius naturæ corpus aliquod terrestre plerumque adesse debuit, ejusmodi poris donatum & superficie, cui particulæ ab ipsa urina secretæ adhærere & calculi incrementum promovere possent. Ut autem hæcce certò magis constarent, Experimentum aliquod instituendum erat. Inciso vivi animalis (canini v. g.) hypogastrio, per vulnus inflictum vesica extrahatur, dein per ejusdem vesicæ membranas, secundum ductum fibrarum, instrumento acutiori in fundo læsas, globulus immittatur ligneus; mox contrahentibus se fibris, vesica per vulnus abdomini ante inflictum repellenda vulnerisque ratio habenda. Animal primò biduo tristior quidem, sed brevi post alacriter vivere & comedere incipit. Globulus autem vesicæ jam inclusus, vix aliam animali causat molestiam, quam quod vesicam ad excernendam urinam frequentius stimulet. Hoc in statu animal per aliquot septimanas servetur: hinc inspecto abdomine & vesicâ, jucundo planè aspectu observamus, globulum dictum exiguis calculis, quasi totidem crystallis, esse incrustatum: Uti hisce diebus, felicissimo cum successu studiosis fuit propositum, demonstratumque. Dissimili haud modo (si parva magnis comparare liceat) quo saccharum album bacillis suis adhærere videmus. Et hoc quidem modo calculus in renibus primam genitus, bacilli instar, nucleum constituit, postmodum verò in vesica particulis calculosis, cum urina aliàs excernendis, obducitur, & in monstrosam tractu temporis, non rarò, magnitudinem excrescit. Ubi verò ejusmodi nuclei deficiunt, rarius calculi vesicæ formantur, quoniam corpora non adsunt, quibuscum particulæ hæ heterogeneæ jungi possunt. Hinc non tantum nucleus talis, aut globulus ligneus, sed varia alia, nucleorum instar se habentia, calculorum fundamentum constituere valent.

(b) *Bibit quotidie.* Multa numerosa lithontriptica in Medicorum scholis proponuntur, quæ tamen, quando ad praxin venitur, rarò fidem solvunt. Et si absque partium studio judicium feram, dico, omnia illa, quæ vesicæ calculo vulgò destinantur, prorsus evanida esse, quæ enim jam factum & duriter compositum lapidem compactumque, qualis vesicæ esse solet, solvere posse, non video. Certum est, liquores corrosivos, & maximè spiritum nitri dulcem prompta facilitate calculum humanum solvere: ex cujus poris etiam oleo tartari fundò præcipitari potest, sed quam parum à corrosivis illis exspectari possit tali negotio, perpendat quisque secum, quantos cruciatus & vel ipso calculo certantes peregrinos in vesica acer conciliet. Posse autem injectione vesicæ calculum solvi, tum demum credam, sunt verba ingeniosi *Pechlini*, quando menstruum erit repertum, quod insipidum sit, & aurum aut aliud metallum solvat, cujus tamen exspectatio hactenus nos fefellit, & fortè semper fallet. Quo minus opinor verum esse, quod *editor Zodiaci Gallici de D. Brochardi* lythontriptico meminit; illud etiam ore assumptum lapidis tum renalis, tum vesicalis attritionem moliri. Hoc in universum censeo, à medicamentis tartareis, imprimis autem aquarum calidarum & thermarum inundatione, imò etiam naturæ quodam ductu, calculi mollioris elementa in partes tartaromque quendam viscosum resolvi posse, aut quod frequentius est, totos lapides & integros diluvio talismodi propulsos laxatis antè viis erumpere.

(c) *Astacorum fluviatilium.* Calculus penè siliceus in vesica pueri fractus & expulsus pulvere ex lapidibus nec non balsamo sulphuris & lapidibus cancrorum in *Actis Hafniensibus ann.* 72. *obs* 77. legitur. Lythontriptica vera debent rigidis, subtilibus, & pori calculi adaptatis constare particulis, quæ intus motæ possint dimovere vectis instar. Tale sal obtinet petroselinum. Aqua hujus, quamvis est insipida, effectum tamen dat calculosis, quoniam aculei suoe invifcati sulphuri; & hi, cum à moto in sanguine, & ab urinæ sale privantur suo sulphure, hinc priorem nacti figuram priores etiam edunt effectus. Tales aquæ stricto clauso vase sunt asservandæ diutius, tunc acquirunt aliquam acredinem excusso sulphure laxiori.

CAPUT LXXIV.

De Calculo.

ADmodum Rever. Pater, moribus, & vitæ integritate clarus, P. T. Antonius Vernicius Franciscanus annos XLV. natus, post varia tormenta, & infinita remedia pro calculo in vesica atterendo, me accersiri curavit. Re citra spem habitâ, & potius de morte, quàm de vitâ cogitans, ad extremum confugiendum esse statui, ne ipsum ne ipsum sine remediis periturum relinquerem; (*a*) *Salem itaque vitrioli* sublimatum, & ad extremam puritatem adductum ipsi statim exhibui cum jusculo carnium. Horâ post ipsum assumptum vomuit, & excrevit calculum satis magnum, ex quo confestim ab omni dolore liber evasit.

NOTÆ

in CAPUT LXIV.

(*a*) *Salem vitrioli*. Vomitoria per accidens, si calculus non adeò grandis & in vesica est, ad ejus expulsionem faciunt. Vomitus enim fit cum constrictione partium, quæ in omdi expulrione necessaria est. Observamus nonnumquam in pixi post maximos & intolerabiles ventris dolores, calculos ingentis magnitudinis præter omnem spem prosilire. *Joh. Theodorus Schenkius exercit. anatom. pag.* 554. meminit mulieris, quæ, post atroces perpessos dolores calculos duos cum fragore exploserat: quos ex vesica magno sanæ naturæ conatu ejectos fuisse notatæ ibi circumstantiæ persuadere voluit. Nec dissimilis admodum est historia, quam *obs. 7. ann. 6. dec. 1. M. N. C.* legendam exhibet.

CAPUT LXXV.

De Calculo.

VEtula quædam, annorum LX. in via quæ dicitur *il Borgo della Paglia*, longo tempore à calculo in vesica cruciabatur. Post multa remedia incassum adhibita, Lithotomus ad eam conducitur, qui (*a*) *cathetere calculo explorato*, de mercede paciscitur. At illa non tam expensas timens, quàm operis sævitiem, sic diu incurata manebat, ac vitam nimis infaustam ducebat. Quum verò minùs de salute cogitaret, ecce calculus ad orificium externum vesicæ se profert. Ad eam perductus consului, ut sequenti manè pro viribus per civitatem deambularet, & ubi non sufficerent vires, aliquem secum perdoceret, aut per viam inniteretur, & antequam egrederetur domo, pudenda benè inungeret (*b*) *oleo scorpionum*: quod ad unguem exequitur; unde vix domum reversa, calculum prædurum ovi gallinacei magnitudine excernit, non sine admiratione, à qua excretione libera penitus evasit.

NOTÆ

in CAPUT LXXV.

(*a*) *Cathetere calculo explorato*. Maxima tormenta excitat violentia catheteris, ut ægri sectionis, quam catheteris molitionem æquiori animo ferre velint. Certum indicium calculi vesicarii esse dicitur, si cum sonitu repellatur emissus catheter, modo ante probè compertum sit, calculum adesse, non aliud forsan corpus carneum scirrosum retinens. Potest de calculi exploratione legi *obs. 2. lib. 1 Dn. Pechlini.*

(*b*) *Oleo scorpionum*. Omnia emollientia, lubricantia intrinsecè & extrinsecè data, optimè cruciatus calculi compescunt, dum vias emolliunt nimis à spasmo constrictas relaxant, sicque partim dolori medentur, partim etiam vias ad expulsionem præparant. Hanc ob rem etiam calculosi magnum solamen in balneis & fotibus inveniunt. Certè inconsultò illi agunt practici, qui antequam emolliant vias, nimio diureticorum fortium usu calculos propellere annituntur: de quo jubent legere *disquisitionem Matth. Vazeri lib. 1. de nephritide cap.* 17

CAPUT LXXVI.

De calculo renum.

TAnta est (*a*) *nephritici doloris affinitas* cum dolore coli, ut non rarò peritissimos Medicos ambo delodant. Talis fuit is, quem noperrimè patiebatur Admodum Rever. D. P. M. Joann. Evang. de Juncis, in celeberrimo cœnobio D. Francisci, ipse enim quindecim diebus atrocissimo dolore ventris premebatur. Locus doloris erat circa regionem renum per ureteres se extendens, cum frequenti nausea, & vomitu (*b*) *urina erant multa, & tenues.* Curationem aggredimur per communia, tanto magis, cùm tres essemos vocati ad curam. Primâ die (*c*) *subducta alvo* clistere emolliente accepit pluries de spec. Elescoph. quod statim evomuit. Sequenti die pulpa cassiæ, cum Diaphœnic. adhibetur, quod pariter per os rejecit. Interea fotus cum carminativis, bacc. lauri, junip. menthæ, calameot. majoranæ, absinth. fœnug. lino, cymino, camomil. & melil. Post ejusmodi fotus, oleis discutientibus, & aperientibus ioungebatur. Clyst. quoque discutientes, cum decocto carminat. elect. de bacc. lauri benedict. laxat. terebint. & similibus, frequenter reiterabantur. Cùm dolor magis sæviret, sapientissimè à seniore Medico balneum olei communis præscribitur: stat per horam in dicto oleo, à quo cùm nihil levaminis percepisset, imò dolor vehementior redditus videretur, consolationem inter nos inire cœpimus, rem esse conclamatam videbamus. Vitrioli salem propono, & in his morbis verum esse rhizotomum. Abnuunt alii duo Medici, sed sagacissimè; nam ab assumpto tribus horis cessat omnis dolor. In quo satis videre est, boni & legitimi Medici esse, chymica remedia non spernere, indocti soli vituperant, quæ ignorant.

NOTÆ

in CAPUT LXXVI.

(*a*) *Nephritici doloris affinitas*. Calculus sæpè confunditur cum dolore Ischiatico & dolore colico: quandoque cum calculo conjuncta est colica. Si gravidæ querantur de dolore in lumbis, it. febre ardente laborantes: non cogitandum de calculo: defluxiones catarrhales fingunt quoque calculum, non enim omnis dolor lumborum etiam gravior indicat calculum: bene enim distinguenda in praxi nephritis à calculo est, ille sæpius à stagnatione sanguinis circa renes provenit, & in calculum, nisi venæ sectione & remediis nitrosis succurramus, terminatur.

(*b*) *Urina multa & tenues*. Hæ notant poros renum valde constrictos sive spasmo, sive materia limosa: visuntur etiam urinæ in calculosis interdum satis crassæ. mucosæ & turbidæ, quod bonum semper signum esse solet, testantur enim Observationes, in primis *D. Joh. Henrich Brechtfeldii quæ volum. III. Actis Medic. Hoff. Obser. 70. prostant.* ubi puella bimula materiam albam, mucilaginosam emisisse cum urina, scribitur, quæ statim ab aëre externo in subflavum oblongum riguerit, duritie quemvis alium calculum æquantem: à qua sanè mucagine albedinem & duritiem calculorum derivare libuit *Helmontio tract. Aliment. tartar. insont.* § 28. eandemque veræ calculi materiæ junctam, à semine Duelech petrescere, *cap. 2. de Lithias. cap. 3.* concessit.

(*c*) *Subducta alvo. Galenus libro de renum affectibus* non solum pro præservatione, sed etiam curatione calculi nihil tantopera

rantopere conducere scribit, quam alvum habere congruè apertam & lubricam.

CAPUT LXXVII.

De insigni alvi profluvio.

DOmina Antonia Domini Alberti Zambonii Aromatarii, annos XL. nata, quatuor mensibus insignem diarrhœam patiebatur, cui ot opem ferreot Medici, omnia usualia frustrà ipsi præscripserant, cum verò minus de sanitate cogitaret; in manus nostras curanda venit. Rem etsi arduam, & periculo plenam, sic tamen felicissimè absolvimus. (*a*) *Ad jecoris obstructiones* reserendas, ipsumque in officio detinendum, dabantur manè croci Martis gr. x. in vesperis de eodem croco gr. vj. cum conserva rosarum. Sub fine ad ventriculum roborandum, flamsque discutiendos miscebantur grana aliquot specifici stomachici; & his duobus pristinam recuperavit sanitatem.

NOTÆ

in CAPUT LXXVII.

(*a*) *Ad jecoris obstructiones.* Sectiones cadaverum, cholerâ, diarrhæâ, & dysenteriâ extinctorum docuerunt integro pancreate causam morbi & mortis in folliculo fellis aliisque biliariis vasis latuisse, videatur *Dimeroccii Anatomia p.* 155. Bilis enim humorum acrium vehiculum est. Anatomen diarrhæâ defunctæ, ubi vesica fellis tota bile ex viridi nigricante repleta erat vide in *Actis Haffniens. anno* 76. *Observ.* 21. Puer diarrhæa mortuus, sectus fuit à *Dn. Bierlingio* par & lien magnus & totius mesenterii glandulæ scirrhosæ inventæ fuerunt. Vide *M. N. C. ann.* 2. *Observ.* 153.

CAPUT LXXVII.

De Hectica febre cum ulcusculis in faucibus.

DEcreveram silentio prætertire ea, quæ acerba mors jam dudum ab oculis nostris præripuit: at quomodo commemorare desinam omnium mortalium Excellentissimum clarissimum Eminentissimum & omnibus gratum litterarum Phœnicem, natali ortu verè Principem Romanum, in omni facultate primum doctorum recognitum, quem omnes fleverunt, de quo tot celebrata fuerunt encomia, luctûs, & gemitûs, cum lachrymarum fluctibus, per omnes Academias tanti exauditi fuerunt, ut omnis lætitia, tam curiæ Romanæ, quàm universæ Italiæ in mœstitiam versa sit. Cùm verò Excellentiss. P. annos tunc XXIV. natus, gravissimâ fluxione in fauces tentaretur, ac Romanos Medicos, qui tunc doctiores habebantur, frustrà ad duos annos consuluisset, ad me Bononiam mittit, ut per litteras opem ipsi ferre vellem: quantum possum ipsi me offero. Agnoscit tanti morbi curam absente Medico perfici non posse, quâ de causa itineri se commisit, & lectica iter faciens per Spoletum in pessimam febrem incidit. Tunc Excellentiss. ejus parentes judicârunt, me ad eum potiùs convocandum esse, quàm tanti Viri itineris periculo committere salutem. Lecticam ad hoc, cum litteris multorum Principum, & amicorum commendatitiis, quibus enixè me rogabant, ad eum curandum accederem, mittunt. Eminentiss. Princeps Cardinalis Sabellius, tunc Bononiæ à Latere Legatus, non parum quoque me rogavit, ut hoc iter peragendum susciperem. Lecticam ergo ascendo, & Florentiâ Romam peto, & dum per Aquam pendentem pergo, nobis fuit obvius quidam, dicens Excellentiss. Principem, ab Eminentiss. & Reverendiss. ejus fratre Orvietæ expectari: tunc enim Illustriss. & Rever. frater, modò Eminentiss. Card. Cæsarinus nuncupatus, illius civitatis Gubernator erat. Orvietâ per asperrimos montes Umbriæ superata, ad Aquam Spartam deducimur, ubi dictum Principem febre lentâ confectum invenio, cum ulcusculis in gutture. Cum verò marasmo totus esset consumptus, & (*a*) *febris* jamdodum *inveterata*, cum quadam raucedine, & cute aspera: idcircò decreveram apud me nullo pacto hanc curam suscipere, videns Excellentiss. patientem omni humanâ spe destitutum. At multa interea mihi ob oculos versabantur, itineris labores, immodicæ expensæ, tam in lectica, equis, & famolis, quàm in proprio honorario: item videre omnes, malè de concepta in me opinione sentire: & quod magis urgebat, tantum virum omni humano auxilio orbatum relinquere: quibus non minimùm impulsus, ei morem gerere non recusavi. Ad ardorem itaque febris compescendum, bis in die dabatur Antihecticum cum Antipyreto, quibus vix ad decem dies usus est, & evanuit omnino febris. Hac sedata deperditum appetitum recuperat, & vires sensim revertontur. Sic qui omnibus & mihi pariter incurabilis habebatur, sanus omninò evasit. Post ejusmodi curam, vixit ferè decem annos; at sæva mors eum derepentè è vivis sustulit, & eo tempore, quo Summus Pontifex Urbanus VIII. supremus honoribus eum prosequebatur. Non defuerunt, qui maledicentiæ venenum evomentes, culpam mortis in præfata remedia referre studerent; at mos est hujusmodi homuncionum, ut qui infami invidiâ correpti, omnia etsi limpidissima Lycambeo suæ ignorantiæ succo inficere, atque tetris nocturoisque dicteriis obnubilare.

NOTÆ

in CAPUT LXXVIII.

(*a*) *Febris inveterata.* Distinguenda hectica est inter incipientem & confirmatam. In incipiente largissimus solet esse sudor, urina rubiunda, facies bene colorata. In confirmata tumor pedum, cutis aspera, alvi fluxus, urina tenuis, vocis raucitas. Si ex ventriculi vitio febris hectica vel potius lenta sit, vinum album, parca tamen in quantitate convenit, quo videlicet ciborum coctio melius peragatur, & vires refocillentur. An vinum in hectica conveniat. *Exc. D. Phil. Jac. Sachsius. lib.* 2. *Ampelograph. sect.* 6. *membr.* 2. *cap.* 6. *pag.* 285. ex *Lalio à Fonte, Mercuriali, Rhodio & Heurnio edocuit.*

CAPUT LXXIX.

De ulcere Chironio in facie.

OMnium ulcerum genus pessimum, & contumacissimum istud est, Quod faciem occupat. Qui Astrologiæ favent, ejusmodi ulcera Martialia appellant, non tam naturæ loci consideratione, quàm ejus malâ conditione. Inter multos superiori anno venit Ravennâ Bononiam Illustriss. D. Luciana Ginani Bifolci, ad manus nostras curanda ex pessimo ulcere in facie circa aurem sinistram. Juvenis erat xxx. annorum, optimo temperamento, venustâ facie, & staturâ mediocri: hæc enim cùm optimâ sanitate frueretur, nescio quo fato (*a*) *in ejus facie* obortum est malignum, & ferinum *ulcus*, quod superarent Ravennatenses Medici, multa tam intrà quàm, extrà adhibuerunt remedia: sed frustrà. Quamobrem ad me Bononiam curanda venit.

nit. Intrinsecè decocto catholico usi sumus, ad saburram primæ regionis deturbandam. Ad salsedinem verò compescendam, eamque foràs trudendam, (*b*) *tincturam Saturni Philosophici* per intervalla dabamus. Extrà verò solâ mumiâ minerali utebamur, cum unguento magistrali.

NOTÆ

in CAPUT LXXIX.

(*a*) *In ejus facie ulcus.* Ulcus præcedit semper inflammatio, quæ si conspicitur in cute, Erisypelas dicitur, causa est sal biliosum tenue & causticum, quod motu critico ex sanguine excutitur, & quoniam tenuitate & mobilitate sua viam facilè invenit, superficiem partium carnosarum, crurum, uberum, faciei occupat, emunctoria passim in inguinibus sub axillis afficit, inque iis aliquid velut in via deponit, eodem modo uti in peste solet; atque à pestis invasione via alio discrimine erisypelatis accessio differre videtur, quam solo contagio & venenositate. In principio talia, quæ naturæ motum adjuvant, & quod intus noxium est, ad extrem excutiunt, danda sunt, vulgò dicuntur *die Rose vom Hertzen treiben.* Quod si autem hoc sal corrosivum crassioris & rigidioris texturæ est, minusque mobile, in carneis fibrillis firmiter hæret, ibique continue solutionem & ulcus efficit, idem accidit, si oleosorum infrigidantium abusu evaporatio salis corrosivi subtilis impeditur. In Diæta abstinendum est ab omnibus pinguibus, oleosis, dulcibus, butyro, acidulis, salsis, acribus, synapi, cepis, porro, raphano.

(*b*) *Tincturam Saturni Philosophici.* Est nihil aliud, quàm Tinctura Antimonii, quod Saturnus Philosophorum nuncupatur.

CAPUT LXXX.

De herpete malignove ulcere nares depascente.

PRovidentiam divinam in minimis relucere experimur. Quotidiè veniunt ad nos Exteri ab aliis Medicis incurabiles habiti, ut de suis malis subleventur, & qui in vicinio prostant, opem nostram sæpè negligunt. Concedo inter pares vigere invidiam, at quid invidia cum proximi dilectione! Si proximi laboribus levamen ullum ferre non possunt, quare conviciis putidisque suis mendaciis alios à salute deterrent? Juvenis erat quidam Mutinensis nobilis, (*a*) *Herpete* quodam pravo, propè nares depascente, malè vexatus, cui occurrere non posse cognoscentes Medici Mutinenses, eum ad me miserunt curandum: pluris ipsi fecerunt proximi salutem, quàm quemvis alium respectum humanum, Ipsi duobus modis pristinam salutem restituimus. Intrà corpore repurgato, Melanagogo decocto, tincturam seu essentiam Marcasitæ Saturninæ dedimus. Extrà solâ Mumiâ Minerali contenti fuimus cum unguento rosaceo. Plures consimili ulcere laborantes eâdem facilitate sanavimus.

NOTÆ

in CAPUT LXXX.

(*a*) *Herpete.* Differt Herpes exedens à miliari majori & minori acrimoniâ, in herpete remissior, in exedente vehementior existit, ita ut non tantum ad corporis peripheriam secedat, sed & eandem cum vicinis partibus exulceret & depascat. *Celso* Herpes hic dicitur, sacer ignis in *Lib. 5. de re Medica cap.* 28. quod nomen postea erisypelati imposuerunt. Hippocr. *lib. II. Prorrhetic.* tale prognosticum de hoc consignavit: Omnis sacer ignis, ut minimum periculi habet ex his, quæ serpunt; sic propè difficillimè tollitur. Quam difficultatem illi potissimam experiuntur, qui malè disposita viscera habent, à quibus continuo ichor transmittitur.

CAPUT LXXXI.

De Psorâ antiquâ, solo carnium, & jusculorum viperarum usu sanatâ.

NOn semper Chymica usurpare novit verus & legitimus Medicus, sed omnia habeat ritè parata ad manus. Non rarò herbula jugulat morbos. Gal. suis temporibus, simplicia potiùs quàm composita usurpabat, quod nos idem non semel præstitimus. Sed dicamus, quomodo Rev. Pater . . . . de Tabia, totius ordinis Dominicanorum Provincialis per Lombardiam, ad nos venit curandus. Contraxerat ille Pater fœdam Psoram per totum corpus à quinque vel sex annis, pro quo affectu curando plures Medicos, infinitaque medicamenta frustrà tentaverat. Nos in tam contumaci morbo (*a*) *solâ viperarum carne* usi sumus: eas modò coctas in aqua cum pauco sale comedebat, jusculum desuper bibens: eas aliquando torrefactas, & in pulverem versas, quo pulvere utebatur in cibis, nunc cum saccharo, nunc cum cynnamomo, & aliis. Totâ æstate plusquàm centum & quinquaginta viperas comedit. Quare renovatâ cute, totus alter factus est, & qui valdè senex apparebat, quasi juvenis factus est, robustior videlicet solito, ad cuncta obeunda aptior. Usus viperarum vix est utilis, nisi ad longum tempus; hinc fides adhibendane sit Gal. in duabus illis historiolis, judicent alii. Nos in lepra dictis viperis usi sumus citra ullam utilitatem, etsi ad longum tempus.

NOTÆ

in CAPUT LXXXI.

(*a*) *Sola viperarum carne.* Viperarum carni magna vis depurandi sanguinem à priscia medicorum assignata fuit, ita ut etiam ad vitam prolongandam commendaverint. Vulgò creditur in iis animalibus, quæ exuvias suas deponunt, uti sunt Cervus, viperæ, araneæ, cancri, eximium vitæ balsamum delitescere. Mirabile est, quod scribit Solenander *Consil.* 25. *pag.* 110. Quando serpentibus enctis, nutriuntur pulli gallinacei per aliquot dies, implumes evadunt, & tandem rursus plumis vestiuntur, hisce elephantiacos nutriendos esse suadet. Nostrâ opinione viperæ constant sale volatili oleoso, subtili, immersu mucilagini, unde ad longum tempus, si caro assumitur, non potest non sanguini blandam introducere spirituasceotiam, & evacuatoria publica, à quibus obstructis omnis impuritas in sanguinem emanat, aperire.

CAPUT LXXXII.

De Tabe cum insigni ventriculi imbecillitate, vigiliis, &c.

MEdici officium non est semper sanare, id enim ad Deum Omnipotentem propriè spectat, sed appositè medicamenta ad hunc finem applicare. Atqui multi Medici putant se rectè, & canonicè mederi, si purgent, refrigerent, exficcent, & humectent: finis, quales sint, demonstrat; ab operibus cognoscetis eos. Ad hoc quidam Medicus, nomine Guinus, probus & doctissimus

ctissimus, Ravennâ Bononiam venit, ut à Tabe, seu potiùs insigni Marcore eum soblevarem. Hic annos 33. natus erat, & trium anoorum spatio ab hoc gravissimo affectu cruciatus fuerat; cui succurrendo, alii Medici Ravennatenses infinita propè remedia incassum adhibuerant. Consilio tandem inter eos inito, onanimes ipsi suaserunt, ut ad me curandus ipse veniret; se cuncta à scriptoribus enarrata pro similibus usurpâsse, in his frustrà triennium insumpsisse; & melius aliquid cum ancipiti fortuna tentare, quàm ipsum miserè sine remediis morimrum relinquere. His, & aliis impulsus, ad nos curandus advehitur. Explorato morbo, quippe visceribus sicâ (ut ajunt) intemperie labotantibus, (*a*) *specificum* nostrum *stomachicum* ad sesquimensem dedimus, cum saccharo rosaceo; cujus beneficio in tantum convaluit, ot portione quadam datâ pro ejus usu, cùm esset ad propriam domum reversus, hilariter postea vixerit, pinguis admodum factus sit, & ab hac cura quindecim annos in perfectâ sanitate vixerit decimo sexto anoo tandem ex Pleuritide occubuit.

NOTÆ

in CAPUT LXXXII.

(*a*) *Specificum stomachicum.* Nullum dubium est, parari hoc ex Regulo Antimonii Martiali & Nitro, & coincidere maximam partem cum Antimonio Diaphoretico. Regulus autem est potiùs & saltim Mercurialis Antimonii pars, utut cicurata sit cum Nitro in resolvendo & deobstruendo laudabilem adhuc recondit efficaciam; unde jam dudum cerussam Antimonii magni Chimiatri in abscessibus internis, morbo venereo, scabie, prurito, pustulis pertinacibus & ulceribus magni fecerunt. De specifico nostri Authoris conferri potest, Bartholinus *Volum. III. Act. Med. Hafn. Observ* 26. Item Senertus *cap* 18. *de consensu & dissensu*. *&* Christianus Winckletus *ann.* 6. M. N. C *observ* 48. *&* Kerckriogius *Comment.* in *currum Triumphalem Basilii Valentini p.* 230.

CAPUT LXXXIII.

De Hectica febre.

Febrium observationes, & curationes in peculiari libro fusiùs tractandas decreveram, ne verò rei memoria in totum pereat, bistoriam hîc referam de quodam Patre Jesuita annorum viginti septem; qui cùm longo tempore lentâ, & habituali febre laborâsset, & ad sesquiannum multa è communibus Medicorum præscriptis subiisset remedia, ad me tandem venit curandus. Cùm verò facie, & febre consumptus esset, medicamentorum pariter multitudinis pertæsus, solis (*a*) *restaurantibus*, *& humectantibus* tractandus erat. Quapropter solo Antihectico usi sumus, cum saccharo rosaceo. Frustrà fit per plura, quod potest fieri per pauciora; æque; & benè. Reseratis obstructionibus, & roboratis visceribus, semper cessat calor extraneus; febrilis ille calor ensim humidum primigenium depascitur, unde putredines, & consumptio totius corporis. Ejusmodi medicamentum facili negotio paratur, (*b*) *Basis est stella* signata Regis, cui benigna Jovis præsentia adveniens, Balneo Maris medio, pura & amica naturæ fit: sic depurata, & optimè defæcata hominem sibi reddit benevolum, non cum vexando, sed amicâ societate eum saturando; consopitis videlicet malevolis aspectibus, summam pacem vitalibus spiritibus tradit.

NOTÆ

in CAPUT LXXXIII.

(*a*) *Restaurantibus & humectantibus.* Ranas, testudines, limaces, it. ustreas, Jammoros, ad extinguendum calorem hecticorum & restituendum glutinosum alibilem succum, multi sunt, qui commendant, id quod etiam non est de nihilo. Illud tamen circa illorum usum tenendum est, ut nimirum decoctum & jusculum ex illis magis præbeatur ægris, maximè si ventriculus imbecillis, vires labefactatæ & morbi principium non amplius sit, ubi duriores cibi minus feliciter concoquuntur.

(*b*) *Basis est stella signata Regis.* Describitur hic Domini Authoris remedium antihecticum. quod ex regulo antimonii martiali & stanno purissimo mediante nitro parari potest, *de quo vid. plura infra.*

CAPUT LXXXIV.

De dolore teterrimo in tibiis inveterato, & continuo.

Implacabilis, & longo tempore (*a*) *pertinax dolor* in tibiis vexabat nobilem, & egregium patientem, Dominum Bernardum de Taschis Mediolanensem, tunc Mantuæ habitantem, ex qua ad nos Bononiam venit ipse curandus. Ejusmodi dolor, tam die, quàm nocte mirificè patientem torquebat. Ibi nullus tumor, & à quo oriretur hic dolor, vix erat comprehensibile. Mantuani Medici dictum dolorem à lue venerea oriundum existimarunt, propterea ligni Guajaci, & salsæ decocta pluries ipsi dederunt, excitatis sudoribus in hypocausto ad 40. dies; cerata viperina cum Mercurio tibiis admota fuerunt; & hæc omnia incassum. Observato loco affecto, cùm luis venereæ vestigium nullum deprehendissem, statui locum affectum caustico esse aperiendum; quod factum fuit. Inter ossa, & carnes inventa fuit materia quædam dura, subalbida, naturæ & consistentiæ nervi, cum alia materia sebacea. Hac sublatâ dolor penitus evanuit.

NOTÆ

in CAPUT LXXXIV.

(*a*) *Pertinax dolor in tibiis.* Dolorem tibiarum venereum diuturnum sustulit Riverius, *vid. Cent.* 1. *obs.* 8. pilulis mercurialibus, quarum duæ horis matutinis, & totidem pomeridianis per mensem integrum datæ fuerunt. Quinto quoque die interpolatus est usus pilularum purgantium.

CAPUT LXXXV.

De dolore superiori simili, eâdem methodo curato.

Superioribus annis, antequàm Pedemontana regio bellorum incursionibus vastaretur, è Casali Montisferrati ad nos Bononiam venit Illustriss. Comes Isbertus, Mantuanorum Ducum à consiliis primarius; annos tunc 60. natus. De utriusque tibiæ dolore maximè conqueritur: & cùm dolor multis annis esset inveteratus, & ab aliis Medicis, tàm Pedemontanis, quàm Mantuanis inutiliter

inutiliter curatus, tibias statim adaperiendas esse decrevi. Adapertis, non ossa cariosa, (ut arbitrabamur) inventa sunt, sed tantùm (*a*) *materia gypsea*, quâ sublatâ recessit omnis dolor.

NOTÆ

in CAPUT LXXXV.

(*a*) *Materia gypsea.* Tophacea materia ubique fermè reperitur, & facilè adhæret membranis; hanc cum alvi excrementis ejectam recenset *Miscellanea N. C. Dec.* 11. *ann.* 7. *p.* 345.

CAPUT LXXXVI.

De nasi, nariumque auctâ magnitudine, cum ulcusculis erodentibus.

UT concinna, & apta membrorum proportio hominis pulchritudinem perficit; ita inconcinna & inepta turpitudinem parit. Cuidam pistori nomine Petrus Cassonus, annum ætatis suæ 40. agenti, anni spatio nasus, & nares in insignem magnitudinem creverant, cum insigni livore, cui ulcuscula quædam erodentia accedebant; cumque ab omnibus notaretur, & ab aliis Medicis frustrà curatus fuisset, ad nos tandem venit. Curam exordior à decocto melanagogo, quod ebibit 40. diebus bis in die. (*a*) *Extrinsecè* loco affecto mumiæ mineralis balsamum admoveri curavimus: quo medicamine repressa est turpis illa magnitudo, & sanata fuerunt ulcuscula. Rarus est ejusmodi affectus, & quibus contingit, membrum putrescit & excidit. Illi succedit (*b*) *teterrimum ulcus*, quod postea carnes & ossa vastat, & depascitur.

NOTÆ

in CAPUT LXXXVI.

(*a*) *Extrinsecè.* In gutta rosacea & in omni inflammatione glandularum subcutanearum faciei sequens mihi semper salutarem præstitit opem: Rec. aquæ fl. fabarum, sambuci, rosarum ana unciam 1. Magist. saturni, Wismuthi, ana drachmam 1. mercurii præcipitati albi grana 10. essentiæ Benzoës drachm. 1. Camphoræ gran. 6. Hoc facies sæpiùs madefiat.

(*b*) *Teterrimum ulcus.* Differt inflammatio ab erysipelate, quod in hoc sanguis serosus ceris ex capillaribus venis per poros in superficiem & cutem dispergatum. In inflammatione autem in musculorum cavitates spargatur, atque vacua spaciola ibi capessat; unde tensio, renisus & pulsatilis dolor, ex inflammatione in corporibus cachochymicis, & quando perperam tractatur, ulcus ferinum ex facili sobolescit.

CAPUT LXXXVII.

De ulcere narium pessimo.

MEdicus qui Chirurgiam ignorat, proprii nominis inscitiam prodit. Gal. ipsi non observatur in primis quatuor libris methodi medend. Exteriora Medicum manuducunt ad interiora. Jactabundi quidam gracculi ut ignari nimis, profitentur hæc opera ad eos non pertinere; sed ubi Hippocrates, Gal. & omnis antiquitas? Demiramur sæpè, cur tam inglorii hodie vivant Medici: jactant se esse ejuscemodi antiquorum assectas; at vide quàm turpissimè mentiantur. Nobilis quidam Mutinensis, annos 35. natus, ad nos venit, (*a*) *nares præferens vastatas* & putridas, cum insigni fœtore. Ulcus illud sordidum, depascens, & ferinum brevi Mumiâ minerali curatum fuit. Intus ad causam antecedentem deturbandam, decocto catholico usi sumus: quibus duobus, ulcus in totum consanuit. Hoc medicamenti genus omnes indicationes explet, detergit, mundificat, incarnat, & cicatrice partem obducit.

NOTÆ

in CAPUT LXXXVII.

(*a*) *Nares præferens vastatas.* Sunt hæc ulcera admodum familiaria lue venerea & scorbuto infectis, & non nisi salivatione mercuriali radicitus tolluntur.

CAPUT LXXXVIII.

De Palpitatione cordis, cum insigni anhelitus difficultate.

IN domo Illustriss. Comitis, Domini Hieronymi de Ranutiis, nobilis quidam Ferrariensis, nomine D. Joannes Poretta, annos 30. natus, insignem (*a*) *cordis palpitationem* patiebatur, cum gravissima, & perniciosissima respirandi difficultate ab anno integro. In eo curando alter Medicus totum illum annum frustrà insumpserat, multitudine medicamentorum illum obruens, modò cardiacis, modò thoracicis, nunc his, nunc illis localibus, suis solitis purgationibus præmissis, phlebotomiis, & similibus. Nos (*b*) *ad morbi causam* respicientes curam paucis perficimus. Ad sanguinem sursum ad cor ascendentem, Elect. de Croc. Martis ℥. j. ad complures dies dedimus. Ut verò saburra omnis terrestris, sulphurea Jatrochymicis dicta, per inferiora deturbaretur, decoct. lign. sassafras cum melanagogis, quindecim diebus dedimus, quibus optimè convaluit.

NOTÆ

in CAPUT LXXXVIII.

(*a*) *Cordis palpitationem* Hæc frequens est symptoma hypochondriacorum & hystericarum, & nihil aliud, quam convulsio quædam cordis à materia quadam acri irritante vel sanguinis coagulo aut polyposa concretione exurgens, post pastum plerumque ingravescit, prout nimirum chylus à nova fermentatione acrior accedit, & salsior, pressioque major tunc efficitur. Omnia antihypochondriaca antispasmodica & mixturam sanguinis restituentia huic affectui sanando inserviunt.

(*b*) *Ad morbi causam.* Est acidum copiosum primis in viis hærens hypochondriacum, quod penè omnium morborum quoddam seminarium est. Nihil autem magis contrariatur huic sali, quam mars, qui vera panacæa hypochondriacorum extitit.

CAPUT LXXXIX.

Apostema insigne in crure.

CAsum nec communem, nec consuetum commemoro. Dolor primò acer, & mordax sentitur pluribus diebus, cui exiguus, & prædurus tumor succedit; dolor immanis sensim invalescit, noctes ad plures menses ducit insomnes; tandem tumor grandior fit, & duorum mensium spatio augetur: noctu doloris acerbitas magis sentitur.

Post

Post multa inaniter ab alio Medico facta, ad eam advocor. Præsentibus, & peractis causis ad unguem expensis (*a*) *cauterium potentiale* dolorifico tumori affigitur, ex quo pus, hinc dolor evanuit. Antequàm infigeretur cauterium, varia cataplasmata admota fuerant, tam ex farinis, quàm herbis emollientibus.

NOTÆ

in CAPUT LXXXIX.

(*a*) *Cauterium potentiale.* Secutissimum & optimum est lapis infernalis; cujus descriptionem vide infrà. Liquida, uti butyrum antimonii, spiritus vitrioli concentratus, propter inæqualem extensionem feliciter operantur.

CAPUT XC.

De ulceribus contumacissimis in tibiis.

SI qui sint morbi, in quibus elucescat Medici ars & solertia, maximè sunt ulcera, in quibus non tempus, neque fortuna, sed Medici peritia requiritur. Ad nostras manus nuperrimè venit curandus, Dominus Daniel Giupponi Ariminensis, annos xxxv. natus. Is à duobus annis, (*a*) *ulcera exedentia*, dolorifica, fœtida, callosa, & profunda, in ambabus tibiis contraxerat. Ut his prospiceret, Medicos Ariminenses consuluit sex mensium spatio; at in vanum. Quâ de re Patavinos adiit; qui cùm non essent fœliciores aliis, ad nos Bononiam venit. Ad ejusmodi curam perficiendam, à totius corporis habitu indicationes desumpsimus: Is verò (*b*) *totus erat cacochymicus*, à longo tempore in lecto decumbens. Propterea universam sanguinis massam, ab omni saburrâ repurgandam esse statuimus: quâ de causâ Tincturam Saturni Philosophici in principio dedimus; decocto postea melanagogo repurgatus fuit. (*c*) *Extrinsecùs* mumiâ minerali cum unguento magistrali d. n. Hæc verò medicamenta concedo non esse usualia, communia tamen facimus, partim in nostrâ *Pharmacopœa Spagyricâ*, & partim vivâ voce, prudentissimo Pharmacopôlæ nostro Rev. Patri Hyacintho...... Rever. P. Dominicanorum Aromatario.

NOTÆ

in CAPUT XC.

(*a*) *Ulcera exedentia.* Notabile est in lue venerea vel mensium suppressione laborantibus, item in scorbuticis pauca vulnera in magna abire ulcera, & fœtorem ulcerum in mulieribus mensibus instantibus esse pessimum.

(*b*) *Totus erat cacochymicus.* Cacochymia fœcunda mater ulcerum est, quæ tali in statu raró feliciter curantur, & quando extrinsecus consolidantur, funesta exoriuntur symptomata, qua de re legi merentur *miscellanea naturæ curios. dec II. ann 5. pag* 318. *it. dec. II. ann.* 8. *p.* 197. Præstat itaque medicamentis antimonialibus & sanguinis massam edulcorantibus nec non aperientibus specificis cacochymiam tollere, quàm solo externo usui fidere.

(*c*) *Extrinsecus.* Externe ulceribus magno cum fructu inspergi possunt varia fermentum ulcerosum imbibentia, v.g. Lac lunæ, radix ari, succinum, cineres tabaci, cinnabaris nativa, aurum fulminans, cerussa antimonii, crocus metallorum & ejusdem generis alia. Suffitus ex cinnabari & gummatibus ad ulcerum sanationem multum quoque faciunt.

CAPUT XCI.

De uteri prolapsu.

HOnestæ cuidam mulieri, cujus nomen pudoris gratiâ taceo, annorum XL. post nonnullos labores domesticos, derepentè (*a*) *uterus totus inversus è* pudendis prolabitur. Ad eam invisendam accersitus, mulierem invenio trementem, & lachrymis totam perfusam: Blandis verbis à me recreatur, & ut supina jaceat ipsi suadeo, clunibus capite elatioribus. Partem oleo amygdalino perfricandam esse assero; tunc clunibus ex unâ parte compressis, ex alterâ manibus fortiter adductis intus uterus retropellitur, & in naturalem situm reducitur. (*b*) *Fotibus* postea *astringentibus* affecta pars fovebatur, bis & ter in die. Sequentibus diebus potu sequenti usa est.

℞. Nucum cupressi, num. xij. Rad. symphit. major. ʒ. ij. fol. polygoni, herniariæ, beton. pilosellæ, an. m. j. fiat decoct. in vino, & aqua. Dabantur ℥.vj pro dosi, bis in die, cum syrup. limonum ℥.j. Fotus fuit.

℞. Nucum cupressi, gallarum, cort. granat. balaust. sumach. an. ℥.ij. fol. myrthi olivæ, quercûs, polygoni, an. m.j. flor. rosarum p.ij. Bull. in vino rubro.

Quibus paucis brevi convaluit, nec simili affectu unquam cruciata fuit. Et quia flatus ut plurimùm causa sunt ejusmodi prolapsûs, ideò seminibus anisi, & fœniculi, ut utatur, ipsi suadeo, & ut ad complurimos menses victum servet attenuantem, & exsiccantem, suadeo, Galeni præceptorum memor, peculiari *libro de attenuanti, & exsiccante victus ratione.* Quod dictum sit, propter eos, qui non sapiunt nisi ex commentariis: his consulerem, ut fontes non rivulos adirent.

NOTÆ

in CAPUT XCI.

(*a*) *Uterus totus inversus.* Non dari procidentiam uteri veram, multi negare conantur, certum tamen est per autopsiam, procidisse eundem ita, ut spithamæ ferè distantia ipsum orificium uteri internum extra corpus elatum, menses foras stillaret, quod observavit Dn. Wedelius in fœmina honesta. *Vid. M. N. C. dec II. ann* 6 *obs.* 9. Harvæus *exercitatione de partu pag* 518. testatur ita procidisse uterum, ut infans intus gestatus in prolapso hoc corpore visus fuerit. Jam dudum etiam id annotavit *divus* Hippocrates *Lib. de natura mulierum* §. 38. Johannes Riolanus *lib.*2. *anthropogr.*35. hæc nobis reliquit: Corpus uteri, relaxatis ligamentis intra cervicem laxiorem & ampliorem, corpore uterino devolvitur, & extra orificium externum prominet, atque propendet, ut sæpè observavi. Vid. reliq. Cui assentiuntur Joh. Fernelius *lib.*6 *cap.*16. *It.* Daniel Sennertus. *lib. de morbis mulierum part.*1. *Sect.*2. *cap.*14 *Exemplo autem clarissimo id confirmat* Dn D Peyerus *in obs.* 84. *dec. II. ann.* 1. *M. N. C.* Obstare quidem videntur huic experientiæ rationes, dum firmatus satis & ligamentis affixus uterus est, ut incarceratum manere oporteat: At verò magna in utero vis expansiva est, imò major ac in ulla parte corporis alia, hinc etiam ipsa ligamenta accedente imprimis intemperie humida laxari & extendi mirum posse, verosimile videtur.

(*b*) *Fotibus adstringentibus.* Adstringentia fortiora evitanda hic sunt, magis conveniunt decocta ex ingredientibus terreo-balsamico sulphure stipatis, quæ, uti leniora sunt, sic etiam securiora, v.g. Myrrha, mastiche, cortex thuris, nux moschata, mentha, quinque folium, sanicula, folia myrthi, flores balaustiorum, rosarum rubrarum, succinum, quæ in vino rubro cocta egregium constituunt fotum. Intrinsecè autem succinata & ex lignis parata medicamenta egregiè conveniunt.

CAPUT XCII.

De catarrho.

DE catarrho verè possumus dicere, quod olim Ovidius: *quà terra patet fera regnat Erynnis.* Hic non puero, non viro, non fœminæ parcit, sed in omnes, & maximè in senes vires suas intendit. Est verò catarrhus, destillatio, seu defluxus præternaturalis humoris supervacanei à cerebro ad membra subjecta. Scholastici pro ratione cathedræ, multa de nomine, & potestate in medium proponunt. Nos qui mortalium utilitati consulimus, necessaria tantùm amplectimur; & cum Fernelio dicimus, catarrhum *destillationem humoris excrementitii è cerebro ad subjecta membra.* Excrementitius est, quia omne quod comedimus, habet in se mocilaginosum, & lutosum tartarum, sanitati humanæ noxium; quæ tartarea impuritas, cùm in ventriculo à calore nostro atteri, subigi, & separari non possit, manet excrementum, quod per secessum, (*a*) *vel per urinas exire debet*: at ubi simul cum puro ad membra transit, hæc prima basis, primumque fundamentum catarrhorum. Unde verò catarrhus peculiares differentias sortitur? non à calido, frigido, &c. ut asserit garrula plebs, sed à natura excrementi, & à loci differentia. Quod ad loci differentiam, sparsim in praxi facilè quis observare potest. Excrementi differentiæ nonnisi longo tempore perdiscuntur, usu, & exercitio. Quare cerebrum supra omnia membra abundat catarrho? Non aliunde, quàm quòd cùm sit corpus molle & humidum, pariter magno, & consimili alimento eget, nec tam ad corporis molem enutriendam, quàm ad spirituum reparationem, & regenerationem. Ad omnem catarrhum præscindendum, naturales partes primò roboramus, quæ in eo sunt vitia removemus, atque eas ab omni saburra repurgatas ad naturalem statum reducimus. (*b*) *Cur cerebrum exsiccare* non curamus? Quia ipsum alimento probo enutritum parum excrementi generat; proinde & ptyalismus, frequensve exputitio, sub catarrhi nomine supputatur, & perperàm censetur à cerebro venire, quamvis à ventriculo, aut à pulmonibus. Verùm, quia de morborum essentiis hìc nostrum institutum non est tractare, sed per historiolas curationem aperire; non ex convasatis, & ex aliorum scriptis confictis, sed propriis laboribus partis: propterea in sequentibus de singulis dicere decrevimus.

NOTÆ

in CAPUT XCII.

(*a*) *Vel per urinas exire debere.* Sal excrementitium cæterum in lympha & sanguine fons & origo catarrhorum maximè est, cum autem renes congruum sint salium evacuatorium, hinc felici cum successu diuretica rhevmatismos seu dolores spasmodicos flatulentos musculorum, à sero acri salso stagnante ortus, egregiè sanant, quatenùs salia evehendo è corpore, operantur. Sudoriferorum maximè fortiorum usus in catarrhis cautissimus sit: Observavimus, paralysim, imò dolores colicos præposterum illorum usum subsecutos fuisse.

(*b*) *Cerebrum exsiccare.* Stases seri acris salsi in partibus musculosis vel nerveis potissimum fiunt à tono partium læso, hic autem dependet à spirituum animalium & nervorum debilitate, hinc quicunque nervos imbecilles, cerebrum humidum possident, & spirituum animalium defectu laborant, facilè incidunt in catarrhales defluxiones, arthritides; quapropter si velimus debitè catarrhorum fontem rescindere, oportet id efficere nervinis, sale volatili oleoso, & blando temperato sulphure pollentibus remediis; inter quæ laudem merentur succinum, serpillum, lignum sassafras, majorana, salvia, betonica, lignum aloës, ambra & ex eo parata medicamenta.

CAPUT XCIII.

De catarrho à longo tempore inveterato.

PErillustris, & Rever. D. D. . . . . Carpii Archipresbyter annos 35. natos, Bononiam ad nos venit, ut de (*a*) *contumacissimo catarrho*, in juncturas à longo tempore delapso, curaretur. Carpii, & Mutinæ plures in vanum consuluerat Medicos. Sub cura nostra brevi sic convaluit. Ad cachexiam, cujus causâ ad hydropem propendebat, cons. rosarum dedimus cum specifico stomachico. Ad viscerum obstructiones, sulphur metall. Resocillatis viribus, & visceribus novo robore donatis, fluxio tollitur, & pristinæ saluti restituitur æger. Hac viâ incedit vera medendi methodus, in quâ animadvertere licet, quàm à veritate sint alieni, qui totâ die nobis inculcant, cerebrum esse exsiccandum, jecur refrigerandum, & ventriculum excalefaciendum. Id non præstant, quia contrarium incusant, mira de suis malè inventis indicationibus effutiunt: oculati distinctionum tenebris offunduntur.

NOTÆ

in CAPUT XCIII.

(*a*) *Contumacissimo catarrho.* Catarrhi vel etiam rheumatismi in partibus musculosis oriuntur à læso istarum partium tono, quod maximè fit ab inæqualitate aëris modò frigidi, modò calidi. Non autem semper à mutatione aëris calidi in frigidum & vice versa, catarrhi epidemicè grassantes ortum suum ducunt, verum serenâ etiam cœli temperie & ad sensum æquali quoad calorem & frigus oboriuntur sæpiùs gravissimi catarrhi, quod adscribendum venit aëris mutationi & inæqualitati ratione gravitatis & levitatis suæ, vel etiam humiditatis & siccitatis. Observamus in barometris tempore autumnali maximam mercurii quoad ascensum vel descensum variationem, quæ omnis ab inæquali pondere aëris provenit, qui modò poros cutis nimis relaxat, modò nimis constringit, sicque tonum ejus destruit, & transpirationem turbat & inæqualem efficit, mirum enim externus aër, prout variat ratione caloris, frigoris, humiditatis, siccitatis, moderatur ac modificat transpirationem, à quâ prohibitâ stasis lymphæ & catarrhi oriuntur.

CAPUT XCIV.

De Ischiade.

ISchias in omnibus non eodem modo curatur. Acutissimus est dolor in nonnullis cum insigni pulsatione; tunc (*a*) *sanguinis missio* è malleolo mirificè confert. In nonnullis est quidem acutus, sed non pulsatilis; tunc phlebotomia inutilis est. Est altera species, quæ in principio non est acuta, sed paulatim augetur; in hac neque purgationes, neque phlebotomiæ juvant: & hæc potissimùm oritur à lue venerea. Est altera species Arthritidi communis, quippe quæ vel eam, tanquam ejus prodromus, præcedit, vel in ipsa Arthritide venit; hujus, vel illius curandi artem per exempla faciliùs tradere est, quàm quibusvis aliis præceptis.

præceptis. Quidam Admodum Rever. P. F. Vincentius de Coccapannis ex Carpio, modò in finali Mutinensi Cœnobio superior, annorum 35. ad Arthritidem, & Ischiadem erat valdè propensus, modò in genuum, pedum, & manuum articulis acerrimos dolores patiebatur: cùm verò juvenis esset (*b*) *natura biliosus*, & ad id mali genus nimiopere propensus, certum erat intra paucos annos ipsum in tanto affectu defecturum, aut saltem omnibus membris correptum iri, atque in lecto dolentem perpetuò decubiturum. Ad curationem, & præcautionem, pilulas ipsi dedimus catholicas, alternis diebus, quater aut quinquies; postea singulis mensibus, bis aut ter. Perseverat per quatuor annos, intra quos firmissimam recuperat sanitatem.

NOTÆ

in CAPUT XCIV.

(*a*) *Sanguinis missio.* Venæ sectione solâ ischiaticum dolorem se curasse, gloriatur Galenus C. 18. 24 Cura per venæ sectionem. Item Celsus *lib. 4. de re medica cap.* 24. Per cucurbitulas curatam ischiatidem referunt M. N. C. *Dec. II. ann.* 5. *p.* 338. Videmus hinc rationem, cur hæmorrhoidum fluxus juxta *Aphor. Hippocratis*; item cur dysenteria quandoque, uti talem observationem communicat Solinander *sectione* 5. *Consil.* 1. *pag.* 431. tollant obstinatum ischiaticum morbum. Quare idem Autor sanguinis detractionem & ad præservationem ab hoc malo & ad curationem istius suo tempore administratam utilem esse scribit. Vid. p. 452.

(*b*) *Natura biliosus.* Nitrosa, maximè nitrum artificiale cum cinnabare nativa vel antimonii martiatum tali in casu omnium præstantissimum est. Ischiatici mali curationem tinctura refrigerante acida & succo ribii peractam vid. in M. N. C. *Dec. II. ann.* 90. *obs.* 61.

CAPUT XCV.

De immodico mensium fluore.

MEnsium immodicè fluentium varia esse symptomata jam suprà tetigimus: invisa tamen, nec ab aliis memoriæ consignata observantur continuò. Honesta quædam mulier annos 40. nata, prope Divi Martini fanum commorans, à 4. annis in mensium inordinatissimum fluorem quolibet mense incurrebat, unde qui ad eam primò advocabatur Medicus, de phlebotomia in utroque brachio statim sollicitus erat; cathartica posteà ad nauseam præscribens, nihil aliud præstabat, nisi intolerabilem cachexiam. Et reverà dicta mulier, tam propter immodicam sanguinis fluxionem, quàm propter inconcinnam medicamentorum applicationem in leucophlegmatiam inciderat. Ad 15. & 20. dies perseverabat sanguinis fluor, cui crebræ lipothymiæ, animive deliquia succedebant. Dorso ceratum comitissæ toties admovebatur, quoties immodica fluxio adveniret, & pulveres adstringentes ipsi porrigebantur, utpote ex corallis, granis Kermes, lapide hæmatitæ, succino, mastiche, & similibus; & tamen sine fructu. Ad eam curandam, (*a*) *cachexia*, quâ mirificè donata erat, prospeximus. Quâ de re Martis essentiam, cum tinctura coralliorum bis in die dabamus, cum conserva rosarum, quibus mirificè sanitati restituta fuit. Nugivenduli, qui nihil præter nugas, ex cortice commentariorum eductas nôrunt, clamitant isthæc canonica non esse: stercora reposcant, & consimilia habeant.

NOTÆ

in CAPUT XCV.

(*a*) *Cachexia.* Cachectici, imò ipsi hydropici ad inordinatos & immodicos sanguinis fluxus admodum proclives sunt. Nostra regula est, nullam hæmorrhagiam largiorem fieri sine obstructione cujusdam visceris vel spasmo quodam fortiori internæ partis cujusdam: Notabile est, in ipsa hæmophthisi, vel etiam mensium fluxu nimio, quando per paroxysmos sanguis cum impetu erumpit, cutem extrinsecè corrugari, venas evanescere & anserinam quasi cutem fieri.

CAPUT XCVI.

De fame canina.

RArus est planè affectus in mulieribus ætate provectis: Erat tamen matrona quædam honestissima, ætatis supra 40. annos nata, quæ nescio quo fato (*a*) *ingentem famem* contraxerat. Ad eam debellandam, pluries purgata fuit consuetis remediis, cum sanguinis missionibus. Hæc verò erat 40. annorum, nupta P. Albino Calceolario: Ad quam curandam accersitus, mulierem invenio totam tumefactam, leucophlegmatiâ confectam, infinitorum propemodum remediorum pertæsam. Sub cura nostra brevi sanitatem consequuta est in hunc modum. Primis diebus pil. de hiera simpl. Gal. dedimus ad ℈. ij. in v. pilulas. Sequentibus diebus decoctum infra scriptum. ℞. Ligni sassafras; ℨ. ß. rad. rubiæ tinct. fœnic. apii, an. ℥. j. ß. fol. absinthii, agrim. capill. omnium, an. m. j. sem. anisi, ameos, an. m. j. coq. in aq. communis s. q. de colatura dabantur ℥. vj. pro dosi, cum syrup. limonum ℥. j. Decem diebus exactis saccharum rosaceum dedimus, cum essentia chalybis, & guttulis aliquot liquoris sulphuris per campanam educti: de eo capiebat ℥. ß. pro dosi, bis in die: quibus gratissimis pristinæ sanitati restituta fuit.

NOTÆ

in CAPUT XCVI.

(*a*) *Ingentem famem.* Observamus sæpiùs post morbos & febres nimiam famem, quæ tamen utplurimum gravissimos morbos producit. Spiritus etenim per jejunium nimis impetuosi facti, impetuosius alimenta aggrediuntur, chylum nondum specificatum per totum corpus nimis festinanter dissipant, qui crudus & immaturus obstructiones, scirrhos in partibus, atrophias, hydropem inducit; hinc omnis pastus largus post febres pessimus. Præstat successivè & paulatim virium refectionem instituere per alimenta, & quoad victus rationem regula hæc generalis attendenda est: Proportio semper debet esse inter vires & victum, si vires sunt debiles & imbecilles, parcâ manu cibi, iique tenues dandi sunt, plenior, si satis robustæ sunt, & largior concedendus.

CAPUT XCVII.

De hydrope (a) post immodicam sanguinis rejectionem per os.

CОncedo rara non esse artis, & ex multiplici rerum eventu artem constituere velle, imbecillis esse ingenii; nec minùs culpandi sunt illi, qui nihil sciunt, nisi ab aliis dictum fuerit. Ingenerosum planè, cum Seneca *in Epistolis*, nihil sciri posse à nobis, quòd tamdiu vixerimus sine ulla inventione; in aliorum dicteriis semimortuos, & quasi consepultos jacere. Vivit quidem qui sibi sapit; contrà qui nibil nisi ex commentariolis, cum larvis perpetuò luctatur. Petrus Thieri Ambianensis, annos 40. natus, hic Bononiæ commorans duobus annis elapsis plusquam tres libras sanguinis rubri, & spumosi cum tussi rejecit: sequenti die similem quantitatem evomuit. Tunc propinquior Medicus ad eum vocatus, ipsi sanguinem esse detrahendum suadet. Præscribit & rotulos cum bolo. Quinto die pariter novum sanguinem fundit per os, cui abdominis, & crurum tumor ingens successit. Tunc ad eum invisendum accersitus, conclamatum hominem, atque omni spe destitutum esse reputans, ipsi parum sulphuris metall. propino: Croco tandem Martis bis in die exhibito perfectè convaluit, vivitque adeò sanus, ac si nihil quiequam passus fuisset.

NOTÆ

in CAPUT XCVII.

(a) *Post immodicam sanguinis rejectionem per os.* Vomitus sanguinis ex captis vasis brevibus ventriculi originem suam habet. Vidimus id nuper in puella, quæ ex vomitu cruento & cordis palpitationa moriebatur, ubi hepar induratum scirrhosum quasi coctum apparuit. Lien prægrandis & tumidus, & venæ cuca ventriculum tumidæ & apertæ in ipsius sinu. Et quoniam nostra sententiâ hæmorrhagiæ fermè omnes enormes & crebriores ab inæqualitate motus sanguinis propter obstructas vias & venas viscerum dependent; hinc facile videmus viscerum labem & scirrositatem, quæ cachecticos & hydropicos ferè semper comitatur, excitare sanguinis effusiones per varia loca, quare hæmorrhagiæ tam per nares, quam per hæmorrhoides crebriores & præcedere & comitari solent hydropicos, ipsa praxi quotidiana id testante.

CAPUT XCVIII.

De Calculo.

PRudens, & honesta mulier, nomine Bianca, annos 60. nata, dilectissimi Domini nostri, & Patroni pluribus de causis amantissimi, familiæ gubernatrix, post diuturnos ventris dolores in insignem marasmum, cum lenta febre, incidit. Trimestri toto, aut circiter alterius Medici operâ usus est. Brevitatis causâ omitto, quæ illo tempore assumpsit medicamenta. In Civitatem reversus, à quâ discesseram à mense, mulierem invenio macie incredibili confectam, quæ ob virium imbecillitatem, vix dolorem sentiebat. Ut tamen utrique affectui prospicerem, (a) *lac caprinum* exhibeo quotidiè, cum sacchato albo pulverisato. Primis diebus unciæ quatuor tantùm exhibentur, sensim augetur quantitas, & ad uncias octo usque. Sub fine dierum 15. excrevit nonnullos calculos oblongos, & prænduros, à quo confestim sana evasit. Perseverat in dicti lactis usu ad mensem; quo tempore depellitur marcor, recedit febris, & appetitus redit. Vivit ab hac cura sana, & vetula, agens modò 68. ætatis annum.

NOTÆ

in CAPUT XCVIII.

(a) *Lac caprinum.* Lac omne diureticam vim habet propter ejus serum sale subtili abstersivo gaudens, hine observamus post copiosum lac assumptum non tantum urinas tenues & aquosas, verum & largiores.

CAPUT XCIX.

De Arthritide inveterata à multo tempore, cum tophis, nodis, in quo æger impotens à multis annis, nonnisi fulcris, & scipionibus ambulabat.

DOminus Cæsar Levante in juventute pessimâ arthritide vexabatur, cujus causâ 5. & 6. menses in lecto decumbebat. Primi dolorum insultus adeò efferati erant, ut ad duos menses nullo pacto quiesceret. Primis diebus ad eum vocatus, pilulas catholicas alternis diebus ipsi præscripsi. Ubi contumax erat dolor, laudinas ipsis miscuimus. Ad totalem curationem ipsi indicavimus, ut bis in mense de dictis assumeret, & in potu loco vini (a) *biberet aquam perpetuò*, quod præstitit ad decennium: quo tempore perfectam adeptus est sanitatem. Scipiones, & cruces, quibus utebatur in ambulando, primò abjecit; baculum tandem, & modò rectus sine auxiliis incedit. Modò agit 60. annum, optimo robore donatus, & optimâ valetudine fruens.

NOTÆ

in CAPUT XCIX.

(a) *Biberet aquam perpetuò.* Cum arthriticorum natura fermè salsifica sit, non melior potus ipsis conducit, quàm pura aqua, sincera tamen & levis, quæ facilè invenit vias per sudorem & urinam. Talis copiosius hausta diluit & eluit salia peregrina microcosmica, & fluidos succos efficit. Vidimus hinc aquis dictis salubribus, quæ primum scaturire cœperunt, & sæpiùs nil nisi aquæ fontanæ sunt, leviores tamen & subtiliores, curatos perfectè arthriticos, & contractura spasmodica partium laborantes, si in largissima quantitate hauseriat istas, & meretur hic recenseri singulare exemplum cujusdam viri, qui per novem annos pedum & manuum laboravit contractura, ex febre tertiana diuturna perperam curata. Hic aquam nostram salubrem, quæ optima aqua est & vitriolo volatili pauco tamen imbuta hausit quotidie ad sexdecim fermè mensuras, & quidem ultra mensem. Urinam excrevit copiosissimam, & successivè tàm manus quàm pedes reliquit contractura, ita ut commodè ambulare & manibus prehendere poterit, maximâ eam hominum, quibus ejus status prior cognitus fuit, admiratione. Ut adeò ex hac historia pateat, copiam aquarum non nocere, sed illam potius maximam vim pressione sua in deobstruendis viis obtinere.

CAPUT C.

De arthritide, cum lue venerea.

PLures novimus ex tenui fortuna ad sublimia evectos, è paupertate ad divitias, arthritide miserrimè conflictatos, occubuisse; è contra, qui divites arthritidis doloribus infeliciter cruciarentur, ad pauperiem delapsos, ab iisdem liberos evasisse. Crapulam, an otium, Venerem, an Bacchum incusare velle, non est facile. Modò nobis est præ manibus quidam nobis amicus, qui nullis voluptatum illecebris parcens, ab arthritidis cruciatibus liber evasit, solius aquæ potus usu. Novimus quosdam ab omnibus Venereorum spiculis alienos, & pariter ab omnibus aliis seculi voluptatum blanditiis, præterquam à vini potu, & otiis, quibus ex dignitate officii, & professionis indulgere tenebantur, arthritidis tyrannide summopere dilaniatos. Cur vinum tantopere arthritidi nocet? Non aliâ de causâ, quàm ejus tartaro, quo inter cætera alimenta copiosè abundat. In *prima Centuria* de ejus ortu, & essentia, paucis multa diximus, nunc de ipsa cum admixta lue dicendum. Circa utriusque notitiam desudet Medicus, nam tam arcta est utriusque affectus conjunctio, & affinitas, ut non rarò Medicos etiam oculatos decipiat. Nuperrimè quidam amicus noster nobis sese offerebat curandum. In principio, (a) *juncturarum dolore* immaniter excruciabatur, cui succedunt vigiliæ, capillorum effluvium, pustulæ, nocturna febris, &c. Juncturarum dolori advenit inflatio, rubor, & tumor: Non, ut in simplici arthritide, cessat dolor intra 15. aut 20. dies, aut (ut inquit Hippoc. 40.) sed eodem modo divexat hominem. Genua præsertim, & utrumque poplitem adoritur, nec rarò manus, & pedes. Desinit sæpè in apostemata, in quibus humoris acrimonia ossa erodit. (b) *Gonorrhœa*, aliquando fit morbi prodromus, cum insigni ophthalmia, aut ad minus oculi rubent, & prurigine molestâ vexantur. Ischias nonnunquam incipit, & hæc nullis mitescit remediis, præterquàm peculiaribus alexipharmacis. Ejusccmodi affectuum tam est efferata pernicies aliquando, ut nî opportunis occurrat mediis Medicus, membrum totum vastet, ossium etiam robur, & crassitiem perimat. Curam utriusque affectus uno eodemque tempore aggredior. Ubi dolor magis premit, essentiam corallinam exhibeo. Ejus loco, accipio pilularum polychrestarum, descriptionis nostræ, scrupulos duos, pil. laudinæ gr. vij. misce, fiant pil. tres: capiat duabus vel tribus horis ante cibum. Decoctum postea ex ligni Guajaci ℔. ß. salsæ paril. ℥. ij. Infundantur in ℔. ix. aq. communis, & coquantur ad medietat. Sub fine adde fol. ivæ arthriticæ, bethonicæ, cichorii, an. m. j. senæ orient. ʒ. vj. hermodactyl. ʒ. ß. anisi, ʒ. ij. liquiritiæ ℥. ß. fiat decoctum, de quo capiat ℥. vj. pro singulâ dosi, bis in die. Ex magmate cum ℔. xij. aquæ communis, parabitur decoctum secundum, cujus usus erit in cibis, loco vini. Diæta præscribitur pro ratione temporis, & personarum conditione. Præter ejusmodi decoctum, sunt pleraque alia, uti extractum antivenereum, Chaos mercurii, &c. de quibus in nostra *Pharmacopœa Spagyrica*. Sed reverà certam, & determinatam medendi methodum instituere velle, omninò est impossibile.

NOTÆ

in CAPUT C.

(a) *Juncturarum dolore.* Scorbutus & arthritis si excellentior est, sæpiùs habetur & curatur pro lue venerea, & hæc quoque sub arthritidis vel scorbuti nomine plurimum suas tragœdias exercet, item sub specie catarrhi quandoque latet cum anhelitus difficultate & anorexia.

(b) *Gonorrhæa.* Scorbuticis, arthriticis, nephriticis sæpissimè accidit gonorrhæa: In scorbuticis semen sæpe rubellum & arenosum visitur. Et gonorrhæa benigna plerumque est scorbutica ob sal immixtum chylo, quod impedit coagulationem; hinc semen nimis fluidum est, & sic transcendit capsulas: Adjuncti sunt dolores capitis, stranguria, livor, tabes, dolor lumborum. Hanc ob rationem scorbutici sunt sputatores, & chylus bonus sive lac non in copia generatur in illis. Præter purgantia lac cum terebinthina, item cum osse sæpiæ sumptum, arcanum est hoc in morbo.

CAPUT CI.

De lue venerea.

LUes venerea, quam Itali & Germani Gallicum morbum appellant, à variis variè describitur. Cùm verò ejuscemodi descriptiones ad eum curandum nihil lucis afferant, eas merito spernimus. De ejus ortu, & causis quicquid deblaterant, itidem parum refert. Etenim mercesne ex India, an *contagium in Neapolitana expeditione* contractum, vel, ut somniant nonnulli, Planetarum malevolus aspectus, hucusque profuit nihil. Mercatores in hoc Medicis longè peritiores observamus, qui attulerunt nobis arma, quibus debellare possimus tam dirum morbi genus. Indicationes si quæras, vel universum Medicinæ ordinem invertis, vel crassam, & supinam ignorantiam multorum confiteri teneris. Etenim methodus, seu ars debellandi ejuscemodi truculentum, & immanissimum hostem, ab usu, & experientia tota pendet. Usus verò, & experientia longo tempore parta docet, non omnes eodem modo, iisdemque mediis curandos. Inprimis videndum, an cum ipso morbo alter affectus sit ipsi complicatus; etenim ambo eodem tempore curandi sunt. Deridendi planè sunt illi, qui unicâ methodo, unico decocto, unico unguento, suffumigio, cerato, pilulis, pulvere, & similibus, unumquemque curare tentant. Hoc peculiare habet iste affectus, ut sæpè tartareis morbis se immisceat; unde incautos Medicos non rarò decipit; nonnunquam arthritidem in consortium trahit: aliquando febrem habet comitem. Differentias, quas olim fecerunt per gradus, docti quidam viri, ad curationem pariter parum conducunt. Majoris sunt considerationis, quæ ab ægrorum natura, & conditione desumuntur. Sunt nonnulli, in quibus longo tempore latet; in quibus uno, & quibus alio modo se prodit. In nonnullis statim post contactum, vel carie in pene, vel gonorrhœa, vel bubonibus manifesta fit. In quibusdam sine his post aliquod temporis spatium, vel per pustulas, vel per tubercula, vel per capill. defluvium, vel tandem per dolores, modò in capite, modò in scapulis, brachiis, pectore, pedibus, tibiis, &c. Aliquando adeò est obscura, ut in arte versatissimos plerumque decipiat. Peculiaria, veriora, & certiora si-

gna, per negativam faci'è inveniuntur, dicentes hoc non eſſe hujus, vel illius affectus, nocturnum magis, quàm diurnum, & continuum. Non rarò in principio veluti fervidus vapor per carnes ſerpit, ibique dolores acerrimos concitat. Mirum eſt, quomodo aura iſthæc virulenta, horum magis, quam illorum commercio gaudeat. Item quomodo tam exigua, fiat tàm ampla, & temporum brevitati minimè ſubdita, & quomodo fertilitate mirâ ſe per regiones, & per ſecula propaget. Cura ejus eunctis innoteſcit. Non eſt Medicus, qui in hac re ſuam peritiam ad ſidera non extollat. Quiſnam eſt Barbitonſor in Gallia, qui propria arcana non prædicet? Unusquiſque peculiarem methodum jactitat. Quatuor modi, quibus utuntur Medici, & Chirurgi, adhuc ſunt in uſu. Omnium hîc in Italia communiſſimus eſt, præbere ligni Guajaci decoctum cum ſudoribus, & ſine ipſis, purgationibus, qui modus in quibuſdam eſt laudabilis. Secundus, ſunt frictiones ex argento vivo. Tertius *ſunt ſuffumigia*. Quartus, emplaſtra, ſeu cerata. Mitto pilulas mercuriales, pulveres, vina, &c. Quod ad nos, prædictas etſi inutiles haud cenſeamus, eas tamen minimè uſurpamus. Decoctis, tanquam iis, quæ naturæ noſtræ magis conveniunt, frequenter utimur. Item extractis, electuariis, & confectionibus. Decocta in emaciatis in juſculis paramus. Hæc ſi ad Chymiæ normam parentur, communibus longè ſunt efficaciora. Dantur & in minori quantitate. Parandi modus in noſtra *Pharmacopœa Spagyrica* habetur.

Symptomatum varietas medicamentorum diverſitatem conſtituit. Morbi verò eſſentia ſemper eadem Alexiteria proponit. Matrimonium pariter, quod contraxit cum aliis morbis, medicamenta quoque diſcriminat.

Certam tradere regulam vix eſt poſſibile de iſto affectu: peculiares obſervationes tibi tradere arbitramur: quâ de re manum à tabula.

NOTÆ

in CAPUT CI.

(*a*) *Contagium in Neapolitana expeditione.* Omnia omnium ſeculorum præter lepram mala ſuperavit diritate & ſui propagatione lues venerea, maxima vagæ libidinis peſtis, quæ circa annum 1464. in obſidione Neapolis inter oppugnatores Gallos quaſi furia ab inferis exorta in ultimas terras propagata eſt, & niſi hydrargyri & aliorum remediorum uſus tempeſtivè innotuiſſet, omnium fœdiſſimum detrimentum intuliſſet.

PETRI

Spagirica, à σπάω, & ἀργύριον, vel à σπαργάω, educo, attraho, avello, &c.

PETRI POTERII PHARMACOPOEÆ SPAGYRICÆ

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De secretioribus Medicamentorum præparationibus, & usu.

Sanitatis & morbi triplex origo.

QUICQUID sagax & inimitabilis Natura ad mortalium calamitates propulsandas, sanitatemque in suo robore stabiliendam excogitavit unquam, id *(a) è triplici penu*, eruendum optimè censuit: vegetabili nimirum, animali, & minerali. Nec ipsi satis fuit, tantam plantarum copiam adinvenisse, quæ nostris superandis morbis sufficeret, ni animalia simul, & mineralia in usum advocarentur: Unde haud exigua suspicio, num morbi pariter è triplici illo penu depromerentur. Vegetabilium atque animalium quotidiano usu humana corpora manifestè alterari, nemo est qui ambigat, quandoquidem hæc duo in nostri alimoniam cedant. At mineralibus non adeò apertè, sed occulto quodam modo vescimur, nimirùm cæteris eduliis naturæ industriâ cum his admixtis; uti vini exemplo liquidò constat, quod in suo tartaro naturam quandam metallicam è terræ visceribus haustam continet. *(b) Omitto aquam*, quâ quotidie utimur, varia salium, & mineralium genera in se coërcere. Quâ de re horum trium naturam, vires, & facultates jamdudum contemplari, præcipuas, & quas potissimùm in Medicina factitanda usurpamus, seligere, atque commodo publico tradere cupientes, præfatum naturæ ordinem sequi, optimum duximus.

Animalibus, vegetabilibus & mineralibus nutriri hominem.

Ordinis ratio.

ANNOTATIONES

IN

PHARMACOPOEÆ

SPAGYRICÆ

LIBRI PRIMI

CAPUT PRIMUM.

(*a*) E *Triplici penu.* Res dubia est, ad quod regnum naturæ spectet aër, qui magnum jus habet corpora nostra afficiendi, vel etiam morbida sanandi; aër quippe mutatus magnis sæpe morbis remedio est: Et qualis aër, tales sunt spiritus rectores machinæ nostræ; unde in ipso ingens momentum sanitatis nostræ ponitur.

(*b*) *Omitto aquam.* Aqua sicuti est menstruum macrocosmi; ita quoque microcosmicum, & quo purior, atque heterogeneis partibus magis privata, eò meliores & sinceriores generantur succi corporis; quo circa ab hujus salubritate magna pars sanitatis nostræ pendet. Rarius aqua purissima invenitur, ut plurimum de soli naturâ ejusque contentis participat.

CAPUT II.

De Medicamentorum præparatione in genere, deque hujus partis præstantia, subjecto, & officio.

Pharmacopœa duplex. Pharmacopœa spagyrica. Physica practica. Ejus finis sanitas. Præstantia, & dignitas. Ejus subjectum. Utilitas. Officium. Fautores & Authores.

EAm Medicinæ partem, quæ medicamentorum præparationem docet, (*a*) *olim unicam*, nunc verò duplicem agnoscimus: antiquam Pharmaciam; & recentem licet antiquissimam, quæ Spagyrica & Chymica dicitur. Si ad hanc legitimi ejus usus cognitio accedat, verè Physica praxis dicetur, omnium scientiarum nobilissima, utilissima, & præstantissima, cujus finis & intentio ad sanitatem perpetuò dirigitur, sibique pro subjecto vendicat rem omnem; ad humani generis commodum primitùs comparatam. Hujus partis tanta est dignitas, & præstantia, ut nihil sit, quod tam de repentè Medicum exornet, nobilitet, & clarum, famosumque reddat. Hæc firmissima Naturæ claustra reserat, corpora in sua elementa, & elementa in sua principia resolvit. Qui in eâ claruerunt olim, apud Indos Gymnosophistæ, apud Persas Magi, apud Gallos Druidæ vocabantur. Ei quandoquidem virtutum omnium terrestrium, cœlestium, animalium, vegetabilium, & mineralium clavis concreditur. In ea non modò rerum essentiæ perpenduntur, verùm & in lucem conspectumque hominum adducuntur, purum ab impuro segregatur,

cortex à nucleo, contrarium à contrariu; multa denique miranda præstat, & multò majora, quàm quæ humanus intellectus excogitare possit.

NOTÆ

in CAPUT II.

(*a*) *Olim unicam.* Pharmacia seu præparatio medicamentorum Galenica est, vel chymica. Galenicam amplexi sunt veteres, chymica selectioi quasi recentioribus magis arridet. Antiqui olim vegetabilibus contenti erant, & ex herbis medicinas suas parabant; Verum nostro tempore ex animali & minerali regno magno accessere augmenta, ut jam chymicis pharmacopolia mirum splendeant. Unica tamen est ars præparandi medicamenta ex omnibus regnis, quæ pharmacia est, & utraque methodus tam simpliciter Galenicè & diffusius, quam concisius, subtilius & chymicè parandi medicinas hodiernum valet, nec suâ laude caret utraque, sed au hæ amicè conspirare debent. Innoxia & securissima remedia chymica sunt, magnæque activitatis, modo prudentem nanciscantur medicum. Certè indignus est Medici nomine, qui chymiam ignorat, miserior, qui illam odit, Remedia Galenica satis quoque tuta, imo necessaria sunt, ubi imbecillia adsunt subjecta, & lento gradu procedendum; tunc sæpè plus juvat simplicis herbæ decoctum, quam famosum quoddam elixir, quinta essentia, aut panacæa magni cujusdam Chymiatri.

CAPUT III.

De secretioribus medicamentorum vegetabilium præparationibus.

Vegetabilia, ex quibus prima morbis accommodata remedia educimus, multiplicia sunt: vel enim exotica, & è distantissimis maris tractibus allata; vel nostratia, sub cœlo, soloque nostro nata. Inter hæc, sunt herbæ, frutices, subfrutices, arbores, & similia, quæ integra vel eorum partes sumimus, ut radices, cortices, ligna, folia, flores, fructus, semina, gummi, resinas, & alia: his aliquando cum aliis mixtis, nunc in formam decoctionis, julepi, syrupi, pulveris, confectionis, electuarii, opiatæ, pilularum, & similium; nunc in formam aquæ, olei, salis extracti, Clyssi, magisterii, &c. chymicè paratorum. Et quia Illustrissimo D. Equiti Cassiano Puteo, cui hæc primò dicata sunt, tantùm polliciti fumus (*a*) *selectiora*, & ea quæ sæpius apud Chymiatros in usum veniunt, unà & hæc, quibus passim in curandis morbis utimur, describere: Ideò communibus & vulgatis omissis, ad prædicta recto tramite nos transferimus, initium ducentes à decoctis, ut à levioribus, omnium paratu facillimis, & nobis usitatissimis.

Medicamenta vel exotica, vel nostratia.

NOTÆ

in CAPUT III.

(*a*) *Selectiora.* Quivis medicus, uti miles contra hostem instructus armis optimis, seu medicamentis præstantissimis sit oporter, quibus adversus naturæ hostes insurgat. Non huc quadrant vulgaria vagè consarcinata, sed probatiora & selectiora, quorum experientia fida & tuta est: hæc enim medicum decorant, illumque nobilitant, ac ægros juvant; quare horum dispensatio Medicis propriè convenit. Qui in sanatione morborum magna præstare vult, utique præparare ipse medicamenta selectiora euporista pauca, illisque prudenter uti debet, sic certior de illorum modo agendi & operandi fit, quod non facile contingit in diffuso remediorum apparatu.

SECTIO PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

De decoctis in genere.

In nostris decoctionibus parandis plerumque à vulgari methodo minimè recedimus, in his præsertim, quas Pharmacopœis quotidiè parandas concedimus, & eò magis quando morbus non est admodum pertinax, simplicique medicamenti præparatione subigi & everti queat. Insuper tædiosum nimis foret, unumquemque ad nostri libitum docere velle. Fateor equidem (*a*) *in diuturnis gravissimisque morbis*, in delicatulis, & his, quibus ventriculus nauseâ premitur, & qui solum aspectum medicamentorum, odorem, & saporem perhorrescunt, longiori artificio oportere uti, nam tunc crebris coctionibus, filtrationibus, clarificationibus, & distillationibus, ea adeò gustui, palatôve grata reddimus, ut ipsis ægris in deliciis sint.

Decoctiones parandi ratio multiplex, & cur.

Decoctiones, ut palato jucunda reddantur.

Vis, & facultas decoctionum in tinctura, saleque tartareo potissimùm consistit; & sic in multis parum interest, an in clauso vel aperto, duplici vel simplici vase fiant. Vasa autem sumimus, vel terrea vitreata, vel vitra ipsa, item vasa ænea stanno interiùs obducta, cum suis cooperculis ejusdem materiæ. Pro humiditate aquas destillatas non raiò usurpamus, aliquando vinum, hydromel, aquam communem, & alia intentioni nostræ convenientia. Quantitas humiditatis pro ratione rei coquendæ sumitur, in duris & siccis plus; in raris, & humidis minus.

Decoctionum vis, & facultas in quo consistat.

Earum vasa.

Earum humiditas.

Item, (*b*) *dura, & sicca* longam sustinent coctionem, contrà rara, & humida, aromata quoque, & ea quorum vis, & facultas in superficie consistit, exiguam admodum requirunt coctionem: in his sæpius solâ infusione contenti sumus; in aliis, mediocri, vel tertiæ, vel quartæ partis consumptione; in aliis fortissimâ, & tunc ad medietatem, vel quorum tert. consumpt.

Quantitas, & coctionis tempus.

(*c*) *Dosis.* est ℥ 1, 2, 3, 4, 5, & 6, pro viribus ægri, & rei natura. Decoctis utimur multis de causis: & primò, ubi medicamenta actu humida requiruntur, veluti in aliquibus morbis siccis, item in arefactis,

Decoctionum dosis. Utendi ratio.

&

& attenuatis corporibus, ubi longâ humorum præparatione opus est. Quando ficcorum, & folidorum lignorum, radicum, & fimilium, virtutes & facultates elicere, easque in formam potabilem deducere volumus, medicamenta quoque actu humida æstivis diebus magnoperè conveniunt, eo quòd calori nostro, extrinseco æstu depresso, & dejecto, faciè humida succurrant. Utimur & decoctis, quando temporis brevitas longiorem præparationem non fert.

Decoctiones quando & quibus conveniant.

Decoctionum usus.

Usus decoctionum nobis est longè à pastu, post pastum, in cibis ipsis loco potus, semel, bis, & ter in die.

Staticâ medicina notatur.

Hic contra Staticæ Medicinæ præcepta observavimus, decocta tutò dari posse, *(d) horis majoris transpirationis*, intrò fortè revocato calore, quo natura simul cum medicamine stipata & roborata, noxios humores expeditiùs subit, extrudit, forasque propellit.

Cautiones in decoctionibus adhibendis.

In his adhibendis apprimè videmus, ut utrumque viscus, lien, & jecur naturali robore fint donata, & ventriculus minimè nauseabundus, & imbecillis.

NOTÆ

in CAPUT I.

(*a*) *In diuturnis gravissimisque morbis*, &c. Decocta requirunt integrum ac firmum stomachum, qui liber est, nec copia vitiosorum humorum obsessus, nec nausea premitur; item vias primas lubricas, patulas nec obstructas; denique transpirationem & motionem sanguinis liberiorem, tunumque viscerum, maximè hepatis & lienis, salvum, alioquin majus damnum, quam juvamen adferunt. Horum usus ad menses duos vel tres minimum continuandus, in chronicis: alias parum proficiunt.

(*b*) *Dura & sicca*. Quæ duriora sunt, uti partes animalium ossa, radices, ligna, diuturniori egent coctione, minori aromata, sale volatili prædita, omniaque purgantia, quæ melius infunduntur, quàm decoctione tractantur.

(*c*) *Dosis*. Variat dosis pro diversitate ingredientium. Temperans & diluens decoctum ad libram unam vel duas, purgans ad uncias duas vel tres, aperiens ad uncias sex assumendum est.

(*d*) *Horis majoris transpirationis*. Optimè adhibentur liquida & diffusa, uti sunt decocta & infusiones, horis matutinis, quando coctio ventriculi est perfecta, circulatio & motio sanguinis ac transpiratio liberior, tunc longè citius pervadunt in sanguinem, quem diluunt, salia ejus morbosa imbibunt, ac per debita evacuatoria proscribunt; Ex adverso si circulatio cum perspiratione minus secundùm naturam sunt, ut in pluribus morbis, vel etiam statim post pastum, exulent dicta.

CAPUT II.

De Decoctis in specie.

Decoctiones multiplices.

Qui huc usque decoctorum formulas in species distraxerunt, eas præcipuè ad singulas corporis partes contraxere: hinc cephalica, thoracica, cardiaca, jecoraria, & similia inventa sunt quæ postea minutiùs concidenda duxerunt, veluti in multiplicem intemperiem. Sunt propterea decocta cephalica calida, frigida, humida & sicca; sic de singulis partibus: cui & addere possem excalefacientia & exsiccantia, excalefacientia humectantia, & alia, in quæ ultrò non progredimur, ne ejusmodi inanis prolixitas instituti nostri scopum evertat. Nos in medendo non ad solam intemperiem respicimus, verùm magis ad partium conformationem & compositionem; non qualitatum, sed principiorum, causam morborum efficientem. Rursus decocta sunt vel simplicia, vel composita; laxativa, vel alterantia, de quibus fusiùs apud Weckerum, Quercetanum, & alios. Insuper quædam sunt particularibus morbis expugnandis destinata, ut Epileptica, apoplectica, &c. Nos paucis exemplis contenti proponimus nostra.

In medendo quid respiciendum.

Decoctionum distributio.

(*a*) *Decocta Cephalica.*

Decoctio Cephalica alterans & roborans.

Parantur ejusmodi decocta ex simplicibus capiti dicatis: Ut Ligno visci quercini, rad. pæoniæ, betonicæ foliis, capil. ven. &c. floribus stœchados, violarum, lilij, pap. rub. sem. anisi, fœniculi, carui, &c.

Quibus addere, & demere pro natura morbi, ægri conditione, & tempestatis qualitate, unusquisque poterit; hæc roborantia, & alterantia dicuntur, si his immiscemus agaricum, turbith, sennam, polypodium, hermodact. esulam, & similia.

Quæ postmodum phlegmaguga, cholagoga, & melanagoga dici possunt.

NOTÆ

in CAPUT II.

(*a*) *Decocta cephalica*. Non dantur remedia specifica hoc nimirum sensu, quæ saltem uni parti medeantur, inque aliis nihil efficiant. Medicamenta sunt nihil aliud, quam menstrua, quæ si prius ritè fuerint subacta à liquore gastrico-salivali, agunt imprægnatione humorum, quos in quoddam menstrui quasi genus convertunt, vel si intemperie laborant, ad temperamentum reducunt, ut deinde obstructa reserare & excretoria blande stimulare queant. Prout autem principium in sanguine, humoribus, vel partibus peccans varium est; ita quoque medicamentum requiritur peculiare, vel salinum sulphureum, vel resinosum, vel aqueum, volatile, mucilaginosum, aut acre; adeò ut qualitatibus manifestis agant remedia, vel mechanicâ quâdam ratione explicari debeat horum virtus. Morbis capitis, qui vel ex discursivo spirituum motu, vel ex obstructis angustissimis nervorum & cerebri tubulis, nascuntur, duplicis generis potissimum conveniunt. Prioris sunt anodyna, blandâ ἀναθυμιάσει spirituum impetum sistentia, qualia sunt nominatim, flores primulæ veris, tiliæ, pæoniæ, acaciæ, sambuci, rosarum, violarum, papaveris rhœados, liliorum convallium, &c. item vaporosa, moschus, castoreum, ambra, crocus. Ad posteriorem pertinent classem sale oleoso subtili imbuta, cujusmodi sunt omnia ex animalibus oleosa & spiritus volatiles, ex herbis majorana, ruta, lavendula, valeriana, lignum aloës album, rosmarinus tam hortensis, quàm sylvestris, cardamomum, cubebæ, serpillum, basilicum, succinum, ambra, balsamum peruvianum, quæ omnia cum aquâ vel vino decocta, aut infusa cum apto menstruo ad vitia capitis præbent laudatissimam medicinam.

(*b*) *Decocta pectori inservientia.*

Asthmati potissimum sequens decoctum conducit.

℞. Radicum enulæ campanæ, ireos, liquiritiæ rasæ, & parum contusæ, an. ℥. j.

ficuum pinguium No. xij. cap. ven. prassii albi, scabiosæ, bo agi iis, tussilaginis, peti, (aliàs herbæ reginæ) hyssopi, an. m. j. Flor. violar. boraginis, an. p. j. Coquantur in s. q. aq. communis ad tertiæ partis consumptionem: clarificetur, aromatizetur cinnamomo, & dulcoretur saccharo, & melle. Si ejusmodi decoctum coquatur ad crassitiem mellis cum tantillo sacchari, efficiet syrupum præstantissimum; cujus dantur cochlearia 2. & 3. pro dosi, cum jusculo carnis, vel simplici vel alterato. Eadem iterum in alterantia, & purgantia subdividuntur. Verum purgantia nunquam usurpamus, eo quòd eadem pectori vim semper inferant.

(b) *Decocta pectori inservientia.* Morbi pectoris sicuti proveniunt vel à stasi tenacium humorum, vel à nimiâ illorum acrimonia pendent; ita quoque pectoralia sic dicta Medicis, agunt vel incidendo ac resolvendo humorum crassitiem, uti sunt helenium, squilla, hyssopus, myrrha, radix iridis, ros solis, scordium, levisticum, cherifolium, epithymum, nasturtium, gummi ammoniacum, sulphur, benzoe: vel operantur deliniendo humorum acredinem, qualia sunt liquiritia, ficus pingues, dactyli, uvæ passæ, herbæ emollientes, tussilago, flores violarum, borraginis, semen papaveris, pulmo vulpis, & ejus generis alia.

Decoctum ad phthisim.

℞. Fol. gnaphalij montani, (Gallis *pied de chat*) Roris solis, sive sophiæ herbæ, Bugulæ, boraginis, an. m. j. Florum violarum p. j. Liquirit. rasæ, Uvarum passarum, p. ij. Fiat decoct. ut suprà in jusculo carnis, vel decocto hordei integri. Cum saccharo commodè in syrupum coquitur, evaditque medicamentum phthisi utilissimum; coctio verò fiat in Balneo Mariæ, vel vaporoso, vel simili.

Ad Pleuritidem.

Papav. rhœadis decoct. EX floribus papaveris rub. ad pugilli quantitatem in aqua communi more solito, & simplici ebullitione, fit optimum decoctum ad pleuritidem.

(c) *De Cardiacis Decoctis.*

TEmpore pestis ejusmodi decoctis opportunè utimur, tum etiam in putridis malignisque febribus. Adversus venena quoque eadem non raro usurpamus. Inter hæc calida sunt, frigida, & temperata.

(c) *De cardiacis decoctis.* Hæc adhiberi solent ad malignitatem in morbis discutiendum. Optima sunt, quæ parantur ex radice scorzoneræ, acetosæ, rasura Cornu cervi, scordio. Gustui & palato redduntur gratiora syrupo acetositatis citri recenti, granatorum, aqua cinnamomi, spiritu nitri dulci.

Decoctum Cardiacum temperatum.

℞. Fol. agripalmæ, cicerbitæ, Reginæ pratensis, (aliàs ulmariæ) boraginis, buglossi, an. m. j. Florum cordialium, an. p. j. Cum aquis cordialibus melissæ, boraginis, scabiosæ, scorzoneræ, vel etiam jusculis carnis, fiat decoctum secundùm vulgatam methodum.

Aliud.

℞. Fol. melissæ, scabiosæ, ulmariæ, scorzoneræ cum rad. cardui ben. cicerbitæ, borag. an. m. j. fiat decoctum, ut suprà.

Aliud Pestilentibus morbis inserviens.

℞. Santal. albi, ℥. ß. rad. Scorzonoræ, tormentillæ, bistort. an. ℥. j. fol. rut. caprariæ, pimpin. scabiosæ. cardui ben. boraginis, an. m. j. fiat decoctum, ut suprà.

Aliud.

℞. Radicis scorzoneræ ℔. ß. rad. tormentil. bistortæ, an. ℥. j. fol. ulmariæ, pimpinellæ, mellissæ, boraginis, an. m. j. fiat dedoctum, ut suprà. Redduntur gustui palatoque grata cum saccharo, & eadem cinnamomo, schœnantho, santalo, aut aliis similibus priùs aromatizata.

De dedoctis (d) respicientibus hepar.

DEcoctiones, & juscula, quibus utimur in affectibus jecoris medendis, multiplices sunt: propterea soliâ brevitate, cui studemus, seriem rerum, quas in his parandis usurpamus, hîc inserere tantùm decrevimus: Ut

(d) *Respicientibus hepar.* Ad hepatis obstructionem consistentem in poris & glandulis biliariis decocta ex herbis amaris, sale abstersivo imbutis, cum vino vel aqua egregia sunt, si autem scirrhosum minatur leucophlegmatiam, vel hydropem, minus conferunt. Principatum ex hepaticis habent centaurium minus, chelidonium majus, cichorium, fumaria, hepatica, agrimonia, capilli veneris, taraxacum rhabarbarum, & radices quinque aperientes Si additur tartarus tartarisatus, vel vinum martiale, majorem aquirunt efficaciam exinde decocta.

Radices apii, graminis, rusci, asparagi, fœniculi,	calid.
Radices acetosæ, cichorii, taraxaci,	frigid.
Ligna santal. omnium, Folia cichorii, Herb. endiviæ, cicerbitæ, lactucæ sat. lactucæ silv. portulacæ.	frigid.
Hepaticæ, agrimoniæ, fumariæ, lupuli, capill. ven. scolopend,	temperat.
Fol. Absinthii utriusque abrotani, chamædryos, &c.	calid.
Flores Violarum, rosarum, borraginis,	temp.
Semina 4. frigid. ma. &c.	

(e) Sple-

(e) *Splenetica Decocta.*

RAtione haud absimili decocta splenetica paramus. Inter præcipua sunt cortices tamarisci, cort. capparum, radices filicis maris; Herbæ, asplenium, scolopendrium, pilosella, pimpinella, betonica, & similia. Sæpè ea incoquimus io aqua chalybeata, in jusculis, aquis graminis, hydromelite, & aliis. *Multitudo haud amplectenda.* In his parandis tribus vel quatuor rebus contenti sumus, uno videlicet, vel duobus, quæ dissolvant, & attenuent, altero roborante, & tertio, vel quarto purgante, aut alterante, vel aliud simile respiciente. Qui secùs agunt, & in uno decocto omnia singulas corporis partes respicientia simul miscent, Empiricos se præbeot, & artis præcepta evertunt.

Agrimonii decoctio. Agrimonium in simplici aqua decoctum, ad duos, vel tres menses, pro omni potu feliciter cuidam hepatico, & maximo cum fructu, dedimus.

Ivâ arteticâ item in potu per aliquot dies exhibitâ cruentam mictionem sanavimus.

Plantag. Plantagine solâ in jusculo vervecis coctâ ad diarrhœam, & lienteriam feliciter utimur. Possem multa alia simplicia recensere, quorum in morbis medendis, nobis multiplex experientia coostat. At passim in *curationibus nostris* eadem observare haud difficile erit. *Bugulæ decoctio in Phthisi.* Decoctum bugulæ in jusculo vervecis factum, hic prætermittere nolo, maximè in phthisi, atque in intrinsecis ulceribus: parum, & clementer ventrem laxat, contra naturam consolidarum, inter quas ipsa ab Herbariis reponitur: hepati mirificè confert, & aliis succurrit.

(e) *Splenetica decocta.* Lien utplurimum infarctus est crasso & copioso sanguine, quare quæ blandè ipsum resolvunt, spleni dicata sunt, quâ facultate pollent scolopendrium, fumaria, pilosella, epithymum, agrimonia, radix filicis, cortices tamarisci, capparum, maximè si coquuntur ex aquâ chalybeata, quæ lenem constrictionem ac tonum spleni restituit.

(f) *Decoctum Nephriticum.*

℞. Radicum apii, ononidis, altheæ, an. ℥. j. ß. fol. argeotinæ, betonicæ, pilosellæ, herbæ Turcicæ, ao. m. j. liquiritiæ rasæ, & parum contusæ, ʒ. v. sem. milii solis, fœniculi, ao. ℥. j. Bulliant in s. q. Aquæ communis: colaturæ dantur ℥. vj. cum ℥. j. syrupi limonum, & guttis iij. ol. vitrioli. Calculum in renibus potenter dissolvit, è vesica pellit & ejicit, & urinam copiosè movet.

Argentin. decoct. Pilosella. Argentina in jusculo per se data mira præstat, Pilosella item sola exhibita non minima præstat. Prætereo lubens infinita alia renibus dicata, ut quæ passim aliis in locis ad nauseam usque reperiantur.

(f) *Decoctum nephriticum.* Nephritica dicuntur, quæ subtilissimo oleo, vel nitroso quodam sale siphunculos & glandulas renales aperiunt, talia sunt petroselinum, chærefolium, fœniculum, genista, equisetum, virga aurea, seseli, althæa, saxifraga, baccæ alkekengi, juniperi, semen milii solis, amygdalæ amaræ, liquiritia, &c. quæ decocta cum aquâ simplici addito spiritu salis dulci & syrupo limonum, pota calculos discutiunt. Argeotina, pilosella, hedera terrestris mira præstaot io læsione renum, seu illorum continui solutione, ulcere &c. Ad avertendos calculos non possum satis dilaudare usum amygdalarum amararum, si tres vel quatuor singulis diebus mane sumantur. D'ci vix potest, quantum hæ juvent in dispositione calculosa, dum urinam moveot, & arenam, quæ calculi elementum est, educunt, quod frequenti experimento sum eductus.

Decoctum pro gingivis roborandis.

℞. Fol. Rorismar. salviæ, myrti, an. m. j. corticum granatorum, ℥. v. aluminis crudi ℥. j. Bulliant in s. q. aquæ & vini. Ejusmodi decocto colluatur os bis, & ter in die. Gingivarum superfluam humiditatem exsiccat, atque dentes roborat, firmatque.

Aliud dentes conservans.

℞. Fol. olivæ, myrti, rorismarini, ao. m. j. caryophyl. contusorum, ʒ. j. fol. rosarum p. j. Bul. in vioo, sub fine adde faiis communis p. j.

(g) *Decoctum pro ulceribus sordidis.*

℞. Fol. plantaginis, aoagallidis, quercus, an. m. j. radicum aristolochiæ rot. ℥. j. baccarum juoiperi, florum camomillæ, an. p. j. aluminis crudi, ℥. ij. coquantur parum in s. q. aquæ fabrorum.

(g) *Pro ulceribus sordidis.* Myrrha, aloë, mastiche, radix aristolochiæ rotundæ, flores hyperici, rosarum, cocta in vioo cum alumine, item unguento Ægyptiaco, ad ulcera mundanda, & luxuriantem carnem removendam utilissima sunt.

Aliud.

℞. Fol. absinthii, anagallidis, hypericônis, an. p. j. fl. camomill. rosarum, an. m. j. coquantur in vino, & aqua.

Aliud.

℞. Bacc. juniperi, p. j. rad. aristol. rot. ʒ. j. summit. hypericônis, camomillæ, an. p. ij. myrrhe el. ℥. ß. sublimati, ʒ. ij. fiat decoctum in s. q. aq. & vini. In hujusmodi decoctionibus noo rarò incoqoimus Filipendulam, millefolium, vincam pervincam, plantaginem, solatrum, prunellam, & alia pro ulcerum natura, & temporis conditione. Item his sæpè addimus oleum sulphuris, vitrioli, & alia.

(h) *Decoctum purgans, nobis catholicum dictum.*

℞. Radicum polypodii quercini, ℥. j. ß. rad. ellebori, nigri, ℥. ß. fol. sennæ mundat. ℥. j. sem. carthami contusi, ℥. ij. florum violarum, p. ij. prunorum Damascenorum,

N°. xx. anisi, fœniculi, an. ℥. j. Macerentur triduo in f. q. aquæ endiviæ, cum ℈. j. ol. sulphuris: dein parum bulliant, & colentur. Colatura clarificetur, dulcoretur, & aromatizetur, more vulgarium apozematum, Dosis est ℥. iij. & iv.

(*h*) *Decoctum purgans.* Folia sennæ, rhabarbarum, flores violarum, acaciæ, persicorum, polypodium infusionem ferunt melius, quam coctionem, quia illorum vis, quæ in subtili sale consistit, dissipatur; Decoctione rursus partes terrestres vim purgantis obtundentes extrahuntur; unde plerumque horum decocta flatus & tormina provocant, quod infusa non efficiunt. Stimulo tartareo acuata addito eleosacharo carminativo felicius operantur.

Decoctum melanagogum, cholagogum, & phlegmagogum.

Parantur ejusmodi decocta ad libitum. Sumimus ex his simplicibus, alterum humorum purgantibus, eaque incoquimus, vel in jusculis carnis, vel aquis destillatis. Consimilia remedia nobis sunt extemporanea, nam citò situm, & putredinem acquirunt. Melanagoga nobis familiaria sunt:

Sena, Epithym. Cuscuta, Elleborus niger, Polypodium, &c.	Melanagoga
Cassia, Tamarindi, Rhabarb. Violæ, Pruna, &c.	Cholagoga.

Multa alia studio præterimus, ut quæ ubique cuilibet obvia sint. Supersunt adhuc decocta, quæ ab affectu Antivenerea dicuntur, quorum aliquot descriptiones, usu & multiplici experientiâ comprobatas hîc annectere placuit.

(i) De Decoctis Antivenereis.

Decocta Antivenerea multiplicia sunt, vel simplicia, vel composita; alterantia, vel purgantia. Simplicia sunt.

Lignum Guajacum, Salsa parilla, Chinæ radix, Sassafras, Buxus, Juniperus, Quercus, Saponaria, & alia.

(*i*) *De decoctis antivenereis.* Lignum Guajacum propter copiam resinæ acris calidæ, decoctum præbet nimium exsiccans, quare emollientia, ut radix althex, glycyrrhizæ, herba malvæ, flores sambuci, ficus, passulæ consultò adduntur, quo ejus acrimonia paululum demulceatur; Sibi relictum & copiosè potum siceis magnum damnum adfert; Decoctum chinæ, scorzoneræ, sassafras, si eum passulis temperatum est, acres humores temperat, & per urinam evehit; In praxi frequentior horum usus est, rarior ligni guajaci ob ejus caliditatem.

Decoctum ligni Guajaci.

♃. Rasuræ ligni guajaci, ℔. j. corticis ejusdem contus. ℥. iv. macerentur octiduo in ℔. viij. aquæ fontis, cum ʒ. j. ol. sulphuris, in fimo equino, & vase vitreo capaci, cera & sulphure priùs benè obturato. Coletur, & in colatura novum lignum reaffunde, ut suprà in eodem vase, & fimo macera triduo, & cola ut priùs. Colatura ad libitum per cohobationem purificatur, item edulcoratur, & aromatizatur, prout postulat necessitas, & ægri natura. De simplici colatura, neque purificata, neque edulcorata, & aromatizata, dantur ℥. ii. iij. & iv. pro viribus ægri. Hujus decoct. ℔. j. convenit picrocholis, & lienosis. Isthæc decocti formula tuta est: hydrope, & gallico morbo confectis medetur, apoplecticis, & aliis gravissimis capitis morbis succurrit. *Usus, & facultas.*

Aqua, quæ inter coquendum elici potest, optima erit ad novam infusionem parandam. *Quibus conveniat.*

Ex magmate, secundum decoctum potest parari, additâ aquæ quantitate sufficienti: ejus usus erit in mensa loco vini, aut pro nova infusione paranda. *Secundum decoctum.*

Aliud decoctum.

Æstivis diebus aliud decoctum paramus, cum majori quantitate aquæ, & minori ligni guajaci, hunc in modum:

♃. Ligni Indici recenter limati, ℔. j. aquæ fontis ℔. xij. infund. per 24. horas, & coquantur, vase aperto, & valido, ad duarum tert. consumptionem. Hujus decocti damus vj. viij. & x. uncias. Ex magmate secundum decoctum paramus, additis aquæ communis ℔. xx. ad tert. vel 4. partis consumptionem. *Dosis.*

Salsæ, Chinæ, Sassafras, Juniperi Decoctum.

Eodem ferè modo parantur decocta salsæ, Chinæ, Sassafras, Juniperi, & aliorum, quibus & alia addere, vel demere non est absurdum, dummodò à perito, & docto Medico id fiat. Pro unaquaque uncia sumimus aquæ vel alterius liquoris ℔. j. ij. & iij. pro ratione morbi, & ægri natura, ut

♃. Salsæ parillæ minutim incisæ ℥. iij. Aquæ communis, ℔. ix. macerentur per 24. horas super cineribus calidis: coquantur postea in vase terreo vitreato, vel vitro, sive urinali, aut alio ad medietatem, vel ad duarum tert. consumpt. Sub fine adde parum liquiritiæ, & cinnamomi. Damus hujus decocti ℥. vj. pro dosi.

Decocta Chinæ, &c.

Parantur & eo modo, quo diximus de guajaco, ut & ea, quæ ex his mixtis fiunt composita, quorum vires & usus experientia docuit. Inter hæc quædam sunt purgantia, quædam alterantia. Purgantia multis non placent, quòd variis modis corpora eodem tempore exerceant; & tamen quidquid dicant, experientia, certissimum rerum criterium, rationes quascunque in contrarium adductas enervat, nullasque reddit. Inter multa, à multis excogitata, quædam damus usu & experientiâ clarâ: ut *Purgantia alterantibus tutò misceri.*

Decoctum Antivenereum compositum purgans.

♃. Radic. chinæ in taleolas dissectæ, ℥. xviij.

xviij. Salſæ parillæ itidem minutim inciſæ, & parum contuſæ, ℥. xxiv. cort. ligni Indici, ligni Saſſafras, an. ℥. iv. Hermodactyl. Turbith, an. ℥. ij. Aniſi, ʒ. ij. liquiritiæ raſæ, & parum contuſæ, ℥. j. cinnamomi ℥. ß. radicis Cyperi ſicci, ʒ. vj. contundantur contundenda, & infundantur ligna, radices chinæ, & ſalſæ in ℔. xxiv. aquæ communis. Coquantur lento igne ad medietatis conſumptionem. Factæ colaturæ exhibeantur bis in die ℥. ix. pro doſi. Hujus deſcriptio tota eſt empirica, doſis fortuita & temeraria; attamen famoſiſſimus quidam agyrta, hinc magnas opes corraſit, multis deploratis ejus medio ſanitatem afferens; verùm ultra dictum decoctum, cinnabaris ſuffumigiis eodem tempore ſæpius utebatur. Utrumque tamen minimè probavimus, uti nec alia temerè ab bujuſmodi homuncionibus patrata.

Aliud ex ſuperiori correctum.

℞. Radicum chinæ in taleolas inciſæ, ℥. j. Salſæ parillæ, ℥. iij. cort. ligni Indici, ligni Saſſafras, an. ℥. j. Hermodactyl. turbith, an. ℥. ß. florum violarum p. J. Liquiritiæ raſæ, & parum cont. ℥. ß. Infundantur infundenda in ℔. xij. aq. communis, per 24. horas: coquantur poſtea ad duarum tert. conſumptionem. De colatura dentur ℥. vj. bis in die. Robuſtis, & inveteratis morbis tutò exhiberi poteſt, cæteris minimè.

Aliud purgans præſtantiſſimum.

℞. Corticis ligni Ind. ℥. j. Salſæ parillæ minutim inciſæ, ℥. ij. Chinæ electæ, ℥. ß. Polypodii quercini parum contuſi, ℥. j. macerentur per 24. horas in ℔. viij. aquæ communis, & coquantur lento igne ad medietatem. Sub fine adde fol. ſennæ, ℥. j. Epithym. ʒ. vj. Liquiritiæ raſæ, & parum contuſæ, ℥. ß. Aniſi, ʒ. ij. fiat omnium decoctum: cujus colaturæ exhibeantur ℥. v. aut vj.

Decoctum Antevenereum non purgans.

℞. Raſuræ ligni Ind. ℥. iij. Chinæ elect. ℥. j. Salſæ parill. ℥. j. ß. Infundantur in ℔. viij. aquæ communis per 24. horas, & coquantur ad medietatem. Sub fine addatur cinnamomi, & Sacchari parum, saporis gratiâ. Doſis erit ℥. v. vj. & viij. ſerò & manè.

Aliud non purgans omnium præſtantiſſimum.

℞. Salſæ parill. ℥. vj. Cort. lign. Ind. ℥. iv. Chinæ electæ in taleolas diſſectæ, ℥. v. Ligni Saſſafras, ℥. iij. macerentur triduo in ℔. xij. aquæ fontis, cum ʒ. j. ol. ſulphuris dulcoacidi. Factâ ebullitione colentur, & in colaturâ nova medicamenta iterum triduo macerentur, atque ut priùs colentur. Sub finem adde Liquiritiæ raſæ, & parum contuſæ, ℥. ß. aniſi, ʒ. j. cinnamomi, ʒ. ij. coletur, & ſecundum artem purificetur, variis videlicet reiteratis cohobationibus, & filtrationibus, ſine quibus vix tutò adhiberi poteſt. Doſis eſt ℥. ij. ad ſummum. Fæces ſerventur ad ſalis confectionem, ut inferius dicemus.

Qui ex ejuſmodi decocto extractum parare voluerit, methodum, atque ordinem loco de extractis præſcriptam ſervet, quâ etiam viâ aquam elicere non erit difficile: Alembico videlicet roſtrato vaſi coctioni inſervienti appoſito, cum ſuo recipiente. Delicarioribus, & his, qui ægrè medicamenta aſſumunt, aquam & decoctum damus: cæteris decoctum, & extractum, & ſal; quæ ultima deploratis, robuſtiſque exhibere ſolemus. Doſis certa & legitima, nonniſi longo uſu, & experientiâ cognoſcitur. Uſus itidem non unicuique æqualis, & uniformis tradi poteſt. Variæ ſunt naturæ, morbi quoque varii, ſymptomata multiplicia, ideò doſis, & uſus multiplex, & inæqualis erit.

Quantum ad victus rationem, nec quoque omnibus ſimilem tradere licet. Nobis utplurimùm ſiccam, & tenuem illam ab omnibus acceptam diætam uſurpare non eſt conſuetum; ſed apprimè videmus, ut ordinaria, & longo uſu comparata vivendi habitudo temerè mutetur; tantùm interea ſubtrahimus potus, quantum decocti in die porrigimus, nî alia ſubſit contraria cauſa.

Hucuſque de decoctis antivenereis pro inſtituti noſtri ratione, ſatis ſuperque dictum eſt; ſuperſunt alia, aliis morbis dicata, ut Epileptica, arthritica, &c. Ea autem arthritidi convenientia reddimus, his arthritidi appropriata immiſcentes; uti & Epileptica, nec non aliis morbis accommodata, ut radices hellebori utriuſque, hermodactylorum, eſulæ, acori, &c. herbas chamædryos, chamæpityos, primulæ veris, & ſimiles. Sed his omiſſis ad vulneraria nobis uſitata deveniendum. *Epileptica.*

(*k*) *De Decoctis vulnerariis.*

℞. Radicis aſclepiadis, ℥. j. rhabarbari electi ʒ. j. fol. bugulæ, alchimillæ, borraginis, agrimoniæ, an. m. j. coquantur in vino & aqua, ut aitis eſt colaturæ, dentur ℥. vj. aut vij. bis in die.

(*k*) *De decoctis vulnerariis.* Vulneraria agunt ſalia acria edulcorando, illaque per urinam ac ſudorem educendo, vel etiam balſamum temperatum ſanguini & humoribus fœnerando. Ex horum cenſu maximè eminent radix ſymphyti majoris, ſanicula, veronica, virga aurea, ſcabioſa, pulmonaria, maculoſa, plantago, alchimilla, betonica, agrimonia, hypericum; nuciſta, ſuccus cancrorum fluviatilium, lapides cancrorum, & quæ ſunt generis alia; hæc debitè cocta in aquâ aut juſculo carnis, extrinſecus non minus, quam intrinſecus vulneribus medentur cum paſſulis & ficubus.

Aliud.

℞. Fol. coronopi, ſaniculæ, betonicæ, agrimoniæ, Capillorum ven. baccarum juniperi, an. p. j. liquiritiæ parum, fiat decoctum ut ſuprà.

Aliud intrinſecùs & extrinſecùs adhibendum.

℞. Aſtacorum fluviatilium, (vulgò, *gambari*) N°. xx. ariſtolochiæ rot. ℥. ß. radicis ſymphyt. majoris, ℥. j. fol. bugulæ, alchimillæ,

chimillæ, saniculæ, agrimoniæ, betonicæ, m. j. Bulliant in s. q. aquæ communis, & vini, ut suprà. Extrinsecùs vulneri apponitur cum plagulis in eo madefactis. Intrinsecùs hauritur ad ℥. vj. bis in die, 4. horis ante pastum, cui additur ℥. j. syrupi capill. ven. Quòd si sitis adsit, tantundem syrupi limonum addimus: non rarò guttulas iij. vel iiij. olei Vitrioli dulcoacidi. Extrinsecùs si ulcus cruentum sit, salis communis p. j. addimus; myrrhæ aliquando ℥. ß. alia etiam pro natura symptomatum vulneri supervenientium.

Decocti vulnerarii usus.

Mira est hujus decocti vis, & energia; per se enim cuicunque vulneri etiam deplorato extrà & intrà exhibitum medetur. In articulorum vulneribus, nervis, & ossibus in totum præcisis, superiori anno, in duobus ægris, id certissimum & tutissimum experti sumus; quare non immeritò cæteris decoctis vulnerariis anteferendum ducimus.

Decocti vulnerarii vis & facultas.

Decoctum córonopi, pilosellæ, roris solis, ivæ arthet. &c.

(*l*) EX *simplicibus* decoctiones simplices sæpè paramus, & more solito, simplicibus videlicet in aqua, vino, vel jusculo coctis, aut infusis. Ut

♃. Coronopi cum radicibus, m. iiij. coquantur in s. q. jusculi carnis: colaturæ adde olei sulphuris tantillum. Hoc decoctum vulnera pectoris intus haustum sanat.

Decoct. coronopi. Ejus facultas.

Decoctum aliorum simplicium eodem modo fit.

Pilosellæ decoctum, renum calculum frangit, & lienem imminuit.

Pilosellæ vis.

Roris solis decoctum cruentis vulneribus medetur, phthisi succurrit, &c.

Roris solis.

Ivæ artheticæ decoctio cruentæ mictioni mirificè confert.

Ivæ arthetica.

Agrimoniæ, urinæ ardorem reprimit. Multa alia, quibus frequenter utimur, consultò omittimus, & eò magis, quod in *nostris curationibus reperiantur.*

Agrimonia.

(*l*) *Ex simplicibus.* Non promiscue ex varii generis herbis decoctiones fiant, sed sæpius unum bonum simplex decenti coctione cum debito suo liquore plus valet, quam compositum. Sic decoctum equiseti, item radicis eryngii, nec non hederæ terrestris adversus calculum egregium est. Decoctum veronicæ vel fumariæ scabiem & impuritates sanguinis tollit, urticæ morruæ contra læsiones pulmonum valet: papaveris rhœados ad tussim & acrimoniam temperandum adhibent, Chamomilla Romana, vel etiam simplex tormina sedat. Artemisia vel etiam sabina cocta & pota movet menstrua; Florum cyani & genistæ ad hydropem expertissimum decoctum est. Fœniculi in lactis defectu replet mammas. Infusum chinæ chinæ expugnat intermittentes, visci querini, epilepsiam.

De decoctis ex animalibus desumptis.

PRæmissis vegetabilium decoctis, nunc de his, quæ (*m*) *ex animalibus* parantur, dicendum.

Cùm autem ejusmodi decocta cuivis innotescant, vulgari modo propriè juscula vocentur, eaque mulieribus, & coquis potissimùm conficienda jubeamus, superest, ut ab his, unico exemplo, nos expediamus.

Animalium decocta, idem ac juscula.

Decoctum lienis.

♃. Lienes castrati vituli, aut alterius animalis, hos minutim incide, vasique vitreo stricti orificii indantur, vinum generosum super affundendo, tantum, ut quatuor digitos supereemineat: coquantur vase priùs suo operculo probè obturato, ad calorem balnei maris, donec lienes satis cocti apparuerint: huic principiò adduntur cortices tamarisci, capparum, sub fine ceterach, lingua cervina, pilosella, & alia splenetica, si pro liene. Si verò pro ciendis mensibus, radices valerianæ, fœniculi, apii, folia arthemisiæ, calendulæ, matricariæ, & similia: colatura pauco cinnamomi, & croco aromatizetur. Saccharo etiam edulcoretur. Hujus decocti dosis est ℥. iiij. manè jejuno stomacho. Sic ranarum, vermium terrestrium, testudinum, astacorum, limacum, viperarum, & aliorum animalium decocta, & juscula parari possunt.

Lienis decoctum pro liene, & pro utero.

De Decoctis, seu (*n*) *infusionibus mineralium.*

QUanquam novum & fortè inauditum dogma, in medicamentorum præparatione, introducere videar, mineralia utpote elixationem sustinere posse docendo; at ratione, & multiplici experientiâ edocti, magnas vires è mineralibus hac viâ elicimus, atque in nostri usum transferimus. Quid aqua chalybeata in decoctione ferri? Si de ferro, cur non de cæteris? Agnovimus virum ictericum, epoto vino, in quo pluries aurum extinctum fuerat, convaluisse; aquam, in quâ plumbum fusum pluries extinctum fuerit, ferrum emollire, & ventrem, atque artus refrigerare, alvum laxando.

Auri decoct.

Plumbi decocti virtus.

Antimonium crudum, & coctum, in aqua qualibet infusum, maceratum, & ebullitum, corpus suprà & infrà purgat; ut qui voluerit eo uti medicamine, accipiat antimonii crudi subtilissimè triti, ℥. ß. maceretur per noctem in iii. vel iiii. aquæ, vel vini: detur cuilibet, egregiè purgat suprà & infrà.

Stibii decoct. vis & facult.

Fit verò alia infusio, sive decoctio antimonium primò præparatum, sive in flores, sive in calcem, sive in vitrum usurpando. Pulvis ille, qui Venetiis vulgò vocatur, *La polvere de l'Algarot*, eâ ratione usurpatur. Eum enim priùs per noctem infundunt in vino, manè vinum percolatum exhibetur.

Polvere de l'Algarot.

Sic & de regulo antimonii infusio fit, & datur. Pulverem illum Algutetum antimonii vires & facultates de se promere, lippis, & tonsoribus notum est: cur ergo tam anixè auri essentiæ nomine indigitabitur.

De mercurio quoque infusio fit & datur. Argentum vivum ad scrupulum, in vino vel aqua infusum, puerulis exhibitum, vermes enecat. Ex eo more nostro calcinato, per coctionem, liquorem educimus, multiplici usui accommodatum.

Mercurii decoct.

Sublimati abusus.

Su-

Sublimatum multi hodie Empirici in aquis rosarum, vel alterius generis ebulliunt, quâ decoctione ferè non infeliciter utuntur, tam in fœda scabie curanda, quàm in aliis gravissimis morbis propulsandis. Quidam nunc Bononiæ degit, suæ professionis desertor, uti sunt omnes hujusce farinæ homines, qui eâ aquâ, in quâ bullierit sublimatum, ausus est multos sanare velle, juncturas, & alias partes inungendo. Non desunt & alii, qui eâ ulcera sanare aggrediuntur, non citra sævissima symptomata; non rarò etiam cum aliquo prospero eventu: unde Empiricorum turbæ elatiores fiunt, & in Medicos gravissima convitia evomunt, non sine maximo eorum dedecore.

Sublimatum Empiricos complures efficit.

Item ex sublimato in convenienti liquore elixato, fit suffumigium, medicamentum rarum, & ad multos usus utile. Possem plures decoctiones, & infusiones Mercurii addere; At perito, & ingenioso Medico his longè præstantiores sibi effingere non erit difficile.

Sublimati suffitus, seu vapor.

Chaos Mercurii à Paracelso sic dictum, decoctionis species est, de qua dum in particulari metallorum tractatu versabimur, aliquid dicemus.

Chaos Mercurii.

Sulphur in simplici aqua coctum, præstantissimum quoque medicamentum est. Aqua enim, in qua ipsum totâ nocte maduerit, vel excoctum fuerit, intus sumpta hepar refrigerat, febres juvat, & alia præstat. Extrà, inflammationi cuicunque medetur, scabiem sanat, & rubores faciei tollit.

Sulphuris decoctum.

Ejus facultas & vires.

Vitriolum album in aqua communi, vel in jusculo carnis dissolutum ad ℨ. ß. & ℨ. j. suprà & infrà validè purgat, quo remedio crebrò utuntur rustici in agro Nemausensi, & Uticensi degentes, morrant præsertim, & maximè in pleuritide, & doloribus quibuscunque lateralibus, nec sine fructu.

Vitrioli albi virtutes & usus.

Alumen in gargarismate pro gingivis roborandis, ulcusculis in ore obortis, & aliis utilitatibus, commodè coquitur.

Alumen ad quid utile.

Auripigmentum item coctionem sustinet. Ærugo æris itidem, ut & pleraque alia, quæ brevitate omittimus. Placet tantùm collyrium istud viride, multis in locis usitatum, hîc apponere pro coronide. Igitur pro collyrio viridi.

Auripigmenti decoction. facultas.

℞. Æruginis ℨ. ij. auripigmenti citrini ℨ. j. aquæ rosarum, plantag. vini albi, an. ℥. iij. misce, bulliant simul parum. Maneat decoctio supra fæces, nam ab his novam vim continuò elicit.

Collyrium viride.

(n) *Infusionibus mineralium.* Aqua spiritu subtilissimo æthereo abundat, hinc menstruum, ut ut insipidum, satis tamen est efficax; Ex vegetabilibus & animalibus partes salinas, oleosas, terrestres item & mucilaginosas extrahit, & rursus ex metallis & mineralibus subtiliores in sinum capit. Comperimus id aqua, in qua chalybs ignitus sæpè extinctus est, quæ sapore & virtute non parum alteratur. Veteres in aquis cordialibus aurum plus centum vicibus extinguebant, pro confortandi scopo; Aquæ, quæ in mineris saturninis reperiuntur, alvum fortiter cohibent, nec secundùm *D. Authoris* mentem ipsam ducunt ac solvunt, potius ad contracturam & paralysin disponunt. Fallunt, qui antimonium crudum coctum vel maceratum in aquâ supra & infra purgare, sibi & aliis persuadent. Vitrum antimonii vel ejus regulus aquam pluvialem coctione imbuit salivante & nauseam movente vi. Regulus sive mercurius vitæ, aut crocus metallorum, vel ejus sulphur, flores, aut vitrum, in minimâ quantitate si vino infunduntur, aliquot horis vis emetica transit in ipsum, quod si est acidum, eo magis ad solvendas arsenicales antimonii partes aptum existit. Mercurius cum aqua simplici infusus imbuitur virtute anthelminticâ, nobiscum sentiente experientia. Neque existimandum hic est, aquam spiritu mercurii lurido gravidam fieri, sed reverà particulæ mercuriales subtiliores recipiuntur in ejus poros, quæ etiam successu temporis ad fundum secedunt, & nigro se manifestant colore. Notum est mihi artificium, amalgama mercurii & auri solâ aqua insipida beneficio trituræ sufficientis penitus dissolvendi, ita, ut totum in aquæ poros transeat, ex quâ deinde pulvis si igni paululum tradatur, elegantior purpureus magnæque in morbis efficaciæ extrahitur; Sublimatum propter salia adjuncta facilè cedit in aquam, quæ ab empiricis mirificè prædicatur, ad malignam scabiem sanandam. Si humores ritè subacti & depurati fuerint, transpirationem simul liberâ confert, alias paralysin & contracturam excitare aptum est. Si in vas stanneum aqua sublimati infunditur, remittit multum de vehementiâ suâ propter mercurialium præcipitationem, & corrosivarum à jovis conjugio temperantiam. In spiritu vini rectificato sublimatus leni coctione tractatus, resolventem tophos acquirit spiritus efficaciam.

SECTIO SECUNDA.

De Infusionibus.

(a) INfusio, quæ & maceratio dicitur, ut perfacilis, & trita, ita non paucis, vel unicuique innotescit. Fit verò infusio in aliquo liquore, nam nonnulli siccea, dura, aut similia, quæ aliquo humore indigent, ad transmittendam suam facultatem, infunduntur: & hæc vel integra, vel trita, aut minutim concisa. Vasa ad id opportuna non sunt à vasis decoctionum dissimilia.

Tempus, quo id fit, varium est, quod passim in decoctis, extractis, destillationibus, & operationibus observare licet.

Per ejusmodi operationem tincturas florum elicimus, ut ex rosis rub. siccis, violis, &c.

NOTÆ

in SECTIONEM II.

(a) *Infusio*, Infusum est medicamentum liquidum, ex speciebus concentrationibus, aromatibus, siccis mediante liquore accommodato factum, solâ maceratione & extractione per lenem calorem, item stimulo ad extrahendum idoneo. Animalium offeæ partes melius decoquuntur, quam infunduntur; Aromata, purgantia, radices, sale volatili turgida, melius infusioni auscultant.

Tinctura rosarum.

SIc fit, ℞. rosar. rub. sicc. ℥. ij. has impone in ℔. vj. aquæ tepidæ, cum spiritus vitrioli, vel ol. sulphuris, vel ol. sac. ʒ. iij. maceratio post 3. vel 4. horas, filtro tran-

transcoletur, & ad usum servetur. Gustui, palatòve grata redditur, addendo sacchari albi sesquilibram. Ejus usus est in febribus putridis: cor exhilarat, ardorem febrium compescit; sitim etiam extinguit, &c.

(*b*) *Tinctura violarum.*

EOdem modo ex violis tincturam habebis; at meliùs ex recentibus, quàm ex siccis, succum parant pharmacopôlæ ex recentibus, his prius à virore quocunque liberatis: ejusmodi succus cum tantillo spiritus vitrioli depuratus, & ad perfectionem adductus, cum saccharo pariter optimè depurato, syrupum efficit, & præstantissimum, & pulcherrimum. Hoc interea animadvertendum venit, ne coquatur igne, nam coctionem minimè sustinet. Cardiaca est ejusmodi tinctura, atque trhoracica.

(*b*) *Tinctura violarum.* Flores violarum recentium in aqua acetosellæ infusi, addito spiritu vitrioli philosophico, leni calore tincturam dant elegantissimè rubicundam. Si syrupum violarum expetis pulchrè purpureum, infusionis violarum terna vice cum recentibus factæ tres libræ sumantur, & sacchari depurati libra una, lenissimo calore fiat solutio, intensiori color facillimè invertitur, quod etiam accidit fermentatione, à qua syrupus hic sollicitè defendendus. Optimum arcanum est servandi hunc syrupum à corruptione liberum, per superfusum spiritum vini rectificatum, qui in superficie detineatur.

(*c*) *Croci Tinctura.*

EOdem planè modo paratur, quo de Rosis diximus. Spiritum vitrioli non addimus, non enim hîc liquidam servamus, sed sole, vel stupha ad instar mellis addensata servatur, ad laudanum, vel aliud simile concinnandum. Liquida tamen pota calculis renum mirificè conducit, cardiacis etiam affectionibus non parum confert; at dolores capitis in nonnullis excitat.

(*c*) *Tinctura croci.* Ex unciâ croci & spiritus vini librâ unâ fit tinctura: rectificatio non opus est, quoniam crocus & subtili oleo, & mucilaginosa substantiâ gaudet; In extractum tinctura facile redigi potest, per evaporationem, quod tincturâ longè posterius, propter particularum subtilium discessum. Si cum tincturæ tartari æquâ portione misceatur, nephriticis, hydropicis, & pectore affectis mirificè conferre dicitur.

Tinctura florum Papaveris rhœadis.

ÆStivis diebus tincturam florum papaveris rubri per infusionem paramus, absque additione spiritus Vitrioli: ea saccharo in formam syrupi condita, medicamentum evadit anodynum optimum. Ejus dosis est ad ℥. j. & ℥. ij. & iij.

Rhabarbari Tinctura.

(*d*) EX *rhabarbaro infusio* fit, & tinctura clementissimè purgans. Modus, loco de extractis, clarus est.

(*d*) *Ex rhabarbaro infusio.* Rhabarbaram tincturam suam facile dimittit, leni calore in aquam vel spiritum vini: parum salis alcalini adjecti pulchrè colorem & virtutem exaltat.

(*e*) *Senna in frigida infusa* & manè colata, melanagogum efficitur præstantissimum: in vino facta corrigitur. Bis, & ter repetita infusio super ipsismet foliis, eandem efficaciam obtinet. Foliorum tithymali, laureolæ, peplii, lathyridis, &c. infusio idem quoque præstat, sed non adeò clementer.

(*e*) *Senna in frigida infusa.* Optime placet infusio sennæ in frigidâ: sumuntur drachmæ duæ foliorum sennæ sine stipitibus, radicis glycyrrizæ drachma semis, florum rosarum rubrarum pugilli duo, nitri, coriandri, scrupuli duo. Hæc mixta infunduntur aquæ frigidæ, per noctem stent, & manè colentur: sic tutissimum, blandum, satis tamen efficax obtinemus laxans, quod hecticis, phthisicis, summo cum fructu à nobis sæpius datum fuit.

(*f*) *Mineralium infusiones.*

NEc infrugiferæ sunt mineralium infusiones, quinimò summis virtutibus præditæ.

Stibii infusio, etiam crudi, & cocti, mira præstat; calcinati, meliùs & commodiùs; vitri, & reguli, vehementissimè.

Mercurii infusio, crudi, & cocti, mira quoque præstat, vermes cujuscunque generis enecando, eosque foràs propellendo. Infusio utriusque fit in aqua, vel vino, ab ℥. ß. ad ℥. j. pro ℥. vj. & viij. liquoris. Aqua sit, vel communis, vel scopo accommodata.

Sulphuris infusio in frigida facta per noctem, Erysipelati medetur, ac cutaneis affectibus facillimè succurrit.

Vitrioli infusio Cyprini potissimùm, oculis medetur: fit in aqua euphrasiæ, rosarum, fœniculi, etiam in aqua communi.

Tuthiæ magistraliter præparatæ infusio, in aqua vel vino albo austero facta, oculis tutò medetur.

(*f*) *Mineralium infusiones.* Antimonium crudum infusum vel coctum in aqua commendatur ad diaphoresin excitandam, & obstructiones veteres solvendas in hydrope, lue venerea, scorbuto. Infusio sulphuris in frigida facta, vel melius ejus decoctio subcutaneis affectibus succurrit; si in balneo vel fotu cum aliis adhibeatur. Unum granum Cyprii vitrioli ad unciam unam aquæ rosaceæ oculorum partes egregiè firmat, illorumque vitia tollit.

(*g*) *Metallorum infusiones.*

SAturnus calcinatus in aceto infusus inflammationi citò succurrit, & oculorum ophthalmiæ medetur.

Jupiter, sive stannum calcinatum, & in vino infusum, mira præstat in affectibus uterinis.

Martis, seu ferri calcinati infusio in vino, mulierum obstructiones reserat; menses movet, & lienis tumores dissolvit.

Solis terrestris præparationes, & infusiones aliò distulimus.

Veneris

Veneris calcinatæ, & lotæ, ut *in secunda parte* dicturi sumus, infusio, in renum affectibus mirabiles edit effectus, & extrinsecè oculorum vitiis omnibus succurrit.

Lunæ, seu argenti calcinati infusio, in aqua communi facta, oculis pariter succurrit, multaque alia præstat, de quibus *in secunda parte.*

(g) *Metallorum infusiones.* Saturnus quâcunque sub formâ cum aceto vini sal dulce præbet, quod inflammationibus præsertim oculorum resistit. Stannum in vino infusum & intrinsecus datum laxantem vim habet; in affectibus autem uterinis singulare quid præstare, haud immerito dubitamus. Mars in vino acidulo, vel aceto vini infusus, vitriolum subtile largitur, quod fibras motrices excretoriorum constringendo, succos in motum promptiorem concitat, pituitam colliquat (quod manifeste videmus, si granum unum vitrioli albi indamus naribus) in infarctu & obstructionibus viscerum summe efficax est. Venerea medicamenta in renum affectibus vix singulare quid præstant, uti & luna extrinsecus in oculorum vitiis, nisi ubi venus immixta fuerit.

SECTIO TERTIA.

(a) *De vinis medicatis.*

VIna medicata quotannis in chronicis morbis præscribere solemus, & maximè vindemiarum tempore, musto adhuc fervente, cùm adhuc subtilis ejus essentia in fæcibus separandis nondum fracta, simul mixtorum simplicium corpora permeat, & ab his congenerem substantiam educere potens est. Quâ ratione veteres ejusmodi vina pararent, nondum satis exploratum habemus, & de his, atque de multis aliis solam experientiam ducem agnoscimus. Qui ad communes qualitates respiciunt, multa calida simul miscent, peculiaribus qualitatibus non neglectis, ut ubi excalefacere caput avent, non tantùm calida, sed & cephalica ea esse oportere judicârunt, qui idem purgare & simul excalefacere desiderant, calidis purgantia simul miscuerunt. Sic & per 4. humorum discrimina facta est componendi ratio. Singulæ item corporis partes varias quoque vinorum medicatorum species connotant, de quibus Weckerum in *suo Antidotario* post Dioscoridem, Columellam, Arnald. Villanovan. & alios multos recitat Quercetanus, omnium novissimus, qui in *sua Pharmacopœa restit.* elegantissimas, & optimas vinorum Medicatorum formulas proponit, ad quem liberè lectorem remittimus. Nonnulla interim exemplum adducemus, quædam præsertim nobis usitata.

NOTÆ

in SECTIONEM III.

(a) *De vinis medicatis.* Vina dum sunt in fermentatione, vegetabilia, aromata concisa, optimè extrahunt illorum texturam resolvendo; Assumi solent, quæ saporem, odorem, & virtutem singularem ipsis conciliant. Ex cochlearia, rosmarino, ligno sassafras, corticibus citri acceptissima solent parari. Compendiose cum eleosaccharo corticum citri, vinum citratum, cinnamomi, cinnamomisatum, cochleariæ, vinum cochleariæ, & sic porrò parantur; Idem fit, si essentiæ aromaticæ cum clarificato sacchara vino addantur.

Fiunt quoque vinosi liquores ex succis v. g. cerasorum, rubi idæi, si ipsi succi vinis addantur cum saccharo Componuntur etiam essentiæ succorum spirituosæ, v. g. cerasorum, fragorum, rubi idæi per fermentationem mediante saccharo longissimo tempore durantes, quæ si debita proportione addantur vinis, saluberrima suavissimaque fiunt. Notabile est ex omni succo vegetabilium & maxime fructuum dulcium per fermentationem mediante saccharo vel

Poterii Opera.

melle, ac fæcibus cerevisiæ minus amaræ parari posse inebriantem vinosum liquorem, item spiritum vini ardentissimum. Ex melle quoque cum aqua secundum præscriptum *Authoris* confic liquor, instar vini generosi.

Vinum ex herbis, floribus, seminibus, radicibus, & aliis.

VIna pro quotidiano usu paranda adversus chronicos morbos, sunt vel ex radicibus, vel ex lignis, corticibus, foliis, floribus, fructibus, & seminibus, vel ex eorum essentiis extractis, succis, &c. vel tandem ex mineralibus

Vinum ex lignis, & radicibus.

RAdices & ligna priùs sicca tundantur, vel incidantur, vel limentur, ut Guajacum. Quantitas pro ægri natura, & radicis, vel ligni conditione desumitur. Hæc (ut dixi) tusa vel incisa, vini dolio indantur, ac desuper mustum vini affundatur, nullâ coctione præmissâ. Sic eos non leviter errare arbitror, qui priùs radices vel herbas cum musto coquunt. Vas abhinc tres vel quatuor dies optimè obturare oportet, eâ tamen lege, ne fervore nimio, musto videlicet æstuante, disrumpatur vas. Superiori foramini soleo aptare alembicum vitreum, quo subtilissimum, & fragrantissimum spiritum educo, quem seorsum serva si velis, aut defervescenti musto reaffunde, ut medicamenti integra vis remaneat in vino.

Vinum Elleboratum.

RAdices ellebori nigri, aquâ communi lotas, & ab omni terrestreitate liberatas, ad ℔. j. accipio: has in umbra paululum exsiccatas incido forficibus, & citra aliam præparationem in lib. CL. musti infundo. Exacto tempore 40. dierum vinum potest usurpari ad libitum, ℥. vj. manè jejuno stomacho. Ejus usus mirabilis est in morbis lienis, capitis, & uteri. Sanguinem in liene rectificat, cordis palpitationes inde ortas tollit, melancholiam abigit, Epilepsiæ, & Apoplexiæ maximopere conducit. Ejus usus fit ad mensem integrum, & duos menses.

Vinum Guajaci.

IN vino Guajaci parando à communi consuetudine minimè recedo, excepto in ebullitione, quam nonnulli præmittunt. Sæ-

pius ligni limaturæ cortices ipsius ligni addo, vasis orificium superius obturo cum alembico vitreo, & per ipsum elegantissimum spiritum prolicio, quem vini dolio reaffundo, exacto fermentationis tempore. Interea alternis diebus novum mustum superaffundo, quò vas ferè semper plenum remaneat, ferè inquam, ut faciliùs ferveat, & commodiùs alembici os vasis orificio aptetur. Usus ipsius est in cibis loco vini, pro potu ordinario, ut moris est.

Ex Corticibus ejusdem Guajaci, tamarisci, &c. vina medicata fieri possunt.

Ex foliis item siccis, floribus, & seminibus, &c.

Ex fructibus succus extrahitur, ipsis priùs contusis, ac prælo, vel torculari expressis. Ejusmodi succus si vinosus per se, vinum exhibet, & palato gratum, & usui medico peropportunum. In frigidis regionibus, maximè in Brittannia, & Normandia, ubi vitis ob frigoris inclementiam minimè adolescit, vinum ex pomis conficiunt, item ex pyris, sorbis, & aliis fructibus vinosis.

In nonnullis Italiæ locis vina parant pro febricitantibus ex cerasis, dulco acidis, vulgò *marentes*, aut ex magis acidis, vulgò *marasche*, atque ex malis granatis. Sed hæc ut trita, & ab instituto aliena missa facimus.

Hydromel vinosum.

VInum proximè æmulatur liquor ille, quem ex melle conficiunt, Hydromel vinosum à Medicis appellatum. Id à nobis non alia ratione conficitur, quàm eâ, quæ habetur penes Bern. Penotum, & Josephum Quercet. Fit verò ex ℔. xv. mellis albi Hispanici, & aquæ communis ℔. lxxv. factâ coctione ad unius tertiæ partis consumptionem, reponitur in doliolo ligneo, vinum album & generosum, malvaticum, vel aliud simile jumdudum continente. Inter coquendum, spuma continuò exsurgit, quæ cochleari apto assiduè removeatur, & ut crassiores fæces mellis certiùs segregentur, in principio cola totum per pannum laneum, manicæ instar constructum, & eo modo quo mustum recens in nonnullis locis Italiæ percolant, vel ut Galli sua vina Hippocratica, & ubique aromatarii suos julepos. Vas plenum in loco calido, uti in stupha repone; etiam æstivis diebus Solis radiis exponatur, & vas quotidiè, vel alternis diebus hydromelite plenum convertatur, sicque meliùs fermentatur, & quæ supersunt fæces, tam crassæ, quàm subtiles, segregantur. Sesquimense peracto, quo tempore hydromel fit vinosum, & planè generosum, ad instar vini generosi, malvatici, vel alterius generis, vas in cella vinaria ad usum servetur. Nos quidem sæpè intra duos menses eo usi sumus, verùm post trimestre potentius est, & melius.

Interea mirum videre est, quomodo id liquoris genus aquam vitæ, & flagrantissimam, & excellentem exhibeat; item & acetum generosissimum, & fortissimum.

Verùm magis miremur, quomodo ex fermento, fermentationis medio, fiat vinum pariter generosum, & gustui gratum, & quo pacto ex eodem liquore, aquam vitæ, & acetum elicere possimus. Sed hæc nostrum excedunt institutum.

Hydromelitis vinosi vires sunt multiplices, in podagra, calculo, asthmate, tremore membrorum, Epilepsia, alvi siccitate inveterata, & in nonnullis febribus.

Vina ex mineralibus composita.

FErreo hoc nostro seculo, ubi morbi plusquam Martiales, imò & Saturnini maximè vigent, durum videre non est, si sæpiùs cogamur metallis ipsis uti in eduliis, pro salutiferis remediis. Etenim in quibus vegetabilia, & animalia non valent, valeant saltem mineralia. Nec obstat, quòd contrarium sentiat ignarum vulgus, scimus hos sciolos invidentiæ, & ignorantiæ plus habere, quàm eruditionis, & doctrinæ: si mineralia explodenda, explodantur & ipsi, qui ægros ad minerales aquas remittunt, qui chalybem, quotidie usurpant, qui hydrargyrium, qui auri, & argenti foliola, qui sulphur, vitriolum, & diversa salium genera, sed de his alibi.

Sulphur sublimatum in doliis vini ad sufficientem quantitatem infusum, vinum mirabile reddit, ad diversa morborum genera, imprimis adversus mercuriales morbos. Sic qui casu, vel arte fumum mercurii exceperunt, vel qui mercuriali unctione peruncti sunt, consimile vinum assiduò bibant. Pulmonicis, asthmaticis, scabie infectis, lue venerea contaminatis, mirificè confert.

Si attentè Medici notarent, cur sulphuris vapor (quod artificium fit hîc Bononiæ, & in aliis Italiæ locis,) vinum ne pendulum fiat, cohibeat, scirent, quâ vi polleat ipsum, in arcendâ putredine è corpore humano. Possem de ejuscemodi vino plura dicere; at vereor ne ultrà dicendo, invitus cogerer in inveteratum errorem, de abusu mineralium incidere. *Vinum ne pendulum fiat.*

Vitrioli Balsamum vino adjectum, id ipsum vinum reddit præstantissimum, & ad multos morbos utilissimum. *Vitrioli Balsamum.*

Antimonii Tinctura vinum reddit omnium præstantissimum: id verò sanguinem renovat, cutis infectiones, lepram ipsam sanare creditur, erraticis febribus medetur, cacochymiam tollit, arthritidem, & omnes tartareos morbos è vestigio delet, roborat & confortat cor, & cerebrum & multa alia miranda præstat, quæ nonnisi usu & experientiâ cognoscuntur. *Tinctura Antimonii Vinum.* *Ejus præstantia.*

Ipsummet Antimonium crudum, & citra ullam præparationem vino continenter detentum, imprimit mirabilem proprietatem contra concretionem calculosam. *Crudi antimonii vinum.*

Excoctum tamen, & à mercuriali parte illa volatili liberum, magis probo; nam crudum flatus multos parit, & nonnunquam ventriculi subversionem. Ejus quantitas perexigua sit. *Ejus noxa*

Non desunt, qui & mercurium crudum in dolioli fundo detinent. Ferunt vinum ne *Mercurii usus in vino.*

ne acescat, aut vaporem contrahat, aut pendulum fiat, eâ ratione fieri. Nos tale vinum ad ventris lumbricos plurimùm valere certò scimus, item è capite per os multum pituitæ educere, & inveteratis colli doloribus mederi. In ejusmodi vinis recensendis brevior, & Laconicus nimis sum, & fortè plusquàm rei natura exigat; at tyronibus res est periculo plena, atris vero peritis notissima, & facillima.

Ex Metallis.

Vinum ex ferro.

OMnium metallorum, solum ferrum vina medicata efficit. Quidam idem ferrum limatum accipiunt, idque doliolo imponunt, vel sacculo inclusum, vel sic seorsim; sit verò priùs à sordibus repurgatum. Nos chalybem vel ferrum optimè limatum accipimus, idque cum duplo pondere sulphuris calcinamus, uti in *secunda parte hujus operis* dicimus speciali *capite de ferro* Præparatum ex eo vitriolum vini cado infusum, & dissolutum, vinum reddit efficacissimum, & nobilissimum: vitrioli verò parandi ratio in *secunda parte* habetur.

Item cum simplici limatura chalybis, in hanc formam:

℞. Limaturæ Chalybis sine ulla præparatione, ℥. iv. Cinnamomi parum contusi, ℥. ß. Vini albi dulcis, lb. viij. Stent triduo in infusione in cella vinaria, & in vase vitreo. De colatura bibat æger ℥. iiij. vel manè jejuno stomacho, vel in prandio, & cœna.

Hoc vinum sanguinem repurgat à crassis, & viscidis humoribus, crassos & terrestres solvit, alvum subducit, uterum ab omni fluore exsiccat, & fertilem reddit.

Ex metallorum tincturis, & essentiis vina complurima excogitari possunt; at hæc nec nobis in usum veniunt, nec à quopiam usurpata fuisse existimo.

SECTIO QUARTA.

(a) De Aquis destillandis.

AQuis frequentissimè utuntur Chymici, estque earum destillatio prima operatio, quâ ipsi primò in arte medica vulgò innotuerunt. Verùm ejusmodi operatio hodie adeò nota est, ut ne lippos quidem, & barbitonsores lateat. Vulgaris illa methodus, quâ herbæ per vas plumbeum destillantur, meritò exploditur; in aquis tamen plantaginis, solatri, & aliis extrinsecè admovendis, ea non omnino rejicienda est: sic aqua rosarum pro inflammationibus oculorum sedandis pulchrè per plumbum destillatur. Aqua item illa à nostris Chirurgis aluminosa dicta non sine occasione per id vas destillatur. Ar ad intrinsecos usus, eam cum cæteris planè condemnamus. Vasa terrea vitreata, vitra ipsa optima sunt. Formæ eorum omnibus notæ sunt; vas, quod refrigeratorium dicitur, hodiè ubique locorum innotescit. Estque æneum, utplurimum interiùs stanno obductum, cujus pars inferior ampla est admodum, res destillandas continens; superior tribus partibus constat, cannulâ pro vasis proportione, amplâ, & altâ, Alembico cum rostro, & cacabo æneo. Nos loco hujus vasis assumimus vas rotundum terreum devitreatum, strictè & angusti orificii; totundum inquam, pilæ instar, cujus orificio, crassioris digiti amplitudine, cannula stannea, vel ferrea, vel ænea, stanno obducta, inseritur. Ejusmodi cannula vasi alteri aqua pleno immergitur, hôcque pacto essentiæ herbarum sine odoris, & saporis jacturâ educuntur. Item aquæ vitæ mirum in modum excellentes, & pretiosæ.

Vasa plumbea reprobata.
Eadem in nonnullis approbata.
Aqua aluminosa.
Essentia herbarum cum odore & sapore.

Per simplex vas vitreum, vel terreum, fiunt etiam ejusmodi aquæ, at non tanti valoris.

Ignis Lucernæ cum oleo, vel cum aqua vitæ.

Supradicta vasa igni multiplici aptantur; etenim quidam ipsis supponunt ignem lucernæ, alii ignem carbonum lignorum, cinere, scoriâ ferri, arenâ, vel aliis interjectis; alii stupham, balneum Mariæ, & balneum vaporosum. Calor fimi equini hæc omnia longè superat, at mitis est admodum, & quo ægrè, aut non nisi longo tempore aqua exstillari possit. Nos ejus medio aquam vitæ fragrantissimam è vino elicimus.

Ignis carbonum. Rasura ligni cineris, &c.
Fimi equini calor.

Aquas vulgato more destillatas raro usurpamus, eò quòd parum efficaces, ne dicam nullius facultatis participes. Eâ de causâ, quæ in nostri usum veniunt, eas sic parandas jubemus: si herbæ sint recentes, & succulentæ, eas primùm incisas cultro, vel forficibus, in mortariolo contundimus, contusas cum novo succo, vasi vitreo, vel terreo vitreato, stricti orificii indimus, dictum vas in loco frigido per aliquot dies reconditur, donec herbæ, & succus acorem quendam contraxerint, tunc per refrigeratorium distilla, vel per vas nostrum rotundum, cum sua cannula aquæ frigidæ immersa: cannula contorta sit, ea maximè pars, quæ aquæ immergitur; serpentes & hoc modo ipsi possunt inferi.

Distillandi modus præstantissimus.

Item & aliæ formæ, de quibus plura apud artifices. Hac viâ prohibetur mercurialis ille liquor cœlestis; qui si non satis vim plantæ redoleat, recentem herbam iterum accipe, cui tusæ in mortariolo, ut priùs extractam aquam reaffunde, quam denuò destilla, sic secundò præstantissimam aquam excipies: quàm denuò ad majorem perfectionis gradum deduces, si tertiâ vice aqua recente herbæ reaffundatur, atque destilletur. Ex multis herbis, floribus & seminibus hâc viâ aquam vitæ suavissimam elicies.

Aquarum virtus quomodo multiplicanda.

Si herbæ sint siccæ, aut parum succulentæ,

Aqua aro-

matum fermentatione non semper indigent.

tæ, incisis, & tusis aquam communem affundimus, vasaque, eo modo quo diximus, in loco frigido per aliquot dies asservamus; ei etiam addimus parum fermenti, ad hoc præsertim, ut citiùs acorem, seu fermentationem nanciscantur, tunc procede ut suprà.

Aquæ aromatum ejusmodi fermentatione non semper indigent, eorum maximè, quorum odor in superficie consistit: ut florum caryophyllorum, jasmini, & aliorum, secùs odor in auras abit; sed cumprimùm collectis floribus, & vasi inditis, educitur aqua per balneum vaporosum, quæ novis floribus reaffusa, & iterum extillata, floris odorem elegantissimè redolet. Aqua fragrans, & adorifera in superficie consistit, ideò pauca admodum è floribus educitur, & ea quæ statim primam insequitur, ingrati est odoris.

Aquæ cinnamomi, caryophyl. Indorum, macis, piperis, & aliorum aromatum exoticorum, maceratione duorum vel trium dierum tantùm indigent.

Cæterum in aquis destillandis, nihil quod non sit cognitum, habemus dicendum; quapropter qui de his plura desiderat, aliorum libros evolvat, inter neotericos Quercetanum, Weck. Portam, Ulstadium, Euonymum, &c. Supersunt nobis quædam compositæ, proprio usu, multiplicique experientiâ cognitæ, quas hîc cum aliis nostris appendere volumus.

NOTÆ

in SECTIONEM IV.

(a) *De aquis destillandis.* Destillatio aquarum est evaporatio, & clausa quasi coctio, requirens sufficientem aëris quantitatem & vacuum spatium satis amplum, quare quæcunque coqui possunt, & evaporabiles possident particulas, bene etiam destillantur; & contra, quorum particulæ ad evaporationem sunt ineptæ, absurde destillantur. Hinc salia fixa & media, omnia dulcia, saccharum, mel, manna, item styptica terrea, mucilaginosa, nec non purgantia resinosa, item amara non ausculiant destillationi, unde aquæ adstringentes proprio sensu non dantur. Consistit enim illorum energia neutiquam in evaporabili, sed in terrestri, item resinosa portione Amara omnia aquas præbent dulces, manifesto documento, amaritiem in sale quodam terreo acido residere Omnes aquæ destillari debent, si bonas desideramus, in mariæ balneo, & sufficiens herbæ quantitas, pauca autem aqua sumatur. Quo autem aqua est purior, subtilior, levior, eò utilior, probantur quæ profluunt, cursu enim percussuque ipso extenuantur atque proficiunt; item pluvialis, quæ solis vi destillata est, melior & subtilior ros majalis, qui ad herbarum vim medicamentosam extrahendam ac perficiendam aptissimus. Memorabile est, rorem majalem citissime incalescere leni calore & instar Spiritus vini avolare, nec non in evacuo emittere bullulas instar liquorum spirituosorum, indicio, plures spirituosas sulphureas partes ipsi inesse. Aquæ ante annum destillatæ denuo reaffundantur vegetabilibus recentibus, sic virtus earum concentratior fit. Ex fructibus sine additione destillari debent aquæ rubi idæi, fragorum, cerasorum nigrorum. Item cydoniorum cinnamomisata, cordialis *Herculis Saxoniæ* frigida ex succis: nonnulli loco aquæ affundunt cerevisiam v. g. Breuhanium vel Wettinensem præstantem, sic prævia maceratione prodit aqua temperate spirituosa, quæ denuo destillata spiritum φλογιστὸν largitur, indicio infallibili, cerevisias etiam abundare spiritu ardente: fiunt sic excellentissimæ aquæ, menthæ, veronicæ, melissæ, carduibenedicti, florum primulæ veris & similes. Optime conservantur in loco frigido, minùs rectè in calido; ex facili enim sic dissiparis partibus tenuioribus, vires suas deperdunt & mutantur.

Aqua Cardiaca adversus venena, & contagium.

Recip. vincetoxici, valerianæ, scorzoneræ, anthoræ, an. ℔. j. ß. fol. galegæ, scabiosæ, succisæ, card. ben. ulmariæ, cicerbit. pimpinell. borag. an. m. iij. (b) *Macerentur triduo* in ℔. iij. scorzoneræ, veronicæ, ℔. j. vini albi. Distillentur in balneo Mariæ, & fiat aqua. Dosis erit ab ℥. iij. & iiij.

(b) *Macerentur triduò.* Quoniam plantarum vires arctioribus quasi claustris irretiuntur, & ab illis non tam facile sese extricari patiuntur; hinc maceratione & additione clavis nimium salis aut tartari egent, vel fermentatio lenis præcedat in doliolo querno, v. g quinque libris herbæ duodecim libræ aquæ addantur, una cum fecibus cerevisiæ, elapsis duobus diebus, destillationi committantur. Quæcunque autem vegetabilia varioris texturæ sunt, & ubi virtus quasi in superficie hæret, uti sunt flores, herbæ antiscorbuticæ, acidæ, fructus, maceratione non indigent; quæ magis autem sunt compacta & dura, uti ligna, radices, cortices, diuturniorem requirunt digestionem.

Alia.

℞. Radic. Angelicæ, ℥. iij. scorzoneræ, valerianæ, imperatoriæ, an. ℥. ij. fol. scordii, veronicæ maris, ulmariæ, agripalmæ, melissæ, borag. an. m. iij. Infund. per 4. dies, in s. q. vini albi; deinde destillentur in balneo Mariæ. In distillata aqua item infunde Confect. Hyacint. Alkermes, Damargar. frig. an. ℥. iij. Theriacæ antiq. ℔. ß. Destillentur rursus, & fiat aqua. Dosis ℥. iij. ante bubonum eruptionem.

(c) *Aqua Nephritica.*

Rec. Radicum anonidis, ℥. iiij. apii, raphani, an. ℥. ij. Herbarum argentinæ, Turcicæ, (alias herniariæ), betonicæ pimpinellæ, pilosellæ, ceterach, an. m. iij. fructuum rosarum silvestrium, alkekengi, sem. milii solis, hyperic. carui, dauci, an. ℥. j. succi limonum ℔. j. vini albi generosi, ℔. v. Macerentur hæc omnia parum trita, in fimo equino in vase vitreo per sex dies: demum calore cinerum eliciatur aqua, quæ secundò novis, & recentibus reaffundatur; eaque triduò macerentur atque destillentur, ut priùs. Fæces crementur in vase fictili; & à cineribus sal extrahatur, quod aquæ immiscere poteris, vel seorsum servare. Hujus aquæ dosis est ℥. ij. & iij. Calculum in renibus, & vesica comminuit, & urinam potenter movet: Extant apud Quercetanum aquæ hujusmodi virtutes, quas qui desiderat, suum authorem consulat.

(d) *Aqua nephritica.* Baccæ alkekengi, juniperi, flores acaciæ, petroselinum, herba seleri, dulci

nuclei cerasorum, fraga in sero lactis vel vino quam possit excellenti, digeruntur & destillantur, fundunt aquam diureticam; infusa autem illorum sunt utiliora.

(*d*) *Aquæ Antipileptica, apoplectica, & similes.*

Habenter ejusmodi aquarum perpulchræ descriptiones apud eundem Quercetanum, quas tamen minimè usurpamus, minus aliis usurpandas suademus; nobis enim semper displicuit tanta rerum farrago. Pro Theriacali aquam sequentem usurpamus, quâ in prædictis affectibus uti poteris.

℞. Radicum imperatoriæ, angelicæ, gentianæ, bistortæ, zedoariæ, an. ℥. iij. foliorum melissæ, ulmariæ, agripalmæ, scabiosæ, acetosæ, card. ben. an. m. iij. cort. citrii, ligni aloës, schœnantos, santali albi, & rub. cinnamomi, caryophyll. macis, an. ℥. ß. Infundantur omnia triduò in ℔. vj. vini albi, & ℔. j. succi borraginis: destillentur postmodum per balneum Mariæ. Affectibus cordis summopere confert; hinc in peste præstantissima est. Valet & ad ferarum venenatarum morsum, &c.

Usurpamus etiam sæpè aquam sequentem pro affectibus uterinis, ut & in multis affectibus capitis, in his maximè, in quibus vis roborans, & narcotica desideratur.

(*d*) *Aqua antepileptica.* Merito illæ dispescuntur in calidas & frigidas. Frigidæ ex anodynis & maxime floribus parantur sola aqua simplici. v. g. ex floribus liliorum convallium, tiliæ, primulæ veris, pœoniæ, liliis albis: Calidæ cum vino vel spiritu vini maximè Gallici ex aromatibus & herbis cephalicis, hujus generis est epileptica Langii, Hæ magis præservant, illæ curant.

(*e*) *Aqua Hysterica.*

Recip. Radicis Valerianæ maj. siccæ, ℥. iiij. fol. matricariæ, tanaceti, arthemisiæ, absinthii, menthæ, majoranæ, pulegii, an. m. iij. Infundantur per 24. horas, in s. q. vini albi generosi, in loco calido, tum forti expressione in prælo subigantur. In colatura infunde galangæ, zingiberis, macis, piperis longi, an. ℥. j. spicæ Indicæ, croci, schœnanthos, calami aromatici, an. ℥. ß. Opii Thebaici, ℥. iij. sem. papaveris albi, ℥. j. ß. camphoræ, ℥. ij. Macerentur triduò in fimo equino: & iterum torculari exprimantur: Fæcibus aquam vitæ affunde, & reliquum tincturæ ab his abstrahe. A colaturis simul commixtis, urinali vitreo cum suo capitello aquam prolicito, quam ad usus multiplices servabis. Uterinis affectibus potentissimè succurrit, ejusdem suffocationibus citò medetur, cuicunque flatulento affectui promptè levamen affert, vertigines sanat, quemcunque capitis dolorem sedat, articulorum doloribus non minimum conducit. Magma à distillatione in fundo vasis relictum, extracti species est, laudani illius opiatici tantoperè laudati, vires & facultates obtinens, cu- *Laudani species. Ejus usus.*

jus dosis est ℈. ij. iij. iiij. & v. De aqua datur ℥. ß. & ℥. j. ad duas usque.

(*e*) *Aqua hysterica.* Melissa, pulegium, artemisia, mentha & omnia carminativa aromatica vino albo generoso infusa, præbent optimam aquam hystericam. *Auctor* addit opium, item semen papaveris albi, hoc quidem parum anodyni spargit in aquam per destillationem, opium autem propter volatile sulphur aquam reddit, vel spiritum vini abstractum super id, longe magis soporiferam, tàm intrinseco, quam extrinseco usu laudatissimam probatissimamque. Interim aqua opii destillata meâ sententiâ longe consultius datur, quàm essentia aut extractum ejus, quod resinâ firmiter adhæret membranis & nervis, ipsisque stuporem inducit; Aqua vel spiritus opii sedato spirituum tumultu facilius subigitur & dissipatur. Aquâ florum papaveris rhœados vi anodynâ nobilissima pollet tàm extrinsecus, quam intrinsecus, longe tutior, quam ex ipsis extractum.

(*f*) *Aqua Hydrotica.*

Rec. Limaturæ ligni Indici, ℔. j. ß. corticis ejusdem ligni, ℥. vi. Salsæparillæ, Chinæ electæ, an. ℥. ix. sem. cardui ben. bacc. juniperi, zingiberis, an. ℥. j. ß. Macerentur octiduo in s. q. vini albi generosi, cum ol. vitrioli ℥. ß. & calore cinerum, vel arenâ aquam prolicito, quæ recentibus reaffusa, & destillata usui reponatur. Dentur iij. iiij. v. unciæ pro dosi. Sudores movet, luem veneream sanat, & aliis gravissimis affectibus succurrit, uti apoplexiæ, paralysi, hydropi, & asthmati.

(*f*) *Aqua Hydrotica.* Ex lignis nihil pene exstillat, nisi sint admodum recentia, vel fermentatio præcedat. Ex ligno aloës suaveolente bene triturato, beneficio aquæ pluvialis, addita quantitate debita salis communis, præviaque digestione obtinui aquam odoratissimam, cui supernatabat oleum crassum, quod instar camphoræ in frigido coagulabatur suavissimi odoris. Hoc promte solvebatur in spiritu vini rectificato, qui cum ipso transibat in essentiam, saluberrimam in capitis vitiis, nervorumque debilitate eximiæ virtutis atque odoris & saporis gratissimi.

(*g*) *Aqua Febrifuga.*

Recip. Hederæ terrestris cum foliis, & radicibus, apii item integri, fol. cichorii, acetosæ, centaurii minoris, an. m. vj. Macerentur triduò herbæ omnes contusæ, & per balneum Mariæ proliciatur aqua, quæ recentibus herbis reaffusa, iterum extilletur, ut priùs. In dictæ aquæ ℥. iiij. si per noctem infundatur Magnesiæ Saturninæ bis calcinatæ, ℥. ß. & manè coletur, fit aqua verè febrifuga, cujus dosis erit ℥. iiij. v. & vj. paulò ante paroxysmum.

(*g*) *Febrifuga.* Centaurium minus & carduus benedictus neutiquam fundunt aquam amaricantem, quæ tamen non est expers omnis acredinis, indicio, sal quoddam tenue, penetrans, quod in sublime fertur, in ipsis contineri, sudoriferum deobstruens.

(*h*) *Aqua Zingiberis.*

Recip. Zingiberis integri, q. s. infunde in q. s. vini generosi per 8. dies: dein de-

stilletur,

ſtilletur, & fiat Aqua, quæ ventriculum excalefacit, roborat, & exſiccat; Appetitum excitat, & ſudorem movet. Datur ab ℥. ß. ad. ℥. ii.

(*b*) *Aqua Zingiberis.* Zingiber ſive cum aqua, ſive cum vino aut ſpiritu vini infundatur & deſtilletur, nullum ſaporem vel odorem liquori adfert, quod indicat evaporabilem ſubſtantiam ipſi non inexiſtere. Ejuſdem indolis eſt piper, quod tamen pauxillum olei fundit. Quocirca minus recte zingiber additur aquis ſtomachicis: decoctum acerrimum ſapore eſt.

Aqua Cinnamomi.

AQuam cinnamomi ſæpiùs cum ſola aqua communi prolicimus, præmiſſâ maceratione trium vel quatuor dierum. Utimur ad hoc vaſe refrigerante, vel alio ſimili, item urinali vitreo cum ſuo capitello, cujus recipiens aquæ immergitur. Alio modo, at cum vino albo, ut ſic; accipimus cinnamomi ℔. j. eam parum contundimus, atque in urinali vitreo cum ſufficienti quantitate vini per tres dies infundimus: vaſe autem probè obturato cum ſuo recipiente balneo Mariæ committitur, igneque adacto elicitur aqua. Huic aquæ oleum innatat in exiguâ quantitate. Prima aqua, quæ lactea cernitur, recenti cinnamomo reaffunditur, atque deſtillatur, ut priùs: ter ejuſmodi operatio reiteratur, quâ viâ multum olei elicitur, & aquam odoratiſſimam & ſuaviſſimam percipies.

(*i*) *Aqua Cinnamomi.*

℞. Cinnamomi electi ℔. j. Spiritus vini, ℔. iij. Aquæ roſarum, ℔. ß. macerentur triduo in fimo equino, demum per balneum Mariæ educitur aqua fragrantiſſima.

(*i*) *Aqua Cinnamomi. Author* ſpiritus vini libras tres aſſumit & aquæ roſarum libram ſemis, ſic deſtillatione ſpiritus potius ardens obtinetur, qui de cinnamomo odore ſaporeque parum participat, ſed oleoſæ ſapidæ cinnamomi partes gravitate ſua remanent in phlegmate; Felicius res ſuccedit, ſi libras tres aquæ roſarum; vel alterius, & libram ſemis ſpiritus vini rectificati aſſumamus, in quo cinnamomum benè tuſum per aliquot dies probè maceratum eſt. Laudatiſſima, quæ proxima eſt odore ac ſapore cinnamomo, ſic cum generoſo vino malvatico aut Hiſpanico; Indicium generoſæ cinnamomi aquæ eſt, ſi lactea, quoniam tunc oleoſæ partes intime immerſæ aqueis ſunt. Cum ſucco cydoniorum elegans paratur: quæ ad fluxiones ventris & ubi ſine magno calore confortandum eſt, valdè ſalubris datur.

Aqua Cinnamomi.

℞. Cinnamomi electi parum contuſi, ℔. j. ß. ſchœnanthos, folii Indici, an. ℥. j. caryophyll. ℥. j. vini malvatici, ℔. iv. aq. roſarum ℔. j. triduo maceratis in urinali vitreo, lento calore prolicitur aqua præſtan-
Facultas. tiſſima. Epilepſiæ confert, animales ſpiritus recreat, auget memoriam, & refrigerato ventriculo ſuccurrit.

(*k*) *De aquis odoriferis.*

EX omnibus odoratis floribus, fragrantiſſimas, & odoratiſſimas aquas elicere poſſumus: ut ex roſis, jaſmino, violis purpureis, caryophyllis, floribus aurantiorum, & aliis; modum autem ſuprà tetigimus. Interim colligantur flores, tempore quo Solis calor ipſorum virtutem non reſolverit, eoſque ſtatim urinali vitreo reconde, atque blando calore proliciatur aqua: cave ne ignis vehemens ſit, paucaque eliciatur, & ea quæ à primo vapore reſolvitur, ſervetur; ſecùs quæ à toto compoſito prodiit, ingrati eſt odoris, & alteri mixta odorem illius evertit omnino. Augebis odorem, primam aquam novis floribus reaffundendo; quòd ſi ter reiteretur hujuſmodi operatio, aqua fit præſtantiſſima.

Ex roſis aqua eodem modo paratur, & quia odor fixius inhæret ſubſtantiæ, longiorem ſuſtinet evaporationem. Patiuntur & macerationem, ut in principio diximus. Flores verò, qui in ſola ſuperficie continent odorem, maximâ cautelâ exſtillantur; primi enim vapores in roſtrato capitello tantummodò excipiantur, contrarium agentes oleum & operam perdunt. Uſus ejuſmodi aquarum maximè eſt in ſpiritibus roborandis, & *Uſus, & facultas.* exhilarandis. Vires earum multiplices ſunt, etiam in peſte morbiſque contagioſis.

(*k*) *De aquis odoriferis.* Non dubitamus ex floribus odoratis fragrantiſſimis, roſis, jaſmino, violis purpureis, caryophyllis floribus citri & aurantiorum odoriferam aquam deſtillari poſſe, modò ſufficientes & recentes aſſumantur, ac leniſſimo calore in balneo tractentur; Cuſtodiunt revera hi flores oleum quoddam volatile ſubtile, quamvis pauciſſimum, à quo etiam roſæ odoratiſſimam dant aquam. *Tachenius* refert, quod ex octuaginta quatuor libris roſarum tantummodò olei unciam unam Dominicani Florentiæ ſeparaverint. Styrax, benzoe, balſamum peruvianum, ſi recentia deſtillantur cum aquis, concedunt quoddam odoriferum oleum. Ex balſamo peruviano cum ſale tartari probè trito ac digeſto cum ſpiritu vini puriſſimo, elicitur eſſentia, quæ ſi deſtilletur ad ſiccitatem, ſpiritus prolicitur balſamicus fragrantiſſimus, præſtantiſſimæ virtutis ad roborandos nervos medicamentum, quod omnes Medici commendatum ſibi habeant; Dubito, an ullus de hoc ſpiritu vel etiam prædicto oleo ligni aloës, utroque remedio excellentiſſimo, unquam ante me mentem injecerit.

Aqua adorata compoſita.

℞. Santali citrini, ℥. j. ß. radicis cyperi, ligni aloës, calam. arom. corticis citrii, an. ℥. ß. roſarum rub. ſicc. benjoini, ſtyracis calamit. an. ʒ. x. terantur terenda, & octiduo macerentur in ſuff. q. aquæ roſarum: demum aqua proliciatur calore balnei vaporoſi, & ſervetur ad uſum. In dictâ aquâ nodulus ambræ griſeæ & moſchi orientalis, an. ʒ. j. plenus continuò immergatur.

Alia.

℞. Radices ligni rhodii, ſantali citrini, cyperi, ireos, an. ℥. j. ß. calami aromatici, ſtyracis calamitæ, benjoini, caryophyll. an. ℥. ß. macerentur triduo in ſ. q. aquæ florum aurantiorum, vel roſarum: poſtmodùm balneo, vel refrigeratorio diſtilletur.

(*l*) *Aquæ Soporiferæ.*

REcip. Seminis cicutæ, ℥. j. ß. ſem. papaveris albi, ʒ. vj. hyoſcyami, lactucæ an. ℥. iij. fructuum maturorum mandragoræ

dragoræ, an. ℥. j. ſtramonii cum ſemine, opii Thebaici, an. ℥. j. ß. ſuccorum lactucæ ſilveſtris, aquæ vitæ optimæ an. ℔. j. ß. Hæc omnia tuſa macerentur triduo in urinali vitreo, poſtmodum lentus ignis ipſis ſubjiciatur. Doſis aquæ erit ℥. j. & ij.

(*l*) *Aqua ſoporifera.* Talis aqua paratur optimè ex floribus papaveris hortenſis, & tota planta cum capite & ſemine: addi poteſt crocus integer, item nuciſta, & eum aqua vel cereviſia bonæ notæ deſtillatio adornetur, & ubi anodyna vis in morbis requiritur, certè majorem utilitatem talis aqua præſtat, quam omnia extracta & laudana ad cœlum uſque elata. Illud notari meretur, ex papavere ſativo verum opium confici poſſe, quod longe ſubtilius & efficacius eſt exotico, exſtillat è maturis capitibus inciſis, medio æſtatis, lacteus liquor, qui ſolis operatione in reſinam nigricantem indureſcit, quæ in omnibus ab exotico non diſtinguitur, & ſi verum facere judicium volumus, minus noxia.

Alia.

℞. Succorum hyoſcyami albi, fol. papaveris albi, & nigri, mandragoræ, hederæ, cicutæ, an. ℔. ß.

Alia.

℞. Daturæ, ſeu ſem. ſtramonii albi, ℔. j. macerentur triduo in ſ. q. vini albi: diſtilletur poſtea, & ad uſum ſervetur. Doſis erit ℥. j. In his ſuccis infunde lolii, ſem. lactucæ, opii, an. ℥. j. ß. Hæc aqua ter à magmate abſtrahatur, atque ſic potentiſſima aqua educitur.

(*m*) *De Aquis animalium.*

ANnimalium, ut ſtirpium aquas præpaparare, uſuique noſtro reponere nobis moris eſt. Itaque aquas animalium, vel integrorum, vel eorum partium, variis modis, variiſque inſtrumentis elicimus: quaſdam putrefactione, ſubſtantiarum ſegregatione, heterogenearum videlicet, quibus conſtant præmiſſa; quaſdam nullâ, ſed eas ab integris ſeparamus. Nonnullas balneo vaporoſo, atque calore aquæ tepidæ. Quaſdam igne cinerum, arenæ, igneque ipſo aperto. Quædam ſine alterius mixtione, ſeu ex ſolis animalibus, aut eorum partibus, quædam verò cum mixtione alterius, vel alicujus additione aquæ commodiùs educuntur, & nobilitantur.

(*m*) *De Aquis animalium.* Menſtrua aquea ex animalium partibus per coctionem extrahunt gelatinoſi quippiam, & quo duriores partes animalium ſunt, adhuc integræ, nulla putredine infectæ, eo præſtantior acquiritur gelatina. Commodiſſimè & celerrimè extrahitur gelatinoſa ſubſtantia ex oſſibus vel partibus durioribus machinâ Papinianâ omnibus pharmacopœis commendanda. Decocta animalium ob gelatinam hanc nutritiva pollent virtute, hinc tabidis à morbis longis extenuatis & deploratis in phthiſi, proſunt, præcipuè cum aqua cinnamomi & pauxillo ſucci citri acidi exhibita, juſcula talia plus præſtant, quam aquæ deſtillatæ caponum, aliorumque animalium, quamvis non negandum ſit, etiam aquas illas non pure elementares eſſe, ſed re vera differre ab alia aqua ſimplici, ſapore, odore, virtute & ſedimento, quod dimittunt; ſiquidem gelatinæ ex particulis oleoſis ſalinis conſtant, verum ſubtiliores aqua in poros abripit & ſecum in altum attollit. Aqua cerebri animalium in epilepſia magnopere laudatur, & *Burrho*, famigeratiſſimo illi Chymico in uſu fuit. Notabile autem hic eſt, cerebrum animalium fere totum in aquam liqueſcere, & ſubtiliſſimum largiri oleum, paucum tamen, ſal volatile autem planè exiguum.

De Aquis Caponum, & aliarum viribus reparandis dicatarum.

DUplici modo fiunt ejuſmodi aquæ, vel enim per balneum Mariæ, carne priùs inciſâ, & urinali vitreo inditâ, pauco vini malvatici adjecto, ut irrorentur carnes, & tantillo cinnamomi ſaporis gratiâ; vel priùs capones benè coquunt, & juſculum caponum balneo rorido diſtillant; qui modus hodie uſitatiſſimus eſt. Alio modo: Carnium portio filis alembico appenditur, exhalanteque vapore è ſubjecto urinali caro excoquitur, eaque aquam, ſive juſculum fundit gratiſſimum. In urinale vinum, vel aqua roſarum, boraginis, aut alterius generis liquor priùs immittitur. Urinale ſit cæcum, & ferè in modum circulatorii. Si cinnamomum, aut aliud aromaticum ſuperaddatur, ſuaviorem reddet liquorem.

Aqua cancrorum fluviatilium, vermium terreſtrium, &c.

AQuæ cancrorum fluviatilium, Gallis *Eſcreviſſe*, Italis *gambari*, per balneum Mariæ, vel etiam calore cinerum excipiuntur. Integri ſumuntur, iique bene loti urinali vitreo induntur, cum pileo roſtrato, ſine additione alterius liquoris. Ejuſmodi aqua uſus eſt mirabilis inflammationibus ſedandis, urinam pellit, & rabidorum canum morſibus ſuccurrit, vulneribus pectoris continuò ſumpta mirificè opitulatur, ſitim extinguit, & renum calculum comminuit. Aqua vermium terreſtrium eodem planè modo fit, ipſis priùs vino albo probè à terreſtreitate lotis & repurgatis. Hæc aqua phthiſicis auxiliatur, ſanguinem ſiſtit, menſes provocat, obſtructiones reſerat, vermes puerorum enecat, intrinſecis vulneribus confert, & alia præſtat adhuc incomperta.

Aqua Ranarum.

RAnæ capiuntur ſub fine menſis Martii, vel initio Aprilis, (omnibus etiam temporibus, neceſſitate cogente, ſed tunc minùs efficaces) vivæ domi triduo in aquâ ſervantur; tuncque lotæ, urinali vitreo integræ & vivæ immittuntur, atque pileo roſtrato ipſi impoſito per calorem balnei maris exſtillatur aqua. Ejus uſus eſt manè jejuno ſtomacho, ℥. ij. pro doſi. Diuturnas hæmorrhagias reprimit, muliebres fluxus, quos flores albos appellant, mirificè juvat. Quòd ſi ulla ſubſit prava cacoëthia, radicitùs ſanat. *Proprietas, & uſus aquæ ranarum.*

(*n*) *Spermatis ranarum aquam*, eo quo diximus, modo elicimus. Colligitur ejuſmodi ſperma menſe Aprilis, nullaque lotione præmiſſâ, *Aqua ſpermat. ranarum.*

præmiſsâ, balneo vaporoſo aqua educitur. Et quia iſthæc aqua citò corrumpitur, ejus ſuccum linteaminum fruſtulis combibimus, eaque umbrâ, vel ſole exſiccantur.

Ejus uſus & vires. His utimur, aquâ ranarum priùs madefactis, in omni ſanguinis fluore, in eryſipelate, in arthriticis doloribus, & in ambuſtis. Eæ etiam cancro ulcerato non parum proſunt, nam ab eo enatos dolores ſedant.

Pulv. ranarum uſus, doſis, & virtus. Quidam ranarum partem inferiorem, rejecto pectore, & capite, cum pelle, tantùm accipiunt. Nos eas integras deſtillamus, & eæ in vaſe poſt extractionem remanent, quæ poſtea lento igne exſiccantur, atque in pulverem reducuntur: cujus ℥. ß. & ʒ. j. quotidie exhibemus. Pulvere dicto utimur in fluxionibus ſiſtendis, maximè uterinis.

(n) *Aqua ranarum ſpermatis.* In inflammationibus foras egregiam fert opem, nec non intrinſecus in omni ſanguinis fluxione, utpote ſale ſuo ſubtili reſolvit & temperat igneum ſanguinis motum; ex tenellis cervorum cornibus recentibus in balneo, quæ prodit aqua, non inefficax eſt, ubi humidum reparandum & vires reſtaurandæ in malignis.

Aqua ſanguinis humani.

Aqua ſanguinis humani utilitas. IN oleo ſanguinis humani extrahendo aquam ſimul extrahimus, de quâ eo in loco ſermonem habebimus. Hac aquâ rarò utimur, & non niſi in extrinſecis. Roborat artus, quominùs fluxiones excipiant, & arthriticis doloribus confert. Ex ſanguine hirci, & aliorum animalium, aqua, modo non diſſimili educitur.

(o) *Aqua ſtercoris animalium.*

Gallinarum ſtercus. MUlta animalium ſtercora mirabiles, & præſtantes obtinent virtutes: & ut interim humanum ſtercus taceam, (res profectò indigna, ut à quopiam in uſum advocetur) gallinarum ſtercus nonnunquam *Unacujuſque animalium ſtercora in propria animalculorum genera verti.* uſurpavimus in doloribus côli. Id in pulverem exſiccatum furno, vel ſtupha, commodè abſque aliâ præparatione exhibetur adverſus colicos dolores. Stercora cujuſcunque animalis in aliquod animalculi genus vertuntur, quod per alembicum vitreum diſtillatum, aquam & oleum exhibet *Eorum aqua, & oleum.* mirandæ virtutis. Ad hoc opus eſt magnâ ſtercoris copiâ, longumque tempus requiritur. Sed hæc tantùm per tranſennam annotare placuit; non enim arbitramur, fœda ejuſmodi remedia ad humanum uſum *Aqua ſtercoris bubuli.* comparata eſſe. Non propterea nos latet, ſtercus bubulum menſe Maii collectum, miram præbere aquam, ſi per alembicum di- *Adverſus calculum.* ſtilletur, adverſus nephritidem, calculos enim citò ſolvit & urinam copioſè movet, quam & nigram primâ die pellit, fortè calculis vehementer attritis.

(o) *Aqua ſtercoris animalium.* Excrementa alvina activo principio ſalino nimium ſulphureo (quod ex reſolutione ingeſtorum & commixtione variorum liquorum, bilis, ſalivæ, ſucci pancreatici, emergit) copioſo conſtant, & hujus reſpectu magnam vim poſſident, uſu exterieri ſedandi inflammationes, nec non per ſudorem vehementer dimovendi ſalia inflammantia. Aqua ſtercoris hirundinum vires antepilepticas recondit, præſertim ſi cum floribus vegetabilium anodynis deſtilletur. Infuſum pavonis ſtercoris cum ſimplici ſpiritu vini adverſus capitis morbos, vertiginem epilepſiam probatæ & ſpecificæ virtutis ſemper extitit. Maximi olim habita fuit aqua omnium florum, quæ in ipſa gangræna, peſte, inflammationibus, arthriticis, & ſpaſmodicis affectibus, tam intra quam extra divinam præſtitit opem: Dignum notatu eſt, ex ſtercoribus cujuſcunque animalis non ſecus ac ex urina inſpiſſata, flammæ tortura phoſphorum lucidiſſimum confici poſſe. Videntur ſtercora aliquid ſingulare fovere, quod ſale ſuo ſubtili facilius penetrent, & ex ſymboliſmo quaſi ingreſſum in anguſtiſſima partium inveniant, cum alia ſalia volatilia ignis vi elicita non tam blande agant, ſed vehementius afficiant.

(p) *De Aquis mineralium.*

SUb foſſilium atque mineralium nomine metalla quæque complectimur, mineralia, lapides, gemmas, terras, bitumina, omnium ſalium genera, & quæ in imo maris, & intimis terræ viſceribus denſata ſunt, & in ſubſtantiam lapideam verſa.

Ab his aquam ægrè excipimus, & nonniſi artificio, & labore: ſic ejuſmodi aquas vulgus Medicorum planè ignorat, eo quòd nimis delicatuli, labores ad ſe non pertinere dicant.

Tanta eſt hujuſmodi aquarum neceſſitas, & utilitas, ut his ignotis, tota chymica ars corruat. Eæ enim denſiſſima metallorum corpora penetrant; ſic in momento firmiſſimam auri, & argenti compagem ſolvunt. Taceo miranda, quæ invicem præſtant. In Medicina uſus ſunt multiplices & admirabiles: ut à vilioribus, & minùs compoſitis exordiar, paramus aquas vitrioli, aluminis; & quorundam ſalium, hunc in modum.

(p) *De Aquis mineralium.* Antiqui pretioſos lapides, aurum, miſcuerunt ſuis deſtillatis, exſpectantes ſingularem vim roborantem ab illis, in quo valdè deluſi, ſiquidem nihil ab ipſis aſcendit; alia autem eſt res ſalium & vitriolorum, quæ deſtillata leni igne fundunt aquam odoris ſulphurei, ſaporis aciduli, uti phlegma vitrioli eſt, quod ob ſulphur minerale reſolutum ſubtenue obſtructiones capitis egregie diſſipat, hinc motus ſedat epilepticos, ſanguiniſque ebullitiones compeſcit, & hecticis lentoque calore confectis ſolamen adfert. Phlegma hoc efficacius evadit, ſi cohobetur ſæpius ſuper caput mortuum, vel ſi ſpiritus vitrioli ſummè volatilis acceſſione augmentum virtutis ſequitur. Notari meretur phlegma vitrioli recens majoris eſſe virtutis, quam quod ſpiritu ſulphureo & materia ſubtiliori ſucceſſa temporis defraudatum & effœtum eſt.

Aqua Vitrioli, & aluminis.

VItriolum vel alumen accipimus, eaque integra retortæ, vel etiam urinali, aut alteri vaſi terreo devitreato indimus; pileum roſtratum excipiendo idoneum imponimus; vas in communi fornace collocamus, & levi igne adhibito aquam exugimus, recipiente ad hoc capaci vaſi adhibito, ejuſmodi aqua vocatur phlegma, ob inſipidum ejus ſaporem. Eo tramite ab utroque ſpiritum elicere ſolemus, igne validiori adacto, & retortæ collo cum reſpiciente luto firmiter obturato, & loricato. *Vitrioli ſpiritus.* Hæ aquæ ſummopere refrigerant, ſine ulla mordacitate, ideò ophthalmiæ haud parum conferunt.

(q) De

(q) *De Aquis fortibus.*

INter ſimplices & magis communes, hæ maximè reponuntur. Omnium ſimpliciſſima ea eſt, quæ ex ſolo ſale educitur, ſive ſale nitro, gemma, armoniaco, communi, vel alio.

Sal nitrum duplo boli, cretæ, terræ argillaceæ ſiccæ, aut alius corporis mixtum, aquam fundit fortiſſimam, maximum in Lunam, & alia inferiora corpora imperium obtinens. Vocatur ejuſmodi aqua ſpiritus, ob ſubtilem, tenuem, & raram ſuam ſubſtantiam: quæ tanta eſt, ut continuò in auras abeat, atque facile denſa & dura penetret corpora.

Item cum duplici pondere aluminis uſti mixtum, aquam omnium vehementiſſimam de ſe promit. Pariter cum duplici pondere vitrioli calcinati, aquam etiam efficaciſſimam exhibet.

(q) *De Aquis fortibus.* Aqua fortis nil niſi ſpiritus nitri eſt, magis exaltatus & ſulphureus per reactionem cum vitrioli terra factus, compendioſe illico parari poteſt, ſi ſpiritus nitri abſtrahatur, ſuper limaturam martis, igne vehementiori. De ſpiritu vitrioli aqua fortis nihil participat, & ſi ipſo prægnans eſt, ſolutioni lunæ non quadrat, quoniam ſtatim calx lunæ in tali aqua forti fundum petit, quare aurifabri, & qui puram aquam inſontem à contagio vitrioli deſiderant, tali ratione depurare ſolent; ſolutionem lunæ parva tamen doſi injiciunt ipſi, ſic ſpiritus vitrioli aggreditur lunam & præcipitat ipſam, ſiquidem ſpiritus vitrioli non ſolvit ipſam lunam, præcipitat autem ſolutam in aqua forti. Ulterius circa aquam fortem tenendum, eſſe nimirum illam ipſam inſontiſſimam, etiam intrinſecus loco nitri ſpiritus adhibendam, ſive in ſubſtantia cum ſpiritu vini ad affectum colicum, ſive cum ſpiritu vini rectificatiſſimo quis velit ſpiritum nitri dulcem efficere, qui propter ſulphur explicatum ſuavioris longè odoris, & majoris virtutis eſſe ſolet, quam ſi cum vulgari ſpiritu nitri paratus fuerit. Conficitur alias optima aqua fortis ex nitri & vitrioli aquis exactiſſime mixtis, deſtillatio peragitur in olla ferrea, alembico terreo capacis roſtri impoſito: Spiritus prodit flammei coloris plerumque tanta in quantitate, quantum nitri aſſumtum fuit: Fortior obtinetur, ſi cum calcinato vitriolo, vel cum uſto alumine inſtituitur negotium. Fundamentum proceſſus hoc eſt; vitrioli ſal, ceu potentius terram aggreditur nitri, quæ vinculum ſpiritus nitri eſt, ſicque liberatus hic facile ſecedit, & ignis motu in altum aſcendit. Simile quid obſervatur, ſi vitriolum cum ſale communi mixtum deſtilletur, obtinemus tunc purum ſpiritum ſalis, qui ſolvens mercurium vivum una additum conſtituit ſublimatum. Ad compendium ſpiritus ſalis igne arenæ elicitur, ſi oleum vitrioli addatur ſali communi vel ammoniaco, relinquitur in retorta celebratiſſimum ſal *Glauberianum.*

Communis aqua fortis.

℞. Salis nitri, Aluminis uſti, Vitrioli uſti, an. ℔. ij. Indantur retortæ luto firmiter loricatæ, & recipiente amplo, ac capaci, igne per gradus adhibito, excipiatur aqua. Qui minùs fortem deſiderant, alterum horum crudum ponatur, & meliùs aqua communis in recipiens immittatur.

Alia.

EXtant paſſim apud artifices aliæ aquarum fortium deſcriptiones; at omnes illegitimæ, & parum fidæ. Quidam florem æruginis æris; alii ſalem communem, gemmeum, cinnabarim, ſublimatum; nonnulli ſalis nitri legitimam doſim omittunt; alii exſiccationem, & præparationem corporum.

Aqua fortis tertia.

℞. Salis nitri, ℔. j. Aluminis uſti, ℔. ij. Cinnabaris, lib. iij. ſtibii, ℥. j. miſce.

Aqua fortis quarta.

℞. Salis nitri, ℔. j. Salis gemmæ, ℥. iij. Sandarachæ, ℥. ij. Aluminis, vitrioli, an. ℔. j. miſce.

Aqua fortis quinta.

℞. Salis Armoniaci fixi, ℥. iij. Salis nitri, ℔. j. Aluminis uſti, ℔. ij. ß. Arſenici, ℥. ij. miſce.

(r) *Aqua Regia.*

AQua Regia ſic vocatur, ob vim diſſolvendi aurum. Fit autem ejuſmodi aqua, ut cæteræ Aquæ fortes. Efficitur talis ſalis armoniaci interventu, quod additur vel in recipiente, vel in retorta. In recipiente, ob nimiam ejus naturam fugacem. Si retortæ indatur, ignis principiò admodum levis ſit; ſecùs ad collum retortæ ipſum ſublimabitur, & aquæ exſuctionem inhibebit. Fixatur etiam dictum ſal, quominùs fugax ſit, ut in ſpeciali *tractatu de mineralibus* docetur. Mitto pleraque alia brevitatis causâ.

(r) *Aqua regia.* Paratur hæc, ſi in libram unam aquæ fortis, unciæ quatuor ſalis ammoniaci ſolvantur: liquor flaveſcens à fæcibus decantatus, uſui ſervandus eſt. Penetrantior magis fit dicta aqua, ſi mixta hæc deſtillentur. Ex nitro & ſale ammoniaco anatica portione junctis, identidem provocatur aqua Regis præpotens, ex arena in retorta vitrea amplæ capacitatis. Negotio peracto, ſi rite operatus fueris, & concentratiora ſalia fuerint, vel ſpiritus nitri fortiſſimus à ſale ammoniaco abſtrahatur, aqua Regis fumans, aurum illico ſolvens acquiritur. Fundamentum in eo conſiſtit: nitrum potentius ſal eſt ipſo culinari, vel ſale ammoniaco, & ideo in ipſius terram agit, ac ſpiritum ſalis à compedibus ſuis liberat & carcere emancipat. Quod remanet in capite ſic appellato mortuo, ſal eſt nitroſum.

(s) *Aqua Metallorum.*

MEtallorum aquæ variæ ſunt, variiſque modis à perito artifice educi poſſunt. Et quoniam earum methodus varietatem ſortitur à natura uniuſcujuſque metalli, ideò earum præparationem rejicimus in peculiarem noſtrum tractatum *de mineral. & metal. Præparatione*, ubi non modò aquas, verùm & ſingula quæque remediorum genera è metallis educta, conficere docebimus.

(s) *Aqua metallorum.* Ex metallis per deſtillationem cum aqua nullas particulas metallicas in ſubſtantiâ evehi dictum eſt, nihilominus concreta metallica particulas ſui quaſdam & cum his virtutem medicamentoſam ſimplici aquæ etiam concedunt, ſi candefacta ſæpius in ipſa extinguuntur.

Barrhas *in Epiſtola ad Bartholinum* 4. ad ſedandam *diarrhœam & cordis palpitationem aquam extinctionis auri mirifice dilaudat, quamvis compactior hujus textura à molliore taliſmodi aquâ parum deradi patiatur. Certum tamen eſt, folia auri aqueo menſtruo ſimpliciſſimo in mortariis vitreis per aliquot dies pertaſa ac trita, tandem ipſo penitus diſſolvi. Præparaſſe, ſuccurrit menſtruum aqueum plane inſipidum, quod ſolo tritu interveniente mercurium vivum plane abſorbebat, & in poros recipiebat, ex quibus tamen ſucceſſu temporis forma nigri pulveris dejiciebatur. Ut adeo fateri cogamur, inſipida etiam maxima pollere efficacia, prout magis vel minus materia ſubtiliori fluidiſſima ſive æthereâ turgida ſunt, & minus de heterogeneis terreniſque partibus (quæ etiam ex limpidiſſima per repetitas ſemper deſtillationes evocari poſſunt) participant. Limatura martis cum aqua diutius decocta ipſi martialem & vitriolicam lenem ſaporem fœnerat.

SECTIO QUINTA.

(a) *De Succis, & Extractis.*

PRæmiſſis jam decoctis, & aquis, tanquam his, quibus in ſequentibus parandis crebrò utimur; ad ea, quæ extracta dicuntur, deveniendum, ſub quorum denominatione ſuccos rerum ſimplices complectemur, & primùm de his, ut paratu facillimis.

Æſtivis temporibus plantarum ſuccos uſurpamus, nam tunc earum virtus in ſucculento, & madido humore conſiſtit, quem non raro ſponte, aut exiguâ vi factâ, fundunt.

Parantur etiam dicti ſucci, ut hyeme loco plantarum, ex quibus eliciuntur, haberi poſſint: tunc enim ſunt mortuæ, effœtæ, & languentes, unde nullam, aut exiguam vim de ſe promunt.

Parantur & aliis de cauſis, ut ab his ex arte fermentatis, ſpiritus, quinta eſſentia, vel liquor mercurialis educatur.

Item ut ſal eſſentiale, ſive tartarum inde parari poſſit.

Succos autem elicimus è viridi ſtirpe, ejus radice, foliis, floribus & fructibus. Itaque ex his minutim conciſis, tuſiſque ſuccus exprimitur. Aliquando ex his priùs probè tuſis, & ad nonnullos dies in vaſe vitreo, atque in fimo equino maceratis, in linteum rarum conjectis, vel manibus, vel prælo torculari ſuccus exprimitur.

Ex extractis pilulæ & ſyrupi fiunt. Succi ſæpè per nos in extracti formam perducuntur, ut hi in pilulas devorari poſſint. Non raro in mellis vel ſyrupi craſſitiem, nullo etiam addito melle aut ſaccharo, ipſis tamen priùs defæcatis, & probè depuratis. Depurantur verò ipſi antea inſolatis, quo ritu vinum poſtquàm efferbuerit, fæces deponere ſolet; ſed quicquid leviorum fæcum continebunt, in ſpumam ſubſidebit, quæ depurandi methodus potiſſimùm valet in vinoſis ſuccis.

Nonnulli, ut craſſi, terreſtres, fæculenti viſcidi, priùs coctionem ſuſtinent, vel ad ignem, vel ad fimum equinum ferviduṁ. Depurationes, & clarificationes, quæ acidorum medio fiunt, item per albumen ovi non ſemper improbamus, neceſſitate temporis ad id ſæpiùs compellente.

NOTÆ

in SECTIONEM V.

(*a*) *De ſuccis & extractis.* Succi vegetabilium optime depurantur per ſolam ſubſidentiam, poſtea filtratio inſtituitur. Ex quo intelligitur, via dari ſuccum plantæ alicujus, qui non terræ aliquantulum contineat, & fæces quaſdam deponat. Ex facili vegetabilium ſucci vappeſcunt, ſitum contrahunt, & corrumpuntur propter aëris fluidum, quod continua actione texturam illorum permutat, vinculaque mixti ac unionem ſolvit. Videmus ſuccos plantarum à putrefactione ſervari immunes in vaſis, ex quibus aer evacuatus eſt. Quapropter vitris clauſis anguſti orificii indantur, quo aëris fluidum arceatur. Eandem rationem afferunt Pharmacopœi, dum ſuccis ſuperfundunt oleum. Olei quippe particulæ contiguæ ſibimet ipſis ac permanenter cohærentes tranſitum aëris non admittunt. Inſuper fumus ſulphuris in clauſo vaſe detentus, obnoxios putredini ſuccos diu conſervat. Acidum quippe poros illorum occupando impedit, quo minus introeat aer, præterea & texturam particularum mixti coagulando firmat. Putrefactio enim conſiſtit in deſtructione unionis partium, quam certum mixtum poſſidet.

Succorum evaporatio commodiſſime procedit leni igne, & ideo in balneo, vel etiam in vaſis ſtanneis, libero aere vel leniori vento accedente: ſic enim humiditas citius conſumitur. Fortis enim calor motu intenſiori texturam, quæ ſons virtutum eſt, alterat. adeo ut leni inſpiſſatione extracta vegetabilium fiant laudatiſſima; quæ in conſiſtentiam pilularum redigi queunt.

(*b*) *Succi exotici, ut ſcammonea*, opium, aloë, & ſimilia, quia impuri, non minimâ purificatione indigent: malè tamen in officinis tales immiſcentur pilulis. Satius eſſet hac de re ſcammoneam purgare, quàm malo cotoneo coquere, meliorque eſſet correctio. Ea verò depuratur, atque ab omni pravâ, malignaque qualitate corrigitur, ſi trita ex aqua vitæ lento igne diſſolvatur, diſſoluta per inclinationem à fæcibus ſegregetur, demum ab eâ aqua vitæ abſtrahatur, quoad ſicca remaneat, pura, clara, & pellucida. Hujus correctæ ſcammoneæ ℈. j. tutò exhiberi poteſt. *Scammonea prap. correct. & doſis.*

Aloë hepatica, ſuccis, vel aquis ſtillatitiis diſſolvitur, & eodem modo à ſordibus repurgatur. Succotrina, quæ pura, nitida, & pellucida eſt, à nobis ſic abſque aliâ præparatione uſurpatur. *Aloës prap.*

Succos probè depuratos, ad mellis vel ſyrupi craſſitiem coctos, ſacchari tantillo adjecto, plerumque uſurpamus, raroque crudos, nî temporis neceſſitas, vel ægri conditio aliò nos avocent.

Doſis ejuſmodi ſuccorum coctorum, erit ab ℥. j. ad ij. & iij. Horum ℥. j. plus pollet tribus, quàm uſitatorum ℥. viij. & x.

Qui hujuſce rei periculum facere cupit, ſuccos limonum accipiat, vel cydoniorum ad

Succi, ut validiores reddantur. ad ℔. ji. Remaneant post evaporationem in balneo Mariæ factam, ℥. iv. quarum singula uncia plus virium habebit, quàm integra libra. Nos parum sacchari ipsis addimus, non tam ad saporis gratiam, quàm ad formæ elegantiam; ut pro una ℔. succi, ℥. ij.vel iij. sacchari.

Succos cichorii, melissæ, borraginis, cicerbitæ, lupuli, endiviæ, fumariæ, agrimoniæ, acetosæ, scorzoneræ, & similes, hac viâ paratos, ad ℥. j. & ij. usurpamus, citra nauseam, & ægri molestiam.

In Italia frequentissimus est succi cichorii crudi & impuri usus, mensibus præsertim Maii, & Junii, quem sæpè cum sero lactis miscent. Quæ consuetudo à nobis minimè probatur, maximè in his, qui ventriculum frigidum, & natura imbecillum nacti sunt: lienosis etiam, & his, quibus jecur obduruerit, non minimùm obest, hòs enim frequenter in hydropem præcipitat, obstructiones auget, totum genus venosum refrigerat, naturales tandem functiones summopere pervertit, irritat, & dejicit; inde apoplexia, colici dolores, & alia gravissima mala, nec raro mors ipsa: sic qui jecur temperare studebant, immaturam mortem sibi concitârunt.

Hìc in acutis febribus oxalidis succus promiscuè exhibetur, & horis, & diebus, quibus natura sæpius crises movere solet. Quam consuetudinem probare minimè possumus; tunc enim adhibenda sunt pauca, & cocta, ne ab officio natura avocetur. Sic si unica tantùm uncia aut semuncia adhiberetur dicti succi probè cocti, & per se purificati, citò in actum deduceretur, & natura tantopere ab his minimè læderetur, nec eos aversaretur. Sed

Cicerbitæ succus. his amore brevitatis omissis, quòd Cicerbitæ succus adversus venenatorum morsus valeat, aperiendum: Narravit mihi amicus fide dignus, se eo succo à viperis demorsos curâsse.

Scorzon. succ. Scorzoneræ succum idem præstare, palàm est. Succi præterea omnes plantarum, è quibus educuntur, facultatibus, & viribus pollent. Addam inter extrinsecos usus, & familiaria experimenta nostra.

Heliotrop. succ. Heliotropii succum manuum verrucas brevi tollere absque dolore; equorum item, & mulorum poros pariter emollire, & absumere; certas etiam carnis excrescentias, & superfluitates reprimere & resolvere, ad

Sabina. quæ & non parum conducit succus sabinæ, qui & carcinomata maximè ulcerata mirificè juvat. Idem succus in pilulas coctus, & priùs depuratus, in ciendis mensibus mira præstat.

Hedera. Succum hederæ narium fœtorem reprimere, pluribus experimentis cognovimus.

Anagallidis. Succus anagallidis floribus purpureis cum herba trita, ulceribus malignis impositus medetur, ipsaque perfectè sanat.

(*b*) *Succi exotici* concreti, uti scammonium, opium, aloë, catechu, acaciæ, glycyrrizæ, sæpiusculè sordibus impuris terrestribus scatent, hinc menstruo aqueo vel leviter spirituoso solventi leni evaporatione inspissantur. Succi herbarum, quæ sanguinem depurare dicuntur e g. cichorei, fumariæ, acetosæ, agrimoniæ, scorzoneræ, hederæ terrestris, Veronicæ, scabiosæ, scordii, pimpinellæ, recenter expressi & in justa quantitate calidè poti in morbis, ubi dilutione salium acriorum opus est, eximiam quandoque locant operam. Circa illorum usum observetur, ne dentur illis, qui flatibus obnoxii sunt, ex imbecillo calore ventriculi, vel nausea facilè premuntur, ubi meliùs est illorum extracta propinare vel calide eos offerre. Succus anagallidis floribus purpureis per sal suum nitrosum abstersivum mirificè opitulatur maniacis & melancholicis alvumque fluidam tenet.

SECTIO SEXTA.

(*a*) *De Extractis.*

Extracta non multum à succis differunt; succorum siquidem species sunt, utplurimùm cum alieno liquore facta. Herbæ recentes, & succulentæ sine alieno liquore succum fundunt, quem & extractum nominare possumus. Itaque ad hæc paranda accipimus herbarum recentium sufficientem quantitatem, eæ minutim incisæ, & contusæ urinali induntur, atque in fimo equino diu macerantur: eximuntur dein; & per pannum lineum sub prælo valdè subiguntur, quoad omnem succum deponant: in eodem liquore recentes herbæ reponuntur, macerantur, & exprimuntur, ut priùs, isque labor ter, & quater repetitur, prout validum & efficax requirimus medicamentum. Liquor tandem distillatur, & aqua optima educitur, ad multos usus necessaria. Quod in fundo vasis remanet mellis ad instar crassescit, vocaturque Extractum.

Siccorum corporum, lignorum, corticum, radicum, foliorum, seminum, & similium extractum cum convenienti liquore, longaque maceratione paratur: macerationes, infusiones, & filtrationes, sæpè reiterantur, & ut suprà monuimus, ad mellis crassitiem exsiccantur. Ejusmodi extracta paulò tenuiora relinqui possunt, quibus etiam addere licet pauxillum sacchari, sic habebitur syrupus excellentissimus, cujus ʒ. ij. pro dosi, plus viribus pollent, quàm multæ unciæ syruporum, in officinis pharmacopolarum paratorum. Tutò ejusmodi syrupi citra nauseam, & ventriculi subversionem exhiberi possunt, etiam delicatulis, & his, qui non modò saporem, sed & conspectum medicamentorum perhorrescunt.

Est insuper extractorum alia parandi formula, quâ in pulverem nobilissimum perducuntur, quorum quantitas exigua mira præstat. Fit autem hoc modo: Ab herbis propria

propria aqua elicitur, fermentatione priùs præmissâ, hac colorem sive tincturam elicimus, quam in exsiccando, aquam per alembicum exsugimus, & toties erassescente materiâ, aquam reddimus, quoad dicta materia omnem humiditatem absorpserit; atque vasis juncturis luto probè munitis lento calore sensim in pulverem exsiccetor. Si inter exsiccandum, herbæ ex aqua extractum parare intendis, salem immisceas, extractum omnibus suis numeris absolutum conficies. Liquores sive menstrua, quorum medio extracta conficere nobis est animus, sint pura, clara, & omni aliena qualitate orbata, ut aqua communis stillata, aqua propria. Spiritus vini licèt aliena qualitate præditus sit, attamen propter ejus naturam volatilem, & sulphuream, ab extracto planè totus recedit.

Sæpè dum perficitur humidi abstractio per alembicum, guttulæ quàm exiguæ olei, sub aqua natantes, conspiciuntur, quas, si volueris, seorsum servabis; sin minùs, unà cum aqua ferventur, vel in reiteratis cohobationibus extracto reddantur.

Usus extractorum multiplex est: solida in pilulas devorentur, liquida cum appropriato liquore dissolvantur, in pulverem reducta; vel cum jusculis, vel in pilulis, confectionibus, pulveribus, conditis, & aliis formulis dentur.

Composita extracta eodem modo, quo simplicia, parantur, ex quibus alia sunt alterantia, alia purgantia, utraque ex lignis, radicibus, foliis, floribus, & seminibus. Nobis usitata, longoque usu comprobata, hîc tantummodò interserere placuit; alia apud alios authores, qui desiderat, inveniet.

NOTÆ

in SECTIONEM VI.

(a) *De Extractis.* Extracta vegetabilium parantur, si succi illorum aut decocta, mediante menstruo fluido parata, inspissantur. Et sunt vel solidiora, vel liquidiora. Solidiora magis accommodata sunt pilularum formæ, illa admixtioni liquorum inserviunt. Complectuntur extracta vegetabilium leviores salino terreas sulphureas partes, quæ ab impurioribus magis crassis & terrestribus separatæ sunt. Vegetabilia, quorum virtus consistit in principio volatili oleoso salino, minus opportune extrahuntur, rectius, quorum virtus est in sale fixo tartareo aut resinoso amaro. Stupida res est, ex Moscho vel ex aromatibus parare velle extracta. Crocus & Castoreum in extractum redigi possunt, at verò quoniam partes volatiles sulphureæ anodynæ per coctionem avolant, languidioris virtutis sunt, quam data in substantia. Extracta purgantium efficaciora esse solent, si parantur cum menstruo aqueo, vel spiritu vini saltim leviori, quam cum rectificatissimo. Observamus scammonium, item aloetica, colycynthidem, cum aqua simplici extracta, in unico grano plus præstare, quam grana quinque resinosorum extractorum. Resider enim vis purgandi in sale subtili acri, quod debilitat & contemperat Spiritus vini ramosis subtilioribus suis particulis: Et salia quoque, quæ maximè latitant in parte viscosa ac gummosa purgantium, facilius solvuntur in aqueo quam spirituoso menstruo.

(b) *Extractum adversus pestem,*

℞. Rad. tormentillæ, scorzonetæ, an. ℥. iv. fol. galegæ, scabiosæ, succisæ, cardui bened. an. m. iij. sem. echii, ℥. j. flor. borag. p. ij. flor. sulphuris, ℥. j. ß. Theriacæ, ℥. ij. aquæ vitæ ter rectificatæ, q. s. fiat extractum ad mellis crassitiem, cujus dosis sit à ʒ. j. ad ij. cum s. q. aquæ cardui ben. sudorem movet, corroborat, & omnem putredinem abjicit, venenis resistit, & contagiosis morbis succurrit.

(b) *Extractum adversus pestem.* Ex omnibus compositionibus clarissimum subtexemus sequentes, nimirum species alexipharmacæ, varia remedia solida & liquida compendiose suggerunt. Recipe Radicis angelicæ, vincetoxici, levistici, Zedoariæ, contrajervæ, tormentillæ, valerianæ, ana unciam unam, gentianæ unciam semis, herbæ scordii manipulos quatuor, florum sambuci pugillos sex, myrrhæ electæ unciam unam semis, croci drachmas quinque, corticum citri uncias duas, succini, ligni aloës ana drachmas sex, camphoræ drachmas tres, opii drachmas duas. Hæc tusa cribrataque permisceantur melli, ita, ut libra una hujus capiat uncias quatuor, fiat electuarium instar diascordii; Si infundantur aceto vini, oritur acetum theriacale bezoardicum in peste valentissimum, quod fortissimè movet sudorem: si cum aqua destillantur vel aceto, exsurgit aqua bezoardica seu theriacalis, si spiritus florum sambuci vel baccarum juniperi mensura una ad uncias quatuor specierum addatur; & extractio decenti calore fiat, profluit exinde dioscordium liquidum, Essentia theriacalis vel liquor bezoardicus, qui ad guttas 50. 60. sudorem movet. Hæc essentia si lenissimo calore evaporetur, extractum remanet bezoardicum, quod fungi potest vice theriacæ cœlestis. Si recipiuntur essentiæ hujus theriacalis unciæ octo, spiritus tartari volatilis alkalini unciæ tres, spiritus vitrioli volatilis uncia una, santali rubri drachmæ duæ, camphoræ drachma una, mixtione debita constituitur, tinctura rubicunda, quæ dicitur Bezoardica, quæ medicamentorum unum omni virtute semper existit præstantissimum.

Aliud.

℞. Rad. vincetoxici, valerianæ, scorzoneræ, an. ℥. iij. fol. veronicæ maris, scabiosæ, succisæ, melissæ, galegæ, Pimpinellæ, agripalmæ, cardui bened. cicerbit. borag. an. m. j. rad. anthoræ, imperat. angelicæ sicc. an. ℥. ij. flor. sulphuris, ℥. j. flor. antimonii per 8. dies reverberati, ℥. ß. Theriacæ, ℥. j. ß. cum spiritu vini rectificati tincturam extrahe, & in crassitiem mellis eoque. Omnibus contagiosis morbis medetur, venenis mirificè succurrit, febribus etiam malignis loco confect. de hyacint. & theriaces, tutissimè adhibetur.

(c) *Ligni guajaci extractum.*

℞. Ligni Guajaci limati, vel in scobem minutim incisi, q. s. ad minus ℔. x. macerentur 12. vel 15. dies, in s. q. aquæ communis, in vase vitreo probè obturato, & in loco calido, fimo, vel stupha. Principiò adde olei sulphuris, circiter ℥. ij. aqua ligni colore & odore imbuta coletur: fæcibus nova aqua reaffundatur, macerentur iterum ad tres vel quatuor dies, quoad aqua denuò coletur, atque sapore ligni imbuatur: hæcque per filtrum trajiciatur, urinalique vitreo indatur, atque pileo rostrato ipsi imposito, per lentum calorem humiditas omnis proliciatur à colore, qui in vasis fundo mellis ad instar remanet. Interea à fæcibus per retortam, valido igne adhibito, duplicem liquorem extrahes; primum aqueum,

aqueum, secundum oleagineum. Qui primus exit, ferè insipidus, seorsum servetur pro nova extractione paranda; secundus est subacidus, & est præstantissimus, hic cum oleo subrubro egreditur. Oleum nunquam intrinsecùs usurpamus; liquorem verò subacidum extracto reddimus, vel per se damus, qui est potentissimus. Si hæc agnoscerent Medici, consultius agerent erga infirmos, nec eos in tot tormenta facilè conjicerent.

(c) *Ligni Guajaci extractum.* Hoc lignum resinâ exsuperat, quæ extrahi potest spiritu vini rectificato. Si lignum hoc coquitur in aqua per aliquot horas, spissatione extractum etiam fit resinosum, magis tamen salinæ acredinis particeps. Inest enim copiosum sal acidum, uti palam est, omnibus lignis, maxime resinosis, quare spiritus acidi ex omnibus resinis omnibus liquorum partibus destillantur, nam resina nil nisi oleum subtile, acide sale coagulatum est. Quinimo quodvis destillatum oleum spiritui concentrato nitri mixtum, leni calore abit in concretum resinosum stabile, quod promptissimè ardet, & in spiritu vini rectificato dissolvitur.

Rhabarbarum, agaricus, folia sennæ consultius extrahuntur aqua calida, quam spiritu vini, illorum extracta languidiora sunt, quam infusiones, quæ blande primam regionem expurgant, modo sit infusio prima, non secunda vel tertia, & sine magno calore facta. Salia hisce infusis addita valde augent purgantem vim.

Extractum antivenereum.

℞. Corticis ligni Indici parum contusi, ℥. vj. rasuræ ejusdem ligni, ℔. iij. chinæ electæ in taleolas dissectæ, Salsæ parillæ minutim incisæ, an. ℔. ij. baccarum juniperi, ℔. ß. sem. cardui benedicti, carui, an. ℥. iij. fol. succisæ, scabiosæ, an. m. iij. radicum cyperi, vincetoxici, an. ℥. ij. Infundantur omnia parum contusa octiduò in sufficienti quantit. vini albi generosi, fiatque extractum, ut suprà monuimus, cui salem ex fæcibus factum adde. Oleum à dictis fæcibus facilè educitur per retortam, à quo empyreuma aquâ communi destillatâ, per varias cohobationes tollitur. Dosis est ʒ. ij. & ℥. iij.

Extractum aliud antivenereum purgans.

℞. Rasuræ ligni Guajaci. ℔. vj. Salsæ parillæ minutim incisæ, ℔. iiij. Chinæ electæ ℔. ij. radicum mechioac. ℥. vj. fol. sennæ, ℥. ix. ligni sassafras, baccarum juniperi, an. ℔. ß. Infundantur ligna & radices in sufficienti quantitate aquæ communis, cum ℥. ij. olei vitrioli vel sulphuris, in loco calido, per octo dies: coquantur postea in urinali vitreo, vel terreo vitreato cum suo capitello, ad consumptionem duorum tertiorum, quæ humiditas in recipiente servetur pro nova infusione paranda. Coletur decoctum, & in colatura macerentur fol. sennæ, & radices mechioac. per tres dies: Bulliant parum, & denuò colentur. Dum hæc fiunt, prima aqua à decocto educta fæcibus reaffundatur cum nova humiditate, si tanta opus fuerit; novaque infusio paretur, quæ priori unita simul per urinale cum suo alembico in extracti formam adducuntur. Saccharum nonnunquam ad selibram addimus, & ut solidius reddatur, pulverem sequentem ei commiscemus.

℞. Salsæ parillæ, ℥. j. ß. chinæ electæ, ℥. ß. fol. sennæ, ℥. j. caryophill. ℥. j. salis suprascriptorum ℥. ß. Misce, fiat massa. Dosis est ℥. ij. &. iij. bis in die.

Extractum hystericum.

℞. Extracti bryoniæ, ext. visci quercini, ext. granorum ebuli, an. ℥. j. aloës Succotrinæ repurgatæ, ʒ. ij. ext. hellebori, ʒ. ij. pul. croci, myrrhæ, macis, sem. apii, an. ʒ. j. Salis Jovis, vel ejus loco, Jovis calcinati cum sale nitro, Vitrioli martis, an. ʒ. iij. Liquentur, & misceantur extracta simul, demum pulveres adjiciantur. Dosis à ʒ. ß. ad ʒ. j. *Salis Jovis usus.*

Aliud.

℞. Extracti bryoniæ, ext. ellebori nigri, an. ℥. j. croci martis, ʒ. iij. pul. macis, mastiches, spodii, an. ℈. j. misceantur, ut artis est, & fiat Extractum.

Aliud quo frequenter utimur in uterinis affectibus, cum albo flore uterino.

℞. Extracti ellebori nigri, ℥. j. scammoneæ more nostro repurgatæ, ʒ. iij. aloës Succotrinæ pellucidæ, ℥. j. ß. croci martis, ʒ. iij, ß. lapidis hæmatitis, ʒ. j. olei succini, ℈. j. olei macis, ℈. ß. Misceantur omnia pauco melle rosato addito. Ejusmodi extractis utimur, quando purgatione longâ opus est, atque mulieres sunt validæ: secùs extracta roborantia, & exsiccantia tantùm usurpamus, ut: *Extractum uterinum purgans, quando usurpandum.*

Extractum hystericum roborans & exsiccans.

℞. Arthemisiæ siccæ, absinthii utriusque an. fasc. iv. menthæ, fasc. ij. abrot. fasc. j. zingiberis, galangæ, an. ℥. iv. macis, myrrhæ, succini, an. ℥. j. cum aqua vitæ optima, more artis fiat extractum. Adde sub fine, liquoris succini, ʒ. j. vitrioli martis, ʒ. iij. sacchari albi ʒ. iij. Dosis erit ʒ. j. &. iv. ℈. manè jejuno stomaho. *Usus, & dosis.*

Extractum aliud, sive confectio uterina minùs composita, fortè à quodam Empirico chymico reperta.

℞. Conservæ rosarum, ℥. iij. salis betonicæ, ʒ. j. olei sulphuris cum crystallo facti, gr. xij. Misce, dantur ʒ. ij. manè. Ejusmodi compositio certissimè uterinos meatus obstructos reserat, lienis, & jecoris duritiès emollit, item massam sanguineam ab omni crassa, & lutulenta materia repurgat. Quid? deperditum colorem juvenibus restituit: quibus nihil profuerat tota ars medica, invincibili Marte etiam pluries adhibito, & reiterato, profuit hæc simplex compositio, casu & fortuna reperta. *Dosis & exhibendi ratio.*

Extractum Sennæ.

Sennæ extractum, dosis, & facultas.

EX foliis, & folliculis sennæ, cum aqua communi modo, quo suprà diximus, fit extractum. Secunda infusio non magis quàm prima, flatus concitat, estque prima & secunda ejusdem efficaciæ, tertia paulò debilior est. Prima infusio cum parva quantitate aquæ communis facta, si cum pauco sacchari pulverisati misceatur, & canicularibus diebus Soli exponatur, formam excellentissimam nanciscitur: cujus dosis erit, cochlear integrum & semicochlear. Blandè purgat, & citra ullam molestiam.

Extractum rosarum.

Extract. rosarum, usus, & facultas.

INfusiones illæ, quæ vulgò in Officinis Pharmacopœorum fiunt, probè purgatæ, in urinalis fundo post humiditatis eductionem extractum relinquunt purgationibus peraccomodatum. Datur à ℈. j. ad ʒ. j. alvum & urinas blandè movet, & eadem ac syrupus rosarum officinarum præstat, licet in longè minori quantitate. Datur aliquando ad ℥. ij. In eo parando magna est habenda cautela; secus non purgat.

(*d*) ***Extractum rosarum.*** Rosis & violis laxativa vis insidet, maxime, si recentes fuerint. Et tota planta violarum laxativæ virtutis est, quæ in excessu etiam observatur in semine, quod ad drachmam unam sive in pulverem, sive emulsionem redactum & potum egregie humores serosos educit.

Rectissime notat *Author ipse*, pulverem etiam rosarum siccarum alvum lubricam reddere, vulgo adscribitur rosis siccis vis adstringens & recentibus laxans; Et experientiæ respondet, etiam siccas majori dosi datas alvum fluidam ac mollem reddere. Est enim in rosis sal quoddam subtile acre, cujus ratione etiam rosatum pulvis nares stimulat, & errhinum laudabile existit.

Extractum violarum.

Purgativa facultas in quo consistit.

Pulveris violarum facultas.

Violarum semen ad quid utile.

Rosarum pulvis laxat alvum.

Violarum extractum fit laxans, & roborans.

Syrupi violarum vis & præstantia.

VIolarum, ut & aliorum florum complurium vis in suprema superficie consistit, roborans præsertim; nam laxativa vis in toto corpore residet; etenim si violarum siccarum pulverem exhibeas, alvum concitabis, quod & ipsorummet florum semen validiùs præstat. Nec credendum his, qui contrarium putant. Rosarum item siccarum pulvis non minùs purgat, ad ʒ. j. exhibitus. Experientia rationes, & authoritates contrarias enervat, vanasque reddit. Itaque violarum extractum si purgans desideras, procede ut de rosis dictum est: Si verò roborans, & purgans, simul exoptas, ab his recentibus aquam odoriferam prolice, ut suo loco diximus. Colorem item habebis tantillo spiritus vitrioli adjecto, vel succum ex recentibus violis exprimendo. Ex dicto succo syrupum excellentissimum conficiunt Parisienses, quam methodum pulchrè docet Quercetanus in sua *Pharmacopœa restituta.* Hi miscent unam partem dicti succi, cum duabus partibus sacchari, penè in formam electuarii solidi cocti: mixtio fit extra ignem, secùs periret color, & odor. Hujus vis est thoracica, & cardiaca. Ejus usus est ad libitum. Syrupum potiùs usurpamus, quàm Extractum.

Extractum (e) florum papaveris rhœadis.

Syrupus ex fl. papav. rhœad.

Usus, & vires.

Pulvis florum papav. rhœadis ad quid utilis.

COncinnamus syrupum ex dictis floribus excellentissimum cujus usus nobis est admodum frequens in magnis febribus, ventriculi ardoribus, & vigiliis continuis. Ex dictis floribus mediocriter in umbra siccatis, fit infusio cum sufficienti quantitate aquæ communis, eaque infusio probè per digestionem clarificata, cum pauco sacchari in syrupi consistentiam ducitur, cujus ℥. ß. ad ʒ. j. exhibetur. Flores in pulverem sæpe dedimus in pleuritide, & phrenitide, maximo cum fructu. Eâdem ratione succos, & extracta cæterorum florum, & seminum conficere possumus, ex quibus vina, juscula, Syrupos, & julepos in promptu parare unusquisque poterit.

(*e*) ***Extracto florum papaveris rhœados*** prævalet ejus syrupus excellentissimus, volatile enim vaporosum principium, quod hic experitur, avolat. In affectibus ventriculi spasmodicis, vomitu, ardore nimio, item in inflammationibus, febribus & insultibus quoque epilepticis maximo cum fructu datur, præcipue si cum volatilibus amicum & optabile ineat conjugium. Præparatur alias ex dictis floribus recentibus liquor anodynus, maximarum virium, sequenti ratione: Recipiuntur florum horum manipuli sex, croci orientalis integri uncia una, induntur cucurbitæ vitreæ, affunditur spiritus vini rectificatus saltem ad macerationem, stent hæc in digestione per aliquot septimanas, postea totum mixtum linteo involutum exprimatur, exurgit liquor rubicundus anodynæ simul & resolventis virtutis in tussi sicca, pectoris affectibus, catarrho suffocativo probatissimæ.

Extractum Cholagogum, Phlegmagogum, & Melanagogum.

Extracta in pilulas, rotulas, Syrupos, confectiones, electuaria, &c. redacta.

QUi extracta tam cholagoga, quàm phlegmagoga, & melanagoga parare desiderat, ea quæ hujusmodi humoribus educendis dicata sunt, accipiat, & cum his procedat, ut suprà diximus. Ex his efformabit pilulas, si in solidam formam reducantur: vel syrupos, confectiones, electuaria, tabellas, & alia ad libitum. A fæcibus sal facillimè extrahitur, eisque immiscetur, quò efficaciora reddantur. Rursus si dextrè in pulverem reducantur, in admodum parvâ quantitate vires suas exerunt; at modus non est omnibus obvius.

Extractum Catholicum.

Extracta in pulverem reducere.

℞. Extractorum elleb. nigri, esulæ, bryoniæ, senæ, an. ℥. j. ß. His simul calidè mixtis, adduntur pulverum macis, cinnamomi, mastiches, spodii, an. ℈. ij. Datur à ʒ. ß. ad ʒ. j. Purgat infrà omnes humores.

Esulæ Extractum.

Esula nostras, tithymalus cyparissias.

ESulæ extractum, eodem modo, quo extractum Ellebori, paratur. Easdem planè vires, ac scammonea possidet. Pro Esula usurpamus eam herbulam, quæ communiter tithymalus cyparissias appellatur: vocetur autem esula, vel tithymalus, vel hoc, vel illo nomine, parum laboramus; dum-

dummodò ejus virtus experientiâ certâ nobis innotescat. Hoc dictum sit, propter loquaces quosdam, verborum cortici inhærentes. Dubitant adhuc Medici, & Pharmacopolæ, quid sit vera esula: unaquæque provincia peculiarem retinet esulam, & quæ vera sit, planè ignoratur.

(*f*) *Aliud extractum catholicum nobis usitatissimum.*

Recip. Aloës Succotrinæ claræ, & nitidæ, ℥. j. myrrhæ Troglodyticæ cum spiritu vini optimè correctæ, ℥. ß. extracti fol. sennæ ℥. vj. extracti colocynthidos, vel ejus loco gummi cathartici vegetabilis, ʒ. j. extracti croci, ℈. j. sulph. magnetici meteorizati, ʒ. j. ß. misce cum syrupo rosarum, si liquore opus fuerit, fiat massa. Dosis est ℈. xv. & xvj. & xviij. in delicatulis x. & xij. Cum solo (*g*) *sulphure magnetico meteorizato* pilulas efformamus omnium præstantissimas, quas verè catholicas nuncupare licet, ob insignem, & mirabilem earum virtutem in corpore æqualiter purgando. *Præstantia & vires.* Hæc vera radix purgationum omnium humorum microcosmi. Blanda est, & tuta, & nonnisi noxios purgat humores: repurgato etenim corpore (quod fit, eâ ter, vel quater adhibitâ) non ampliùs movet alvum. Fugat pravos humores, non tam sensibiliter, quàm insensibiliter.

(*f*) *Adponam* igitur exempli causa, extractum catholicum purgans, quod nobis in usu probatum est: ℞. Extracti aloes succotrinæ unciam unam, extracti colocynthidis, resinæ jalappæ, scammonii, gummi guttæ ana drachmas tres, florum martis drachmas duas; exactissima hæc tusa misceantur. Pilulæ hoc modo paratæ præter vim purgantem etiam sudoriferam custodiunt, quam sæpius observavimus. Huic extracto adjici potest, pro circumstantiarum & indicationum ratione gummi ammoniacum, myrrha, crocus, sic suspiriosis & hypochondriacis jucunde medentur, castoreum ad hystericum, ad forum, mercurius dulcis in lymphæ malignæ & benignæ coagulo, sal succini ad renes purgandos, oleum sabinæ, succini ad profluvium fœminarum suscitandum.

(*g*) *Sulphur magneticum metheorisatum Dn. Authoris*, quantum colligere licet, flores hæmatitis cum sale ammoniaco sublimati sunt, qui ad scrupulum semis vel ulterius dati humorum tenacem saburram non tantum incidunt, sed & sæpius felicissimo cum successu educunt. Commodissime hi flores adjiciuntur purgantium extractis, nam latitat in his etiam singularis virius corrigendi acre illorum principium, quod nonnunquam in dispositis sævos spasmos torminaque cier. Ex floribus bellidis, hædera terrestri, veronica, agrimonia, chamæpythi, absinthio, carduo benedicto, centaurio minori, scabiosa, scordio, extracta parantur virtutis admirandæ ad morborum chronicorum expugnationem, modo dictarum herbarum infusa magis quam decocta leni calore siccentur. Possunt ejusmodi extractis admisceri aloe, ammoniacum, benzoe, styrax. myrrha; sic extractum pilularum alterans catholicum fit, quod fundamentum etiam est pilularum *Becherianarum*, quæ in spirituascentia sanguinis & humorum blande promovenda & viscerum obstructionibus reserandis admirabiles vires produnt, ast continuetur illarum usus per aliquot dies opus est, & plethoricis corporibus nisi vena prius sectâ, minime offerantur: Hoc circa illarum usum maxime in memoria tenendum est, quod fluxiones sanguinis ordinarias suppressas præsentissime revocent & nimias quoque cohibeant, quoniam & nimiæ hæmorrhagiæ & sanguinis excretiones ordinariæ suppressæ ab eadem causa foventur, nimirum obstructione visceris cujusdam, vel etiam spasmo partium notabiliori.

Vulgaris est sententia, ex herbis antiscorbuticis non commode parari posse extracta, quoniam illarum virtus sub elemento quodam volatili latet: ast contradicit experientia, utpote ex cochlearia extractum confit satis mordax & acre, virtutis antiscorbuticæ non expers, argumento luculento: non solum in cochlearia salem volatilem sed & fixioris indolis quendam hospitari.

Extractum Nephriticum.

Non semper eodem modo consimilia extracta paramus: sæpè pro ratione temporis, & ægri naturâ. Aliquando simplicia, & ex unica herbula; aliquando ex tribus, & quatuor. Diversificantur etiam occasione symptomatum. Inter præcipua sequens non raro usurpamus.

℞. Radicum Ononidos, lib. iii. radicum 5. aperientium, raphani, an. lib. j. ß. seminum hyperic. milii solis, ameos, an. ℥. iv. fol. pimpinellæ, betonicæ, ceteracli, arthemisiæ, argentinæ, pilosellæ, an. m. iii. fructuum alkekengi, lib. j. Infundantur omnia minutim incisa in sufficienti quantitate aquæ graminis, cum lib. j. succi limonum depurati, fiatque extractum, ut suprà diximus. Antequàm perfectè crassescat, adde sacchari albi, circiter lib. j. ß. & efficies extractum ventriculo gratum. Sine saccharo reducitur in formam pilularum. Utrumque per se, vel cum liquore convenienti, de simplici ʒ. ß. & ʒ. j. exhibetur; cum saccharo, ℥. ß. & ℥. j. *Usus, & dosis.*

Ex Iva arthetica præstantissimum efficitur extractum: Item ex herniaria, pilosella, & aliis. *Extract. iva arthetica. herniaria, pilosella.*

(*h*) *De Extractis Animalium.*

Animalium extracta, sive Magisteria, semper cum alieno liquore parantur, & potissimùm cum aqua vitæ, & aceto destillato. Fiunt autem ratione haud dissimili ab eâ, quæ de vegetabilibus dicta est.

Itaque si ex mumia sicca, aut alia carne extractum conficere volumus, mumiam probè selectam accipimus, eamque tritam cucurbitæ vitreæ cum sufficienti quantitate aquæ vitæ, quæ quatuor digitos supereemineat, indimus. *Mumia extractum.* Ea fimo equino per octo dies reconditur; atque tunc tincta aqua, virtuteque mumiæ imbuta, per filtrum educitur: Fæcibus nova superaffunditur aqua, quæ denuò colorata, ut prima, abstrahitur. Ter nova aqua reaffunditur, si opus est. Has omnes aquas per balneum Mariæ distillamus. Prima aqua pro nova extractione paranda servatur; secunda ferè insipida rejicitur; tertia graviori odore perfusa, fæcibus toties reaffunditur, quoad dictam aquam, extractum in fundo vasis remanens mellis instar, totam combiberit.

(*h*) *Extracta ex animalibus* certe invalida sunt, & amplius in usu vix esse solent: probantur magis illorum decocta vel gelatinæ; Deinde spiritus vini, quem ossibus, carnibus, sanguini exsiccato affundere solent nihil ferme extrahit, par-

ticula

ticulæ enim oleosæ salinæ, ramosis & viscosis admodum implicitæ sunt, ideò spiritus vini nullum jus in oleosas habet; Extractum mumiæ, nil nisi aloës & bituminosorum corporum est, de carne humana nihil participat. Si tale quid desideratur, sanguis florentis juvenis lenio calore siccandus est, qui deinde cum spiritu nitri vel salis dulcis mixtus essentiam suppeditat non contemnendam. Animalium fel inspissari solet in extractum, quod spiritu vini tartarisato solutum & præcipitatum cum aqua spermatis ranarum cosmeticum evadit.

Extractum serpentum, viperarum, vermium, ranarum, &c.

QUanquam viperarum, vermium, ranarum, & similium vis in tota eorum substantia demersa sit; atque solitaria, & per se satis efficax, adeò ut superfluum videatur aliam præparationis speciem meditari; tamen quia magis atque magis præparatione attenuantur, exaltantur, & in nobiliorem formam reducuntur, eâ de re in præsens sicco pede transeunda non sunt. Cùm ergò facturi sumus extractum viperarum, ranarum, vermium, vel hujusce generis, ea primò furno, vel stupha exsiccamus; vel meliùs urinali vitreo ipsa integra, & vivâ indimus, atque per balneum roris, ab his omnem humiditatem abstrahimus. A viperis caput, & cauda præscinditur, tanquam exanguia, & inutilia, cæterùm neque in cauda, neque in capite venenum consistit, sed in dentis extremitate. Liberantur etiam à cute, & omnibus interaneis. Ranæ verò, & vermes integri sumuntur; & hi tantùm abluti, & ab omni terrestreitate purgati, vel per alembicum exsiccantur, vel in furno, vel stupha, vel etiam tigello terreo vitreato ad lentum ignem. Quocunque modo sint exsiccata, parum terimus, & in pulverem reducta, cucurbitæ, cum sufficienti quantitate spiritus vini induntur; atque cucurbita fimo equino per octo dies reconditur: aqua, sive spiritus vini tinctus, per inclinationem à pulvere effunditur; eidem pulveri novus spiritus additur, atque ut suprà, post ctiduum abstrahitur. Sicque ultrà progredimur, ut de mumia proximè diximus.

Viperarum serpentium ranarum, &c. extractum.

Viperarum virus in qua parte consistat.

Serpentum extractum, viperarum præsertim, plurimùm adversus pestem, psoram, lepram, & venena omnia valere, experientiâ constat. Vermium, ad pthisim, mulierum menses, lienis, atque jecoris obstructiones. Ranarum ad hæmorrhagias præcipuè, & pthisim. Sic de cæteris animantium generibus extracta facilè parari possunt.

Eorum facultas.

Juscula, gelatinæ, succi carnium, & similia à mulierculis pro ægris parata, speciem extracti quodammodo referunt. Ab excrementis animalium, extracta haud ignobilia parari possunt, cujusmodi moschus est: modus non erit à superioribus diversus. At quia eâ in operatione multi spiritus pereunt, & ipsum moschum, veluti alteram quintam essentiam habemus, meritò eo, tantummodò à sordibus repurgato, utimur.

Excrement. animalium extract.

A vilioribus excrementis extracta parari omnino debent, & præsertim spiritu vitæ, qui fœtorem & graveolentiam corrigit: inter quæ castoreum usurpamus, verrucas equarum, & alia multa.

Labdanum excrementi species, id quidem eodem modo, qui de scammonea dictus est, repurgatur, & in extractum reducitur. Aqua vitæ, cum qua dissolvitur, ab eo penitus recedit. Cæterum dissolventis extractio fiat in vase bene clauso, & non perfectè ad siccitatem abstrahatur, sed adhuc liquidum relictum, aëri expositum per se exsiccatur. Huc usque de extractis dictum sit: nunc ad oleorum extractionem, seu destillationem transeundum.

SECTIO SEPTIMA.

(a) *De oleorum præparatione.*

PArs hæc, sulphur Hermeticis dicta, communiter Oleum appellatur, sulphur analogicè, eo quòd more sulphuris ignem suscipiat, flagransque sit pars rebus naturaliter indita. Miranda sanè isthæc sulphurea substantia, cui rerum præcipuè vires, & facultates insident: quo quidem contrario argumento dicere possumus, præcipua humani corporis mala huic potissimum inhærere, sicque naturam in pari gradu substantiæ, morbum, & remedium collocâsse. Vis roborans, anodyna, tum cephalica, tum cardiaca in ea potissimùm consistit. Odoris etiam sedes est, & basis. Plura insuper de ea circumferuntur, utpote quòd sit subjectum pulchritudinis, lucis, ignis, & vitæ pabulum, quæ, ut à scopo aliena, omittimus. Nunc ergo ad eorum extractionem.

Vinum idem morbi & sanitatis subjectum.

Antiquitùs dum adhuc rudis & inculta erat ars medica, dum, inquam, balbutiens; & ferè à cunabulis expergisceretur, ea fieri per solam rerum infusionem, & expressionem, agnoscebat; nunc verò comptior, vitiligineque omni sepositâ, viam longè sublimiorem adinvenit, quâ viâ ab aliis jamdudum traditâ, nobis tantùm superest, aliorum vestigiis insistere, exempla aliquot rerum medicamentorumve proprio labore comprobatorum, in medium afferentes.

Methodus itaque, quâ hodie olea ex rebus educuntur, multiplex est. Quædam enim fiunt per infusionem, postmodum distillantur; quædam per distillationem tantùm: quæ distillatio vel fit per descensum vel per ascensum; quædam per calorem ignis potissimum, scoriam ferri, arenam, cineres, & balneum Mariæ. Ex his nonnulla sunt composita, nonnulla ex simplicibus tantummodò fiunt. In nonnullis longa maceratio præmittitur, in aliis nulla. Rursus & differentiam possunt

ſunt ſuſcipere, pro ratione vaſorum per quæ fiunt; item pro varietate menſtruorum, quorum medio educuntur: nam nonnulla niſi menſtrui beneficio educi non poſſunt; multa verò citra quemcunque medii interventum. Exordiemur autem ab his, quæ ſolam infuſionem, & expreſſionem repoſcunt; à ſcopo tamen minimè recedentes, pauca & ſelectiora breviter complectemur. Inter præſtantiſſima, & paratu facillima, ea, inquam, à vegetabilibus educta, ſunt olea florum, ut hypericonis, thapſi barbati, roriſmarini, ſalviæ, &c. in quorum præparatione, nihil à conſuetudine recedimus, niſi quod bis & ter infuſionem reiteramus, atque loco inſolationis, quâ tantùm Pharmacopôlæ contententi ſunt, fimo equino utimur, vel balneo Mariæ, ſed illo potiſſimùm, in quo tutò infuſiones poſſunt fieri, cum apto, æquali, & naturæ analogo calore.

Fimus equinus calor optimus.

NOTÆ

in SECTIONEM VII.

(*a*) *De oleorum præparatione.* Olea quæ infuſione fiunt, præcipua ſunt, liliorum alborum, hyperici egregia traumatica, ſi oleum olivarum recens ipſis ſuperfundatur, & æſtivo ſole maceratio fiat, negotium inſtituendo ter ad minimum recentibus floribus ac foliis. Ex floribus odoratis, violarum, roſarum, aurantiorum, citri, jaſmini, cum oleo fructuum Been, vel nucum juglandium recentium crebriori infuſione & expreſſione, fragrantiſſima parantur olea, quæ ex Italiæ locis ad nos adferuntur, ut ut etiam in noſtris regionibus, modo ſufficientem florum copiam poſſideamus, ſimili modo confici queant.

De oleo Hypericonis.

IN hoc oleo parando ſumimus tam flores, quàm ſemina: ea parum contuſa infundimus in ſ. q. olei communis, per octo dies, ad calorem fimi equini, & in vaſe vitreo; coletur calidè, & in colatura novi flores reponantur per idem temporis ſpatium: quo peracto iterum colentur ejuſmodi flores; atque tertiâ vice novi flores denuò in fimo equino recondantur per totidem dies. Peractâ hac tertiâ colaturâ, oleum ad uſum ſervetur. Pro liquore, loco vini, quod cæteri addere ſolent, libram unam circiter ſucci totius plantæ accipimus, ſicque oleum redditur præſtantiſſimum. Ex ſiccis floribus, atque totâ ſummitate cum floribus, & ſeminibus, dictum oleum parari, at non adeò efficax. Quod in Officinis componitur, terebinthinam excipit, quam hîc habens omiſimus, experientiâ edocti, quòd oleum cum terebinthina factum minùs ſit exſiccans, atque vulneribus minùs univerſale. Noſtro ita parato terebinthinam, vel aliud ſimile pro re natâ addere poſſumus. Hoc tantùm te monere volumus, omnium balſamorum, & oleorum cruentis vulneribus dicatorum, præſtantiſſimum eſſe. Ipſi non rarò addimus parum olei picis navalis per retortam educti, ut & terebinthinæ. Ex hoc denique nonnulla balſama, & olea conficere, nobis moris eſt: ut

(*b*) *Balſamum præſtantiſſimum, ſive Oleum vulnerarium compoſitum.*

REc. Radicum aſclepiadis, (aliàs vincetoxici) ℔. ß. Valerianæ pratenſis, ℥. iv. ſymphyti majoris. ℥. iij. flor. verbaſci maris maj. hypericonis, an. ℔. ß. foliorum plantaginis, prunellæ, filipendulæ, an. m. iij. Contundantur hæc omnia in mortariolo lapideo, & in ſufficienti quantitate olei ſupraſcripti hypericonis, macerentur octiduò in fimo equino: colentur poſtea, & in colaturâ forti prælo factâ fiat nova infuſio, ut priùs: In aquâ iterum infunde myrrhæ elect. ℥. ij. thuris, maſtiches, mumiæ, an. ℥. j. terebinth. ℔. ß. ramentorum rhabarbari, rad. ariſtolochiæ rot. an. ℥. j. ß. Coletur iterum validâ expreſſione, quæ ſeorſum ad uſum reponatur. Tenuioris ſubſtantiæ, magiſque penetrans redditur, ſi per retortam impellatur: feces tunc in fundo vaſis remanentes, cerati ſive emplaſtri adinſtar, craſſæ ſunt, eodemque modo cuti inhærescunt: quâ de re vulneribus ſuperficialibus ſufficiens eſſe remedium experti ſumus.

(*b*) *Oleum ſeu balſamum vulnerarium* liquidum nobiliſſimum ſequenti modo concinnatur: Recipe florum hyperici, millefolii, liliorum alborum ana pugillos ſex, myrrhæ, maſtiches, thuris, ſtoracis ana drachmas duas, aloës drachmam unam, balſami Peruviani ſcrupulos quatuor, olei olivarum vel lini libram ſemis, ſpiritus vini, terebinthinæ ana unciam, ſacchari ſaturni drachmas duas, camphoræ drachmam unam. Hæc invicem accurate mixta balneo mariæ vel vaporoſo extrahántur, & validè exprimantur, ſic emergit balſamum vulnerarium uſu interno & externo præſtantiſſimum, poteſt ſi placet etiam addi cera flava, ad meliorem conſiſtentiam. Rurſus *Pharmacopœa Holmenſis Scriptores*, *p.* 32. egregiam deſcriptionem vulnerarii balſami inſinuant. Modus eſt talis: accipitur oleum abietis & terebinthinæ, quibus oculi populi albi recentes infuſi, poſtea adjicitur limatura martis, & deſuper inſtillatur ſpiritus vitrioli per vices; agitetur mixtura ſæpiùs, ſic ſolvitur limatura & eſſentiam ſuam affuſo oleo communicat idque reddit rubicundiſſimum, quod deinde ſejungendum à limatura omnique humiditate.

Aliud minus compoſitum.

℞. Summitatum hypericonis cum floribus, & ſeminibus, q. ſ. olei olivarum, q. ſ. ſucci hypericonis, parum macerentur in loco calido per aliquot dies. Factæ colaturæ recentes flores, & ſummitates indatur, novaque fiat infuſio, in cujus colaturâ diſſolve terebinthinæ Venetæ, ℔. ß. thuris, maſtiches, vernicis, ℥. iij. fiat oleum ut ſupra.

Aliud Oleum Balſamicum omnium præſtantiſſimum.

℞. Radicum aſclepiadis, ℔. ß. ariſtolochiæ rot. valerianæ maj. ſiccæ, an. ℥. ij. fol. ſymphyti maj. plantaginis, ophioglosſi, filipendulæ, ſaniculæ, alchimillæ, bugulæ, an. m. ij. bac. juniperi, p. j. ſummitatum hypericonis cum floribus & ſeminibus m. vj. flor. camomillæ, ſpicæ, an. m. i. vermium terreſtrium ℔. j. olei hypericonis cum duabus ſaltem infuſionibus parati,

rati, olei lumbricorum, an. q. f. Macerentur octiduò in fimo equino, eximantur, deinde forti prælo subigantur, quoad omnem humiditatem profundant. Factæ colaturæ adde myrrhæ ℥. j. ß. mastiches, thuris, vernicis, an. ℥. iij. terebint. claræ, picis navalis, an. ℔. ß. colentur postremò, & usui reponantur. Hoc oleum si per retortam pellatur, magis penetrans reddetur, atque tunc altis profundisque vulneribus maximè efficax. Sine ulla distillatione optimum est, coque multoties usi sumus maximâ cum utilitate. Hîc Bononiæ cuidam amico artis medicæ penitus ignaro, hujusmodi olei conficiendi methodum aperuimus, quo rusticos plerosque, dum ruri diversaretur, sanitati restituit. Inter hos duos cognovi, quorum alter tali juncturam ad malleolos fortuitò sibi præciderat, is amicus solis plagulis hoc oleo imbutis, absque Chirurgiæ peritiâ, vulneri composito, magno, & perdifficili, in quo nervi cæsi manifestò apparebant, perfectè medetur. Alter vulnus profundum sub genu sinistro accepit, in quo pariter nervi præcisi erant, eodem modo ab amico sanitatem reportavit. Mirum est quàm citò vulnerum doloribus succurrat.

Usus & vires.

De vulneribus historia duæ mirabiles.

(c) *De oleis distillatis.*

SUprà breviter attigimus olea, quæ fieri solent per infusionem, ad quorum exemplum quævis oleorum genera facillimè fieri possint. Nunc quæ per destillationem parantur olea, eadem brevitate complectemur. Sunt verò ejusmodi olea præstantissima, & quibus potissimùm rerum vires, & proprietates insunt, earum videlicet, quæ substantiâ sulphureâ referta sunt, prout sunt aromata.

Oleorum destillatio per ascensum.

Extractio ejusmodi oleorum duplici modo fit, per descensum, & per ascensum. Omittemus, brevitatis causâ, ea quæ per descensum. Quæ autem per ascensum fiunt, sunt vel ex lignis, resinis, adipibus, liquoribus, gummis, &c. vel ex foliis, floribus, seminibus, & aromatis.

Primæ classis, ut ligna, resina, &c. fiunt potissimùm per retortam. Secundæ, ex foliis, floribus, &c. per vas refrigeratorium.

Notanda in destillatione peragenda.

Totum secretum consistit in vasis forma; ignis regimine, rei fermentatione, & herbarum collectione.

Quædam vas collo oblongum exposcunt; alia brevius. Aqua refrigeratorii crebrò mutetur. Ignis mitis, & æqualis persistat, duris & siccis, item his, quæ ægrè suam sulphuream substantiam fundunt, longiori fermentatione opus est; sic pleraque olea tum aromatum, tum aliarum rerum distillamus, ut caryophyllorum, piperis, macis, cinnamomi, zingiberis, lavendulæ, thymi, majoranæ, menthæ, salviæ, rorismarini, multorumque aliorum: inodoratorum, herbarum frigidarum, aut saltem temperatarum, & aliarum nihil aut parum odoris redolentium: illarum brevi, etiam nullâ præmissâ fermentatione; harum verò longâ, & tædiosâ maceratione, & putrefactione priùs factâ. Sine ulla infusione, vel maceratione, per retortam fiunt olea lignorum, lignis ipsis in scobem priùs concisis, & retortæ inditis: veluti lignum guajacum accipimus, vel in scobem discissum, vel limatum; hoc retortæ capaci indimus, atque igne cinerum, vel arenæ adacto, oleum elicitur subrubrum & crassum, cum aqua subacida. Eodem modo ex buxo limato oleum fit excellentissimum. Postremò herbæ plenilunio collectæ, & siccæ, plus olei fundunt, quàm virentes, & alio tempore excerptæ.

Ol. lignorum.

Olea lignorum per retortam facta, empyreuma gravemque odorem sæpiùs redolent, igne quantumvis blando, & æquali adhibito. Tollitur ejusmodi empyreuma variis, & repetitis cohobationibus cum aquâ communi destillatâ, aqua rosacea, spiritu vini, & aliis. Temporis etiam diuturnitate, citra ullam cohobationem, ejusmodi graveolentia non parum imminuitur. Præterea oleum non est pellendum ad extremos spiritus. Rursus si per multum temporis cum aliquo liquore, vino, vel alio, loco frigido maceretur, oleum minùs graveolens redditur, & copiosius exstillatur.

Oleorum Empyreuma ut tollatur.

Guajaci olei vires, & facultates omnibus notæ sunt: eo libentiùs extrà quàm intrà utimur, ob ejus graviolentiam. Buxi oleum à Quercetano summoperè commendatur in Epilepsia; nos solùm ad dentium dolores, ipsosque erosos & perforatos, idipsum mirabile comperimus.

Ol. Guajaci usus.

Resinarum, & gummi cujuscunque generis olea, & balsama, eodem modo, eâdem viâ per retortam paramus, ut terebinthinæ, resinæ pini, picis, thuris, mastiches, vernicis, & similium. His nonnulli arenam, vel pulverem terræ coctæ immiscent. Nos terebinthinam solam retortæ inditam, per ignem arenæ destillamus. Bocciæ etiam ad hoc optimæ sunt. Vas quoque quodvis terreum vitreatum. Aqua quæ prima exit, acetum nuncupatur, solvit corallia, uniones, & alia corpuscula dura. Secunda, clara est ferè ut aqua. Tertia, citrina, & crassa. Quarta, rubra, subnigra. Post secundi olei extractionem, quod in fundo remanet, colophonia ab aromatariis dicitur, quæ nihil aliud est quàm terebinthina cocta. Raro in intrinsecis affectibus hoc oleo utimur ob gravem ejus odorem. Diu distillatum, nonnihil de suo odore valido amittit.

Acetum terebinthinæ.

Succinum etiam per se, aut pauco spiritus vini addito, distillari curamus: attenuatur reiteratis distillationibus, quibus purior, & clarior etiam redditur. In affectibus uterinis maximè conducit, & in albo fluore matricis.

Ol. succini facultas.

Pix nigra oleum balsamicum fundit per se præstantissimum, maximè ad vulnera capitis.

Picis nigræ ol.

Mastiche, & thus, ut succinum per retortam pelluntur. Vertuntur & per se in oleum citra ullam destillationem, medio aquæ vitæ, à vino ad acorem vergente destillato: quæ etiam aqua vitæ, vindemiarum tempore, ex racemis uvisque, torculari post vini eductionem pressis, distillatur. Camphora validiori dissolvente in oleum mutatur;

Aquæ vitæ ex vino subacido, & ex racemis uvarum peculiaris facultas dissol.

tatur; at ejusmodi olei usus ferè nullus, eo quòd exulceret, corrodat, & vim eschaроticam possideat: cum aqua vitæ ægrè admodum dissolvitur. Per retortam impellitur, ut cætera resinarum genera.

Secundæ classis olea, per ascensum facta, diximus fieri per vas refrigeratorium: sicque olea ex floribus, seminibus, fructibus, & aromatis exoticis; per id vasis genus extillantur. Ejusmodi autem vas satis notum est, & licet multiplicis figuræ sit, tamen semper idem est. Id verò quod formâ alembici vitrei effigiem repræsentat, nobis magis probatur, dummodò cacabus æneus ipsi probè annexus sit. Per vasa etiam vitrea, quorum cannulæ frigidæ aquæ continuò immerguntur, commodè fieri possunt. Vesicæ æneæ optimè aptatur alembicus vitreus, sive pileus rostratus, cum refrigeratorio. Glutine ad hoc utimur ex gypso, & oleo lini: vitrum enim eo glutine fortiter hæret æneis vasis. Præterea gluten ejusmodi diu in aqua persistit integrum.

(c) *De oleis destill.* Olea salia subtilia sunt, sphæricis, globosis, conglobatis ac ramosis terreis particulis, nec non æthereis intime intertexta; Et spiritus φλόγιστοι seu inflammabiles nihil aliud sunt, quam olea per fermentationem intime dissoluta, quare etiam spiritus vini rectificatus experimento *Glauberiano* cum spiritu salis concentrato, ita condensari potest, ut notabilem olei partem de se dimittat. Prout salia, oleorum destillatorum crasin constituentia, differunt, ita distant etiam olea, quæ magis acido acria sunt; uti stomachica vel blanda alkalina, uti carminativa, vel fortiora, uti salia animalium, vel acida magis sunt, uti oleum succini, lignorum, differunt quoque vires & illorum facultates. Notabile est, olea destillata, quæ copioso talismodi sale imbuta, uti pleraque carminativa, item oleum cinnamomi, caryophyllorum, in aquam injecta, fundum petere, contra oleorum naturam. Ex seminibus, v. g. fœniculi, angelicæ, erucæ, anisi, cochleariæ, rutæ, petroselini, nigellæ, copiosius elicitur oleum, quam ex aliis plantarum partibus; largiorem copiam præbent humida & recentia si fuerint, quando per vesicam destillantur, ac si exsiccata sint.

Ad destillationem oleorum, tam ex aromatibus, quam ex aliis vegetabilium partibus, opus est maxime clave, nimirum sale communi, tartaro, vel etiam spiritu salis, quæ in debita quantitate extrahendis addenda sunt. Deinceps longiori maceratione opus est cum aqua, & quo res duriores, eò longior debet esse maceratio. Salia hæc ramosas & oleosas partes intimè terreis immersas separant, & liberas efficiunt, partim motu & actione sua in partes terrenas, partim etiam quod leviores sulphureas in vicem coadunant. Olea distillata duplicis sunt generis, vel sunt subtiliora magis æthérea, vel crassiora & graviora. Illa facilius avolant, & separari sunt apta; hinc per alembicum, rectius per vesicam, bulliente tamen calore destillantur, graviora sublimitatem illam renuunt, adeoque per retortam potius destillantur. Prioris generis sunt semina, & herbæ aromaticæ, aromata, cortices, resinæ subtiliores, terebinthina, ex quibus, prævia debita præparatione & maceratione, olea magis sui juris, libera, nec terreis, piceis & mucosis partibus irretita unica destillatione promptissime evolvuntur. Posterioris exempla sunt, gummata, resinæ compactiores, ligna, succinum, cera, sapæ, pinguedines, & quæ sunt ejusdem generis. Olea horum magis empyreuma spirant, graviora sunt & in aqua fundum petunt. Memorabile autem hoc loco est, quædam ex his duplex fundere oleum, unum magis subtilius suaveolentius per vesicam destillandum: alterum per retortam compactius est & magis fœtidum, quod observamus in rasura ligni aloes, rhodii, cortice ligni sassafras, mastiche, benzoe, styrace, balsamo peruviano, quæ rite tractata fragrantissima olea suppeditant.

Tollitur oleorum destillatorum empyreuma per rectificationem super calcem vivam, cornu cervi ustum, vel affusione aquæ, si per vesicam denuo destillentur. Sic evadunt subtiliora uti oleum succini, quod prius ex retorta destillatur, aquæ autem affusione & per vesicam rectificatione subtilius & odoratius fit. Melius res succedit, si loco aquæ communis aqua rosacea sumatur. Spiritus vini tartarisatus fœtidis oleis, uti cornu cervi, tartari affusus, illa ipsa solvit & in essentias penetrantes diaphoreticas convertit, unâque ipsis suavem odorem fœnerat. Temporis etiam diuturnitate particulæ malè olentes exspirant.

Buxus, teste ejus graveolentia, narcoticam vim habet, hinc oleum ejus à *Quercetano* in epilepsia commendatur, à *Rulando* dicitur Heraclinum, dolorem dentium non secus ac tabaci, quod simili gaudet virtute, mirabiliter emendat. Nonnulla uti gummata, resinæ, bituminosa, pinguedines per se oleum non facile fundunt, nisi additis terreis, ex. gr. bolo, arena, silicibus calcinatis, sale communi, calce viva. Hæc namque florum moderantur, & ut magis evaporent partes oleosæ, quam fluant, efficiunt. Ex galbano, ammoniaco, myrrha, alibano, mastiche, styrace, benzoë, succino, sequenti modo oleum elicitur commodissime, v. g. recipitur galbani libra una, silicum calcinatorum libra una semis, salis communis unciæ sex. Destillatio fiat per arenam ex retorta vitrea, sic prodit liquor albus cum oleo flavo: succedit tandem rubicundum, quod postea rectificandum. Oleum camphoræ genuinum ex camphora destillari minime potest. Difficillime hoc concretum destruitur igne: sed potius in clausis vasis ascendit & sublimatur in flores: per combustionem in fuliginem atram vertitur. Verum cum terrâ certâ crebrius igne tractanda tandem parum olei sinceri elargitur. Nota genuini olei camphoræ est, quando aquæ affusione non præcipitatur sive irreducibile est, quod alias facile accidit, si per olea expressa, vel addita corrosiva in olei formam redigitur. Verum oleum camphoræ suavissimi odoris, propter admixtas cinamomi partes, destillatur ex cortice radicis cinamomi per retortam, & affertur ad nos ex Indiis. Ex eodem cortice camphora elegantissima per sublimationem conficitur.

(d) *De Oleis florum.*

FLores debito tempore collecti, vasi æneo intus stanno obducto integri indantur, cui tantum aquæ communis affunde, ut quatuor digitos aut semipalmam emineat; tum pileum rostratum cum suo refrigeratorio vasi imponito, juncturis ad hoc glutine ex farina probè munitis; sic vas fornaci imponitur cum flagrantibus prunis, & in subjecto vase, recipiente dicto, aqua, & oleum excipitur.

(d) *De oleis florum.* Ex floribus per destillationem parcissimum oleum paratur. Particulæ enim sulphureæ magis resoluto & incoërcibili constant principio. Ita ex rosarum centum libris vix ac ne vix quidem uncia una olei acquiritur, quod tamen odoratissimum, & consistentiâ butyrosum est. Ex floribus chamomillæ vulgaris paucum quidem, sed præstantissimum propter virtutem anodynam ad spasmodicos morbos doloremque levandos destillatur. Hujus genuini character est color cæruleus, qui huic oleo quasi proprius, nec uti quidam putant, adscribendus est destillationi per ænea vasa, cum etiam per alembicum vitreum similis cærulei perpulchri coloris oleum obtineamus.

De Oleis herbarum.

EX thymo, roremarino, salvia, mentha, majorana, spica, abrotano, & similibus herbis odoratis olea facillimè educuntur.

cuntur. Ex inciduntur, atque vasi æneo supradicto cum sufficienti quantitate aquæ communis induntur: imposito postmodum pileo rostrato cum suo refrigeratorio, & flagrantibus prunis suppositis, oleum cum aqua odoratissimum funditur. Si vinum loco aquæ imponas, aquam vitæ in principio educes odoratissimam & suavissimam. Legantur herbæ in plenilunio, dum floridæ, virentes, proprioque odore magis perfunduntur; ab his, si placet, solam comam accipe, & eo tempore, quo maximè floribus, & feminibus coma ditescit.

(e) *Olea seminum.*

EOdem planè modo, ut de supradictis, olea semioum destilantur. Tunduntur nonnulla grosso modo & alia integra in vase æneo, & in aqua communi per aliquot dies immerguntur. Sic ex fœniculo, aniso, & aliis oleum exsugimus, ut & ex baccis juniperi, lauri, & similibus, baccis priùs in sufficienti quantitate aquæ maceratis. Aqua, quæ cum oleo copiosè educitur, ad novam destillationem servetur; eo enim medio plus olei elicies. Ex aniso vix pro unaquaque libra, . ʒ. ij. ex fœniculo minus; copiosiùs verò ex baccis juniperi hac etiam viâ producuntur.

(e) *Olea seminum.* Semen rutæ, erucæ, per retortam si destillentur, penetrantissimi odoris oleum cum liquore oleoso volatili elicitur. Ex reliquiis seminis erucæ validissimo igne exprimitur substantia lucida, quæ phosphori nomine gaudet. Si sal tartari hisce seminibus additur, per retortam destillatione acquiritur liquor salinus, volatilis. Ex seminibus alias oleosis, maceratis aquâ, cum clave, tartaro & sale, per vesicam obtinetur oleum, & longe abundantius, quam si per balneum Mariæ vel cucurbitam in arenâ destillatio procedat: Ignis enim immediatus, qualis vesicæ est, longe exsuperat arenæ calorem. Oleum anisi & fœniculi à frigore facile concrescit, instar spermatis ceti, ob abundans sal volatile ramosis sulphureis partibus intimè nuptum, quod etiam mediâ æstate nonnunquam accidit. Ex semine anisi, cochleariæ, per expressionem obtinemus quoque oleum subtile, non tàm calidum quam si destillatum fuerit.

(f) Olea aromatum, *Caryophyllorum, macis, cinnamomi, piperis, zingiberis*, &c.

SUnt qui in ejusmodi oleis eliciendis amygdalas, tartarum, aut alia addunt, ut inde majorem olei copiam proliciant, quæ fraus omnino rejicienda venit. Caryophylli Indici multum olei per se fundunt. Piper parum admodum; parum etiam zingiber; nec major quantitas elicitur è cinnamomo. Inter ejusmodi olea distillanda, præstantissimæ aquæ educuntur, quibus olei penuriâ, haud inconcinnè uti possumus.

(f) *Olea aromatum.* Simplicia, quæ acerrimo sale volatili imbuta sunt, paucum dant oleum, uti piper, cochlearia, legitimo tempore collecta, ex qua penetrantissimum prolicitur oleum, ut pote unica guttula totam mensuram vini ejusdem plantæ sapore, odore & virtute implet, nec non Spiritum cochleariæ languidum corroborat. Arum, sedum minus, zingiber, identidem paucum fundant oleum, *Glauberus l. 1, furno phil. c. 7 p. 15.* commendat affusionem spiritus salis ad pretiosa aromata, pro aquirendo meliori & copiosiori oleo, ita ut unciæ uni spiritus salis communis addatur libra una aromatum, non tamen neglecta priùs in aquâ maceratione. Traditur, spiritum salis separationem olei adjuvare, & odorem empyreumaticum præcavere. Quando macis assumuntur, duplex oleum prodit, nimirum unum limpidum & tenue, quod exstillat cum aqua, alterum, quod ex fecibus residuis calide & fortiter per prelum exprimitur. Ex cubebis & cardamomo præstantissima parantur.

(g) *Cinnamomi oleum.*

QUia nobis in frequentissimum usum venit oleum cinnamomi, ideò quid de eo nobis experientiâ constet, dicendum. Extillamus ejusmodi oleum per balneum Mariæ, infundendo priùs cinnamomum parum tritum in sufficienti quantitate vini albi, per 3. vel 4. dies. Pro pileo æneo cum suo refrigeratorio, vitreum alembicum sumimus gypso incrustatum, cujus frigore vapores in apice densantur; pro recipiente sumimus vas vitreum amplum, & rotundum, collo satis longo. Prima aqua lactea est, quæ novo cinnamomo reaffundenda venit, hæcque operatio iterum pro tertiâ vice reiteratur; & in hac ultima destillatione habebis oleum subalbidum, aquæ primò innatans, at quod tractu temporis in imo subsidebit, & substantia illa subalbida per totam aquam diffusa in oleum cogetur. In tertiâ destillatione, prima aqua est fragrantissima, cujus vix semicochlear exhiberi potest, ob ingentem ejus subtilitatem; hinc miscetur cum alio liquore, per se enim maximæ est activitatis. Menses mulierum potenter provocat, partum facilitat, cor exhilarat, memoriam auget, ventriculo confert, venerem stimulat, &c.

Oleum, cordis & cerebri robori maximè dicatum, exhilarat animum, mœstitiamque & omnem timorem pellit.

Nec solùm intus sumptum, sed & extrinsecùs admotum; sic epilepticis, apoplecticis, & syncope correptis mirificè confert, eo naribus tantùm admoto.

A zingibere oleum, & aquam, eo quo diximus modo, exsugimus. Aquæ damus cochlear integrum cum jusculo carnis in coli doloribus. Confert etiam mirificè ventriculi affectibus; sic apepsiam tollit, appetitum concitat, flatus mirificè discutit, & alia præstat. Oleum vires suas in longè minori quantitate exerit; sic guttula integra pro dosi sufficit.

Oleum & aqua caryophyllorum mirum est quàm facilè intus & extrà exhibita, nostram naturam labantem sublevent, fessaque membra juvent. Olei guttula erosis dentibus cum gossipio immissa, dolorem adimit, fœtorem reprimit, & ad sensum integros servat.

Macis, piperis, cubebarum, granorum paradisi olea, vires easdem, quas obtinent simplicia, è quibus eliciuntur, possident: tamen in minori quantitate effectus suos producunt. Sed ne nostrum excedere institutum videamur, ad ea, quæ ex animalibus educuntur, transeundum.

(g) Cin-

(*g*) *Cinnamomi oleum.* Cionamomi acuti libra vix drachmam olei refuodit, qoocirca vilius emitur, quam præparatur, quoniam ex insola Zeilan, ubi arbores cinnamomum ferentes, magna in copiâ proveniunt, ad nostras oras affertur, ibi facili negotio parari potest. Adulterari ut plurimum solet à mercatoribus; vel pharmacopœis additione pinguium, v. g. olei amygdalarum, cannabini, unde odorem ac saporem suscipit. Fraus hæc facillimè detegitur, modo spiritus vini tartarisatus summe rectificatus superfundatur; Sic oleum cinnamomi transit in spiritum, & expressum petit fundum. Ast longè pejor dolus est, qui non facile dignoscitur, si olea destillata cum spiritu vini rectificatissimo: singulari encheiresi parato æquâ in portione misceantur. Spiritus hic tam fortis est, ut drachma una ejus integram olei drachmam capiat & solvat. Adeo citra ollam explorationem non facile mercatoribus fides habenda. Oleum porro cinnamomi genuinum in aqua fundum petit, quod alia renuunt. Rursus ex caryophyllis, ligno sassafras parata gravia sunt, & in aqua subsident. Ex zinzibere nullum oleum vel aqua zinziberis virtute imbuta prolici potest, in quo *ipse Author* fallitur.

(*h*) *De oleis Animalium.*

EX animalibus varia quoque oleorum genera conficiuntur, variis item modis, ut de superioribus diximus: hinc varia ad hæc requiruntur instrumenta. Fiunt quædam volgato more per infusionem, qui mos, ut valde popularis, à nobis omittitur. Nec propterea propriis carere laudibus arbitramur, maximè si triplici infusione parentur, & in fimo equino, ut de oleis vegetabilium per infusionem paratis annotavimus. Sic lumbricorum olea, vulpis, & similia in officinis parata, vires haud ignobiles obtinent. Ea verò destillatione subtilisata, præstantiori & efficaciori virtute pollent. Non rarò etiam ejusmodi subtilisatione vim propriam amittunt, & loco olei optati, commune oleum distillatum reportas, in fundo retortæ remanente extracto, in quo animalis vis consistit. Hoc à nobis dictum sit, ne quis putet majorem vim in magno labore consistere semper.

(*h*) *De oleis animalium.* Insuodoomi aoimalcula v. g. lombrici, scorpiones, vermes maiales, oleis, & debitâ maceratione & digestione expressio instituitur. Parata sic olea virtute sua præferenda sunt destillatis, quoniam ejusmodi subtilisatione vim suam specificam & propriam amittunt.

(*i*) *De oleo sanguinis humani.*

℞. Sanguinis humani adhuc calidi, partem unam, aquæ vitæ optimæ, sive spiritus vini, partes quinque: Reponantur ambo in vase circulatorio satis amplo, & in modom, ut tres partes vacuæ permaneant. Dictum vas reconde sub fimo equino ad 20. dies, quo tempore materia in magnam molem assurget, duploque aucta conspicietur; (hinc genuino Philosophico Medico multa præclara de aliquot morborum origine liceat contemplari.) Hoc verò fit, crassioris partis sanguinis rarefactione, uti in hæmorrhagiis sponte per nares, & alias partes factis. Tum per urinale vitreum cum suo pileo rostrato, ad balneum Mariæ aquam vitæ primò prolice, ferum postea sanguinis, quod gustu facilè deprehendes, fæcibus, sive sanguinis magisterio, in vasis fundo relictis, novum vini spiritum reaffunde, iterumque per 12. dies in fimo equino, ut priùs, reconde. Tunc calore balnei vaporosi, aut Mariæ, vini spiritum priùs evoca; substantiam tandem oleaginеam, calore vegetiore adacto, habebis ad multos usus mirabilem, apprimè ad arthriticos dolores, ad epilepsiam, phthisim, & alios morbos nobis adhuc incompertos. Datur à ℈. ß. ad ℈. j.

Alio modo paratur dictum oleum, accipiendo sanguinem siccum à sero purgatum, & in sole exsiccatum: Is crasso modo teritur, & retortæ inditur, cui prunis ardentibus adjectis, vel calore arenæ, vel scoriæ ferri, educitur oleum, quo in arthritide illinantur artus. A sanguine hirci, cervi, & aliorum olea edoci possunt. Oleum cervi in arthritide maximè commendatur, hirci in calculo.

(*i*) *De oleo sanguinis humani.* Ex omoium animantium sanguine eorumque partibus non modo oleum duplex grave & subtile, sed & volatile sal conficitur. Commodissimus autem modus tam pro obtinendo oleo subtile quàm sale volatili hic est. Lumbrici siccati, vel sanguis aut partes animalium exsiccatæ misceantur cum anaticâ portione calcis vivæ, & destillatio in retortâ vitreâ igne vehementissimo fit. Memorabile hîc est, formicas majores duplex possidere sal, utrumque volatile, unum acidum penetrantissimum, alterum urinosum, quod exsiccatæ & mixtæ cum calce vivâ, destillatione elargiuntur.

Oleum Mumiæ.

EXtat apud Paracelsum triplex Mumiæ species, recens, sicca, & liquida. Recens cum oleo olivarum triginta dies in fimo equino putrefacta, per retortam pellitur. Ad articulorum dolores ab eodem maximè commendatur. Siccam cum aqua vitæ diu priùs maceratam, more dicto distillamus. Liquidam suprà retigimus, cùm de sanguinis oleo verba faceremus.

(*k*) *De Oleo Excrement.*

IN animalium excrementis arcana latere plurima, experientiâ multiplici constat. E stercore humano mirabile exugitur oleum: ad quod exequendum magna ejus copia requiritur, quod sit immixtum, & ex homine sano. Priùs autem per se corrumpitur, atque in exigua quædam animalcula vertitur; hine ferè in pulverem abit, qui retortæ inditus, calore blando primùm adacto, mox validiori, oleum reddit simul cum aqua; ambo non sine aliqua graveolentia, quæ rectificationibus, & cohobationibus planè tollitur. Valet ejusmodi oleum ad complurimos affectus, & præsertim adversus icterum, arquatumve morbum. Creditur à nonnullis ejusmodi oleum esse perpetuò duraturum. Sed hoc neque ratione, neque experientiâ probatur. Placet ejusmodi figmentum ad vitri malleabilis confectores relegare, ad motus perpetui cultores, & ad illos famatissimi lapidis chimerici perscrutatores.

(*k*) *De oleo excrementorum.* Notabile est, urinam humanam destillatam spiritum volatilem sed

maximè urinosum suppeditare. Unde etiam illo, qui ex sale ammoniaco destillatur, ingratior est, propterea malum odorem, majoremque nauseam concitat. Et ob hanc rationem spiritus urinæ commaritatus cum spiritu vini dephlegmato, in coagulum abit facillimum, ad quod haud facilè proclivis est spiritus salis ammoniaci, qui ramoso tali sulphure destituitur. Ex stercoribus, quod paratur, oleum ingratissimum est, nec facilè intrinsecus adhibendum. Putant vulgò in medicinis stercoreis latitare magna arcana sanandi affectus, ab incantatione ortos. Observatum est in inflammationibus & tumoribus tam benignis, quam malignis, inque bubonibus pestilentialibus, pro ardore temperando cataplasma ex stercore humano, vel vaccino insignem vim fovere. Attentione dignum curiosumque est, quod moschus odore suo privatus, in latrina si suspendatur, suavem suum odorem iterum acquirat.

(*l*) *Oleum adipis, medullæ, axungiæ, &c.*

Axungiæ, adipis, medullæ olea per retortam bis, & ter pelluntur, modo supradicto. Ipsis priùs immiscetur duplum arenæ; quidam salem arenæ loco addunt. Distillantur autem eâ ratione, ut citiùs corpora permeent, & quo pluries destillantur, subtiliora evadunt. Ejusmodi oleorum usus notissimus est: nos semel pleuritide correpti, humani adipis olei, cum duplo olei adipis taxi illitu, miraculi instar convaluimus. In paralysi contractisque membris, maximæ sunt utilitatis.

(*l*) *Oleum adipis, &c.* Axungiæ omnes, medullæ & expressa olea magnam subtilitatem & tenuitatem acquirunt, si super cineres, vel melius calcem vivam destillantur. Tali ratione axungia fatiscit in oleum nervinum admirandæ virtutis, in paralysi & contractura. Hyoscyami oleum expressum super calcem vivam facta destillatione summè penetrans evadit, in quo si solvitur camphora, medicina emergit, quæ extrinsecus instar incantamenti dolores podagricos sistit ac mulcet.

(*m*) *Oleum ceræ.*

Populare est nimis ejusmodi oleum, maximè inter Chymicos. Quidam ceram multoties aquâ communi calidâ lavant; quidam eam fundunt, ipsique arenæ duplum immiscent; salem nonnulli loco arenæ; sunt qui alumen ustum, laterum pulverem, plumbum ustum, tandem qui aquam vitæ. Qui modi omnes à nobis probantur: nihil enim in cera perit, redditur subtilior, & iterum bis, & ter hac de re exstillatur sola, in quibus destillationibus si quam qualitatem à commixtis reportârit, penitus amittit. Hoc apprimè servandum, ut vas sit amplum, vixque tertiam partem occupet materia; ea enim excalefacta nimis dilatatur, & sæpè integra in subjectum recipiens effunditur.

(*m*) *Oleum ceræ.* Paratur hoc optime sequenti modo. Recipe ceræ flavæ uncias octo, fluat in terreo vase, cui duas partes arenæ misce; Massa refrigerata in partes minutim fracta indatur retortæ vitreæ; exstillat liquor, qui appellatur oleum ceræ limpidum: Ultimo subsequitur fluor suberassus, qui refrigeratus instar butyri concrescit; unde etiam oleum ceræ butyraceum nuncupatur. Utrumque in affectibus & vulneribus nervorum valet.

De Oleis ossium.

Ejusmodi olea multiplici modo parantur. Primò recentia adhuc & succulenta, fracta parum, & comminuta, per retortam vitream, vel terream etiam, per duas ollas luto sapientiæ probè munitas, ad ignem apertum oleum fundunt, virtutis haud spernendæ.

Secundò eadem limata, diuque in aqua vitæ, & in fimo equino macerata, tum per retortam destillantur; quâ in destillatione exsugitur aqua cum oleo, aqua (inquam) virtute dictorum ossium imbuta, & ad multa pernecessaria.

Tertiò ignita, & oleo communi imbuta more olei laterum; qui tertius modus licèt non omnino spernendus, attamen cæteris duobus longè inferior est.

(*n*) *De Oleo Castorei, vermium, serpentum, &c.*

Castoreum, priùs in spiritu vini per aliquot dies infusum, per retortam, ut suprà, pellitur.

Vermes terrestres per se in fimo equino putrefacti, in oleum vertuntur.

Serpentum adipes igne purificatæ, & excolatæ cum pauco spiritu vini per retortam, subtiliores evadunt. Ipsis per se, & citra omnem destillationem utimur, colatis tantum, & à membranulis suis liberatis. Earum vires, & facultates ad extrinsecos usus mirificè conducunt.

(*n*) *Oleum castorei, &c.* Serpentum adeps igne purificatus, & pauco spiritu vini exaltatus, & subtilior redditus, ob penetrantiam suam commendari meretur, in spasmodicis partium tendinosarum ac nervosarum contractionibus. Eximium quoque usum ophthalmicum habet, de quo videri possunt *Ephemerides Germanorum dec.* 1. *pag.* 208. *Avicenna* tradit adipem alephe remedium esse efficax contra oculorum hebetudinem.

(*o*) *De oleis Mineralium.*

Vulgus hoc olei nomine in mineralibus maximè abutitur; etenim spiritus aliquot salium oleum nuncupat, ut de vitriolo, & sulphure liquidò constat. Vocat etiam oleum, mineralium, & metallorum salem in liquorem per humidum resolutum, uti apparet de oleo Saturni, & aliorum metallorum. In tartari oleo item notum est, quàm facilè eo abutantur nomine, qui cùm sal resolutus sit, olei tamen sibi vendicat appellationem.

Spagyrici veri, qui sulphureæ substantiæ naturam probè nôrunt, oleum id tantùm appellitant, quod est naturâ inflammabile, ignemque suscipit, atque non miscetur aquæ: sicque ex mineralibus, & metallis olea vera elicienda docent. Verùm cùm ejusmodi præparationem ad *tractatulum de mineralibus* servaverimus, ab his hoc loco abstinebimus; ne tamen hoc caput vacuum penitus remaneat, perpauca vulgò nota, in tyronum gratiam paucis complectar.

(*o*) De

(*o*) *De oleis mineralium.* Mineralia paucissima olea suppeditant. Carbones fossiles destillati copiosum promunt sulphurei odoris, quod etiam argentea vasa non secus ac balsamum sulphuris, sive hujus solutio, in oleo facta nigro colore inficit. Et memorabile est, carbones hos omni abstracto per destillationem oleo nullam flammam ulterius concipere. Dantur quoque & hic loci terræ bituminosæ, quæ carbonibus injectæ, odorem succini spargunt, & oleum copiosum suppeditant. Destillavi aliquoties ex terris fontium salubrium, quales aliquot ab hinc annis fuerunt Hornhusani, non tantum oleum, sed & spiritum volatilem, quod etiam circa alias terras nitrosas valet. Ad mineralium classem spectant quoque petroleum oleum ex asphalto, & ejusdem generis alia.

(*p*) *De Tartari Oleo.*

TArtarum, etsi è vegetabilium familia erutum, tamen tantam habet cum mineralibus affinitatem, & sympathiam, ut meritò in eorum ordine reponendum videatur. Duplex autem ab eo ducitur oleum; unum verùm inflammabile, & aquæ immixtum, alterum abusivè sic dictum, ob ejus crassam consistentiam, quod quidem nihil aliud est, quàm sal resolutus. Primum educitur per retortam, ipso priùs in pulverem redacto; extrahitur autem valido igne retortâ ad hoc luto probè munitâ: in qua operatione oleum cum aqua educitur: oleum est subrubrum cum quadam graveolentia, quæ cohobationibus variis, ut de aliis diximus, facilè tollitur; vel sic cum capite mortuo iterum distilletur. Calculum in renibus densatum solvere traditur, jecoris obstructiones reserat, &c. Resolutio salis tartari, quod abusivè oleum communiter dicitur, fit ex tartaro simpliciter calcinato, vel usto, demùm in cella vinaria resoluto: si ad albedinem comburatur, faciliùs in liquorem resolvitur. Rursus si dictum oleum exsiccatur, & resolvatur bis & ter; redditur potentissimum & efficacissimum. Comburitur autem in igne aperto, in fornace quavis, sive in his in quibus terræ coquuntur, sive in his, in quibus vitrum, & metalla funduntur. A calcinato tartaro sal potest extrahi, qui in fornace calcinatus, in oleum dictum resolvitur totus.

(*p*) *De tartari oleo.* Circa tartari oleum fœtidum hoc curiosum est, quod singulari encheiresi accedente ipso volatile reddi possit fixissimum sal tartari, ita ut in sublime attolli queat, verum urinoso odore destitutum est. Consistit hoc maximè in beneficio aëris, qui virtute dissolvente fixa facilè volatilisat, it. in exactissimo & creberrimo tritu, quo textura intricata olei discedit, & volatilem indolem induit.

(*q*) *Oleum Sulphuris.*

MUltiplici modo paratur Sulphuris oleum. Quod vulgò dicitur oleum, liquor est aquosus ex resolutione spiritus sulphuris: hic enim spiritus à sale in sulphure contento progreditur, cujus natura ad spiritum vitrioli proximè accedit; ideò vires haud paucas communes cum oleo vitrioli obtinet. Ejus præparatio maximè nota est. Sulphuris, dum comburitur, vapor, campanâ vitreâ, vel cyatho magno ad latus parum inclinato excipitur, qui frigore resolutus in vase aliquo vitreo exstillatur: vix singula libra sulphuris, ʒ. ij. exhibet olei.

Sæpè cum tribus, vel quatuor cyathis vitreis amplis, filo ferreo in aëre suspensis, vaporem excipimus, & cyathis paulùm inclinatis oleum vitrum suppositum delabitur. Per se flagrat sulphur, si purum sit, & priùs tritum. Subjectum vas sulphur continens sit terreum, & parvum, ad proportionem vitri, vel campanulæ, ut pro singulo cyatho libram sulphuris contineat, aut paulò minus. Vasis inferioris pars superior, sit duplo minor orificio vasis superioris. Aliquando cum igne ejusmodi oleum elicuimus optimum, & in majori quantitate. Per retortam etiam elicitur. Parabis & hoc modo oleum, sive liquorem multiplicabilem, & cujus uncia una intra mensem alteram unciam dabit, pro ratione tempestatis: nam si australis sit tempestas & humida, plus; si septentrionalis & sicca, minus. Ad ejusmodi oleum, sive liquorem conficiendum, addantur pro singulo vase sulphur continente, ʒ. ij. crystalli calcinati. Calcinatur autem crystallus, eo priùs ignito, & in aqua frigida extincto, quod bis, & ter reiteratur, donec sponte in pulverem abeat crystallus; quâ ratione gemmæ multæ calcinantur, ex quibus postea varia possunt confici remedia. Pro liquore nostro multiplicabili, crystalli pulvis in vasis fundum priùs immittitur, secùs deflagrationem sulphuris cohibet. Virtus hujus olei mirabilis est, nam continuò augetur, & quod ab eo prodiit, est veluti aqua distillata subacida, hæc cum aliquo liquore data sitim extinguit, obstructiones, & infarctus renum, & jecoris solvit, menses movet, & alia egregia præstat.

(*q*) *Oleum sulphuris.* Oleum sulphuris spiritus sulphuris est, sive sal acidum sulphuris flammâ aëreque humido colliquatum. Aër potissimum momentum præparationi affert. Hic enim sal sulphuris acidum fixum subtilisat, ideoque tota encheiresis spiritum copiosum parandi consistit in hoc ut (1) sulphuris tribus partibus admisceatur nitri una, sic facilius sulphur accenditur, largioremque spiritus præbet quantitatem. Alias solum si assumitur, flores surgunt. (2) In retorta tubulata optime negotium instituitur, vel etiam sub campana vitreâ latâ, in parte superiori perforata: Sic fumus ab externo aëre frigido & humido quasi in deliquium abit. (3) Utile est campanam prius madefacere, & in loco ac tempore humido destillationem adornare. Spiritus sulphuris longè purior est ipso spiritu vitrioli, qui magis terreis metallicis impurioribus partibus constat: quare etiam vitriola cum spiritu ejus parata austeri & magis adstringentis sunt saporis, dulcis autem, quæ cum spiritu sulphuris fiunt. Meminisse verò hic etiam oportet, aliquoties spiritum vitrioli mixtum spiritui salis ammonici evasisse cæruleum; quod non observamus cum spiritu sulphuris, forsan quod adhuc particulæ quædam venereæ in spiritu vitrioli reconditæ fuerint, quæ præcipitatæ postmodum à volatili sale solvuntur. Cæterum spiritus sulphuris longè etiam volatilior est spiritu vitrioli vulgari, quare in doloribus capitis & nervorum affectibus, præ illo ejus usus commendatior est. Probè conservari debet hic spiritus, alias facilè volatilis ejus portio vitri orificia pertransit.

(*r*) *De Oleo Talci, & aliorum Mineralium.*

OLeum Talci pro mulierum mangonio vehementer exoptatum, adhuc nos latet legitimum; & quicquid jactent circumforanei

foranei diſtillatores, purum eſt mendacium: vel enim eſt liquor ſalis ejus reſolutus, vel oleum rei mixtæ. Siquidem, vel ipſum per ſe, vel cum alio calcinant, & à calcinato ſalem extrahunt, quem poſtea in loco humido reſolvunt, vel aliis rebus idipſum commiſcent, tumque retortæ indunt, vel denique varia alia figmenta nobis obtrudunt, quibus ſæpè credulos decipiunt. Verùm cùm hujuſmodi oleum in arte Medica nullum habeat uſum, quid uſu & experientiâ in eo tractando cognoverim, alium in locum rejicimus.

Oleum de lateribus, quod & Philoſophorum dicitur, notum eſt, ideò ab eo, atque à multis aliis hic abſtinebimus. Sub quâ etiam conſideratione oleum gagatis, ſuccini, & aliorum multorum, hic conſultò omittimus, & eò magis, quòd ſimilia in *tractatum mineralium* diſtulerim.

Olea quoque metallorum Saturni, Jovis, & aliorum eademmet causâ in eum locum reſervavi. Nunc ad ſalium extractionem, & præparationem deveniendum.

(r) *De oleo talci.* Meritò hoc ad non entia refertur. Talcum lapidis ſpecularis ſpecies eſt fixiſſima, extremum ignis gradum ſuſtinens, vitro tamen cauſtico prægrandi, quod ex munificentiâ Sereniſſimi Electoris noſtri poſſideo, cedit, & in vitrum gryſei coloris colliquatur. Redigi tamen ipſum talcum in liquorem poteſt, ſicut ſilex, quando ignitum ſæpiùs aquæ frigidæ immittitur, poſtmodum pulveriſatur, & cum nitri partibus duabus calcinatur. Maſſa frigefacta in humido aere facilè deliqueſcit, & ad præcipitationes chymicas, calculumque frangendum vim non contemnendam poſſidet. Coſmetica vero virtus vix propter corroſivitatem & acredinem inveniri poteſt.

SECTIO OCTAVA.

(a) *De Salium extractione, & præparatione in genere.*

SAl, tertium Hermeticorum principium, ab omni antiquitate miris laudibus extollitur. Ab Homero Divinus appellatur. Plato in Timæo, amicum Dei corpus nuncupat. Antiquitùs nullum dabatur ſacrificium ſine ſale. *Quicquid obtuleris ſacrificii, ſale condies, nec auferes ſal fœderis Dei tui de ſacrificio tuo: In omni oblatione offeres ſal.* (Levit. c. 2.) A ſupremo numine his verbis exaltatur, dicente Apoſt. *Vos eſtis ſal terræ, quòd ſi ſal evanuerit, in quo ſalietur? Ad nihilum valet ultrà, niſi ut mittatur foràs, & conculcetur ab hominibus.* Tribus literis ejus nomen deſignatur, apud Hebræos *Sala*, quaſi Rex, Græcos ἅλς, Latinos ſal: fortè à ſignificatione *Sele*, pacificare, & quieſcere, item perficere, etenim ſine ſale nihil perfectum eſt. Mitto alias linguas ab his derivatas eandem ſervare harmoniam. Tanta eſt ejuſmodi ſalis neceſſitas, ut etiam referente Plinio *lib.* 31. *c.* 7. ſine ſale vita peſiſtere nequeat, à putredine tutus eſt, & alia ab ea ſervat & tutatur: propterea in ſacris æternitatis ſignum habetur. Sal ventriculum excalefacit, venerem ſtimulat, prolificumque ſemen reddit, ob id Ægyptii canes ad coitum inertes ſalſamentis carnibuſque ſale maceratis ad venerem alacriores reddebant; hinc Veneri dediti ſalaces dicuntur; propterea Venerem è ſalo natam finxerunt. Aves prolificæ, ut columbæ, ſale haud parum oblectantur. Paſtores apud Plutarchum de cauſ. nat. pabula pecorum ſale conſpergebant. Sed his miſſis, ad inſtitutum revertamur. Sal, qui ex vegetabilibus educitur, à Theoph. Parac. per metonymiam Alcali dicitur, ex eo, quòd ſal quilibet plantæ fiat per incinerationem; qui verò ſine incineratione fit, proprie eſt tartarum, ſale, ſulphure, & tincturâ plantæ conſtans; ejuſmodi ſal, eſſentialis à recentioribus nuncupatur. Fit autem ſal ex vegetabilibus uno eodemque modo, eorum videlicet cineribus in ſufficienti quantitate aquæ communis infuſis, & percolutis, & commune fit lixivium, quod exſiccatur in vaſe terreo devitreato, aut in alembico cum ſuo capitello: in imo vaſis ſubſidebit ſal impurus, qui reiteratis ſolutionibus, filtrationibus, & coagulationibus purificatur; bis terque repetitur dicta operatio, ſi admodum pellucidus deſideretur: caventes ne in fine omnimoda humiditas evaneſcat: ſed ſenſim, & per ſe in ſtupha, vel in aëre calido exſiccetur. In hujuſmodi extractione triplex ſalis ſpecies poteſt conſiderari, volatilis, fixus, & utriuſque naturæ particeps, quas vocant, vegetabilem, animalem, & mineralem. Vegetabilis facilè in auras abit, atque cum aqua vitæ illius plantæ, ex qua ſalem eductarus es, elicitur, ipſique perpetuo commiſcetur. In tinctura etiam volatilis ſervatur, ſi rectè operatus fueris. In tinctura tamen, utriuſque naturæ particeps, qui & animalis dicitur, propriè reſidet. Fixus, qui & mineralis, cineribus, arctè hæret, in hiſque firmiter conſidet. In ſuccorum anatome cuncta hæc eimari liceat; in vino nihil apertius & certius.

NOTÆ

in SECTIONEM VIII.

(a) *De ſalium extractione & præparatione.* Salia univerſalia rerum quaſi fundamenta & inſtrumenta naturæ ſunt, quibus plurimæ mutationes ac rerum alterationes perficiuntur. Veſtigia ſalium circumquaque conſpiciuntur, & tota rerum œconomia illis abundat. Nulla ferme in arte chymica & docimaſtica peragitur operatio, ubi non ſalia baſes & fundamenta ſunt. Medicamentorum activitas potiſſimum eſt à ſale. Verbo, tota quaſi natura ſeu univerſalis rerum motus, & concentus in ſalium geneſin nititur, ſalinaſque particulas principaliores corporum mixtorum eſſe partes, illorum reſolutio artificialis, ſive fermentatione, ſive igne peracta, ſatis ſuperque arguit. Oſtenſum à nobis in peculiari

peculiari *dissertatione de generatione salium*, omnis generis salia ab uno seu primogenito simplicissimo acido ortum trahere. Commode dispescitur sal in acidum & alkali. Acidum est, quod particulas rigidiores oblongas & graviores, constantioresque poros habet, & cum alcali quovis conflictum edit. Alkali sive lixiviosum constat particulis levibus & copiosis poris, in quibus plurimus æther delitescit, & si cum acido miscetur, ebullitionem conciat. Sal neutrum est illud, quod ex acido & alkali compositum est, ut sal commune, nitrum, ammoniacum. Cæterum est sal, vel volatile, quod partibus subtilioribus constat, & facili ignis contactu in altum elevatur, vel fixum, quod ex crassioribus vorticoso ætheris motui neutiquam obtemperantibus compositum est. Hæc dicta omnia salia debentur ætheris motui & sali universali acido, nec non peculiari terræ. Prout itaque terra differt, vel actio ætheris in terram debilior, & vehementior est, atque sal universale magis vel minus concentratur, magna illa varietas salium tam volatilium quam fixorum dependet. Sic in terris sulphureis coagulatur nitrum; in bituminosis alumen; in martialibus vitriolum, uti id palam est in marcasitis, quæ si aëri exponuntur, vitriolescunt & in liquorem acidum penetrantem abeunt; Omnes mineræ, silices, crystalli, & ex subterraneis locis recenter eruta fortiori igne dant spiritum acidum de quo consule *Glauberum furn. phil.* p. 84. Beccherus in *minerâ arenaria* p. 7. 8 perhibet, ex arena & silicibus vehementi igne se destillasse spiritum acidum in febribus ardentibus summè salubrem. Vapores subterranei vulgò *die Witterung* sulphurei & acidi sunt, ipsos lapides penetrant, & mineras jam perfectas in calcem corrodunt. Est enim in regno minerali acidum magis purum, simplex, sibi relictum, propter ætheris actionem languidiorem. In regno vegetabili, propter motiones ibi particularum æthereatum magis efficaciores, sal illud universale mediam indolem, uti tartarus est, obtinet. In animalibus ob vividissimam & celerrimam ibi actionem & reactionem ætheris, volatile & urinosum magis invenitur.

tarum tartarea ex acido & terra constantia, cum principio phlogisto oleoso, ministerio flammæ intimè unita atque copulata. Evincere id possunt sequentia: utpote omnia vegetabilia, quæ sal sic dictum Tartareum essentiale copiosum continent, & hujus ratione Martem aggrediantur, mediante concrematione copiosum sal fixum elargiuntur; & ex adverso quæcunque vegetabilia sale ejusmodi tartareo acido instructa non sunt, parum vel nihil salis fixi concedunt. Quod autem acidi transitus sit expeditus in sal fixum mediante oleoso principio, clarissime edocemur sequenti experimento: dum ex cremore tartari acido & sale acetosellæ essentiali acido sola fusione in igne vel destillatione in aperto igne copiosum sal alkali fixum fit, quoniam oleum mediante igne ex cremore tartari elicitum intimè miscetur cum terra alkalina & acido tartari. In majori autem copia fit, si pulvis carbonum addatur; hac ratione etiam ex sale communi, sale Digestivo Sylvii, tartaro Vitriolato, sale Glauberi, nitro solo vel cum oleo Vitrioli mixto, magna quantitas salis pure alkalini haberi potest. Quod autem porro fixa salia nihil aliud sint, quam salia media Tartarea, mediante phlogisto principio unita & metoschematismum passa, exinde etiam convincitur, quoniam, quando hæc terra sulphurea successive separatur atque exhalat, sal alkalinam suam naturam deponat & iterum transeat in sal neutrum.

Salia vegetabilium fixa virtute medicamentosa inter se non dissident, dum quodvis in destructione acidi egregiè se gerit. Variare tamen ipsa quoad compositionem, terreumque ipsorum elementum, non habeo nunc pluribus ostendere. In vitrificatione diversimode se exerunt, & unum præ altero nitidius largitur vitrum. Sic sal filicis elegantissimam omnium crystallinum facere vitrum retulit *Kunckelius in arte vitriaria* p. 17. *In miscellaneis curiosis an. 6. ob.* 199 extat singularis casus, dum civi, qui absynthium plane adversabatur, pharmacopœus salis absynthii fixi aliquot grana propinavit, quibus assumtis non minus consueta symptomata, deliquium, stomachi subversionem passus est. Porro notum est in arte docimastica, sal fixum unum præ altero longe eximiores præstare effectus. Sic massa illa, quam dicunt, plagma, ex mixtura sulphuris & lunæ constans, non bene sale tartari, optime autem nitro fixo reducitur.

(b) *De Speciali salium vegetabilium præparatione.*

IN uniuscujusque plantæ sale conficiendo, si herba recens sit, & succulenta, priùs aquam ab ea abstrahe, eamque seorsum serva, siccatam herbam in olla terrea vitriata combure ad justam incinerationem: cineribus in vase vitreo, urinali, aut simili, affunde aquæ supradictæ tantum, ut quatuor digitos supereemineat, bulliant parum & colentur. Relictis cineribus novam aquam reaffunde, quæ iterum bulliat, & coletur. Tum istas aquas, sive lixivium utrumque filtra, & per alembicum omnem humiditatem abstrahe, in fine parum humiditatis relinque, ne volatiles spiritus evanescant, quod facilè per incuriam contingere solet: propterea melius erit in fine vas in stupa collocare, vel calido aëri exponere, quam subtiliorem partem perdere, ob nimiam, & festinatam exsiccationem. Sal, ut purior evadat, cum extracta aqua dissolvatur, filtro procoletur, & ut supià, exsiccetur.

(b) *De Speciali salium vegetabil. præparatione.* Insignis inter Chymicos fuit dissensio circa genesin salis fixi, dum quidam formaliter existere in vegetabilibus hoc sal persuasum sibi habuerunt, alii vero ex intima unione partium terrestrium cum urinosis volatilibus in ipso concremationis actu illud resurgere arbitrati sunt. Nonnulli ex terra cum acido mixta & per flammam juncta originem deduxerunt. Nostra sententia hæc est: ipsa nihil aliud esse, quam salia plan-

De sale sine incineratione parando, quem essentialem vocant.

QUædam herbæ sale, & tartaro magis refertæ, sine incineratione, succo earum expresso, colato, filtrato, & coagulato, atque per aliquot dies asservato, speciem salis colorem, & saporem plantæ quoquo pacto referentis, de se promunt. Quædam etiam integræ, contusæ & in amplo vase cum sufficienti quantitate aquæ excoctæ, salem, sive tartarum, aut cremotem exhibent. Justa est danda coctio, aliàs totum petit negotium. Ex siccis plantis, & lignis, tum nostratibus, tum exoticis, salem hac viâ paravimus, res priùs per aliquot dies macerantes, deinde excoquentes; atque colatura ad justam crassitiem perducta sensim tartarum deponit. In aliquibus reiteratæ infusiones sufficiunt. Quæ omnia manualis operatio expressè docet.

De viribus, & facultatibus salium, atque de eorum usu, &c.

FAcultas salium, non semper plantæ, ex qua sal educitur, respondet, nec propterea ejusmodi dissimilitudo ab igne provenit: quis enim tam hebes, & philosophiæ rudis, ut credat accidens de sub-

jecto in subjectum migrare, caliditatem ignis in cineres, & salem? Empedoclei, seu potiùs materiales ejusmodi medicastri de empyreumate adversus Jatrochymicos multa quotidie deblaterant, & quid dicant, planè ignorant. In sale vis laxativa potissimùm residet, & maximè in volatili: Vis etiam aperitiva, attenuans, & incidens, vis quoque diaphoretica. Eâ de causâ, ubi purgatione opus est, nulla commodior fit quàm per salem cum suâ tincturâ. Sic extracta, quæ quoque pacto salis species sunt, commodissimè purgant, si cum suo sale exhibeantur. Aperitiva item: ob id in ciendis mensibus, salibus frequentissimè utimur, sicut & atterendis, ac rejiciendis calculis. Pollent denique vi diaphoreticâ, prout est principium ex quo eliciuntur. Particulares salium facultates sæpè plantis, ex quibus eliciuntur, respondent: ut capiti, sal betonicæ, qui & mulierum menses movet; sal ligni, visci quercini, radicum pœoniæ, sem. fœniculi, & similium. Conferunt oculis sal fœniculi, verbenæ, euphrasiæ, &c. Pectori, sal scabiosæ, hypericonis, polypodii, &c. Cordi, sal melissæ, borraginis, & aliorum cardiacorum. Ventriculo sal absinthii, menthæ, &c. Renibus, sal anonidos, argentinæ, pimpinellæ, camomillæ, genistæ, &c. Utero medentur sal tanaceti, matricariæ, arthemisiæ, melissæ, chelidonii, &c. Juncturis, tum purgando, tum alterando, ut sal ivæ artheticæ, chamædryos, primulæ veris; purgando, ut sal hellebori, hermodactylorum, turbith, agarici, & similium. Et eorum usus plerumque est in cibariis, alterantium præsertim; purgantium manè, & serò, cum jusculo carnis, vel alio liquore, vel cum conservis, 4. vel 5. horis ante cibum. Dosis est pro natura salis, ægri conditione, & morbi magnitudine.

Vis laxativa in sale.

(c) *De Salis animalium præparatione.*

SI antiqui tanti fecerunt crassam illam salium theriacalium præparationem, quæ tantummodò incineratio erat, quanti & nos præsentem elegantiorem, & illorum longè præstantiorem, quæ non solùm incineratio, verùm substantiæ vivificæ salis à cineribus segregatio est, qualis hodiè ab artificibus excolitur, & sola in usu habetur. In animantibus parum salis fixi reperitur, qui verò mediam naturam obtinet, copiosus, uti & volatilis. Raro ejusmodi salium species in usum advocantur, sed eorum loco magisteria, aut ipsa integra in pulverem tantùm reducta. Ex vipera neque salem, neque magisterium usurpamus, sed eam integram, & solum in pulverem reductam; etenim tædiosas, & prolixas præparationes planè rejicimus, inutiles præsertim: sic vermes terrestres, quos lumbricos vocant, asellos, & alia pleraque; secùs ad eorum salia paranda, viperæ plurium regionum non sufficerent. Rursus in his vis est quædam alimentalis, quæ incineratione perit. Ex ossibus, & sanguine, in quibus salis haud parum continetur, salem elicimus: qui è sanguine, excrementitius, & volatilis; ex ossibus, alimentarius, & magis fixus. Extrahendi modus non multùm discrepat à modo suprà allato, de salium vegetabilium præparatione.

(c) *De salis animalium præparatione.* Animalia copiosissime gaudent sale volatili, alkalinæ indolis; unde hoc proveniat, res est non levibus difficultatibus exposita. Ad illorum promptè accedimus sententiam, qui deberi horum generationem circulationi globulorum æthereorum celerrimæ, quæ in viventium succis peragitur, existimant. Motu enim, attritu & pertusu ætheria partes corporis crassiores & rigidiores actuantur, dividuntur, & subtilisantur, ac faciliorem motum ac naturam teniorem subeant. Acidum, scribit *Cartes. princ. part.* 3. §. 50. quod constantioribus poris gaudet, & irregulare ac rigidum corpus est, motu divisum, magis fit obtusum, porosum, & majores superficies acquirit. Ex quo jam facile constat ratio, cur fermentatione, & putrefactione (quæ consistit in vehementissima ætheris trajectione per poros irregulares corporum fluidorum) ex partibus terrestribus, fixioribus, acidis, salinæ volatiles spirituosæ fiant? Tartarus crudus, qui nunquam dabit sal volatile, in motum autem fermentativum cum ipso sale tartari fixo adactus & destillatus, spiritum præbebit sale alcalino volatili abundantissimum. Sic quoque per putrefactionem salia acida, v. g. tartarus solutus abit in sal volatile. Hinc tartari putrefacti meminit *Helmontius tract. progym.* Aqua pluvialis in vase quercino diutius detenta, aëre existente calido, putrescit, & dejicit materiam putridam in fundum, quæ destillata spiritum alcalinum volatilem fundit. Genuinus quoque salis tartari volatilisationis modus latitat hoc in experimento: si sal tartari aquæ pluviali immittatur, & in vase querno instituatur putrefactio, debita adhibita diligentia, facile sal tartari volatile obtineri poterit. Aqua communis, sola destillatione sæpius repetita, eo penetrantiæ redigi potest, ut metalla adoriatur. Spectat huc quoque experimentum egregium, dum mixtum lixivio alkalino solvitur sulphur commune, & in vase ligneo quercino diutius digestioni exponitur, fit præcipitatio particularum sulphurearum, rubicundarum, & concitur insignis fœtor odiosus: liquor destillatus præbet perfecte alkalinum volatilem sulphureum spiritum, qui omnes effectus communes habet cum sale volatili urinoso. Uno verbo omnis putrefactio & fermentatio salia volatilisat & ex acido alkali & fixo volatile facit. Salia autem volatilia in se non differunt, nisi ratione ipsius oleosi sulphurei principii, quod intimè illorum poris adhæret, facileque per sublimationem cum corporibus terrestribus separari potest.

Sal sanguinis humani.

SAl sanguinis humani præparatur ex fæcibus post olei extractionem relictis. Extracto siquidem oleo, ignis augetur: tunc sal volatilis ad retortæ, vel capitelli latera sublimatur. Fæcibus concrematis, & in cinerem versis, vel in eodem vase, vel alio, aqua priùs è sanguine educta, vel alia stillatitia affunditur, atque per filtrum trajicitur, tandem per alembicum distillatur, & in fundo vasis sal remaner, repurgatur sal, & pellucidus redditur, uti de variis salium vegetab. præparationibus dictum est. Hac in re parum interest, an cum aqua vitæ, vel per se distillatus fuerit. Illas verò præparationes, quæ cum sale, aut ejus spiritu fiunt, omnino ab hac operatione rejicimus; secùs non simplex, sed compositum haberetur.

Sal Carnium, Ossium, & aliarum partium.

CArnes, ossa, & aliæ partes animalium, eo quo diximus modo, ad salis formam reducimus, verùm his parcè utimur. Eâ de causa brevi hac explicatione contentus, ejus loco torrefactionem, longo usu & experientiâ nobis comprobatam, subjiciemus. Assumimus itaque viperas, capite, & cauda abscissis, eo loco ubi exangues, & sine carne sunt, non autem quatuor digitis à capite, ut falsò putat vulgaris opinio; etenim earum virus in sola dentium extremitate consistit: eas pelle, & interaneis liberamus, atque triplici aquâ lotas in partes septem, vel octo scindimus; tum demum urinali vitreo capaci ejusmodi partes induntur, quibus pauxillum aquæ vitæ affunde; tandem per arenam lento calore distillationem institue, prolectâ omni humiditate. Caro in vasis fundo sicca remanet, quæ facillimè teritur. *Hoc pulvere* crebro utimur in cutaneis affectibus, & maximè in cibis, quòd gratissimi saporis sit: manè etiam jejuno stomacho, ad ℥. ß. & ʒ. j. cum conserva, vel vino. Sunt qui putant, ejusmodi pulveres nullius esse efficaciæ; at errant toto cœlo, ut è sequentibus millies experientiâ nobis constitit.

Usus, & proprietas,

(*d*) *Hoc pulvere.* Viperarum caro cum corde, hepate, felle, vino malvatico bene lavanda, & in balneo mariæ siccanda est, postmodum in pulverem redigatur, qui mane jejuno stomacho per aliquot menses ad drachmam unam sumptus creditur maximi effectus ad leprosos & subcutaneos affectus sanandos, nec non ad hydropem, & morbos chronicos, etiam à veteribus mirum commendatur. Sunt etiam qui ad vitam longam ejus usum magnifaciunt. Indè frequenter ipso utuntur. Ejus operandi ratio consistere videtur in blanda sanguinis & humorum resolutione sive spirituascentia promovenda propter sal subtile volatile particulis ramosis intimè immersum.

Pulvis Ranarum.

℞. Ranas integras, & viventes, ad numerum quinquaginta: eæ urinali vitreo induntur, atque per balneum Mariæ, vel vaporosum extillantur. Quæ primò exit aqua, seorsum servetur: exhibita hæmorrhagias sistit, febres hecticas mitigat; omnem inflammationem admota sedat, hæmorrhoidibus, & aliis ex inflammatione ortis doloribus confert. Exhibetur ad ℥. ij. & iij. De pulvere datur ʒ. ß. & ʒ. j. Fluores albos mulierum summopere juvat, hæmorrhagias, quoque sistit, & gonorrhœam sanat, densat tandem, & coagulat humores, quos dissolvit.

(*e*) *Pulvis Vermium terrestrium.*

EXsiccantur Vermes sive lumbrici, vel eo quo suprà diximus modo, vel in furno post panis extractionem. Hic pulvis manè per se, vel cum pauco cinnamomi exhibitus, obstructiones jecoris, & lienis reserat, mulierum menses movet, urinam pellit, hydropicis non parum confert, vermes enecat, & alia præstat adhuc incomperta.

(*e*) *Pulvis vermium terrestrium.* Lumbrici terrestres eodem modo uti viperæ exsiccantur, præbent pulverem, qui facultatem admirandam possidet ad depulsandam epilepsiam etiam chronicam. In omnibus nervorum vitiis, spasmodicis affectibus, atque articulorum doloribus mirificæ virtutis est. Præter vim anodynam alit diureticam & diaphoreticam, propter sal nitrosum volatile abstersivum. Hoc saltim tenendum, quod mense Maio collecti longè insignioris virtutis sint, quam alio tempore.

(*f*) *Pulvis Cancrorum fluviatilium,*

INnotuit antiquis vis, & facultas ejusmodi pulveris, ut ex Gal. & aliis habetur, adversus rabidorum canum morsus. Nos in concepto fœtu retinendo ejus usum pluries experti sumus. Mulier cujusdam phrygii septies abortum passa, hoc pulvere ad duos menses accepto, parum ad finem fœliciter tulit. Eos vivos, ut ranas, in olla vitreata, post panis extractionem exsiccamus. De pulvere datur ad libitum in cibis, serò, & manè. Si rite non exsiccentur, gravem odorem nanciscuntur; ideò cautè agendum, calor sit mitis admodum, & æqualis. Dosis non excedat ℥. ß. in diem.

(*f*) *Pulvis cancrorum fluviatilium.* Ejus usum expertus est *ipse Author* in conceptu fœtuque retinendo. Substitui possunt cancrorum lapides. Omnia quippe, quæ acidum primarum viarum corrigunt, sanguinem & humores, nec non transpirationem movent, abortum præcavent, & fœtum robotant.

Halecis Pulvis.

HOc pulvere utimur in calculis renum & visicæ atterendis. Exsiccantur modo supradicto. Accipitur hujusce pulveris ʒ. j. Sanguinis hirci vulgariter parati, ʒ. ij. Lapidum oculorum cancrorum fluviatilium, ʒ. iij. Hujus pulveris datur cum conserva aliqua, singulis diebus manè, pro calculo comminuendo, ʒ. j. pro dosi. Qui ex his tincturas, essentias, magisteria, & consimilia parare cupiunt, hoc ipsis per nos liceat: nostra proferimus, difficilia asserimus, & impossibilia rejicimus.

De excrementorum animalium preparatione.

IN animalium excrementis, mirum dictu quàm rara, & perfecta remedia reperiantur; & ut ab homine omnium principe exordiar, in humano stercore mira vis latet, in viscerum obstructionibus aperiendis. Tritum est, ipsum tumoribus admodum eos emollire, & ad suppurationem perducere: unde in tumoribus pestis summopere celebratur. Intus adhibendum Galenus non perhorrescit, *lib. de his, quæ facilè parantur ad Solonem:* etenim ipse inquit, *humanum stercus in panniculo deligatum, & crematum potui dato, hoc jam suffocatis opem fert.* Apud eundem Gal. videre est, quid præstet idem stercus adversus anginam *lib. x. de simpl. med. facul.* ubi dicit fuisse arcanum ab alio, pretio coemptum, cujus ope omnes anginâ detenti

Stercoris humani facultas.

convaluerunt. Extat recentissimum experimentum adversus epilepsiam, de primo stercore infantium, quod vulgò apud Italos dicitur *paganina*, id dicunt siccum, & in tenuem pollinem reductum, atque ad complures dies exhibitum, caducum morbum radicitùs evellere. Salem ex eo confici posse, modo à nobis suprà allato de aliis in cinerem versis, facilè est cognitu, ad quod magna quantitas requiritur. Verùm ejusmodi remedii genus nobis hucusque non fuit in usu, ideò ab ipso libenter supersedeo. Quidam nobis notus, post olei eductionem, ut suprà notavimus, salem ex eo paravit, ut proprio oleo mixtus, materiam præberet igni inextinguibilem; at propriâ opinione delusus, ut alii pseudochymici oleum & operam perdidit: quod propter incautos annotare placuit.

Sal stercoris humani.

Insuper in stercoribus magnas latere virtutes minimè diffido, at nobis haud satis cognitas, ideò ne cramben recoquere videamur, ab his abstinemus. Qui plura desiderat, videat Galenum *de simp. med. facult. lib.* 10. *sub fine*. Ab eo prætermissa, ipsique incognita referam. Stercus Lacertæ viridis oculorum suffusionibus mederi, experimento constat: multum reperitur in Provincia Galliæ, ubi ejusmodi animalcula copiosa, & magna reperiuntur.

Lacertæ viridis stercus. Ejus vis, & proprietas.

Ex sterquiliniis magna salis copia habetur; hinc agrorum fœcunditas, olei etiam non minima quantitas; substantiæ verò mercurialis, seu veræ, spiritualisque materiæ aqueæ, quàm minima.

Reliqua excrementorum genera, ut urina, sudor, sordes, strigmenta, pili, & ungues rarò nobis in usum veniunt, idcircò ea consultò præterimus. Equorum verrucæ, cornua cervi, & ungues alcis, vulgaro more ab eorum penuriam, (secùs enim in nobiliorem formam essent reducenda,) usui nostro subjiciuntur integra, & per se.

SECTIO NONA.

(a) De Magisteriis.

Magisterium tam plantarum, quàm animalium, & mineralium, præparatio est quædam citra substantiæ separationem, cum additione alicujus rei, propter quam rei parandæ vis, & facultas augetur, exaltatur, & conservatur. Hujusce rei Hydromel nobis sit rude exemplum, quod quidem virtutem longè diversam à melle, & aqua nanciscitur. Contemplare & acetum, quod ex optimo vino fere in momemo fit, additione unius rei. De virtute & præstantia magisteriorum, ita scribit Theoph. Parac. *Herbarum itidem magisteria adeò efficacia sunt, ut eorum uncia semis plus operetur, quam ipsorum corporis unciæ centum, ideo quod vix centesima pars essentia quinta sit. Quare cum istius tàm pauca sit quantitas, illius major foret adhibenda moles, quod in magisteriis non requiritur; nam in istis integra quantitas herbarum in magisterium reducitur: hujus una pars adhibita plus prodest, quam partes centum similis corporis, ea ratione quia preparata sunt magisteria, tum ad summum acuta facta. In eis est penetrabilitas, & vis integri corporis expermixtione orta, &c.* Horum conficiendi methodus apud eundem reperitur, *lib. sexto Archidoxorum*; cujus verba sunt hæc. Author perobscurus est: Nos hanc sequimur methodum. Herbas virentes accipimus, easque tusas in mortariolo lapideo exprimimus, eisque permiscemus succum aliquem vinosum; tunc addend. aliquando portionem aliquam fermenti, ut ejus medio vinosam substantiam acquirat, per balneum Mariæ spiritus educitur, qui novæ materiæ reaffusus novam inducit fermentationem; ter, & quater eadem repetitur operatio, & sic major elicitur spiritus, seu magisterii quantitas.

NOTÆ in SECTIONEM IX.

(a) *De Magisteriis.* Magisteria herbarum sequenti ratione confici solent. Recipiunt herbam cujuscunque generis, illam in sufficiente quantitate aquæ communis leviter oleo tartari per deliquium alkalisatæ coquunt leni igne, ut saturatum liquor nanciscatur colorem: solutio aluminis crudi infunditur, sic in fundum descendit pulvis eluendus & exsiccandus. Curiosi lapidem bezoarticum factitium ex herbarum alexipharmacarum magisteriis, nimirum scordii, cardui benedicti, scabiosæ, &c. conficiunt. Hæc nimirum gelatinæ cornu cervi purissimæ intimè immergunt, & primum minimam pilulam efformant, quam exsiccant, & deinde gelatinæ tepidæ immergunt, sic per successivam accretionem cortex cortici semper inducitur, uti in lapide bezoardico genuino & in omnium animalium calculis id cernitur.

Magisterium lignorum.

Recip. Lignum minutim incisum, quod in ollam vitreatam, & in igne constantem, ac optimè coopertam positum, igne carbonum horis quatuor aduratur: exemptumque putrificetur in vitro per mensem; post super cineres urgeatur, usque ad ultimos spiritus, quibus præceptis mox cessa, ne magisterium fœtorem ab igne concipiat. Fateor equidem ejusmodi methodum esse admodum obscuram; nec omnes authoris mentem assequi posse; hoc verò consultò ab eo factum est, ne sacra profanis, & margaritas porcis projiceret, quod & in aliis præstantissimis Medicinæ arcanis exactè servavit. Nos præsentem sequimur viam. Ligna minutim incidimus primò, atque tum ea in vase vitreo capaci maceramus in sufficiente quantitate aquæ communis, per 15. vel 20. dies in cella vinaria. In ea macerratione,

ratione, quod intus latebat manifestum fit: tunc per balneum Mariæ elicitur ſpiritus fragrans, & vinoſus, qui novo reaffunditur ligno, & ut priùs præmiſſâ maceratione, liquor ſpiritualis elicitur, &c.

Magiſterium herbarum.

RECIP. Herbas, eaſque tuſas vino ardenti permiſce, atque per menſem putreferi finito; poſtmodum per balneum maris diſtilla, diſtillatum iterum reaffunde, ſicque tamdio procedendum, quouſque tota quantitas ardentis vini quater ſuccis herbarum minor ſit. Hoc ipſum diſtilla per pellicanum, novis cum additamentis uno menſe, tandem ſeparato: quo peracto, magiſterium habebis materiæ, vel herbæ quam accepiſti. De quibus idem author inquit: *Majus in extractionibus iſtis latet artificium, quàm dicitur, aut intelligitur, quamvis integer proceſſus hic demonſtretur.*

(b) De Magiſterio animalium.

MAGISTERIUM ſanguinis humani ſic paratur. ♃. Sanguinem humanum, quem pellicano concluſum, tranſcendere ſuper ventrem equinum tamdiu ſinas, donec tertia pars pellicani impleatur, nam ſanguis omnis in ſua revificatione dilatatur juxta quantitatem, & non ſecundùm pondus: hoc tempore peracto, rectificabis ipſum per balneum. Hac viâ phlegmata recedunt, in fundo magiſterio manente, quod quidem retortâ ſigillo Hermetis concluſâ novies diſtillato, proot *libro de præparationibus* apud ipſum docetur.

Ex cranio humano paratur magiſterium duplici modo. Primò, per Quercetani modum, ut habetur in ſua *Tetrade fol.* 326. Secundò, eo quo diximus de extractis, paucis mutatis, & adjectis. Diſſolvente ad hoc utimur aquâ vitæ ſpiritu vitrioli exaſperata, extractæ tincturæ ſal ipſius cranii ſub fine adjicitur. Vermium terreſtrium magiſterium nobis aliquando uſurpatum, fit cum ſpiritu illo balſamico, ex vegetabilium familia educto. Aſtaci, ſive cancri fluviatiles eum in modum in magiſteria reducuntur.

Item Ranæ, Viperæ, & ſimilia animalcula, de quibus alibi fuſiùs.

(b) *Magiſteria* cornuum, dentium, fiunt, ſi in ſpiritu nitri ſolvuntur & cum ſpiritu vitrioli præcipitantur ac édulcorantur. Quodcunque enim à ſpiritu nitri ſolutum eſt, confuſus ſpiritus vitrioli, quoniam acidum potentius eſt, præcipitat. Coralia & teſtacea ſoluta in aceto, cum ſpiritu ſalis acetato è ſolvente dejiciuntur cum ſpiritu vitrioli. Verum hæc memoriæ mandare oportet, ejuſmodi magiſteria, quoniam acido tacta & inverſa ſunt, non promptè amplius abſorbere ac contemperare acores morboſos, & ideò rarius à ſolidioribus practicis hodienum uſurpari: quod etiam circa perlarum magiſterium valet. Præferenda jure meritoque ſunt ſimpliciter ſaltim parata. Ad albedinem magiſteriis conciliandam commendatur hæc enchireſis, citò eſiccanda ſunt, quod fit, ſi terreis figulinis, non tamen vitriatis vaſis imponuntur, & ſolis radiis objiciuntur.

De Magiſteriis mineralium.

FOSSILIUM, atque mineralium magiſteria, ab eodem Parac. *lib. de archidoxis* deſcripta in medium adducemus. Quid verò de his ſentiamus, quidve experientiâ agnoverimus, huc uſque diſtulimus, his maximè temporibus, dum omnia non veritatis criterio, ſed ſolâ protervorum malignantium opinione conſpurcantur; & fœda avaritia ſupremas obtinet.

(c) Magiſterium auri.

RECIP. Circulatum optimè, nec non ad ſummam eſſentiam repurgatum, cui tenuiſſimas laminas metallicas impones, aut limaturas cujuſcunque metalli libuerit; optimè ſubtiliſſimeque malleati, nec non mundati. Hæc duo ſimul pondere ſufficienti congeſta, ſeptimanis quatuor circulentur, & per temperatum hoc laminæ reducentur in oleum & formam pinguedinis ſupernatantis, juxta conditionem ſui metalli coloratæ, quam per attractorium argenteum ſeparabis à circulato. Hoc ipſum eſt aurum, vel argentum potabile. Simile cum cæteris metallis etiam extrahetur, quod abſque detrimento ſumi poteſt in potum, vel unà cum cibo. Circulatum illud eſt valdè obſcurum: an ſit Lulii diſſolvens, planè nos latet. Spiritum vini ad ſupremum adduximus, eumque proprio ſale exacuimus, nec propterea diſſolvens tam inſigne comperimus. Nobis nota eſt quædam magiſterii ſpecies; at quia obſcura eſt nimis, difficilis, & paratu difficillima, neque eſt ut omnibus tutò concredatur, ſatius ab ea deſiſtendum exiſtimavimus.

(c) *Aurum fulminans* magiſterium auri eſt, ſolutione & præcipitatione peractum, potentiſſime etiam in minore quantitate fulminat; quæ virtus deducenda à particulis nitroſis auri poris inſinuatis, quæ dum incenduntur, & eluctuari ob firmiſſimam auri compagem nequeunt, exitum quærunt & fulminant. Fulminans vis fortior eſt, ſi aqua regis cum ſale ammoniaco parata fuerit: alvum laxat, maximè, ſi non rite fuerit dulcoratum, tenacem pituitam inteſtinalem incidit, hinc ad tormina & epilepſiam infantum commendatur. Si ſale volatili ammoniaci præcipitatio facta fuerit, præcipitatum ſubtilius & magis diaphoreticum emergit.

Magiſterium Gemmarum, & Perlarum.

GEMMÆ, inquit Parac. ſunt prius terendæ, & calcinandæ per reverberatorium, cum æquali pondere ſalis nitri, & tamdiu, donec nulla materia ſuperflua ſit reperta. Poſt ablutionem iterum calcinentur, & per omnia fac ut priùs, & totum in vinum ardens tranſit. Hoc per ebullitionem evaporare ſiniro, & ſic habebis alcali, quod reſolutum in aquam ſervato. Gemmas cum floribus ſulphuris calcinant nonnulli: Nos per ſe ignitas in frigidam injicimus, terque hoc repetimus, & ex in tenuem pulverem facillimè abeunt, quæ poſtea proprio diſſolvente in perfectum magiſterium reducuntur. Uniones citra calcinationem, ut & coralla, cum aceto, vel alio liquore acido deſtillato facillimè ſolvuntur. Repercuſſio, quæ fit cum oleo tartari, nobis minimè arridet, eo quòd tartari ſpiritus unionum ſali adeò arctè cohæret, ut ſeorſum ſeparari haud facilè ſit, ablutionibus quamvis pluries repetitis. Propterea hîc notandum venit, Paracel. verba

ad unguem non esse servanda, non quòd probè non nôrit quæ dixerit, sed quòd id studio ab eo factum sit, ut suprà notavimus: siquidem in Chymicis præparationibus peritissimus, & solertissimus fuit, adeò, ut ipsi similem reperiri neminem posse credam, quod omnes etiam inviti unico ore fatentur.

De Clisso.

CLissus, compositum quid ex supradictis præparationibus, longâ non eget explicatione: est enim Clissus, unio quædam omnium virtutum cujuslibet plantæ, in tribus primis substantiis existentium, sulphure, sale, & mercurio, ex singulis plantarum partibus eductis: ut si ex radicibus seorsum isthæc tria educantur; ex foliis itidem, floribus, fructibus, & seminibus: postea invicem misceantur, & probè uniantur. Oleum sali primò miscebitur, ad lentum ignem, levi agitatione factâ, aqua ultimò superadditur. Aquam hîc intelligimus, spiritualem illum liquorem aquæ vitæ similem, qui propriè Mercurius dicitur, elixir, & quinta essentia, de cujus præparandi methodo suprà de aquis parandis nonnihil diximus. Si adsit multum humiditatis per reiteratas cohobationes, vasorum orificiis ad id probè obturatis, facillimè invicem miscentur. Possunt in pulverem verti, vel in aliam formam ad libitum tamen sub extracti forma ritè servantur. Eorum usus, atque magisteriorum, est admodum facilis: dantur dissoluta in aliquo liquore, vel in boli, vel pilulæ formam. Dosis solâ experientiâ cognoscitur. Tempus quoque seligitur à Medico, pro natura morbi, ægri conditione, & tempestatis ratione.

SECTIO DECIMA.

(a) De Quinta essentia.

QUinta essentia adhuc multos latet, an sit, & quid sit: & eâ concessâ, an à rebus segregari possit, necne. Eam non esse, contendunt Philosophi, & medici haud pauci: deridet speciosa vocabula, quibus illa exornatur, utpote Cœlum Philosophorum, ignem cœlestem, spiritum, & calorem insitum, humidum primigenium, balsamum, mumiam, lapidem azoot, mercurium, elixir, aurum potabile, rorem cœlestem, universale dissolvens, materiam primam, &c. Quæ quidem vocabula perobscura sunt, his maximè qui artem non callent. At hi in varias opiniones abeunt. Qui namque nullam aliam formam, nisi temperamentum agnoscunt, magno sibilo eam à scholis penitus explodunt. Qui verò præter elementa, aliquid divinius in mixtis reperiri fatentur, formam videlicet à temperamento diversam, ut quæ substantia, illud verò accidens, cujus medio nihil potest subsistere; hanc tamen à materia inseparabilem dixerunt. Sunt præterea hujusce sententiæ variæ opiniones: nam quidam volunt in mixtis elementa actu remanere, alii virtute; nonnulli pluralitatem formarum, alii unicam tantùm formam ponunt. Cæterùm aliqui pluralitatem, aliqui corporeitatis formam tantùm; alii tot formas, quot prædicata essentialia: tandem quot capita, tot sententiæ. Hisce ambagibus irretiti Academici, rerum caducarum opinionem solùm haberi, scientiam verò non, constanter asserebant; nec immerito Socrates hisce rerum difficultatibus ad amussim excussis, eò tandem devenit, ut se nihil scire fateretur; & nî fallor, adeò est hebes, & obtusus humanus intellectus, ut quotiescunque extra se excurrit, & ab ignobilibus, & corruptibilibus, & incertis nobilissimam, & incorruptibilem, & certissimam scientiam colligere studet, toto cœlo oberrans, à veri cognitione penitus excidat. Medicus, qui est artifex sensatus, solo experientiæ criterio res ponderat, examinat, probat, & reprobat; quod quidem agendo, non rationem spernit, ut temerè Empirici, sed eam tanquam judicem in omnibus advocat, quâ perbellè suffultus, audet tot facultatum, & virtutum rei uniuscujusque peculiares sedes, & loca, quibus potissimùm insunt, scrutari; easque in medium protrahere. Cùm autem rerum facultates & vires, quas specificas & occultas nuncupant, plus uni, quam alteri parti inhærere videantur, ea pars à toto mixto segregata, essentia quinta dicitur, quâ appellatione tam sal, quàm sulphur, & Mercurius, essentia quinta vocantur. An hæc vis & energia à temperamento, vel à forma, vel à materia emergat, Medici non est ultrà contemplari: nam in medendo, rerum actiones, & affectus observat, non ejusmodi effectuum, & actionum causas. Quod si quis à nobis id enixè flagitat, dicimus, tales vires, neque à materia, neque à temperamento progredi; ea quandoquidem ad agendum sint in efficacia: nam temperamentum accidens est, & penitus immobile; materia cùm pura sit potentia, actio verò & motus ab eo quod actu est, emânet tantùm, ridiculum est, ipsi velle actionem tribuere. Formam in plantis avulsis, & emortuis perisse, partim sibi, partim verò non, nobis enim non, imò vivere tunc incipere: nam finis cui destinatæ sunt, dum vivunt, nullus est, incipit verò esse, cùm nobis in usum veniunt. Forma verò rei ab actione cognoscitur, & actionis ejusmodi rerum perfectio, finis est. Itaque cùm viventi corpori præbere auxilium, mederi, & afferre commodum, in divina mente statutum esset, peropportunum erat, materiam ad id sensibilem, & viventem decernere. Facta est igitur vita plantarum rerumque omnium,

quæ

quæ in hominum usum cedunt, tam in alimoniam, quàm in Medicinam, corporea, & sensibilis, quæ cùm huic magis quàm illi materiæ hæreat, eaque delectetur, atque sub tali veste nobis appareat, mirum non est, si à reliquo inutili, crasso, & emortuo segregare possimus, & hanc materiam, quartam, vel quintam essentiam appellemus; de quo nomine parùm interest, non enim de nominibus Medicus multùm debet esse solicitus, verùm magis de rebus ipsis. Ex præmissis patet, Quintam essentiam esse rerum vitam corpoream, & sensibilem, non vitam quidem, quâ vivunt sibi, sed eam, cujus causâ nobis vivunt; quæ opinio nedum Hermeticorum propria est, verùm & Platonicorum. Item si Peripateticorum principem ritè examinemus, ejusque mentem exactè perpendere velimus, non eum ab hac opinione longè diversum comperiemus. At hæc contemplatio hujus non est loci, ideò manum à tabula.

Essentia quinta quid.

Præparatio sive extractio Quintæ essentiæ multiplex est, pro varietate rerum, ex quibus educitur: nam alio modo ex plantis, alio ex animalibus, & alio ex mineralibus, sub quibus complectimur metalla. Vitam, seu Quintam essentiam metalla in calore potissimùm continent; Animalia in sapore, & odore; Plantæ in odore, sapore, colore, & tinctura. Ex quibus manifestè liquet; In præmissis præparationibus quodammodo edocuisse methodum extrahendi Quintas essentias plantarum, quanquam adhuc secretior, & nobilior desideretur. Ex animalibus, non ita apertè; at qui in supra notatis se aliquandiu exercuerit, illi perfacile erit veram methodum invenire. Ex metallis, res est admodum ardua, & unumquodque metallum peculiarem methodum requirit, uti in progressu latiùs patebit. Non me latet interea erronea aliquot novorum dogmatizantium opinio, quâ putant rerum omnium vitam esse sensibilem, eamque perpetuam, & cùm plantæ, & aliâ vitâ donata exsiccantur, & visibili vitâ privantur, non propterea eandem vitam perire, imò in arido, & exsucco corpore servari; sensibilem quidem, licet non visibilem: artis tamen beneficio visibilem rursum fieri. Sed ne ultrà cum his in amplissimos gurgites, & profundissimas voragines excurrat sermo noster ad earum præparationem tutissimum portum appellamus.

Theoph. P. in archidoxis, & alibi. Quercet. in Apolog. & in tetrade.

Quinta essentia herbarum extractio.

A Pluribus variè traditur isthæc quintæ essentiæ extractio. Quidam intra menses; alii intra dies & septimanas; alii intra diem; & nonnulli intra horulam, imò & intra quadrantem. Nos non ex omnibus eodem modo, nec eodem tempore fieri posse asserimus. Quædam in superficie, quædam in centro consident; alia postmodum sunt tenuia, alia densa, & compacta. Quod sit verò dissolvens aliquod universale, planè ignoro, & vereor, ne cum famoso lapide Philosophico æquali pede incedat. Ampullosi illi jactatores eâdem fronte utrumque pollicentur. Diversa igitur, pro re nata, sunt habenda dissolventium genera, sulphurea, & aquea; & hæc contraria materiæ, ex qua ipsa sit extrahenda: & hoc ut dissolvens in totum à quinta essentia recedat, herbas hunc in modum paramus. Accipimus sufficientem quantitatem siccæ, vel virentis herbæ; virentem contundimus, cui si non satis succulenta sit, aquam ab ipsamet planta distillatam adde, atque tum per mensem in fimo equino reconde. Succo prælo fortiter expresso, iterum novas herbas infundimus, totidemque diebus sub fimo detento, secundâ vice exprimitur succus; quem per balneum Mariæ exstillamus, succo ipso priùs à crassioribus fæcibus defæcato. Spiritualis, & mercurialis aqua seorsum servetur, & succus vel extractum colore proprio imbutus, itidem seorsum. Ex siccis cum aliquo liquore, vel propriâ aquâ, vel spiritu vini, vel quovis aliquo liquore, quintam essentiam extrahimus, fermentatione, & putrefactione breviori, vel longiori servatâ, prout postulat necessitas, & rei natura. Si in spirituali & ætherea illa aqua siccam plantam iterum infundas, elicies veram quintam essentiam, odore, sapore, & colore plantæ præditam. Ex omnibus plantis, fructibus, seminibus, floribus, hac viâ Quinta essentia elicitur. Mineralium, & metallorum præparationes alio in loco tractandas suscepimus. Qui de Quinta essentia plura desiderat, Theoph. Parac. *Archidoxa* consulat. Nec te deterreat ejus dicendi obscuritas, neque cum quodam temerario archichymico garrulo, tanti viri peritiam obscurare contendas, quin magis solertiam, & industriam in secretioribus medicaminibus parandis mirare; aperit enim januam bonis, & eandem pravis occludit: Non omnibus datum est adire Corinthum, his solùm, quos æquus amavit Jupiter, & evexit ad æthera virtus.

Quinta essentia herbarum extractio.

Lapidum, & gemmarum quoque quintam essentiam parandi formulas, eundem in locum distulimus. Usus, & vires probum artificem non latent, & qui noverit earum extractionem, earum vim, & efficaciam haud ignorabit. Interea non est magnopere laborandum de artificio illo, quo putant essentiam quintam intra quadrantem elici posse, multa hujusce farinæ circumferentur, quæ nullius sunt frugi.

Oleum camphoræ cum aqua forti factum, à Thuniserio traditum, nihil commune habet cum quintæ essentiæ extractione, sed hæc cum ipsius astrologicis experimentis, seu potiùs magis, reponenda censeo. Hic pro coronide placet verba summi, & maximi illius Chymici Germani recensere, ut quid verè sit rerum essentia, cuilibet innotescat.

Lib. 3. de Vita longa.

S*Uprà, ubi essentia herbarum memini, nihil aliud esse nisi vinum, ostendi: id quod sic accipias oportet. Spiritus vini à substantia ejusdem prodit, nam hujus subjectum existit vinum, sicut marrubium proprii ac nativi vini; & sicut Persicaria* ℔. j. ℥. ij. *emittit, sic vini* ℔. j. *plus* ℥. j. *non capit. &c.*

NOTÆ

NOTÆ in SECTIONEM X.

(*a*) *De quinta essentia.* Diu in Chymicorum scholis invaluit ille error, dari panaceas, & universalia remedia summe activa, quæ etiam ex omnibus corporibus tam vegetabilium, quàm mineralium elaborari queant. Dicent enim arbitror, sicut sana dicunt, omne corpus suscipere spiritum quendam, quem appellarunt balsamum, cœlum Philosophorum, ignem cœlestem, &c. qui si à materiali principio liberatus fuerit, magnis viribus præditus credebatur. Statuebant nimirum materiam, ex quâ omnia corpora constant, esse ens iners, passivum, & languidum, & formam, quæ actuat & movet materiam, esse spiritum cœlestia prosapiæ. Hunc desiderabant inter medicamenta sua, & varias operationes instituebant ad illum capiendum; verum semper frustra laborarunt, nam illorum panaceæ nil nisi commenta & figmenta sunt, quæ inflans quidem hominum spem, postea autem destituunt, & frustra spiritum ceu causam titulis virium ac promissis eorum aptare annisi sunt. At verò antiquissima est opinio de spiritibus Herodoti, qui omnes alias pravas sectas reputabat, præter eam, quæ spiritibus omnia tribuit (πνευματικὴν Græci vocant.) Fluxit nimirum hic error, uti etiam alii, ex ignorantiâ veræ Philosophiæ naturalis in artem chymicam & medicam. Nullus spiritus singularis præest corporibus, sed omne extensum à Deo creatum est virtute activa & passiva simul instructum. Fluidum autem tenuissimum, quod materiæ subtilis nomine venit; & ubique dispersum ac minimorum corporum poros occupat, magnas vires à Deo nactum est, movendi & immutandi corpora crassiora. Sicut itaque omnis corporum, ita & medicamentorum actio dependet à motu materiæ subtilis, qui variè modificatur, pro diversa dispositione & constructione materiæ medicaminis, ex ratione figuræ, magnitudinis ac situs particularum, sive uno verbo pro variâ materiæ mechanicâ constructione. Quoniam itaque virtus quintarum essentiarum falso veterum fundamento innititur, nolumus hic esse longiores, maximè cum nobis in præsentia non statutum sit, hæc accuratius exquirere.

P.ETRI POTERII
PHARMACOPOEÆ
SPAGYRICÆ
LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

De secretioribus Mineralium præparationibus, & usu, complectens terras, varias salium species, bitumina, mineralia, & lapides.

IN præcedenti libro, medicamentorum, tam vegetabilium, quàm animalium præparationes, eas præsertim, quas frequenter in usum adducimus, breviter & laconicè absolvimus; interea non omisi aliquot præparationes mineralium, etsi easdem fusiori sermone in sequentem librum distulerim. Etenim mineralium præparationes arduæ sunt nimis, & à præmissis toto genere diversæ. In his peragendis multorum opinionem non sequor, qui aliorum scriptis perpetuò hærentes, convasatores, (ut ajunt) & nudi transcriptores mihi videntur. Quæ manus nostræ tractaverunt, & quæ oculi nostri viderunt, in medium proponimus. Quòd si quædam ab aliis tradita nonnunquam affero, scias velim, me isthæc haud semel proprio labore expertum fuisse. Multa impossibilia, incomperta, à multis tamen vera habita, examinanda minimè suscepi, ut qui rixas, & lites ex aliorum commentis componere minimè statuerim. Hæc verò scabra, stylove haud satis terso scripta, obscura, & auribus tuis nimis aspera fore minimè diffido; at naturæ rei partim tribuas, nobis etiam, cui, ut cunctis, insitum est errare: postmodum non decet castam virginem, (veritatem supple) fuco & mangonio deturpare. Nonnunquam si majores nostros in dicendi genere æmulari videar, id nobis esse condonandum arbitror, ii enim naturæ arcana haud omnibus nota esse voluerunt, sed eadem sæpè ex industria occultârunt, solis filiis artis, Jatrochymicis videlicet, ea bona demeritis, per ænigmata ipsa enerudentes. Nunc verò arte propagatâ, & filiorum multitudine auctâ, nec non misochymicorum grege dilapso, & vehementer diruto, non eam veterum severitatem, sed mediam quandam viam servare cogitavimus. Statim in hujus operis limine universales illas sex famatissimas præparationes præmittendas duxi, ne sæpè eadem repetere cogar. Etiam ut tyrones eodem in loco artis principia reperiant, methodum & ordinem ad medicinas particulares disposui. Nec

moror,

morot, quid Chryſopœi adverſus nos clamitent: noſtris enim contenti, famatiſſimi ipſorum lapidis acquiſitioni minimè invidemus.

CAPUT II.

(a) *De Calcinatione, Præparatione primâ.*

Calcinatio quid. Quotuplex. Calcinatio eſt foſſilium in calcem reductio, quæ duplex eſt, actualis & potentialis. Actualis ea eſt, quæ fit actuali, validoque igne, & hæc vera calcinatio dicitur. Potentialis, ea quæ potentiali igne fit, ut ſunt aquæ fortes, chryſulcæ Stygiæ regiæ, ſpiritus ſalium, & quotquot extant diſſolventium genera, & hæc potiùs ſolutio eſt, quàm calcinatio, atque inde ea vocatur præcipitatio, cùm poſt ſolutionem exſiccantur, vel cum aqua ſalſa in aqua præcipitantur. Calcinatio propriè dicta, fit vel per ſe, vel cum additione: uti ſtannum, vel aliquod aliud metallum per ſe, (excepto auro) calcinatur, vel cum ſale. Ad calcinationem reducuntur reverberatio, & cœmentatio. *Reverberatio quid. Cœmentatio.* Reverberatio ignis eſt repercuſſio in rem jam calcinatam. Cœmentatio eſt quoque ignis repercuſſio, at diverſo modo: hæc enim in aperto, & cum aliis rebus, cujus & compoſitio cœmentum dicitur; illa verò in furno clauſo, & per ſe ſæpiùs fit. Per reverberationem fixæ tincturæ ſub calcis forma latentes manifeſtantur; item calces in vitrum vertuntur, ſalibus aliquot additis vel tartari, vel Kali, vel alterius herbæ. Per *Ejus facultas.* cœmentationem mundantur metalla, eaque novam perfectionem nanciſcuntur; item aſpera lenia fiunt, colores eorum exaltantur, & alia.

Vaſa nota ſunt, ignis item notus, nec non ejus materia, furnus quoque cuilibet in chymicis parum verſato maxime innoteſcit.

NOTÆ
in CAPUT II.

(a) *De Calcinatione.* Calcinatio, ſublimatio, deſtillatio, fermentatio, liquefactio, ſolutio, præcipitatio, ſolutorum coagulatio, abſolvunt ferà omnes operationes chymicas.

Calcinatio, ſub quâ incinerationem ſimul complectimur, eſt deſtructio nexus & cohæſionis particularum, quibus corpora naturalia conſtant, mediante igne, aëre, vel menſtruo quodam, immutaos colorem, ſaporem, & ſubſtantiæ texturam. Vegetabilia igne tam culinari, quam ſolari, qui omnium vehementiſſimus eſt, reducuntur in cineres, ex quibus ſal mediante aqua elici poteſt. Animalia & marina vertuntur in calcem quandoque ſatis urentem acrem: quo ſpectant etiam lapides. Mineralia abeunt vel in calcem, uti antimonium, vitriolum, ſtannum, vel in crocum, qui nihil aliud eſt, quam calx colorata; uti ferri, cupri. Aurum & argentum vehementiſſimo igne propter particularum homogeneitatem ac tenacem contiguitatem in calcem non ſecedunt. Aer vim quoque calcinatoriam habet, partim quod ſalinas ſemper atomos ſecum vehat, partim etiam, quod penetrantem vim ſolventem cuſtodiat, hinc ferro rubiginem, cupro æruginem inducit. Menſtrua tam ſicca uti ſulphur & mercurius, quàm humida, uti liquores corroſivi, tum per corroſionem, tum per ſolutionem & ſubſequentem præcipitationem animalia & mineralia in magiſteria, calces & crocos vertunt. Per aquæ vapores oſſa, cornua, ungulæ animalium philoſophicè ut chymici loquuntur, calcinantur, dum gelatinoſâ eorum ſubſtantiâ extracta friabiliora redduntur, ut pulveriſari commode queant. Sic machinam ad inventionem Papini, aſt faciliori & meliori viâ elaboratam, poſſideo, in qua mediante calore in humido per aeris elaſticitatem quadrantis horæ ſpatio oſſa ſolidiſſima, ebur, dentes apri, tam friabilia & mollia conficio, ut inſtar caſei diſcindi poſſint.

Metallis calcinatis ſemper ferè aliquid accreſcit, vel à particulis igneis, vel à menſtruis; uti patet in calcinatione reguli antimonii cum venere, minio, calce vivâ lateribus coctis & ſimilibus. Etenim flamma eſt motus & reſolutio partium corporis phlogiſto terrearum, quas inſtar menſtrui cum calcinatis intimè quandoque miſcet; unde & pondus & textura ac virtus mutatur. Menſtrua ſolutis ſemper affricant partes quaſdam; hinc ponderoſiora poſt præcipitationem exſurgunt magiſteria.

(b) *De Sublimatione, Præparatione ſecundâ.*

Sublimatio, eſt propriè rei mineralis per validum ignem elevatio, in qua corpora craſſa ſubtilia redduntur, corroſiva & acria, evadunt dulcia & benigna; & è contra dulcia & benigna, acria & corroſiva: item ejus medio volatilia fixantur, & corpora purificantur. *Sublimatio quid.* Fit ſublimatio, aut per ſe, aut cum additione: Per ſe, ut antimonium, ſandaracha, & multa alia; Per additionem, ut in mercurio ſublimando liquet. Adduntur, vel ut faciliùs in ſublime attollantur; vel ut in fundo vaſis craſſior pars remaneat. Vaſa quibus ad eam utimur, ſunt vitrea, vel terrea oblonga, vel ſi curva, ea annectuntur invicem, in modum, ut ab ignis calore ultimum haud incaleſcat. Ad hæc urinalia, matracia, bocciæ, & ſimilia peropportuna ſunt. His aptantur pilea roſtrata, & non roſtrata: Vaſa luto ſapientiæ priùs probè muniuntur. Fit autem ejuſmodi lutum ex Terræ argillaceæ partibus duabus, Fimi equini, parte una, Pulveris teſtarum, parte altera. Vel fit ex Terræ argillaceæ, partibus tribus, Tomenti, vel pilorum barbit. Fimi equini, an. parte una. Fit etiam ex Terræ Valentiæ partibus duabus, Tomenti, vel bombacis parte una, cum aqua miſce. Quibus addunt nonnulli ſcoriam ferri, minium, & alia pro re natâ. Ad ſublimationem reducuntur, exaltio, elevatio, & fixatio: ejus medio res fixantur, & conſtantes fiunt.

(b) *De Sublimatione.* Sublimatio eſt evaporatio ſeu deſtillatio ſiccà, mediante ignis vehementiſſimo gradu, vel ſolo, vel alio accedente corpore, ſive ſalino, ſive ſulphureo, evaporationem promovente. Omnia ſalia volatilia animalium, ex vegetabilibus camphora, ex ſalibus ſal ammoniacum, ex mineralibus ſulphur, antimonium, mercurius, ex gummatibus benzoë, ex metallis plumbum, ſolo calore debitè adminiſtrato, ſub formâ florum in altum elevantur. Reliqua per ſe ſublimationi haud parent, niſi horum acceſſu; unde ſal ammoniacum etiam fixiſſima ſecum in ſublime vehere ſolet. Aurum graviſſimum metallorum, ſi prius debite ſolvatur, & cum ſpiritu tartari præcipitetur, ſingulari encheireſi in flores purpureos elevatur.

Variat ignis gradus in ſublimandis rebus pro materiæ mobilitate & fixitate. Sic mercurius dulcis & cinnabaris potentem requirunt, mitiſſimum

salia volatilia, camphora, flores benzoës, validiorem sulphur, sal ammoniacum. Quæ majore ignis gradu egent, commodissimè in crucibulis, vel encorbitulis vitreis, crucibulo, arena impleto, repositi sublimantur.

(c) *De solutione, Præparatione tertia.*

Solutio, est propria corporum in liquorem resolutio: quæ duplici modo fit, per se; & cum aliquo liquore. Sub primam differentiam Fusio reduci potest, licèt impropriè: Sub secundam, multiplices operationes, quæ, ut à brevitate nostra alienæ, meritò omittuntur. Solutio rursus, quædam ignis medio fit, quædam citra ejus opem. Ignis hac in re duplex subintelligitur, naturalis & intrinsecus, artificialis & extrinsecus; hic naturalem & intrinsecum juvat, atque ad agendum proritat. Solutionis modus unicuique satis innotescit. Per hanc operationem corporum vincula solvuntur, & ad Medicinæ usum adducuntur, solida liquida fiunt; effœta & semimortua, rediviva; occulta, manifesta. Vasa ad eam necessaria, sunt cucurbitæ, urinalia, bocciæ, pellicani, & alia terrea, vel ex vitro, cum capitello rostrato, & non rostrato.

Ignis multiplex.

Proprietas.

(c) *De Solutione.* Solutio dicitur, quando corpora solida fluidam naturam assumunt, sive in liquoris poros recipiuntur, mediante certo menstruo seu liquore solvente.

Menstrua primaria sunt aër, qui particulas sulphureas, odoriferas ac subtiliores in sinu capit, & salia humiditate suâ tàm acida, quam alkalina dissolvit, quæ solutio deliquium communiter audit.

Maximè concentrata & à terreo munimento immunia, uti nitrum fixum, sal quodvis lixiviosum, sal dictum ammoniacum fixum, solutio oculorum cancri, terra foliata tartari, item salia ex testaceis alkalinis cum menstruis acidis parata, vitriolum martis cum spiritu salis vel nitri paratum, butyrum antimonii similiaque facili negotio se submittunt deliquio. Reliquas solutionum præcipuas species absolvunt menstrua, quæ pro diversitate solvendorum vel aquea sunt, vel spirituosa, sulphurea, acida, alkalina.

Aqua omnis alterius substantiæ mistione vacans ex vegetabilibus mucilaginosas, gummeas, ex animalibus gelatinosas partes maximè extrahit, & salia undiquaque deliquescentia promptissimè imbibit, præterea & terreas, sulphureas salinas ex vegetabilibus dissolvit partes, nec non ipsas austeras constringentes, uti solutiones gallarum, corticum granatorum, foliorum quercus, florum balaustiorum, & ejusmodi alia id ostendunt, quæ cuncta ad mixturam vitrioli atramentosum colorem recipiunt. Ex adverso menstruis aqueis resistunt sulphur, pinguedines, ac resinosæ partes, bitumina, terræ, metalla, mineralia.

Acida menstrua sunt vel subtiliora, uti spiritus vitrioli, veneris sachari saturni, formicarum, sulphuris, vitrioli volatilis, acetum destillatum, item spiritus mineralium dulces; vel potentiora & magis corrosiva, uti spiritus salis, nitri, & vitrioli, vel magis concentrata, uti butyrum antimonii, spiritus nitri fumans, aqua regis, oleum vitrioli. Diffident maximè menstrua acida ratione effectus. Acetum vini vel ejus spiritus aggreditur plumbum, item lapides cancrorum, corallia, quod minus commodè præstant spiritus sulphuris, vitrioli, aut salis. Venus facili negotio dissolvitur ab aquâ regis vel aquâ forti, ægerrimè à spiritu salis. Spiritus salis martem in vitriolum vertit, minime autem argentum, quod aquâ forti vel spiritu nitri solvitur.

Spiritus urinosi volatiles spiritui vini magnam potentiam conciliant, intimè concreta resinosa difficilioris aliàs solutionis, item olea destillata dissolvendi, quod etiam certo respectu de salibus lixiviosis valet, quæ etiam in mineralium sulphura peculiare jus sibi vendicant.

Salia media soluta vim quoque menstrualem varie exercent; Ita solutio salis communis & tartari, item solutio aluminis conjunctim dissolvunt debita coctione venerem, unde dependet fundamentum dealbationis argenti cum cupro mixti. Eodem menstruo ex mineris cupreis via humida separatur metallum.

Solutio nitri & salis ammoniaci, folia auri, vitrioli stannum, tartari jovem & martem, salis ammoniaci venerem, vitrioli & nitri lunam, urina auripigmentum, solutio terræ foliatæ tartari gummea & resinosa corpora facili negotio in poros recipiunt & dissolvunt.

Spiritus phlegmate suo exuti olea destillata promte absorbent & resinosa corpora extrahunt, quod etiam præstant olea destillata & certo respectu etiam expressa, quamvis in minori gradu, quâ de eau à balsamum peruvianum ambra ab expressis non tangitur. Hoc tamen tenendum, spiritum vini rectificatissimum cum oleo terebinthinæ se non libenter conjungere, neque cum sanguine humano, neque cum gelatinosis ac mucilaginosis his substantiis. Item olea destillata æthera, opium, extracta vegetabilium, ac gummata minimè penetrare, & solutionem vel extractionem in ipsis efficere possunt.

(d) *De Putrefactione, Præparatione quartâ.*

Putrefactio, nomine & effectu nota est: ea præcedentes operationes immediatè sequitur; corpora siquidem soluta putrefactionem faciliùs subeunt, vel eadem solvuntur, ipsis priùs calcinatis, & sublimatis. Digestio, & circulatio, hujus sunt veluti appendices. Fit autem putrefactio per se, & cum aliis, in fimo, vel in balneo maris, vel alio loco calido. Ejus præstantia, & dignitas non cuivis innotescit. Ejus medio purum ab impuro segregatur, multa renovantur, & in novam formam adducuntur; sic per eam multa vitâ exuta revirescunt; corrosiva quæque acrimoniam deponunt, levia ac dulcia efficiuntur: venenata & efferata cicurantur; colores transmutantur, & alia mira præstat.

Digestio. Circulatio.

Præstantia, & dignitas.

(d) *De Putrefactione.* Putrefactio locum habet in regno animali nec non vegetabili: corpore animalia fermentationi nunquam auscultant, sed sibi relicta, & vita exuta cum graveolente odore, qui individuus putredinis comes esse solet, in putrilaginem abeunt. Memorabile est, vegetabilia humidiora maxime & densius cumulata, dum putrescunt, sensibilius sæpe incalescere, & odorem etiam salis volatilis urinosi exspirare.

Putrefactio fit, quando unio corpusculorum, mixtum constituentium, dissolvitur, maxime ab aere calido & humido, quare omnis putredo texturam corporum destruit, simulque cum ipsa saporem, odorem & virtutem. Quæcunque unionem partium firmant, uti sunt rigidiora salia, acida, humidum absumunt, uti spiritus vini rectificatissimus, aeremque arcent, quod fit in vacuo, & non putredinem admittunt, uti sunt olea destillata, salia, corpora bituminosa, spiritus vini, à putredine defendunt, & in hoc fundamentum consistit omnis balsamationis corporum.

Effectus putrefactionis in chymicis est productio salis volatilis. Hinc animalium partes etiam excrementitiæ, uti urina, salvia, per putrefactionem copiosius, pejoris tamen odoris, suppeditant sal volatile, quam si destillentur citra illam. Motu enim validiori intestino, qui in putrefactione observatur, fixiores corporum partes saliuæ volatilis speciem induunt, unde vegetabilia incinerata multum salis lixiviosi in se habent; putrefacta sal volatile copiose promunt. Horum autem caput mortuum vix tantillum salis alcalisati suppeditat.

(e) De

(*e*) *De Destillatione, Præparatione quintâ.*

Ascensio, lavatio, fixatio. *Proprietas.*

DIstillatio æquè omnibus nota varias suscipit differentias, quæ pariter satis communes sunt. Ascensio, lavatio, & fixatio ad eam reducuntur. Ejus utilitas, & necessitas cuivis patet. Ejus medio fixantur corpora, variis cohobationibus ad id repetitis; multa item amara dulcescunt, & dulcia amarescunt. Vasa distillationi inservientia, multiplicia sunt, pro materiæ distillandæ natura, & distillationis specie, hæc penes artifices facillimè addiscuntur.

(*e*) *De destillatione.* Distillatio evaporatio est, hinc quæcunque corpora non habent partes evaporabiles, non bene destillantur. E contra quæcunque odorem fortem & exhalationes copiosas emittunt, destillationi auscultant. Pugna est inter Eruditos, an dentur aquæ purgantes: Plurimi negant, ex eo, quod purgantium vis resideat in parte resinosa, quæ vero nullo modo ascendit. At vero certum hoc est, non ex omnibus, quæ purgant, posse fieri aquas purgantes, cum tamen purgans virtus sæpius in quibusdam magis in volatili, quam in fixiori substantia salina acri consistat; hinc illa ipsa destillando fundere purgantes aquas non dubitandum. Confirmat id etiam certissima omnium indicatrix experientia. Aqua nicotianæ ciet vomitum: aqua hellebori nigri sedes movet, *vid. Zuvölfer. in Pharmacop. p. 26. item* Borrich. *in apolog contra Conringium p.* 349. *Mynsichtus* aquam aloëticam: Heurnius, *l.* 1 *method. ad Praxin p.* 39. aquam purgantem ex floribus persicorum, scammonio, turpetho, proponit. Hæferus *in Hercule Medico l.* 8. *p.* 240. aquam laxativam ex manna cum nitro ana destillatam; Freitagius *in errore med. p.* 130. aquam florum iridis purgantem consignavit.

Quæ destillantur ordinarie non tincta sunt colore quodam, sed limpida procedunt. Observavimus tamen curiose etiam coloratos liquores per alembicum vel per retortam ductos. Privilegium in hoc singulare habent flores chamomillæ, qui oleum præbent summe cæruleum, itidem pimpinella, sanguisorba, quæ ex cœruleo viridem fundit spiritum, quando spiritu vini parciori rectificato saltim maceratur, facta postea destillatione. Ex croco flavescens quoque liquor prodit, si parum aquæ affusum fuit, ne diffundatur tinctura. In regno minerali ex sulphure, nec non ex scoriis antimonii, mediante sale ammoniaco & calce vivâ, liquor volatilis, sulphureus, aurei coloris, prolicitur: eodem modo in sublimatione salis ammoniaci florum cum hæmatite spiritus flavescens urinosus visitur.

Curiosa observatio est, destillari etiam spiritus posse largiori in copia, nullo subdito igne. Miscuimus aliquando spiritum nitri satis fortem cum spiritu vini rectificatissimo. Retortam, cui mixturam committebamus, posuimus, vesperi in arenam, quo altero mane destillatio adornaretur, eo tempore accessimus ad ignem subministrandum: ecce per noctem sua sponte destillatus fuit spiritus nitri dulcis penetrantis odoris sulphurei, præstantissimus. Simile observavimus, dum oleum vitrioli acerrimum nitro & sale ammoniaco miscuimus: item dum aquam fortem amalgamati mercurii & jovis retortæ imposito infundebamus: illico prodibat spiritus sub flammeo in recipiente vase colore. Motu enim & reactione vehementiori intensè hæc invicem incalescunt, quo calore particulæ volatiles avolant & ascendunt.

Datur etiam adhuc alius minus notus destillandi modus beneficio vitri caustici intensissimum ignem suppeditantis. Quando nimirum retortæ vel phiolæ vitreæ nigro colore quoad dimidiam partem tinctæ (ut eo melius solares radii colligi & uniri queant.) immittitur mastiche, succinum, olibanum &c. & capax recipiens vitrum admovetur, sic in libero aëre radiis solaribus copiosum oleum & spiritus elici potest.

Poterii Opera.

(*f*) *De Coagulatione, Præparatione sextâ.*

Fermentatio. Fixatio. Color duplex.

COagulatio omnium postrema, nomine etiam notissima, frigore fit, & calore. Calore coagulata, fixa permanent: non ita quæ frigore. Ad hanc fermentatio, & fixatio reducuntur, ad quas operationes duplex calor præmeditandus venit, artificialis & naturalis. Artificialis ex variis lignis rebusque combustilibus fit; naturalis etiam multiplex est: quæ in sequentibus, in particulari mineralium præparatione manifesta reddentur. Ad has sex præparationum species universales, multæ plures reducuntur, quæ ut notæ, & faciles, explicatione non egent: insuper manualis operatio longè plura docebit.

(*f*) *De Coagulatione.* Quod si ad spissitudinem extracti crassioris abstrahendum solutum quoddam est, in Mariæ balneo id fiat, ut eò adustio particularum extracti & empyreuma præcaveatur, quod in extracto aloës, opii aliorumque vegetabilium observandum, vel adhuc consultius super ignem nudum vel arenæ, maxima liquoris portio auferenda. Deinde leniore calore intercedente inspissatio absolvenda. Observationem meretur, extracta quædam, item rob & similia ad debitum consistentiæ gradum igne nudo vel calore fortiori non redigi posse, sed semper fluida remanere, justam autem & spissiorem formam acquirunt, si debita prævia coctione: lenissimo hypocausti vel fornacis calori per sufficiens tempus admoventur.

CAPUT III.

(*a*) *De communis terræ proprietatibus.*

Communis terræ laus, & proprietates.

IN fossilium arcanis primùm deducendis, ab his, quæ è variis Terrarum speciebus educuntur, exordiemur, ut quæ nobis magis sunt obvia, leviorique præparatione egent. Sicque de universali terra, cui Plinius *ob ejus eximia merita, maternæ venerationis cognomen indidit, quasi hominum illa, ut cœlum Dei: quæ nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper: novissimè complexa gremio, jam à reliqua natura abdicatos, tum maximè, ut mater operiens; nullo magis sacramento, quàm quo nos quoque sacros facit, etiam monumenta ac titulos gerens, nomenque prorogans nostrum, & memoriam extendens contra brevitatem ævi. Cujus numen ultimum jam nullis imprecamur irati grave: tanquam nesciamus hanc esse solam, quæ nunquam irascatur homini. Aquæ subeunt in imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, præcipitantur in torrentes: aër densatur nubibus; furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgensque, ususque mortalium semper ancilla, quæ coacta generat! quæ sponte fundit! quos odores saporesque, quos succos! quos tactus! quos colores! quàm bona fide creditum reddit fœnus! quæ nostri causa alit! Illa medicas fundit herbas, & semper homini parturit.* Vis universalis seminum à primo ævo illi indita fuit, hinc excepta semina fovens, ea in se convertit, sibique assimilata vitali

 suo

ſuo motu producit: & ultra in ejus viſcera penetrantes, auri & argenti venas, æris, plumbi, ac aliorum metallorum fodimus: gemmas etiam cum aliis quærimus, ſcrobibus in profundum actis: Ab hac tanquam ab uberrimo fonte, naturæ arcana affatim proſiliunt. Non ergo mirum, ſi ab ea exorſi, ejus facultates, & vires apprimè meditemur. Relictâ verò communi terrâ agricolis, medica proſequamur. Eam eſſe frigidam, & ſiccam, communis eſt ſententia. Verùm dum hoc afferunt, terram illam ſimplicem, opinione potiùs, quàm re intelligunt, quæ in centro, aut ſaltem in imis ejus viſceribus reperitur; hæcque verum elementum reputatur. Nos terram nullibi ſimplicem reperiri; ſed undique ſpiritu perfuſam, variiſque rerum ſeminibus, mineralium, metallorum, gemmarum; plantarum, & animalium, plenam, eſſe arbitramur. Ex quacumque terra ſal balſamicum educitur, quod varias obtinet virtutes, pro natura ſoli ex quo educitur: hoc terra orbata, inutilis, infœcunda, & planè evanida, ac iners cenſetur. De hoc ſale balſamico alibi plura dicenda relinquo. Nunc de terris ad noſtri uſum ſpectantibus.

Terra ſterilitas unde.

NOTÆ

in CAPUT III.

(*a*) *De communis terræ proprietatibus.* Omnes terræ argillaceæ ſpiritum æthereum acidulum continent; unde etiam ſpiritus ſalis & nitri deſtillati cum argilla longe excellentioris in medicina uſus ſunt, quam ſi ſine illa parati fuerint. De ſpiritu ex terra fontana egregia habet *Becherus ſect. II. c.* 3. 1. 7. Spiritum terræ ſigillatæ acidulum in malignis morbis ad ſudorem eliciendum *Samuel Gloſſaus & Gregor. Horſtius cent. probl. therapeut. decad.* 1. *de febr.* mirificè laudat. Singularem ſpiritum ex argilla flava in Fionia vehiculum omnium bezoardicorum definiunt *acta Hafnienſia obſ. X. An.* 1671. Cæterum nonnullæ terræ & argillæ recondunt quoddam ſal volatile indolis alcalinæ. Sic ego ex terra Hornhuſana olim extraxi genuinum ſal volatile. Spiritum & ſal volatile paratum ex terra Zeilonica vide *in ejus laboratorio p.* 138. *Dominus Bogle de Gemmis p.* 156. *perhibet*, argillam quandam deſtillatam reddidiſſe ſal volatile acre, ob virtutem cardiacam, laxativam & diaphoreticam commendabile. Lapides, ex quibus calx viva ordinarie fit, ſal quoque largiuntur urinoſum.

CAPUT IV.

(*a*) *De variis terrarum ſpeciebus, earumque præparationibus.*

QUanquam extant plures terrarum ſpecies præſtantiſſimis virtutibus donatæ, ut Eretria, Samia, Chia, Selenuſia, Cimolia, Melia, ampelites, ochra, rubrica ſinopica, rubrica fabrilis, & ſimiles, hodie tamen duæ ſpecies tantùm reperiantur in uſu: Bolus, & terra ſigillata. Sub boli nomine, omnem aſtringentem terram rubram, & citrinam vulgus intelligit. Sub eo verò terræ ſigillatæ, omnem terram albam, & cineritiam. Bolus Armenus, qui & Orientalis dicitur, omnium optimus cenſetur. In Europa variis in locis ipſi non valde diſſimilis calore, & virtute reperitur, at quæ è longis terrarum tractibus advehuntur, majoris apud nos habentur ſemper.

Terra quoque ſigillata, quæ nunc ex Conſtantinopoli ad nos defertur, omnium judicio optima habetur, cum Lemnia idem nomen retinens, quamvis hodie ex Inſula Lemno minimè aſportetur; ſed è Conſtanſtantinopoli, ſigillo Turcico inſignita. Prope Turones terram leucophæam valde aſtringentem, Turcicæ perſimilem, & viribus fortè non imparem comperimus. In Allobrogum montibus, in Provincia, & in Gallia Narbonenſi non inferiores vidimus. Quæ ex Melitenſi Inſula tranſportatur, his eſt valde affinis inſignes virtutes obtinens. In multis præterea Italiæ locis optimam inveniri poſſe minimè negamus, uti prope Bononiam obſervare nobis licuit. Qui tandem cunctas regiones luſtraverit, in unaquaque terram aliquam medicatam reperturum minimè diffido. Eſt inſuper alia quædam aſtringentis terræ ſpecies, è meditullio eboris foſſilis educta, cujus vires maximæ & præſtantiſſimæ ſunt, præſertim in venis edomandis: valet & ad ventriculi laxitatem, inteſtinorum, item & alvi.

Terra Conſtantinopolitana pro Lemnia.
Turonenſis terra
Medicata terra multiplices.
Eboris foſſilis terra.

Hæmorrhagias ſiſtit, & jecori robur conciliat, refrigerat, & aſtringit, ut terra Turcica. Illuſtriſſimus eques Caſſianus à Puteo, virtute, & moribus inſignis, cui hæc dicata ſunt, maximam ejuſce eboris quantitatem in ædibus ſuis nobis commonſtravit, ex quo (inter alia miracula) lapidem vulgò *Turquina*, Gallis *tourquoiſe*, à ſe paratum, nobis libenter dedit.

Ejus facultas, & vires.

NOTÆ

in CAPUT IV.

(*a*) *De Variis terrarum ſpeciebus &c.* Innumerabiles fere terrarum Medicinalium ſpecies ſunt; ita nonnulli ultra quingentas numerant terrarum ſigillatim ſpecies, colore ipſaque textura variantes; ita variæ dantur lithormargæ, cretæ argillæ, boli, ochræ. Obſervavimus terram Lemniam rubram rubrocrocaceam, ſubluteam, albam ex toto, aliam ex una parte rubram, *Hoerboth* punctulis cœruleis & albicantibus ſignatam, ex altera parte venis ex rubro atris & cæruleis diſtinctam, aliam colorem Jaſpidis æmulantem, & ramis tranſverſim diſſectam, aliam colorem caſtanearum habentem & nigris diſtinctam coloribus, aliam magis cæruleis ramis divaricatam & viſu perquam jucundam. Quod terras ſigillatas attinet, curioſa eſt Melitenſis alba latitudine digiti unius, ab una parte effigies S. Pauli, tenentis viperam gladio circumvolutam, ab altera figura crucis Melitenſis conſpicitur, in alia hæc verba inſcripta ſunt, *Initium ſapientiæ, timor Domini*; In alia imaginem Chriſti crucifixi adorans; In alia ſpectatur Dianæ antiquum ſigillum, capra nempe, infra quam Luna & Stellæ; Rariſſima varo eſt illa, colore flavo prædita & longitudine digiti, exprimens imaginem D. Mariæ Jeſum infantem in brachiis tenentem: cum inſcriptione antiqua. Dantur inſuper Terræ ſigillatæ, carnei, albi, cineritii, flavi, rubri, hepatici coloris, paſtillorum formam præſe ferentes; In Germania ſunt terra Laubacenſis, cum inſignibus Comitum Solmenſium: Item Stringonienſis, Goldbergenſis, Lemnizenſis, Javverenſis, &c. Præſtantiſſima vero omnium eſt terra ſigillata ſtrigonienſis flava, qua etiam in officinis in uſum vocatur, & habet præ ceteris, quod reniteat uti ſpeculum,

lum, ut etiam faciem intuentis reddat, linguæ imposita firmiter adhæreat; ori immissa dissiliat, & ictu quasi tangat dentes, *es springet wider die Zähne*; vitro aqua pleno injecta, fortiter latera vitri concutiat. Eadem hæc flava terra etiam vocari solet Axungia solis, vel aurum conversum. Datur etiam alba strigoniensium perquam rara, quæ nec sigillo notatur, nec in usum vocatur, & creditur ibidem flavam continere aurum, albam vero argentum. Hæc terra difficillimè eruitur & non nisi cultro ex monte vel lapide divulso erui potest, & lapis etiam est valdè spongiosus, cui hæc terra strigoniensium innascitur. In superficie montis illius scaturigo aquæ, maximè pellucidæ fuit, quæ tamen ante duos abhinc annos exstincta est ex delapsu rupis scaturiginem destinentis, ex hoc verò fonte homines tam in vicinia quàm dissitis etiam locis aquam haurire consueverunt, & quidem secundo successu in febribus ardentibus & malignis. Plura qui desiderat circa naturam & usum hujus terræ in morbis variis, adeat Joh. Montanum, Strigoniensem. Goldbergensis etiam datur alba & rubra; Officinalis est alba, quæ aquilam habet impressam. Rubra vero sigillo non premitur, hinc nec in Medicum vocatur usum: Ex hac terra conficiuntur fictilia varia, sed multum luti intermixtum illis esse nota, & hoc ob abundantiam illius, quæ non in frustulis uti strigoniensis, sed massis integris haberi potest.

Datur insuper Legnicensis, quæ tamen ob defectum terræ non amplius sigillatur, neque in officinis illius loci haberi potest, in Bohemiâ plurimæ sigillantur terræ, interdum etiam satis ridiculè sigillatæ & notatæ, præ cæteris tamen, extollitur ratione virtutis Medicæ terra Brandeisensis, in sudoribus excitandis, loco tribus horis Pragæ distante.

Dantur insuper Turcicæ terræ coloris varii, rubri scilicet, incarnati, crocei, albi, rubri ex nigro splendentis variæ figuræ & magnitudinis, literis Turcicis insignitæ: Mirum tamen est in Ungaria has terras in pharmacopoliis non haberi, nec in Medicina adhiberi, sed saltem Bohemicas. Viennæ è contra quotidiano in usu sunt Terræ Turcicæ, & literis illorum insignitæ. Reperitur etiam terra aliqua sigillata propè Altdorffium in crypta nota vulgò *Kreidloch*, meminit verò hujus terræ Caspar Hoffmannus *in Paralipomenis Officinalibus cap.* 25.

Omnes terræ & boli maximè pinguiores, alexipharmacæ sunt, & in sistendis fluxionibus sanguinis & attemperandis humoribus salsis eximium usum habent. Galactites sive lac lunæ est species margæ saxatilis, in fodinis suis lactea & butyracea eruitur: Sub dio indurescit, easdem cum terris pinguibus vires habet attemperantes & constringentes. Pertinet ad terrarum classem etiam unicornu fossile, quod revera non minerale quoddam est, sed saltim animale, dum nimirum, uti multiplici experimento & ratione confirmatus sum, ossa & cornua animalium sive casu quodam olim in speluncas vel terræ cavernas arenosas, ubi aquæ destillant, illata fuerint, sive etiam fraude ab hominibus, qui præsunt istis, uti in Baumanniana, Brunsvicensi fit, sub terra arenacea condantur, continua evaporatione seu destillatione subterranea mollescunt & Philosophicè quasi calcinantur, sæpiùs magnitudine ipsorum valdè aucta; dum particulæ lapidosæ fixæ, quas aquæ ex lapidibus abstergunt secumque trahunt, contentæ, ipsorum poris concrescunt. Ulterius autem quod unicornu animalium progenies ac soboles sit, ex eo colligitur, quod igni injectum, nisi vetustum admodum sit, adhuc spiret more animantium odorem volatilem, & nigro colore inficiatur. Adhærescit linguæ & bullulas copiosas emittit, si in aquam ponatur, quod etiam familiare est, aliis Philosophicè sic dictis calcinatis ossibus, unde meritò hæc substituuntur, easdemque vires cum ipso possident.

CAPUT V.

(a) *Præparatio & usus.*

Omnium præparatio simplex est admodum: nam vel abluuntur, colantur, siccantur, purioresque redduntur, vel variis cohobationibus, menstruis ad id appropriatis, in aliam formam reducuntur, & efficaciores fiunt. Per se non rarò eas in usum vocamus, præparatione ad hoc præmissâ nullâ. Ad pestem, venenatosque morbos terram Turcicam sic paramus. Accipimus dictam terram aquâ melissæ, & boraginis, scorzoneræ, vel alterius generis priùs mundatam, & probè exsiccatam, cui superfundimus sequentis aquæ tantum, ut quatuor digitos supereemineat. *Præparatio adversus pestem.*

♃. Succorum radicum scorzoneræ, fol. ulmariæ, (aliàs reginæ pratensis) rutæ capraríæ, an. ℔. ij. fol. melissæ, boraginis, cardui benedicti, an. m. iv. corticum citri, ℔. j. sem. echii, ℥. vj. macerentur triduo omnia simul, & destillentur per balneum maris, maceratio fiat in urinali vitreo, calore fimi equini: Alkali è fæcibus paretur, ut suprà diximus, quo dicta aqua virtuosior, & efficacior reddatur. Tunc dictam terram cum hac aqua in fimo equino per aliquot dies recondе, postmodùm aquam per alembicum abstrahe. Terræ in urinalis fundo relictæ iterum destillatam aquam reaffunde, parique tempore in fimo relinque, ac demum aquam abstrahe; hæcque operatio toties reiteretur, quoad terra veluti in liquorem vertatur, qui liquor ab urinali eductus, & soli expositus exsiccatur, & ad usum asservatur. Usus ejus est cum aliquo liquore convenienti; vel cum aliqua conserva, electuario, aut opiatâ: Omni tempore à ʒ. ß. ad ℈. j. desuperbibitur parum aquæ. Supradicta valet ad venenatos morsus animalium, contra pestem, & febres acutas. *Præstantia & virtus.*

Bolus Armenus eâdem viâ, eodemque processu cum simili liquore paratur, & cum phlegmate vitrioli, & aluminis, maximè ad extrinsecos usus. Poterimus & aliis facultatibus hac methodo terras, & etiam lapides insignire. Ejus usus planè idem est cum terra Turcica: extrinsecùs vulneribus cruentis admovetur cum aliquo unguento, vel per se, vel cum aliis pulveribus. Cruentis vulneribus commodè siccus, & in pulverem versus admovebatur, pauxillo rhabarbari, thuris, & mastiches adjecto. *Boli armeni præparatio.* *Facultas & vires.*

Ex vitriolo, aliisque salibus peculiaris quædam terra educitur, cujus vires planè sunt insignes. Item ex aliis mineralibus particularis terra habetur.

Sunt insuper quædam terræ bituminosæ, quarum usus in Medicina non est spernendus. Cæterùm his, quarum usus non latet, brevitatis causâ omissis, ad salium præparationem deveniendum.

NOTÆ

in CAPUT V.

(*a*) *Præparatio & usus.* Terræ si sordibus & recrementis lapideis adhuc infectæ sunt, meritò lavandæ & elutriandæ sunt, vulgò *ausschwemmen.* Sunt qui irrorant illas decocto viperarum, cornu cervi, scordii, radicis scorzoneræ, tormentillæ, & postea siccant in finem majoris adversus venenæ virtutis attrahendæ. Alii ad corroborandum imbuunt illas sæpius rore majali vel etiam ejus spiritu: pro adstrictione fortiori obtinenda spiritum salis dulcem ipsis infundunt, & postmodum redigunt in pulpam per se exsiccandam.

CAPUT VI.

(*a*) *De variis salium præparationibus, atque de Sale communi.*

TOt tamque diversæ sunt salium præparationes, quot eorum species; nam alio modo præparatur sal communis, alio vitriolum, & sic de cæteris.

Sal communis, quem & marinum vocant, varias obtinet proprietates, & propterea multiplices præparationes subit. Vis refrigerans & acida, spiritui ipsius inhærens, valido igne per retortam pellitur: subdulcis & excalefaciens, ejus substantiæ crassiori connata, blando igne per coctionem emergit. Fit verò sic:

Spiritus salis.

SAle nimirum communi priùs aquâ communi soluto, filtrato, coagulato, & decrepitato. Solvitur, atque per filtrum pluries transcolatur, ut purior reddatur. Coagulatur, ut superflua humiditas evanescat, quam & perfectè absumit decrepitatio. Is sic paratus teritur, & duplo arenæ lotæ & siccæ, vel pulveris laterum, vel boli armeni commiscetur: postmodum retortæ inditus, valido igne adacto, liquorem fundit acidum, quem spiritum vocant, alii oleum, cujus sapor est dulcoacidus. Dosis ejus est
Usus. gutta una, duæ, aut tres ad summum, cum jusculo carnis, vino, aquâ distillata, vel alio liquore. Movet urinam, extinguit sitim, hydropicos juvat, & putredini resistit, tophos podagricos cum oleo terebinthinæ discutit: cum unguentis mixtus vulneribus putridis medetur. Lapides, corallia, uniones, durioraque corpora solvit, ritè præparatus aurum ipsum aperit.

Crystalli Balsamici salis.

POst spiritus supradicti extractionem crystallos dulces extrahimus, massam in fundo retortæ relictam dissolvendo cum apto proprioque liquore: dissolutum in fimo equino per aliquot dies reconditur, & frigido postmodum asservatum in dulces crystallos concrescit, quos si dulciores desideras, iterum solve, & coagula. Vas ad hoc boccia, vel urinale dictum, peropportunum erit. Dissolvens nostrum hac in re est aqua vitæ, ex uvæ racemis vindemiarum tempore deducta. Omnis etiam aqua vitæ potest extrahere ejusmodi crystallos, sed una alterâ melius.

Dicti crystalli multiplices habent usus: *Salis dulcis vires & proprietates.*
ventriculum apprimè excalefaciunt, apepsiæ succurrunt, inappetentiam corrigunt, nauseam cohibent, & alia pleraque præstant miranda.

Est & alia ejusce modi crystallorum parandi via, quam require apud Quercetanum, in sua *tetrade*, *cap.* 29. ubi plura de sale marino docet.

Rursus est alia salis communis præparatio, quæ verè halosanthos dici posset, licet *Des salis, & halosanthos.*
hac appellatione, spuma maris apud antiquos intelligatur. Hæc cùm in nostram praxim minimè cadat, brevitatis causâ à nobis omittitur.

NOTÆ

in CAPUT VI.

(*a*) *De variis salium præparationibus, & sale communi.* Spiritus salis est vel subtilior ac penetrantior, qui cum bolis destillatur, item extempore facilioris destillationis qui consit ex sale marino, vel sale ammoniaco imbuto oleo vitrioli; Hic enim fumosus esse solet; Vel gravior, corrosivior, fixiorque, qui præparatur ex salis communis & vitrioli sive aluminis aanica portione longe majore in copia, quam si bolus accesserit: hic in re magis metallica & mechanica, ille in medicina usum habet cautum. Quo subtilior spiritus hic est, eo majorem vim resolventem & diureticam possidet. *Mabius* Chymiater insignis adornavit ejus rectificationem in balneo Mariæ super pulverem vitri veneciani, ut refringatur quodammodo ejus corrosivitas, addit deinde dosi refracta spiritum salis ammoniaci pro virtute insigniore aperitiva, ipsumque ad gratiam rubro bellidum colore induit, unde nomen nactum tincturæ aperitivæ ad erigendum appetitum, ad resolutionem ac diuresin promovendam, nec non ad ebullitiones hypochondriacorum calidas compescendas mirifice laudatum est medicamentum. Lodov. *in Pharm. p.* 453. existimat, spiritum salis esse aroma Philosophicum & aroph. *Paracelsi.* Spiritus salis cum spiritu vini dulcificatus longe tutior est usu interno in medicina, quam spiritus salis purus. Si ipsi spiritus salis ammoniaci ad saturationis punctum additur, largitur per evaporationem præviam sal aperitivum insigne stomachicum & antifebrile, quod si non superat, saltim æquare videtur crystallos salis dulces à *Celebri Authore* descriptos. Spiritus salis dulcis egregium menstruum est coralliorum. Observavi aliquando eorum solutionem cum illo factam, successive calore leni evaporatam instar arboris cujusdam Philosophicæ latera vitri elegantissimo spectaculo pinxisse. Solutio hæc coralliorum eximiam vim aperiendi & diureticam alit, pravorumque succorum correctricem. Spiritus salis dulcificatus, si dextre paratus fuerit, etiam subtilissimum auri crocum aggreditur, & sapore metallico ac colore inde flavo imbuitur, quæ tinctura admirandæ virtutis contra calculum, & renes purgandos creditur, alvum laxat, & feces quandoque nigredine tingit: confert maximè subjectis pituitosis.

Sal commune in perfectum sal alcali convertitur, si ejus partes tres colliquescant cum parte una antimonii, addito carbonum pulvere. Lixivium, si aqua affunditur, emergit sulphureum, cui instillatus spiritus acidus in fundum dejicit antimonii sulphur. Curiosa observatione dignum est, sal culinare destrui posse, & in terram insipidam converti, modo solvatur aqua & evaporetur: deinde aliquot horarum spatio igne aperto exuratur; quæ solutio, filtratio, evaporatio, caustio repetitis aliquot vicibus fiat, sic in limum vel terram puram, omni sale privatam quæ in filtro remanet, transit.

Mercurius sublimatus vel etiam spiritus salis com-

communis remixtus cum lapide calaminari vel auripigmento fortissimum spiritum fumantem, qui ob crassitiem oleum salis vocatur, & metallis solvendis aliisque usibus chymicis inservit, constituit. Experimentum curiosum est, aquam sale communi saturatam minime congelari, maximum autem frigus aquæ & glaciei conciliare, ita, ut sal vel ejus solutio addita nivi, in momento aquam subjacentem vel circumfusam etiam in calido hypocausto permutet in glaciem. Notabile porro est, salinas, quæ sale perpauco imbutæ sunt, concentrari posse frigore, dum aqua copiosa in glaciem vertitur, & salina substantia affectat fundum, quod arcanum sibi commendatum habeant, qui salinas non adeo sale valentes possident.

CAPUT VII.

(a) *De Sale Nitro.*

SAl nitrum, vulgò sal petræ dictus; non semper æquales obtinet virtutes, ob varietatem locorum, in quibus nascitur. Qui spontè è terra erumpit; atque citra artificis opem habetur, de natura salis armoniaci participat. Is copiosè colligi potest in pluribus locis agri Bononiensis, ubi nunc commoramur, & maximè in montibus ad meridiem expositis. Sic in communi, vulgò *monte Paderna*, dum per otia illic diversaremur, haud exiguam quantitatem reperimus; quo loco marcasita alba, & citrina, cum lapidibus quibusdam adhuc incognitis, virtutibus tamen præstantissimis, de quibus paulò inferiùs dicendum distulimus, copiosè reperitur. Qui artificiosè è terra educitur, atque ex muris, & antiquis ruderibus colligitur, nihil quicquam de salis armoniaci natura participat. Ex utroque spiritus educitur valde acer & mordax, basis aquarum fortium, quibus aurifabri utuntur, in auri, & argenti separatione. Fit verò ejusmodi spiritus eodem modo, quo spiritus salis communis. Is vehementissimus est, continuò in auras spirans, cujus vapor per ambientem aërem frigidum & humidum densatur, & in aquam vertitur, sicque aqua pondere, & mole augetur. Est etiam ejusmodi vapor totus igneus, metalla, & corpora quæque dura penetrans, vim habens eadem calcinandi, quæ calcinatio communiter præcipitatio dicitur. Figitur sal nitrum per validum ignem, fixum solvitur, solutum iterum figitur, quod ter, & quater reiteratur. Ex dicto fixo crystalli dulces eliciuntur, prout de sale communi dictum est.

Aquarum stygiarum basis.
Spiritus salis nitri.
Aqua, seu spiritus aëre actus.
Salis nitri fixatio.
Dulces crystalli nitri.

Sal prunellæ, qui ex eo conficitur, nunc admodum vulgaris est, fitque ipsum in crucibulo fundendo, atque ipsi flores sulphuris injiciendo, hocque toties reiteratur, quoad probè repurgetur, salque crystallinus evadat. Usus hujusce salis prunellæ, est in febribus ardentissimis, quas Hungaricas nuncupant, & causodes: Gravis est tamen ventriculo, & nauseantibus propterea minimè dandum est. Mirum est, quomodo aquæ injectus eam tantopere refrigeret. Ex eo fit lapis ad hunc effectum, qui aquâ minimè solvitur.

Salis prunellæ præparatio.
Ejus usus.
Lapis ex sale nitro.

Summa hujus salis præparatio in concoctione consistit, cujus beneficio vires admirandas suscepit. Jungitur & aliis corporibus, ex quibus vires elicit, easque exaltat, & præstantiores reddit.

Quidam Chrysopœi, famosissimi lapidis physici materiam in eo consistere comminiscuntur: hinc triplicem habere naturam, vegetabilem, animalem, & mineralem. Nos in eo vires, & effectus admirabiles latere agnovimus, quos hîc ultrà prosequi præsens excedit institutum. Qui de eo plura desiderat, legat Quercetanum in suo *de medicam. prisc. philosoph.* item Penotum in suo *de chymicis præparationibus.*

NOTÆ

in CAPUT VII.

(a) *De sale nitri.* Nitrum quod ex India affertur, præstantissimum judicatur propter efficacissimum pulverem pyrium, quem constituit.

Spiritus nitri facili parabilis, fumosus, ac penetrans saltim per arenam in retorta conficitur, si oleum vitrioli affundatur nitro: Sal enim potentius vitrioli aggreditur terram nitri, & sic ex hospitio suo dejicit spiritum acidum; quod reliquum in retorta per crebriorem solutionem, transit in sal figuræ octangularis, arcano duplicato seu sali polychresto non absimile.

Notissima res est, nitrum in crucibulo etiam fortissimo igne non fluere, ast quando immediate vel pulvis carbonum vel sulphur adjicitur inflammari & alcalisari: Sic lapis prunellæ alcali naturam quodammodo redolet, quoniam cum spiritu vitrioli ebullitionem concitat cum tetro aquæ fortis odore. Quod si autem nitro limatura veneris, jovis additur, & ignis fortissimus detur in crucibulo etiamsi clauso, cui saltim relictum in superiori parte foramen est, flammam concipit; in argumentum clarissimum, metalla hæc sulphur quoddam recondere.

Habet nitrum admirabilem usum in arte docimastica, ipsaque medicina. Separat omnia metalla, excepta luna, ab auro prius cum antimonio mixto, utpote illa in calcem redigit.

Non ignotum quoque est, per antimonium mire purificari & colore aurum exaltari, si cum ipso fundatur. Fundum nimirum petit ipsum, cum regulo antimonii, qui alias secundum ordinem fortissimo follium igne in auras dissipandus est, aliquot ad minimum horis. Per compendium vero sicque melius partes antimoniales ab auro secernit nitrum, modo massæ in fluore existenti partes ejus tres adjiciantur; ita aurum pulcherrimum splendore & purissimum protinus evadit, quod artificium lucri & compendii causa magni æstimant Aurifabri. Notum porro est, quantum olei & operæ consumant docimastæ in separatione stanni ab auro: hoc vero obtinetur mediante nitro & sulphure. Cum auro diutius calcinatum nitrum rubicundum colorem extrahit.

Nitrum saltim purificatum nullo alio corpore vel sale tactum nec ignem passum, medicina præstantissima est, quâ vix par datur in naturæ regnis: Anodynum est, somnum conciliat, ardores & inflammationes extinguit, sitem sedat, sudorem movet, delirium dissipat; Causa est, quoniam sanguini & humoribus fluiditatem conciliat, & acredinem salium lenit ac mulcet. Nam nitri solutio, injecta sanguini crasso, è vena emisso, illum floridum & fluidum efficit, ita ut etiam ad thermometrum loco liquoris diu à corruptione immunis servari queat. Nobilius autem ratione virtutis est nitrum regeneratum, ex bonæ notæ spiritu nitri & sale tartari paratum, quod acrius & magis urinam promoveat, ad saturationis punctum permiscentur, solvuntur, & crystallisata præbent sal pyramidalis figuræ summe refrigerans, quod cum terreis absorbentibus, item cinnabari mixtum polychrestum constituit pulverem etiam in diarrhæis, quæ febribus inflammatoriis junctæ sunt, non contemnendum, contra vulgarem opinionem id confirmante experientia. Si immittitur aquæ simplici cum cornu

cervi

cervi usto & syrupo papaveris rhæados, fit potio refrigerans in æstu febrium incredibilis virtutis; In malignis & deliriis nitrum cum camphora exhibitum, divinum ferme est præsidium. Nitro etiam veteres multum usi fuerunt. Sic lapidis prunellæ apud *Hyppocratem* quatuor vicibus mentio fit; nimirum *L. 3. de morbis*, bis in libro *de internis affectionibus*, denique *libro* 11. *de morbis muliorum.* Idem lapis etiam *Plinio* notus fuit *vid. l.* 31. *c.* 11. Complectitur particulas quasdam sulphureas, ideoque prodit in destillatione flammeus. In spiritu nitri, si solvantur cornua vel ossa, fit rubicundissimus, quod nentiquam facit spiritus salis vel vitrioli, spiritus salis ammoniaci conjugio vertitur spiritus nitri in artificiale nitrum flavi coloris, consistentiæ non adeò firmioris, hoc crucibulo ignito immissum luculentissimam eructat flammam, quod vulgari nitro contrarium. Idem illud cum arena in retorta vitrea destillatum totum abit in spiritum acidum volatilem, quod etiam observatur in alio ex sale fixo regenerato, in documentum, Salia tam fixa quàm volatilia urinosa acidi ingenium perfacile assumere.

Uberrimo proventu nitrum generari potest ex terra communi pingui, modo eum sale communi, calce viva & urina probe imbuatur, liberoque aëri exponatur. Notandum in terris etiam excoctis abundantissimè nasci nitrum tempore verno & æstivo, minimè autumnali & hyberno.

Ex nitro & tartaro, addito spiritu vini, destillatione igne aperto in retorta tubulata fit spiritus anticolicus *Michaëlis* summè volatilis ac penetrans. Spiritus nitri dulcis cum spiritu tartari & cornu cervi mixtus evadit diaphoreticus, in omnibus morbis, ubi diaphoresi opus est, maximè utilis.

Spiritus nitri dulcis optimè sic paratur. Sumuntur spiritus vini rectificati partes duæ, spiritus nitri summe depurati pars una, mixta digerantur per aliquot dies, destillentur ex retorta vitrea lenissimo calore, & spiritus qui prodit, bis, si placet, superfundatur capiti mortuo, repetatur destillatio, ut exacta spirituum fiat unio. Signum autem optimæ conjunctionis spirituum est, si subtilem effervescentiam in prima statim commixtione subeunt.

Quod si hic spiritus affunditur coralliis, exurgit inde tinctura coralliorum flavescens, amaricans elegantissima, quæ in epilepsia, scorbuto, malo hypochondriaco, variolis & aliis ebullitionibus sanguinis usu est excellentissima, & si paucæ guttulæ liquoris martis adduntur, rubicunda evadit, & tinctura martis coralliata dici potest, quæ in omnibus morbis egregie exerit suam efficaciam, ubi exolutum partium robur firmandum est.

CAPUT VIII.

(*a*) *De Sale armoniaco.*

SAl armoniacus, ammoniacus, & armeniacus, sic dictus vel ab Armenia, ex qua ipse asportari creditur, vel à Græco ἄμμος, id est, arena. Qui in Officinis habetur, omnino factitius, & artificialis apparet: nec mirum, ejusmodi enim salem ferè ubique reperiri arbitror. Hîc Bononiæ puteales aquæ ejuscemodi salis haud exiguâ quantitate abundant, quod nuperrimè nôrunt novi quidam Chrysopœi, qui dictas aquas pluries alembico comprobârunt. Verùm quidem ejusmodi sal purus, & simplex minimè est, sed cum magna portione salis marini mixtus. Ejusmodi sal radix est saporis acidi, quo fit, ut densissima, & tenacissima corpora dissolvat. Volatilis est admodum, & fugax, mercuriali naturâ præditus. Abundat etiam sulphure, propterea in propria aqua ipse solutus, in varias formas salium mineralium exurgit, cum etiam non paucâ varietate vegetabilium. Hinc conjicere licet, dictum salem duplici illâ naturâ esse præditum. Qui hanc admirabilem, & stuporis plenam ejus naturam intueri vult, ipsum dissolvat in convenienti liquore, & coctione humiditas ad justam quantitatem absumatur; tum vas calidum in loco frigido collocetur: inibi plures vegetabilium species inspecturus eris. Hac præparatione sal ammoniacus ad perfectam puritatem adducitur. Sic depuratus efficacior, & naturæ magis penetrabilis per sublimationem redditur, quam peragendo, portio quædam spirituum elicitur. Sublimatur per se, *Salis armon. sublimatio.* & cum aliis, nec ejus sublimationis ratio ab aliis diversa est: citò sublimatur ob ejus naturam volatilem, per vasa terrea, & vitrea. Dulcoacidus redditur putrefactione, & coctione, præmissis solutionibus, filtrationibus, & coagulationibus.

Dulcificatio. Fixatio. Propter ejus naturam nimis fugacem, ejus fixatio summoperè desideratur; propterea eum ter calcinant cum æquali portione calcis vivæ, quod fit in crucibulo per fortissimum ignem, singulis vicibus eum dissolvendo, filtrando, & coagulando: ad unamquamque calcinationem, recentem calcem addere oportet, & hoc toties, quoad sal armoniacus figatur, & liquabilis reddatur ad instar metalli. Figitur & cum aliis corporibus, prout uniuscujusque sententia est.

NOTÆ

in CAPUT VIII.

(*a*) *De sale ammoniaco.* Salis ammoniaci duæ species, unum nativum, alterum arte factum. Nativi historiam describit Plinius *lib.* 31. *cap.* 7. memorans, quod Rex Ptolomæus, cum castra faceret, juxta Pelusium sal invenerit, postea vero etiam intra Ægyptum & Arabiam squalentibus in locis inveniri cœptum sit, detractis arenis usque ad Ammonis jovis oraculum. Ex officinis jam penitus exulat. Copiose adhuc reperitur in Ætna, Vesuvii montis confiniis, collibus Leucogris propè Puteolos in Italia videtur progenies ipsius sulphuris mineralis inflammati & cum terra nitrosa alcalina mixti, utpote notus est mihi modus ex sulphure & tartari sale, si invicem igne misceantur, parare spiritum volatilem urinosum. Hoc sal sive sulphur Vesuvianum non secus ac artificiale ammoniacum cum sale tartari spiritum summe urinosum volatilem largitur. Notabilis hanc in rem est locus Caroli Fracasati *dissert. de Lingua ad Malpigh. p.* 149. referentis, Philosophum quendam per agrum Neapolitanum iter facientem sal ammoniacum reperisse, & ad serenissimam Magni Ducis Hetruriæ aulam attulisse, ubi ipso coram præsente institutis experimentis omnibus omnino requisitis satisfecerit.

Sal ammoniacum corpora ferme omnia terrea fixa mineralia & metalla in altum elevat, quâ de causa etiam à veteribus dicitur aquila. Præterea & figendi quadam potentia instructum est. Sic hujus & sulphuris beneficio mercurius figitur in satis fixum ignisque patiens, quod æthiops mineralis dicitur, medicamentum. Hoc liberaliori dosi sumptum solvit lymphæ coagulum, variis in rebellibus morbis, quam promptissime. Ex sale ammoniaco sulphure, mercurio & stanno sublimatur substantia similis auro.

Primus, qui spiritum salis ammoniaci urinosum invenit, *Glauberus*, quantum mihi de hac re constat, est. Præparatio exstat *in furno phil. pag.* 220. ubi etiam mentio reperitur salis volatilis S. Spiritus urinosi ex zinco, lapide calaminari, & sale ammoniaco parati. Ex duabus partibus salis tartari & una salis ammoniaci puri mediante spiritu vini

non

non rectificato per alembicum ducitur spiritus urinosus summè volatilis, qui ex tempore olea destillata cujuscunque generis solvit in medicinas præstantissimas, & camphoram, succinum, ambram, myrrham, promptissimè imbibit. Spiritus hic vel sal volatile medicamentorum vim maximè internorum penetrantia sua adauget, & extractionem in medicinis resinosorum corporum promovet. Aloë, si in eo solvitur, essentia evadit perpulchre rubicunda ad mensium suppressionem utilissima: Illud vero memoria tenendum, amaritiem valdè mansuefacere additum alcali. Sal ex capite mortuo spiritus quod elicitur, egregium stomachicum, aperitivum & antifebrile est, & ideò κατ' ἐξοχὴν digestivum audit. De hoc sale memorabile est, quod metalla mirum fluidificet, unde etiam inter alia adhibetur ad fluorem, quo mineræ ferreæ, alias difficillimæ fusionis, emolliuntur atque tractantur. Quod si pars una limaturæ ferri vel cupri, duabus salis prædicti partibus admisceatur, in crucibulo prompta fit liquefactio & metalli dissolutio, ita ut in vitriolum martis vel veneris, facilè deliquescens in aëre, abeat, saluberrimo usu medicinam. Sal hoc aliquando per decem calcinationes, filtrationes, solutiones & coagulationes tractatum, pene totum convertebam in terram foliatam, amaro salinam; quæ igne fluebat instar antimonii sine fumo: color erat flavus, forsan quia in tigillo ferreo coagulatio instituta fuerat: Post fluorem in igne Gryseum accepit colorem, ut hac ratione salia resolvi possint in terram igne fluxilem.

Quando sal ammoniacum cum calce viva destillatur, prodit liquor penetrantissimus; qui vero non sub salis forma apparet in alembico, fortasse quod igneæ & ætheteæ in calce viva particulæ stabilem illam formam recusaverint. Neque hic spiritus cum spiritu vini rectificato mixtus inducit ipsi coagulum. Quod remanet in cucurbita, per elutriationem transit in sal amaricans, quod dicitur sal ammoniacum fixum, hoc non facilè siccatur, sed aëre humido deliquescit: minerarum liquefactionem facilitat, ita, ut si in fluore igneo stet, lapides injectos prompte colliquefaciat. Mirabile circa sal hoc est, quod spiritus vini summe dephlegmatus, si legitima tractatio fiat ipsum solvat, quod aliis contra naturam est spiritus vini. Spiritus hic inde redditur gravissimus, si accenditur dimidium spiritus vini, avolat relicto salino liquore pinguiori & densiori, adeò, ut hoc sal singularem virtutem obtineat separandi adhuc phlegma ex spiritu vini rectificatissimo. Curiosum est, spiritum salis ammoniaci rubicundum prodire in destillatione, quando scoriæ antimonii cum parte ana salis ammoniaci misceantur, & destillatio ex retorta fiat igne validiori.

CAPUT IX.

(a) *De Alumine.*

Aluminis crudi usus. Alumin. phlegma, & ejus virtus. Ophthalmiæ remedium. Ulcusculorum oris remedium. Aluminis dulcedo. Aluminis duplex natura. Alumen calore & frigore densatur. Dulcedinis præparatio.

ALumen commune multiplices nobis exhibet usus: crudum sæpè usurpamus absque ulla præparatione, maximè ad oris ulcera, gingivarum laxitatem, & similia. Ex eo paratur aqua per alembicum, vel per retortam, quæ ferè insipida est; dicitur phlegma à nonnullis: pellitur lento igne absque ferè ullo artificio. Refrigerat, & leviter exsiccat ejusmodi aqua. Propterea oculorum inflammationes reprimit, fluxiones sistit, valet etiam ad omnem oris calidam intemperiem, uvulæ, amygdalarum, & gingivarum laxitatem reprimit, & linguæ, ac palati ulcuscula sanat.

Ad febres ardentes ex alumine remedium præstantissimum paratur, in qua præparatione ejus austeritas in dulcedinem vertitur. Hujus præparationis secretum in putrefactione, & concoctione consistit; in quibus per-

Poterii Opera.

agendis notandum venit, Alumen duplicem possidere substantiam, unam, quæ frigori exposita coagulatur, alteram, quæ solo calore densatur, astringens est admodum, & parum acida; quæ verò frigore coagulatur, acida est, & jam dulcedinis particeps. Itaque ad hanc præparationem perficiendam, omnes ejus substantiæ sunt primùm in unum simul coercendæ, exæquæ firmandæ, ita ut terra suam aquam ampliùs non reddat. Fixum aquâ communi distillatâ solutum, per quindecim dies in fimo equino circulatur; tunc refrigerato vase, portio coagulata à dissoluta segregatur, eaque coquitur, quoad alumen totum coaguletur: in quâ operatione purum ab impuro semper secernendum venit. Coagulatum alumen iterum in pulverem reducitur, idque novâ aquâ dissolvitur, & in circulatorio vase in fimo equino per mensem detinetur. In eo dissolvenda aqua, veluti lac efficitur, quæ postea subsidet, eaque lactis sero similis evadit; quo temporis spatio dissolutio exagitanda venit singulis octo diebus. Vase refrigerato, portio quædam calore densata, in vasis fundo reperitur, quæ nimis adstringens, & austera evadit. Altera pars soluta, frigore coagulatur, eaque dulcis & acida efficitur, cum exigua adstrictione. Non densantur autem nisi longo temporis intervallo, nam singulis ferè octo diebus portiuncula densatur. Eæ partes quæ sic frigore coalescunt, aquâ stillatitiâ iterum solvuntur, atque per sesquimensem iterum in eodem vase circulatorio servantur, & sic aciditas omnis in dulcorem insignem vertitur: cujus usus est in ardentibus febribus cum jusculo carnis, ad ʒ. ß. & ʒ. j. Valet etiam in omni intrinsecâ inflammatione.

Aluminis dulcoris usus.

Alumin. usti. Aluminis cocti usus.

Alumen præterea vulgariter per se excoquitur in igne aperto, & vase terreo: cujus usus popularis est nimis. Eo utimur frequenter in sublimationibus, aliisque Medicorum præsidiis: item in aquis fortibus eliciendis; etenim suâ siccitate prohibent, ne salia fusa suos spiritus retineant. Suos etiam spiritus acres, & mordaces unà simul fundit, quo fit, ut dictæ aquæ fortiores reddantur.

NOTÆ

in CAPUT IX.

(a) *De Alumine.* Elicitur alumen ex terris ut plurimum bituminosis. Parari & depurari solet affusione urinæ humanæ, unde spiritus urinosus, qui ex alumine leviter usto vel crudo cum sale tartari paratur, hujus soboles est. Quinimo artificiale ammoniacum ex alumine producitur, si caput mortuum spiritus salis cum ipso misceatur & destilletur: prodit spiritus salis aluminis acidus & flores salis ammoniaci rostro retortæ adhærent: de quo experimento legi meretur Wedelius *in Catal. Nat. Curios.* Ex alumine per se spiritus difficillime destillatur, vasa enim in destillando rumpit, adstringens quodammodo est, si rectificatur, & terra quædam in cucurbita remanet.

Alumen, si à terra sua styptica per crebras suas solutiones & coagulationes cum spiritu vini liberatur, dulce, sensu medico, dicitur, & efficax est remedium in sistendis profluviis sanguinis, paroxysmis febrium supprimendis, circumspectè tamen, ut semper adhibeatur, necesse est.

Paratur ex alumine, mediante sale tartari, sal quoddam purgans abstersivum, quod ad drachmam unam datum, felicissimos edit effectus in illis personis, quæ stipatæ ac constrictioris alvi sunt, & incassum aliàs tentantur purgantibus.

Confit quoque ex alumine crudo egregium & commodum suppositorium satis efficax, cujus inventionem debemus *Angelo Sala*. Cæterum in lanitate & gangræna gingivarum Scorbutica, uvula laxata, ulceribus malignis, decoctum ex mastiche, myrrha, floribus rosarum, balaustiorum, alumine & vino decantatissimi effectus existit.

Nihil clarius monstrat regenerationem salium ex aëre, quam alumen, quod in ignem apertum injiciendum & extremo calcinandum est, ita ut nullum salis vestigium relinquatur, sed saltim terra spongiosa levis, ac prorsus insipida remaneat. Hæc si ponderatur, & aëri committitur per aliquot dies: mox videbimus mirum incrementum, ita ut cum antea drachmam unam saltim ponderabat; jam drachmas duas ponderet cum insigni aluminoso sapore, & elapsis aliquot diebus drachmas duas cum semisse, ita ut magna quantitas salis aluminosi denuò extrahi queat. Quod si autem eadem terra aluminosa, sale suo orbata, in vase, ex quo per antliam omnis aër exhaustus fuerit, servetur, nullum prorsus augmentum sentitur. Et quamvis materia ætherea in vase exhausto relicta fuerit, insufficiens tamen, nimisque exigua illius portio est ad terram sale ejusmodi gravidam reddendam.

CAPUT X.

(a) De Vitriolo.

Vitriolum salis species. Vitriolum Cyprium & Hungaricum omnium optimum.

Vitriolum salis species est, cujus multa habentur genera, pro diversitate locorum, ex quibus advehitur. Omnium præstantissimum est Cyprium, cærulei coloris. Romanum postea ipsi proximè succedit, quamvis Hungaricum præstantiâ, & excellentiâ nulli cedat. Germanicum, & Anglicum his inferiora jure censentur. In agro Lugdunensi in Gallia, cæruleum, & fortè omnibus præferendum habetur.

Phlegma vitrioli. Ejus usus.

Parta ex vitriolo medicamenta penè innumera sunt: ex eo siquidem aqua insipida, spiritus, oleum duplex, sal, balsamus, sulphur, magisterium, colchotar, creta, & alia educuntur.

Aqua insipida, phlegma communiter dicta, ut phlegma aluminis, per retortam elicitur: cujus vires, & facultates à phlegmate aluminis paulùm differunt; etenim ophthalmiæ succurrit, oris ulcusculis medetur, & fluxiones in fauces irruentes sistit, quarum extrinsecè inflammationi tutò admovetur; pollet enim vi adstringente, & refrigerante. Spiritus, post phlegmatis eductionem, validiori igne adacto pellitur; ob id per retortam commodissimè distillatio instituitur. Oleum rubrum acidum, educto spiritu, elicitur recipiente mutato, & igne vehementissimo per gradus aucto, ad quod vasa luto probè munita requiruntur. Utriusque usus omnibus maximè innotuit: guttulæ tres, vel quatuor cum aliquo liquore exhibentur. In ardentibus aliquot febribus summum est solatium; in nonnullis est dandum. In tartareis viscidisque humoribus tutò exhibetur aliud olei genus vitrioli: propriè est oleum aquæ innatans, quod verè sulphur vitrioli dicendum est; ad vis ejus non est narcotica, verùm potiùs anodyna. Balsamum in *nostris curationibus* appellatur, eo quòd balsamum nostrum, sive radicale humidum instauret.

Spiritus, & ol. vitrioli usus & vires.

Oleum Balsamicum vitrioli.

Arcanum vitrioli.

Dicitur & arcanum, quòd paucissimis innotescat. Ejus parandi methodus fit medio aquæ cœlestis, postquàm vitriolum omnem vim narcoticam, omnemque austeritatem, & aciditatem deposuerit. Id enim sic paratum, in dicto dissolvente fructus maturos, & subdulces producit, qui lento igne impulsi liquorem suavissimum fundunt. Vitriolum ad hoc maximâ cum diligentiâ solvendum venit; cavendum etiam, ne ignis violentiâ perdat sulphur.

Sal Vitrioli.

Sal Vitrioli ex ejus colchotare educitur cum quovis dissolvente. Aliam etiam salis speciem usurpant multi pro vomitorio, fitque vitriolo albo pluries repurgato. In Gallia Narbonensi rustici eo frequenter utuntur, sine Medici consilio, maximè in pleuritide. Accipiunt verò vitriolum album, uti habetur in officinis, citra ullam præparationem: à quo edocti, planè ignoro. Scio ejus reiterata experimenta, tanti remedii apud eos confirmare usum. Datur ad ʒ. j. Vomitum movet, caput purgat, sudores, & somnum non rarò concitat, vermes enecat, & multis aliis succurrit morbis, jecoris potissimùm, & ventriculi.

Vitrioli albi usus.

Sulphur vitrioli.

Sulphur, quod per salem ammoniacum attollitur, fit per vas sublimatorium, & hoc nonnullis dicitur sulphur narcoticum: fit eo cocto in vase æneo; item & in ferreo. Magisterium vitrioli, quod & tartarum vitriolatum appellant, fit instillando sensim oleum acidum vitrioli super salem resoluti tartari. Ea in operatione contemplare duellum utriusque spiritus, quàm citissimè ferveant, quem rumorem concitent. Hic videre est, quo pacto mixti humores incandescant, ratio haud exigua, ut ad febrium cognitionem deveniamus. Quantitas olei vitrioli sit duplo minor oleo tartari. Humiditas, quæ à coagulato albo segregatur, ipsique supernatat, blando calore evocatur. Hoc remedii genus vomitum sæpiùs concitat, alvum subducit, urinam movet, & sudores non rarò excitat.

Magisterium vitrioli.

Colchotar vitrioli.

Colchotar vitrioli, ipsum est vitriolum ad rubedinem calcinatum. In chymicis multiplices habet usus: in Medicina pollet vi adstringente; propterea hæmorrhagias sistit, fluxiones vulnerum cohibet. Ejus præparatio omnibus nota est.

Creta vitrioli, terra, ochra, &c.

Creta Vitrioli, ochra, & terra nihil aliud est, quàm fæx ipsius vitrioli à præfatis præparationibus relicta; est tamen alia fæx vitrioli, quæ exsurgit post repurgationem dicti vitrioli. Quidam putant, hoc esse sulphur narcoticum; sed errant toto cœlo. Quidam hoc maximè reputant, quod æneo, vel ferreo vasi hæret.

Sulphur narcoticum.

Tinctura. Acetosum esurinum.

Tinctura vitrioli hîc à nobis consultò omittitur, nostro balsamico oleo contentis, cujus præparatio longè est facilior, & nobilior. Tinctura Chrysopœis expetita ad nos minimè spectat, tractant fabrilia fabri.

Acetosi esurini parandi methodus.

Ex vitriolo, cum ferro & ære calcinatis, acetosum esurinum paramus. Paracelsus id ex solo vitriolo Martis, & Veneris parari annuit: at nos tantum laboris ægrè absolvi

posse

posse meditantes, sequentem methodum excogitavimus Quis enim è calcinatis metallis tantum vitrioli extrahere nôrit, ut ex eodem iterum calcinato, tanta dicti liquoris quantitas educatur, quæ pluribus ægris sufficiat? Accipimus igitur colchotaris, ut suprà præparati, ℔. iij. ferri cum sulphure calcinati, ℔. j. pulverizatis, & simul mixtis, vasique vitreo ampli orificii inditis, tantum aquæ vitæ superfunditur, ut quatuor digitos supereemineat: vas in fimo equino ad octo dies reponitur; tunc tincta aqua sensim in aliud vas effunditur per inclinationem, novaque aqua fæcibus iterum reaffunditur, atque extrahitur: toties ejusmodi operatio reiteratur, quoad omnis calor, & sapor educatur. Omnes ejusmodi aquæ tinctæ, lento igne per alembicum, vel retortam amplam cum suo recipiente extillantur: igne sensim aucto, & omni aquâ vitæ prolectâ, acidulus ille liquor esurinus in mutato recipiente pellitur, fitque præstantissimum medicamentum adversus plures morbos tartareos; unde & lienis, & jecoris pertinacissimas obstructiones reserat, famelicum reddit ventriculum, eumque roborat, vertigini, & Epilepsiæ non parum confert, multis etiam aliis gravissimis affectibus medetur, mentium suppressioni, hydropi, ictero, & aliis. Gutulæ ij. iij. & iv. pro dosi exhibentur, cum jusculo carnis, vino, vel alio liquore.

Acetosi esurini parandi methodus.

Acetosi esurinis facultates, & vires nec non ejus usus.

Præterea vitriolum cum aliis mixtum, varia medicamentorum genera nobis exhibet, quæ studio brevitatis prætterimus: addam tantùm pro coronide, quomodo cum ipso condensari possit mercurius.

Composita ex vitriolo.

Accipio mercurii crudi, quem vivum appellant, partem unam: Vitrioli cœrulei, quod ad hoc aptum est, partes quatuor: Bulliant simul in s. q. aquæ communis in vase terreo, Marte terso & polito, benigno aspectu operationem inspiciente; quo peracto, mercurium elice cum aqua frigida; atque vivum, & nondum coagulatum per alutam à coagulato separa: miraberis mercurium austero, & immaturo spiritu Veneris coagulari, fusibilemque reddi. Mercurii, & ferri, amalgama, vitrioli medio, alibi reservamus, & alias præparationes.

Coagulatio mercurii cum vitriolo.

Mercurii & ferri amalgama cum Vitriolo.

NOTÆ
in CAPUT X.

(*a*) *De Vitriolo.* Vitriolum est vel martiale, vel venereum, vel utriusque metalli particeps; venereum cæruleo eleganti colore splendet, veluti æs cyprium martiale magis viridescens est, quale obtinetur ex marcasitis. minerâ martis Hassiacâ & ex spiritu vitrioli, limaturæ martis affuso; Goslariense ex viridi cæruleum est: quoniam & martialis & venereæ naturæ. Meretur attentionem, vitriolum nativum venere infectum, pure martiale reddi posse, si dissolutum coquatur cum limatura martis: Hæc enim instar magnetis æneas partes attrahit; hinc etiam tali colore in superficie tingitur, sicque purum à contagio redditur vitriolum. Patet ex eo facile ratio, quare, si atramento immittimus cultrum, ipse venereo colore imbuatur. Consistit etiam in eo fundamentum transmutationis ferri in cuprum, seu potius præcipitationis cupri in ferrum, quæ perficitur aquis vitriolicis Hungariæ Neusoulensibus. Tentavimus in ejus imitationem simile experimentum, dum solutioni veneris aquâ dilutæ per mensis spatium immiseuimus baculum ferreum, quo elapso, ille obductus erat crusta seu cortice cupreo satis notabili. Sunt etiam, qui magnum lucrum quærunt in debita præcipitatione veneris ex vitriolo vulgari, dum prius illud calcinant, cum calce viva miscent, & terram vitrioli reducunt in cupreo ferream massam. Denique experimentum non vulgare est, ex vitriolo vulgari veneræ indolis conficere cæruleum, quod Cyprio quoad omnia proximum est, modo veneris solutio & tinctura ipsi intime, prævia coctione, misceatur. Circa solutionem vitrioli illud notabile, ipsum à spiritu salis ammoniaci in sufficienti copia affuso non præcipitari, quod familiare est aliis vitriolorum solutionibus, sed limpidam permanere, cœruleo colore multum exaltato. Solutio hæc vitrioli aqua simplici facta, affuso spiritu salis ammoniaci exaltata, per evaporationem non transit in sal cœruleum, sed viride magma difficulter coagulabile remanet, spiritus enim volatilis in auras avolat. Nihilominus pulchre cæruleum splendens, dulcis quoddammodo saporis ex solutione veneris, mediante menstruo volatili & affuso alterius salis liquore, confici potest vitriolum, in Alchymia & medicina non spernendum.

Oleum vitrioli, spiritus vitrioli concentratus est, paratus extremo ignis gradu cum carbonibus, minus autem lignis, quæ gradum ignis debiliorem addunt. Limpidum est si recens paratum fuerit, facillime autem tincturam recipit, si vel tantillum chartæ bibulæ, straminis, aut panni immissum ipsi fuerit.

Vitrioli oleum est quasi primogenitum sal: in ipso solvi possunt omnia metalla, etiam argentum, sed longiore digestione & veluti coctione opus est. Si phlegmate suo privatum & valde concentratum est, affusione aquæ communis, vel etiam glacie injecta, incalescit. In aëre humido vitrioli concentratum oleum incrementum capit, non secus ac butyrum antimonii. Non solum enim salia fixa alcalina vehementer calcinata, sed & concentrata acida deliquium patiuntur.

Quando oleum vitrioli vel ejus spiritus miscetur cum spiritu salis ammoniaci; effervescentia fit frigida, & paratur ex hac mixtura sal, quod aperiente virtute nobile est, inque extrahendis metallorum antimoniique salibus ex ipsorum terris & calcibus singularem nec minus notam efficaciam se cum recondit. Spiritus salis ammoniaci junctus oleo vitrioli in sal neutrum quidem transit, ast non eadem natura sublimabile, sed volatile, nam sub igne relinquit fixum acidum.

Vitriolum præter spiritum acidum fixum, etiam volatilem sulphureum summæ penetrantiæ possidet, qui obtinetur, quando à phlegmate suo liberatur vitriolum, deinde lutatur recipiens, & dato igne spiritus in forma nebularum cum liquore prodeant, si cessat liquor & copia nebularum, desistendum est. Ex relicto corpore in retorta oleum fortissimo igne elici potest, si hæc manet integra, alias nihil acquiris. Spiritus hic volatilis longe penetrantior est & fugacior salino quodam urinoso. & vix in vitris teneri potest, maximè si rectificatus sit, quod peragitur longissimo calore in phiolis ubi clausuræ admodum tectæ sunt. Spiritus hic parum acidus sapore est, odore sulphureus, metalla tamen solvit promptissime; sal vertit, sicuti est tartarus vitriolatus, & insigne augmentum sali tartareo apponit. Spiritus hic summæ est efficaciæ, propter penetrantiam suam ad dissolvendas veteres abstructiones, quæ altius angustissimis capitis & nervorum tubulis insident. *Paracelsus* spiritum vitrioli volatilem adhibet in mixtura simplici, quæ cum tali spiritu, & spiritu tartari parata potenter sanguinem movet, obstructiones capitis in epilepsia tollit, & malignitati resistit.

Veteres crediderunt, vitriolo, si volatilis & sulphurea ejus pars in liquorem resolvatur, magnam inesse vim cephalicam & epilepticam: unde variis modis adornarunt talismodi spiritus præparationem. *Paracelsus* octies super caput mortuum destillat spiritum, ultimo addit spiritum vini rectificatum. Alii spiritum vini simplicem massæ ex vitriolo Cyprio & sale ammoniaco affundunt, &

destillant spiritum, quem aliquoties cohobant, ut sic reddatur cephalicus. Nonnulli ex regenerato vitriolo è capite mortuo existente eliciunt. Optimus modus mihi videtur talis esse, quando vitrioli libræ tres solvuntur in urinæ humanæ libris sex: mixturam inspissa, & postmodum igne aperto destilla: Prodeunt simul flores, qui in spiritu vini soluti egregium resolvens sunt. Imo hic liquor exterius ad arcendam gangrænam divinum existit præsidium. Alias ex vulgari spiritu vitrioli secernitur destillato per phiolam longioris colli lenissimo igne evocari potest spiritus vitrioli volatilis: reliquum committatur retortæ vitreæ, sic prodit primo phlegma, deinde spiritus, postea ponderosum & corrosivum oleum remanet in retorta. Sal vitrioli ex capite mortuo paratum, emeticum est, & prout magis vel minus de venere participat, majori vel minori dosi adhibendum: quandoque purgat; Et notabile inprimis est, emetica vitriolacea longè celerioris operationis esse ipsis antimonialis. Insidiosa autem sunt phthisicis & debilioribus subjectis: è contrario conferunt pituitosis, & quorum ventriculus saburra viscida repletus est: cum nitro præparato si misceatur, constituit sal emetico-diaphoreticum antifebrile *Michi*. Parvum vitrioli Cyprii frustum solutum in aquâ, & matutino tempore epotum, quartanam felici cum successu aliquoties propulsavit. De qua virtute etiam videri potest Petrus Borellus *obs. 77. cent. IV.*

Ex terrâ vitrioli edulcorata cum spiritu salis & spiritu vini extrahi potest tinctura flavescens adstringentis saporis; quæ in minori dosi nauseam, in majori vomitus excitat, quod non contingit, si terra hæc purè martialis est, & cum spiritu vini rectificatissimo tinctura confecta fuerit.

Caput mortuum vitrioli bene ustum omnibus stypticis palmam præripit, sive in formâ solidâ vel liquida, addito alumine, oleo vitrioli, & debita quantitate aquæ spermatis ranarum, applicetur. Nonnulli vitrioli solutionem miscent cum sale ammoniaco soluto; digestioni exposita mixtura destilletur: tum prodit elegantissimus spiritus aperitivus, qui tamen magis salis ammoniaci fœtus, quam vitrioli est. Quando terræ vitrioli dulci adjicitur sal ammoniacum, sublimatione exurgunt flores, qui à *Boyleo* nominantur *ens veneris*, quod ad grana aliquot datum, mirum extollit ad chronicos morbos eradicandos.

Spiritus vitrioli vulgaris non rectificatus de terra vitrioli multum participat, quare tartarus vitriolatus cum tali paratus sæpenumero nauseam vel vomitum procreat. Ad oculum patet hæc terra, quando spiritus vini commisceatur cum spiritu vitrioli, ad destillationem spiritus vitrioli dulcificati: Remanet magma terreum in retorta.

Acetosum esurinum *Celebris Authoris* compendiose paratur, si spiritus vitrioli jungatur cum spiritu vini, & invicem destilletur, vel si vitriolum martis eductum ex minera martis Hassiacâ misceatur cum æquâ parte salis ammoniaci. Affunditur spiritus vini simplex, ut aliquot digitos supereminent: vas ad octo dies reponatur in digestione, tunc solutio per inclinationem effundenda, & tamdiu superfusio & extractio reiteranda, donec omnis color & sapor eductus fuerit. Solutiones hæ indendæ retortæ, & igne evocetur spiritus vini, quod restat, igne vehementiore tractetur, sic prodit spiritus acidus cum nebulis albis, odoris sulphurei gratissimi: flores quoque albi variegati coloris retortæ collo se applicant, in cujus fundo remanet materia levia, rubicunda, saporis paulatim constringentis.

Coagulatio mercurii, quam *Author* cum vitrioli cœrulei solutione instituit, non est proba, sed soboles veneris mercurius ille coagulatus est: nam mercurius ex solutione vitrioli veneris in amplexum arripit particulas æneas ipsasque in amalgama convertit, unde evocato mercurio remanet venus, flavescente colore tincta & ductilis. Longè autem compendiosius hæc procedit operatio, si assumantur viridis æris, tutiæ ana partes æquales, nitri, tartari ana pars una semis. Fusorio igne in crucibulo clauso liquefactio fiat; sic massa aurei coloris instar reguli fundum petit, ex quo annuli varii confici possunt.

CAPUT XI.

(*a*) *De Sulphure.*

SUlphur, metallorum pinguedo, & alter pulmo terræ, varia nobis exhibet remedia, ut flores, butyrum, lac, balsamum, tincturam, acidum liquorem, vulgò oleum dictum, & alia. *Sulphuris remedia.* Flores sulphuris duplici modo parari jubemus, eum colehotare bis, & ter sublimatio reiteratur; eum alio corpore, arenâ, vel bolo, pumice, vel alio, semel tantùm. *Flores sulph.* Vasa sublimatoria, vel vitrea accipimus, non rarò ollas terreas vitro obductas. Dictos flores ad varios usus usurpamus, & præsertim ad pulmonum affectus, cutaneis morbis item maximè conferunt. Ad tussim, tabellulas hoc modo conficiendas præscribemus. ℞. Flor. sulphuris ℨ. j, ireos ʒ. ij. sacchari albi aquâ rosarum soluti, ℥. iij. fiant tabellulæ, vel rotulæ, ut artis est. *Tabella fl. sulph.* Harum usus, in die eas frequenter in ore tenere. Lac, & butyrum sulphuris fit cum dictis floribus in oleo tartari solutis, atque ipsis guttatim affundendo parum aceti albi. *Lac sulphuris.* Oleum tartari cùm primùm acetum apprehendit, mirificè incandescit, atque ebullire incipit, uti suprà diximus de oleo vitrioli cum hoc oleo tartari. Aqua vitæ oleo vitrioli mixta idem præstat; quod & similiter videre est in repercussione auri in aqua regia soluti. *Liquores simul mixtos incandescere.* Quod à nobis dictum sit, ut animadvertatur, quomodo incandescat corpus nostrum, ob variam humorum mixtionem: nec putent hoc fieri ob solam obstructionem, & putredinem; minùs, id solius caloris exuberantiæ tribuant, quod ejusmodi antipathiæ debetur. Sed ad rem. Segregatur liquor omnis ab illa materia alba in vasis fundo repercussa, per inclinationem; eaque postmodùm variis ablutionibus cum aqua communi dulcoretur, & ad usum servetur. *Corpus calefieri ob humorum mixtionem.* Asthmati, tussi, & aliis pulmonum affectibus confert. Ante repercussionem, observa dictorum florum auream tincturam, eum cochleari argenteo in his tincto: quod per transennam annotare placet, ut videant quomodo sulphur naturæ aureæ sit particeps. *Ejusmodi lac dicitur & magisterium. Lactis sulphuris vires.*

Oleum, seu liquor acidus sulphuris, propriè est spiritus salis sulphuris resolutus, cujus facultates & vires toto genere à reliquo sulphure diversæ sunt, imò planè contrariæ. *Sulphur esse naturâ aureâ. Spiritus sulphuris refrigeratio* Spiritus iste, sive oleum acidum, & omnia acida, refrigerat; reliquum sulphur suscipit flammam, hoc verò nunquam, & tantum abest, ut potiùs res eo perunctæ flammam concipere non possint: sitim sedat, febrium ardores mitigat, & alios producit effectus similes; at mordax est, & acer, & maximè penetrans, hæc verò ad caliditatem spectant. Gal. *lib. 1. de facult. simpl.* acetum statuit frigidum cum participatione caliditatis: acrimoniam, & mordacitatem non propterea caliditati acceptas refert, sed potiùs frigori, dicens aërem

Galenum sibi contradicere.

actem frigidissimum esse ulceribus mordacem, quod ante ipsum annuit Hippoc. Quâ in re multa essent dicenda, & ex qualitatum doctrina Galenum errare, sibique contradicere. At nos garrulos psittacos, doctrinarum Monarchas imitari nobis non est animus: veritatem profitemur, & loquacitatem spernimus. Sed probabiliorem afferamus rationem, cur ejusmodi liquor tantoperè adversetur igni, & nihil quicquam de natura suæ originis retineat. Ferunt Hermetici res triplici substantiâ constare, sale, sulphure, & mercurio: salem igni resistere, experientiâ constat; sulphur contrà igni amicissimum. Per sulphur, intelligunt substantiam illam oleosam ignis susceptricem. Per salem, substantiam post sulphuris deflagrationem in cineribus relictam, atque per aquam dissolubilem. Cùm ergo liquor ejusmodi, salis sit essentia, planè constat cur igni adversetur; acrimonia verò, & mordacitas, subtili ejus substantiæ tenuitative partium tribuenda sunt. Scio quosdam non his prorsus acquiescere, & affirmare salem, quia acrem & mordacem, esse calidum; & ignis resistentiam non à frigore procedere, sed ab ejus terrestri substantiâ. Sed cum hæc effuciunt, non vident se in graviora impingere, concedentes motum immobili, quid quali, actionem patienti. Deveniendum tandem ad id, quod primùm movet; & si illud habeat annexa instrumenta, videndum, an recta instrumenti ratio ipsis competat, & quibus modis his utatur agens, & id, num unitatis agentis sit, vel planè alterum. Quam unitatem per agentium fines contemplari unusquisque poterit. In universum agentia quæque ad vitale principium diriguntur, & indè ad id quod magis affectant. Hinc ipsa nituntur assimilare sibi passa: properant omnia ad esse perfectum, non ad imperfectum. His longè plura addere possem. Acrimonia ergo, & mordacitas, caliditati non est tribuenda, sed ipsius salis naturæ, quam vocemus formam, vel substantiam, spiritum, vel quodcunque alind, nec de nominibus cum Galeno multùm laboremus. Verum quid opus est verbis, ubi res ipsa loquitur? Accipiant salem, eumque in flagrantissimas prunas immittant, percipient ipsum, ut metalla liquari, repurgari, & veluti salamandram in igne fixum manere; hinc aqua permanens, & fixa: ibi non crassities, terrestreitasve impedit, quominùs ab igne absumatur. Spiritus ejus tenuissimus est, nec propterea minùs resistit igni. Quid demum? salem esse frigidissimum statuemusne? minimè gentium, nec calidum quoque. Et quæstioni quid, salem dicemus esse id, quod est affectum supradictis passionibus; & eodem modo quæstioni quale. Nec obstat, quid elementarii, & minis materiales Philosophi nobis occinant, de suis primis, & secundis qualitatibus, quibus alibi responsum dedimus. Sed infrugiferâ ejusmodi dicacitate relictâ, ad praxim veniendum. Itaque fit ejusmodi liquor per campanam, vel vas aliud simile, crucibulum accipiendo sulphore trito plenum, quod admoto igne, per se flagrat: fumus per campanam excipitur, isque deosatur, & inferiùs in subjectum vas labitur. Si humida sit tempestas, & frigida, plus olei habetur. Si in fundo crucibuli, pro libra ℥. ij. crystalli calcinati immittas, efficies liquorem multiplicabilem, qui non parum idiotarum animos in admirationem trahit, decipit, & materiales illos medicastros, qui ex sensibus omnem philosophiam, aut potiùs dicacitatem suam hauserunt, putantque nihil quicquam benedictum esse in physicis, nisi ex quatuor qualitatibus derivetur. Sed afferant quæso rationem, cur uncia dicti liquoris intra mensem alteram unciam producat.

Rationes cur refrigerat spiritus sulphuris.

Spiritus præparatio.

Oleum multiplicabile.

Ejus usus & facultates.

Usus hujusce liquoris multiplex est: intrinsecùs nunquam per se, sed cum alio liquore. Dantur tres vel quatuor guttæ cum jusculo, aquâ destillatitiâ, decocto; vel aliquore: conservis etiam immiscetur. Ventriculum roborat, crassos & viscidos humores in eo contentos incidit, & attenuat, vermes enecat, menses mulierum movet, sitim compescit, ardores febriles extinguit, hydropi succurrit, vulneribus intrinsecis cum decoctis vulnerariis medetur, asthmati à crassorum humorum infarctu orto multum confert; juvat & eos qui hydrargyro peruncti fuere, vel eundem intrò sumpserunt, dentium dolores sedat, eosque nitidos reddit.

Sulphuris Balsamum 1.

Balsamum sulphuris per spiritum terebinthinæ factum, omnibus parum in chymicis instructis notum est, fitque ex ipsius sulphuris floribus, in eo terebinthinæ spiritu ad calorem fimi equini maceratis, quousque dictus terebinthinæ spiritus rubeam sulphuris tincturam elicuerit. Reaffunditur novus spiritus supra dictos flores toties, quoties spiritus ab his tinctus prodierit. Ab hac tinctura spiritus per alembicum prolicitur, & in urinalis fundo remanet tinctura in formam extracti, quæ demum per vini spiritum purior redditur ipso extracto vini, spiritum ab eo exttahendo.

Balsamum 2.

Est & aliud sulphuris balsamum non ita notum, quâ viâ & ejus tinctura extrahitur: ad quod aliud dissolvens requiritur, de quo alibi, Deo favente.

Balsamum 3.

Est & tertium balsami genus, ad extrinsecos usus tantùm paratum. Fit verò cum florem sulphuris ℔. ß. olei lini, vel communis, vel alterius generis, pro ratione medicamenti, ℔. j. ß. coquantur parum simul in vase amplo terreo devitriato, spathulâ ferreâ semper movendo: ignis interea sit lenis, ac lente ipsum coquito ad mellis spissitudinem, tunc super marmor effundatur, & refrigeretur: hoc denique in tenues partes scinde, easque per retortam distilla, & exibit oleum subnigrum, fœtidum, & graveolens, quod quidem ad plurimos usus conducit, frigidos tumores dissolvit, vulneribus medetur, convulsionibus succurrit, & omnibus nervorum affectibus, surditatem juvat, & juncturarum frigidos dolores sanat. Per se, & cum oleis, aut unguentis usurpamus. Odoris est acutissimi: propterea qui ejus vehementiam extimescit, coboba-

cohobationibus (ut alibi diximus) removeat, aut saltem imminuat ejusmodi odoris acumen, aut saltem commisceat olea odorifera, vel unguenta. Vulneribus ex linteamine duplici apponitur, plagulis, ac fasciis more vulnerum admotis.

NOTÆ
in CAPUT XI.

(a) *De sulphure.* Sulphur nativum mirabile & præcipuum minerale est; Spiritus mineralis subterraneus, qui solutiones, coagulationes & generationes metallorum efficit, lapides dissolvit, sulphureus est. Veteres chymicorum uno animo crediderunt, sulphur metallorum primum principium esse, eo maximè, quod assiduus illorum & mineralium sit comes. Mineræ ferme omnes è venis erutæ, sulphur olent, & igni aperto commissæ, flagma fundunt acidum, non secus ac sulphur in libero aëre accensum.

Præterea ingens copia sulphureorum fumorum apparentium vel in ipsis mineris, vel extra illas evidens indicium habetur venarum ditissimarum latentium. Sæpissimè accidit in mineris sylvæ Hercyniæ, de nocte flammulas sulphureas salientes circa terræ superficiem vagantes cerni, procul dubio à metallorum effluviis sulphureis, subterraneo calore in copia exhalantibus, & ex ipsa tellure sursum elevatis. Refert Kircherus *mund. subter lib.* 10. *sect.* 3. in fodina Hungarica quadam tantam exhalationum sulphurearum copiam esse, ut facillimè ab accenso lumine incendi possint, maximo cum fragore & ambustione operariorum, adeò ut cutis facillimè detrahi possit, ac si aqua fervente adusta sit. Simile contigit aliquando Clausthali, (*in dem Rosenhoffer Zug*) dum fossores locum pro vacuo habitum à veteribus aperire volebant, ecce magno cum impetu erumpit aqua, sulphurei odoris, quæ in momento accensa fortassis à flammâ lampadis, vestes ipsamque cutim mirum quantum adurebat, ut vix medicamentis præsentissimis adversus ambustionem servari potuerint. Sulphureum principium fluidum per totum terræ ambitum circulatur, perque omnes mineras, me judice, dispersum est, & prout terra metallica differt in bolis & lapidibus, varias metallorum species producit, adeò ut sulphur & terram fluxilem pro veris & unicis metallorum principiis agnoscam. Ab hoc etiam non immerito caloris subterranei affectus mirabiles, montium deflagrationes & terræ motus incredibiles duci & derivari debent. Sulphur minerale alit aliquandoque metallum & maximè venerem, de quo videri potest Boyle *in chym. scept. pag.* 135. Goslariense ex mineris cupri liquatur. Curiosum experimentum est, ex sulphure & ferro fieri posse cuprum, dum nimirum vitriolum ex ipsis paratur, quod cupreæ naturæ non expers est. Ast vero cum omni sulphure id non succedit, saltem illo, quod particulas quasdam metallicas in se recondit. Lapidi lydio attritum sulphur obscuram maculam relinquit, indicio latitantis cujusdam metalli. Mediante spiritu nitri, vel aqua forti ex sulphure communi concretum nativâ suâ parari potest arsenicale.

Sulphur super caput mortuum vitrioli veneris sublimatum, optimè depuratur; sed felicior eoque melior modus est, si recipitur sulphuris libra semis, calcis vivæ libra una; hæc mixta indantur crucibulo magno, cui aliud adhuc super lutatum est; applicetur ignis per gradus, sic in superiorem locum sulphur ascendit, quod exemplum denuo cum calce vivâ misce, & repete sublimationem: sic sulphur evadit purissimum hostili corrosivitate orbatum; Hoc modo correctum egregium balsamum, tincturam, & cinnabarim præbet. Sulphur à coralliis anatica portione sæpius elevatum, quavis vice recentia corallia recipiendo, usque dum flores rubicundum referant colorem, magnam largitur medicinam. Deprehenditur in sulphure virtus singularis roborans & constringens; In dysenteria igitur ac diarrhœa laudabilem edit effectum, videlicet excretiones non tam promovet, quam sistit.

Sulphur accensum in aëre humido, emittit vaporem odoris penetrantis sulphurei acidulum, qui collectus sub campana vitrea liquorem dat, paucum tamen. Hic à spiritu vitrioli efficaciâ parum differt. Maximam enim affinitatem inter se alunt vitriolum & sulphur, imo ex ipso sulphure cum limatura martis debitâ calcinatione vitriolum parari potest. Dum sulphur colliquatum cum marte, vehementissimo igne transit in speciem marcasitæ, quæ tusa aërique exhibita in vitriolum vertitur, non secus ac minera sic dicta martis solaris, quæ ex ferro & sulphure conflata ac concreta est. Si cruda & aërem nondum experta minera retortæ ignique vehementiori tradatur, sulphur obtinetur copiosissimum cum phlegmate acidulo sulphureoque. In aere autem eadem minera, quæ antea vix ullius saporis erat, vitriolescit, unde elegans vitriolum martis, paulo tamen acrius, & tinctura martis aurei coloris propter inexistentes simul particulas sulphuris unctuosas, aurei coloris profluit. Goslariæ copiosum præparatur sulphur, ex minera sulphuris; stratum supra stratum fit cum ipsa & lignis, substruitur ignis, sic vapor densissimus nascitur sulphureus. Quo in aere si quis obambulat, qui capitis dolore ex ebrietate vel aliâ causâ tenetur, protinus ab illo liberatur, fortasse quod poros capitis subtilitate suâ reseret, ut major fiat transpiratio. Unde liquet facile ratio, cur spiritus vitrioli volatilis, exterius & interius datus, cephalalgias egregie dissipet.

Sulphur commune, tractatum cum argento in igne illud in fusilem ac pulverisabilem massam convertit. Stanno autem & plumbo, quæ facilem admittunt fusionem, tantam stabilitatem conciliat, ut vix colliquari queant. Latitat in sulphure arcanum præcipitandi ex ingenti mole argenti, aurum etiam parcissima quantitate contentum, nimirum via sicca, & fusione. Sulphur enim aggreditur lunam intime, partes autem auri relinquit intactas, quæ deinde gravitate sua fundum petentes, aliis tamen adhuc permixtæ in regulinam substantiam fatiscunt. Præparatio hæc valde lucrosa est, & novi quosdam, qui solâ hac operatione largissimè se suosque alunt. Circa reductionem autem præcipuè attendendæ quædam enchireses sunt.

In sulphure latitat arcanum imbuendi plumbum argento, si repetitis vicibus cum ipso tractetur, calcinetur & reducatur. Ex uncia una saturni quandoque obtinentur grana octo argenti: pulchrum quoque experimentum conficitur cum luna sulphure calcinata, si in massam invicem redigantur, quæ leni ignis calore efflorescit, & constituit flosculos capillares argenteos. Germanico idiomate exprimitur, (*das Silber wachsend machen.*)

Meretur etiam attendi sequens experimentum & medicamentum ex sulphure & marte parabile. Recipe sulphuris libram semis, limaturæ martis uncias quatuor, mixturam inde vitro conservali & aquam illam humecta, ut fiat instar pultis, elapsis sex vel septem horis massa incalescere incipit, ita ut vitrum non raro frangatur, & copiosissimi fumi eructent: Ebullitione hâc limatura martis resolvitur, ab acido sulphuris, quod addita aqua fluorem acquirit, & pulvis coloris ex bruno nigricantes evadit, hanc jam exime, pulverisa, & carbone vivo accende, sic leniter incipit urere, emittere acidum fumum, qui ulterius limaturam martis vertit in sal vitriolicum, quod elue & coagula, fit vitriolum album saporis gratissimi, quod in medicina est commendatissimum. Quod ex purissimo sulphuris acido confectum est, longe magis præferendum vitriolo martis, quod fit ex spiritu vitrioli, qui particulis terreis metallicis constat. Vitriolum hoc est egregium aperitivum, antihypochondriacum, & ebullitiones acres humorum sistens, bilem volatilem figendo & enervando; potest misceri cum pulvere quodam absorbente.

Ex sulphure paratur magisterium album, quod dicitur lac sulphuris, hoc modo: recipe florum sulphuris, salis tartari ana unciam unam, liquescant in crucibulo: quo facto affunde aquam calidam, filtra & solutioni affunde acetum destillatum vel spiritum vitrioli: Sic cum tetro fœtore subsidet pulvis lactei coloris, qui mitior adhuc est floribus; hi enim calidiores sunt; nam acidum, quod hæret in lacte, corrigit calorem.

Quando

Quando cineres clavellati fluunt in tigillo, & additur sulphur, fit hepar sulphuris sanguinei coloris, ex quo cum spiritu vini rectificato digestione debita fit Tinctura. Notabile autem est, similis coloris substantiam fieri posse ejusdem saporis & virtutis, si loco sulphuris addatur pulvis carbonum, indicio, carbones à sulphuris mineralis indole non alienum quid recondere.

Paratur ex sulphure cum sale ammoniaco & calce vivâ vehementi arenæ igne liquor volatilis urinosus, sulphureus, fumans, aurei coloris, qui volatilitate suâ sulphurea argentum involutum cotio vel multis chartis, flavo colore inficit. Paratur quoque atramentum ex eo, sympatheticum, quod per totum librum chartaceum operatur, & scripturam non apparentem visibilem reddit. Notabile tamen & hic est, effluvia hujus spiritus amittere efficaciam tingendi, si argentum chartæ oleo imbutæ involutum fuerit. Liquor hic additus mercurio ipsum coagulat, quatenus ipse sulphur arripit, cujus ramositate & unctuositate in fluore suo sistitur. Quod si in liquore hoc volatili opium & camphora solvitur, affuso spiritu vini rectificatissimo, nobilissima medicina antipodagrica externa oritur. Mirabilis hujus spiritus præparatio jam dum nota fuit *Basilio Valent. v. Currum ejus triumphal. p. 92.*

Balsamum sulphuris cum oleis æthereis distillatis, vel etiam expressis confici solet: hoc temperatius, illud calidius esse solet. Optatius autem res succedit, si flores sulphuris assumantur, vel melius, si cum sale tartari prius igne recludantur: addatur oleum destillatum cum pauca spiritus vini rectificati quantitate, & in phiola digestio fiat sub moderato arenæ calore: Memorabile hic est, balsamum sulphuris, cum oleo terebinthinæ facto, juncturis firmissimis clausis, calore arenæ vehementissimo stupendum fragorem aliquando edidisse, cum intensissimâ percussione vicinorum locorum, quasi tonitru & fulgur esset factum in pharmacopolio Clausthalensi Soceri mei amantissimi: Quod experimentum naturam terræ motus clarissimè explicat, de quo alio tempore fusius tractabimus.

Cum oleo lini massa ex sulphure & sale tartari constans si coquitur, fit egregium balsamum externum, resolvens vulneratium, quod abscessus præcavet, & stagnantem lympham dissipat. Si fortiter coquitur, abit oleum cum sulphure in substantiam solidam, instar duri bituminis, sive fuliginis male olentis, quæ exhibita nauseam movet & vomitum: Si destillatur, prodit oleum nigrum fœtidum.

Balsamum sulphuris cum oleo amygdalarum dulcium, vel vitellorum ovorum paratum, in empyemate, pulmonum ulcere, tussi sicca expertissima medicina est, potest addi crocus, oleum anisi, &c.

CAPUT XII.

(a) *De Antimonio.*

Quàm injustè virus suum evomunt in hoc præstantissimum minerale pseudo quidam Medici, quos plebeii nonnulli, rudes & stolidi loquaces palàm insequuntur, satis constat. Sed hos Phormiones de re incompertâ sinamus delirare. Est autem Antimonium, minerale præstantissimum, omnium metallorum radix, propterea Saturnus philosophicus à Chymicis dictum. Ejus vires, & proprietates planè sunt imperscrutabiles, de quibus post F. Basilium Valentinum, & Joannem de Rupescissa, Theoph. Parac. multa, & præclara dixit. Recentiores, post ipsum, ut Penotus, Gerardus, Dorneus, Matthiolus, Quercetanus, Suctenius, Rulandus, Crollus, Phædro, & alii idem ad sidera extollunt: quâ de re non ampliùs venenum, sed præstantissimum alexipharmacum à doctis habetur. Doctos non appello desides, & otiosos, quos piget manus ad fortia mittere; minus eos, qui sacræ artis gloriam in verborum lenocinio reponunt: sed hos, quos sedulus labor Mnemosynes filiabus arctè conjunxit. Medicamenta, quæ potissimùm ex eo conficimus, sunt, Tinctura, non ea, quæ Chrysopœis exoptatur, sed ea, quæ ad medicos usus tantùm conducit: Oleum, Sal, Mercurius, liquores varii, vomitoria, alvum subducentia, diaphoretica, & alia. Tinctura variis modis à nobis paratur. Primo, eo quo habetur apud Theoph. Parac. ipsum primùm calcinando, atque in reverberio per aliquot dies exercendo: demum per spiritum vini tinctura nobilissima educitur: cujus proprietas est aperire meatus, vires corporis augendo, ac radicale humidum ab omni sorditie repurgando: sanguinem, & alios humores renovat, quare & lepram sanare creditur. Eâ utimur, omni tempore, cum quavis re, sive potu, sive cibo. Dosis ad libitum, granorum tamen aliquot, vel per 5. vel 10. vel 20. ad 30. usque dies. Alio modo per varia dissolventia. Omnium nobilissima, & præstantissima ea est, quæ alia tinctura fit citra omnem calcinationem, cum proprio dissolvente, quod quidem non aliunde, quàm ab eodem antimonio educitur. Ejusmodi dissolvens ab antimonio duplici modo fit, primò ex puro, & crudo stibio, absque adjectione; secundò ex regulo cum adjectione, eâ cum regulo remanente, vel ab eodem post solutionem recedente. Hac methodo parata medicamenta, seu potiùs arcana, filiis artis tantùm innotuerunt, & qui tanti thesauri fuerunt participes, eum sibi ipsis tantummodò servarunt, ne suos labores æmulis impunè traderent; & magis quidem, cum non liceat sanctum dare canibus, & uniones ante porcos projicere. His si aurum accedat debito modo paratum, vera, & perfecta antimonii præparatio habetur. Hinc exurget optatissimus, & laudatissimus morborum alexicacus, medicamentum ferè universale, adversus singula quæque mala ab inordinato victus regimine profecta. Ultrà possem ejus vires, & facultates dilatare, easque encomiis, & magnis laudibus exornare; at filiis artis, quibus solis hæc dicata sunt, satis me viam aperuisse confido. Interim ne rudes, artisque tyrones ab ejus usu arceantur penitus, sequentes præparationes primùm meditentur, easque in usum frequenter advocent. Vitrum antimonii non omnino spernendum venit. Id verò multiplici modo fit. Modus noster est, ut priùs per salem nitrum ipsum semel coquatur, postmodùm vulgato modo in vitrum reducatur: & hoc præstantissimum est, si à docto, & experto Medico exhibeatur.

Antimonii tinctura usus.

Tinctura 2. & nobilissima.

Tinctura antimonii cum auro.

Vitrum antimon.

Aliud, sed compositum, fit cum auro per duplicem viam: elegantiorem, & nobiliorem, cum oleo antimonii, in quo dissolvitur aurum, eaque dissolutione fermentatâ per coctionem in vitrum vertitur splendidissimum, cujus vires mirandæ sunt,

Vitrum aureum.

&

& summis laudibus extollendæ. Alio modo cum crudo antimonio, de quibus alibi plura.

Flores Antim. Flores item antimonii propriis non carent laudibus. Fiunt & per se vulgato modo, & cum adjectione. Cum sale armoniaco rubicundissimi fiunt. Utrique vomitom, & alvum proritant, quas qualitates coctione amittunt, & evadunt sudorifici. Modus conficiendi flores albos, omnibus patet, & ferè artificio caret. Crucibulum ad hoc requiritur, vel aliquod vas terreum fortissimum. Ignis etiam vehementissimus desideratur. Flores in suprema parte sublimatorii collecti, vomitum valde concitant; *Flos triplex.* qui in medio, mediocriter; qui in ima parte, parum, aut nihil vomitum cient. Iidem flores in reverberatorio per plures dies detenti varios nanciscuntur colores, qui per se absque aliâ præparatione, multis pollent viribus.

Fixatio. Fixatur Antimonium ipsum, bis vel ter cum salepetræ calcinando: sal aquæ communis medio, ab eo removetur. Putant nonnulli, nec sine causa, portionem aliquam salispetræ cum antimonio remanere, quod ex pondere post calcinationem facilè deprehenditur.

Mercur. ant. Mercurius Antimonii multiplici modo fit, cum adjectione, & citra adjectionem. Sine adjectione, regulum, more florum antimonii, sublimando. Ignis ad hoc fit æqualis, & fortissimus, atque viginti quatuor horarum, & accipies per alembici rostrum Mercurium vivum.

Nonnulli censent, Mercurium ejusmodi fieri posse per cinnabarum, & per Mercurium sublimatum: at hi non nôrunt utriusque antipathiam, hæc est potiùs Mercurii resuscitatio, quàm ejusdem generatio. Gummi, quod ex regulo antimonii extillatur, ab antimonio procul dubio educitur. Mirum est, quàm sese aversentur isthæc duo mineralia. Alio modo cum salis tartari in *Alius Mercur. antimon.* loco humido dissoluti ℔. ij. antimonii subtiliter triti ℔. j. tartari crudi ℔. iij. per retortam Mercurius in aquam frigidam pellitur.

Sal antimonii. Sal antimonii pluribus modis fit: at in omnibus calcinationem precedere necesse est, sive ea fit per se, sive in sicco, sive in humido. Per se, uti de floribus ipsius antimonii dictum est: cum aliis, ut cum aliqua specie salis, quæ calcinatio sicca est, respectu ejus, quæ fit cum lixiviis, & aquis fortibus. Modus optimus est, stibium in sudorem resolvere, resolutum in pulverem dulcem reducere. Ab exsiccato, per spiritum vini, sal educitur præstantissimus, alvum tandummodò subducens.

Regulus antimonii fit etiam multis modis. Communis methodus est, accipere partem unam antimonii, salis nitri partes duas, tartari crudi subtiliter pulverisati to*1. Regulus.*tidem: ex his simol commixtis fit pulvis, qui sensim in crucibulum ignitum projectus regulum producit. Regulus in fundo crucibuli post reiteratas fumigationes reperitur.

Alter modus fit cum ferro, eo ignito, & in fusum antimonium projecto. Funditur verò antimonium in amplo crucibulo ad libras 6. vel 7. & candens ferrum ad digiti *2. Regulus.* majoris crassitiem, pendens circiter semilibram, ei commiscetur. Antimonium ferro inimicum: ferrum ipsum dissipandu in fumum, unà cum ferro ab omni sordirie simul repurgatur.

Oleum, & liquores antimonii variis itidem modis à nobis præparantur. Qui ad Chrysopæam spectant, nostri non sunt instituti; medica proponimus, & vana rejicimus. *1. Oleum Antim.* Fit verò oleum antimonii, vel ex solo antimonio, absque ullius rei interventu, qui modus non omnibus innotescit: vel alterius, multorumve adjectione. Ad primum modum magna quantitas antimonii requiritur: à quo crudo post putrefactionem aqua per varia instrumenta vitrea educitur; hæc novo reaffunditur stibio, à quo *Antimonii acetum.* post reiteratam putrefactionem aqua iterum extillatur. His pluries repetitis operationibus, oleum sive liquor oleagineus exurgit præstantissimus, dissolvens egregium, & nobilissimum.

Alio modo per adjectionem fit, vel ex eo primùm calcinato, vel absque calcinatione. A caleinato sal per proprium dissolvens educitur, à quo extillatur oleum sub*2. Oleum.*rubrum, præmissis aliquot cohobationibus. Ejusmodi liquorum usus est ad intrinsecos usus, ad quantitatem trium, aut quatuor guttarum, cum liquore convenienti.

Cum variis rebus oleum stibii fit compositum, cum sale cummuni decrepitato, cum sale gemmæ, cum pane bis coctо, cum radicibus, & aliis multis, cum quovis etiam metallo calcinato, cum sublimato, & tandem cum saccharo. Is modus valdè est popularis: ejus destillatio, à præmissis per retortam non discrepat. Qui recensent olea stibii, aquarum fortium medio facta, nos decipiunt; non enim aquis fortibus & corrosivis dissolvitur, item neque per acetum distillatum potest atteri. Stibium sale armoniaco apertum quoquo pacto dissolvitur cum aceto; at ejusmodi dissolutio nobis minimè arridet. Dissolutio etiam cum spiritu vini sale armoniaco exasperato, nobis suspecta est: hinc ab ejusmodi liquoribus abstinendum satius esse judico. Quantum verò ad medicamenta diaphoretica, purgantia suprà, & infrà, qui præmissis instructus erit, ea facilè habebit. Omitto volens calcinationes cum sale nitro, ut quæ sint populares & cognitæ. Composita postmodùm medicamenta alterantia, quàm purgantia ex eo parata, longiorem tractatum à nobis exigerent; eâ de causâ hoc alibi explicandum distulimus. Quercetanus jam multa habet *in suâ Tetrade*, alii etiam alia. Interea te monitum velim, ipsum maxima cum utilitate omnibus metallis misceri, auro, argento, æri, ferro, stanno, ex quibus noo vulgaria arcana prodeunt.

NOTÆ
in CAPUT XII.

(*a*) *De Antimonio.* Antimonium crudam non est venenum, sed potius medicina. Interne *Schrôderus* illud commendat in epilepsia, *Ludovicus* & *Zwelferus* contra luem veneream, *Hartmannus* & *Michaëlis* cum cornu cervi usto adversus dysenteriam, *Helmontius* contra hydropem adhibet. Prostant morsuli in pharmacopoliis Berolinensibus nigri, ex saccharo & antimonio parati, contra phthisin.

phthisin. Constat antimonium ex substantia sulphurea, & regulina mercuriali: ab hac drasticam suam vim potissimum mutuatur, quandiu hæ substantiæ invicem arctiori vinculo sunt nexæ, nulla observatur vehementia, simul ac autem illud solvitur vel igne, vel variorum salium adjectione, protinus sa exerit virulenta vis. Pulvis reguli in substantia oblatus canibus, illos brevi interficit, apparente in ventriculo nigricante macula: quod si autem cum sulphuris vulgaris partibus tribus colliquatur: massa non secus ac magnes arsenicalis, qui ex sulphuris & arsenici mutua nascitur colliquatione, omni virtute vehemente caret.

Antimonium cum cornu cervi usto reverberio igne aliquot dies calcinatum, defraudatur virulentia sua, & cornu cervi insigni diaphoretica & alexipharmaca virtute imbuitur.

Mineræ antimonii parum spiritus acidi sulphurei dant, qui appellatur acetum antimonii, quod tamen non tanti effectus in medicina & alchymia est, quanti vulgo creditur & habetur. Nobilissima antimonii minera est Hungarica, quæ punctulis rubicundis interspersis emicat. Dicunt, si sublimetur, elargiri sulphur rubicundum, quod foliis auri æquali portione mixtum, sub leni calore constituat pulverem instar crystallinum rubicundum, qui, argento injectus, aliquot partes immutet in aurum.

Vitrum antimonii pellucidum non tam facilis præparationis est, quam creditur. Optime fit ita: Calcinetur antimonium sub aeris liberioris accessu igne moderato tam diu, donec abeat in glebas; tunc desiste: glebæ pulverisentur & iterum calcinatio fiat continuo materiam agitando, donec in glebas facessat, quæ denuo in pulverem vertendæ sunt, atque dum antimonium carboni vivo impositum fumum vix emittat, indicio, copiosum & superfluum sulphur avolâsse, quod si nimia copiosum est, pelluciditatem non acquirit vitrum.

Si mercurii vitræ partes duæ cum foliis auri exactissime misceantur primo in mortario, deinde calore leni fluant invicem, emergit massa ruberrima pellucida, quæ ad grana quatuor vel quinque data in dispositis nauseam & vomitum, in aliis nonnunquam salivationem & diaphoresin movet. Cum sale ammoniaco purissimo si teratur accurate, postmodum sufficiente igne sublimetur, flores qui assurgunt solares & antimoniales, decenter elutriati, medicinam præbent, ad grana duo vel tria, in gravissimis chronicis morbis, continuato usu virtutis admirandæ. Spectat hoc tinctura antimonii sicca *Gramanniana*, cujus meminit Beatus Parens *in clave Schrœderiana p.* 211. Sublimatur sal ammoniacum cum vitro antimonii lento ignis gradu, edulcorantur flores aquâ calida per chartam bibulam, & reliquiæ salis ammoniaci per spiritum vini repetitâ destillatione separantur. Dosis est à granis duobus ad tria, vel ultra; nec alvum movet, nec vomitum, sed diaphoreticam saltim vim obtinet.

Est novus ac veteribus incognitus modus, regulum antimonii summe emeticum cicurandi, ac convertendi in medicamentum diaphoreticum, mediante sale communi. Assumuntur antimonii crudi unciæ octo, salis communis unciæ sex, salis tartari uncia una pulverisata & exacte mixta, funduntur debito calore ignis: Regulus separandus à scoriis est, qui instar chalybis politi apparet: Contusus in pollinem subtilissimum exhibet obscure rubicundum colorem: edulcoratus à salsugine sufficiente aquæ communis elutione usui servit. Est remedium in chronicis morbis, & qui ex diuturnioribus viscerum ac glandularum obstructionibus nascuntur, efficacissimum, in hydrope commodissime miscetur cum limatura martis, in epilepsia cum cinnabarinis, in scorbuto cum arcano duplicato, in febribus cum sale absinthii. Inter initia morborum malignorum & variolarum ac dysenteriæ refracta dosi additur pulveribus bezoardicis terreis: sic lenem salivationem cum diaphoresi procurando, præcordiorum anxietates, mucum primarum viarum dissolvendo egregie dissipat. In dispositis facile excitat vomitus, vel etiam sedes, quod præcaveri potest, si refracta dosi & bene edulcoratus exhibeatur, & non tam cum salibus, quam terreis absorbentibus. Ejusdem notæ ac efficaciæ est panacea sic dicta in pharmacopœis Brunsvicensibus *Conerdingiana*, qui Author Archiater ac Chymiater experientissimus ipsam in frequenti habuit usu. Inventionem hujus remedii debemus, *Glaubero*, qui hoc tanquam panaceam extollit in scriptis suis, *vide ejus Pharmac. Spagyricam p.* 20. Præparatio est talis: Sumatur antimonii pars 1. nitri pars 1. & salis tartari pars semis. Invicem hæc in crucibulo fluant, massa exempta hepatici coloris à superiori parte separata coquitur in aqua, lixivium filtratur, ipsique infunditur solutio tartari crudi cum aquâ simplici instituta, in fundum sic dejicitur pulvis flavus, qui fluviali bene edulcorandus & exsiccandus est. In majori dosi si exhibetur cum cremore tartari, tutissimum evadit emeticum, quò dictus Chymiater frequentius usus est. Si ejus succisa dosis præbeatur cum pulveribus bezoardicis, vim edit resolventem, deobstruentem & leniter salivantem. In principio variolarum, morborum malignorum, ubi anxietates urgent, in lymphæ vitio sanguinisque impuritate, sed coagulo ac glandularum tumoribus, mirificæ virtutis est. *Glauber. l. cap. I. p.* 56. præservare illud dicit à variolis, quod confirmat experientia septem infantum. Idem perhibet, ulcera linguæ se curasse aliquoties paucissimis hujus pulveris granis. Expertissimum ejus usum ego inveni in intermittentibus chronicis & autumnalibus. Unum granum ejus pro dosi maritetur cum salibus abstersivis & præcipitantibus antifebrilibus, quorum vim resolventem mirifice adauget; at vero repetitis vicibus exhiberi debet. Mirum enim est, quantum se diffundat vis puri ac subtilioris ex antimonio educti sulphuris etiam in exili quantitate, universum corpus pervadit, & ad remotissimas quoque partes & extimam corporis plagam pertingit. Deprehendit in ægris suis Clarissimus Schraderus *in Dissertatione de Medicamentorum Galenicorum & Chymicorum necessitate* mirificam sulphuris *Glauberiani* vim in acrimonia seri delinienda, lachrymarum mordacitate oculos infestante, lippitudines molestissimas, opthalmias cum unguis & panni metu producente, corrigenda. Idem annotavit in muliere, laborante atrocem scorbutico dolore, & defluxionibus ad pectus tam acribus, ut erosionem pulmonis & sanguinis sputum inducerent, tantillum hujus sulphuris antimonii dosin tenuis & acris seri motum stitisse, & periculosi morbi incrementa impedivisse. Ejusdem usus & virtutis est sulphur, quod describit *Vigani in Chym. p.* 50. Ex nitro, tartaro, sale communi & antimonio regulus conficitur, ex cujus separata scoria & dissoluta in fortissimo lixivio calcis vivæ, sæpe agitando nobilissimum sulphur antimonii acquiritur, qui levis pulvis antimoniatus odoris est gratissimi & saporis non ingrati, febres ardentes unica dosi profligans, sudorem & urinam movendo, præterea in doloribus Gallicis summe est proficuus. Ceterum ex regulo antimonii medicinali, si cum aqua calcis vivæ coquatur, & lixivio infundatur spiritus vitrioli, conficitur sulphur elegantissimum satis correctum, quod cum panacea *Glauberiana* aliisque dictis, si non majorem saltim parem exhibet effectum. Quod attinet tincturas antimoniales, instar omnium sequens esse potest. Misceatur regulus antimonii medicinalis cum æquali portione salis tartari fortissimo igne, mixtura injiciatur spiritui vini super scorias antimonii abstracto, digestione decenti, uti in præparatione tincturæ tartari monitum fuit, extrahatur essentia. Notabile est, spiritum vini super scorias reguli antimonii vulgari modo cum salibus paratas abstractum, suavissimum odorem ob sulphur antimonii expansum acquirere, & sudorifera ac anodyna virtute simul impregnari, ut menstruum hac ratione exurgat aptissimum ad extrahendas tincturas & essentias varias. Si scoriæ dictæ antimonii anatica proportione misceantur cum sale ammoniaco & ex retorta adornetur destillatio, tinctura antimonii volatilis, quæ aureo prodit colore, conficitur medicamentum potens tam extrinsecus quam intrinsecus usu, in resolvendis ac dissipandis humoribus. Ejus vapor inficit argentum, & deaurat ipsum, ut ut color non sit constans. Alias egregiæ virtutis anodynæ tinctura antimonialis parari potest sequenti ratione: ℞. Decoct. reguli antimonii medicinalis cum calcis vivæ aquâ mens. s. opii thebaici in partes discissi uncias

Poterii Opera. B b duas,

duas, has solve in lixivio leni calore, filtra, filtratam inspissa, cui affunde vel vinum malvaticum, vel spiritum vini tartarisatum, & extrahe essentiam, quæ divinum ferè in doloribus compescendis, placandis, somno procurando est remedium; Lixivio calcis vivæ sulphure antimoniali imbuto optime corrigitur vis opii narcotica stupefactiva, & simul symptomata, quæ alioquin ab opii usu accedere solent, nempe obstructiones alvi, vasorum minutissimorum obturationes, incrassationes humorum hoc pacto præpediuntur, dum vis resolutiva sulphuris antimonialis simulque anodyna spirituum impetuosum motum cohibens quasi in æquilibrio stat, & sic medicamentum excellentissimum constituit. Loco Antimonii diaphoretici vulgaris cerussa ejus, quæ nihil aliud est quam regulus antimonii cum tribus nitri partibus in pulverem albissimum calcinatus, commodissime adhiberi potest. Regulus enim mercurialis natu æ est. Nonnulli in modum panaceæ illam habent, ad gravissimos morbos depellendos. Quo referimos etiam materiam perlatam *Krugneri*, item *Richteri Practici Zittaviensis* panaceam, utrumque reducitur quam opportune beneficio carbonum in regulum cursus. Ipsum quoque stomachicum *Authoris* ejusdem prosapiæ est. Mayerne *lib. 1. de affect. capitis. p. 48.* scribit: Medicus quidam Gallicus nomine *Potteur* (qui est noster Author) solebat dare solam cerussam antimonii bis terve in die, per plures dies consequentes, ad debellandos graves morbos chronicos.

Mercurius vivus sine additione mercurii ex regulo ejus sed paucissimus, quique crassioris consistentiæ est, quam vulgaris, parari potest, Regulus antimonii aliquoties per se sublimetur; deinde cum sale tartari & sale ammoniaco probe trituratus destilletur, de novo sublimetur, sic eadem abit in mercurium currentem, vide plura de hac præparat. *in Epist. Langelott. ad Natura Curiosos.*

Sal ex antimonio paratur, si tinctura antimonii tartarisata leni calore inspissetur, vel si crassius & copiosius expetis, decoctum scoriarum antimonii decenti evaporatione redigatur in sal siccum. Hujus salis recipe unciam semis, affunde olei juniperi, item menthæ, cort. citri ana unciam unam: Mixturam inde retortæ vitreæ, & per arenam moderato calore abstrahe intra viginti quatuor horarum spatium circiter olei unciam unam, quod remanet in retorta, instar sanguinis rubicundum pauloque crassioris consistentiæ est, & nuncupatur antimonii balsamum, quod intrinsecus & extrinsecus commodarissimum est remedium: Perpulchre miscetur cum liquidis, v. g. cum elixirio pectorali, essentia carminativa, tinctura tartari vel spiritu volatili oleoso Sylvii, in his enim quam promtissime solvitur. Oleum antimonii ex solo antimonio parare vult *Celebris Author.* Experimentum non procedit, sed in locum olei acquirimus flores.

CAPUT XIII.

(a) *De Mercurio.*

Mercurii usum primò ab Arabib. fuisse inventum.

MErcurius, argentum vivum, hydrargyrus idem sonant. Is qui hodie in usum venit, naturalis est totus, & ex Germania, & Hispania ad nos delatus. Hispanicus magis probatur, maximè si argenteum cochlear aureo colore inficiat, postquàm ex eo effumigaverit. Ejus usum in Medicinam invexisse primùm Arabes fertur; at crasso modo, crudum videlicet, citra ullam præparationem. Chymici postmodùm rerum metallicarum peritissimi, ejus præparationes primi invenerunt. Rudiores artifices præcipitatum, cinnabarim, & sublimatum, tantùm agnoscebant. Cultiores, è cunabulis Chymiatriâ emergente, præparationes bis longè nobiliores invenerunt: ut olea, balsama, liquores, fixationes, calcinationes, tincturas, & alia pleraque tam simplicia, quàm composita.

Medicamenta ex mercurio desumpta.

Corpus mercurii suspectum.
Spiritus sive chaos mercurii præparatio.

Nos corpus mercurii, intrà nunquam assumimus, sed ejus loco, dictum mercurii spiritum, chaos à Theoph. Parac. appellatum. Fit autem dictus spiritus hunc in modum. Mercurium primò præcipita in pulverem albissimum, vel cum oleo sulphuris, vel cum aqua forti, aquâ salsâ ad ejus repercussionem usurpatâ. Pulvis pluries edulcoretur aquâ communi. Ab hoc pulvere sicco, cum proprio dissolvente acido, salem educimus duplicem: unum levissimum, aquæ innatantem, lanugineum, gossipii instar; alterum ponderosum, & pellucidum, veluti crystallum. Ab utroque per vini spiritum substantiam magis tenuem, & sulphuream, variis cohobationibus in fimo equino repetitis, elicimus, à qua ut omne corpus recedat, spiritusque solus remaneat, ignis admovetur, quò vini spiritus evanescat, & corpus fundum petat. Liquor interim flagrantissimus remanet, & admirabiles effectus comparat. Adversus luem veneream vires suas potentissimè exerit, epilepsiæ medetur, cerebri & jecoris obstructiones reserat, lienis duritiem dissolvit, & alia plura præstat.

Sal mercurii duplex.

Chaos mercurii vires.

Alter mercurii spiritus.

Dictus mercurii spiritus fit etiam ex solo mercurio crudo citra omnem calcinationem: at modus hic valde est obscurus, & manualem operationem requirit, nec nisi solâ inspectione addisci potest, uti multæ aliæ operationes. Spiritum præterea in liquores versum aliis modis præparamus, quos tamen liquores præparare non possumus, nî aliis operationibus præmissis, coctionibus videlicet, putrefactionibus, calcinationibus, dissolutionibus, & aliis, de quibus nunc.

Multiplex mercurii coctiones.

Excoquitur mercurius multis modis, vel per se, & crudus, citra aliam præparationem; vel cum aliis & jam sublimatus, vel præcipitatus, vel in salem versus.

Coctio, præcipitatio, & calcinatio per se.

Mercurius per se in rubicundissimum pulverem vertitur.

Per se in vase oblongo, uti matracio, vel alio, collo alto sesquicubitali, in furno aperto, cum calore valido, vase priùs in arena demerso, cantino sive alio vase terreo ad hoc adaptato. Ignis sit continuus, quadraginta dierum ad minus, vel quoad mercurius in rubicundissimum pulverem calcinetur. Hæc operatio valde est onerosa, sed tantæ est efficaciæ, & virtutis, ut facilè utilitas damnum, & laborem compensare possit. Hoc medicamentum est summum alexipharmacum adversus pestem, epilepsiam, apoplexiam; vertigines, & alios gravissimos affectus capitis. Datur ad 4. 5. 6. 7. & 10. grana. Vomitum non concitat, vix alvum subducit; nam est tantummodò roborans, & dissolvens. Dissolvit siquidem pravos humores, partes continentes, adjuvando. Etiam ab hoc spiritus, ut suprà diximus, elicitur, præstantissimus.

Mercur. adversus pestem, Epilepf. apopl. &c.
Mercur. per se calcinati dosis.

Mercurii coctio cum auro.
Mercurii sublimatio.

Cum aliis; & jam sublimatus, nonnullis etiam modis à nobis excoquitur, & potissimùm cum auro. Præmittitur ferè semper sublimatio, maximè ut is priùs probè repurgetur; purgatio enim illa, quæ fit cum sale, & aceto, nullius ferè est momenti. Quantum ad sublimationem, eam sic paramus. Accipio mercurii selecti ℔. j.

vitrioli

vitrioli rubificati, ſalis nitri, an. ℔. j. terantur ſimul paulatim, & ex arte probè miſceantur. Mixta bocciæ ſatis amplæ & capaci, cum collo oblongo, ſapientiæ luto priùs loricatæ indantur, ſicque boccia igni ſuppoſita, eum primò lenem, paulo poſt fortiorem, & tandem fortiſſimum excipit, ad 10. vel 12. horas. Refrigerato furno, ſublimatum à vitro ſegregatur, quod denuò cum ſolo colchotare ſublimatur, & taodem tertiò, quartò, & quintò, per ſe iterum ſublimatur, & in his ultimis ſublimationibus evadit pellucidum, veluti vitrum Venetianum, quod cryſtallum vocator.

Cryſtalli inſtar.

Item cum ſale communi, & alumine rochæ ſublimatio inſtitui poteſt; nec etiam dubito, quin & cum aliis ſublimari poſſit. Ut verò puriſſimum, & perfectiſſimum argêntum vivum ad prædictas operariones habeamus, dictum ſublimatum accipimus, cumque per retortam, eum duplo, vel æquali portione calcis vivæ, ex tartaro uſto, & una parte farinæ volarilis, diſtillamus, & in recipiente aquâ frigidâ ſemipleno prodit Mercurios, qui regeneratus dicitur, à nonnullis Philoſophicus, quem Quercetanus Mercurio metallorum æquiparat. Hunc regeneratum Mercurium ſanare lepram, jamdudum prodidit Theoph. Paracelſ. *in lib. de cauſis, & origine luis Gallica.*

Mercur. regeneratio.

Mercurius Philoſophicus quid.

Mercurius regenerati vis.

Suprà jam diximus, ſolo Mercurii ſpiritu nos uti ad intrinſecos uſus; quod quidem verum eſt, ſi is priùs crudam, & immaturam ſuam naturam depoſuerit.

Etenim is eſt adeò crudus, ut ſic exbibitus mille mala ipſis morbis deteriora concitare poſſit, quod rectè annotavit Theoph. Parac. *in lib. de curatione luis Gallica.*

Mercurius crudus intus non eſt dandus.

Itaque coctio in Mercurio parando apprimè procuranda venit, in qua coctione Mercurius debet ſuam mobilitatem deponere, ſuum etiam ſaporem auſterum mutare, quod omnes aſſequi haud poſſe maximè diffido; qui enim hanc methodum ſemel nacti ſunt, eam nemini impertiri volunt. Interim communia, & paratu facilia afferamus, & ea quæ in communem uſum quotidiè cedunt: ab his enim ad abditiora facilior eſt tranſitus. Mercurius diaphoreticus eoncoctione talis redditur, cujus parandi formula habetur apud Theoph. Paracelſ. *lib. 2. de impoſt. in curat. luis venerea correct.*

Cocti mercur. conditiones.

♃. Mercurii eum ſtanno coagulati, q. ſ. redigatur in tenuiſſimum pulverem, qui in aureâ ſcutellâ in aceto vini conſtitutâ, ac vino ſublimato repletâ aliquandiu aſſervetur: tandem vinum alcoholizatum accendatur, idque aliquoties iteretur, & videbis vinum, mercurium, ac ſtannum in quandam oleitatem reſolvi. Uſus (inquit) hujus olei, eſt granum unum in vino optimo, atque æger ſtragulis optimè tectus, ad ſudorem ſe componat; ſudoris autem normam ac modum, experientia abundè docebit. Ex Mercurio corallato, qui ab eodem Mercurius laxus dicitur, ſimilis liquor paratur. Fit verò corallatus cum aqua ovorum ab eo pluries diſtillata. Alia præparatio à nobis non ſemel uſurpata, apud Penotum *lib. de medicam. chymicis* ſic habetur.

Mercurius Diaphoretici præparatio.

Uſus mercurii diaphoretici.

Mercurius corallatus. Mercurius laxus.

Altera mercur. diaphoretici preparat.

Purgetur Mercurius ſale ſiccato, & ſublimetur cum vitriolo, ſale communi, & ſale petræ, ut artis eſt: poſtea aceto diſtillato ſolvatur, diſtilletur acetum, materia ſiccetur, pòſt ſpiritu vini correcto digeratur, donec in mucoſam pinguedinem tranſeat. Hinc liquor extrahitur, & in arena fortiſſimo igne urgetur, quoad humor lactis inſtar exſtillet: hoc iterum affunditur, & oleum albiſſimum, ac ſuaviſſimum, omnis erodentis facultatis expers provenit. Per os aſſumptum, veſicæ, faucium, aliarumque partium abditarum exulcerationem perſanat, & renum morbos per ſudores urinamque diſcutit.

Mercurius diaph. vet. vires.

Præcipitatio, quæ fit eum ſmiride, coctionis ſpeciem repræſentat; verùm ea, quæ fit cum auro priùs in ſalem reducto, longè præſtantior eſt. At ſalem auri conficere arduum, & perdifficile eſt: ideò his ſarius ſuperſedendum duco, quàm legentis mentem tricis involvere. Rurſus alias Mercurii coctiones agnovimus, quibus etiam pro re nata nonnunquam utimur. Ad has priùs coagulatur Mercurius, qui ſi regeneratus, melior, eum ſpiritu eujuſvis metalli, accipiendo partem unam Mercurii, ſalis communis partes tres, vel quatuor, metalli, ex quo vis educere ſpiritum, partes ſex, vel circiter, quod parum referat doſim ſervare ad unguem: coquantur ſimul cum aqua puteali in nonnullis metallis, ex quibus ſpiritus facilè educitur; in aliis cum alio liquore, aceto, vino, &c. Simili methodo omnium metallorum vim, & facultatem ad ſe allicit; eſt enim naturæ verſarilis, & aliorum planetarum impreſſiones facilè ſuſcipit. Cum Marte verò, ob ionatam inimicitiam, medium requirit, putà vitriolum: Ideò loco ſalis, pono vitriolum, & maximè Cyprinum; vix enim cum alio vitriolo ſuccedit operatio.

Mercur. præcipitatio cum ſmiride.

Mercur coctio cum auro.

Coagulatio mercurii per ſpiritus metalli.

Mercurius natura verſatilis.

Mercurius Marti inimicus.

Sub qua conſideratione ſicco pede non eſt tranſigendum, quo pacto ferrum cum mercurio amalgametur. Fit itaque ejuſmodi amalgama eum ferro recentiſſimè limato & mercurio optimè purgato, ſufficienti quantitate vitrioli cærulei adjectâ, cum debita portione aceti acerrimi, excoquantur ſimul per tres, vel quatuor horas, atque ſpatulâ ligneâ aſſiduè moveantur, novum acetum ſemper addendo: projiciantur omnia in aquam frigidam, & mercurius à ferro, & aliis ſegregatur, atque demum per corium impellatur, ſic in eorio habebis amalgama. Cum ære pariter amalgama parari poteſt, imo citiùs, nec tanto cum labore.

Amalgamâ ferri cum mercurio.

Mercur. amalgamâ cum ære.

Præcipitata omnia primo intuitu quoddam coctionis rudimentum demonſtrant, attamen mercurius adhuc crudus in his planè exiſtit.

Hæc verò præcipitatio, in hoc minerali propriè ealcinatio eſt, quæ varia à compluribus excogitata fuit. Commune præcipitatum fit cum una parte mercurii, & duabus aquæ fortis communis, in matratio, vel alio vaſe vitreo, evaporando aquam fortem ad ignem apertum: manet in fundo vaſis præcipitatum colore flavum, & ſubrubrum.

Præcipitatum vulgare.

Per retortam commodiſſimè poterit perfici iſthæc operatio, cum qua elicies aquam fortem ad plurimos uſus neceſſariam. Eſt & aqua fortis adeò potens, ut æquali portione præcipitare poſſit mercurium: talis eſt ea, quæ fit cum ſuo bolo armeno, vel cum alumine uſto, & ſale nitro; huic tanta vis ineſt, ut ferè in momento mercurium præcipitet, etiam citra ullum calorem. Fugaces ſpiritus nitri à præcipitato per ſublimationem abſumuntur; ſiquidem ejuſmodi præcipitatum facillimè per ſe cum boccia ordinaria ſublimatur. Quòd ſi adhuc ſpiritus magis hebetiores reddere cupis, ſublimationem ter, & quater repete. Hac viâ duplicem operationem perfeciſti, præcipitationem, & ſublimationem, ex rubro album, & pellucidum reddidiſti mercurium. Inſuper ſi ſublimatum dulce deſideras, huic ſublimato commiſce, terendo, æqualem portionem mercurii, & iterum ſublima. Quòd ſi adhuc ulteriùs pergere velis, eodem calle ſalem lanuginoſum, & cryſtallos parare poteris, ut ſuprà commemoravimus, è quibus liquores præſtantiſſimos conficimus. Hinc vides, quàm arcta præparationum mercurii connexio, ut inde mirum non ſit, ſi unam exponendo, plures amplecti cogar. Interim cùm de variis præcipitationum formulis ſermonem inſtituerim, non abs re eſſet, ſi præcipuas & ſelectiores, nedum à nobis jamdudum probatas, verùm & aliorum publico teſtimonio communis juris factas, hîc interſererem.

Mercur. in momento præcipitare ſine igne.

Fugaces ſpiritus nitri per ſublimationem enervari. Sublimatum ex præcipitato.

Sublimatum dulce.

Arcta mercurii præparationum connexio.

Præcipitatum album, neſcio à quo edoctæ nonnullæ mulieres nobiliſſimæ Gallæ, quæ id pro nitore faciei comparando, in uſum traducunt. Fit verò mercurio in aqua forti diſſoluto, atque in aquam ſalſam effuſo. Aqua fortis, & ſalſedo omnis, variis abſolutionibus ab eo removetur. Sub fine aquâ roſaceâ, vel aliâ odoriferâ abluitur, & poſtmodum exſiccatur. Pulvere hoc præcipitato utuntur per os nonnulli; at errant toto cœlo: repercutiuntur quidem adjectione ſalſæ aquæ ſpiritus aquæ fortis, firmiuſque tunc pulveri hærent, non verò in totum recedunt. Extrinſecùs ejus uſus in ulceribus cancroſis ſummoperè nobis arridet: Intus exhibitum per inferiora tantùm purgat, & maximè ſi aqua fortis ſine vitriolo facta ſit; ſecùs, vomitum plerumque concitat.

Præcipitati albi præparatio.

Ejus uſus. Spiritus aquæ fortis per ablutionem haud removeri.

Cum duplici pondere olei ſulphuris rectificati præcipitatur etiam in pulverem album. Et quia oleum non eſt tantæ activitatis, ut eſt aqua fortis, ideò per retortam oleum à mercurio deſtilletur: variis cohobiis repetitis: pulverem, ſive maſſam albam tere, & lava calidâ aquâ, & hoc tamdiu, quoad in pulverem flavum vertatur. Hujus uſus non eſt adeò formidabilis, ut prioris. Doſis ſingulorum eſt 3. 4. 5. & 10. granorum, pro viribus aſſumentis.

Præcipitati albi vis & facultas. Alia præcipitati albi præparatio.

Cum oleo vitrioli in præcipitatum quoque vertitur. Quòd ſi ſublimatio præcedat, nobilius, & præſtantius erit præcipitatum. Per retortam mercurius præcipitatus ab oleo vitrioli ſegregatur: atque tum aquam vitæ optimam ab eo pluries abſtractam, ferunt Chryſopœi materiam eſſe auro (cui plus juſto anhelant) augendo idoneam. Hoc præcipitatum, ſi cum unâ parte calcis Lunæ, & alterâ ſalis armoniaci, ad duas partes ipſius præcipitati, per ignem ſublevetur, in fundo vaſis relinquit materiam pulcherrimam auro perſimilem; hæc denuò in crucibulo fuſa, vitrum fixum, & tranſparens relinquit.

Vitrum mercurii.

Præcipitatum cum ſmiride, nî fallor, vanâ lucri ſpecie excogitatum, etiamnum in uſum Medicum adducitur: fitque ipſum cum aqua regia, quæ à ſmiride calcinato educta fuerit. Sic plures aquæ regiæ ſmiridis colore prægnantes, per evaporationem in viſcidam aquam verſæ, brevi tempore mercurium præcipitant.

Præcipitatum cum ſmiride.

Præcipitatum alio modo fit rubicundiſſimum, ſanguinis inſtar, hoc modo. ℞. Sublimati eſſentificati q. ſ. hoc diſſolve aquâ communi per ſimplicem ebulitionem, diſſoluto guttatim affunde olei, liquoriſve reſoluti ſalis tartari, g̃. aliquot, & quamprimùm mercurius in fundo vaſis cadit in pulverem rubicundiſſimum, qui verè poteſt appellari magiſterium mercurii. Dulce pariter efficitur variis ablutionibus cum aqua communi ſtillatitia factis. Ex hoc quoque liquores, olea, & balſama confici poſſunt, de quibus, ut de multis aliis, quum nobis licuerit otiis commodiùs vacare, fuſiùs dicturi ſumus. Nunc ſupereſt ejus uſum, vires & facultates, nobis compertas ſaltem, connotare. Quoad ejus uſum, certè cuilibet aſſerere poſſum, eum eſſe adeò obſcurum, & difficilem, ut nullo pacto literis poſſit commodè tradi. Garriant quicquid velint agyrtæ, & circulatores fumivenduli, ſe plures hoc medio ſanâſſe, ſeque verum, & legitimum ejus uſum poſſidere: perrari ſunt tamen illi, qui ejus naturam perſpectam habeant; etenim ſolâ experientâ ipſe addiſcitur. Varius equidem eſt mercurius, & mineralium, & metallorum facultates facilè induit, miram ſympathiam, & antipathiam in noſtris corporibus exercet, & in certis temporibus meliùs, quàm in aliis. Nonnullos lue vereneâ infectos mirificè ſanat, alios plerumque ob ejus antipathiam, non modò non ſanat, verùm & morbum contumaciorem, imò & incurabilem ſæpè reddit; ultra graviora mala, ac ſymptomata, quæ malo primo longè deteriora efficit. Humidi in univerſum ejus uſum non tantum abhorrent, ut ſicci, & melancholici. Quidam bilioſi ejus uſum omninò reformidant. Commodiùs Hyeme, quàm Æſtate; mediis verò temporibus, Vere, & Autumno, commodiſſimè. In auſtrina temporis conſtitutione tutiùs, quàm in boreali, & his proximè mediis conſtitutionibus. Quantùm ad ejus facultates, exiſtimo ſanè eas nondum eſſe compertas, propter varietatem ſuarum operationum, refrigeretne, an excalefaciat, certant adhuc Chymiæ ignari. Utrâque vi pollere manifeſtum eſt: Quòd enim refrigeret, jam patet ſenſibus; quòd verò excalefaciat, dum incidit, attenuat, diſſolvit, purgat, & ſimilia præſtat, nemo inficiabitur. At non his qualitatibus tantummodò inhærendum ſuadeo, verùm magis ſpecificis,

Magiſterium mercurii.

Mercurii uſus, facultas & vires. Mercurii uſus perdifficilis.

Pauci mercur. naturam callent.

Luem veneream ſæpè contumaciorem reddit.

Humidi facilè mercurii uſum admittunt. Quibus temporibus ſit exhibendus mercur.

Qualitates mercur adhuc non ſatis comperta.

ſpecificis, & individualibus. Sub quâ conſideratione ipſum agnoſcimus dura pleraque diſſolvere, & multa alia coagulare. Crudus, & incoctus ſemper corpori nocet; contrà coctus, & ad perfectam maturationem adductus, omnibus prodeſt. Durities quaſcunque in quocunque loco factas diſſolvit, & attenuat: jecori, lieni, cordi, & carnoſis partibus ſuccurrit: cerebro non ſemper tutò adhibetur: pulmonibus obeſt, & renibus: ſiccis etiam partibus, nervis, membranis, & oſſibus frigore ſuo, ſaporeque pontico non parum adverſatur: ſalſos humores denſat, & laxam cutim ſalſo ſudore conſperſam adſtringit. Mirum dictu quàm facilè omnem putrilaginem, vermes, & omnia animalcula fuget, & enecet. Blandè alvum ſubducit, & bilem clementer purgat. Luem veneream potenter dejicere, à multis creditur: & quidem in eam ſummum habere imperium pluries expertus ſum; at non ſemper, & in multis ſæpè morbum contumaciorem reddit. Epilepſiæ, apoplexiæ, vertigini, hydropi, & aliis ſimilibus multum confert. Aliis denique affectibus ac graviſſimis morbis medetur, tam intrinſecis quàm extrinſecis; ſed practicum, & exercitatiſſimum Medicum requirit. Nec hoc quidem ſatis inculcare valeo, propter agyrtas, & circumforaneos, item propter quoſdam ignaros Medicos, qui vix à limine Chymiam ſalutârunt, ſe tamen archichymicos unicuique divendere non erubeſcunt. De ipſius uſu, & facultatibus ulteriùs non progredior, garrulis pſittacis id diſſuadentibus; deſides enim illi nihil boni probare ſolent. Qui plura deſiderat, legat Theoph. P. Penotum, Dornæum, Quercetanum, Crollium, Phædronem, & alios.

Mercurius crudus ſemper malus. cerebro, pulmonibus, renibus, nervis, membr. & oſſibus contrarius.

NOTÆ

in CAPUT XIII.

(*a*) *De Mercurio.* Mercurius dicitur virgineus, qui reperitur in ipſis fodinis & ſine igne exprimitur & appellatur *gediegen Queckſilber*, præcipua vena quæ mercurium fundit eſt Idriæ in Ducatu Carneoliæ. Mercurius beneficio ignis ex retorta ſæpius propulſus mutatur tandem in pulverem gryſeum non reducibilem, aſt minus fixum.

Spiritus mercurialis parari ſic poteſt. Spiritus vini rectificatiſſimus abſtrahatur ſuper mercurium ſpiritu nitri ſublimatum, poſtquam prius per aliquot dies ſteterit in digeſtione. Hoc negotium ad minimum vigeſies repetatur, ſic dulcis evadit mercurius, qui cum anatica proportione croci auri mixtus, debito ignis temperamento, faceſſit in medicamentum ſummæ activitatis. Spiritus ſuavem & penetrantem habet odorem, ſapore paulum acidulus eſt: Si inſtilletur ſpiritus ſalis ammoniaci, evadit albus, ac parum turbidus. Menſtruum eſt excellentiſſimum ad varia metalla & mineralia ſolvenda & extrahenda.

Mercurii decoctio cum aqua facta coſmetica virtute imbuitur, teſtante *Boyleo in Chymiſta Sceptico p.* 133. Ad delendas maculas faciei & guttam roſaceam probatiſſimæ virtutis eſt aqua florum fabarum, ſi in ejus libra una unicum ſaltim granum mercurii ſublimati ſolvatur. Mercurius puriſſimus, qualis ex cinnabari antimonii vel mercurio ſublimato regeneratur, per ſe vel cum metallis perfectioribus, mediante continuato conveniente ignis gradu in pulverem redactus, rubicundum vomitum excitat, ulteriori expoſitus igni, eoque graduato vix alvum ſubducit, diutius detentus fortiori adhibito ignis gradu acquirit vires per inſenſibilem tranſpirationem operantes in morbis contumaciſſimis. Notabile eſt, mercurium cum ſole & luna decenter amalgamatum & inditum phiolæ brevi tempore interjecto, debito ignis gradu adhibito, tranſire in arborem elegantiſſimis ramulis & coloribus ſplendentem, quæ vitri lateribus adhæret.

Mercurius coagulatus & diaphoreticus ſequenti ratione fieri poteſt; Diſſolvatur auri portio in aqua Regis, identidem antimonium ſeorſim in eadem aqua: alio vitro ſtannum in aqua forti mitigata, ſolutiones has infunde mercurio; mixturam agita, ſic promte abit in coagulum, abſorbendo particulas metallicas, abſtrahatur ſpiritus acidus, & accendatur crebrius ſpiritus vini rectificatiſſimus ſuper pulverem remanentem, qui decenter exhibitus in morbis rebellibus partim ſalivatione, partim diaphoreſi mirificam fert opem.

Mercurius philoſophicus, puriſſimus, ſpirituoſus arſenicali ſua parte maximam partem orbatur, optime paratur ad præſcriptum *Philaletha* vide *Introitum apertum ad occluſum regis palatium*, item *Riphæum redivivum.* Mercurius amalgametur cum regulo antimonii martiali, quod alias difficillime procedit, niſi conjunctione aliorum corporum, quæ binæ Dianæ columbæ à *Philaletha* ſalutari ſolent. Per has *Suchtenius* intelligit duas partes lunæ: Becherus *in ſupplemento phyſica ſubterranea* duo ſalia, nimirum ſal alkali & ſal ammoniacum, unâque via negotium ſuccedit: verum melius eſt, præter duas partes argenti quibus regulus martialis igne admiſcetur, dicta ſalia ſimul in conſortium aſſumere, ſic longe felicius res peragitur, cardo autem totius rei conſiſtit in repetita ſublimatione mercurii ab iſtis corporibus, & exactiſſima ac longiori trituratione ac lotione. Notabile eſt, quod luna cum tali mercurio mixta amalgama conſtituat, quod leni ignis calore duriſſimum evadit. In Anglia ante quindecim annos retulit mihi chymicus perſpicaciſſimi ingenii, ſe quoties mercurium per decem ſublimationes nobilitatum ex retorta deſtillaverit, inveniſſe aliquot grana pulveris rubicundi inſtar arenæ rubræ, quæ cum borrace reducta fuerunt in puriſſimum aurum. Certiſſimum hoc eſt, quod tali modo depuratus mercurius ſive cum auro decenti longiore digeſtione reducatur in pulverem, ſive cum depurato ſulphure minerali puriſſimo abeat in cinnabarinum concretum, vel extemporanea elaboratione in æthiopem mineralem, præbere remedium, quod ſub exiliſſima doſi efficaciſſimum ſit, permeando totam corporis ſphæram, anguſtiſſimoſque partium tubulos, ubi obſtructiones & humores ſtagnantes egregie diſſolvit & diſſipat. Mercurius cum luna ex facili amalgamatur, at vero ſi hæc cum minima ſalium ſulphuris quantitate cæmentetur, omnem amalgamationem & conjunctionem reſpuit. Mercurialia ſive in unguento ſive in emplaſtro pulſibus applicata, vel pedum plantis, facillime movent ſalivam & fauces petunt, anguſtiam ibi excitando. Helmontius in tract. catarrhi delitamenta: Mercurius foris illitus fauces, dentes, linguam afficit, imò mercuriali aſſumto larinx ac fauces nonnunquam præcluduntur.

Quando ſulphur cum æquali parte mercurii ſublimati miſcetur, & deſtillatio in retorta adornatur, aſcendit ſublimatus cum ſulphure mixtus flavus inſtar ſulphuris, elegantibus ſtriis cryſtallinis apparens. Caput mortuum relinquitur inſtar antimonii nigrum, ſcoriæ quæ adhærent ſunt gryſei coloris. Crediderim, quod hac encheireſi ſi mercurius crebrius cum ſulphure tractetur & ſublimetur, tandem deponat omnes ſuas ſcorias atque impuritates, & fiat puriſſimus. Cinnabaris medicamentum mercuriale eſt, & prout ſulphure puriori vel antimoniali, item ſubtiliori mercurio conſtat, variat ejus virtus. Una pars ſulphuris ſufficit ad ſeptem partes mercurii. Ex tempore parari poteſt intra duarum horarum ſpatium, ſi cum ſulphure probe miſceatur mercurius leniori igne: Maſſa indatur cucurbitæ vitreæ & immittatur crucibulo. Sic fortiſſimo igne ſublimatur cinnabaris. Cinnabaris antimonii in maxima quantitate fit, ſi deſtilletur igne aperto ex retorta. vid. tractat. noſt. de Cinnab. ant.

Quando spiritus salis ammoniaci volatilis urinosus affunditur corpori mercuriali, sive argento vivo bene depurato, dissolvit partes quasdam mercurii subtilioris, & singulari odore nec non sapore ac virtute resolvente imbuitur.

Securissimum ex mercurialibus medicamentum est cinnabaris, sive vulgaris rite præparata, antimonii aut nativa. Cinnabaris est mercurius sulphuris, ramoso contextu ligatus ac exceptus, ut non tam facile salia acida ejus texturam aggredi ac corrosivam qualitatem producere queant: quare cinnabarina rarius efficiunt salivationem. Præsentissimam opem ferunt in epilepsia, vertigine, affectibus capitis, qui à sero vel sanguine extravasato ortum ducunt, quem egregie resolvunt, quod bene notandum, in majori & sæpius repetita dosi exhibenda sunt; aliquoties feliciſſimo cum successu epilepsiam ex gravissima capitis contusione ortam expugnavi cinnabarinis, offerendo pro una dosi semper scrupulum unum cum aqua cephalica, bis de die, continuando per decem usque dies, sola saltem adhibita cucupha ex caryophyllis, aromaticis, cubebis & cardamomo.

Cinnabarinis flammeus & summe coccineus color conciliari potest, affusa certi salis solutione & exactissima trituratione & lævigatione in marmore. Metallica, mercurialia gravia, quo exactius sunt triturata & in subtilissimum pollinem redacta, eò nobiliores sunt illorum virtutes.

CAPUT XIV.

De secretioribus Metallorum præparationibus, & usu.

EXactâ in superioribus mineralium pharmaciâ, nunc ad metalla deveniendum. Et primùm ad aurum, tanquam omnium optatissimum, & perfectissimum. Quâ in re, ob rei difficultatem, nobis haud satis notam, quid de eo senserint alii, breviter recensebimus; quid postea ferat nostra opinio, more nostro paucis aperiemus.

(*a*) *De Auro.*

CIrca Auri appellationem, aliquam latere æquivocationem reperio. Quidam enim pro auro, non id quod communiter prostat, & cui hodie rerum meta, & pretium aptatur, avaritiæ fonti, à quo mille incommoda vitæ continenter profluunt, accipiunt: sed quandam materiam, sanitatis radicem, & uberrimum fontem, nullius invidiæ subditam, solis probis, & veris Medicis notam, de qua longè plura, quàm de vulgari auro, sublimia decantant. Sol etiam aurum cæleste dicitur. Vulgare verò aurum, cui propriè hæc competit appellatio, & ad quod verè præsens noster dirigitur sermo, nullo vocis significatu laborat. Hujus nominis etymon quidam nimis curiosi deducunt ab Hebræâ voce, *aor*, quæ lucem significat. Hebræi tamen id aliâ voce efferunt, *betzar*, quasi in tribulatione, siccitate; *tzar* enim tribulatio, & siccitas, & præpositio *ben*. Item *zahu* à colore, & puritate, alii à Græco *ὁρέω*, quod est custodio. Alii *χρυσὸν* dicunt ab inventore. Potest & ab illa voce *Ὧρος*, quâ Sol apud Ægyptios dicitur. Insignitur & aliis nominibus penes Chymicos: nunc enim Solem ipsum nominant, nunc sulphur fixum, fermentum, sperma, tincturam, & alia. Olim Græcis ejus in Medicina usus fuit incognitus. Arabes primi tanti metalli vires experti sunt, atque suis compositionibus immiscuerunt, limatum primùm, aut in foliola redactum, quam crassam præparationem adhuc pharmacopôlæ nostri retinent: quo cum fructu, adhuc inexploratum habeo. Id à nostri ventriculi calori atteri subigi, & concoqui nequit; at tunicis ventriculi, & intestinorum hærere posse, sæpè compertum est, inde symptomata gravissima non rarò emergunt. Chymicos, hac in re solertes, & ingeniosos comperimus, ut qui variis, & præstantissimis inventis Pharmaceuticam non modò auxerunt, & ditârunt; verùm & ad summum perduxerunt: inter quos primas tenent Raimund. Lull. Arnaldus Villanovanus, Theoph. Germanus, quibus viam stravisse Isaacum Hollandum, Johannem de Rupescissa, & F. Basilium Valentinum quodammodo creditur. Ab his multi alii profluxerunt, ut Gerardus Dorneus, Penotus, Ulstadius, Phædronus, Quercetanus, Crollius & alii penè innumeri; ut interim vetustissimos præ brevitate omittam.

Nomen auri æquivocum.

Dabab.

Summa hujus metalli præparatio in dissolutione consistit. Dissolutio verò procuranda est sine corrosivis; secùs non medicamentum, sed venenum conficitur. At sunt corrosiva, ea omnia, quæ è salis spiritibus educuntur: In quo loco reponendus est tædiosus ille labor, qui ex aqua puteali fit, cum reverà per id laboris nihil aliud quàm spiritus salis armoniaci proliciatur, quod sapore & colore, quo digitos inficit, facilè cognoscitur. Aquam vitæ alkalizatam, ut & acetum alkalizatum idipsum dissolvere posse, minimè diffido; sed ejusmodi modus perobscurus est, & ejus calcinatio vera præmittenda venit. Quod de eo ænigmaticè loquutus est Parac. ambiguum est admodum, nec quid velit à quopiam percipitur. Legitimum dissolvens à multis aqua vitæ dicitur, à nonnullis *azot*, & quibusdam mercurius, spiritus, ignis, & alia pro uniuscujusque captu nacta. Quid sit tandem, videant, ne nobis impossibilia, lapide suo imaginario cuncta in aurum vertente obscuriora, obtrudant. Si tanti arcani fuerint participes, cur non sibi ipsis saltem profuerint? si aurum condendi ars tam familiaris, ubi tot divitiæ, & opes contractæ? si mortis, & sanitatis tutelare præsidium, cur non morborum immunes longissimè vixerint? cur non morborum seminariis eodem funditùs evulsis, senectam deposuerint? at hi ut plurimùm morbosi, crudaque senectute confecti, ocyssimè occubuerunt. Siccine deluditur vestrarum præceptionum labor? commentariane sunt, tot tamque varia de eo à vobis decantata encomia? sed quorsum isthæc? liceat unicuique proprio sensu abundare. Quercetanus *lib. de præparat. medic. Spagyr. cap.* 1. auri dissolvens duplex facit, spiritum acerrimum, & sanguinem hydræ, quo in loco medium, quo educitur color à dissoluto, alcohol glaciati corneoli proponit.

ponit. Quid sit spiritus ille acerrimus, aqua regia, an fortis alia ex sale marino, ut & sanguis hydræ, parum laboramus, solâ voce isthæc corrosiva nobis innotescunt: ipsius item alcohol glaciati corneoli, sive aqua vitæ sit alkalizata, sive aliud quippiam simile, nobis admodum suspecta est hujusmodi præparatio; nec minùs reliqua *in eodem lapide* eodem filo contexta, quæ ni fallor ex Paracelso desumpta sunt, & maximè ex *Chirurg. mag. lib.* 2. quo argumento multos vanitatis, & gloriolæ cupidos deprehendere licet. Paracelsum nemo intelligit, quis Quercetanum idem per obscuriora dicentem? Idem author in *sua Tetrade cap.* 31. de Sole & Luna, unam sibi compertam multis verbis ænigmaticè depingit. At quis non videt descriptionem fundamento à se & aliis posito minimè quadrare? Quod inibi Philosophicè calcinatum appellat, id fit eum sale armoniaco cum resoluto sale tartari, ut de fulminante auro habetur. Stygiam postea aquam è fontibus draconis omnivori glaciatam, esse corrosivam satis liquet: & insuper colorem ibi mutaturum solem in nigrum. Ex mercurio corrosivis spiritibus imbuto fieri, manifestè patet hucusque dictam præparationem, mortificationem nuncupatam, quâ variis ablutionibus repetitis, splendidum, & magis nitidum redditur; à quo postmodum per spiritum fructuum juniperi tincturam elici docet: quam tandem Saturni balsamo ætheren exerceri vult per alembicum, crebris eobobationibus ad hoc repetitis. Hujusce præparationis veritatem penes suum authorem relinquimus, nec propterea tanti viri fidem labefactare, aut suspectam reddere nobis est animus. Scimus pro certissimo, ejusmodi calcinationem, & dissolutionem haud esse legitimam, & Saturni spiritum, quamvis ardentem & subtilissimum, aurum minimè tangere, minùs quemcunque spiritum fructuum juniperi. His fortè alia præstantiora dissolventium genera nobis occuluit. Tincturam, quam ferunt per lapidem pumicis educi posse, manibus propriis tractavimus; eàm tamen nec probamus, nec aliis parandam suademus.

Per oleum juniperi creditur quoque aurum propriâ tincturâ spoliari posse, cujus credulitati neminem parum in chymicis versatum hærere existimo. Cæterùm passim in Chymicorum libris varia tincturarum, & auri potabilis præparationum genera offendes, quæ (ni fallor) incerta, impossibilia, & omninò à veritate aliena censemus. Quid tandem de vera, & legitima ejus præparatione sentiam, paucis sic habeto. Aurum prius suâ naturâ metallicâ spoliandum venit, quod omnes ferè innuere videntur; at in modo docendo nos fallunt, vel ipsis sic volentibus, vel his planè rudibus, & ignaris: hoc verò fit per calcinationem. Calcinatio ejusmodi non fit cum aquis fortibus sale armoniaco exasperatis; minùs per spiritum salis urinæ, nec itidem per quemvis spiritum salium. Spiritus salis aquæ communis optimè aurum solvit, & tamen vera non est solutio, nec calcinatio ulla ejus medio fieri potest; aurum etenim bis calcinatum iterum in corpus revertitur. At vera calcinatio fit cum quadruplo corporis ficci dissolubilis, trituratione diligenti præmissâ; prunis ardentissimis tunc probè calcinatur, calcinatum liquore acido potabili dissolvitur, à quo postmodum cum spiritu sulphureo pariter potabili, tinctura à corpore segregatur. Sic verùm, & legitimum aurum potabile habes cum sua tinctura. Si ulteriùs pergere velis, aurum est apertum, facilè tibi erit vitriolum, essentiam quintam, magisterium, & alia arcana parare. Quòd si primâ vice corpus auri non sit satis apertum, calcinationem reitera, imò ter, & quater: quò plus, eò melius. Jam sic calcinatum maximas virtutes obtinet, eoque tunc frequenter utimur citra tincturæ extractionem, aut aliam solutionem.

Auri calcinatio vera.

Auri potabilis legitima præparatio.

Calcinationes vulgatas suis carere dotibus minimè existimamus, eâ de re nonnullas nobis notas hic delineare haud infrugi duco.

Calcinationes communes duplici viâ potissimùm fiunt, per mercurium, & per aquas fortes, quas regias vocant. Per mercurium accipiunr solis purissimi in bracteolas, vel tenuissima folia reducti partem unam, mercurii vivi partes 6. vel 8. Mercurio parum concalefacto additur aurum, idipsum probè miscendo pistillo ligneo: atque hoc fit extra ignem. Tum amalgama aquâ dulci multoties abluatur, donec omnis nigredo recedat. Superfluum Mercurium per corium exprimimus, & in corio manet amalgama, quod iterum accipimus, cum duplo ponderis salis albi decrepitati, utrumque fortiter simul terendo in mortariolo, vel lapide marmoreo cavo, cum pistillo etiam marmoreo: Postmodum materia crucibulo indita, prunis ardentissimis committitur, à qua Mercurius recedit. Sal per ablutionem aquæ dulcis ab auri calce segregatur. Calx adhuc tenuior redditur, si ea bis, vel ter cum duplo florum sulphuris comburatur. Fit & calcinatio cum solo Mercurio, sed non adeò perfecta, & cum aliquo detrimento.

Item cum Mercurio sublimato, modo haud valde dissimili.

Item cum sale armoniaco, sale communi, & sale aquæ communis.

Per aquas fortes sale armoniaco exasperatas, aurum in calcem vertitur, accipiendo aquæ fortis, ℥. iv. salis armoniaci, ℥. j. auri purissimi, ℥. ß. dissolvuntur omnia lento calore in urinali vitreo, postmodum humiditatem omnem evapora, & remanet aurum cum sale armoniaco calcinato. Per validum ignem salem sublimando, dictum salem ab auro separabis, item per adjectionem salis tartari; & postea per ablutionem cum aqua communi exstillatur, & aqua regis sine fæcibus, & sic simplex evaporatio sufficit. Aurum postmodum in aqua regis ordinaria solutum, & cum sale tartari resoluto repercussum in tenuissimam calcem vertitur, quæ postmodum aquâ communi pluries lota, evadit tenuissima, fitque illud aurum sclopetarium, volatile, ceraunochryson; quâ occasione ab aëre calido exsiccanda venit, ne ignem concipiat; secùs ejusmodi

Aurum sclopetarium.

modi aurum concipiens ignem, ingenti cum strepitu vasa etiam fortissima disrumpit, & in mille partes distrahit, fulminis ad instar; quâ ratione & aurum fulminans, à multis dicitur. Hujus operationis causam Crollius refert antipathiæ salis armoniaci cum mixtis, & medio ol. tartari compactis, & densatis, aurum ob suum pondus vim fulminantem salis nitri ad se trahit, unde vires suas inferiùs exerit. Aurum præterea in calcem reducitur per spiritum salis aquæ communis. Solvitur primò aurum cum sufficienti quantitate dicti spiritus, solutum evapora lento igne, & in fundo calx relinquitur. Aurum solvitur etiam cum spiritu urinæ hominis, & solutum, modo supradicto exsiccatur, & in calcem reducitur. Rursus solvitur aurum cum oleo seu liquore antimonii, & postmodum in pulcherrimum vitrum evadit, cujus vires etiam maximæ sunt. Hoc denuò vitrum in calcem facillimè vertitur, atque ab ea tincturam proprio dissolvente extrahere poteris. In calcem tandem vertitur aurum cum spiritu salis aquæ putealis, qui spiritus valde est affinis spiritui salis armoniaci, vires nempè easdem obtinens; hinc salem armoniacum primùm è terra enasci credendum est, atque his in locis plurimum reperiri. Hinc tribus miliaribus ab hac Civitate, meridiem versus, è terra quandam salis speciem sponte enasci comperimus, toto genere sali armoniaco similem. Is certis temporibus, proprio impetu, dum terra rore quodam madido perfunditur, foràs erumpit. Solum illud hujusce salis copiæ ferax, omnino inutile perpetuò manet, siccum & sterile, incultum & horridum. Sunt præterea multæ aliæ calcinationes, quas passim Chymicorum in libris offendes. Nos præsentibus contenti sumus. Adderem varias solutiones, item infinitas alias auri præparationes, tam præcipitationes, quàm sublimationes, varia denique ex eo composita medicamenta; pariter solutiones complures, Mercurii extractiones, & alia innumera: Verùm nobis isthæc non parum suspecta sunt; demum rhapsodos æmulari nobis non est consilium: proprio labore parta tradimus, aliena, & incomperta omittimus, uti & inutilia, veluti arborem Hermetis, ab aliis arborem auream dictam; quo in loco possem connotare novam cujusdam Chymici antichymici præparationem, ab ipso germinationem dictam. Sed futiles ejusmodi præparationes, malo remittere ad ejusdem fabulosam ex auro, & argento Mercurii extractionem, quoad palàm edoceat suum aurum potabile. Consimiles cognoscimus, qui multum de arte pollicentur, & eam vix à limine salutârunt unquam. Quid mehercle aurum potabile vobis habere? & minimis morbis ne tantillum opis afferre? Artis magistros convellere, & inscitiæ atque supinæ ignorantiæ incusare, nonne est audax, & temerarium facinus? & horum ut pollicitationibus veritas promptè innotescat, non modò calumniatores, verùm & insignes mendaces, & garruli impostores apud probos meritò censebuntur.

NOTÆ

in CAPUT XIV.

(u) *De auro.* Character ac nota essentialis auri est gravitas, non datur enim auro gravius corpus, dum duplo ponderosius est in eadem mensura ac portione stanno, ab ferro. Depuratur aurum Ducatorum (quod non finum est, quia unus ducatus tribus lunæ granis & totidem veneris participat) quam optimè per antimonium, sic splendidissimum & purissimum evadit, ac mirabiliter ductile, quoniam ab admixta venere & luna rigiditatem acquirit. Non opus autem est, ut solitibus antimonium difficillimo labore ab auro separetur, sed in momento id fieri potest, adjecto nitro sufficiente, quod partes antimoniales in calcem vertit relicto purissimo auro.

Auri calx si sit citrina, bruna vel nigra, aliquid adhuc continet lunæ, si autem obscurè rubra, tunc purissima est. Auro conciliari potest color saturate rubicundus, si fundatur cum venere & antimonio, postea depuretur & hoc negotium aliquoties repetatur. Memorabile est, aurum candefactum si admoveatur laminæ orichalceæ, illod statim reddi friabile, ita, ut possit pulverisari. Stanni momentum cum auro commixtum, tantam vim ipsi conciliat ut igne non possit liquari. Steeb. *tractatu elixir solis & vitæ* dolai liquore lymphatico tenui aurum in subtilissimam tincturam convertit. Vapor spiritus vini rectificati inflammati sub campana collectus paucissima otot quantitate auri folia intime dissolvit. Boyle *historia fluiditatis, p.* 16. aurum menstruo quodam traduci posse per alembicum asserit.

In auro parum latitat virtutis medicamentosæ, est enim nimis fixum & compagis & texturæ firmissimæ, quam non facile penetrare & dissolvere valet menstruum quoddam activum vel corrosivum, multo minus salivale gastricum, quod ferme nullum jus in illud habet: deinde etiam paucissimo pollet spiritu minerali, adeoque omnia activæ virtutis per se expers est. Omnes ferme tincturæ, essentiæ & liquores potabiles, tantopere commendari & celebrari, revera destituti suor singulari & experta virtute, imo plus nocuisse quam profuisse observati fuerunt. Et si accurate examinentur, plerumque auro prorsus orbati sunt, & tincturam suam ac virtutem, si quam fovent, mutuantur à menstruo; si autem continent aliquid auri, sine corrosivitate illud non est. Hac ratione auri crocus tenuissimus. Spiritu salis volatili dulcificato, spiritu Sacchari Saturni, viridi æris dissolvi ad partem equidem potest, attamen liquor hic aliud efficit, quam ut stimulet primas vias, & ad excretiones ipsas irritet, seoaccemque mucum ibi residentem colliquet, quo nomine etiam commendari potest aurum fulminans, maximè quod cum spiritu salis ammoniaci præcipitatum & non sufficienter edulcoratum fuit, quod corrodente sua vi alvum ducit, & in epilepticis insultibus ac torminibus convulsivis à pituita vitrea obortis, quandoque exerit laudabilem effectum, ceteroquin ipsi intestinorum substantiæ vim inferre potest: sic aurum medicinale acceptum pondere unius grani per 30. aut 40. dies in vehiculo convenienti sanare infallibiliter epilepsiam *Auctor est* Vigani *in medull Chym. p.* 48. Hœferus *in Hercule medico lib.* 6. *p.* 292. in quartana auri fulminantis vires extollit. Nonnulli parare solent ex ipso liquorem nephriticum hac ratione: Aurum solvunt in aqua regis bonæ notæ, solutionem inspissant, coagulatum urgent vehementissimo igne sublimatorio in phiola. Sic ascendit sublimatum circa phiolæ latera superiora flavescens, quod in aëre humido abit in deliquium, hoc deinde variis aquis dilui vel spiritibus misceri, & in usum trahi solet: fæces post ejus usum secedunt nigræ, obesis pituitosis & robustioribus personis ejus usus plus quadrare videtur, quam macilentis, biliosis & tenerioribus.

Quamvis autem ex auro paucissima expertæ virtutis remedia prodeant, singularem tamen præstat usum & concurrit ad efficacissimi medicamenti compositionem, si eum mercurio, qui abundat spiritu minerali actuosissimo, in temperamentum

felicissimo

feliciſſimo connubio redigatur: Fixum enim auri corpus partes tenuiſſimas mercurii in poros ac ſinum recipit, ut æquabilis harmonia & proportio exurgat; unde nihil magis meâ opinione mercurium corrigere poteſt, quam aurum, & ex adverſo, nihil aurum exaltare, actuare & virtute medicamentoſa magis imbuere aptum eſt, quam ipſe Mercurius.

Auctor quidam Anglus luci expoſuit tractatum dictum *Aurelixir of Gold*, in quo ſcribit ſe poſſidere pulverem, quo mediante auri corpus penitus deſtruere, illudque in concretum arſenicale volatile nocivum, quod vitrificari aptum ſit, converti poſſe, quod fieri poſſe non dubitamus.

Auctor calcinat aurum cum quadruplo corporis ſicci diſſolubilis, quod nihil aliud videtur mihi, quam mercurius ſublimatus, vel vitriolum martiale, cum ſpiritu ſulphuris volatili paratum, quod aurum propter ſulphur egregium in calcem rubicundam igne vehementiſſimo vertit, remanente ſimul terra ſulphurea martiali: huic calci affundi debet ſpiritus ſalis volatilis & cum ipſo diſſolutio tentanda, poſtmodum ſuperfundendus ſpiritus ſulphuris, potabilis, id eſt ſpiritus vini tartariſatus. Inde exurgit tinctura elegantiſſimi coloris aurei, aſt naturæ magis martialis quam ſolaris. Scribit Auctor, quod etiam citra tincturæ extractionem auro ſic calcinato utatur, procul dubio in cachexia, hydrope, affectione hypochondriaca. Ex auri foliis, cum ſale ammoniaco alumine & nitro tritis, ignique commiſſis, extrahi poteſt tinctura auri non contemnenda.

CAPUT XV.

(a) *De Argento.*

ARgentum, Chymicis Luna, Græcis *ἀργύριον*, Hebræis *cheſeph*, quaſi amabile, à *chaſaph*, amare. Proximè ad auri naturam accedit: Vires etiam auro valde affines obtinet. Errant tamen illi, qui putant ejuſdem eſſe ſpeciei, & ſolo calore differre. Qui utriuſque vivam anatomiam perſpexerit, nôrit & utriuſque maximam differentiam: quod dictum ſit propter quoſdam Chryſopœos, vanis opinionibus plus juſto inhærentes. Arabes pariter argentum, ut aurum, cardiacis medicamentis primi immiſcuerunt: hinc foliorum argenti uſus, adhuc in officinis retinetur; quâ in re craſſam adhuc vigere medicamentorum præparationem, ſatis mirari non poſſum. Sumpſerunt omnes artes ſummam perfectionem, ſola hæc pars Medicinæ inculta manet; quod graviſſimum piaculum non aliunde oriri mihi perſuadeo, quàm ex nimia garrulitate, quâ qui plus pollet, is cæteris longè doctior præfertur. Nonne hac tempeſtate videmus Medicos ad diſputandum longè paratiores, quàm ad bene medendum? Non fit ex opere, ſed ex loquacitate, Medici electio. Sed ſimiles habeant labra lactucas: nos meliori opinione imbuti, operantem Medicum requirimus, non auditu ſolùm, ſed & proprio labore inſtructum. Rejecto quippe craſſo illo foliorum auri, & argenti uſu, eorum diſſolutionem apprimè docemus.

Et quia de auro diximus, calcinatio ſemper præcedere debet. Calcinatio argenti à calcinatione auri non differt, licet longè faciliùs id in calcem vertatur, quàm aurum.

Et ſicuti aurum duplici modo calcinatur, ita & argentum, utpote cum Mercurio, & cum aqua forti. Cum Mercurio, eo quo diximus modo de auro. Cum aquis fortibus, modo etiam non diſſimili, excepto, quod ſolâ aquâ forti abſque ſale armoniaco probè calcinetur, calcinatione (inquam) communi, non Philoſophicâ. Et quemadmodum aurum in aqua regia ſolutum, per ſalem tartari, ſeu oleum repercutitur, ita & argentum in ſimplici aqua forti ſolutum, cum aqua ſalſa præcipitatur, pulvere albiſſimo cum aqua fontana pluries edulcorato: & hoc utuntur nonnulli pro vera calcinatione, licet iterum ejuſmodi pulvis in argentum revertatur. Dictus pulvis intra exhibitus ventrem ſolvit, ventriculo pergravis eſt, vermes enecat, & hydropicorum aquas educit. Ex hoc pulvere nôrunt pſeudochymici quidam plumbum in argentum fallere, quâ inſpectores credunt Saturnum in Lunam fuiſſe mutatum. Ad hoc deraſum, & limatum plumbum accipiunt, cui prædictum argenti pulverem addunt, & his igni admotis, pulvis in argentum vertitur, & plumbum in pulverem cineritium, argenti pulveri ſimilem. Qui non nôrunt argenti pulverem, atque exiſtimant aliud eſſe ab argento, facillimè illaqueantur. Idem cum Luna cornea efficiunt, ut optimè animadvertit Crollius. Ab hoc præcipitato argento, cum aceto ſtillatitio fiunt Cryſtalli argenti, qui denuò in liquorem oleagineum evadunt. Pelluntur & per retortam, à quibus inſignis ſpiritus argenti educitur. Hæc calx denuò cum duplici pondere ſalis communis minutiſſimè trita, & mixta, atque quatuor horas tantùm in furno venti detenta, ſubtiliſſima, & perfectiſſima efficitur ad tincturam eliciendam.

Alia tamen calcinatio nobis nota eſt, longè melior & facilior, fit cum quadruplici pondere aquæ ſiccæ, ut de auro diximus. Perficitur dicta calcinatio intra tres, vel quatuor horas, filiis artis, veris, non putatitiis ſatis nota eſt, ideò propter pſeudochymicos apertiùs non eſt dicenda. Calcinatio in auro non ſæpè unicâ vice abſolvitur; in argento contrà, quòd non ſit adeò tenax, & compactum. Hac viâ metallorum corpora adaperiuntur, & in his invenies quodcunque volueris: nam ſic adaperta quocunque liquore potabili diſſolvere poteris: nec ad hoc opus eſt aquâ vitæ alkalizata, aut alio fortiori diſſolvente, ſimplici aquâ communi diſſolvuntur, & poſtea ulteriùs progredi poteris. Scio virum illuſtriſſimum, in cujus gratiam hæc ſcripta ſunt, graviter laturum, ſi tantum arcanum omnibus patefacerem. Qui hanc ergo diſſolvendi methodum nactus fuerit, intelliget, quo pacto argentum in quintam eſſentiam adduci poſſit, item in oleum, & Balſamum.

Calcinatio quæ fit cum ſulphure, non omnino reprobanda venit; hac enim calcinatione, ſi ritè inſtituta fuerit, Lunæ corpus aperitur, licet non adeò perfectè; fit verò dicta calcinatio cum duplo ſulphuris triti, ſumendo argentum priùs cupellatum, & in bracteolas reductum; in crucibulo ſtratificando lamellas argenti cum ſulphure: atque tum igne ſuppoſito crucibulos flagrat ſulphur totum, & in auras abit.

Repetitur isthæc operatio bis, aut ter, donec Luna perfectè sit calcinata.

Calx ejusmodi aceto stillatitio in vitriolum vertitur; à quo postmodum quintam essentiam, oleum, liquorem, & similia elicere poteris; de quibus usus, vires, & facultates omnibus innotescunt.

Præterea ex argento liquor argenteus ad multa utilis hunc in modum paratur, citra ponderis ipsius Lunæ jacturam: ad hoc Lunam in foliola redactam accipimus, eamque aquâ forti dissolvimus, dissolutæ lento igne tertiam partem evaporamus, sicque in scutella vitrea lata eam in secreto loco reponimus, ubi intra 24. horas cuticula argentea superficiei inducitur, quam in alio vase seorsum servabis. Hæc operatio toties repetenda venit, quoties ejusmodi cuticula apparebit. Demum istæ cuticulæ in cella vinaria repositæ in liquorem facillimè abeunt, vase ad id parum reclinato. Ferunt quidam uniones fictitias eo liquore illitas colorem nativum adipisci.

Argentum tandem variis liquoribus dissolvi potest pro usus varietate. Promtissimè solvitur cum simplici spiritu salis nitri; hujusce verò spiritus salis præparationem suprà docuimus.

Germinatio metallorum notatur. Quod ad præparationem illam, falsò germinationem dictam spectat, puto omnino eam nullius esse frugi: & quanquam ejus artifex incuset magnum illum Germanum, Hermeticorum, non infimum, ignorantiæ, & inscitiæ, mirum non est, quia sic solet omnes bonos authores protrahere.

Juvenum mos est multa sibi credere. Laudari postmodum ab illaudato non magna laus est. Mercurius ob fugam caloris secum trahit amica metalla, quod potiùs sublimatio, quàm germinatio dicendum est. Potiori ratione arbor Hermetica in humido nata, nuncupanda esset germinatio. Sed tricis his missis, ad seria deveniendum.

Usus. Usus argenti liquoris, salis, quintæ essentiæ, calcis veræ multiplex est pro varietate affectuum, eorum magnitudine, temporis conditione, & infirmorum natura: quæ omnia probo, & erudito Medico facilè nota sunt.

Vires. Vires maximæ sunt adversus capitis morbos, epilepsiam, apoplexiam, vertiginem, imbecillitatem cerebri; valent & ad oculorum morbos.

Quantitas perexigua esse debet, nî morbi magnitudo majorem reposcat.

Tempus exhibendi erit, ut de aliis alterantibus, quæ omnibus horis præbere possumus, etiam intra cibos.

Rursus lubens prætereo methodum conficiendi Mercurium ex metallis, ex argento præsertim, & auro, eo quod in his plus opinionis, quam veritatis comperiamus. Si tempus contrarium indicaverit, sententiam mutare non recuso.

NOTÆ

in CAPUT XV.

(*a*) *De Argento.* Luna à veneris contagio penitus depurata non amplius colorem cœruleum vel viridem menstruis impertit, sed præparavi ex ipsa secundum processum *Monschnyderianum descriptum in tractatu Metamorph. planet.* Vitriolum albissimam splendescens squammulatum ad instar: hoc solutum in spiritu liliorum convallium non adeo rectificato exhibebat liquorem qui leniter purgabat, pituitam primæ regionis viscidam incidebat, lambricos felicissime educebat, varioque experimento nobis comprobabat suam efficaciam in epilepsia, mensium suppressione, & atrophia infantum. Major efficacia huic liquori conciliari potest, si spiritus salis ammoniaci urinosus addatur, qui tamen nec viridem nec cœruleum producebat colorem. Singularem observationem meretur, quod sal illud in aqua destillata solutum progressu aliquot mensium nobis subinde exhibuerit ultra sex colores: Nimirum mixtura clara & diaphana primum incipiebat viridescere, deinde subsequebatur color ex flavo obscurus & tandem ater, elegantissimo sane spectaculo, ut exinde appareat, ferme omnes colores latitare in corpore lunæ per se omnis coloris expertis.

Hactenus argentum non nisi aqua forti solvi traditum fuit, nihilominus vitrioli oleo eoque rectificato forti adhibita coctione commodissime dissolvitur.

Actor cum quadruplici pondere aquæ siccæ calcinat lunam; assumtar lunæ depuratæ in lamellas redactæ drach. 2. mercurii sublimati unc. sem. fiat stratum super stratum in crucibulo, mixtura calcinetur, sic relinquitur calx lunæ grysei coloris, cui affundi potest sal volat. urinæ cum spiritu vini paratum pro extrahenda tinctura.

Argentum corpus grave est & fixum in igne, ita tamen volatilisari sequenti via potest, ut plane volaticum fiat & in auras abeat. Accipiantur lunæ finæ drachmæ 2. aquæ fortis depuratæ drachm. 6. fiat solutio, quam coagulat sal ex albo viridescens, hoc solve in spiritu crystallorum viridis æris, quem tribus vicibus abstrahebam, remanebat sal, quod lenissimo calore in fluxu perseverabat, quod solvebatur in spiritu vini saltem simplici, mixturam infundebam cucurbitulæ, cui ignis admovebatur, & evaporabat primo spiritus vini, dedi ignem fortiorem, sic omne sal sub specie fumorum volatile factum fuit, & in auras evanuit, pauco relicto quod renuebat amplius coagulari. Liquoris hujus lunæ antefactam evaporationem assumebam quatuor partes, & affundebam mercurii vivi part. 1. Sic in momento coagulabatur mercurius in cinericii coloris amalgama, liquorem supernatantem effundebam, ipsique admiscebam sal volatile Caryophyllatum, unde mixtura ex nigro fusca apparebat ac penitus coagulabatur instar butyri.

Memorabile est, sulphur ad mixtum lunæ, ipsi protinus lenissimo calore fluiditatem simul & fragilitatem conciliare, reddendo colorem ex gryseo atrum. Argentum hoc modo cum sulfure cæmentatum, si ignitis carbonibus vel regulis imponatur, exurgit in tenuissima fila, ac crescit & dicitur *gewachsen Silber.* In sulphure latitat arcanum separandi aurum ab argento insigni mole per solam fusionem in igne, qui processus multum suppeditat lucri. Sulphur aggreditur ipsum argentum illudque intime penetrat: solis autem interspersas atomos relinquit intactas, quæ gravitate sua tendunt deorsum ibique collectæ & concentratæ abeunt in regulum sulphuris, seorsis adhuc immixtum, à quibus aurum & argentum mediante nitro separandum, sic ex viginti libris lunæ, in quibus drachmæ duæ auri latitant, hoc separari potest sine singulari sumptu, cum secundum vulgarem procedendi modum, mediante aqua forti, plus damni quam lucri proveniat.

Calx lunæ cum aqua forti & sale communi parata educit pituitam, & hydropicis, pituitosis, melancholicis convenit. *Tackenius* nobilis Venetorum Medicus frequentissimo in usu habuit hanc calcem aurifica portione mixtam cum cinnabari antimonii in mania, melancholiâ, epilepsiâ. Calx lunæ si fluat in igne, fit inde luna cornua, Germ. *Horn-Silber.* Similiter calx hæc si misceatur cum mercurio sublimato confecto cum nitro & sale communi ac sublimetur, potior pars argenti cum mercurio ascendit, fitque levior mercurius currens. *vid.* Becheri *supplem.* 2. *p.* 123.

Arbor sic dicta philosophica ex luna seq. mod. para-

paratur : solvitur lunæ drachma una in tribus partibus aquæ fortis per præcipitationem præparatæ, *gefället*, adde mercurii drachm. duas, aquæ pluvialis unc. unam, expone digestioni & postmodum frigori.

CAPUT XVI.

(a) *De Ære.*

UT Luna in superioribus maximam cum Venere affinitatem habet, ita argentum in inferioribus cum ære. Sic etiam, ut Venus cœlestis symbolum obtinet cum benè compositis, ita nostra terrestris cum perfectis metallis. Ex lapidibus, cum berillo, qui gestantem reddit alacrem, divitem, magnificum, ad unionem conjugalemque amorem aptissimum; favet mulieribus prægnantibus, ne earum contamminetur partus: & aqua, in qua jacet, suspiria tollit, & cunctas infirmitates hepatis. Smaragdus insuper eidem respondet. Ex plantis rosa, myrtus, thymus, laudanum, ambra, & cætera benè olentia. Ex animalibus columba, turtur, passer, ut quæ in purgatione lepræ, jubente lege, consuetum esset offerri, ut quæ etiam proficua sint venereis.

Ejus usus antiquitùs fuit ante argentum, ac penè etiam ante aurum, referente Plinio lib. 34. hinc ære signato primò usum fuisse Pop. Rom. inde à rege Numa collegio tertio fabrum ærariorum instituto.

Virtutes etiam ejus, ac facultates ab omni ævo nobis innotuerunt. Vetustissimus Hippocrat. multa ab eo perfecta remedia multis morbis præscribit, tam intrinsecis, quam extrinsecis, *Lib. de victus rat. in acutis*, ad hydropem ejus squammam: eandem Pleuritidi, *lib. de morbis*, & alibi stomachum inquit subvertere, alvum laxare, & hydropicorum aquas educere. Quid demum? referente Langio, de nullo metallorum salubrior spirat aura, quàm de ære ex chalcitide confecto, quod viridi ærugine quoque scatet: de quo clavus, suillæ, aut cervorum carnibus infixus, eas à putredine illibatas, & sua styptica exsiccandi potentia diu conservat: quod hi quoque fossores, qui in scaptensulis, Græcè χαλκωρυχεία dictis, chalcitidem cum ærugine scrutantur, fatentur.

Galenus multis in locis ejus usum in extrinsecis morbis multùm commendat, in intrinsecis liberè fatetur, de eo atque de aliis mineralibus periculum nullum fecisse, ut qui in his non esset valde eruditus: de hydrargyro, quem non esse de spontè nascentibus dicit, manifestè denotat. Posteriores Græci nec ejus intrinsecum usum commemorant. Ad ulcera verò suis unguentis, & emplastris sæpius immiscebant æris squammam, ejus eruginem, florem, & æs ustum. Medici verò chymicâ arte edocti, alias præparationes his longè præstantiores agnoscunt, ex quibus hæc paucula frequenter experimur.

Vitriolum æris pluribus modis fit. Præstantissimum omnium hunc in modum: Laminatum æs cum duplici pondere sulphuris, igne aperto in vase terreo bis calcinamus; hoc est, ubi jam semel calcinatum fuerit, iterum secunda vice calcinatur cum eadem sulphuris quantitate, quod fit stratificando lamellas, & ab his parum tusis cum aqua communi facillimè vitriolum abraditur, infusionibus nonnullis ad hoc præmissis, & dictas infusiones sensim evaporando, quoad coagulationis signa appaRuerint. Hanc methodum pulcherrimè docet *in sua Basilica chymica* Crollius, & post eum Beguinus *in suo Tyrocinio*. A fæcibus iterum calcinatis, novum educitur vitriolum: æs tandem totum in vitriolum vertitur.

NOTÆ

in CAPUT XVI.

(a) *De Ære.* Venus ex omnibus metallis difficillime redigi potest in fluorem: commode tamen id præstari potest cum pulvere detonante nigro: Facillime funditur cum antimonio: hanc massam typographi pro typis suis formandis fundamenti loco habent, eique postmodum plumbum vel stannum debita in copia addunt ut fiat ductilis.

Cuprum multum sulphuris possidet, si cum sale ammonico miscetur, inflammari potest. quatenus sal ammoniacum extrahit internum veneris sulphur, illudque extravertit, ut eo citius flammam concipiat. Si caput mortuum vitrioli veneris miscetur cum sale tartari, vel alio sale volatili aut sale ammoniaco, sublimatione exsurgunt flores, qui nomine entis veneris veniunt, medicamentum in majori dosi vomitus excitat, in minori resolvit, incidit, salivam & sedes excitat. Extrinsecus hoc sal cum spiritu vini solutum vel mixtum cum balsamo sulphuris ulcera antiqua depurando sanat

Dicitur sulphur veneris magnam cognationem habere cum sulphure auri, quare etiam cuprum cum pallido auro mixtum restituit ipsi pristinum suum colorem, & quo frequentius cum venere funditur & cum antimonio depuratur, eo saturatior prodit color. Aurum cum luna mixtum, si cæmentatur cum viridi æris, sale ammoniaco & nitro, splendidissimum acquirit aureum colorem. Sunt qui ex vitriolo Cyprio & mercurio vivo singulari præparatione auri particulas quasdam extrahere volunt. Certum hoc est, si antimonium æqualiter misceatur cum luna & venere, prævia decenti cæmentatione lunam auri optimi portione ditari, ita ut ex una uncia argenti duo grana ad minimum auri mediante aqua forti secerni queant. Solvitur cuprum egregie in decocto tartari, salis communis & aluminis; unde fluit modus mineras venereas, quantum cupri contineant, probandi & examinandi per viam humidam, modo contusæ coquantur cum tali lixivio. Fluit quoque inde fundamentum dealbationis argenti, quod cum venere mixtum est.

Ex venere intrinsecus pauca prostant remedia, nisi emetica vel nauseam moventia: Nihilominus in Belgio famigeratissima est tinctura, dicta *Helvetii*, quæ ex vitriolo veneris sive Cyprio & sale ammoniaco paratur, hæc invicem miscentur & in crucibulo funduntur, affunditur spiritus vini vel spiritus salis ammoniaci vinosus. Tinctura proveniens cœrulea commendatur ad epilepsiam infantum, mensium suppressionem, atrophiam, vermes interficiendas. Dosi pleniori movet vomitus in pituitosis & illis, quorum intestina viscido humore obsessa sunt. Tinctura hæc est egregium menstruum pro extrahendo opio: optime assumitur cum vino Hispanico.

Quando cuprum cum antimonio & marte miscetur per ignem exurgit massa, cujus inferior pars regulina est, superior magis sulphurea, huic affunditur acetum destillatum vel melius spiritus aceti, sic dulcem acquirit saporem & colorem rubicundum. Solutio decantanda ac inspissanda in magma, cui affusus spiritus vini constituit essentiam

elegantissimam aperitivam omnis virtutis emeticæ & purgatricis expertem. Regulus sulphure Veneris prægnans est; unde longe saturatiorem aureo conciliat colorem, quam regulus purus sive martialis, & si diffletur in capella igne vehementissimo, fumi ac vapores longe rubicondiores sunt, quam si regulus antimonii simplex fuerit. Regulus hic Veneris misceatur per ignem cum sulphure vulgari optimo, addatur mercurius sublimatus sub æquali parte; invicem hæc destillentur per retortam vitream bene lutatam in igne aperto (uti mos est Cinnabarim sic in copia destillare) sic Cinnabaris sulphure veneris subtiliori gravida evadit. Cum quavis terra vitrescibili & optime cum tutia, quæ flos lapidis calaminaris est, liquatam cuprum album fit, potest adjici ad meliorem fusionem promovendam borrax. Idem per liquationem cum arsenico fixato in argenti æmulum metallum convertitur.

Viride æris vel etiam æs ustum in absumendis callis fistularum antiquissimi chirurgorum, inter quos eminet ipse *Hippocr.* summo cum fructu adhibuerunt. Sic novi chirurgum celebrem, qui hoc remedio fistulas curat felicissime: usus ejus hic est: redigitur in pulverem, deinde cum liquido vel sola saliva miscetur, & hac mixtura fiunt turundæ, quæ in cavitates istas quantum licet, intruduntur, sic callum fistularum durissimum intra tres vel quatuor dies citra dolorem citra quandam inflammationem ita absumunt & exedunt, ut totus separatus à parte sana extrahi queat. Si una vice non totus exprimi potest, propter obliquum cuniculorum ductum, secunda vel tertia vice applicetur, sicque omnis auferri poterit. Semper autem hoc tenendum est in applicatione, ut profundius immittatur in fistulam: & quamvis non omnibus calli partibus immediate applicari queat, accidit tamen, dum successive solvitur hæc turunda, ut vis medicamenti penetret ad absconditos ductus, & efficaciam suam ibi exerat. Egregius quoque locus de hac re extat in *Fallop. tractat. de fossil. p. 513.* Notate inquit, quod omnia quæ ex ære oriuntur & præcipue ex ære deusto, habeant vim erodentem; unde quando est callus in aliqua parte abdita, & non possumus ibi aptare medicamenta, solemus conficere fistulam ex ære, & injicere, & sic corroditur callus. Spiritus veneris paratur hoc modo, recipe viridis æris, vel loco hujus crystall. veneris, libr. tres, indantur retortæ vitreæ, fiat destillatio ex arena primo igne leviori, postea bene lutatis juncturis augeatur flamma gradatim, sic replebitur recipiens nubeculis albis, & prodibunt circiter duæ libræ liquoris, sub finem spiritus fortissimus, ubi nubeculæ cessant, desistendum est. Crocus veneris relinquitur in retorta omni acido exutus.

Alio modo.

Vitriolum Veneris fit ex ære in viride verso, vel cum racemis uvarum tempore vindemiarum, quod in Monspeliensi agro passim fit, vel cum aceto solo. Quod verò fit cum sale, & tartaro, ad hoc ineptum est. Ab isto viridi ære cum aqua communi, eo quo suprà diximus modo, vitriolum extrahitur.

Alio modo.

Calcinatur æs cum quadruplo salis sulphurei: postmodum cum aceto distillato tinctura extrahitur, sale priùs cum aqua communi remoto. Concrescit in lapillos, modo quo suprà dixi, humiditate sufficienter per evaporationem ablatâ. Requiritur primùm, ut æs probè teratur, & sali per minima ritè commisceatur, ac demum violentissimo igne calcinetur in crucibulo, vel alio vase ad hoc accommodato.

Alio modo.

Cum aqua forti ex sale nitro, & alumine usto factâ, solvitur æs, per evaporationem humiditatis aliquâ portione sublata, vas in loco frigido reponitur, & in eo concrescunt lapilli pulcherrimi.

Alio modo.

Cum ære tandem per se igne vehementissimo calcinato, quod fit per tres, vel quatuor dies, modo jam dicto vitriolum fit pulcherrimum.

Oleum Veneris.

Ex Vitriolo veneris oleum rubicundissimum elicitur per retortam, modo quo educitur oleum vitrioli communis. Hic liquor à Theoph. Parac. dicitur acetosus esurinus: cujus usus est mirabilis in affectibus renum, & vesicæ, item in uterinis affectibus. Ventriculum etiam haud parum roborat, caput etiam; & alias partes ventriculo condolentes: pro quo accipiendum venit vitriolum Veneris sine corrosivis factum. Usus ejus est duarum, vel trium guttarum cum jusculo carnis, cum aliqua conserva manè, & serò. Pollet & aliis viribus, de quibus apud Theoph. Parac. *lib. de tartaro, & lib. de vita longa*, & apud Crollium *in sua Basilica Chymica*. Cautiones circa ejus usum, à dicto Crollio positæ, non sunt adeò certæ, ut fortè ipse existimat. Bilem siquidem haud parum coërcet, & inflammationes ab ea concitatas facilè compescit. Dandum est semper cum quantitate sufficienti humiditatis, actu enim ejus aciditas vellicat propinquiores partes, quas actu tangit. In intrinseco apostemate equidem ejus usum non admitterem: ubi namque mollientia, ibi incidentia non sunt adhibenda.

Vitrioli usus absque alia præparatione etiam valdè utilis est: In cachexia id pluries experti sumus. Ventriculo prodest, inappetentiam corrigit; fluores genitalium tam hominum, quàm mulierum sistit; viscerum obstructiones reserat. Sed apprimè videndum, quibus conveniat, & quibus obsit, quod non solo temperamenti criterio assequemur, verùm aliis signis, de quibus fortè in peculiari *methodo medendi nostra*.

Veneris tinctura.

Istud Vitriolum Veneris tincturam continet, ideò ab eo tinctura elicienda venit. Itaque cœruleum tuum vitriolum cum aceto distillato pluries solve, & coagula: paratum sic Vitriolum retortæ luto firmiter munitæ indatur, atque igne per gradus exhibito, phlegma, & spiritum abstrahe. Fæces cum aceto distillato iterum solve, à qua solutione per coagulationes novum elicies vitriolum; hoc autem spiritui misce diligenter, & cum spiritu vini, lento calore, ut fimo equino, infusione trium, vel quatuor dierum præmissâ, tincturam pulcherrimam elicies. In Epilepticis morbis,

bis, vertigine, apoplexia, & aliis gravissimis morbis capitis mirificè coofert. Hæc præcipua sunt medicamenta ex cupro educta, quibus intrinsecè utimur. Ea verò, quæ extriosecus usurpamus, cum cæteris nota sunt. Calcinatum bis cum sulphure, si aquâ communi pluries lavetur, magnam partem suæ acrimoniæ amittit, fitque præstantissimum medicamentum pro laxis, & putridis ulceribus sanandis. Ærugo æris pariter lota suam quoque amittit acrimoniam. Sed hæc trita sunt, uti & squamma, flos, crocus, & similia. Pompholyx, seu tuthia ad hoc etiam pertinet, cujus præparatio satis nota est in Officinis.

CAPUT XVII.

(a) De Ferro.

Ferrum metallorum omniom utilissimum, optimum vitæ, pessimumque necis instrumentum, atque inquit Plin. *hoc tellurem scindimus, serimus arbusta, ponimus pomaria, vites squalore deciso annis omnibus cogimus juvenescere. Hoc extruimus tecta, cædimus saxa, omnesque ad alios usus ferro utimur. Sed eodem ad bella, cædes, latrocinia, non cominus solùm, sed etiam missili, volucrique, nunc tormentis excusso, nunc lacertis nunc vero pennato*, & aliis, recenter in perniciem hominum inventis. Græcè Σίδηρος, à σίζω strideo: Hebraicè, *barzel*. Ferrum, & chalybs ejusdem sunt generis, unum altero magis defæcatum. Chalybs sic naturaliter è terræ visceribus elicitur. Arte etiam ferrum in chalybem excoquitur, cujus methodum hîc animi causâ annectere placet. Itaque ferrum accipe in virgulas, vel lamellas digiti majoris crassitudinis reductum: virgulæ vel sint rotundæ, vel quadratæ, parum refert; has stratifica in vase terreo oblongo, & capaci, cum duabus partibus pulv. carbonis salicis, aut fagi, & una parte rasuræ cornu bovis. Vas ondique luto probè muniatur, idque, per 4. vel 6. horas, pro quantitate ipsius chalybis, in furno venti eum ardentissimo igne excoquatur. Exacto tempore, & refrigerato vase, chalybem invenies perfectissimum. Quod si artifex emolumentum majus ab hoc opere percupiat, pro lamellis & virgulis, instrumeota cujuscunque generis, gladios, enses, & alia ex ferro simpliciter conficere poterit, eaque hoc artificio in chalybem reducere. Medicamenta, quæ ex eo paramus, sunt potissimùm Crocus Martis, vitriolum, oleum, &c.

Crocus Martis nobis maximè arridet, si solo igne absque ulla mixtione conficiatur. Fit verò per simplicem ignis vehementiam in reverberatorio, per 8. vel 10. dies, crucibulo probè cooperto, & luto bene munito, quod opus artificio caret. In hac operatione, volatilis pars metalli recedit, & fixa manet, quæ maximè optabilis est.

Ferrum facillimè in rubiginem vertitur, quæ si in reverberatorio per aliquot horas detineatur, in optimum crocum evadit.

Limatura chalybis, vel ferri subtilissima, intra paocos dies in crocum vertitur, si diebus canicularibus, solis radiis, ea communi aquâ priùs irrorata, exponatur: hæc in massam compingitur, ac denuò simplici aquâ madefacta radiis solaribus per duos, vel tres dies relinquitur. Dicta operatio si ter, & quater reiteretur, crocus fit pulchrior, & nobilior. Vas ad hoc requiritur ex terra vitreata. Mirabile dictu quantum dictum vas incalcat.

Calcinatur ferrum, & cum sulphure, & eum sale; at meliùs cum sulphure. Ad quod duplicem sulphuris portionem assumimus, & unam ferri limati: dato igne flagrat sulphur totum, & in vase terreo remanet calcinatum ferrum; quod secundâ vice iterum calcinatur, eâdem portione sulphuris servata. Baculo ferreo sub fine move, ne quicquam de sulphure remaneat.

Ejusmodi calcinatum ferrum super lapidem porphyriten in tenuissimum pollinem factum, evadit in crocum pulcherrimum, sola aqua communi irroratur, & in fine in pastillos compingitur.

Crocus Martis fit etiam cum aqua for- *Crocus*
ti, ejus limaturam in ea dissolvendo, dis- *Martis.*
solutum à fæcibus abstrahendo, atque tum extractum per evaporationem exsiccando. Quantitas sit utriusque pro ratione efficaciæ aquæ fortis.

Item com oleo vitrioli, sulphuris, & si- *Crocus*
milibus liquoribus acidis parare unusquis- *Martis.*
que poterit Crocum Martis. Qui cum his corrosivis parantur, raró in usum Medicinæ veniunt, nî priùs valida lotione præmissâ.

Crocum tandem, nobilissimum omnium, *Crocus*
paramus cum Mercurio, cujus operationem *Martis.*
satis apertè diximus, cùm de Mercurii præparationibus ageremus.

Ex croco ferri varia componimos remedia, quibus passim utimur. Commonia *Croci Mar-*
sunt rotulæ, pilulæ, & electuaria; minùs *tis composi-*
usitata sunt vitriolum, oleum & balsamum. *ta.*
Rotulæ fiunt eum ℥. j. croci, & ℥. j. sacchari in electuarium solidum cocti. His sæpè immiscemus macerem, cinnamomum, galand. caryophill. aut similia scopo nostro accommodata. Pilulas etiam compingimus cum aloë lota, & purgata, myrrha, croco, nuce moschat. Mastiche, ammoniaco, scammonea, rhabarbaro, & aliis, pro tempore, & infirmorum opportunitate.

Electuaria item componi curamus, pro ægrorum natura, morbi conditione, & temporis occasione: nunc cum conservis aliquot, nunc cum opiatis, mithridatio, theriacâ, & similibus. Pro singula uncia sesquidrachmam, & drachmas duas croci commiscemus. Et de Electuario ℥. ij. & ʒ. iij. damos singulo die, manè 4. & 5. horis ante cibum.

De rotulis eadem ferè est dosis; Pilulæ pro ratione compositionis exhibentur. Vires croci sunt multiplices: obstructiones viscerum reserat, ictericiæ medetur, lienem præter naturam auctum imminuit, mulierum menses movet, ventriculum laxum roborat, fluores alvi & uteri sistit.

Hæc omnia feliciùs præstat vitriolum ex eo paratum, ejus liquor, & balsamum.

Vitriolum martis. Vitriolum Martis ex omni ferro quoquo pacto calcinato educitur. Id verò, quod cum sulphure calcinatur; peropportunum est, & maximè in Medicinæ usu id ipsum paramus, ut docet Crollius *in sua basilica Chymica*, cum aqua communi nimirum, eam calcinato ferro affundendo ad justam quantitatem ebullitione levi factâ, & refrigeratâ, collatam evapora, donec quasi crustam acquirat aqua; vase in loco frigido reposito, concrescent lapilli viridis coloris, à fæcibus iterum calcinatis simile eadem viâ educes vitriolum. Calcinationem procuramus semper cum duplici quantitate sulphuris.

Oleum, liquor & balsamum martis, ex hoc præparato vitriolo elicimus. Nec interea me latet, aliam ab aliis traditam esse viam; hanc tamen esse veram, & legitimam minimè inficior. Ejusmodi liquor verum est Theoph. Parac. acetosum esurinum, de quo miranda prædicat in *lib. de vita longa* & in *lib. de tartaro.* Hoc labentem, fessumque ventriculum sublevat, multis morbis à vulgo Medicorum incurabilibus habitis medetur, alia denique in arte miranda præstat. Guttulæ tres, vel quatuor cum quovis liquore exhibentur. Ejuscemodi liquor, vera est chalybis potabilis præparatio, Medicis ordinariis, communibus, & plebeiis ignota: Istius loco, acetum à ferri infusione extractum accipiunt, quâ in re suam inscitiam, & ignorantiam produnt. Subrubram enim tincturam, quam in hoc fuso chalybe putatitio conspiciunt, non à chalybe, sed ab alio extraneo contractam existimant.

NOTÆ

in CAPUT XVII.

(a) *De ferro.* Datur revera in marte duplex, atque diversa substantia, una adstringens, altera aperitiva: hæc subtilior, tenuis ac salina, illa plus terrea crassiorque est. Seorsim illa quam commode comparari potest, quando sub æqua portione limatura martis miscetur antimonio: duo hæc addito nitri sale fluant in crucibulo, mixtura tusa decoquatur in aqua, decoctum decantetur, & nova aqua elutrietur omnis salina & solubilis martialis portio. Pulvis subsidens cum nitri duabus partibus calcinetur, sic evadit crocus martis antimonialis eximiæ virtutis aperitivæ ad cachexiam viscerumque obstructiones solvendas. Illud quod ab elutriatione remanet, si eodem modo tractetur cum nitro, facessit in pulverem manifestius stipticum, constringentemque, & qui sapore & virtute multum differt à priori: posterior, ubi laxiori tono intestina partesque laborant, egregiam fert opem. Elegans crocus martis paratur ex vitriolo martis vel solutione martis facta cum spiritu nitri, aut aqua forti, modo extremo ignis gradu crementur dissipato omni spiritu acido, sic remanet terra pulcherrime rubicunda, quæ croci martis nomine venit. Apex & basis est pulverum cachecticorum, in affectu hypochondriaco, ictero, hydrope magni usus. Quod si huic affunditur spiritus salis dulcis, exurgit tinctura martis elegans, quæ connubio arcani tartari seu terræ foliatæ liquidæ colorem sanguineum acquirit. Eidem tincturæ, si solutio sacchari Saturni paululum inspissata admisceatur, in momento prodit tinctura celebratissima *Grammanni*, quæ via sicca difficillimæ est præparationis: remedium ad sanguinis ebullitiones & tumultus cohibendos satis probatum.

Nonnulli, iique peritiores practicorum crudam martis limaturam omnibus istius crocis ac præparatis in medicina anteponunt, quandoquidem hæc acido non tacta minusque inversa, promptius agit in acidum ventriculi exsuperans, illud saturando ac absumendo: hujus post usum oriuntur, præcipuè ubi acidum præsens, ructus ovum fœtidum redolentes, fæces secedunt nigræ, qui color debetur mixturæ vitrioli cum fæcum partibus terrenis non biliosis, uti recepta opinio est. Limaturæ crudæ usus validum requirit ventriculum, ne ibi hæreat, ructus nauseamque excitet ac appetitum dejiciat. Refert *Panarollus*, se post mortem eorum, qui usi fuerint martialibus, in ventriculo limaturam martis adhuc crudam reperisse, quia ventriculus erat debilis.

Tincturæ omnes martiales; saltem martis solutiones sunt cum acido factæ, & quo subtilior liquor solvens est, eo efficacior exurgit tinctura. Notum est cum succis pomorum, cydoniorum berberum, acetosellæ, tamarindorum elegantissimas præparari posse, si solutio inspissetur, cui postmodum affunditur spiritus quidam aromaticus vel antiscorbuticus; minus tamen nota est illa, quæ fit cum spiritu formicarum acido, summe volatili præstantissimi usus ad omnes affectus, ubi vitriolacea locum inveniunt. Egregie corrigunt bilis volatilitatem ad paroxysmos præcavendos, epilepsiam, arthritidem, malum hypochondriacum, vomitum, diarrhæam, icterum, hæmorrhagias, febres intermittentes multiplici usu & experimento, probatissimæ.

Operantur felicius, si alvus sui officii memor, quod si paulo segnior sit, blando aloëtico vel passulato stimulanda est. Ubi tamen tenendum; non quemvis ferre posse martialia, præsertim qui spasmis obnoxius est, ideò sæpè numero tormina alvique constipationem & anxietates intempestivus illorum usus procreat.

Nigræ tincturæ martis fiunt, si essentiæ ligni aloës pro scopo cephalico, essentia terræ catechu vel tormentillæ pro scopo adstringendi, Cinnamomi pro fine roborandi ipsis admisceatur. Caput mortuum florum salis ammoniaci martialium cum hæmatite præparatorum per deliquium præbet liquorem flavum saturatum stiptici saporis, qui in largiori dosi per inferiora & superiora purgat, sine ullo ægri incommodo, & qui loco stiptici liquoris in enormibus sanguinis profluviis extrinsecus præsentanei effectus est: si diluitur aqua quadam destillata, tinctura martis fit, quæ vario usu, prout miscetur, juvat.

CAPUT XVIII.

(a) *De Stanno.*

STannum, quod & plumbum album, nuncupant Chymici Jovem. Græcis dicitur κασσίτερος, & καττίτερος, Hebræis etiam *Bedil*: alterum alteri alludens, quasi mensura dividens. Est hoc metallum naturæ amicum, ut quotidiano usu comprobamus, Saturno seu plumbo longè præstantiùs, atque materia ejus plumbi materiâ valde nobilior; hinc & ab eodem plumbo toto cœlo discrepat. Et ut à superioribus exordiar, beneficio Jovi potissimùm quadrat ipsum stannum, aëri etiam convenit. Et ut cuncta calida & humida, dulcia, & odorata: sanguis quoque, & omnia ad nutrimentum, & augmentum comparata: sic sapores, & colores quinque optimi Jovi succenturiantur, rursus cum stanno, Jove nostro terrestri, sympathiam nacti sunt. Ex lapidibus crystallus, saphyrus, aliique albi, & virentes. Habet & concentum cum nonnullis arboribus, cum oliva, quercu, lauro,

ro, & aliis. Mitto brevitatis gratiâ alia complura, cum quibus naturalem quandam habet propensionem.

Noster verò terrestris muliebri sexui valde convenit, quod multis constat experientiis, & maximè partibus generationi dicatis. Mirum est, quâ virtute polleat in roborandis pulmonibus, jecore & aliis partibus naturalibus. Quæ verò cum Saturno harmonizant, atque cum eo deliciantur, ab his diversa sunt, ut in sequentibus dicemus. Vires etiam ipsius stanni inter utrumque discrimen afferunt. Excalefacit, aperit, roborat, & alia præstat plumbo haud propria. In tribus potissimùm celebratur à Theoph. Parac. *lib. de preparat.* in Ictertia, in Ascite, & in Vermibus.

NOTÆ

in CAPUT XVIII.

(*a*) *De stanno.* Stannum est metallorum levissimum: Terrâ constat metallicâ volatili subtiliori, quam sulphuream chymici vocant. Nullum metallum tantam fovet affinitatem cum ipso auro, quam stannum: hoc unicum cum ipso transit in regulum, cum cætera in scoriis antimonialibus retineantur. Per aquam regis una solvitur cum auro & ægerrime ab ipso separari potest, nec antimonio, nec per capellam; unde etiam à nonnullis dicitur diabolus metallorum. Ejus solutio instituta aqua forti leniori vel mitiori aquâ regis, si infundatur in aquæ simplicis quantitatem, infusis desuper aureæ solutionis guttulis, color exurgit rubineus, & pulvis ejusdem coloris secedit in fundum qui vitri rubinei confectioni inservit. Ipse hic pulvis solaris & jovialis mixtus cum æquali parte mercurii præcipitati albi ac probe edulcorati exquisita trituratione in mortario vitreo transit in diaphoreticum, potens in solvendis veteribus obstructionibus medicamentum. Ex stanno arsenico & mercurio sublimato paratur spiritus perpetuo fumans, qui ad usus chymicos pariter & mechanicos utilissimus est. Magisterium jovis difficillime reducitur in metallum; ita etiam calx recipuit saltum alxalinorum vim, quod si autem additur sapo sive Alcali oleosum, negotium procedit. Sal balsamicus subdulcis, cujus *celebris Auctor* meminit, elicitus ex sale hermaphroditico, quod ortum est, & calcinato cum venere, Saturno Philosophico, seu antimonio, naturæ mediæ est, similis arcano duplicato vel nitro antimoniato sexangularis figuræ.

Antihecticum Authoris optime paratur, si cum antimonio stannum redigatur in calcem cæruleam: nam una oncia antimonii debita calcinatione sex uncias stanni in pulverem redigit, qui cum nitro sufficienti convertitur in medicamentum tutissimum temperans, & diaphoreticum. Quando non rite processeris, servat vim emeticam vel etiam laxantem, præsertim si acidum exsuperet primas in viis, quod congrediendo cum calce jovia stimulans sal evadit, in intestinorum substantiam agens, non secus ac sol jovis, quod virtute laxatra & anthelmintica emtuet.

Notabile est, calcem Jovis neque cum aqua forti neque aqua regis effervescere, sed usurpatur ad politiam chalybis.

Preparatio in Icteritia sic habet, &c.

♃. Stanni calcinati, ℔. j. Salis communis, ℥. v. cineris fabarum ℔. ß. redue in lithargyrium per ignem reverberationis. Hujus lithargyrii. ♃. ℥. x. alcohol vini, ℥. ß. post resolutionem reduc in alkali. Dosis à ℈. vj. ad ℈. x. & xij.

Preparatio in Ascite.

♃. Stanni purgati, ℥. j. Antimonii, ℥. ij. limaturæ cineti, ad pondus omnium: reduc in calcem per reverberationem, horis 24. deinde

♃. Hujus calcinatæ materiæ, ℔. j. alcohol vini, ℔. j. ß. reduc in alkali. Dosis à ℥. j. ad ℥. j. ß.

Preparatio in Vermibus.

♃. Stanni, ℥. iij. Salis communis, ℥. iv. Asphalti, ℥. j. fiat pulvis cum adustione. Dosis à ʒ. ß. usque ad ʒ. iij.

Ejusmodi præparationes, Theoph. Parac. intentionem in edocendis præparationibus manifestè detegunt. Ex una parte res patefacit, ex altera easdem abscondit. Sic ne suis æmulis Apollinis Orgia citra pulverem tradat; filiis verò artis isthæc satis nota duxit.

Crollius in *sua basilica Chymica*, salem Jovis in strangulatu uteri præparat: cujus dosis (inquit) est trium aut 4. granorum in aurora, cum aqua arthemisiæ, vel aquis cordialibus.

Quercetanus existimat stanni usum in Medicina esse nullum; Nos contrà, ut experientiis nobis notum est, ejus necessitatem, & usum satis celebrare non possumus. Ex eo componimus medicamentum egregium, quod nulli alteri satis æquiparare possum. Fit verò ejusmodi medicamentum ex tribus, Venere, Jove, & Saturno Philosophico. Hæc tria primùm ex arte calcinamus; Venerem bis cum duplo sulphuris; Jovem cum duplo salis hermaphroditici; Saturnum Philosophicum (pro quo accipe marcasitam Saturninam) cum eodem sale ad quadruplum: Hæc tria probè calcinata, ad æqualem portionem commiscemus, mixturam denuò cum duplo salis excoquimus. Sale, aqua communi pluries reaffusâ remoto, & pulvere reficcato in urinali vitreo, sub fimo ad octo dies recondimus pulverem, cum sufficienti q. spiritus vini. Hoc pluries reiteratur, & tandem debitâ evaporatione factâ, colligitur sal quidam balsamicus subdulcis cum quadam austeritate, cujus vires imperscrutabiles censeo. Ad hydropem mirificè conducit, cachexiam perfectè tollit, viscerum duritiem emollit, mulierum menses movet, ventriculum roborat, & inappetentiam corrigit.

Calcem Jovis non rarò usurpamus cum conserva aliqua, sed ejusmodi calcem paramus cum duplici pondere salis hermaphroditici, adeò ut coctionis quædam species sit. *Calx Jovis.*

Flores ejusdem, cum eodem sale facilè paramus: ad hoc accipimus unam partem stanni in nigrum pulverem adducti, & duas partes salis: commixta hæc sensim projicimus in vas candens ferreum, alembici adinstar cum urinali, & capitello. Capitellum habeat in summitate foramen rotundum, per quod injiciatur mixtura, & confestim obturari possit cùm pila ferrea. *Flores Jovis.*

Salem, oleum, spiritum, ab his floribus elicere possumus, cum aceto distillato, modo supradicto. Ex stanno liquorem diaphoreticum subdulcem cum mercurio paramus

mus cujus parandi methodum *in cap. de Mercurio* explicamus.

CAPUT XIX.

(*a*) *De Saturna seu Plumbo.*

PLumbum, quod Saturni nomine indigitatur apud Chymicos, à Stanno toto genere differre existimo, quamvis alterum album, alterum nigrum cum Plinio, à plerisque vocentur; Græcè Μόλιβδος, Hebraicè *gophereret*, quasi pulvis; est enim à nomine *gaphar*, quod pulvis, & terra: sic dictum, quòd multum terræ contineat, aut quòd metalla in cinerem, & pulverem redigat. Sicut cum Jove stannum, ita cum Saturno plumbum mirabilem sympathiam trahit, atque cum multis aliis, quæ Saturno convenire traduntur, ut nigra quæque, terrea, sapores, & odores tetri, & fœtidi, & amari, & insuaves. Ex plantis, ipsi respondet ruta, cyminum, helleborus, papaver, mandragora, hyoscyamus, assa fœtida, &c. Ex animalibus; sus, Camelus, simia, ursa, catus, mulus, asinus, pavo, struthio, grues. E serpentibus, scorpiones, & reptantia in terris, in aquis, & ruinis murorum, aut tectorum, ut mures, formicæ, & vermes multiplices. Præest insuper Saturnus autumno, & hyemi, ventis fortioribus & gravibus, sicut & locis subterraneis, & solitariis, piscinis quoque, stagnis, paludibus, & locis horrendis. Sed his omissis, ad ejus medicamenta properandum. Sunt verò medicamenta ex plumbo multiplicia, tam communia quàm chymica. Communia sunt iterum composita, & simplicia: simplicia sunt, cerusa, minium, lithargyrium, plumbum ustum, limatura, &c.

Composita sunt penè innumera: nam plurima cerata, seu ut magis propriè dicam, èmplastra ex eo componuntur, ut emplastrum diachalciteos, quod falsò nuncupant, empl. de cerusa, empl. de minio, empl. diachyl. parvum, & ireatum, & magnum, empl. triapharmacum. Quid? vix ullum extat emplastrum, quod non habeat lithargyrium, vel cerusam, vel minium pro basi. Ex unguentis etiam multa sunt, ut de cerusa, de lithargyrio, de tuthia, & pleraque alia. Chymicomedica sunt balsamus, spiritus, & sulphur, quæ calcinatio præcedit: ad hæc alia complura quotidie accedunt, tam simplicia, quàm composita, ut succus Saturni in aceto excoctus, &c. Pulvis Mercurii cum Saturno, variæ insuper calcinationes, dissolutiones, & mixtiones.

Quod ad balsamum spectat, extrahitur ipse, vel ex calcinato plumbo, vel cerusa, vel ex minio, vel ex quovis alio liquore acido, modo quo de sale stanni eliciendo diximus. Nos sic ipsum præparare solemus. Accipimus calcinatum plumbum ad quatuor vel quinque libras; ipsi tum addimus aceti, quantum quatuor digitos superemineat: hoc fit in boccia vitrea, quam mox in loco calido, sive fimo, sive alio per octo dies recondimus: acetum postmodùm per inclinationem abstrahitur, & seorsum servatur; super dicto calcinato plumbo novum reaffunditur acetum, totidemque diebus sepelitur in fimo boccia, atque si voles, ut meliùs res procedat, singulis diebus moveatur leviter. Abstrahe acetum ut priùs, & novum iterum reaffunde, sic quinquies, & sexies dicta infusio repetatur. Has omnes infusiones per alembicum vitreum abstrahe, & in fundo remanebit sal, seu balsamus plumbi. Theoph. Parac. eundem balsamum describit in *sua Chirur. mag. Tom.* 2. *de ulcerib. & pustul. morbi Gallici, lib.* 2. cujus verba placet annectere, ut ipsemet suam præparationem patefaciat. *Plumbi balsamus*, (inquit) *qui cum aceto ex ipsius cineribus per distillationem extrahitur: corpus autem illud ubi exaltatum fuerit per reverberationem, in minium redigi debet, & per aquam serpentina pictæ in cerussam reduci. Ex tribus istis experimentis originem ducunt curationes ulcerum depascentium, phagedænarum ac ignis persici: verùm ex depravata horum trium remediorum, phlumbaginis, minii, cerusæ, (quæ secreta remedia in his affectibus putantur) præparatione, plurimi errores a pseudo medicis committuntur, unde magnum plumbo convitium conciliatum fuit.* Hucusque ille. In quo liceat iterum ejus loquendi formulam connotare, cujus corticem si spectes, balsamum minimè conficies. Equidem post dicti balsami extractionem, corpus quod in retortæ fundo manet, iterum reducitur in minium, & cerusam præstat, & lithargyrium aureum, & tandem cum exiguo sale tartari in vitrum vertitur. Oleum verum aquæ innatans, rubicundissimum & fragrantissimum, ex ejus sale per retortam educimus. Ex singula libra paulo plus ℥. ij. olei habetur. *Oleum Saturni.*

Spiritus Saturni unà cum oleo pellitur: *Spiritus Satur.* is flammam citissimè concipit, nihilominus ventriculum, & artus vehementer refrigerat, pectori nimiopere adversatur, & quendam animo mœrorem incutit. Doctissimus Hartmannus Landgravii Hassiæ Archiater, *Facultas & virtus.* jamdudum scripsit ad me, se ejusmodi spiritus plumbi medio quosdam leprosos sanâsse.

NOTÆ

in CAPUT XIX.

(*a*) *De Plumbo.* Ex metallis nullum tam prompte in auras avolat ignis violentiâ, quam ipsum plumbum; nam totum in fumum subdulcem ex albo flavescentem convertitur, qui nebuloso sub cœlo coagulatus & intro haustus horrenda symptomata, spasmatica tormina, cum alvi pertinacissima obstructione convulsiva excitat, subsequente sæpius paralysi manuum, qui morbus dicitur *die Hütten-Kranckheit*, & familiaris est illis; qui mineras saturninas igne tractant, vel lythargyrium ponderant, de quo legi meretur *dissertatio nostra de metallurgia morbifica.* Fumum saturni ore improvide haustum vomitum & sedes excitâsse retulit D. N. Boyle *historia fluiditatis & firmitatis p.*75. Noxa Saturni merito ducenda est à terra mercuriali (quæ etiam facile in verum mercurium transit, si fumus cum oleo tartar. per deliquium exactissime teratur & destilletur: vid. Becheri *mineram*

nerarn arnnariam p. 42.) quâ constat copiosa. Etenim hæc & gravitate sua & textura etassiori adhærescit intime tunicarum nervearum potis, & partim obstruendo, partim rodendo nocet, & spiritus animales in motu suo turbat. Quare medicamenta ex Saturno parata parum tuta ego judico. Sic à Sacchari Saturni immodico usu paralysin ortam lege apud Johannem Rhodium *centur.* 3. *obs.* 10. de eodem sale notatu digna memorat Borellius *cent.* 4. *obs.* 32. Amicum inquit, habui, qui Sacchari Saturni hausit nimiam qualitatem; unde tanquam paralyticus & fere mortuus factus est, tandemque conclamaretur, rigebant membra ejus & tanquam congelatus & apoplecticus erat. Fernelius *tract. de lue venerea c.* 7. scribit de empirico, qui plumbi pulverem adversus atriridem commendavit, quo ad sesquilibram assumpto, æger primum dysenteria crudeli, deinde ventris gravissimis rosionibus & torsionibus cum contumacissima adstrictione, virium & appetitus dejectione, vigiliis internoque incendio correptus fuit. Saturnus, licet aceto rectus, dulcitet delineat palatum, non tamen sine noxa ingeritur, nequam est, & mercuriale virus ori ac faucibus afflat. Verba sunt *Billichii p.* 144.

Ex hisce clarissimum evadit, medicamenta ex Saturno parata satis tuta non esse; unde observavi non semel à magisterii vel etiam Sacchari Saturni usu ad cohibendum seminis fluxum obortam fuisse colicam convulsivam; cum alvi pertinaci obstructione, ictero, ardore interno, appetitus dejectione.

Ex remediis saturninis splendet maxime inter pharmacopolia tinctura antiphthisica ab Auctore dicta *Grammaniana*, cujus usus, ad sanguinis concitatiorem motum refrenandum in nimio ipsius profluvio non contemnendus observatus fuit. Prostant hujus descriptiones variæ, dum alii via sicca miscendo vitriolum martis cum Sacchara Saturni, alii, quod rectius, via humida ipsas parare nituntur. Optimus autem est sequens modus: Solutioni Saturni Saturatæ cum aceto destillato vel ejus spiritu paratæ infunditur liquor martialis, sive solutio vitrioli è minera martis Hassiaca confecti, illico præcipitatio visitur terræ martialis cum colore pulchre rubicundo exurgente: liquor supernatans decantandus. Vitio hæc tinctura laborat, quod, si diu steterit, deponat ad vitri latera particulas tàm saturninas, quàm martiales, ideo consultius est, si ejus usus expetitur, recenter illam & ex tempore parare.

Quod si sacchara Saturni affunditur spiritus vitrioli, destillatione acquiritur spiritus aceti destillati. Ipsum saccharum si destilletur, prodit spiritus ardens, qui nihil aliud est, quam spiritus vini regeneratus latitans in particulis aceti: ascendit in formâ striarum, uti spiritus vini, odorem habet rosmarini essentiæ. Oleum quod prolicitur, est pars terrestrior gravis aceti resoluta. Remanet in retorta terra nigra, quæ simulac aëri exponitur, incipit flavescere, si liquescat in crucibulo, transit in plumbum perfectum. Memini aliquando caput mortuum spiritus saturni, cum retortam adhuc calidam frangerem, luculentam flammam concepisse, fortasse propter spiritum vini restitem summe calefactum, qui aëris accessu in flammam solvebatur.

Crystalli Saturni cum aceto præparatæ, si addatur debita portione sal tartari, vel nitrum, fulminant non secus ac mixtura nitri, sulphoris, & salis tartari. Si saccharum Saturni velis crystallisare, non illud aqua communi solvas, sed quod monitum *Billichii* est *in observat. p.* 68 aceto. Ignis in evaporatione lenis esse debet, si nimis intenditur, liquidum semper manet, & hinc dicitur butyrum saturni. Sub leniore semper ad fundum præcipitantur crystalli. Oleum saturni fit si sal saturni solvatur in spiritu vini, per aliquot septimanas digeratur, abstrahatur, caput mortuum cum arena permixtum ex retorta destillatum largitur oleum rubicundum ac spiritum album.

Spiritus terebinthinæ vel oleum juniperi affusum sacchara saturni, mixturam frequentius agitando, inque debitam digestionem ponendo, acquirit colorem rubicundum, & transit in balsamum buod, camphora & balsamo peruviano nobilitatum, in gonorrhæa, fluore mulierum albo, præmissâ debitâ purgatione, efficacissimum est. Memorabile est, saturnum lunæ purissimæ, quæ nullum colorem menstruo urinoso amplius largitur, associatum, & cum ipsa calcinatum, de novo ipsi communicare tincturam.

CAPUT XX.

(*a*) *De Lapidum, & Gemmarum præparatione.*

LApides tam communes, quàm pretiosi, gemmæ dicti, ob insignes eorum virtutes ab omni ævo exoptati fuerunt semper, nec adhuc est tam barbara & inculta gens, quæ non eorum præstantiæ, & pulchritudinis detineatur admiratione. Et sanè nulla ex parte naturæ majestas mirabilior, quàm in gemmis. Quid non tantæ varietati, coloribus, materiæ, duritiei, decori, gratiæ, & venustati debetur? ut interim eorum dotes, & occultas facultates prætercam. Gemmarum ortus est planè cognitu difficilis, uti materia, ex quibus à natura primùm productæ sunt. Sintne ex aqua purissima, frigore nimio in visceribus terræ densata: an verò vitrum quoddam ex genere metallino per nimium calorem productum; an purissima alia materia, spiritu lapidifico compacta, & eam in formam lapideam reducta, demum ex sulphure, & Mercurio purissimo, an ex purissima elementorum materia, parum refert, dummodò earum vires firmiter teneamus. Cum metallis; & vicissim cum planetis, item cum præcipuis corporis nostri membris, ac cum plantis, gemmas sympathiam habere nonnulli demonstrant. Ut enim fulvi, & rubri, igneo colore micantes, Soli, & auro, ita & cordi conveniunt, plantis item aureis floribus decoratis. Virides veneri, cupro, & renibus, sicut plurimis plantis. De cæteris eandem ferunt sententiam. His verò missis ad institutum redeo. Lapidum, & gemmarum præparatio, & usus planè recens est, & ante Arabes nullum reperio, qui de his quicquam scripserit. Apud Hipp. perpaucorum fit mentio: apud Gal. Hippocrate longè inferiorem ætate, lapides haud pauci recensentur, at quàm brevissimis, ex quibus manifestè liquet, de his per exiguam habuisse cognitionem. Arabes ipsos multis compositionibus immiscuerunt: quam consuetudinem servat hodiè vulgus Medicorum. At durissima illa corpuscula, etsi tenuissima, à nostro calore atteri, atque in actum deduci haud posse, satis liquet, nec nostros corporis meatus subire valent, nisi potabiles, & in liquorem versas gemmas usurpemus. Incipiam à corallis, & unionibus, tamquam ab usitatissimis.

NOTÆ

in CAPUT XX.

(*a*) *De Lapidum & gemmarum præparatione.* Sicuti omnia solida fluidum agnoscunt principium, ita quoque lapidum & gemmarum origo ex fluido est: comprobat id illarum figura, diaphaneitas,

æcitas, intimaque particularum unio, dum ea pluribus tenuibus bracteis constant, quæ ex commissuris ope microscopii cognoscuntur: Vid. Boyle *de gemmis pag. 7.* Fiunt mediante crystallisatione, dum particulæ insensibiles invicem coagmentantur. Quod aqua in lapidem mutetur, qui igne vehementissimo in calcem acerrimam vertitur, spelunca Baumanniana id sufficienter confirmat. Boylæus *hist. fluidit. & firmit. p. 91.* exempla aliquot notabilia profert, quod aqua in lapides mutata fuerit.

Color gemmarum à connubio particularum metallicarum est; unde etiam associatione certorum metallorum elegantissimæ gemmæ varii coloris elaborari possunt. Aurum crystallo amethystinum concedit colorem, qui etiam obtinetur, modo auri crocus terræ porcellaneæ imponatur, & vitro prægrandi caustico auium vehementissimè calcinetur, sic vitrum pulchrè amethystinum nascitur. Rubineum vitrum ex jove & auro; Saphirinum ex lapide Lazuli; Smaragdinum ex viridi æris & minio; Hyacinthinum ex cerusâ & croco martis: Chrysolithinum ex minio & cerusâ conficitur. Plumbum lateri impositum vitro caustico abit in perfectum vitrum viride ponderosum.

De viribus gemmarum multa traduntur fabulosa. Equidem non omni carent virtute, sed peti illa quam optime potest à corpore crystallino acidi destructivo, non autem ab ipsarum tinctura, quam à faecis mineralibus possident, quæ quidem menstrui certi ope ex ipsis eliri potest. Vid. Boylæus *de gemmis.* Falluntur qui singularem confortantem vim illis adscribunt, illamque derivant ab æthere puriore angustissimos illarum poros incolente. Eâdem forma qua assumuntur, iterum ejiciuntur. Ingrediuntur gemmæ varii generis remedia, nominatim, pulverem bezoardicum *Sennerti*, confectionem de hyacintho, electuarium de gemmis calidum, species cordiales temperatas, sed profectò sine singulari effectu, cum ipse, si quis est, à solo crystallo reperi queat, quo circa effectus horum reliquis potius ingredientibus adscribendus erit.

CAPUT XXI.

(a) *De Coralliis.*

Corallum, vel, ut aliis placet, Corallium, ut in imo maris incredibili naturæ artificio productum, ita mirabiles ab ea dotes sortitum est. In pelago veluti mollis arbuscula crescit, & vegetabili vitâ vivit; extrà verò naturam lapideam induit, ut non ampliùs ad vegetabilia, verùm potiùs ad mineralia reducatur. Tres sunt hujus fruticis lapidei species: rubrum, quod omnium censent optimum, album, quod peculiares habere facultates existimant omnes, nigrum rarissimum, & minùs in usum receptum. Sunt & ex his stellatum, articulatum, & porosum, sub iisdem speciebus reponenda. Rubrum potissimùm nobis in usum venit, quod quidem non nobis solùm Europæis innotescit, verùm & Asiaticis & Afris. Hinc Turcæ, Indi, & pleræque aliæ nationes barbaræ ipsum integrum collo gestatum, insignes habere vires constanter credunt. In plurimis etiam Europæ locis, ad nocturnum timorem, cui pueri & juvenes ob cruditates valdè obnoxii sunt, valere creditur. Bononiæ, ubi hæc meditamur, puellæ id collo gestant, tanquam ornamento, & virginitatis signo. Avicenna corallum inter cardiaca reposuit, Veteres Græci, neque Hipp. neque Gal. ejus meminerunt. Colligitur hodie in maxima quantitate in mari mediterraneo Barbariam versus, quò Massilienses id quotannis adeunt piscatum, sic id artificii genus appellant, eò quòd retibus ipsum ex imis Oceani visceribus extrahant. Traditur etiam id in Ligustico mari enasci; verùm potiùs Ligures cum Massiliensibus in Barbarico ipsum reperiunt, & indè postmodum Genuam advehunt. Communis ejus in Medicina usus est, in pollinem reductum ipsum priùs calcinando, vel integrum super porphyriten lapidem terendo. Nos vel ejus tincturam, vel ejus salem usurpamus, ex quibus syrupos, & alios liquores componere possumus.

NOTÆ

in CAPUT XXI.

(a) *De Coralliis.* Corallium frequentissimum in usu est rubrum, quod in mari Tyrrheno & Siculo invenitur, rarius album, nigrum vix reperitur, nisi in curiosorum cameris; dubitant, an corallia in mari mollia sint, & an extremitates ipsorum rotundæ, uti refert *Paulus Bocco*, succum lacteum ad modum tithymali præbeant.

Corallia destillata in retorta igne aperto fundunt liquorem acrem urinosum, caput mortuum est acerrimum album, & instar calcis vivæ ebullit aquâ affusâ. Potentem vim alit diureticam in urinæ suppressione, si connubio salis succini commaritetur, expertissimam. Tincturæ nihil aliud sunt quam ipsorum solutiones, sique in digestione rubedinem induunt, id non tam coralliis, quam menstruo potius, quod calore talem colorem suscipit, debetur. Idem nostrum judicium est de cera alba, quâ mediante tentant extrahere colorem rubrum ex ipsis. Inter sexcentos fermè modos præparandi tincturas ex coralliis eminet maximè illa, quæ fit cum spiritu nitri dulci, quæ præstantissimæ virtutis est in reserandis obstructionibus, sanguinisque impuritate per diaphoresin dissipanda. *Basilius Valentinus* spiritum salis dulcificatum adhibet. Langelotius *in Epistola ad Nat. Cur.* meminit coralliorum intimæ solutionis cum oleo quodam destillato. Verum dubito, an res unquam successerit. Boyle *tractatu de gemmis* commendat spiritum æruginis, quo corallia soluta post abstractionem spiritus vini non rectificato tincturam & vires concedunt. Cnœphelius *in M. S.* corallia repetitis vicibus in spiritum roris majalis projicit, qui saturam inde adipiscitur flavedinem, & debitâ evaporatione evadit rubicundissimus.

Spiritus qui ex sale coralliorum vulgari modo parato conficitur, est non nisi spiritus aceti cum spiritu vini rectificato mixtus.

Sal Corallorum.

Methodus, quâ corallorum salem præparamus, non est à vulgari diversa: ea solummodò priùs ab omni salsedine maris per varias ablutiones repurgamus, ipsa corallia probè terendo in mortariolo marmoreo, eaque fortiter exagitando cum pistillo, & aqua communi. Toties aqua à corallis removetur, quoad omnis fæx recesserit, quod ex rubore, nitore, & pulchritudine coloris deprehendes. Exsiccata, & minutim trita in aceto acerrimo distillato dissolve, in fimo equino: dissolvuntur in variis infusionibus, hisque pluries repetitis. Infusiones ejusmodi urinali vitreo induntur, ac demùm lento calore exstillantur, & sic omnis humiditas ferè absumitur. Tunc reponendum est vas in loco frigido, in cujus fundo sal concrescet. Eo sale si uti volueris, hac correctione eget: ipsi superinfundes aquam vitæ optimam, quam

ab

ab eo sale destillabis, hacque via aceti vis acida retunditur. Putant nonnulli longâ hac maceratione in fimo equino dictum salem in oleum verti; sed his, ut multa alia sua cogitata relinquimus.

De tinctura Corallorum.

INter plurima à Pseudochymicis conficta, hæc corallorum tinctura non est ex infimis. Omnes corallorum tincturam extrahere norunt, & nemo ipsam vidit unquam. Circumferunt aliquot solutiones subrubras, easque falsò pro dicta tinctura nobis offerunt. Sed magis adhuc miror, viros præstantissimos, eruditissimos, & de arte Spagyrica benè meritos, de ea præparanda, tam falsò scripsisse: horum nominibus utcunque parcam; nobis enim animus non est cum larvis luctari. Paracelf. eo in genere haud est reponendus, quia, quod de ea scribit, totum ænigmaticum est, atque eam sub verborum involucris planè occuluit. Eas verò, quas Beguinus in *suo Tyrocinio chymico* proponit, irritas esse, & penitùs rejiciendas existimo. Quidam coralla priùs calcinanda docent. Quidam solâ trituratione, cum aqua communi pluries affusa, contenti sunt. Quidam infundunt cum aqua quercus, juniperi, & similium. Sunt & qui putant parari posse cum spiritu vini longa maceratione præmissâ. Tandem vana sunt hæc omnia. Quercetanus ad veritatem propiùs accedit, dicens ex sale spiritum, & tincturam elici posse, quam quidem methodum manibus propriis pluries experti sumus. Et quia ipsa ex dictorum corallorum sale per acetum distillatum facto elicitur, dubitare quidem possumus, num dictus liquor ex aceto potiùs, quàm ex corallis procedat: Liquor ab aceto est, ut manifestè liquet, color verò non ita; etenim stillatitium acetum ejusce modi rubeo colore caret. Odor ille fragrans itidem suspectus esse potest, neque immeritò: nam Saturni spiritus eodem ferè odore præditus est. In utriusque spiritu idem color conspicitur, & eadem rubedo. An ex aceti fæcibus, an à corporibus solutis, nec res certa est. In aceto stillatitio, quamvis limpidissimo, per aliquod temporis spatium subsidet fæx quædam, tenuissima, & albissima, & nonnunquam per universam aceti materiam, veluti urinæ nubecula, volitat. Aceti vis omnis, quæ in suo sale volatili residet, cum solutis corporibus manens mixta, denuò novum spiritum fundit, distillatione per retortam ritè institutâ: at is spiritus sapore, colore, & odore corporum solutorum præditus est, & posteà is non ampliùs acidus, sed æthereus, & planè sulphureus, flagrans, & cœlesti virtute balsamica donatus apparet. Ex quibus manifestè patet, insignem & præstantissimum esse spiritum, gravissimorum morborum humido nostro balsamico inhærentium domitorem. Hæc verò tinctura sic fit.

Accipe salem supradictum variis solutionibus, filtrationibus, & coagulationibus depuratum, ad libram unam: is retortæ luto munitæ indatur, atque blando igne primùm phlegma, seu aqua insipida proliciatur: Aucto igne, & mutato recipiente, spiritum supradictum excipies, cum exigua portiuncula olei veri; ambo fragrantissima, & rubicundissima.

Hujus tincturæ, seu spiritus vis est admirabilis in corde exhilarando, cerebro reficiendo, & in aliis, uti in fluxionibus capitis, quas sistere credunt. Sanguinem pariter repurgare traditur, immoderatos mulierum menses reprimere, flores albos exsiccare, & alia miranda præstare.

Utendi modum praxis potiùs, quàm litera docebit; nec est, ut quis putet se solâ librorum lectuâ in chymicis Doctorem evasurum.

CAPUT XXII.

(a) *De Unionibus.*

UNiones, nobilium mulierum delitias, & ornamentum, concharum in imo pelagi existentium partum, & genituram credimus; unde & semini augendo, nec non & humido primogenio plurimùm conferre. Hodie ex India Orientali, & Occidentali asportantur, quibus in locis arte perforantur omnes: parvæ, Margaritæ; majores, Uniones appellantur. Eos olim Romæ in frequentem, & promiscuum usum venisse, tradit Plinius, Alexandriâ in ditionem redactâ: & Clodium Æsopi Tragœdi filium, singulos uniones convivis ad sorbendum dedisse. Tradunt margaritas primùm Arabes medicamentis cardiacis immiscuisse, quos Græci sequuti, & post hos Hermetici. Illi, tritas & porphyrite, vel alio lapide duro lævigatas; hi verò dissolutas, & in liquorem versas: durum enim erat credere, per corporis meatus, solidissima corpuscula, quamvis tenuissima, permeare, eaque calore nostro subigi, & atteri, denique defessis membris opem ferre.

Parantur modo à corallis haud dissimili: Itaque, ut de corallis suprà diximus, eæ sunt primò in mortariolo marmoreo, vel porphyrite terendæ; demum in proprio, aptoque dissolvente per aliquot dies macerandæ: erit autem ejusmodi dissolvens, vel succus limonum, vel acetum stillatitium. In succo limonum citiùs dissolvuntur, & fortè majori cum utilitate. Dissolvens ab iis segregatur, ipsis affundendo guttatim parum olei tartari; sicque remanent hæ margaritæ in fundo vasis in succum album solutæ. Ab hac solutione succum limonum effunde per inclinationem: solutum verò aquâ communi distillatâ abluatur, & toties, quoad omnis acrimonia dissolventis recesserit. Solutio ejusmodi Magisterium perlarum vocatur; quod verò in liquorem oleaginosum vertitur, per spiritum vini diu in fimo equino putrefactum, perlarum oleum appellant. Si cum aceto stillatitio solvantur, & ab his solvens per alembicum abstrahatur, citiùs in oleaginosum liquorem abeunt. Correctio salis acidi variis cohobationibus cum spiritu vini factis

optimè fit, quibus non modò spirituum acrimonia retunditur, verùm & perlarum vis exaltatur. Spiritum unionum, quem Quintam essentiam nuncupant, eo, quem suprà diximus modo de corallis, præparamus. Extant apud varios Authores aliæ præparationes longè diversæ, de quibus similem censuram proferre audemus, ac de tinctura corallorum.

Vires margaritarum esse admirabiles; nobis primùm retulerunt Mauri, & post hos Chymici. Præcipuas referunt in corpore sano, & vegeto conservando, idque ab omni morbifica causa coërcenda. Item uniones ad resolutionem nervorum, eorumque convulsionem plurimùm valere, necnon ad mærorem senilem, sicuti & ad phreniti dem, tradunt; & lac muliebre augere, ulceribus, cancro, hæmorrhoidibus, & melancholicis affectibus valdè conferre; tandem capitales esse, & memoriam augere. Dentes dealbare eorum pulverem, experientiâ constat, mira tandem de his circumferuntur, quæ quia nobis inexperta, silentio præterimus.

NOTÆ

in CAPUT XXII.

(a) *De Unionibus.* Perlæ ex variis tunicis seu pelliculis conglomeratæ sunt: Crescunt ex humore, uti recentiores putant, genitali, quem pisces concharum marinarum bivalvium, quas margaritiferas appellant, stato tempore pro testa efformanda eructant. Intra testes formantur ex liquore dicto, qui in fila tenuissima ducitur, quæ successivè novis semper super inductis abeunt in talismodi grana modo rotunda, modo angulosa argentei coloris. Notabile est, pisces hos aliàs sapidissimos, cum margaritas gerunt, insipidos fieri, minores & morbosos, non secus ac cancri, si lapides habent. Majores dicuntur uniones, quoniam duæ utplurimum conjunctæ reperiuntur in Indiis sinu Persico, & Insula Zeylan. Ignobiliores & minores etiam in nostris oris reperiuntur. Illarum usus in medicina quamvis non prorsus spernendus sit, penitus tamen exterminandus videtur, quoniam mater perlarum vilis pretii & quæ ex simili materia contexta est, easdem vires fovet, videlicet absorbentes acidumque corrigentes.

Magisteria tam coralliorum, quàm perlarum in usu amplius vix esse solent propter destructionem texturæ alcalinæ factam cum acido. Solutionem si desideras ad medicum usum, peropportunè illa instituitur cum spiritu formicarum acido volatili.

CAPUT XXIII.

(a) *De Crystallo.*

Crystallus gemmæ quidem species est, & notissima, & communissima; & ut ejus ortus mirabilis, sic ejus vires non sunt spernendæ. Quid ipsa per angulos, non fortuitò, sed summâ naturæ providentiâ è terræ gremio producitur; minutissimæ etiam crystalli sexangulares exoriontur semper, quasi tornatiles, & miro artificio affabrè factæ. Ob id crystallus iris præ cæteris candida, & limpidam iridem nobis repræsentat. Primo aspectu glaciem frigore densatam diceres, & sanè speciem aquæ in visceribus terræ densatam: vix, ac ne vix quidem aliud credere, omnino est possibile. Frigore verò addensatam non esse, dissolutionis ratio indicat; ignis postmodùm, qui ex eo, ut ex pyrite excutitur, veritatem confirmat. Non durities causa est, cur excutiatur ignis, sunt & lapides hac duriores, ex quibus ferrum ignem minimè excutere valet. Quid quòd nullo liquatur igne? Ignita, & candens in frigidam projecta in partes dissilit, atque hac viâ in calcis speciem vertitur; nec calx tamen propriè dicenda venit, adhuc enim lucet, & splendet: ab hac ignis vehementiâ vitrum efficiunt. Purissimâ tandem ipsam constare materiâ certum est, aqueâ, nitidissimâ, & perfectissimâ: communis quædam natura lapidifica in gemmis cernitur perfecta, & colorum specie distincta.

Purissimo sulphure, & sale gemmas constare, multis convincitur argumentis: sulphure, citra dissolutionem, ut ex eo, quod suprà diximus, de ignis extractione, manifestè liquet; apertiùs per paleæ attractionem, omnes siquidem gemmæ paleam, ut succinum attrahunt, quod non fit, nisi substantiâ illâ sulphureâ, quæ validè attrita concalefit, concalefacta attrahit.

Crystallo Medici perraro utuntur, ut quibus vix natura ejus innotescat. Spagyrici in rerum virtutibus disquirendis, analogiâ, & experientiâ freti, crystallum calculum in renibus, & vesica genitum dissolvere, & forâs trudere agnoverunt. Item lac mulierum augere tradunt, & dysentericis conferre, alba uteri profluvia sistere, & alia ipsis (ni fallor) incomperta.

Theoph. Parac. multiplices crystalli præparationes docet *lib. 1. de præparationibus.* At hæc pro more ipsius tradita sunt.

Prima est elevatio, seu sublimatio, cum triplici pondere salis armoniaci.

Secunda, Alkali ex suprà sublimata crystallo in aqua communi distillata soluta, & per evaporationem in Alxali conversa.

Tertia, distillatio in aqua. Accipit sublimatæ crystalli, ℥. j. ʒ. Aquæ nitri, & aluminis sine distillatione, an. ℥. ij. Reduc in digestionem ad dies tres, vel quatuor, deinde distilla, & distillatum coagula, coagulatum resolve. Ejusmodi præparationum usus nobis nullus est, & eas prorsus inutiles, & imperfectas existimamus: sic propter pseudomedicos suos æmulos, suique nominis conviciatores multa occultare voluit.

Et sanè tanto viro haud exigua laus debetur, quòd solis filiis artis isthæc arcana nota esse voluerit. Interim præparationes nobis usuales patefacere, atque omnibus ob oculos proponere non recusabimus.

Crystallum calcinamus, ipsam priùs in crucibulo igniendo, atque in aquam frigidam confertim projiciendo; ter, quaterque reiteratur isthæc operatio, quâ dissilit crystallus, & digitis contractata in aqua facilè in pulverem abit: teritur postmodum super porphyrite, & in alcohol evadit.

Secundo modo crystallum calcinamus cum duplo sulphuris super ardentissimis prunis in furno venti.

Tertiò cum duplo salis nitri.

Quartò

Quartò cum aqua forti peculiari, quâ viâ mollescit ad instar pultis, quæ postmodùm naturalem ferè duritiem recuperat in acetum demersa. Sicque varias formas nanciscitur: per se in calcem vix vertitur, sed in vitrum liquatur.

Ex calcinata crystallo salem elicere haud est difficile qui postea in liquorem mutatur per resolutionem.

Ejus suprà memorato alcohol utimur sæpius, & potissimum in renum, & vesicæ calculis atterendis. Dictum etiam aliis mixtum, in lacte muliebri augendo usurpamus.

Istius alcohol medio, oleum fit mirabile, quod quidem vi pollet vegetabili; augetur enim sensim vegetabilium in morem, adeò ut uncia una intra mensem, vel sesquimensem alteram unciam dederit, contra omnium liquorum naturam, qui ab ambiente continuò absumuntur, hoc contrà augetur mole, & pondere. Hujusce multiplicationis ratio non soli siccitati tribuenda, ut materiales Philosophastri quidam putant, verùm potiùs substantiæ cuidam famelicæ, ejusce salium ordini peculiari, quâ etiam proprietate mineralium, & metallorum sales ut plurimùm donati sunt. Hunc liquorem esse actu humidum inficiabitur nemo; potestate siccum esse non constat: extinguit sitim, ardorem in febribus coërcet. Siccitas est lima caloris; at hic liquor igni resistit, & idem præstat quod liquor sulphuris. Quod verò refrigerat, nec hoc quidem asserere volumus: aperit obstructiones, menses movet, calculos solvit, extrinsecùs escharam concitat, urit, & carnem superfluam absumit. Quid tandem? contraria præstat, excalefacit, & refrigerat. Elementales Medici rationes ad hoc satis pueriles, imò inanes afferunt; rationales verò chymicis instructi, his longè probabiliores afferunt. Sed de his alibi.

NOTÆ

in CAPUT XXIII.

(*a*) *De Crystallo.* Est lapis glaciei instar pellucidus; unde etiam ipsum ex glacie nasci vehementissimo gelu longiori tempore intercedente fabulantur. Crescit enim etiam in calidissimis regionibus, uti in insula Cypro, Magdagascar, & pondere quoque glaciem superat. Celebratissima est crystallus, quoad figuras elegantissima, quæ in Italiæ ditione Pergamensi reperitur, ubi mons fertilissimus est crystalli minera, si pars eruitur, pauco tempore alia propullulat.

Crystallus candefacta aliquoties in aquam si injicitur, frangitur, & abit in pulverem, qui cum sale tartari mistus & vehementissimo igne tractatus constituit sal, quod aëris accessu abit in deliquium, & præbet liquorem, qui vino inditus ipsum imbuit rubedine, simulque præstanti vi diuretica. Eadem crystallus calcinata solvi potest in aceto, vel spiritu salis, quæ solutio confert ad calculum. Notabile est, ex crystallo parari posse liquorem, cujus una pars duabus partibus aquæ affusa successu temporis ipsas mutat in verum lapidem. Beneficio vitri caustici, lapis specularis, talcum, lateres, omnesque terræ, ipsaque ex quâ crucibula conficiuntur, vitrificantur: Minime autem pulvis crystalli vel silicum, qui etiam vehementissimo solari calori resistit.

CAPUT XXIV.

(*a*) *De Saphyro, Hyacintho, Smaragdo, &c.*

Non negarem Gemmas undique præstantes virtutibus planè admirabiles esse, at non talibus, quales ab authoribus olim celebratæ fuerunt. Græci hanc pestem Latinis olim invexerunt, ut cuncta mendaciis refercirent. Superstitiosi Arabes hos sequuti, plurima Astrologiæ vanitati dederunt, quæ mendacia magicis artibus haud parum auxerunt. Pravi Judæi hujusce factionis fortasse authores, ut qui jam Ægyptiorum artibus imbuti, summi Pontificis ornatum ad falsas magiæ cæremonias detorserunt. Sicque quod præceperat Deus in gemmis Humeralis, & Rationalis summi Pontificis sculpi nomina filiorum Israël, idem de stellarum configurationibus proterve confinxerunt. Sed his missis, in Medicinæ usu, gemmas vulgato more vix usurpamus; & quicquid clamitet vulgus Medicorum, pulcherrimas illas compositiones, gemmis, auro, & argento refertas, in roborandis viribus, atque in morborum maligna pernicie naturæ inimica propulsanda, parvi facere decrevimus; imò nî falsa extaret vulgi opinio, ab earum usu penitus abstinerem: at hodie tanta est mortalium vana persuasio, simul & Medicorum multorum socordia, ut putent nihil supra quod scriptum est, ab aliis innovari posse, quasi omnes Medicinæ thesauros deprompserint, omnem perfectionem arti dederint, atque sacro Apollinis invento extremam manum adhibuerint antiqui. O dementes, & stolidi asini! non vobis per naturam licet philosophari? Alieno egetis pabulo, & materiæ semper inhærentes, cortice pro nucleo oblectamini. Non propterea diffido gemmis mirandas inesse proprietates; verùm nos latere, nec de his quicquam etiam minimum agnosci. Nec obstat, quid de his scripserint majores nostri, ut Bocus, Aroo, Thetel, Zenotemis, Zoroastres, Hermes, Evantes, Dioscorides, Joseph, & alii complurimi, ut Plinius, Arnoldus, Cardanus, & nuperrimè Anselmus Boëtius, qui omnes solâ opinione ducti, citra ullam experientiam, de his haud pauca commentati sunt.

Existimarem ejuscemodi lapidum præparationem in sola solutione consistere: Quòd si quis vel universale, vel particulare dissolvens nactus esset, earum præparationem veram, & legitimam invenisse haud diffiderem. At videant, ne quis fumivendulus nos decipere velit, & cum suo imaginario lapide, universale dissolvens nobis obtrudere satagat. Agnovi & viros apud vulgus magni nominis, qui mendaciis deliniti, aut saltem falsâ opinione correpti, aliis isthæc pro veris divendere non erubescerent. Nos gemmarum usum probamus, si solutas, & in formam potabilem reductas habeamus. Hinc liquores gemmarum optatissimi, solis principibus dicati. De his verò

 liquo-

liquoribus, quos gemmatos appellant, seu julepos, seu syrupos, qui hodie Florentiæ sunt in usu, & nuperrimè magnâ suasione Bononiam delati, aliud censemus: arbitramur enim ejusmodi medicamenta neque rationibus, neque experientiâ comprobata esse. Ecquid quæso gemmarum infusio, & trituratio, etiamsi calcinatio præcedat, nisi stulta opinio? & quam vocant calcinationem, videant, num in eâ individua proprietas remaneat, si hac eò adductæ sunt gemmæ, ut solvantur: non sic ars opinione, sed experientiâ rationi copulatâ firmatur, stabilitur, & vera probatur.

Sapphyrus lapis durissimus proximè ad adamantem accedit; est & omnium pretiosorum lapidum durissimus, adamante excepto. Pulcherrima est gemma, cærulei coloris, albus etiam: sed fit arte, modo gemmariis trito. Ejus præparatio communis est cum crystallo, & aliis gemmis. De ejus facultatibus nihil certi hucusque habemus.

De hyacintho (qui & optatissimus, & pulcherrimus lapis est, item & durissimus, miro splendore nitidus, & colore fulgidus) nihil etiam certi comprobavimus. Interim magna prædicant Medici de usu compositionis hyacinthinæ, & hîc maximè, ubi est in frequentissimo usu, & præsertim citra ullum discrimen in omni febre: quo consilio viderint ipsi. Scio istius, & cæterarum gemmarum fragmenta à nostro calore subigi, atteri haud posse, minùs in actum deduci, imò ventriculo, universæque naturæ potiùs molesta esse; quòd si quid in his virtutis, & perfectionis, ab ambare, moscho, & aliis potiùs proficisci. Paratur itidem more aliarum gemmarum, priùs præmissâ calcinatione, quæ fit cum igne, & dissolutione in aqua. Sal suas etiam peculiares dotes possidet.

Smaragdus, gemma & notissima, & pulcherrima, multiplex est, pro diversitate locorum, ubi nascitur. Orientalis Occidentali longè præstantior. Virore, & nitore visui gratissimus conspicitur. Multa de eo, atque de aliis gemmis falsò circumferuntur, ut quòd ferenti opes augeat, castum reddat, &c. De ejusmodi gemma idem planè atque de cæteris conjicimus; nec est ut quis à nobis aliud expectet, donec tempus certiora attulerit. Interim successivis horis, dum à gravioribus negotiis respiramus, gemmarum præparationibus, earumque facultatibus indagandis solerter incumbimus.

Interim qui ejusmodi lapidem in porphyrite, vel marmore lævigant, cumque ægris sic paratum propinant, errant toto cœlo. Mallem ipsum calcinare priùs, ut de crystallo diximus, calcinatum in liquorem deducere. Sic non esset difficile eo uti; ut suprà præcepimus.

Sæpè adulteratos pro veris smaragdis in Officinis usurpant; est enim ejus adulteratio perfacilis. Accipiunt sodam, seu kali, albos fluviorum-silices, & viride æris, nonnulli minium, quantitate convenienti: crucibulo indunt mixturam, atque forti igne adacto, fit vitrum smaragdo persimile. Sed gemmis omissis, ad cætera lapidum genera divertere placet.

NOTÆ

in CAPUT XXIV.

(*a*) *Sapphiro, Hyacintho, Smaragdo.* Sapphirus lapillus est pellucidus coloris pulchrè cœrulei, qui maris, & pallidioris, qui fœminæ nomine venit, colligitur ex arena ad ripas fluminum, & invenitur in Zeylan.

Tincturam & colorem igne perdere, ut adamantem mentiatur, dicunt.

Crudus sapphirus, qui venditur in pharmacopoliis, nil nisi minera ferri est, ut pote promtissimè accedit ad magnetem.

Hyacinthus ex colore rutilo & flavedine rubet, colligitur in ripis varium regionum, variis fluviis, ubi etiam smaragdus reperitur, qui grato virore oculos pascit; dicitur hic phosphorus, quoniam in tenebris lucet, quod optimè procedit, si crudi smaragdi pulvis in pultem cum aquâ redigitur, cum qua literæ in lamina ænea efformantur, quas leni carbonum calori admove, in tenebris ad notabilia momenta videbis illas igneas.

Adamas non politus sed crudus in Indiis repertus interdum instar silicis, sacchari canarii vel lapidis grysei coloris apparet. In fundo fluminum inveniuntur optimi, qui è fodinis eruuntur, sæpius habent rimas, quod vitium adscribitur violentis rupis contusionibus. Maculæ debentur conditioni terræ, aut arenæ in quâ reperiuntur, si ea non existit pura, sed pinguiuscula & nigra. Adamantes lapides pretiosorum sunt ponderosissimi, sicut inter metalla aurum.

Ex gemmis topasius orientalis pretiosissimus est qui ponderat drachmam semis: sexcentis venditur imperialibus.

Carbunculus, cujus sacræ literæ mentionem injiciunt, ut Rabbinorum sententia est, adamas est, cujus aliàs nulla mentio fit in Bibliis.

CAPUT XXV.

(*a*) *De lapidibus minùs pretiosis.*

De cæteris lapidum generibus hîc non nihil interserendum puto, & maximè de his quæ nobis in usum veniunt.

* Et primùm Lapides astacorum, qui in capite cancrorum fluviatilium reperiuntur, frequenter ad nephriticos dolores usurpamus. Reperiuntur tantùm bis in anno, mense Maij, & Septembris, his nimirum temporibus, quibus ipsi veterem corticem deponere consueverunt; sic molliori cortice subrubro tecti, gerunt in capite propè oculos lapides utrinque subalbidos, quos nonnulli falsò cancrorum oculos appellant. Ejusmodi lapides plerumque integros usurpamus, & tandummodò tritos, ac in pulverem reductos, ad pondus ʒ. ß. & ʒ. j. in doloribus nephriticis, quos brevi sedare annotavimus. Dictes etiam lapides in aceto distillato solvimus, itemque in succo limonum, & sic potentiùs vires suas exercere, adversus calculos tum renum, tum vesicæ deprehendimus. Cæterùm qui de his salem, liquorem, aut aliud simile præparare voluerit, liberum esto: modus ab aliis non erit dissimilis; nostra tradimus, & aliena relinquimus.

** Cancrorum fluviatilium lapides.*

Lapides Judaici, Spongites, Lyncis, nobis etiam frequenter in usum veniunt, eos pariter integros citra ullam præparationem, solâ trituratione exceptâ, usurpamus. Sunt

salinæ

salinæ naturæ, & facillimè in actum deducuntur. Judaicus, & Lyncis, ob duritiem, soluti cum aliquo liquore acidulo, aptius devorantur, atque potentiùs vires suas da se promunt.

Lapis Bezoar modo haud dissimili à nobis usurpatur, tritus videlicet, & in pollinem redactus. Legitimus hodie vix habetur, & magna pars illius, qui hinc inde circumfertur, adulterina est, vel factitia, vel in diverso animali ab eo, in quo generari solet, reperta. Anno superiori, utriusque nobis copiam fecit Serenissimus Dux Mantuæ, qui ultra mira, & portentosa naturæ arcana, lapides Bezoardicos omnis generis, magnos, parvos, Orientales, Occidentales, incredibili quantitate penes se habet. Est enim Serenissimus Princeps sanè in rerum naturalium cognitione peritissimus, rerum Chymicarum indagator strenuus, & expertissimus. Mirum dictu, quàm doctè, & quàm aptè de his sentiat; nec modò in theoria, verum & in praxi, in qua manibus propriis artem exercuisse cognoscitur: auderem & affirmare, si ipse hoc mihi concederet, neminem ipsi similem invenisse, qui tam dexterè, tam doctè de singulis Encyclopediæ partibus disserat. Sed ne laus tanti Principis oratiunculâ hac nostrâ labefactetur, relinquo cæteras ejus animi dotes, quas in eo multiplici familiari colloquio deprehendi, & ad lapidem nostrum Bezoardicum revertor. Itaque de eo multa asserere possum, & maximè in affectibus melancholicis, malignis febribus nonnullis, & in hystericis passionibus. Legitimi notæ apud scriptores habentur, at meliùs usu, & experientiâ ipse cognoscitur. Qui dictum lapidem frequenter tractant, eum solâ inspectione faciliùs agnoscunt, quàm qui solâ librorum lecturâ. Usurpamus ejusmodi lapidem more communi tritum subtilissimè, & eum jusculo carnis, vel aliquo liquore morbo accommodato. Est equidem friabilis, ac mollis, & facillimè in pollinem comminuitur; facilè etiam subigitur, & à calore nostro atteritur. Nobis non licuit alia ex eo medicamenta parare; rarus enim est, nec copia tanta reperitur, ut de eo liquores, vel alia medicamentorum genera componere valeamus.

Nominis affinitas mihi in memoriam revocat Bezoar minerale, tam naturale, quàm artificiale. Naturale porrò à figura, & extrinseca facie potiùs sic appellatur, quàm à virtute: artificiale, à virtutis similitudine tantùm; nam sicut verum Bezoar humores veneno infectos reprimit, subigit, & conficit, ita & minerale.

Commonstrant aliqui cornu quoddam lapidificatum, in antiquis ruderibus repertum, quod monocerotis cornu nuncupant. Ferunt ejusmodi cornu multum valere adversus venena, idque viribus unicornu æquivalere. Verùm puto in his rebus plura ex opione dicta esse, quàm quòd experientiâ constent.

Unicornu multis laudibus adversus venena ejusce generis decantatum esse videtur: lapides item ophioglossi, vulgò in Gallia *Langue de Serpent*; in Italia *Saette*, quòd ejusmodi lapides ignarum vulgus putet è cœlo decidisse. Sed errant omnes: sunt sanè dentes piscis marini, à nonnullis *canis*, à quibusdam *lupi* dicti; Hi olim cum multis aliis, in altissimis montium jugis, & in quibusdam etiam locis à mari remotis, relicti fuerunt à diluvio, & ibi in lapidem conversi. Mirum sanè, & portentosum, omne crustaceum genus his in locis lapidificatum reperiri. Hæsitant plerique, num verè universali diluvio eò deportata fuerint isthæc? quod nobis dubium facillimè excutitur, & ratione loci, & explorato genere rerum lapidificatarum, cui ipsi rei & sacræ literæ suffragantur. In Gallia Narbonensi propè Uticensem, ubi lapides molares excavantur, multos invenimus cum quibusdam aliis lapidibus, & his præsertim, quos bufoninos appellat vulgus Galli *Pierres de Crapault*, Itali *Pietri di Rospi*. In Italia multis in locis à mari remotissimis, integros montes ejuscemodi rerum maritimarum lapidificatarum vidimus.

Ebur fossile ad ejusmodi rerum lapidificatarum genus optimè reducitur: hujus ingentem copiam vidimus penes illustrissimum Dominum Equitem *Cassianum del Pozzo*, Patronum meum plùrimùm colendum, Romæ in ædibus suis, cùm illic per otium miranda naturæ arcana permulta nobis commonstraret. De ejusmodi Ebore duo quædam praclata, & insignia ab eo accepimus, videlicet terram ex dicto Ebore confectam, Lemniæ persimilem, adversus venenatos morbos valdè efficacem, nec non turchesios lapides, ex dicto Ebore factos, veris, & naturalibus Turchinis gemmis simillimos, atque in omnibus convenientes, colore, duritie, & virtute præstantes. Ab alio amico accepimus, dictos lapides fieri posse ex quibusdam piscibus lapidificatis, quod certâ experientiâ sibi constare asserebat: totum secretum in calcinatione consistit. Sed nos medica tractamus, cætera aliis relinquimus.

NOTÆ

in CAPUT XXV.

(*a*) *Lapidibus minus pretiosis.* Lapides cancrorum nascuntur in ventriculo, sito in summitate capitis, ex succo crustaceo, ex quo etiam generatur crusta, unde saltim illo tempore, quando cancri exuvias deponunt, Julio & Junio reperiuntur, quibus mensibus cancri quasi ægrotant, minus vegeti sunt, & liquor lacteus in illorum ventriculis invenitur, qui postea induresçit in lapides, qui ideò perperam dicuntur oculi.

Lapides cancrorum præ aliis absorbentibus etiam ad diaphoresin & diuresin disponunt, propter sal volatile tearturæ alkalinæ intimè immersum, quod tamen licet parcissimum elevatur ignis vehementia. Crustæ cancrorum cum lapidibus eandem virtutem obtinent, illarum ut & lapidum calx levis & spongiosa est, nec tam orcos, uti coralliorum.

Lapis bezoardicus coloris ex atro virentis cinerei est, ex compluribus lamellis sive foliis, sibi invicem incumbentibus, more calculi humani coagmentatus est. Intus ut plurimum cavitatem habet, ubi continentur sæpius nuclei, frusta ligni, fibrillæ, pulvis. Reperiuntur in ventriculis damarum, cervorum, ovium, aliorumque ruminantium

nantium domesticorum pariter, atque sylvestrium animantium, Indiis orientalibus.

Cavitas in medullio splendida & levigata, fractus totus eminenti & elegans lamellarum series, eaque pariter splendens levi lapidis astinne in conspectum prodiens, signum & character orientalium est; Quidam chartam creta imbuunt, & huic aliquoties affricant lapidem bezoardicum, si justus est, tingitur charta hæc colore ex nigro flavescente, si adulteratus, neutiquam; at verò hoc non universale est. De generatione horum lapidum diversa est opinio. Nonnulli ex herbis alexipharmacis solutis in ventriculo & præcipitatis in magisterium, quod deinde in lapidem indurescit, ipsos deducunt, quod tamen veritati minus consonum videtur, quoniam omnia animalia, quamvis iisdem vescantur plantis, lapidem hunc non possident, cujus tel testis est Bontius *de Medicina Indorum lib.* 1. *in notis ad Gartium.* Magis arridet illorum sententia, qui lapides hos à succo lymphatico morboso, & stomachi cruditatibus corpori eoidam lamellatim superinductis derivant, quo circa macilenta & morbosa animalia lapidem talem fovent plus quàm vegeta. Constat hic lapis sale volatili sulphureo particulis terreis intimè unito. Sulphuris ramosi præsentiam manifestat spiritus nitri, qui pulveri lapidis hujus infusus intensam excitat effervescentiam cum maxima spuma, vapore flammeo, & dissolvitur in liquorem sanguinei coloris, cui spiritus vini rectificatus superfundendus, sic fit tinctura elegantissima. Nonnulli huic lapidi plane denegant singularem vim alexipharmacam. Certum hoc est, ipsum sufficienti in quantitate datum propter sal terreum oleosum sudorem largissimè promovere, secus ac evenit ab aliis absorbentibus. Nullum tamen dubium, lapidem humanum, item bovinum, qui in cystide fellea vel bovina invenitur, iisdem facultatibus splendere, id quod etiam expertus est Bontius *Lib. citato cap.* 46 *in peste Lugdunensi*, quo tempore in penuriâ lapidis bezoar se calculos humanos adhibuisse scribit, & sudoriferum excellentissimum sic invenisse.

Occidentales orientalibus laxiores & fragiliores sunt, foras scabri & minus levigati, coloris pallidi, vel ex viridi nigricantis, generantur in ventriculis cervorum caprorum & caprarum sylvestrium Peruanorum.

Unicornu fossile mea sententia est pars animalis, uti etiam rectissimè monet Author, quæ in cryptis subterraneis montium ab aqua nitrosa & succo lapidifico ejusque vaporibus dissolvitur, irrigatur, & sic philosophicè quoque calcinatur, nonnunquam etiam solidescit in lapideam duritiem humido omni absumpto longiori tempore. Easdem virtutes roborantes, constringentes, absorbentes obtinet cum terra sigillata ac ossibus & cornibus, philosophicè, uti loquuntur, calcinatis.

CAPUT XXVI.

(*a*) *De Lapide Armeno, & Cyaneo.*

Hodie rerum fossilium perrarus est usus, quòd nunc nostri Medici ab antiquis valdè recesserint; & sanè paucis exceptis, hos adeò rudes, & inexpertos agnoscimus, ut vix titulum, nihil quicquam artis redoleant. Ecquid (quæso) toties dogmaticos Galenicos se nominare juvat, & tamen præcipua, ac selectissima Medicinæ præsidia, & remedia ignorare? Ubi peregrinationes vestræ cum Galeno in Cyprum, Lemnum, & alia loca? Ubi manus vestræ medicamentorum præparationem addidicerunt? Non sic majores nostri, relictis laboribus, solis verbis operam dederunt. Deinde Græcos observate, atque ipsos etiam Arabes, quàm sedulos in medicamentorum inventione, & præparatione! & in his potissimùm lapidibus, quorum usus penes ipsos olim frequens erat. Nunc verò Medicos nostræ ætatis planè latet, & ni extaret celeberrimâ illa compositio Alkermes dicta, nulla sanè in Officinis de isto lapide haberetur memoria. Armenus lapis pilularum quarundam compositionem ab Arabibus inventam ingreditur; at ejuscemodi pilularum usus nullus est. Lapidis Armenii, & Cyanei virtus ab antimonio non est valdè dissimilis: antimonium tamen, (ni fallor) minùs periculosum. Susque deque purgant omnes humores, aquas præsertim, & utramque bilem: magnis morbis magna conveniunt remedia. Uterque lapis duplici sulphure constat, ut cæteræ omnes mineralium species; sale item duplici, volatili, & fixo. In sale volatili vis vomitoria residet; in sulphure, confortans, roborans; & cardiaca, in fixo præsertim. Quotiescunque ergò de præparatione dicti lapidis sermo habetur, manifestè patet, quæ præparatio usurpanda veniat, & maximè in compositione confectionis Alkermes. Cùm enim dicta compositio sit tota cardiaca, robòrans & fortificans, atque ea tantùm desideretur, certum est genuinam præparationem dicti lapidis eam esse, per quam contraria vis, purgativa & vomitiva & removetur. At per calcinationem omne volatile recedit, ablutione superadditâ, ad majorem cautelam. Quare dicta præparatiō usurpari debet in hac compositione. Lotio ad hanc accedit, ut certiùs dicta vis purgativa removeatur. Qui putant solam lotionem sufficere, errant toto cœlo; nam citra calcinationem sal minimè educitur, compacta invicem tenet sulphur utraque, quod sola calcinatio solvit. Interim non ignoro, loquaces quosdam Medicos, chymicarum rerum rudes & ignaros, contrarium sentire, & authoritates veterum mihi objicere, parùm memores, artem hanc tunc adhuc incultam, & in cunis adhuc balbutientem penes eos fuisse; non verò recentiorum labores contemplati, artem non ampliùs vagientem, & balbutientem, sed magis cultam, grandiorem, & provectiorem colimus. Hine mirum non est, si multa antiquis incognita, à veris Medicis hodie in usum advocentur, etsi novæ præparationes nobis nunc innotescant; quæ jampridem veteres ignorârunt. Itaque lapis noster lazuli per calcinationem, & ablutionem, facultatem omnem purgatricem amittit, & fortificans, roborans, ac cordis affectibus aptus redditur. Si ex calcinato lapide salem, & sulphur à corpore terreo segregare volueris, cum aqua vitæ, seu spiritu vini, aut cum aceto, aut alio liquore, modo, quem suprà diximus de aliis, non erit difficile. Hæc pauca de Cyaneo lapide dicta sint.

NOTÆ

in CAPUT XXVI.

(*a*) *De Lapide Armenio & Cyaneo.* Lapis Armenius est substantia metallica coloris pallidocæsalei,

vulci, ad viridem vergentis, interlucentibus argenteis quibusdam micis, ex fodinis argenteis effossa, maximè Tyrolensibus. Gaudet virtute emetica vel etiam purgante, propter sulphur veneris volatile inexistens, quod calcinatione perit. A veteribus in epilepsia, melancholia, & apoplexia usurpatus fuit.

Lapis lazuli ejusdem fermè virtutis, & naturæ est cum lapide Armenio, spiritus urinosos cœruleo imbuit colore, manifesto veneris indicio. Orientalis & qui ex Asiâ affertur optimus est, quique colorem in igne minus mutat, fit exinde cum lunâ Ultramarinum pretiosissimum auro carius quod optimè ætatem fert. Ignobilior reperitur in Germania, minus ignis patiens est, & progressu temporis mutat suum colorem, & vilescit. Effoditur utplurimum ex aureis fodinis & solaribus quoque maculis inter cyaneum elegantem colorem conspersus est. Commodè cum purgantibus exhibetur in epilepsiâ, maniâ; In desperatissima elephantiasi ejus usum insignem expertus est Scaliger *Exercitat. p.* 272. Imo in melancholiâ plus fidunt ipsi, quam helleboro. Langius *in Epistolis Lib.* 3. componit pulverem ad melancholiam & epilepsiam sequ. Rec. Lap. Armen. abluti & præparat drachm. j. fol. senn. epithymi à scrup. ij Zinzib. croci, macis à drachm. j. spir. nitri drachm. j. semis F. pro dosi drachm. j.

CAPUT XXVII.

(*a*) *De lapide quodam incognito, admirabilis virtutis, à paucis annis in agro Bononiensi reperto.*

EN quotidiè nova emergunt in rerum natura, ubique exstant magna naturæ miracula. O desides veritatis osores, addiscere vos pudet! falsò arbitramini cuncta antiquis fuisse cognita; at quot plantæ, quot fossilia majoribus invisa, in lucem erumpunt? In agro Bononiensi inter cætera veteribus incognita, nobis sese offert peculiare quid de genere lapidum, planè novum, & inauditum. Est autem quædam lapidis species, quem nonnulli luciferum, alii Solarem, quidam Lunarem appellant, à proprietate hominis quod à Sole vel Luna mutuatum repræsentat. Etenim mirum est, quo pacto corpus opacum lumen à Sole, vel Luna recipiat, idemque in tenebris referat: in quo philosophari haud infeliciter possumus, num verè lumen corpus, & quodnam corpus? an substantia, an accidens? & alias plures de lumine movere quæstiones, quas hoc medio enodare forsan non esset difficile. At nos, quibus non est in præsenti animus dirimere lites, isthæc omnia brevitatis studio omittemus, & dicemus hujusce lapidis naturam, differentias, locum, usum, proprietatem, & præparationem. Quoad ejus naturam, lapis est pellucidus, gypso valdè similis, sale, & sulphure caustico; mordaci & adurente constans.

Triplex est in suo genere: Primus, & pulcherrimus, pellucidus est, speculo asinino persimilis, gypsoque nobiliori, quale in his montibus reperitur, quod vulgus Talcum nominat, quo multi utuntur ad varia opera, vitri instar, idipsum dividentes in foliola tenuissima; at hic lapis, ut siccior, & durior, tam latam divisionem non patitur. Diaphanus est quidem, ut Talcum, & in tenuissimas bracteas scinditur & perbreves, figura ejus varia est, nunc oblonga, nunc rotunda, nunc tabulata. Secundi generis is est, qui non adeò pellucet, multùm terrestreitatis in se continens, hic non in bracteas, sed in strias dispescitur. Est & tertium genus, multiplicis magnitudinis, crassissimum omnium, opacum, striis, & lineis contextum, at brevissimis, ad secundæ speciei distinctionem, unde in pulverem potiùs, quàm in strias abit. Invenitur ejusmodi lapis in quibusdam collibus, propè in agro, vulgò *Monte Paterna* dicto, quatuor milliaribus ab urbe dissito; atque in agro, vulgò *Pradalbino* nuncupato, octo vel decem milliaribus distante. Reperitur etiam propè dictum montem *Paternum*, in rivulo quodam innominato, propè *Roncbariam*. In monte *Paterno*, atque eo in rivulo sæpiùs per otium dictos lapides, unà cum multis aliis rebus non ubique obviis, tum plantis, tum mineralibus, mirâ jucunditate collegimus, etiam multoties patronis, & amicis nobiscum eò animi causâ divertentibus. Cujus rei occasione non possum quin commemorem eruditissimum, & prudentissimum pariter, ac nobilissimum Dominum D. *Claudium Gobellinum* Parisiensem, adhuc juvenem, Bononiæ studiorum causâ tunc commorantem, qui pluries, ut erat rerum naturalium cognitioni valdè deditus, ad eum locum nobiscum venit, ubi ad satietatem lapidis naturam, vires & locum natalem contemplati sumus, gravissimis quæstionibus Philosophicis inibi habitis, & maximè de ortu mineralium ibidem repertorum, de marchasitis, de vitriolo ibi latente, de sale nitro, de sale ammoniaco, deque variis lapidum speciebus eo loco passim obviis. Duplici viâ itur ad dictum montem: Utraque via dividitur propè portam Civitatis, quæ dicitur *S. Mamolo*, una superior, altera inferior. Per inferiorem sese offert rivulus admodum exiguus, qui aquis pluvialibus tantùm irrigatur; in illius rivuli decursu, lapides isti nonnunquam reperiuntur, pluviarum vehementiâ è proximis montibus educti, atque eò depulsi. Ad ejus dextram, in agro, qui *Roncharia* vulgò dicitur, magna copia lapidis cujusdam albi primâ facie salem ammoniacum repræsentantis reperitur. Ibi etiam pullulat naturaliter efflorescentia quædam vitriolata, austera, & acida; lapides etiam ferruginei, & æruginei haud pauci, cum Talco gypsario hinc inde sparso. Solum sterile est totum eâ in parte, paulò superiùs fertilissimum: ex quo facilè argumentari possumus, metallorum mineras subtùs delitescere. Per superiorem viam, recto tramite itur ad montem *Paternum*, & primo intuitu sese offerunt, fornaces quædam terreæ, ubi varia vasorum genera crassa, & ampla miro artificio excoquuntur. Paulò ulteriùs à sinistris, ad meridiem videlicet, apparent vastissimæ montis rimæ ab ipso montis cacumine ad imum tendentes, aquarum pluvialium impetu deorsùm ruentium excavatæ, quæ sulcorum adinstar per ordinem dispositæ sunt. Inter ejusmodi sulcos, terræque rimas, atque per totum illius soli ambitum, marchasitæ

aureæ exiguæ ſatis conſpiciuntur; eæ nunc terræ glebis hærent, nunc aliquot lapides albidos cruſtâ obducunt: parvæ ſunt ut plurimùm, & raró nucis juglandis magnitudinem æquant. In imo, atque inter profundiores ſulcorum hiatus, ſal nitrum copioſiſſimum certis temporibus foràs erumpir. Locus ſaxoſus eſt totus, & variis terræ hiatibus, rimis & ſciſſuris conſitus: atque ſic montem conſcendendo, & deſcendendo, nonniſi per laborioſos an fractus, atque devia perquàm difficilia incedere valemus. Hîc lapis noſter in terræ ſuperficie colligitur, atque inter cætera ſaxa poſt pluvias multò faciliùs; nam è ſolo pluviæ ipſos lapides educunt, atque aquâ recenter loti pellucent, & intuentium oculis faciliùs ſeſe objiciunt. Vehementes pluviæ ſolum aſſiduò excavant, unde novi lapides continuò emergunt. Quanquam hæſitare quoquo pacto poſſemus, num in terræ viſceribus generentur, an in ſola ſuperficie: quandoquidem hi in extima parte hucuſque inventi ſunt, atque nemo terræ penetralia eâ de re viſitavit unquam. Non procul ab hoc ſitu, Occidentem verſus, paulò ad ſiniſtram, monticuli quidam ſubrubri ſeſe offerunt, ubi aliquando creditum fuit ditiſſimas metallorum fodinas adeſſe; ibi etiam non raró lapides iſti reperiuntur. Totus hic terræ tractus, tam qui ſulcis, aquarumque rimis conſpicuus eſt, quàm qui ejuſmodi monticulis diſcernitur, ſterilis eſt, & maximè ad Auſtrum. Natura ſoli ſicca eſt, & ob ſaxa copioſiſſima, marchaſitas, & alios diverſi generis lapides, fortè etiam ob declivium, propter quod ſolares radios vehementiſſimè excipit, quorum repercuſſione omne pabulum humidum à tellure abſumitur. Superior pars montis, ad Orientem, & Septentrionem declinans, fœcunda eſt, & ferax admodum: ſunt equidem agri ubertate magnâ referti, etenim omni arborum fructiferarum genere conſiti, vitibus, pomis, pyris, & ſimilibus; at hîc lapides ſolares nulli reperiuntur: ſolum eſt pingue & glutinoſum, nullibi telluris fœcunditas major, nec fructuum præſtantia, & bonitas optabilior. Hæc de ſitu, nunc de ejus proprietate, uſu & præparatione. Referunt quidam Argyropœi, hunc lapidem plurimùm valere ad metallorum tranſmutationem; ad quem uſum primò eum fuiſſe repertum certò ſcimus. Inventionis exordia, & cauſas nobis olim aperuit Dominus *Scipio Bagatellus*; is autem tranſmutatoriæ arti plurimùm anhelans, omnes Chryſopœos, quotquot in Civitate reperirentur, conſulebat. Ex his fuit myrmecio quidam, ſuæ profeſſionis deſertor à ſutoria arte advanam Chryſopœam transfuga, dicto Domino turpiter ſe veram lapidis Philoſophici materiam in proximis montibus reperiſſe jactitans, & hanc eſſe lapidem noſtrum ſolarem, tam ob pondus, quàm ob ſulphuris copiam, quo plurimùm ſcateret ipſe lapis. Alias etiam afferebat rationes, quibus in animum induxit dicti Domini, ut experiundi causâ, pecunias haud paucas brevi temporis ſpatio inaniter contereret. Itaque multis incaſſum Chryſopœam jactatis laboribus, pro auro ſequentes præparationes invenerunt. Quod ad ejus facultates & vires, multiplices ſunt, & proximè ad ſandaracam accedunt; vi enim cauſticâ pollet, unde ex eo pſilothrum facillimè concinnatur. Fœtido ſulphure quàm plurimo conſtat, cum ſale acerrimo, mordaci, & verè arſenicali, cujus odorem, & ſaporem valdè ſimiles refert. Ejus natura tamen non eſt ita fugax, ut arſenici, imò fixum manet in igne, fortemque ſuſtinet calcinationem. Uſus ejuſmodi lapidis ad extrinſeca tantùm hucuſque nobis innotuit. Fit ex eo lixivium pro pſilothro, cujus uſus eſſet peropportunus ad barbam, & pilos excidendos, nî odorem valdè ingratum effunderet, moſcho tamen, aut ſuavi aliquo odore hunc corrigi perfacilè poſſe arbitramur. Ea proprietas, quâ cunctis ſeſe præſtitit mirandum iſte lapis, nullum ex ſe præbet uſum, præter quoddam viſui oblectamentum, ut noviter inventis plerumque contingere ſolet. Qui de voculis lites, & jurgia componere affectant ſuper his quæ circumferunt de lumine haud trita, ad ſatietatem per ejuſmodi lapidis furatum ſplendorem, aut receptum à Sole & Luna, meditari, rimari, & contemplari poſſunt. Nos interim præparationes docebimus.

Et quidem pro facultate illa lucifera, in eo potiſſimùm exoptatâ, calcinatur duobus modis: primò lapis in tenuiſſimum pollinem redactus, fortiſſimo igni in crucibulo calcinatur. Secundò, idem in pollinem redactus, in placentulas, thaleri inſtar compingitur, vel ſolâ aquâ communi, vel albumine ovi. Hæ per ſe exſiccatæ in furno venti cum carbonibus ſtratificantur, & dato igne validiſſimo per quatuor, vel quinque horas, calcinantur: furno per ſe refrigerato placentulas exime. Quòd ſi prima vice non ſint ſatis coctæ, quod cognoſcitur ſi parum lucis receperint, tunc eodem modo calcinationem reitera, dictas placentulas eodem modo ſtratificando, ut priùs. Ter nonnunquam reiteratur dicta calcinatio. Optima ea eſt, quæ fit ex electiſſimis lapidibus, nitidis, puris, & diaphanis. Sic lapis ſubtiliſſimè tritus, in furno reverberii tam diu excoquitur, quoad lucem facilè excipiat. Ex eo pulvere varia in pyxidiculis efformantur animalia, quæ in tenebris mirificè lucent. Paratur lixivium eâdem methodo, quod ad ſiccitatem perductum, ſal ſulphureum fœtidum, acre & mordax exhibet.

NOTÆ

in CAPUT XXVII.

(a) *De lapide quodam incognito.* Minera ſmaragdi triturata & leviter calcinata ad brevë tempus ſplendet & lucet. Creta, à qua abſtractus eſt ſpiritus nitri, prævia decenti calcinatione, exhibet materiam lucidam candentis ferri in modum. Omnibus tamen præferendus eſt phoſphorus ſic dictus ante viginti annos nî fallor inventus à Germanis, qui ex urinâ ac ſulphureis corporibus paratur, qui leviter tritus ac commotus in luculentas ſurgit flammas: ſine motione in loco obſcuro totus quaſi incenſus admirabili lucis ſplendore fulget; jactiſque radiis ambientem aërem lumine quoquo verſus implet: Fixitatis eſt impatiens, confeſtim

confestim enim in sublime evolat, custodiendus est in aquâ. Et reverâ est quoddam naturæ miraculum, Literæ cum ipso pingi possunt igneæ, quarum fulgor diu durat. Nullo solvitur menstruo, nec aqueo, nec acido, nec urinoso. Si cum Spiritu vini rectificato miscetur, intactus relinquitur, spiritus autem lucidis particulis impraegnatur, quæ luculenter apparent, si calidis locis admovetur. In oleo caryophyllorum promptè dissolvitur, quod lucidam valdè flammam spargit, sive inter digitos agitetur, sive aër vitro intromittatur. Idem fit cum oleo cinnamomi, non autem cum oleo terebinthinæ, quo quidem solvitur, sed non lucet. In vacuo *Boyliano* clarissimè semper fulget. Memorabile est, phosphorum hunc mixtum cum camphorâ multiplicari & totam camphoram lucidissimam reddi, amittere autem virtutem suam inflammativam, sive, utut hæc materia fortissimè agitetur, nullum concipere ignem: quod experimentum, uti memini, nondum ab aliis commemoratum.

Ea veteribus phosphori fermè similis meminit Fernelius *Lib.* 2 *cap.* 17. *de abditis rerum caus.* Cœpisse quosdam in Anglia penetrabilem hunc ignem medicinæ loco in epilepsiâ habituali, & in podagra non sine successu adhibere, relatum est. Lapis Bononiensis videtur talci species, sale & spiritu nitroso sulphureo impletus: in tenuissimum pollinem redactus fortissimo igne in crucibulo calcinandus est, deinde iterum pulverisandus & cum carbonibus stratificandus ac calcinandus, donec eluceat. *Author* meminit, quod sale acerrimo mordaci & sulphureo constet, hinc ejus lixivium psilothrum peropportunum est ad pilos extrahendos.

PETRI POTERII PHARMACOPOEÆ SPAGYRICÆ
LIBER TERTIUS.

SECTIO PRIMA.

(*a*) *De Conservis.*

IN præcedentibus, medicamentorum simplicium præparationem, & compositionem brevi compendio tradidimus. Nunc ea, quæ sunt magis composita, & quæ Dogmaticorum leges jamdudum subierunt, aperiemus, Iatrochymicorum placita interponentes, & si quæ alia ad Pharmacopœam spectant, difficilia, & ad ejus ornatum facientia, exponentes. Præmittemus autem ea, quæ minorem recipiunt præparationem, ut Condita, Conservas, & similia: ab his progrediemur ad Syrupos; à quibus ad Electuaria, & Antidota: paulò pòst Pulveres, & Trochiscos proponemus: tandem Localia, seu ea omnia, quæ extrinsecùs admoventur. Quâ methodo Antidotarium commune perlustrabimus, compositiones singulas usui commodiores reddemus, superflua resecabimus, inutilia rejiciemus, & obscura illustrabimus.

Conservæ non tàm necessitatis gratiâ, quàm palati ergò parantur. Pharmacopœus Chymica arte instructus, eas longè nobiliores, elegantiores, & efficaciores reddet: nam non simplici trituratione, & mixtione contentus, non solâ sacchari, aut mellis ad justam crassitiem coctione, verùm essentias florum, fructuum, radicum, &c. primò præparabit, easque ad suum libitum commiscebit. Sed primùm demus compositionem antiquorum. Condiunt flores saccharo, vel melle, vel integros, vel tusos, vel recentes, vel siccos: saccharum ad hoc, vel in pulverem, vel prius coctum usurpatur. Sic rosæ condiuntur.

NOTÆ

in SECTIONEM I.

(*a*) *De Conservis.* Ad unum modum omnes conservæ parari possunt, ita ut non sit necesse, omnes ad unum præscribere, hoc tamen animadvertendum, ut conservanda omnia tusa sint & humiditate torrida repleta non madentia. Quando herbæ & flores sunt succulenti vel mucilaginosi, requiritur major quantitas sacchari, secus sit in siccis floribus, ubi æquale pondus sacchari sufficit.

Conservæ rosatum palato gratiores fiunt, si folia immittantur ferventi aquæ, ut succus amaricans extrahatur, rosæ manibus exprimendæ, & in aqua rosarum solvatur saccharum, cui rosæ incoquendæ. Aqua rosarum odoris gratiam auget & conservæ vires. Conserva violarum lenitivum est medicamentum, aptissime ipsi miscentur purgantia.

Conservæ cochleariæ in scorbuto, anthos in affectibus capitis, florum aurantiorum ad confortandum prosunt.

Conserva Rosarum.

℞. Rosarum rubrarum non omnino apertarum, ab unguibus repurgatarum, ℔. j. sacchari albi, ℔. ij. bis, vel ter tere rosas in mortariolo marmoreo per se, postea adde parum sacchari, & tandem bene tusis, saccharum totum adde: insolentur per aliquot dies.

Alio modo.

ROsas bene tundunt, & cum duplo sacchari albi in opiatam redigunt, aut eo ferè in Electuarium solidum cocto, calidè ab igne remoto,

moto, miſcent. Inſolentur, aut in ſtupha, locove tepido detineantur, maximè ſi nimia humiditas adſit.

In regionibus humidis, aut cum tempeſtas eſt humida nimis, antequàm condiantur, in umbra paululum exſiccantur: contrà verò in calidis & ſiccis regionibus, exſiccatione non opus eſt.

Alio modo.

ROſæ integræ ſaccharo condiuntur, ad quod ipſæ priùs in umbra exſiccantur, poſtea in ſaccharo benè coĉto demerguntur, atque in eo vix demerſæ removentur, locoque ſicco aſſervantur.

Alio modo.

ROſæ ſiccæ in umbra in tenuiſſimum pulverem reducuntur: harum ℥. j. accipe, ſacchari albi in formam Electuarii ſolidi coĉti, ℥. iv. miſce, fiant rotulæ. Sacchari plus, & minus addunt ad libitum. Nonnulli, ut coloratior evadat conſerva, roſarum pulverem inſpergunt ſucco limonum. Ejus loco alii, oleo ſulphuris aquâ communi temperato, vel oleo ſalis communis. Hi ſunt uſitati modi, quibus utuntur hodie Pharmacopœi.

Spagyrica præparatio.

SPagyrici aliâ viâ Conſervas parant, atque ipſi materiâ illa craſſâ ad agendum ineptiſſimâ arte ſegregatâ, ſpiritualem accipiunt, eamque ſaporis tantùm gratiâ (nam per ſe optimè aſſervatur, citra ullum corruptionis metum) ſaccharo miſcent. Duæ ſunt autem ſpirituales ſubſtantiæ in roſa: aqua vitæ, ſeu liquor mercurialis, & oleum, ſeu liquor ſulphureus. Ex utraque varias conſervas parare poſſunt. Ex aqua vitæ roſarum, addito ſaccharo, in ſolidi electuarii formam coĉto; formentur tabellulæ, vel rotulæ ad placitum. Saccharum coĉtum ab igne removeatur, & tantiſper refrigetur, ne ſpiritus avolet. Debet etiam plus ſolito coqui, ut plus ſpiritus excipiat. In Gallia tabellulæ fiunt cum aqua roſarum eo modo. In Italia maximè in pleriſque locis, quas appellant Manus Chriſti cum perlis. Nonnulli ejuſmodi tabellulas ſaccharum roſarum appellant.

Alio modo cum gummi trachaganto effingi poſſunt formulæ, amylo pro corpore addito. Sic quas vocant bechicas effingere perfacile erit.

Quidam, nec inconcinnè, inungunt tabellulas cum aqua vitæ, vel cum liquore ſulphureo.

Alio modo, & omni tempore.

℞. Roſas rubras in umbra ſiccatas, ad ℥. ij. macerentur in ſ. q. aquæ communis cum ℥. j. ol. ſulphuris pro qualibet libra aquæ, ut pro ℥. ij. accipe ℔. ij. aquæ communis: & ut efficacior, & longè nobilior ſit, pro aqua communi, pone aquam roſaceam diſtillatam: macerentur tandem in loco calido, ſtupha, aut balneo, vaporoſo, aut fimo equino. Aquam tinctam cola per filtrum, & pro ſyrupo componendo in vaſe vitreo ſerva. Roſæ interim poſt colaturam remanentes, in mortario marmoreo tundantur, eiſque ſaccharum duplo plus, & triplo adde. Atque ſic fit ſaccharum roſaceum pulcherrimum, & palato gratiſſimum.

Vis & facultas ejuſmodi Conſervæ omnibus patet: hodie utplurimùm magis palato, quàm ſanitati inſervit. Placet hîc obiter annotare, roſas rubras laxare alvum, contra Medicorum opinionem, qui putant ipſas adſtringere, pallidas tantùm, & albas laxare. Qui id certò ſcire avet, capiat ʒ. j. pulveris diĉtarum roſarum, & veritatem comperiet.

Conſerva violarum.

NOn diverſo à ſuperiori modo fit violarum Conſerva. In humidis regionibus, & in tempeſtate nimis humida, paulò diutius in umbra ſiccantur: hæc eſt communis via; Spagyrica autem ſic ſe habet.

Sicuti de Roſis, ita de violis cenſendum eſt. De violis id annotare placet, earum eſſentiam in extima ſuperficie conſiſtere; ideò ebullitionem, & triturationem longam vix ſuſtinent. Cùm primùm collectæ ſunt cœlo ſereno, & minimè pluvioſo, confeſtim infundendæ, diſtillandæ, & tundendæ veniunt. Vires, & uſus ejuſmodi Conſervæ notiſſima quoque ſunt: ea alvum emollit, tuſſim juvat, faucium ulcuſcula ſanat, & cor exhilarat. Inter frigida & humida computatur; hac de re putant ſomnum excitare, quod quidem experientiâ non conſtat.

Conſerva Roriſmarini.

FLores Roriſmarini ab omni parte herbacea liberant: hos in mortariolo marmoreo tundunt, atque ipſis ſaccharum immiſcent, ut de roſis diximus. Ejus oleo ſacchari tabellulis tantiſper inunĉtis, fit Conſerva gratiſſima, & efficaciſſima. Ad roborandum caput maximè commendatur; item ad refrigeratum ventriculum excalefaciendum. Plura de eis circumferuntur, quæ brevitatis causâ omittimus.

Conſerva florum Arantiorum, Jaſmini, &c.

QUoniam methodo non diſſimili flores omnes condiuntur, fruſtrà de ſingulis ſermo eſſet habendus. Amari plus ſacchari repoſcunt, humidi minùs; contrà ſicci paululum vel humeĉtantur, vel exſiccantur. Qui in aqua ſtillatitia diĉtorum florum ſaccharum ſolvet, vires augebit, præſtantioreſque evadent. Integri condiuntur, ſaporis & venuſtatis gratiâ, ſed ut parum efficaces omittuntur. Flores autem totius plantæ vim, & facultatem retinent; ideò qui eas deſiderat, rei herbariæ Authores conſulat.

Fructuum Conſerva.

COndituræ fruĉtuum vix ad nos pertinent, quòd potiùs palati, quàm Medicinæ gratiâ repertæ ſint. Ex India tamen Mirabolani, Nuces myriſticæ, Caſſia, & ſimilia deferuntur, quæ & palato grata ſunt, & in Medicina plurimum valent.

Citrii integri, vel cortices eorum ſaccharo condiuntur in nonnullis locis, in quibus pariter citruli, & melonum cortices, præcocia, pruna, berberis, omphacium, nuces juglandes, amygdalæ, & quod rarum eſt, Ravennæ nuces pini. Baccæ juniperi in vino maceratæ, ac poſtmodum ſaccharo coĉtæ;

coctæ : Apoplexiæ, Paralyſi, & aliis graviſſimis morbis ſuccurrunt, ventriculum roborant, Arthritidi proſpiciunt, calculum renum expellunt; in peſtilentibus, venenatiſque morbis mira præſtant.

Radicum Conſerva.

RAdices vel ſiccæ, vel virentes condiuntur, integræ, vel earum partes. Siccæ, vel priùs in aqua macerantur, vel ſtatim coquuntur, vel denique in pulverem reducuntur. Enula campana in aqua communi lota, atque in eadem cocta, cum triplo ſacchari albi in electuarium cocti, conditur : Radix priùs in taleolas ſecatur, & per aliquot dies in aqua communi maceratur, ut tenuior, & minùs amara evadat : ſicca etiam in ea aqua diu coquitur, & tenera ſaccharo conditur, ac demum in vaſe vitreo ſervatur. Item ex radice cocta pulpa elicitur per cribrum tranſverſum, hanc cum triplo ſacchari in formam elect. ſolidi, ſi ſolidam exoptas, vel liquidi, ſi liquidam, rediges. Vel fit pulvis ex dicta radice, cujus pulveris drachmam accipiunt, pro qualibet uncia ſacchari, ſicque fit in rotulas, vel in paſtillos conſerva.

Angelicæ, dauci, & ſimilium radices modo non diſſimili condiuntur. Eringium, & Satyrium, quia Veneri, & palato dicata ſunt potiſſimùm, dum coquuntur cum ſaccharo, cinnamomo, & caryophyllis aromatizantur. Nonnulli moſchum, & ambram addunt.

Spagyrica ars in medicamentis impuritates perhorreſcens, aliâ incedit viâ. Primùm à fructibus præcipuam ſubſtantiam magis à fæcibus depuratam accipit; atque dictam ſubſtantiam in modum præparat, ut vel ipſa ſeorſum ſervetur, vel ſi ingrata, ſaccharo miſceatur. In fructibus vinoſis, quorum præcipua vis in liquore mercuriali conſiſtit, eam quo diximus modo eliciunt, atque ſaccharo commiſcent. Succi dictorum fructuum etiam per ſe ſervantur, eos priùs à fæcibus repurgando.

Præterea defæcati ſucci balneo roris ſenſim excrementum humidum deponunt, atque ad extracti formam reducuntur; quâ methodo perfacile eſt dictum ſuccum in quolibet vaſe aſſervare, & quovis locorum circumferre, citra metum frangendi vitra, quibus alia aſſervantur, & circumferuntur.

Calor fimi equi in ſuccis defæcandis, exſiccandis, & in varias formas reducendis, nulli alteri calori eſt æquiparandus. Solis calore, maximè æſtivis diebus, multi ſucci depurantur, atque etiam in extracti formam reducuntur.

Limonum ſucci, citrii, ceraſorum, berberis, granatorum, eodem modo defæcantur, & depurantur. Tunc de his ſemicochlear, imò & unica drachma gratiſſimum potum efficit, ſaccharo ad libitum addito; per ſe etiam, abſque ullo additamento.

Uſum ejuſmodi ſuccorum multiplicem agnoſcimus : Palato maximè in his, quibus denegatur vinum, apprimè eſſe utile, nemo eſt qui ignoret. Pro medicamento egregiè conducunt ad febrium ardorem extinguendum, ad tartareos, viſcidos, & craſſos humores attenuandos, & diſſolvendos. Rurſus, ex dictis ſuccis ſal eſſentiale paratur, ut in *primo libro* docuimus, quod quidem pro conſerva aſſervari poteſt.

De radicibus, & aliis præcipuæ partes ab impuris ſegregatæ, ut *in prima parte* diximus, ſive tinctura, ſal, ſulphur, vel mercurius, ſaccharo poſſunt commiſceri, & ſic palato accommodari: verumtamen in ſuapte natura citra dulcorationem conſervari poſſunt; nec etiam amara, guſtui multùm eſſe poſſunt ingrata.

SECTIO SECUNDA.

(*a*) *De Syrupis.*

QUantum diſtet formula medendi, quâ hodiè Medici utuntur, ab ea quam vetuſtiſſima ætas olim agnoſcebat, ſatis videre eſt per medicamenta C C C. annis inventa, inter quæ ſyrupi primas tenent.

Syrupi appellatio Hippocr. & Galeno omnino ignota fuit. Id medicamenti genus jamdudum in artem invexerunt Arabes, ſaccharo maximè reperto. Etenim licet perobſcura ſint ejus inventionis veſtigia, uti apud M. Varronem, ejus tamen uſus non erat notus, & præſertim Medicis. Galenus in rebus à ſe notis haud mutus, id ſilentio non involviſſet, præ quo neſcio, an ſit res ulla guſtus voluptati adeò grata. Plinius in eo recenſendo *lib.* 12. *cap.* 8. adeò eſt brevis & conciſus, ut ſuâ tempeſtate ipſum fuiſſe raro in uſu, & fortè tunc paucis Romanorum notum oſtendat : etenim non voluptati, ſed Medicinæ tantùm inſerviebat. Syrupi nomen Græumne ſit, ab ὀπὸς & σύρω, vel potiùs à σύρια, & ὀπὸς, quod eſt liquor ex Syria, unde primò delatum ſaccharum, parum refert. Conſtat ſuccum eſſe, vel decoctum ſaccharo conditum, ad certam craſſitiem. Multiplices ſunt, compoſiti & ſimplices, purgantes & alterantes, capitales, pectorales, &c. quidam refrigerant, alii excalefaciunt. Verùm hac curioſâ diſtinctione omiſsâ, ad uſuales veniendum.

NOTÆ

in SECTIONEM II.

(*a*) *De Syrupis.* Syrupi qui diutius durare debent, ad craſſiorem conſiſtentiam coquendi ſunt, & neceſſum eſt, ut tempore æſtatis ſpiſſiores ſint, quam hyeme. Cavendum tamen ne nimium coquantur, alias facile concreſcunt. Acidi uti berberum, ribium in figulinis vaſibus non in æneis coquantur, alioquin facile nauſeam vel vomitum movent; Melius eſt ipſos conficere cum ſaccharo quam cum melle. Probe examinandi ſunt, an mucorem vel cuticulam contraxerint, quod ſæpiuſcule fieri ſolet, quæ deinde ſeparanda ſunt. Succi per ſubſidentiam prius vel cocturam ſunt depurandi. Ad libram unam ſucci ſumatur libra una ſemis ſacchari, ad ſuccos fructuum autem plus ſumatur ſacchari. Ex floribus v. g. pœoniæ, roſarum, tunicæ, anthos, ſi vis parare ſyrupum, affunde ipſis contuſis illarum aquam, exprime fortiter ſuccum, qui cum ſufficiente quantitate ſacchari in vaſe clauſo vitreo redigendus in

ſyrupum eſt. Syrupos cinnamomi, caryophyllorum, florum aurantiorum ea tempore fieri poteſt, ſi julapio roſarum, id eſt, ſolutioni ſacchari cum aqua roſarum paratæ, & ad debitam conſiſtentiam coctæ, paucæ garrulæ horum oleorum ſpiritu vini ſolutæ, ipſis indantur. Syrupus balſamicus fragrantiſſimus & gratiſſimus fit minus notus, quando libra una aquæ hordei affunditur balſami peruviani unciæ ſemis, per balneum fiat deſtillatio ad dimidiam aquæ partem, quæ cum illa in cucurbita relicta balſamo ſupernatante combinanda, & cum ſacchari ſufficienti quantitate ad ſyrupi conſiſtentiam redigenda. Cum ſyrupis optimè miſcentur & aſſumuntur ingrata etiam nimis calida & ſpirituoſa; Tinctura ſulphuris, item liquor martialis indito julapio roſarum, parari poteſt ſyrupus martialis vel etiam ſulphureus ſanguinem depurans. Syrupus de ſpina infectoria, item ſ. perſicorum nec non violarum leniter purgant. Præſtat purgantia illorumque tincturas & eſſentias ex tempore miſcere cum ſaccharo ſoluto, quam ipſos purgantes ſyrupos ſeorſim aſſervare. Præſtantiſſimi ex ſyrupis ſunt papaveris rhœados, granatorum, rubi idæi, ribium, acetoſitatis citri, menthæ, maſtichinus, cichorei cum rhabarbaro, violarum, papaveris albi, hederæ terreſtris, de althea. Triplex ad minimum florum infuſio aſſumenda eſt ad præparationem ſyrupi roſarum vel violarum.

Syrupus roſarum ſimplex.

ROſa inter odoratos flores principatum tenet, hine ῥόδον Græcis, à nimio odoris effluvio; nec immeritò, nam hortorum eſt decus, & orbis delitiæ. Multiplex eſt, domeſtica, & ſylveſtris. Domeſtica, etſi multiplex in hortis appareat, tamen ea vera & legitima eſt, quam uſurpant hodie Pharmacopœæ in ſyrupo roſaceo conficiendo. In nonnullis locis Damaſcenæ appellantur, in aliis incarnatæ, ſubrubræ, rubræ, pallidæ, &c. Negant alii veras eſſe Damaſcenas, & rubras eo nomine ſolùm appellitant: Quicquid ſit, ſubrubræ odoratæ, & domeſticæ tantùm uſurpantur, ex quibus primùm fit infuſio, ex qua ſyrupus.

Infuſio roſarum.

℞. Florum Roſarum Damaſcen. manè antequam Solis calore perfundantur, & dum adhuc ros ille aëreus earum fragrantiam & poteſtatem coërcet, ℔. x. aquæ fontis ℔. xl. Integris roſis aqua tepens affundatur, & in vaſe terreo vitreato, ſtricti orificii bene clauſo, ſub cineribus calidis, vel in ſtupha per xxiv. horas macerentur. Manè infuſio tepefacta, & parum calida, coletur forti expreſſione, etiam per torcular; in colatura adhuc tepente novæ roſæ macerentur, & ſequenti die pariter colentur; atque tum novæ roſæ infundantur: ſic novies, aut decies fiat infuſio. Tunc ad ſyrupum roſarum.

℞. Infuſionis ſupradictæ, ℔. x. ſacchari albi ℔. vj. clarificentur ſimul cum albumine ovi: & per manicam laneam colentur. Colatura duplici vaſe, aut ſaltem lento igne coquatur, donec craſſeſcat in formam ſyrupi. Si minus ſacchari addideris, validiùs & efficaciùs operabitur, ut pro ℔. iij. infuſionis ℔. iv. ſacchari. Saccharum uſurpare ſolent multi, craſſum illud & fæculentum, quod nigrum & rubrum appellant, & malè, nî fallor, falſò arbitrari, in craſſitie, & fæculentia purgandi facultatem conſiſtere. Infuſio in cucurbitulis vitreis, ſola & per ſe, abſque ſaccharo ſervatur, oleo ad duos digitos impoſito. Oleum ejuſmodi ſit dulce, & abſque ſapore, & odore gravi. Infuſio priùs inſoletur & fæculentiores fæces ſegregentur; tunc ejuſmodi infuſio poteſt omni tempore ſaccharo condiri, & ſyrupus fieri.

Mel ſi addas, mel roſarum efficies; id tamen quod Officinis uſurpant, non adeò diligenti infuſione paratur. Commiſcent nonnulli roſas ruſas melli tepenti, idque Soli expoſitum ad aliquot dies aſſervatur: colatur ad libitum, ipſis priùs bene concalefactis; vel bis parant infuſionem; quam melle condiunt, & ejuſmodi melle pro Clyſteribus utuntur: quam verò parum diſcrepet à melle communi, judicent ipſi.

Syrupus Roſarum Spagyricus.

SPagyrica ars, elegantiores medicamentorum formulas docens, in primis terreſtreitatem, fæculentiam, & omnem impuritatem ſemper ſegregat à medicamentis, eaque pura & defæcata, concoquit, exaltat, & nobilitat.

Concoquit, ut gratiora, & naturæ magis amica reddantur, nobilitat & exaltat, ut in medendo, non mœſtitia & horror, ſed voluptas percipiatur, & omnis labor à patiente ſatis afflicto procul amandetur: item ut eorum vires efficaciores, penetrantiores, & elegantiores reddantur. Nonne laborioſa ſunt nimis, & morbis ipſis prorſus graviora, fœtida illa, craſſa, ingrata, & obſcura medicamenta, quibus quotidiè utimur? Horret adhuc animus recordatione eorum, quibus olim uſus ſum, dum adhuc puer, & præſentis artis ignarus.

Itaque ut Spagyricus nobiliſſimum, & elegantiſſimum ſyrupum conficiat, infuſionem novies, vel decies factam capit, atque eam non albumine ovi depurat, ſed in fimo equino collocat, vitro ad hoc electo oblongioris colli. Exactis nonnullis diebus fæces in fundo deponit, colatur, & colatura iterum in fimo collocatur. Hoc toties reiteretur, quouſque fæces omnes ſubſederint; & infuſio clara, ac diaphana evadat. Ut verò ſyrupum efficias, ſacchari albi ℔. j. pro ℔. ij. infuſionis adde: coquantur ad ſyrupi craſſitiem. Hujus ſyrupi doſis erit ℥. j. uſque ad ℥. j. ſ. Validior evadet, ſi minorem quantitatem ſacchari addideris. Alvum purgando, renes refrigerat, & roborat. Bilem purgare dicitur, ſicque ad bilioſas febres commendatur. Blandum eſt medicamentum: puerulis delicatulis tutò exhibetur, ſenibus etiam, & prægnantibus: mannæ, caſſiæ, & aliis exoticis præferendum. Præterea infuſio in duplici vaſe, vel balneo Mariæ, ſi ſeorſum coquatur, craſſeſcit, in formam extracti, ex cujus ʒ. j. pilula formetur: & hæc eadem præſtat, atque ſyrupus.

Si paretur infuſio in ſucco earundem roſarum, (ut Quercetanus inquit) erit ipſa adeò craſſa, & viſcida, ut vix quidem ullo medio depurari poſſit: ſolo ſulphuris, aut vitrioli liquori acido, per longam fermentationem, & digeſtionem id præſtabimus; ſed tunc in aliam tranſeunt naturam, nec adeò omnibus convenient. Etenim quibus acida ſunt ſuſpecta, omninò contraria, & moleſta erunt. Succus per ſe probè depuratus, & ſaccharo condîtus, ſyrupum efficit purgantem, & palato gratum, minùs tamen efficacem.

Roſæ, quas rubras appellant, ex quibus fit conſerva, purgant contra omnium ſententiam: id experientiâ, non noſtra opinione conſtat. Quòd ſi hujus rei periculum facere velint: accipiant

cipiant de ejusmodi rosis ℨ. j. in pulvere cum quovis liquore; vel cum aliqua re in forma boli, & observare licebit, ab ea subduci alvum ter, & quater.

Interea nequis nobis objiciat personarum conditionem, ætatem, & temperamentum, item temporis qualitatem, sympathiam, &c. Sciant velim, me idem in omnibus, & per plures annos ubique comperisse. Sympathia, & Antipathia non est tamen negligenda, & maximè in rosis, quibus nonnulli tantoperè adversantur, ut solo odore multos excruciet.

De Syrupo Aureo.

A Paucis annis hic Syrupus est in frequentissimo usu: plausibile est nomen, colore, & odore placet, demum blanda est, & tuta ejus operatio. Plures compositiones, eæque diversæ hîc Bononiæ habentur apud Pharmacopôlas, quæ omnes admittunt Mannam, & Sennam; vera tamen & genuina hæc, quæ fit cum rosarum floribus rore matutino madentibus, at eo manè collectas integras demerge in calentem julepum ex saccharo. Vas sit stricti orificii, & julepus non valdè calidus: Cola sequenti die, ac lento calore coque, & si coctus non sit satis, blando calore adacto, inspissetur ad justam crassitiem.

Syrupus Violarum.

VIola etsi multiplex, eo tamen nomine indigitatur propriè, quæ Martialis appellatur, & purpurea, quæ ut veris prænuntia, ita inter vernos flores emicat prima. Ejus virtus in odore, & colore potissimùm consistit; ideò in ejus infusione paranda, maxima habenda est cura. Imprimis eligantur nigriores, hoc est, purpureo colore saturatiores, enatæ in apertis, & minimè umbrosis locis. Decerpantur antequàm Solis calor eorum odorem resolverit, itemque rore non madidæ, si possibile, nam eo vis & odor maximè obtunditur. Itaque cùm primùm apertæ, antequàm ulla aëris injuria odor effluxerit, colligantur; tunc ollæ vitreatæ stricti orificii indantur integræ, quibus superfundatur aquæ tepidæ sufficiens quantitas, ut eas superemineat duos digitos. Infusione factâ per 12. horas, atque eâ tepefactâ, & tantisper calefactâ coletur, colatura saccharo condiatur, & fiat syrupus, ut de rosis diximus.

Alio modo.

FIt ex floribus diligentissimè ab omni parte herbacea, atque albedine repurgatis, quos in mortariolo marmoreo cum pistillo ligneo tere. Tritis optimè, sacchari albissimi commisce triplum, & quadruplum; saccharum excoquatur prius in formam electuarii solidi, & calidè commisceatur: ita maneant in infusione per 24. horas, deinde parum concalefacta per torcular exprimantur: hoc expressum serva, quod erit in formam syrupi pulcherrimi.

Alio modo.

VEl fit cum succo dictorum florum: ex his enim priùs tusis in mortariolo marmoreo, cum pistillo ligneo, educitur succus violaceus, qui saccharo mixtus pulcherrimum efficit syrupum. Sacchari sint duæ partes pro una parte florum: mixta foveantur simul in balneo Mariæ quoad justam crassitiem syrupi nanciscantur, spuma interim removeatur. Tandem cum oleo vitrioli fit violaceus, addendo oleum infusioni dictarum violarum; at tunc pectori, cui potissimùm dicatur, non est admodum opportunus.

Multis in locis ex dictis floribus plures infusiones parantur, ex quibus syrupus, & mel conficitur.

Hic syrupus ad ℥. v. & vj. exhibetur. Purgat clementer bilem, & pituitam, in Erysipelate, & phlegmone intrinsecâ nulla purgatio tutior, aut commodior.

Violaceus syrupus, qui violarum retinet colorem, & odorem, pectoralis est, & cardiacus; in pleuritide, & febribus ardentibus commodissimè exhibetur.

Syrupus florum Cynorrhodontis.

PRo floribus Cynorrhodontis sylvestres rosas intelligimus; easque albas moschi odore perfusas, & quæ in dumetis reperiuntur. Ex his fit syrupus verè aureus, & modo suprà dicto de syrupo aureo. Validiùs purgat, quam quivis alter syrupus rosarum. Flores dicti in pollinem redacti, in exigua quantitate purgant. De syrupo, una ad duas uncias exhibetur pro dosi, Pulveris dosis, & scrupulo ad drachmam unam.

Nostrâ socordiâ pereunt multa vitæ tuendæ necessaria, & utilissima, atque eorum loco exotica, ex longissimis tractibus allata suponimus: Rosæ Caninæ, quas Cynorrhodon profert, hujus sunt generis. Eæ penes nos copiosissimè nascuntur, formæ elegantiâ & pulchritudine, atque fragantiâ, peregrinis aromatis minimè inferiores. Aquas purgant citra morsum, bilem quoque, ac pituitam: propterea conservæ ex his parantur, uti & syrupus. Conserva, modo suprà dicto de rosis Damascenis, paratur, cujus ℥. ß. validè bilem, & pituitam purgat, absque ulla molestia.

Item ex his paratur syrupus, cujus odor, & color elegantissimus est, ejusdem efficaciæ, & valoris. Parantur ex his tres, & quatuor infusiones, ac cum saccharo fit syrupus, ut suprà diximus. Dosis est, ℥. j. ad ij. usque ad tres.

Syrupus florum Persicorum.

MAlus persica, censetur olim ex Ægypto in Persiam, deinde in Europam venisse. Fructus est planè elegans, gustum mirâ voluptate afficiens. Plures sortitur species. Primas tenent, quæ aureo colore donantur; secundas, quæ sanguineo. Ex omnibus colliguntur flores, manè ante solis ortum, eosque vel integros, vel parum tusos macerant triduo in suff. quantitate aquæ communis. In colata infusione novos flores infundunt, terque hoc repetitur; colatura saccharo conditur, & ad usum servatur. Sacchari quantitas sit æqualis infusioni, aut duplo minor, saporis gratiâ. Aquæ quantitas floribus respondeat. Succus dictorum florum, ut suprà diximus, defæcatus & depuratus, saccharo mixtus, syrupum quoque præstantissimum efficit. Idem succus in ampullis vitreis servatur, uti succus rosarum oleo communi ad duos digitos ipsi affuso, ut officinarum mos est. Ad unciam semissem exhibetur, ad ij. usque. Ventrem blandè purgat, vermes enecat,

enecat, obstructiones reserat, & putredini resistit; ideò in putridis febribus tutissimè porrigitur.

Syrupus Papaveris; Rhœadis rubri, seu erratici.

ISti flores mense Junii inter segetes rubeo colore saturati, odore verò ingrati, copiosissimi reperiuntur. Syrupus ex his duplici modo pariter conficitur: vel ex succo eorum prœlo expresso, vel ex eorum infusione.

Efficacior, & præstantior redditur, si infusio paretur in eodem succo, eaque bis, & ter reiteretur. Vis ejus est adstringens, & roborans, cum facultate bechica, & hypnotica; hinc omnibus pulmonum inflammationibus, peripneumoniis, & pleuresibus certò medetur. Datur ab ℥. j. ad ij. per se, & cum aquis pectoralibus.

Syrupus Roris solis, Pedis catti, Capillorum ven. &c.

AD phthisim, & alios morbos pectorales, multis in locis parantur syrupi lagopi, (alii gnaphalium montanum nominant) roris solis, capillorum ven. & complurium, modo supradicto. Mitto brevitatis gratiâ plura alia, ex quibus syrupos ad libitum parare pussumus.

Syrupi acidi.

LImonum succus, ob præstantiam, & saporis dignitatem, omnes alios facilè superat. In vase vitreo, calore balnei vaporosi, vel maris seorsum excoquitur, dum ipse incrassescit, sacchari candidi triti additur exigua quantitas, & fit syrupus extracti sicci instar. Idem succus solis calore addensatus, aut in hypocausto, aut alio loco calido exsiccatus in formam solidam, servatur in pyxide, vase vitreo, aut quovis alio. Ejus minima quantitas in jusculo dissoluta aquâ stillatitiâ communi, aut simili, potum reddit gratissimum, & elegantissimum.

Alio modo.

PAratur succus limonum, uti moris est, cum videlicet purificando, & clarificando. Interea saccharum albissimum solvitur, excoquitur, & depuratur more solito: excocto in electuarii solidi formam additur dictus limonum succus, & fit syrupus aliis syrupis liquidior, & tenuior; etenim acidi syrupi non tam citò situm contrahunt, ac cæteri: rursus si in eandem crassitiem aliorum syruporum excoquuntur, brevi canditi fiunt, aut si nimis indurati, coalescunt gemmarum instar. Incauti nonnulli succum cum saccharo in principio coquunt: undè Syrupi ingrati, & mali coloris fiunt. Ratio vasis, in quo excoquuntur, non negligenda: ænea pessima, vitrea, aut terrea vitro inducta seligenda sunt.

Syrupus Ribes, malorum granat. &c.

ACidorum omnium syrupi methodo non diversâ parantur; ideò ipsis libenter supersedeo, & ad compositos devenio, primò ad purgantes, eos præsertim, qui in officinis habentur.

Syrupus de Epithymo M.

JOannes Mesuës *in suo Antidotario* miris laudibus extollit Syrupum de Epithymo, maximè in atra bile expurganda; propterea omnibus affectibus ab ea originem trahentibus eum conferre asseverat, uti cancro, elephantiasi, ulceribus malignis, & aliis.

℞. Epithym. ℥. xx. mirobal. citrin. Ind. an. ℥. xv. cuscutæ, fumiterræ, an. ℥. x. thymi, buglossi, calamenthi, mirobal. emblicorum, bellericorum, glycirrhyz. polypodii, agarici, stœchados, an. ℥. xv. rosarum, fœniculi, anisi, an. ℥. ij. ß. prunorum, num. xx. passul. enucleat. ℥. iv. Thamarind. ℥. ij. ß. Aquæ communis, q. s. Bulliant secundum artem, & in colatura clarificata dissolve sacchari albi, ℔. iv. sapæ, ℔. ij.

Si hujusce syrupi compositionem perpendamus, multa facilè rescindemus, sapam præsertim, & ejus loco saccharum substituemus, pruna item, & Thamarind. quia acescunt.

Spagyricè fieri potest, bis vel ter reiteratis infusionibus, eisque depuratis addendo sacchari quantitatem sufficientem, easque in extracti liquidi formam coquendo. Dosis ab ℥. ß. ad ℥. ij. cum jusculo carnis.

Syrupus de Polypodio.

℞. Polypodii querc. ℥. x. melissæ, buglossæ, an. man. j. cyperi, cort. rad. capparum. acori, asari, an. ℥. ß. fol. sennæ, epithym. lactucæ, endiviæ, scariolæ, an. ℥. j. ß. coquantur in s. q. aquæ communis, colaturæ adde mellis rosati colati, ℔. j. fiat syrupus. Humores lentos, & crassos digerit, vacuat bilem, & atrum succum, nec non pituitam crassam viscidam è juncturis.

Spagyricè fit hunc in modum. Cuncta per noctem infunde in s. q. aquæ communis: colatura clarificata, tepenti calore balnei, in extracti formam reducatur, cui sub finem adde sacchari albi circiter ℥. iv. dosis erit à ʒ. ij. ad ʒ. v. & integram unciam.

Syrupus de Cichorio comp. cum Rhab.

℞. Endiviæ sativæ, & sylvestris, Cichorii, Taraxaci, an. m. ij. cicerbitæ, hæpaticæ, scariolæ, lactucæ, fumi terræ, lupulorum, an. m. j. hordei integri, ℥. ij. fructuum Alkekengi, glycyrrhiz. capill. ven. asplenii, polytrichi, adianti, an. ʒ. vj. rad. apii, fœniculi, asparagi, an. ℥. ij. coquantur in s. q. aquæ communis, & percolentur: in colatura dissolve sacchari albi q. s. pro unaquaque libra. Inter coquendum, adjiciantur Rhabarbari optimi ℥. ß. Spicæ Ind. ʒ. iv.

In nodulo colligentur, & inter coquendum frequenter exprimantur. Nicolaus tradidit ipsum valere contra materiam venenosam, in alterando, & mundificando eam, & propriè in anthrace, &c. item in febre pestilentiali, & in jecoris intemperie, cum obstructionibus.

Spagyricè fit methodo non dissimili, omnia simul infundendo, coquendo, clarificando, & in extracti formam reducendo. Sal ex fæcibus potest extrahi, cumque extracto commisceri.

Syrupus de pomis Regis saporis M.

℞. Succi pomorum dulc. ℔. ij. borraginis, buglossæ, an. ℔. j. ß. folliculorum Senæ, ℥. ij. croci ʒ. j.

Sena contrita horis 24. in succis maceretur: semel, aut bis fervefiat; coletur: expressum cum facchari ℔. ij. percoquatur in syrupum. Crocus panno lineo ligatus inter coquendum infricetur.

Succi seorsum depurati more spagyrico, longè efficaciores sunt illis, qui non sunt defæcati, aut suo albumine clarificati.

Syrupus ejusmodi non aliâ indiget correctione. Si præstantiorem reddere volumus, Senæ quantitatem augebimus. Coctio fieri debet in duplici vase in vapore balnei, vel stuphæ. Vas sit vitreum aut terreum vitro inductum. Vires ejus sunt in melancholicis affectibus optatissimæ, cordis palpitationibus utiles, vertiginibus, &c.

Syrupi de radicibus Ellebori, de Hermodactylis, de Bryonia, &c.

PRobare non possum syropos de radicibus Ellebori, Hermodactylorum, Turbith, Bryoniæ, & similium vehementiom, cum additione calidorum simplicium, tam purgantium, quàm alterantium; natura enim nostra tantam rerum confusionem sine molestia ferre non potest: mallem in pertinacibus, ubi benigna non sufficiunt, simplicibus uti. Hac de re syrupos simplices, tam Ellebori, quàm aliorum probamus. Illi verò sic parantur.

℞. Radicum Ellebori nigri, q. s. macerentur integræ si recentes, aut si siccæ, leviter tosæ, in q. s. aquæ communis. Colatura facchara condiatur, fiat syropus. Dosis sit ℥. j. ad ij. pro quantitate radicis, & facchari.

Syrupus fructuum spinæ Cervinæ.

℞. Succi fructuum spinæ infectoriæ depurati, ℔. ij. Sacchari albi, ℔. j. ß. Coquantur simul in syrupi crassitiem, depurando priùs succum, ut artis est. Aromatizetur pauco cinnamomi. Bilem, pituitam, & serosos humores purgat.

Syrupus fructuum Cucumeris asinini.

℞. Succum fructuum Cucumeris asinini probè depuratum, facchari albi ad libitum, coque simul, & fiat syrupus. Ab ℥. ß. ad integram datur. Vehementer serosos humores purgat.

Syrupus Corallorum.

℞. Corallii rubicundi, q. s. hoc primò pluries lavamus aquâ communi, in mortariolo porphyritico, cum pistillo ferreo; in quo peragendo comminuitur in pulverem crassum: tunc Sole exsiccatur, exsiccato superinfunditur succus limonum optimè defæcatus, & depuratus. Macerentur triduo in urinali vitreo, in fimo equino, vel in balneo vaporoso. Effunde per inclinationem, quicquid dissolutum fuerit, fæcibus novum succum reaffunde; cola, & procede, ut supra.

Deinde dicti succi accipe ℔. j. Sacchari albi ℥. vj. Coque in balneo vaporoso, in fimo equino ad justam syrupi consistentiam. Vas omnino sit vitreum, & calor mitis.

Vires sunt in omni fluxu sanguinis, & in cardiacis affectibus, atque in inveteratâ dysenteriâ.

Syrupus Perlarum.

℞. Unionum perforatarum, vel non perforatarum, q. s. Succi limonum optimè depurati, q. s. Solve, ut suprà dictum est, in solotione saccharum Candum dissolve, & coque, ut de corallis dictum est. Usus est in exsiccatis, phthisicis, & in deliquiis animi.

****

SECTIO TERTIA.

(a) *De Electuariis.*

ELectuarium dicitur, ex eo, quod ex electis rebus componatur. Sunt verò ipsa, vel alterantia, vel purgantia: à purgantibus, tanquam usitatioribus, incipiemus, & primò.

NOTÆ

in SECTIONEM III.

(a) *De Electuariis.* Ad confectionem mithridatii, theriacæ, vel diffusintia electuarii, sequentes regulæ servandæ sunt: Species in singulas classes distribuendæ; Pulveres augustissimo cribro sunt transmittendi; Thus terebinthina Veneta liquetur. Myrrha, resina styracis, oppopanax, galbanum, castoreum, pulverisata dissolvantur ac diluantur cum vino Hispanico q. s. ut fiant instar pulticulæ; succi etiam in vino Hispanico liquari possunt. Non simul & semel melli misceantur species in præparatione theriacæ, sed optimum est, in diplomate aquæ calidæ immerso, alternatim permiscere species: Gummatum autem mixturæ liquefactæ in diplomate diu multumque agitandæ. Quando omnia cum melle mixta sunt, singulis diebus agitatio mixtio instituenda per septimanam, deinde singulis septimanis, post singulis mensibus per totum annum. Tandem anno spatio contingit fermentatio & intestinus motus.

Diagrydium nunquam addendum calidis liquidis, aliàs in grumos facilè concrescit, sed in electuariis frigidè immisceatur. Conteritur illud cum amygdalis vel seminibus quatuor frigidis aut vitello ovi: In electuario hieræ observetur, ne melli calido aloë addatur, aliàs rursus conglobatur & picis instar indurata coit. Electuaria purgantia ubi præscribuntur à Medico, requirunt ante usum circumagitationem: subsident enim eadem, & quandoque purgantia à reliqua massa secessionem faciunt; unde improportionata evadit mixtura. Supersedere omnibus electuariis purgantibus ab *Authore* præscriptis commodè possumus, si unicum & quidem sequens, quod instar omnium est, possidemus. Rec. Syrupi rosarum recentis, violarum, florum persicorum ana unciam unam, pulpæ tamarindorum, cassiæ, mannæ ana unciam semis, extracti fumariæ, centaurei minoris, rhabarbari ana drachmam unam semis, gialappæ resinosæ drachmas tres, diagrydii scrupulos duos, olei cinnamomi, corticum citri, macis, anisi ana guttas tres, tartarisati drachmas duas, fiat electuarium. Dosis drachmæ duæ ad drachmas tres.

Elegantissimum electuarium purgans fit, si in succo cydoniorum vel pomorum borstorffianorum solvatur scammonium, & injecto facchato ac fermento instituatur fermentatio. Qua peracta supernatans liquor decantandus ac inspissandus est. Commodissimè infantibus exhibetur cum lacte.

Pro conservanda crasi sanguinis sequens electuarium optimum est: Rec. passularum corinthiacarum un-

Poterii Opera.

cias ſex, cremoris tartari drachmas ſex, ſalis tartari drachmam unam; Miſce, fiat cum decocto radicis cichorei electuarium.

Electuarium alexipharmacum ſeu diaſcordium non compendioſum ſequenti modo parabile eſt: Rec. Scordii pulveriſati uncias duas, radicis contrayervæ, angelicæ unciam ſemis, croci, opii ana drachmam unam, camphoræ drachmam ſemis, olei nucistæ, caryophyllorum, cardamomi ana guttas duodecim, electuarii ſive rob. baccarum juniperi, ſambuci ana uncias quatuor, miſce, fiat electuarium.

Confectio alkermes ex multis pretioſis languidis & inconvenientibus conſtat; Electuarium confortans longè efficacius ac vilius qui deſiderat, tale parare poteſt: Rec. Syrupi balſamici ſuperius deſcripti, ſyrupi florum aurantiorum, cum tinctura granorum chermes tincti, ana uncias quatuor, moſchi in ſpiritu roſatum ſoluti drachmam ſemis, eſſentiæ ambræ drachmam unam, cornucervi philoſophicè præparati, ſuccini præparati ana drachmas duas, ligni aloës cinnamomi ana drachmas tres, olei cinnamomi, macis, cardamomi, ana guttas ſex, miſce, fiat electuarium.

Succus chermes oleo tartari per deliquium acquirit colorem eleganter purpureum.

Confectio de cinnamomo Regia extans in pharmacopœa Holmenſi hæc eſt: Rec. Succoladæ Indæ uncias tres, nucis moſchatæ Indæ conditæ uncias duas ſemis, ſyrupi cinnamomi quantum ſatis, miſce, fiat electuarium; adde confectionis alkermes unciam unam, eſſentiæ ambræ ſiccæ, olei cinnamomi, ana drachmas duas, roſarum guttas quatuor, foliorum auri numero triginta, miſce.

Electuarium Diacatholicum.

QUia uſitatiſſimum, & utiliſſimum, meritò primas tenebit. Recens guſtui non diſplicet, vetus acescit, palatoque fit ingratum. Communis deſcriptio apud multos varia traditur: omnium frequentiſſima eſt hæc Nicolai.

℞. Pulpæ Caſſiæ, pulpæ Tamariod. an. ℥. ij. Senæ mund. rhabarbari el. polypod. ſem. violarum, aniſi, an. ℥. j. Glycyrrhizæ raſæ, penidiorum, ſacchari candi, 4. ſem. frigid. maj. an. ℥. ij. conterenda conterantur: Polypodii recent. ℥. iij. ſem. fœniculi, ℥. vj. ſacchari albi, ℔. ij. Aquæ communis, ℔. ix.

Coquantur ad ſyropi conſiſtentiam, & ſupraſcriptis additis fiat Electuarium. Doſis ad ℥. ß. ad ℥. j. & ʒ. x. Omnes humores æqualiter purgare creditur, hac de cauſa univerſale medicamentum appellatur. Acutis conferre traditur, item lienoſis, quartanis, quotidianis, tertianis, & arthriticis. Communis conficiendi modus eſt, extractis pulpis ſaccharum cum decocto ſenæ, polypod. rhabarb. violarum, aniſi, glycyrrh. fœnic. miſcere.

Alii pulpis caſſiæ, & Tamarind. extractis miſcent ſaccharum cum penidiis, & ſaccharo Cando, coctum cum decoctione polypod. & fœniculi; tepefactis addunt pulv. ſenæ, rhabarb. polypod. violarum, 4. ſem. frig. maj. aniſi & glycyrrhizæ. Hæc efficacior, & rationi magis conſentanea. In hac multi cenſent inutilia, glycyrrhizam, violas 4. ſem. frig. penidia, ſaccharum Candum, & polypodium; nec ſine ratione: unde prædicta à pulvere ſemovent, eaque potiùs in decocto coquuntur.

Spagyrica correctio erit, Caſſiam, & Tamarindos in præfato decocto per 2. vel 3. dies infundere: factâ levi ebullitione in duplici vaſe, clarificetur per lingulam, ſeu filtrum, vel cum albumine ovi. In colatura diſſolve ſaccharum album, & coquantur lento igne in vaſe vitreo, ad extracti ſpiſſitudinem, de quo doſis ſit ℥. ij. & iij. Ex his neque extracta, neque ſalia, neque magiſteria, aut alia Chymica parari ſuadeo: ſunt alimentoſa, & eorum vis in illorum craſſa, & dulci ſubſtantia conſiſtit, à qua ſi corpus remanens ſeparetur, vires, & gratiam amittunt. Præterea vis conſimilium, ut & fructuum, in aërea ſubſtantiâ, ſeu tenuiſſima aura, plurimùm conſiſtit, quæ vix perſentito igne evaneſcit. Quapropter qui integris eorum viribus frui cupit, recentes aſſumat citra ullam præparationem; ex ubique aſſervantur, & conditurâ minimè indigent.

Sunt qui Caſſiam ebulliunt in ſ. q. aquæ, in qua primò incocta ſint fol. ſenæ cum aniſo, clarificant, & colant. Alii ſimul cum Caſſia bulliunt ſenam, & albumine ovi clarificant, & aromatizant cum cinnamomo, quod non improbamus. Vinoſam eſſe Caſſiam, & ab ea ſpiritum elici poſſe, non me latet; at infructuoſum hoc, & inuſitatum. Sal, quia corroſivus, & à deſiderata facultate alienus, omittitur. Interea non probo mixtiones, quæ fieri poſſunt cum tartaro, ſero, & variis ſuccis, alienæ enim ſunt, & ſine methodo.

Catholica pleraque alia confici poſſunt, quæ ſunt validiora.

Extractum, ſive electuarium Catholicum.

℞. Polypodii querc. contuſi, ℔. ij. Senæ Oriental. ℔. ß. Rhabarb. elect. Agarici, Turbith gummoſi, an. ℥. j. aniſi, macis, cinnamomi, an. ℥. ß. cum ſ. q. aquæ Cichorii fiat infuſio, quæ coletur, & clarificetur: tandem coquatur in vaſe vitreo, & ſub fine adde mannæ Calabrinæ, ℥. iv. Sacchari albi, ℥. vj. tantùm. Clarificentur iterum, & coquantur ad ſpiſſitudinem extracti, de quo ℥. ij. ad ℥. ß. detur pro doſi.

Aliud.

℞. Senæ Orient. Epithym. cuſcutæ, ſem. carthami contuſi, an. ℔. j. Rhabarbari, mecoacan. contuſi, an. ℥. ij. roſarum rub. ℥. ij. ſpicæ Ind. aniſi, an. ℥. ß. In ſuccis depurans lupuli, fumariæ, & boraginis fiat infuſio, in cujus colatura iterum infunde Agarici, Rhabarb. an. ℥. ij. Cinnamomi, macis, an. ʒ. j. Coquantur parum, & iterum colentur: In colatura diſſolve Sacchari albi ℔. j. Coquantur lento igne in formam extracti, cujus doſis erit ℈. j. ad ʒ. j. & ʒ. j. ß. vel per ſe, vel cum juſculo carnis. Compoſita iſthæc verè catholica, utramque bilem purgant elementer, pituitam quoque, ſaburram tandem omnem craſſam, & viſcidam materiam ex ſanguine purgant.

Extractum aliud.

IN prima parte, ſect. de extractis, omnium præſtantiſſimum tradidimus, cujus uſus nobis eſt frequentiſſimus, maximè in morbis tartareis, uti in arthritide, aſthmate, apoplexia, hemicrania, &c.

Electuarium lenitivum.

PRæſens Elect. ut cæteræ compoſitiones, quæ Caſſiæ, tamarind. prunor. pulpam in ſe recipiunt, aceſcunt, & ingratitudinem quandam contrahunt, præter inſuavem odorem; unde in pluribus locis pro enematibus tantummodò aſſervantur. Ipſum verò componitur hunc in modum.

℞. Paſſul.

℞. Passul. enucl. ℥. ij. Capill. ven. violarum, hord. mund. an. m. j. jujubarum sebesten, an. num. xx. Glycyrrhizæ, ℥. ß. prun. tamarind. an. ℥. vj. senæ, polypodii, an. ℥. ij. mercurialis, m. j. ß. Coquantur in s. q. aquæ communis; in colatura dissolve; Pulpæ Cassiæ, Tamarind. prunorum, sacchari violati, an. ℥. vj. Pul. Senæ, ℥. iij. ß. fiat Electuarium. Quod ad lenitivum magistrale, Diamanna, Diasebesten, Diaprun, simp. composit. consultò omittimus, maximè cum in paucissimis locis in usum veniant.

Electuarium Diaphœnicum.

℞. Dactylorum mundatorum, ʒ. C. Penidiorum, ʒ. L. Amygd. dulc. mund. ʒ. xxx. Turbith. gumm. ʒ. xxxv. Scammonii, ʒ. xij. Zingiberis, piperis longi, fol. rutæ, cinnamomi, ligni aloës, macis, anisi, fœniculi, dauci, galangæ, an. ʒ. ij. ß. Dactyli triduo in aceto macerati, tundantur in mortariolo lapideo cum amygdalis, ac penidiis, quibus subsequentium pulverem tenuissimum misce, & cum melle despumato sufficienti excipito.

Sunt qui sex libras mellis accipiunt; sunt qui tres tantùm: posteriores nobis magis arrident, sunt enim penidia, dactyli, & amygdalæ loco mellis. Dosis ab ℥. ß. ad ℥. j.

Febribus compositis, & diuturnis auxiliatur, bilem flavam, & pituitam educit: doloribus colicis, ac ventriculi, & aliis malis ex crudo humore ortis mirificè confert. Basis hujus compositionis duplex est, nominis, & virtutis: Nominis sunt Dactyli, qui licèt mole cætera superent, reliquis virtute inferiores sunt. Virtutis est Scammonea, cujus vim roborat Turbith. Reliqua horum deleteriam facultatem retundunt.

Electuarium Diaphœnicum Spagyricum.

℞. Scammonii spagyricè præparati, ℥. xij. Extracti Turbith ℥. xxxv. Specierum suprascriptarum rerum siccarum, & contusarum, an. ℥. ij. ß. Fiat extractum cum spiritu vini, utrique miscebis scammonium, idque etiam solvetur, quibus tandem ad corpus seu formam conciliandam, adde Pulpæ dactylorum, pulpæ amygd. an. ℥. ij. sacchari albi cocti, ℥. viij. Misceantur, & fiat Electuarium, quod erit palato gratissimum, & in parva dosi exhibetur. Quantitas erit ℥. j. ad ℥. ij. Salis extractionem minimè suademus, eam enim inutilem censemus, imò acrimoniâ suâ potiùs ventriculo nocere. Removemus magnam illam quantitatem pulpæ dactyl. & amygd. Nec est ut existimemus, oleosam eorum substantiam corrigere posse scammonium, & turbith. Hæc solitaria spagyricè non rarò usurpamus, cum maximo fructu, & sine minima læsione.

Benedicta Laxativa Nicol.

℞. Turbith gummosi, Sacchari albi, an. ʒ. x. Diagridii, Esulæ præparatæ, hermodactyl. rosarum, an. ʒ. v. Caryophyl. spicæ Indicæ, Zingiberis, croci, saxifragiæ, macropiperis, amomi, aut calami arom. cardam. min. sem. carui, fœniculi, petroselini, asparagi, rusci, milii solis, an. ʒ. j. Mellis despumati ℔. iij. fiat Electuarium.

Componendi ratio est perfacilis, pulvis misceatur melli despumato, & cocto.

Humores pituitosos purgat, eos maximè qui ad articulos decumbent, à renibus etiam, & vesica.

Nescio quo fato istud Electuarium intus non ingeratur, maximè in Gallia & Italia, ubi praxim Medicinæ exercuimus. Frequentissimè in Clysteribus usurpatur, & præsertim côli doloribus, & etiam in omnibus Clysteribus. Dosis ab ℥. ß. ad ℥. j.

Chymica correctio.

Contusa omnia aromata macerentur in sufficienti quantitate vini spiritus per tres dies, colentur, & clarificentur per filtrum, & per alembicum proliciatur omnis humiditas: Sub fine adde Sacchari, vel mellis parum, aut circiter ℔. ß. & fiat extractum. Dosis ʒ. j. ad ʒ. ij.

Benedicta simplex Chymica.

℞. Radicum Esulæ virentis, vel in veris principio, vel in fine autumni, q. s. Contundantur in mortariolo lapideo, & macerentur triduò in s. q. aquæ communis: coquantur parum, & colentur. Factâ clarificatione per varias digestiones, evaporentur in urinali ad vaporem balnei Mariæ, & fiat extractum, cui sal proprium adde.

Esulæ cognitio adhuc obscura est: Pro ipsâ usurpamus Tithymalum Cyparissiam, quæ herba omnibus nota est, in arenosis ut plurimùm nascitur, dicitur Cyparissias, quòd humilis Cyparissi similitudinem æmuletur; copiosissima ubique terrarum nascitur. Ejusdem radicis pulvere olim usi sumus citra ullam præparationem: dabatur cum jusculo ad ʒ. j. Purgat bilem clementer, & serosos humores; virtute à scammonio minimè differre experti sumus. In delicatis ʒ. ß. sufficit. Tota herba cum radicibus in mortariolo lapideo tusa succum fundit scammonio persimilem: ipsum defæcatum, & solis radiis expositum atque exsiccatum, eidem scammonio respondere certum est. Virtus ejus adversus quartanas, & longas febres extollitur.

Tryphera Persica.

℞. Succi solatri hortensis, succi endiviæ veræ, succi lupulorum depurat. an. ℔. ij. Prejiciantur desuper violarum, rosarum, an. ʒ. iij. fol. Senæ, ℥. ij. Agarici ℥. j. Prun. Damas. N°. L. Cuscutæ, ℥. ß. Mirab. citrin. chebul. Indorum, fric. in oleo amyd. dulc. an. ʒ. ij. Spicæ Indicæ, ʒ. iij. Bulliant simul lento igne, donec supersint ℔. ij. & injiciantur Epithym. ʒ. xL. bulliant leviter, deinde ab igne deponantur, & percolentur, atque dissolvantur in una parte istius percolati, Tamarind. recent, ℥. iij. Mannæ elect. ℥. j. ß. Pulpæ Cassiæ, ℥. iv. sacchari violati, ℔. j. Percolentur, & mundentur à granis, & sordibus: atque in aliam aquæ partem projiciantur, Sacchari albissimi ℔. iij. Aceti vini, ℔. j. Coquantur lento igne, deinde projiciantur super illud, quod dissolutum est in succis, & aggregentur simul in uno, atque coquantur, donec mellis crassitiem obtineant. Postremò in pulverem reductæ sequentes species inspergantur.

℞. Rhabarbari el. ℥. ij. myrobal. citrinorum, chebulorum, Indorum, an. ℥. j. Bellericorum,

blicorum, an. ℥. ß. sem. fumiterræ, Trochisc. diarhodon, macis, mastiches, cubebarum, spodii, santal. citrini, an. ʒ. ij. Sem. cucurbitæ, citrulli, cucumeris, melonis, an. ℥. ij. ß. anisi ℥. ß. spicæ Indicæ, ʒ. ij. Involvantur oleo violato, & reponantur in vase vitreo. Datur ad ℥. j. cum succo intybi, vel solani, aut cum aqua frigida.

Dicitur conferre febribus acutis, ictericis, calidis inflammationibus stomachi, & hepatis: visum à fumis cholericis deperditum reparat, sitim mitigat, morbos adustionis fieri prohibet. Hæc Mesuës, utinam vera!

Chymica preparatio, & correctio.

SI quis præsentis compositionis structuram contempletur; claram satisque manifestam agnoscet majorum nostrorum industriam, quæ etsi à Chymicis longè distet, ea tamen pro illis temporibus non caruit arte: tunc enim vagiens, & è cunabulis emergebat Medicina, quando Mesuës prædictam nobis tradidit. In qua examinanda, nobis statim proponitur ob oculos solatri hortensis succus, quem supposititium nonnulli existimant: nam etsi solatrum hortense supputetur à Galeno inter olera, usu tamen probatur, inter comestibilia non esse habendum; & sanè Dioscorides id potiùs ad extrinsecos affectus commendat, quàm ad intrinsecos. Præterea ejusmodi planta odore, & sapore satis ingrata est, ventriculo non parum infensa, & capiti noxia; quâ de re nonnulli censent ejus loco usurpari posse succos cichorii, borag. cicerbit. portulacæ, &c. Multa prætereà occurrunt inepta, ut fricatio ol. violati pro speciebus, Acetum cum Cassia, & Tamarind. mixtura planè laboriosa, ingrata, & ferè inutilis: pro qua talem reponimus.

℞. Succorum cichorii, borraginis, lupuli, endiviæ, Fumariæ, depuratorum, an. lib. iij. In quibus infunde Epithym. ℥. v. fol. Senæ, ℥. iij. Agarici, ℥. j. ß. Cuscutæ, ʒ. ij. Prunorum Damascen. N°. I. Rhabarbari elect. uncias quatuor Myrobal. Citrinor. Chebulor. Indor. Bellliric. Emblic. an. ℥. iv. Spicæ Ind. florum violarum, rosarum, an. ℥. ß. Post tres dies leviter bulliant, & colentur. Colatura à fæc. repurgetur. In Colatura dissolve Sacchari albi ℔. iij. Coquantur ad crassitiem mellis, cui adde, pulpæ Tamarind. pulpæ Cassiæ fist. an. ℥. v. Mannæ Calabrini, ℥. iij. Conf. Violarum, lib. j. quibus si addere velis sequentia, concedimus: Trochisc. diarhodon, macis, mastiches cubebarum, spodii, santal, citrini, sem. 4. frigid. maj. mund. an. ʒ. ij. Anisi, ℥. ß. Spicæ Ind. ʒ. ij. misceantur, & fiat Elect. Dosis à ʒ. ij. ad ℥. ß. & ℥. j.

Frivolum esset ex simplicibus salem extrahere velle, oleum multò minùs.

Confectio Hamech.

℞. Myrobalanorum citrin. ℥. iv. Chebulorum Indorum, Rhabarbari el. an. ℥. ij. Agarici. colocynthidos, Polypolii qu. an. ʒ. xviii. Absinthii, thymi, Senæ, an. ʒ. vi. Violarum, ℥. j. ß. Epithym. ℥. ij. Sem. anisi, fœniculi rosarum rub. an. ʒ. vj. Succi fumariæ, lib. j. Pruna, N°. LX. Passularum enucleatarum, ℥. vj. Macerentur omnia in sero lactis caprini sufficiente, in vase vitriato per dies 5. Posteà ferveant unâ, aut alterâ ebullitione; colentur, colaturæ benè expressæ adde Pulpæ Cassiæ, ℥. iv. Pulpæ Tamarind. ℥. v. Mannæ, ℥. iij. Frica manu, cola, & adde Sacchari albi, lib. j. ß. Scammonii præparati, ℥. j. ß. coque ad mellis crassitiem, & adde, Myrobal. citrinorum, chebul. Indorum, an. ℥. ß. Bellericorum, Emblic. Rhabarb. Sem. fumariæ, an. ʒ. iij. Spic. Indic. anisi, an. ʒ. ij. Confice Electuarium.

Morbis omnibus ex flava bile, & pituita salsa natis, nempè impetigini, scabiei, elephantiæ, & cancro succurrit. Datur ab ℥. ß. ad ʒ. vj.

Chymica preparatio, & correctio.

SPagyrici scopus, bonum à malo secernere, purum ab impuro, utile ab inutili, atque sic medicamenta reddere tutiora, & jucundiora. Præsens confectio est maximè in usu, in cujus elaboratione non multùm insudabimus, propter medicamenta alimentosa, quibus constat.

Parabitur elegantiùs hunc in modum. Primò accipe succum fumariæ optimè depuratum, seri lactis caprini pariter depurati, q. s. In his bulliant primò passulæ, & pruna, cum polypodio, per duas horas: posteà adde myrobalanos contusos, cum seminibus, rhabarb. agarico, colocynthid. sena, thymo, & reliquis: factâ decoctione removeantur ab igne, & stent in infusione per 24. horas: Tunc excalefiant paulùm, & colentur cum valida expressione. Fæcibus superfunde novum serum caprinum: bulliant parùm, & colentur. Ambæ colaturæ clarificentur albumine ovi cum saccharo, & manna; coquantur ad mellis crassitiem. Paulò refrigeratis adde scammonium subtiliter pulverizatum. Cætera, quæ dicit Mesuës addenda esse pulverizata, cum reliquis debent infundi, & coqui; aut si mavis seorsim tincturam elicere, eam misce cum cæteris, & fiat Electuarium.

Suprà diximus, Cassiam, Tamarind. & Mannam vim suam lubricam habere inseparabilem à materia sua: alimentosa sunt, & distillatione gratiam omnem amittunt; idem in Pane, & carnibus observamus.

Alio modo potest ex omnibus confici Tinctura, quæ saccharo mixta efficeret compositum satis elegans: Verum enimverò quia in exercenda praxi famam viribus adscriptis non respondere observavimus, ideò de ea paucis erimus contenti.

Confectionem Hamech secundam, seu minorem, tanquam insuitatam, brevitatis gratiâ pretterimus.

Electuarium rosatum Mesuæ.

℞. Succi rosarum rub. lib. iv. Sacchari albi, lib. j. ß. Mannæ Calab. ℥. vj. Scammonii præp. ℥. j. ß. Coque igne lento ad mellis crassitudinem, tunc adde subsequentia benè trita, & per cribrum transmissa, Trochisc. de spodio, ℥. j. Galliæ moschatæ, croci, an. ʒ. ij. Trochisc. de berberis, ℥. ß. Confice secundùm artem. Dosis est ʒ. v. Cholagogum est clemens, ob id salubre biliosis affectibus, arthritidi calidæ, cephalalgiæ calidæ, vertigini, oculorum dolori, ictero. mes.

Electuarium Elescoph.

℞. Scammonii Antioch. turbith albi, an. ʒ. vj. Caryophyl. cinnamomi, zingiberis, myrobalanorum

rum Emblic. nucis moſchat. polypod. an. ʒ. ij. ß. Sacchari albi, ℥. vj. Melle deſpumato, & cocto excipiantur, vel ſaccharo pro rotulis. Aſſervatur etiam in pulvere, & datur à ʒ. j. ad ℈. iv. Elect. à ʒ. vj. ad ix. & x.

Elect. Diacarthami Villanovani.

℞. Medullæ ſem. Carthami, Hermodactyl. pulv. diatrag. frig. an. ℥. ß. Turbith, ʒ. vj. Zingiberis, Mannæ granul. an. ʒ. ij. Diagridii, ʒ. iij. Sacchari candi, Carnis Cydoniorum cond. Mellis roſati, an. ℥. j. Sacchari albi, ℥. iij. ß. Fiat Electuarium ſolidum.

Elect. de Citro ſol.

℞. Cort. citri cond. Conſ. fl. violarum, conſ. bugloſſi, Pulv. diatrag. frig. an. ℥. ß. Turbith, ʒ. v. Zingiberis, ʒ. ß. fol. Senæ vir. Sem. fœniculi, ʒ. j. Sacchari albi, ℥. x. Fiat. Electuarium ſolidum.

Vel ſic.

℞. Conſ. violarum, borag. an. ʒ. ij. rad. bugloſſi, cond. cort. citri. cond. an. ʒ. j. Zingiberis, ʒ. ß. Diagrid. ʒ. iij. Turbith, ʒ. iv. Senæ, ʒ. v. Panis ſacchari, ℥. x. Fiat Elect. Doſis ab ℥. ß. ad ℥. j. & ad ʒ. x.

Electuarium de ſucco roſ. ſol. Nicolai.

℞. Succi roſarum, Sacchari albi, an. lib. j. ℥. iv. Scammonii præparati, ℥. j. ß. Santal. rub. citrin. albi, an. ʒ. vi. Spodii, ʒ. iij. Caphuræ, ℈. j. Fiat electuarium ſolidum. Doſis, ʒ. iij. & iv. ad vi.

Chymica præparatio.

SI iſthæc Electuaria nobilitare, & exaltare volumus, ex ſiccis, utpote ex Turbith, Sena, Hermodact. Cinnamomo, Caryophyll. Aniſo, Zingibere, &c. tincturam in formam extracti elicere poſſumus, cui adde Scammonium Spagyricè præparatum, Manna, & Saccharum. Si ſolida expetamus, omnis humiditas è tinctura proliciatur, & ſaccharum in formam ſolidam coquatur. Doſis erit tunc minima.

Vires ſatis notæ ſunt; Baſis eſt in omnibus Scammonium. Si idem correctum expetimus, nulla melior eſt methodus, quàm ea quæ docetur à Chymicis, ipſum ſolvendo in aqua vitæ, & repurgando ab omni impuritate, ut in *prima parte* docuimus, Salem extrahere, methodo in *prima parte* traditâ poteris, eumque ipſis miſcere.

Superſunt alia Electuaria purgantia, quæ brevitatis ſtudio miſſa facimus, uſitatioribus & ſelectioribus contenti; nunc de alterantibus, inter quæ primas tenent ea, quæ ſacra dicuntur.

Hiera Picra ſimplex Gal.

℞. Cinnamomi, xylobalſami, Rad. aſari, Spicæ nardi, maſtiches, an. ʒ. vj. croci, ʒ. v. Aloës electæ, ʒ. xc. Triplo mellis cocti excipiantur, & fiat Elect.

Baſis eſt Aloe, cetera ſunt adjuvantia, & corroborantia. Ventriculi vitioſis ſuccis ſuccurrit, frigidam intemperiem corrigit, alvum clementer ſolvit, & verè ſacra eſt compoſitio. Doſis ab ℥. ß. ad ℥. j.

Chymica præparatio.

ALoë ſuccotrina ſolvatur in ſ. q. aquæ communis in urinali vitreo, calore balnei Mariæ: ſolvitur verò reiteratis vicibus, novam ſuperfundendo. Tinctæ aquæ per novum alembicum extillantur calore pariter blando, & humiditas in tantum evocatur, quantum requirit extracti forma. Dum ſic præparatur aloë, ex aromatis tincturam pariter elice cum aqua endiviæ, quam cum aloë præparatâ miſce calidè: maſtiche ſeorſum ſolvitur cum aqua vitæ, & in conſiſtentiam extracti adducitur. Miſceantur omnia ſimul, quibus adde ſacchari ad libitum, ſaccharum in pulvere facillimè miſcetur. Quâ in re monemus, hic non eſſe opus ſaccharo, etenim tanta eſt compoſitionis amaritudo, ut nullo pacto retundi poſſit ullâ mixturâ; ſine ſaccharo etiam optimè ſervatur, citra corruptionis metum. Doſis à ℥. ß. ad ℥. j. ß. exhibetur, potiſſimùm in pilulas, etſi poſſit diſſolvi cum quovis liquore. Qui in formam Electuarii aſſervare cupit, mel vel ſaccharum ad libitum addat. Sunt prætereа Hiera compoſita Gal. Hiera cum Agarico: Hiera diacolocynthidos, Pachii, Archigenis, Hermetis, quas brevitatis causâ omittimus: omnes enim eâdem methodo poſſunt confici. Abſolutis præcipuis Electuariis purgantibus, his potiſſimùm quæ ſunt in uſu, de alterantibus nunc dicendum, & maximè de Cardiacis, quas Confectiones appellant, & primò.

Confectio Alkermes.

℞. Serici ſucco Kermes recenter infecti, ℔. j. Mergatur in ſucci pomorum dulcium, & aquæ roſ. an. ℔. j. ß. & dimitte per ſpatium horarum 24. deinde coque lento igne, donec liquores iſti rubeant. Deinde extrahe ſericum, atque inſuper exprime diligenter, mox infunde ſacchari albiſſimi, ℔. j. ß. ad melliſque craſſitiem coque. Amove ab igne, atque miſce Ambræ griſeæ minutim conciſæ, ʒ. iv. quâ liquatâ injice pulveres ſequentes.

℞. Ligni aloës, Cinnamomi, an. ʒ. vj. Lapidis Cynæi loti, & præparati, margaritar. an. ʒ. ij. fol. auri, ʒ. j. moſchi boni, ℈. j. Miſce.

Eſt maximi juvamenti ad cordis palpitationem, ſyncopen, & triſtitiam ſine cauſa, & ex rebus confortantibus animum mirum in modum. Meſuës. Doſis ab aur. j. ad ij. ß.

Nonnulla dubia torquent animum componentium: Primum eſt de ſerico granorum kermes ſucco infecto, & putant nonnulli, intelligi ſericum tinctum communi grano, vulgò *ſcarlatta*, Gallis *Cochenille*, quod grani genus ex Alepo ad nos advehitur, non quòd ibi naſcatur, ſed ex Æthiopia, vel ex Perſida per mercatores eò deducitur, & hæc grana ſunt potiùs animalcula quædam, quàm grana alicujus vegetabilis. Alii non hæc animalcula, ſed grana cujuſdam arbuſti, naturæ, & formæ quercus humillimæ, hîc intelligi putant: & hæc arbuſcula copioſè naſcitur in Provincia, & Gallia Narbonenſi, de quâ plura habentur in *Hiſtorica generali Plantar.* Monſpeſſuli, & Avenioni abundantiſſimè colligitur, Pharmacopolæ ex recentibus ſuccum exprimunt ſuper ſericum crudum, ex quo ſyrupus. Nonnulli ſine ſerico, cum ſucco ſyrupum conficiunt, & inter coquendum ſericum ebulliunt.

Secundò, controvertunt acriter nonnulli inter se, an Lapis Cynaneus primò debeat calcinari, an lavari tantùm. Per illud (præparati) non intelligentes quid diversum; aut siquid, pulverisati, & non calcinati. Ratio, & usus compositionis quid faciendum sit satis demonstrant. Usus ad cor exhilarandum, confortandum & roborandum: lapis verò Cyaneus crudus, & simpliciter lotus, purgat vehementer sursum, & deorsum, quæ proprietates cordi sunt contrariæ; at calcinatus primò, & lotus, proprietates illas amittit, & fit roborans, & confortans, quod in hac compositione maximè desideratur. Ratio idem dictitat: etenim sulphur, & spiritus antimonialis, cum sale volatili ipsius lapidis calcinatione tolluntur, & remanent sulphur, & sal fixus, quæ substantiæ naturæ amicæ sunt, & per consequens cardiacæ: quod pariter in singulis mineralibus observandum est, ratum firmumque tenentes in fixis sulphure, & sale ipsorum, vim roborandi consistere.

De Ligno aloës, de quo quidem utpote ignorato nihil dico, lis est antiquissima.

De auro foliato, atque de margaritis, lis est alibi dirimenda.

Chymica preparatio.

Cum nobis in omnibus arrideat veritas, & aliorum opiniones probare non possimus sine manifesta experientia, dicant nobis quæso, quid in serico probaverint aut Mauri, aut posteri, & tandem nostra ætas. Siccine mortalium salus in sola opinione consistit? Videmus puellam, quæ casu sericum intruderat in ventriculum, ex quo ventriculi dolores oborti, eam in gravissimos affectus conjecerant, à quibus nullis medicaminibus sublevari potuit, donec stibio exhibito evomuit dictum sericum conglomeratum, per plures vices.

Duplici viâ Chymicè parabitur: prima, in qua totum Electuarium cum suis facultatibus manebit, sic. Accipe confectionem integram, ut suprà dictum fuit: hanc infunde in sufficienti quantitate spiritus vini, in urinali vitreo, super calidos cineres: tinctum spiritum effunde sensim, & novum reaffunde, qui tinctus, ut suprà effundatur: ter novum affunde spiritum, & extrahe, ut suprà: liquorem ejusmodi confectionis viribus, & qualitatibus imbutum per Alembicum evapora, & in urinalis fundo manebit confectio, quam asservabis in formam extracti. At hæc nobis non arridet, & sequens magis erit in usu.

Accipe ergo succum granorum kermes, depuratum more chymico: in eo solve saccharum, & fiat syrupus ad justam crassitiem. Interea solve uniones cum succo limonum, & evapora succum, & maneant margaritæ solutæ, quibus adde aquæ cinnamomi ℥. ß. ol. ejusdem cinnamomi ℔. ß. Moschum, & ambarum pulveriza, cum æquali portione sacchari candi, eaque misce margaritis, & his pulverem lapidis Cyanei, ligni aloës, & auri in pollinem lævissimum, vel in liquorem sine corrosivo solutum. Omnibus lento igne mixtis, fit Confectio elegantissima: pro ligno aloës santalum citrinum assumatur; hoc non præparamus alio modo, quòd sit in minima dosi. Ambarum pariter, & Moschus majorem non requirunt præparationem; sunt enim à natura adeò exaltata, & naturæ accommodata, ut frustranea videatur futura eorum præparatio, etsi non negem in ipsis impuritatem adesse, eaque altiori gradu exaltari posse.

Confectio; seu Elect. de Gemmis Mes.

℞. Margarit. albarum. Saphyri, Hyacinthi, Sardæ, an. ʒ. iij. Granat. Smaragd. an. ʒ. j. ß. Zedoariæ, doronici, cort. citrij, macis, sem. ocymi caryophyll. an. ʒ. ij. Corall. rub. elect. limaturæ eboris, been albi, been rub. caryophyllorum, an. ℈. j. gingiberis, piperis longi, spicæ nardi, folii, croci, cardamomi, Trochisc. diarhod. Ligni aloës, an. ʒ. v. cinnamomi, galangæ, zurumbeth, an. ʒ. j. ß. fol. auri, argenti, an. ℈. ij. ß. Moschi, ℥. ß. Ambræ, ʒ. ij. Confice cum mellis Emblicati, & mellis rosati colati an. q. s. vel etiam aqua saccharo ros. soluto, si solidum facturus es.

Malis cordis, ventriculi, cerebri, jecinoris, & uteri frigidis auxiliatur. Item palpitationi cordis, defectioni animi, ac concoctioni. Tristitiam denique citra causam ortam amovet. Dosis à ʒ. j. ad j. ß.

Chymica præparatio.

Tota hanc Confectionem præparandi difficultas in pretiosorum lapidum præparatione consistit. Vulgata parandi methodus solâ trituratione super porphyritem continetur, quam tanquam ineptam, & inutilem rejicimus. Quòd si chymicos labores rejiciant, addiscant saltem modum solvendi eorum duritiem, & friabilem reddendi eorum consistentiam, ut ita faciliùs à calore nostro subigantur, & atterantur. Ejusmodi præparationem docebimus paulò inferius, ne bis repetere eadem cogamur.

Confectio Hyacinthina.

℞. Hyacinthorum Orientalium, ʒ. j. ß. Smaragd. Saphyr. Topaz. Rubin. Margarit. non perforat. an. ℈. ij. Corall. rub. alb. spodii, rasuræ eboris, xyloaloës, an. ʒ. ß. ossium de corde cervi, N. x. Serici crudi, cornu cervi usti, aq. ros. loti, Sem. portulacæ, Sem. coriandri præparati, sem. acetosæ, an. ℈. j. Santal. omnium, an. ʒ. j. Been albi, & rub. Cort. rad. dictami, Rad. torment. Terræ Lemniæ præp. Boli arm. lutei, rosarum rub. incomp. an. ℈. ij. Sem. Citrii rec. mundat. ℈. iv. Fol. auri N. XL. Ambræ griseæ, Moschi Or. an. ğ. viii. Terantur omnia subtilissimè secundum artem, & cum saccharo albissimo; dissoluto in s. q. succi citrii depurati, fiat Confectio solida, vel mollis. Dosis ʒ. j. Cor mirabiliter roborat, vires deperditas reparat, putredinem præsentem corrigit, & futuram præcavet, ob id in febribus pestilentibus summum est præsidium.

Chymica præparatio.

Fragmenta gemmarum arduam & difficilem subeunt præparationem, ob eorum duritiem, quàm ut primò superemus, dicta fragmenta aut in formam potabilem, aut saltem friabilem & mollem, ut à natura facilè excoquantur, reducenda sunt. Trita enim solùm, etiam subtilissimè, minimè à natura subigi possunt, & quæ vulgò

vulgò super porphyritem lævigantur tantùm, non solùm nullius sunt efficaciæ, sed & non parum obsunt ventriculo. Hac de re consulo, ut dicta fragmenta mollia & friabilia reddantur priùs; posteà super lapidem porphyritem in pollinem reducantur. Mollia verò duobus modis redduntur, primò per aquam fortem peculiarem, quâ viâ mollescunt, & ex his novi lapides efformari possunt, quibus pristinam duritiem reddit acetum; verùm quia corrosiva est nimis dicta aqua, in Medecina eorum usus nullus esset. Altero modo, igniantur ter in crucibulo, & toties in àqua extinguantur, & hac viâ tenera, & friabilia reddentur. Apud Chymicos via ab his diversa reperitur, quâ promittunt eorum resolutionem fieri in Quintam essentiam, Oleum, Tincturam, Salem, &c. Quibus assentiri non possum, ubi maximè experientia contrarium demonstrat; etenim neque cum sulphure, neque cum nitro possunt calcinari, minùs per acetum solvi, reliquum cuilibet judicandum relinquo. Itaque cùm eorum solutio hucusque non sit nota, mollificatione illâ, quæ fit in aqua communi, contenti erimus, nec curamus quicquid alii proferant, speciosis titulis suas præscriptiones decorando. Rursus arbitramur, eorum corpora à natura sufficienter depurata, & omni fæculentâ materiâ esse libera; item eadem assumenda integra, citra aliam fucatam præparationem. Propterea ex vegetabilibus præcedentium, Extractum more solito parabimus, cui miscebimus fragmenta modo dicto præparata, quibus Moschum, & Ambram. *Uniones sufficienter emolliuntur succo limonum, cujus acrimoniam removebimus solâ affusione aquæ communis. Corallia quoque* vel aceto, vel *succo limonum liquantur*, uti suprà diximus. Ex Cornu Cervi salem facillimè paramus. Os cordis Cervi aceto pariter dissolvitur: quantitas ejus non est tanta, ut ex eo salem parare possimus. Qui sericum desiderat, ipsum minutim forficibus incidat, & super porphyritem cum fragmentis id ipsum terat. Fragmenta equidem, etsi artificio supradicto mollia, & friabilia reddantur, retinent tamen aliquam duritiem, quam sub porphyrite lævigari, & inpollinem verti, ut faciliùs à calore nostro subigantur, necesse est. Quod àd calcinationes eorum, sciant nos eas attentâsse pluries, & cum sulphure, & cum sale nitro, sed id frustrâ: quâ in re demirari subii, cur tot homines docti in re tam manifestâ mentiri non erubescant.

SECTIO QUARTA.

(a) *De Opiatis, atque de Antidotis.*

ANtidotus, & Antidotum, electuaria sunt, ita dicta ab effectu, quasi contra venena data. Opiata ab opio, quod est ferè omnium basis. Incipiam à Theriacis, tanquam usitatissimis; insusitata alia brevitatis causâ omittens. Itaque Theriaca sic habetur.

Theriaca Andromachi Sen. ex Gal. primo de Antidotis.

♃. Trochis. Scilliric. ʒ. xlviij. Trochisc. Viperarum, magmatis Hedychroi, Piperis longi, Opii, an. ʒ. xxiv. Rosarum rub. Iridis Illyr. Succi glycyrrhizæ, Sem. Napi sylvestris, Scordii, Opobalsami, Cinnamomi, Agarici, an. ʒ. xii. Myrrhæ, Costi, Croci, Cassiæ ligneæ veræ, Nardi Ind. Schœnant. Thuris, Piperis nigri, albi, dictammi Cretici, comarum Marrubii, Rhapontici, Stœchadis, Sem. Petroselini, Calamint. mont. Terebinth. Zingiberis, Rad. quinque fol. an. ʒ. vj. Polii montani, Chamæpityos, Styracis calam. Meu. Amomi, Nardi Celticæ, Terræ Lamniæ, Phu, Chamædryos, Folii, Chalcitidis tostæ, Gentianæ, Anisi torrefacti, Succi Hypocistidis, Carpobalsami, Gummi Arabici, Sem. Fœniculi, Cardamomi, Seseli, Acaciæ, Thlaspi, Hyperici, Ammi, Sagapeni, Acoti, an. ʒ. iv. Castorii, Aristolochiæ tenuis, Sem. Dauci Cretici, Pimpinellæ nostræ, Bituminis Judaici, Opopanacis, Centaurii min. Galbani, an. ʒ. ii. Mellis despumati, ℔. xvi. ℥. vi. ʒ. ii. Vini optimi odorati, q. s.

Communis Theriacæ præparatio fit facili methodo, reducendo in pulverem ea, quæ facilè teri possunt, duriora primò contundentes, ut radices, cortices, semina, folia, flores; hinc trochiscos, & terras cum Chalcitide, & reliqua. Opium solvitur cum vino, uti Castorium, succus hypocistidos, acacia, & Gummi; & hæc omnia melli despumato, & cocto in formam electuarii liquidi, miscentur.

Hîc Bononiæ, ubi degimus, descriptionem paulò ab hac differentem sequuntur Pharmacopolæ; sed non tanti est, ut novam tradere necesse sit, uti in ipsorum *Antidotario* videre est. Mellis quantitas est ℔. x. nec sine ratione.

Por-

NOTÆ

in SECTIONEM IV.

(*a*) *De Opiatis.* Nepenthes aureum. ℞. Extracti opii unciam semis, croci drachmas duas, croci solis scrupulos duos, resinæ ligni aloës, ambræ gryseæ optimæ ana scrupulum unum, vid. *Pharmacop. Noribergensis pag.* 186.

Laudanum opiatum nostrum: Rec. opii soluti in aquâ simplici & lenius evaporati ad consistentiam unciam unam cinnabaris nativæ præparatæ unciam unam semis, croci orientalis, extracti, papaveris rhœados, ana drachmas duas, essentiæ ambræ drachmam unam, olei cinnamomi guttas duodecim, misce, fiat extractum.

Theriaca cœlestis contractior, inventione nostra hæc est: Rec. extracti opii drachmas sex, croci liquidi, styracis ana drachmas tres, myrrhæ electæ & per solutionem depuratæ unciam semis, galbani, mastiches, oppopanacis per solutionem depurat. Scrupulos duos, extracti castorei scrupulum unum, cardui benedicti, centaurei minoris, scordii, tormentillæ, contrajervæ, angelicæ ana unciam semis, vinceroxici, valerianæ, gentianæ, aristolochiæ rotundæ ana drachmas tres, resinæ ligni aloes, ladani, guajaci, ana drachmam unam, olei cinnamomi, zedoariæ, cardamomi, cubebarum, camphoræ, macis, caryophyllorum, juniperi, corticum citri ana guttas duodecim, balsami Peruviani, olei nucis moschatæ expressi ana drachmas tres, bezoardici mineralis, cinnabaris nativæ præparatæ, succini, pulveris viperarum ana unciam semis, salis succini drachmam unam semis, ambræ gryseæ scrupulum unum, salis cornucervi volatilis drachmam unam semis. Misce fiat l. a. theriaca.

Semen daturæ est magnum soporiferum. Vidi ab ejus pulvere in largiori dosi dato furorem inductum, & mentis alienationem cum ridiculis gestibus & actionibus.

Portentosa istius Antidoti descriptio causa est, cur Plinius in Medicos sic inveheretur. *Fraudes hominum, & ingeniorum capturæ, officinas invenêre istas, in quibus sua cuique, homini venalis promittitur vita. Statim compositiones, & mixturæ inexplicabiles decantantur. Arabia atque India in medio æstimantur, ulcerique parvo Medicina à rubro mari importatur, cum remedia vera quotidiè pauperrimus quisque cœnet.* Et reverà si ejus compositionem examinare velimus, pleraque inutilia, pugnantia, contraria, & dissona reperiemus: hinc confusionem meritò dicemus, non compositionem. Et primò, si viperarum caro adhibetur adversus venenosorum animalium ictus, ad quid Trochisci de scilla, quæ licet vi incisivâ, acri, & corrosivâ polleat, quâ causâ in cataplasmate scribitur applicari viperarum ictibus, intrinsecùs conferre minimè creditur? His accedunt Trochisci Hedychroi ex multis aromatibus. Ad hoc, farrago illa ex astringentibus, laxantibus, acribus, odoratis, fœtidis, dulcibus, amaris, narcoticis. Quis ex tanta multitudine non formam, aut temperamentum unum, sed potiùs confusionem resultare credat? Mitto pleraque incerta, & incognita, ut Agallochum, carpobalsamum, balsamum ipsum, amomum, costum, Cassiam ligneam. De Chalcitide usta, lis adhuc est, an pro conciliando colore, an pro augenda, vel conservanda virtute: Ut cunque sit, adversus ferarum ictus, imò adversus intrinsecos morbos, nullum medicorum eam dedisse unquam, certò videmus. Ratio idem docet: Vires, & facultates omnibus innotescunt: Præcipua facultas, cujus causâ in frequentem usum venit, est narcotica; hac de re in colicis affectibus, in phreneticis, in asthmaticis, & in omnibus doloribus fœliciter usurpatur. Dosis præcipua à ℈. j. ad ʒ. j. ß. in formam boli usurpatur. Galenus mira de ea decantat. Qui plura desiderat, legat eum *primo de Antidotis, & ad Pisonem.*

Chymica Compositio.

QUi in rerum cognitione periti sunt, præsentem compositionem duplici modo parare possunt: primò juxta formam à superiori non diversam, selecta seligentes, & inutilia rescindentes, hunc in modum.

℞. Carnem viperarum præparatam in formam siccam, ut dicemus, Opii Thebaici spagyricè præp. Scordii, Dictamni, Pentaphylli, Gentianæ, Croci, Sem. Echii, Imperatoriæ, Piperis longi, Zingiberis, Myrrhæ, Masticheś, Stœchados, an. ʒ. xij. Terræ Lemniæ, ℥. j. Triplo mellis albi cocti, & despumati, excipiantur, & fiat Antidotus.

Quercetanus aliam à se reformatam tradit, quam qui desiderat, authorem consulat.

Secundò in Extracti formam, è fæcibus oleum, & salem conficientes, & cum portione exigua mellis, vel sacchari, totum commiscentes, è quibus Antidotus.

Nos perfacilem methodum trademus, quâ Theriacam elegantissimam, & perfectissimam parare unusquisque poterit. Imprimis pro Trochiscis de viperis, carnes eorum assatas assumat, seu potiùs lento igne exsiccatas in tigillo terreo vitreato, eas priùs irrorando cum tantillo aquæ vitæ. Ad hoc, viperæ à capite, cauda, cute, & intereaneis liberentur, & eas priùs aqua communi benè lotas in frustra incide, tunc tigillo terreo optimè vitreato, lento igne ipsas exsicca. Numerum dictarum quod attinet, 40. aut 50. ad minus desiderantur: caro ejusmodi viperarum fit boni odoris, & saporis, & in tantum, ut cum ferculis eas sæpè exhibuerimus ægris, tam in prandio, quam in cœna.

℞. Dictarum viperarum, ℥. iv. Terræ sigillatæ, ℥. j. Salis fæcum extracti Ther. ℥. ß. Extracti lignorum, radicum herbarum, seminum & florum, cum aqua vitæ simplici facti, ℥. vj. Opii aquâ vitæ soluti, repurgati, & in formam mellis reducti, ℥. ij. Sacchari albi, ℔. j. Misce. Fiat Antidotus, cujus ℈. j. ad ℈. ij. potest exhiberi, puerilis ℈. ß. sufficit. Eâdem pollet facultate, imò in omnibus efficacior est quavis altera. Gummi, succos, chalcitidem, & mel ab ea libenter removemus, ne aliorum vim obtundant, confusionem pariant, & ingratam reddant.

Theriaca Diatessaron.

℞. Gentianæ, Baccarum Lauri, Myrrhæ, Aristolochiæ rotund. an. ℥. ij. Mellis despumati, ℔. ij. Misce, fiat Antidotus.

Mithridatium Andromachi.

℞. Glycyrrizæ ʒ. viij. ℈. ß. Opii, ʒ. iv. ℈. j. Folii, Nardi Celticæ, Sem. fœniculi, Gentianæ, Meu, Rosarum sicc. Cardamomi, an. ʒ. iv. Castorii, Thuris, Myrrhæ, Succi Hypocistidis, an. ʒ. vj. Polii, Costi, Seseli, Cassiæ, an. ʒ. v. ℈. j. Nardi Indicæ, Scordii, Cyphi, Schœnanthi, Opopanacis, terebinth. an. ʒ. vj. ℈. j. Acori, Phu, Hyperici, Acacie, Gummi, Carpobalsami, Sagapeni, an. ʒ. ij. Croci, Cinnamomi, Zingiberis, an. ʒ. vij. ℈. j. Styracis, ʒ. v. ℈. ij. Daucis, ʒ. vj. ß. Petroselini. ʒ. iv. ß. Piperis longi, ʒ. iij. ß. Anisi, ʒ. iij. Thlaspi, Opobalsami, an. ʒ. vj. ℈. ij. Galbani, ʒ. vij. Scinci, ʒ. ij. ℈. j. Vini optimi, Mellis despumati, an. q. s. Fiat Antidotus more Theriacæ. Dosis, ut theriacæ. Virtutes Theriacæ æquales, paulò fortè debiliores, quantum ad ferarum ictus. Mithridates maximus suâ ætate Regum, quem debellavit Pompejus, primus fuit inventor hujus antidoti, ex quo nomen ejus retinet.

Chymica præparatio.

MOdo à Theriaca non diverso paratur isthæc Antidotus. Ex omnibus fit extractum cum sufficienti quantitate spiritus vini, cui loco mellis saccharum album ad justam dosim additur, Galbanum, Sagapenum, Opopanax solvatur priùs cum aceto: percolata excoquantur ad mellis crassitiem, quibus Terebinthinam miscebis, & his saccharum, & Extractum, & omnia ad lentissimum ignem. Ex fæcibus oleum elice per retortam, igne cinerum; hoc autem propter graveolentiam circulabis pluries cum aqua communi, quâ arte tetrum illum odorem removebis. Iterum ex fæcibus extracti olei salem elicies, quem extremò cum oleo miscebis, & fiat antidotus. Dosis à ℈. x. ad ℈. j.

Theriaca Diatessaron eâdem arte paratur: Cum spiritu vini fit Extractum, quod in pyxide vitrea asservatur; neque mel, neque saccharum additur, nam per se optimè servatur. Usus

tam

tam Theriacæ, quàm Mithridatii, longè latèque extenditur, & maximè adversus venena, contra ferarum, viperarum, aspidum morsus, etiam adversus venenatos, pestiferosque morbos: capitis doloribus succurrit, ventris torminibus, lambricis, asthmaticis, antiquæ, & molestissimæ tussi, & côli doloribus medetur. Reliqua studio brevitatis omitto.

Plures sunt hujus nominis compositionis species, tam penes Dogmaticos, quàm penes Chymicos, quæ usitatæ brevitatis causâ à nobis omittuntur. Quercetanus egregias proponit, quas cœlestes appellat, & regias; nos ob incertam, nec satis probatam compositionem, eas pariter sileotio præterire voluimus.

Philonium Romanum Mes.

℞. Piperis albi, Sem. Hyoscyami albi, an. ʒ. xx. Opii, ʒ. x. Croci, ʒ. v. Spicæ, pyrethri, Castorii, an. ʒ. j. Misce cum mellis despumati quadruplo. Dosis à ʒ. ß. ad integram.

Chymica Præparatio.

PRæcipuus scopus in parandis remediis, ad separationem puri ab impuro dirigitur, & quia tria rerum principia agnoscit Spagyrica, isthæc separare ab omni terrestreitate, superfluâve materia primò aggreditur. Itaque in hoc medicamenti genere, sicuti io aliis, salem volatilem cum tinctura cum proprio dissolvente segregat; sulphur postea, & salem fixum elicit; & omnia simul miscens, conficit medicamentum nobilissimum, & præstantissimum.

Opium aceto, vel succo aliquo acido solvitur à Quercetano, nos simplici aquâ vitæ contenti sumus. Non negamus acetum, & liquores acidos ejus ferociam retundere posse, & ejus facultatem narcoticam promovere. Antequam solvatur, vult ipsum priùs in frustula exigua incidi, & in patina ferrea ordinatim disponi, ut blaodo calore exhalet ejus sulphur narcoticum, & fœtidum: quod nos experiri volentes, probavimus medicamentum ex eo confectum, minoris esse virtutis, & in sedandis doloribus, eo quod noo est ustulatum, loogè inferius esse; quâ de re suadeo, integrum, & tantum solutum, ac defæcatum per aquam vitæ, usurpandum esse.

Ad hoc Opiatæ genus reducuntur ea, quæ dicuntur Laudana, de quibus variæ extant descriptiones. Nos confusionem vitantes, simplicem hanc compositionem usurpamus fœliciter.

Laudanum simplex.

℞. Opii depurati, defæcati, ut suprà diximus, ʒ. j. Croci Tincturæ, ʒ. ß. Moschi, ℈. iij. Misce, fiat compositum, de quo dentur g̅. iv. ad vij. & ix.

Laudanum magis compositum.

℞. Piperis longi, Myrrhæ, Galangæ, Castorii, an. ℥. ß. Croci, ʒ. ij. Opii, ℥. j. Cum spiritu vini, fiat extractum, de quo exhibeantur grana 3. 6. & 7. pro dosi. Uterinis doloribus mirificè succurrit, aliis quoque doloribus medetur.

Laudanum paracelsi.

℞. Opii Thebaici, ℥. iij. Succi Hyoscyami, sole inspissati, ℥. j. Specierum Diambræ, & Diamoschi, an. ℥. ij. Mumiæ selectæ, ℥. ß. Salis perlarum, Corallorum, an. ʒ. iij. Liquoris succini albi per alcohol Vini extracti, an. ʒ. j. Lapis Bezoardici, Unicornu, an. ʒ. j. Moschi, Ambræ, an. ℈. j. Fiat secundùm artem extractum.

Quercetanus speciosas Laudani species nobis depingit; alii alias paulò ab his diversas proponunt: Nos oostra usu, & experientiâ probata attulimus. Circa sulphur narcoticum vitrioli, diximus oos extraxisse pluries substantiam quaudam sulphuream ex Antimonio crudo, vi narcoticâ, & vitriolicâ præditam, cujus duo vel tria grana exhibita somnum excitant, & multos dolores sedant.

Laudanum novissimè repertum.

℞. *Seminis Daturæ*, ℥. j. Contunde grosso modo, & infunde in s. q. spiritus vioi. Evapora ad medietatem, & habebis soporiferum præstantissimum, de quo cochlear unum pro dosi sufficit in Phrenitide, & in omnibus doloribus. Tutiùs exhibetur, quàm quodvis opiatæ genus.

Requies Nicolai.

℞. Rosarum rubrarum, Violarum, an. ʒ. iij. Opii, Sem. Hyoscyami albi, Sem. papav. albi, nigri, Corticis Mandragoræ, Sem. scariolæ, Sem. lactucæ, Sem. portulacæ, Sem. psyllii, Nucis moschatæ, Cinnamomi, Zingiberis, Sacchari, an. ʒ. j. ß. Santal. albi, rub. citrini, Spodii, Tragacanthæ, an. ℈. ij. g̅. v. Mellis despumati, q. s. In pulverem asservatur in officinis utplurimùm, in formam opiatæ in nonnullis locis. Dosis à ʒ. ß. ad ʒ. j.

Laudanum universale.

℞. Opii Chymicè præparati, ℥. ß. Antimonii Diaphoretici, ʒ. ßj. Ambræ gryseæ, Croci Orientalis, an. ʒ. ß. Moschi, ℈. j. cum syrupo de Papavere, fiat massa. Dosis à g̅. vij. ad xij. In ardoribus ventriculi, atque in hemicrania certissimum remedium.

Alia.

℞. Aloës Chymicè præparatæ, ℥. ß. Myrrhæ, ʒ. ij. Croci, florum Antimonii, an. ʒ. j. Macis, Zingiberis, Galangæ, an. ʒ. ß. Cum spiritu vini fiat Extractum. Dosis g̅. iv. ad vij.

In doloribus arthriticis maximè conferre compertimus: doloribus colicis certissimè medetur, nephriticis quoque ac uterinis; vertigini mirificè succurrit: in Phrenitide, & in ardentibus febribus, cum granis tribus lapidis bezoardici tutissimè exhibetur. Multa denique alia præstat, quæ nonnisi usu nobis innotescunt.

Hæc de Opiatis, & Antidotis: Restat unica compositio sine opio, adversus omnia venena, & adversus omnes pestilentes morbos.

Antidotus pestilentialis.

℞. Rad. Imperatoriæ, Angelicæ, Carlinæ, Valerianæ, Vincetoxici, Anthoræ, Scorzoneræ,

Bistortæ, Gentianæ, Tormentill. an. ℥. iv. Ex omnibus paretur Extractum, cum spiritu vini maceratione præmissâ ad 25. dies. Sub finem adde sacchari ℔. ij. Coquantur in formam Antidoti, sob finem coctionis adde florum fixorum Antimonii ℥. j. Præcipitati Mercurii cum auro sine corrosivo, ℥. ß. Pulv. Anthoræ, Cinnamomi, Santal. albi, Ligni aloës, an. ʒ. ij. Magisterii perlarum, Tincturæ corallorum, an. ʒ. j. Ambræ gryseæ, ℈. j. Moschi, ℈. ß. Aquæ cinnamomi, ℥. ß. Misce, fiat Antidotus. Dosis ℥. ij. ad ʒ. iv.

SECTIO QUINTA.

(*a*) *De Pilulis.*

Pilulæ ad deglutiendum repertæ, partim ob earum amaritudinem; partim eo quòd hâc formâ diutius hæreant in stomacho, quàm in forma liquida; partim propter nonnullos, qui facilius solida deglutiunt, quàm liquida. In his tradendis instituti rationem servabo, communia, usitata, & utiliora proponam, cætera consultò omittam.

NOTÆ

in SECTIONEM V.

(*a*) *De Pilulis.* Paoacæa solaris sive *VVildgansii* Rec. Opii. l. a. acido correcti & depurari uncias duas, coralliorum rubrorom præparatorum, croci, rrochiscorum de viperis, myrrhæ clectæ, aloës succotrinæ ana drachmas duas, anri drachmam noam io aqua regis soluri & abstractione depurati, olei caryophyllorum guitas viginri fianr, l. a. pilulæ ex drachma una nonaginta, obducantur auto. Norabile est, has pilulas præter vittutem aoodyoam, etiam lcoiter diaphoieticam possidere, propter aloëu mixtam cum opio: Purgantia enim cum anodynis mixta evadunr diaphoterica.

Pilulæ *Matthiæ* sive *Starkianæ* sequenti modo paraotur: Primò conficitur ex opio crudo exrractum hac ratione: Opium in frustula dissectum decoquitur in aqua, decoctio filiratur & inspissatur lcoi calote, caveodo empyrcuma, deinde recipe hojus exttacti unciam semis, spiritus tetebinthinæ cum sale tartari diligenti tritura in saponiformem substantiam mutati drachmam uoam, extracti hellebori nigri drachmas duas, extracti glycyrrhizæ drachmas tres. Hæc omnia in mortario calido iovicem misce accuratissimè, sic præparatum est illud extractum, quod mite commendatur à *Starke* medico Anglo ceu panacæa in omnibus morbis. Modus operaodi videtur esse talis: Opium est præstantissima medicina in morbis calidis, spasmodicis, & ubi spirituum inordinatus ac effrenis est motus, illum compesceodo; quoniam autem opium sulphure suo oarcotico excreriones tam sudoris, quam urinæ & alvi sistere solet, hinc correctione opus haber, quare *Author* immiscet exrractum hellebori oigri, quod purgans & resolveos est, item spiritum terebiothinæ & sal tartari, qoæ diuretica & sudorifera, extractum glyzirrhyzæ ad expectorationem, ut hac tatione incommoda illa, quæ post nsum opii sequi solent, avertanrur, & opium horum mixtura tutissimum medicamentom evadat. Dosis sunt grana duo ad quioque in pilulis vel etiam in pulvere.

Pilulæ hypochoodriacæ. Rec. gummi ammoniaci, myrrhæ electæ, exrracti panchymagogi *Crollii*, ana drachmam semis, vittioli martis, diagrydii sulphurati ana grana decem, croci, salis succini ana grana quatuor, cum essentia succini vel castorci, fiant pilulæ ex scrupulo uno numero viginti.

Pilulæ in cachexia humorum: Rec. extracti aloës optimæ drachmam semis, salis succioi, trochiscorum alhandal ana grana sex, limaturæ martis graoa duodecim, M. f. l. a. pilulæ ex scrupulo uoo numero vigioti.

Pilulæ antifebriles, aperientes & laxantes: Rec. extracti ceotaurei minoris, genrianæ, ana scrupulum uoom, trochiscorum alhandal, mercurii dulcis, resinæ gialapæ, salis digestivi Sylvii aoa grana octo, olei caryophyllorum guttas quatuor, M. f. l. a. cum elix. PP. pilulæ.

Pilulæ cephalicæ. Rec. gummi ammoniaci, extracti paochymagogi Crollii, trochiscorum alhandal ana grana duodecim, extracti ligni aluës, cinnabaris nativæ præparatæ, salis succini ana grana quinque, moschi grana duo, olei lavcodulæ guttas rres, M. f. l. a. pilulæ oumero XLVI.

Pilulæ anthelminticæ. Rec. Extracti aloës drachmam unam, mercurii dulcis grana quindecim, camphoræ grana ttia, spiritus vitrioli guttas sex. Misc. f. pilulæ ex scrupulo uno numero viginti.

Pilulæ emeticæ purgantes. Rec. Exttacti panchymagogi *Crollii*, scrupulum uoum, resinæ gialappæ, tartari emetici ana grana duo, salis succini grana tria cum elix. PP. f. pilulæ oumero triginta.

Pilulæ cootra gooorthœam: Rec. Terebinthinæ unciam unum, balsami peruviaoi, copayvæ ana drachmam unam, pulveris consolidæ drachmas duas, succi liquiritiæ unciam semis, resinæ guajaci, extracti thei, oculcancrorum ana drachmas rres, mercurii dulcis drachmam unam semis, nitri vitrioli drachmas duas, succini drachmas tres, olei guajaci, sassafras q. s. M. f. l. a. pilulæ ex scrupulo uno oumero quatuordecim.

Pilolæ antifebriles: Rec. Chinæ pulv. drachmas tres, fiant cum mucilagine tragacaothæ pilulæ ex scrupulo uoo oumero triginra.

Aliæ: Rec. Extracti centautei minotis drachmas tres, chinæ chinæ drachmas duas, florum salis ammoniaci drachmam semis. M. f. pilulæ ex scrupulo uoo numero viginti.

Pilulæ antivcoereæ: Rec. Extracti liquiritiæ drachmam unam, metcurii præcipitati albi cum foliis auri mixti scrupulum unum, theriacæ cœlestis grana tria. M. f. pilulæ.

Circa pilulas illarumque præparationem tenenda sequentia sunt: Salia alxalia tam fixa quam volatilia & quæcunqoe in aëre facile pariuntur deliquium, non benè ingrediuntur pilulas, præsertim in majore dosi.

Massa pilularum si nimis dura & stabilis est, facile io mortario calido additis guttulis aliquot syrupi vel elixirii emolliri potest; nunquam taoicn certa quaotitas affundendi spiritus in contundendis & subigendis speciebus pro pilularum massa potest determinari, sed inter laborandum hoc demum manus artificis deprehendere potest.

Massa, quæ salia habet admixta, semper erit humida, adeoque idipsum præcavendum, reponendo eandem pulvere copioso mastiches inspersam in scatulam idoneam.

Amara, fœtida & quæ oauseam creant, percommodè includuntur pilulis.

Resinæ purgantes in oleo vel vitello ovorum solvi debent, priusquam massæ addantur.

Cum mucilagine tragacanthæ subigi etiam potest diagrydium & aloë, deinde addi possunt pulveres, idem potest fieri cum syrupis.

Pilulæ aureæ Nicol.

℞. Aloës succot. Scammonii præparati, an. ʒ. v. Rosarum rub. Sem. apii. an. ʒ. ij. ß. Sem. fœniculi, Anisi, an. ʒ. j. ß. Mastiches, Croci, Pulpæ Colocynt. an. ʒ. j. In officinis cum melle rosato compingitur massa, & melius quàm cum Tragacantha in aqua fœniculi macerata. Nonnulli cum syrupo, aut melle rosato, addunt parum succi fœniculi; parum tamen interest. Basis est Scammonium, & Colocynt. Præparatio Chymica eadem erit cum cæteris, ideò ne eandem repetere cantilenam

nam cogamur, in fine aliquid dicemus; interea de Cochiis.

Pilulæ Cochiæ Rasis.

Rec. Specierum Hieræ fimpl. drach. x. Pulpæ Colocynthidis, drach. iij. fcrup. j. Scammonii præparati, ℥. ij. femis. Turbith, Stœchadis, an. drach. v. Vini albi quantum fufficit, fiat maffa. Dofis à drach. femis ad drach. j. & fcrup. iv.

Validiores funt aureis: aureæ plùs bilis, iftæ plus pituitæ è capite educunt.

Pilulæ Aggregativæ Mef.

Rec. Myrobalanorum flav. Rhabarbari, an. unc. femis. Succi Eupatorii, Abfinthii, an. drach. iij. Scammonii præparati, drach. vj. Myrobal. Chebul. Indarum, Agarici, Colocynth. an. drach. ij. Turbith, Aloës, an. drach. vj. Mafticbes, Rofarum rub. Salis gemmæ, Epithymi, Afini, Zingiberis, an. drach. j. Cum Elect. rofati Mefuës, quantum fufficit, fiat maffa. Dofis à drach. j. & ij. Valent ad diuturnas febres, & vitia capitis, ventriculi, & jecoris: humores item biliofos, & pituitofos educunt.

Pilulæ fine quibus N.

Rec. Aloës lotæ, drach. xiv. Myrobal. flavarum, Chebul. Indarum, Belleric. Emblicar. Rhabar. Mafticbes, Abfinth. Rofarum, Violarum, Senæ, Agaricæ, Cufcutæ, an. drach. j. Scammonii præp. unc. vj. femis. Cum fucco fœniculi folve Scammonium, & compinge maffam. Dofis à fcrup. ij. ad drach. j. Mirificè pituitam, bilem, & humorem melancholicum purgant, & ad fuffufionem oculorum, & claritatem conducunt. Vifum confervantes, animi dolorem fanant, & biliofis conferunt.

Pilul. Lucis Majores.

℞. Rofarum, Violarum, Abfinthii, Colocynthidis, Turbith, Cubebarum, Calami aromat. Nucis Mofc. Spic. Ind. Epithym. Carpobalf. Xylobalf. fem. Sefeleos, Rutæ, Schœnant. Mafticbes, Rad. Afari, Caryophyllorum, Cinnamomi, Anifi, Fœnic. Apii, Caffiæ ligneæ, Croci, Macis, an. ʒ. ij. Myrobal. Citria Chebul. Ind. Beller. Emblic. Rhabarb. an. ℥. ß. Agarici, Senæ, an. ℥. v. Euphrafiæ, ʒ. vj. Aloës fuccot. ℥. xj. ʒ. ij. Succi fœniculi, quantum fufficit, fiat maffa.

Aloë folvitur cum fucco fœniculi depurat. & clarific. quibus fenfim mifcentur pulv. Nonnulli coquunt in fucco fœniculi mel, & ex eo melle formant maffam. Dofis à ℈. ij. ad ℈. iv.

Pil. Lucis min. Mef.

℞. Xylobalfami, Carpobalf. an. ʒ. j. Rad. Chelidoniæ, ʒ. v. Rofarum, Violarum, Abfinthii, Euphraf. an. ʒ. iij. Senæ, Epithymi, Myrobal. flav. Chebul. Indarum, Belleric. Emblic. Agaric. Colocynt. Schœnant. Licii, lapidis Lazuli, an. ʒ. ii. ß. Aloës lotæ, ℥. vj. Succi fœnic. aur. Cheledoniæ, quantum fufficit, fiat maffa. Excrementa capitis pituitofa educunt, vifumque roborant: atram tamen bilem magis evacuant.

Pil. fœtid. maj. Mef.

℞. Sagapeni, Ammoniaci, Opopanacis, Bdelli, Colocynthid. Rutæ agreftis, Aloës, Epithym. an. ʒ. v. Hermodact. Efulæ, an. ʒ. ij. Scammonii præparati, ʒ. iij. Turbith, ℥. ß. Cinnamomi, Nardi Indicæ, Croci, Caftorei, an. ʒ. j. Zingiberis, ʒ. i. ß. Euphorbii, ℈. ij. Diffolvantur lachrymæ in fucco porri, & fiat maffa. Dofis à ℈. ij. ad ʒ. j. Vacuant pituitam craffam crudam; ob id conferunt affectibus inde natis, Arthritidi, Podagræ, Gonagræ, dolori fpinæ, & illarum juncturarum, ventriculi, colico, alphis, Elephantiæ, aliifque cutis vitiis.

Pil. fœtid. min Mef.

℞. Sagapeni, Ammoniaci, Opopanacis, Bdelli, Myrrhæ an. ʒ. v. Turbith, ʒ. x. Colocynthid. ʒ. vj. Fiant ut priores. Ad idem pollent.

Pil. Mafticbinæ.

℞. Mafticbes, ʒ. iv. Aloës electæ, ʒ. x. Agarici elect. ʒ. iij. Cum fyrup. rof. fiat maffa. Dofis ad ʒ. j. ß.

Pilul. Arthriticæ N. *Sal.*

℞. Hermodactylorum, Turbith, Agarici, Caffiæ ligneæ, Spicæ nardi, Caryophyllorum, Xylobalfami, Carpobalfami, Zingiberis, Mafticbes, Fœniculi, Anifi, Saxifrag. Sem. Afparagi, Sem. Rufci, Rofarum, Milii folis, Salis Gemmæ, an. ʒ. ß. Aloës optimæ, ad pondus omnium. Succi fœniculi quantum fufficit. Fiat maffa. Dofis ʒ. ad ʒ. j. ß.

Pilul. de tribus.

℞. Rhabarbari, Agarici, Aloës lotæ, an. ʒ. ij. ß. Syrup. rof. fol. quant. fuff. Fiat maffa. Dofis à ʒ. j. ad ʒ. ij. Educunt humores biliofos, & fubtiles.

Pilul. de Agarico, Mef.

℞. Agaric. ʒ. iij. Rad. Ireos, praffii, Turbith, an. ʒ. j. Hieræ, Picræ, ʒ. v. Colocynt. Sarcocollæ, Myrrhæ, an. ʒ. ij. Mifce cum fapa. Auxiliantur afthmaticis, & aliis Thoracis vitiis à craffis, & pituitofis humoribus. Dantur à ʒ. j. ad ℈. v.

Pilul. Hieræ fimplicis, Gal.

℞. Aloës ʒ. j. Cinnamomi, Xylobalfami, Afari, Spicæ Indicæ, Croci, Mafticbes, an. ʒ. iij. Mellis rofati, q. f. Fiat maffa. Dofis ʒ. j. ad ʒ. ij. adverfus vitia ventriculi ex humoribus biliofis, & pituitofis nata profunt.

Pilul de Hiera cum Agarico.

℞. Specierum Hieræ fimpl. Gal. Agarici trochifc. an. ʒ. iv. Mellis rofat. q. f. Fiat maffa. Dofis eadem.

Pilul Ruffi, feu Peftilent.

℞. Aloës, Ammoniaci, an. ℥. i. Myrrhæ, ℥. ß. Cum fucco limonum fiat maffa.

Pilul. Ruffi, feu Peftil Almanf.

℞. Aloës, ℥. j. Myrrhæ, ʒ. ß. Croci, ʒ. ij. Cum fyrup. rof. fiat maffa.

Chymica Præparatio.

ARs rectè parandi medicamenta non in alio consistit, quàm in separatione puri ab impuro, in coctione crudi, & in exaltatione virtutis uniuscujusque medicamenti; cui si accedat artificium quo gratiora redduntur ægris singula, puto omnem artem absolvi posse. Pilulæ utplurimùm ex amaris, fœtidis, palatoque ingratissimis parantur; hac de re, ut ejusmodi medicamenta certiùs, & commodiùs ingerantur intus, in formam pilularum compinguntur, nam sic degluciuntur faciliùs citra palati molestiam. Methodus quâ parantur, non est diversa ab ea, quam toties decantavimus, ideò ne eandem repetamus cantilenam, dicimus, Pilulas parandas esse eo modo, quo diximus de Extractis. Varia adhæc possunt requiri dissolventia seu media, quibus extracta fieri possunt. In nonnullis spiritus vini, in aliis aquæ stillatitiæ, in aliis decoctiones, hydromelita, vina, succi, & similia requiruntur. Ex fæcibus oleum parabitur, ex gummis per retortam, ex aromatis per vesicam cum suo refrigeratorio. Tandem ex combustis fæcibus salem conficiemus, & hæc simul mixta, medicamenta edent innoxia, defæcatissima, & ab omni pravâ qualitate libera.

Pilul. de Cynoglossa Nicol.

℞. Radicis Cynoglossæ, Opii, Sem. Hyoscyami, an. ℥. ß. Myrrhæ, ʒ. vj. thuris ʒ. v. Caryophillorum, Cinnamomi, Styracis, calamitæ, an. ʒ. ij. Aquæ rosaceæ, q. s. Fiat massa. Dosis à g. vij. ad xij. & xv.

Pilul. Laudinæ.

℞. Opii Chymicè præpar. ʒ. j. Extracti Croci, ℥. ß. Moschi, g. xij. Cum vino fiat massa.

Pilul. Laudinæ Comp.

℞. Opii Chymicè parati, ʒ. j. Essentiæ croci, ʒ. ß. Magist. perlarum, Antimonii Diaphoretici, an. ℥. ß. Ambræ griseæ, Moschi, an. ℈. j. Cum syrupo de Papavere fiat massa. Dosis à g. iv. ad g. vij.

Pilul. Laudinæ Hystericæ.

℞. Florum stanni, Florum stibii, an. ℈. j. Succini, Castorei, Mumiæ, an. ʒ. ß. Opii præparati ℈. iv. Zingib. Macis, Galangæ, an. ʒ. j. Cum syrupo de Papav. fiat massa. A g. xij. ad xv. dantur, in uterinis doloribus, quos mirificè sedant.

Pilulæ Catholicæ.

℞. Aloës Succotrinæ, ℥. ß. Myrrhæ, ʒ. ij. Mastiches, ʒ. j. Croci Oriental. ʒ. ß. Magnesiæ Saturninæ meteorizat. ʒ. j. Cum syrupo rosat. sol. fiat massa. Dosis à g. xv. ad xxiv.

In omni morbo intemperantiæ feliciter exhibentur. Colicis doloribus medentur, Asthmaticis mirificè succurrunt. Hemicraniæ, vertigini, Epilepsiæ summoperè conferunt. Arthritidem sæpissimè sedare observavimus.

Pilulæ Polycrestæ descript. Nicol.

℞. Mastiches, drach. ij. Macis, Galangæ an. drach. j. Aloës succot. drach. semis, Croci Orient. ℈. j. Mumiæ mineralis, ℈. iv. Cum syrupo rosat. solut. fiat massa. Dosis à ℈. ij. ad drach. j. Usus ejusmodi pilularum requirit Medicum exercitatissimum, propter sympathiam Mumiæ mineralis.

Pilul. Balsami sulphuris.

℞. Balsami Sulphuris cum spiritu Terebint. fact. ℥. j. Fl. sulphuris, Pulv. liquirit. Sacchari candi, an. drach. ij. Dosis à drach. semis ad drach. j. In pthisi tutissimè exhibentur, & maxima utilitate.

Pilul. Cephalicæ primæ.

℞. Aloës succot. drach. ij. Scammonii Chymicè præpar. Trochisc. Alhandal, an. drach. j. Cum syrupo rof. sol. Fiat massa. Dosis à scrup. j. ad scrup. ij.

Pilul. Cephal. secundæ.

℞. Agarici trochisc. drach. j. Aloës succot. ℥. semis. Scammonii Chymicè præpar. drach. semis. Sennæ Orient. drach. ij. Magnesiæ saturninæ semel coctæ in Balneo Salis Balsamici, drach. iij. Cum syrup. rof. sol. Fiat massa. Dosis à scrup. ij. ad drach. j.

Pilul. stomachicæ D. N.

℞. Extracti Zingiberis, ℥. semis. Aloës succot. ℥. j. Mastiches, drach. j. Macis, Galangæ, an. drach. semis. Magnesiæ saturninæ, semel coctæ in Balneo salis Balsamici, drach. ij. cum Syrupo absinthii fiat massa. Dosis à drach. j. ad ij.

Pilul. martiales D. N. P.

℞. Aloës succot. ℥. j. Myrrhæ, Galbani, Ammoniaci, Opopanacis, Sagapeni, an. drach. iij. Croci martis, drach. j. ß. Fol. Sennæ, drach. v. Anisi, Cinnamomi, Macis, an. drach. j. Cum syrupi de Arthemisia q. s. fiat massa. Dosis ad scrup. ij. ad drach. j.

Pil. mart. sec. adstring.

℞. Succini, Mastiches, an. drach. ij. Corall. præpar. Lapid. hæmatit. Sanguinis draconis, an. drach. j. Rad. Tormentill. Flor. verbasci, Sem. Hypericonis, an. drach. j. ß. Croci Martis ℥. j. Cum syrupo mirtino fiat massa. Dosis drach. semis & scrup. ij.

SECTIO

SECTIO SEXTA.

(a) De Trochiscis.

TRochiscus à trochu, quasi parva rota. Pastillus alio modo. Variis quoque ex rebus componuntur. Eorum usus hodie non est admodum frequens, quâ de re paucis pauca complectar.

NOTÆ

in SECTIONEM VI.

(a) *De Trochiscis.* Trochisci de Rhabarbaro. Rec. Rhabarbari drachmas duas, aquæ endiviæ uncias duas, solve & coque leniter, adde sacchari uncias duas. M. f. trochisci.

Trochisci de Vipera.

♃. Carnis Viperinæ cum anetho, sale, & aqua coct. ℥. viij. Panis tritici purissimi triti, & cribrati, ℥. ij. Formentur trochisci, & inungantur Opobalsamo, aut oleo nucis moschatæ.

Trochisci scylliti.

♃. Mari, asari, Majoranæ, Aspalathi, an. drach. ij. Schœnant. Calam. aromat. Phu, Xylobalsam. Opobalsami, cinnamomi, Costi, an. drach. iij. Myrrhæ, Folii. Nardi Ind. Croci, Cassiæ, an. drach. vj. Amomi, drach. xij. Mastiches, drach. j. Vini quantum sufficit. Fiant trochisci.

Trochisci Galliæ moschat.

♃. Ligni aloës, drach. v. Ambræ, drach. iij. Moschi, drach. j. Mucilaginis Tragacanthæ, cum aqua rosarum extract. q. s. fiant Trochisci parvi.

Trochisci de Myrrha.

♃. Myrrhæ, drach. iij. Lupinorum, drach. v. Fol. rutæ, Mentastri, Pulegii, Cymini, Rubiæ, Assæ fœtidæ, Sagapeni, Opopanacis, an. drach. ij. Dissolvantur Gummi cum aceto, formenturque trochisci cum succo absinthii.

Trochisci Alipta Moschata.

♃. Ladani, ℥. iij. Styracis, ℥. j. semis. Styracis rubræ, ℥. j. Ligni Aloës, ℥. ij. Ambræ, drach. j. Camphoræ, scrup. j. semis. Moschi, scrup. semis. Aquæ rosarum, q. s. Formentur trochisci secundùm artem.

Trochisci de Agarico.

Rec. Agarici, ℥. iij. Salis gemmæ, ℥. j. Cum Oxymelite fiant Trochisci. Alii cum vino, in quo steterit per noctem Zingiber solitarium, Agaricum in Trochiscos efformant.

Trochisci Albandal.

Rec. Pulpæ Colocynthidos, drach. x. Incidatur minutissimè, & fricetur cum ol. ros. ℥. j. deinde sume Tragacanthæ, Gummi Arab. Bdellii, an. drach. vj. Macerentur hæc in aqua ros. per dies 4. donec liquefiant, & dissolvantur. Demùm cum parte resolutarum lachrymarum, formentur ex prædictis trochisci, qui siccentur, & cum siccati fuerint, contundantur minutissimè, & rursum formentur trochisci cum reliquo diluto lachrymarum, atque reponantur.

Trochisci Bechici albi.

Rec. Sacchari albissimi, ℔. j. Sacchari Candi opt. Sacchari penidii, an. ℥. iv. Ireos, ℥. j. drach. vij. Amyli, ʒ. j. semis. Mucilaginis Tragacanthæ, cum aqua ros. factæ q. s. formentur trochisci parvi.

Trochisci alii Bechici.

Rec. Sacchari albi, ℔. j. Amyli, ℥. iv. Moschi, scrup. j. Mucilag. Tragacanth. cum aqua ros. fact. fiant Trochisci.

SECTIO SEPTIMA.

(a) De Pulveribus,

PUlveres omni ferè carent artificio; fiunt enim ex siccis, quæ in mortariolo attrita, per cribrum vel spissum, vel clarum trajiciuntur. Fiunt ex variis rebus, purgantibus, & alterantibus. Antidotorum Pulveres in pyxide vitrea sæpè asservantur, ex quibus electuaria liquida, & solida: hos brevitatis causâ omittimus, cum aliis sine arte factis.

NOTÆ

in SECTIONEM VII.

(a) *De Pulveribus.* Pulvis purgans pro homine ætatis consistentis: Rec. gialappii resinosi grana quindecim, resinæ gialappæ grana tria, tartari vitriolati grana octo, olei macis guttam unam. Misce, fiat pulvis.

Pulvis in hæmorrhagiis narium, uteri &c. Rec. Rhabarbari Aleaandiiui grana duodecim, diagrydii sulphorati grana doo, tartari tartarisati grana octo, olei corticum citri recentis guttam unam. M. f. pulvis.

Pulvis antidysentericus. Rec. Rhabarbari Alexandrini scrupulum unum, cornucervi usti grana decem, nucis moschatæ grana tria M. f. pulvis.

Pulvis emeticus. Rec. Tartari emetici grana tria, salis abfinrbii, tartari vitriolati ana grana quatuor. M. f pulvis.

Pulvis sudoriferus antifebrilis. Rec. Cornucervi usti, antimonii diaphoretici, concharum præparararum ana drachmas duas, salis absyathii, arcani duplicati ana

drachmam unam ſemis, laudani opiati grana tria, olei caryophyllorum guttas quatuor. M. f. pulvis.

Pulvis ſtypticus. Rec. Radicis tormentillæ, biſtortæ, hæmatitis, terræ ſigillatæ, unicornu foſſilis, ſuccini præparati, ſanguinis draconis, ana drachmam unam, camphoræ grana decem, laudani opiati grana quatuor, vel loco hujus ſeminis hyoſcyami ſcrupulos duos. M. f. pulvis.

Pulvis antifebrilis. Rec. Coralliorum uſtorum drachmam unam, nitri fixi drachmam ſemis, mercurii dulcis grana quindecim, laudani opiati grana duo, olei caryophyllorum guttas tres. M. f. pulvis. Doſis drachma ſemis in tertianis autumnalibus contumacioribus egregium uſum habet; Poteſt etiam addi regulus antimonii medicinalis.

Pulvis antipilepticus. Rec. Secundinæ humanæ præparatæ, lumbricorum terreſtrium, carbonum tiliæ, radicis pœoniæ, viſci querni ana drachmam unam, cinnabaris nativæ præparatæ, ungulæ alcis, raſuræ cranii humani ana ſcrupulos duos, ſeminis pœoniæ drachmas duas, extracti viſci querni ſcrupulum unum, caſtorei, croci, ana grana quinque, moſchi grana quindecim. M. f. pulvis.

Pulvis alexipharmacus. Rec. Antimonii diaphoretici vel ceruſſæ antimonii, lapidum cancrorum, matris perlarum ana drachmas duas, nitri præparati drachmam unam, camphoræ grana duodecim, theriacæ cœleſtis grana octo, M. f. pulvis, doſis drachma ſemis.

Pulvis abſorbens & temperans. Rec. Matris perlarum, lapidum cancrorum, ana drachmam unam, nitri præparati drachmam ſemis, olei cardamomi guttam unam, M. f. pulvis, addito momento laudani opiati fit pulvis anodynus.

Sal polychreſtum. Rec. Solutionis lapidum cancrorum, terræ foliatæ tartari, arcani duplicati ana drachmas duas. M. Doſis ſcrupulus unus.

Pulvis pectoralis & catarrhalis. Rec. Lapidum cancrorum, boli Armenæ, ana drachmam unam, myrrhæ electæ, florum ſulphuris, pulveris glyzirrhizæ ana ſcrupulos duos, croci grana duodecim, olei aniſi, nuciſtæ, ana guttas quatuor, ſacchari candi uncias duas. Poteſt aſſumi ſine vehiculo.

Pulvis bezoardicus. Rec. Radicis contrajervæ, ſcorzoneræ, ana drachmas duas, unicornu veri, lapidum cancrorum, mandibularum lucii piſcis, cornucervi ſine igne, pulveris viperarum, ceruſſæ antimonii, matris perlarum, ana drachmas tres, lapidis bezoardici orientalis vel occidentalis, ſuccini præparati ana drachmam unam, olei corticum citri recentis guttas ſex, cum gelatina cornucervi formentur globuli. Poteſt pro re natâ miſceri cum nitro cryſtalliſato, cinnabari, camphora, theriaca cœleſti, &c.

Pulvis antidyſentericus. Rec. Prædicti pulveris bezoardici drachmas duas, hæmathitis præparati drachmam unam, nitri præparati drachmam ſemis, theriacæ cœleſtis grana quatuor, M. f. pulvis.

Pulvis ſummæ efficaciæ. Rec. Mercurii præparati albi optimè edulcorati, foliorum auri ana drachmam unam, cinnabaris antimonii puriſſimi, reguli antimonii medicinalis ana drachmas duas, accuratiſſimè trituque ſufficienti hæc miſceantur in mortario vitreo, addita pauca quantitate ſpiritus vini rectificatiſſimi, doſis eſt ſcrupulus ſemis. Morbos contumaciſſimos expulſat prudenter exhibitus.

Pulvis antihypochondriacus. Rec. Limaturæ martis drachmas duas, arcani duplicati ſcrupulos duos, olei menthæ deſtillati guttas ſex. M. f. pulvis, doſis eſt drachma ſemis. In obſtructionibus primarum viarum, cachexia, hydrope, tumore ventris incipiente, item adverſus ſterilitatem, menſium obſtructionem, icterum, aſthma hypochondriacum, convenit.

Pulvis ad caput. Rec. Herbæ baſilici, majoranæ, betonicæ, ana manipulum unum, florum anthos, lavendulæ, ana pugillos duos, benzoes, ſtoracis, ſuccini ana drachmam unam ſemis, olei majoranæ guttas octo, ligni rhodii guttas decem, poteſt addi euphorbium, opium, camphora, ſal volatile ammoniaci, &c. Uſus in affectibus capitis ejuſque doloribus, vertigine, hemicrania, epilepſia, affectibus oculorum, aurium &c.

Pulvis præſervans à calculo. Rec. Lapidum cancrorum unciam ſemis, ſeminis milii ſolis, petroſelini, ſaxifragiæ, napi, geniſtæ violarum ana drachmas duas, pulveris glyzirrhizæ, baccarum alkekengi, juniperi, aniſi ana drachmam unam, M. f. pulvis.

Pulvis diureticus in urinæ ſuppreſſione. Rec. Coralliorum uſtorum drachmam unam, ſalis ſuccini ſcrupulum unum, M. f. pulvis.

Styli dentifricii. Rec. Coralliorum rubrorum drachmas tres, pumicis uſti drachmas duas, maſtiches, terræ catechu ana ſcrupulos duos, tartari vitriolati, aluminis uſti ana ſcrupulum unum, iridis florentinæ drachmas duas, olei ligni rhodii guttas decem, moſchi grana quinque. Cum mucilagine tragacanthæ, f. bacilli.

Pulvis ſuaveolens. Rec. Maſtiches optimi, ſtoracis calamitæ, benzoës, ſuccini ana drachmas duas, florum roſarum rubr. lavendulæ, anthos, ana pugillum unum, olei ligni rhodii guttam unam, moſchi granum unum. M. f. pulvis.

Pulveres medicamentoſos non ingrediantur ſpecies diffuſæ molis, uti ſunt herbæ & vegetabilia omnia, quæ pulveres diffuſos efficiunt, ſi prodeſſe velint. 2. Non ingrediantur ipſos copioſæ ſpecies, quod culpandum in veterum ſpeciebus, ubi farraginem ſpecierum ſæpè inter ſe repugnantium conſpicimus. 3. Non ingrediantur illos ſpecies diverſæ indolis & contrariæ naturæ, quæ ſe invicem deſtruunt, vel fermentationem producunt, & peregrinum odorem, vel etiam virulentam vim medicamentis addunt. 4. Nec Aloëtica, amara & fœtida.

Pulveres maximè commendant 1. minima moles & quantitas, 2. color, 3. ſapor, 4. virtus, quæ omnibus præſtat; Hinc conſultum eſt propter gratiam vel extremè albicantia miſcere, vel flavo aut rubicundo colore illos imbuere, & aurum in foliis immiſcere. Ad ſaporem & odorem ſuavem ipſis conciliandum, laudem meretur additio moſchi & ambræ grani unius, vel guttulæ ſtillatitii olei macis corticum citri, cinnamomi, &c.

Qui ſalini ſunt pulveres, aut ſapore ingrato inſtructi, optimè accipiuntur cum vehiculo vinoſo, vel vino ſaccharato frigido. Generalis enim regula eſt: Omnia ingrata & nauſeabunda remedia non offerenda eſſe cum vehiculo calido.

Pulvis Viperarum.

Viperarum pulverem uſurpamus frequenter, non tam in venenatis, quàm in cutaneis affectibus, in febribus quoque ardentibus, & malignis, quibus maximæ ſunt utilitatis. Ad ejuſmodi pulverem parandum, accipe viperas capite, & cauda truncatas, necnon cute, & interaneis expeditas; has fruſtulatim incide in tigillo terreo vitreato, quibus affunde tantiſper aquæ vitæ: tunc eas lento igne exſicca, donec friabiles ſint, & in pulverem duci poſſint.

Ranarum Pulvis.

In *prima parte præſentis operis*, Ranarum pulverem deſcripſimus, item vermium, viperarum, cancrorum fluviatilium, & Halecis. Teſtudinum pulvis eodem modo paratur; ſunt denique multa animalia, quæ ſic in pulverem vertuntur.

Pulvis Vegetabilium.

Vegetabilia omnia facillimè in pulverem reducuntur. Ex his Tragemata cum ſaccharo conficimus, pro ſtomacho.

Pulv. digeſtivus.

Rec. Ligni aloës, Santal. citrini, an. drach. j. Aniſi, Fœniculi, Coriand. præp. an. drach. iij. Cinnamomi, drach. ij. Macis, Roſarum, Galangæ, an. drach. ſemis. Ambræ griſeæ, ſcrup. j. Moſchi, gr. x. Sacchari albi, ℔. j. Fiat pulvis ſubtiliſſimus, capiat Cochlear j. poſt cibum.

Alius.

Rec. Coriandri præpar. Aniſi, Fœniculi, Carui, Macis, an. drach. ij. ſemis. Cinnamomi, drach. j. ſemis. Zingiberis albi, drach. j. Caryophyllorum, ſcrup. ij. Nucis moſchatæ, drach. j. Sacchari albi, q. ſ.

Alius

Alius Rondoletii.

℞. Anisi cond. ʒ. ij. Galangæ, Cinnamomomi, an. ʒ. iij. Piperis longi, ℈. ß. Cort. Citri ficci, ʒ. j. Sacchari folidi, ℥. vi. Fiat pulvis.

Pulvis Cachecticus Quercetani.

℞. Limaturæ Chalybis in tenuissimum alkool per simpl. aquam redactæ, vel cum sulphure calcinatæ, ut artis est, ℥. j. Fæculæ rad. Arónis, ʒ. j. ß. Ambræ gryseæ ʒ. j. ß. Essentiæ corallorum, Margarit. an. ʒ. ij. Succini præparati, Cinnamomi, an. ℈. v. Sacchari q. s. ut fiat pulvis gustui gratus. Dosis semicochleare argenteum manè.

Pulvis Nephriticus.

℞. For. Herniariæ, Betonicæ, Argentinæ, Ceterach, an. ℥. ß. Sem. tusci, Rosæ sylvestris, an. ʒ. j. Misce, fiat pulvis. Dosis ʒ. j. manè, & omnibus horis, cum jusculo, vel vino albo.

Alius.

℞. Lapidum Cancrorum fluviatilium, ʒ. ij. Rad. ononid. ficc. Fol. Herniariæ, Betonicæ, an. ʒ. j. Milii solis, ʒ. j. ß. Misce, fiat pulvis.

Alius.

℞. Fol. virgæ pastoris ficc. ℥. ß. Milii solis, ʒ. ij. Misc.

Alius.

℞. Lapid. lyncis, Judaici, Crystal. præp. Lapid. spongitis, Cancrorum fluviat. an. ʒ. j. Misce, fiat Pulvis.

Pulv. Dentifricius.

℞. Pumicis, ʒ. j. Corallorum præparat. ʒ. ß. Margarit. præparat. ʒ. ß. Aluminis usti, ʒ. j. ß. Salis gemmæ, ʒ. j. Caryophyllorum, ʒ. ß. Mastiches, ʒ. ii, ß. Misce, fiat pulvis subtilissimus.

Alius.

℞. Ossis sæpiæ, aluminis usti, an. ʒ. j. Pumicis, drach. iii. Caryophyllorum, Salis gemmæ, an. scrup. iv. Misce, fiat pulv.

Pulv. dentes dealbans.

℞. Crustæ panis usti, ℥. ß. Pumicis, drach. ij. ʒ. Ossis sepiæ, drach. j. Corallorum præparat. Margarit. præparat. an. drach. ß. Salis communis, drach. ii. Misce, fiat pulv. subtil. Adde, si vis, moschi gr. iii. ambræ gryseæ gr. vi.

Chymica præparatio.

Omne quod sub concavo Lunæ continetur, in pulverem reduci posse, nemo est qui ignoret: unde facilis est cognitu modus faciendi pulveres, Chymica tamen methodus non est adeò trita; etsi enim Herbæ omnes vulgato modo ficcentur, & terantur, Chymico non ita. Primò ab unaquaque substantiæ tres extrahuntur, quibus tinctura inest, primò ipsa, postea oleum, sal, & aqua. Quibus fragrans odor præpollet, is summa diligentia servatur; unde quia odor in oleaginea substantia residet, ea cautè tractanda, maximè si in volatili; duplex est enim oleaginosa substantia, una volatilis, & tenuissima, altera crassa, & magis fixa. Tinctura, & sulphureâ substantiâ extractâ, ignis validior substernitur, & quod est fœtidum, & obscurum secernitur, seorsumque asservatur, igne tandem fortissimo adacto concremantur fæces, à quibus sal, qui fixus & animalis, fixus, inquam, respectu volatilis. Ejusmodi substantiæ simul misceantur in urinali vitreo amplo, & satis alto, cui proprio capitello aptato, blandissimus ignis submittitur: Hac viâ tenuior pars aquea, & oleaginea sursum ascendit: hæc rursum reaffunditur; ter & quater istud repetitur, donec crassum combiberit tenue: tum lentissimo calore omnia in pulverem vertuntur. Interea notandum est, ut fœtida, & tetra pars, lucidis non misceatur, tetra etiam mortua abjiciatur.

Metalla, & mineralia aliâ methodo in pulverem reducuntur. Vel enim nonnulla solo igne calcinantur, & in pulverem vertuntur, uti Plumbum, stannum, ferrum, antimonium, &c. vel eadem cum additione, fortissimo igne adacto: vel sine igne cum spiritibus salium. Sed hæc fusissimè *in secunda parte* tractavimus.

Insuper ex omnibus salis speciebus pulveres, seu potiùs arcana quædam paramus; ad hoc fermentum unius ex 7. metallis usurpamus, quâ viâ dura, & incocta attenuantur, & coquuntur, atque in nostri usum facilè reducuntur. Tandem ex animalibus in præcedentibus exempla satis perspicua tradidimus. Nunc pro coronide pulveres aliquot odoriferi proponuntur.

Pulv. Odoriferus præstantiss.

℞. Rad. Ireos, ℥. iv. Rad. Cyperi, Rosarum ficc. Damasc. Belzoini, an. ℥. i. Labdani, Styracis cal. an. ℥. i. Santal. Citrini, ℥. ii. Moschi oriental. ʒ. ß. Ambaris grisei, ʒ. i. Misce, fiat pulvis.

Pulv. Odorif. alius

Rec. Rad. Cyperi oriental. Santal. Citrin. an. ℥. i. Labdani, Belzoini an. ʒ. vi. Corr. arant. Rosarum Damasc. Styracis calam. an. ʒ. iii. Cal. aromat. ℥. ß. Misce, fiat pulv.

Alius.

℞. Santal. Citrin. ℥. j. ß. Calam. arom. Belzoini, Styracis, an. ℥. ß. Moschi, ℈. j. Misce, fiat pulvis.

Alius.

℞. Zedoariæ, Folii, Cort. Galangæ, caryophyllorum, an. ʒ. ii. Calami arom. ℥. ß. Cyperi, Santal. Citrin. ℥. j. Ireos, ℥. ji. Belzoini, Styracis, Labdani, an. ʒ. vi. Moschi, ℈. j. Ambaris grysæi, ʒ. ii. Misce, fiat pulvis.

Pulv. Cyprius.

Hic Bononiæ Pigmentarii pro pulvere Cyprio usurpant marmoris, vel alabastri pulverem cum portiuncula moschi. Verus tamen pulvis Cyprius fit ex musco quercûs, collecto mense Decembris, vel Januarii, & in umbra exficcato: postea is cum modico aquæ rosaceæ pinsi-

pinsitur, & in pastæ modum redigitur: si verò absque rosacea aqua pinseretur, nares offenderet. Ita in pastam redactum, in pateram, & in vinariam cellam, vel in alium locum humidum repone, quoad mucidus evaserit, ac effloruerit, tunc istum supra tabellam extendito, & in clibano, vel sole exsiccari facito; postea iterum in tenuissimum pulverem redigito, & solo belzoino suffumigato; vel pro singula pulveris jam sicci libra, Mannæ belzoinæ drachmæ decem misceantur, & diu in mortario agitentur, & ita erit optimus pulvis.

SECTIO OCTAVA.

(a) De Oleis.

OLea vel sunt talia à natura producta, ut petroleum; vel artificiala. Artificialia vel per expressionem fiunt, vel per infusionem, vel per distillationem.

NOTÆ in SECTIONEM IV.

(a) *De Oleis.* Semina medullari albicante substantia prædita, uti cucurbitæ, citrulli, melonum, cucumeris, sesamum, item nuclei, uti pineæ, amygdalæ &c. pinguibus oleosis & aqueis partibus instructa sunt, quamdiu hæc inter se accuratè mixta sunt, uti in recentibus seminibus, oleum non potest exprimi purum, sed intertextum humiditati lactea incedit facie, unde profluit fundamentum parandi emulsiones, quæ fiunt, si nucleis excorticatis inque mortario contusis affunditur parum aquæ, sic perpetua agitatione cum pistillo exurgit pulticula, quæ expressa cum s. q. aquæ affusæ fundit lac.

Circa oleorum expressionem notandum, quod semper prius semina seu nuclei exsiccari debeant, ut aquositas omnis pereat, aliàs difficillimè provenit oleum.

Non una vice olea expressa in magna quantitate facienda sunt, ne rancorem contrahant facilem, ægris nocivum, atque ingratum.

Oleum corticum citri recens exprimi debet, non benè destillatur ex corticibus recentibus contritis, sed remanet.

Oleum lumbricorum fit in oleo, sola insolatione & in vitro bene clauso, ast digestione eliciantur vires, non verò violentis coctionibus, ne subtiliores partes abeant. Potest coctio institui in cucurbita, excipiendo idipsum, quod alembicum transcendit, iterumque digerendo cum oleo destil.

Oleum chamomillæ præparatur ex floribus chamomillæ, si per quatuordecim dies stent macerati in aqua ut incipiant putrescere. Nonnulli addunt ante destillationem olei philosophorum clarissimi uncias aliquot.

Omnia Olea expressa, uti etiam oleum hyoscyami destillari possunt & subtilissima fiunt, quando affunduntur corporibus calcinatis, & ab illis abstrahuntur.

Adipes defendi debent ab humido aëre, sic non tam facilè rancescunt. Commodissimè servantur in sicco & temperato loco.

Oleum inunctionis sacræ pro coronatione regis Angliæ Caroli II. tale est: Rec. Olei fragrantissimi jasmini, florum aurantiorum, per infusionem in oleo been paratorum ana uncias sex, Olei stillatitii rosarum unciam semis, olei cinnamomi drachmas tres, flor. benzoe alborum non adustorum unciam unam, ambræ gryseæ drachmas quinque, moschi & zibethi ana drachmam unam semis M. f. balsamum.

Oleum ad epilepsiam. Rec. Pinguedinis cati, castorei, hyosciami, olei nucistæ, ana drachmas duas, olei rutæ destillati scrupulum unum, spiritus salis ammoniaci guttas viginti, M. f. unguentum, quo inungatur spinalis medulla.

Balsamum vitæ. Rec. Olei lavendulæ, majoranæ, caryophyllorum, cubebarum, cardamomi, citri recentis ana scrupulum unum, olei macis destillati scrupulos duos, olei cinnamomi guttas viginti quatuor, olei rutæ, succini albi ana scrupulum semis, hæc olea invicem misceantur & per aliquot septimanas stent; quando itaque extemporaneum balsamum vitæ habere volumus, de hoc oleo instilletur spiritus vini rectificatissimi unciæ unæ guttæ decem, quod si adhuc gratius reddere velimus, ambra ni antea præscripto oleo solvatur, & quidem addi potest huic oleo scrupulus semis, quod si autem balsamum hoc nobilioribus adhuc virtutibus balsamicis imprægnare volumus, addi potest balsamus Peruvianus, nimirum unciæ unæ balsami vitæ drachma semis, sic balsamum redditur apoplecticum, cujus usus internè & externè est egregius; Internè in virium debilitate, doloribus colicis, syncope, defectu spirituum animalium, potest dari ad guttas decem viginti; externè autem in omni debilitate capitis, morbis spasmodicis soporosis, naribus, pulsibus, vertici capitis, nuchæ applicari potest.

Oleum anodynum. Est oleum hyoscyami destillatum cum camphora mixtum, usum habet in colica spasmodica, dolentibus hæmorrhoidibus, vigiliis &c.

Olea per Expressionem.

OLeum commune, quod ex olivis paratur, fit per Expressionem, ex nucibus, amygdalis, seminibus Lini, Cannabis, Sinapi, Papaveris albi, &c. Contunduntur, ac vapore aquæ calidæ nonnulla tepefiunt, nonnulla etiam sine illa evaporatione fundunt oleum in sacculum inclusa, & torculari fortiter expressa. Hoc modo è baccis Lauri, ex seminibus sambuci, & similibus extrahitur.

Oleum ex Vitellis Ovorum.

Rec. Vitellorum ovorum indurat. N°. xx. Conjiciuntur in sartaginem æneam, & super carbonibus friguntur continuò agitando, donec oleum edant; deinde sacculo includuntur, tocularique oleum exprimitur.

Oleum Amygd.

OLeum Amygdalarum fit ex Amygdalis non depellatis, in mortariolo lapideo pertritis, & in calatho sportaceo, aut sacco cannabino in torculari calido exprimuntur.

Sic fit ex amygdalis amaris, Pistaciis, Strobilis, nucibus avellanis, Indicis, nucleis Persicorum, Cerasorum, Semin. Cucurb. Melonum, Ricini, Staphysagriæ, Cnici, Cannabis, Lini, Papaveris, Hyoscyami, &c.

Olea per Infusionem.

EX lignis, radicibus, foliis, floribus, & seminibus, fiunt infusiones cum oleo communi olivarum, vel maturo, vel immaturo, quod omphacinum appellant. Item ex animalibus integris, vel ex partibus illorum, fiunt per infusionem communiter.

Oleum Rosarum.

OLeum rosarum hodie fit cum rosis recentibus, in oleo communi per aliquot dies, aut etiam mensem, ad solem infusis, postea expressis; addendo inter coquendum succum rosarum, vel vinum, reiteratur infusio bis, & ter, ut validiùs fiat.

Oleum Chamameli.

EOdem modo oleum florum Camomillæ paratur : insolantur æstate, tota hyeme verò percolantur. In principio bis, & ter reiteratur infusio ; ultima fervetur, ut de rosis.

Oleum Rutæ.

Rec. Rutæ cum floribus incisæ, & infusæ in f. q. olei communis per 2. aut 3. menses : colentur addito vino, vel succo rutæ.

Oleum Violarum.

OOleum Violarum itidem ex recentibus floribus violarum paratur, præmissâ infusione 2. vel 3. mensium in sole, in vase duplici. Principio, dum recentes sunt flores, reiteratur infusio.

Oleum Liliorum.

PAratur & istud per infusionem, quæ si bis, & ter reiteretur, Oleum longè nobilius, & efficacius redditur.

Oleum florum Citri.

Rec. Florum Citri probè mundatorum ab omni parte viridi, & citrina, q. f. infunde in oleo amygdalarum, & in tantum, ut ipsum oleum supereemineat duos digitos, & hoc in vase vitreo angusti orificii benè obturati. Hoc autem exponitur soli per septem dies ; deinde in vase duplici calore aquæ tepefir, & colatur : in colato oleo novi flores reconduntur ; atque soli exponuntur ; & ut priùs colantur. Tertiò novi flores infunduntur, insolantur, & colantur. Quater, & quinquies reiteratur infusio ; quò plus, eò meliùs.

Ol. florum Aranti, Jasmini, florum Caryophyllorum, Myrthi, &c.

EOdem modo, quo suprà parantur olea florum odoratorum, possunt fieri cum oleo communi pluries aquâ commuoi loto ; sed omnium optimè in oleo balani myrepf. quòd sit omnis odoris expers, nec rancidum fiat, ut cætera olea. Sed elegantiùs Chymicè parantur.

Alio modo paranda Olea fl. Citri, Arantiorum, Violarum, Lilii convallii, &c.

PArantur ejusmodi olea fine infusione, stratificando flores cum sem. ben. vel amygdalis optimè repurgatis, minutim incisis, in capsura lignea, vel in olla probè vitreata, & firmiter clausa, singulo die reiterando novos flores, & veteres removendo : tandem semina, seu amygdalas prælo fortiter exprime, sic habebis oleum flagrantissimum. In quo animadverte, ut flores sint ab omni parte herbacea liberi ; item ut antequam semina, vel amygdalas prælo subjicias, nullus supersit flos ; Secùs quod educeretur oleum, minùs fragrans, & deterioris coloris esset.

Alio modo.

Rec. Gossipium lanugineum, mundum & nitidum, ad hoc pluries in aquis florum, de quibus ol. educere vis, lotum : hoc probè exsiccatum imbuitur uno ex dictis oleis : cum eo, & floribus dictis fit stratum super stratum, quotidiè renovando flores in olla vitreata benè clausa. Quater aut quinquies renovantur flores, tunc prælo subjiciuntur, & educitur oleum odoratissimum. Infusio tamen nobis magis arridet. Videndum porrò ut flores colligantur ex arbore, tempore sereno, & ne rore aut alio humido perfundantur. Sunt qui parum Moschi, & Ambaris gryséi addunt, ut gratiora evadant. Cum ejusmodi oleis, moscho, ambare, & zibetto, Chirothecas, pelles, & similia odorata reddunt. Sed nos medica tractamus. Vires ejusmodi oleorum in spiritibus recreandis mirabiles sunt. Cordis palpitationes mirificè juvant.

Chymica præparationes ol. Citri, Arantii, &c.

OLea Citri, & Arantiorum, non nisi in locis, ubi abundant ejusmodi flores parari possunt, nam eorum maxima quantitas requiritur ; ad minus quadraginta libræ ; ad hoc, ex propriis arboribus excerpi debent, nam humi collecti vim illam balsamicam pro majori parte amittunt. Hos conjiciamus in vas æneum stanno abductum, cui superfunderrus aqua communis sufficientem quantitatem : maceratione 5. vel 6. dierum præmissâ, per refrigeratorium prolicitur aqua, & Oleum, blando igne admoto. Aqua erit fragrantissima, & oleum in exigua quantitate.

Potest etiam ex solis floribus, in vitreo urinali, ad balneum aquæ, oleum cum aqua elici, aurei coloris mirabilisque odoris, sed quàm minimæ quantitatis.

Si aquam, quæ priùs ex aliis floribus manavit, super alios flores irroraveris, mox distillaveris, exibit aqua pretiosioris odoris, & olei major quantitas erit.

Oleum destillatum ex floribus omnibus adoratis.

ODorati flores substantiam sulphuream in superficie continent, ideò summa est adhibenda cautela in olei ipsorum extractione, maximè circa vasa, & calorem. Vasa sint vitrea cum refrigeratorio ; calor sit miris, & blandus, qualis est Balneum aquæ. Flores sint integri, & macerentur priùs per aliquot dies, in f. q. aquæ : primam aquam cum oleo exuctam recentibus floribus reaffunde, & mox distilletur. Aqua hæc secunda cum oleo super novos flores iterum affundatur, sic copiosius erit oleum, & aqua validior.

Oleum Corticum Citri distillatum.

EX recentibus & siccis corticibus citri, oleum elicitur. Recentes incidantur ad album medullæ, tunc indantur urinali vitreo cum aqua ; igne cinerum admoto, effluit oleum cum aqua. Sicci macerentur priùs in aqua per 8. dies ; deinde per vesicam æneam cum suo refrigeratorio proliciatur oleum.

Oleum Hyperici simplex.

SI seduli essent Pharmacopolæ in hoc oleo parando, compositis balsamis carere possemus, & omni tempore peropportunum vulnerarium haberent in officinis. Paratur verò sic :

Rec. Summitatum Hyperici, ℥. iii. Macerentur

tur in vino odorifero, diebus tribus, & totidem noctibus: bulliant deinde in vase duplici, obturato orificio vasis: postea exprime, & recentis Hyperici summitatum benè tritarum par pondus injice, & iterum macera dies tres, ac noctes, coque, & exprime: tunc etiam tertiò recens Hypericum adde, & si vinum minuatur, adde aliquid. Posteà adde Terebinthinæ, ℥. iij. Olei veteris, unc. vj. Croci, ℈. j. Coquantur in duplici vase usque ad vini consumptionem: cola, & repone.

Calidum est, & siccum, & tenuium partium: vulnera incisorum nervorum consolidat, & combustionem ignis: sedat dolores femoris, & vesicæ, & provocat urinam.

Oleum Hyperici magistrale.

℞. Ol. veteris, lib. iv. Vini albi potentis, lib. j. Florum Hyperici rec. cum Sem. man. iv. Factâ infusione per 2. dies, & percolatâ recentes flores excipe, infusionem repete ter, in dicta colatura, cujus singulæ lib. colaturæ adde Terebinthinæ unc. vj. Olei absinthii, unc. iij. Dictamni, Gentianæ, carduibened. Tormentill. Carlinæ, Calami arom. an.drach. ij.Lumbricorum in vino pluries lotor. unc. ij. Terantur omnia, & insolentur 30. aut 40. diebus, & bene obturatum reponas.

Aliud Magistrale Matthioli.

℞. Olei vetustissimi, lib. iij. Flor. Hyperici mense Maii collect. man. iii. Macerentur 12. dierum spatio, & calidè exprimantur: in facta colatura secundò infunde novam herbam cum floribus. Item fol. chamædryos, calamenthi, carduibenedict. an. man. i. Macera triduo in balneo maris, & cola cum forti expressione, in qua expressione recentem herbam Hypericonis ad man. iii. macera triduo, ut priùs, & cola, in colatura dicti Hypericonis semina ad man. iii.iterum infunde triduo, & cola ut priùs. Reitera ter seminis infusionem, semper cum valida expressione. In qua noviter infunde Scordii recentis, calamenthi, centaureæ min. carduibened. Verbenæ, Dictamni cretici, an. drach. iii. In facta quartò colatura, ut priùs, præmissâ infusione trium dierum, infunde Zedoariæ, Rad. dictamni albi, Gentianæ, Tormentill. Aristolochiæ rot. an. drach iii.. Scordii recent. man. i. In forti expressione post triduanam macerationem, infunde styracis calam. Belzoini, an. drach. vi. Bacc. Juniperi, drach. iv. Nigel. drach. ii. cassiæ odorif. drach. ix. Santal. albi, drach. iv. Schœnanthi, Cyperi, an. drach. i. ß. contusa infunde, & macera triduo, tandem cola ut suprà. In colatura infunde scorpiones vivos N°. CCC. macera triduo, ut suprà, & cola. In facta expressione denuò infunde Rhabarb. el. myrrhæ el. Aloës Hepaticæ, an. ʒ. iii. Spicæ Nardi, ʒ. ii. Croci, ʒ. i. Theriacæ electæ, mithridatii opt. an. unc. ß. Stent in infusione perpetuò, & serva ad usum.

Venenis omnibus, Pesti, Pestilentibusque morbis summoperè confert. Basis est Hypericum, & scorpiones. Valet & ad plures alios morbos.

Ol. Cydoniorum.

PEr infusionem paratur ejusmodi oleum, ut de cæteris dictum est bis & ter repetitur infusio. Additur etiam succus cum sufficienti quantitate pomorum contusorum.

Pharmacopolarum major pars, cum corticibus & ramentis, quæ fiunt in mundandis pomis, infusionem parant, eamque colant hyeme cum cæteris oleis, pauco succo aut vino addito.

Ol. Myrtinum.

EX baccis myrti contusis paratur istud oleum: infusio ter reiteratur cum succo dict. bacc.

Vel

FIt cum selibra myrtillorum recent. ol. omphacini aut loti sesquilibra: insola, aut coque, cum vini albi austeri, ℥. iv. ad vini consumptionem. Fit etiam per expressionem, & per decoctionem in aqua, donec oleum supernatet, quod conchâ separandum est.

Oleum Mastichinum.

OLeum Mastichinum recipit Ol. rosati, ℥. xij. Mastiches, ℥. iij. Vini boni, ℥. viij. Coque ad vini consumptionem.

SECTIO NONA.

(a) *De Unguentis & Linimentis.*

UNguentum antiquis materia luxus, è cunctis maximè supervacuum, quod illicò exspirent, ac suis moriantur horis. Ex odoris olim conficiebantur, nunc ex omnibus promiscuè. Corpus Unguenti crassius est oleo, liquidius Emplastro, Linimentum tenet medium inter oleum, & unguentum. Omnium communis materia est oleum, & cera. Particularis sunt Gummi, resinæ, medullæ, adeps, pinguedo quævis, quibus accedunt pulveres cujuslibet rei. Sic parantur:

NOTÆ in SECTIONEM IX.

(a) *De Unguentis.* Unguenta sunt mediæ consistentiæ inter olea & emplastra, fluidius linimentum dicitur, mollius unguentum & durius emplastrum.

Resinosa difficilius miscentur oleosis, in liquatione, nisi continuo leviter agitentur, ne fundo adhæreant, melius ex tempore miscentur sub finem prius pulverisata. Opium, gummata, extracta vegetabilium non commodè miscentur cum oleosis, quia non facilè solvuntur.

Olea destillata, & spiritus volatiles saltim addun tur ad penetrantiam unguentis conciliandam.

Linimen-

Linimentum antispasmodicum resolvens. Rec. Spiritus vini rectificati uncias duas, spiritus salis ammoniaci volatilis drachmas duas, camphoræ drachmas tres, opii drachmam semis, nitri optimi vel artific. unciam semis. Usus est externus in erysipelate, podagra, arthritide vaga & fixa, in omnibus inflammationibus, pleuritide, doloribus artuum, doloribus dentium.

Unguentum nervinum. Rec. Ungenti nervini, sive carminativi, olei nucistæ expressi ana drachmam unam, pinguedinis castorei, olei hyoscyami ana drachmam semis, camphoræ scrupulum semis, spiritus salis ammoniaci guttas quindecim. Misce, fiat unguentum. Usus externus in epilepsia, motibus convulsivis, spasmodicis, colica, diarrhæa, paralysi, contractura, cardialgia, passione hystericâ.

Unguentum pro infantibus. Rec. Unguenti dialtheæ, unciam semis, olei laterum drachmam semis, olei tartari per deliquium guttas viginti. Misce, fiat unguentum. Usus in alvo duriore.

Unguentum vulnerarium. Rec. Balsami Peruviani, olei tartari destillati ana partes æquales. M. f. unguentum.

Unguentum consolidans. Rec. Olei olivarum cum lythargyrio cocti unciam unam, adde florum millefolii, hyperici, liliorum alborum ana pugillos tres. Stet in aëre liberiori per aliquot dies, deinde expressum novis iteratur speciebus, ultimo addatur balsamus Peruvianus pro unguento.

Unguentum ad pelliculas oculorum: Rec. Tutiæ præparatæ drachmam semis, vitrioli albi grana decem, florum antimonii grana sex, salis ammoniaci grana septem, camphoræ grana quatuor, pinguedinis viperarum drachmam unam, axungiæ suillæ, sive unguenti pomadi unciam semis. M. potest addi amianthus. Usus est præmissis purgantibus mercurialibus in maculis, item cataracta oculorum.

Unguentum Aureum Mesue.

℞. Ceræ flavæ, ℥. vj. Olei communis, ℔. ij. ß. Terebinthinæ, ℥. ij. Resinæ pini, Colophoniæ, an. ℥. j. ß. Thuris, Mastiches, an. unc. j. Croci, drach. j. Liquantur simul Cera, resina Colophon. Mastiche, & Terebinthina: sub fine adde Thuris in pulverem redacti, cum Croco, & fiat unguentum. Vulnera certò, & salubriter glutinat.

Unguentum Basilicum Minus.

℞. Ceræ flavæ, Resinæ pinguis, Picis Græcæ, an. ℔. j. Ol. communis, q. s. Liquentur simul, & fiat unguentum.

Unguentum Basilicum Majus.

℞. Ceræ albæ, Resinæ pini, Sebi vaccini, Picis Græcæ, Picis nigræ, Terebinthinæ, Thuris, Myrrhæ, an. unc. j. Olei communis q. s. Fiat unguentum.

Unguentum Ægyptiacum.

℞. Æruginis, drach. x. Mellis, drach. xiv. Aceti albi, drach. vij. Coque igne, & tantisper move, donec fiat rubrum.

Unguentum Apostolorum.

℞. Ceræ albæ, Terebinthinæ, Resinæ, ammoniaci, an. drach. xiv. Aristolochiæ longæ, Thuris, Bdellii, an. drach. vj. Myrrhæ, Galbani, an. unc. iv. Lithargyrii, unc. ix. Opopanacis, æruginis, an. drach. ij. Olei communis, ℔. ij. Hyeme verò ℔. iij. Misce, fiat unguentum secundùm artem. Solvenda sunt Gummi cum aceto eaque coquenda ad mellis crassitiem; his Terebinthinam, refrigerato ferè unguento, misce paulatim, cum pulveribus.

Unguentum Album, sive de Cerussa.

℞. Cerusæ lotæ, ℔. ij. Ol. rosati, ℔. iv. Ceræ albæ, unc. iv. Misce, fiat Unguentum.

Sunt qui Caphuram, qui Albumina ovorum, qui lithargyrium, & qui oleum amygd. dulc. addunt.

Ung. Dialphæa simpl. Nic.

℞. Rad. althææ, ℔. ij. Sem. Lini, Sem. Fœnugræci, an. ℔. j. Ol. communis, ℔. iv. Ceræ, ℔. j. Terebinth. unc. ij. Resinæ, drach. vj. Radices, & semina contusa macerentur tribus diebus in aquæ ℔. viij. aut q. s. Quarta die coquantur, donec remittant crassam, & viscidam mucilaginem; eam deinde exprime: mox recipe expressæ mucilaginis ℔. ij. & coque cum oleo. Quum tandem aquosum illud in mucilagine consumptum fuerit, ceram addito, & fac unguentum secundùm artem.

Ung. Dialthæa comp. Nic.

℞. Rad. Althææ, ℔. ij. Sem. Lini, Fœnugræci, an. ℔. j. Scillæ recentis, unc. vj. Olei, ℔. iv. Ceræ, ℔. j. Terebinthinæ, Gummi hederæ, Galbani, an. unc. ij. Colophoniæ, Resinæ, an. ℥. vj. Radices, & lini semina contusa macerentur tribus diebus in aqua q. s. deinde coquantur, donec mucilago crassescat. Postea recipe mucilaginis expressæ ℔. ij. cui adde reliqua, & fac unguentum secundùm artem.

Unguent. Populeon,

℞. Oculorum populi arboris recentium, lib. j. ß. Axungiæ porcinæ præpar. lib. ij. Oculi populi contundantur, & macerentur cum axungia, donec sequentes herbæ colligi queant. Deinde

℞. Fol. Papav. agrestis, fol. mandragoræ, cymarum rubi tenerrimarum, fol. Hyoscyami, Solatri, Vermicularis, Lactucæ, Sempervivi maj. Bardanæ, Violarum, umbilici Veneris, an. ℥. iij. Vini optimi, q. s. Coquantur ad vini consumptionem; deinde cola, exprime, & fiat unguentum.

Contra nimium calorem valet, & temporibus illitum somnum conciliat.

Unguent. Diapompholygos, seu de Thuthia Nic.

℞. Ol. rosati, unc. x. Ceræ albæ, unc. v. Succi fructus solani sativi, unc. viij. Cerussæ lotæ, unc. iv. Plumbi usti, & loti, Pompholygis, Tuthiæ præp. an. unc. ij. Thuris, unc. j. Confice secundùm artem.

Ad siccanda erysipelata, vulnera sordida, & ulcera cava, optimum est. Cicatricem obducit, & refrigerat.

Unguent. de Minio.

℞. Minii tenuissimè pulveriz. Man. iij. Lithargyrii, Cerussæ, an. unc. j. ß. Ol. rosati, lib. j. ß. Ceræ albæ, unc. iij. misce, & fiat unguentum.

Unguent. Refrigerans Gal.

℞. Ceræ albæ, lib. ß. Ol. rosati omphac. lib. ij. Liquentur simul, & aquâ fontis frigidissimâ diu laventur, & tandem aceto albo subigantur.

Unguent. Santal.

℞. Rosarum, ʒ. xij. Santal. rub. drach. x. Santal. albi, Santal. citrini, an. drach. vj. Boli armeni, drach. vij. Spodii, drach. iv. Camphoræ, drach. ij. Ceræ albæ, drach. xxx. Ol. rosati, lib. j. misceantur secundùm artem, & fiat unguentum.

Unguentum Comitissæ.

℞. Cort. median. Castanearum, Glandium, Cort. median. Quercus, Bacc. myrti, Caudæ equinæ, Gallarum, Cort. fabarum, Acinor. Uvar. Calycum glandium, Sorborum immaturor. sicc. mespilorum immaturor. sicc. Fol. Capparis, Fol. prunelli silvestris, Rad. Chelidonii, an. unc. j. ß. Contundantur aliquantulum, & coquantur in decocti plantag. q. s.

Inceptum abortum prohibet, hæmorrhoides ac laxatos renes corroborat.

Unguent. Resumptivum.

℞. Axungiæ porci recentis sine sale, unc. iiij. Axungiæ Gallinaceæ, Anseris, Anatis, an. unc. ij. Oesypi humidæ, unc. ß. Olei violati, Chamæmel. Anethini, an. unc. ij. Butyr. recentis, lib. j. Ceræ albæ, unc. vj. mucilaginis Tragacant. mucilag. sem. Cotoneorum, Lini, Bismalvæ, gummi arab. an. unc. ß. misce, & fiat Unguentum.

Unguent. de Arthanita Minus.

℞. Succi Cyclaminis, Succi glutinosi Rad. filicis, Succi Ebuli, an. ℥. ix. Succini summitat. Tamarisci, ℥. ij. Oesypi humidæ, ℥. v. Olei Irini, ℔. ij. Bdellii, Ammoniaci, an. ℥. j. ß. Aceti, q. s. ad ammoniacum dissolvendum, Ceræ Citrinæ, ℥. vj. Cort. rad. Capparis, ℥. j. ß. Spicæ, ʒ. iij. Confice unguentum secundùm artem.

Unguent. de Arthanita Majus M. s.

℞. Succi Arthanitæ, ℔. iij. Succi Cucumeris asinini, lib. j. Ol. Irini, lib. ij. Butyri Vaccini, lib. j. Pulpæ Colocynthidos, ℥. iv. Polypodii, ℥. vj. Euphorbii, ℥. ß. Arida omnia contundantur, & macerentur in succis per dies octo, affuso etiam oleo, in vase vitreo diligenter obturato: Nono deinde die coquantur lento igne aliquandiu, postea colentur: colaturæ adde Sagapeni in aceto dissoluti, aur. v. Confice secundùm artem.

℞. Myrrhæ. aur. ij. Coquantur iterum ad consumptionem succorum, postea adde Ceræ, ℥. v. Fellis Taurini, aur. v. Ferveant simul, donec liquescat cera: postea insperge sequentium rerum tenuissimum pulv.

℞. Scammoneæ, Aloës, Mezerei, Colocynthidos, an. aur. v. Euphorbii, aur. ij. Salis gemmæ, aur. iij. Turbith, aur. v. Piperis longi, Zingiberis, Camomillæ, an. aur. ij. Confice secundùm artem.

Illitum stomacho vomitu purgat, Hypogastrio autem inunctum, alvum dejicit, ob id Hydropicos mirè juvat, seorsum excrementum educendo. Vermes quoque necat, & educit.

Unguent. Citrinum.

℞. Boracis, ℥. ij. Caphuræ, ℥. ß. Corallii albi, ℥. j. ß. Gypsi, ℥. j. Umbilici marini, Tragacanthæ albissimæ, Amyli, Crystalli Entalii, Dentalii, Thuris albissimi, Nitri, an. ʒ. iij. Marmoris albi, ʒ. ij. Gersæ serpentariæ, ʒ. j. Cerussæ, ʒ. vj. Axungiæ porcinæ rec. lib. j. ß. Sebi Caprini præp. ℥. j. ß. Adipis Gallinacei præp. ℥. j. Axungiam porcinam, & adipem gallinaceum liqua simul, & impone tepidis adhuc, corticum citri satis magnam quantitatem, & macerentur per mensem unum. Postea eximito cortices, & liquato porcino adipi, adde adipem gallinaceum, & Sebum Caprinum; deinde addantur reliqua tenuissimè trita; ultimo verò insperge Caphuram subtilissimè tritam.

Faciei maculas emendat, scabiem corrigit, cicatrices exterminat, ruborem oculorum aufert, aspera lævigat.

Unguent. ex succis.

℞. Ol. rosati comp. lib. j. Ol. ros. Omphac. lib. ß. Succi fol. Plantag. Succi Solan. hortensis, Succi Centaur. min. Succi Lapathi, an. ℥. iij. Bulliant olea cum succis ad eorum consumpt. Deinde adde Ceræ albæ, q. s. ad formandum unguentum molle; quibus benè agitatis, donec tepida fiant, insperge Lithargyrii tenuiss. pulv. ℥. iij. Pompholygis præp. ℥. ß. Recrem. plumbi pulv. ʒ. vj. Misce, fiat unguentum.

Aliud Unguent. ex succis.

℞. Lithargyrii loti, lib. j. Ol. rosati, q. s. Succorum plantag. Solatri hort. an. q. s. Nutriantur in mortariolo, & fiat unguentum.

Unguent. de Lithargyrio.

℞. Lithargyrii, Ol. communis, aut potiùs rosati, Aceti, an. q. s. Nutriatur primò lithargyrium cum oleo rosato longo tempore; adde postea acetum sensim, & iterum oleum, & sic vicissim fiat unguentum.

Unguentum Rosatum.

℞. Axungiæ porcinæ recentis, q. s. Lava multoties in aqua tepida, & toties donec omnem odorem deposuerit: in ea infunde rosas tusas per 7. dies, postea lento igne coque in vase duplici, & cola, in colatura recentes rosas tusas iterum infunde, coque, & cola ter, ter repete, & habebis unguentum perfectum.

Unguentum florum Arantiorum, Citri, Jasmini.

℞. Florum arantiorum, q. s. Integros infunde in s. q. axungiæ porcinæ, optimè lotæ cum aqua tepida, & tandem frigida, lento igne excalefac quotidie, & tandem cola. In colatura novos flores integros affunde, macera in sole, vel hypocausto: cola iterum, ut priùs: ter & quater reiteretur dicta infusio.

Vel alio modo.

℞. Supradictorum florum, q. s. Infunde in q. s. olei ben. macera per aliquot dies, cola, & reitera

reitera ter infuſionem; ſi volueris ſexies, & ſepties: in ultimâ colatura liqua Ceræ albæ q. ſ. ut inſpiſſetur.

In oleo amygd. dulc. pariter fit infuſio; at brevi aſceſcit, & amittit ſuavitatem omnem, & fit rancidum, ac graveoiens.

Chymica preparatio.

EX ſupradictis floribus extillatur oleum per veſicam, vel vas refrigeratorium, ut ſuprà diximus, in eo liquatur ceræ albæ quantum ſufficit ad juſtam unguenti craſſitiem.

Unguentum Martiatum.

℞. Ceræ albæ, ℔. ii. Olei, ℔. viii. aut q. ſ. Roris marini, Fol. lauri, Rutæ, an. ℥. viii. Tamariſci, Ebuli, Sabinæ, Balſamitæ, Salviæ, Polii, Calamenthæ, Arthemiſiæ, Enulæ, Betonicæ, Brancæ Urſinæ, Spargulæ, Herbæ venti, Pimpin. Agrim. Abſinth. Ocymi, Herbæ paral. Coſti, cymarum Sambuci, Craſſulæ, Mille folii, Sempervivi, Chamædryos, Centaurii, Centumnerviæ, Fragariæ, Quinquefolii, an. unc. iv. ſemis. Rad. Altheæ, Cymini, Myrrhidis, an. unc. iii. Fœnugræci, Butyri, an. ℥. j ß. Sem. Urticæ, Violarum, Papav. albi, Menthæ Saracenæ, Menthæ Criſpæ, Laparioli, Polytrichi, Cardoncelli, Matriſſilvæ, Flor. camomill. Herb. moſchatæ, linguæ cervinæ, Criſpulæ, Camphoratæ, Styriacis calamitæ, Medullæ cervinæ, an. unc. iii. Adipis Urſini, Adipis Gallinacei, Adip. Anſerini, Maſtiches, an. unc. j. Thuris, unc. iii. Ol. Nardini, unc. ii. Herbæ omnes Majo menſe colligantur; & inciſæ macerentur in vino odorifero per dies ſeptem; octavo deinde die coquantur, donec ferè conſumatur vinum: poſtea cola, & colaturæ expreſſæ adde oleum, & coque, donec conſumatur vinum ferè; mox adde ceram, & reliqua ſecundùm artem. Adverſus corporis frigida mala, reſolutionem coxendicum, nephritim, convulſionem, & id genus alia valet. Tumores reprimit, durities emollit, livoremque cutis emendat.

Unguen. Aregon.

℞. Roris marini, Majoranæ, rad. Jari, (1. *Serpentariæ*) Serpilli, Rutæ, Rad. Cucumeris aſin. an. ℥. iv. Fol. Lauri, Salviæ, Sabinæ, an. ℥. iii. Pulicariæ maj. minoris, an. ℥. iv. Rad. Bryoniæ, ℥. iii. Laureolæ, Fol. Cucum, aſinini, Nepetæ, an. ℥. vi. Maſtiches, Olibani, an. ʒ. iv. Pyrethri, Euphorbii, Zingiberis, Piperis, an. ℥. iv. Olei Moſchelini, ℥. ß. Ol. communis, ℔. v. Petrulei clari, ℥. j. Butyri, ℥. iv. Herbæ, & radices Majo menſe collectæ in oleo macerentur diebus ſeptem, deinde coquantur, & colentur, colato oleo adjice reliqua, atque adde Ceræ, ℔. j. ℥. iij.

Prodeſt malis corporis frigidis, convulſionibus, reſolutionibus partium: item dolori colico, renum, articulorumque.

Unguent. Agrippæ Regis.

℞: Rad. Bryoniæ, ℔. ij. Rad. Cucum, aſinini, ℔. j. Scillæ, ℔. ß. Ireos, ℥. iii. Rad. filicis, Ebuli, Tribulorum aquatic. an. ℥. ii. Ceræ albiſſ. ℥. xv. Ol. albiſſ. ℔. iv. Macerentur radices recentes contuſæ per dies octo in oleo, deinde coquantur, & exprimantur: in colato oleo diſſolve ceram, & fiat unguentum.

Hydropicis, & omnibus corporis œdematis ſuccurrit: Nervorum mala ſanat, urinam movet. Extrinſecus illitum ventrem ſubducit, dolorique renum utile eſt.

Unguent. Vulnerarium.

℞. Ol. vulnerarii in *prim. part.* deſcript. lib. j. Ceræ Citrinæ, ℥. iii. Terebinthinæ, ℥. j. Maſtiches, ℥. j. ß. Liquentur ſimul, & fiat unguentum.

Aliud.

℞. Fol. Ophioglosſi, Man. iii. Bugulæ, Saniculæ, an. Man. j. Infundantur in ſufficienti quantitate olei Hypericonis, coquantur lento igne, & colentur: in colatura infunde Flores Tapſi barbati, Flores ſolis, ſeu Helianthemi, (aliis Hyſſopi nemorenſis) Hipericonis, an. part. æqual. Coquantur lento igne, poſt macerationem 8. vel 10. dierum. In colatura ſolve Maſtiches, ℥. iii. Ceræ Citrinæ, q. ſ. Fiat ungaentum ſecundùm artem.

Unguentum Armarium.

℞. Adipis veris aprugni, urſini, an. lotones viii. Pul. Lumbricorum, Cerebri Aprugni ſiccati, Sandali rubri odoriferi, Mumiæ, Hæmatit. an. ℥. j. Uſneæ, circiter ℥. j. Fiat unguentum ſecundum artem.

Aliud ex Theoph. Parac.

℞. Uſneæ in cranio humano aliquando ſub cœlo relicto prognatæ, ℥. ij. Mumiæ ℥. ß. Adipis humani, ℥. ij. Sanguinis humani, ℥. ß. Ol. lini, drach. ij. Ol. roſarum, ℥. j. Boli armeni, ℥. ß. Hæc in mortario tunde tamdiu, donec in purum unguentum redigantur.

Vires, & uſus in medium non propono; non ſolùm utilitati, ſed etiam curioſitati conſulere oportet.

Chymica preparatio.

UNguenta ſuperiùs facta variis modis poſſunt Chymicè præparari, de quibus varia jam tradidimus præcepta; at quia antiquorum methodum ſequimur, eam meritò intactam relinquimus.

Unguentum Bezoardicum A. S.

℞. Succi Nicotianæ, ℔. iv. Succi Rutæ, Abſinthii, Abrotani, Card. benedict. an. ℔. ii. Axungiæ Cervi juvenis, lib. ij. Ol. Scorpionum optimi de Sem. Citri expreſſi, an. ℔. ß. Bulliant ſimul in olla vitreata, lento igne ad ſuccorum conſumptionem: mox cola, & refrigerari ſine: poſtea unguentum ſuperius, à ſuccorum reſidentiâ, (quod viridiuſculum, ſulphureiſque dictarum herbarum ſubſtantiis valde repletum erit) ſepara; adde Extracti Alexiterii ſpecifici, ℥. iii. Extracti opii Thebaici, Eſſentiæ mumiæ, Caſtorei, an. ℥. j. Ol. Balſamici Peruviani odorif. per retortam diſtillati, Ol. de liquid. ambar. Ol. de ſtyrace liquid, Ol. ſuccini albi, an. ʒ. iv. Ol. Caryophyllorum, Ligni Saſſafras, Thymi, Roriſmarini, Camphoræ, an. unc. ii. Miſce, fiat unguentum.

Unguent. pro Scabie.

℞. Unguen. Rosati, ℔. j. Balsami Peruviani, unc. j. Mercurii dulc. sublim. unc. j. Misce, fiat unguentum.

Aliud.

℞. Styracis liquidæ, unc. j. Ung. Rosati, unc. ii. Misce, fiat unguentum.

Aliud.

℞. Unguent. de lithargyrio, Unguent. Rosati, an. unc. ii. Styracis liquid. unc. j. Misce, fiat unguentum.

Aliud.

℞. Terebinthinæ lotæ, unc. ii. Vitellorum ovorum No. ii. Ol. Rosati unc. iii. Sulphuris subtil. triti, drach. iii. Cerussæ, unc. ß. Misce, fiat unguentum.

Aliud.

℞. Lithargyrii loti. unc. ii. Ol. rosati, q. s. Succi herbæ Reginæ, q. s. Nutriantur simul in mortariolo, & fiat unguentum.

Aliud.

℞. Ung. de Lythargyrio, Unguent. Rosati, an. unc. ii. Styracis liquidæ, unc. j. Cinnabaris, ʒ. iii. Misce, fiat unguentum.

SECTIO DECIMA.

(*a*) *De Cerotis, & Emplastris.*

Bononiæ, ubi hæc meditamur, Emplastri nomine abutuntur Medici, & pro Emplastro Cataplasma intelligunt, pro Ceroto Emplastrum. Emplastrum, & Ceratum secundum consistentiæ modum differunt: ut enim linimentum, & unguentum; ita Ceratum, & Emplastrum; nimirum Ceratum Emplastro minùs duram habet consistentiam, ad Emplastri tamen duritiem ferè accedit. Dicitur Cerotum, & Ceratum à cera, quòd majorem partem Ceræ recipiat, & componitur hodie ex pulveribus, oleis, gummi, pice, terebinthina; & cera, additis interdum pinguedinibus, medullis, & mucilaginibus. Emplastrum, ἀπὸ τοῦ ἐμπλάττειν, quòd extendi, & linteo vel alutæ induci, vel illini possit. Est enim Emplastrum, medicamentum corpori admovendum, durum valdè, & solidum, eique firmiter adhærescens.

NOTÆ

in SECTIONEM X.

(*a*) *De Emplastris.* Emplastrum stomachale. Rec. Emplastri de crusta panis, oxycrocei ana unciam semis, olei menthæ, caryophyllorum ana guttas 15. balsami Peruviani, olei nucistæ expressi ana drach semis, M. f. l. a. emplastrum, in morbis ventriculi, nausea, vomitu, febribus intermittenribus, diarrhæa, dysenteria, &c.

Emplastrum anodynum. Rec. Empl. Vigon. de ran. cum mercurio, spermatis ranarum ana unciam unam, olei hyoscyami q. s. balsami sulphuris scrupulum semis. M. f. emplastrum. In doloribus dorsi, lumborum, pleuritide, raucedine, doloribus podagricis, & tumoribus, etiam doloribus pectoris, omisso emplastro mercuriali.

Emplastrum ad tempora. Rec. Olei nucistæ expressi drachmam semis, opii scrupulum semis, camphoræ gran. sex, olei caryophyllorum guttas quinque, balsami Peruviani scrupulum unum. M. f. emplastrum: Usus in vigiliis ad somnum conciliandum; doloribus dentium, aurium, capitis.

Emplastrum in hæmoptysi. Rec. Emplastri spermatis ranarum, unciam semis, aluminis usti scrupulos duos, olei hyoscyami q. s. M. f. emplastrum, usus in hæmoptysi ad præservandum.

Emplastrum polychrestum. Rec. Axungiæ humanæ, sive equinæ unciam unam, minii, cerussæ ana unciam semis, saponis Venet. drachmas sex, camphoræ parum. f. Emplastrum, potest addi oleum hyoscyami. Usus in catarrhis, ulceribus salsis, ambustis & inflammatis partibus, in tumoribus, hydrope, vulneribus.

Emplastrum ad mammas; Rec. Gummi ammoniaci drachmas duas, ceræ albæ unciam semis, spermatis ceti drachmam unam semis, olei hyoscyami drachmam unam, camphoræ scrupulum semis, nitri scrupulum unum, opii grana decem, M. f. emplastrum Usus in mammis induratis contra lactis coagulationem & grumæ factionem.

Emplastrum emolliens. Rec. Pulveris fœnigræci, lini, rad. altheæ, ana uncias duas, curcumæ unciam semis, olibani unciam unam semis, myrrhæ drachmas tres, farinæ fabarum drachmas sex, aluminis usti unciam unam, tartari drachmas sex, ceræ & terebinthinæ ana libram unam, olei lini uncias tres. M. f. l. a. emplastrum.

Nervinum. Rec. Axungiæ humanæ unciam unam, picis albæ, ceræ ana uncias duas, olei juniperi, succini ana drachmas duas. M. f. l. a. emplastrum.

Emplastrum ischiaticum. Rec. Picis albæ, colophoniæ, succini, sulphuris ana drachmas duas, axungiæ humanæ unciam unam, olei hyosciami drachmas tres, mercurii dulcis drachmam unam, M. f. l. a. emplastrum.

Emplastrum matricale. Rec. Tacamahacæ, galbani, myrrhæ electæ, ana drachmas tres, unguenti nervini drachmas duas, essentiæ castorei, succini, ana drachmam unam, olei succini guttas decem, M. f. l. a. emplastrum.

Emplastrum odontalgicum. Rec. Gummi elemi, animæ, storacis, ladani optimi ana drachmam unam, olei nucis moschatæ expressi drachmas duas, balsami Peruviani scrupulum unum, olei ligni rhodii, succini, majoranæ, ana guttas tres, M. f. emplastrum.

Emplastrum dialtheæ perusitatum est eximiique effectus & emplastrorum simplicissimum, nihilominus ejus præparatio non infimi momenti est. Optimè & quidem albissimum paratur hoc modo: semen fœnugræci & lini probe abluantur, non autem contundantur, & radix altheæ non minutim incidatur, infunde cum aquâ calida per dies duos, in aheno æneo leniter fiat ebullitio, sic fit mucilago, quæ transcoletur, quæ fiat spissa per ignem lenissimum. Recipe hujus mucilaginis frigidæ & olei olivarum portionem æqualem, adde sensim atque sensim lithargyrii tenuissimè cribrati quantum satis, per integrum diem fiat lenissima tinctura usque ad consistentiam.

Emplastrum spermatis ranarum. Sperma pellucidum assumatur, & oculi nigri remaneant, quod cum oleo & aqua salsa coquatur, quæ cerussam aggreditur, & tunc non opus est cera.

Argentum vivum si velimus addere emplastris, extinguatur prius in terebinthina.

Emplastrum triapharmacum longissimè coquatur.

Oxycroceum sequenti modo optimè fit: Pix, cera flava, colophonia terebinthina junctim fluant, per linum colentur, & calida serventur; item secundo fiat infusio croci cum spiritu vini; Tertio soluta gummata cum aceto seorsim serventur, item pulveres; Hæc quatuor invicem alternatim misceantur & benè agitentur, non super ardentem flammam, sed in diplomate colliquando vel immergendo ultra medietatem patellam in aliud vas aquâ fervente plenum, sic omnium optimè coibunt in massam minimè friabilem

aut

aut grumosam, sed ductilem: sub continuâ agitatione sinas refrigerari.

In emplastris lithargyrium exactissimè trituratum & cribratum semper prius cum oleo, axungia, vel soecis coquatur, deinde addi debent gummata, pulveres &c.

Quando lithargyrium vel cerussa cum oleo vel axungia coquitur, semper addatur acetum fortissimum

Cera flava, terebinthina, colophonia separatim semper liquentur, in sartagine; sicque non nimis calidè superioribus gommatibus sensim sub continua agitatione infundantur: & alternatim inspergantur pulveres ex gummatibus.

Gummata etiam prius solvi possunt vel in aceto, vel in terebinthina, deinde addatur cera.

Mastiche, thus inferatur emplastris, quando massa remota fuit ab igne.

Ad resinas & extracta resinosa non semper spiritus vini rectificatissimus assumendus, sed rectificatus.

Olea vel axungiæ tamdio coquantur cum minio & lithargyrio, donec supra unguem gutta concrescat, nec desluat amplius, tunc adde ceram, colophnoiam & terebinthinam.

Emplastra diapalmæ ob vitriolom it. saturninum sudorem eliciunt, maximè si partibus tumentibus & dolentibus applicentur.

Emplastrum Diachylon Simplex Mes.

℞. Lithargyrii, ℥. vi. Ol. veteris, ℥. xii. Mucilaginis Sem. Lini, Fœnugræci, Rad. Maluæ, an. ℥. iii. Coquantur simul lithargyrium, & oleum, donec crassescat; postea sensim adde mucilagines, omnia semper rudiculâ seu spatulâ movendo, & fiat Emplastrum.

Emplast. Diachylon magnum Mes.

℞. Lithargyrii tenuissimè triti, ℔. j. Ol. Irini, Anethini, Chamæmelini, an. ℥. viii. Mucilaginis, Sem. Lini, Fœnugræci, Bdellii, an. ʒ. v. Terebinthin. ℥. j. ß. Ficus pingues, No. xii. Sepi Hircini, Resinæ, an. ℥. ii. ß. Ceræ, ℥. vi. Ol. Sampsuchini, & de Spica, an. q. s. Misce, fiat Cerotum.

Emplast. Diapalma, seu Diachalciteos.

℞. Lithargyrii, lib. iii. Ol. veteris, lib. iii. Axungiæ porci, lib. ii. Chalciteos, ℥. iv. Coquantur simul Litharg. & oleum, spatulâ sensim movendo, lento igne, dein Axung. & postea adde sub fine Chalcit. Nonnulli aquam addunt, & album ferè redditur.

Empl. Album, sive de Cerussa.

℞. Cerussæ, lib. j. ß. Ol. rosati, lib. ii. Ceræ albæ, ℥. iv. Ut album evadat, plus Cerussæ adduot, interim maximè providentes, ne coquatur; ubi verò coxerit, nigrum evadit.

Empl. de Janua.

℞. Succi Betonicæ, Plantag. Apii, an. lib. j. Ceræ, Picis, Resinæ, Terebinthinæ, an. lib. ß. Fiat Emplastrum, M.

Empl. de Gratia Dei, Nic.

℞. Terebinthinæ, lib. ß. Resinæ, lib. j. Ceræ albæ, ℥. iv. Mastiches, ℥. j. Verbenæ, Betonicæ, Pimpinell. an. Man. j. Fiat decoctio herbarum in vino albo generoso ad consumptionem tertiæ partis. In colatura dissolve Ceram, Resinam, Mastichen: bulliant, donec incorporentur, & agitentur. Tunc ab igne deponantur, & Terebinthina injiciatur, agitando cum spatula, & fiat Emplastrum.

Emplast. contra rupt. sive de pelle arietina.

℞. Lithargyrii, Lapid. Hæmatit. Sanguinis draconis, Boli Arm. Opii, Mastiches, Ammoniaci, Mumiæ, Galbani, Thuris, Costi, Lumbricorum, an. ʒ. ß. Picis nigræ, Picis Græcæ, Ceræ albæ, Ceræ rubræ, an. ʒ. j. Rad. Consolid. maj. minoris, an. ʒ. iii. Rosar. rub. Myrrhæ, Aloës, an. gr. xviii. Succi Hypocistidis, Gallar. immaturat. Balaust. Aristolochiæ rotund. an. ʒ. vi. Visci quercini, Terebinthinæ, an. ʒ. ii. Sanguinis hominis ruffi, ℥. ix.

Fit autem hunc in modum: Pellem arietinam integram cum omnibus pilis coques in aqua, donec ferè omnino dissoluta sit in lentorem quendam, quem colabis. Hujus colaturæ sumе lib. j. immitte in vas novum, in quo viscum liquabis lento igne, rudiculâ semper agitando: injice deinde lumbricos, postea ceram, terebinthinam, & mastichen: his liquatis, adde gummi aceto dissolutum, & coque ad cerati crassitiem. Postremò injice, quæ terenda sunt, probè trita: Probè misceto, & confice magdalias. Arnaldus.

Emplast. de Ranis Jo. de Vigo, nonnullis de Vipera.

℞. Ol. Chamæmeli, Anethi, de spica, de Lilio, an. ℥. ii. Adipis porci, Vituli, an. lib. ß. Euphorbii, ʒ. v. Thuris, ʒ. x. Ol. Laurini, sesunciam, Adipis viperæ, ℥. ii. ß. Ranas viventes, No. sex. Lumbricorum in vino lotorum, ℥. iii. ß. Succi rad. Ebuli, & Enulæ, an. ℥. ii. Schœnanthi, Stœchacis, Matric. an. Man. j. Vini odoriferi, lib. ii. Coque omnia simul ad vini consumptionem: colentur. Colato adde lithargyrii aurii, lib. j. Terebinthinæ claræ, ℥. ii. Cum cera alba fiat Emplastrum, addendo in fine Styracis calamitæ, sesunciam. Et igni ablatum pistillo tribuletur, donec sit tepidum. Tunc adde argenti vivi, salivâ extincti, ℥. iv. misce diu pistillo.

Emplastrum, seu Cerotum de Vipera.

℞. Pinguedinis Viperæ, ℥. iii. Ung. Populeonis, lib. j. ß. Lithargyrii, ℥. iv. Picis Græcæ, ℥. vi. Ceræ albæ, ℥. iv. Coquantur in unguentum, & sub finem adde Spinæ viperinæ subtil. pulveriz. ℥. ii. Minii subtil. pulv. ℥. j. Fiat Cerotum secundùm artem.

Valet ad discutiendos tumores duros, & ad gummata Gallica resolvenda.

Emplastrum oxycroceum.

℞. Croci, Picis, Colophoniæ, Ceræ, an. ℥. iv. Terebinthinæ, Galbani, Ammoniaci, Myrrhæ, Thuris, Mastiches, an. ℥. j. Misce, fiat Empl. Galbanum & ammoniacum dissolvi prius debent in Aceti s. q.

Empl de Meliloto Andromachi.

℞. Nardi Gall. Cyperi, Iridis, Myrrhæ, an. ʒ. viii. Croci, unc. semis. Meliloti, ʒ. xxv. Ammoniaci, Terebinthinæ, an. ʒ. L. Ceræ, ʒ. C. Olei Cyprini, unc. vi. Aceti, q. s. Fiat Emplast.

Empl. ſticticum Crolli.

℞. Minii, Lapid. Calaminaris, an. lib. ß. Lithargyrii auri, & argenti, an. unc. iii. Ol. lini, Olivarum, an. lib. j. ß. Laurini, lib. ß. Ceræ, Colophoniæ, an. lib. j. Verniçis, Terebinth. an. lib. ß. Opopanacis, Galbani, Serapini, Ammoniaci, Bdellii, an. ℥. iii. Carabes citrinæ, Olibani, Myrrhæ Alexandrinæ, Aloës epat. Ariſtol. utriuſque longæ & rot. an. ℥. j. Mumiæ, Magnetis, Hæmatit. an. ℥. j. ß. Corall. alb. & rub. Matris perlarum, Sanguinis draconis, Terræ ſigillatæ, Vitrioli albi, an. ℥. j. Florum antimonii, ʒ. j. Croci Martis, parum, Camphoræ, ℥. j. Coque primò Lithargyrium, & minium, cum oleis; paulò poſt adde lapid. calam. ceram poſtea, & tandem Gummi cum Terebinthina mixta, eaque prius ad mellis craſſitiem cocta, quibus ultimò addantur pulveres. Mira de hoc Emplaſtro efferuntur, maximè in cruentis, & in inveteratis ulceribus.

Aliud ëx Chirurg. Magna Theoph. Parac. P. p. T. ij. C. vj.

℞. Ceræ virg. lib. j. Picis Græcæ tandundem, Terebinthin. quart. j. Colliquatis ad ignem, inſperge Pul. Maſtiches, Succini, Myrrhæ, thuris an. ℥. v. Mumiæ, ℥. ii. Aloës Epaticæ, ℥. j. ß. Camphoræ, unc. ſemis. Miſce, fiat Cerotum.

Aliud.

℞. Ceræ, lib. j. Colophoniæ, picis an. ℥. iii. Gummi Ammoniaci, ℥. ii. Bdelli, ℥. j. Magnetis ſubtil. triti, ℥. iii. Miſce, fiat Cerotum.

Aliud deſcript. noſtra.

℞. Maſtiches, ℥. j. ß. Succini, ℥. ß. Camphoræ, ʒ. ii. Ceræ citrinæ, ℥. iv. Ol. Balſamici vulnerarii, q. ſ. Liquentur ſimul: ſub finem adde. Terebinth. Picis nigræ, an. ℥. j. Thuris, Ariſtoloch. rotund. Mumiæ, an. ʒ. vi. Miſce, fiat Cerotum.

Aliud.

℞. Lythargyrii auri loti, lib. j. Ol. vulnerarii ***in prim. part.*** deſc. lib. ii. Succi Ophioglosſi, Bugulæ, an. ℥. iii. Coquantur ſimul, ſpatulâ ſemper movendo, donec in Emplaſtri craſſitiem evadant. Refrigeraris ferè adde Terebinthinæ, Gum. Opopanacis, Ammoniaci, Sagapeni, an. ℥. ii. Pulv. Thuris, Ariſtolochiæ, Mumiæ, an. ℥. ß. Miſce fiat ceratum.

Ceratum, ſive Emplaſt. de Cruſta panis.

℞. Maſtiches, Menthæ, Spodii, Coralli rubri, ſantal. albi rubri, an. ʒ. j. Cruſtæ panis toſtæ, & maceratæ in aceto per horam mediam, unc. ii. Ol. Maſtichini, Cydoniorum, an. unc. j. Farinæ hordei, q. ſ. Fiat Emplaſtrum, ſeu potiùs Cataplaſma. Valet in vomitu puerorum, & his qui cibum retinere non poſſunt.

Ceratum Diaphœnicum Calid. Meſ.

℞. Ceræ, unc. ii. Ol. roſati, Nardini, an. unc. iv. Dactil. ſicc. No. 40. Panis biſcocti, ʒ. viii. Macerentur biduo in vino opt. poſtea roc. Carnis Cydonior. in vino coct. unc. j. Maſtiches, Thur. Abſinth. an. ʒ. ii. ß. Ligni Aloës, Macis, Myrrhæ, Aloës lotæ, Spicæ nardi, Acaciæ, Galliæ moſchatæ, Trochiſch. ramich, Calam. arom. an. ʒ. j. Ladani, ʒ. ii. Miſce, fiat Emplaſtrum.

Chymica præparatio.

Olea, Unguenta, Linimenta, Cerota, & Emplaſtra, quæ interiores partes forinſecùs admota juvare creduntur, ſi diſtillatione attenuentur, depurentur, & exaltentur, id faciliùs præſtare nemo eſt qui ignoret. In utroque Ceroto, ſeu Emplaſtro, præcipua vis in aromatis, pane, maſtiche, & paucis oleis conſiſtit. Qui de Cruſta panis conficere voluerit, accipiat ſpiritum panis cum ſuo oleo, & cum oleo maſtiches, & menthæ: in his liqua Ceram, & forma Emplaſtrum, cui adde ſi volueris ſalia corallorum, & ſpodii.

Si Cerotum diaphœnicum tam calid. quàm frigid. Accipe aromata in eo deſcripta, macera in vino optimo rub. diſtilla per refrigeratorium: eâdem viâ tincturam, & ſalem conficies. His miſce ſpiritus, & olei panis tantillum, quibus maſtiches oleum adjunges, & tandem in his ſolve ceram, & fiat Cerotum. Sed minori cum labore parabis Emplaſtrum ſtomachicum præſtantiſſimum, hoc modo.

℞. Ol. Maſtiches per retortam deſtill. ℥. ß. Ol. Menthæ, Abſinthii, Nucis moſchat. Caryophyllorum, an. ʒ. j. Gummi Tacamahaca, unc. j. ß. Ceræ citrinæ, unc. iv. Miſce, fiat Ceratum.

Aliud.

℞. Schœnant. Calami arom. Spicæ nardi, Macis, Caryophyllorum, Abſinthii, an. unc. j. Thuris, Labdani, an. unc. ß. Maſtiches, unc. ii. Zingiberis, unc. ß. Macerentur triduo in ſ. q. vini optimi: poſtea per refrigeratorium oleum, & aquam prolice. Primâ aquâ prolectâ auge ignem, & habebis oleum graviter oleus, rubicundi coloris. In utroque oleo ſolve Gummi Tacamahacæ, unc. j. Ceræ citrin. unc. iii. Miſce, fiat Ceratum.

Emplaſt. pro ulceribus ſordidis.

℞. Ol. Plumbi, unc. ſemis. Ol. vulnerarii Balſamici, unc. iii. Succini, Maſtiches, an. unc. ſemis. Lithargyrii loti, unc. j. Cinnabaris, drach. ii. Ol. Mercurii, drach. j. Miſce, fiat Emplaſtrum.

Emplaſtrum Magneticum Angeli Sala.

Rec. Antimonii crudi, Sulphuris flavi, Arſenici albi, an. ℈. ii. Pulverizentur omnia ſubtiliſſimè, & in matracio ſeu phiala, ſepeliantur in arena, uſque ad aliqualem eminentiam, ſubminiſtretur ignis, donec omnia liqueſcant, id quod ſtylo ferreo experiri licet, ſi nimirum materia eidem adhæſerit, & inſtar terebinthinæ ductilis fuerit coloris rubei ſubobſcuri. Vaſe refrigerato eximitur materia, quæ eſt dura inſtar picis, vocaturque magnes arſenicalis. Hic magnes Arſenicalis venenatus ampliùs non eſt; ſine enim noxa omnibus animalibus dari poteſt. Præterea cauterium

terium potentiale est insigne, quod sine ulla inflammatione, aut corrosione dolorifica operatur. Usus ejus est in peste, ex hoc componitur Emplastrum.

℞. Hujus lapidis Arsen. Magnet. drach. iii. Terebinthinæ laricea, Ceræ, an. unc. semis. Gummi Serapini, Ammoniaci, Galbani, an. drach. iii. Ol. Succini, drach. ii. Terræ vitrioli optimè lotæ, drach. j. Dissolve priùs gummata in aceto scillitico: solutionem per pannum lineum cola, & exprime, eamque tamdiu bulliendo inspissa, donec acetum fuerit consumptum, & gummata ad priorem consistentiam redierint. Deinde seorsim Ceram, & Terebinthinam eliqua, & extra ignem aliquandiu agita, donec ad spissitudinem unguenti redigantur. Porrò adde gummata purificata, & insuper pulverem magnetis arsenicalis, cum vitrioli terra, & oleo succini.

Hoc Emplastrum ulceribus, & carbunculis pestilentialialibus more consueto applicatum, subitò rumpit eadem, & venenum ex imo instar magnetis potenter attrahit, nec apertum ulcus coire patitur, ante perfectam extractionem omnis venenositatis.

Emplastrum Attractivum.

Rec. Lithargyrii, Lapid. Calamin. Succini, Magnetis, an. unc. ii. Pulverisata omnia tenuiter, coque in olei lini lib. j. ß. Ceræ, lib. j. Terebinthinæ, lib. ß. Vernicis, unc. iv. Coque aliquandiu, donec inspissentur. Adde postea gummata sequentia, vulgari modo in aceto soluta, & colata, vicissimque, Opopanacis, Serapini, Galbani, Bdellii, Ammoniaci, an. drach. j. semis. Ebulliant leviter; In fine adde pulverum, Mastiches, Thuris, Myrrhæ, Aloës hepaticæ, an. unc. j. Deligenter move spatula, & tandem malaxando in magdaleones redige. Valet in tumoribus podagricis, quos in aquam solvit, & extrahit.

Aqua Cardiaca pro malignis Pestilentibusque Febribus, omnium præstantissima, cujus usus erit ad curationem, & præcautionem.

Rec. Melissæ, Cardui benedicti, cicerbitæ, Veronicæ maris, Ulmariæ, Pimpinellæ, an. m. iv. Ex his succum exprime, in quo macera radicum Angelicæ, Tormentillæ, Enullæ Campanæ, Bistortæ, Gentianæ, cinnamomi, an. unc. ii. Vini albi, libras duas. Digerantur triduo in vase vitreo benè obturato; & tum per alembicum vitreum, calore balnei Mariæ, extilletur aqua.

Dosis est ab unciis duabus ad uncias quatuor. Sudorem excitat, roborat vires, & non rarò extinguit febres.

Aqua Panis.

℞. Micæ Panis albiss. lib. xv. In vase vitreo infunde, & macera in fimo equino per mensem in suff. quantitate aquæ communis, & distilla per Balneum Mariæ: & excipies aquam fragrantem primò, insipidam postea. Antequàm distillationem instituas, vini albi generosi adde drach. v. Cinnamomi contusi uncias tres. De hac aqua unciam unam, aut duas dabis pro dosi, cui addere poteris tantillum sacchari albi, ut pro unc. ii. unc. dimidiam Sacchari. Hæc aqua vires mirificè recreat, ac restaurans est præstantissimum.

Aqua Margaritarum.

℞. Margaritas Orientales, Aceti albi distill. an. q. s. dissolve uniones cum Aceto distillato, acetum evapora in satis lento igne, & in fundo vasis salem invenies, qui per retortam pellatur, & habebis aquam fragrantissimam, reparandis viribus idoneam: cujus dosis est dimidia dragma cum jusculo carnis.

Aqua Restaurativa.

Rec. Pulpæ Caponis lib. j. Pulpæ Perdicum lib. semis. medullæ Panis albi, lib. ij. Aquarum Rosarum, melissæ, florum Citrii, an. lib. j. vini albi generosi, lib. vi. Schœnant. galangæ, macis, caryophyll. an. drach. vi. Cinnamomi, unc. iii. indantur omnia urinali vitreo, satis amplo, & detineantur iu fimo equino per 15. dies, urinali primò suo capitello bene obturato. Distilla postea ad calorem Balnei Mariæ, & habebis aquam optimam, viribus reparandis idoneam. Dantur unciæ duæ cum pauco sacchari, semel, aus bis in die.

Antidotus Antipyretos non solut.

℞. Conserv. florum Boraginis, florum Centaurii min. flor. viol. Rosarum, an. unc. ii. Salis Antimonii optimè depurati, unciam dimidiam, flor. Antimonii diaphoretici, drachmas sex, cum syrupo de Corticibus citrii misce, & fiat Antidotus, de qua dantur drachmæ duæ, tres, aut quatuor pro dosi. Sanguinem sensim repurgat, obstructiones reserat, lienis & jeçoris duritiem emendat: neque vomitum, neque alvum movet: febres quascunque radicitùs evellit.

Antidotus Antipyretos Purgans.

Rec. Extracti radicis Tithymali Cyparissiæ, Scammonii per aquam vitæ depurati, & præparati, an. unc. j. Conserv. flor. Rosarum, Conserv. flor. Boraginis, florum Antimonii diaphoretici, an. ʒ. vi. cum syrupo ros. sol. fiat Elect. de quo dosis erit ʒ. ii. & unc. semis.

Elect. de Croco Martis simplex.

Rec. Corticis Citrii saccharo conditi, Cons. pulpæ Cydoniorum, an. ℥. ij. Croci martis, ℥. dimidiam, Misce & fiat Electuarium, cujus dosis est à ʒ. ß. ad duas.

Elect. de Croco Mart. sol.

Rec. Cons. Borag. violar. rosarum, an. ℥. j. pul. Sennæ Orient. drachmas vi. Croci martis, drach. v. Syrupi de pomis Saporis Regis, q. s. Misce, fiat Electuarium, cui adde ol. anisi guttas viii. Dosis à drachma una, ad duas, & tres.

Utriusque Electuarii vires sunt imperscrutabiles: in cachexia quantum valeant, satis notum est. Obstructiones tam jecoris, quàm lienis, optimè reserant.

Decoct. Catholicum.

In *nostris curationibus* sæpè fit mentio Decocti Catholici, tanquam potionis admodum universalis: Descriptionem ipsius sic habeto.

Rec. Radicis Graminis, unc. iij. salsæ parillæ, unc. ij. fol. Cichorii, agrimonii, pimpinellæ, betonicæ, Capil. ven. an. M. j. sennæ Orient. epithym. an. unc. j. florum violarum, borag. an. p. j. anisi, drach. ij. liquirit. unc. dimidiam. Coquantur omnia in libris viij. aqu. comm. in duplici vase, calore Balnei Mariæ, Dosis erit ab unc. iij. ß. aut iv. ad sex.

Decoct. Hydroticum.

Decocti Hydrotici pariter frequens fit mentio in *nostris curationibus.* Paratu verò hunc in modum.

Rec. Rasuræ ligni Indi, lib. j. Corticis ejusdem ligni, uncias tres, Baccarum Juniperi, unc. ij. Macerentur simul in vase terreo devitreato, stricti orificii, cum lib. xx. aquæ communis, & spiritus sulphuris dulcoacidi, ℥. ij. in loco frigido per 10. vel 15. dies, donec certam quandam fermentationem acquisiverint, quod fit citiùs aut tardiùs, pro aëris & tempestatis conditione. Tunc per Balneum Mariæ coque ad medietatem, & aquam evoca simul inter coquendum, quod facilè fit cum amplo urinali, cum suo capitello. Utrumque liquorem seorsum serva. In Decocto, quod erit circiter librarum x. infunde Radicis Chinæ selectæ in taleolas dissectæ, Salsæ parillæ, an. unc. ij. ligni Sassafras, unc. j. Santal. albi, unc. dimidiam. Coquantur iterum ad medietatem, quæ circiter lib. v. erunt: quibus addimus, vel liquiritiam, vel saccharum, vel anisum saccharo condîtum, saporis gratiâ. Item si laxativum exoptemus decoctum, ei sennam addimus; hermodactyllos non raro. Dosis ab unc iv. ad vi. Sudorem movet: & in lue Gallica præstantissimum est medicamentum. Item in Hydrope, & aliis.

Electuarium de Baccis Juniperi.

In Paralysi, in morbis ventriculi, renum, & intestinorum, frequenter usurpamus Electuarium de baccis Juniperi. Parandi autem modus satis est communis: Coquuntur enim baccæ maturæ Juniperi in sufficienti quantitate aquæ communis.

Ung. Magistrale.

Rec. Fol. bugulæ, alchymillæ, plantag. peti, sive herbæ reginæ, summitat. Hipericonis, an. M. ij. Infundantur s. q. Ol. rosati per octo dies, & colentur: In colatura liquentur Ceræ citrinæ, unc. tres, pro qualibet liq. Terebinthinæ claræ, unc. j. Antimonii subtillissimè triti, Tuthiæ præparatæ, an ℥. vi. Cerussæ lotæ, Cinnabaris lotæ, an. unc. j. Misce, fiat unguentum.

Unguentum Vulnerarium.

Rec. Ol. balsamici cum herbis vulnerariis, (de quo in *sectione de Oleis*) lib. ij. Terebinthinæ, unc tres. Ceræ citrinæ, lib. ß. Galbani depurati, unc. ij. Pulv. præcipitati albi dulcorati, pulv. Vernicis, an. unc. ß. Misce, fiat unguentum.

De Auro Diaphoretico.

Pro auro Diaphoretico, recentiores nonnulli putant intelligendum esse magisterium auri cum aqua regia factum, de quo in *secundo libro. cap. de auro*, nec in totum errant: nam dictum aurum, cum duplici portione florum sulphuris, istam amittit volatilitatem suam, & in pulverem rubicundissimum vertitur: Id si in vase circulatorio sub fimo equino circuletur per quindecim dies, cum aqua vita alkalizata, acquirit magnam tenuitatem, & penetrandi potentiam. Ejus usus nobis fuit olim satis communis, modò verò sequenti utimur.

Rec. Auri purissimi partem unam, Mercurii Antimonii q. s. dissolve, & fiat amalgama: hoc verò coque blando igne per spatium 4. dierum, in vase vitreo sesquicubitum alto, cujus pars inferior sit ampla & alata, superior verò stricta, & longa. Ignis sit blandus & continuus. Hoc modo amalgama in rubicundissimum pulverem vertitur, qui per xv. dies circuletur cum spiritu vini in fimo equino. Spiritum tandem evoca, & habes aurum tuum præparatum. Dosis erit à granis iv. ad v. aut viii. ex conserva quavis, etiam in vino, aut jusculo carnis.

Aurum Diaphoreticum Theop. Par. lib. de malè curatis restit. lib. 3. c. 25.

Rec. Auri ℥. j. ex eo duæ patellæ fabricentur; ac per essentiam vini secundum artem, in primo gradu Athanoris, illæ in liquorem resolvantur. Dosis est ℈. iij. in vino.

Theriaca metall.

In *nostris observationibus* non raò fit mentio Theriacæ metallorum, non aliâ de causâ, nisi quòd ex metallis medicina fit Theriacalis adversus venena, & quæ pesti, pestilentibusque morbis conveniat. Paratur verò sic:

Rec. Mercurii resuscitati partes quatuor, Reguli stellati antimonii partes duas, Auri purissimi partem unam. Liquetur aurum cum regulo, cui adde mercurium concalefactum seorsum, misceantur invicem, & fiat massa, quæ pulverizetur super lapidem porphyreticum. Hæc materia coquatur lento calore, in sufficienti quantitate balnei Hermaphroditici, donec omnia probè fixentur. Dosis erit à ℈. vj. ad x.

Mumia mineralis.

In mineralibus summa est dulcedo, quæ propriè in illis Mumia dicitur. In plumbo magna est, ut patet per salem ipsius. Hoc accipimus cum duplo mercurii, excoquantur simul secundum artem, & fiat pulvis, qui commodè unguentis admiscetur. Olea, quæ ex his parantur, veriùs mumiæ appellantur: at quia non ita facilè parantur, hac de re præsenti contenti sumus.

Liquor dulco-acidus Sulphuris.

In nonnullis malè curatis, & his quibus mercurius fuit pravè exhibitus, maximo cum fructu præsentem liquorem exhibemus. Fit verò ejusmodi liquor more olei Sulphuris, vitra tantum, sive campanam foliolis auri inducimus, foliola ad hæc communia, quibus unusquisque utitur

utitur vulgariter, intelligimus. Liquor qui hac viâ exſtillatur, mirâ dulcedine donatur, & multas poſſidet vires, quas ſtudio brevitatis omittimus.

Pilulæ Polychreſtæ.

Rec. Aloës ſuccotrinæ, unc. j. Maſtiches, drach. ij. macis, galangæ, an. drach. dimid. mercurii dulcis præcipitati ſine corroſivis, drach. j. & dimid. cum Syrupo roſato ſolutivo, fiat maſſa, cujus doſis erit, drach. j. & drach. j. ß.

Ejuſmodi pilulæ verè multarum ſunt virtutum: Clementiſſimè purgant: tutò noctis tempore exhibentur. Cerebrum maximè purgant, ventriculum pariter, & inteſtina; vermes enecant: mira etiam alia præſtant, de quibus *in centuriis.*

De ſpecifico ſtomachico.

Specificum ſtomachicum dicitur, quòd ſpecialiter juvet ſtomachum, quo nomine non ſolùm ventriculum intelligimus, ſed omnem locum in quo fit concoctio, & quia in unoquoque membro peculiaris fit digeſtio, ideò in his ventriculum, ſeu locum concoctionis adeſſe ſtatuimus: quod alii de glutine, rore & cambio dicunt, idem atque nos ſentire videntur. In ventriculo, quem vulgus ſtomachum appellat, prima fit concoctio, quæ ſi ex ſententia perficiatur, omnia læta ſunt. Et ut in ſingulis membris coctionem fieri diximus, ita & ſeparationem alimenti ab excremento: Alimentum in membri ſubſtantiam tranſit; excrementum tanquam inutile foràs truditur, vel per commune, vel per proprium emunctorium. Eſt verò multiplex excrementum totius corporis, unum ſenſibile, aliud inſenſibile. Senſibile varia obtinuit emunctoria: ſic inteſtinorum, habet alvum; Renum, veſicam; de Capite idem cenſendum; ſputum eſt Cerebri, ſicuti & mucus narium. Aures flavam quandam materiam continuò emittunt. Oculi pariter lachrymas fundunt pro excremento, & maximè poſt ſomnum. Ubi proba fit concoctio, ibi pariter facilis excrementi ſegregatio. Hoc medicamenti genus ubique locorum concoctiones juvat, & ob id univerſale dicitur. Particulare redditur etiam alterius interventu, uti ſi univerſale deſideras, fac ut Solis ſplendore illuſtretur, cujus influentiâ non tantùm ejus tenebræ removentur, verùm & ejus benefico calore, illius compacta materia attenuatur & ferè fermentatur. Ab aliis planetis influentias pariter recipit, & magis particularis fit. Hæc verò materia ubique reperitur, in uno pluſquàm in alio. Ejus medio quandoque fœcundantur agri, vegetant plantæ, adoleſcunt & fructificant arbores. Sine ipſa nulla fit concoctio, terra ejus præſentia orbata ſterileſcit. Solâ coctione indiget, ſi ſemel ab omni terræ illuvie repurgetur. At hæc ſatis, alibi fuſiori ſermone ſperamus genuinam ejus præparationem docere. Interea ſcias velim, hoc medicamenti genus naturam ad coctiones promovere, humores mitigare, efferatos ſpiritus coërcere, pacificare, & ad propria officia reducere.

PETRI POTERII DE FEBRIBUS LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

In quo instituti ratio, & scribendi occasio.

FEBRAM, malorum omnium, quæ humanam salutem impetunt, eamque demoliuntur, primas tenere, cæterisque malorum generibus palmam præripere, observamus quotidiè, neque mali genus est, cui magis homo sit obnoxius. Mortales cujuscunque sortis, & conditionis adoritur, nulli ætati parcens; & tevetà immanis hæc fera in quamcunque regionem grassatur, neque tempestati, neque hominum conditioni indulget, æquo pede pulsat pauperum tabernas, regumque turres. Sancitum fuit olim, neminem sine febre mori; unde satis mirari non possum, eur homo in tantum hostem hucusque satis haud sibi prospexerit. Fateor equidem de hoc truculento hoste librorum myriades conscriptas esse, in quibus de ejus essentia, ortu, & curatione, & pari filo, nec minori dicacitate de illas sanandi methodo, at infelici eventu; nam etiamsi eorum dogmata ad unguem sectatis, nonnisi umbras, & mera figmenta comperies. Quid mehercule turpius, quàm in re tam clara (ut ipsi jactitant) turpissimè deficere! Adest tertiana, quartana, aut quævis alia febris, parati sint hi milites, instituant omnes artes, balistas, arietes, catapultas, & quotquot recenter inventa sunt tormenta bellica, dirigant ad earum ferociam retundendam, nihil planè opis, spretis eorum artibus suam tyrannidem non minùs in nos exercent: earum paroxysmus, durationis tempus, & sæva earum symptomata nec minimum remittuntur: curati, atque incurati eadem afflictio; immo qui Medicorum castra effugiunt, in minores angustias incidunt; unius saltem hostis tela in se vibrata sentiunt: fœtidas, amarulentas, & horridas potiones non degustant; cruces, & tormenta, utpote phlebotomias, cucurbitulas, hirudines, vesicatoria, inustiones & alia morbis ipsis graviora experiri non tenentur. O fœlices rustici! & vos Orientales, & Australes gentes beatæ! quæ ejuscemodi artibus caretis, non cum larvato amico, tanquam cum truculentissimo hoste, vos dimicare oportet, uti nos cives Europæos, qui non solùm aperto Marte, cum communi hoste, morbo videlicet, decernendum habemus de pace, sed fucato amico vires nobis à Natura concessas opponere, & ubi integris viribus tanto hosti resistere deceret, diversione quadam, eas dividere necesse habemus: sic non unitâ sed dispersâ virtute, coram sævissimo tyranno succumbere cogitur patiens. His & aliis pluries apud me subductis, unde tantus sopor tamdiu mortalibus insedit? unde in re tam aperta, tanta socordia? unde in tanta necessitate, tanta penuria? hoc potissimum in causa esse visum est, quia documentis effascinati, his facilè acquiescimus, & supra eorum sensa, nihil sciri posse falsò arbitramur: immemores, quòd quotidiè nova in rerum natura emergant, quòd antiqui non omnia sciverint, & quòd longè majora sint, quæ nescimus. Quid plura? nonne sunt infinita Dei opera, quæ cacodæmonis astu nobis perpetuò obscurantur, nec nisi ejus benignitate, in lucem se proferunt? Hujus luminis splendore delinitus, quid in re tam utili, tam jucunda, & mortalibus necessaria sentiam, in medium proferre omninò statui; quid in contrarium sentiant larvati isti misélli, parum refert: etenim veritatis elypeo muniti, nihil timebimus; atque adeò etsi totus laberetur orbis, impavidum ferient ruinæ. Tu interim inconcussa Veritas, lux incomparabilis, scientiarum & disciplinarum fax indefinens, benigno tuo splendore ab intellectu nostro, ignorantiæ Cimmerias perfectè remove tenebras, ut ad te fidissimum doctorem, pervenire possimus. Interea non me latet immensum pelagus assiduè ventis, procellis, & turbinibus agitatum; syrtibus, scopulis, & variis ignorantiæ voraginibus refertum, ingredi me, in cujus velificatione nauclerus peritissimus maximè requiritur: nec satis confido ad tantam velitationem vires meas sufficere posse, at in arduis voluisse sat est. Hic non solùm nostræ sunt partes, de universa humani generis salute agitur, de proximi bono sermo habetur, de hominum securitate tractatur. Sed modò itineris cursum instituamus, navis nostræ imbecillitatis proram & puppim, ad Deum nostrum, fidissimam Veritatis

Veritatis cynosuram, dirigamus, & velis ac rudentibus explicatis, ad eum tutissimè contendamus: in quo peragendo, veterum, & neotericorum placita primò expendere licebit, quæ si agitata, & satis firma haud reperiantur, nova experientiis & rationibus confirmata, eorum loco reponere decrevimus. A definitione febris essentiam aperiente exordiar; à qua ad divisionem &c. & tandem ad curationem.

CAPUT II.

Febris nomen.

FEbris à fervore, vel feritate Latinis dicitur, & reverà immanis est fervor, & ingens feritas suam tyrannidem in omnes æqualiter exercens. Grecis πυρετὸς, à nomine πῦρ quod est ignis. Unde apud Hipp. legimus febrem Causonidem appellari, quasi magnum ignem: etenim Causus idem quod ardor ingens, & ustio, hinc καῦσοι γίνονται πυρετοὶ ardores vertuntur in ignes, aut febres Causonides fiunt ignes. Hebræis דלחת *Dalechet*, à verbo דלח *Dalach*, quod etiam est ardere, accendere, & urere: & dicitur *Descheph*, רשף quod est pruna, & carbo accensus: *Deuteron. c.* 34. ולחנני רשף הני רעב. Dicitur etiam קלחת *chadachat*; quod pariter est ardere, incendere, à verbo קדח *chadach, Deuter. c.* 24. יהוה בשחבת ובקדחת ובד לדהת יכבה quâ nominis appellatione, febris essentiam satis explicatam haberemus, nî nostrâtes verbis plus justo oblectarentur; ea est enim linguæ sanctæ proprietas, ut rerum essentias propriis nominibus designet: & reverà si febris naturam solo naturæ lumine perpendamus, verè ignem Microcosmicum appellabimus. At quia de nomine lis nobis non est cum Grammaticis, ad ejus essentiæ notitiam descendamus. Scimus enim veram febris nomenclaturam, ejus notitiam, & curationem effugere non posse.

CAPUT III.

Febris Definitio discutitur, & incerta redditur.

OMnis nostra cognitio, vel nobis à Natura insita est, vel ratiocinio colligitur: ratiocinamur de singularibus, à quibus progredimur ad universalia; & quia non possumus ex illis scientiam instituere, oportuit ab universalibus præcepta trahere: universalia quippe in ordinem deducta, per proprias differentias, genera suprema, & infima statuunt. Sic æquum erat partes essentiales, quibus res constarent, priùs exponere; etenim ut res naturales constant materiâ & formâ, ita res ratiocinio comprehensæ, genere & differentiâ, Febres non dissimili ratione: qui enim febrium notitiam posteris tradiderunt, dixerunt febrem esse calorem præter naturam totum corpus infestantem, ut ex Gal. patet *lib.* 5. *de morb. differ. cap.* 5. alibi dixit *lib.* 1. *Aph. cum. com. xvj. & lib.* 1. *de ratione victus acut. com. xviij.* febrem esse calorem extraneum accensum in corde, procedentem ab eo, mediantibus sanguine, & spiritu, per arterias, & venas in totum corpus. Fernel. non diverso modo dixit, febrem esse calorem præter naturam è corde per omne corpus diffusum. Quibus liquet, ejus essentiam duabus illis partibus constare, calore videlicet, & præter naturam. De hoc calore multa alii decantant, sunt qui intemperiem simplicem; sunt qui cum materia esse dicant: qui substantiam, qui qualitatem puram, qui corpus adventitium, qui qualitatem auctam, qui forinsecùs advenientem, qui dispositionem, qui habitum, qui qualitatem passibilem. Mirum videre est, quot quæstiones vanæ, & inutiles. Unusquisque jactat se rem acu tenere: sed his brevitatis studio omissis, communem ab omnibus simplici sermone receptam examinare placet, sive sit Avicennæ, sive Fernel. parum refert, eadem est cum Galenica: quod enim Galenicæ adjicitur, essentiam non variat, sed modum, & sedem connotat. His ergo constat, calorem esse genus, præter naturam, differentiam. Quòd calor non possit esse genus, satis patet, si genus verè sumatur pro natura quadam universali univoca, quæ de pluribus differentibus specie dicatur, in eo quod quid est; calor enim non potest dici natura universalis, sicut Animal. Dum intelligo Animal, quidpiam seorsum consistens intelligo; dum verò calorem, nonnisi affectionem, qualitatem, aut affectum alicujus rei. Præterea calorem nil aliud esse quàm singulare accidens, nec posse prædicari de pluribus, satis clarum est. Nec valet, eum ab intellectu abstrahi posse à singularibus, & in universalem conceptum verti. Eodem modo chimæras, mille nugas possumus intellectu formare, nec propterea sunt in rerum natura. Non me latet, Arist. dixisse universalia esse tanquam accidentia, & significare quale quid, non hoc aliquid, quòd partes sint hoc aliquid constituentes, non propterea singularia sunt. Sunt equidem partes, sed universales, & seorsum in rebus per intellectum consistentes, & in eorum conceptu substantia quædam universalis intelligitur, & hæ ab Arist. secundæ substantiæ appellantur. Rursus quod dicit tanquam accidentia, satis notat non esse accidentia, sed veluti accidentia, quæ insunt rebus, sic universalia de singularibus prædicari. Non ita calor, cujus essentia in sola hæsione consistit. Quid verò sit illud cui inhæret, nec ignem, nec ejus portionem aliquam esse certum est, cùm in rerum mixtione, nullum elementorum maneat actu. Quod virtualiter, & potentiâ dicunt, mera sunt figmenta. Ut res puræ, actu, & realiter sunt, quærimus; quæ non sunt adhuc, & solâ opinione concepta, rejicimus.

CAPUT IV.

Varia traduntur argumenta, quibus iterum febris definitio exagitatur, & nulla redditur.

EX præcedentibus etsi pateat, quàm parum firma sit communis Febris definitio, in præsenti superiùs dicta firmabo, & inconcussa reddam. Inprimis si dicant, definitionem ejusmodi non esse formalem, suam magis produnt inscitiam; etenim satis patet ex Arist. 2. *Post. cap.* 10. definitionem esse orationem naturam alicujus rei denotantem; hanc verò dividi in formalem seu essentialem, & accidentalem; hanc rursus in causalem, & descriptivam. Medico qui morbi essentiam quærit, formali, & essentiali uti necesse est; nam neque acci-

dentalis, neque causalis, neque descriptiva rei essentiam aperire possunt: eas tamen non parum lucis afferre posse in veris definitionibus tradendis, non negamus. At in re tanti momenti, ubi non umbras, sed res ipsas sectari, Medico consilium est, certum est ad febrium essentiam cognoscendam ejuscemodi definitiones non sufficere. Quòd si ejusmodi discussio, subtilis ac nimis philosophica esse videtur, & à sensato artifice aliena, demus (quæsò) calorem ejusmodi verum esse genus, idque univocum, quid, absurdum per absurdius? Res agunt ut sunt, calor per se non est: ergo nec per se quicquam efficit. Idem est quod ab omnibus recipitur, nihil agere supra gradus suæ activitatis, vel ab immobili nullus motus. Quod de potentia possunt afferre, mera sunt subterfugia. Res non ut futuras, sed ut ipsæ sunt, inquirimus. Calorem sanguini hærere, & sanguinem seipsum destruere, reclamat omnis Philosophia. Rursus singulæ res à locis naturalibus servantur: Calor in sanguine, in venis, & in viventibus in loco proprio manet. At jam illos intelligo adversus nos reclamare, & putredinem efficientem in medium protrahere; hanc verò putredinem ab obstructione; & obstructionem à plenitudine & crassitie; & hanc plenitudinem, & crassitiem ab extrinsecis, aëre, cibo, potu, &c. Quid? mehercle circulum agimus, res in infinitum progreditur: ad unum tandem deveniendum. Si putredo est causa caloris, & putredinis causa obstructio, obstructionis alimenti multitudo; sic de absurdo in absurdum incidimus. Dandum erat reale efficiens, quod ut esset, efficeret, quod à se, non ab alio actionem ederet, quod in se potentiam heberet agendi, quod formaliter à nullo penderet, sed per se subsistens, juxta suæ activitatis gradum & conditionem, effectus produceret. Sed quorsum isthæc? Peripateticam fortè non sequuntur doctrinam, Empedoclis potiùs dogmata sectantur. Quòd si sæpissimè non audirem, Aristotelem ab his communem magistrum appellari, eos planè potiùs Empedocleos, quàm Peripateticos dicerem. Verum enim verò quotiescunque de caliditate, & siccitate garriunt, & de temperamentis mille quæstiones effutiunt planè inutiles, quis non videt eorum doctrinam à Peripatetica alienam? Quod si his acquiescere nolint, ad calorem, earum basim, veniamus.

CAPUT V.

Quàm irrita sit febris definitio per calorem tradita.

Febrium cognitio non aliâ de causâ pervestigatur, nisi ut ex ea, ejus contrarium nobis innotescat; nam qui contrarium novit, idem ejus curationem cognoscit, alterum, alteri applicando. Etenim contrariorum indefinens proprietas est, se invicem expellere: At qui Medicus, qui dicit febrem esse calorem, & frigida ipsi opponit, & eam non curat, ostendit clarè, frigus non esse febri contrarium. At ipse iterum respondet, materiam caloris subjectum, primò esse removendam. Si hoc est; cur non priùs materiæ, talis caloris subjecto quæsivit contrarium, & ab ea deduxit febrem? Multa de putredine obganniunt, nec minora de obstructione fingunt, & semper ad idem revertuntur: Sed purgent, quantum velint, deobstruentia porrigant, & refrigerent quantum possint, quid inde? eâdem namque viâ mors, & sanitas; ne ad minimum quadrantem retardatur paroxismus. Verùm antequàm rem seriò aggrediamur, quid sit calor, quotuplex, quomodo Philosophis, & quomodo Medicis, primò dicendum.

CAPUT VI.

Quid calor, & quotuplex.

Ut omnis vitetur homonymia, calor Græcis dicitur θερμὸν, θερμότης, θερμὸς, καῦμα, αἶθος, quod Latinis uno nomine calor appellatur. Calor abstractum est, calidum concretum; abstracta sui juris sunt, concreta ab abstractis pendent, calidum à calore, non calor à calido. Sicuti candor à candido, lux à lucente; sic calidum calore calet, & candidum participatione candoris, quæ nomina sunt entia, vel entium actu, vel potestate. Rursus eadem ad substantiæ categoriam pertinent, vel ad alia prædicamenta; substantiæ non suscipiunt magis nec minùs; substantiæ nihil est contrarium; at calori frigus est contrarium, & calor intenditur ac remittitur. Rursus substantia nulli est accidens, calor contrà; substantia hoc aliquid significat, calor non sic, sed quale denotat. Ex quibus satis liquet, quàm malè calor dicatur substantia. Nec obstat Argenterii exceptio, quâ caloris appellationem diversam facit, alteram secundùm Philosophos, & alteram secundùm Medicos: ad illorum mentem accidens, ad horum substantiam. Accidentis essentia est inhærere, & est entis potiùs quàm ens. Veritas non est duplex: Philosophi ut sunt res, contemplantur; Medici si contra, non sunt audiendi, nam omni rationi adversantur. Consulant si velint Arist. *lib. 1. Phys. cap. 3. text. 26.* intelligent, quomodo substantia nulli sit accidens. Plura non addo, nam res ipsa loquitur. Neque vobis objicio, quomodo in igne posset esse forma, & accidens, eruntne duæ substantiæ in eodem? Sed his missis, dicamus, quid intelligant de calore nativo insito, adventitio, cœlesti, naturali, non naturali, febrili, pestilenti: plures species existimemusne? Inter recentiores sunt, qui affirmativam sequuntur. Arist. sibi fautorem dicentes *lib. 2. de Gener. Animal. cap. 3.* ubi asserit calorem, quo animantium vita continuetur, quo pereunte omnis eorum actio moritur, nec ignem esse, nec ab igne ortum ducere; sed in spiritum lapsum cœlitùs incidere: item Conciliat *diff.* 48. & 49. Marcellum in *suo lib. de Anima*, c. 143. & 144. Picum Mirand. *lib. 3. adversus Astrologos, cap. 3.* Bartholom. Angl. *de rerum proprietate, lib. 3. cap. 1.* Niphum *1. Meteor. com. 35. q. 2.* Fernel. *lib. 4. suæ Physiologiæ, cap. 3.* Qui negativam amplectuntur, Antesignanum D. Thom. Aq. Ægid. Albert. Mag. D. Bonavent. Marsil. Sax. Achil. Thom. Aveg. & alios complures produeunt. Arist. non sibi contrarium, sed oppositum demonstraut. Loca, & argumenta, hinc inde nota sunt. Dum sic inter se de calore rixantur, satis apertè videre licet, quàm perperàm febrium doctrina inde deducatur. Neoterici

rici nonnulli, qui de calore, calidove innato explicationem ſuſceperunt, plus obſcuritatis, quàm lucis afferunt: Ex his nonnulli adeò Philoſophiæ expertes reperiuntur, ut omni ratione ſepoſitâ, velint calorem eſſe ſubſtantiam corporalem, actionum noſtri corporis opificem, cujus præſentiâ vivimus; & cujus abſentiâ morimur. Hieronymus Capivaccius (ut alios taceam) ſuprà *Aphor.* 14. *ſect. prima*, definitionem talem exhibet: Calor nativus eſt corpus mixtum, à ſemine, & ſanguine materno, ab agente animali genitum, pro actionibus animæ obeundis. Ejuſmodi definitionem eodem in loco fuſiùs explicat, verbis magis apertis demonſtrans ex Gal. quomodo calor ſit ſubſtantia, non accidens: Ad quem craſſiſſimum errorem confutandum, ſatis ſuprà dictum eſt, & adeò eſt clarum, ut ſuperfluum foret, in id tempus inſumere. Fernel. non ſubſtantiam, ſed accidens, cujus ſubjectum facit ſpiritum naturalem. Recentiores plurimi, Capivaccii errorem ſequuntur. Montanus, vir ſenex, quid ſit calor nativus ignorare ſe fatetur, quem tandem vocat quintam eſſentiam, ſpiritualem, tenuiſſimam, & ſubtiliſſimam ſubſtantiam. Hieronymus Mercurialis, Capivaccio contemporaneus, & noſtræ ætatis Medicus magni creditus, eundem calorem dicit eſſe ſubſtantiam calidam, & humidam *in* 14. *Aphor. ſect.* 1. Alios Autores, aut potiùs tranſcriptores, ad confutandum in medium minimè protraho, quod ſuprà ſatis ſuperque factum eſſe exiſtimo: ex quibus ſatis videre eſt, quàm parum certa, & tuta ſit Febrium definitio.

CAPUT VII.

Febris diviſio examine perpenditur, & incerta redditur.

COllapsâ Febris definitione; ejus diviſionem pariter corruere neceſſe eſt; attamen clarioris doctrinæ causâ, quam communiter in medium proponunt, examinare placet: Primò nonnulli febrem dividunt in materialem, & non materialem; in putridam; ſimplicem, & peſtilentem; in continuam, & intermittentem; in acutam, & mitem; in humoralem, ſpiritualem, & in ſolidis conſiſtentem; undè ſanguineæ, bilioſæ, & melancholicæ, Diariæ & Hecticæ, quas rurſus in Synochum, tertianam, quartanam, & quotidianam. Omnium communiſſima eſt, in putridam, non putridam, & venenatam. Ejuſmodi diviſiones pluribus modis redargui poſſunt. Primò cùm ea ad id inventa ſit, ut rem, de qua ſermo habetur, clariorem, & certiorem reddat; hæ cùm contrarium præſtent, certum eſt ejuſmodi diviſiones eſſe inutiles: quod maximè patet ex ſuperioribus. Præterea patet, ejuſcemodi diviſiones eſſentialia prædicata febrium minimè tangere, non materiam, non formam, aut aliud horum vices gerens. Rurſus neque ſunt ipſæ diſtributiones generis in ſuas ſpecies. Etenim cedò febrem eſſe genus, putridum & non putridum ſpecies: quid? nonne eſt ignotum per ignotius? ut jam, & infrà patebit. Species dum prædicatur de aliquo, hoc maximè fit in eo quod quid eſt, non quale quid; diviſio continuæ, & intermittentis, non quid, ſed quando reſpondet. Sed ſapienti pauca, modò ad cauſas.

CAPUT VIII.

Febrium cauſæ ponderantur.

HIc non omnes Febrium cauſas examinare ſtatuimus, ſed univerſales tantùm, & magis communes, ex quibus particulares manifeſtæ fient. Iſtæ verò ſunt triplices, caloris exceſſus; putredo, & peſtilens aër. Quod ad caloris exceſſum, dicunt ejuſmodi exceſſum fieri, per additionem novi caloris; At hoc fieri nequit, ſine novæ materiæ appulſu, quæ ſit ſubjectum novi adjecti accidentis; at in febribus ſimplicibus negant fieri novæ materiæ adjectionem; ergo ejuſmodi exceſſus, eo quo dicunt modo, non datur. Quod verò à ſe extendatur, ſine materiæ adventu, demonſtrandum eſt primò, quo pacto accidens poſſit eſſe ſine materia; item quomodo accidens poſſit moveri, cum omninò ſit immobile; etenim auctio, & diminutio ſunt motus. Ex quibus conſtat, præfatum caloris exceſſum non dari, nec per conſequens fieri poſſe cauſam febris.

CAPUT IX.

De Putredine, & an talis detur in nobis.

JAm de putredine: de qua nemo hucuſque dubitavit, putredinem eſſe dependentem ab alio, à putrefaciente videlicet: ex quo ſatis videre eſt, alterius eſſe effectum; at effectus alicujus rei non poteſt eſſe cauſa. Sic patet putredinem non poſſe generare febrem, aut febris eſſe cauſam. Putredo eſt tranſmutatio totius ſubſtantiæ putreſcentis corporis ad interitum, vel corruptelam ab externo calore. Gal. 11. *Method.* Putredo, Græcè πυθεδὼν, σηπεδὼν, σῆψις, & διαφθορά. Ariſtoteles putredinem dicit eſſe corruptionem proprii naturaliſque caloris in unoquoque humido ab extranea caliditate: σῆψις δὲ ἐστὶ φθορὰ τῆς ἐν ἑκάστῳ ὑγρῷ οἰκείας καὶ κατὰ φύσιν θερμότητος: *lib.* 4. *cap.* 1. Eodem in loco dicit putredinem eſſe ſimplici generationi contrariam, τῇ δὲ ἁπλῇ γενέσει τὸ ἐναντίον μάλιστα κοινὸν σῆψις. Verum enim verò, quia tria ſunt in conſiderando putredinem, quæ quodammodo putredo dici poſſunt, Alteratio; Generatio, & Corruptio, quæ propriè putredo dicitur, de qua in præſenti: Putredinem eſſe actionem agentis in paſſum putredini aptum, negabit nemo. Agentium finis eſt aſſimilare ſibi paſſum, eorum formam annihilando, & reſolvendo ad ultimam materiam, quam modo incognito ad novam formam præſtitutam diſponunt; ſic dum res putreſcit, novam acquirit formam, & eodem tempore antiquam deponit, & ita novum eſſe, novamque recipit denominationem. Demus itaque ſanguinem, cæteroſquè humores putreſcere, corrupti, ut ſuprà patet, deſinunt eſſe; novamque induunt naturam, non ſunt ampliùs ſanguis, ſed quippiam toto genere diverſum. Sic non putreſcenti ſanguini, ſed cuipiam alteri diverſo tribuenda eſſet ejuſmodi febrium cauſa.

CAPUT X.

CAPUT X.

Quid Obstructio ? & an ipsa possit esse causa febris Putrida ?

Causas febrium universales enumerat quinque Galenus, *lib.* 1. *de differentiis febrium*, *cap.* 6. *& de morborum causis*, *cap.* 2. At quia putredo causa est potissima febrium, quas appellant humorales, de eâ præcipuè disserere nobis est animus. At Galenus *lib.* 11. *methodi medendi*, obstructionem, (hanc verò putredinis præcipuam causam esse asserit) explicat per suum coutrarium, eam dicens esse obturationem quandam, cujus contrarium ἔκφραξις quod est reseratio, & reclusio. Obstructionis, inquit, idem est symptoma, ac transpirabilium retentio, cujus excretio eorundem contrarium est. Trincavellius *lib.* 1. *Epistol. med. cap.* 12. voleus explicare, quid sit obstructio, dicit esse humorem vias occludentem, & transitum intercipientem: quo in loco causam pro effectu sumit, negans se posse obstructionem cognoscere, nisi per obstruens, & occludens, qualis est crassus, & viscidus humor, quo (inquit) sublato, nulla est obstructio. Argenterius *lib. de febribus*, obstructionem esse dicit occlusionem viarum, vel internarum, vel externarum, à densantibus, exsiccantibus, & indurantibus. Alibi, ut in *Comment. lib.* 2. *Aphor. Hipp.* addit, & quantitatem humorum parere obstructionem. Galenus *loc. cit.* obstructionem vocat morbum instrumentalem; quod negat Trincavellius *eo in loco*, dicens esse symptoma, & nunquam morbum per se. Sed his missis, videndum quomodo ipsa, quæ alterius sit effectus, & per consequens accidens, possit esse alterius causa. Sed hoc dato, & non concesso, in humore crasso & viscido, duo consideranda veniunt, humor, & crassities. Humor, ut bumor nou est nisi aqua. Crassities à terrestri quadam materia ipsi aquæ mixta pendet. Crassities rursus variè consideratur, vel simplex est terrestreitas, vel aliis mixta infiuita. Simplex, vix sola repetitur; mixta, infinita propè sub se continet, apprimè diversas salium species, mineralia, bitumina, metalla, &c. Hinc non sufficit dicere crassum, lentum, viscidum, &c. sed crassi, lenti, & viscidi causam. Nec rursus satis est mixti tationem reddere, sed & miscentis originem afferre necesse est. A jecoris calida intemperie, cum ventriculi imbecillitate, aut frigida temperatura, id deducere, eadem est rudiras. Fit circulus, principii petitio: esse à non esse repetunt, motum ab immobili, actionem à non agente. Scio juniores nova ad hoc in nos dirigere tela. Crassitiem, viscididatem, lentorem, & ejusmodi secundas qualitates à primis dependere. At quid inde? calor nou nisi calorem producit. Quæ ex hujusmodi evaporatione venit crassities, lentor, & visciditas, à mixtione, quæ erat in bumido, venit. Qui corpotum vivam anatomiam callet, in ejusmodi nugis tempus haud inutiliter terit. Equidem me pudet in re tam clara veritatis splendorem quærere; etenim satis ex his manifestum est, obstructionem non esse causam febris.

CAPUT XI.

De motu, quomodo possit esse causa febris.

Galenus causas febrium uviversales enumerat quinque *de differentiis febrium*, *cap.* 3. *et de morborum causis*, *cap.* 2. motum esse unam ex præcipuis febrium causis statuit, quam opinionem sequitur universa Medicorum schola. Videndum quàm opportunè. Circa ipsius motûs cognitionem, animadvertendum, quid moveat, quid moveatur, in quo, à quo, & ad quid. Motus, actus est entis potentiâ mobilis; est verò in nobis unicum, quod est potentiâ mobile, quod movet, & à nullo movetur, principium omnium motuum, qui fiunt in homine. Dicitur potentiâ, quòd non actu; etenim indesinenti quiete cuncta in corpore humano regit, gubernat, & moderatur. At uon sic Medici motum intelligunt: circa materiam, eamque quantam versantur. Motum intelligunt rei corporalis motionem, hîc locus cum suis terminis requiritur, à generatione ad corruptionem. In motu semper fit mutatio: de tempore, & continuitate, nulla fit mentio, de præsenti intelligunt. Motum itaque hîc intelligimus actionem entis actu mobilis, quod simul agat, & patiatur. Aqua ab igne calefit, & hæc nostra est propositio; at falsò arbitrantur, calorem de igne ad aquam migrâsse. Qui in aqua percipitur calor, è potentia aquæ educitur; non migrant accidentia de subjectis in subjecta; minùs datuk corporum penetratio; insuper duo contraria eodem in loco minimè hospitantur. Hîc non inquiro, an supra vires aliquid agere possit, nec peto an agentium fines terminati sint. De generatione, tanquam de non ente ad ens, satis evidens est, mutationem ejusmodi fieri per medium, non enim sine alteratione fit. De corruptione idem censent Philosophi. Gal. *loco praalleg.* postquam quinque illas causas enumeravit, pro motu, Solis operationem proponit, quæ sanguinem & spiritus movens, calorem parit nou naturalem, à quo febris. Ira pariter proponitur, in cujus motione alti moventut humores. Exercitium etiam calefacere humores inducit. At ut meliùs ejusdem Gal. rrentem assequamur, quid ipse περὶ διαφορᾶς πυρετῶν dicat, tam ex propria, quam ex Hippoc. sententia, satis videre licet. Ibi simplicis caloris mentionem affert, ubi de febrium differentia, cujus verba sunt hæc ι πυρετοὶ οἱ μὲν δακνώδεις τῇ χειρὶ, οἱ δὲ πρᾳέες, ὅιδ' ὀ δακνώδεις μὲν, ἐπαναδιδόντες δὲ ὅιδ' ὀξέως μὲν, ἀποσώφονι δὲ τῇ χειρὸς, &c. Qui plura desiderat de motu, causa febris, legat ipsum Gal. *in cit lib. cap.* 6. Licet ex prædictis, motus, ut motus est, non possit ex se quicquam efficere; nihilominus ex Gal. decretis, movendo spiritum, & humores, variè exagitat calorem nostrum, eumque augendo, uon naturalis evadit, qui ad cor derrusus febris dicitur: si spiritus apprehendit, ephymera; si humores, humoralis, & putrida, si in substantia, seu pulpa, habitualis, & hectica. Quid de calore, calorisve actione sentiendum sit, suprà exposuimus. Hinc patet moveri humores, & spiritus. Locus sunt vena, arteria, & universus corporis habitus. Ad quid? finisne sit per accidens, an determinatè ad hoc, dicendum aliò distulimus.

CAPUT XII.

CAPUT XII.

De contactu, & vicinia rei calidæ.

QUi rerum proprietates, virtutes, & facultates ex vero fonte scrutatur, contactûs, & viciniæ potestatem non ignorat: Nos, ubi de calore, calido, obstructione, & putredine locuti sumus, singula tetigisse arbitror. Ubi de pororum constrictione, & calidi effluvii retentione, in præcedentibus pariter singula solvisse, & omne dubium sustulisse satis reor. Quæ etiam in subsequentibus clara, & firma docebimus. Sed veriores, & certiores demus febris causas.

CAPUT XIII.

Febris quodnam morbi genus.

INter quænam entium genera reponantur morbi, non est dictu difficile, si morbus διάθεσις appelletur, & ut accidentia definiri non possunt, nisi per subjecta quibus inhærent, sic neque febris, nî priùs illius subjecti cognitionem habemus. Hoc verò sunt partes similares, vel organicæ, vel utrique parti communes. Febrem ab hisce generibus maximè exceperunt, quod in nulla dictarum partium potissimùm insideat; sed universaliter corpori molesta, nec minus uni, quàm alteri infensa, sic totius morbus est febris, quæ vel in humoribus, vel in spiritualibus, vel in solidis habituve corporis, tanquam in propriis domiciliis hospitatur. Dum hæc effutiunt, proprium, & particulare febris subjectum minimè docent; esse verò calorem naturalem auctum, (ut ipsi somniant) vel novum calorem extrinsecum intrinseco mixtum, ridiculum planè videtur; sic enim accidens, accipentis erit subjectum, & quod pejus est, & contra omnem rationem, erit aliquid, quod sui ipsius destructionem quæret. Etenim si calor naturalis est subjectum non naturalis, sequitur quòd non naturali destruit naturalem; sed quid magis à veritates alienum, quàm accidens esse accidentis, & idem solâ quantitate diversum diversa sortiri subjecta? Qui plura desiderat, præterita consulat, ubi de calore fusissimè differuimus. Ex his manifestè constat, febrem in genere qualitatis esse repositam. Nos doctrinæ gratiâ, & veritatis luce collustrati, quid de ejuscemodi entium distributionibus censeamus, aliò dicendum distulimus; in præsenti non res nominibus, sed nomina rebus aptare decrevimus. Febrem nos impensè exagitare, & destruere, quotidiè experimur; demum ipsam vehementissimas actiones reddere, & supra vires nostras se erigere, non minùs observamus. Fundamentum in humana natura possidere non est credendum; nihil sui ipsius detrimentum quærit. Oportet hac de re humanæ naturæ inimicum pervestigare, & hunc vel in eo genitum, vel forinsecùs introductum. Quod in nobis generatur, nonnisi ab eo quod intus superfluè ingeritur; ea est enim nonnullorum depravata natura, ut quam à primordiis nacti sunt conditionem, hanc servare, & adversus naturæ hostes tutari satis haud possint, vel à quibusdam occultis impuritatibus nobis congenitis destinatis temporibus foràs erumpentibus, vel forinsecùs ab ambienti aëre, ab astris, venenis, & divinis. Cur verò entis pulchritudinem, & bonitatem reformidabimus, in collocandis morborum generibus? Imperfecti sanè sunt morbi, & apud nos nullum merentur ordinem; at qui fatali, & inevitabili ἀταξίᾳ ortum nostrum in hac mundana scena donavit, necessitatis lege ejuscemodi morborum imperiis nos obtemperare voluit: atque adeò eos respectu suæ originis inter entia completa connumerabimus, quamvis nobis quidem adventitii, & mala sorte accidant. Quam verò sedem, quemve occupent locum in humana natura, paulo pòst dicemus.

CAPUT XIV.

De sede febris in humano corpore.

FEbres in universum corpora humana diversimodè incolunt. Superiùs statutum fuit ex Medicorum præscriptis, tria domiciliorum genera eas obtinere; spiritus Ephemeræ, Putridæ humores, & habitum corporis Hecticæ possident. Pro febrium loco totum corpus intelligere possumus, cùm in ipsum totum irruant, viresque suas intendant; at loca peculiaria, & in quibus generantur, & in quibus per tempora delitescunt, non ita facilè deprehenduntur: nam ut earum ortus sensus nostros decipit, ita earum loca non sunt manifesta nobis. Matrices, agri, & elementa, in quibus rationes seminales vigent, non modò statuenda veniunt in venis, & arteriis, sed & in singulis locis, in quibus coctiones fiunt: sic quot sunt loca in corpore humano, ubi coctiones & separationes fiunt; quot matrices, & elementa proprietatibus seminum insignita, tot sunt febrium loca. Sic febres omnes continuæ, tertianæ, quartanæ, quotidianæ, spuriæ, erraticæ, hecticæ, &c. in ventriculo, intestinis, liene, hepate, renibus, mesenterio, sedes & fomites habere possunt. Isthæc locorum cognitio multum facit ad curationem: nam ubi sedem habent in ventriculo, facili negotio per vomitum expelluntur; si in hepate, per specificum febrile jecorarium; si in liene, renibus, intestinis, per propria arcana. Ejuscemodi locorum cognitio peculiaribus indiciis, & propriis signaturis, ex singularum pàrtium anatomiâ depromptis, habetur. Neque est, ut quinque signa, à Gal. & ab universa schola tradita, in medium afferamus; ad præsens enim institutum, parum aut nihil lucis afferunt.

CAPUT XV.

De his, qui magis parati sunt ad febrem.

COnsuetudo, & experientia in hac re perpendenda, quæ pluris facienda est, quàm quodvis ratiocinium humanæ opinioni addictum. Communiter ratiocinatur vulgus de corporibus calidis & humidis, quæ putredini magis sunt obnoxia: item de calidis & siccis, ut quæ intemperiei calidæ opportuna. Sic sanguineis, & biliosis febres paratæ dicuntur; hac de re juvenes

nes ad febres procliviores sunt. Verùm non his acquiescendum; etenim omnem ætatem æqualiter adoritur. Videtur tamen febris pestilens juvenum majorem stragem edere, & quò validiores sunt homines, eò vires suas magis intendere. Cur illi, qui in argenti vivi fodinis assiduè versantur, raró, aut nunquam febre corripiuntur? item cur qui hydrargyrii unguento peruncti fuerunt, ad longissimum tempus febre minimè corripiuntur, etsi ejusmodi sint complexionis calidæ, & humidæ? Contrà videmus nonnullos febribus opportunos, etsi complexionis frigidæ & humidæ. Qui excrementis nitrosulphureis abundant, illi sunt maximè parati ad febres, item quibus pori sunt obstructi, & qui crapulæ sunt dediti.

CAPUT XVI.

De symptomatibus, & signis, quibus febres dignoscuntur.

EX præcipuarum partium læsione, varia suppullulant symptomata: vel enim febris calore suo omnes partes vexat, vel saltem præcipuas: & hìc ex primis symptomatibus, ubi jecur, & ventriculum, nausea, vomitus, inappetentia, distentiones, errosiones, dolores defatigant, ibi partes naturales læduntur; ubi capitis dolores, phrenitides, deliria, lethargus, vigiliæ, &c. apparent, ibi animales partes; ubi cordis morsus, pulsatio, palpitatio, pulsuum celeritas, & frequentia, vitales lædi dicuntur. Demum unaquæque febris, propria & peculiaria habet signa, & symptomata; hac de re singulis dicendum fusiùs. Sat in præsenti præcipua signa notâsse: ea in summa sunt pulsus celer, ac frequens, aliquando inæqualis, virium languor, & imbecillitas, cum spontanea corporis gravitate, calor aut foris acer ac pungens, aut intus certè molestus.

CAPUT XVII.

De febrium magnitudine.

FEbris magnitudinem cognoscere oportet, tam ad curationem, quàm ad prædictionem. Ad curandum quidem, quia magnitudo morbi magnitudinem remedii indicat; nam ex Hipp. 1. Aphor. 6. ἐς τὰ ἔσχατα νοσήματα, αἱ ἔσχαται θεραπεῖαι ἐς ἀκριβείην, κράτισται. Ad prædicendum, quia magni morbi non vacant periculo. Febris magnitudo duplex est, una comparatè spectata, altera simpliciter. Etenim febris mediocris suis cum symtomatibus, cum viribus debilibus, magna dici potest. Simpliciter magna dicitur ea, quæ nullâ factâ comparatione cum viribus, magna censetur. Dicitur etiam magna, ex Galen. 4. *lib. meth. cap.* 6. tribus rationibus: symptomatum magnitudine, partis obsessæ præstantiâ, & malignitate, sive κακοηθείᾳ. Magnitudo symptomatum consistit in multitudine eorum, vehementia, & duratione: quò enim plura sunt, vehementiora, & diuturniora symptomata, eò majora existimantur. Pars præstans duobus magis dicitur: aut ratione vitæ, aut publici officii; ut ventriculus, pulmo, renes, vesica. Omnia signa specifica, sive pathognomica, propria & inseparabilia, omnia item epigenomena, sive propria, sive communia possunt magnitudinem significare. Omnia etiam, maligna, magnitudinem ostendunt: præterea omnis febris maligna, est magna.

Rursus febris magnitudo ex causæ magnitudine, magna censetur, Magnitudo etiam cognoscitur ex indispositione subjecti ad recipiendam causæ efficientis actionem: quò enim subjectum minùs est dispositum, ad causæ efficientis vim recipiendam, eò, cùm receperit, majorem causam adesse necesse est: contrà, quò major est dispositio, eò minorem. Quocirca scribit Hipp. *Aph.* 34. *lib.* 2. *minùs perniciosè laborant hi, quorum temperaturæ, vel ætati, vel consuetudini, vel tempori familiaris est morbus, quàm quibus horum nulli affinis.*

CAPUT XVIII.

De More Febrium.

MOs attribuitur morbis impropriè; in hominibus autem quibus accommodatur propriè, est proclivitas ad agendum comparata. Is ratione finis, bonus, vel malus dicitur. In morbis, similitudine quadam appellatur malignus, ductâ ab hominibus malignis similitudine, qui specie recti decipiunt: apparent enim boni, reverà autem mali sunt. Quare Gal. *lib. de defin. med.* scribit: Malignus est morbus, qui facultate magnus est, difficilisque, specie tamen apparet perexiguus, nec statuta ad judicandum habet tempora.

Maligni morbi sunt, aut specie totâ, aut symptomatibus quibusdam. Specie pestis est maligna. Pleuritis, si quando maligna dicatur, talis est symptomatibus, quòd scilicet maligniora habeat symptomata, quàm morbi species ferat, & clàm ob malignitatem labefactentur facultates nostri corporis.

Mos morbi cognoscendus est ad curationem, & ad prædictionem: nam maligni morbi alexiteriis sunt oppugnandi; tum maligni pleni sunt periculo, quod est prædicendum.

Cognoscitur verò ex symptomatis Epigenomenis (*supernascentibus*,) & ex propria morbi specie, ut à Galeno scribitur *cap.* 3. *lib.* 1. *& cap.* 4. *libri* 3. *criseôn.* Maligna verò symptomata appellantur, quæ perniciem præcipuis nostri corporis facultatibus afferunt: quæ maximè elucent in pestiferis morbis. Et quia critica symptomata nonnunquam mentiuntur signa malignitatis, ne nos decipiant, ita distinguenda sunt. Omnia maligna, quæ apparent ante signa coctionis, morbi pravi ratione fiunt; at post coctionem pendent à conflictu naturæ, & morbi, nihilque maligni habent, præter speciem & apparentiam.

CAPUT XIX.

De Motu Febrium.

MOtùs Febrium cognoscere necesse est, tam ad prædicendum, quàm ad curandum. Ad prædicendum, celeres enim morbi citò finiuntur; tardi tardè: & ad medicandum, nam Hipp. *Aph.* 10. *lib.* 4. scribit: *medicari in valde acutis eadem die oportet, si materia turgeat; tardare*

dare enim in talibus, malum. In longis autem morbis expectanda materiæ coctio.

Cognitio motus morbi pendet à cognitione symptomatum subitò aut tardè nascentium: morbus enim qui parit symptomata magna subitò, celer est; qui verò tardè, longus.

Præterea ab accessionum temporibus, & à temporibus morbi ipsius: Nam principium breve, aut tardum reliquorum temporum brevitatem, celeritatem, aut tarditatem ostendit.

Ex signis pariter coctionis, & cruditatis: nam coctiones ex Hipp. *lib.* 1. *Epid. const.* 2. celeritatem criseos demonstrant, ut cruditates longè post morbi principium apparentes, tarditatem.

Ex quantitate excretorum, & modo: Nam in quibus pauca, & paulatim excernuntur, in his tarditas expectanda est, cùm verò multa, & confestim, celeritas.

A viribus etiam comparatis cum materiæ quantitate: Nam robustæ cum pauca materia, celerem fore ostendunt morbum: debiles cum multa, longum, & tardum.

CAPUT XX.

De tempore Febrium.

Febres, vel naturâ sunt breves, vel chronicæ & longæ: omnes habent propria tempora, principium, incrementum, statum, & declinationem.

Principium aliquando capitur pro primo morbi insultu; aliquando pro primis quatuor diebus, in morbis qui progrediuntur ulteriùs. Propriè sumitur pro eo tempore, in quo materia morbifica cruda est. Tempus etiam dignoscitur ex morbi specie: nam quartana, tertiana, &c. peculiara habent tempora.

Itidem ex partibus anni, nam *quartanæ æstate magnâ ex parte sunt breves: autumnales longæ, & præsertim quæ hyemem attingunt.* Ex circuituum incremento; oportet enim accessiones invicem conferre, si citiùs fiant vel non. Nam si hæc omnia conjunxeris, ad exquisitam dignotionem propiùs accedes. Principia tandem verè ea sunt tempora, in quibus cuncta cruda sunt; etenim quamdiu cruda sunt excrementa, morbus est in principio: quod probatur ex *Aph.* 22. *lib.* 1. *Concocta medicari, & movere oportet, non cruda: neque in principiis, nisi turgeant.*

Incrementum febris cognoscitur non tantùm ex anticipatione accessionum, sed etiam ex earum longitudine, tum ex magnitudine, & more: nam malignitas ut plurimùm in incremento elucescit. Anticipatio enim sola non est sufficiens signum incrementi, quod sæpè morbi proprietatem sequatur potius, quàm ejus incrementum, cùm & quartani (inquit Gal. *cap.* 3. *lib.* 1. *de crisibus*) & tertiani quidam paroxismi usque ad integram solutioem anticipare visi fuerint.

Status cognoscitur ex accessionum æqualitate, & symptomatum paritate.

Declinatio, accessionum brevitate cognoscitur, nam accessiones breviores fiunt, & symptomata mitiora fiunt. Scribit Hipp. *Aph.* 30. *lib.* 2. *In principio, & fine morborum, omnia sunt mitiora; in statu vero deteriora.*

Poterii Opera.

CAPUT XXI.

De præcedentibus nostra, & Jatrochymicorum placita exponuntur.

Aliter, & alio modo de supradictis sua interponunt placita Jatrochymici. In primis fundamenta temporum in donis & scientiis seminum continentur, ibi termini, horæ, minuta, menses, anni, lustra, secula longè antea definita sunt: Et unicuique semini, ut colorum, saporum, figurarum, caliditatis, frigiditatis, duritiei, asperitatis, lævitatis, coagulationis, resolutionis, magnitudinis innatæ leges existunt; ita quoque temporum prædestinationes, silentii, ortus, maturitatis, senii. Tempus nihil est aliud, quàm progressio, & fluxus seminum ex Orco, vel Iliado in Rempublicam Jovis. Quocirca semina diversa, temporum quoque varietatem ostendunt. Vegetabilia omnia certis temporibus germinant. Mineralium, & metallorum tempora, quia ex radicibus procedunt invisibilibus, paucis comperta sunt, tarditate, & varietate difficultatem augente. In his omnibus duplicia tempora observare licet: Digestionum vel maturitatum, & resolutionum. Differunt enim inter se plurimùm: nec omnia, quæ tarda habent digestionum tempora, tardas quoque fructuum resolutiones ostendunt. Digestionum tempora in omnibus continua sunt: Resolutionum verò in multis interrupta. Metalla longa habent digestionum tempora; seculorum enim terminis plenilunia describunt: resolutionum deinde tempora, continua quidem, sed tarda adjungunt. Mineralium digestiones breviores sunt: resolutiones verò ut plurimùm interruptæ, ut in Thermis certis anni temporibus, effervescentibus, & similibus salium radicibus apparet. Vegetabilia digestionum tempora annua, menstrua, bimestria, trimestria obtinent: Resolutiones deindè continuas, vel interruptas, citas, vel tardas demonstrant. Digestionum quippe temporibus sobolis fœcunditatem, fructuum numerum, resolutionum repetitiones, & durationes decernunt, & consilia ineunt futuræ progressionis: ita prædestinatione acceptâ, mirabili desiderio ad officia, & terminos festinant. In arborum resolutionibus continuitas major apparet. Hæc temporum rudimenta, si ad Anatomiam humanam debitè accommodentur, sanitatis & morborum periodos, paroxysmorum circuitus, silentia, plenilunia, decrescentias, crises, & decretoriorum dierum rationes, magnâ facilitate demonstrabunt, multisque difficultatibus, & obscuritatibus sublatis, à Pythagoricorum numerorum injustis usuris, à melancholiæ, & humorum phantasticis mixtionibus, à mensis medicinalis laboriosa computatione, ab excrementorum geometricis fluxionibus, & expultricis facultatis otiosæ patientiâ nos excusabunt. Qui morbi in alimentis semina habent, sive inferioris globi, sive superioris, insitionum leges imitantur, & digesta temporum citius absolvunt. Locorum quoque & agrorum diversitates, tempora digestionum variant. Citiùs enim fermentantur, & ad effervescentias promoventur, quæ in ventriculi anatomia inseruntur morborum semina, quàm quæ in hepatis, renum, synoviæ, sanguinis, & similium partium

elementis recipiuntur, servatâ tamen seminum analogiâ. Citiùs enim febrilia semina in rerum Anatomia implantata, ad germinationes venient, quàm colicæ Tincturæ in intestinis, vel ventriculo & in ventriculo citiùs tertianarum radices, quàm quartanarum, digestiones absolvent. Ita Ephemeræ febres, id est, aëreæ, vel ociùs ascendent, fermentatione peractâ, quàm hecticæ, vel igneæ. Et quia in febribus tempora digestionum, & resolutionum manifestissima sunt, & circuitus paroxysmorum constantes, consideratione dignum est, quâ ratione regionum, ætatum, sexuum, alimentorum, consuetudinum neglecto discrimine, quartani, tertiani, & quotidiani circuitus maneant perpetui, & constantes. Semina tandem, & impuritates febriles, sulphureæque nitrositates, in omnibus alimentis copiosissimæ inveniuntur, in vino, pane, leguminibus, carnibus, piscibus, oleribus, fructibus, &c. Atque sic causas frequentis, & communis calamitatis febrium inveniemus. Ex his patet, quæ possint esse non modò febrium, sed & omnium morborum tempora, & eorum causæ. Motus febrium, earum loca, magnitudo, & consimilia febribus communia, pari passu dignoscuntur: Verum enim verò, quia inassuetum iter suscepimus, his paucis contenti sumus, nec parum existimamus certiorem, & tutiorem nepotibus viam præmonstrâsse. Loca, mos, magnitudo, & similes febrium affectiones, eodem calle incedunt: at ut ipsa ex arte exponantur, longum tempus requiritur, & integris voluminibus vix possunt absolvi. Sed partim datâ occasione singula lustrabimus, maximè ubi de prognosticis acturi sumus.

CAPUT XXII.

De legitimo ordine febrium.

VErùm antequàm nostram de febrium generatione afferamus sententiam, videndum, quid senserint Chymici Medici. Petrus Severinus Danus, Vir doctissimus, & eruditissimus, in sua *Idea Medicinæ philosophicæ*, (ut refert Sennertus in suo *de Consensu*, *ac dissensu*, *chymicorum cum Aristotelicis*, *& Galenicis*, *cap.* 16.) inquit: ex permistis impuritatibus generantur morbi sulphurei, fœti febrium symptomatibus, id est, siti, calore, linguæ amaritudine, capitis dolore, frigore, horrore molesti, quos vulgò febres appellamus; ipse verò rectius, à radicibus nitro sulphureos dicendos putat. Statuit enim febres habere semina, & radices, in quibus sulphuri impuro, fœtido, resoluto, mucilagines, ac spiritus salini nitrosi permiscentur. Statis ergo temporibus, dum germinare incipit minera nitrosi sulphuris, horrores, rigores, pandiculationes, oscitationes, & similia symptomata, pro differentia nitrosi sulphuris induci existimat. His floribus superficialibus, acetosis, frigidis, mercurialibus exhaustis, vapores, & spiritus sequi pingues, inflammabiles sulphuris, salium tamen commixtione transplantati naturam magis referentes, qui nota febrium symptomata inducant, donec resolutis spirituum inimicis tincturis, & quocunque evacuatis modo, naturæ quies concedatur, sed cum recidivæ metu suspecta. Quercetanus in sua *Tetrade cap.* 7. idem sentit. Narrat inter Chymicos Scheunemannum Dan. Sennertus, cujus opinio satis est frivola: formari inquit globum in ventriculo, cum sulphure excrementitio, unà cum mercurio, & sale, lamellis ipsi globo toties inductis, quoties dictus globus ictu cœli percutitur, & accenditur. Sed hanc opinionem somnio persimilem tribuit Paracelso Sennertus: id quod à veritate satis est alienum. At ipse dicit materiam febris esse nitro sulphuream; cùm enim humores per se accendi nequeant, oportet ut quod incenditur, sit de natura sulphuris. Alibi dicit febrem esse obstructionem spiritus vitæ, & omnium febrium eandem esse Theoriam. Lege Henricum Petreum in sua *Nosologia Harmonica Dogmatico Hermetica*. Dissent. lib. *de febribus in genere*. Idem sentit Johannes Hermannus in suis *disputationibus Medico - Chymicis*.

Hippocrates *lib. de flatibus*, dum febrium causas spiritus esse dicit, à Chymicis non est valdè alienus: Inquit enim multitudinem spirituum sanguinem concalefacere, & excitare febres: generari verò multitudine ciborum, & qualitate aëris. Hìc animadverto, Franciscum Valeriolam audiendum non esse *in suis enarrationibus*, ubi librum Hyppocrat. περὶ φύσων spurium esse dicit: minùs, ubi singula carpere tentat contra Divinum senem. Litem in præsenti, cum ab instituto sit aliena, dirimendam non suscipio. Sed ad recentiores, penes quos veritas magis elucescit, revertor. Recentiores appello eos, qui aliquid lucis in artem invexerunt, non transcriptores, qui ut magni videantur, magna volumina hinc inde convasata condere non erubescunt. Inter recentiores primas tenet Theoph. Parac. qui ipse solus ausus est antiquorum sensa ad veritatis censuram provocare. De nomine primò. Erronea est, inquit, febris appellatio, ac citra rationem; febris enim à fervore deducitur, at fervor signum est saltem morbi, non materia, non causa. Nomen si quidem procedere debet à materia, & proprietate, & natura ipsius substantiæ. Veluti urtica est verè urtica, quia urit: sed veriùs sal urinæ; unam enim Anatomiam habent. Quare febris tale nomen est. Est ergo morbus nitri sulphuris incensi: unde etiam corpus quatit, unde horrore ferit, unde intervalla dat.

Idem Theophr. Parac. 1. *Tom.* 3. *tit. de pestilitate*, *Tract.* 1. dicit febrem esse morbum nitri, & sulphuris incensi.

Idem Autor *de Tartaro lib.* 2. *cap.* 7. dicit febrem esse calorem ex oppilatione, generatam ex putrefactione tartari in regionibus hepatis.

Idem *Paragraph. lib.* 9. §. 1. febrem sic describit: Febris est calor putrefactus, cum tremoribus, ex sua oppilatione à materia insequestrata, in clausis poris ex vi styptica.

Fateor ejusmodi descriptiones scholam minimè sapere, & proprio marte sine artificio prolatas esse. Logicalem definitionem ad tantam simplicitatem introducere non quæro; nostram propriâ experientiâ partam in medium proferamus.

CAPUT

CAPUT XIII.

De febris generatione, atque de vera ejus essentia.

IN superioribus communem febris notitiam non esse tutam, Lydioque veritatis lapide probatam, satis superque probavimus. Nunc certiorem, firmiorem, & veritati magis consentaneam demus, non è logodædalis, vanisque Scholasticorum sophismatibus, sed è fidissimis naturæ oraculis, ratione, & experientiâ comprobatis. Itaque cùm febris sit ardor, & immanis quædam caliditas, ut experientia monstrat, à quo possit fieri ejusmodi ardor, pervestigare necesse est. In hac consideratione, duo inquirenda veniunt: quodnam sit illud quod flagrat, aut quænam sit materia incendii, & quid sit illud, quod incendium præstitit. Materia flagrans est, ut optimè animadvertit Fernelius, substantia quædam oleaginea, quam Chymici sulphuream appellant: illud verò, quod incendit dictam materiam, non potest esse aliud, quàm ignis actu; at talis non reperitur in viventibus: quapropter alio modo causas ejuscemodi incendii investigare decet. Ad quod intelligendum, notandum est, duas esse in sanguine substantias ejusmodi incendium facientes; unam merè sulphuream, alteram salinam. Et cùm istæ substantiæ seorsum segregatæ, & exaltatæ sunt, vel proprio, vel alieno impetu mixtæ, ardorem & incendium febrile concitant. Verùm qui ejuscemodi Philosophiæ principia ignorant, vix possibile est, ut tantæ lucis splendorem aspicere valeant. Reperiri tamen ejusmodi substantias in viventium sanguine, non est adeò cognitu difficile, maximè ubi quis singularum partium mixtum componentium notitiam habuerit; & hæc divisionis notitia, viva anatomia appellatur, docens unum quodque in suas partes dividere. Exemplum esto de quavis re: facillimum omnium esto vinum, cujus duplex est materia sulphurea, volatilis una & tenuissima, altera crassa & terrestis. Volatilis, igni æmula, sursum ascendit; altera crassa, & ad terram deorsum vergit. Uti est de sulphurea, ita est de salsa: nam una est salsedo, quæ præ tenuitate sursum ascendit, altera crassa & fixa, quæ deorsum vergit. Rursus unaquæque materia, tam oleaginea, seu sulphurea, quàm salsa, naturam sui seminis retinet; unde febrium infinitæ species. Quod de vino diximus, de singulis rebus animatis, & inanimatis censendum est. Qui de sanguine humano periculum facere aves, de ipso accipias sufficientem quantitatem, eumque peculiari fermento in vase vitreo, collo oblongo, in fimo equino contineas, ad 15. vel 20. dies; postea per Alembicum vitreum ad Balneum Mariæ extilla spiritum primò, aquam postea. Rectifica spiritum bis & ter, si opus fuerit. Hunc spiritum seorsum servabis, & interim salem è fæcibus parabis, in cujus extractione varias etiam observabis salium species. Si verò rectè operatus fueris, unam invenies cæteris copiosiorem eamque subacidam cum quadam dulcedine, & hanc magis de nitro, & armoniaco participare judicamus. Est alia species valde amara, sali communi finitima. Ex superiori per retortam vitream prolice spiritum, qui pariter seorsum asservatur in ampulla vitrea. Ambæ ejusmodi substantiæ actu sunt frigidæ, & tactu nihil quicquam caloris percipitur; at ubi in tertio vase permiscentur, tantum caloris & fervoris concitatur, ut vas nullo pacto manibus contineri possit. Sed quod majus est, ex utroque rumor & fragor exauditur tantus, ut non minùs quàm de bello cogitare possis. In hoc conflictu, vapor quidam teter ab utroque spirat, non sine graveolentia quadam. Hæc vera & genuina febris generatio in universum. Species inde deducere non erit impossibile, dummodò te non pigeat laboris, sed primò communem febrium doctrinam enodare placet, ad nostram postea veniemus.

CAPUT XXIV.

Febris communiter dividitur.

QUando ad febrium singularium notitiam deveniendum, multiplices observationes rimari necesse est: at has longo usu, & experientiâ congestas invenimus apud Galenum, Avicennam, &c. Quapropter quid de his dixerint, videamus. Primò pro varietate subjecti, in quo versari calorem autumant, in tres species ipsas dividunt: in spiritales, & has ephemeras appellant; in humorales, & has in sanguineas, biliosas, melancholicas, & pituitosas partiuntur; & in habituales: quæ sedem in solidis selegerunt, & hecticæ appellantur.

CAPUT XXV.

De Ephemera febre.

EPhemera Græcis, Latinis diaria, quòd unius diei, seu 24. horarum spatio terminetur. Hæc sedem habet in spiritibus, & in humores aliquando se diffundit. Causas brevitatis studio omitto, cùm sit febris quæ sponte evanescit, & communes habeat cum suprà narratis.

Signa ephemeræ sunt calor mitis per corpus diffusus: rigor, aut horror nullus, aut paucus, citòque evanidus: periodorum carentia: Pulsus sanis non valdè dissimilis: Urinæ pariter à sanis non sunt dissimiles, moxque aut sedimentum bonum, aut enæorema, aut nubeculam exhibent, & omnino bene coloratæ sunt. Terminatur per sudorem, madorem, aut vaporem suavem, plerumque intra diem naturalem.

Periculosa non est, modò rectè tractetur, imo sæpè utilis, poros enim aperit, fuligines expellit, sudores provocat, & putrefactionem prohibet.

CAPUT XXVI.

De humorali febre in genere.

HUmoralis febris ea est, quæ dicitur sedem habere primariò in humoribus: quæ quadruplex est, juxta quatuor humores. Hæc rursus dividitur in putridam, & non putridam. Putrida in continuam, & intermittentem.

Non putrida, synochus simplex appellatur, in

in sanguine consistens citra putredinem. Est & altera synochus putrida, in sanguine putrescente, dicitur & continens, & continua.

Febris continua sine remissione est, quæ nullo stato excandescentiæ ordine, ab initio ad finem sine ulla remissione perseverat. Ferunt in hac putredinem in vasis cordi viciniotibus stabulari, veluti in venæ cavæ ramis, quæ propiùs ad cor accedunt, unde cor assiduò pari impetu afficiatur.

Febris continua cum remissiooe est, quæ quidem nunquam intermittit, sed tamen in singulis paroxysmis sensibilem habet remissionem. In hac putredinem dicunt à corde distantiorem esse, ideoque indesinenter eâdem violentiâ id ferire nequit. Hæc rursus, vel inordinata est, quæ in paroxysmis nullum servat ordinem, & pluries uno die excandescit: vel ordinata, quæ certum in paroxysmis ordinem servat.

Intermittens febris est, cujus accessio non perpetuò durat, sed certis temporibus intermittit, & ad quietem integritatemque desinit. Dicunt ejusmodi febrem oriei ab humore putrescente, vel extra vasa, vel in vasis à corde remotissimis, atque minoribus. In hac distinctè considerantur paroxysmi, & intermissio, sive ἀπυρεξία. Paroxysmus nihil aliud, quàm id tempus, quo febris post quietem de novo exacerbatur, corpusque graviùs affligit. Ἀπυρεξία tempus est à paroxysmis, calorisque febrilis molestiis liberum.

Continua febris rursus, vel ὁμότονος, & ἀκμαστικὴ dicitur, ex eo quod in eodem robore ac rigore permaneat; quæ à principio ad crisin usque æquali magnitudine, ac vehementiâ perduret, eundemque vigorem, ac tenorem servet. Vel continua dicitur ἐπακμαστικὴ, & ἀναβατικὴ, id est, invalescens, & incrementum accipiens, ut quæ à principio ad finem indies augetur, semperque exiguum aliquid adjicit. Vel tandem παρακμαστικὴ dicitur, ut quæ de die in diem minuitur, & decrescit, à principio ad finem.

CAPUT XXVII.

Putridarum febrium signa.

Signa febrium putridarum continuarum sunt invasio repentina, nullo rigore, horrore, aut frigore prægresso, pulsûs inæqualitas major, quàm in intermittente, duratio ultra 24. horas, intermissio & desinentia nulla, usque dum planè conquiescat. Hæc sunt propria, & pathognomica. Communia, & assidentia varia sunt, ex quibus interdum multa, interdum pauca comitantur, ut æstus immodicus, sitis, linguæ scabrities, deglutiendi difficultas, gustûs depravatio, nausea, vomitus, ciborum aversatio, singultus, alvi profluvium, animi deliquium, syncope, oppressio, respiratio difficilis, lumborum gravitas, corporis jactatio, veluti confusio, capitis dolor, vigiliæ, delirium, corporis consumptio, &c.

Intermittens febris, vel est Quotidiana, & quotidie simili typo recurrit, & hanc à putrescente pituita fieri dicunt: quæ si intra vasa putrescit, continuam; si extrà, intermittentem producit. Accessio ejus est horarum 18. intermissio 6. Nonnulli putant, ejusmodi febrem esse rarissimam, & qui quotidie febricitant, potius hoc esse à tertiana duplici, aut ex aliis intermittentibus mixtis.

Tertiana febris ea est, quæ singulo tertio die novâ invasione ægrum affligit, & est exquisita, vel notha.

Tertiana exquisita fertur ex pura, & sincera bile fieri. Statim initio, singulisque accessionibus rigorem vehementem affert, corpusque pungi ac velut ulcerari videtur: pulsus æqualis est; in accessionis tamen incremento vehemens, magnus, ac frequens: in vigore sitis, & æstus magnus: vomitus supervenit biliosus: urina subrufa, subflava, & moderatè crassa. Accessio ejus longissima est 12. horarum, interdum 7. aut 4. Septem circuitibus judicatur: Primus est debilis, secundus fortior, tertius vehementior, quartus vehementissimus, post quem paulatim remittit.

Tertiana notha ea est, quæ non ex pura, sed ex permixta aliis humoribus fit. Accessiones ejus ultra 12. horas extenduntur, nulloque ordine recurrunt: Nunquam 7. rarò 14. circuitibus solvitur; sæpè verò longiùs excurrit. Calor in ea minùs pungens.

Quartana febris ea est, quæ singulo quarto die novâ invasione ægrum affligit. Hæc ab horrore incipit, cum oscitatione, pandiculatione, & molestâ quadam totius corporis inæqualitate, quam rigor sequitur, qui initio parvus est, vel loco ejus refrigeratio, & horror, at progressu temporis fit major, donec fiat vehementissimus, qui talis est, qualis accidit iis, qui tempore hyemis refrigerantur, sensumque exhibet non rei pungentis, sed gravantis, & quasi contundentis ossa. Calor in hac febre ab aliis febribus differt; succenditur enim paulatim, neque ut in tertianis, velut adurens est, & æstuosus, sed submissus. Pulsus in his rarus est, & tardus. Sudores pauci primis diebus, progressu temporis copiosi. Urinæ primis diebus tenues & aquosæ, sensim postea coloratiores & crassiores. Sed hæc brevi epilogo dicta sint de putridis: superest tertia species.

Tertia febris species, Habitualis, aut Hectica dicitur, ex eo quòd in habitu, aut in solidis hospitetur. Signa hujus febris propria sunt calor lentus, visque tactu perceptibilis, qui duabus à sumpto cibo horis exacerbatur: corporis macies, & extenuatio sine causa manifesta: urina pinguis & oleosa: facies livida & plumbea, oculi cavi & profundi: vigiliæ immoderatæ, appetitus debilis, frequens aërem frigidum trahendi desiderium. Ejuscemodi febris tres dantur gradus. Est præterea Hectica simplex, & composita ex simplici, & putrida. Rursus vel per se est, vel cum tabe: vel primariò, vel secundariò diuturnitate collecta. Cætera non addo, nunc ad propria.

CAPUT XXVIII.

De febrium Natura.

Ad veram febrium cognitionem stabiliendam, intelligere oportet principiorum, seminum, & Elementorum potestatem, nec non temporum, & corporum cœlestium vires. Mitto transmutationum & transplantationum leges. Principia realia, non logicalia intelligimus, ampla est enim principii significatio: sed hîc nonnisi corporum, tamquam generationi, & corruptioni subditorum, principia realia inquirimus. At verò ne corpora citra loca & tempora constituere videamur, & pariter solitaria propriis formis destituta deseramus, ea investiganda sunt Elementa, tanquam

propria.

propria domicilia, in quibus generantur; nec generantur sine seminis beneficio, & hæc semina in hanc mundanam scenam venire non observamus propriis destituta corporibus. Pro quo intelligendum est, corpora isthæc non aliunde, quàm ab iisdem seminibus fuisse efformata; quæ cùm à primordiis tali scientiâ donata sint, peculiaria induunt vestimenta: & sub verbi omnipotentis vexillis militare audent. Est verò semen visibile sensibus obvium, ut invisibile sensuum criterium effugiens, è naturæ potentia eductum, propriis scientiis, & artibus instructum, ut per ævum propriæ speciei deserviret propagandæ. Sed hæc longè nimis petita videntur, & altiorem requirunt indaginem; modò resolutionis viâ contenti simus docere corporum principia. Cùm ergo corpora omnia in salem, sulphur, & mercurium resolvi observamus, iisdem ipsa corpora constare necesse est. Scio quid adversus hæc dixerint complures, quibus pariter pluries satisfactum fuit: negare tamen non possunt, ea saltem contineri potentiâ, cùm eadem actu educantur. Non obstat, si eadem pro principiis nolint recipere, sat enim est ipsa ubique reperiri, cùm ea non otiosa propriis non destitui, fateri pariter teneatur ea, quæ sensuum criterium profert. At rudibus absonum videbitur sulphur, salem, & mercurium communiter sumpta, in rebus constituere; hæc tria analogicè ita appellantur, ut pro sulphure intelligatur omne id quod flagrat, atque igni est amicum; pro sale, omne id quod in aqua solvitur (unde tam saccharum, quàm omne salis genus amarum, acidum, austerum, &c. in aqua solubile, sal appellatur:) pro mercurio, aqua omnis, seu omne liquidum oleo impermiscibile, & incendio minimè aptum. Aqua vitæ, & alii liquores flammam suscipientes, sulphuri volatili permixti sunt. Non nego Scholasticos de corporum principiis alio modo philosophari, & contendere hæc nostra nimis esse sensibilia, experientiâ potiùs, quàm ratiocinio comprehensa; non decere cathedrantem Philosophum ad palpabilem demonstrationem descendere, resolutiones, dissolutiones, exaltationes, coagulationes, & consimiles operationes lustrare. Facilius est enim cum Aristotele, & ejus asseclis, de principiis à nemine comprehensis delirare, quàm de rebus omnibus obviis verba facere. Qui contentionibus & rixis impensè delectantur, materiam, & privationem mordicùs tuentur: At quis sensuum capere unquam potuit rudem, inaspectabilem, nullâ dimensione formatam, sola opinione conceptam puram illam potentiam? De eo quod dicunt de forma, ut ea sit quæ dat esse rei, minùs intelligo: intellectus non operatur, ubi sensus deficiunt. Oculi sine colore, tactus sine corpore, nares sine odore, aures sine sono, gustus sine sapore non judicant. Itaque cùm nostra, ratione, & experientiâ fundata sint, causa non est cur ad imaginaria, inutilia, ad contentiones tantùm excogitata, & incerta confugiamus. Sed veniamus ad experientiam: Demus Piper, Zingiber, & similia, quid per materiam, formam, & privationem acquirimus? Ad Elementorum mixtionem confugiunt. Isthæc an inibi actu, an potentiâ reperiantur, infructuosè nimis deblaterant: ignem ibi levitatem amisisse, virtutem ipsius principatum obtinere, consimilia denique effutiunt de aliis. Quicquid de gradibus proponunt, cum suis temperamentis, non minoris est levitatis. Nos verò qui de rebus sensuum criterio philosophamur, spretis his, qui supra sensus elati, erroneâ quadam opinione tumidi, nihil præter inutilem quandam dicacitatem nobis obtrudunt, dicimus tria isthæc in omnibus reperiri, & unumquodque esse fundamentum, & sedem omnium virtutum rerum naturalium: virtutes verò pendere à seminibus tam visibilibus, quàm invisibilibus. Ejusmodi verò seminum qui quærit principia & origines, fateri omnino tenetur, sui ipsius cognitionem priùs esse examinandam, in cujus contemplatione non minùs cæcutit intellectus, quàm in rebus etiam minimis. Sed demus cujusvis rei formam indagandam, ipsa in indivisibili est posita, non est quantitati alligata, & in se infinitam vim se propagandi ab omni ævo obtinuit. Quid insuper? contemplare artem & industriam, quâ pollet in propriâ specie propaganda, & conservanda: observa in his mirabilem ordinem proportiones, & figuras, cum peculiaribus lineamentis inimitabiles. Si colores incomparabili artificio collocatos contemplaberis, eas ridebis cum coloribus & odoribus certare. Ab hisce minimis liceat ad te devenire, à qua contemplatione Deum factorem omnium quoquo pacto ad te venire senties. Supra cujus meditatione non est, ut ad ea quæ supra te sunt, devenire contendas. Alta quæris, & incognita, & ima sub pedibus tuis penitùs ignoras: multa de Marte, & Saturno deblateras, & eorum conditiones, naturas, & proprietates non agnoscis. Propinquiorum cœlorum materiam videmus quidem, sed quæ sit, nescimus.

Visibilium ergo sensibus comprehensorum nostra sit cognitio, nec immeritò Medicus dicitur artifex sensatus. Statutum ergo sit, in cunctis rebus inesse tria illa corpora, quæ sive principia, sive secunda dicantur, parum refert, & ea in homine copiosissimè, ex quibus febres deducere contendimus.

CAPUT XXIX.

Quomodo fiat humorum incendium, ex quo febris.

Suprà satis copiosè demonstravimus, incendii materiam esse sulphuream, seu oleagineam; id verò quod incendit eam, esse non posse ignem actu, uti in cunctis rebus fit, & requiritur, sed ex salis potestate spiritum segregari salem, qualem in artificialibus observamus. At quia per se satis potens non est, ut sulphuream illam substantiam incendat, nî pariter dicta substantia oleaginea attenuata sit, & ritè disposita, illæ tunc ambæ mixtæ febrile incendium efficiunt. Miscentur verò, vel spirituum ministerio, vel motu proprio, vel universæ naturæ potestate: hinc prima febrium genera. Spiritus, vis est & potestas unius cujusque rei, à quo omnis actio venit. Quòd dicimus eos esse donatos variis scientiis, & his instructos esse, non aliâ ratione accipiendum, nisi quòd demiremur mirabile eorum artificium, tam in suis speciebus propagandis, quàm in miris eorum effectibus, in nostri usum, & commodum paratis. Hujusce rei exemplum in quavis herbula, in quavis arbore. Vide Quercum, quàm ex minima glande in proceram arborem assurgat! Partes dictæ quercus si ritè examinentur, incredibile artificium deprehendemus: in uno folio ordinem structuræ, quæso, nervos seu fibras, aut filamenta per corporis spatium dispersa, cum uniuscujusque folioli faciei exterioris proportione & symmetriâ. Taceo seminis

ſeminis illius cum cæteris perpetuam, & indeſinentem generandi facultatem. Quot terræ creata meditor; tot miracula video. Si ſapores, odores, colores, & proportiones ſtirpium inquiro: ſtupet animus. Unumquodque naſcens incredibili arte inſtructum. Ad hæc alimenta è terra communi matre ſcligenea. Quid magis mirum eſt, quàm in uno eodémque loco, in qoo nullus ſapor, nullus odor, nullus color, peculiarem ſaporem, odorem, & colorem ſeligere, eóque frui, & incrementum ſuſcipere? De Animalibus longè majora rimari oporteret; at ea, quia nobis ſunt ubique obvia, intellectûs noſtri captum excedunt. Dico quia ſunt nimis communia, nam quæ ſunt remota à nobis, humanæ cogitationi magis videntur expoſita. Quoties apud me ridiculum, & phantaſticum reputavi, homines haberi philoſophos, qui relictis veris philoſophandi principiis, ad utiliſſima opinionum ſophiſmata ſe perpetuò devolvunt. Spirituum notitiam ſi attentè perpendamus, incendii febrilis cognitionem habebimus. In venis majoribus, ubi ſanguis maximè luxuriat, quotieſcunque purus manet, integrâ ſanitate gaudet, & homo perfectè vivit ſanus; ubi contrà adeſt impurus, excrementitiis ſæcibus mixtus, varias excitat motiones, quæ cùm ſint à natura alienæ, bellum ipſi indicunt, ex cujus conflictu variæ incandeſcunt ſpiritus: quod quidem incendium, Febris eſt. Nec aliâ ratione, quàm propter antipathiam, quam inter ſe habent. Unde verò ejuſcemodi antipathia, odium & inimicitia, quam inter ſe exercent? non aliunde, quam à ratione quadam ſeminali, à primævo rebus cunctis inditâ. Elementa non diverſâ ratione inter ſe pugnant: Ignis eſtne aquæ contrarius, quaſi ex ſe, & à nullo dependens, qui cunctis rebus primus agendi poteſtatem dedit; Elementis pariter movendi principia conceſſit? Hæc prima, & univerſalis febrium ratio. Ad particularem, & ſpecialem intelligendam, varia ſunt primò enodanda; & quia à communi, & tritâ viâ declinare neceſſe eſt, quid ſit ſpiritus, quæ ejus origo, poteſtas, materia quoque ex qua febres, aperire neceſſe eſt.

CAPUT XXX.

Quid ſpiritus.

SPiritus in ſacris *Ruah*, qoaſi ventus, & virtus creatoris, ſic enim: *Veruah Eloim merachephate galpene Tehom, Spiritus Domini ferebatur ſuper faciem abyſſi.* Græcis ψυχὴ, quaſi animus, & πνεῦμα, idem pariter, quòd aër, ventus & tenuiſſima ſubſtantia ſit. Fernelius *lib.* 2. *de abditis rerum cauſis*, *cap.* 7. elegantiſſimè ſpiritus deſcriptionem exhibet, dicens *ejus propriam ſignificationem ventum eſſe: Atque quum ventus præpotens ſit mirabiliaque efficiat, & oculorum obtutum effugiat affinitate quadam, & ſimilitudine factum eſt, ut ſpiritus nomen ad rem omnem, quæ ſub aſpectum non cadit, transferret, ſive corporea ea ſit, ſive incorporea. Hinc fit, ut quæ in nobis ineſt ſubſtantia, auræ tenui perſimilis, ſpiritus appellationem ſubeat.* Hippocrates, ut eſt in omnibus mirabilis, in *libro* cui titulus eſt περὶ φύσων eſt quidem Divinus: ibi enim vim & poteſtatem ſpiritus manifeſtè declarat, ibi per ſpiritum modò ventum, modò aërem intelligit, ἅπαν γὰρ inquit, τὸ μεταξὺ γῆς τε, καὶ οὐρανοῦ, πνεύματος συμπλέον ἐστί. Hermetici per ſpiritum intelligunt omnem vim, & potentiam è cunctis rebus expirantem, radicem, & fontem, à quo dimanant omnes actiones. Per ſpiritum etiam intelligunt tenuiſſimas illas ſubſtantias, quæ per halitum educuntur, ſegregantur ve è rebus per diſtillationem, ſed hoc analogicè. Triplicem ſpeciem ſpirituum faciunt, corporeos, aut in corporibus demerſos; incorporeos, qui vix ulli viſibili ſubſtantiæ inſunt; & medios, qui utriuſque naturæ participes ſunt: aut ipſos dividunt in craſſos, tenues, & tenuiſſimos. Qua in re non valde diſſentiunt Medici: quum enim de calido, & humido inſito tam multa dicunt, pertenuem ſubſtantiam ſemper intelligunt. Verùm ut plories annotavimus, in re tam periculoſa tutum non eſt opinari. Efformare ſibi philoſophandi principia ex probabilibus, non ex certis, & veris fundamentis, idem eſt ac quærere lucem in tenebris. Præter ejuſmodi traditam diviſionem, dicunt in humano corpore unicum eſſe vitæ ſpiritum, qui ſpiritus virtus eſt unica per totum corpus diffuſa, ex quâ omnia membra vivunt, & prout ipſa diffunditur, & extenditur, varias ſortitur denominationes, à quo non diſſentiunt ipſi Medici. Fernelius enim in *ſua Phyſiolog. lib.* 4. *cap.* 2. dicit ſpiritum eſſe corpus æthereum, caloris, facultatumque ſedem, & vinculum, primumque obeundæ functionis inſtrumentum: ut qui in cerebro animalis, qui in corde vitalis, qui in jecore naturalis appelletur. Hermetici unicum vitæ ſpiritum ſtatuunt, quem per membra diffuſum, diverſum per operationem agnoſcunt, ſed re ipſa unus tantùm eſt. Robur ipſius à membrorum fortitudine pendet. Intelligendum pariter vires ſuas ſervare, ubi liberè per membra poteſt tranſire.

CAPUT XXXI.

Spirituum alia diſquiſitio, & diviſio.

CUm ſpiritus ſint omnium rerum opifices, & morborum ac ſanitatis potiſſimæ cauſæ, ratio maximè poſtulat, ut de horum natura ampliſſimè ſimus inſtructi. Etenim ſpiritus nomen ſæpiſſimè pro aëre, & pro via rerum omnium ſumitur. Vita ſiquidem rerum nihil aliud eſt, quàm eſſentia ſpiritualis: inviſibilis, & impalpabilis res, ſpiritus, & res ſpiritualis. Spiritus eſt ergo à corpore diverſus: nam corpus eſt viſibile, & tangibile; ſpiritus verò inviſibilis, & impalpabilis. Spiritus adeſt naturalis cuilibet rei creatæ, unde vis & energia cujuſcunque rei. In herbis ſpiritus eſt, qui modò in floribus, ſeminibus, fructibus, &c. modo in foliis, radicibus, &c. conſiſtit. Ejus medio quotannis renovatur, & tam diu durat, quamdiu ſpiritus ille manet. Nec plantæ ſolùm vitali ſpiritu donatæ ſunt, ſed & omnis res corporalis; nullum enim corpus ſine proprio ſpiritu creatum eſt, & hunc occultè in ſe continet. Quid enim eſſet corpus ſine ſpiritu? eſt profectò ſpiritus, id quod occultè rei virtutem & potentiam poſſidet: & ut ſpiritus vita eſt, ita corpus mors. Perire præterea conſtat corpus, ſpiritum verò non; is enim in ſua ſpecie immortalis eſt: in everſione ſui corporis recedit, & ab eo ſeparatur, ac mortuum relinquit corpus, reditque in ſuum locum, unde venerat. Ex quibus patet, varios eſſe ſpiritus; ſicut varia ſunt corpora. Rurſus Spiritus eſt balſamus omnium rerum corporalium: dicitur

tur etiam cœlestis, ac invisibilis ignis, & inclusus aër.

CAPUT XXXII.

Febrium nova divisio.

EX supradictis satis apparet, febres fieri ex mixtione spirituum antipathiam inter se habentium. Spiritus esse genitos ex materia excrementitia, quarum una est naturæ sulphureæ, altera mercurialis: utraque tartarea est, id est, triplici materiâ, salinâ, mercuriali, & sulphureâ constans. Cùm verò materia isthæc tartarea excrementitia sit, & otiari nesciat, sequitur ut ex se vaporem, seu spiritum emittat, qui cùm sit à spiritu vitæ alienus, mirum non est, si cum eo bellum moveat perpetuum, ex quo humores, & corpus universum mirificè incandescit. Incendium modò tertianarium, modò quartanarium, modò continuum fit, pro varietate materiæ tartareæ, & loci, in quo coacervatur dicta materia excrementitia.

CAPUT XXXIII.

De Tartaro.

TArtarus, seu Tartarum nomen sortitur à fæce vini, quod trinâ substantiâ constat, cum propria tinctura, salina, sulphurea, & mercuriali. Tinctura cum dictis tribus, naturam seminis, ex quo primùm genita fuit, retinet. Sic in homine sanguinis fæx Tartarus appellatur. Duplex vero est Tartarus: unus crassus & fæculentus, qui ima tenet; alter tenuis, qui vini corpori miscetur. Rursus iste duplex est: unus qui, exempli gratiâ, seorsum à vino liquoréve alio, vel à sanguine segregatur, & doliis vasis adhæret; alter tenuissimus, qui perpetuo vini, vel liquoris corpori mixtus manet, neque unquam à corpore liquoris segregatur: Coagulatur verò à spiritu salis, qui formam ipsi dat, juxta locum in quo reperitur. Est ergo materia quædam excrementitia, ab alimentis sub fôrma resoluta, ita ut discerni nequeat, & ad coagulationem apta. Differt Tartarus pro regionum, terrarum, & aquarum varietate, atque prout aliæ terræ, & aquæ puriores. Rursus est Tartarus, vel viscidus, vel bolaris, vel arenosus, vel calculosus. In universum tot sunt Tartari differentiæ, quot sunt liquorum species.

Interea audiendi non sunt illi, qui putant Tartarum idem esse, ac Phlegma: Nam Tartarus in omni re liquida, etiam in aqua, omnibus succis, fructibus, eduliis, &c. reperitur; non ita Phlegma, quod extra corpus humanum non est. Præterea pituita incoctus est sanguis; non ita Tartarus, qui ubique adest, nec coctiones respicit. Non nego reperiri ipsum in humore, nec propterea idem est. Caseus est in lacte, nec propterea lac est. Et ut clariùs Tartari notitiam habeamus, intelligendum est, materiam Tartari esse superfluitatem naturalem, hoc est, à natura rebus insitam, & segregationem quandam, quæ juxta concordantiam cum seminis parte miscetur. Et ut rem magis intelligas, suppone quodlibet corpus debere esse simplex, nullâ re miscellaneâ, contaminatum, ita ut aqua non esset, nisi aqua purissima, absque ullo additamento; sic succi herbarum, puri & sinceri absque ulla permistione: quod tamen ita esse minimè videmus, imò contrà in omnibus purum cum impuro mixtum esse cernimus, hoc est, fæces, & Tartarum; ut cum aqua lutum, cum vino fæces mixtas reperimus. Illud igitur impurum, quod separari debet, Tartarus ipse est, non quod Tartarum cum fæcibus, quæ sub impuritatum nomine comprehenduntur, confundamus; magna enim differentia inter illa est: Nam impuri materia duplex est: una quæ resolutioni, altera quæ coagulationi apta est; illa fundum petit, hæc vasis parietibus adhæret; nam fæces ex sui natura fundum petunt, Tartarus, verò nonnisi beneficio spiritus salis coagulatur. Exemplo res illustrabitur. Alimentum quod assumitur, in ventriculo post concoctionem separatur in fæces, & humorem sanguini gignendo idoneum. Fæces per intestina rejiciuntur, tamquam res impura; materia sanguinis, imò ipse sanguis, Tartarum in se continet, qui variis in locis coagulari potest. Usque adeò ut clarè appareat, omnem humiditatem è terra provenientem, habere in se innatam quandam salsedinem & tartareum quiddam, quasi viscositatem apparentem, quæ à reliquo humore se separat, & in corpus solidum coagulatur.

Quòd si facultas concoctrix, seu calor naturalis in liquoribus tartaream impuritatem non separat, sed permixtam cum alimento esse patitur, fit ut in hominem quoque perveniat: Nam quia necessum est nutrimentis quotidie uti, ali, ac sustentari; tartarea autem materia in ipsis nutrimentis cibi, & potûs sita sit, ex necessitate indies purum cum duplici impuro assumimus, unde morborum maxima pars originem ducit. Ex his satis patet, quid sit Tartarus. Qui plura desiderat, Paracels. adeat & ejus *Libros de Tartaro* legat.

CAPUT XXXIV.

Species Febrium.

JUxta communem medendi methodum febres in suas species dividimus, & diximus alias esse spiritales, id est, sedem habentes in spiritibus, alias humorales, hoc est in humoribus, & tertiam speciem dici habituales, & hecticas, quòd in solidis, seu habitu corporis. At quia ejuscemodi divisio, curationis certitudinem nullam denotat, necessarium esset docere divisionem aliquam, quâ via ad certitudinem nobis pateret. Verum enim verò, quia vera divisio pendet à diversitate materiæ tartareæ, quæ generat febrem; & quia ejuscemodi varietas adhuc non est nota, & necesse est per universalia procedere: nullus enim auctor de hac materia scripsit; solus Theop. Parac. viam nobis præmonstravit: at is plusquam 200. species esse refert: Nos cum ipso quasdam esse in jecoris substantia consistentes; alias in liene; alias in ventriculo; alias in renibus; alias in pulmonibus; nonnullas in cerebro; & tandem in singulis corporis partibus generari febres pronuntiabimus.

Etenim sicut in singulo membro contingit esse peculiare tartarum; ita in peculiare fieri potest incendium. In alias tamen species, easque generaliores distinguit febres Theoph. Parac. *in 5. Tomo operum suorum, Tab. 7. de Gener. febrium*, 1. in Opiaticum. 2. in Centaureum. 3. in Erroneum. 4. in Litteristum, & 5. in Albugineum.

1. Opiaticum, ex ebullitione paroxysmalis spiritus

ritus febris oritur, cujus hæc unica causa est, quòd spiritus furibundi incendantur per externorum elementorum accidentia; quæ vicissim per elementorum reversionem dividuntur, & ut opiata operantur: unde etiam nomen impetrârunt ab eo, quod eas sanat.

2. Centaureum. Hæc febris est superfluitas in corpore ab humoribus genita. Est autem ipsorum stercus, quod aliquamdiu colligitur, quod ejiciendum si egredi non potest, tunc paroxysmos movet in spiritibus febrilibus. Res ergo illæ, quæ stercus humorum consumunt, eædem etiam has febres tollunt, nomenque ac morbus res una est.

3 Erroneum. Febris hujus generatio est, si febriles spiritus errent, & extra materiam rapiantur, ac contra motum ordinemque suum agitentur moveanturque per dissolutionem loci, & materiæ, & per accidens.

4. Litteristum. Hæc febris est præter naturam hoc est, supra vires naturæ. Et est commotio similis febri, non tamen per se febris est, ac per litteristum tantùm curari debet, non naturaliter.

5. Albugineum. Febris hæc partem nullam habet cum quatuor prædictis communem, sed sedem suam in centro humorum figit, unde retropellitur per humorem albugineum. Et paulo inferiùs aliam tabulam de febrium generibus ponit, & 4. dicit esse, Sanguinis, Terræ, Aëris, & Ignis: & in quolibet genere tres potentias in peccante materia haberi tradit: Oppilatum, Putrefactum, & Superfluum.

Sanguinis.

Oppilatum est, quando sanguis suum gressum, cursumque habere non potest. Et est oppilatio in venis ex vitio sanguinis, quando congelatur, vel quid simile.

Putrefactum est, quando humor trium primarum coctionum sequestratione factâ, labitur in putrefactionem. Hæc putrefactio est in loco, ubi dolor est.

Superfluum est, quando ultra debitum sanguis abundat in corpore, & auget virtutes suas ultra suum pondus: & ista superfluitas est generatio febrium.

Terræ.

Oppilatum ex terra. Hujus est generatio, si terreus humor in nobis, qui membris innatus est & infixus. Si talis non potest liberè stare, est generatio febris terrenæ.

Putrefactum. Et si ille tanquam Elementum non existit, sed propria ex natura se transmutat, & absque corruptione, est ista generatio febris terrenæ ex putrefactione factâ sui Elementi.

Superfluum est, quòd si ille humor terrenus Elementatus, & in hoc membro pro Elemento assumitur: quando ultra gradum suum apparet, & fit, tunc est generatio febrium terrenarum ex Elemento superfluo.

Aëris.

Oppilatum est, quòd si aër in nobis, qui tanquam chaos existit, eum oppilatur, non habeat regressum, generatio est febris istius.

Putrefactum. Quòd si in putrefactionem convertitur, uti aër externus, tunc est febris generatio ex putrefactione aëris, scilicet interni.

Superfluum. Quòd si superabundat in ventos quasi, & ultra suum debitum, hæc est generatio febris ex superfluitate.

Ignis.

Oppilatum est, quòd si ignis in nobis circumflat, non potest habere suffumigium suum. Hæc est generatio febris, ex oppilatione ignis.

Putrefactum est, si in ipso corpus ignis suâ virtute per se putrefit. Hæc est generatio febris ex putrefactione ignis.

Superfluum est, quod si ultra suum Elementum igneum abundat, tunc est febris ex Elemento ignis, propter superfluitatem ignei caloris.

CAPUT XXXV.

Febris alia Divisio.

Omnis febrium doctrina, propter earum curam comparatur; hac de re, quia alio modo curatur febris ventriculi, alio jecoris, &c. ea de causâ pervestiganda fuerit pars, in qua hospitatur febris: & cùm ea maximè obsideat ventriculum, jecur, &c. eâ de causâ juxta dictas partes eam dividere oportet.

In ventriculo, in hepate, & in renibus, potissimùm fit febris Tertiana, Quartana, & Quotidiana.

Paroxismus febris, ut fiat.

Nemo huc usque febris Paroxysmos pervestigare satis potuit: ad veritatem omnium optimè collimare Theoph. Parac. existimo. Dicit verò Paroxysmum fieri, quando putrefactionis ebullitio deberet penetrare per poros in vias urinæ, & cum urina exire, quæ ubi oppilatæ sunt, fumat, & inde venit tremor; sicut olla, quæ habet operculum, quando fervet: vel operculum decidere debet, vel olla frangitur.

Quando fæces incipiunt fervere, tunc vapor ascendit, inficitque aërem; inde tremor: nam & in fæcibus à vi digestiva Paroxysmum per nos fieri, ex prægressis satis patet; & quia diximus conjunctas, & efficientes causas immediatas esse spiritus.

CAPUT XXXVI.

De causis Febrium.

In præcedentibus febrium ortum, & generationem satis apertè demonstravimus, dicentes mixtionem duorum spirituum, antipathiam inter se habentium, causas esse proximas febrium. Spiritus verò ejusmodi oriri à Tartaro, materiâ videlicet excrementitiâ, sale, sulphure, & mercurio, cum sua tinctura, aut virtute seminali constante. Tartarum ejusmodi, & ratione loci ubi generatur, & materiæ, ex qua fit, diversas sortiri species: Hinc tot esse febrium species.

Cur verò misceantur ejuscemodi spiritus, adhuc inexplicatum reliquimus: Diximus tamen ejuscemodi materiam Tartaream, diversam sortiri naturam pro ratione edulii, quo quotidiè nutrimur: Insuper pro ratione coctionis membri, in quo fit, & generatur: Præterea spiritus vitæ, qui utriusque imperium sustinet, non

parvam

parvam affert differentiam; sed hæ omnibus communis est. Diversitas pariter, quæ à temporum constitutione venit, non est parvi facienda. Verùm si exactè singula perpendere vellemus, integra volumina scribere oporteret, id quod non fert instituti ratio: nunc nobis sat est viam demonstrâsse. Qui interim plura desiderat, consulat Theoph. Parac. pluribus in locis, & maximè in *libris de Tartaro*. Nec te deterreat, quid in contrarium clamitent nonnulli sciuli, qui non scientiam, sed affectatam quandam garrulitatem magis affectant. Quòd si authoris nomen tibi displicet, universam naturam contemplare, & Tartarorum varietas, & potestas tibi innotescet.

CAPUT XXXVII.

De Prognosi instituenda in febribus.

PRognosis febrium variè colligitur ab Hippocrat. & Galeno. quod ab his factum fuit per diversas observationes. Est verò Medico pernecessaria, non tantùm ad curandum, verùm etiam ad futuros eventus prædicendum: etenim ex futuræ mortis præsagio, judicamus manus ægro esse, vel non esse admovendas.

Prognosis, seu prædictio est doctrina, quâ futuros morbos, & illorum eventus prædicimus per signa. Prævidentur verò febres, salus, mors, crises, symptomata, morborum translationes, & alia permulta.

Prædictio triplex institui potest: una generalis, altera specialis, tertia particularis. Hic generalem meditamur ex Hipp. & Gal.

Prædictio partim est possibilis, partim impossibilis; difficilis semper, & utilis. Mutationes febrium insignes, sive in melius, sive in deterius, judicia, & crises nominant.

Bona judicia certis coctioni signis præuntiari debent; atque inde memorabili, seu consentaneâ excretione, abscessivè celebrari.

Crudo morbo, vel immaturo aliquid excerni, damno est.: & memorabilem excretionem dicimus ἀξιόλογον; quam quidem, ut ex toto, vel saltem bonâ ex parte superetur morbus, κατ' ἴξιν fieri, & judiciali die, necesse est.

Majores excretiones naturam dissolvunt: minores autem præterquam quòd nihil efficiunt, aut imbecillitatem, aut malignam humoris conditionem arguunt, & recidivis materiam suggerunt.

Coërcendis morbis sic est naturæ urgentis institutum: concoquere, attenuare, incidere, temperare materiam: ac denique ita comparare, ut sepositâ utili ejus portione in alimentum, reliquum inutile, aut redundans, modò excretione abjiciat, conficiatve pepasmo, modò in abscessus transferat. Natura enim suo calore, & spiritu solidas partes tuetur fovetque, & humoribus incumbens, ejus virtute mirificâ elaboratos conficit, secernit, repurgat, excluditque foràs. Et quidem illa in hunc modum progredi solet: nisi cùm turgentes materiæ, id est, furentis impetu, quem ὀργασμὸν vocitant, cogitur excernendo moras præcipitare, ac pepasmi leges aspernari, quo impetu, & acrimoniæ majoris aut qualitatis malignæ stimulis varie agitatus, impulsusque humor, horrendas movere solet perturbationes. Is enim æstu orgasmi, modò in hanc, modò in illam partem insiliens, nullo subsistit loco; donec tandem irruptione factâ in aliquam nobiliorum partium, exitialem inferat vitæ calamitatem. Tum igitur eâ de causâ sibi metuens natura, suisque rebus cautè prospiciens, & secura eruditatis, turgentem humorem quàm citissimè potest, etiam incoctum amoliri largâ excretione contendit.

CAPUT XXXVIII.

De Crisi, Pepasmo, & Apostasi.

QUoniam tribus modis natura solet febres consopire: hac de re de illis tribus breviter. Vel enim humores excernendo κατ' ἔκκρισιν; vel eos concoquendo, κατ' πεπασμὸν; vel transferendo, κατ' ἀπόστασιν. Hic ἔκκρισιν non omnem intelligimus, sed eam, quæ ad judicialem diem vehementi motu, ac repentè fiat, & eâ quantitate, ut inde vel morbi remissio, vel etiam integra ejus solutio consequatur. Excernuntur humores, vel sudoribus, vel hæmorrhagiis, vel urinis, vel dejectionibus, vel vomitibus, vel sputis, non crudi quidem, nec incocti, sed prius justâ maturatione ritè mitigati. Et sic per acutas febres, diebus imparibus subitâ vacuatione prorumpunt.

Nam judiciis destinati dies constant omnes impari numero, nempe ad septenarios criticâ ratione revocati. Quia 14. 20. 34. & 40. veri judiciales, viderentur pares in suo numero simpliciter considerati, nisi ad Lunares septimanas referrentur. Imparibus (inquam) diebus judiciales excretiones ita moveri solent, ut ab earum labore vires excitari potiùs, quam labefactari videantur. Et verè salutares existunt, si fiant κατ' λόγον, pro ratione, & κατ' ἴξιν è directo. Cæteri impares usque ad vigesimum, tertius, quintus, nonus, undecimus, & decimus septimus vim judicandi quidem etiam retinent, judicandi autem præcipuè: Quartus primi septenarii; undecimus secundi; decimus septimus tertii sunt indices. A vigesimo ad quadragesimum perit quartenarii potestas: quin etiam ipsius septenarii languescit virtus. A quadragesimo ad centesimum vigesimum solus regnat vicenarius: atque inde in morbis longioribus, veluti partubus, solius quadragenarii dominio usque ad septimum, judicia reguntur. Alii verò sic statuunt, quadragesimum in longis morbis primum esse dierum judicialium: inde per vicenarios progrediuntur ad centesimum vicesimum, cui duobus adjectis mensibus, sex conficiunt menses, quo ferè spatio verni morbi autumno, autumnales veræ solvuntur. Sextum mensem sequuntur bini, octavus, decimus, duodecimus; ab hoc deinde quaterni, 16. 20. 24. judiciis planè familiares.

CAPUT XXXIX.

De coctione.

PEptica signa antecedunt judiciorum motus, naturâ insurgente adversus causas morbificas. Deinde sub ipsum judicandi tempus, fit vario-

rum symptomatum concursus, febrium exacerbationes, deliria, æstuans per habitum, perque artus calor, arteriarum undosa pulsatio, interdum etiam rigor, aliaque horrenda, ut ἀφωνία, ἀσφυξία, unde illa ταραχὴ, turbatio judicialis, tam expetenda bonis Medicis, quàm imperitis metuenda. Illi enim taciti animis exultant, cùm imperiti, veluti deploratis rebus, mœrentes præcipiti cursu confugiunt ad divina. Natura concocto morbo hostilem humorem, mediis venarum atque arteriarum spatiis exclusum, transmittit in habitum: inde subitus rigor membra concutit. Inito illic certamine, ubi paratas habet veluti præsidiarias copias spirituum, & caloris insiti, victrix natura, aut sudore per spiracula corporis, aut vomitu, aut hæmorrhagiâ, aut urinis, aut dejectione, infestum humorem extrudit. Sin minùs, & partâ in habitu corporis victoriâ, inde recurrat potentior hostis, etiam collata interiùs præsidia exiguo labore opprimit, vitamque dissolvit.

CAPUT XL.

De Bonis sudoribus.

SUdores optimi, quicunque per universum corpus, ac judicialibus diebus fiunt, calidi, & febrem prorsus auferentes. Optimi etiam, qui judiciali die solvunt febres. Utiles qui eas remittunt.

Boni sudores sunt illi, qui calidi, & per totum corpus difflui, concocto morbo, & die critico, & in declinatione fiunt: si quidem boni die 3. 5. 7. 9. 11. 14. 17. 20. 27. 31. & 34. hi enim sudores morbos judicant, nam eo tempore natura movet. Qui aliis diebus fiunt, nascuntur à morbi violentia.

CAPUT XLI.

De Malis sudoribus.

MAli sudores frigidi sunt, qui vel universum corpus pervadunt, vel partes aliquot particulares, & mortem prænuntiant, maximè in acutis. In aliis verò non acutis, ἢ ἀκρισίας, ἢ χρόνους, ἢ πόνους, ἢ ὑποστροφάς, aut judiciorum defectus, aut longas dierum prorogationes, aut labores, aut recidivas portendunt, cum febre acuta exitium, cum remissiori longitudinem. Quinimò etiam in moribundis, subcalidus quidam, tenuisque sudor διαφορητικὸς, simul omnes artus proluens, ac sensim refrigescens, non desistit, quin fatiscente naturâ, prorsusque exolutis viribus, calorem vitæ penitùs extinguat.

CAPUT XLII.

De Excrementis.

NAturalis facultatis potestas in excrementis potissimùm elucet. Quapropter ab excrementis multa trahuntur prognostica. Excrementa, quantumvis mala in qualitate, & quantitate, bonis ægri rebus expelluntur, si die critico, præcodentibns signis coctionis, & cum ægri adjumento extrudantur: signum namque est, corpus à facultate expultrice robusta excrementis purgari, quod bonum est. In excrementis justa moderatio esse debet, quæ vel omnino solvat morbum, vel leviorem reddat: largior siquidem excretio vires solvit; parcior verò debilitatem naturæ ostendit. Quæ si fuerit pauca & frequens, præterquam quòd denotat naturæ debilitatem, insuper ostendit ejus inanem conatum; nihil omnino juvans, sed potiùs tendens ad ægri perniciem, omnis enim suppressio corruptæ, & malignæ materiæ, mala est.

In excrementis contemplanda sunt coctio, cruditas, & pravitas. Coctio in febribus salutis securitatem, & judicii celeritatem ostendit: nisi quid prater rationem coctum sit; tale enim in morbo acuto pravum censetur ab Hyppoc. in *Coacis prænotionibus.* Id præter rationem censetur, cujus nulla antegressa signa coctionis, quod peculiari exemplo expressit Hipp. *capite de Urinis,* inquit enim, *Urina, quæ derepentè coquitur, prava est.* Cruda excrementa longitudinem morbi significant, si perseraverint longo tempore: Arguunt enim naturæ debilitatem; nam debilis natura non potest coquere materiam, nisi longo tempore. Cæterùm coctio, ut certam ostendat salutem, & judicii celeritatem, oportet ut sit vera, continua, & universalis. Vera quidem, quia non rarò falluntur Medici, opinantes veram esse coctionem in urinis, ex crudo humore in fundo earum subsidente, quasi verum sit sedimentum. Continua etiam debet esse coctio, ut fida sit. Fit enim aliquando, cùm non ex toto humor à natura superatur, ut manè appareat cocta, vespere autem delitescat coctio.

Quare scribit Hypp. *in Prognost.* Urinam coctam debere perseverare usque ad Crisin. At Gal. *cap. 4. lib. 3. de Crisibus*, præsagivit ex coctione primi diei, morbi terminum. Verùm hoc esse potest, si intelligamus in fine primi diei, & in simplici affectu, neque etiam coctio continua certa est. Debet etiam esse universalis, & totius materiæ morbificæ; frustra namque in parte quapiam coctio suscipitur, morbo in reliquo corpore incocto existente. Prava excrementa simpliciter periculum denotant, ex Gal. *l. 1. Cris.*

Omnes excretiones, quæ morbos non judicant, aut non minuunt, malæ sunt. Omnia excrementa morbis supervenientia, quæ dolorificum malum foràs existere testantur, propterea que in bonis ducenda, meliora existimantur, cùm citò apparent: ostendunt namque naturæ robur: & per consequens minùs bona, cùm serò exeunt, ex contrariorum lege.

Omnis sincera excretio mala, quòd naturæ miscentis imbecillitatem ostendat.

Excretiones plurium, & variorum calorum malæ sunt, pejoresque quò illi colores praviores erunt, ut æruginosi, porracei, virides, nigri. Omnis pinguis, & oleosa, mala, quòd colliquationem significet. In omnibus morbis nihil excerni, malum.

CAPUT

CAPUT XLIII.

De Urinis.

URina optima est, ut inquit Hypp. *in Prognost.* si candidum habuerit sedimentum, leve, & æquale, omni tempore, donec morbus judicetur. Coctio ex superioribus securitatem salutis, & celeritatem criseos demonstrat. Si verò intermiserit, atque interdom mingatur sine sedimento, & aliquaudo habeat sedimentum album, læve, & æquale, morbum diuturnum, & minùs securum ostendit, inquit idem Hypp. Iterom idem in *Coacis prænotionibus* scribit; *Urina bonum sedimentum habens, quod derepentè evanescit, laborem, mutationemque significat.* Item:

Si urina fuerit subrubra, & sedimentum subrubrum, ac leve, diuturnior hæc quidem est, quàm prior, valdè tamen salubris.

Qui *in urinis celeriter sedimentum habent, celeriter judicantur*, ex eisdem *Coacis prænot.* Celeriter; id est, intra paucos dies; nam urina derepentè cocta, mala judicata fuit.

Subsidentiæ in urinis, speciem crassioris farinæ referentes, malæ sunt; iis verò pejores sunt squammosæ.

Tenues verò & albæ, valdè malæ.

Urina quæ alba funditur, atqoe pellucida, mali est hominis, atque potissimùm in phreniticis. Iis verò pejores sunt furfuraceæ. Nebulæ verò albæ, bonæ, quia coctæ; nigræ verò malæ.

Quamdio urina erit ruffa, & tenuis, crudum significat esse morbum, ex quo colligere licet longum fore: quòd si dioturnior sit, & urina talis perstiterit, periculum est ne æger non possit sufficere, donec urina coquatur.

Ex urinis magis exitiosæ sunt fœtidæ, quòd magnam putredinem denotent.

Aquosæ malæ sunt urinæ, ob debilitatem coctricis facultatis.

Nigræ, à calore adurente malæ censentur.

Viris, & mulieribus urinæ nigræ pessimæ sunt, pueris verò aquosæ.

Pingues urinæ similes telis aranearum, damnandæ sunt. Hæc pro instituti ratione sufficiant.

CAPUT XLIV.

De Alvi dejectionibus.

OPtima dejectio (inquit Hypp. *in Progn. & Coacis*) mollis est, constans tempore, sicut per valetudinem excernitor: quantitate ingestis respondet certâ proportione. Sic enim exeunte, imus venter benè habebit, bonaque existimabitur.

Utile est lumbricos excerni teretes cum dejectione, ubi ad crisin pervenerit morbus; nam si exeant cum dejectione, crisi instante, naturæ robur significatur. Si verò per os, aut per anum expellantur sine dejectione, aut sine fæcibus, ostenditur eorum copia, aut malignitas materiæ, quam vermes fugiunt: quæ omnia sunt mala.

Dejectio aquosa, quæ à debilitate coctricis pendet, diuturnitatem morbi significat. Si candida fuerit, aut crocea, aut spumans à flatu, & fervore, aot rubra, mala est. Nam candida obstructionem meatus eholidochi; crocea pura, imbecillitatem natoræ; spumea, nativi caloris imbecillitatem significat, quæ omnia mala sunt. Mala etiam dejectio est, si fuerit parva, glutinosa, alba, subcrocea, ac lævis.

Magis autem lethales sunt nigræ atrabilariæ.

Puigues, vel lividæ, vel æruginosæ, vel fœtidæ, malæ, ex *Progn. & Coac.*

CAPUT XLV.

De Vomitu.

HIppoc. in *Prognost.* inquit: *Vomitus utilissimus est, si quàm maximè ex bile & pituita flava fuerit commixtus, non admodum crassus, nec multus idem. Si id quod vomitur porraceum est, vel lividum, nigrumve, malum censetur. Si omnes colores*, qui possunt excerni, *quis vomuerit, lethaliter habet*: deterius siquidem est, vomere diversos colores, quàm excernere, quia humores vomitu dejecti proximiores sunt partibus præcipuis, quàm qui per alvum dijiciuntur.

Celerrimam mortem ostendit vomitus lividus, si fœtidum oleat.

CAPUT XLVI.

De singultu.

LEthalis omnino est acuta febris, in qua frequens singultus, & propè continuus est: Significat enim siccitatem superioris orificii stomachi ab ardore febrili, quo dissipatur calor nativus.

Singultus in laboriosa febre, malus est.

Quomodocunque singultus fiat, magis periculosus est in virium dejectiooe, & in senibus, quàm in aliis.

Singultus à siccitate, lethalis: fit autem quòd venæ exinanitæ mutuum beneficium reposcant à nervis.

Sternutatio, inquit Avicenna, *in statu morbi nata, bona esse censetur; in principio verò significat coryzam, & humoris mordacitatem.*

In omnibus pulmonis morbis gravedines, & sternutationes, tum præire, tum subsequi malum, ex Hippoc. *in Progn.*

CAPUT XLVII.

De Pulsibus.

TAnta est pulsuum varietas à Galeno notata, ot vix ullus sit tam felicis, & tam pertinacis memoriæ, ut ipsam ad usum revocare possit. Placet in tanta multitudine pauca annotare, ut 1. Pulsus vehemens semper bonus æstimandus est, licèt nonnuoquam facultatis ostendat irritationem, conautis expellere quod noxium est, ut initio dolorum, & in conflictu critico. Bonus tamen existimandus, quia robur facultatis demonstrat. Pulsus contrà languidus

guidus semper malus, quia facultatis debilitatem ostendit.

Pulsus celertimus, & creberrimus, mali sunt: denotant enim caloris nativi, & spirituum dissipationem.

Tardissimus etiam, & rarissimus, pessimi sunt, ob ingentem refrigerationem corporis cordis.

Mollissimus, & durissimus pessimi habentur. Languidissimus, tardissimus, & rarissimus, omnium pessimi sunt; ab illis minimus, mollissimus & durissimus; posteà creberrimus.

At non celertimus & maximus; sed sunt hi modicè periculosi. Unus verò inter extremos optimus est, vehementissimus, ob facultatis vitalis robur, quod demonstrat.

Pulsus intermittens, & debilis, lethalis. Intermittens, in quo duarum pulsationum tempore arteria quiescit, est lethalis; Gal. enim *cap. 3. lib. 2. de præsagitione ex pulsibus*, scribit, *Nescio an cum tali pulsu superstes quisquam esse possit*: Nam intermissio illa non tantùm facultatem opprimi, sed summè debilitari portendit; summa verò debilitas facultatis vitalis, periculi plena est.

Intermittens, qui tempus unius motûs æquat, aut plus aliquantulum habet temporis, periculosus valdè non est, præsertim in senibus, quod eorum facultates debiles à parvis causis offendantur; firmæ verò tantùm dejiciantur à maximis. In pueris etiam minimè formidandus, quia in illis facultas, quæ pulsibus præsidet, est imbecilla plurimùm.

Pulsus incurrens non rarò judicatorius, sive criseos est prænuntius. Est namque veluti conatus naturæ ad pugnandum paratæ, differtque ex Gal. ab intermittente, quod in intercurrente decertet natura cum noxiis; in intermittente verò hoc piget illam facere.

Intermittens in uno pulsu, cùm diversus sit, varia, demonstrat: siquidem vehementior sit secundus motus, aut celerior primo, melior est pulsus; debilior autem, & tardior, pejor.

Inæqualitas in uno pulsu, inæqualitatum omnium incommodissima est: Nam easdem causas habet, quas collectiva, sed deteriores. Ad hæc, collectiva multos habet pulsus sine intermissione; hæc verò nullos, sed cùm semel inceperit, in intermissione semper perseverat: at malum quod caret intermissione, pejus est habendum eo, quod aliquando intermittit.

Pulsus undosus ex se debilitatem ostendit. Si vehementiam aliquam habeat conjunctam, nec non altitudinem, sudoris est prænuntius, maximè si indicia appareant coctionis materiæ morbificæ. Undosus enim solus per se significat mollem arteriam, & facultatem satis debilem, quæ simul & semel omnes arteriæ partes movere nequit. Mollis arteria fit ab humore in corpore redundante, quem copiosum esse oportet, cùm mollis reddatur arteria; humor verò copiosus est materia sudoris. Quare cùm undosus utcumque vehemens est & altus, robur facultatis satis magnum declarat, à qua potest expelli humor redundans: quam ob causam sudor in tali pulsu sperandus est.

Vermiculosus pulsus majorem, quàm undosus debilitatem significat.

Formicans verò vermiculante multò est deterior, propter majorem debilitatem, quam denunciat. In febribus autem diuturnis, est mortis prænuntius certus.

Myuri pulsus, seu (ut Barbati dicunt) cauda muris, aut caudâ soricina, vel decurtati, omnes ostendunt facultatis debilitatem. Sunt tamen diversi; nam aut in uno pulsu, aut in diversis pulsibus sese consequuntur. In uno pulsu, præter debilitatem, ostendunt etiam corporis gracilitatem, qui autem est in acervo, potest contingere sine gracilitate.

Decurtati pulsus in acervo, id est, in pluribus pulsibus, aut sunt reciproci, aut deficientes. Reciproci, minus periculum denunciant: Deficientes verò aut omnino tales, aut pauco quidem intermisso tempore reciprocantes, qui minùs periculosi sunt, quàm cùm omnino deficiunt; tunc enim in propinquo mors est.

Pulsus errans, quantò est manifestior, tanto est deterior; quia ingentem humorem testatur, qui longâ eget coctione; & nisi æger fuerit robustus, succumbet.

Convulsivus pulsus, alius aliis præferendus: nam qui post plurimos sudores, aut vomitûs, aut alvi dejectiones accidit, ægrè restituitur in pristinum statum, & malum significat propè insanabile.

Qui verò nascitur repentè, & statim in principio, vel paulo post principium, non est adeò periculosus; modò à re venenata non oriatur, qui solet esse perniciosior.

Pulsus vibrans indicat naturam cum morbo pugnare, unde futurum terminum in febre speramus.

Pulsus tremulus, syncopes in febribus acutis est, & mortis omen, ob extremam, quam ostendit, facultatis debilitatem.

Pulsus palpitans nullum creat periculum.

CAPUT XLVIII.

De respiratione.

Bona respiratio, quæ facilis, magni facienda est in febribus acutis, & magnam vim habet ad salutem; signum est enim integræ facultatis motricis. Non est tamen certa prædictio ex respiratione captanda, nisi laborantis mentem, ac propositum distinxeris, ex Gal. *lib. de difficultate respirationis*: nam si ex composito & prudente audacem responsionem malam dicat Hippocrates; non tamen audacium hominum, neque talem responsionem solùm, sed neque desipientiam, magnum quidpiam indicare putes. Ita quoque res habet in respiratione: nam delicati & molles, in omni opere respirabunt inæqualiter, etiamsi nihil agant insigne; laborum verò cupidi, & qui generoso sunt animo, nunquam nisi deductâ ad summam debilitatem virtute, respirationem producent inæqualem.

Respiratio frequens dolorem significat, aut inflammationem in partibus, quæ supra septum transversum sunt: In dolore namque illarum partium non potest esse magna respiratio.

Frigidus respiratus ex ore & naso prodiens, valde lethalis est: quia significat extinctionem caloris nativi.

In Coacis scribitur, *lethalis est febrilis, & fuliginosus spiratus, minus tamen quam frigidus*: demonstrat namque intus latere incendium, à quo calor nativus dissipatur.

CAPUT XLIX.

De mentis alienatione.

DEsipientiæ cum risu, minùs molestæ esse solent: quòd sanguinem dominari patefaciant; illæ verò quæ sunt cum studio, & ferocitate, malæ.

Quæ pauco tempore feroces fiunt desipientiæ, in ferinas evadunt. *Insania vehementes, lethales sunt*, ex *Coacis*.

Quæ deliria paulatim transeunt in temeritatem, firma sunt atque convulsionem prænuntiant, ex *Coac*.

In quo morbo somnus delirium sedat, bonum, Aphor. 2. lib. 2. In quo verò *laborem affert, malum, Aphor. 1. lib. 2.*

In composito modestoque homine ferox responsio, mala. Mente constare, & bene se habere ad illa quæ offeruntur, bonum.

Si bonis oblatis cibis æger offendatur, difficilis morbi indicium est.

Cum rigore non cognoscere familiares, malum est.

Malum quoque oblivio à perfrigeratione, cerebri calore propè extincto.

CAPUT L.

De Decubitu, Motu, Quiete.

C*Ubantem oportet inveniri ægrum à Medico super latus dextrum, aut sinistrum manibus, cervice, ac cruribus parum inflexis, & universum corpus molliter jacens: sic enim sanorum plurimi decumbunt. Optimi enim decubitus sanorum similes:* arguunt enim facultatis motricis robur, cujus proprium est corpus movere, & in loco continere.

Difficilius verò est cubare in latus quàm supinum. *Supinum autem cubare, manibus, cervice, & cruribus extensis, minus bonum est*: nisi quis sic cubare consueverit; significat enim facultatis motricis imbecillitatem.

Quod si proclivis ad pedes de lecto delabatur, gravius est, propter facultatis motricis prostrationem.

Gravitas totius corporis, manuum, & pedum mala est. Si verò ad gravitatem lividi accedant digiti, & ungues, in propinquo mors est. Si verò habeant manus, cervicem, & crura inæqualiter dispersa, ac nuda, malum est: inquietudinem namque significat, & anxietatem.

Lethale est biantem dormire: ostendit enim animalis facultatis languorem; vel debilitatem cerebri, os comprimere non valentis; vel obstructionem nervorum tertiæ conjugationis. Si verò à consuetudine pendeat istud, non est malum.

Super ventrem cubare eum, qui non ita dormire consuevit, dum esset sanus, delirium significat, aut dolorem partium, quæ circa ventrem sunt.

Stridere dentibus in febribus, quibus à puero consuetum non est, maniam, aut mortem significat. Verùm ex utrisque oportet prædicere periculum futurum. Quòd si etiam deliranti id accidat, valde lethale est.

De manuum gesticulatione hoc nosse oportet. Quibuscunque in febribus acutis, vel peripneumonià, vel phrenitide, capitisque doloribus manus ante faciem feruntur, vel ægri venantur festucas, & colligunt, id omne malum, & exitiale est.

In quo morbo somnus delirium sedat, bonum. Aph. 2. lib. 2.

CAPUT LI.

An moriturus, & evasurus sit æger.

A*Cutorum morborum salutis aut mortis omnino incertæ sunt prædictiones*, inquit Hippocrates. Galenus tamen, an moribundus sit æger, colligit *lib. 3. de crisibus*, ex magnitudine morbi, specie illius, more, virium robore, & viæ longitudine, quæ qualitate motûs dignoscitur: Magnus namque morbus in ægro debili, qui longo tempore est duraturus, lethalis censetur; ut parvus in ægro robusto, qui celeriter sit finem habiturus, est salubris.

Quædam febres suâ specie sunt lethales, ut malignæ, & pestilentes; aliæ salutares, ut febris tertiana simplex, Ephemera, &c. Mortis in universum signa erunt, virium debilitas, cruditas, malignitas, & morbi magnitudo. Nam debilitas conjuncta, cum cruditate, longum ostendit morbum. Magnitudo autem illius, significat naturam esse in itinere defecturam: debile enim corpus magnum pondus longo itinere ferre non potest. Malignitas verò clàm naturam labefactat. Salutis signa sunt superioribus contraria, utpote virium robur, coctio, morbi benignitas, & parvitas.

CAPUT LII.

Quo tempore sit periturus æger.

OMnis febris mortifera ægram perimere solet eo tempore, in quo majus est illius robur supra ægri vires.

Ex victoria morbi supra naturam, non tantùm mors prævidetur, sed etiam mortis tempus. Temporis nomine intelligimus universalia morbi tempora: Principium scilicet, incrementum, statum, & declinationem; tum partes temporis, ut paroxysmorum partes, & diei.

Ex quantitate ergo superationis, (ut ita dicam) mortis tempus prædicari potest. Nam si multum excedat morbus naturam, in principio æger morietur: quod utplurimùm accidit in febribus inflammationum partium interiorum, cùm subita fit novæ materiæ ad inflammationem defluxio. Item in morbis malignis, ut in peste, & in quibus natura debilis superatur nimiâ humorum copiâ, ut ignis parvus lignorum multitudine. Si paulo minùs, in incremento: quod solet sæpè accidere in principiis febrium pituitosarum. Pro principio, intelligimus ex Avicenna, illud quod est paroxysmi, quod cùm advenit, perfrigeratio longa est, neque recalescit æger, pulsus ejus parvus est, & vermicularis, inciditque in carum. Si adhuc minùs, in statu: uti solet contingere, ex Avicenna, in febre ardente. In declinatione autem universali nemo moritur, nisi ægri vitio, aut Medici, quia morbus à natura superatur, quando ad declinationem ventum est: nisi hoc contingat, ex Avicenna, in variolis, & morbillis. Advertendum autem duplicem esse declinationem, unam veram, alteram falsò creditam. Has distinguit potissimùm pulsus: Nam in verâ declinatione, quæ fit robore naturæ, vehementiores sem-

per

per sunt pulsus, & magis ordinati, & æquales: in falsâ verò debiliores, & magis inordinati, ac inæquales.

In declinatione verò particulari, hoc est, paroxysmi, plurimi moriuntur, quòd calor innatus expandatur per universum corpus, cor deserens: quam ob caosam plurimi illorum syncope extinguuntur subitò, alii sensim.

CAPUT LIII.

De Terminis Febrium.

Terminantur febres, ut suprà diximus, κατ' ἔκκρισιν, vel κατὰ πεπασμὸν, vel κατ' ὑπόστασιν, id est, excernendo bumores per subitam evacuationem, eos coquendo, vel eos alium in locum transferendo. Excernuntur humores, vel sudoribus, vel hæmorrhagiis, vel urinis, vel dejectionibus, vel vomitibus, vel sputis: non crudi qoidem, nec incocti, sed priùs justâ maceratione ritè mitigati.

Criseos futuræ signa petuntur ex morbi magnitudine, conjunctâ cum celeritate, anni tempore, ætate, victûs ratione, viriumque robore. Magni namque morbi, & celeres, in quibus adest virium robur, reliquis consentientibus, crisi sunt finem habituri, quòd natura à magnis morbis graviter molestetur: unde ad excretionem incitanr. Celeres verò morbi, ot qui nascuntur ex tenui materia, & calida, apta ad expulsionem, nisi in pulmones delabatur: in cujus expectoratione, materiæ mediocris consistentia requiritur. Præterea vires robustæ nitunror expellere, quod noxium est: quod expellunt, nisi aliquod impedimentum intercesserit. Quocirca cætera consentiant oportet, ut crisis subsequatur.

PETRI POTERII DE FEBRIBUS.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Methodus medendi febribus.

Veritas una est, immotabilis, naturæ amica, & magistra, cujus in medicina soprema lex, Populi sanitas est. Et quia hoc in loco de summo mortalium bono agitur, ideò ad hoc rixæ, contentiones, & jurgia procul amandentur, odia pariter, calumniæ, & persecutiones longè recedant. Solus vigeat candor, mutua charitas & amor. In hac quiete methodum medendi febribus contemplamur. Quòd si in Jatrochymicorum vireta aliquando divertere placeat, fiet hoc non contendendi animo, sed veritatis inveniendæ gratiâ.

Dogmata non juro in Paracelsi, aut scita Galeni,
Vera utriusque placent, falsa utriusque jacent.

Per hanc medendi methodum intelligimus institutionem quandam alicujus ordinis, in multis rebus diversis, ad aliqood unum primun pertinentibus, & relatis, quæ eundem gradum oon servant. Sic ad oostrum propositum, iostitutio est ordinis in multis indicaris, ad Medici intentionem facientibus. Etenim primò Medicus sibi proponit finem, sive scopum; deinde regrediendo, quærit remedia ad ipsum scopum acquirendum, idque per indicationes, à quibus indicata nascuntor, ut indicationes ab indicantibus, quæ dum methodo, & ordine disponuntur à Medico, is dicitur methodicè mederi. Finis, & scopus Medici, sanitas est. Media quibus ad scopum, & finem pertingit, sunt præsidia, auxilia, & quævis alia ad sanitatem comparata, juxta commune axioma, ἐναντία τῶν ἐναντίων ἰάματα, contraria contrariorum sunt medicamenta: quod quidem axioma, regula, & norma est generalis omoium indicantium, cum alterâ in qua perhibetur, similia similibus servari.

CAPUT II.

Norma Indicationum examini subjicitur.

Contrariorum contraria esse medicamenra, & similia similibus servari, sanxit oniversa Medicorum schola. Et hæc duo curanti Medico veniunt indaganda semper. Ejusmodi dogma ab antiquis

antiquis jamdudum confirmatum, sapientum consensu magno applausu receptum, & in legem stabilitum, cui nemo hucusque ausus est contradicere. Jatrochymici soli, adversus hoc insurrexerunt, & similia similibus sanari asserunt. Sed hæc tela in se vibrata sentiunt. Ita enim: Omne quod pellit morbum, idem contrarium est; ea namque contrariorum conditio & natura est, ut mutuò se jugulent, nec in unius provinciæ regimen unquam convenire possunt. Præterea omnis actio est contrariorum, *lib. 1. de Gen. & corruptione, cap. 7.* Similia enim non agunt in se invicem, siquidem agens eo fine agit, ut assimilet sib passum. At curatio est actio remedii contra morbum. Igitur contraria ut sint necesse est. Huc facit, quòd quorum termini sunt extremi, eorum etiam motus, & natura habentur pro extremis: illius quidem destruere, hujus restaurare naturam. Extat celeberrimum jam citatum divini senis effatum, *lib. de flatibus*, & *Aphor. 22. lib. 2.* τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἰήματα. Quicquid tandem morbum è corpore, tanquam hostem expellit, non potest ei esse simile: ergo contrarium. De intemperie nihil dico; doctrina lippis, & tonsoribus satis nota.

Cedo contraria invicem se expellere. Atque medicamentum non est morbo contrarium, etenim etsi adhibito remedio sequatur morbi depulsio, hoc non est medicamenti, sed naturæ opus. Natura ipsa est quæ morbos expellit, ipsa, vel medimento roborata, vel eodem irritata. Nonne ex Hippoc. Medica est? Idem *lib.* περὶ φύσιων. Ἰητρικὴ μὲν ἐστὶ πρόσθεσις καὶ ἀφαίρεσις; ἀφαίρεσις μὲν τῶν ὑπερβαλλόντων, πρόσθεσις δὲ τῶν ἐλλειπόντων. Medicina addit, & subtrahit quando opus est. Natura est verè verborum medicatrix ipsa sola per se ut plurimùm sanat morbos. Qui citra ullum medicamentum consanescunt, id verissimum esse satis testantur.

Quod contrarium est, id esse debet propriis viribus instructum: at nullum remedium sanat morbos propriis viribus. Ergo contrarium nullo modo dici debet. Quis est tam ingenio hebes, qui putet medicamentum in nostro corpore eo fine agere, ut assimilet sibi passum, humores vedelicet? Natura in medicamentum agit, non medicamentum in naturam. Quid, si adversus medicamentum insurgens, victrix ipsum cum morbo foras propellat? Sed de contrario satis.

CAPUT III.

Indicationes ponderantur.

UT pulchrè solent circumforanei in plateis plebem verbis decipere, ludicris semper, aut novis visûs illecebris populo objectis; Ita quidam novissimi methodorum scriptores, tentant lectorum mentes subtili quadam dicacitate deludere, & affectatâ suâ garrulitate intellectûs aciem præstringere: Sed veniamus ad rem. Indicatio, ex Gal. *cap. 7. lib. 2. Method. med.* dicitur demonstratio, sive insinuatio rei agendæ. Capivaccius tres affert ex Gal. definitiones indicationis, quas brevitatis gratiâ omittimus, & dicimus cum eo, ab indicatione comprehendi indicans, quod dicitur agens. Indicatio in corpore humano (sanabili) est permanens quid, & notum intellectui, quod per propriam suam naturam aliquod auxilium indicat; atque indicatum quod postulat, ad sese dirigendum esse monstrat, ut sanitas amissa hominis restituatur. Lege Sennertum, & Capivaccium. Et hi tres faciunt species: curatorium, præservatorium, & vitale; alii plures, quas brevitatis causâ omitto. Primarium indicans est, ad quod omnia referuntur, & hoc morbus est. At reclamant, dicentes, cum morbus sui expulsionem indicet, primarius non potest esse scopus, sed sanitas: de quo lege Gal. *9. ad Thrasybulum, cap. 48. & 9. method. medend. & 1. med. 5. ibidem lib. 2. cap. 7. lib. 5. cap. 7. & 9. cap. 2. lib. 9. cap. 7.* Posito verò indicante curatorio, semper & ex necessitate debet sequi curatio, siquidem per propriam suam naturam, atque essentiam indicet, quod conveniens est. At posito morbo non semper sequi debere curationem constat, sed priùs vires consulendas, num ipsæ admittant, aut perferre possint: sæpissimè verò non admittunt. Ergò morbus propriè non indicat. Præterea omne indicans est permanens in corpore humano; à nullo enim eorum, quæ non permanent, indicatio sumitur, ait Gal. *4. method. med. 3.* Et propter ejusmodi rationem symptomata non indicant, quia propriam permanentiam non habent; morbo enim ablato, & ipsa secedunt. Morbus item non est perpetuò manens, aut stabile malum, *1. method. med. 1.* quia cum sua causa ita sustentatur, ut cum eâdem simul concidat. Rursus indicans est id cui debetur juvativum, sui enim causâ indicat, & ad sese indicatum dirigendum esse monstrat. At morbus non sui causâ indicat, neque quod juvet sibi exposcit. Deinde quàm sit absurdum, quidquam destructionis suæ media indicare, eaque appetere, satis notum est. Igitur morbus naturâ suâ neque indicat, neque medendi viam demonstrare potest. Videndum esset, cuinam alteri, meliori jure, id muneris competat: num symptomatibus, causæ morbificæ, an viribus. Non symptomatibus, quia permanentiam nullam habent, nec propriis nituntur facultatibus, sed sub alienis signis militant. Minùs causæ morbificæ, ut tradit Capivaccius, rationibus ab eo allatis in *sua medendi methodo.* Præterea cum ea sit humanum corpus corrumpens, nihil inhibens corruptionem indicare potest. Quod ad vires spectat, non sui destructionem, sed conservationem demonstrant. Ex quibus satis clarè patet, quàm parum firma sit isthæc indicationum doctrina.

CAPUT IV.

Vera medendi methodus breviter traditur.

QUoties decantavimus Medicum esse naturæ ministrum, post Galenum, & universam Medicorum scholam, toties diximus naturam ad se convertere omnem medendi viam. Utitur equidem variis præsidiorum generibus, tanquam instrumentis, quibus hostem, seu morbum conficere, debellare, & foràs detrudere possit. Esse præterea in ipsa natura principium quoddam sanativum, quod proprio motu ad sanitatem tendat. Talis est enim potentia corporis sanabilis ad sanitatem, qualis corporum mobilium ad formam suam naturalem; & hæc potentia est activa, & productiva sui effectûs. Et hoc certissimum est, cùm enim cuivis agenti, & patienti insitum sit sese tueri, & ab omnibus injuriis, quantum potest, vendicare, jure merito idem debetur corpori sanabili. Præterea id quod universam λειτουργίαν microcos-

crocosmicam moderatur, etiam sanationi præest: quia sanitas non otiosum mentis est πλάσμα, sed naturæ interioris mechanici ἀποτέλεσμα. At Balsamus ut universi corporis μεταξὺ ὕμνον occupat, sic ministeria singula, & ἐνεργήματα moderatur; quare idem & sanationi præerit. Quid de calido nativo, quod συγκρῖνον καὶ συνορίζον τὰ ὁμόφυλα, τὰ δὲ ἀλλότρια ἐξαιρὸν, cruditates omnes maturat, impuritates secernit, siccum cum humido perfectè terminat, miscet, & unit, ad harmoninicam unitatem omnes excessus revocat. Idem igitur πανακὲς, morborum omnium ἀντιφάρμακον & convalescentiæ author rectè dici poterit. Hermetici ejusmodi calorem nativum, naturam principium sanativum, & potentiam activam sanitati aptam appellant, Balsamum, Mumiam, Quintam essentiam, Archæum, Solem, Cœlum, &c. fontem actionum, & sanitatis auctorem.

Hoc est illud, quod in Microcosmo generationes, transplantationes, mutationesque omnes moderatur, quod expellit superflua, attrahit ὁμόφυλα, quod accipit, omniaque suis locis adaptat, alterat, & contemperat. Istud tandem omnia operatur, pro varietate infinita artium & scientiarum, quibus donatum est, & pro ratione seminali, tincturis, & prædestinationibus, &c. Platonici ejusmodi substantiam ab elementari diversam faciunt, quâ veluti cæmento anima immortalis cum immortali jungeretur corpore. Fernelius Humidum primogenium, spiritu & calore nativo undique perfusum. Hoc est, ad quod omnes Medici indicationes dirigi debent, non per inanes, & inextricabiles contrarietatis propositiones, sed per indelebilem veritatis constitutionem, in qua sine verborum strepitu, sine rixis, & contentionibus, singula Medicis adaperta erunt. Placet tamen priùs, ut huc usque consuevimus, communem medendi viam perlustrare, & ob oculos candidatis utramque methodum afferre, ut contraria juxta se posita meliùs elucescant. Præterea unicuique liberum erit, unam atque alteram amplecti.

CAPUT V.

De Curatione febrium in genere.

Communis medendi methodus per indicationes incedens, in simplici febre curanda duas sibi proponit generales indicationes. Et quia febris dicitur calor, sive intemperies calida & sicca, tot erunt indicationes, per contrarium retrocedentes, ut refrigerare, & humectare. Itaque in communi medendi methodo, in simplici febre refrigerare, & humectare tantùm requiritur. Refrigerant verò, & humectant infinita pleraque, quæ tibi enumeranda non censeo, maximè cùm inania, & prorsus inutilia, longo usu, & experientiâ semper compererim. In Diaria, seu Ephemera, nullius medicamenti prorsus usus est; sponte enim evanescit intra diem naturalem. In his qui edaces sunt, nec unius diei abstinentiam perferre possunt, laudo jusculum carnis, cum lactucis, cichoraceis, borragine, acetosa, porrulaca, &c. Mulieres utplurimùm in plerisque locis, in jusculis solvunt vitella ovorum, cum succo limonum, arantiorum, & similia. Ubi non est ejusmodi fructuum copia, omphacium, vel acetum accipiunt. Ad sorbendum, aquam coctam, alii aquam in qua coctum fuerit hordeum, alii vinum granatorum, cerasorum, &c. nonnulli lac, seu emulsionem seminis melonum: Tandem quot capita, tot sententiæ. Rustici, & multi populi qui carent Medicis, vinum impunè bibunt, nec minùs consanescunt: quod tamen non laudo; nam tunc victûs humectans & refrigerans magis est opportunus, naturæ magis gratus, & conveniens; sitim siquidem extinguit, & vapores ad caput sublatos reprimit.

CAPUT VI.

De curatione febrium in specie.

Veritas paucis contenta, non sophismata, aut verborum onerosam multitudinem quærit, sed nudo & aperto sermone sese nobis offert. Suprà triplicem febrium speciem fecimus, & hoc maximè, ut Medicorum multitudini conveniat præsens nostrum ratiocinium. Prima species ea est, quæ dicitur in spiritibus consistere: Et hæc species Ephemera, sive unius diei appellatur, cujus curatio priùs absolvitur, quàm cognoscitur. Hac de re, quæ diximus in *superiori capite*, ubi de febrium curatione in genere sufficiant.

CAPUT VII.

De Synocho simplici.

Prima species, quæ dicitur fieri in humoribus, est synochus, quam duplicem faciunt, putridam & non putridam. Est verò synochus simplex sine putredine, rara febris, ut inquit Fernelius *lib. de febribus, cap. 4. de synocho.* Hanc dicunt esse simplicem inflammationem sanguinis. Recentiores definitionem, aut potiùs descriptionem tradunt,at hanc tanquam inutilem omittimus. Rursus ejusmodifebrem triplicem faciunt: illa, cujus calor sibi similis est toto febris decursu, homotonos dicitur: illa verò, cujus calor continuo incremento invalescit, epacmastica appellatur: Tertia illa est, cujus calor statim à summo vigore incipiens, sensim minuitur dum desinat, & paracmastica appellatur. Ejus duratio est trium, & quatuor dierum, quod ejus fervor sit in tenuiori substantia sanguinis, materiâ videlicet facilè dissipabili.

In hac febre cutis non est sicca, sed madore quasi perfusa.

Urina est naturali similis, crassior tamen, & rubicundior.

Pulsus vehemens, celer, frequens, plenus, & magnus, atque æqualis. Facies & totum corpus rubet. Caput grave est. Respiratio difficilior. Somnus plerumque profundus.

In hac prognosis non est instituenda, quia ipsa vacat periculo. Dicunt tamen putridam fieri posse, ob Medici imperitiam: Ad hanc curandam, satis patet indicationem esse communem, refrigerare videlicet. Refrigerant verò infinita propè medicamenta. Inter præcipua sunt ea quæ seriatim ab aliis describuntur, quæ cùm nimis nota sint, facilè emittuntur. Verùm quia putatur sanguis copiosior esse causa potior ipsius febris, ideò potissimum esse remedium detractionem patet. Hac de re apud antiquos duo sunt celeberrima remedia, Phlebothomia, & frigidæ potus. Quoad Phlebotomiam, sive sanguinis evacuationem, audacter affirmant,

affirmant, ejusmodi febrem curari non posse sine dicta sanguinis evacuatione: Ratio est, quia sine sanguinis copia non generatur ejusmodi febris, ut suprà dictum est. Aiunt requiri necessariò ejusmodi evacuationem, propter eventilationem, & difflationem: etenim dicunt, quòd imminuto sanguine liberior & facilior reddatur transpiratio, & sanguinis fervor remittatur. Immò addunt, sine ejusmodi phlebotomia non fieri liberam transpirationem, augeri obstructionem, & per consequens putredinem; à qua febris major: Sic, quæ simplex erat febris, Medici negligentiâ fieri putridam, & periculosam. Ne suis ineptiis finem imponant, addunt cautelam in detrahendo sanguinem, dicentes cum Galeno *9. method. med. cap. 4.* videre oportere, ne cruditas sit in ventriculo, nam tum differendam esse venæ sectionem, donec cibus concoctus sit, & ad intestina descendat: Quòd & si suspectio sit de pravis humoribus, in ventriculo, & intestinis, præmittendam esse blandam, & mitem aliquam evacuationem, utpote cum manna, syrupo rosarum, Cassia, Tamarindis, Diacatholicone, & similibus, præmisso aliquando Clystere leniente. Quòd si suscipio sit, ne ad septimum diem ipsa protrahatur, addunt Rhabarbarum: agaricum, sennam, & similia cum suis correctivis. Sanguinis evacuatio erat olim in usu ad animi deliquium, quâ gloriatur Galenus se pluries jugulasse febres, maximè ubi vires erant validæ. Nostris temporibus malè cessit nonnullis Medicis sanguinem immodicè detrahentibus. Quin hìc paucis annis exactis fuerunt nonnulli ita audaces, ut sanguinem extraherent ad animi defectum, & ipsos ægros eâdem die perdiderint. Fuit & quidam ex his magnæ æstimationis Medicus, qui cùm ipse febre continuâ immodicè vexaretur, bis in die sanguinem sibi detrahi curavit, singulâ vice plusquàm tres libras; secundâ die viribus adhuc valentibus eandem quantitatem sibi detrahi voluit, & ecce infelici homini pro sibi pollicitâ sanitate, immatura & præripitata mors contigit. Plures aliis in locis novi Medicos, qui in similem errorem impegerunt. Sed quod dolendum, de sua ignorantia pœnas in seipsis dederunt.

CAPUT VIII.

An Phlebotomia unicum sit febrium Alexipharmacum.

Celeberrimum, & unicum remedium apud Barbaras gentes est sanguinis evacuatio, maximè in Ægypto: & ferè per totam Asiam, & Africam. In Europa, major pars Hispaniæ eodem morbo laborat. Gallia olim non tantâ sanguinem detrahendi prurigine tenebatur, modò in pluribus locis phlebotomia non minùs est frequens. Italia mediam tenet viam. Sed quid ad nos, sinamus unumquemque proprio abundare sensu: nec nos deterret errantium multitudo; solo veritatis clypeo tecti adversariorum tela non timemus. Est verò sanguis naturæ thesaurus, quo valente, robustum fit animal: est quoque vitæ nostræ sedes, à natura omnium rerum parente illi destinata. Quòd si cuipiam animantium generi vulnus inflictum sit, ol cohibeatur cruor, & è venis exire ipsum contingat, unà eâdemque viâ sanguisque animusque feruntur. Id satis testantur antiqui, inter cæteros Seneca, nefando Neronis decreto morti adjudicatus. Rursus: ut patet ex sacris, anima carnis sanguis est, *Levitic. cap. 17.* Sic enim habet: *Sanguinem universæ carnis non comedetis; quia anima omnis carnis sanguis ejus est*, id est, vita. Quibus per magna vulnera multum sanguinis exhaustum est, pallor perpetuus adest, languor, & segnities totius corporis. Mitto ventriculi imbecillitatem, jecoris refrigerationem, & singularum partium debiles, tardas, & imperfectas operationes.

At sanguis, quia copiosior, lædit hominem, & parit febres, ergò minuendus est, ut ad pristinum statum ipse redeat. Dicunt ipsum lædere venas nimis distendentem, & spiritus aditum liberum cohibentem, sicque fieri vaporum evanidorum retentionem, & caloris eventilationis prohibitionem.

In hac veritate examinanda duo consideranda veniunt. Primò sanguis, ut est sanguis, omnium humorum optimus, & temperatissimus, cujus beneficio vivit animal, in cujus bonitate sanitas, & robur. Secundò, ut ipse est nimius, cujus causa, &c. Quod ad primum, satis manifestum est, illum nos lædere non posse, nec ullum generare morbum. Etenim boni accessio malum producere non potest. Itaque sola immodica quantitas potest aliquid mali producere. At quomodo sola quantitas, cui nulla agendi potestas à Philosophis demandata fuit? Quantum rei bonitatem non mutat, sed eandem potiùs amplificat, & naturam perficit, non destruit, bonum nunquam excedit: Quid plura? si quantum afficit, ruit omnis nostra Philosophia. Quòd si nimium dicitur naturæ inimicum, hoc de re aliena intelligitur. Sed hæc nimis nota sunt. Verùm dicamus, unde sanguis aliquando immodicè generetur in nobis. Pro quo intelligendum est, id fieri sæpè ratione eduliorum, quæ quotidiè assumimus: Vel ea intemperanter intus ingesta, vel eadem ita sunt à natura comparata, ut facilè in nostri alimoniam cedant, vel proprio impetu in sanguinis substantiam transeant: nonnunquam flatulenta sunt, venas subeunt, & sanguinem attenuant, ac dilatant. Aër non rarò corpora nostra tentans venas ingreditur, & sanguinem fermentat, attenuat, & amplificat. Non propterea à se immodicus redditur, sed ab alienâ causâ quantus est factus. Rursus etsi quantus sit, nihil potest afferre. Quòd si aliquod damnum potest afferre, non ratione quanti, sed mixti alicujus superflui; & hoc Medico cognoscendum, ut idipsum removeat. Ex quibus satis clarè patet, sanguinis quantitatem non generare febres, & per consequens ejusdem diminutionem easdem sanare non posse.

CAPUT IX.

An frigidæ potus possit extinguere febrem.

Tanta est hac in re Medicorum concordia, ut fas non sit hoc in dubium vertere, & maximè in simplici febre, ubi nihil nisi caloris excessus incusatur. Decantatissimi dogmatis,

tis, *Contrariorum contraria sunt remedia* veritas nota satis videtur. At quia effectus dogmatis fieri non respondent, jure merito de eo quærendum est. Quotidiè experimur, frigidæ potationem non modò febrem extinguere; sed nec tantillum juvare. Non sat est Galeni, & aliorum quorundam exemplum nobis afferre: Jactat se Galenus, multas febres curâsse solo frigidæ potu. Extat Amati Lusitani pulchra historia de quodam Mercatore Flandro, quem unico haustu aquæ frigidæ sanavit ex febre. At nos quoties contrarium experti sumus, & hoc millies inaniter à nostris Præceptoribus expertum vidimus? Pluries nonnullos observavimus, in Cachexiam, & Hydropem præcipitatos fuisse, hoc unico frigidæ potu. Ejusmodi errorem eo argumento tegere conantur, videlicet ut humores crudi sint priùs; item ægri per alia tempora frigidis potionibus assueti sint; quibus accedit ipsius aquæ tolerantia: sunt enim nonnulli, quibus internæ partes sunt adeò debiles, ut aquæ potum sufferre non possint. Mitto incommoda, quæ solet afferre aquæ potatio, tam ex Hippoc. quàm ex Gal. in biliosis dicunt biliosam fieri, nullius esse nutrimenti, in Hypochondriis flatus, & cruditates parere, &c. Sed certiores afferamus rationes. Suprà statuimus febrem accendi à spiritibus nitrosulphureis, naturalem antipatbiam inter se habentibus: at ad pacem ejuscemodi spiritibus conciliandam, aqua planè non modò est inutilis, verùm etiam non rarò flatus, & cruditates ingenerans, naturæ officium perturbat, & febres in longum protrahit, spiritus inter se magis concitans. Præterea nonnullæ aquæ sale acido abundant, naturæ salis ammoniaci, nitro valdè inimici, cujus præsentiâ magis fervet spiritus nitrosulphureus. Nostros tamen exaudio Medicos de contrariis qualitatibus disceptantes, permolesto cachinno in hæc nostra effata prorumpere, quibus satisfacere volumus, postquàm intellexerint.

CAPUT X.

Quomodo contraria qualitates reperiantur in rebus.

NE semper cum Chymicis de rerum proprietatibus sentire videamur, quid cum Dogmaticis Peripateticorum decretis addictis intelligere possimus, in medium protrahere placet; hac enim viâ probè explanatâ, per sentes, Syrtes & aliorum itinerum anfractus tutò incedere posse non diffido. Etenim cùm nobis continuò occinant rerum qualitates contrarias in subjectis, rebusve naturalibus simul pacificè hospitari, ut de Opio, Aceto, Coriandro, &c. quo pacto id fieri possit, non est cognitu facilè; nam si contraria sese expellant, & mutuò in se agant, & patiantur, quomodo aut quibus vinculis sese amicè amplectantur, & eodem in loco maneant? De mixti generatione, non minimâ intellectus perplexitate inter se digladiantur. Qui qualitates post mixti generationem, sub unius formæ imperio manere dicunt, in varias sententias abeunt. Alii enim volunt, eas manere actu cùm Elementis, ita ut formæ Elementorum in mixtis sint actu, & ex earum combinatione forma mixti oriatur, adeò ut formâ mixti fit quid ex his compositum, quo nihil absurdius. Alii dicunt, eas quidem manere, sed refractas, & ad temperiem adductas, propriis subjectis, Elementia videlicet, quibus primò hærebant, orbatas, & soli formæ mixtæ inesse. Et hæc hodiè ab omnibus recipitur, tanquam verior. At dum hæc concedunt, in alias Syrtes incidunt: Nam inde sequitur, alienas qualitates alienis subjectis hærere; hinc rerum ortus non naturalis, sed vi, & violentia factus: in rebus usquam quies: nam qui ab igne ad ignem, qui à terra ad terram contendit. Postea quid nobis continuò obtrudunt, propriam cujusvis affectionem nullibi reperiri posse, quàm in proprio subjecto? Mitto alia brevitatis causâ. Taceo insuper supinum errorem eorum, qui rerum formas esse temperamentum arbitrantur. Sententia etiam asserentium pluralitatem formarum omnino exploditur. Sed antequam veritatem seriò aperiamus, quid per contrarium intelligant, videndum.

CAPUT XI.

Quid contrarium.

QUoad contrarii nomen, satis notum est. Ejus proprietas graphice depingitur ab Aristotele in 4. *Metaphys. cap.* 6. ubi inquit: φανερὸν ὅτι οὐδὲ τ' ἐναντία ἅμα ὑπάρχειν ἐνδέχεται τῷ αὐτῷ Quod contraria non possint esse simul, rationem affert evidentissimam, dicens, *cùm affirmatio, & negatio simul vera esse non possint, ita*, &c. Sic verum, & falsum simul stare nequeunt, sed sese invicem expellunt. Rursus ubi sunt contraria, ibi pugna jugis, nulla quies: Idem non potest esse in eodem loco, & eodem tempore agens, & patiens: Idem Aristoteles *lib.* 2. *de Gen. & corrupt. cap.* 3. apertis verbis suam sententiam confirmat, dicens, contraria simul copulari non posse, sicut calidum & frigidum, siccum & humidum. Rursus contrarietas est oppositio secundùm formam, rationemve specificam, ut 10. *Metaph. cap.* 13. *tit.* 16. & sic quælibet contraria in quocunque gradu sint, propriam, & specificam habent formam oppositam, & contrariam. At duæ formæ simul, & in eodem loco stare non possunt. Nec obstat, si dicant aquam naturâ frigidam incalescere, sicque calor, & frigus erunt in eodem subjecto. D. Thom. *quæst.* 76. *art.* 4. Cajetan. *ibid.* Henric. Gandav. *quodlib.* 12. *quæst.* 12. Scotus, *in* 3. *distinct.* 2. *quæst.* 9. Capreol. Marsil. Argent. Javellus, &c. Ad primum: suppositum esse falsum, eâ ratione existimo, quòd cùm supponant aquam esse frigidam, non vident quibus se involvant erroribus: Nam cùm petimus quid sit aqua, non respondemus, corpus esse frigidum, verùm potiùs dicimus, eam esse corpus fluxile, terræ terminis circumscriptum; cui oppositum erit non fluxile, & immobile. Rursus calidum & frigidum quæstioni quale, non quid respondent, sicuti siccum & humidum. Quòd si iterum petamus, quid sit aqua, certiùs per molle, fluxile, & mobile, quàm per frigidum definietur. Equidem ubique mollis, madida, fluxilis, &c. reperitur, ut maris, fluminum, fontium, puteorum, thermarum, &c. non tamen ubique frigidæ

frigidæ sunt regiones, ubi aquæ perpetuò sunt calidæ; nullibi verò, ubi non sint madidæ, fluxiles, & mobiles. Ex his satis patet, quid contrarium, & quomodo intelligendum sit. At hoc nugas in artem malè introductas diluendas accedamus.

CAPUT XII.

Methodus medendi febribus iterum perpenditur.

FEbrium communem modendi methodum fidissimâ experientiâ, & validissimis rationibus non esse tutam, nec certam, suprà commonstravimus: Nunc certiorem fidissimis experientiæ fundamentis stabilitam, Philosophicis rationibus sartam, tectamque exhibemus.

In *capite superiori* fundamenta jecimus, & suprà diximus quomodo natura ipsa ad solam membrorum pacem, quæ sanitas est, sese erigit, & quidquid agit, nonnisi ejus pacis gratiâ agit.

Est verò nostra medendi methodus, vel generalis, vel particularis.

Utraque ad febres arcendas sese diversimodè accingit., vel impuritates tartareas nitrosulphureas expellere contendit, vel naturam adeò robustam, & validam reddere avet, ut ea spontè se ab onere sibi infenso liberare, ipsumque excutere possit; vel naturam adeò tutatur, ut pro ea depugnare possit, subsidiarios milites, viresque novas ipsi submittens.

Ad tartareas impuritates è corpore humano deturbandas, non pauca requiruntur. Ea enim vel sunt in primis viis, inanibusque spatiis, vel in venis, vel in arteriis, vel in habitu corporis. Quæ sunt in prima regione, vel in superioribus, ventriculo, &c. vel in inferioribus sub diaphragmate. Quæ sunt in prima regione, & in superioribus natura sagax, & morborum eutratrix, & provida nimis, simplici vomitu ipsas foràs extrudit: vel in inferioribus laxatâ alvo sæpissimè ipsas deturbat, fugatque foràs.

Rursus Generalis, febres omnes in quovis loco subsistentes sedat, & mitigat, iratis spiritibus pacem, & concordiam concitare studiosè satagens: At quia multis modis irati incandescunt, pluribus etiam modis ipsos placare, & ad pristinam concordiam revocare desiderat.

Particularis, febres singulares seorsum expendit: Antecedentes tam ad cognitionem, quàm ad curationem respicit.

In generali methodo duo contemplamur universalia remedia, unum, quod universaliter tartareas omnes impuritates è corpore fugat; aliud quod mitigat, contemperat, & reprimit. Primum id præstat citra ullam præparationem; modò sursum, modò deorsum. Hoc medicamenti genus à Theoph. Parac. Diaceltatesson appellatur. Sed hoc vocabulum nimis barbatum paucis innotescit, & quid sibi velit, non satis percipio. Hoc unum expertus sum, quòd datum tempore, & loco, & ægro convenienti, febrem omnem extinguit, intra tres aut quatuor horas: nec tantùm acutas, verùm & chronicas. Ejusce rei fidissimum testem habeo, Dominum Joannem Polanum, cui tempore pestis tantum arcanum concredere volui. Is, etsi non esset artis medicæ satis peritus, meo tamen consilio se insignem Medicum Bononiensi Senatui obtulit, unde necesse erat se talem operibus commonstrare, quod fideliter præstitit, pauperibus infectis erogans istud medicamentum. Eo siquidem assumpto, intra 3. vel 4. horas omnis sedabatur febris; in nonnullis sequenti die revertebatur ipsa, & his idem reiterabatur medicamentum, ex quo in totum recedebat febris. Quibus non cedebat ipsa, & secunda die reversa perseverabat, signum erat, quòd febris jam depasta erat partem aliquam, vel nobilem, vel officio ita necessariam, ut eâ corruptâ mori cogeretur æger. In dies centum, & pluribus ægris porrigebat medicamentum, & ex centum vix peribant 10. Possunt nonnulli mihi objicere, quòd dictus Polanus præscriberet suis ægris nonnulla communia, ut Mannam, Tamarindos, Cassiam, Rhabarbarum, Sennam, Agaricum, &c. & etiam phlebotomiam aliquando usurparet, sed hoc datâ opera faciebat, ne purus Empiricus haberetur, sed pro quodam docto Dogmatico ab omnibus exciperetur: tantum prævalet in hac arte Medici anticipata opinio, ut sæpè ignarus doctis præferatur. Sed ad nos. Quod de dicto Polano dixi, verissimum id pluries comprobavimus. At humanæ sortis tam mala est conditio, ut si quis probus Medicus consimili uti velit medicamento, statim mille convitiis ab aliis excipiatur, & ut angue pejor cunctis digito commonstretur.

Hoc insigne, & mirabile Alexipharmaci genus, Antipyreton nominavimus, cujus descriptionem paulo inferiùs dabimus. Hoc est primum, & præcipuum febrile medicamentum, ipsas febres eradicans, & funditùs è corpore evellens. Restat secundum, quod mitigatorium appellabimus, istud verè febres non sanat, sed eorum fervorem in tantùm reprimit, ut interea æger viribus recuperatis, ad pugnam validior reddatur.

Particularis Methodus naturam studiosè imitatur, ejusque leges ad unguem servat. Ubi febrem ad crisin accedentem observat, ad eam properare solicitat: uti si ad sudorem, cum ipsum per diaphoretica juvat; si ad alvi, urinæ, aut alterius evacuationis propensionem prona esse videtur, mediis ad id opportunis ejus partes suscipit: tandem ad id perficiendum omnino se accingit. Ubi febres per coctionem superare nititur, hanc promovere, & humores refrænare, & mitigare aggreditur. Ubi verò per apostasin, seu materiæ transpositionem, sedare febrem contendit, eandem viam suscipit, & ab hac regiâ minimè digrediens, auxiliares copias eò dirigit, donec confecto hoste, partaque victoriâ, sub salubriora vexilla se recipiat. Tædiosas, & ærumnosas indicationes, declamatoribus tanquam peculiares cibos relinquimus, & quod decet, nostros edocere tantùm curamus.

CAPUT XIII.

De purgandi ratione in febribus, & maximè ad legitimam methodum.

PUtrescere humores in corpore humano, maximè in febribus, perpetuò docent Medicorum scholæ; putrefactionem etsi dari suspectam excogi-

excogitavimus non aliâ de causâ, nisi quod ejusmodi sit effectus, non causa: quæ purgatione quatuor humorum afferunt, longâ disquisitione indigent. Nos verò, qui brevitati studemus, quæ nostra sit opinio in purgatione incunda primò adaperiam; deinde si liceat per otium, singula ad veritatis Cynosuram revocare, id præstare non recusabo.

Interea dicimus purgationem esse rei noxiæ, & inutilis evacuationem: & hanc duplicem instituunt, unam per sanguinis detractionem, alteram per alvi subductionem.

Nos purgationem veram esse monemus, quæ morbum unà cum materia foràs protrudit; vel quæ evacuando humores, morbum sanat. Rursus est purgatio multiplex, vel enim per alvum, vel per urinam, vel insensibilem transpirationem fit. Notandum præterea, unumquodque membrum proprio excremento præditum esse. Etenim nihil puri in his inferioribus esse reperitur, & quicquid comedunt viventia cuncta, purum eum impuro admixtum accipiunt. Impurum excrementum illud est, quod tempore statuto deponunt. Et quia singula membra peculiari nutriuntur cibo, ita & proprio abundant excremento. Id verò si destinato tempore, absolutis videlicet coctionibus, non excernitur foràs, partem, seu membrum, in quo continetur, lædit & vexat, pro conditione excrementi. Insuper non omnia excrementa sunt sensibilia, singulæ enim partes peculiarem transpiratum habent, qui sensibus vix apprehenditur. Proinde vis separativa quovis in loco proprio fungitur munere. Sed hæc contemplatio hujus non est loci. Ex his patet, nostram purgationem non esse omnem alvi subductionem, & in ea ineunda, naturæ leges observare: Ubi ad vomitum est prona vomitum procuramus; ubi ad alvum, eam ipsam excitare curamus; ubi ad urinam, sudorem, &c. eò artem nostram convertimus. Quòd si ad insensibilem transpirationem, ad id omnes ingenii vires intendimus; nam major pars febrium hac viâ fugatur. Verùm hucusque de purgatione in universum egimus: nunc de ea, quæ convenit febribus, dicemus.

CAPUT XIV.

De particulari purgatione in febribus.

PUrgandam materiam, ex qua fit febris, sanxerunt omnes: hanc fecerunt bilem, pituitam, & melancholiam: hos humores putrescentes, & putrefactos, causas esse proximas febrium. Nos quantum potuimus observare quadraginta quinque annorum decursu, quo artem medicam exercemus, eo animi candore, cujus à natura participes facti sumus, cunctis rei veritatem aperire statuimus. Itaque oportet scire, purgationes, quas continuò celebramus, desideratis effectibus minimè respondere: Veluti si in tertiana bilem millies purgemus, in quartana melancholiam, in quotidiana pituitam, quid efficimus? febris ferocia ne minimum retunditur, imò æger duplici labore pressus, febris tyrannidi facilius cedit; natura coctionibus intenta ab incepto opere avertitur. Non est ut nobis succenseant, ejusmodi humorum præparationem, ut potè attenuationem, infarctationem, &c. negligentibus. Sicuti nec medicamenti electionem, præparationem, & dosin. Nam quo ad primum, verissimum est commentum: solius est naturæ opus, & vanum est, quempiam scire modum, quo utitur natura in suis operibus perficiendis. Non in medium protraho coctricis, assimilatricis, & expultricis facultatis potestatem. De his quæ circumferuntur, de medicamine seligendo, eoque præparando, nec non de ejus dosi, ac cæteris ad id requisitis, nihil dicam; nam in his non minor vanitas, quàm in aliis. Observa quæso illos Medicos, qui cæteris studiosiores censentur, & qui majori sedulitate ægros suscipiunt sanandos, & videbis illos in pejores, & crassiores errores impingere. Utinam mentirer, & quam in aliis culpam animadverto, in me solo agnoscerem. Sed bone Deus! mentis nostræ tenebras procul à nobis remove. Quod si de bilem purgantibus apud me percunctari velim, dubia haud pauca statim nobis se offerent: color citrinus, flavus, ærugineus, porracinus, &c. ab assumpto medicamento venit; etenim puerile satis est, credere talem humorem eductum fuisse è venis. De Cassia, Tamarindis, Manna, Rhabarbaro, non aliud credendum est; tingunt id quod educunt, irritant potiùs quàm attrahant: non sunt tamen inutilia, & sæpe eorum auxilio, unà cum ipsis, tartareos humores in intestinis considentes foràs amandat natura, & sæpè ubi non valet ars, fortunâ & casu id contingit. Ne tamen communem viam deserere in totum videar, placet selectiora, tam simplicia, quàm composita, tamquam in tabella proponere, ut cuilibet liberum sit, hæc vel illa seligere, his maximè, qui nihil didicerint, præter illa, quæ mortua littera docet. Inter illa, quæ putantur bilem purgare, lenientia, & benigna sunt, Cassia, Tamarindi, Pruna, Violæ, Rosæ, &c. Inter valentiora Manna, Rhabarbarum, Scammonium. Hæc usitata sunt: inusitata brevitatis gratiâ mitto. Sunt & composita, maximè quæ hodie in officinis prostant, syrupus rosarum, violarum, Electuaria, diacatholicum, diacassia, diaprunis, diaphœnicum, diacarthami, de citro, de succo rosarum, Nic. diamanna, &c.

Et quia commodior fit purgatio, quando præcesserit clyster emolliens: ideò cùm primùm advocatur Medicus, ipse præscribit clysterem emollientem, ex decocto herbarum emollientium, ut pote ex foliis malvarum, violarum, branchæ ursinæ, bætas parietariæ, mercurialis, &c. in cujus decocti ℔. dissolvunt, vel facchari rubri, vel mellis violati, vel rosati uncias tres, lohoch de Cassia, diaprunis, vel diacatholic. ℥. j. ol. violati, vel rosati, ℥. iij. vel iv. salis communis addunt nonnulli p. j. Sequenti manè potionem purgantem porrigunt. De quibus formulas nonnullas hîc apponere decrevimus, maximè ne hic quicquam desideretur.

℞. Syrup. rof. sol. ℥. iij. Mannæ Calabrinæ, ℥. ij. Decocti flor. & fruct. cord. ℥. v. Misce, fiat potus.

Alio modo.

℞. Rhabarb. el. ʒ. j. ß. Infunde in s. q. aquæ cichorii per noctem, in expressione matutinâ dissolve Mannæ Calab. ℥. ij. Misce, fiat potus. Vel

℞. Pulpæ Tamarind. ℥. ß. Cassiæ è filiquis extract.

extract. ij. fol. Sennæ, ʒ. ij. anisi, ʒ. j. Bulliant simul in ſ. q. aquæ communis, clarificentur albumine ovi, dragmâ cremoris tartari, colentur per sacchettum, & fiat potus colore, & sapore gratus. Item præscribitur, vel Manna in juseulo carnis, ad 2. 3. & 4. uncias.

Cassiæ pulpa seorsum pariter exhibatur ad ℥. j. & ℥. j. ß. cui vel ʒ. una, vel una & ß. Rhabarbari additur. Cum Electuariis sic parantur potiones.

Rec. El. Diaphœnici, Elect. de succo ros. an. ʒ. ij. Syrup. ros. solutivi, ℥. j. vel. ij. Dissolve cum decocto flor. & fruct. cordial. & fiat potus. Cum Diacatholic. Elect. Lenitivo, Tryphera Persica, Confectione hamech, Electuario Diacarth. El. de citro sol. El. de succo ros. &c. parari possunt, potiones purgantes, quæ clarificari quoque possunt, & cum albumine ovi, & cum cremore tartari, eas per sacchettum laneum percolando, sic grariores & palato, & oculis redduntur. Qui sub fine cinnamomo, vel ejus oleo, item santalo citrino eas odore gratiores reddere cupiunt, iis liberum esto.

Quando quis tres humores simul purgandos opinatur, potiones sequentibus similes præscribit.

Rec. Fol. Sennæ ʒ. iij. anisi ʒ. j. agariei trochisc. ℈. iiij. Bulliant simul in sufficienti quantitate aquæ Cichorii: in colatura dissolve Elect. Diacathol. ℥. ß. Syrup. ros. sol. ℥. ij. Vel sic:

Rec. Fol. Sennæ, ʒ. iij. anisi, & Rhabarb. parum contusi, Agarici trochiscari, an. ʒ. j. Bulliant simul in ſ. q. aquæ communis, & colentur: in colatura dissolve El. lenit. vel diacathol. an. ʒ. iiij. diaphœnici ʒ. ij. Misce, fiat potus.

Præter ejuscemodi formulas, alias propè infinitas excogitare possumus. Novissimè recens quoddam inventum in Italia frequentissimè modò usurpatum habetur, quod appellatur Syrupus aureus, & fit ejusmodi syrupus in sola infusione Julepi ex simplici saccharo facti. Ad hoc accipiunt foliorum recentium rosarum eo manè collectorum, rore matutino adhue madentium, ℔. j. pro qualibet libra julepi parum tepidi. Unicâ infusione absolvitur syrupus, cujus ℥. ij. iij. aut iiij. plus efficaciæ præstant, quàm multæ unciæ syrupi communis ex 9. infusionibus. Sunt qui pro dicto syrupo componunt quendam syrupum cum Manna, & Senoa, falsò dictam compositionem titulo aureo designantes.

CAPUT XV.

De tempore instituendi purgationem.

SIquâ in re, maximè in hac requitur temporis opportunitas: purgatio enim apto tempore data, secura sanitas est; non aptè verò, mors. Hippocrates in *primo Aphorismorum* tempus videtur determinare, dum dicit: Πέπονα φαρμακεύειν καὶ κινέειν, μὴ ὠμὰ, μηδὲ ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὀργᾷ· τὰ δὲ πλεῖστα οὐκ ὀργᾷ. *Concocta medicari oportet, & cruda non movere*, &c. Raró verò concocta est materia in principio morbi: Ideò ad Hippocratis normam, nunquam medentur ægris nostræ ætatis Medici, qui in omni morbo tam acuto, quàm chronico, statim in principio quum accersiti fuerint, detrahunt sanguinem, humores purgant atque repurgant, nullâ expectatâ coctione. Præterea si sciscitetis ab his, quid sit coctio, quibus cognoscatur signis, eos invenies non minùs à seipsis dissentientes, quàm in ratiunculis super hoc jactatis maximè discrepantes. Hîc intelligendum est de coctione, quæ fit à natura, humorum excrementitiorum, tam in prima, quàm in secunda, & tertia regione. Coctione humorum pravitas, feritas mitescit, & ubi ex allatis signis facta cognoscitur, nullis indiget remediis, qui natura jam victrix, quæ majora potuit, minora faciliùs consequetur. Sed dicant mihi quæso, an hac coctione crassiores, aut tenuiores reddantur humores, & undenam ad evacuationem dictorum humorum proclivitas? apud Hippocratem *lib.* 2. *Aph.* 9. verba sunt hæc τὰ σώματα χρὴ, ὅκου τις βούλεται, καθαίρειν, εὔροα ποιεῖν; *corpora cùm quis purgare voluerit, liquida sunt facienda.* At non omnis materia coctione attenuatur, sæpius incrassatur. De turgentia humorum non minor perplexitas; impetus enim dictorum humorum non à se, sed à spiritibus, ut alibi annotavimus. Si consulas Danielem Sennertum *lib.* 2. *de febribus*, *cap.* 6. videbis ejuscemodi doctrinæ fundamenta labilia, & facilè ruitura. Sed meliùs Joannes Manardus *lib.* 13. *epistolarum suarum*, *epist.* 1. *ad Bartholomæum Carandinum Mutinensem Medicum*, ubi fusissimè de præparatione, & coctione humorum scribit. Inter multa, perpauca verissima protulit, dicens recentiores concoctionis nomine abuti, & quam concoctionem appellant, à vera concoctione longo distare intervallo. Quod enim verè concoquitur, idcò concoquitur, ut quantum fieri potest, simile evadat concoquenti; quod verò expulsioni paratur, quanto magis id patitur, tantò redditur animali dissimilius, atque ab ejus natura magis alienum. Addit postea, concoctionem fieri à natura, non ab arte, expulsionem verò ab arte. Verùm in his tricis diu immorari non contendo; altiora enim & certiora contemplamur. Qui venales pro suggestu de verbis declamare solent, ejuscemodi doctrinam non tam parvi faciunt, sed in ea exaltanda, rabularum adinstar, forum literarium longo strepitu implere non cessant. Superest modò de tempore, in quo humores purgare debemus; nihil enim hucusque statuimus. Verùm primò quid sentiant de præparatione dicendum.

CAPUT XVI.

De præparatione humorum.

QUod suprà de humorum concoctione diximus, de eorum præparatione repetere non decrevi: ideò qui plura desiderat, legat præcedens caput. Cui adderem, quid intelligere velint per præparationem, fortè quod dixit Galenus post Hippocr. dicentem, τὰ σώματα χρὴ, ὅκου τις βούλεται, &c. fluida enim faciliùs fluunt, quàm tenuia, & omni lentore carentia. Et paulo pòst, *tunc enim* (inquit Gal.) *purgatio bene procedit, cùm humores crassi, tenues facti fuerint, & tenaces incisi, & meatus aperti, per quos transmittuntur.* Est itaque ejuscemodi præparatio, incisio, & attenuatio. An verò arte incîdi, & attenuari possint humores, non videt, quia hoc est naturæ opus. Sæpissimè acida, quæ putant esse maximè attenuantia, & incîdentia, contrarium præstant. Crystallus in pulverem reducta solius aceti beneficio pristinam duritiem recuperat. Acidum vitrioli, & sulphuris multa liquida in lapidem cogunt. Sunt multi liquores, qui crassitiem acquirunt, acidorum appulsu: Verùm qui chymicarum operarionum periti sunt

sunt, rei veritatem vident: Plus valet de visu testis, quàm centum auriti. Rursus quis non videt operationes naturæ invisibiles esse. Quod de calore effutiunt, jam pluries rejecimus; sed de hoc alibi fusissimè dicturi sumus.

Materia ex qua humores præparare contendunt, sunt cunctis obvia, & alterantia vocantur: ea vel frigida, & humida dicuntur, vel temperata, vel calida & humida, &c. simplicia, vel composita: Verùm cùm ejusmodi præparatio naturæ tantùm opus sit, indignum arbitramur ea recensere. Ne quid tamen hoc in loco desideretur, quæ censentur uniuscujusque humoris præparantia, explicanda sunt. Quod ad bilem, potissimam febrium causam, (sic enim ipsi) ex his nonnulli extenuantia, & incidentia reposcunt: alii contrà reclamant, dicentes ipsam bilem satis esse tenuem, sed potiùs incrassandam; alii neque attenuandam, neque incrassandam, sed sine ulla præparatione ipsam esse purgandam. Est recens opinio, quæ hanc, & illam damnat, neque eam attenuandam, ex eo quòd dicta bilis sit per se satis mobilis. Rursus timendum, ne his calidis magis incalescat ipsa, & febris, & symptomata magis augeantur: & quod Gal. 1. *Aphor.* 24. dicit in acutis febribus de hyssopo, & origano in aqua mulsa coctis, hoc non esse ob bilem, sed ob meatus obstructos ab humore crasso. Quare sine ulla præparatione dicunt bilem esse purgandam. Non minùs falluntur, qui referunt, dictæ bilis magnum esse fervorem & acrimoniam, & propterea dictas qualitates ad quandam mediocritatem esse reducendas, ne si ita fervida, & acris purgetur, in internis visceribus sese insinuet, & aliquod damnum maximum excitet. Quapropter concludunt, bilem primò frigidis attemperandam, & ejus tenuitatem incrassandam, antequàm ipsa purgetur. In hoc ratiocinio, quantum sit vanitatis, facilè videre est: Putant operationes rerum in nobis fieri, pro capacitate ingenioli sui. Quæ putant refrigerare, sæpius contrarium præstant. Non miscentur res in viventibus, perinde atque in demortuis. Quæ intus ingeruntur, eo fine id fit ut in nostri alimoniam cedant: cùm primùm intus detrusa sunt, in ventriculo excoquuntur. Mutant naturam, antequàm ad venas perveniant, quæ sanguini generando idonea sunt. Exsugitur à venis, quod est idoneum in chylo; quod est ineptum ad fæces stercorales demandatur. Jam videre est, quoties ipsa mutantur, quomodo in ventriculo putrescere incipiant cum acore gravi: deinde in intestinis tenuioribus omnino putrescant, & mutent naturam, ex quibus per mesaraicas educuntur, & per portam ad jecur deferuntur: ubi iterum elaborata, per cavam ad singula membra distribuuntur. Videant, si sapiunt, quoties mutentur intus assumpta, tum medicamenta, tum alimenta, si naturalem crasim servaverint, antequàm ad sanguinem pervenerint. Ad ipsorum qualitatum permixtionem, satis abundanter nos dixisse suprà arbitramur, ubi de calore & calido, item ubi de contrario, contrariisque qualitatibus. De digestione, & aliis humorum præparationibus nihil dico, cùm per se adeò manifestæ sint, ut meritò eas silentio involvere satis ducam, quam inaniter scriptis nostris interserere.

CAPUT XVII.

De reserandis obstructionibus.

DE obstructionibus, quas in febribus putridis primas tenere arbitrantur, tam Dogmatici, quàm Jatrochymi, non modica est difficultas; Nam crassitiem, & coagulationem, quibus fit obstructio, non à se, sed ab alio fieri manifestum est. A calore, aut frigore statuunt Dogmatici; Jatrochymici à spiritu salis. Qui à calore, aut frigore obstructionem fieri dicunt, per contrarium incedunt; qui à spiritu salis, per simile. Quibus addo virtutem, seu rationem seminalem, in ipso tamen sale, tanquam in proprio domicilio, hospitantem. Solvere ergo obstructiones, atque vias ab infarctu crassorum, & viscidorum humorum liberare, non est facilè cum his, quæ incidentia, & attenuantia appellant: ut sunt Acetum, syrup. limon. syr. Acetosus, de succis Citrii, Granatorum, syr. de Cichorio, Endivia, Acetosa, de radicibus, Oxymelita tam simplicia quàm composita, &c. quæ medicamenta opinione potiùs, quam rei veritate comprehensa. Cocti, & præparati humoris, obstructis meatibus reseratis, requiritur purgatio, de qua in *capite præcedenti*. Sed his Dogmaticorum placitis præmissis, propria Jatrochymicorum sensa hìc interserere volo.

CAPUT XVIII.

De vera, & legitima ratione purgandi in febribus.

PEccantem materiam purgare, idem esse ac morbum sanare, qui non admittit, multiplici modo peccat. Primò, qui purgat, & non tangit materiam peccantem, non modò non minuit morbum, sed naturam inutiliter defatigando, morbo incrementum præstat; natura enim nunquam victrix, ubi morbo inferior. Secundò, purgantia ubi non tangunt vitiosam materiam, humores innoxios educunt; unde sitis, ventriculi, & omnium naturalium partium imbecillitas. Tertiò, ubi cathartica inutiliter adhibentur, cacoëthia inducitur, transpiratio inhibetur, & alia gravissima symptomata; mitto inappetentiam, nauseam, capitis dolorem, & alia à Mesuë annotata. Quapropter ad febrem purgandam, omnino è corpore eliminari, fugarive oportet. Hoc verò præstat multorum medicamentorum series: & hanc è tripici penu depromere solemus. Verùm quia omnes febres non uno eodemque modo curari possunt, expedit Medico, singulas Tartari species cognoscere, ut unicuique peculiare, & opportunum remedium adhibeat. Nec adhuc sufficit, peculiares tartarum cognoscere, sed & locorum proprietates; nam alio modo pellitur tartarus ventriculi, alio modo qui in intestinis, jecore, liene, renibus; tandem qui in venis, & carnibus. Qui in ventriculo generatur, facillimè per vomitum ejicitur. Qui in intestinis, per alvum purgatur. Qui in sanguine, partim per phlebotomiam, & partim per specificum. Qui in habitu, sive in carnibus, per diaphoretica. Hæc est vera, & legitima ratio purgandi in febribus. Materia, quâ in hoc utimur, peculiarem requirit indaginem

nem. Modò ad universale quoddam devenien-dum, quo in omni febre tutò possimus uti, maximè ubi notæ non sunt peculiares tartari species, sicuti suprà monuimus; impossibile est enim singulas species cognoscere, nisi longo tempore, & usu.

CAPUT XIX.

Medicamentum universum pro febribus putridis ex Tartaro vegetabili.

Rec. Centaurii minoris cum floribus, ℔. x. fol. Acetosæ, Cichorii, Melissæ, Boraginis, Hederæ terrestris, Cicerbitæ, Pimpinellæ, an. ℔. vj. Contundantur omnia simul, & in vase vitreo capaci bene clauso, recondantur sub fimo equino, ad mensem. Extilla postea per Balneum Mariæ. Primam aquam seorsum serva, sicuti & secundam. Extremos spiritus sensim prolice, & hos reaffunde fæcibus toties, quoties à fæcibus expirant. Fortiori igne tandem adacto, crementur fæces, ex quibus sal extrahe cum secunda aqua, cujus medio ipse pluries solvatur, & coaguletur. Dosis erit à ℈. j. ad drachmam unam cum uncia una primæ aquæ. Et dicta aqua datur sola, usque ad duas & tres uncias singulis diebus, loco syrupi. Aliquando exhibeatur unâ, vel duabus horis ante paroxysmum.

Aliud Medicamentum febrile.

Ex Zingibere, infuso in sufficienti quantitate vini, per 15. dies, & postea calore Balnei Mariæ per alembicum exugitur aqua, quæ ad uncias duas exhibita, unâ, aut alterâ hora ante paroxysmum ipsum, mirificè sublevat, & minuit. Præter isthæc est nostra Aqua febrifuga, de quâ in nostra *Pharmacopœa Spagyrica, sect.* 4. de aquis distillandis ejus descriptionem hic repetere placet.

Rec. Hederæ terrestris cum foliis, & radicibus, Apii item integri, Cichorii, Acetosæ, Centaurii minoris, an. M. vj. Macerentur triduo herbæ omnes contusæ, & per Balneum Mariæ proliciatur aqua, quæ recentibus herbis reaffusa, iterum extilletur, ut priùs. In dictæ aquæ ℥ iiij. si per noctem infundatur Magnesiæ Saturninæ his calcinatæ, ℥. ß. & manè coletur, fit aqua verè febrifuga: cujus dosis erit ℥. iiij. v. & vj. paulo antè paroxysmum. Et quia non rarò in ventriculo, intestinis, & primis viis venarum reperitur tartarus excrementorum; ideò purgans febrile dandum est. Inter quæ isthæc pauca annotare placet.

Rec. Rhabarbari electi ʒ. ij. Infunde in unciis quinque aquæ Cichorii per noctem, cum tantillo Spicæ nardi, vel Cinnamomi. Factâ forti expressione manè, dissolve Electuarii de succo rosſ. sol. drachmas tres, syrup. rosati sol. uncias duas, Misce, fiat potus. Qui oculis, & palato consulere vult, clarificet cum drachmâ unâ cremoris tartari, tantillo albuminis ovi, & per sacchertum lanceum trajiciatur. Vel

Rec. Extracti Esulæ drachmam unam, capiat manè, & desuper bibat parum jusculi carnis. Ubi temporis & loci opportunitas non fert, habendi extractum, capiat de dictæ Esulæ radice drachmam dimidiam, vel integram drachmam pro robustis, in pulverem, cum jusculo carnis. Pro Esula Tithymalus Cyparissias hic intelligitur.

Poterii Opera.

Rec. Scammonium Chymicè præparatum: ad 15. & 20. grana tutò exhibetur; & est purgans febrile eximium. Vel

Rec. Extracti rosatum, drachmam unam pro delicatis, pro robustis ʒ. ij. & iij. Blandum, & tutum est medicamentum.

Parantur extracta varia, & composita, quæ Medici judicio relinquuntur. Quæ ex Cassia, Tamarindis, Rosis, Violis parantur medicamenta, in plerisque febribus, & certis regionibus, ac æstivis diebus, non possunt satis laudari. Manna pariter non est parvi faciendum, etsi medicamentum sit flatulentum nimis.

De Sennæ Extracto, radice Mechoacan, Agarico, Jalappa, & similibus nihil dico; omnibus nota sunt: tantùm ad hæc adhibenda, verè Medici judicium requiritur.

CAPUT XX.

De ratione purgandi per Vomitum.

Non rarò stabulatur in ventriculo tartarea quædam materia, quæ commodiùs, & faciliùs per os, quàm per alvum expurgatur. Ad hoc conducunt inter vegetabilia, radix Ellebori, Asari, Bryoniæ, item planta gratiolæ, & pleraque alia. Inter mineralia Vitriolum album, Turpethum minerale, Antimonium, Mercurius, &c.

In nonnullis febribus acutis, ubi ventriculus nauseâ premitur, nihil tutius quàm exhibere semidrachmam Vitrioli albi, vel florum, vel vitri antimonii gr. iij. iv. Item Asarum pulverisatum, vel ejusdem extractum, &c. In omni vomitu concitando, liceat post assumptum medicamentum, ebibere ad libram jusculi catnis. Sequenti die aliquando reiteratur. Vomitoria, quæ cum oxymelite, Aceto, Oleo, & Aqua tepida fiunt; nobis non probantur; neque illa, quæ cum semine Genistæ, Raphani, flor. Chamomillæ, & similibus.

Qui auctoritates consule velit, adeat Hippocrat. *lib.* 1. *Aphorism.* 51. *& lib.* 4. *Aphorism.* 3. 16. *&* 17. *& lib. de salub. diæta.* Item Avicennam, 4. 1. *cap.* 18. Inter recentiores, Fernelium, Josephum Quercetanum, &c.

CAPUT XXI.

De aliis medicamentis, promiscuè ad febrem.

Cum adhuc non sit compertum verum, & legitimum Alexipharmacum febrium, tamen multa sunt, quæ, si non in totum ignem istum microcosmicum extinguunt, eum mitiùs leniunt, reprimunt, & mirificè mitigant: de quibus nunc. Verùm quia Chymicorum princeps, Theoph. Parac. genuinam febrium curationem adeò clarè nobis pollicetur, eum primò in medium protrahere placet. Etenim ipse *lib.* 1. *de Tartaro, cap.* 9. dicit, curationem febris in cura Tartari contineri, & omnia medicamenta, quæ tartarum resolvunt, febres curare asserit. Et *lib.* 2. *de vita longa, cap.* 5. inquit: *De febribus breviter sic habeto. Principiò fiat purgatio febrilis: deinde cura specifica,*

& minutio causalis, ita ut Diaceltatesson (ex Antim.) precedat secundum medicamen: nam hac purgatione pellitur omnis febris in materia peccante. Plerumque integram curam complectitur. Sin morbus in membra spargitur, sequitur continuò opopyron laudani, id quod febrim unà cum dilatione propellit. Minutio autem sive salvatella, sive cephalica, sive ea quæ per spinam dorsi fieri consuevit, materiam peccantem in sanguine, itaque intra cutem, & carnem tollit, &c.

In ardoribus nonnullarum febrium, haustus aquæ cum guttulis iv. vel v. ol. salis decrepitati, ol. vitrioli, ol. sulphuris per campanam mirificè juvat. Tinctura rosarum cum supradictis ol. acidis facta, & in s. q. aquæ frigidæ data, ardorem pariter febrilem reprimit.

Nitrum ritè præparatum ardorem febrilem pariter egregiè compescit. Sal, quem appellant prunellæ, idem præstat. Extat Crollii haustus elegans.

℞. Ol. Vitrioli, ℈. j. salis absinthii, ℈. j. & ſ. aq. Cichorii, ℥. j. Misce, fiat potus. Detur paulò ante paroxysmum.

Idem Crollius scribit, pulverem ex longis testis Cochlearum, quæ propè lacus, & piscinas reperiuntur, antidotum esse adversus febres. Ejusmodi pulverem præparat cum aceto, eas infundendo in dicto aceto per noctem; & ab his mucorem, quem contraxerunt, diligenter abradendo cum scopis ferreis, quibus aurifabri utuntur: postea testas illas oblongas calcinando, incinerandoque ad albedinem, ac pulverizando. Dosis à ℈. ij. ad ʒ. j. Bis, vel ter reiteratur. Sudorem movet, si maneant in lecto.

CAPUT XXII.

De medicamentis in genere, pro Tartaro tam animali, quàm minerali.

Triplici alimentorum genere nutriri hominem, alibi demonstravimus: triplici pariter excrementorum genere ipsum divexari diximus; ad quæ, natura nimis provida, præsidiorum quoque totidem genera adinvenit. Superiùs, vegetabilia quædam brevi spatio connotavimus: Quæ animalia respiciunt, aut saltem dubiæ naturæ sunt, in *proximo capite* indigitabimus. Quæ modò mineralium sortem nacta sunt, describere aggredimur. Præcipuum, & fidissimum febrium rhizotomos est vulgare stibium; & hoc veluti alter Protheus, varia induit vestimenta, pro conditione Medici propinantis, & naturâ ægrotantis. Quid id jamdudum in usum vocârunt, modo satis crasso dederunt, de quo Mathiolus, qui mos ad tempora nostra usque duravit. Viam tamen antea præmonstraverat Theoph. Parac. At quia præparationes legitimas subticuerat, factum fuit, ut pro legitimis, vitrum substitutum fuerit.

Est modò ars magis culta, quæ pro febribus præsentes adinvenit.

Flores Antimonii, tam albi, quàm rubri, præstantissima sunt cathartica in omni tartaro minerali. Dantur per se ad tria & quatuor grana: miscentur cum quavis re, vel sacchaio rosaceo, aut conservâ quavis. Macerantur vel in vino, vel in quovis alio liquore. Parantur & ex his syrupi, julepi, pilulæ, rotulæ, & trochisci. Dantur manè 4. vel 5. horis ante prandium: horâ 1. post, ad faciliorem vomitum provocandum, datur haustus 1. juscul carnis.

Flores itidem, qui fiunt ex butyro Antimonii, in aqua communi præcipitati, & postea loti, idem præstant.

De ejuscemodi medicamenti præstantiâ, licet consulere recentiores Medicos, eos maximè, qui propriâ experientiâ Medicinam ditârunt, uti Mathiolum, Quercetanum, Hartmannum, Crollium, &c.

Sunt alii flores per alvum purgantes, de quibus vide Hartmannum, tam *in Crollium*, quàm in suâ *practicâ jatrochymicâ*. Præterea sunt flores jam dicti fixi, qui diaphoretici appellantur, de quibus Jatrochymicos consule.

Vitrum Antimonii suo non caret usu: etenim in tartaro fugando tam ex ventriculo, quàm intestinis, datur similiter à tribus, 4. 5. & 6. granis; vel in potu cum quovis liquore, vel in forma boli, cum quavis conservâ. Jusculum carnis horâ una post exhibeatur, ad facilitandum vomitum.

Præparatio Antimonii cum æquali portione salis nitri, Crocus metal. immeritò dicta, facta ut diximus in *nostra Pharmacopœa Spagyrica*, purgat blandè omnem tartarum, existentem in prima & secunda regione corporis.

Fit & Calix vomitorius cum Regulo Antimonii, in quo calice maneat vinum per noctem, ad unam, aut duas uncias: Parantur & pilulæ, cum dicto regulo. Formentur dictæ pilulæ, sicuti formantur pilæ parvulæ plumbeæ, in formam earum, quibus utuntur pro sclopetis parvulis.

Vel pulvis ad 7. aut 10. grana infusus per noctem in vino: Datur vinum manè colatum. Eadem præstat, paulò cæteris vehementius.

Medicamentum istud perpetuum est: nam sive Calix, sive Pilulæ, sive Pulvis, nunquam virtutem amittunt.

Ex vitriolo datur vomitorium præstantissimum. Ex eo fit sal aptissimus. Album Vitriolum citra ullam præparationem idem præstat.

Mercurius inter medicamenta, quæ adversus febres parantur, non infimum tenet locum. Qui à Joanne Hartmanno describitur in sua *Practica Chymiatrica*, sub titulo Mercurii laxativi, novis maximè arridet.

Mercurius quoque albus, de quo in nostra *Pharmacopœa Spagyrica*, & apud dictum Hartmannum.

Item Mercurius cum Auro, quem in *loco citato* docuimus, & apud dictum Hartmannum adinvenimus, nobis quoque probatur.

Mercurius per se præcipitatus, de quo in nostra *Pharmacopœa Spagyrica*, omnes alias præparationes excellit. Dosis & usus doctis facilè innotescit. Ad tria, 4. 5. 6. usque ad 10. g̃. porrigitur.

Ex argento puro fit pariter medicamentum purgans, de quo in *loco citato*.

Ex plumbi sale purgans pariter reducitur, sed ejus usus exercitatum, non loquacem requirit Medicum.

Ex aliis mineralibus, & metallis, educuntur medicamenta, tam alterantia, quàm purgantia. Qui dictorum mineralium, & metallorum consonantiam, quam habent cum nostris humoribus,

bus, cognoverit, poterit ex se comprehendere uniuscujusque virtutem & potestatem.

Inter præstantiora, unicum, & omnium sal uberrimum medicamentum usurpare soleo, à Quercetano in *sua Tetrade*, *cap.* 31. descriptum, in hanc formam.

℞. Florum rubrorum Antimonii, ℥. iv. florum Sulphuris sublimatorum ad perfectam albedinem, ℥. iii. *Misceantur cum duplo colchotaris Vitrioli Ungarici aut Cyprii, ac ter sublimentur, habebis flor. rubicundissimos, si bene operatus fueris. Hic cum aciditate Vitrioli Veneris primò, deinde cum Saturni æthereo spiritu essentificentur. Hujus* (inquit). *essentificationis si callueris artem, medicinam suspiciendam concinnabis, veram Antidotum Lysipyreton, omnis generis febres, pestiferas etiam, sedantem ac extinguentem, si ad iv. aut v. guttas de ea, ex idoneo liquore propinaveris.*

Aliud non minùs præstans.

℞. Minervæ, seu Marcasitæ Saturni Philosophici, partem unam: Salis Balsamici ritè præparati, partes quatuor. Terantur fortiter invicem, & retortæ vitreæ luto sapientiæ probè munitæ indantur. Per furnum venti, spiritus elice in recipiente amplo, & capaci. Materiam è retorta eductam in aceto acerrimo solve, & tincturam extrahe, aceto fæcibus pluries reaffuso: Tincturam ab aceto segrega cum spiritu vini; hanc pluries coboba in fimo equino, & vase ad id opportuno. Resiccatæ tincturæ dantur gr. v. vj. ad x. in quovis liquore, paulò ante paroxysmum, quâvis hora & quovis tempore. Ardores extinguit & omnia symptomata sedat, sæpè intra unam, aut 2. horas.

Bezoar minerale in febribus non est ex infimis, sudorem movet; & transpirabile reddit corpus. Sitim pariter extinguit, & ardores reprimit, alvum lubricam reddit, & omnem humorum acrimoniam corrigit. Est aliud Bezoardicum auri de quo alibi.

Formicarum aquam à Joanne Hartmanno descriptam in *Practica Chymiatrica*, etsi experti non sumus, quia tamen à viro docto descriptam habemus, satis laudare non possum; eam verò sic describit.

℞. Aqu. fragorum, Centaurii minoris, an. ℔. ij. Mellis albi, ℔. iij. M. in cucurbita detruncata, eamque sine integumento in acervo formicarum sepeli usque ad summitatem, & formicæ conscitim admodum irruent in vasculum dulcedine mellis scilicet allectæ. Post collectam harum sufficientem quantitatem exime vas, omnia invicem probè mixta agitando: per alembicum ex cineribus eliciatur aqua, quæ diligenter servanda. Dosis ejus est, in principio paroxysmi, Cochlear ß. ad summum. Hæc aqua (inquit) interdum vomitum movet, & vehementer; idcò videndum, an æger ad vomitum sit aptus. Idem Auctor Aquam Tabaci proponit, quam probare, nec reprobare possum, cùm de ea nullum habeam usum.

Aluminis dulcedo, ut in nostra *Pharmacopæa*, describitur, *cap. de Alumine*, insignem potestatem obtinet extinguendi febres. Datur à ʒ. ß. ad ʒ. j. cum jusculo carnis.

Narcotica pleraque in quibusdam febribus, optima sunt, uti alibi notavimus.

Paramus verò Laudanum ad hunc effectum, in hanc formam:

℞. Opii Thebaici præpar. ℥. ij. succi Veronicæ, florum Papaveris erratici, an. ℥. iij. Liquetur opium in succis, & inspissetur lento igne in formam extracti: cui adde pulv. lapidis Bezoar, smaragdorum more nostro præpar. an, ʒ. iij. Bezoar. mineralis, ℥. ß. magisterii unionum, ʒ. j. Ambræ grisex, moschi, an. ℈. j. Misce, fiat massa, de qua dentur grana 10. 12. & 15. Sunt alia propè infinita, quæ brevitatis gratiâ omittimus.

CAPUT XXIII.

De curatione febrium in specie, juxta communem medendi methodum.

HActenus de curatione febrium in genere tractavimus; nunc in specie dicendum videtur. In præcedentibus verò de triplici Tartari genere, causâ febris, è corpore eliminando, & ejus ardore compescendo, egimus, brevi compendio quatuor humoribus priùs expositis. Species, quas communis schola docet, in principio quoque aperuimus, & quas putridas, & non putridas vocet, enarravimus, continuas esse & intermittentes diximus, earum causas, indicationes, & prognosin tetigimus. Superesset modò de uniuscujusque speciei curatione disserere, primò juxta communem medendi methodum. Non est difficile cognoscere, quæ particularis cura conveniat unicuique speciei, etenim ut in genere agitur de quatuor humoribus; tum purgandis, tum alterandis, ita etiam in specie. Et ut à synocho incipiam, solâ sanguinis missione, & frigidæ potione curatur. De detractione sanguinis ad lipothymiam dissentiunt infiniti, ne unà cum febre juguletur homo. Ad hoc præmittere solent Clysterem emollientem, in hanc formam:

℞. Decocti communis clysteris, ℔. j. lohoch de Cassia, vel Diapruni, vel Diacatholic. ℥. j. vel ℥. j. ß. mell. & ol. viol. an. ℥. iij. salis communis, p. j. Misce, fiat Clyster.

Quæ tundenda sit vena, parum refert; omnes enim venæ ab uno eodemque ramo dimanant. Pro aqua frigida nostrâtes aquas stillatitias Cichorii, Endiviæ, Borag. Acetosæ, & similium propinant, vel solitarias, vel cum syrupis acetosi simpl. de succo limonum, &c. vel decocta earundem herbarum, cum liquiritia, hordeo, uv. pass. &c. Nonnulli aquam hordei simplicem, in nive, aut in loco frigido asservatam.

In Putri synocho eadem viâ incedunt, & easdem indicationes sibi proponunt, causæ videlicet remotionem, & caloris febrilis extinctionem. Sanguini putri prospiciunt per venæ sectionem, & per evacuationem, præmisso semper Clystere. Et quia incusant bilem simul cum sanguine putrescentem, ideò medicamentum cholagogum in hunc modum præscribunt.

℞. Rhabarb. el. ʒ. ij. pulpæ Tamarind. ℥. ß. Bulliant simul in s. q. Aquæ Cichorii. In colatura dissolve syrup. ros. sol. ℥. ij. vel iij. vel Mannæ Calab. ℥. ij. Pro alterantibus, dictis aquis utuntur, vel eorum decoctis cum syrupis acidis.

De causo, seu febre ardente, quam alii tertianam continuam appellant, eo quòd ex eâdem

materiâ fieri existiment, quicquid de ejus discrimine garriant nostrâtes, & multis hinc inde deductis sermocinationibus, curam non esse diversam à quavis febre biliosa observamus. Totum negotium pariter pendet ab evacuatione humoris biliosi, & extinctione caloris febrilis. Ad id, ut in omni febre, Chirurgiâ, Pharmaciâ, & Diæta utuntur. Major pars Medicorum præmittit phlebotomiam, Clystere præmisso. In ea celebranda, alii sunt liberales, & maximam fundunt sanguinis copiam; alii non ita audaces, malunt mediam tenere viam. De opinionum varietate & inconstantiâ, non est ut dicam, ne eandem recoquere cramben videar. Detracto sanguine, manè sequenti potio purgans infirmo porrigitur. Formulæ potionum à suprascriptis non discrepant: ne quid tamen hic desideretur, subsequentes apponere voluimus.

℞. Pulpæ Cassiæ recententer extractæ, ℥. j. vel ʒ. x. cum Saccharo fiant boli. Eidem pulpæ addi potest Rhabarbari ʒ. j. vel ʒ. j. ß. Ex eâdem Cassia paratur potio in hanc formam.

℞. Cassiæ fistulæ, ℥. iv. fol. Sennæ, ʒ. iij. Anisi ʒ. j. Tamar. ℥. ß. Bulliant in s. q. aquæ commun. clarificentur omnia albumine ovi, & cum ʒ. j. cremoris tartari, trajiciantur per sacchettum, & fiat potus. Vel ut hîc fit:

℞. Syrup. ros. sol. ℥. iv. vel. v. decocti fl. & fruct. ℥. ij. Misce, fiat Potus brevis. Vel cum Manna Calab. ab ℥. ij. usque ad v. Vel

℞. Syrup. ros. Mannæ Calab. an. ℥. ij. cum decoct. fl. & fruct. cord. q. s. fiat potus. Sunt qui serum lactis propinant, in cujus ℔. j. vel ij. dissolvunt Mannæ, vel syrup. ros. sol. ℥. ij. vel iij. Nonnulli accipiunt El. lenit. alii Diacathol. El. de prunis sul. &c. Tandem quot capita, tot sententiæ. Purgato corpore hisce lenientibus, ad syrupos refrigerantes, & humectantes se convertunt, malè arbitrati, relictos pravos humores, eorum medio attemperari, & mitigari. Ejusmodi formulæ tales sunt:

℞. Aqu. Cichorii, Acetosæ, Borag. an. ℥. ij. Syrup. Acetosi simpl. vel de succo limonum ℥. j. Misce pro singula dosi. Vel accipiunt fol. Cichorii, Cicerbitæ, Lactucæ, Endiv. Borag. Acetos. an. M. j. Bulliant in s. q. aquæ hordei. Nonnulli addunt fl. Viol. sem. 4. frigid. an. ℥. ß. In hujus decoct. ℥. vj. dissolvunt syrup. Acetos. vel de succo Ros. ℥. j.

De spiritu, & ol. Vitrioli, sicuti & de sero lactis, alibi differer constituimus.

Exhibitis ad 7. & 9. dies dictis potionibus refrigerantibus, reiterant prædicta purgantia, quibus addunt aliquid de sequentibus Electuariis, uti de succo Ros. Nicol. Trypheræ Persicæ, Diaphœnici, & similibus.

Hîc in omni febre ardenti, & continuâ, cardiaca propinant, maxime vespertinis, & serotinis horis: & hîc omnes febres appellant malignas, & pestilentes, propterea in omni febre continuâ, dicta Cardiaca usurpant. Hîc usitata sunt Confectio Hyacinthina, Conf. Alkerm. Spec. Diamarg. frigid. & de Gemmis. Simplicia sunt Lapis Bezoar, Smaragdus, Uniones, Contrajerva, sem. Citrii, scordium, & succus Acetosæ. Hæc miscere solent cum aliis succis, aut cum juseulo carnis; pulveres cum conserv. florum citrii, Viol. Borag. &c.

Julepus gemmatus inter præcipua consetur arcana. Ejusdem valoris sunt nonnullæ aquæ, cum dictis cardiacis factæ.

Dum hæc interiùs peragunt, exterlùs isthæc admoventur.

℞. Ol. florum Citrii, q. s. inungatur regio cordis frigidè, ne expiret odor, in quo præcipua vis. Vel Ol. Scorpionum compositi Mathioli. Regio ventriculi inungatur oleo Absinthii, cum oleo nucis moschatæ.

Epithemata regioni cordis admovent nonnulli, ad quæ usurpant:

℞. Specierum Diamargariti frigidi, ℥. ß. Pul. santal. rub. & alb. an. ʒ. ij. Aquarum Borag. Melissæ, Lactucæ, an. ℔. j. Aquæ rosarum ℔. ß. Misceantur pro Epithemate. Vel sic:

℞. Specierum Diatrium sant. Diamarg. frig. an. ℥. ß. pulv. ros. ʒ. ij. moschi, & Ambræ griseæ, an. g̃. iv. Aquæ florum Citrii, Rosarum an. ℔. ij. Vini albi, ℥. iv. Misce pro Epithemate: Vel alii admovent.

℞. Cons. Viol. Cons. Borag. Cons. Nenuph. an. ℥. j. Conf. Alkermes, spec. Diamargariti frigid. an. ʒ. ij. Misceantur simul, & extendantur super petiolam lineam, & admoveantur regioni cordis:

Capiti admoventur frontalia, si adsit dolor ingens, vel solo oxyrrhodino inungitur frons. Hæc potiora sunt, quæ exteriùs admoveri solent. Interim de Chirurgicis solâ phlebotomiâ non sunt contenti; etenim, ubi de revulsionibus cogitant, Cucurbitulas scapulis admovent cum scarificationibus. Ubi non solùm de derivandis humoribus à capite, sed etiam de diminutione atræ bilis cogitant, hirudines podici admovent. Ubi atrox ex dolor in capite, neque cucurbitulæ, neque podici admotæ Hirudines prosunt, ponè aures, & ad nares applicari curant.

Ubi pertinax est febris, & fortioribus revulsionibus opus esse judicant, Cantharidum pulverem, cum fermento acri, brachiis, cruribus, aut tibiis apponunt. Sunt qui ejuscemodi crucibus non contenti, Cauteriis actualibus nucham, vel sinciput inurunt. Frictiones nonnulli fortes, etiam cum sacculo salis, in usum advocant. Tandem tot sunt ægrorum tormenta, quot opinionum fluctus ejuscemodi Medicorum mentes exagitant. Hæc est cura, quæ in Causonide, continuâ biliosâ, & ardenti febre fit. Quæ verò in eâ fiat, quæ ab his maligna, & pestilens dicitur, examinabo: postea de Tertiana notha, Hemitritæo, &c. Quoad earum curam, eam ab his, quas suprà diximus, parum diversam esse, satis videre est, etsi subtili, & prolixo nimis ratiocinio, de salsa pituita, & atra bile loquantur. Quoad qualitatem malignam, sive occultam, satis nostram ignorantiam denotat. Malignam febrem interea à pestilenti distinguunt, & dicunt malignam cacoëthia, pravaque habitudine perniciosam esse; pestilentem, non cacoëthiâ, sed contagio multos perimere. Pestilentem rursus pluries interimere, & brevi; malignam, nec tam citò, nec tam multos. Sed de his paulo inferiùs.

Tertiana, (quam notham appellant) etsi magnâ contentione diversam constituant, solâ mixtione pituitæ, & humoris melancholici, eam differre autumant: Unde cura tantùm erit diversa ab exquisitâ, per solam mixtionem medicamentorum purgantium pituitam, & melancholiam,

choliam, uti Agaricus, & Turbith, Senna, & Epithym. Sunt qui addunt radices Mechoacan. Jalappa, & similia; sicuti

℞. Rhabarb. el. ʒ. j. ß. Agarici trochisc. ʒ. j. Infunde per noctem in s. q. decoct. fl. & fruct. cum Senna. In expressione dissolve El. Diacathol. ℥. ß. Syrup. rosf. sol. ℥. ij.

Purgatis dictis humoribus, & sanguine fuso è brachiis, uti mos est, ad refrigerantia, & humectantia se conferunt, & suprà à nobis dicta usurpant. His quidam addunt radices aperientes, uti fœniculi, apii, rusci, asparagi, graminis, &c. cum herbis betonicæ, capill. ven. absinthii, agrimonii, ceterach, fumariæ, cum passulis, & liquirit. Hæc omnia coquunt in s. q. aquæ communis: colatura dulcoratur saccharo, clarificatur albumine ovi, & aromatizatur, vel Cinnamomo contuso, vel Santalo citrino: & fit Apozema, de quo dantur ℥. vj. pro singula dosi. Mitto rotulas diarhodon. Abb. Aromatici, rosati, Diatrium santal. & conservas rosarum, violarum, borag. beton. &c. tanquam inutilia. Item Julepos Byzantinos, de 2. & 5. radicibus, cum syrupis cichorii, simplici, & composito.

Quotidiana censetur orta à pituita. Hæc multorum judicio non datur, & quæ quotidiè venit, eam censent esse vel duplicem tertianam, vel triplicem quartanam. Id quod facilè crediderim,cùm eæ, quæ tales censentur, dictarum tertianarum& quartanarum ideam planè repræsentent. Sed demus tales esse, cura est per phlegmagoga, per phlebotomiam, & per humectantia, & refrigerantia. Inter phlegmagoga, vomitoria proponunt. Præcipua phlegmagoga sunt, Agaricus, Turbith, Mechoacan. Trochisc. Alhandal. Diaphœnicum, Diacarthamum, &c.

Tertianam intermittentem, eandem habere materiam cum tertiana continua, fatentur omnes. Intermittens alternis diebus suos repetit paroxysmos, quos rigor maximè excipit. Sedem non in venis majoribus, sicuti continua, habet, sed in præcordiis, ut inquit Fernelius, circa ventriculum, diaphragma, jecoris cavum, lienem, &c.

Cura dictæ febris, à tertiana notha, de qua suprà, non est diversa; item, ut tertiana continua, diminutionem materiæ biliosæ requirit, ita præsens tertiana intermittens. Sunt qui dubitent, an die accessionis missio sanguinis, aut purgatio institui possit? Omnium consensus est, die laboris neque purgationem, neque phlebotomiam præscribere. Et cùm easdem indicationes habeat cum aliis febribus, materiâ biliosâ expurgatâ, sanguinem detrahunt ad refrigerandum sanguinem, humectantia pariter & refrigerantia porrigunt. Et quia in primis viis, & mesaraicis dicunt materiam peccantem stabulari; ideò nonnulli optimum putant, à vomitoriis curam incipere, quanquam in Italia hoc minimè admittant, neque in majori parte Galliarum. Hac de re à lenientibus curam auspicantur, quibus primæ viæ à sordibus repurgantur. Qui vomitoria usurpant, his potissimùm utuntur, quæ passim in aliorum libris reperiuntur, de quibus alibi. Lenientia suprà narravimus, ubi de tertiana, continua, & notha. Primis viis repurgatis, sanguinem detrahunt, ad 6. 9. aut 12. uncias. Perpauci, imò nulli à phlebotomia abstinent; nec viderentur esse Medici, nî sanguinem funderent. Detracto sanguine, Julepos, Syrupos, & Apozemata humectantia, & refrigerantia porrigunt.

Tempus detrahendi sanguinem, multi censent opportunum esse, post tertium paroxysmum; alii ante, prima regione tamen priùs purgatâ. Die potissimùm quietis, ad quantitatem quatuor, quinque, aut sex unciarum. Quo peracto, humectantes, & refrigerantes syrupos, julepos, & similes porrigunt, ut suprà diximus, quas formulas pariter in cura tertianæ continuæ deduximus.

Victus rationem in his tertianis, tam continuis, quàm intermittentibus, eandem esse observamus, humectantem enim & refrigerantem semper præscribunt. Circa ciborum conditionem tantùm variant pro regionum varietate. Antiqui verò alio, & satis diverso ab eo, quo nunc, utebantur regimine, ut videre est apud Hyppocratem, & Galenum.

Antiqui febricitantibus præscribebant Hydromel, Oxymel, ptisanam, & cremorem ptisanæ. Hodiè non sic, at loco supradictorum, jusculа, emulsiones, hordeata, panatam, & similia præscribunt. Jusculа carnis Vitulinæ, vel pulli; vel ipsa solitaria, vel alterata cum Cichoraceis, Endivia, Lactuca, Acetosa, Borag. &c. In multis locis ova sorbilia, vel cum jusculis soluta porrigunt; in nonnullis locis ab ovis, tamquam à calidis, & contrariis obstinent. In quibusdam locis lacte amygdalarum cum saccharo passim utuntur; hic ab ejusmodi lacte omnino abstinent; & pro ipso usurpant lac, seu emulsionem seminum melonum. In potu aquam hordeaceam, & aquam coctam, cum Vino Cerasorum, aut Granatorum usurpant. In Gallia, aquâ, in qua incoxerint hordeum, cum prunis siccis, & liquiritia, utuntur frequenter. Sunt qui acido citri condito cum aqua cocta, sunt qui syrupo de succo limonum; sunt qui syrup. acetoso simpl. utuntur: quot capita, tot sententiæ! Tempus cibandi debet esse, longè ab accessionibus, & tantum ante accessionem, quantum sufficere videtur ad concoctionem, & distributionem cibi; aut expectanda est accessionis declinatio, ne protrahatur accessio. Habenda tamen est ratio vitium, Consuetudo ægri, regionis conditio, & tempestatis qualitas summoperè consideranda veniunt. Sed hæc breviter dicta sint pro cura Tertianæ febris; nunc de Quartana febre.

Quartana febris, omnium contumacissima, Medicorum curam omnino spernit, & reverà Medicorum opprobrium est. Hæc non ut cæteræ febres spontè evanescit: vel enim artem requirit, vel longissimum tempus. At quæ ars cum invitis Medicis ad præstitutum finem properare vult? Non sat est Melancholicum humorem purgare, ipsumque ad nauseam præparare: jugulares potiùs ægrum purgando, quàm ut tantillum febrem imminueres. Deobstruentia, attenuantia, incidentia, & detergentia porrigant, quantum velint; humectent pariter, & refrigerent, quantum possunt, nihil planè efficient.

Diverbium Gallicum hîc maximè locum habet:

En la fievre, & en la goute,
Le Medecin ne voit goute.

Nos hîc, quam communiter usurpent curam, afferamus.

Principio emollienti Clystere alvum subducunt. Sequenti die potionem leviter purgantem exhibent, in hanc formam:

℞. Fol. Sennæ Orientalis, ʒ. iij. Anisi, ʒ. j. Bulliant in s. q. aquæ communis: In colatura dissolve Diacathol. ℥. ß. Syrup. rof. sol. ℥. ij. Misce, fiat potus. Vel

℞. Mannæ Calabr. Syrup. rof. sol. vel de Polypod. an. ℥. ij. cum decoct. cord. q. s. fiat potus. Tertiâ die venam in brachiis secant, & sanguinem ad v. vj. aut x. uncias fundunt. Basilicam, vel medianam seligunt, & in brachio sinistro. Detracto sanguine veniunt ad Julepos, syrupos, & Apozemata attenuantia, incidentia, & detergentia. Præparantibus, concoquentibus exhibitis; purgationem reiterant: & quidam sanguinem è salvatella, seu vena minimo digito proxima in sinistro brachio, detrahunt; alii è venis sedalibus, quas hæmorrhoides appellant. Medicamentum istud purgans fit ex iisdem supradictis, addito Elect. de Citro, syrupis de Fumaria, de Polypodio, &c. Et cùm nulli ex his cedit remediis, Oxymel longum ad tempus præscribunt. Juscula item alterata cum rad. aperientibus, foliis Cichorii, Capill. Ven. Melissæ, Pimpinell. Absinthii, Chamædryos, Chamæpithyos, Centaurii min. &c. Ex quibus Apozemata etiam, & Oxymelita præparant. Sunt qui ad vomitoria veniunt, & duo potissimùm exhibere solent, Asarum, & Antimonium. De Asaro, ʒ. j. ad ℈. iv. in pulverem, cum jusculo carnis, vel cum vino. De Antimonio, ad g. iij. iv. aut v. pariter cum jusculo carnis, vel cum vino. Multa brevitatis causâ mitto, quæ appropriata appellant, eo quòd traditæ experientiæ non respondeant. Topica etiam prætereo, etsi vesicatoria quibusdam aliquando profuerint, ut cortex medianæ flammulæ, radix ranunculi, & similia, quæ carpo admota sæpè sanant, vesiculis eo in loco excitatis.

De diæta pauca sunt dicenda: vitandi sunt cibi mali succi, crassi, viscidi, crudi, & omnes difficilis digestionis. Potus sit vinum album, tenue, maturum, non austerum, &c.

De compositis, implicitisque febribus varii variè disceptant: Nos, qui brevitati studemus, & hoc in loco nudi transcriptores sumus, recentiorum placita recensebimus. Pro compositis implicitisque febribus, febres intelligimus, quæ simul combinatæ, diversos producunt paroxysmos, & uno, atque altero die varia producunt symptomata, modò cum rigore, modò cum horrore. Sed de his disputat Fernelius, post eum omnes moderni: utinam de earum cura ita disertè scripsissent!

CAPUT XXIV.

De semitertiana.

Nulla est febris, quæ magis Medicorum mentes suspensas teneat: Ea nunc tertianæ formam in principio servat: modò tanquam continua incipit, & in Semitertianam desinit: vel primis diebus fit talis, & in hac formâ perseverat. Hæmitritæus dicitur, sesquitertiana, & horrida febris. De ejus mixtione cum quotidiana, inter recentiores lege Spigelium in *peculiari libro de semitertiana*, item Sennertum. Sed maluissem ab his ejus curam intelligere, quàm tot verba inaniter jactata. Etenim quicquid de bilis cum pituitâ mixtione dicunt, meræ sunt opiniones, sublevandis ægris planè inutiles. Ecquid fingis tibi mille miscendi modos? quid inde? Phlegmagoga cholagogis misce, quantum voles, quibus melanagoga ad libitum addas, nihil efficis, caput Æthiopis lavas: non modò levamen nullum afferunt ægris, sed afflictionem afflicto adjicis. Nolo in re tam clara quempiam monere, saltem hoc in loco vellem Medicos humaniter se gerere erga infirmos, & eos blandè, ac fideliter curare, & sævitiem, quâ plerique ex his utuntur, deponere. Novi quosdam, qui non solâ phlebotomiâ, & purgatione contenti, carnificinam potiùs in dictos ægros exercent, quàm Medicinam. A cucurbitulis incipiunt, sanguisugas ano apponi curant, naribus aliquando, visicatoriis ex Cantharidibus studiosè utuntur, & ut plurimùm in fine, quando conclamata est salus. Verùm, quod pejus est, nonnullis morientibus, vidi candens ferrum suturæ coronali, & nuchæ apponi, & hos carnifices pro magnis Medicis haberi. Aliquando interrogabam senem Medicum, cur similes cruces in usum advocaret, cùm optimè sciret, consimilia tormenta plus damni, quàm utilitatis afferre? Responsum tulit, id verò se non ignorare, sed ad hoc adstrictum teneri propter consuetudinem, & ut officiosus appareret coram cunctis, maximè amicis, & parentibus. Sed ad nos. Dicimus ergo curam ejuscemodi febrium à suprà allatis non esse diversam, & quod dictum fuit de simplici quartanâ, item de duplici, & triplici quartanâ, item & de tertiana duplici, dictum esto.

CAPUT XXV.

De febris Hectica curatione.

Hecticæ febris essentia, si veraciter nobis esset tradita, ejus curatio omnium esset facillima, maximè ubi Medicinæ dogmata veritati essent consona. Etenim si ejuscemodi febris sit simpliciter intemperies calida & sicca, ut omnis febris, & solo subjecto, cui inhæret, differat: cur non frigidis & humidis, ipsi contrariis, adhibitis, non evanescit? Frigida incusantur, si nimia, quia verentur, ne debilem calorem extinguant. Humectantia non sufficiunt, quia non solùm humectare oportet, sed & refrigerare necesse est. At ad quid ejusmodi ratiocinium? Practicantium infelices eventus rei veritatem satis probant. Verùm ne ab instituto discedere videar; communem methodum demus. Itaque ad ejus curationem aggrediendam, tradunt ejus tempora esse consideranda. Ejusmodi tempora per tres gradus supputantur. In primo, eam esse cognitu difficilem, & curatu facilem, quod nos ipsis gratis concedimus; in secundo, curabilem; in tertio, omninò incurabilem. Medicamenta ad eam curandam duplicia sunt: vel enim intrinsecùs, vel extrinsecùs adhibentur. Intrinseca in primo gradu sunt, quæ simpliciter humectantia & refrigerantia appellantur: uti Violæ, Borrago, Buglossum, Nymphea, Rosæ, Endivia,

Endivia, Lactuca, Cichorium, sem. 4. frigid. maj. sem. Papav. amygd. &c. His præmittere solent blandas purgationes, cum Cassia, Manna, syrup. viol. syrup. ros. & similibus. Item ante dictum medicamentum Clyster emolliens injicitur. Formulæ erunt:

℞. Fol. Malvæ, Viol. Borag. Lactucæ, an. m. j. sem. 4. frig. maj. an. p. j. coquantur in s. q. aq. communis: In colaturæ ℔. j. dissolve lohoch de Cassia, ℥. j. mellis violati. ol. Nympheæ, an. ℥. iij. Misce, fiat Clyster primâ die injiciendus. Secundâ die porrigunt.

℞. Pulpæ Cassiæ recenter extractæ, ℥. j. Vel

℞. Syrup. viol. syrup. ros. sol. an. ℥. ij. dissolve cum ℥. iij. decoct. flor. & fruct. cordial. Vel

℞. Mannæ Calabr. ℥. ij. dissolve cum jusculo carnis.

Purgato corpore præbent Julepos refrigerantes ex supra dictis rebus. Nonnulli adeò sitiunt sanguinem humanum, ut nullo pacto sanguinis missionem prætermittere possint: ideò postridie phlebotomiam instituunt; reliquis diebus supradictos Julepos, & Juscula. Nonnulli ex his, ut oculatiores appareant, nescio, quas obstructiones somniant, quarum causâ galli, & pipionum juscula, quæ appellant biodia, præscribunt. Mitto emulsiones melonum, amygdalarum cum Saccharo, & aqua rosarum. Item hordeaceum succum cum saccharo coctum. Item morsulos, rotulos, conservas, electuaria, & condita, quibus unusquisque ad libitum uti poterit. Extrinseca erunt Balnea, fotus, unctiones & embrocationes. Balnea in aqua dulci, in lacte, decoctis herbarum refrigerantium. Fotus item fiant ex dictis herbis, & naturalibus partibus adhibeantur. Unctiones fiant ex oleo amygdal. dulc. butyro recenti, oleo rosato, &c. Embrochæ pariter parentur ex dictis rebus. Lac Asininum, Caprinum, & muliebre medium tenent inter medicamentum, & alimentum.

Ad Hecticam, quæ fit ex Phthisi, recurrendum ad ea, quæ dicuntur de phthoë, seu ulcere pulmonum. Hæcque in specie, de communi methodo medendi febribus, afferre placuit.

CAPUT XXVI.

De methodo curandi febres per victûs rationem.

Victus ratio, tam in acutis, quàm in chronicis febribus, omninò consideranda est; nam vix sine illâ quisquam rectè sanari potest. Est verò victus ratio, commoda rerum non naturalium administratio, ad febres sanandum. Res verò non naturales sunt, aër, cibus, potus, somnus, vigilia, motus, quies, animi pathemata, inanitio, & repletio. Et quia in his, & in medicaminibus administrandis sæpè mutationes fiunt, de illis primò dicendum. Etenim ex Hippocrate *lib.* 3. *Aph.* 1. *αἱ μεταβολαὶ τῶν ὡρέων, μάλιστα τίκτουσι νοσήματα, mutationes temporum potissimùm morbos pariunt*, præcipuè autem maximè, *& in temporibus magnæ mutationes caloris & frigoris.* Et *Aph.* 51. *lib.* 2. *Plurimùm, & repentè vacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, vel quovis alio modo corpus movere, periculosum, quoniam omne nimium naturæ inimicum est.* Mutatio verò fit, ut ait Gal. *comm. de humoribus*, in 4. rebus, utpote in admotis, in eductis, in his quæ fiunt, & extrinsecùs incidunt. Quæ admoventur, sunt potus, cibi, medicamenta, quæ vorantur; itemque aër, quem respiratione ducimus. Ea quæ fiunt, sunt frictiones, deambulationes, & omnes motus. Quæ extrinsecùs accidunt, sunt balnea, unctiones, & alia remedia extrinseca.

In aëre considerantur substantia, qualitas & consistentia. Tota aëris administratio in febribus, ut reliquarum rerum non naturalium, hac communi regulâ indicationum nititur, Contrariorum contraria sunt remedia. Quare in febribus aër eligendus est frigidus, & humidus; qui si talis à natura non extiterit, arte est præparandus, utpote Aquâ, rosis, floribus, herbis frigidis, & aliis similibus.

Somnus semper humectat, & auget intus calorem insitum; refrigerat, extinguendo calorem febrilem. At Galenus *comm. in Aphor.* 67. *lib.* 4. scribit in febribus semper nocere somnum, nisi ratione concoctionis plus afferat utilitatis, quàm damni, quod ex motu ad interiora proficiscitur, ut febricitans debilis, cui dati sunt cibi, dormire debet. Vigiliæ siccant, humorem dissipando, & spiritus. Vigiliæ, & somnus, utraque si modum excesserint, malum. *Aph.* 3. *lib.* 2.

Otium, & quies refrigerant, & humectant: contrà motus calefacit, & exsiccat. Hinc facilè videre est, quid fugiendum, & quid amplectendum.

Quod ad victum attinet, is quo hodie utimur, longe est diversus ab eo, quem antiqui usurpabant. Illi enim præscribebant Hydromel, Oxymel, Ptisanam, cremorem ptisanæ, &c. Nos juscula carnis, hordeata, lac seminum melonum, panatam, &c. multis in locis ova sorbilia. Quod ad quantitatem, Gal. multa dicit in *Aphor.* 4. *lib.* 1. ubi tenuem, plenum, & tenuissimum victum introducit. Sed cùm nostrâ ætate nullibi hæc victus ratio servetur, de eâ frustra differi existimo. In Gallia, Italia, & Germania Medici victus rationem variant: Imò in Italia singula quæque regio peculiarem victum servat. Hîc lac melonum, panata, cum jusculo carnis, & ova sorbilia, cibi sunt, quibus utuntur. Potus est Aqua cocta, Vinum granatorum, cerasorum, vel Aqua cum conservâ acidi citri, succo limonum, & saccharo. Pomum, & pyrum coctum non rarò concedunt. Regionis tandem habenda est ratio. Item, ægrotantium consuetudo non est negligenda. De quantitate cibi non est minor perplexitas, maximè ex Hipp. *lib.* 1. *Aphor.* 19. desumpta.

Impura corpora, quantò magis nutries, tantò magis lædes. Contentiones, & rixas hoc in loco concitatas brevitatis causâ omitto. Hoc tantùm te monere volo, ut loci consuetudinem serves. Sunt nonnulli Medicastri ita morosi, ut nullo pacto ova sorbilia suis ægris concedere velint; dicentes ova esse nimis calida, & bilem producere, & esse concoctu difficilia. Eâdem ratione juscula carnium vituperant. De vino non est, ut dicam: nam miselli ad paucas qualitates respiciunt, corticem quærunt & nucleum amittunt. Sunt reverà febres, in quibus vinum non est dandum; sunt nonnullæ, in

in quibus non modò est utile, sed valdè necessarium.

In acutis febribus, in causonide, in tertiana continua, & in hemitritæo à vino penitus abstinemus, nisi sit vomitus, summa virium dejectio, item & syncope. Hippocrates tamen in omni febre vinum porrigit. Flatus, nonnunquam febrium causæ, vinum pariter admittunt. Quo in loco animadvertere licet, vina esse multiplicia: generosa hîc nullum habent usum; alba, debilia, & aquosa probamus. De ptisana, aqua cocta, hydromelite, aqua mulsa, &c. non sum quicquam dicturus, cùm ipsa hodie non sint in usu. Sola ptisana nominatur, & quâ nunc utimur, aqua, aut decoctum hordei potiùs nuncupandum, quàm ptisana. In Galliæ nonnullis locis coquunt cum hordeo pruna Damascena sicca: Anisum, & coriandrum, cum liquiritia, coquunt in dicto decocto hordei. Ptisanam suam parabant antiqui cum hordeo decorticato, coquentes, donec in formam cujusdam chyli transmutaretur, cui parum aceti addebant, ut gratior redderetur gustui, & sub tempus eam vorandi, salis tantillum.

CAPUT XXVII.

De Aquæ Potu.

Summa aquæ necessitas in victus regimine instituendo, peculiarem requirit comtemplationem: ut ejus usus non tam mortalibus, quàm cunctis animantium generibus aptus, nobis innotescat. Potior pars ejus salsa est, & meritò, ut tot pisces in ea viverent, & ab ea servarentur. Dulcis, seu insipida nobis familiaris, vel à fontibus, & puteis, vel è fluviis, vel ex imbribus: mitto stagnantes, & è torrentibus promanantes. Probatur ea, quæ omnium levissima facillimè incalescit, ac demum quæ simul insipida, nulliusque saporis, & censetur frigida, & humida: etsi vix talis reperiatur; nam ubivis locorum varias è terris mixtiones admittit. Hîc Bononiæ, ubi degimus, plurima pars aquarum aliquid salis ammoniaci continet. Quæ è propinquis montibus in Civitatem per artificales ductus corrivantur, tartaro marmoreo & gypseo abundant. Duobus milliaribus à Civitate, in loco Sancti Raphaëlis dicto, sunt aquæ amaræ, & gypseæ; ibi rara est aqua pura, & simplex. In nostro prædio, ad ripam fluvii Sapinæ, in medio montium gypseorum, mirabile est, quomodo tres scaturigines optimæ aquæ reperiantur, & in toto illius ambitu damnatæ, sicut crudæ, & graves. Hinc videre est, quæ sit habenda consideratio in seligenda aqua, in purissimis locorum intervallis. Hipp. lib. de vict. rat. in acut. sect. 3. text. 40. de aqua scribens, inquit, ipsi *nullum aliud officium tribuere se, præterquam quòd in acutis bibatur morbis: non enim peripneumonicis tussim sedat, neque sputum educit; imò cæteris, si quis aquæ potione prorsus utatur, magis obest. In naturis biliosis, est biliosa, hypochondrio mala, atque etiam pessima, biliosissimaque & vires maximè labefactat, ubi in vacuitatem venerit. Adde quòd lienem auget, & jecur, ubi inflammatum est fluctuatque & innatat; tardè siquidem meat, quod frigida sit, & incoctilis, nec alvum commovet, nec urinas provocat. Atque ex eo quoque noxia est, quòd stercoris suapte natura expers sit*; alvum namque non subducit: *eam verò, si pedibus frigentibus aliquis biberit*, id est, incipiente febre, *multò magis nocebit.* Quod ad nos, aquæ potum maximè probamus in febribus tartareis, & in his quæ à nostra intemperantia veniunt. In his quæ cælitùs in nos demittuntur, uti in malignis, & pestilentibus, vinum magis probamus. Aqua pura sit, & simplex, sine sapore, & odore, levis, & minimè crassa. Coctam probat Gal. in *comment. de rat. vict. in acut.* Destillatam inprobamus, quia ipsa citò putrescit, postea Balsamicâ parte illâ, quam à terra, aut aëre ducit, orbatur. Aqua tandem aliis viis probatur, propter tartarorum, & salium diversitatem; nulla enim est aqua, quæ peculiari tartaro, & sale non sit dotata. At hæc hujus non sunt loci.

CAPUT XXVIII.

De vino.

Vinum, ut inquit Plinius, sanguis terræ, solis hominibus ad usum comparatum, in epulis præcipuum solatium. Qui ejus dotes meditari avet, Plinium adeat, apud quem ejus peculiares facultates & vires habebit. A nostris in febribus maximè damnatur, idque quoniam calidum, & siccum, & febris pariter calida, & sicca: at juxta communem regulam Contraria contrariorum sunt medicamenta. Ratio clarè patet. Suprà satis contrariorum leges deduximus, febrium etiam ortum, & essentiam abundè aperuimus. Si nobis liceat per Hippocratis authoritatem, rei difficultatem aperire, victoria statim in vini favorem erit. Verùm pluris semper feci experientiam cum ratione factam, quàm ullius cujusvis authoritatem in medium productam; & cùm febris, quantumvis lenissima pendet à Tartaro vegetabilium, vini usum minimè admittit; cùm à Tartaro animali, vinum maximè requirit: si à Tartaro minerali, vinum summoperè necessarium erit. Sunt præterea quædam symptomata, quæ vini usum vel admittunt, vel rejiciunt. Cardialgia, nausea, &c. vinum admittunt. Capitis dolor, delirium, & omnis inflammatio idipsum respuunt. In malignis febribus, atque in ipso contagio, vinum esse tutum agnoscimus. At quia infinita propè sunt vinorum genera, de quibus Galenum, Plinium, &c. consule: minùs generosum seligendum venit, & ex hoc censu, quæ minus tartaro abundant, & quæ aquosa dicuntur, natura tamen, & minimè austera. In regionibus verò, in quibus generosa nimis generantur aqua communi diluantur ad libitum. Ubi anceps est Medicus de ipsius vini usu, satius duco ut aqua utatur; puto enim aquam minùs nos lædere posse. Quod ad vina Granatorum, & Cerasorum, quibus hîc utuntur Medici, quia ipsa palato grata sunt, & spiritus nostros tantisper recreant, laudare satis non possum.

CAPUT

CAPUT XXIX.

De Hydromelite, Oxymelite, &c.

POtus cum melle & aqua cocta, melicratum appellabatur, & apud antiquos maximo erat in usu. Hodie factum est celebre Hydromel Vinosum. Id quod erat in usu apud majores nostros, parabatur cum melle, & aqua copiosa, tantisper his ipsis simul bullientibus, quoad spumam emitterent: despumatum servabatur ad usum. Vinosum fit cum certa quantitate mellis, utpote lib. 1. pro singulis aquæ libris: excoquitur, & expumatur ad certam aquæ consumptionem. Id in dolio asservatur, & detinetur in loco tepido, in quo fermentationem recipit, & acquirit saporem vini. De hoc lege Quercetanum, Penotum, &c.

Oxymel constat melle, aquâ, & aceto. Dicitur simplex, & compositum. Illud ex tribus tantùm perficitur; Compositum ex pluribus, ut Scilliticum, Helleboratum, &c. Gal. in *comm. de morbis acutis*, præfert Oxymel coctum crudo; nam acetis vis cocturâ imminuitur. Loquitur ibi Hippoc. de simplici, hoc modo: *Oxymel sputum educit, & facilem reddit respirationem.* Quod ad Hydromel, Hippoc. *loco citato*, sic scribit: *Melicratum, epotum per totum morbum in acutis morbis, omnino quidem biliosis, & magna viscera habentibus, minus utile esse, quàm aliis qui hujusmodi non sunt. Siticulosum minùs est, quàm vinum dulce: mollit enim pulmonem, sputum educit mediocriter attenuando, tussim lenit, & (ut Gal. scribit) provocat urinas abundè, & provocat biliosa excrementa.* Hæc pauca ex Hippoc. & Galeno sufficiant.

Nos loco mellis, saccharo utimur, & ex eo varias potiones paramus, modò cum simplici aqua, modo cum aquis stillatitiis, modò cum succo Limonum, succo Citrii, vino Granatorum, Cerasorum, & aliquando cum aceto. Sed hæc ipsis mulierculis nota sunt: ideò manus à tabula.

CAPUT XXX.

De Ptisana, & Aqua Hordei.

QUia Hippocrates *lib. de Victus ratione in morbis acutis*, magni facit ptisanam his verbis: *Ptisana (inquit) omnibus condimentis frumentaceis rectè prafertur in morbis acutis. Nam lentor ejus est lævis, continuus, & jucundus, lubricus, & mediocriter humidus, & sitim extinguens, & si quid elui oporteat, facilè abluit: neque adstrictionem habens, neque turbationem malam, neque intumescit in alvo; intumuit enim in coctione, quantum intumescere potuit.* Verumenim verò quæ sit antiquorum ptisana, vix scire possumus: major pars recentiorum vult ptisanam esse decoctum hordei decorticati, quousque in formam chyli transmutetur. Sed hic potus esset ingratus, ideò à nemine in usum vocatur, minùs ejus cremore nostrâtes utuntur. In Gallia coquunt hordeum, & integrum, & excorticatum in s. q. aquæ communis: Nonnulli addunt pruna Damascena, & sub fine nonnihil liquiritiæ rasæ, & parum contusæ; alii sem. anisi; & coriandri addunt, & hoc decoctum appellant ptisanam. Hîc, ubi degimus, decoctum hordei simplex usurpamus, & ipsum refrigeratum ægris concedimus, & hujusmodi decoctum simplex, Aquam hordei appellant. Hordeaceum quod est decorticatum excoctum in jusculo carnis, & saccharo conditum, quoquo pacto respondet ptisanæ, etsi saccharum illis temporibus invisum. In omni febre tandem veterum opinionem sequor, qui consuetudinis potestatem agnoscentes, nihil temerè immutare volebant, & revetà (ut aiunt) consuetudo est altera natura, & planè ea est servanda, etsi vitiosa.

CAPUT XXXI.

De vino Granatorum, seu succo mali punici.

MAli punici succus, hîc Bononiæ, ubi nunc degimus, in omnibus febribus maximè usurpatur, ex eo fortè, quia, ut omnia acida, refrigerat. Sunt verò ex his, non solùm acida, sed & dulcia, & vinosa, de quibus copiosè scripserunt Dioscorides, & Plinius. Diosc. *lib.* 1. *cap.* 129. inquit; *malum punicum omne esse boni succi, stomacho utile, perexiguum prabens alimentum. Dulcia stomacho utiliora habentur, sed aliquantulum in eo calorem gignunt, & inflationes pariunt; unde in febre abdicantur. Acida adstringunt, æstuanti stomacho auxiliantur, & multò magis contrahunt, ac urinam cient. Vinosa verò mediam sortiuntur naturam. Nuclei acinorum acidi punici in sole siccati, & obsoniis inspersi, concoctivè fluentem alvum, stomachumque sistunt.* &c. Plinius *lib.* 23. *cap.* 6. *Punica* (inquit) *dulcia quæ Apyrena alio nomine appellavimus, stomacho inutilia habentur, inflationes pariunt, dentes gingivasque lædunt. Quæ vero ab his sapore proxima, vinosa diximus, parvum nucleum habentia, utiliora paulò intelliguntur. Alvum sistunt, & stomacho prosunt duntaxat pauca, citraque satietatem. Sed dulcia alimenti minimum dant, atque omnino nullâ in febri, nec carne acinorum utilia, nec succo: Medentur aquè vomitionibus, ac bilem rejicientibus*, &c. Ex his conjicere licet, quisnam possit esse eorum usus in febribus. Quòd si vi pollent adstringente, meritò in febribus damnantur; quia in febribus laxare, non adstringere oportet: materia enim peccans per propria emunctoria extruditur foràs. Quòd refrigerent, & putredinem cohibeant, nulla est certitudo, nam eorum succus, sive vinum, propriis non caret impuritatibus, unde citissimè acescit & acorem contrahit.

CAPUT XXXII.

De Succo Cerasorum.

NOnnulli Cerasorum succo utuntur, loco vini granatorum, & fortè majori cum utilitate. Cerasa enim stomacho æstuanti conducunt, & succum corpori laudabilem suppeditant; re-

frigerant pariter & adstringunt, sed non eâdem adstrictione, quâ Punica. Cerasa sunt multiplicia: dulcia hîc non intelligimus, de Acidulis tantùm, quæ sola febribus utilia sunt succum usurpamus. Acidula quoque sunt multiplicia, & inter præstantiora, ea quæ valdè rubra sunt, acidula, & usui oppidò grata. Eorum succus facilè exprimitur, in Phialis vitreis asservatur, Soli per aliquot dies exponitur, ibi defæcatur, & oleo superfuso in loco apto reponitur. Idem succus in formam extracti reducitur: ipsum Soli expones, donec crassescat. De eo exigua quantitas solvitur in aqua communi, & fit potus palato gratissimus.

CAPUT XXXIII.

De Mineralium Acidis.

EX Sale communi, Vitriolo, & sulphure liquores acidos extrahimus, id quod multi tradiderunt, & nos *in nostra Pharmacopœa Spagyrica.* Ejusmodi acida vegetabilium succis acidulis longè sunt præstantiora, si ritè usurpantur; etenim à corruptione humores vindicant, longè valentiùs incidunt, & attenuant, valentiore vi pollent refrigeratoria; iratorum spirituum ferociam retundunt, illisque pacem conciliant: quin crudos humores fermentant, eosque ad expulsionem præparant.

CAPUT XXXIV.

De diversis aquis pro potu in febribus.

NOn ubique & omni tempore vina granatorum, cerasorum, & similium reperiuntur: Quocirca eorum loco accipimus Tincturam rosarum cum aqua communi, putà unciam unam tincturæ pro qualibet lib. aquæ. Gratior erit palato, si duas, vel tres uncias dictæ tincturæ indideris. Tincturæ rosarum præparatio habetur in *nostra Pharmacopœa Spagyrica.*

Maxima etiam cum utilitate usurpamus Aquam, in qua bullierint radices acetosæ sativæ, cui saporis gratiâ additur saccharum ad unciam unam, vel duas pro qualibet libra. Ex aliis rebus variæ possunt parari decoctiones: ut ex santalis, violis, floribus, & foliis boraginis, acetosæ, & scorzoneræ, &c. Aquæ stillatitiæ parari possunt in Balneo Mariæ. Item juscula carnium cum acetosa, boragine, cichorio pimpinella, &c. quibus omnibus miscere possumus essentiam, seu spiritum vitrioli; habet enim summam vim refrigerandi, & resistendi putredini, & quod majus est, iratos spiritus coërcendi.

FINIS.

PETRI

PETRI GUISSONII

DOCT. MED.

EPISTOLICA DISSERTATIO

DE

Anonymo Libello (Circa Abbreviatum Veræ Medicinæ Genus) ubi potissimum eventilatur Principiorum Chymicorum Hypothesis.

AD CLARISS. ET ELEGANT. VIRUM

D. MIGNARDUM, Doctorem Medic. & in Aquensi Collegio Aggregatum.

ERubescerem, mi Mignarde, amicorum optime, si quem non ita pridem novisti vel sititorem novitatis inexplebilem, is ego tibi derepente videret tanto lasciviens otio, ut & Camœnas, & artem præter spem me neglexisse suspicareris. Crescit medius fidius cum annis juvenilibus amor sapientiæ, & si faverent mihi Superi, frequenti ingeniosorum hominum colloquio, Doctorum librorum lectione, experimentorum felici occursu, & libertate meditationis, utique audires aliquando Guissonium tuum furente zelo sibi non pepercisse in studendo. Nec mireris, amabo, accepisse me nunc ibi nihil de hoc libellulo, quamvis sedulo percunctantem, quem tamen Avenioni Typis mandatum primis tuis literis intellexi; quippe etiam nostros apud Medicos & bibliopolas etiamnum de illo altum silentium: Sed è contra est, quod mirer, ubi illum Aquis-Sextiis suppeditasti mihi legendum, Te & primas paginas & authoris nomen, ut mihi non innotescerent, abstulisse. Quicquid sit, ut geram tibi morem, qualemcunque veternum meum excutiam, sumpto fritillo tentabo aleam; & rogatu quid de illo cogitem, responsionibus meis currente calamo faciam satis.

Quadrifariam venit mihi considerandus hic libellus; primam partem designant principia, quibus universum mundi & humani corporis fabricam superstruit. Altera horum principiorum secretionem in animali, sive coctiones persequitur. Tertia aliquot morborum pathologiam attingit his fultam principiis, sicut & quartana, quæ quorundam, si non voluerit omnium, est ἐπιμονία.

Licet autem hujusmodi apum mella non placeant, absit ut operâ datâ excitare velim aculeos, singulorum enim hominum mentes una casside velle concludere nihil ineptius: quæ dicam, non cum supercilio, & ut vellicem, dicam; sed in amicitiæ tesseram candidè tibi, cui Titan de meliori luto finxit præcordia.

Video in ipso limine authorem hunc malleos inter & incudes non nisi spirantem ignes, & antiquitatis calculo comprobatam Elementorum quadrigam, frustra reclamante Peripatho ἀπαιδάκτως condemnantem: sum aliunde quidem minimè nescius, nec valde moror, in dies ad eclipsin declinare effata Aristotelica, & celebriora Europæ Athenæa tralatitiis veterum commentariis sapere dedignata, pro summo controversiarum judice Stagiritam amplius non venerari in foro Philosophico; siquidem patet omnibus Veritas, nondum est occupata: multos priscorum errores sapientior proles tanquam spongia abstersit, & propitia fortasse magis pallade (licet urente invidia) naturam coluit. Admittit hic tria illa hypostatica Chymistarum principia, Sal, Sulphur, Mercurium, illisque inædificat suum illud abbreviatum veræ Medicinæ genus. Excutienda illa nobis sunt, tanquam operis basis; culpanda enim illa epoche, ubi præbetur assensus, & non convincitur. Unde deperimus nos γεωμετρικωτάτην illam Philosophiam; quæ spreta luxuriante novitate verborum, Mathematica Synthesi vel analysi non rerum corticem, sed medullam perspicuè demonstrant.

PRIMA PARS.

QUinque potissimùm argumentis breviter evinco falsam illam fusilis Philosophiæ principiorum triadem. *Primò*, cum ea sint omnium corporum principia, in quæ singula corpora resolvuntur, (analysis enim est genuinum heterogeneitatis criterion) multaque corpora sint, ol-

tro fatentibus post infinita experimenta ipsius Chimicæ Antistitibus, Paracelso, Helmontio, Quercetano, quæ catholica illa duo dissolventia Ignis & Aqua, vel quicquid aliud notum, ad illa 3. principia reducere non possunt; adamantem intelligo, Talcum Venetum, Selenitidem Moscoviticam, Vitrum, Aurum, ☾., Osteocollam, arenam & alia ejusmodi; consequens igitur est in multiplicibus corporibus de ⊖, ☿, 🜍, non coostare, oeque proinde 3. illa rerum esse prima principia. *Secundò*, quàm bellè cultro Spagyrico varia genera corporum è qualibet familia in 5. partes heterogeneas partimur, & sic augemus principiorum numerum in officina Vulcani. Sit adinstar omnium facilis inventu Tartari vexamen chymicum, si enim pulveratum immittatur in retortam ad furnom reverberii, mox igne leviori stillabunt in aptatum exeipulum insipidæ, flexiles & congelationis participes particulæ, quas phlegma sive aquam vocamus. Tùm adaucto igne subsequentur sapidæ, volatiles & naturæ fermentescibilis partes, quas ex apice capitelli stiarim decidentes indigitamus spiritum. His proximè incumbunt acriori Vulcano unctuosæ, inflammabiles, & jucundæ dulcedinis: quibus intelligimus oleum, sulphur dixeris, ne arti fiat injuria in technicis nomenclaturis. Ultimò tandem patentibus undique registris & furentibus flammis albescit coaduoatum fixiori compage Tartari Colchotar; quod eductum è retorta, dissolutum in aqua limpida & per chartam trajectum emporeticam, terram friabilem & acerbam relinquet filtri parietibus adhærescentem; & sal sive sicca, rigida, sapidave & coagularionis facilis substantia, factâ levi dissolventis evaporatiooe ad arenam, immutata albescet.

Nec locus ingenio est, sensus de judice vincent.

Similia encheiremata suppeditabunt fuligo, Vitriolum, Nitrum, Sal marinus, Succinum, Buxus, Sanguis animalium, Urina, Cornu cervi, & alia noo pauca è mineralibus, vegetantibus & animalibus, quæ quinque esse mixtionis principia, tria liquida, & duo sicca vel capitosioribus Hermeticis evincent. Horum autem naturam & indolem perscrutari, suamque (ut hariolari, nec sine fundamento possumus) cuilibet assignare figuram, hujus loci non est. *Tertiò*, scire momenti erit, an ignis sit genuinum, adæquatum, & universale mixta corpora resolvendi instrumentum & analysta: Anathema artis esset qui de hoc vel leviter dubitaret, Chymici enim Sibyllæ folio verius id clamitant; ego autem, ni me meæ fallant conjecturæ, falsum reor & demonstro. Constat superius allato priori argumento, non pauca esse mixta, quibus dissolvendis ignis impar est, purum enim aorum, & argentum trimestri spatio in vitraria fornace ad fluorem continuum conservata, vix hoc duodecimam sui ponderis partem amittit, illud verò planè nihil: tantùm abest, ut principiorum solvatur unio. Insudavi ego aliàs pluribus septimanis per sublimationes volatilisando talco Veneto, oleum tamen perdidi & operam, totque laboribus exantlatis, nimiam duntaxat in colore observare datum est mutationem. Vitrum ex sola salis & terræ in plantæ exustæ cineribus restitantium fusione confectum, cum positum sit ipso auro magis extra labefactionis aleam, nobis offert peositanda duo; alterum, posse ignem bina corpora, uti sunt Sal & Terra, ita arctè colligare, ut ex his fiat mixtum indissolubile; proindeque dare nobis suspicandi ansam, plurima, si non omnia, quæ vi ignis in simplicia principia existimantur divisa, esse adhuc composita, ut fuliginem, quæ è ligno combusto separata, in quinque tamen partes heterogeneas per analysin spagyricam rursùs dispescitur: alterumque, non industriam minùs in compingendo esse naturam, quàm ignem, tamque strictim unire posse heterogenea corpora, ut sint ignis spiculis & pistilis undecunque impervia. Patet & illi, qui vel primoribus labris chymiam delibarit, vulgare Sulphur in vasis clausis per sublimationes sensim volatilisatum, sursum totum efferri in formam siccorum & insipidorum florum, qui tamen si inflammentur in paropside ad apertum aërem, penetrantem emittent fumum, qui sub campaoa vitrea detentus in acidum illum tandem concrescet liquorem, oleum solphuris per campanam vulgò nuncupatum. Ex quo evidens est, igne posse eandem ipsissimam materiam sortiri variorum indolem corporum, neque proinde illam dividere (adinstar analystæ) in principia hypostatica, sed in novas potiùs, ut de fuligine jamjam dictum est, digerere contexturas. Fusa simul & mixta invicem puriora duo metalla facilè segregat nitri spiritus, quod vel aurifabros consulenti respondebitur, ignis vi fieri nequaquam posse: Et ut ille nitri spiritus illibato auro dissolvet argentum; quidni etiam partes aliquas ooo separabit ignis è mixto, cæteris illibatis. Er herelè tantùm abest ignem esse universale dissolvens, ut ex ipsis etiam in arte antesignanis Medicomastix ille Helmontius post Paracelsum, (penes quos tamen sit fides) liquorem habuisse se glorietur, quem barbaro nomine (ut illis ad fucum & admirationem excitandam solemne est) *alkahest* vocant, quo carbonem quernum in vitro hermeticè clauso, spatio tridui totum reduxerit tepore balnei io geminos liquores, ablato menstruo & situ & colòre varios, quibus simul ad arenam destillatis, vitri fundus, ut ait, æquè purus apparuerit ac si recens è vitrario clibano fuisset allatus. Idem proclamat circa metalla, marcasitas, vitrum, lapides, vegetaotia, animalia, & qualiacunque mixta, quorum caput mortuum hoc agente resolvitur in liquores: an, amabo, duo hæc liquida, erunt principia compositi, vel illa duo sicca? patet equidem latius hoc dissolvens quàm ignis. Imò ait idem Helmontius, (quod notatum vellim) Saxum & Lapides omnes in merum salem, suo Saxo aut Lapidi æquiponderantem reducere se posse absque omni prorsus sulphure, aut mercurio. *Quartò*, nec immeritò quæri potest, an ea corpora sive principia, quæ vi ignis à composito separata sunt, in illo præextiterint eo modo quo abinvicem discreta percipiuntur, & celebrem illam æmulentur Anaxagoræ homæomeriam. Ratio dubitandi est, quod in Philosophia saniori, materia, quam Geometræ, qui nec fallere nec falli possunt, triplicis dimensionis substantiam definiunt, pro ratione magnitudinis, figuræ, motus, quietis, situsque partium, variam sortita naturam & indolem, in hac

hac universitate rerum exerceat histrioniam, & omnigena corpora constituat: ejusmodi etenim variis larvata texturis, diversos (nec ibi discutiendum tam nobile Thema, sed supponendum) in nervorum fibrillis polydædali corporis animalis excitat motus, sensationes & cogitationes circa objecta. Unde si composita corpora non nisi vario discrepent contextu, à magnitudine, figura, motu, quiete, & artificiosa particularum compage, emergente; rationi non erit absonum, concipere unam ipsissimamque materiæ portionem variis alterationibus & texturis ita posse concinnari (gignendis autem illis qualitatibus, quibus Principia denominantur, sufficit vel minima mutatio) ut illis sensationibus, quas excitat in animali, nomen olei, phlegmatis, spiritus, salis, & terræ interdum mereatur. Juvat ad majorem explicationem aliquot in hoc argumentum delibare experimenta, & inprimis illud Helmontii. Posuerat, inquit, in vase terreo 200. ℔. terræ in clibano aresactæ, quam madefecit aqua pluvia, illique implantavit truncum salicis 5. ℔. ponderantem; ac tandem exacto quinquennio arbor inde prognata 169. ℔. & circiter uncias tres pendebat, etiam non computato foliorum per quatuor autumnos deciduorum pondere: Vas autem terreum sola aqua pluvia vel destillata (ne obtruderetur *πανσπερμία*) semper irrigatum est, eratque amplum, terræque ad superficiem defossum, & ne pulvis circumvolitans terræ commisceretur, lamina ferrea stanno obducta, multisque pervia foraminibus, vasis labrum tegebat. Exsiccavit iterum tandem terram vasis, eædemque ad duas circiter uncias minùs repertæ sunt 200. ℔. ex aqua ergo sola surrexerant 164. ℔. lignorum, corticum & radicum. Idem in peponibus & cucurbitis experiri nemo non potest; observavi ego aliàs cum nobilissimo Boyleo, dum in Oxoniensi Anglorum Academia degerem, summitates menthæ, pulegii & melissæ, probè immissas in vitreas phialas aquâ fontanâ, quæ nunquam mutabatur, repletas, explicasse se in radices numerosas & luxuriantia folia; & cùm in debitam excreverant pro indola magnitudinem, immittebantur in retortulam, & urgente igne phlegma, spiritum, sulphur, sal & terram artistæ suppeditabant. Idem & in piscibus probavit uxor Rondeletii; quibus evincitur horum mixtorum constitutionem, germinationem, & incrementum esse aliud nihil, quàm puram aquam vi peculiaris alicujus fabricæ seminis, plantæque, animalisque, porulorum subactam, sive modificatam vario motu, quiete, magnitudine, figura, & situ partium; Argillæ adinstar, quæ à figulo per diversos adacta modulos, multiplices ipsissima eadem concinnatur in formas; ut & id natura suis aliquo modo nobis subindicat meteoris; nubes enim, pluvia, grando, nix, gelu, glacies, pruina nil nisi modificata pura puta aqua sunt, idque sibi quis faciliùs suadebit, qui in amputatione vitis verno tempore debitè facta ingentem è vulnere aquæ copiam exstillare observabit.

Si autem aqua propter peculiarem plantæ & animalis texturam in varias secetur & effingatur partes heterogeneas, quare non poterit illud ipsum ignis præstare; & ut à multis vegetantibus sine ullo addítamento vitrum elicit, quod in ipsis præexstitisse nemo sanæ mentis dixerit; cur ea corpora, quæ è mixto educit, in illo præextitisse sub his formis tam obstinatè asseremus, neque dubitabimus ea esse, ut vitrum, Vulcani cudentis opus? Ad ampliorem thesis hujus dilucidationem excursim attingere lubet petitum è cera Virginea familiare experimentum; illius enim modicum ubi ex apiario educitur alveo, sapit mellis dulcedinem, florum redolet fragrantiam, apparet sub suo colore, extenditur in suam magnitudinem, suâ terminatur figurâ, durum est ac frigidum, tactus organum non ferit acriter, & si concutiatur, emittit sonum: Interim si experiatur ignem, sapor ejus odorque pereunt, variatur color, magnitudo turgescentiâ ampliatur, figura perditur, liquescit massa, incalescit, vix tanti potest, & quamvis concussa non edit sonum. Ita ut quæcunque priùs sub quinque sensitoria cadebant, eadem remanente cerâ perierint omnia, novæque prorsus igne genitore prodierint qualitates. Adeò verùm est hoc agente corpora tot & tantis obnoxia esse alterationibus, ut aliquando ita universim immutentur, ut alia omnino percipiantur à sensibus; & de iis superesse videatur aliud nihil, quàm quòd ingenioso Philosopho suaserit Metaphysica meditatio. Fortè idem præstat ignis dum arietat in corpora, atque operantur aliqua instrumenta mechanica, quibus in lignum utimur, illud enim in partes dividunt magnitudine, figurâ, scabritie, lævore, aliisque qualitatibus diversas, ut limæ serræque comminuunt in pulverem; secures & cunei in partes majores & solidas dissecant; in tenues, latas, longas, ac flexibiles dolabra abradit, circinat in concavo-cylindricas terebra; & sic de aliis. Discrimen vero salis V. G. ab aqua ratione consistentiæ, cæterarumque proprietatum, supra explicatam illius Architectonicem non damnat, cùm ab ovi geminatis liquoribus non discrepent minùs pipionis plumæ, nervi, membranæ, tendines, ossa, & reliquæ partes, quas multiplicibus combinationibus congruenter actis, animalis incubantis, vel elibani ad thermometrum graduatus calor ex vitello & albumine effotmavit. Ignis æquè naturale est agens ac semen; si non omnes, saltem plurimas mixti partes heterogeneas fortassis suo malleo & incude compingit, quas quis ad errorem credulus in mixto præextitisse arbitratur. *Quintò*, Quis, amabo, se mihi exhibebit vadem prætet supposita illa crassiorum Chymicorum elementa, subtilioris naturæ particulas non inesse mixto, quæ fugaces admodùm per vasorum stillatitiorum poros & juncturas utut sollicitè luto obductas sibi viam extrà faciant ad minimum calorem & inobservatæ foras elabantur? quis jure non suspicabitur multa esse posse corporum genera, quæ nulli sensuum nostrorum sint objectum immediatum, ut testantur emanantia illa è magnete corpuscula, effluvia succini, gagatis, aliorumque electricorum corporum evaporationes, quæ mixtum tanquam partes principes ingrediuntur? quàm ingeniosis (superi) circa res naturales hariolationibus meditari Philosophus potest, & quàm sapienter sentiet qui nullam, vel minimam, si aliquam in illis esse afferet apodixim.

Addam mantissæ loco stimulare me scrupulum, quem parit inter ejusdem generis principia clarè observata diversitas. Phlegma vitrioli valet ad ustiones, non autem phlegma aceti;

hoc extrahit è plumbo saccharinam dulcedinem, illud verò non item. Spiritus sanguinis curat epilepsiam, provocat sudores spiritus urinæ, cordi opitulatur in agone spiritus fuliginis, deobstruit spiritus Tartari, spiritus therebintinæ potens est extrudendæ renum saburræ. Sulphur, seu oleum cinnamomi, seminis anisi, caryophyllorum, demerguntur aquis; oleum vero nucis myristicæ supernatat, sicut & rosarum. Quantum discrimen inter sales fixos & volatiles, Salem Tartari & Salem cornucervi! Primus ita fixus est, ut violento igne cum mira colorum varietate fusionem patiatur, alter vero mediocri calore avolet: quantùm etiam inter se discriminantur salia volatilia! Sal cornu cervi in excipuli parietibus parallelipipedi figuram æmulatur, Rhombi vero sal volatile sanguinis humani: Sal fixum absinthii extenditur in figuram ellipticam, Sal verò cranii humani in exagonam. Quàm varia salia variis conducunt ægritudinibus! Alcali absinthii laudatur in imbecillitate ventriculi, euphragiæ in debilitate visûs, guajaci ad morbos venereos, succini ad epilepsiam, levat alvum sal tartari, & nostris (quod à nemine adhuc observatum intelligo) constat experimentis in trigonas tàm bellè coalescere crystallos. Idem evincunt variæ notæ testæ probatrices in terra damnata, sive in ossium & lignorum, omni exhausto sale, cineribus. Præterquam quod liquor ille stillatitius, quem spiritum vocant, mihi suspectus admodùm semper fuit; forsitan enim aliud est nihil, quàm portio phlegmatis sale volatili aculeata, quandoquidem exstillatus supra fixum, V. G. Tartari Sal quilibet spiritus fermè totus abibit in aquam insipidam, & ex portione ejusdem spiritus facta erit aliqualis accessio ad pondus salis Tartari post destillationem; ita ut in hoc encheiremate succedat secretio duorum horum principiorum spiritum constituentium, quorum alterum fixatur sale Tartari, alterumque onere suo liberum vi caloris avolat: imò ad arenam vel id ipsum in quibusdam spiritibus sine Tartaro expertus sum. Sicut è contra repetitis cohobationibus plurima salia volatilisantur in spiritum, illumque proximè æmulantur. Nova non sunt ordinanda systemata, nisi omnia phænomena solvantur.

Allata superiùs per anacæphaleosim repetenti probasse mihi videor: *Primò*, Plurima esse corpora, quæ dividere in hypostatica tria principia non possit ignis. *Secundò*, Esse mixta non pauca, quæ distinguat in quinque partes heterogeneas. *Tertiò*, Neque constare ignem esse universalem & adæquatum corporum Analystam. *Quartò*, Nec immeritò dubitari, an eo modo præextiterint in composito partes heterogeneæ, quo à mixto sæparatæ ignis ope visuntur. *Quintò*, Mixto inesse posse genus aliquod partium, quæ sint sensiteriis nostris imperscrutabiles; & ex his demum omnibus κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν evicisse dubium admodùm, si non falsum principiorum systema Chymicum.

Neque profectò moveret me Thrasonica fuliginosorum quorundam mystarum jactantia, qua, sonanti & tinnulâ voce streperi nihil non sublime & inauditum garriunt, & ex sua Arcanorum Tripode, stupenda (si Diis placet) de principiis Technoergemata pollicentur. Artis quidem filium me non esse fateor, neque illis summè initiatum mysteriis, Eleusinis, Taciturnioribus, quæ veris adeptis, ut ajunt, sacra sunt: ubi tamen à scutica recessi hypodidascali, aliqualem huic studio nec sine voluptate navavi operam, & inde (quæ mea est emporia) cum Feureis, Chauveautiis, Barletis, Willisiis, Marcassuis, Dygbæis, Boyleis, Glauberis, Schroderis, pluribusque aliis ætatis nostræ Chymicis primoribus familiariter contulisse glorior; sed sanctè affirmo ab illis audivisse, vel præstitum vidisse nihil, quod vulgatum Spagyricorum principiorum hypothesim potuerit apertè demonstrasse.

SECUNDA PARS.

Diruto hoc fundamento corruit reliqua tota machina, nec enim (nisi ut promissa procederent) attingenda viderunt eorum in animali secretio principiorum, quæ nulla esse ostensum. Idem timeo, ne authori eveniat quod Ixioni, qui cùm Junonis potentiæ Deæ loco, cujus sibi concubitum animo designarat, cum evanida nube rem habuisset, Centauros progenuisse fertur & Chymæras.

Varias in hac altera parte coctiones persequitur, *Primò*, Coctionem definit puri ab impuro separationem. *Secundò*, Quatuor esse asserit in animali coctiones, separationem sulphuris à sale & mercurio in stomacho, excretionem mercurii à sale in hepate, salis segregationem in renibus, & in singulis partibus Tartari sequestrationem. *Tertiò*, Coctionum harum instrumentum esse Archeum, corporis coquum, & naturæ laboratorem Spagyricum. Ad *Primum*, non benè definita videtur esse coctio per separationem puri ab impuro, cùm, ne altiùs in cassum philosophemur, in ipsa elixatione & assatione de contrario constet in culina; inibi enim omnia confusa manent, nulla separatio, nec ullum vas excretorium. Aptiùs coctionem in animali dicerem esse digestionem aut fermentationem, qua alimentorum heterogeneæ particulæ soluto mixtionis vinculo in novas subiguntur moleculas, sive in alia materiæ schemata animali nutricando idonea: impuri vero separationem & excretionem famulari distributioni coctorum alimentorum. Ad *Secundum*, Principiorum triade evincitur (argumento ut aiunt ad hominem) non esse nisi triplicem in animali coctionem, sive trium principiorum ab invicem separationem.Ettereà si puri ab impuro separatio foret coctionis characterismus, utique plures essent quàm quas retulit in animali coctiones: non tantùm enim peractâ chylificatione crassiores alimentorum portiunculæ, quas recrementa vocamus, motu peristaltico per interanea foràs eliduntur, dum puriores mobilioresque subeunt huc hiantia lactearum venarum ostiola: non tantùm ad renum parenchymata delatus per arterias emulgentes urinosus liquor stillatim depluit, in fornicatam eorum pelvim per papillares novem carun-

caruncculas totidem aptatas tubulis, quibus patet alveus ad uritides angiportus: ooo tantùm inquam arteriolis per corporis habitum ſeparatur in modum vaporis ſeroſior ſanguinis pars. Verùm etiam ex inſertis ventriculi inteſtinorumque tunicis, arteriæ cæliacæ & meſentericæ ramulis percolatur phlegma tam acidum quàm inſipidum, quo tanquam periſtromate albeſcunt eorum parietes & molleſcunt. Felleus humor ad jecinoris pareochyma per portas & bilarias arteriolas pedetentim traoſportatus elutriatur, partim in porum bilarium, partim in cyſtidem felleam, unde per choledochum emungitur dodecadactyloo inter & jejunum; quò vel ſaltem oon procul exonerat ſeſe ſeroſa ſua illuvie (lactearum & arteriæ cæliacæ recremento) Virſungicus pancreatis canalis: filtratum per cordis carnes & arterias coronarias ſerum ſeſe diffundit in pericardium: per ductus ſalivales è glandulis maxillaribus & paroditibus excernitur in eo ſalivalis liquor: per membranam anteriorem & poſteriorem pituitariam ſub oſſe ſphænoideo, perque alia è ſeptem oris ſcaturiginibus colatoria, quot & quam varii filtrantur & ſeparantur humores; taceo, auriumque, oculorumque & diſperſarum per univerſum animalis corpus glandularum excretiones, quibus omnibus non modicum fieret incrementum numero coctionum. Tertiò, ex allata definitione non coqueret ſtomachus, qui nihil excernit, ſed coqui vices potius ſubirent inteſtina. Ultrà quod nec admodum naſutus videatur hic author in anatomicis, qui chylum per venas meſaraicas ad hepar, ut evadat in ſanguinem, deferri in fide majorum credat; oppidò certiſſimum eſt, illam chyli tranſfretationem ex inteſtinis per aſellianas Meſaræi lactes, thoracicoſque Pecqueti ductus gemina fieri ſcaturigine ad ſubclavios ramos paulò infra jugulares venas, axillariumque cataractas, & exinde per aſcendentis cavæ truncum in dexttum cordis thalamum exundare: itemque hæmatoſeos officinam non eſſe jecur vel unicum illud declarat experimentum, quo in prima animalis formatione hepar eſt delineatum inter ultimas internarum partium, oec oculis deprehenditur, niſi ubi jam corpus turgeſcentibus flueote ſanguine tubulis, ejuſque purpuriſſo longè antea rigatum & ſolidatum eſt, ut non ſemel familiaribus meis demonſtraſſe pluribus extiſpiciis mihi contigit. Quartò, omnigenorum principiorum particulæ obſervantur in qualibet coctione, & in quibuſcunque excrementis, igitur per coctiones oon ſuccedit illa principiorum ſeparatio. Quintò, ùtter litandum genio anatomico animalium hecatombis, eorum fella propriis etiam incluſa veſiculis io lapillulos ſive ſalem fixum concreſcere non infrequenter obſervare evenit: ex quo ſuccos amarulentos & animalium fella de natura ſalis non parum participare concludere eò magis eſt, quod ex abſinthio, centaurio minore (fel terræ vocant botanici) ſimilibuſque aliis amaris ſimplicibus ingentem ſalis copiam facta incineratione educimus. Imò inde fortaſſis eſt, quod tanta laniorum cura ut incorruptum & cum genuino ſuo colore aliquandiu ſervetur hepar, neque felleus emungatur humor è cyſtide, neque extrahatur è parenchymate veſicula; è contra verò fraſceſcit mox & putreſcit, ſi cum bile ſua noclcus evellatur: proprium etenim ſalis eſt carnibus aliquam ſine corruptione conciliare perennitatem; ſeſque propterea meritò inaugurabitur hepatis balſamum. Quidni etiam ſubodoretur aliquis (hæſitanter tamen ibi loquor) bilem ſuccedaneas idcò clyſmatis agentem vices, quod (uti accidit è ſale Tartari & marino levantibus alvum) illa ſale ſuo ſollicitet motum inteſtinorum periſtalticum, quo coacervata in eorum meandris alimentorum magmata foras extrudautur? Unde, ni fallor, apertè contra definitionem allatam evincitur, non in renibus taotum, ſed & alibi fieri ſalis excretionem. *Ad tertium*, coctionum, nutritionis, vitæ, & mortis inſtrumeotum eſſe Archeum, ſive naturæ protopræſidem, qui unicuique cùm microcoſmo tùm megalocoſmi patti jus ſuum teddat, profectò Pythia vate, aut Carmenta obſcurius mibi canere eſt. Fragilis & laborioſa mortalitas in oaturæ ſecreta rarò pervadit, adeoque miracula putat illa, quorum rationes cauſaſque ignorat; & cum veritatem occupare non poteſt, ad commenta recurrit. In phyſiologiæ ſcenam inducere Archeum, Tragicum agere eſt, qui cum explicare argumenti exitum non valeat, Deos advocat in Theatrum, ut ſolvaot nodum fabulæ; & ita ſi fide careat, admirationem ſaltem implet. Nec Deus interſit, niſi dignus vindice nodus inciderit.

Veræ Philoſophiæ primus eſt ille canon; Nulli credendum propoſitioni naturali, quam clarè & diſtinctè non perceperit intellectus. Nemini autem in mentem veniet decantata pridem à pluribus chymicis fabula illa de Archeo, niſi cui non ſuppetet in explicandis rerum phænomenis æqua naturæ, ejuſque ordinis cognitio (cujus vis atque majeſtas in omnibus momentis fide catet) vel ipſe τὸ πάντα Deus. Abſit hercle ut Theſim illam excutiam, quàm æquè falſam ſine argumentationibus, ut fusè alibi poſſem, prætereo; ac author veram ſine probatione, ſuo more obtrudit: in confutandis enim hujuſmodi figmentis pretioſiſſimo tempori vel tantillum detrahere eſſet religio, & eventilare fabulas non Philoſophum ſaperet, ſed Poëtam.

In hac aſſertione Archei verſatur difficultatis cardo, circa coctionis inſtrumentum; Illud autem fermentum eſſe paucis evinco. Roctus acidus in eupepſia, ejuſque privatio in apepſia ſubeſſe innuunt in ſtomacho fermentum aliquod acidum, ratione cujus elaboretur prima coctio: ut enim oleum ſulphuris limaturæ chalybis inſperſum, ſulphureum ſtatim & fætidum elevat odorem; ſic ratione inverſa, quia medicamenta chalybeata ore deglutita nidorem excitant in gula ſulphureum, non ſecus ac ſi ova cocta ad doriiem fuiſſent comeſta; inde eſt quod acidum in ventriculo nidulans fermentum ferrum corrodere, & hinc elevare nidorem auguremur. Implantatum autem ſtomacho fermentum aliud eſt nihil, quam chyli confecti quoddam reſiduum, quod ejus plicis adhæreſcit, ibidemque aceſcens fermenti naturam induit; ut accidit in paniſicio & cereviſia, pro quibus conficiendis aſſervatur portio maſſæ frumentaceæ fermentatæ & ad acorem ſervatæ, floreſque jam confectæ cereviſiæ. Idem eſto dictum de cordis fermento, cujus occurſu ſanguis impetuosè efferveſcit, juxta ac cum voluptate viſitur in encheiremate tartari vitriolati, martis adſtringentis, bezoardici mineralis, vel in affuſione ſalis armeniaci ad aquam ſtygiam; idem de particolis genitalium, aliarumque

rumque partium fermentativis, nemo non potest concludere sine Archeo.

Ut autem ars varia excogitavit cribrorum, setaceorum, filtrorumque genera, ad excernenda diversæ magnitudinis & figuræ grana atque corpuscula, ita & solers natura omnigena compinxit, tenuia in animali colatoria, per quæ è sanguine (multiplicium corporum seminario) foras aliqua detruderentur, aliis intus præ contextura necessariò restitantibus. Sic renum parenchyma subit serum, ratione figuræ suarum particularum, illorum aptatarum porulis, quos adire non potest sanguis alterius fabricæ: Sic cystidos & pori fellei ostiola bilis ingreditur, per quæ non patet aditus sanguini. Nec ad has excretiones magis sollicitè advocandus est in subsidium Archeus, quam ad diversorum granorum separationes, quæ per cribra variis donata foraminibus accidunt, vel ad separationem aquæ dulcis, à Sale in aqua marina, trans arenæ cylindrum exstillantis. Scio per implantata ex hypothesi his parenchymatis fermenta præcipitantia rem quoque facilè explicari posse, *uti evenit lacti mediante acido, & soluto sulphuri antimonii mediante aceto*; sed hæc omnia aliter atque excursim velle persequi, ratiocinationum esset nunqnam satis.

TERTIA PARS.

PHysiologicis innituntur pathologica; susque deque eversis rerum & corporis animalis præsuppositis principiis, non nisi proprio pondere collabascere, his superstructa morborum ratiocinatio! huic ergo tandem dissertationi meæ colophonem libenter imponerem, Vir Clarissime, ni significare tibi vellem aliquot animadversionibus totum libellulum percurisse me, uti imperasti.

Sibi potissimum duo vindicat hæc pars: alterum, Archei exorbitantis vel deficientis ope coctiones labefactari, ex quibus morborum ilias: alterumque, vi sua magnetica quamque corporis partem pro indole sua & genio sibi attrahere & disponere alimentum, ex eoque purum ab impuro separare per coquentem Archeum.

Ad primum hîc profectò hærere mihi penitùs aquam ingenuè fateor, & quamvis terna geniculatione votum facerem vel Hermeti, vel Æsculapio, nullam aliam efformare mihi posse præsumerem ideam ex grandioribus illis & inauditis (Archei exorbitantis vel deficientis) verbis, quam sibi quis effingeret ex istis (deficientis vel exorbitantis Pallados:) Neque verendum ratione minùs nervea ne præassentur alimenta in stomacho ex Archeo exorbitante, quam ne accedantur in cerebro Spiritus animales ex exorbitante Pallade. Sic error errorem ducit: Verba pura puta hæc sunt, quæ significant nihil: luditur aliquando sub verborum sesquipedalium ambagibus, ut elegantiùs eludatur insolubilis difficultas. Atramento aquam inficit, quæ nimiùm fuerat audax sepia, ut ab expansis piscatoris invigilantis retibus sese cautè expediat.

Ad alterum. Qui qualitates magneticas impugnat, non est amicus Cæsaris; (impudentis, inquit Julius Cæsar Scaliger, hominis est, occultas negare qualitates, & revera si magnetismum tollis & πιθυκότως agentia, medicinam nudam facis, præsidiorum jejunitate languentem) impudentis siquidem hominis est multa negare, quæ imperscrutabilia & occulta sint humano ingenio; at occultis qualitatibus resolvere velle difficultates & suam his verbis argutè velare inscitiam (si pace Cæsaris dixerim) impudentissimi est. Quis, amabo, argueret in magnetismum, nisi qui non viderit unquam magnetem? Nec tamen inde occulta qualitas est virtus illa magnetica; Sex enim & triginta experimentis ita perspicuè illius naturam demonstrare possum secundum mechanicæ leges, ut æquè facilè & æquè apertè intelligatur, ac in authomate horologico regulatus rotarum, æquilibrii, & indicis motus: imò quod sapiet paradoxon, clarius & intellectu facilius videtur esse mihi nihil in Physicis quàm virtus magnetica; in qua nihilominus cum nulla sit attractio, opinio magnetismi nullo prorsus modo conducit explicandæ animalis nutritioni. Illius autem œconomia facilè comprehendi potest absque tot ambagibus, si supponatur sanguis, ut reapse est, omnigenarum particularum seminarium; & ex circulationis legibus singulas corporis partes suis fluctibus alluere: arteriæ siquidem in qualibet diastole suos dilatant porulos, per quos exilit datâ portâ modicum sanguinis, tanquam per rivulos secundum filamenta membrorum quibus contexitur animal; In systole verò iidem pori constringuntur, & extravasatus ille sanguis grumescit, quo perficitur nutritio. Varia autem illa est, tum ratione cursus sanguinis ad certa loca collimantis, tum ratione diversæ magnitudinis & figuræ, sanguinis particulis patet & non aliis aditus.

QUARTA PARS.

IN Therapeiam collimat tandem nostra ultima velitatio, quam ille Machaon felici Medicinæ Apolline absolvit unica perigraphe. (Arcanum ait, ad Majorem Dei Gloriam, & ad singulorum utilitatem charitativè trado. ℞. Salis Hermetici uncias duas, acidi tartari uncias tres, cristalli calcinati unciam unam cum dimidia, tartari vitriolati drachmam unam, santali rubri drachmam unam cum dimidia, Spiritus vitrioli quantum satis. Fiat pulvis. In jusculo bubulo aut gallinaceo sumi debet, quo facto fata & natura ipsa viam invenient, qua ejiciant.)

Plerique Pyrotechnici (longè absit, ut de hoc authore id cogitem) sub nomine Jehovæ preciosius suas merces vendunt; religio prætexitur, aurum quæritur: ità & sæpè cum rebus humanis tàm malè geritur, ut qui Curios simulant, non infrequenter vivant bacchanalia. Arcanum orbi

orbi tradit, Apage rhabarbaricos & triobolares medicos, Catonianam & Hippocraticam Medicinam? Nihil impræſentiarum circa ægros decernatur quod non ſapiat Hermetem, Magiſterium & Elixerem? Tria potiſſimum in hac deſcriptione notanda judico; Primò, ubi ſe coram explicuit author ad majorem Dei gloriam & proximi affectum velle ſe adverſus Arthritides crudeles aculeati ſale volatili feri fœturas, neſcio an non adverſus ad unum omnes morbos, ſtrenuum & panchreſtum revelare nobis & poſteris medicamentum, tum præſcribit Sal Hermeticum, hoc eſt, ſi non illi, ſaltem nobis ſal incognitum: quis non videt ibi deſiderari bonam fidem? Præterquam quod morborum ille graviſſimus cum luſerit hactenùs Coam & Mauritanam manum, verendum profectò eſt, ne ſit quoque luſurus Germanicam. Secundò, ſi ſit ibi hariolandi locus, ſal illud eſſe poterit Armeniacum Philoſophorum, panacæa, clyſſus, ſive, ut aiunt Artiſtæ, Balſamica, perfecta, fuſilis, & catholica Medicina; ubi rejectis inertibus & paſſivis elementis ſit dumtaxat activorum unio, & ubi fixum ex volatilis præponderantis internodio volatiliſatur. An ſic univerſum loquendo ſolverimus nodum, authori dijudicandum relinquimus, quidquid ſit, ſi ſuccedat nobile aliquod medicamentum, eſſe debet de genere volatili, ut & ad ſanguinem & ad affectas remotiſſimas corporis partes extra vaſa penetret. Verum huic effectui ſeſe mox opponunt propter fixitatem præſcripta reliqua medicamenta; cum enim ex præponderante volatili fixum evadit in volatile, ità ex præponderante fixo volatile evaſurum erit in fixum. Dein cui, amabò, uſui niſi ad polipharmaciam in tanta aperientium imò & deſurentium medicamentorum doſi inſervire poterit medicum ſantali rubri, cæteroquin inertis & inter album & citrinum reliqua ſantala magis refrigerantis ac adſtringentis? Tertiò, Ubi ſpiritus vitrioli guttatim depluit in liquorem tartari per deliquium ſoluti in cella vinaria, fit extemporanea ebullitio, & tam arctè duo illa ſalia maritantur, ut ad vas imum præcipitentur in albiſſimum coagulum, quod peracta levi ſuperinnatantis liquoris evaporatione, tartarum vitriolatum nuncupamus. In hac medicatione author bis præſcribit idem medicamentum, tartarum enim adhibet vitriolatum, & poſteà acidum tartari cum vitrioli ſpiritu, quæ nihil item aliud ſunt quam tartarum vitriolatum. Ne plura advertam, exhibet hunc pulverem ad libitum in juſculo bubulo aut gallinaceo, primum eſt craſſum & obſtruens, alterum vero aperiens & detergens: quo autem modo hæc concilientur, omnino me latet? Dato pulvere, (perſequitur,) fata & natura viam invenient qua ejiciant; ita ratiocinari, medicamenti ſui vires & davam parum intellexiſſe videri eſt. Has qualeſcunque animadverſiones meas ad pulvinaria tua tandem depono Vir Humaniſſime; Majora debebam equidem, ſed majora in hoc argumentum dare pro brevitate temporis nec potui, nec volui, ut aptato ſtatim calamo reſcriberem imperanti: tibi enim uni locutus ſum, & non multis, quippe ſatis magnum alter alteri theatrum ſumus. Spirantem altius hunc authorem incerta fermè omnia, & inter ſe non bene cohærentia, ſubnotaſſe mihi ſatis ſit, tutumque & extra teli jactum ſub Vulcani præſidio ſe exiſtimantem, veluti de altiori ſcena, vulgari incaſſum allatraſſe Medicinæ, nec majori quidem cum ſucceſſu veteres abrogare voluiſſe leges ſalutis. Hermeti propterea non valedico, ut ſolo adhæream Hippocrati; utrumque colo ex animo: juvat ἰατροφιλὸν ambabus manibus eſſe armatum, & ubi certaminis urget neceſſitas (quæ prudentia ejus eſſe debet) vel iſta vel altera, cæſim vel punctim ingenioſè pro magnitudine periculi dimicandum. Si bellè cedunt omnia clariſſimis & nuſquam non deprædicandis Doctoribus, Domino Joachimo le Vieux, Domino Henrico de Felix, Leonardo de Forteiſſon, aliiſque non paucis, quos ſeniores in arte viros & Atlantes, Emeritoſque ſub utraque Pallade veneratur Avenio: Neque proinde in tantos ac ſummates civitatis hujus Medicos cuſam iſtam magnam partem fabam eſſe velim exiſtimes, quos in Chymia verſatos eſſe neminem latet. Chymiatris equidem multa debet ſanctior & purior Medicina, ſed non omnia; & erunt ſemper non pauca (nimirum infauſto fortaſſis omine) quæ ad longos annos ab illis deſiderabis. Interim diſſerentium inter ſe reprehenſiones non ſunt vituperandæ, ubi abſunt ſales illi acerrimi, ſycophantiæ & illa ſermonis amarulentia; illos (ita me amet Dieſpiter) è qualibuſcunque his quiſquiliis meis abdicare volui, & prorſus abdicaſſe puto: nihil enim gravius mihi cordi eſſet, quam ſi de me quis ſentiret aliter. Anonymo quidem obſtiti in ſcrutinio veritatis, nec illaudabiles tamen ejus etiam irritos judico conatus; lauda tu & meos (vir Doctiſſime) etiam ſi judicaveris irritos! Vale & me ama! Avenioni datum pridie Id. Febr. anni ab Æra Chriſtiana M. DC. LXV.

FRIDERICI HOFFMANNI
TRACTATIO BREVIS ET LUCULENTA DE *FEBRIBUS.*

CAPUT PRIMUM.

De Febribus in genere.

NUllus morbus est, qui corpora nostra frequentius violet majorique molestia afficiat, atque insigne vitæ discrimen inferat, quam ipsa febris. Aliis morbis facillime ipsa sese adsociat, ut nullus ferme sit, qui non febrilis motionis speciem præ se ferat, adeo communis ille affectus est, quod etiam suo ævo jam approbavit Hippocrates *libr. de flatibus*; Et cum omnes alii morbi unam vel alteram obsideant partem, una febris totum occupat corpus, adeo ut his rationibus compulsi veteres Romani Deam esse febrim crediderint, sacellaque in honorem, ne noceret fortè, & corpus affligeret, erexerint, teste *Valer. Maximo.* Nihilominus familiarissimus hic affectus quoad ejus causas, ortum, periodorum explicationem, aliorumque accidentium rationem, tantis, hucusque difficultatibus ac dubiis immersus latuit, ut dici vix queat. Equidem quivis ferme celebris Medicus, secundum principia sua, quibus addictus est, hypothesin quandam formare allaborat, qua perspicuam reddat febrium perplexam doctrinam. Attamen si exactius, quæ hactenus adducta fuerunt, expendimus atque examinamus, illa obscurum hoc negotium minimè clarum reddere, & difficillimorum occurrentium phænomenorum explicationi sufficientem lucem affundere deprehendimus. Ratio potissimùm mihi hæc videtur, quod plerique hanc rem aggressi fuerint non sufficienti practicæ experientiæ cognitione instructi, cum tamen practica medicinæ pars, non tantum ad usus humanos, verùm etiam ad formandas rationes contemplativæ, præcedere debeat. Quocirca neglecta experientia solidiori & attenta, item contemtis veterum libris, & observationibus, ex quibus tamen unicè genuinæ praxeos ita & theoriæ fundamentum peti debet, in medium adduxerunt circa historiam febrium talia, quæ raru vel plane non contingunt, quæ autem fiunt, illa ipsa quoad circumstantias potissimum omiserunt, unde non potuit non nasci ex suppositis practicis falsis falsa etiam theoria atque speculatio; quæ deinde praxi minimè accommodari potuit. Altera ratio, quod doctrina de febribus hucusque prolata tantis laboret difficultatibus ac dubiis, hæc mihi esse videtur: plurimi ex principiis imaginariis ac figmentis cerebrinis neque intelligibilibus, neque in re ipsa inveniendis suppositis condiderunt theoriam & pathologiam medicam. Paucissimi ex simplicissimis, quibus totius naturæ operationes & effectus continentur mechanicis, materia & motu, rem aggressi sunt. Sicuti autem Physicus, ita etiam Medicus ad rationes mechanicas seu simplicissimas, quantum fieri potest, omnia reducat, & ex ipsis dubia solvat atque phænomena explicet. Sapientissime hinc dicit Hippocr. *libr. de steril.* πειρῶ τι φύσικος εἶναι. Conare ut Physicus evadas. Nos itaque remotis omnibus præjudiciis, supposita febrium tam in genere, quam in specie historica cognitione & genuinâ practicâ experientiâ eo allaborabimus, ut sicuti hactenus tentavimus in aliis, omnia quæ occurrunt in doctrina de febribus explicanda, ex principiis clarissimis intellectu facillimis, ipsis mechanicis, ducamus atque derivemus, adeo ut ex illis quæ perplexa, abstrusa & recondita hactenus circa hoc negotium aliis fuerunt, clarissimè, mea sententia non tantum, jam intelligi & demonstrari queant, verum etiam secura, certa & vera via habeatur felicissime sanandi omnis generis febres. DEUS autem ex alto nobis & nostris conatibus clementissime adsistat!

Dimisso autem nomine, quod Latini à fervore, Græci ἀπ' τῦ πυρὸς derivarunt, ad febris naturam & indolem investigandam properabimus. Sed priusquam hoc aggrediamur, opus erit, ex historia morbi quædam præmittere, quo legitima fiat connexio, collatio atque diductio theoriæ ex praxi.

Primum itaque notandum: Nullam febrim dici posse, ubi non ratione pulsus & motus sanguinis quædam inordinationes sentiantur, ita ut in omni febre pulsus à naturali respectu ipsius ægrotantis deflectat & inordinatus fiat, potissimum quoad celeritatem, frequentiam vel inæqualitatem. Galen. 1. *ad Glaucon.* 5. inquit, In omnibus febribus esse quandam inæqualitatem pulsu. 2. Nulla existit febris, ubi calor corporis temperatus, proportionatus & æqualis est,

est, sed in omni febre observatur calor excessivus improportionatus, adeo ut ob hanc rem febrim veteres per calorem corporis totius excedentem, vel intemperiem calidam & calorem p. n. definiverint, & ubi calor molestus non observatur, non dicenda affectio febris est, sed magis ad spasmodicas passiones per periodos redeuntes est referenda. 3. Nulla observatur febris, ubi extrema corporis & cutis secundum naturam se habent. Inter initia atque sub ipsa accessione conspicitur ut plurimum constrictio pororum cutis, ipsa apparet rigida & arida, vasa minora fiunt, & detumescunt extrema, livore afficiuntur, transpiratio imminutior fit, & sensus horripilationis & frigoris adest, postea habitus corporis tumefactus est, vasa rubent ac tument, sanguis ebullit, aestu maximo afficiuntur membra, cor palpitat insolentius, denique sudor largior profluit: quae variae cutis affectiones, tàm ratione temporis, quam ratione febrium in specie multum differunt. 4. Nulla febris est, exceptis quibusdam malignis, ubi non urina à statu suo naturali, vel ratione coloris, quantitatis aut sedimenti vel contentorum deflectat & in fine febris coctio quaedam non appareat. 5. Nulla febris est ubi non actiones vitales magis vel minus laedantur, quo respectu etiam vel benignae vel malignae audiunt. Et haec jam adducta essentialia & pathognomonica febrium solent esse signa, quibus praesentibus, febrem certo adesse & corpus affligere judicium ferendum est. Praeterea febribus obnoxii plerumque sunt homines sensibilioris texturae, activioris ingenii, quorum cutis ex facili causa horrorem vel dolorem percipit, qui complexionis sanguineae & cholericae sunt, ad intempestivas animi motiones proclives, item qui aetatis juvenilis vel virilis sunt, hi enim magis praeparati sunt ad febres quam senes. Deinde observamus, nulla singulari causa praexistente materiali, à solo terrore vel nausea, dolore acerbiori in sanis corporibus crebrius suscitari motiones febriles posse, interdum etiam à minima mole contagii originem suam ipsas habere. Pro explorato pariter habemus, praesertim ab occlusione meatuum cutis, à suppresso sudore vel transpiratione (sive à causa interna sive externa, frigido & humido aëre, rigidis ventis, & aliis constipantibus, id fiat) frequentissime excitari pro diversa natura aegrotantium, varii generis febres. Constat quoque frequentis experientiae fide, ex vitiis digestionis atque erraris in diaeta commissis, cibo difficulter dissolubili & cum nausea adsumto, retentione vomitus & evacuationum aliarum consuetarum, suppressione nimirum sudoris, haemorrhagiarum, mensium, retropulsione exanthematum pullulare febres varii generis. Postremo etiam attentione dignum est, quemvis paroxysmum febris, vel etiam totam febrim ut plurimum sudore, vel expulsione vitiosae materiae ad peripheriam corporis cum pulsu molli atque undoso, qui optimus est, terminari, in aliis subjectis etiam per urinam, per haemorrhagias, salivationes, utut rarius id fiat, quae autem ita non terminantur, sensibili quadam evacuatione, facilius recidivant, vel in febrem lentam aut pejorem & diuturniorem morbum transeunt. Saepius febricitantes absque ullis remediis restituuntur spontaneis evacuationibus, exemplo rusticorum, infantum vel nauseabundorum, qui nihil plane assumunt. In genere sudorifera ferme omnia, cum regimine & coacte, nec certo tempore administrata, perniciosissima sunt, vel enim aestum, vigilias & delirium augere solent, vel continuum sudorem efficiendo vires magis prosternunt, & ad lentas disponunt febres. Contra omnia blandiora diaphoretica, diluentia ac liquida congrua debitè administrata praesentissimam opem in omni febris curatione ferunt, dum aestum & sitim imminuunt, transpirationem juvant & omnia mitiora efficiunt. Quo enim liberior transpiratio ac calor foras magis exit in febribus, eo melior status; quo pori ac meatus corporis magis sunt clausi ac constricti, eo pejora ac magis verenda sequuntur symptomata.

Hisce ex ipsa praxi, quae optima veritatis magistra est, suppositis, praemittamus quoque ad nostrum negotium spectantia ex physiologicis quaedam necessaria.

Primum autem compertissimum habemus, causam caloris, tam qui secundum, quam qui p. n. accidit, esse motum sanguinis. Nec putu quenquam esse, qui non experiatur à motu corpora nostra calefieri, dum nimirum fluidae corporis partes celerrima motione sive intestina illa sive magis progressiva & circulari solidarum partium fibras vehementer atterunt, movent, & ita aethere interspersо, rarefacto & quasi ignito ipsas calefaciant. Hinc optime etiam *Aristoteles 1. Meteor. 13.* fieri calorem judicat, ubi colliduntur in sese corpora, ita ut aër rarefiat & igniatur. Sanguis autem quò plus abundat partibus oleosis, sulphureis, inflammabilibus, tenuioribus, hòc majorem & vehementiorem exerit calorem atque aestum, si motu attritivo vehementori agitatur; & vice versa, partes viscosae acidae crassae immobiles, quo magis exsuperant in sanguinis massa, eo lenior ac segnior producitur calor corporis, unde Cholerici per motum longè magis incalescunt quam ipsi phlegmatici. Tandem inconcussae veritatis principium est, quam diu motus fluidorum machinae nostrae vitalium in circulum abiens, salvus, liber, aequalis est, tam diu omnia in oeconomia animali bene se habent, sanguis manet fluidus & à putredine defenditur, ipsasque solidas partes à putredine & corruptione arcet atque tuetur, calor blandus mitis ac naturalis est, respiratio & transpiratio bene se habet, & excretiones ordinariae legitimo quoque se habent modo, mentis quoque & actionum animalium est integritas; uno verbo, homo vitalis & sanus est; simulac autem inaequalitas inordinatio in motu hoc circulari deprehenditur, statim morbus praesto est, & turbatio vel impeditio actionum vitalium maxime ratione pulsus, caloris proportionati, excretionum, sudoris, urinae se exerit. Sanguinis autem circularem motum efficiunt partim cordis musculi, qui mechanica constructione & sanguinis fluidioris vi motrice fluidoque nerveo sufficienter instructi, adjuvante pulmonum organo, & adminiculante arteriarum structura, quaquaversum ad omnes corporis partes sanguinem impellunt, partim etiam tonus musculosarum partium (qui tam à structura fibrarum quam à spirituum elasticitate dependet) ad motum circularem contribuit, quo renisu sanguinis repulsus ac reditus in venas, & ex ipsis in cordis thalamos, promovetur. Qui duo motus,

motus, unus impulsorius, alter repulsorius, salvi, mutuo invicem conspirare & ad æquabilitatem dispositi esse debent pro circulo sanguinis conservando & vita sana servanda; In alterutro si vitium est, statim illud ipsum redundat in sanguinis motum vitalem corporisque sanitatem, quæ exinde pendet.

Ex hisce adductis & probe perpensis clarum evadit, febrem minimè dicendam esse intemperiem calidam sanguinis vel cordis p. n. secundùm veterum sententiam. Quandoquidem febris etiam temperatissimis subjectis accedit, imo citra sanguinis præcedentem quandam intemperiem vel alterationem, à solo animi motu, vel corpusculo minimæ molis ab extra contagio accedente ad corpus febrilis motio in corpore produci potest. Deinde etiam calor p. n. magis effectus, quam proxima causa febris existit; tacemus in quartanis nonnullis mitem & non adeo excessivum esse calorem, sed magis frigus, rigorem, ibi habere locum, item calida tam alimenta, quam medicamenta, copiosissimè assumta, nulla ratione per se facere febrem posse, in aprico est. Neque satis cogitatione assequi possumus; qua ratione juxta *Avicennam* febris dicenda sit calidum innatum in corde accensum & per venas & arterias in totum corpus distributum; nullum enim datur substantiale calidum ut tale, multo minus innatum, sed omnis calor efficitur à motu, qui relatus ad sensum menti variam ideam caloris vel frigoris exhibet. *Helmontiani* febris naturam per archei accensionem vel furibundum ejus motum explicant, dum aiunt febrem esse impuritatem ex una parte Archei qui propterea ira & indignatione afficitur talesque motus excitat, verum in omnibus morbis spasmodicis convulsivis similis concitata spirituum sive Archei motio præsens est, cum tamen spasmus & convulsio propriè differat à febre. Accedit Archeum sive naturam ex deliberato quodam consilio, instituto atque electione, neutiquam talismodi motiones contra causam morbi instituere posse, quamvis non negandum sit, motionem impetuosam ac irregularem sanguinis, quam febrilem dicimus, certum in finem, nec citra sapientissimi machinæ nostræ Architecti singularem mechanicam coordinationem ac rationem institui, qua nimirum illud quod infensum & non miscibile sanguini & humoribus est, vel corrigatur, alteretur, ad temperiem naturalem revocetur, vel etiam educatur, ita tamen ut omnia fiant ex necessitate materiæ & natura ac legibus motus, quos DEUS constantissima sua voluntate operibus injunxit, & illum ordinem in omne momentum conservat.

Neque porro febris ebullitio vel fermentatio p. n. sanguini & humoribus inducta secundum *Willisii* mentem dicenda commodè est, ut pote fermentatio propriè dicta, qualis observatur in vegetabilibus, nullo modo locum habere potest in sanguine, qui fermentationi neutiquam auscultat, cum requisita ad fermentationem necessaria ipsi desint. In sanguine gelatinosa ac mucosa deprehenditur substantia, quæ mora quidem in putrilaginem facessit, minimè autem ad fermentationem parata est; Neque ullo artificio ex sanguine vel chylo spiritus parari poterit inflammabilis; resistit etiam fermentationi celerrima sanguinis per solidas partes illasque angustissimas trajectio, cum potius fermentescibilia indigeant quiete aërisque sufficiente appulsu.

Deinde etiam si febris esset sanguinis fermentatio, sequeretur, semel inceptam uno tenore continuare debere, cum contra naturam fermentationis & fermentescibilium sit, ut semel fermentatione liquidum subactum de novo illud facilè fermentescat, quoniam verò febris certis paroxysmis & periodis redit, imo plenarias intermissiones habet, nullo modo vel ratione consequi possumus, quomodo ad tam crebra de novo fermentationes sanguis queat disponi.

In dubium sic vocata fermentationis existentia in sanguine, unico quasi ictu cadit adsertio illa recentiorum de fermentis febrem inducentibus. Tacemus concipiendi impossibilitatem, qua ratione fermentum, summè, uti dicunt, activum, sine actione tamen quietum, integra ejus textura manente in parte quadam solida vel minima cujusdam nervei aut lymphatici tubuli valvula hærere, certoque saltem tempore in motum excitari possit. A sanguinis enim fluidique nervei & lymphatici celeri ac perenni motu per solidarum etiam partium minimos meandros non poterit non immutari, alterari; in motum cieri, vel etiam eliminari è corporis sphæra. Equidem dicunt certum ac singularem ætherem, qui ingressum inveniat in ejus poros, ad evolvendum fermentum tale requiri; at vero æther cum simplissimum sit elementum, prorsus capi non potest, quomodo peregrinam naturam ac indolem inducere queat, licet ipse, prout materia, in qua & per quam agit ratione magnitudinis figuræ ac texturæ variat, specificum edere aptus sit effectum. Multo minus audiendos & illos existimamus, qui in omni febre humorem venenatâ qualitate infensum incusare volunt, declarare enim neutiquam possunt, in quonam ratio virulentæ qualitatis consistat, & quænam ejus sit origo. Obstat & hoc, quod solo intempestivo & vehementiori animi motu, vel etiam graviori in partibus sensibilibus dolore; & quidem à causa externa suborto, in sanissimo corpore febris subnasci queat. Qui in concitatiori sanguinis circulatione febris ponunt essentiam, nec illi mihi videntur satisfacere, quoniam omnia illa quæ sanguinis circulum augent potius febrem tollunt, & contra quæ impediunt illum, febrem producunt. Videmus etiam partes inflammatione tactas, per quas sanguis impeditius circulatur, intensissimo æstu, rubore ac calore affici.

Tandem nec recentissimorum mihi perplacet sententia, qui turbatam sanguinis mixtionem cum ataxia & perturbatione spirituum pro formali causa omnis febris habent. Quamvis itaque non eamus inficias, in febrilibus commotionibus sanguinem & humores quoad crasin multam esse turbatos, potius enim effectus febris hæc turbatio est, dum à calore nimio ordo & situs partium sanguinem componentium invertitur, humidum dissipatur & spissatur.

Absit enim ut adstruamus in omni febri unionem partium sanguinis intime violatam esse, quod saltim accidit, per gradus tamen, in malignis, putridis, hecticis: Difficillime itidem concipitur, qua ratione materia quædam tenuissima peregrina immediate in sanguinem fluidum agere possit, ejus poros invertendo, destruendo vel obstruendo, nisi simul insigni peccet quantitate,

titate, cum magis probabile existimem, miasma virulentum exiguæ molis immediate agere in spiritus ceu rectores corporis nostri, quibus vitiatis in crasi ac motu, sanguinis etiam mixtura ac motus pervertitur, quod in peste & malignis morbis accidit.

Hisce discussis firmiter statuendum esse existimamus, febrem esse turbatam & inæqualem sanguinis circulationem à motu cordis, arteriarumque, aucto nec non vitioso partium solidarum tono productam ad materiam vel quantitate vel qualitate, vel etiam solo motu atque activitate fluidis machinæ nostræ partibus infensam, exterminandam aut subigendam.

Inæqualis circulationis sanguineæ clarissime in febribus conspicimus notas, dum mox tempore frigoris & horroris à cortice & peripheria corporis coarctatâ sanguis repellitur ad interiora, unde à cessante impulsu sanguinis in partes extimas frigoris atque horripilationis sensus observatur, corporis detumescit ac subsidet, venæ disparent, nec amplius sanguine refertæ conspiciuntur: represso autem & deficiente sic ab extremis partibus sanguine ad interiora colligitur & accumulatur in vasis majoribus, in corde, pulmonibus, & anxietatem oppletivam efficit maximo impetu cordis musculos atque arterias distendens pulsum celeriorem atque citatiorem producit. Rursus sub tempore caloris relaxato externo cutis habitu, vehementi impulsu cordis sanguis à centro ad peripheriam concitatissimè movetur, unde æstus, intumescentia atque insignis rubor in partibus observatur extimis, habituque corporis, donec obstructionibus in cute xemotis sanguini liber atque æqualis suus circulus restituatur, quo tempore statim pulsus fit naturalis, respiratio liberior, transpiratio fortior calor temperatus, vires iterum eriguntur & omnia secundum naturam se habent, quod finito accidit paroxysmo. In intermittentibus febribus quovis paroxysmo conspicitur clarissimè circulationis sanguinis inæqualitas & reciproca illa sese mutuo excipiens motio à peripheria ad centrum, & à centro iterum ad peripheriam corporis. In continuis statim ab initio vel etiam ipso in statu ante criticas evacuationes vel symptomata graviora familiares solent esse rigores & refrigerationes partium extremarum, & calor sua habet incrementa & decrementa, quamvis penitus non intermittat; & quando probè atque attentè symptomata, quibus afficiuntur febribus continuis atque ardentibus laborantes, observamus, certe deprehendimus varias & sensibiles quoad ejus motum alterationes, ex quibus etiam symptomatum mutationem atque vehementiam deducere promtum atque expeditum est. In hecticis & lentis febribus & subitaneæ refrigerationes atque horrores corporis & subsequentes incalescentiæ identidem observantur à curiosis & attentis practicis frequentissime.

Essentiam itaque febris ponimus in inæquali motu progressivo sanguinis circulatorio, reliqua omnia dum certis periodis ipsa febris revertitur vel paucis diebus finitur vel diutius durat vel continuò affligit aut cum putredine humorum, sive destructoria sanguinis elementorum secessione conjuncta sit, vel varietate symptomatum atque vehementia differat, ad accidentia febris & differentiam earum specificam quadrant: In essentiali autem & uno seu liberiori sanguinis motu impedito & ab æquilibrio naturali deflectente omnes conveniunt atque conspirant febres. Quod autem hæc sententia non recens nata sit, sed quod etiam antiquissimi & sapientissimi Medicorum easdem circa hoc negotium foverint cogitationes, testem instar omnium in medium produco *Hippocratem, qui in tractatu de Flatibus Sect. III.* §. 10. *& seqq.* non obscure hujus rei facit mentionem, ibi nimirum asserit; *Spiritus seu partes corporis impetum facientes* (à quibus omnium morborum ortum deducere assolet) *obstructe inferiori ventre ad sanguinem refertas corporis partes illapse., eas refrigerare, quibus refrigeratis totum corpus horror occupat, & quo majori copia flatus* (quos sic spiritus concitato motu ad partes ruentes appellat) *irrupe-rint, eo major rigor, horror & tremor partium consequitur. Sanguis porro*, paucis interjectis inquit, *præsentem horrorem metuens per totum corpus perreptat, & ad maxime calidas partes concurrit, atque hi sunt ejus saltus. Desiliente autem ab extremis corporis partibus sanguine & viscera & carnes contremiscunt. Alia enim corporis partes copiose sanguine refertæ, alia exsangues tunc existunt. Atque exsangues quidem ob frigus minimè conquiescunt, sed concutiuntur, quæ vere sanguine replentur, ob sanguinis copiam contremiscunt, & inflammationes excitant. Coacto enim cumulatim plurimo sanguine aer ipse qui sanguinem refrigeravit, à calore superatus rursus incalescit incensusque ac velut igneus existens in toto corpore calorem excitat, ad id etiam subserviente ipso sanguine. Quod enim incensum est, ex eo spiritus oritur, quo ad corporis meatus irrumpente sudores fiunt.* Quibus tota doctrina febrium accuratissimè, quàm unquam factum est., traditur. Sicuti enim totius physiologiæ fundamentum mechanismus sanguinis est, quo salvo & ad æquilibrium composito, omnia ad naturæ leges instituuntur; ita etiam in pathologicis principale fundamentum & unica regula, secundùm quam omnia præter naturam obvenientia symptomata judicanda sunt, existere debet sanguinis circulus. Deinde nobilis atque eximius locus inæqualis in morbis circulationis exstat apud *Pergam.* l. 2. de causis sympt. c. 5. *Est quædam*, inquit, *ex primis & principalissimis motionibus ipsa naturalis caloris intro forasque delatio multas animi passiones sequens: simul autem cum ipso & spiritus & sanguis modo intro & ad principium feruntur ac contrahuntur, modo foras distenduntur & funduntur. Et licet motus hos evidenter perspicere cum in aliis multis tum in ipsis animi perturbationibus e. gr. terrore & ira; ille intro & ad principium spirituum & sanguinem unà cum refrigeratione corporis superficiariâ subducit & contrahit, hæc verò foras agit, fundit & calefacit.* Videntur etiam veteres in febrium causis explicandis indigitare motum sanguinis, utut ille quoad specialia ipsis fuit incognitus, dum pro subjecto febris unico & vero cor cum arteriis constituant atque habeant. Nos simul spiritus adjicimus, qui tonum partium solidarum, à quo sanguinis motus & circulus variè modificatur, conservant atque tuentur & varios efficiunt spasmos atque motiones humorum irregulares.

Causa quare sanguis in febrilibus insultibus maximè ipsorum initiis ab extremis partibus ad interiora majori impetu ruat atque feratur, vel

potius ad vasa interna regurgitet, sicque liber sanguinis itus & reditus impediatur, est obstructio vel clausio meatuum, quos fabricavit natura in integumentis corporis ad separanda per evaporationem & translocationem serosa excrementa. Obstructio autem hæc vel à quantitate humorum & plenitudine sanguinis fit, replente & condensante poros & meatus, vel à materia qualitate magis infensa, acri, acida, constringente, uti in impuris corporibus scorbuticis evenit, vel à solo motu anomalo & inordinato spirituum spasmodica quædam constrictio accidit, sicuti id evenit à præposteris animi affectibus, ira, terrore, abhorrescentia. Unanimi ferme consensu omnes veteres in prohibita perspiratione corporis febrium causas posuerunt; eleganter id exprimit ipse *Hippocr. libr. de Locis in homine p.* 88. dum inquit: *At verò febres hanc ob causam oriuntur, cum pituita bilisque conclusa conquieverit, nihilque refrigeretur, neque exeat, neque moveatur, neque aliud quid subeat.* Per hæc verba nihil aliud intelligit quam transpirationem corporis in febribus prorsus esse impeditam. Respicit enim eò ipsâ in curâ, dum inquit: *cum lassitudo febris & plenitudo detinuerit, multa aqua lavandum, & liquido illinendum & quàm maximè calefaciendum, quò calor aperto per sudorem corpore exeat, undique enim apertum corpus, & respirans, ac motum, quod facit, conducit. Galenus lib. 9. methodo medendi meatuum obstructiones febrium causas credit, quare omnia frigida in curando damnat, vid. Mercurial. in Commentar. lib. Hippocr. de arte pag.* 17.

Causa æstus & caloris intensissimi, qui in febribus observatur, est ipse motus tam intestinus quàm impulsus sanguinis vehementior ad peripheriam & habitum corporis quodammodo angustatum. Etenim quando regurgitat atque repellitur sanguis sub meatuum cutis constrictione, copiosius colligitur & concentratur in majoribus vasis internis, unde respiratio concitata & pulsus celer à corde perpetuò irritato dependet, portio autem aëris subtilior, cum copiosius respiratione citatiori intrò subeat pulmones ipsumque sanguinem penetret, per ejus poros obstructos & densatos, non libere & recta linea pertransire potest, hinc in omnia latera refringitur, unde motus vorticosus & intestinus particularum sanguinem constituentium exsurgit vehementissimus, qui sanguinis partes mirum exagitat, confundit, humidas dissipat, ergò æstus internus maximus fit. Cum autem sanguis intestinè sic motus ac rarefactus expansiva sua vi obstructa removere ac reserare sulcat, accidit, ut primùm per poros cutis adhuc angustos summa celeritate percurrat, unde ex collisione atque attritione partium solidarum à celerrimo sanguinis motu æstus fit maximus, cum autem tandem meatus magis dilatentur sub sanguinis interno calore evenit, ut pleno impetu in laxatam cutim intro foras sanguis procedat, unde habitus corporis tumidus, rubicundus, undosus evadit, subsequente liberiori transpiratione atque sudore bono criticò; reliquus enim magis symptomaticus est, & dependet à subsistente in habitu corporis sanguine. Ex reciproca hac sanguinis motione atque translatione omnia, quæ diversis in speciebus febrium eveniunt symptomata atque phænomena, pro diversa indole humorum atque varietate causarum quàm felicissimè explicari poterunt, uti specialiter in inferioribus breviter depromere id volumus. Unica meliori examine digna quæstio, de qua jam in prioribus aliquid reperitur, adhuc occurrit, utrum nimirum in febrilibus paroxismis propter pulsus celeritatem circulatio sanguinis aucta sit? Dicimus: cordis constrictionem non tam ab influxu & effluxu sanguinis, quàm influxu spirituum dependere, quoniam nervis ad cor tendentibus discissis ipsum motum suum amittit. Deinde etiam cor avulsum & à sanguine liberum pulsationes adhuc quasdam agit, ut adeò sanguis à corde saltem ejusque motu reciproco accipiatur & reddatur; adeoque & cor licet crassus & frigidus sanguis sit, vel etiam nimis calidus, motus suos exercere possit. Fit itaque magis motus celeritas à sanguine restagnante in arteriis & corde, à cujus copia se exonerare vult crebris pulsationibus, quamvis in cassum, non secus ac stagnantis sanguinis copia in pulmonibus ad respirationem citatam thoracis musculos stimulat.

Quoniam autem omnis Theoria traditur propter praxin & curationem, hinc priusquam particularem tractationem febrium aggrediamur, necesse erit, brevibus strictimque adjicere, quinam scopus in genere febres sanandi proficiat, & quænam præsidia ex datis causis indicentur atque proficua sint, quæ autem minimè.

Facile itaque conspicua ratio est; quare V. S. non genuinum ad tollendas febres sit remedium exceptis sanguinis febribus, synochis dictis, vel etiam Ardentibus, si plethorici & quibus ordinariæ evacuationes suppressæ fuerint, ipsis corripiantur, ubi ad præpedienda sæviora symptomata summè utilis ac necessaria est. Alias observatum, malignas dissipatis viribus magis incrementum à v. s. sumsisse & intermittentes lentas magis diuturnas & rebelles factas fuisse. Sanguinis evacuatio per se ad obstructiones reserandas, quæ causæ inordinatæ febrilis motionis sunt, nihil efficit; Nec video, quomodo purgantia, præcipuè fortiora, circulum sanguinis in ordinem atque æquabilitatem reducere, & obstructiones in habitû corporis consistentes tollere ac transpirationem debitam efficere parata sint; idem tenendum est de vomitoriis. Ad commodiorem & expeditiorem autem curam conferre possunt, quando turgent intestina & ventriculus saburra vitiosorum humorum, quod in intermittentibus sæpius accidit, repletus est, ubi ut plurimum intestinorum canalis primaque regio fovet peregrinum illum humorem, seu fomitem febrilem, qui successivè ad sanguinem delatus obstructionis & circulationis impeditioris causa ac parens est. Quod attinet sudorifera fortiora cum regimine calido præscripta, maximè circa tempus horroris & in principio febris exhibita nocentissima sunt, omnia enim symptomata exasperantur, anxietas præcordiorum major, intensior calor, ardor & oris siccitas & sitis inexpugnabilis fit, nec non irrequieta membrorum jactatio & inquietudo corporis exurgit, quoniam occlusis poris subcutaneis major in sanguine facta rarefactio & turgescentia efficit majora symptomata. Prudentis itaque Medici est, à calidioribus sudoriferis, perpetuò, quod ego soleo facere, abstinere; nunquam enim tuta vel secura deprehendi. Tacemus ex catarrhalibus hac ratione facilè fieri continuas, petechiales, ex tertianis intermittentibus continuas

nuas ardentes, ex lentis, hecticas &c. Neque diuretica maximè illa, quæ serum præcipitant à sanguine, vel calido principio fundente instructa sunt, laudabilem usum præstare posse, perspicimus, illa enim sanguinem sero amico fluido, quod servandum erat, privant, & intensiorem æstum sub paroxysmis febrilibus inducunt.

Refrigerantia vulgo dicta tam virtute quam actu externè & internè adhibita, item omnia acida, aquea in magnâ copiâ admissa, quoniam meatus magis obstruunt atque condensant, nocivam vim in quavis ferme febre exerunt, unde prudenter Galen. *lib. IX. meth. med.* omnia frigida, quoniam crassos humores efficiunt, in cura damnat, laudat autem illa quæ obstructos meatus reserant, absque multo tamen calore. Referri huc quoque debet adstringentium internorum v. gr. chinæ, vitriolaceorum, aluminosorum, usus, quæ intempestive inter initia morbi exhibita ventilationem sanguinis impediendo, & firmando obstructiones, ac figendo materiam, perniciosissima esse solent, dum vel intermittentes in pejores morbos, nimirum in lentam febrem, hecticam, hydropem, asthma eos præcipitant, vel remanente materia virulenta majorem putredinem ipsamque mortem in malignis causari possunt. Postremo excutienda etiam venit illa quæstio, utrum copiosus potus in febribus officiat? Dicimus paucis: liquida & humida febricitantibus maximè convenire, juxta *Aph.* 16. *Hipp. lib.* 1. Solidos autem cibos pessimos esse, juxta *Aphor. XI. Sect.* 1. maximè si febres periodicæ sint, quæ post alimenta assumta ingravescunt, rationem perpulchram & nostris principiis accommodatam reddit *Heurnius* in commentario ad eund. Aph. *nam eo tempore*, inquit, *reflui sunt cuncti succi ad centrum corporis, unde opprimitur, anxia fit respiratio, ac alvina regio ab impuris succis incurritur, si cibum tunc dederis, in impuritatem ille abit, ac distento hypochondrio opprimitur pectus: unde anxia respiratio ac calor cordis major; his adde, quod à pepasmo ad pepsin malè avocet naturam; in se incrementa ducit morbus, sive ille sit phlegmone, obstructio; vel à plenitudine, aut putredine natus. Opprimitur enim horum mole.* Tandem dici vix potest, quantum mulierculæ in omnibus febribus, præcipuè malignis & lentis, noceant jusculis suis confortantibus, alimentosis, nutrientibus, dum ipsæ ægrotos perpetuo sollicitant ad ea assumenda. Frequenti experimento edoctus sum, à copia horum præsente adhuc morbo non tantùm exasperata fuisse symptomata, & vim morbi auctam, verum etiam ipsius mortis causam præbuisse ipsa. Etenim alimentosa hæc, dum à natura nec regi, subigi, atque dirigi ritè queunt, potius facessunt in impuritates; optimè enim Hippocrat. *Sect. VII. Aphor.* 62. *Si quis febricitanti dederit cibum, quem sano exhibet, valenti robur, ægrotanti morbus fit.* Quod itaque generalem curandi febres scopum atque methodum attinet, cum ipsæ febres sint motiones impetuosæ ac inordinatæ partium fluidarum, corporis ad illud, quod tam quantitate vel qualitate molestum est, subigendum & alterandum vel evacuandum, hinc turbare, præpedire & inhibere istos motùs penitus & præpostere adstringentibus, figentibus, acidis minimè licet, neque nimium istæ motiones calidis commoventibus augendæ atque acuendæ sunt, ne vires nimis dissipentur, & symptomata lethifera accersantur, sed potius cum Natura, effato *magni Hippocratis, optima morborum Medicatrix sit*, allaborandum Medico est, ut imitetur ipsam & ad ejus motus respiciat, ad tempora, quibus ad sanandum uti solet, attendat, ipsamque in operando juvet; nam felix medicatio, cui adjutrix natura succurrit, irrita verò, quæ repugnante natura legibus consentaneas esse debere dudum antiquissimi & optimi Medicorum notarunt. Prudens enim meâ sententia est ille Medicus, qui naturæ motus benè observat & novit, quando, quomodo motus instituendi, vel nimii sedandi sint in morbis. Per naturam autem hic minimè ens quoddam cognitione, arbitrio & libertate præditum intelligendum est, sed potius mechanismus totius corporis à sapientissimo Architecto Naturæ, tam benigne ac provide ita constructus atque coordinatus, ut totum corpus motû à variis causis p. n. tueri atque defendere possit. Consentit & jam hic ipsa ratio & experientia, dum videmus ipsa tali motione p. n. quæ febrilis vel morbosa audit, illud quod infensum sanguini est expelli, & perfectæ sanitati restitui hominem, ut adeo febres, modo prudenter dirigantur & gubernentur, revera optimæ sint medicinæ, & sanguinem impurum depurare atque obstructiones inimicas expugnare possint. Quandocunque autem attendimus, qua ratione & qua via utatur natura in ipsis curandis, deprehendimus ut plurimum id fieri diaphoresi spontanea, quâ vel ipsi paroxysmi febrium, vel tota febris terminari solent. Quo circa etiam prudentissimè & securissimè illi Medici agunt, qui primum removent illa, quæ liberam transpirationem & diaphoresin præpediunt, sive lateant in primis viis sive in corporis habitu, adeoque præmissis, si opus fuerit, V. S. evacuantibus, detersivis, abstergentibus, & corrigentibus totum negotium conficiunt blandis diaphoreticis, & omnia illa quæ ad ipsam promovendam faciunt. Laudatissima autem hic sunt tempore, quod ante omnia attendere convenit, & sub aëre temperatè calido ambiente liquida, maximè calidè adsumta & sufficienti in copia, talia sunt decoct. C. C. citratum, scorzoneræ, rad. chinæ, quorum vehiculis adsumi potest Tinctura Bez. temperata nimirum ex spiritu tartari & vitrioli, utroque volatili constans, mixtura simplex essentiæ scordii, cardui benedicti, diascordium liquidum; Essentiæ florum sambuci, corticum citri, theriacalis vel nitrum cum camphora sumtum, theriaca cælestis, spiritus salis ammoniaci cum sale succini redactus in præstantissimum aperitivum & diaphoreticum, &c. Quæ præsentissima sunt antifebrilia atque alexipharmaca, eadem quoque cum aquis destillatis, v. gr. Aqua scorzoneræ, borraginis, florum sambuci, acaciæ, cerasorum nigrorum, Herb. scordii, scabiosæ assumi possunt, item fixiora, uti Antimonium diaphor. Antihect. Poterii, cinnabaris antimonii, regulus antimonii medicinalis, salia vegetabilium fixa nitrosa CC. philosophice præp. mater Perlarum, oculi cancri, immisceri. Si sitis nimium urget, acidula volatilia, uti spiritus nitri dulcis, spiritus vitrioli dulcis, tinctura rosarum, violarum, bellidis, cum potu, cerevisiâ temperata unà misceri possunt. Certissimum

simum est, quod cæteris paribus omnis generis febres diaphoreticis prudenter, nimirum dosi, tempore, ordine & forma exhibitis securissimè, compendiosè & certissimè non tantum mitigari, verùm etiam perfectè expugnari posse, semper tamen beneficio temporis, cum revera quivis morbus pro causæ magnitudine peculiare suumque tempus ad curandum, requirat. Cæterum quoad diætam tenuissimæ & humidæ omnibus febricitantibus semper optimæ & tutissimæ consentiente *Hippocrate* sunt.

CAPUT II.

De Febre Ephemera seu Diaria.

CUncta, quæ huc usque perspeximus in genere de febrium natura atque curandi ratione, breviter strictimque diximus. Res jam & ipse ordo postulat, ut specialiora & febrium differentias variamque curandi ipsas methodum spectemus, atque perlustremur; initium autem capere placet à febribus diariis, quia communissimæ sunt omnium, & omnia corpora his ferme subjecta sunt, antecedunt quoque alias putridas, hecticas & facillimè curationem admittunt. Dicitur diaria, quoniam rarius ultra diem naturalem sive spatium 24. horarum durat, si autem longior est, Synochus simplex audit, & differt saltem majori gradu & curatione longiori. Invadere solet cum horrore levi. Pulsus autem p. n. auctus, dolor capitis cum pulsatione, sitis inappetentia, nausea, respiratio concitata, facies rubicunda ac tumida, urina non multum differt à naturali, utut interdum coloratior quoddammodo fiat. Quæ symptomata omnia in Synocha majora & diuturniora. Aggreditur præcipuè corpora raræ texturæ, biliosa, & sensibilem cutis texturam possidentia. Oriri solet ex terrore, irâ, dolore graviori, æstu nimio solis, transpiratione propter intensum frigidus impedita, à motu corporis vel etiam animi vehementiori, assidua vigilia. Terminatur ut plurimum per sudorem spontaneum vel etiam arte adjutum.

Ex quibus omnibus colligere licet, febrem hanc esse inordinatam & impetuosam sanguinis circulationem, à concitatiori spirituum animalium motu atque influxu in cordis musculos ex levi transitoria causa obortam.

Inordinatè autem & concitatius moveri solent spiritus sive corpora tenuissima aërea machinæ nostræ, vel ipso animæ & corporis motu & labore vehementiori, vel magis à causa materiali, dum per transpirationem quodammodo impeditam serum tenuius salsius remanens in corpore ad motum spiritus p. n. sollicitat. In curatione primùm attendenda est causa, quod si à nimio dolore, motu animi intempestivo, vigilia diuturniori ortum ducit, emulsiva bumectantia ac blandè demulcentia omne absolvunt punctum, nimirum parata ex amygdalis, seminibus quatuor frigidis, papavere albo, aquis cordialibus & analepticis. Si à potorum obstructione, videndum, ne degeneret in continuam per transpirationem impeditiorem redditam à frigidis copiosius assumtis, sed potius blanda diaphoretica, uti diascordium nostrum liquidum assumptum in aqua florum sambuci, addito nitro, peræparato convenientissima sunt. Unico enim sudorifero dissipari potest ephemera & præcaveri continua, quæ etiam avertitur per leniora evacuantia, maximè si alvus adstricta fuerit, quod sub largo sudore frequenter contingit.

De Synocho simplici, seu Febre sanguineâ veterum.

DIcitur febris hæc à veteribus inflativa synocha simplex sine putredine, sanguinea, quia succi plenos & sanguinei temperamenti invadit. Benè dicit Galenus, *lib. IV. meth. med. cap. 3. In omnibus corporibus indifferenter hæc febris consistere non solet, neque in gracili nec frigido corpore; sed sanguineis & corpulentis; voracibus, otiosis, vino dulci gaudentibus, familiaris est.* Invadere solet maximè illos, qui sanguine superabundant, habitus corporis laxioris & spongiosioris sunt, turgentia habent vasa, & cerevisia crassa & vinis dulcibus oleosis delectantur, quæ sanguinem in venis multum adaugent; inprimis tempore vernali mense Majo, & sub auroram, ubi sanguis & humores magis in orgasmo constituti sunt, aggrediuntur, pulsus solet esse magnus & celer, urina primis diebus tenuis, quarto autem cum sedimento, calor est halituosus ac mitis, nec ita acris, sicuti in febribus putridis ac acutis, ubi cutis arida & exsucca magis observatur. Causas vehementiores haber quam diaria, ad dolores enim graviores, vehementiores animi motus consequitur. Cutis magis adstricta & constipata existit ab externis frigidis constringentibus, vel etiam ab internis, tam copia quam qualitate infensis humoribus, maximeque sanguinis; pro explorato enim constat, ex evacuationibus sanguineis, solemnibus, consuetis suppressis, v. g. mensium, narium, hæmorrhoidum, vel V. S. in plethoricis & adsuetis neglectâ propullulare hanc febrem, post nimiam corporis incalescentiam, si subitò frigidus aër corpus petit, sæpissime quoque observata fuit à Practicis: Respiratio quo liberior est, eo melior res, & contrà, quo major anxietas, angustia & respiratio quasi suffocatoria, eò pejor imminet rei status. Febris hæc si V. S. intermittitur & calidis furtioribus tractatur, degenerat facilè in pleuritidem aliasque inflammationes, in senibus in affectus soporosos, si verò nimium refrigerantia data fuerint, in lentam & hecticam abire solet. In impuro, & ad putredinem dispositio corpore simplex hæc synocha lubentissime mutatur in putridam. Notabile potissimum est post administratam V. S. calorem sensibiliter imminui & sudorem quoque promptius prosequi.

Ex quibus colligitur febrem hanc oriri à sanguine copioso, qui vasa capillaria cutis ejusque poros infarcit, obstruit, & liberiorem ventilationem ac transpirationem impedit, unde spasmus in cute facillimè excitatur, coocurrente maximè causa externa, frigido aëre, &c. Regurgitat sic sanguis copiosius ad vasa interiora, ubi anxietatem oppressoriam, dolorem dorsi, pulsationem arteriarum circa tempora producit, si fortioribus calidis magis exagitarur, inflammatorias stases, impetuosius in solidas partes adactus facillimè causari potest. In lentam transit, si copiosus sanguis refrigerantibus densus, crassus & viscidus redditur, unde ventilatione humorum

humorum & liberiori ætheris per ejus poros motione plus impedita lentus exsurgit calor. Cuncta quæ ad sanguinis copiosi generationem faciunt, sicuti temperamentum sanguineum, ætas juvenilis, tempus vernum, diæta lauta & vinosa, otium, dulcia copiose assumpta, item spirituosa dulcia ingignunt hanc febrim. Facilè ex hisce apparet, optimum auxilium hujus morbi esse venæ sectionem mature institutam, post eam, alvum quæ sicca & segnis plerumque est, ducere convenit, sive externo stimulante aut enemate, sive infuso laxativo interno. Veteres consultum duxerunt evacuans præmittere V. S. ne impuri humores prima in regione collecti transeant celerius in vasa exinanita. Vinum in hoc morbo nisi in declinatione, planè exulet. Veteres itidem uti solebant balneo aquæ tepidæ ad poros obstructos aperiendos & victum humectantem & refrigerantem concedebant. Ceterum leniora diaphoretica v. g. lap. cancrorum, mater perlarum, antimonium diaphor. nitrum præparatum, Diascord. Fracast. cum aqua scorzoneræ, florum sambuci &c. mixta, præsentissimam opem ferunt, non omisso ad potum decocto C. C. infuso herbæ theé &c. Ita quarto die ut plurimum terminatur, vul etiam 7. sudore sæpius largissimo, nonnunquam etiam in ætate juvenili per hæmorrhagias. Victus tenuissimus s. potius abstinentia commendanda in hoc morbo maximopere etiam est.

De Febre ardente, biliosa, Causo, Tertiana continua.

Febris hæc suas quotidie exacerbationes habet; adoriri solet post solstitium vel æstivum, vel hybernum, ubi periculosior est. Mense Julio, & Augusto frequentior. Levis præcedit horripilatio, succedit calor torridus, citra madorem, quam ob causam dicitur Causus seu combustio, adeoque major æstus complicatus est Cardialgiæ, & dolores acerbi in præcordiis per intervalla urgent. Adest capitis dolor, nox insomnis, pulsus celer & debilis, dejicere solent & quidem biliosa, flava, fœtida per alvum & criticè & symptomaticè. Quando alvus constricta est, majores patiuntur anxietates & sæviora symptomata; urinæ tenues, pellucidæ imprimis, si cum delirio junctæ sint, pessimum signum præbent, hinc benè monet Galenus: *nullum se vidisse delirantem, in quo talis urina observata fuerit, sanatum.* Postremo pessimum signum præbent extremorum horrores & refrigerationes internis æstuantibus, *vid. Aph.* 48. *s.* 4. *Hipp.* Sudor si non æqualiter per corpus profluit, sed tantum in capite vel superioribus partibus subsistit, nec ad inferiora transit, identidem malum indicium est. Terminari solet, & quidem in salutem ut plurimum die septimo, sive per hæmorrhagiam narium in sanguineis & ætate juvenili, vel per dejectiones biliosas in Cholericis, ad iracundiam proclivibus & liberaliori vino olim se replentibus, vel per sudorem in viris & subjectis magis pituitosis. Notandum autem, quod juxta *Aph.* 56. *sect. IV.* Hippocr. *febricitanti crebri sudores si supervenerint, febre remissionis experte, calamitosum esse: protrahitur enim morbus & excrementitium multum humorem significat.* Transit perfacile in pleuritidem, item in anginam vel etiam anxietates cardialgicas, imprimis si transpiratio à causa quadam externa impedita, & interne calidiora administrata fuerint, vel etiam si alvi suppressa dejectio fuerit: salutariter desinit in icterum juxta Hippocr. *Aphor.* 64. *lib. IV.* indicio causticam, biliosam, acrem materiam à sanguine secretam beneficio naturæ ad corticem corporis expulsam fuisse, unde icterus ille est criticus. Quoad exacerbationes observatur, morbum hunc tertianarum typum servare, ita ut calor quidem continuus, ast symptomata alternis diebus exacerbentur. Infestat hæc febris maximè biliosos, macilentos, corpora rarioris texturæ, juvenes, viros, rarò senes vel infantes, ex iracundia, nimio motu, sudoris suppressione, exanthematum repulsione, potu liberaliori vini, dulcium abusu, originem sumit, & quando jam præsens est, hisce quoque mirabiliter exasperatur. Observavimus febres catarrhales cum tussi in subjectis biliosis desiisse tandem in tertianas continuas. Ægrotantes plerumque solent esse præcipitantes, loquaces, impatientes, ad iram ex levi causâ proni. Ex hisce omnibus probe pensitatis consequitur, febrem hanc oriri à copiosis partibus biliosis, acribus, causticis, sulphureis, partim in sanguine existentibus, & jam ab ejus contextu atque involucro se liberantibus, partim per ductus biliarios in intestinum duodenum magna copia effusis, unde symptomatum huic febri familiarium ratio facillimè peti potest. Veteres identidem accusarunt bilem flavam intra vasa putrescentem & validum fervorem concipientem.

Hisce consideratis in promptu est concludere, quænam ad curationem ardentis febris potissimum conferant. Placet autem sequentes cautelas hunc in finem subtexere: 1. Vitanda sunt hoc in morbo omnia fortiora commoventia, cujus generis sunt, purgantia, validiora sudorifera, spirituosa, vinum, salia volatilia oleosa, hæc enim motu atque calore sulphureas, copiosas, peregrinas partes in sanguine magis accendunt & vehementiora proferunt symptomata, in specie anxietates, cephalalgias, sudores symptomaticos continuos, delirium, assiduam vigiliam, & quæ à simili causa pendent. Pro generali enim inservit regula: tutius multo esse in ardentibus mitioribus medicamentis perpetuo rem agere quam validioribus. 2. Si unquam etiam pro Galeni sententia *lib. XI. meth. med.* saluberrima est V. S. certè in dicta febri, præsertim si personæ temperamento sanguineæ vel sanguineo-cholericæ sint, aut intemperie biliosa morbosa laborant, at verò maturè instituatur consentientibus ætate ipsisque viribus. Ita natura levata eo, quo veluti sarcina premebatur, facilius quod reliquum est vincere atque secernere poterit. Accedit quod sanguis exsuperans fortiori motu exagitatus anxietates oppressivas, inflammationes periculosas aliaque verenda symptomata ordinarie producat. 3. Consultò alvus aperta servanda est mollientibus clysteribus, & nunquam diarrhœæ spontaneæ adstringentibus terreis vel opiatis supprimendæ sunt; etenim frequens observatio fidem mihi fecit, semper præstare alvum hac in febre esse laxam, fluidam quàm constrictam, ad hanc enim consequi solent cardialgicæ anxietates, singultus, delirium, vigiliæ, oris inflammationes, linguæ siccitas & nigredo, & ejusdem generis plura. Quinimo observavi potius nitrosa cum præcipitantibus & diluentibus exhibita

exhibita non nocuisse in dejectionibus crebris, sed potius insignem utilitatem attulisse. 4. Si nimiæ fuerint hæmorrhagiæ die 4. vel etiam 7. plerumque infestantes, nunquam illæ sisti debent vel externis vel internis, & frigus quoque omne arcendum ab illis est; quo plus enim in calore temperato & diaphoresi temperata æger servatur, hòc tutius procedimus. Convenit autem tunc temporis refrenare paululum impetum sanguinis emulsionibus, item nitrosis absorbentibus remediis. 5. Transpiratio ac diaphoresis blanda toto morbi decursu, præsertim circa dies decretorios, nullo impedienda modo est.; hinc cane pejus & angue fugienda extrinsecus applicata frigida, maximè dorso, copiosus frigidus potus, cibi solidi, remedia constringentia, opiata, terror subitaneus, similiaque. Aurea enim à veteribus notata regula est, cujus veritas quotidiano adhuc confirmatur experimento: in vigore morbi acuti quietem habere oportet, nec corpus ullo pacto exagitare, ne naturæ impetus impediatur. Quando 11. die madores in cute roscidi apparent, & urina aliquando concoctior, plerumque decretorie sudare solent, qui sudor promovendus sufficienti potu decocti cornu cervi citrati. Plerumque uti proditum est ab Hippocr. *libr.* 2. *Aph.* 13. nox gravis & inquieta præcedit iis quibus crisis perfectè fit. Sudorem in copiosum per universum corpus erumpentem ordinarie solvitur morbus, interdum etiam cum sudore ad aliquot dies largo, biliosa, & corrupta dejiciuntur. 6. Optima hujus morbi præsidia sunt humectantia, demulcentia nitrosa, leniora diaphoretica, acidula & mixturæ ex aquis scorzoneræ, borraginis buglossæ flor. tiliæ, sambuci, nympheæ, papaveris rhæados, item nitro purificato vel regenerato, oculis cancri, matre perlarum, conchis præparatis, diascordio Fracastorii, spiritu salis vel nitri dulci, tinctura rosarum, julepo rosarum, syrupo granatorum pro re nata concinnandæ, vel etiam cum aquis prædictis & seminibus 4. frigidis emulsiones præparari possunt egregie demulcentes & humectantes.

De Febribus putridis malignis petechialibus.

SÆvissimi omnium morborum genus humanum misere interficientium certè sunt febres malignæ veteribus dictæ putridæ, quæ brevi tempore exitiabili symptomatum agmine stipatæ totam œconomiam corporis pervertunt & vitæ mirum insidiantur. Dignum notatu est, quod frequentius inter initia tam levibus symptomatibus incedant, ut non tantùm à Medicis ægrius cognoscantur, verum etiam ipsos in prognosi sæpe numero fallant. Ingens autem observatur symptomatum hisce in morbis discrepantia, utpote non paria in omnibus individuis cernuntur, sed contraria interdum & inter se pugnantia, prout nimirum & malignitatis causæ & ipsa corpora, ratione temperamenti, ætatis, victus, cœli inter se differunt. In hoc tamen convenire potissimum videntur omnes maligni, quod subitus virium prolapsus sive corporis & animi in robore suo defectio, mentis cum assidua vigilia turbatio, pulsus arteriarum exilior, imbecillior & inæqualior, urina sine coctionis signis sanorum similis, præcipua atque specifica malignitatis indicia constituant, cætera omnia accidentalia sunt. Ita in aliis apparent exanthemata, in aliis autem non, in aliis anginæ & oris inflammationes ardentes visuntur, in nonnullis anxietates intensissimæ præcordia occupant, item caput truculentissimi invadunt dolores, quibusdam deliria, quibusdam etiam soporosi affectus accedunt; præterea cernimus etiam non levem symptomatum differentiam pro diversitate complexionum. Ita qui temperaturæ humidioris existunt & corpus magis laxum & spongiosum nacti sunt, æstum sentiunt leniorem, delirium longè remissius est frigidis, & copiosis & debilitantibus perfunduntur sudoribus. In pectore tussiculosi & catarrhosi aliquid percipitur, sitis in ipsis est pauca. Ex adverso qui sulphureis in sanguine abundant partibus & vulgò Cholerici audiunt longè intensiorem in corpore ardorem, internarum partium incendium, sitim inexplebilem experiuntur, in his quoque facilius succrescunt inflammationes meningum, unde phrenitis; orificiorum ventriculi, unde cardialgiæ; vel etiam intestinorum, unde diarrhœæ fœtidissimæ biliosæ natales suas agnoscunt. Diversum quoque horum morborum est ingenium, diversaque malignitatis causa, prout scilicet tempestatum præcedentium constitutio diversa est, quæ plerumque epidemias pernitiosas has affectiones progignunt. Sapientissimè scripsit Hipp. *Aphor.* 8. *Sect. III. Constantibus anni partibus si tempestates convenienter succedunt, benè morati facilis ac secundi judicii incidunt morbi. At incertis, malè moratis maleque constitutis temporibus adversi difficilisque judicii incidunt morbi.* Item *Aphor.* 1. *Sect. III. Mutationes defectionesque temporum maximè pariunt morbos, & quæ in singula anni tempora incidunt, insignes mutationes frigoris aut æstus, cunctaque alia sic pro sua natura.* Ita observatione constat, ferventissimam diu durantem æstatem sub principium autumni sequi dysenterias & diarrhœas malignas, febres quoque inflammatorias, ardentes, putridas, quandoquidem continuo ardore succi corporis corrumpuntur acredinem causticam concipiunt, & copiosa insecta, quæ exhalationibus venenatis salino-causticis atmosphæram inficiunt, generantur, cunctaque alimenta peregrinam induunt naturam. Eadem ratione tempestas nimis humida, ventis qui aërem ventilant destituta, cœlum perpetuò nebulosum ac pluviosum in mollibus atque humidis corporibus facillimè excitant putredines: etenim spiritus qui regunt & movent sanguinem nostrum, illumque in crasi & mixtura sua servant & à putredine defendunt, omni vi ac robore tunc destituti sunt, undè sub tali tempore nascuntur febres putridæ cum copiosis excretionibus per tussim & sudorem conjunctæ, vires magis prosternuntur & interiora utuntur, exteriora autem ardent quod sphacelosis viscerum inflammationibus semper ferè accidit; Cæterum delirium est mite, calor in externis partibus mitis: Quo casu sedula attentione opus est, ne Medentes curam lentarum aut catarrhalium febrium summo cum ægrotantium periculo instituant.

Quando subito post diuturnam & humidam aëris temperiem sequitur frigus intensum, morbi maligni identidem excitari solent, experientia etiam testatur, malignos morbos tam febres quàm variolas & morbillos plerumque evadere perti-

pertinaciores, quo magis gelu urget, & quam primum remittit gelu, remittere etiam malignitatis vim.

Notanda etiam porro venit malignitatis indoles ratione magnitudinis, dum alia minor, minus acutum, vires tamen prosternantem producit morbum, alia major, acutum, imò acutissimum, ad pestis naturam accedentem (quæ nil nisi febris maligna acutissima est) progenerat. Observandum & porro in dictis morbis interdum exanthemata, anthraces, bubones, quod in peste fit, in partibus glandulosis, aliquando maculas, præsertim in pectore, in dorso, collo exiguas, patum in medio elevatas & asperas, summa cum virium prostratione suboriri, quod in febribus, quas petechiales appellamus, accidit, nasci, aliquando verò in summa malignitate non apparere tales excretiones. Notandum autem hic malignas has maculas benè distingui debere tam à maculis scorbuticis, quàm à variolis & morbillis, nec non purpura, vulgò *Friesel*, ab exercitato Practico, quod fieri potest, si attendat ad illud malum, quod epidemice tunc temporis grassatur, & respiciat quoque ad signa singulis his morbis specifica & familiaria; Postremo alia malignitas est nativa & primordialis, quæ generatur in ipsis corporibus, alia est adventitia; quæ ab extra accedit sanis corporibus per ipsum contagium. Pro explorato itaque constat in impuris corporibus scorbuticis, cachecticis, hystericis, pituitosis, obesis, gravidis mulieribus, infantibus & qui corpora habent minus perspirabilia, facillime generari dispositionem humorum ad putredinem & malignitatem. Deinde quoque nihil magis obvium est, quam quod corpora sive laboribus nimiis, sive etiam affectibus animi, mœrore, tristitia, item fame exhausta, uti militum ex castris accedentium, admodum proclivia sint ad generationem morborum malignorum. Malignitas quæ ab extra accedit corporibus, est à contagio, quando sani homines cum infectis conversantur, qui hauriunt minimæ molis, ast summæ activitatis mediante aëre effluvium, quod cum saliva ad primas descendit vias, nauseam primum, imò vertiginem, anxietatem cardialgicam & syncopem producit, postea eum sanguine & fluido nuptum in tota œconomia corporis motiones tam vitales quam animales pervertit atque confundit, more omnium venenorum, quæ immediate operationes exerunt in spiritus rectores ac moderatores motuum corporis nostri.

Quod originem malignitatis morborum concernit, deduxerunt hanc prisci Medicorum ex putredinis excellentia, actiones vitales destruente, unde etiam pestilentes febres dixerunt putridas, & hoc non fine causa; nam putredo nil aliud est quam dissolutio partium mixtum intime constituentium, unde per putredinem corporum textura, crasis, forma, virtus penitus destruitur, simile evenit in sanguine & cæteris machinæ nostræ fluoribus, dum mixtura horum penitus dissolvitur & elementa sanguinem ad vitam aptum componentia à se invicem secedunt. Sanguinis naturaliter ex partibus sensu teste constat: 1) aqueis fluidis, 2) oleosis, pinguibus, inflammabilibus, 3) terreis quæ cum aqua mixtæ viscositatem generant, & 4) salinis quæ cuncta sanguinis elementa mutuam unionem inter se respuunt, intime autem uniuntur, miscentur-que mediante motu, quô non tantum recrementa, salino-sulphurea, aque superflua, per congrua evacuatoria à sanguine liberantur, verum etiam distinctissimæ sanguinis substantiæ intima copula miscentur atque uniuntur, ut liquor fluidos insipidus sensu teste homogeneus ad perficiendas vitales & animales functiones aptus evadat. Hic genuinus contextus, hæc nativa sanguinis crasis non modò valdè turbatur & vitiatur, sed ferme destruitur in febribus, quæ audiunt malignæ; accidit autem illud partim ob defectum spirituum, qui sanguinem vitaliter movere & ejus mixturam motu progressivo conservare debebant; partim ob motum illorum valdè irregularem & turbulentum à miasmate virulento inductum, undè inordinatæ sanguinis motiones & secretiones non possunt non ejus mixturam naturalem valdè turbare & invertere, vel etiam impuritas sanguinis in majori gradu sive accumulatio magna sordium seroso salinarum sulphurearum ad corruptionem vappescentiam & putredinosam sanguinis destructionem valdè disponit. Remanet igitur ut demonstremus, dictis in morbis revera adesse sanguinis & humorum corruptionem; item secessionem elementorum sanguinem homogeneum componentium, illud autem testatum maximè faciunt copiosissimæ excretiones serosi humoris per sudores colliquativos, malignis familiarissimos; quid enim hi aliud indicant quam violationem vinculi quod intercedit cum sanguine & sero? Porro nihil familiarius est, quam ut in malignis morbis urinæ copiosæ dilutæ secedant, quod funestum semper indicium notavi. Antiqui Medici ejusmodi urinas indicare phrenitidem prodiderunt, eum existimarent rapi bilem ad caput; & respondet quoque ipsa experientia, tametsi allegata ratio hîc non commodum inveniat locum, sed potius copiosæ urinæ de ingenti testantur secessione seri à sanguine, undè ipse crassior redditus per venas angustissimas cerebri non benè circulatur, sed inflammationem ibi parit. Rursus diarrhœæ malè olentium humorum malignis frequentissimè conjunctæ, item electiones copiosi per iussim seri, quæ in principio petechialium sæpius catarrhales febres mentiuntur, nihil aliud notant, quam elementa sanguinis invicem moliri secessionem. Porro autem intimam sanguinis corruptionem in pestilentialibus, malignis & acutissimis febribus testantur sphacelationes & corruptiones viscerum, ventriculi, intestinorum, hepatis, cerebri, quorum exempla ubivis occurrunt apud attentos observatores. Inflammationes ardentes, anthraces, bubones, petechiæ, pustulæ nonne à sale summe acri corrosivo caustico ex sanguinis corruptione producto ortum suum habent? Malè olentes urinæ & fœtentes alvi sordes corruptionis præsentiam non possunt non sufficienter manifestare. Ita porro etiam putredo verminosa hisce morbis quandoque complicatur, confirmat hoc ipsum Forestus *lib. VI. obs. 4. in scholiis*, videlicet omnes febre maligna, quæ per æstatem grassabatur, ægrotantes, vermes cum fœtido alvi profluvio dejecerunt, qua de re conferri potest Kircherus *de peste sect. 2. cap. IV. it. M. N. C. Decad. 2. an. 5. obs. 99.*

Perspectis sic causis atque origine malignitatis evolutâ opus jam est, ut transcamus ad curam, quæ in eo potissimùm consistere debet, ut pri-

mum spiritus seu partes secundum *Hippocratem* impetum facientes, in quibus vis naturæ & motuum tam vitalium quam animalium consistit, & quæ morborum medicatrix & vitæ conservatrix est, omni studio ac ratione servemus, generemus atque custodiamus. Spiritus enim maximè patiuntur in malignis, undè perpetua defectio virium, quæ à defectione spirituum est, malignis jungitur; Deinceps putredinosa corruptio & secessoria elementorum sanguinis destructio ram medicamentis quam rerum uoo naturalium usu omni ratione impedienda & avertenda est, & potius crasis ac mixtura sanguinis turbata restituenda.

Ut autem hisce indicationibus faciamus satis, & felicem in cura effectum adsequamur, notari & memoriæ imprimi merentur sequentes saluberrimæ cautelæ. 1) Prudens Medicus in omnibus malignis, quantum fieri potest, cito succurrat auxilio suo, quicquid enim laudabile hic præstatur, id in principio maximè fit. Optimè Hippocrates *sect.* 1. *Aphor.* 29. *Si quid movendum vel evacuandum est, illud semper ab initio morbi, ubi vires vigent, fiat.* Si itaque vomitoria, si purgantia, si sanguinis missiones indicantur, quod tamen rarius fit, dum ipsa materia peccans non tam turgeat vel quantitate peccet, sed magis qualitate tenuitate, duobus prioribus diebus id fieri necesse est. 2) Quantum possibile, blandissimè ac lenissimè in vigore morbi semper procedat medicus, nec nimium moveat aut irritet, undè omnes purgationes, sudores coacti, remedia volatilia, spirituosa multum motus in sanguinem introducentia omni studio vitanda sunt, utpoto frequentissimâ observatione constat, hisce æstum & delirium magis accendi, vel sudores resolutivos induci, aut benignas febres in malignas verti. Spectat huc illud Livii *lib.* 22. *cap.* 18. *Medicos interdum plus quiete quam movendo vel agendo perficere.* Hinc prudentissimè illi Medici faciunt, qui in omnibus morbis malignis, & à putredine ortis à violenter commoventibus abstinent, sed magis naturæ negotium relinquunt, & saltem blandis diluentibus, temperatis diaphoreticis, leniter & sine calore resocillantibus, subinde utuntur. 3) Medicus expertus & judiciosus attendat maximè ipsius naturæ motus criticos, quos nunquam turbet vel supprimat vel autè tempus accersat, *quò enim natura vergit, eò ducenda est*, uti scientissimè prodidit *Hippocrates*. Quare circa dies sic dictos criticos caveat Medicus, ne medicamenta in contrarium operantia præscribat ægrotantibus, it, ne incongruis & copiosis alimentis, aëre frigido, affectuum intempestivo usu, remediis acidis, opiatis sistantur excretiones criticæ laudabiles, sicque mors vel recidivæ pejores à retrogrado materiæ vitiosæ motu accersantur.

Notari hic velim, ægrum debilem nunquam diu, maximè autem circa criticas evacuationes, in positura erecta relinquendum esse; facilè enim animo deficiunt, dum propter motum cordis debilem sanguis perpendiculariter in cerebrum ægrè ascendit, & ita summa corporis refrigerantur, exanthemata jam in cute existentia repelluntur, vel critici sudores supprimuntur, summo semper cum vitæ discrimine, quod non semel, sed repetitis vicibus in praxi meâ observavi. 4) Qui sapienter vult mederi epidemiis malignis affectibus, antè omnia necesse est, ut noscat morbi genium ac mores, & ipsius originem, præterea constitutionem ægri, habitum corporis, ejus consuetas excretiones, victum familiarem, & loci, quo degit, naturam. Diversa enim malignitatis indoles est, hinc una eademque medendi methodus in omnibus non obtinet: Morbi enim epidemii toto differunt cœlo, unde optimum monitum est felicissimi Practici Sydenhamii *libr. de morbis endemiis. In tam spissa hac rerum caligine nil mihi prius est, quàm, quando nova febres grassari incipiunt, cunctari paulisper & ad magna remedia, non nisi tardius procedere, diligenter interim illarum ingenium & mores observare, quibus iridem præsidiorum generibus agri juventur vel lædantur, ut quam primum his repudiatis illis utamur.* 5) Omnium securissimam sanandi ex malignitate ortos morbos ego annotavi sequentem methodum: (1) Parum respicio in cura ad symptomata neque ad vigilias, anxietates, neque ad diarrhœas, tusses, sopores, cephalalgias & similia. (2) Abstineo per totam curam ab omnibus sudoriferis volatilibus, purgantibus, nisi quod interdum clysteres admittam, etiam omnibus emeticis, nisi ad præservationem & statim in principio, si morbus à contagio fuerit; it. ab opiatis & omnibus narcoticis. (3) Aërem tam hypocausti quàm lecti temperate calidum & æqualem purumque commendo. (4) In blanda diaphoresi ipsum ægrum per totum morbi decursum retineo, quo fine in principio morbi familiariter utor sequenti pulvere. ℞. Pulv. bezoard. Senn. aut Ludovici (vel compositi ex matris perlarum, lap. cancror. C. C. sine igne, antimonii diaphoret. p. æqual.) drachmas duas, nitri optime purificati scrupulos duos vel etiam tres, camphoræ grana sex, theriacæ cœlestis tria, misce, fiat pulvis, dosis est drachma una, reliquo tempore mixturas & emulsiones ordino bezoardicas & analepticas, quæ e. g. compositæ sunt ex aqua scorzon. card. bened. scordii, cerasor. nigrorum, flor. acaciæ, sambuci, flor. aurantior. pulveribus variis bezoardicis, pulvere Marchionis quibus pro re nata additur nitrum vel mixtura simplex ad aliquot guttas, vel etiam confectio alkermes, aut spir. nitri vel vitrioli dulcis, quæ Julapio rosarum, vel syrupo granatorum edulcorari possunt. (5) Per totum morbi cursum pro potu commendo decoctum C. C. citratum vel calide vel frigide sumtum, cui interdum addi potest spir. nitri dulcis, vel etiam essentia scordii, in scordio enim & camphora præcipua & excellens vis residet alexipharmaca. (6) Reliqua omnia committo naturæ; & benè attendo ejus excretiones criticas, in quibus prudenter movendis, vel si opus est, sistendis judicio opus est solido ac firmo. Ita divina adspirante gratia plures ægrotantes petechiis, acutis putridis febribus, variolis, morbillis, febribus purpuratis mali moris decumbentes felicissimè ac tutissimè in praxi mea sanavi atque restitui, probe gnarus, quæ & quanta damna atque incommoda alii Medici perversa sua & vulgari methodo ægrotis suis intulerint.

De Febribus intermittentibus.

Quænam sint genuinæ continuarum & malignarum febrium causæ, & quomodo quis rectè has curare debeat, copiose multaque ratione

tione docuimus in superioribus. Nunc verò ad intermittentes progrediendo, antequam ad specialem tractationem & harum curationes perveniamus, quædam hic generatim præmittenda esse duximus. Habent autem easdem causas cum continuis; quandoquidem irregularis atque inæqualis humorum motio identidem in ipsarum paroxysmis observatur, non secus ac in continuis; differunt autem in hoc, quod per intervalla redeant illarum paroxysmi, tempore intercalari à motione talismodi irregulari libero, pro quo interstitio diverso, diversa febres accipiunt nomina, & vel quotidianæ, tertianæ, quartanæ dicuntur, quintanæ enim & sextanæ rarius observantur. Deinde in continuarum principio semel tantum frigus ac horror invadit, in intermittentibus autem quovis paroxysmo frigus, horror vel rigor præcedunt, subsequente calore, qui tandem sudore largo vel transpiratione resolvitur. Præterea etiam intermittentes differunt causâ; etenim in continuis vitiosus humor sanguini vel spiritibus admixtus & intra vasa collectus continenter producit motiones irregulares, donec ipse correctus vel secretus fuerit. In intermittentibus videtur ille magis consistere extra venas, maximeque in ambitu corporis, & porosa substantia cutis, ubi tam copia quam nocente qualitate spasmodicas partium solidarum & irregulares spirituum & sanguinis producit motiones. Antiquitatem in hisce prorsus consentientem deprehendimus, dum continuarum causas veteres statuunt materiam febrilem intra vasa hærentem corruptam, intermittentes autem ab humore extra venas putrescente, & in habitum corporis postmodum propulso deducunt. Optimè Fernelius *libr. IV. cap. 9.* scribit: veterem esse opinionem, humorem, qui continens & proxima est intermittentis febris materia, in solo corporis habitu & extra venas computrescere. Hunc accessionis initio è venis majoribus, in quibus conditus erat sanguini permixtum in minores, ex hisce in corporis habitum propelli. Hoc impetu summas corporis partes, quarum exquisitior est sensus, ferientis humoris occursu vel inhorrescere vel rigere. Eo mox sensim illic incalescere, inflammari, & mox caloris vi dissipari in sudores, sicque accessionem finiri, dum nova similiter recurrat. Varia autem Medicorum est opinio, quæ sit sedes & origo remota humoris vitiosi febrem excitantis, dum alii dicunt, quod sit simpliciter in ambitu corporis, nonnulli autem, quam sententiam etiam nos amplectimur, illius originem ponunt prima in regione, ubi facile sordes propter concursum bilis, salivæ, succi pancreatici, atque diversæ naturæ alimentorum concipi posse, nemo est qui dubitet; meâ sententiâ in plicis sive valvulis conniventibus & tunica interiori villosa glanduloso-nervea intestinorum tenuium minera ac fomes intermittentium existit. Etenim quando amurca sive biliosâ sive acido-viscidâ, sive purè viscidâ tunica spongiosa repleta est, chylus & lympha transiens in oram lactealem venarum perpetuò inficitur, & quoniam sanguini propter materiæ irregularitatem non miscibilis est, neque etiam excretoriis partium poris benè respondet, in ipsis, nec non corporis cortice & glandulis subcutaneis subsistit, & justa quantitate vel qualitate accrescente, spasmum, cujus natura est constringere & angustare poros, ibi excitat, & febrilem sive inversam sanguinis motionem à peripheria ad centrum primùm, deinde rursus à centro ad circumferentiam corporis impetuose semper gignit.

Ex hisce perspicuum est, quare in cura intermittentium antè omnia primam regionem Medicus respicere, illamque à sordibus ibi stagnantibus, sive per vomitoria sive evacuantia aut salia abstersiva alcalia sive potentiora mercurialia, martialia, & antimonialia remedia liberare debeat. Experientiâ enim compertum habemus, sæpè unico vomitorio, purgante, vel aliquot dosibus salis abstersivi expugnari intermittentem posse. Colligitur autem in alimentorum canale diversa febris minera, sive ex ingestis vitiosis, quod sæpius accidit, ubi tamen facilior cura est, sive ex vitio & obstructione visceris cujusdam vicini vel lienis, pancreatis, hepatis, vel ex ipsius lymphæ & sanguinis impuritate, dum per glandulosam tunicam ex arteriis mesaraicis instillatur, vel per ductum choledochum aut pancreaticum advehitur, quo casu, si nimirum humores universali discrasia laborant, vel ex veteri visceris obstructione vitiosus propullulat humor, non tam facilis curatio febris, sed potentiora potius deobstruentia requiruntur, & tempore longiori opus est, item aëre, qui subtilitatem sanguini atque activitatem corpori conciliare potest.

Ex hisce etiam facile colligitur, qua de causa ex antecedente temporum p. n. constitutione vel mutatione intermittentes populariter grassentur.

Quæstio rursus est, an dentur intermittentes malignæ & contagiosæ epidemice grassantes? quod utique asserendum existimamus, cum libri medici similium observationum pleni sint, & ipsa experientia hoc comprobet; grassari autem tunc frequentius solent, quando febres petechiales, variolæ malignæ, & putridi funesti morbi alii ob summam temporis præcedentem intemperiem corpora affligunt. Observavi malignas intermittentes evenire in personis quæ potissimùm densum, crassum & melancholicum habent sanguinem, hic enim propter firmitatem non tam facile à miasmate virulento solvitur & putrescit, excitat proinde magis intermittentes, attamen non citra virium prostrationem, syncopen, pulsum sub æstus vigore debilem, vel etiam exanthematum eruptionem; Interdum etiam intermittentes malignam assumunt naturam, in subjectis scorbuticis vel summe debilitatis, aut etiam culpâ ipsorum Medicorum, qui præpostero nimis drasticorum usu, & vires ægrotantium prosternunt, & varias turbulentas agitationes in corporibus efficiunt.

Proximum jam est, ut explicemus ac solvamus quæstiones maximi momenti, quæ diu etiam fatigarunt nobilissima Medicorum ingenia, prima est: Cur febres quædam singulis diebus, quædam alternis vel quarto tandem suscitentur. Secunda, cur periodos atque stata tempora, quibus revertuntur, exactè servent; ut autem clarum hoc negotium evadat, necessum est, ut in antecessum notemus, materiam vitiosam febrilem primis in viis stabulantem non semper esse eandem, sed differre & qualitate noxia, f. esse magis vel minus salsam, acrem, biliosam, viscidam, acidam, serosam, & quantitate atque mole quoque delinquere. Existimamus itaque, in quotidianis, quæ revera ad lentarum naturam accedunt, & sub vesperam cum pulsu

tardo & raro invadunt, corpora mox calore, mox frigore correpto, delinquere copiam feri, five discrasiam quandam sanguinis viscidam; hinc etiam diuturniores solent esse hæ febres, nec facile curantur, & nisi cachexiæ simul obviam eamus, vertuntur in hecticam. Quotidianæ ergo febres, rectè notantibus Practicis, non dantur, sed potius tertianæ duplicatæ vulgo dicuntur quotidianæ. In tertianis judicamus humorem peccantem acredine quadam biliosâ esse imbutum, quæ quo major & volatilior est, tertianam duplicem vel etiam tertianam continuam suscitat; si autem remissior acredo est cum sero viscidiori, tertiana notha nascitur, in quâ æstus non tam acris, sed mitior, urina non tam flammea, sed cum sedimento, & omnia symptomata leniora observantur, ob id etiam febris hæc tardius curatur; ubi autem major viscidítas delinquit acido stiptico sale referta, quartanæ producuntur; quo itaque mobilior & acrior est humor peccans, hoc breviori tempore efficit motiones inordinatas; quo immobilior & segnior, eò longius requirit tempus. Eadem jam est ratio, quare tempore verno & æstivo magis familiares sint tertianæ simplices & duplices, in autumno ac byeme quotidianæ ac quartanæ. Item cur illi, qui sanguinem serosum possident, febribus lentis, qui crassum, & densum quartanæ, biliosum salium tertianis tam simplici quam duplici potissimum laborent.

Cum itaque pro diversâ constitutione materiæ febrilis febrium typi vel accelerentur vel retardentur, fluit exinde, alterata & mutatâ materiæ morbificæ figura, mole vel motu febrium paroxysmos vel anticipare vel postponere, item unam febrem converti posse in alteram, quod in praxi sæpenumero experimur. Sic observavi, ab acidorum, it. Chinæ abusu non solum longe pertinaciores factas fuisse febres, sed & tertianas tandem mutatas fuisse in quartanas: Deinde nihil magis familiare est, quam ut ex tertiana simplici tertiana duplex, vel biliosa ardens fiat nimio abusu volatilium & calidorum.

Alterum quod spectat phænomenon solvendum, cur nimirum stato dic ac hora recurrere soleant febres, dicimus supponi certam ad febrem quantitatem ac qualitatem materiæ morbificæ, quæ apta sit movere spiritus, inordinate atque spasmodice. Cum autem in omni paroxysmo maxima pars materiæ morbificæ difflctur, necesse est, ut requiratur certum tempus, quo iterum fiat certa collectio materiæ vitiosæ aptæ ad motum instituendum febrilem. Cum autem, ut in tota rerum natura, sic quoque in microcosmo omnia certo numero, pondere, & tempore, fiant, & circulatio sanguinis quoque justos suos rhythmos servet, facile inde colligere promum est, cur certo saltem temporis spatio generetur proportionata materia febrilis: deinde tribuendum quoque est hic multum consuetudini, quoniam spiritus animales sive Natura, si motum aliquoties certum instituerunt, facillime ipsum repetunt, quamvis, in quo illud consistat, determinare difficillimum sit. Sic notum est, quando quis consuescit certa hora vigilare, somnum vel cibum capere, certo isto recurrente tempore etiam ipsi non cogitanti obrepit somnus, vel evigilat, vel appetitus adest cibum capiendi: Sic quoque multi morbi sunt periodici, nimirum: dolores, hæmorrhagiæ, quæ per certum mensem vel etiam annum recurrunt. Patet quoque inde, cur menses vel hæmorrhoides exacte typos suos servent. Sæpissime etiam contingit, licet omnis causa febrilis absit, & febricitantes bene sese habeant, recurrere istum motum spirituum inordinatum febrilem. Juvat tunc contraria impressione horum motuum immutare & alio vertere, quo fine practici commendant acria vesicantia, dolorem excitantia, opiata; Ita quoque variæ impressiones per amuleta, affectus animi, terror, tristitia, ira, ebrietas & alia sæpe curant febres. Quæ omnia luculentissime testantur, subjectum febrium principaliter esse ipsos spiritus, qui irregulares istas motiones sanguinis & spasmos in febribus concitant.

Ex hisce jam adductis clarissimum esse judico, felicissime intermittentes tunc curari, quando materia peccans febrilis primis in viis consistens vel corrigitur vel aufertur atque evacuatur. Deinde quando illud heterogeneum, quod sanguini immixtum fuit, secundum naturæ ductum diaphoresi tam subigitur quam expellitur; Et tandem omnia evacuatoria, & principaliter meatus subcutanei excretorii roborantur, & illorum tonus nimis relaxatus, valde destructus, restituitur. Primæ indicationi satisfaciunt varia correctoria, absorbentia, præcipitantia sic dicta, incidentia, & attenuantia, salina abstersiva, it. evacuantia, emetica, laxantia; Omnium autem optime aufertur materia vitiosa per inediam vel abstinentiam, hæc enim optime febrium intermittentium curatrix est. Certissimum enim febris diu duraturæ indicium est, si ægrotantes multum appetunt & comedunt, cum contra inediâ & sanguinis crassus dividatur, subtilisetur & transpiratione expeditiori reddita materia superflua melius subigatur & expellatur. Si ex obstructis emunctoriis aut visceribus febrium fomes propullulat, deobstruentia locum inveniunt, & non tantum salina, verum etiam potentiora, scilicet martialia, antimonialia, & mercurialia, in usum trahenda sunt; Secundam complent indicationem diaphoretica temperata, maxime liquida, tempore quo natura diaphoresin excitat, sub declinatione exhibita, & videndum maxime, ut toto intermissionis tempore meatus cutis placide ac blande serventur aperti. Denique ad naturalem tonum ac robur omnibus excretoriis poris ac glandulis, principaliter meatibus cutis fœnerandum, non excellentius datur præsidium quam famigeratissimus cortex chinæ, qui revera specifici titulum in curandis febribus meretur. Agit autem, ut veteres locuti fuerunt, tota substantia, complectitur enim cortex chinæ, uti analysis chymica docet, particulas amaras, item terreas constringentes, & resinosas blande balsamicas, quæ omnia juncta illud efficiunt tam roborando quam corrigendo, quod singulis solis & sibi relictis negatum est. Ceterum sequentes cautelæ circa ejus usum merentur attendi. 1) Nunquam exhibendus est cortex Chinæ, præsertim in substantia, corporibus plethoricis & quorum prima regio copia & colluvie vitiosorum humorum scatet. 2) Nunquam dandus est alvo adstricta, cute existente arida & transpiratione impedita, nunquam porro in principio statim febris, vel etiam ante paroxysmos. 3) Ubi scirrhositates & obstructiones viscerum adsunt, & discrasia acido-viscida

febribus

febribus conjuncta est, cautissime cum ejus usu mercandum. Sed potius convenit expurgata probe prima regione, præmissis deobstruentibus mobilem materiam reddentibus, succende diaphoresi, & ubi jam aliquot paroxysmi præcesserunt, & febris mitior facta, & ubi magis spirituum impetus sistendus quam promovendus est, maximeque diebus intermissionis, repetitis vicibus, dosi autem pro una vice non adeo larga. Si subjecta teneriora fuerint & ventriculus debilis existit, conferunt melius essentiæ & infusa ejus, quam pulvis in substantia, qui tamen revera ob partes adstringentes magis est specificus. Eædem cautelæ tenendæ etiam sunt circa usum aliorum constringentium, febriles paroxysmos sufflaminantium, qualia sunt aluminosa, opiata, vitreolacea, liquor martis, tinctura sulphuris vitrioli, terra japponica, nux moschata, radix tormentillæ, penthaphylli, plantaginis, viscus quercinus; quibus tamen propter dictas superius rationes est longe multumque præferendus cortex chinæ. Quo circa à præpostero & intempestivo horum usu & febrium citiori suppressione, ante correctam & evacuatam materiam febrilem gravissima excitari solent pathemata, v. g. lentæ febres, hecticæ, viscerum infarctus atque indurationes, & exinde producti icterus, hydrops, malum hypochondr. porro alvi adstrictio, dolor colicus, cardialgicus & hujus generis plura consequuntur.

De Febribus tertianis.

QUod attinet tertianarum historiam, illæ præ aliis hoc peculiare possident, quod invadant maxime ætate juvenes atque viros, temperamento sanguineos & Cholericos, anni tempore verno atque æstate, interdum etiam autumno, quo tempore gignuntur pertinacissimæ. Deinde in tertianis æstus semper solet esse major, ita ut nonnunquam vigilia & delirium in calidioribus complicentur. Horror ordinario est vehemens, quem comitari vel subsequi solent cardialgiæ, nauseæ, vomitiones, præsertim prioribus sub paroxysmis & finito rigore. Priusquam horror invadit, spasmodicæ tensiones atque constrictiones artuum, dorsi, pandiculationes pedum, dolores ostocopi contusivi fiunt. Ipso frigoris tempore ægroti pallent, habitus corporis subsidet, facies depressa ac macilenta apparet, venæ disparent, cum contra succedente æstu totum corpus spongiosum, laxum, inflatum, rubicundum, cum æstu vehementiori, arteriarum celeri pulsatione observetur, & quo minus illud accidit, hoc graviores angustiæ atque anxietates circa præcordia, inquietudines, corporis jactationes, cephalalgiæ similiaque percipiuntur. Ad declinationem quando vergit paroxysmus, spontanea visitur diaphoresis vel largus etiam sudor, qui inter initia febris & paroxysmorum vix observatur: Post sudorem symptomata remittunt, pulsus naturalis iterum evadit, vires recolliguntur, appetitus bonus, somnus quietus, urina quæ in paroxysmo flammei coloris citra sedimentum mingebatur, jam sedimentum crassum deponit. Illud præterea notabile est, in tertianis, si nullus fluit sudor, nec vomitu, nec diarrhœâ, nec urinâ emittitur materia peregrina, pessimum esse indicium, ut pote talismodi febres ut plurimum degenerant in continuas, si subjecta fuerint sanguinea & cholerica, si pituitosa in lentas & hecticas, si crassum sanguinem in venis alunt, in quartanam, hydropem, quod etiam accidit, si præmature constringentium & chinæ chinæ abusu tertianæ supprimantur, atque materiæ febrilis correctio & secretio impeditur. Quod si in tertianariis ulcuscula in ore vel labiis apparent, bonum est indicium, ut pote tunc materia heterogenea biliosa caustica à sanguine incipit secerni, quæ hærens in spongiosis partibus continui solutionem producit. Quando urina in copia emittitur crassa & cum ardore transit urinarias vias, itidem bonum signum est. Terminari etiam solet in icterum, materiâ biliosa acri præcipitatâ quasi ad habitum corporis. Quandoque etiam symptomatice icterus conjungitur, & notat vitium hærere in biliariis viis. Interdum tertiana septimo paroxysmo sponte finitur, nonnunquam ad decimum quartum & ultra se extendit. Si autumnalis est, ad menses aliquot & amplius exporrigitur. In cura observamus, tertianariis admodum nocere remedia calida volatilia, acria, aromatica, dum simplices facile vertunt in duplices, vel etiam continuas, æstum intensiorem atque delirium provocant, vel biliosis cholericas efficiunt, præprimis autem calida nocent Senibus, in quibus comatosos affectus, Caphalalgias vel etiam marasmum producunt. Observatione quoque constat, nimia acida, refrigerantia, julapia, terrea constringentia, præcipitantia nocuisse, quandoquidem facile alvi adstrictionem contumacem, colicam convulsivam, cardialgiam ictericam & recidivas periculosas excludunt. Optima medendi hisce febribus ratio est, si præsente indicatione & inclinatione ad vomitum illud, & quidem in forma liquida afferatur, vel tempore intermissionis vel aliquot horas ante paroxysmum, quamvis ultro oriente calore oriantur ipsæ vomitiones. In aliis prima regio per epricisim lenioribus purganda & liberanda à sordibus biliosis acido-viscidis est, cui scopo inserviunt maxime salina detersiva, nitrosa, v. g. nitrum antimoniatum, arcanum duplicatum, terra foliata tartari, solutio oculorum cancri, tartarus vitriolatus, flores salis ammoniaci, nitrum præparatum, quæ cum aliquot granis diagrydii & antimonii diaphoretici commodissime misceri possunt. Si febris rebellior, aliquot grana mercurii dulcis addenda sunt, quæ tamen cum salibus non exacte trituranda sunt, sed saltem admiscenda, ob metum corrosivitatis, sputationes & diarrhœas ex facili provocantis. Vel etiam infundi possunt vino radix gentianæ h. cent. min. absinth. card. ben. Scordii, Rhabarbar. quibus addi possunt nitrum, tartarus crudus, sal tartari, passulæ, omni mane bonus haustus sæpius feliciter sine recidiva febrem sustulit. Quibus præmissis ipso in paroxysmo tempore maxime æstus, imo in declinatione, mixturæ propinari possunt correctoriæ & leniter diaphoreticæ, quæ compositæ sunt v. g. ex decoct. C. C. aqua florum samb. acaciæ, scordii, carduibened. antihect. Poterii, lapid. concrorum, matre perlarum, nitro præparato, syrupo papaveris, rhœados, quibus etiam addi possunt pro re nata sal absinthii, diascord. Fracastorii, vel mixtura simplex aut theriacæ cælestis, vel etiam spiritus nitri dulcis. Aliquot paroxysmi si ita præcesserunt,

runt, & materia vitiosa ad excretionem vergit, totum negotium absolvendum prudenti exhibitione chinæ chinæ, quæ commodissime affertur in Electuario, si nimirum ejus pulvis cum julepo rosarum & rob juniperi vel sambuci misceatur. Si rebellior materia est, reiteranda priora remedia sunt, imo si autumnalis febris, salibus magis abstersivis pugnandum, ex quibus optimum est sequens mixtum: ℞. Salis absinthii, nitri præparati, nitri antimoniati ana drachmam unam, florum salis ammoniaci drachmam semis, salis succini scrupulum unum: Dosis est scrupulus unus, cui etiam admisceri possunt grana aliquot panaceæ Conerdingianæ, vel grana decem reguli antimonii medicinalis, quæ duo potentissima sunt deobstruentia, & lymphæ coagulum dissolventia. Præterea instar omnium victus parcus & tenuis, quo solo sæpe, teste *Celso* & *Willisio* ipsaque experientia, tertianæ profligantur, commendandus est. Præterea si maligni aliquid immixtum, camphoræ parum addatur, si æstus maximus & febris est cholerica, nitrosa cum diluentibus satisfaciunt; si epidemicæ febres, diaphoretica theriacalia majori in usu sunt.

De Febre quartana.

Omnium morborum nullus tam lentus, tam contumax est, quam febris quartana, quæ etiam moltorum seculorum decursu in ludibrium transiit Medentium. Differt ipsa ratione symptomatum, durationis, medendi methodi, pro individuorum climatis, ætatis, temporum mutatione atque varietate. Gignendæ huic febri admodum apti sunt frigidi ac sicci, birsuti, qui gracili & glabro sunt corpore, sanguinem crassum fovent, senes, vel ætatis consistentis homines, qui ad actiones ingenii & corporis segniores sunt, curis & mœroribus confecti, & cibis olim addicti crassis, terrenis atque acidis fæculentis. Succrescit hic morbus præsertim autumno, regione cœlique statu inæquali existente; quando ad brumam usque manet, per totam hyemem liberari ægri non solent, sed interdum ad ætatem adultam durat. Frigus in quartanâ intensius est, quam cæteris intermittentibus, & rigor universum fere corpus occupat, dentes strident, articuli vero & ossa quasi pondere obteruntur, pulsus accessionis initio multò quam naturalis languidior, minor, tardior ac rarior, postea vero satis validus ac celer, & interdum inæqualis, calor non tam vehemens sicuti in tertiana, urina primis diebus tenuis, alba, aquosa, postea vero & calore & contentis mutata, alvus ut plurimum segnissima & constricta. Præterea memorabile est, quartanam intempestive fortioribus catarcticis vel sudoriferis volatilibus vexatam transire in sævissima interdum symptomata, cephalalgiam gravativam, anxietates summas, virium prostrationem & ejusdem generis alia. Decrepitis ordinarie ferme funesta esse solet. Si quartana diuturna est in melancholicis & hypochondriacis, & qui dextro latere dolorem sentiunt gravativum, in hydropem, melancholiam hypochondriacam, icterum nigrum, in macilentis in hecticam, in senibus in marasmum, in Cachecticis in pedum tumorem & inflationem, in Juvenibus ex malo regimine diætæ, vel abusu exagitantium in duplicem quartanam lubentissime transit.

Solvuntur quartanæ frequentissime urinis crassis, largis, ad nigredinem vergentibus, præsertim in illis qui crassum & rudem fovent sanguinem, in plethoricis fœminis per menstrua, in senibus & adsuetis per hæmorrhoides, in juvenibus per narium hæmorrhagiam, in cachecticis per abscessum in crura, in scorbuticis, scabiosi quid interdum apparet, vel ulcera erumpunt, bonum in finem, de qua re legi meretur Ballonius *in libr. Ephemerid.* it. Langius *Epistola XVII. libr. 1. p. 70.* qui ita scribit: *vidi plus centies scabiem per aliarum febrium, tum præcipue quartanæ crisin obortam sponte exolescere citra omne medicamentorum subsidium.* Si nimis cito consolidantur ulcera, vel scabies retropellitur, facile comatosi vel convulsivi quid corporibus accedit. Malum est, si appetitu nimio laborant, nec bonum observavi signum, si effusas habeant quartanarii sudationes cum alvi profluviis, nisi sint criticæ. Tandem quartanæ frequenter sunt epidemiæ. Memorat Sennertus *de Febr. l. 2. cap. 10.* Accidisse talem toti Germaniæ & Wittebergæ tam familiarem, ut etiam infantes modo natos corriperet, & vix domus aliqua esset, in qua non quartanarius unus vel etiam plures decumberent. Circa curam in genere illud notandum, quod fortiora commoventia evacuantia minus commode ferant; nam simplices quartanæ hisce convertuntur in duplices, vel in senibus transeunt in cephalalgias graves aut sopores profundos. Præpostero chinæ chinæ vel aliorum constringentium abusu, priusquam materia fluida & mobilis facta fuerit, in suffocativum catarrhum, icterum nigrum, tumorem crurum, scirrhum hepatis, tumorem lienis, hydropem, facili abeunt negotio. Optime ferunt leniora evacuantia, per alvum emollientia, detersiva salina, mucum incidentia. Vomitoria & drastica purgantia ob acidi humoris efficaciam vix operantur.

Ex quibus omnibus adductis promtum ac facile est judicare, quartanam potissimum oriri ex accumulatione materiæ tenacis viscidæ, immobilis, crudæ cum sanguine non miscibilis & poris excretoriis non respondentis, sive illa collecta fuerit in intestinorum canale, sive etiam jam totum sanguinem discrasia acido-viscida infecerit, hanc jam ipsa Natura motu febrili quasi critico corrigere, subigere, & secernere gestit, quod negotium naturæ optimum, quantum potest Medicus, promoveat aptis & convenientibus remediis, nec in contrarium operetur aut naturam, ut ita loquar cum veteribus, ab opere suo avocet. Prima itaque Medentis intensio esse debet, visciditatem attenuare atque evacuare, sed semper blandissime; secundo perspirationem sanguinis & per consequens totius corporis promovere, & tandem robur excretoriis poris viscerum atque cutis sub diuturnis paroxysmis nimium lassatus & à tono suo dejectis restituere. Primam indicationem adimplent remedia detergentia, uti sunt nitrosa, arcan. dupl. nitrum regenerat. sal polychrestum, quæ liquando & fundendo viscidiatem egregiè opitulantur. Accedit, quod salia hæc tam alvinas quam urinarias vias stimulent, per quas tamen commoda humoris peccantis fit evacuatio. Hisce præmissis per inferiora optime educitur mobilis materia. Verissime scribit Hippocrates *in libr. IV. §. 9.* Melancholicos *liberalius pleniusve per inferiora*

inferiora purgabis. Hinc passim in observationibus, legitur, Diarrhœas, imo dysenterias spontaneas quartanis supervenientes illas solvere, quapropter omnibus veteribus consentientibus, lenientia, emollientia, quæ per epicrisin purgant citra ullam vehementiam, omnium optima sunt contra quartanam præsidia. Ita solum fol. S. S. S. infusum cum rhabarbaro, addita manna & tartaro tartarisato in aqua fumariæ, præsentissimum est remedium mitigans paroxysmos & plane etiam tollens. Alvus enim mollis semper servanda, quoniam quartanarii suapte natura alvos mire adstrictas habent. Bene monet Galenus 1. *ad* Glaucon. *libr.* 2. Inito utendum esse clysteribus, deinde descendendum esse ad interna.

Vomitoria nisi insignis adsit ad vomitum inclinatio, & vomere ægri consueverunt, vel quartana notha i. e. bile mixta, quæ sub finem æstatis accidere solet, fit, parum auxilii vel utilitatis afferunt. Quod si humores austeri, acidi, styptici sunt, uti illud fieri solet in hypochondriacis, spleneticis & melancholicis, potentiora acidum destruentia in usum vocari debent, cujus generis sunt martialia, v. g. limatura martis in tenuissimam pollinem redacta, crocus martis aperitivus cum salibus, antimonium martiale cachecticum, quæ vel sola, vel melius cum salibus vegetabilium fixis, aut si potentiori aperiendi facultate pulverem hunc instruere velimus, quando veteres in visceribus latitant obstructiones, cum Regulo antimonii medicinal. vel etiam cinnabari aut mercurio dulci vel mercurio diaphoretico amico conoubio jungi possunt, addius guttulis aliquot olei carminativi aromatici, salis pulvis in rebellibus quartanis non intermissis leniter evacuantibus & convenienti diæta tenui præstantissimam fert opem, si omni mane exhibeatur, vel post ejus usum instituatur motus. Alii ad acidum in primis viis infringendum oleum tartari p. d. subinde instillant potui, vel etiam spiritum salis ammoniaci urinosum cum aqua factum, admiscent ordinariæ cerevisiæ non citra effectum. Præterea ad alteram indicationem absolvendam convenit maximè in quartanis sudor, qui tamen nunquam vi eliciendus est, vel remediis calidis vehementioribus aut regimine nimis calido, præsertim in senibus, sed quoniam ipsi paroxysmi posteriores sua sponte terminantur in sudorem, hinc ille ipse omni opera promovendus potu congruo calidè adsumpto, quique simul facultatem habet sudorem eliciendi, talis iodolis est Decoctum C. C. citratum vel cum essentia scordii, nisi æger fastidium habeat, aut nitro & pauxillo vini remixtum. Crocus & theriacalia ad sudorem hâc in febre movendum commodissima etiam sunt. Et notabile hic est potum omnem in paroxysmo vel ante ipsum anxietates insignes efficere, quando autem Sudor incipit fluere, illum ipsum esse optimum. Veteres ad perspirationem corporis promovendam, quæ sicuti in omnibus febribus, ita & hic utilissima & indicatissima est, utebantur linimentis oleosis emollientibus & penetrantibus, quibus inungebant totam nucham, postea fortes instituebant frictiones cum pannis calidis, ut eo melius pori aperirentur. Juvat quoque, ut perspiratio fiat expeditior, abstinere ab omnibus solidioribus alimentis, cibis crassis flatulentis, carne suilla & qui tardiorem habent exitum, item acidis salsis & omni cibo copioso. Commendandi magis sunt cibi boni succi ventrem emollientes; tenues, unà cum abstinentiâ, quæ febrium intermittentium optima est medicatrix. Perpetua enim regula est: Quo plus comedunt & majori appetitu gaudent quartanarii, eo diuturnior fit febris; quo magis abstinent, eo citius sanatur. Tandem vitandus est aër crassus, frigidus, gravis ac densus, sed eligendus serenus, lucidus, tenuis. Patet hinc ratio, quare tempore verno & æstivo sponte febres quartanæ & facillime isto tempore sanantur, quoniam tunc temporis corporis perspiratio longe liberior ac promptior est. Confert quoque motu exercere, cum ille ipse revera magna sit medicina sanguinis crassi, dum ipsum tenuem ac subtilem reddit.

Tandem ad satisfaciendum tertiæ indicationi, si febris hisce omnibus observatis non abigitur, consultum est, maximè si signa coctionis appareant & obstructiones potissimum reseratæ fuerint venire ad specifica corroborantia, topica item externa, accidit hâc ratione ut gravissimæ febres illis quam facillimè cedant. Specifica autem sunt interna, cortex Chinæ in infuso vel in substantia exhibitus, de cujus legitimo usu atque exhibitione dictum jam fuit in prioribus. Inter externa commendantur vulgariter remedia juncturis manuum & pedum applicata ex veficantibus erodentibus composita. Ita famigeratissimum est linimentum, quod constat ex terebinthina, fuligine, camphora, araneis contusis, oleo scorpionum, flammula Jovis: quo solo sæpius profligata fuit febris.

Dicta hâc methodo qui procedunt securissimè & certissimè pertinacem hunc morbum profligare poterunt, maximè si ipsum tempus anni respondeat & faveat medicamentorum operationibus, quod ferme principale existit, ut etiam ex hisce videat Medicus vires medicamentorum non agere ex se, & ratione activitatis suæ, sed sub favore naturæ & multarum rerum externarum.

Ultimo illud adhuc meretur memoriæ commendari, quod si quartana ex suppressis hæmorrhoidibus vel etiam retentis mensibus proveniat, ut, quantum fieri potest, in ordinem redigantur hæ excretiones ordinariæ, & juvat etiam, quando plethora adest, venæ turgent, corpus gracile est, sanguinem minuere per venæ sectionem.

Accidit interdum, ut omnibus frustra tentatis, remittentibus etiam symptomatibus gravioribus, febres tamen periodos suas repetant, ubi nihil consultius est, quam ventriculum roborari & blandam chyli spirituascentiam perpetuo promovere: sic febris tandem imminuitur & sponte cessat. Successive enim per benignum & balsamicum chylum corrigitur sangoinis discrasia. Optimum autem sunt elixiria balsamica, & quidem nostrum paratum ex radice Zedoariæ, chinæ chinæ, gentianæ, b. scordii, cort. aurant. citt. recent. nocistâ, succino, oleocaryophyll. croco, camphorâ, myrrha, sp. sal. ammon. & sp. menthæ, quod etiam in aliis affectibus diuturnis opem fert præstantissimam.

FINIS.

INDEX
OBSERVATIONUM.

A

de AFfectibus inaſſuetis, raris & deploratis, *Pag.* 7. 12. 24. 25. 43. 80. 82. 84.
de Affectu fœdo & horrendo 80.
— Virgineo, raro, inveterato & deplorato 86.
de Angina 20. 55.
de Apoplexia, Paralyſi & imminuta memoria 89.
de Apoſtemate inſigni in crure 128.
de Arthritide 11. 190. 24. 37. 65. 90. 113. 120. 121. cum febre & aliis 11. 84 133. inveterata cum tophis & nodis 132. ejus rara ſpecies 87.
de Aſthmate 32. 66. 102. deplorato cum cordis palpitatione & menſium ſuppreſſione 53. inveterato 66. 70.
de Auditû deperdito 39.
de Aurium ſurditate cum ulcere 97. tinnitu cum pruritu & gravi auditu 57.

C

de CAchexia antiqua ventriculi imbecillitate & febre lenta 90. cum Aſcite incipiente & febre lenta 109. cum Leucophlegmatia poſt inſignem hæmorrhagiam 108. 114.
de Cacochymia, ventriculi intemperie 21.
de Calculo 28. 122. 123. 124. 132. renum 124. veſicæ 123.
de Capitis dolore 56. acerrimo ſeſquitertianæ febris periodos ſervante 94. brachii paralyſi & aliis 34. inveterato 95. per intervalla recurrente 94. raro & funeſtiſſimo 79. 85. 88. in quo caput rigidum nullo pacto fl cti poterat 95.
de Carcinomate 69. in labiis ſeptuagenariæ 72. lingua 99. utero 113.
de Carunculis 28.
de Catharro 1. 59. 130. cum febre lenta & virium imbecillitate 60. nervorum imbecillitate 78. inveterato 130. ſalſo 9. 16. incurabili habito 52. 69.
de Clauda muliere à biennio 23.
de Cœcitate cum oculorum dolore 55.
de Colico dolore 12. 34. 106. cum continuis vomitibus 104. 105.
de Contractura 37. brachii 33. cum ulceribus 36.
de Cordis palpitatione 13. 53. 128.
de Coſtarum dolore 34.

D

de DEfluxione capitis 17. 87. 93. contumaci 45. 48.
de Diarrhœa inſigni 73. 125.
de Dolore 92. abdominis 61. 62. matricali falsò habito 105. 106. acerbiſſimo 31. corporis totius 81. crurum 65. faciei non obſervato 96. cui nares mira magnitudine incraſſantur, & mirâ fœditate in pomum granatum augentur 98.
de Dolore Tibiarum 127.
— Vagante 10.
de Dyſenteria 18.

E

de EPilepſia 33. 67.
de Eryſipelate à medelis malè adhibitis 41.

F

de FAme canina 131.
de Febre 82. 114. acuta 21. 47. icteritia flava, catharrali fluxione moleſtiſſima 48. alba 18. ardenti 35. cum vehementiſſimo ardure ventriculi 68. continua & ardente 38. 71. cum calculo 28. cum graviſſimis ſymptomat. 73. regio morbo & aliis 17.
de Febre Hectica 15. 22. 127. cum tumore ventriculi 6. cum ulcuſculis in faucibus 125. marmore inſigni incurab. habita 48.
— Lenta 18. 46. 55. 57. 77. 79. 86. 90. 98. cum tuſſi, ventriculi imbecill. 77.
— Maligna 16. 19. cum ſæviſſimis ſymptom. 29. 77.
— Nocturna cum ſudore & tremore cordis 50.
— Quartana 56. 117. duplici 107. 115. cum principio bydropis 89. in muliere utero gerente 116.
— Quotidiana menſium ſuppreſſione, &c. 22.
— Tertiana duplici 23. 25. 27. 30. 31. 35. 115. cum atrociſſimo dolore capitis 56. cum horrendo ſympt. 23. cum tumore lienis 29. 56. viſcerum 13. arthritide & ſtrumis 37. immodico ſanguinis fluxu 30. cum atrociſſ. dolore ventriculi 53.
— Notha 10. 61.
de Fiſtulis 108.
de Fluore albo 48. ſanguinis & puris per alvum, à biennio inveterato cum febre lenta marcore 79.

G

de GAngræna cum marcore & paralyſi, &c. 88.
de Gibboſitate in ſene cum doloribus 62.

H

de HÆmorrhagia 30. 73. per omnes meatus corporis erumpente 71. uteri 114.
de Hæmorrhoidibus dolorificis 75.
de Hemicrania inveterata 95.
de Herpete contumaciſſ. conclamato in facie, collo & tibiis 120. inveterato incurabili habito 119. maligno, &c. 37. 43. ulcere nares depaſcente 126.
de Humore ſalſo circa anum luxuriante, hæmorrhoidibus

thoidibus dolorificis, &c. 75.
de Hydrope 3. 39.
— Aſcite 35. 110.
— cum Anaſarca 109. febre lenta, macie, duabus fiſtulis in crure 108. tumore lienis, febre lenta, menſium ſuppreſſ. 51. ventris 79. quattana duplici lienteria 107.
de Hydrope cum Aſthmate 66. febre acutâ, ſiti, vigiliis, &c. 47.
— Leucophlegmatia & aſcite à cathartieis malè adhib. 58. macie & febre lenta 18. in ſene 15. 110. poſt immodicam ſanguinis reject. per os 132.

I

de ICteritiâ alba 18. flava 26. 32. 48. cum principio hydropis, ſumma virium jactura, vigil. 103. 121. in ſeptuagenario 114.
de Ictero, arquato morbo 12. 29. cineritio 18.
de Inflatione corporis repentina, cum puſtulis exiguis, pungenti dolore, febre lenta 55.
de Inteſtinorum lævitate diuturna 62.
de Iliaca paſſione 83.
de Iſchiatide pertinaci 50. 51. 61. 63. 85. 130.
de Iſchuria 30. 54.

L

de LEucophlegmatia 108. 110. 114.
de Lienis curatio 29. 56.
de Lienteria 107.
de Linguæ affectu raro 99.
— Carcinomate *ibid.*
de Loquela amiſſa 51.
de Loquendi impotentia à ſeſquianno contracta cum anhelitus difficultate 100.
de Lue venerea 39. 133. cum hydrope 8. 54. inveterata 30.
— Latente cum graviſſimis ſymptomatibus 9.
de Lupia in capite 32.

M

de MArcore inſigni 18. 22. 43. 47. 48. 57. 85. 86.
de Melancholico affectu cum cordis palpitatione, vertigine, & aliis 13.
de Menſium fluore immodico 131.
— cum Leucophlegmatia 112.
de Menſium ſuppreſſione 8. 10. 25. 51. 53. 111. 112. ventris dolore, aſcite, Lienteria & Aſthmate 112.
de Morte repentina 117.

N

de NArium ulcere peſſimo 118. naſique aucta magnitudine c.uleuſculis erodentibus *ibid.*
de Nephritide 24. 27.

O

de OCulorum dolore 10. 55. 74. 96. 104. cum magnitudine aucta 97. inflammatione 78. cum febre, ungula, epiphora 49.
de Oris tortura, linguæ paralyſi, continuo vomitu. 87.

P

de PAralyſi 12. 23. 34. 39. 89. cum febre lenta inappetent. vigiliis 98. hydrope, &c. 39.
de Paralyſi Linguæ cum Oris tortura, cont. vomit. 87. & brachii 76. inveterata 31. 118. marcore inſigni, diuturnis vomitibus, inappetentia, gravedine, vigiliis 85.
— Symptomatibus graviſſimis 57. ventriculi imbecillitate. 118.
de Phthiſi 90. 100. 101.
de Pleuritide 31. in ſeptuagenario 68.
de Polypo 119.
de Pſora contumaci 63. 64. 126. lepræ finitima 122.

S

de SCabie fœda 75.
de Singultu lethali 67.
de Strumis 37. in collo, marcore inſigni & lenta febre 57.
de Suffuſione 13. 30.
de Surditate cum aurium ulcere 97.

T

de TAbe cum febre 38. inſigni frigiditate ventriculi 28. 126.
de Tentigine inveterata 26. 46.
de Tibiarum dolore inveterato & continuo 127.
de Tortura oris, Linguæ paralyſi, contin. vomit. 87.
de Tumore abdominis 25. in facie 20. palpebræ oculi nato 78. pudendis mulierum 113.
de Tuſſi 77.

V

de VEntriculi angore 46. ardore 68. attritione 62. conſtitutione mala 14. 21. 28. 38. 77. 90. 106. 118. dolore 35. 53. 107. cui ſuccedit dolor colicus 106. paroxyſmante 16. poſt cibum in ſene 106.
de Vertigine 13.
de Vigiliis continuis 46. 47.
de Virgineo morbo 17.
de Ulcere capitis, in quo cranium emarcuit ſponte in muliere octuag. quæ ſana cœca evaſit 60.
de Ulcere chironio 27. 43. in facie 125. horrendo 17. in facie *noli me tangere* dicto 13. maligno 9. 33. & falſo catharro 9.
— Narium 118.
— Telephio 14.
de Ulceribus ferinis 22. in tibiis 129.
— Phagedœnis utrumque genu obſidentibus cum nervorum retractione, febre inſigni, &c. 70.
de Vomitibus diuturnis 85. 87.
de Vomitu, Lienteria & febre continua ab aqua forti epota 72.
de Uteri affectu 48. raro 52. 114. prolapſu 129. tumore 113.
de Vulnere ſclopo illiſo 41. in facie 60. citra futuram curando 77.
de Vulneribus capitis 76. juncturarum cum oſſium fractura, inaſſueta methodo curandis 59.

INDEX RERUM.

A

Abstinentiæ utilitas *pag.* 3. 131. in Febribus 305. 310. 313. *Acetosum* esurinum quid ? 186. 188.
Acetum Bezoardicum 156. Minerale 40. 88.
Acida inimica nervis 14. Ossibus 23. Vulneribus 36. 59. Menstrua quænam dissolvant ? 178. Mineralia in Febribus 290. Eorum abusus 26. 35. 49. in Febribus 78. 87. 303. 310. Icteri causa 114. 117.
Acidularum usus 154.
Acidulorum usus in Arthritide 121. Febribus 19. 21. 303.
Adstringentium abusus in Erysipelate 13. Febre Hectica 15. Febribus 303. 310. Hæmorrhagiis 73. 109. 112. 114.
Ægrorum decubitus qualis ? 271.
Æquinoctia morbos nonnullos exacerbant & solvunt 57. 79. 82.
Aer æstivus salia acuit 96. 306. Autumnalis ad diarrhœas quomodo disponit ? 82. Ad febres quartanas disponit 36. 117. Hypochondriacis noxius 86. Frigidus noxius 84. 96. in raucedine 100. Paralyticis quinam salubris 119 Potens est menstruum 177. 178. Salibus gravidus noxius 102. 306. Ejus accessu impedito vegetabilia à corruptione præservantur 154. 178. Ascensus per spinalem medullam quid ? 11. 27. Effectus in spiritus 135. Inæqualitas noxia in Acutis 21. 306. Arthritide 81. Catharris 3. 52. 130. Mutatio salutaris in Febribus & morbis Chronicis 82. 116. 117. varia secundum anni tempora 21. 36. 130. Necessitas 5. 135. Pluvialis noxæ 18. 19. 36. 72. 305. Sereni utilitas in Febribus 36.
Alexipharmaca 17. 18. 19 31. 35. 42.
Aloeticorum abusus 75.
Alvi adstrictæ causæ 14. 48. in Vulneribus 59. dejectio fœtida in febribus malignis 307. in febribus unde 269. Sabulosa 88. 91. laxæ causa 16. utilitas in Catharris 52. In omni curatione 16. Febribus ardentibus 305. Nephritide 24.
de Alumine ejusque præparatis 185. Ejus dulcificatio unde ? 185. 283. Purificatio 185. Spiritus *ibid.*
Amygdalæ amaræ egregiè præservant à Calculo 139.
Anagallidis fotus in exulcerationibus 1. Succus in Maniacis 155.
Anasarca quid ? 5.
Angina signa lethalia 20. 54.
Angli cur astmati & Phthisi obnoxii 102.
Animi passionum vehementiorum noxæ 13. 17. 42. 120. 300. 301. 302. Iis quinam obnoxii 73.
Anodyna quid præstent ? 3. 18. in Asthmate convulsivo ? 103. Calculo ? 28. Doloribus ? 37. 93. Oculorum ? 56. Febribus ? 42. Hæmorrhagiis ? 30. 114.
de Antidotis 231.
Antifebrile 19. 25. 27. 29 38. 48. 281. *& seqq.* Præstantissimum quodnam ? 117. 303. 304. Purgans 249. Specificum ex capite mort. flor. sal. armon. mart. 56. 115. Universale in putridis, 281.
Antihecticum ejusque usus. 101. 207.
Antimoniata quomodo sanguinem purificent ? 122.
de Antimonio ejusque præparatis 19. 25. Crudum non est venenum 192. *Ejus* acetum *ibid.* Balsamum 194. Butyrum pro caustico 129. Cinnabaris 45. Decoctum 45. 143. Fixatio 192. Flores *ibid.* Purgantes & Vomentes *ibid.* Mercurius *ibid.* Oleum *ibid.* in ulceribus cancrosis 70. Regulus 69. 192. cum sale communi liquatio vim vomitoriam tollit 111. Medicinalis usus 193. in Febribus 117. 193. Hydrope 47. 83. 193. Mens. suppr. 9. Morbis cutaneis 64. *Ejus* Sal 192. 194. Sulphur 182. 194 Glauberi correctum 25. Tinctura sicca 193. Volatilis 194. Vitrum 192.
Antivenereum Poter. 26. 30.
Appetitus nimius in morbis chronicis noxius 131.
Aqua menstruum efficax est in tribus regnis 143. 154. 156. 170. 177. 178. *Salita* cur non conglacietur ? 183.
Aquæ chalybeatæ usus 139. 143. frigidæ potus in arthritide 114. 132. Potus in febribus 288. Purgantes an dentur ? 179. quænam salubres ? 135. 148. Rarius sunt puræ 135. ex Saturninis mineris noxæ 143.
de Aquis destillatis & variis destillandi modis 147. Animalium 151. Metallorum 153. Mineralium 152. Odoriferis 150. Saporiferis *ibid.*
Aqua Antepilept. & apoplect. 149. Caponum 151. cardiaca in malignis 148. cinnamomi 150. febrifuga 149. fortis 153. 183. formicarum Hartmanni 283. fumans 153. in hydrope pulmonum 4. Hydrotica 149. hysterica *ibid.* Ligni aloes *ibid.* Myrrhæ 17. Nephritica 148. Petroselini lithontripticum est subtile 123. Ranarum 151. Regia 153. sanguinis humani 152. stercoris animalium *ibid.* Vitrioli *ibid.* Zinziberis 149.
de Argento ejusque præparationibus 201. *Ejus* arcanum quid ? 30. causticum 20. 96. dealbatio 21. cum Venere mixt. 203. deauratio 193. dissolutio cum Ol. Vitriol. 201. *Ejus* Flosculos conficiendi modus 190. 197. 202. Magisterium quid ? 94 usus in dolore capitis 96. præcipitatio ex Saturno 190. sublimatio 202. Tinctura *ibid.* Vitriol. alb. *ibid.*
Arbor Philosophica quid ? *ibid.*
Arcana quid sint 30. 38. Medicorum vera quænam 46.
Arthritici cur facilè fiant calculosi & vice versa 91. Eorum lympha cujus naturæ ? 91. 120. 132.
Arthritis sæpè habetur pro lue venerea 133. Ejus fomes hæret in ventriculo 19. 87. 113. signa antecedentia 120.
Ascites quid ? 5.
Asthmatis variæ species 53. 102.
Astrologia Medico an necessaria ? 2.
Atramentum sympatheticum 191.
Auditus gravis unde? 98.
de Auro ejusque præparationibus 198. *& seqq.* Ejus amalgama in aqua insipida solvendi modus 143. depuratio 200. destructio an possibilis ? 201. Magisterium 173. cum Mercurio præparatio 81. Præcipitatio ex argento 191. 202. Sublimatio 177. 200. Tincturæ 182. 198. 200.
de Auro diaphoretico ejusque usu 250. 5. 8. 12. 14. 26. 28. 32. 91.
Aurum & argentum cur vehementissimo igne in calcem non abeant ? 177. à fermento gastrico non solvitur, hinc parum virtutis medicamentosæ continet 200. fulminans ejusque operandi ratio & usus 14. 94. 173. 200.
Axungiæ humanæ cum oleo caryoph. usus in contracturis 25.

B

Balneorum operandi ratio 3. 55. 124. noxa in Arthritide 85. in Calculo 28. in hydrope 67. Plethoricis 52. usus in alvo adstricta 105. Calculo 35. 123. 124. dolore Colico 105. Febre Synocha 305. 313. Iliaca passione 84. Ischiatico dolore 51. Ophthalmia 49. Singultu 67.
Balsamum Antimon. 33. 99. cœlum Philosoph. 176. Locatelli 60. 77. Mercurial. 57. 72. Saturni 1. compos. in Gonorrh. 209. Sulphuris 189. 191. cum oleis destillatis noxæ 101. temperatum 90. 101. Vitæ 240. Vitrioli 33. Vulnerarium 77. 161. 91. Holmense 161.
Bezoard. mineralis & solaris usus in febribus 283.
Bilis æruginosæ vitia 67. 87. causa 78. atræ causa 10. defectus in intestinis colici doloris causæ 12. potiusquàm abundantia morborum causa 42. 63. est humorum acrium vehiculum 125. necessitas 21. 63. vitia varia 21. in diarrh. 74. hypochondriaco affectu 63. Ictero 48. Tertiana 61.

C

Cachectici cur asthmatici fint ? 103. hemorrhagias incurrant ? 109. 131. 132. paralysin incidant ? 39.
Cachexia quid ? 9. 32.
Cadaveris apoplexiâ defuncti dissectio 89. asthmate defunct. 66. 125. Colicâ 106. Diarrhœâ 125. dysenteriâ 66. Cholerâ Epilepsiâ 67. Febre quartanâ 36. 89 108. Fluore albo 49. Hydrope 41. 47. 109. Hypochondriaco affectu 86. Ictero 103. 114. Iliaca passione 84. Lue venerea 8. 55. Mensium suppres. 22. Phthisi 102. Pleuritide 69. Scrophulis 58. Singultu 67. Ventriculi dolore 16. Vomitu Sanguinis 132. cholerâ 125. Splenetici dissectio 63.
de Calcinatione 177.
Calculi generatio 122. 123. ex acido primarum viarum 25. in intestinis unde ? 103. in pulmonibus & excretio 33. 103. in vesica fellea 103. 109. præsentis indicia 123. 124. remedia specifica 28. 25. 123. 124. sæpe perversè usurpantur 28. 124. symptomata simulant sæpe dolorem Ischiaticum & colicum 124.
Callositates ulcerum 9.
Caloris subterranei causa 190.
Camphoratorum usus 13. 23. 28. 30. 54. 56. Ea sunt optima alexipharm. 35.
Capillorum defluvium unde? 69.
Carbones fossiles oleo privati, non amplius inflammantur 167.
Caries cranii. 94. in ulcere aurium. 98.
Caro spongiosa unde ? 23.
Caruncula unde ? 28. 54.
Cataplasma in Ophthalmia 97. Sphacelo 42.
Catharri epidemici unde ? 130. etymolog. 2. frequentes Phthiseos causæ 102. quibus sint? 2. 3. 130. sæpe sunt luis venereæ soboles 133. species variæ 2. Veteribus quid? 102. unde? 130.
Catheteris usus 124.
Causticorum optimum est lapis infernalis 129.
Cauteriorum abusus in Catharro salso 16. Hydrope 110. Ophthalmia 74. usus in doloribus 96. in dolore dorsi 62. Ischiatide 61. Cephalalgia 88. 94.
Centaurium minus excellens antifebrile 116. 149.
Cephalica quid ? 12.

China

Index Rerum.

China China abusus 7. 29. 303. 310. exhibendi modus 21. 27. 29. 82. 310.
Chirurgicorum remediorum usus & abusus 76.
Chimica operationes quibus modis absolvuntur? 177.
Cinnabaris cujus naturæ? 198. in epilepsia non semper proficua 33. cum salibus mixta corrosiva evadit 97. suffitus in ulceribus 129. usus in dolore capitis 79. Ischiatico 131. Epilepsia 198. Lymphæ vitiis 96. 198. Scabie 47. Salivam movet 198.
Clavi pedis dissectio sphaceli causa 99.
de Clysso 174.
Clysterum usus in angina. 54. colica convulsiva 62. 105. 107. diarrhæa chronica 74. dolore capitis 37. febribus ardentibus 305. Hysterica passione 53. Ischutia 54.
de Coagulatione 179.
Cochlearum testæ calcinatæ in nephritide 25. 27.
Colici doloris variæ species 104. & *seqq.* causa 12.
Colicus dolor Ischuriæ causa 54. Paralysis causa 61. 118.
Colli spasmodice contracti historia 57.
Collyrium 41. 42. 49. 78. 97.
Color quid? 9.
de Confectione Alkermes 226. 229. Cinnamomi Regia. *ibid.* Hamech 228.
de Conservis 219. florum aurant. 220. Rosarum 219. Violarum 220.
Consuetudinis ratio 16. 29. 310.
Contractura ex consensu 33. 60. 118.
Contraria quomodo contrariis curentur? 40. 47.
Corallorum essentiæ præparatio 3. 9. 210. usus 1. 3.9. 13. 39. 210. Sal. 210. Spiritus *ibid.* Ustorum usus in nephrit. 25. 27.
Cordis contracti à diuturno mœrore historia 118.
Corpora debilia quænam? 88. robusta quænam? *ibid.*
Cosmeticum ex felle animalium 160.
Crocus metallorum Authoris quid? 47. 110. 111. emeticus & diaphor. 47. 58. 111.
de Crystallo ejusque præparat. 212.
Cucurbitularum usus in doloribus 81. Ischiatide 131. Ophthalmia 55. 78.
Cupri generatio ex sulphure & ferro 187. 190.

D

de DEcoctis in genere 136. specie 137. seu infusis mineralium 142. 154.
Decocta quando, quomodo & quibus conveniant? 137. usus eorum 3. 111. 137.
Decoctum Antimonii 45. Antipleuriticum 138. Aperiens 53. 111. in Arthritide 121. 133. Attenuans 34. Cardiacum 138. Catholicum 33. 139. 250. Cephalicum 14. 16. 23. 137. Cholagogum 140. in Colica 105. Cornu Cervi citratum in febribus 303. 306. Diaphoreticum 16. in Dysenteria 18. Epilepsia 33. Febribus 34. Gingivis & Dentibus conservandis 139. 186. Hectica 6. 8. 15. 22. Hepaticum 138. Ictero 17. 103. Ligni Quajaci ejusque abusus 14. 80. 140. in Catharro salso 9. Lue venerea. 10. 43. Scabie 120. Lignorum 140. in dolore ventriculi 107. Scorbuto 26. 37. in Lue Venerea 133. 140. purgans 141. Melanagogum 16. 23. 36. 140. Mercurii Crudi 45. 81. Nephriticum 24. 139. in Ophtalmia 50. Paralysi 23. Pectorale 138. Phlegmagogum 36. 140. in Phthisi 87. 101. 138. Purificans sanguinem 28. 64. simplex sæpe præstat compositis 142. Spleneticum 159. Succoladæ in ventriculo roborando 22. in Ulceribus sordidis 139. Vulnerarium 42. 59. 141.
Deliquium ab aere quænam patiantur 178. 187.
de Destillatione 147. 179. Hanc quænam patiuntur? 148. 163.
Diabetes quid? 34.
Diascordium liquidum 156. Ejus confectio 226.
Diæta in Catharris 52. 69. Erysipelate 126. in Febribus 299. 304. Hecticorum 127. Hodierna & Vetus 93. Hydropicorum 15. nimis stricta noxia 29. Paralyticorum 119. Perversa noxia 65. 299. Reconvalescentium à gravis morbis 77. 87. 131.
Diarrhæa in hectica 125. Malignis 306. 307.
Diuretica quænam? 27. Eorum abusus in Calculo 63. 124. Febribus 303. Ischiaride 63. Ophthalmia 50. usus in Catharris 130. Hæmorrhoidibus nimiis & suppressis 75.
Dolores crurum à lue venerea quomodo curandi? 65. 127. cur nonnulli sensibiliores 96. 105. Oculorum & capitis cur conjungantur 97. œconomiam corporis turbant 3. 63. 93. Vagi unde? 81. Veteribus quid? 90. & *seqq.* Eorum causa 12. cura generalis 84. Paroxysmi unde? 16. 95. 120.
Dulcium abusus in Asthmate 66.

E

EFfervescentia frigida ex ol. Vitriol. & Spir. Sal. Armon. commixtione 187.
Effluvia balsamica pulmonibus proficua 101. Subterranea quid? 169. Virulenta malignitatis causa 19. 29. 299. 306. Phthisin producunt 102. *Eorum* effectus 88.
de Electuariis 125. & *seqq.*
Electuarium Antifebrile 227. de Baccis Juniperi 250. chalybeatum 22. de Croco martis 249. Deobstruens 62. 82. 107. in dolore capitis 95. Hydrope 110. Ictero 48. Lienis tumore 56. Nephritide 24.
Elixir Balsamic. 22. 29. 38. 52. Ejus descriptio 63. 313. stomachicum 29. 38.
de Emplastris varii generis 246.
Emplastrum Cephalicum 76. in dolore Ischiadico 51. 85. 246. Mercuriale in doloribus 31. Polychrestum 59. 246. de ranis cum Mercur. egregium resolvens 100. stomachicum 106. 246.
Empireuma quomodo tollendum & præcavendum 179.
Emulsionum in Arthritide usus 91. in febre Synocha 304. in ardente 306.
Epilepsia duplex 33. hysterica unde? 52. Sedes in ventriculo 67.
Epithema cordis 77.
Erysipelatis accessus quomodo differat ab accessu pestis? 126. causa *ibid.* quomodo differat ab inflammatione? 128.
Essentia herbarum 175. quinta 174. Scordii Theriacalis 42. Succini ambrata 57.
Euphorbii usus 23.

F

FÆces induratæ à fumo lythargyrii 105. Nigræ in hypochondriacis unde? 82. 88. Earum infarctus in intestinis Iliacæ pass. causa 84.
Febres continuæ suos habent paroxysmos 73. 301. Pestilentiales ex Orientalibus plagis cur ad nos transferantur? 72. quomodo salutares dicendi? 303.
de Febribus 298. Intermittentibus earumque causa & cura 308. & *seqq.* malignis 35. 309. Quinam iis obnoxii? 77. 299. 304.
Febricitantium sanguis minus salis volatilis continet 36.
Febris quid? 298. & *seqq.* Ardens 305. Ejus cura 38. 284. in Arthritide unde? 11. Causa an sit motus vel putredo? 256. Definitio 253. 298. Doloribus superveniens unde? 94. Ephemera 261. 304. Essentia an consistat in calore? 254. 300. in Spiritibus 265. 266. in turbata sanguinis mixtione? 300. in quo consistat? 301. Etymologia 6. 253. 298. Hecticæ causa 7. 101. cura 286. gradus 125. signa 262. lethalia 15. febris Humoralis 261. Maligna unde? 306. Natura 258. 262. Putridæ causa an sit obstructio? 256. Signa 262. Quartana ejusque cura 285. 313. Quibus familiaris? 90. 116. Tempore æstivo cur sæpe sponte cedat? 82. Ejus longitudo unde? 36. 108. 116. Quodnam morbi genus? 257. Signa 258. Synocha quid & unde? 274. 304. Ejus cura 283. Tertiana 311. Notha unde, ejusque cura? 284. vulneribus superveniens unde? 58. & *seqq.*
Febrium calor unde? 7. 8. 254. 300. 302. Causæ 299. Crisis 270. Cura 272. & *seqq.* 277. 283. 303. Differentiæ 6. 254. 257. 262. 265. 301. Frigus, horror & tremor quid? 68. Incendium unde? 263. Intermittentium malè curatarum symptomata 77. 87. 133. 302. Magnitudo unde? 258. 307. Malignitas unde? 16. 19. 29. 299. 307. Malignarum cura 307. & *seqq.* Paroxysmi quid? 7. 309. an statim tollendi? 27. 311. in partibus nerveis manifestantur 23. 311. Pertinacium cura 13. 34. 36. 115. Prognosis 259. Sedes 7. 257. 298. 302. 310. Lentarum focus 50.
Flamma quid? 177.
Flatus Colici doloris causa 104. Iliacæ pass. causæ 84. Veteribus quid? 7. 301.
Fistulas curandi methodus 204.
Fluoris albi causa 49.
Fonticulorum usus & abusus 16.
Fontium salubrium novorum operandi ratio 132.
Fotus quomodo operentur? 3. in Angina 20. Brachio contracto 33. Colico dolore 34. Iliaca passione 84. Inflammatione 28. Ischiatide 61. Ischuria 54. Ophthalmia 49. 78. 97. Paralysi 23. Pleuritide 31. 68. Uteri procidentia 129. Vulnere juncturarum 59. sclopo illiso 42.
Frigus nerveis inimicum 14.
Fructuum horræorum noxa 29. 119.
Fulgur quomodo febris causa 23.

G

GAngliorum anatome 21.
Gangræna in hydrope unde? 110.
Gelatina Corn. Cervi in Phthisi 101.
Gelatinas parandi modus earumque usus 151.
de Gemmarum origine & colore 209. 210. præparationibus *ibid.* Virtutibus *ibid.* & 235.
Gibbosi quibus obnoxii 62.
Gonorrhæa benigna plerumque est scorbutica 133. Scorbuticis, arthriticis & nephriticis familiaris est *ibid.*
Graciles cur non ita morbis obnoxii ac obesi 38.
Gravida Febre quartanâ correpta partu liberata 117.
Gravidæ cur non raro fiant hydropicæ 112. *Earum* pulmones cur sero viscido repleantur 100. transpiratio & circulatio humorum post partum liberior fit. 117.
Gravitatis causa 19.
Gummatum usus 25. 53. 112.
Gustui ægrotantium an gratificandum 29. 38.

Index Rerum.

Gutta rosacea quid ? 128. Ejus remedium eupotiston *ibid.*

H

H*Æmorrhagiæ* unde ? 30. nimiæ hydropis & icteri authores 109. 132. indicant obstructiones viscerum 73. 112. 114. 131. 132. 159. quibus frequentes 73. 102. 109. 132. suppressarum noxæ 53 89. 96. 105. 299. variæ historiæ 37.
Heliotropium quid ? 119.
Helleborus quibus particulis constet ? 24.
Hepatis calor unde ? 102. vitium in Asthmate 103. in hæmorrhagiis 105. Hydrope 73. 109.
Hernia ex colico dolore 34. Iliacæ passionis causa 83.
Herpetis differentiæ 126.
Hirudinum applicatio in lingua 100.
Humorum purgatio quomodo instituenda ? 1. 279. status in sanitate 3.
de Hyacintho 214.
de Hydromelitis usu in Febribus 289.
Hypochondriacus affectus quid ? 14. 28. 35. 63. 87.
Hypochondriaci quibus obnoxii ? 51. 52. 60. 86. 88. 89. 106.
Hysterica mulieris historia 57.
Hysterica passio eadem est cum affectu hypochondr. 86. est affectus spasmodicus 114. Ejus causa est acidum & viscidum *ibid.*

I

I*Cteri* causa 12. 26. remedia 48.
Icterus est vel criticus vel symptomaticus 17. 305.
Inflammatio oculorum cur præ aliis conspicua ? 49. quomodo differat ab Erysipelate 128. ulcera præcedit 126. Ejus causa *ibid.*
de Infusis 144. metallorum *ibid.*
Intemperies non est viscerum; sed humorum 5. 41.
Ira anginæ causa 54. ad arthritidem disponit 87. Ejus effectus in intestinis 84.
Julepi attenuantes in acutis proficui 21.

L

L*Acticiniorum* noxa in Paralysi 119.
Lactis usus in calculo 132. Asinini usus in arthritide 269. chalybeati usus in Aq. Fort. potu. 72. 73.
de Lapide Armeno & Cyanco 216. Bezoard. factitio 172. Lazuli 217. quodam incognito *ibid.*
de Lapidibus minus pretiosis 214.
Lapis infernalis sive argentum causticum 20. est optimum causticum 129.
de Lapidum cancror. generatione 215. operandi ratione 25. præparatione 209.
Lepra Græcorum quid ? 64. Ejus signa 80.
Lien non semper tumoris causa in hypochondrio sinistro 13.
Ligna omnia acidum spiritum continent 157.
Linguæ inspectio cui usui ? 17. 100. Structura 99.
Liquor balsamicus in Gangræna 88.
Livor unde ? 10.
Loquelæ amissæ causæ 100. variæ historiæ *ibid.*
Lues venerea & Arthritis quomodo dignoscantur ? 85. 133. qualis morbus ? 40. 133.
Lunæ phasium effectus 79. 119.
Lymphæ corrosivæ effectus 18. 26. 49. 91. in spiritus 37.
Lythargirii fumi noxæ 105.

M

M*Achinæ* Papinianæ usus 151. 177.
de Magisteriis 172. Animalium 173. Mineralium *ibid.* Gemmarum & Perlarum 173. 212. Lignorum 172. cur fiant ponderosiora ? 177.
Magnesia Saturnina quid ? 32. 51. 67. Ejus usus in Epilepsia 67.
de Marte ejusque præparatis 205. *& seqq.*
Martialia basin constituunt pulverum cachecticorum *ibid.* exhibendi methodus 109. vina 111. 138. 147. Eorum operandi ratio 56. 57. usus in Catharris 32. Febribus 48. 117. Hydrope 15. 22. 83. 121. Hypochondr. affectu 83. 106. 128. Ictero 26. 48. Morbis Cachecticis 32. tumore abdominis 25. viscerum infarctu 50. 56. 103.
Martis Croci abusus 15. 26. 56. Limaturæ usus 5. 9. 22. 206. solaris Liquor in febribus intermitt. 56. substantia duplex 104. 205.
Materia perlata Krugeri 194.
Medendi vera methodus 46. 62. 99. 112. 126. 298.
Medicamenta amaricantia cur destillari nequeant ? 149. Antifebrilia vid. *Antifebrile.* Antihydrop. 47. Antihysterica 52. 86. in Arthritide 91. Balsamica 19. 21. 25. 32. Blandiora quibus conveniant ? 46. 61. 64. 83. 112. 136. in malignis necessaria 308. Calculi specifica 25. 27. Calida noxia in Apoplexia 89. Arthritide 65. 121. Colica 105. Doloribus 3. 28. Febribus ardentibus 305. 310. Hydrope 41. 83. Ischiatide 52. 63. Lepra 80. Ophthalmia 50. Scabie 120. Scorbutica acrimonia 76. Spasmis 57. Cardiaca in malignis quænam ? 138. 284. in Catharris specifica 130. Cephalica quænam & quotuplicia ? 137. 146. Chymica sunt satis tuta 136. Confortantia 60. Consolidantia 23. Emmenagoga specifica 53. Emollientia 76. Empirica sæpe præferenda pretiosis 23. 136. Epileptica duplicis sunt generis 146. Galenica vel sunt, vel Chymica 136. & Chymica necessaria 28. 54. 61. 64. 126. 136. in Gonorrhæa specifica 133. Gutta rosacea 128. Hepatica quænam ? 138. in Ictero 48. Incrassantia noxia 66. Melanagoga quænam ? 140. Morbis debent esse proportionata 61. 64. 137. Negligentes cur æque curentur ? 46. 69. 299. Nephritica quænam ? 139. in Paralysi & quomodo exhibenda ? 119. Pectoralia sæpe sunt diaphoretica & Nervina 100. Quænam & quomodo operentur 137. Eorum abusus in Asthmate 66. 100. ex Regno animali 23. 136. Minerali eorumque operandi ratio & usus 5. 26. 35. 58. 61. 64. 81. 108. 120. 122. 135. Quibus conducant ? 36. 61. 76. 91. Vegetabilia sunt optima specifica 119. Sanguinem depurantia quænam ? 28. 154. Simplicia plus sæpe præstant compositis 142. Solventia quomodo dignoscantur ? 7. Specifica an dentur ? 119. 137. phaceli specifica quænam ? 60. Splenetica quænam 139. Stomachica sunt remedia universalia 107. Styptica egregia 113. 188. Ulcera ad sordida 139. Vulneraria quænam & quomodo operentur ? 141.
Medicamentorum copia & mutatio sæpe noxia 8. 37. 47. 112. Perversorum noxa 3. 9. 17. 18. 19. 31. 36. 47. 95. in Febribus intermittentibus 77. Refrigerantium noxa 22. 35. 38. 48. in Erysipelate 126. Febribus 78. 87. 117. 303. Hæmorrhagiis 73. Scabie 76. Repellentium noxa 55. in Podagra 99. 102. Scabie 76. Virtus unde dependeat ? 137. 168. 176.
Media praxis rationalis & Vulgaris distinguenda 8. 126. 298.
Medicina Vetus & hodierna qualis ? 136.
Medici imperitia 8. 121. Rationales quinam ? 99. 105. Speculativi nimis Theoretici cur raro boni practici ? 46. Theoretici quinam boni ? 102. 298. Titulo indigni quinam ? 82. 136. Eorum copia utplurimum damnosa 3. 69.
Medicis medicamentorum præparatio competit 136.
Melancholicus humor per inferiora evacuandus 116. Veteribus quid ? 89.
Mensium suppressorum noxæ 9. 18. 22. 86. 96. 100. 299.
de Menstruis 178.
Menstrua insipida agunt in metalla 81. 143. 154. quomodo operentur ? 178. quotuplicia *ibid.* solutis aliquid affricant *ibid.*
de Mercurio 194.
Mercurialis Spiritus 197.
Mercurii amalgama cum ferro 195. ære *ibid.* Coagulatio cum vitriolo 187. Corrosivitas unde ? 31. 45. 81. Decoctio Cosmetica 197. Depuratio *ibid.* Inunctiones quomodo instituendæ 84. 197. Magisterium 196. Solaris usus in Lue venerea 41. Sublimati præparatio 153. Suffumigia 8. 31. 62. Vitæ usus 50. Usus in Lue venerea 8. 31. 134. 194. *& seqq.*
Mercurius diaphoreticus Jovialis 35. 117. 195. 197. dulcis cum salibus fixis mixtus corrosivus evadit 31. Ejus usus & abusus 95. Fixus in magnis morbis magnum præsidium 108. Laxativus 282. Philosophicus quid ? 195. 197. Præcipitatus albus 196. ruber 195. Regeneratus *ibid.* ex Regulo Antimonii 194. Virgineus 197. Vivus in cerebro inventus 95.
Metallicolarum symptomata 62. 102. 105.
Metallorum principium est Sulphur 190.
Minera Lunaris quid ? 5.
Mithridatii Andromachi descriptio 232.
Mixtura ad ulcera Scorbutica 17.
Molæ viriles quid ? 119. uterinæ quid ? *ibid.*
Morbi endemii unde ? 58. 78. 117. nonnulli cur viris potius, quam fœminis familiares & vice versa ? 111. Pectorales unde ? 138.
Morborum ab incantatione cura 166. cognitio necessaria 10. 15. 40. 99. Latentium cognitio 10. Hæreditariorum causæ 102. Lethalium 67 Longitudo unde ? 21. 30. 38. 46. 48. 52, 85. 87. 90. 102. 108. Magnorum parva sæpe initia 99.
Mortis repentinæ variæ causæ 117. *& seqq.*
Moschus ex latrina odorem suum recuperat 166.
Motus corporis utilitas 3. 65. & animi vehementior noxius 12. 17. 42. 76. *Motus* Terræ explicans experimentum. 191.
Moxa usus 61.
Mumia mineralis quid ? 250.
Murmura in præcordiis quid ? 14.
Mirrha usus in Phthisi 101.

N

N*Atura* quid ? 303.
Naturæ motus consuetus quomodo avocandus 39. critici non sunt sistendi 71. 74. 305. Ordinarii conservandi 63. 103.
Nausea in cibis sumendis ad febr. disponit 299.
Nepenthes aureum quid ? 231.
Nervorum genus debile doloribus facilius obnoxium. 81. 85. 120. Recurrentium usus 101.
de Nitro ejusque præparatis 183.
Nitri Antimoniat. usus in febribus 87. Crystallisatio 183. usus 17.

Index Rerum.

17. 27. 28. 54. 56. 183. in febribus ardentibus 306. in Hæmorrhagiis 30. 109. Ischiatide 131. Fixatio 183. Lapis prunell. *ibid.* Sal ea capite mortuo Spiritus cujus figuræ? *ibid.* Spiritus *ibid.* abusus 18.
Nitrum purificat aurum & alia metalla 183. cur additis carbonibus in crucibulo fluat *ibid.*

O

OBesi quibus obnoxii? 38.
Observationes medicas tradendi methodus 40. 41. 95. Earum utilitas 95. 102. 298.
Oeconomia animalis mutuus consensus 38.
Oculus index animi & corporis 74.
Odores cur inebrient? 76. suaveolenti Hystericis noxii 88. 114. Paralyticis noxii 119. in vulneribus capitis & nervorum 76.
de Oleis animalium 125. Atomatum eorumque adulterationibus 164. destillatis 162. Florum 163. per expressionem parandis 240. infusionem parandis 161. 240. Lignorum 162. Mineralium 166. Seminum 164.
Oleosorum abusus in acutis 21. erysipelate 13. 99. 126. Scabie 76. Ulceribus 17. 59. differentia unde? 163. Empyreuma quomodo tollendum? 162. 163.
Oleum anisi cur facilè concrescat? 164. per expressionem *ibid.* Buxi 163. Camphoræ *ibid.* ea Radice Cinnam. *ibid.* Caryophyll. in carie ossis 23. Ceræ 166. Cinnamomi 164. Hyoscyami in dysenteria 18. Podagra 166. Hyperici 241. Innocationis Sacræ 240. Ligni aloes 149. 163. Rhodii 163. Picis 162. Rosarum 163. Serpentum in oculorum hebetudine 166. Succini 162. 163. Talci 167. Vulnerarium 60. compositum 161.
Ophthalmicum Specificum 79.
de Opiatis 231. Laudani descriptio 231. 233. Antifebrilis descriptio 283. Eorum abusus in Asthmate & hydrope 66. diarrhæa & dysenteria 67. 305. Malignis 68. 307. correctio 37. 50. 95. cum purgantibus commixtio 97. 104. usus 37. in ardore ventriculi 68. Hæmorrhagiis 112. Iliaca passione 84.
Opium conficiendi & præparandi modus 151. destillari an possit? 149.
Os cribriforme an aliquid transire possit? 96. *Ossis* Putridi & cariosi signa 23. *Ossium* nutritio 81. structura 23 81. Tabes 81.
Ova febricitantibus noxia 116.
Oxymel in Asthmate 66.

P

PAnacea an detur? 176. Conerdiogiana quid? 111. 193. Glauberiana quid? 25. 29. 64. 193. Ejus usus in febribus 117. hydrope 83. lymphæ acrimonia 193. Panacea hypochondriacorum 128. Zittaviensis quid? 194. Earum virtus in quo consistat? 58. 132.
Paracenthesis quomodo instituenda? 110.
Paralytica membra cur tumeant vel marcescant? 39.
Pediluviorum usus *ibid.*
de Perlis & Unionibus earumque præparatis 211.
Pharmacomania quid? 37.
Philonium Romanum 233.
Phosphorum præparandi modus 152. 164. 319.
Phrenitis unde? 307
de Pilulis omnis generis 234.
Pilulæ de Agarico 50. Aggregativæ *ibid.* Aloephanginæ 19. cum opio mixtæ 121. Anthelminticæ 234. Antifebriles *ibid.* Antivenereæ *ibid.* Becherianæ 75. 110. 159. Cachecticæ 124. Catholicæ 10. 16. 34. de Cynoglossa 93. 113. Emetic. purgantes 234 in Fluore albo. 49. Gonorrhæa 234. Helleborinæ 29. Hypochondriacæ. 234. in Hysterica passione 53. Martialea 95. Matthiæ Anglicæ sive Starkianæ 50. 93. 95. harum descript. 234. in Mensium obstructione 111. Mercuriales 66. in Ophthalmia 97. Nephritide 25. pilul. Polychrestæ 151. Ventriculi dolore 107. Viscerum tono roborando 110. Wildegansii pilul. descript. 234. usus 37. 50. 93. 95.
Plantarum cognitio quatantenus Medico necess. 119.
Plethorici quibus obnoxii? 12. 28. 31. 38. 89. 111. 304.
Pleuritidis veræ & spuriæ signa 34.
Podagra suppressæ noxæ 119.
Polypus cordis quid? *ibid* repentinæ mortis causa. 117. *Ejus* cura 119.
Potus congruus in febribus necessarius & qualis 35. 288 305. copiosus in febribus an prosit? 303. ante febrium paroxysmos noxius 116. frigidus in febribus noxius 274.
Pulmones an costis naturaliter adhæreant? 103. Eorum textura qualis 53 101. 103.
Pulsus in Febribus 270. 268.
de Pulveribus varii generis 237.
Pulvis antifebrilis 115. 217. 238. Antinephriticus Volkan. 25. Antipodagricus 19. in Cancro exulcerato 72. Cancrorum fluviatilium 171. Cephalicus pro eucupha 23. Diaphoreticus 9 12. 35. Halecis 171. Polychrestus 183. Purgans 32 56. Ranarum 171. Tackenii in Mania & Melancb. 96. Traumaticus 23. 59. Vermium terrestrium 171. Viperinus 45. 47.
Ptysana in Febribus 289
Ptyalismus in Arthriticis unde? 120.
Punctura tendinum symptomata 99. vespæ symptom. *ibid.*
Purgans infusum Antifebrile 116. Jusculum 47.
Purgantes aquæ an dentur? 179.
Purgantia exhibendi methodus 71. 116. cum Alterpharmacis mixta in principio malignarum 68. Alterantibus mixta 140. Lenitiva Hypochondriacis proficua 83. Melius infunduntur, quam decoquuntur 137. 142. 143. 157. Paralysin producunt 61. Specifica an dentur? 31. 89. 116. *Eorum* abusus 51. 71 81. in Arthritide 12. 25. Colica 106 Febribus malignis 115. Quartanis 116. 278. Febre Hectica 15. Hydrope 5 55. 109. Mensium suppressione 22. Ophthalmia 50. 55. 78. Paralysi 119. Pectoris morbis 31. strumis 58. *Eorum* mixtio cum opio quid præstet in Arthritide & Colica? 50 121. diarrhæa & dysent. 67. Doloribus? 97. 104. Febribus? 116. 109. Hemicrania? 95. *Eorum* operandi ratio 5. 51. 106. 156. 179. Usus in acutarum initio 21. 38. Angina 54. Arthritide 87. Catharris 18. Febribus 56. 278 Hæmorrhagiis 73. 112. Hydrope 15. 29 79. 83 Ictero 51. Ischiatico dolore 50. Lue Venerea 55. Mensium suppressione 55. Nephritide 24. in Ulceribus 38. cur Venæ Sectioni præmittendus? 25. 73. 112. *Eorum* vis à salibus intenditur 65.
Pustula in facie unde 25.
Putredinis causa 19. 154. 170. 178. 307. verminosæ causa 307.
de Putrefactione 178.

R

REcidiva causa 15.
Resina quid? 157.
Respiratio in Febribus 270.
Ros Majalis aptissimum est menstruum 148.

S

SAccharum quid 69. 205. Ejus abusus *ibid.* Magneticum quid? 55. Metallinum quid? 51. 37. Rosaceum in Hectica 55.
Sal est vel acidum vel alcali 169. Acidum quid? 169. 170. Alcali quid? *ibid.* Antimonii Tartarum in febribus 117. aperitiv. stomachicum & Antifebr. 182. 185. Tackenii 87. Armoniacum fixissima sublimat. 177. 184. Ejus flores ex Alumine. 185. Digestivum quid? *ibid.* Essentiale quid? 169. Fixum quid? *ibid.* Neutrum quid? *ibid.* Universale est naturæ Tartareæ *ibid.* Volatile quid? *ibid.* humores à putredine præservat 32. *Salis* acidi in corpore abundantis indicia 91. armoniaci martialis liquor in febribus intermittentibus specific. 56. 117. *Ejus* Crystalli dulces 182. Figura 93. Generatio non est à calore 2. 96. ex aere 186. in corpore unde? 2. 3. 11. 52. 64. 70. 91. Scorbutici effectus 23. 22. 36. 55. 76. 81. 88. 96. 98 101. Spiritus 153. Succini usus 97. volatilis abusus in dolore capitis 96. Febribus ardentibus 305. Scorbuto 76. *Ejus* destillatio 124. ex animalibus 165. Seminibus oleosis 164. Oleosi usus in mensium supp. 22. ophthalmia 97. suffusione 13.
de Sale Armoniaco 184. Communi 181. Ejus conficiendi copiam ex Salinis arcanum 183. mutatio in Alkali 182.
Sales abstersiva quænam? 87. Eorum usus in febribus. 117. Animalium quid? 169. Fixa sunt egregia deobstruentia 21. 22. 85. Mineralium quid? 165. quomodo à putredine præservent vegetabilia 178 sunt universalia naturæ fundamenta & instrumenta? 168. Vegetabilium quid? 169. Volatilia non sunt corrosiva 73 *Salium* diversitas unde 169. 170. excrementitiorum in sanguine retentio causa Catharri 130. fundamentum est sal acidum 130. 129
Saliva causticæ symptomata. 100. Deglutitio in locis contagiosis noxia 29.
Salivationis usus 8. 29. in dolore capitis 96. Podagra 91.
Sanguis depurandus quomodo? 3. 16. 98. 122. ex quibus particulis constet? 307. Leprosorum qualis? 80. Lue venereâ infectorum qualis? 55. Scorbuticorum qualis? 88. Ejus calor unde? 299. Circulatio unde? 299. 302. an in febribus aucta sit? 302. mixtura in malignis est turbata 307.
Sanitatis ratio 3. 300.
de Sapphiro 214
Saturni balsamus 1. 27. 208 Oleum. 37. 208. Saccharum 209. medicamenta parum tuta sunt *ibid.* Noxa in febribus 38. à fumo 208. in vulneribus nervorum & ossium 59. usus in Emplastris 208.
Scarificationis usus 88. in Cephalalgia 94.
Scorbuti causa 3. 22. remedia 26. Ille sæpe luem veneream refert 133.
Scordium quid? 91.
Semen aquosum unde? 133. daturæ quid 231.
Semi.upium in dolore Ischiatico 51. Paralysi & Gangrena 88.

Index Rerum.

Signatura in plantis inutilis 8.
Singultus in febribus 269.
de Smaragdo 214.
Solis ardor febris causa 12. 18.
de Solutione 178.
Spasmus quid? 7. Ejus remedium specificum 60.
Sphacelus in dysenteria 18. Ejus cura 42.
Spiritus Anticolicus Mich. 184. Ardentes ex Vegetabilibus parandi 145. quid 163. ex sanguine an destillari possint? 300. Balsami Peruviani fragrantissimi 150. Carminativus Mich. 105. Cochlear. in Scorb. 26. C. C. Succinatus 42. Corporis humani quid? 164. Eboris balsamicus 42. Fuliginis 26. fumans ex Sulphure 191. Nitri dulcis 184. Rectificati quænam dissolvant? 178. ex Sacharo Saturni ardens. 209. Sâlis 182. dulcis 184. Fumans 183. 207. Ammoniaci 26. 53. noxa in ophthalm. 50. *Spiritus* Urinæ cur cum Spiritu Vini dephlegmato in coagulum abeat 166. *Spiritus* Vini vulgaris in nonnullis Tincturis & extractis præstat Rectificato 144. 156. Vitrioli acidus 187. volat. *ibid.* Volatilis oleosi aromat. usus in chyli exaltat. 38. ex Terris argillaceis 180. Urinosi quænam dissolvant? 178. 185.
Sputum Phthisicorum corrosivum existit 101.
de Stanno ejusque præpar. 206. & *seqq.*
Steatoma quid? 20.
de Stercorum animalium vario usu 152. 172.
Sterilitatis causa 49.
Stomachicum specificum quid? 14 28. 32. 34. 69. 127. 251.
Struma cur endemiæ? 171.
Styli dentifricii 238.
de Sublimatione 177. Auri. *ibid.*
de Succis vegetabilium 154. Eorum conservæ *ibid.* Depuratio *ibid.* Usus 155.
Sudor colliquativus unde? 50. 307. copiosus quomodo provocandus in Ischiatico dolore? 51. in Diarrhæis salut 74. in Febribus salut. 13. 268. Hecticis 125. Spirans acidum in arthritide 91. sanguinei historia 71. suppressio unde? 108.
Sudorifera fortiora nocent in aentarum principio 19 21. 299. 302. Arthritide 85. Cachexia 5. Febribus intermit. 82. Ischiatide & Plethora 52. 85. Venæsect. & purgat. 9. Eorum usus in diarrhæis 74. Acutis 115. Febribus 299. 303. 313. Ophthalmia 97.
de Sulphure 188. Antimonii 182. Embryonato ex Magnesia Saturnina 64 Hydrotico 29. Martiale quid? 104. Metallorum quid? 4. 5. 6. 58. 108. 109. 121.
Sulphuris balsami Terebinthin. abusus 9. balsamum 189. 191. temperatum 90. 101. Depuratio 190. Flores 188 Eorum correctio 66. usus in Arthritide *ibid.* *Sulph.* Hepar 191. Lac 40. 71. 188 190. Magisterium 188. Oleum acidum 25. 167. 189. Balsamicum 13. Spiritus. 189. Tinctura 190.
Symptomata primario quænam respicienda 37. urgentia quænam 10. Eorum multitudo sæpe ab una radice dependet 85.
Syncope hysterica in Febribus 77.
de Syrupis variis 221. & *seqq.*

T

Tabaci cinis est consolidans 13. fumus epilepsiam curavit 67.
Tamarindi quibus particulis constent 21.
de Tartaro 265. Ejus arcanum 18. 24. 305. Balsamus 24. Terra foliata 50. 87. Salis volatilisatio & fixatio 24. 167. 170. 184.
Tartarus Vitriolatus 18.
de Terrarum medicinalium variis speciebus earumque præparationibus & proprietatibus 179. & *seqq.*
Terra Zeilonica Sal & Spiritum volatilem continet. 180.
Terra Argillaceæ Spiritum æthereum acidulum continent 180.
Terroris effectus in Spiritus. 23. 32. 299.
Theriaca confectio 225. 231. cœlestis usus 37. contractior 231. Metallorum 18. 250.
Thermarum usus 45.
de Tincturis 143. & *seqq.*
Tinctura Anodyna 193. Antiictеritia 17. Antimonii 192. sicca 193. Antiphthisica Grammani 206. 209. Aperitiva 32. Morbii 182. Auri. *ibid.* Bezoard. camph. 42. 156. Calcis vivæ 27. Cærulea Helvetii 203. Corallorum cum Spir. Sal. dulc. 182. 184. Croci 144. Florum Papaveris 144. 158. Martis pomata 22. Zwelfferi 50. Metallica 45. Nephritica ex auro 200. 201. Rhabarbari 144. Rosarum 143. Saturni Philosoph. 58. 126. Tartari in nephritide 27. Veneris 203. 204. Violarum 144.
Tonus partium quid? 12. 130. 301.
Transpiratio est commune naturæ emunctorium 16. 37. impedita defluxionum causa 38. 130. diarrhææ causa 74. est in Febribus & ad eas disponit 50. 299. 302. pro diversa aeris mutatione diversimodè mutatur. 130.
de Trochiscis varii generis 237.
Tumor fungosus in œsophago 18. *Tumorum* varia nomina 21.
Tumoris in lingua historiæ 10.

U

Vapores subterranei quid? 169
Venæsectio in Plethoricis cur purgantibus præmittenda 159. 305. Ejus abusus 3. 5. 15. 45. in Cachexia 116 Capitis dolore 94. Febribus 35. 73. 302. Mensium supressione 9 53. *Ejus* usus 9. 13. 20. in Angina 54. Apoplexia 89. Dolore Ca- 37. Colico 105. Ischiatico 50. 51. 63. 131. Evacuationibus consuetis suppressis 116. Febribus 302. Acutis 115. 275. Ardentibus 305. Quartanis 116. Synochis 304. Mensibus suppressis 53. Nephritide 28. Ophthalmia 55. 78. Passione hysterica 57. 114. Pleuritide 31. 69.
Venarum tumor unde? 11.
Venena quomodo operentur? 55.
de Venere sive Cupro ejusque præparatis 203.
Venus alba *ibid.* & *seq.* Ejus Oleum 204. Spiritus *ibid.* Tinctura *ibid.* sive viridis æris ustio in fistulis curandis *ibid.*
Veneris abusus 33. 34. 65. 73. 75. Usus 86.
Ventriculi constitutio post graves morbos 77. Digestio in omnibus ferè morbis læditur eorumque causa existit 14. 29 37. 38. 46. 50. 56. 63. 90. in Arthritide 20. 87. 113. in febre Hectica 127. in Hæmorrhagiis nimiis 73. 78. 112. in Hypochondriaco affectu 52 85. 128. Fermentum corrosivum in Affectu Hypochondriaco 88. 127. Frigiditas unde 29. Imbecillitas & Vomitus à capite læso 118. Sensus Gravativus unde 29. Tumor unde 7.
Vermes in ulceribus 24.
Victus Hodiernus & Vetus 93. Humidus qualis 15. 49. in Febribus 116. 285. 287. 303 304. Plenus in Febribus noxius 116. 303. 313 Tenuis in Febribus acutis 21.
Vina ex mineralibus composita 146.
Vini abusus 65 ad Hydropem & Icterum disponit 109. in Arthritide 91. *Ejus* usus 22. 34 38. 48. 49. in Febribus 72. 288. an Hecticis conducat 125. in Ophthalmia 74. Phthisi 101. Potus cur Paralyticos facilè inebriet 76. Spiritus in Febribus malignis 72.
de Vinis Medicatis 145.
Vinosi liquores ex succis 145. 146.
Vinum acidum præstat infusis Vomitoriis parandis 143. Granatorum in Febribus 289.
Viperarum caro in sanguine depurando 126. 171.
Virium prostratio in Malignis unde? 308.
Viscerum debilitas quid? 41. 42.
Vita sedentariæ noxæ 52. 65.
de Vitriolo 186. *Ejus* arcanum 8. 18. 186. Balsamus 33. 186. Colcothar 186. Cypriani noxa in Ophthalmia 50. Artificialis præparatió 187. Martis usus 10. 25. Olei usus 4. cum sanguine mixtio colorem luteum illi inducit 114. Dulcis usus 5. 14. Phlegma 186. Sal *ibid.* Dulce quid? *ibid.* Vomitorium 188. 282. Spiritus 186. Dulcis 23. Cur argentum non solvat? 253. Sulphur 186. Narcoticum 186. Tinctura *ibid.*
Vitriolum Veneris & Martis 106. 187.
Vitri rubinei præparatio 207.
Ulcera aurium utplurimum cum carie ossis juncta 98. Ejus historia 57. Cachexiam tandem producunt 23. Externè & internè curanda 129. Inflammationes sæpius sequuntur 125. 128. Narium quibus familiaria 128. Parva Scorbuticorum mensium suppress. & lue Venereâ laborantium in magna sæpe abeunt 129. Pedum sanata ulceris pulmonum causæ 101. Quænam difficilius sanentur? 27. 36. 129. Quibus frequentia? 33. 129.
Ulceris pulmonum signa 90. 101. *Ejus* fundamentum utplurimum in ventriculo hæret 70.
Ultramarinum quid 217.
Umbilici rupti historia 79.
de Unguentis varii generis 242. & *seqq.*
Unguentum antifebrile 313. Antispasmodicum 57. 243 Balsamicum in vulneribus nervorum 27. 33. ad Carunculas in pene 28. Cordiale 77. in Erysipelate 98. Ischiatide 61. Mundificans 58. 70. in Ophthalmia 79. in Paralysi 88. Pleuritide 68. 69. *Unguent.* Vitellorum 1. 27. 33. 37.
Unicornu fossile quid 181. 216.
Vomitoriorum usus 18. 20. 29. 38. 47. in Arthritide 87. 91. Asthmate 103. Calculo 124. Epilepsia 67. Febribus 281. 302. 313. cum Opio mixtorum in Dysenteria, Diarrhæa & Febribus 67. in Podagra 87. Vitriolaceorum 106. 188. an Hecticis conducat 38.
Vomitus acidi in affectu hypochondriaco unde 88. Biliosi non semper à bile 21. in calculo renum unde 35. Diuturni prognosis *ibid.* Sanguinei causa 132. unde 105.
Urina Calculosorum quales 124. Cruditates quid indicent 13. in Febribus 269. 299. Malignis quales 307. Pellucidæ quid portendant 305.
Uteri procidentiæ historia 129. *Ejus* Substantia qualis 113.
Vulnera nervorum & ossium quomodo curanda 59.
Vulneraria quænam 122.